។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

វិនយបិដកេ

វជិរពុទ្ធិ-ដីកា

គន្ថារម្ភកថា

បញ្ញាវិសុទ្ធាយ ទយាយ សព្ពេ;
វិមោចិតា យេន វិនេយ្យសត្តា;
តំ **ចក្ខុភូតំ** សិរសា នមិត្វា;
លោកស្ស លោកន្តគតស្ស **ធម្មំ**។

សង្ឃញ្ច សីលាទិគុណេហិ យុត្ត-
មាទាយ សព្ពេសុ បទេសុ សារំ;
សង្ខេបកាមេន មមាសយេន;
សញ្ចោទិតោ ភិក្ខុហិតញ្ច ទិស្វា។

សមន្តបាសាទិកសញ្ញិតាយ ;
សម្ពុទ្ធឃោសាចរិយោទិតាយ;
សមាសតោ លីនបទេ លិខិស្សំ;
សមាសតោ លីនបទេ លិខីតំ។

សញ្ញា និមិត្តំ កត្តា ច, បរិមាណំ បយោជនំ;
សព្ពាគមស្ស បុព្ពេវ, វត្តព្ពំ វត្តុមិច្ឆតាតិ។ –

វចនតោ **សមន្តបាសាទិកេ**តិ សញ្ញា។ **ទីបន្តរេ ភិក្ខុជនស្ស អត្ថំ នាភិសម្ភុណាតី**តិ និមិត្តំ។ **ពុទ្ធឃោសោតិ គរូហិ គហិតនាមធេយ្យេនា**តិ កត្តា។ **សមធិកសត្តវីសតិសហស្សមត្តេន តស្ស គន្ថេនា**តិ បរិមាណំ។ **ចិរដ្ឋិតត្ថំ ធម្មស្សា**តិ បយោជនំ។

តត្រាហ – “វត្តព្ពំ វត្តុមិច្ឆតាតិ យំ វុត្តំ, តត្ថ កថំវិធោ វត្តា”តិ? ឧច្ចតេ –

បាឋត្ថវិទូសំហីរោ, វត្តា សុចិ អមច្ឆរោ;
ចតុក្កមបរិច្ចាគី, ទេសកស្ស ហិតុស្សុកោតិ។ (មហានិ. អដ្ឋ. គន្ថារម្ភកថា);

តត្រ បឋីយតេតិ **បាឋោ**។ សោ ហិ អនេកប្បការោ អត្ថានុរូបោ អត្ថាននុរូបោ ចេតិ។ កថំ? សន្ធាយ ភាសិតោ ព្យញ្ជនភាសិតោ សាវសេសបាឋោ និរវសេសបាឋោ នីតោ នេយ្យោតិ។ តត្រ អនេកត្ថវត្តា **សន្ធាយ ភាសិតោ** នាម “មាតរំ បិតរំ ហន្ត្វា”តិអាទិ (ធ. ប. ២៩៤)។ ឯកត្ថវត្តា **ព្យញ្ជនភាសិតោ** នាម “មនោបុព្ពង្គមា ធម្មា”ត្យាទិ (ធ. ប. ១, ២; នេត្តិ. ៩០, ៩២; បេដកោ. ១៤)។ **សាវសេសោ** នាម “សព្ពំ, ភិក្ខវេ, អាទិត្ត”មិត្យាទិ (មហាវ. ៥៤; សំ. និ. ៤.២៨)។ វិបរីតោ **និរវសេសោ** នាម “សព្ពេ ធម្មា សព្ពាការេន ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ញាណមុខេ អាបាថំ អាគច្ឆន្តី”ត្យាទិ (មហានិ. ១៥៦; បដិ. ម. ៣.៥)។ យថា វចនំ, តថា អវគន្តព្ពោ **នីតោ** នាម “អនិច្ចំ ទុក្ខមនត្តា”ត្យាទិ។ យុត្តិយា អនុស្សរិតព្ពោ **នេយ្យោ** នាម “ឯកបុគ្គលោ, ភិក្ខវេ”ត្យាទិ (អ. និ. ១.១៧០)។

អត្ថោបិ អនេកប្បការោ បាឋត្ថោ សភាវត្ថោ ញេយ្យត្ថោ បាឋានុរូបោ បាឋាននុរូបោ សាវសេសត្ថោ និរវសេសត្ថោ នីតត្ថោ នេយ្យត្ថោត្យាទិ។ តត្ថ យោ តំតំសញ្ញាបនត្ថមុច្ចារិយតេ បាឋោ, ស **បាឋត្ថោ** “សាត្ថំ សព្យញ្ជន”មិត្យាទីសុ (បារា. ១; ទី. និ. ១.១៩០) វិយ។ រូបារូបធម្មានំ លក្ខណរសាទិ **សភាវត្ថោ** “សម្មាទិដ្ឋិ ភាវេតី”ត្យាទីសុ (វិភ. ៤៨៩; សំ. និ. ៥.៣) វិយ។ យោ ញាយមានោ ហិតាយ ភវតិ, ស ញាតុមរហត្តា **ញេយ្យត្ថោ** “អត្ថវាទី ធម្មវាទី”ត្យេវមាទីសុ (ទី. និ. ១.៩, ១៩៤; ៣.២៣៨; ម. និ. ១.៤១១) វិយ។ យថាបាឋំ ភាសិតោ

ធាតុនានត្តភេទោ “ចក្ខុ, ភិក្ខវេ, បុរាណកម្មំ”ន្តិ (សំ. និ. ៤.១៤៦) ភគវតា វុត្តមតោ ចក្ខុមបិ កម្មន្តិ។ ព្យញ្ជនច្ឆាយាយ អត្ថំ បដិពាហយមានេន វុត្តោ **ធាតុនានត្តភេទោ**។ វជ្ជេតព្ពំ កិញ្ចិ អបរិច្ចជិត្វា បរិសេសំ កត្វា វុត្តោ **សាវសេសត្ថោ** “ចក្ខុញ្ច បដិច្ច រូបេ ច ឧប្បជ្ជតី”តិ (សំ. និ. ៤.៦០; មហានិ. ១០៧) ច, “សព្ពេ តសន្តិ ទណ្ឌស្ស, សព្ពេ ភាយន្តិ មច្ចុនោ”ត្យាទីសុ (ធ. ប. ១២៩) វិយ។ វិបរីតោ **និរវសេសត្ថោ** “សព្ពាវិតំ សំសរិតំ មមញ្ចេវ តុម្ហាកញ្ច (ទី. និ. ២.១៥៥; មហា. ២៨៧; នេត្តិ. ១១៤)។ តត្រ, ភិក្ខវេ, កោ មន្តា កោ សទ្ធាតា…បេ…. អញ្ញត្រ ទិដ្ឋបទេហី”ត្យាទិ (អ. និ. ៧.៦៦)។ សទ្ទវសេនេវ វេទនីយោ **នីតត្ថោ** “រូបា សទ្ទា រសា គន្ធា, ផោដ្ឋព្ពា ច មនោរមា”ត្យាទីសុ (សំ. និ. ១.១៥១, ១៦៥; មហាវ. ៣៣) វិយ។ សម្មុតិវសេន វេទិតព្ពោ **នេយ្យត្ថោ** “ចត្តារោមេ, ភិក្ខវេ, វលាហកូបមាបុគ្គលា”ត្យាទីសុ វិយ (អ. និ. ៤.១០១; បុ. ប. ១៥៧)។ អាហ ច –

> “យោ អត្ថោ សទ្ទតោ ញេយ្យោ, នីតត្ថំ ឥតិ តំ វិទូ;
> អត្ថស្សាភិសាមគ្គី, នេយ្យត្ថោ ឥតិ កថ្យតេ”តិ។

ឯវំ បភេទគតេ ធាតុត្ថេ វិជានាតីតិ **ធាតុត្ថវិទូ**។ ន សំហីរតេ បរបវាទីហិ ទីយវត្ថុំ តិត្ថវាសេនេត្យ**សំហីរោ**។ ភាវនាយាគមាធិគមសម្បន្នត្តា វត្តុំ សក្កោតីតិ **វត្តា**, សង្ខេបវិត្ថារនយេន ហេតុទាហរណាទីហិ អវពោធយិតុំ សមត្ថោត្យត្ថោ។ សោចយត្យត្តានំ បរេ ចេតិ **សុចិ**, ទុស្សីល្យទុទ្ទិដ្ឋិមលវិរហិតោត្យត្ថោ។ ទុស្សីលោ ហិ អត្តានមុបហន្តុនាទេយ្យវាចោ ច ភវត្យបត្តាហារាចារោ ឥវ និច្ចាតុរោ វេជ្ជោ។ ទុទ្ទិដ្ឋិ បរំ ឧបហន្តិ, នាវស្សំ និស្សយោ ច ភវត្យហិវាឡគហាកុលោ ឥវ កមលសណ្ឌោ។ ឧភយវិបន្នោ សព្ពថាប្យនុបាសនីយោ ភវតិ គូថគតមិវ ឆវាលាតំ គូថគតោ វិយ ច កណ្ហសប្បោ។ ឧភយសម្បន្នោ បន សុចិ សព្ពថាប្យុបាសនីយោ សេវិតព្ពោ ច វិញ្ញូហិ, និរុបទ្ទវោ ឥវ រតនាករោ។ នាស្ស មច្ឆរោត្យ**មច្ឆរោ**, អហីនាចរិយមុដ្ឋីត្យត្ថោ។ សុត្តសុត្តានុលោមាចរិយវាទអត្តនោមតិសង្ខាតស្ស ចតុក្កស្សាបរិច្ចាគី, តទត្ថស្សេវ ព្យាខ្យាតេត្យត្ថោ។ អថ វា បច្ចក្ខានុមានសទ្ទត្ថាបត្តិប្បភេទស្ស បមាណចតុក្កស្សាបរិច្ចាគី។

> “ឯកំសវចនំ ឯកំ, វិភជ្ជវចនាបរំ;
> តតិយំ បដិបុច្ឆេយ្យ, ចតុត្ថំ បន ឋាបយេ”តិ។ –

> ឯវំ វុត្តចតុក្កស្ស វា អបរិច្ចាគី; ហិតុស្សុកោ ឥតិ សោតូនំ ហិតាយោស្សុកោ, តេសមវពោធនំ បតិ បត្ថេតី ត្យត្ថោ; សោ ឯសោ សុចិត្តា បិយោ; ចតុក្កស្ស អបរិច្ចាគិត្តា គរុ; អសំហីរត្តា ភាវនីយោ; ទេសកត្តា វត្តា; ហិតុស្សុកត្តា វចនក្ខមោ; ធាតុត្ថវិទុត្តា គម្ភីរកថំ កត្តា; អមច្ឆរត្តា នោ ចដ្ឋានេ និយោជកោតិ;
> “បិយោ គរុ ភាវនីយោ, វត្តា ច វចនក្ខមោ;
> គម្ភីរញ្ច កថំ កត្តា, នោ ចដ្ឋានេ និយោជកោ”។ (អ. និ. ៧.៣៧; នេត្តិ. ១១៣) –

> ឥតិអភិហិតោ ទេសកោ;

សោតា ឥទានិ អភិធីយតេ –

> ធម្មាចរិយគរុ សទ្ធា-បញ្ញាទិគុណមណ្ឌិតោ;
> អសឋាមាយោ សោតាស្ស, សុមេធោ អមតាមុខោ។

តត្ថ ធម្មគរុត្តា កថំ ន បរិភវតិ, អាចរិយគរុត្តា កថិកំ ន បរិភវតិ, សទ្ធាបញ្ញាទិគុណបដិមណ្ឌិតត្តា អត្តានំ ន បរិភវតិ, អសឋាមាយត្តា អមតាភិមុខត្តា ច អវិក្ខិត្តចិត្តោ ភវតិ, សុមេធត្តា យោនិសោមនសិករោតីត្យត្ថោ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “បញ្ចហិ, ភិក្ខវេ, ធម្មេហិ សមន្នាគតោ សុណន្តោ សទ្ធម្មំ ភព្ពោ និយាមំ ឱក្កមិតុំ កុសលេសុ ធម្មេសុ សម្មត្តំ។ កតមេហិ បញ្ចហិ? ន កថំ បរិភោតិ, ន កថិកំ បរិភោតិ, ន អត្តានំ បរិភោតិ, អវិក្ខិត្តចិត្តោ ធម្មំ សុណាតិ ឯកគ្គចិត្តោ, យោនិសោ ច មនសិ ករោតី”តិ (អ. និ. ៥.១៥១)។

តំលក្ខណប្បត្តត្តា ភាវនា ភវតិ សវនស្សេត្យត្ថោ សោតា។

គន្ថារម្ភកថាវណ្ណនា

ឥទានិ អស្សាសម្ភោ – តត្ថ **យោ**តិ អនិយមនិទ្ទេសោ, តេន វិសុទ្ធជាតិកុលគោត្តាទីនំ កិលេសមលវិសុទ្ធិយា, បូជារហតាយ វា អការណតំ ទស្សេត្វា យោ កោចិ ឥមិស្សា សមន្តបាសាទិកាយ អាទិគាថាយ និទ្ទិដ្ឋ លោកនាថត្តហេតុំ យថាវុត្តហេតុមូលេន ចិរតរំ អចលំ កត្វា យថាវុត្តហេតុកាលំ អច្ចន្តមេវ បូរេន្តោ អវសានេ យថាវុត្តហេតុផលំ សម្បាទេត្វា យថាវុត្តហេតុផលប្បយោជនំ សាធេតិ, សោវ បរមបូជារហោតិ និយមេតិ។

ឯត្ថាវតា –

ភយសម្មោហទុទ្ទិដ្ឋិ-បណាមោ នេស សព្ពថា;
បញ្ញាបុព្ពង្គមោ ឯសោ, បណាមោតិ និទស្សិតោ។

តត្រ ហេតូតិ អតិទុក្ករានិ តីសបារមិតាសង្ខាតានិ បុញ្ញកម្មានិ។ តានិ ហិ អច្ចន្តទុក្ខេន កសិរេន វចនបថាតីតានុភាវេន មហតា ឧស្សាហេន ករីយន្តីតិ អតិទុក្ករានិ នាម។ អតិទុក្ករត្តា ឯវ ហិ តេសំ អតិទុល្លភំ លោកេ អនញ្ញសាធារណំ នាថត្តសង្ខាតំ ផលំ ផលន្តិ, តំ តត្ថ ហេតុផលំ; ហេតុមូលំ នាម យថាវុត្តស្ស ហេតុនោ និប្ផាទនសមត្ថា មហាករុណា, សា អាទិបណិធានតោ បដ្ឋាយ "មុត្តោ មោចេស្សាមី"តិអាទិនា នយេន យាវ ហេតុផលប្បយោជនា, តាវ អព្ពោច្ឆិន្នំ បវត្តតិ។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ –

"សកាននា សគ្គិរិវា សសាគរា,
គតា វិនាសំ ពហុសោ វសុន្ធរា;
យុគន្តកាលេ សលិលានលានិលេ,
ន ពោធិសត្តស្ស មហាគតបា កុតោ"តិ។

យាយ សមន្នាគតត្តា "**នមោ មហាការុណិកស្ស តស្សា**"តិ អាហ។ ហេតុកាលំ នាម ចតុអង្គសោឡស អសង្ខ្យេយ្យាទិប្បភេទោ កាលោ, យំ សន្ធាយាហ "**កប្បកោដីហិបិ អប្បមេយ្យំ កាល**"ន្តិ។ តត្ថ អច្ចន្តសំយោគត្ថេ ឧបយោគវចនំ វេទិតព្ពំ "មាសំ អធីតេ, ទិវសំ ចរតី"តិអាទីសុ វិយ។ កាមញ្ច សោ កាលោ អសង្ខ្យេយ្យវសេន បមេយ្យោ វិញ្ញេយ្យោ, តថាបិ កប្បកោដិវសេន អវិញ្ញេយ្យតំ សន្ធាយ "កប្បកោដីហិបិ អប្បមេយ្យំ កាល"ន្តិ អាហ។ តត្ថ កាលយតីតិ **កាលោ,** ខិបតិ វិទ្ធំសយតិ សត្តានំ ជីវិតមិតិ អត្ថោ។ កល វិក្ខេបេ។ តត្ថ កប្បីយតិ សំកប្បីយតិ សាសបបព្ពតាទីហិ ឧបមាហិ កេវលំ សំកប្បីយតិ, ន មនុស្សទិវសមាសសំវច្ឆរាទិគណនាយ គណីយតីតិ **កប្បោ**។ ឯកន្តិអាទិគណនបថស្ស កោដិភូតត្តា កោដិ, កប្បានំ កោដិយោ កប្បកោដិយោ ។ តាហិបិ ន បមីយតីតិ អប្បមេយ្យោ, តំ **អប្បមេយ្យំ។ ករោន្តោ**តិ នានត្ថត្តា ធាតូនំ ទានំ ទេន្តោ, សីលំ រក្ខន្តោ, លោភក្ខន្ធតោ និក្ខមន្តោ, អត្តហិតបរហិតាទិភេទំ តំ តំ ធម្មំ បជានន្តោ, វីរិយេន វាយាមេន យតេន្តោ វាយមន្តោ, តំ តំ សត្តាបរាធំ ខមន្តោ, បដិញ្ញាសម្ពត្តិបរមត្ថសច្ចានិ សច្ចាយន្តោ, តំ តំ សត្តហិតំ អធិដ្ឋហន្តោ, សកលលោកំ មេត្តាយន្តោ, មិត្តាមិត្តាទិភេទំ បក្ខបាតំ បហាយ តំ តំ សត្តំ អជ្ឈុបេក្ខន្តោ ចាតិ អត្ថោ។ **ខេទំ គតោ**តិ អនន្តប្បភេទំ មហន្តំ សំសារទុក្ខំ អនុភវនង្គេន គតោ, សម្បត្តោត្យត្ថោ។ សំសារទុក្ខញ្ហិ សារីរិកំ មានសិកញ្ច សុខំ ខេទយតិ បាតយតីតិ "ខេទោ"តិ វុច្ចតិ។ **លោកហិតាយា**តិ ឥទំ យថាវុត្តហេតុផលប្បយោជននិទស្សនំ, "សំសារទុក្ខានុភវនការណនិទស្សន"ន្តិបិ ឯកេ –

"'ជាតិសំសារទុក្ខានំ, គន្តុំ សក្កោបិ និព្ពុតិំ;
ចិរល្លិង្គោបិ សំសារេ, ករុណាយេវ កេវល'ន្តិ។ –

ច វុត្ត"ន្តិ, តមយុត្តំ។ ន ហិ ភគវា លោកហិតាយ សំសារទុក្ខមនុភវតិ។ ន ហិ កស្សចិ ទុក្ខានុភវនំ លោកស្ស ឧបការំ អាវហតិ។ ឯវំ បនេតំ ទស្សេតិ តីសបារមិតាបភេទំ ហេតុំ, បារមិតាផលភូតំ នាថត្តសង្ខាតំ ផលញ្ច។ យថា ចាហ "មមញ្ហិ, អានន្ទ, កល្យាណមិត្តំ អាគម្ម ជាតិធម្មា សត្តា ជាតិយា បរិមុច្ចន្តី"តិអាទិ (សំ. និ. ១.១២៩; ៥.២)។ តត្ថ ភគវា យថាវុត្តហេតូហិ សត្តានំ វិនេយ្យភាវនិប្ផាទនបញ្ញាពីជានិ វបិ, ហេតុផលេន បរិបក្កិន្ទ្រិយភាវេន បរិនិប្ផន្នវិនេយ្យភាវេ សត្តេ វិនយិ, សំសារទុក្ខតោ មោចយីតិ អត្ថោ។ ន ឯវំ សំសារទុក្ខេន លោកស្ស ឧបការំ កិញ្ចិ អកាសិ, តស្មា ករោន្តោ អតិទុក្ករានិ លោកហិតាយាតិ សម្ពន្ធោ។ ឥមិស្សា យោជនាយ សព្ពបឋមស្ស ពោធិសត្តស្ស ឧប្បត្តិកាលតោ បដ្ឋាយ ពោធិសត្តស្ស នាថត្តសង្ខាតបារមិតាហេតុផលាធិគមោ វេទិតព្ពោ។ យោ នាថោតិ ហិ សម្ពន្ធោ អធិប្បេតោ។ ឥមស្ស បនត្ថស្ស –

"យទេវ បឋមំ ចិត្ត-មុប្បន្នំ តវ ពោធយេ;
ត្វំ តទេវស្ស លោកស្ស, បូជិកេ បរិវិសិត្ថ"។ –

ឥតិ វចនំ សាធកំ។ បឋមចិត្តស្ស បារមិតាភាវោ រុក្ខស្ស អង្កុរតោ បដ្ឋាយ ឧប្បត្តិឧបមាយ សាធេតព្ពោ។
ឯត្ថាហ – “ខេទំ គតោតិ វចនំ និរត្ថកំ , យថាវុត្តនយេន គុណសាធនាសម្ភវតោ”តិ? ន, អន្តរា អ
និវត្តនកភាវទីបនតោ។ ទុក្ករានិ ករោន្តោ ខេទំ គតោ ឯវ, ន អន្តរា ខេទំ អសហន្តោ និវត្តតីតិ ទីបេតិ។
លោកទុក្ខាបនយនកាមស្ស វា ភគវតោ អត្តនោ ទុក្ខានុភវនសមត្ថតំ ទស្សេតិ។

“យស្ស កស្សចិ វរទោស្សំ, យាវាហំ សព្ពសត្តទុក្ខានិ;
សព្ពានិ សព្ពកាលំ យុតំ, បទ្ធស្សេវ ពុជ្ឈន្តោម្ហី”តិ។ –

ឯវំអធិប្បាយស្ស អត្ថមត្តទុក្ខានុភវនសមត្ថតាយ កាយេវ កថាតិ អតិសយំ អត្ថំ ទស្សេតីតិ អត្ថោ។ អថ វា
ខេទំ គតោតិ ព្យាបារំ បរិចយំ គតោតិបិ អត្ថោ សម្ភវតិ។ កម្មាទីសុ សព្យាបារំ បុរិសំ ទិស្វា សន្តិ ហិ លោកេ
វត្តារោ “ខិន្នោយំ កម្មេ, ខិន្នោយំ សត្ថេ”តិអាទិ។ ឥមិស្សា យោជនាយ នាថោតិ ឥមិនា ពុទ្ធត្តាធិគមសិទ្ធំ
កោដិប្បត្តំ នាថភាវំ បត្វា ឋិតកាលោ ទស្សិតោតិ វេទិតព្ពោ។ កេចិ “មហាការុណិកស្សាតិ វទន្តោ ពុទ្ធភូតស្សាតិ
ទស្សេតី”តិ លិខន្តិ, តំ ន សុន្ទរំ វិយ, ពោធិសត្តកាលេបិ តព្ពោហារសព្ភាវតោ។ តស្មា សោ ឯត្តកំ កាលំ ទុក្ករានិ
ករោន្តោ អវសានេ ទុក្ករបារមិតាបារិបូរិយា តាសំ ផលភូតំ នាថភាវំ បត្វា លោកហិតាយ ព្យាបារំ គតោតិ
អយមត្ថោ និទស្សិតោ ហោតិ។ “ពោធី គតោ”តិ វុត្តេបិ សុព្យត្តំ ហេតុផលំ ទស្សិតំ ហោតិ។ ពុទ្ធភាវប្បត្តស្សេវ ច
នាថស្ស នមោ កតោ ហោតិ វិសេសវចនសព្ភាវតោ, ន ពោធិសត្តស្ស។ ឯវំ សន្តេបិ វិនយាធិការោ
ឥធាធិប្បេតោ។ សោ ច បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ យាវមរណកាលា ហោតិ។ តំ អតិវិយ បរិត្តំ កាលំ លជ្ជិនោ
អតិសុករំ សីលមត្តំ ឯកកស្ស អត្តនោ ហិតាយ អត្ថមត្តទុក្ខាបនយនាធិប្បាយេន បរិបូរេន្តោ កោ នាម
ឥធលោកបរលោកាតិក្កមសុខំ ន គច្ឆេយ្យ, ននុ ភគវា សកលលោកទុក្ខាបនយនាធិប្បាយេន
កប្បកោដីហិបិ អប្បមេយ្យំ កាលំ ករោន្តោ អតិទុក្ករនិរស្សាទំ ខេទំ គតោតិ អញ្ញាបទេសេន គុណំ វណ្ណេតិ
អាចរិយោ។

លោកហិតាយាតិ ឯត្ថ លោកិយតិ ឯត្ថ ទុក្ខន្តិ លោកោ, លុយតេ វា ជាតិជរាមរណទុក្ខេហីតិ លោកោ, ឥ
មិនា សត្តលោកំ ជាតិលោកញ្ច សង្គណ្ហាតិ។ តស្មា តស្ស សត្តលោកស្ស ឥធលោកបរលោកហិតំ អតិក្កន្ត
បរលោកានំ វា ឧច្ឆិន្នលោកសមុទយានំ លោកានំ , ឥធ ជាតិលោកេ ឱកាសលោកេ វា ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារ
សង្ខាតញ្ច ហិតំ សម្បិណ្ឌេត្វា លោកស្ស, លោកានំ, លោកេ វា ហិតន្តិ សរូបេកទេសេកសេសំ កត្វា
“លោកហិត”មិច្ចេវាហ។ **នាថោ**តិ សព្ពសត្តានំ អាសយានុសយចរិយាធិមុត្តិភេទានុរូបធម្មទេសនសមត្ថតាយ
“ធម្មំ វោ, ភិក្ខវេ, ទេសេស្សាមិ...បេ.... តំ សុណាថា”តិ (ម. និ. ៣.៤២០) ឯវំ យាចនដ្ឋេនាបិ នាថតេតិ
នាថោ។ ភិក្ខូនំ វីតិក្កមានុរូបំ សិក្ខាបទបញ្ញាបនេន ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកាយ ច ករុណាយ ឧបគន្ត្វា តបតិ,
សុត្តន្តវសេន វា តេសំ សព្ពសត្តានំ អនុសយិតេ កិលេសេ ករុណាយ ច បញ្ញាយ ច ឧបគន្ត្វា តបតិ,
អភិធម្មវសេន វា តេ តេ សង្ខារេ អនិច្ចាទិលក្ខណវសេន ឧបបរិក្ខិត្វា អត្តនោ កិលេសេ បញ្ញាយ ឧបេច្ច
បរិច្ឆិន្ទិត្វា តបតីតិ តបនដ្ឋេនាបិ នាថតេតិ នាថោ។ សទេវកេ លោកេ អប្បដិបុគ្គលត្តា កេនចិ
អប្បដិហតធម្មទេសនត្តា បរមចិត្តិស្សរិយប្បវត្តិតោ ច ឥស្សរិយដ្ឋេនាបិ នាថតេតិ នាថោ។ “ធម្មិយា កថាយ
សន្ទស្សេសិ សមាទបេសិ សមុត្តេជេសិ សម្បហំសេសី”តិ (មហាវ. ៩០) វចនតោ សម្បហំសនសង្ខាតេន
អាសីសដ្ឋេន, បណិធានតោ បដ្ឋាយ “កថំ នាមាហំ មុត្តោ មោចយិស្សាមី”តិអាទិនា នយេន អាសីសដ្ឋេន វា
នាថតេតិ នាថោតិ វេទិតព្ពោ, សម្មាសម្ពុទ្ធោ។ ចតូហិបិ នាថដ្ឋេហិ ចតុវេសារជ្ជចតុបដិសម្ភិទាទយោ សព្ពេបិ
ពុទ្ធគុណា យោជេតព្ពា, អតិវិត្ថារិកភយា បន ន យោជិតា។

នមោតិ បរមត្ថតោ ពុទ្ធគុណពហុមានបព្ភារា ចិត្តនតិ, ចិត្តនតិប្បភវា ច វចីកាយនតិ។ អត្ថុ មេតិ
បាឋសេសេន សម្ពន្ធោ។ **មហាការុណិកស្សា**តិ ឯត្ថ សព្ពសត្តវិសយត្តា មហុស្សាហប្បភវត្តា ច មហតី ករុណា
មហាករុណា។ តត្ថ បណិធានតោ បដ្ឋាយ យាវអនុបាទិសេសនិព្ពានបុរប្បវេសា និយុត្តោតិ មហាការុណិកោ,
ភគវា។ ឯត្ថ ច មហាការុណិកស្សាតិ ឥមិនា យថាវុត្តហេតុមូលំ ទស្សេតិ។ និក្ករុណោ ហិ បរទុក្ខេសុ ឧទាសិនោ
ពុទ្ធត្តាយ បណិធានមត្តម្បិ អតិភារិយន្តិ មញ្ញន្តោ អប្បមេយ្យំ កាលំ អតិទុក្ករំ ហេតុំ បូរេត្វា នាថត្តសង្ខាតំ
ហេតុផលប្បយោជនភូតំ លោកហិតំ កថំ ករិស្សតិ។ តស្មា សព្ពគុណមូលភូតត្តា មហាករុណាគុណមេវ វណ្ណេន្តោ
“នមោ មហាការុណិកស្សា”តិ អាហ។ ឯត្តាវតា ហេតុអនុរូបំ ផលំ, ផលានុរូបោ ហេតុ, ទ្វិន្នម្បិ អនុរូបំ មូលំ,
តិណ្ណម្បិ អនុរូបំ បយោជនន្តិ អយមត្ថោ ទស្សិតោ ហោតិ។

ឯវំ អច្ឆរិយបុរិសោ, នាថោ នាថគុណោ ឋិតោ;
នមោរហោ អនាថស្ស, នាថមានស្ស សម្បទំ។

ឯត្ថ សិយា “អនេកេសុ ភគវតោ គុណេសុ វិជ្ជមានេសុ កស្មា ‘មហាការុណិកស្សា’តិ ឯកមេវ គហិត”ន្តិ? ឧច្ចតេ –

ទោសហីនស្ស សត្ថុស្ស, ចោទនា តុ ន វិជ្ជតេ;
ទោសយុត្តមសត្ថុញ្ច, តស្មា ចោទនា អបត្តកាតិ។

ន មយា ចោទនា កតា, កិន្តុ បុច្ឆា ឯវ កតា។ អបិច –

“ផលំ សតិបិ រុក្ខេឡ្ហេ, ន បតត្យវិកម្បិតេ;
ចោទនា យា’ត្ថ សត្ថានំ, បុច្ឆនាត្យត្ថផលំ មហតា។

“នភោត្តុំ កុរុតេ សម្មា, គហិតុំ នាឌ្ឍតេ យឌំ;
អក្ខេបេ ហិ កតេ តទិ-ច្ឆិស្សាណាពុទ្ធិពន្ធនំ។

“យថា ហិមបទោ បទ្ទោ, បពុទ្ធោ គន្ធលិម្បិយា;
ភិន្នត្ថវិរមស្សេវំ, សត្ថកតាត្ថលិម្បិយា”តិ។ –

ឯវំ ចេកំ –

សម្មាបិ ចោទនា តំ ខលុ, គុរវោ វិវាក្យា វិវទ្ធ;
យតិសិស្សា អាយឌ្ឍិតាតិ-វាក្យេនាភ្យធិកំ គោបយ។

សរវតី អាចេរំ កិលិដ្ឋា, តទិច្ឆិស្សជិតាត្ថានំ;
ជយត្យត្ថានមាចេរោ, សទស្សស្សេវ សារថីតិ។ –

អត្រោច្ចតេ –

យស្ស ហិ វាក្យសហស្សំ, វាក្យេ វាក្យេ សតញ្ច ជិវ្ហា;
នាមំ ទសពលគុណបទេសំ, វត្តុំ កប្បេនបិ ន សក្កា។

យថា –

ពុទ្ធោបិ ពុទ្ធស្ស ភណេយ្យ វណ្ណំ,
កប្បម្បិ ចេ អញ្ញមភាសមានោ;
ខីយេថ កប្បោ ចិរទីឃមន្តរេ,
វណ្ណោ ន ខីយេថ តថាគតស្សាតិ។ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.៣០៤; ៣.១៤១; ម. និ. អដ្ឋ. ២.៤២៥; ឧទា. អដ្ឋ. ៥៣; ចរិយា. អដ្ឋ. និទានកថា) –

ចោត្តត្តា ន សក្កា ភគវតំ គុណានមវសេសាភិធាតុំ។

អបិច –

យថា តុំ សត្តានំ, ទសពល តថា ញាណករុណា;
គុណទ្វន្ទំ សេដ្ឋំ, តវ គុណគណា នាម តិគុណាតិ។ –

សព្ពគុណសេដ្ឋត្តា មូលត្តា ច ឯកមេវ វុត្តំ។ អថ វា “ឆសុ អសាធារណញាណេសុ អញ្ញតរត្តា តគ្គហណេន សេសាបិ គហិតាវ សហចរណលក្ខណេនា”តិ ច វទន្តិ។ វិសេសតោ បនេត្ថ អភិធម្មស្ស កេវលំ បញ្ញាវិសយត្តា អភិធម្មដ្ឋកថារម្ភេ អាចរិយេន “ករុណា វិយ សត្តេសុ, បញ្ញា យស្ស មហេសិនោ”តិ បញ្ញាគុណោ វណ្ណិតោ តេសំ តេសំ សត្តានំ អាសយានុសយចរិយាធិមុត្តិភេទានុរូបបរិច្ឆិន្នទនបញ្ញាយ, សត្តេសុ មហាករុណាយ ច អធិកា វត្តា។ សុត្តន្តដ្ឋកថារម្ភេ “ករុណាសីតលហទយំ, បញ្ញាបជ្ជោតវិហតមោហតម”ន្តិ ភគវតោ ឧភោបិ បញ្ញាករុណា គុណា វណ្ណិតា។ តថ បន វិនយេ អាសយាទិនិរបេក្ខំ កេវលំ ករុណាយ បាកតិកសត្តេនាបិ អសោតព្ពារហំ

សុណន្តោ, អបុច្ឆិតញ្ញារហំ បុច្ឆន្តោ, អវត្តព្ពារហញ្ច វទន្តោ សិក្ខាបទំ បញ្ញបេសីតិ ករុណាគុណោយេវេកោ វណ្ណិតោតិ វេទិតព្ពោ។

បញ្ញាទយា អត្តបរត្ថហេតូ,
តទទ្វយា សព្ពគុណា ជិនស្ស;
ឧភោ គុណា តេ គុណសាគរស្ស,
វុត្តា ឥធាចរិយវរេន តស្មា។

ឯត្តាវតា អដ្ឋកថាទិគាថា,
សមាសតោ វុត្តបទត្ថសោភា;
អយម្បិ វិត្ថារនយោតិ ចាហំ,
ឧទ្ធំ ឥតោ តេ បដិសំខិបាមិ។

ទុតិយគាថាយ **អសម្ពុធ**ន្តិ ធម្មានំ យថាសភាវំ អពុជ្ឈន្តោ។ **ពុទ្ធនិសេវិត**ន្តិ ពុទ្ធានុពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធេហិ គោចរភាវនាសេវនាហិ យថារហំ និសេវិតំ។ **ភវា ភវ**ន្តិ វត្តមានភវតោ អញ្ញំ ភវំ **គច្ឆតិ** ឧបគច្ឆតិ, បដិបជ្ជតីតិ អត្ថោ។ អថ វា **ភវោ**តិ សស្សតទិដ្ឋិ។ តស្ស បដិបក្ខត្តា **អភវោ**តិ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ។ **ភវោ**តិ វា វុទ្ធិ។ **អភវោ**តិ ហានិ។ **ភវោ**តិ វា ទុគ្គតិ។ **អភវោ**តិ សុគតិ។ “អប្បមាណា ធម្មា, អសេក្ខា ធម្មា”តិអាទីសុ (ធ. ស. តិកមាតិកា ១៣, ១១) វិយ ហិ វុទ្ធិអត្ថត្តា អការស្ស។ ភាវយតីតិ **ភវោ**, ជាតិ។ ភវតីតិ វា **ភវោ**។ សវិការា ពហុវិធខន្ធប្បវត្តិ ទីបិតា។ **អភវោ**តិ វិនាសោ, ជាតិភាវំ មរណភាវញ្ច គច្ឆតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯត្ថ អរហន្តានំ មរណម្បិ ខណិកវសេន គហេតព្ពំ។ ភវេសុ អភវោ ភវាភវោ, តំ **ភវាភវំ**, ភវេសុ អភាវបញ្ញត្តិំ គច្ឆតីតិ អត្ថោ។ **ជីវលោកោ**តិ សត្តលោកោ, សង្ខារលោកឱកាសលោកានំ ភវាភវគមនាសម្ភវតោ សត្តលោកំ ជីវលោកោតិ វិសេសេតិ។ **អវិជ្ជាទិកិលេសជាលវិទ្ធំសិនោ**តិ ឯត្ថ នវបិ លោកុត្តរធម្មា សង្គហំ គច្ឆន្តិ។ អបចយគាមិតា ហិ ចតុមគ្គធម្មស្ស ឱធិសោ អវិជ្ជាទិកិលេសជាលវិទ្ធំសោ, សោ អស្ស អត្ថិ, តទារម្មណំ ហុត្វា តត្ថ សហាយភាវូបគមនេន និព្ពានស្សាបិ។ យថាហ “យោ ខោ, អាវុសោ, រាគក្ខយោ…បេ…. ឥទំ វុច្ចតិ និព្ពាន”ន្តិ។ អរហត្តស្សាបិ តថា រាគាទិក្ខយវចនសព្ភាវតោ។ ផលសាមញ្ញេន តិណ្ណម្បិ ផលានំ អត្ថីតិ នវវិធោបេស “អវិជ្ជាទិកិលេសជាលវិទ្ធំសី”តិ វុច្ចតិ។ អថ វា សហចរណលក្ខណកអារណតាយ បដិបក្ខគោចរគ្គហណតា។ អនភិហិតោបិ ហិ ធម្មស្ស តត្រាភិហិតោវ ពុជ្ឈិតព្ពោ ឥតិ វចនតោ ការណគោចរគ្គហណេន ចត្តារិបិ ផលានិ គហិតានិ។ នរកាទីសុ អបតមានំ ធារេតិ សុគតិយំ ឧប្បាទនេនាតិ **ធម្មោ**។ បុន សុគតិម្ហិ អជននការី អកុសលធម្មេ និវារេត្វា បោសេតិ បវត្តេតិ វឌ្ឍេតីតិ ធម្មោ។ សោ បន កាមរូបារូបភេទតោ តិវិធោ អច្ចន្តសុខាវហនតោ, តតោបិ ឧត្តមត្តា **ធម្មវរោ**។

ឯត្ថាហ – “ចតុន្នំ, ភិក្ខវេ, អរិយសច្ចានំ អននុពោធា អប្បដិវេធា ឯវមិទំ ទីឃមទ្ធានំ សន្ធាវិតំ សំសរិត’ន្តិ (ទី. និ. ២.១៥៥; មហាវ. ២៨៧) វចនតោ ចតុសច្ចធម្មំ អសម្ពុធំ ភវា ភវំ គច្ឆតិ ជីវលោកោតិ សិទ្ធំ។ តស្មា យំ អសម្ពុធំ គច្ឆតិ, តស្សេវ “តស្សា”តិ អន្តេ តំនិទ្ទេសេន និយមនតោ ចតុសច្ចធម្មោបិ អវិជ្ជាទិកិលេសជាលវិទ្ធំសី ធម្មវរោតិ ចាបជ្ជតិ។ អញ្ញថា “នមោ អវិជ្ជាទិកិលេសជាលវិទ្ធំសិនោ ធម្មវរស្ស តស្សា”តិ តំនិទ្ទេសេន សមានវិភត្តិករណំ ន យុជ្ជតិ អតិប្បសង្គនិយមនតោ, “អវិជ្ជាទិកិលេសជាលវិទ្ធំសិនោ ធម្មវរស្សា”តិ វចនំ វិសេសនវចនំ។ តស្មា ទុក្ខសមុទយសច្ចានំ តព្ភាវប្បសង្គោ នត្ថីតិ ចេ? ន, តំនិទ្ទេសេន សមានវិភត្តិដ្ឋានេ អវិសេសិតត្តា។ អបិ ច មគ្គសច្ចនិរោធសច្ចេសុ ផលានំ អបរិយាបន្នត្តា នវ លោកុត្តរធម្មា សង្គហិតាតិ វចនវិរោធោ, ផលានំ អសង្គហេ វេរញ្ជកណ្ឌវណ្ណនាយំ ន កេវលំ អរិយមគ្គោ ចេវ និព្ពានញ្ច, អបិ ច អរិយផលធម្មេហិ សទ្ធឹ បរិយត្តិធម្មោបិ។ វុត្តញ្ហេតំ “រាគវិរាគមនេជមសោកំ…បេ…. ធម្មមិមំ សរណត្ថមុបេហី”តិ (វិ. វ. ៨៨៧) វចនវិរោធោ ចាតិ បុព្ពាបរវិរុទ្ធា ឯសា គាថា សាសនវិរុទ្ធា ចា”តិ? វុច្ចតេ – សព្ពមេតមយុត្តំ វុត្តគាថត្ថាជាននតោ។ ឯត្ថ ហិ អាចរិយេន បវត្តិបវត្តិហេតុវិសយវិភាគោ ច ទស្សិតោ។ កថំ? តត្ថ **អសម្ពុធ**ន្តិ អសម្ពោធោ, សោ អត្ថតោ អវិជ្ជា, តាយ ច តណ្ហុបាទានានិ គហិតានិ, តយោបិ តេ ធម្មា សមុទយសច្ចំ, ភវាភវន្តិ ឯត្ថ ទុក្ខសច្ចំ វុត្តំ។ សុគតិទុគ្គតិប្បភេទោ ហិ ភវោ អត្ថតោ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា ហោន្តិ។ “ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតី”តិ (មហាវ. ១) វចនតោ ទុក្ខប្បវត្តិ **បវត្តិ** នាម, ទុក្ខសមុទយោ **បវត្តិហេតុ** នាម, អវិជ្ជាសង្ខាតស្ស ច បវត្តិហេតុស្ស អគ្គហិតគ្គហណេន និរោធមគ្គសច្ចទ្វយំ **វិសយោ** នាម។ វុត្តញ្ហេតំ “តត្ថ កតមា អវិជ្ជា? ទុក្ខេ អញ្ញាណំ…បេ…. ទុក្ខនិរោធគាមិនិយា បដិបទាយ អញ្ញាណ”ន្តិ (វិភ. ២២៦)។

ឯត្ថ ច និរោធសច្ចំ ពុទ្ធេន គោចរាសេវនាយ អាសេវិតំ, មគ្គសច្ចំ ភាវនាសេវនាយ។ ឯត្តាវតា អសម្ពុធំ ពុទ្ធនិសេវិតំ យន្តិ ឧបយោគប្បត្តោ យោ វិសយោ និរោធោ ច មគ្គោ ច, តស្ស យថាវុត្តាវិជ្ជាទិកិលេស

ជាលត្តយវិទ្ធំសិនោ នមោ ធម្មវរស្សាតិ អយំ គាថាយ អត្ថោ។ បរិយត្តិធម្មោបិ កិលេសវិទ្ធំសនស្ស សុត្តន្តនយេន ឧបនិស្សយបច្ចយត្តា កិលេសវិទ្ធំសនសីលតាយ “អវិជ្ជាទិកិលេសជាលវិទ្ធំសី”តិ វត្តុំ សម្ពវតិ។ ឯវញ្ហិ សតិ រាគ វិរាគាតិ គាថត្ថោ, សោ ធម្មំ ទេសេតិ...បេ.... ព្រហ្មចរិយំ បកាសេតីតិ សុត្តត្ថោ ច អសេសតោ គហិតោ ហោតិ។ អថ វា ឥមាយ គាថាយ កេវលំ បរិយត្តិធម្មោវ គហិតោ ហោតិ, យំ សន្ធាយាហ “សោ ធម្មំ ទេសេតិ អាទិកល្យាណំ...បេ.... ព្រហ្មចរិយំ បកាសេតី”តិ (ទី. និ. ១.១៩០; បារា. ១), តម្បិ អសម្ពុធំ ពុទ្ធេហេវ និសេវិតំ គោចរាសេវនាយ អនញ្ញនិសេវិតំ។ យថាហ “ភគវំមូលកា នោ, ភន្តេ, ធម្មា ភគវំនេត្តិកា ភគវំបដិសរណា...បេ.... ភគវតោ សុត្វា ភិក្ខូ ធារេស្សន្តី”តិ (សំ. និ. ២.១៤៦)។

តតិយគាថាយ សីលាទយោ កិញ្ចាបិ លោកិយលោកុត្តរា យថាសម្ភវំ លព្ភន្តិ, តថាបិ អន្តេ “អរិយសង្ឃ”ន្តិ វចនតោ សីលាទយោ ចត្តារោ ធម្មក្ខន្ធា លោកុត្តរាវ។ ឯត្ថ ច “សីលសមាធិបញ្ញាវិមុត្តិវិមុត្តិញាណប្បភុតីហី”តិ វត្តព្ពេ សរូបេកសេសំ កត្វា “**វិមុត្តិញាណប្បភុតីហិ**”តិ វុត្តំ។ ឯត្ថ ច កិញ្ចាបិ វិមុត្តីតិ ផលធម្មាវ សុត្តេ អធិប្បេតា, តថាបិ “មគ្គា វុដ្ឋហិត្វា មគ្គំ បច្ចវេក្ខតិ។ បហីនេ កិលេសេ បច្ចវេក្ខតិ។ ផលំ បច្ចវេក្ខតិ។ និព្ពានំ បច្ចវេក្ខតី”តិ (បដ្ឋា. ១.១.៤១០) វចនតោ មគ្គាទិបច្ចវេក្ខណញាណំ វិមុត្តិញាណន្តិ វេទិតព្ពំ។ វិមុត្តិ វិមោក្ខោ ខយោតិ ហិ អត្ថតោ ឯកំ។ “ខយេ ញាណំ អនុប្បាទេ ញាណន្តិ (ធ. ស. ទុកមាតិកា ១៤២; ទី. និ. ៣.៣០៤) ឯត្ថ ខយោ នាម មគ្គោ, រាគក្ខយោ ទោសក្ខយោតិ ផលនិព្ពានានំ អធិវចន”ន្តិ សុត្តេ អាគតមេវ។ បហីន កិលេសានំ ខយោ បាកតិកោ ខយោ ឯវ។ **បភុតិ**-សទ្ទេន តិស្សោ វិជ្ជា ឆ អភិញ្ញា ចតស្សោ បដិសម្ភិទាតិ ឯវមាទយោ គុណា សង្គហិតា។ សមន្នាគមង្គេន អបរិហីនង្គេន ច យុត្តោ។ **ខេត្តំ ជនានំ កុសលត្ថិកាន**ន្តិ “អនុត្តរំ បុញ្ញក្ខេត្តំ លោកស្សា”តិ សុត្តតោ កុសលស្ស វិរុហនដ្ឋានត្តា, សុត្តន្តនយេន ឧបនិស្សយបច្ចយត្តា ច កាមំ កុសលស្ស ខេត្តំ ហោតិ សង្ឃោ, ន កុសលត្ថិកានំ ជនានំ។ តស្មា ន យុជ្ជតីតិ ចេ? ន, សុត្តត្ថសម្ភវតោ។ សុត្តេ “អនុត្តរំ បុញ្ញក្ខេត្តំ លោកស្សា”តិ (សំ. និ. ៤.៣៤១) ហិ វុត្តំ។ កស្ស លោកស្ស? បុញ្ញត្ថិកស្ស ខេត្តំ សង្ឃោ, បុញ្ញុបនិស្សយត្តា បុញ្ញក្ខេត្តំ ហោតិ សង្ឃោ, កុសលត្ថិកានន្តិ ច វុច្ចន្តិ។ លោកេបិ ហិ ទេវទត្តស្ស ខេត្តំ យញ្ញទត្តស្ស ខេត្តំ សាលិយវុបនិស្សយត្តា សាលិខេត្តំ យវខេត្តន្តិ ច វុច្ចតិ។ **អរិយសង្ឃ**ន្តិ វិគតកិលេសត្តា អរិយំ បរិសុទ្ធំ អរិយានំ, អរិយភាវំ វា បត្តំ សីលទិដ្ឋិសាមញ្ញេន សង្ឃាតត្តា សង្ឃំ។ “អរិយ-សទ្ទេន សម្មុតិសង្ឃំ និវារេតី”តិ កេចិ លិខន្តិ, តំ ន សុន្ទរំ វិមុត្តិញាណគុណគ្គហណេន វិសេសិតត្តា។ **សិរសា**តិ ឥមិនា កាមំ កាយនតី ទស្សេតិ, តថាបិ ឧត្តមសង្ឃេ គុណគារវេន ឧត្តមង្គមេវ និទ្ទិសន្តោ “សិរសា នមាមី”ត្យាហ។ សិរស្ស បន ឧត្តមតា ឧត្តមានំ ចក្ខុសោតិន្ទ្រិយានំ និស្សយត្តា, តេសំ ឧត្តមតា ច ទស្សនានុត្តរិយសវនានុត្តរិយហេតុតាយ វេទិតព្ពា។ ឯត្ថាហ – អនុសន្ធិកុសលោ

> “ឧបោគ្ឃាតោ បទញ្ចេវ, បទត្ថោ បទវិគ្គហោ;
> ចោទនាប្រត្យវដ្ឋានំ, ព្យាខ្យា តន្តស្ស ឆព្ពិធា”តិ។ –

ឯវមេវត្វា កស្មា រតនត្តយបណាមំ បឋមំ វុត្តន្តិ? វុច្ចតេ – សតាចារត្តា។ អាចារោ កិរេស សប្បុរិសានំ, យទិទំ សំវណ្ណនារម្ភេ រតនត្តយបូជាវិធានំ។ តស្មា “សតាចារតោ ភដ្ឋា មា មយំ ហោមា”តិ ករិយតិ, ចតុគម្ភីរភាវយុត្តញ្ច វិនយបិដកំ សំវណ្ណេតុកាមស្ស មហាសមុទ្ទំ ឱគាហន្តស្ស វិយ បញ្ញាវេយ្យត្តិយសមន្នាគតស្សាបិ មហន្តំ ភយំ ហោតិ, ភយក្ខយាវហញ្ចេតំ រតនត្តយគុណានុស្សរណជនិតំ បណាមបូជាវិធានំ។ យថាហ “ឯវំ ពុទ្ធំ សរន្តាន”ន្តិអាទិ (សំ. និ. ១.២៤៩)។ អបិចាចរិយោ សត្ថុបូជាវិធានេន អសត្ថរិ សត្ថាភិនិវេសស្ស លោកស្ស យថាភូតំ សត្ថរិ ឯវ សម្មាសម្ពុទ្ធេ សត្ថុសម្ភាវនំ ឧប្បាទេតិ, អសត្ថរិ សត្ថុសម្ភាវនំ បរិច្ចជាបេតិ, “តថាគតប្បវេទិតំ ធម្មវិនយំ អត្តនោ ទហតី”តិ វុត្តទោសំ បរិហរតិ។ អន្តរាយពហុលត្តា ខន្ធសន្តតិយា វិប្បកតាយ វិនយសំវណ្ណនាយ អត្តនោ អាយុវណ្ណសុខពលានំ បរិក្ខយសម្ភវាសង្កាយ “អភិវាទនសីលិស្ស...បេ.... អាយុ វណ្ណោ សុខំ ពល”ន្តិ (ធ. ប. ១០៩) វុត្តានិសំសេ យាវ សំវណ្ណនាបរិយោសានា បត្ថេតិ។ អបិ ចេត្ថ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ បណាមបូជាវិធានំ សម្មាសម្ពុទ្ធភាវាធិគមត្ថំ **ពុទ្ធយានំ** បដិបជ្ជន្តានំ ឧស្សាហំ ជនេតិ។ លោកិយលោកុត្តរភេទស្ស, លោកុត្តរស្សេវ វា សទ្ធម្មស្ស បូជាវិធានំ បច្ចេកពុទ្ធភាវាធិគមត្ថំ **បច្ចេកពុទ្ធយានំ** បដិបជ្ជន្តានំ ឧស្សាហំ ជនេតិ។ សទ្ធម្មបដិវេធមត្តាភិលាសិនោ ហិ តេ។ បរមត្ថសង្ឃបូជាវិធានំ បរមត្ថសង្ឃភាវាធិគមត្ថំ **សាវកយានំ** បដិបជ្ជន្តានំ ឧស្សាហំ ជនេតិ, មង្គលាទីនិ វា សាត្ថានិ អនន្តរាយានិ ចិរដ្ឋិតិកានិ ពហុមតានិ ច ភវន្តីតិ ឯវំលទ្ធិកានំ ចិត្តបរិតោសនត្ថំ “បូជា ច បូជនេយ្យាន”ន្តិ ភគវតា បសត្ថមង្គលំ ករោតិ។ វុច្ចតេ ច –

> “មង្គលំ ភគវា ពុទ្ធោ, ធម្មោ សង្ឃោ ច មង្គលំ;
> មង្គលាទីនិ សាត្ថានិ, សីឃំ សិជ្ឈន្តិ សព្ពសោ។

“សត្ថុ បូជាវិធានេន, ឯវមាទី ពហូ គុណេ;
លភតីតិ វិជានន្តោ, សត្ថុបូជាបរោ សិយា”តិ។

ឯត្ថ ច សត្ថុបធានត្តា ធម្មសង្ឃានំ បូជាវិធានំ សត្ថុបូជាវិធានមិច្ចេវ ទដ្ឋព្ពំ សាសនតោ លោកតោ ច។ តេនេតំ វុច្ចតិ –

“សត្ថា”តិ ធម្មោ សុគតេន វុត្តោ;
និព្ពានកាលេ យមតោ ស សត្ថា;
សុវត្ថិគាថាសុ “តថាគតោ”តិ;
សង្ឃោ ច វុត្តោ យមតោ ស សត្ថា។

កិញ្ច ភិយ្យោ –

ធម្មកាយោ យតោ សត្ថា, ធម្មោ សត្ថា តតោ មតោ;
ធម្មដ្ឋិតោ សោ សង្ឃោ ច, សត្ថុសង្ខ្យំ និគច្ឆតិ។

សន្តិ ហិ លោកេ វត្តារោ កោសគតំ អសី គហេត្វា ឋិតំ បុរិសំ វិសុំ អបរាមសិត្វា “អសី គហេត្វា ឋិតោ ឯសោ”តិ។ តេនេវាហ ចារិយមាត្រច្ចេវា –

“នមត្ថុ ពុទ្ធរត្នាយ, ធម្មរត្នាយ តេ នមោ;
នមត្ថុ សង្ឃរត្នាយ, តិរត្នសមវានយី”តិ។

អបិច សព្ពធម្មេសុ អប្បដិហតញាណនិមិត្តានុត្តរវិមោក្ខបាតុភាវាភិសង្ខាតំ ខន្ធសន្តានមុបាទាយ “ពុទ្ធោ”តិ យទិ បញ្ញាបិយតិ, ធម្មោ បណាមារហោតិ កា ឯវ កថា, សង្ឃោ ច “សង្ឃេ គោតមិ ទេហិ, សង្ឃេ តេ ទិន្នេ អហញ្ចេវ បូជិតោ ភវិស្សាមិ សង្ឃោ ចា”តិ វុត្តត្តា ភាជនន្តិ ទីបេតិ។ អថ វា “ពុទ្ធសុពោធិតោ ធម្មោ អាចរិយបរម្បរាយ សុវណ្ណភាជនេ បក្ខិត្តតេលមិវ អបរិហាបេត្វា យាវជ្ជតនា អាភតត្តា ឯវ មាទិសានម្បិ សោតទ្វារមនុប្បត្តោ”តិ សង្ឃស្ស អាចរិយោ អតីវ អាទរេន បណាមំ ករោតិ “សិរសា នមាមី”តិ។

ឯវំ អនេកវិធំ បណាមប្បយោជនំ វទន្តិ, អាចរិយេន បន អធិប្បេតប្បយោជនំ អត្តនា ឯវ វុត្តំ “**ឥច្ចេវមច្ចន្តនមស្សនេយ្យ**”ន្តិអាទិនា ចតុត្ថគាថាយ។ **ឥច្ចេវ**ន្តិ ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទោ រតនត្តយបូជាវិធានបរិសមត្តត្ថោ។ យទិ ឯវំ យថាវិហិតមត្តមេវ បូជាវិធានំ អរហតិ រតនត្តយំ, ន តតោ ឧទ្ធន្តិ អាបជ្ជតីតិ អនិដ្ឋប្បសង្គនិវារណត្ថំ “ឯវមច្ចន្តនមស្សនេយ្យ”ន្តិ អាហ។ តត្ថ ឯវន្តិ ឥមិនា យថាវុត្តវិធឹ ទស្សេតិ។ យថាវុត្តេន វិធិនា, អញ្ញេន វា តាទិសេន អច្ចន្តមេវ មុហុត្តមបិ អដ្ឋត្វា អភិក្ខណំ និរន្តរំ និយមេន នមស្សនារហំ នមស្សមានស្ស ហិតមហប្ផលករណតោតិ អត្ថោ។ ឯវំវិធំ ទុល្លភង្គេន មហប្ផលង្គេន ច សិទ្ធំ រតនភាវំ រតនត្តយំ នមស្សមានោ យំ បុញ្ញាភិសន្ទំ អលត្ថំ អលភឹ។ អកុសលមលំ គទង្គាទិប្បហានេន បុនាតីតិ បុញ្ញំ។ កិលេសទរថប្បដិប្បស្សទ្ធិយា សីតលត្តា ចិត្តំ អភិសន្ទេតីតិ អភិសន្ទោ។ បុញ្ញញ្ច តំ អភិសន្ទោ ចាតិ បុញ្ញាភិសន្ទោ, តំ **បុញ្ញាភិសន្ទំ**។ **គណ្ឋិបទេ** បន “បុញ្ញមហត្តំ”ន្តិ ភណន្តិ, “វិបុល”ន្តិ វចនតោ សោ អត្ថោ ន យុជ្ជតីតិ អាចរិយោ។ អថ វា បុញ្ញានំ អភិសន្ទោ បុញ្ញាភិសន្ទោ , តំ **បុញ្ញាភិសន្ទំ**។ សន្ទ សវនេតិ ធាតុ។ តស្មា បុញ្ញសោតំ បុញ្ញស្សយន្តិ អត្ថោ យុជ្ជតិ, តំ បន វិបុលំ, ន បរិត្តន្តិ ទស្សិតំ **វិបុល**-សទ្ទេន។

បញ្ចមគាថា **យស្មឹ** វិនយបិដកេ បាឡិតោ ច អត្ថតោ ច អនូនំ លទ្ធិបុគ្គលេសុ បវត្តនង្គេន **ឋិតេ** សកលំ តិវិធម្បិ **សាសនំ** តេស្វេវ បុគ្គលេសុ **បតិដ្ឋិតំ** ហោតិ។ កស្ស សាសនន្តិ ចេ? **អដ្ឋិតស្ស** ភគវតោ។ ភគវា ហិ ឋិតិហេតុភូតាយ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយា អភាវេន អដ្ឋិតោតិ វុច្ចតិ។ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិកោ ហិ បរលោកេ និរបេក្ខោ កេវលំ កាមសុខល្លិកានុយោគមនុយុញ្ជន្តោ តិដ្ឋតិ, ន បរលោកហិតានិ បុញ្ញានិ កត្តុំ ព្យាវដោ ហោតិ, សស្សតទិដ្ឋិកោ តានិ កត្តុំ អាយូហតិ។ ភគវា បន តថា អតិដ្ឋន្តោ អនាយូហន្តោ មជ្ឈិមំ បដិបទំ បដិបជ្ជន្តោ សយញ្ច ឱឃំ តរិ, បរេ ច តារេសិ។ យថាហ “អប្បតិដ្ឋំ ខ្វាហំ, អាវុសោ, អនាយូហំ ឱឃមតរិ”ន្តិ (សំ. និ. ១.១)។ ចតុព្រហ្មវិហារវសេន សត្តេសុ សុដ្ឋុ សម្មា ច ឋិតស្សាតិ អត្ថវសេន វា **សុសណ្ឋិតស្ស**។ សុសណ្ឋិតត្តា ហេស កេវលំ សត្តានំ ទុក្ខំ អបនេតុកាមោ ហិតំ ឧបសំហរិតុកាមោ សម្បត្តិយា ច បមោទិតោ អបក្ខបតិតោ ច ហុត្វា វិនយំ ទេសេតិ, តស្មា ឥមស្មឹ វិនយសំវណ្ណនាធិការេ សារុប្បាយ ថុតិយា ថោមេន្តោ អាហ “សុសណ្ឋិតស្សា”តិ។ **គណ្ឋិបទេ** បន “មនាបិយេ ច ខោ, ភិក្ខវេ, កម្មវិបាកេ បច្ចុបដ្ឋិតេ”តិ (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.៣៥; ម. និ. អដ្ឋ. ២.៣៨៦) សុត្តស្ស,

“សុសណ្ឋានា សុរូបតា”តិ (ខុ. បា. ៨.១១) សុត្តស្ស ច វសេន សុសណ្ឋិតស្សាតិ អត្ថោ វុត្តោ, សោ អធិប្បេតាធិការានុរូបោ ន ហោតិ។ **អមិស្សន្តិ** កឹ វិនយំ អមិស្សំ, ឧទាហុ បុព្ពាចរិយានុភាវន្តិ? នោភយម្បិ។ អមិស្សា ឯវ ហិ វិនយដ្ឋកថា។ តស្មា ភាវនបុំសកវសេន អមិស្សំ តំ វណ្ណយិស្សន្តិ សម្ពន្ធោ។ **បុព្ពាចរិយានុភាវ**ន្តិ អដ្ឋកថា “យស្មា បុរេ អដ្ឋកថា អកំសូ”តិ វចនតោ តេសំ អានុភាវោ នាម ហោតិ។ កិញ្ចិ អបុព្ពំ ទិស្វា សន្តិ ហិ លោកេ វត្តារោ “កស្សេស អានុភាវោ”តិ។ អថ វា ភគវតោ អធិប្បាយំ អនុគន្ត្វា តំតំបាឋេ អត្ថំ ភាវយតិ វិភាវយតិ, តស្ស តស្ស វា អត្ថស្ស ភាវនា វិភាវនាតិ អានុភាវោ វុច្ចតិ អដ្ឋកថា។

បុព្ពាចរិយានុភាវេ សតិ កឹ បុន តំ វណ្ណយិស្សន្តិ ឥមិនា អារម្ភេនាតិ តតោ វុច្ចន្តិ ឆដ្ឋសត្តមដ្ឋមនវមគាថាយោ។ តត្ថ អរិយមគ្គញាណម្ពុនា និទ្ធោតមលត្តា វិសុទ្ធវិជ្ជេហិ, តេនេវ និទ្ធោតាសវត្តា វិសុទ្ធបដិសម្ភិទេហិ, វិសុទ្ធបដិសម្ភិទត្តា ច សទ្ធម្មសំវណ្ណនកោវិទេហីតិ យោជនា វេទិតព្ពា។ កេចិ “បុព្ពាចរិយាតិ វុត្តេ លោកាចរិយាបិ, សាសនេ រាហុលាចរិយាទយោបិ សង្គយ្ហន្តិ, តេ អបនេតុំ កាមញ្ចាតិអាទិ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ “តំ វណ្ណយិស្ស”ន្តិ វុត្តត្តា បុព្ពដ្ឋកថាយ ឩនភាវោ ទស្សិតោតិ ចេ? ន, ចិត្តេហិ នយេហិ សំវណ្ណិតោតិ ទស្សេតុំ **“កាមញ្ច”**តិអាទិ វុត្តំ។ សទ្ធម្មំ សំវណ្ណេតុំ កោវិទេហិ, តាយ សំវណ្ណនាយ វា កោវិទេហិ **សទ្ធម្មសំវណ្ណនកោវិទេហិ**។

សល្លេខិយេតិ កិលេសជាតំ ពាហុល្លំ វា សល្លិខតិ តនុំ ករោតីតិ សល្លេខោ, សល្លេខស្ស ភាវោ សល្លេខិយំ, តស្មឹ សល្លេខិយេ។ **នោសុលភូបមេហី**តិ អសុលភូបមេហិ។ **មហាវិហារស្សា**តិ មហាវិហារវាសិស្ស។ បញ្ញាយ អច្ចុគ្គតដ្ឋេន ធជោ ឧបមា ឯតេសន្តិ ធជូបមា, តេហិ **ធជូបមេហិ**។ សម្ពុទ្ធវរំ អនុអយេហិ អនុគតេហិ **សម្ពុទ្ធវរន្វយេហិ**, ពុទ្ធាធិប្បាយានុគេហីតិ អធិប្បាយោ។ ឥធ វរ-សទ្ទោ “សាមំ សច្ចានិ ពុទ្ធត្តា សម្ពុទ្ធោ”តិ វចនតោ បច្ចេកពុទ្ធាបិ សង្គយ្ហន្តិ។ តស្មា តេ អបនេតុំ វុត្តោ។

អដ្ឋកថាយ ឩនភាវំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អត្តនោ ករណវិសេសំ តស្ស បយោជនញ្ច ទស្សេតុំ **“សំវណ្ណនា”**តិអាទិមាហ។ **ន កិញ្ចិ អត្ថំ អភិសម្ភុណាតី**តិ កិញ្ចិ បយោជនំ ផលំ ហិតំ ន សាធេតីតិ អត្ថោ “ន តំ តស្ស ភិក្ខុនោ កិញ្ចិ អត្ថំ អនុភោតី”តិអាទីសុ (បារា. ៥៣៨) វិយ។ **អជ្ឈេសនំ ពុទ្ធសិរិវ្ហយស្សា**តិ ឥមិនា យស្មា សហម្បតិព្រហ្មុនា អជ្ឈិដ្ឋេន ធម្មោ ទេសិតោ ភគវតា, សារិបុត្តស្ស អជ្ឈេសនំ និស្សាយ វិនយោ បញ្ញត្តោ, តស្មា អយម្បិ អាចរិយោ តំ អាចរិយវត្តំ បូជេន្តោ ឥមំ សំវណ្ណនំ ពុទ្ធសិរិត្ថេរស្ស យាចនំ និស្សាយ អកាសីតិ ទស្សេតិ។ **សមនុស្សរន្តោ**តិ តស្សាភាវំ ទីបេតិ អាទរញ្ច។

តតោ បរំ ទ្វេ គាថាយោ កត្តព្ពវិធិទស្សនត្ថំ វុត្តា។ តេន តាសុ អដ្ឋកថាសុ វុត្តវិនិច្ឆយបច្ចយវិមតឹ វិនោទេតិ, ឯកដ្ឋកថាយ កុសលស្ស វា “អយំ នយោ អដ្ឋកថាយំ នត្ថី”តិ បដិក្ខេបំ និវារេតិ, អយុត្តត្ថបរិច្ចាគេន តត្ថ អភិនិវិដ្ឋានំ អភិនិវេសំ បរិច្ចជាបេតិ, ថេរវាទទស្សនេន វិនយវិនិច្ឆយំ បតិ វិនយធរានំ ការណោបបត្តិតោ ឧហាបោហក្កមំ ទស្សេតិ, អយុត្តត្ថេរវាទបដិក្ខេបេន បុគ្គលប្បមាណតំ បដិក្ខិបតីតិ ឥមេ ចានិសំសា កត្តព្ពវិធិទស្សនេន ទស្សិតា ហោន្តិ។ សំវណ្ណនំ តញ្ច សមារភន្តោ តស្សា សំវណ្ណនាយ មហាអដ្ឋកថំ សរីរំ កត្វា សមារភិស្សំ, មហាបច្ចរិយម្បិ យោ វុត្តោ វិនិច្ឆយោ, តថេវ កុរុន្ទីនាមាទីសុ លោកេ វិស្សុតាសុ អដ្ឋកថាសុ ច យោ វុត្តោ វិនិច្ឆយោ, តតោបិ វិនិច្ឆយតោ មហាអដ្ឋកថានយេន, វិនយយុត្តិយា វា យុត្តមត្ថំ តស្ស សរីរស្ស អលង្ការំ វិយ គណ្ហន្តោ សមារភិស្សំ។ កឹ សំវណ្ណនមេវ, ន អញ្ញន្តិ ទស្សនត្ថំ បុន សំវណ្ណនាគ្គហណំ។ អថ វា អន្តោគធត្ថេរវាទំ សំវណ្ណនំ កត្វា សមារភិស្សន្តិ យោជនា វេទិតព្ពា។ ថេរវាទា ហិ ពាហិអដ្ឋកថាយ វិចរន្តិ។ ឯត្ថ **អាទិ**-សទ្ទេន ចូឡបច្ចរិអន្ធកអរិយដ្ឋកថាបន្នវារាទយោបិ សង្គហិតា ។ តត្ថ **បច្ចរី** នាម សីហឡភាសាយ ឧឡុម្បំ កិរ, តស្មឹ និសីទិត្វា កតត្តា តមេវ នាមំ ជាតំ។ កុរុន្ទីវល្លិវិហារោ នាម អត្ថិ, តត្ថ កតត្តា **កុរុន្ទី** នាម ជាតា។

សម្ម សមារភិស្សន្តិ កត្តព្ពវិធានំ សជ្ជេត្វា អហំ ឋិតោ, តស្មា **តំ មេ និសាមេន្តុ**តិ គាថាយ តំ សំវណ្ណនំ មេ មម, មយា វា វុច្ចមានន្តិ ឋាបសេសោ ។ **និសាមេន្តុ** បស្សន្តុ បញ្ញាចក្ខុនា សុណន្តុ វា សទ្ធាវីរិយបីតិបាមោជ្ជាភិសង្ខារេន សង្ខរិត្វា បូជយន្តា **សក្កច្ចំ ធម្មំ**។ កស្ស ធម្មំ? **ធម្មប្បទីបស្ស តថាគតស្ស**។ កឹ ទស្សេតិ? បទីបដ្ឋានិយោ ហិ ធម្មោ ហិតាហិតប្បកាសនតោ, បទីបធរដ្ឋានិយោ ធម្មធរោ តថាគតោ, តស្មា បរិនិព្ពុតេបិ តស្មឹ តថាគតេ តត្ថ សោកំ អកត្វា សក្កច្ចំ ធម្មំ បដិមានយន្តា និសាមេន្តូតិ ទស្សេតិ។ អថ វា “ធម្មកាយា តថាគតា”តិ (ទី. និ. ៣.១១៨) វចនតោ ធម្មោ ច សោ បទីបោ ចាតិ **ធម្មប្បទីបោ**, ភគវា។

យោ ធម្មវិនយោ យថា ពុទ្ធេន វុត្តោ, សោ តថេវ ពុទ្ធបុត្តេហិ សាវកេហិ **ញាតោ** អវពុទ្ធោ, យេហិ **តេសំ** ពុទ្ធបុត្តានំ **មតឹ** អធិប្បាយំ **អច្ចជន្តា** និរវសេសំ គណ្ហន្តា។ **បុរេ**តិ បុរា, បោរាណត្ថេរា វា។ **អដ្ឋកថា**តិ អដ្ឋកថាយោ, ឧបយោគពហុវចនំ។

យំ អត្ថជាតំ អដ្ឋកថាសុ វុត្តំ, តំ សព្ពម្បិ បមាទលេខកានំ បមាទលេខមត្តំ វជ្ជយិត្វា។ កី សព្ពេសម្បិ បមាណំ? ន, កិន្តុ សិក្ខាសុ សគារវានំ ឥធ វិនយម្ហិ បណ្ឌិតានំ, មហាអដ្ឋកថាយំ បន សច្ចេបិ អលិកេបិ ទុក្កដមេវ វុត្តំ, តំ បមាទលេខន្តិ វេទិតព្ពំ។ បមាទលេខំ វជ្ជយិត្វា បមាណំ ហេស្សតីតិ សម្ពន្ធោ។

តតោ ចាតិ អដ្ឋកថាសុ វុត្តអត្ថជាតតោ **តន្តិក្កមំ** បាឡិក្កមំ។ សុត្តន្តា សុត្តាវយវា។ អន្តោតិ ហិទំ អព្ភន្តរាវយវសម្ភាវនាទីសុ ទិស្សតិ។ សុត្តន្តេសុ ភវា សុត្តន្តិកា, តេសំ **សុត្តន្តិកានំ,** សុត្តន្តគន្ថេសុ អាគតវចនានន្តិ អត្ថោ។ អថ វា អមីយតីតិ អន្តោ, សាធីយតីតិ អធិប្បាយោ។ កេន សាធីយតិ? សុត្តេន, សុត្តស្ស អន្តោ សុត្តន្តោ, កោ សោ? សោ សោ អត្ថវិកប្បោ, តស្មិំ សុត្តន្តេ និយុត្តានិ វចនានិ សុត្តន្តិកានិ។ តេសំ **សុត្តន្តិកានំ** វចនានមត្ថំ។ តស្ស តស្ស អាគមសុត្តស្ស អភិធម្មវិនយសុត្តស្ស ចានុរូបំ បរិទីបយន្តិ, អយំ តាវេត្ថ សមាសតោ អត្ថវិភាវនា – “ឥតិបិ សោ ភគវា”តិអាទីនំ (សំ. និ. ២.៤១; ៥.៤៧៩; អ. និ. ៦.១០; បារា. ១) សុត្តន្តិកានំ វចនានមត្ថំ អាគមសុត្តន្តានុរូបំ។ “វិវាទាធិករណំ សិយា កុសលំ សិយា អកុសលំ សិយា អព្យាកត”ន្តិ (ចូឡវ. ២២០) ឯវមាទីនំ អភិធម្មសុត្តន្តិកានំ វចនានមត្ថំ អភិធម្មសុត្តន្តានុរូបន្តិ ឯវមាទិ។ **ហេស្សតី**តិ ភវិស្សតិ, ករិយិស្សតីតិ អធិប្បាយោ។ **វណ្ណនាបី**តិ ឯត្ថ **អបិ**-សទ្ទោ សម្ពិណ្ឌនត្ថោ, សោ តស្មាតិ បទេន យោជេតព្ពោ។ កថំ? បណ្ឌិតានំ បមាណត្តាបិ វិត្ថារមគ្គស្ស សមាសិតត្តាបិ វិនិច្ឆយស្ស អសេសិតត្តាបិ តន្តិក្កមស្ស អវោក្កមិតត្តាបិ សុត្តន្តិកវចនានំ សុត្តន្តដ្ឋកថានុរូបំ ទីបនតោបិ តស្មាបិ សក្កច្ចំ អនុសិក្ខិតព្ពាតិ។ ឯត្ថ “តន្តិក្កមំ អវោក្កមិត្វា”តិ វចនេន សិទ្ធេបិ “អដ្ឋកថាចរិយា វេវណ្ណកណ្ឋាទីសុ ‘សុត្តន្តិកានំ ភារោ’តិ គតា, មយំ បន វត្វាវ គមិស្សាមា”តិ ទស្សេតុំ “សុត្តន្តិកាន”ន្តិ វុត្តំ កិរ។

គន្ថារម្ភកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ពាហិរនិទានកថាវណ្ណនា

តទង្គវិនយាទិភេទេន វិនយស្សពហុត្តា វិនយោ តាវ វវត្ថបេតព្ពោ។ “ពុទ្ធេន ធម្មោ វិនយោ ច វុត្តោ”តិ បុព្ពេ វុត្តត្តា តទានិ “វុត្តំ យេនា”តិ ន វត្តព្ពន្តិ ចេ? តស្ស ឯវមាទិវចនំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ **ធារិតំ យេន ចាភតំ។ យត្ថប្បតិដ្ឋិតញ្ចេត**ន្តិ វចនំ សកលម្បិ វិនយបិដកំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អត្តបច្ចក្ខវចនំ ន ហោតី**តិ អាហច្ចភាសិតំ ន ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ ន ហិ ភគវតោ អតីតាទីសុ អប្បច្ចក្ខំ កិញ្ចិ អត្ថិ។ យទិ អត្តបច្ចក្ខវចនំ ន ហោតិ, បទសោធម្មាបត្តិំ ន ជនេយ្យាតិ ចេ? ន, សាវកភាសិតស្សបិ បទសោធម្មាបត្តិជននតោ។ និយមាភាវា អតិប្បសង្គោតិ ចេ? ន, បទសោធម្មសិក្ខាបទដ្ឋកថាយំ “សង្គីតិត្តយំ អារុឡ្ហោ”តិ វិសេសិតត្តា។ តថា អដ្ឋកថាយម្បិ សង្គីតី អារុឡ្ហត្តា “ខន្ធានញ្ច បដិបាដិ...បេ.... សំសារោតិ បវុច្ចតី”តិ (ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា; វិភ. អដ្ឋ. ២២៦ សង្ខារបទនិទ្ទេស) ឯវមាទិវចនំ, យញ្ច សង្គីតិអារុឡ្ហក្កមានុគតំ, តំ បទសោធម្មាបត្តិំ ជនេតីតិ អាយស្មា ឧបតិស្សោ។

បឋមមហាសង្គីតិកថាវណ្ណនា

បឋមមហាសង្គីតិ នាម ចាតិ ឯត្ថ **ច**-សទ្ទោ អតិរេកត្ថោ, តេន អញ្ញាបិ អត្ថីតិ ទីបេតិ។ តម្បិ សាលវនំ ឧបគន្ត្វា មិត្តសុហជ្ជេ អបលោកេត្វា និវត្តនតោ **ឧបវត្តន**ន្តិ បាកដំ ជាតំ កិរ។ **យមកសាលាន**ន្តិ ឯកា កិរ សាលបន្តិ សីសភាគេ, ឯកា បាទភាគេ។ តត្រាបិ ឯកោ តរុណសាលោ សីសភាគស្ស អាសន្នេ ហោតិ, ឯកោ បាទភាគស្ស, មូលខន្ធវិដបបត្តេហិ អញ្ញមញ្ញំ សំសិព្ពិត្វា ឋិតសាលានន្តិបិ វុត្តំ។ **អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា**តិ ឥត្ថម្ភូតលក្ខណេ ករណវចនំ “កតកិច្ចោ បីតិជ ហាស ចេតោ អវេរមុខេនាភគ កុណ្ឌលេនា”តិអាទីសុ វិយ។ បរិនិព្ពានេ បរិនិព្ពានហេតុ, តស្មិំ ឋានេ វា មា សោចិត្ថ ចិត្តេន, មា បរិទេវិត្ថ វាចាយ “បរិទេវនំ វិលាប”ន្តិ វចនតោ។ **មហាសមណេនា**តិ និស្សក្កត្ថេ ករណវចនំ។ សូរិយំ’សូភិ បង្កុករា’ភា’វិណស្ស តាណា ឥត្យត្រេវ។ យញ្ច ភគវតោ អនុគ្គហំ, តស្ស អនុគ្គហស្សាតិ អាចរិយា។ ឯកច្ចេ បន “យំ យស្មា អហំ អនុគ្គហិតោ”តិ វទន្តិ។ **និព្ពសនានី**តិ និដ្ឋិតវសនកិច្ចានិ, មយា បរិភុញ្ជិត្វា អបនីតានិ ។ យទិ សុយុត្តានិ ធារេស្សសីតិ បុច្ឆតិ, ករចសទិសានិ សាណានិ។ ឥស្សរិយសទិសា នវ អនុបុព្ពវិហារាទយោ។ អដ្ឋសមាបត្តិយោ និរោធសមាបត្តិ ច បដិលាភក្កមេន “**អនុបុព្ពវិហារា**”តិ វុត្តា។

> អនាគតេ សន្និកដ្ឋេ, តថាតីតេ ចិរន្តនេ;
> កាលទ្វយេបិ កវីហិ, បុរាសទ្ទោ បយុជ្ជតេ។

សព្ពសាសនមេវ បរិយត្តិ សព្ពសាសនបរិយត្តិ, សា សុត្តគេយ្យាទិវសេន នវង្គា។ តិបិដកមេវ សព្ព បរិយត្តិប្បភេទំ ធារេន្តីតិ **តិបិដកសព្ពបរិយត្តិប្បភេទធរា**។ “វិនា ន សក្កា”តិ ន វត្តព្ពំ “តិបិដកសព្ព បរិយត្តិប្បភេទធរេ”តិ វុត្តត្តា, ឯវំ សន្តេបិ អត្ថិ វិសេសោ តេហិ សម្ពុខាបិ អសម្ពុខាបិ សុតំ, ថេរេន បន អសម្ពុខាបដិគ្គហិតំ នាម នត្ថីតិ។ **ន វាយន្តិ** ឯត្ថ **វា**តិ វិភាសា, អញ្ញាសិបិ ន អញ្ញាសិបីតិ អត្ថោ។ **តត្រ** ឧច្ចិននេ។ ពហុសទ្ទោ វិបុល្លត្ថោ “អនន្តបារំ ពហុ វេទិតព្ពមិត្យ”ត្រេវ។ បុព្ពេ “តិ បិដកសព្ពបអយត្តិប្បភេទធរេ”តិ វុត្តត្តា “ពហុ ចានេន...បេ.... បរិយត្តោ”តិ ន យុជ្ជតីតិ ចេ? ន, តិ បិដកស្ស អនន្តត្តា, តស្មា អម្ហេ ឧបាទាយ តេន ពហុ បរិយត្តោតិ អធិប្បាយោ។ ឥតរថា អានន្ទត្ថេរោ តេហិ អប្បស្សុតោតិ អាបជ្ជតិ, “អសម្ពុខា បដិគ្គហិតំ នាម នត្ថី”តិ វចនវិរោធោ ច។ **អឌ្ឍមាសោ អតិក្កន្តោ**តិ ឯត្ថ ឯកោ ទិវសោ នដ្ឋោ, សោ បាដិបទទិវសោ, កោលាហលទិវសោ នាម សោ, តស្មា ឥធ ន គហិតោ។ សំវេគវត្ថុំ កិត្តេត្វា កីឡនតោ **សាធុកីឡនំ** នាម។ **ស្វេបីតិ អបិ**-សទ្ទោ អបេក្ខាមន្តានុញ្ញាយ។ សុភសុត្តំ “អចិរបរិនិព្ពុតេ ភគវតី”តិ (ទី. និ. ១.៤៤៤) វុត្តត្តា ចតុរាសីតិធម្មក្ខន្ធសហស្សេសុ អន្តោគធំ ន ហោតីតិ ចេ? ន, ភគវតោ កាលេ លទ្ធនយត្តា កថាវត្ថុ វិយ។ ឆឌ្ឌិតា បតិតា ឧក្លាបា **ឆឌ្ឌិតបតិតឧក្លាបា**។ អាណា ឯវ អប្បដិហតដ្ឋេន ចក្កន្តិ **អាណាចក្កំ**។ ឯកតោ ឯត្ថ និបតន្តីតិ **ឯកនិបាតនំ។ អាកាសេន អាគន្ត្វា និសីទីតិ ឯកេ**តិ ឯតំ ទុតិយវារេ គមនំ សន្ធាយាតិ អាយស្មា ឧបតិស្សោ ។ បឋមំ វា អាកាសេន គន្ត្វា បរិសំ បត្វា ភិក្ខុបន្តី អបីឡេន្តោ បថវិយំ និមុជ្ជិត្វា អាសនេ ឯវ អត្តានំ ទស្សេសិ។ ឧភយថា ច អាបាថំ គតោ, តេន ឧភយម្បិ យុជ្ជតិ, អញ្ញថា ទ្វីសុ ឯកំ អភូតំ អាបជ្ជតិ។

អថ ខោ អាយស្មា មហាកស្សបោ អាយស្មន្តំ ឧបាលី បុច្ឆិ...បេ.... អាយស្មា ឧបាលិត្ថេរោ វិស្សជ្ជេសីតិ ឥទំ បុព្ពេ “បឋមំ អាវុសោ ឧបាលី”តិអាទិនា (ចូឡវ. ៤៣៩) វុត្តបុច្ឆាវិស្សជ្ជនំ សង្ខិបិត្វា សង្គីតិការកេហិ ទស្សិតវចនន្តិ **គណ្ឋិបទេ** លិខិតំ។ តថា ហោតុ, កិមត្ថំ បនេត្ថ “និទានម្បិ បុច្ឆិ, បុគ្គលម្បិ បុច្ឆិ, វត្ថុម្បិ បុច្ឆី”តិ ឯវំ បុព្ពេ ទស្សិតានុក្កមេន អវត្វា “វត្ថុម្បិ បុច្ឆិ, និទានម្បិ បុច្ឆិ, បុគ្គលម្បិ បុច្ឆី”តិ ឯវំ អនុក្កមោ កតោតិ? “វត្ថុ មូលកត្តា សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយា ឧប្បដិបាដិយា វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ ឯកេ។ ឯត្ថ បន វិចារណា វេរញ្ជកណ្ឌេ សម្បត្តេ ករិយតិ។ **រាជាគារកេ**តិ ឯវំនាមកេ ឧយ្យានេ។ អភិរមនាវហំ កិរ រាជាគារម្បិ។ តត្ថ, យស្ស វសេនេតំ ឯវំ នាមំ លភតិ។ អថ ខោ “អាយស្មា មហាកស្សបោ”តិអាទិនា បុព្ពេ វុត្តមេវ សង្ខិបិត្វា ទស្សេតិ សង្គីតិការកោ វសីគណោ។ យទិ ឯវំ យថា និទានម្បិ បុច្ឆិ, បុគ្គលម្បិ បុច្ឆីតិ ឯត្ថ បុច្ឆាក្កមោ ទស្សិតោ, តថា អានន្ទត្ថេរស្ស វិស្សជ្ជនក្កមោបិ កិមត្ថំ ន ទស្សិតោតិ ចេ? ឥមិនានុក្កមេន សង្គហំ បញ្ចបិ និកាយា អនារូឡ្ហាតិ ទស្សនត្ថំ។ កថំ បន អារូឡ្ហាតិ? អាយស្មា មហាកស្សបោ បញ្ចបិ និកាយេ អនុក្កមេនេវ បុច្ឆិ, អានន្ទត្ថេរោ បន អនុក្ក មេនេវ បុច្ឆិតម្បិ អបុច្ឆិតម្បិ តស្ស តស្ស សុត្តស្ស សភាវំ អន្តរា ឧប្បន្នំ វត្ថុំ ឧទ្ទេសនិទ្ទេសក្កមំ មាតិកាវិភង្គក្ក មន្តិ ឯវមាទិសព្ពំ អនុរូបវចនំ បក្ខិបិត្វា វិស្សជ្ជេសិ, តេនេវាហ **“ឯតេនេវ ឧបាយេន បញ្ចបិ និកាយេ បុច្ឆី”**តិ។ អថ វា “អម្ពលដ្ឋិកាយំ រាជាគារកេ”តិ វត្តព្ពេ “រាជាគារកេ អម្ពលដ្ឋិកាយ”ន្តិ ឧប្បដិបាដិវចនេនបិ ឥមមត្ថំ ទីបេតិ។ “អម្ពលដ្ឋិកាយំ វិហរតិ រាជាគារកេ”តិ ហិ វុត្តំ។

គហការន្តិ ឥមស្ស អត្តភាវគេហស្ស ការកំ តណ្ហាវឌ្ឍកឹ គវេសន្តោ យេន ញាណេន សក្កា សោ ទដ្ឋុំ, តស្សត្ថាយ ទីបង្ករបាទមូលេ កតាភិនីហារោ ឯត្តកំ កាលំ អនេកជាតិសំសារំ តំ ញាណំ អវិន្ទន្តោ វិចរិន្តិ អត្ថោ។ **ទុក្ខា ជាតិ បុនប្បុន**ន្តិ ឥទំ គហការកគវេសនស្ស ការណវចនំ។ **សព្ពា តេ ផាសុកា**តិ តវ សព្ពា អនវសេស កិលេសផាសុកា មយា ភគ្គា។ **គហកូដំ** នាម អវិជ្ជា។ សោមនស្សសហគតំ ញាណំ **សោមនស្សមយំ**។ ន ហិ សោមនស្សមយំ ញាណំ ខន្ធសភាវភេទតោ។ **ទឡ្ហីកម្មសិថិលករណប្បយោជនា**តិ យេភុយ្យតាយ វុត្តំ, តំ បន តត្ថ តត្ថ បកាសយិស្សាម។ **អញ្ញមញ្ញសង្ករវិរហិតេ ធម្មេ ច វិនយេ ចា**តិ ឯត្ថ បាណាតិបាតោ អកុសលន្តិ ឯវមាទីសុ មរណាធិប្បាយស្ស ជីវិតិន្ទ្រិយុបច្ឆេទកប្បយោគសមុដ្ឋាបិកា ចេតនា អកុសលំ, ន បាណសង្ខាត ជីវិតិន្ទ្រិយស្ស ឧបច្ឆេទកសង្ខាតោ អតិបាតោ។ តថា អទិន្នស្ស បរសន្តកស្ស អាទានសង្ខាតា វិញ្ញត្តិ អព្យាកតោ ធម្មោ, តព្ពិញ្ញត្តិសមុដ្ឋាបិកា ថេយ្យចេតនា អកុសលោ ធម្មោតិ (បដ្ឋា. ១.១.២៧) ឯវមាទិនា អញ្ញមញ្ញសង្ករវិរហិតេ ធម្មេ បដិពលោ វិនេតុំ។ ជាតរូបរជតំ បរសន្តកំ ថេយ្យចិត្តេន គណ្ហន្តស្ស យថាវត្ថុំ បារាជិកថុល្លច្ចយទុក្កដេសុ អញ្ញតរំ, ភណ្ឌាគារិកសីសេន ទិយ្យមានំ គណ្ហន្តស្ស បាចិត្តិយំ, អត្តត្ថាយ គណ្ហន្តស្ស និស្សគ្គិយំ បាចិត្តិយំ, កេវលំ លោលតាយ គណ្ហន្តស្ស អនាមាសទុក្កដំ, រូបិយឆឌ្ឌកសម្មតស្ស អនាបត្តីតិ ឯវំ អញ្ញមញ្ញសង្ករវិរហិតេ វិនយេបិ បដិពលោ វិនេតុន្តិ អត្ថោ។ **ភាវេតី**តិ វឌ្ឍេតិ, ឯតេន ផលវសេន ជវនវសេន ច ចិត្តស្ស វុទ្ធី ទស្សេតិ។ “អវិសិដ្ឋ”ន្តិ បាឋោ, សាធារណន្តិ អត្ថោ។

> ទេសេតព្ពស្ស វសេនេត្ថ, ទេសនា បិដកត្តយំ;
> សាសិតព្ពវសេនេតំ, សាសនន្តិបិ វុច្ចតិ។

កថេតព្ពស្ស អត្ថស្ស, វសេនាបិ កថាតិ ច;
ទេសនា សាសនា កថា, ភេទម្ហេវំ បកាសយេ។

សាសនស្ស នបុំសកត្តា “**យថា…បេ… ធម្មសាសនានី**”តិ វុត្តំ។ **ទុច្ចរិតសំកិលេសំ** នាម អត្ថតោ ចេតនា, តថាការប្បវត្តចិត្តុប្បាទោ វា។ អនិច្ចាទិលក្ខណំ បដិវិជ្ឈិត្វា បវត្តត្តា វិបស្សនាចិត្តានិ វិសយតោ លោកិយា’ភិសមយោ អសម្មោហតោ លោកុត្តរោ, លោកុត្តរោ ឯវ វា អភិសមយោ វិសយតោ និព្ពានសង្ខាតស្ស អត្ថស្ស, ឥតរស្ស មគ្គាទិកស្ស អសម្មោហតោតិបិ ឯកេ។ ឯត្ថ “បដិវេធោ”តិ វុត្តំ ញាណំ, តំ កថំ គម្ភីរន្តិ ចេ? គម្ភីរស្ស ឧទកស្ស បមាណគ្គហណកាលេ ទីឃេន បមាណេន ភវិតព្ពំ, ឯវំ អលព្ភនេយ្យភាវទស្សនត្ថំ ឥទានីតិ វុត្តន្តិ ឯកេ។ **យស្ស ចត្ថាយ** មគ្គផលត្ថាយ។ **តញ្ច អត្ថំ នានុភោន្តិ** នាធិគច្ឆន្តិ កញ្ចិ អត្តនា អធិប្បេតំ, ឥតិវាទបមោក្ខញ្ច។ កស្មា? អត្ថស្ស អនុបបរិក្ខិត្វា គហិតត្តា។ អធិគតផលត្តា **បដិវិទ្ធាកុប្បោ**។ បុន ខីណាស វគ្គហណេន អរហន្តមេវ ទស្សេតិ, ន សេក្ខំ។ សោ ហិ យថា ភណ្ឌាគារិកោ រញ្ញោ កដកមកុដាទី គោបេត្វា ឥច្ឆិ តិច្ឆិតក្ខណេ ឧបនេតិ, ឯវំ សហេតុកានំ សត្តានំ មគ្គផលត្ថាយ ធម្មំ ទេសេសិ។ តាសំយេវ តត្ថ វិនយបិដកេ បភេទតោ វុត្តត្តា, វាយមិត្វា តា ឯវ បាបុណាតីតិ អាចរិយា។ កិមត្ថំ តិស្សោវ វិជ្ជា តត្ថ វិភត្តាតិ? សីលសម្បត្តិយា ឯតបរមុបនិស្សយភាវតោ។ “អបរេហិបិ សត្តហង្គេហិ សមន្នាគតោ ភិក្ខុ វិនយធរោ ហោតិ។ អាបត្តឹ ជានាតិ, អនាបត្តឹ, លហុកំ អាបត្តឹ, គរុកំ អាបត្តឹ, អនេកវិហិតំ បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរតិ…បេ… ទិព្វេន ចក្ខុនា វិសុទ្ធេន អតិក្កន្តមានុសកេន សត្តេ បស្សតិ…បេ… អាសវានញ្ច ខយា…បេ… ឧបសម្បជ្ជ វិហរតី”តិ (បរិ. ៣២៧) សុត្តមេត្ថ សាធកំ។ វិនយំ បរិយាបុណិត្វា សីលសម្បត្តិំ និស្សាយ អាសវក្ខយញាណេន សហេវ វិយ ទិព្ពចក្ខុបុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណានិ បដិលភតិ។ វិសុំ ឯតេសំ បរិកម្មកិច្ចំ នត្ថីតិ ទស្សនត្ថំ តាសំយេវាតិ វុត្តន្តិ ច វទន្តិ ឯកេ។ អភិធម្មេ បន តិស្សោវិជ្ជា ឆ អភិញ្ញា ចតស្សោ ច បដិសម្ភិទា អញ្ញេ ច សម្មប្បធានាទយោ គុណវិសេសា វិភត្តា។ កិញ្ចាបិ វិភត្តា, តថាបិ វិសេសតោ បញ្ញាជាតិកត្តា ចតស្សោ បដិសម្ភិទា បាបុណាតីតិ ទស្សនត្ថំ **តាសំ តត្ថេវា**តិ អវធារណវិបល្លាសោ កតោ។ អត្តនា ទុគ្គហិតេន ធម្មេនាតិ បាឋសេសោ។ កត្តរិ ចេតំ ករណវចនំ, ហេតុត្ថេ ច, អត្តនា ទុគ្គហិតហេតូតិ អធិប្បាយោ។ **កស្មា បនា**តិ “អនុលោមិកោ”តិ វុត្តត្ថំ ទីបេតិ។

បឋមមហាសង្គីតិកថាវណ្ណនានយោ។

ទុតិយសង្គីតិកថាវណ្ណនា

បន្នភារាតិ បតិតក្ខន្ធភារា។ “ភារា ហវេ បញ្ចក្ខន្ធា”តិ (សំ. និ. ៣.២២) ហិ វុត្តំ។ “សម្មុខា ភវិស្សាម ន ភវិស្សាមា”តិ វត្តារោ។ តេសុ ទហរា កិរ។ **ជម្មិន្តិ** លាមកំ។

ទុតិយសង្គីតិកថាវណ្ណនានយោ។

តតិយសង្គីតិកថាវណ្ណនា

ព្រហ្មលោកា ចវិត្វាតិ ឯត្ថ ចត្តារោ មគ្គា បញ្ចានន្តរិយានិ និយតមិច្ឆាទិដ្ឋីតិ ឥមេយេវ និយតា, ន មហគ្គតា, តស្មា បណិធិវសេន ហេដ្ឋុបបត្តិបិ ហោតិ។ **អតិច្ឆថា**តិ អតិច្ច ឥច្ឆថ, គន្ត្វា ភិក្ខំ បរិយេសថាតិ អធិប្បាយោ។ **កេដុភំ** នាម កព្យករណវិធិយុត្តំ សត្ថំ។ កិរិយាកប្បំ ឥត្យេកេ, កត្តាខ្យាទិលក្ខណយុត្តសត្ថំ។ **អសន្ធិមិត្តា**តិ តស្សា នាមំ។ តស្សា កិរ សរីរេ សន្ធយោ ន បញ្ញាយន្តិ, មធុសិត្ថកេន កតំ វិយ សរីរំ ហោតិ។ តស្មា “ឯវំនាមិកា ជាតា”តិបិ វទន្តិ។ មាគធកេន បត្ថេន ចត្តារោ បត្ថា អាឡ្ហកំ, ចត្តារិ អាឡ្ហកានិ ទោណំ, ចតុទោណា មានិកា, ចតុមានិកា ខារិកា, វីសតិខារិកោ វាហោតិ។ **កេចុមាលា**តិ “សីសតោ ឧដ្ឋហិត្វា ឋិតោ ឱភាសបុញ្ជោ”តិ វទន្តិ។ រាជិទ្ធិអធិការប្បសង្គេនេតំ វត្ថុ វុត្តំ, នានុក្កមេន។ អនុក្កមេន បន ពុទ្ធសាសនាវហារំ វត្តុំ ទីបេន្តោ “**រាជា កិរា**”តិអាទិមាហ។ កិលេសទមនេន **ទន្តំ**។ កាយវាចាហិ **គុត្តំ**។ “បាចីនមុខោ”តិបិ បាឋោ អត្ថិ។ បុព្ពេ ជេដ្ឋភាតិកត្តា តេនេវ បរិចយេន បត្តគ្គហណត្ថាយ អាការំ ទស្សេតិ។ **អភាសី**តិ “ភាសិស្សាមី”តិ វិតក្កេសិ។ អបរេ “អញ្ញាតន្តិ វុត្តេបិ សព្ពំ អភណី”តិ វទន្តិ។ **អមតន្តិ** និព្ពានសង្ខាតាយ និវត្តិយា សគុណាធិវចនំ, តស្សា **អប្បមាទោ បទំ** មគ្គោ។ **មច្ចុ**តិ បវត្តិយា សទោសាធិវចនំ, តស្សា បមាទោ បទំ មគ្គោតិ ឯវំ ចត្តារិ សច្ចានិ សន្ទស្សិតានិ ហោន្តិ។ សង្ឃសរណគតត្តា សង្ឃនិស្សិតា បព្ពជ្ជា, ភណ្ឌុកម្មស្ស វា តទាយត្តត្តា។ និគ្រោធត្ថេរស្សានុភាវកិត្តនាធិការត្តា បុព្ពេ វុត្តម្បិ បច្ឆា វត្តព្ពម្បិ សម្បិណ្ឌេត្វា អាហ “បុន រាជា អសោការាមំ នាម មហាវិហារំ ការេត្វា សដ្ឋិសហស្សានិ…បេ… ចតុរាសីតិវិហារសហស្សានិ ការាបេសី”តិ។ “បុថុជ្ជន កល្យាណកស្ស វា បច្ចវេក្ខិតបរិភោគោ”តិ វចនតោ សេក្ខាវ បរមត្ថតោ ទាយាទា, តថាបិ ថេរោ មហិន្ទកុមារស្ស

បព្ពជ្ជត្ថំ ឯកេន បរិយាយេន លោកធម្មសិទ្ធេន ឯវមាហ “**យោ កោចិ មហារាជ...បេ.... ឱរសំ បុត្ត**”ន្តិ។ វុត្តញ្ហិ **វេទេ** –

> “អង្គា អង្គា សម្ភវសិ, ហទយា អធិជាយសេ;
> អត្តា វេ បុត្តោ នាមាសិ, ស ជីវ សរទោសត”ន្តិ។

តស្មា តមិនា បរិយាយេន ឱរសោ បុត្តោ មាតាបិតូហិ បព្ពជិតោ ចេ, អត្ថតោ តេ សយំ បព្ពជិតា វិយ ហោន្តិ។ ធម្មកថិកា កស្មា នារោចេន្តិ? រាជា “ថេរំ គណ្ហិត្វា អាគច្ឆថា”តិ អមច្ចេ បេសេសិ, ធម្មកថិកា ថេរស្ស អាគមនកាលេ បរិវារត្ថាយ បេសិតា, តស្មា។ អបិច តេន វុត្តវិធិនាវ វទន្តិ ចណ្ឌត្តា, ចណ្ឌភាវោ ចស្ស “អម្ពំ ឆិន្ទិត្វា វេឡុយា វតិំ ករោហី”តិ វុត្តអមច្ចវត្ថុនា វិភាវេតព្ពោ។ កស្មា បន ធម្មកថិកា រាជាណាបនំ ករោន្តីតិ? “សាសនំ បគ្គហេតុំ សមត្ថោ”តិ វុត្តត្តា។ **ទីបកតិត្តិរោ**តិ កូដតិត្តិរោ។ អយំ បន កូដតិត្តិរកម្មេ និយុត្តោបិ សុទ្ធចិត្តោ, តស្មា តាបសំ បុច្ឆិ។ **សាណិបាការ**ន្តិ សាណិបាការេន។ វិភជិត្វា វទតីតិ **វិភជ្ជវាទី** “អត្ថិ ខ្វេស ព្រាហ្មណ បរិយាយោ”តិអាទិនា (បារា. ៥)។ អបិច **សស្សតវាទី** ច ភគវា “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អជាតំ អភូតំ អសង្ខត”ន្តិអាទិ (ឥតិវុ. ៤៣)-វចនតោ។ **ឯកច្ចសស្សតិកោ** ច “សប្បច្ចយា ធម្មា, អប្បច្ចយា ធម្មា”តិ (ធ. ស. ទុកមាតិកា ៧) វចនតោ។ **អន្តានន្តិកោ** ច –

> “គមនេន ន បត្តព្ពោ, លោកស្សន្តោ កុទាចនំ;
> ន ច អប្បត្វា លោកន្តំ, ទុក្ខា អត្ថិ បមោចនំ”។ (សំ. និ. ១.១០៧; អ. និ. ៤.៤៥);

“អនមតគ្គោយំ, ភិក្ខវេ, សំសារោ បុព្ពកោដិ ន បញ្ញាយតី”តិ (សំ. និ. ២.១២៤; ចូឡនិ. កប្បមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៦១) វចនតោ។ **អមរាវិក្ខេបិកបក្ខម្បិ** ឮសកំ ភជតិ ភគវា “សស្សតោ លោកោតិ អព្យាកតមេតំ អសស្សតោ លោកោតិ អព្យាកតមេត”ន្តិអាទិអព្យាកតវត្ថុទីបនតោ សម្មុតិសច្ចទីបនតោ ច។ តញ្ហិ អជ្ឈត្តពហិទ្ធាទិវសេន ន វត្តព្ពំ។ យថាហ “អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ ន វត្តព្ពំ អជ្ឈត្តារម្មណន្តិបី”តិអាទិ (ធ. ស. ១៤៣៧)។ តថា **អធិច្ចសមុប្បន្និកបក្ខម្បិ** ភជតិ “លទ្ធា មុធា និព្ពុតឹ ភុញ្ជមានា”តិ (ខុ. បា. ៦.៧; សុ. និ. ២៣០) វចនតោ។ តត្ថ ហិ មុធាតិ អធិច្ចសមុប្បន្នវេវចនំ។ **សញ្ញីវាទាទិកោ** ច ភគវា សញ្ញីភវអសញ្ញីភវនេវសញ្ញីនាសញ្ញីភវវសេន។ **ឧច្ឆេទវាទី** ច “អហញ្ហិ, ព្រាហ្មណ, ឧច្ឆេទំ វទាមិ រាគស្សា”តិ (បារា. ៦) វចនតោ។ **ទិដ្ឋធម្មនិព្ពានវាទី** ច “ខីណា ជាតិ, វុសិតំ ព្រហ្មចរិយ”ន្តិ (មហាវ. ២៣; ទី. និ. ២.២១៥; សំ. និ. ៣.៣៥) វចនតោ, “នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ”តិ (មហាវ. ១៦) វចនតោ, ទិដ្ឋេវ ធម្មេ និរោធសមាបត្តិទីបនតោ ច។ ឯវំ តេន តេន បរិយាយេន តថា តថា វេនេយ្យជ្ឈាសយានុរូបំ វិភជិត្វា វទតីតិ វិភជ្ជវាទី ភគវាតិ។

តតិយសង្គីតិកថាវណ្ណនានយោ។

បុប្ផនាមោ សុមនត្ថេរោ។ មហាបទុមត្ថេរោតិ ឯកេ។ មហីសកមណ្ឌលំ **អន្ធរដ្ឋ**ន្តិ វទន្តិ។ **ធម្មចក្ក** នាម តយោ មគ្គា។ សោតាបត្តិមគ្គន្តិ ច ឯកេ។ បញ្ចបិ រដ្ឋានិ **បញ្ច ចីនរដ្ឋានិ** នាម។ **រាជគហេ**តិ ទេវិយា កតវិហារេ។ **សិលកូដម្ហី**តិ បព្ពតកូដេ។ **វឌ្ឍមាន**ន្តិ អលង្ករណចុណ្ណំ។ អរិយទេសេ អតីវ សម្មតំ កិរ។ ឯករសេន នាថករណាតតិ ទមិឡា។ **សារបាមង្គ**ន្តិ ឧត្តមំ បាមង្គំ។ បេតវត្ថុអាទិនា សំវេជេត្វា អភិសមយត្ថំ សច្ចសំយុត្តញ្ច។ **មេឃវនុយ្យានំ** នាម មហាវិហារដ្ឋានំ។ “ទ្វាសដ្ឋិយា លេណេសូ”តិ បាឋោ។ **ទសភាតិក**ន្តិ អភយកុមារាទយោ ទស, តេ តេជ ន វុត្តា។ **វុត្ថវស្សោ បវារេត្វា**តិ ចាតុមាសិនិយា បវារណាយាតិ អត្ថោ។ បឋមបវារណាយ វា បវារេត្វា ឯកមាសំ តត្ថេវ វសិត្វា កត្តិកបុណ្ណមាសិយំ អវោច, អញ្ញថា “បុណ្ណមាយំ មហាវីរោ”តិ វុត្តត្តា ន សក្កា គហេតុំ។ **មហាវីរោ**តិ ពុទ្ធោបចារេន ធាតុយោ វទតិ។ **ជង្ឃប្បមាណ**ន្តិ “ថូបស្ស ជង្ឃប្បមាណ”ន្តិ វទន្តិ។ **មាតុលភាគិនេយ្យា** ចូឡោទរមហោទរា។ ធរមានស្ស វិយ ពុទ្ធស្ស រស្មិ សរសរស្មិ, រញ្ញោ លេខាសាសនំ អប្បេសិ, ឯវញ្ច មុខសាសនមវោច។ ទោណមត្តា មគធនាឡិយា ទ្វាទសនាឡិមត្តា កិរ។ “បរិច្ឆិន្នដ្ឋានេ ឆិជ្ជិត្វា”តិ បាឋោ។ **សព្ពទិសាហិ បញ្ច រស្មិយោ អាវដ្ដេត្វា**តិ បញ្ចហិ ផលេហិ និក្ខន្តត្តា បញ្ច, តា បន ឆព្ពណ្ណាវ។ **កត្តិកជុណ្ហបក្ខស្ស បាដិបទទិវសេ**តិ ជុណ្ហបក្ខស្ស បឋមទិវសេតិ អត្ថោ។ មហាពោធិដ្ឋានេ បរិវារេត្វា ឋិតនាគយក្ខាទិទេវតាកុលានិ។ **គោបកា** នាម រាជបរិកម្មិនោ តថាភាវកិច្ចា។ តេសំ កុលានំ នាមន្តិបិ កេចិ។ ឧទកាទិវាហាកាលិង្គា។ កាលិង្គេសុ ជនបទេសុ ជាតិសម្បន្នំ កុលំ កាលិង្គកុលន្តិ កេចិ។

បឋមបាដិបទទិវសេតិ ទុតិយឧបោសថស្ស បាដិបទទិវសេតិ អត្ថោ។ តត្ថ ឋិតេហិ សមុទ្ទស្ស ទិដ្ឋត្តា តំ ឋានំ សមុទ្ទសាលវត្ថុ។ **សោឡស ជាតិសម្បន្នកុលានិ** អដ្ឋ ព្រាហ្មណាមច្ចកុលានិ។ មហាអរិដ្ឋត្ថេរោ ចេតិយគិរិម្ហិ បព្ពជិតោ។ **អមច្ចស្ស បរិវេណដ្ឋានេ**តិ សម្បតិកាលវសេនាហ។ មហិន្ទត្ថេរោ ទ្វាទសវស្សិកោ ហុត្វា តម្ពបណ្ណិទីបំ

សម្បត្តោ, តត្ថ ទ្វេ វស្សានិ វសិត្វា វិនយំ បតិដ្ឋាបេសិ, ទ្វាសដ្ឋិវស្សិកោ ហុត្វា បរិនិព្ពុតោ។ **វិនយោ សំវរត្ថាយា**តិ វិនយបិដកំ, តស្ស បរិយាបុណនំ វា។ យថាភូតញាណទស្សនំ សប្បច្ចយនាមរូបបរិគ្គហោ។ មគ្គាទិបច្ចវេក្ខណេ អសតិ អន្តរា បរិនិព្ពានំ នាម នត្ថិ សេក្ខស្ស មរណំ វា, សតិយេវ ហោតិ។ តស្មា អាហ “**វិមុត្តិញាណទស្សន**”ន្តិ។ **អនុបាទាបរិនិព្ពានត្ថាយា**តិ កញ្ចិ ធម្មំ អនុបាទាយ អគ្គហេត្វា ឦសកម្បិ អនវសេសេត្វា បរិនិព្ពានត្ថាយាតិ អត្ថោ។ **ឧបនិសា**តិ “វិនយោ សំវរត្ថាយា”តិអាទិកា ការណបរម្បរា។ ឯត្តាវតា អត្តហិតនិប្ផត្តិ ទស្សេត្វា ឥទានិ បរហិតនិប្ផត្តិ ទស្សេតុំ “**ឯតទត្ថំ សោតាវធាន**”ន្តិ អាហ។ តស្សត្ថោ – អត្តនោ វិនយកថនំ វិនយមន្តនញ្ច ឧគ្គហេតុំ បរេសំ សោតស្ស ឱទហនំ **សោតាវធានំ**។ តតោ ឧគ្គហិតវិនយកថាមន្តនានំ តេសំ ឧបនិសា យថាវុត្តការណបរម្បរា សិទ្ធាយេវាតិ ន បុន ទស្សិតាតិ វេទិតព្ពា។ អញ្ញថា ឯតទត្ថា ឧបនិសាតិ ឥមិនា វចនេនេវ អនុបាទាបរិនិព្ពានស្ស សង្គហិតត្តា អនុបាទាបរិនិព្ពានតោ ឧទ្ធំ សោតាវធានាសម្ភវតោ ឯតទត្ថំ សោតាវធានន្តិ អន្តេ ន សម្ភវតីតិ និរត្ថកំ ភវេយ្យ, ន ច និរត្ថកំ បរហិតនិប្ផត្តិយា មូលការណទស្សនត្ថត្តាតិ វេទិតព្ពំ។

ឯវំ យថា យថា យំ យំ, សម្ភវេយ្យ បទំ ឥធ;
តំ តំ តថា តថា សព្ពំ, បយោជេយ្យ វិចក្ខណោតិ។

ពាហិរនិទានកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បារាជិកវណ្ណនា

វេរញ្ជកណ្ឌោ

វេរញ្ជកណ្ឌវណ្ណនា

“តេន សមយេន ពុទ្ធោ ភគវា វេសាលិយំ វិហរតិ មហាវនេ កូដាគារសាលាយំ។ តេន ខោ បន សមយេន វេសាលិយា អវិទូរេ កលន្ទគាមោ នាម ហោតី”តិ វិនយនិទានេ អារភិតព្ពេ វេរញ្ជកណ្ឌស្ស អារម្ភោ កិមត្ថោតិ ចេ? វុច្ចតេ – មូលតោ បភុតិ វិនយនិទានំ ទស្សេតុំ។ យទិ ឯវំ “បឋមំ អាវុសោ ឧបាលិ បារាជិកំ កត្ថ បញ្ញត្តន្តិ, វេសាលិយ”ន្តិ វចនេន វិរុជ្ឈតីតិ ចេ? ន វិរុជ្ឈតិ។ កស្មា? កត្ថ បញ្ញត្តន្តិ ហិ និទានបុច្ឆា។ ឯវំ សន្តេបិ “បឋមស្ស បារាជិកស្ស កីនិទាន”ន្តិ បុច្ឆិតេ សាធារណមហានិទានវិស្សជ្ជនំ អយុត្តំ វិយាតិ? នាយុត្តំ, សព្ពេសំ សិក្ខាបទានំ បាដេក្កំ និទានស្ស បុដ្ឋត្តា តស្ស វិស្សជ្ជេតព្ពត្តា ច សព្ពសាធារណមហានិទានំ បឋមមាហ។ ឯកន្តេន បុច្ឆាវិស្សជ្ជនក្កមេន បារាជិកាទីនិ សង្គហំ អារោបិតានិ។ កថំ អារោបិតានីតិ ចេ? អាយស្មតា មហាកស្សបេន អនុក្កមេន សព្ពោបិ វិនយោ បុច្ឆិតោ, បុដ្ឋេន ច អាយស្មតា ឧបាលិត្ថេរេន យថាសម្ភវំ និរន្តរំ វិស្សជ្ជិតមេវ។ អបុច្ឆិតានិបិ វិនីតវត្ថុអាទីនិ យុជ្ជមានានិ វត្ថូនិ អន្តោកត្វា វិស្សជ្ជនក្កមេនេវ គណសជ្ឈាយមកំសូតិ វេទិតព្ពំ។ អញ្ញថា វេរញ្ជកណ្ឌំ បឋមបារាជិកស្សេវ និទានន្តិ វា អនធិការិកំ វា និប្បយោជនំ វា បាដេក្កំ សិក្ខាបទនិទានបុច្ឆានន្តរំ តទេវ វិស្សជ្ជេតព្ពន្តិ វា អាបជ្ជតិ, តស្មា អាទិតោ បភុតិ វិនយនិទានំ ទស្សេតុំ **“តេន សមយេនា”**តិអាទិ អារទ្ធំ។

តទានិ និទានភណនេ បយោជនំ វក្ខាម – វិនយស្សអាណាទេសនត្តា ភគវតោ តាវ អាណារហភាវទីបនំ , អាណាភូតស្ស ច វិនយស្ស អនញ្ញវិសយភាវទីបនំ, អាណាយ បិតានំ សាវកានំ មហានុភាវទីបនញ្ចាតិ តិវិធមស្ស បយោជនំ។ កថំ? អាណាសាសនារហោ ហិ ភគវា បហីនកិលេសត្តា, អធិគតគុណវិសេសត្តា, លោកជេដ្ឋសេដ្ឋត្តា, តាទិភាវប្បត្តត្តា ច, អរសរូបតាទីហិ អដ្ឋហិ អក្កោសវត្ថូហិ អកម្បនតោ ភគវតោ តាទិភាវប្បត្តិ វេទិតព្ពា, អដ្ឋន្នម្បិ តេសំ អក្កោសវត្ថូនំ អត្ថនិ សម្ភវបរិយាយទីបនបាឡិយា បហីនកិលេសតា វេទិតព្ពា ។ ចតុន្នំ ឈានានំ តិស្សន្នញ្ច វិជ្ជានំ អធិគមបរិទីបនេន អធិគតគុណវិសេសតា វេទិតព្ពា។ “នាហំ តំ ព្រាហ្មណ បស្សាមិ សទេវកេ...បេ.... មុទ្ធាបិ តស្ស វិបតេយ្យា”តិ ច “ជេដ្ឋោ សេដ្ឋោ លោកស្សា”តិ ច វចនេន ជេដ្ឋសេដ្ឋតា វេទិតព្ពា, តទញ្ញ ភគវតោ អាណារហភាវទីបនប្បយោជនំ។ “អាគមេហិ ត្វំ សារិបុត្ត, អាគមេហិ ត្វំ សារិបុត្ត, តថាគតោវ តត្ថ កាលំ ជានិស្សតី”តិ វចនំ អនញ្ញវិសយភាវទីបនំ។ “សាធាហំ, ភន្តេ, បថវឹ បរិវត្តេយ្យ”ន្តិ ច “ឯកាហំ, ភន្តេ, បាណឹ អភិនិម្មិនិស្សាមី”តិ ច “សាធុ, ភន្តេ, សព្ពោ ភិក្ខុសង្ឃោ ឧត្តរកុរុំ បិណ្ឌាយ គច្ឆេយ្យា”តិ ច ឥមេហិ ថេរស្ស តីហិ សីហនាទេហិ អាណាយ បិតានំ សាវកានំ មហានុភាវតាទីបនំ វេទិតព្ពំ។ សាវត្ថិយាទីសុ អវិហរិត្វា កិមត្ថំ ភគវា វេរញ្ជាយមេវ តទា វិហាសីតិ ចេ? នឡេរុយក្ខស្ស បីតិសញ្ជននត្ថំ, ភិក្ខុសង្ឃស្ស ភិក្ខាវសេន អកិលមនត្ថំ, វេរញ្ជព្រាហ្មណស្ស បសាទសញ្ជននត្ថំ, មហាមោគ្គល្លានត្ថេរស្ស អានុភាវទីបនដ្ឋានភូតត្តា, សារិបុត្តត្ថេរស្ស វិនយបញ្ញត្តិយាចនហេតុភូតបរិវិតក្កនដ្ឋានភូតត្តា ច។ តេសុ បច្ឆិមំ ពលវការណំ, តេន វុត្តំ អដ្ឋកថាយំ “តេន សមយេនាតិ យេន កាលេន អាយស្មតោ...បេ.... តេន កាលេនា”តិ។ បុរិមេសុ ចតូសុ អសង្គហការណេសុ បឋមេន ភគវា មេត្តាភាវនាទិនា អមនុស្សានំ ចិត្តសំរក្ខណេន ភិក្ខូនំ អាទរំ ជនេតិ។ ទុតិយេន បរិសាវចរេន ភិក្ខុនា ឯវំ បរិសា សង្គហេតព្ពា, ឯវំ អប្បិច្ឆេន សន្តុដ្ឋេន ច ភវិតព្ពន្តិ វា ទស្សេតិ។ តតិយេន បច្ចយេ និរបេក្ខេន កុលានុគ្គហោ កាតព្ពោតិ។ ចតុត្ថេន ឯវំ មហានុភាវេនាបិ បច្ចយត្ថំ ន លោលុប្បំ កាតព្ពំ, កេវលំ បរទត្តុបជីវិនា ភវិតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។ “តេនាតិអាទិបាឋស្ស...បេ.... វិនយស្សត្ថវណ្ណន”ន្តិ វចនតោ អញ្ញោ តេនាតិអាទិបាឋោ, អញ្ញោ វិនយោ អាបជ្ជតិ។

> “តេនាតិអាទិបាឋម្ហា, កោ អញ្ញោ វិនយោ ឥធ;
> តស្សត្ថំ ទស្សយន្តោវ, ករេ វិនយវណ្ណន”ន្តិ។ –

ចេ? ននុ វុត្តំ បុព្ពេវ “ឥទញ្ហិ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ អត្តបច្ចក្ខវចនំ ន ហោតី”តិអាទិ, តស្មា ឧបាលិត្ថេរេន វុត្តស្ស តេនាតិអាទិបាឋស្ស អត្ថំ នានប្បការតោ ទស្សយន្តោ ករិស្សាមិ វិនយស្ស ភគវតោ អត្តបច្ចក្ខវចនភូតស្ស អត្ថវណ្ណនន្តិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ យទិ ឯវំ “តេន សមយេន ពុទ្ធោ ភគវា វេរញ្ជាយំ វិហរតីតិ ឯវមាទិវចនបដិមណ្ឌិតនិទានំ វិនយបិដកំ កេន ធារិត”ន្តិអាទិវចនំ វិរុជ្ឈតិ “តេន សមយេនា”តិអាទិវចនស្ស វិនយបិដកបរិយាបន្នភាវទីបនតោតិ ចេ? ន, អញ្ញត្ថេបិ តព្ពោហារសិទ្ធិតោ

“នានាវិធភិត្តិកម្មបដិមណ្ឌិតវសនោ បុរិសោ”តិអាទីសុ វិយ។ វិនយស្សាទិភាវេន សង្គីតិការកេហិ អនុញ្ញាតត្តា វិនយបរិយាបន្នតាបិ យុជ្ជតិ តស្ស វចនស្ស។ ឯត្ថាហ – យថា សុត្តន្តេ “ឯកំ សមយ”ន្តិ ច, អភិធម្មេ ច “យស្មឹ សមយេ”តិ អនិយមតោ វុត្តំ, តថា អវត្វា ឥធ “តេន សមយេនា”តិ បឋមំ តំនិទ្ទេសោវ កស្មា វុត្តោតិ? វុច្ចតេ – តស្ស តស្ស សិក្ខាបទបញ្ញត្តិសមយស្ស, យស្ស វា សិក្ខាបទបញ្ញត្តិហេតុភូតស្ស សមយស្ស ហេតុ ភគវា តត្ថ តត្ថ វិហាសិ, តស្ស ច សមយស្ស អតីតស្ស តេសំ សង្គីតិការកានំ វសីនំ សុវិទិតត្តា។ កថំ? “យេ តេ ភិក្ខូ អប្បិច្ឆា តេ ឧជ្ឈាយន្តី”តិអាទិវចនតោ, “អថ ខោ តេ ភិក្ខូ ភគវតោ ឯតមត្ថំ អារោចេសុ”ន្តិ ច “អថ ខោ ភគវា ឯតស្មឹ និទានេ សន្និបាតាបេត្វា”តិ ច “ភិក្ខូនំ តទនុច្ឆវិកំ តទនុ...បេ.... ទស អត្ថវសេ បដិច្ច សង្ឃសុដ្ឋុតាយា”តិ ច “ឯវញ្ច បន, ភិក្ខវេ, ឥមំ សិក្ខាបទំ ឧទ្ទិសេយ្យាថា”តិ ច ខន្ធកេសុ ច “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, តីហិ សរណគមនេហិ បព្ពជ្ជ”ន្តិអាទិវិនយក្កមស្ស វចនតោ យោ សោ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិសមយោ, តស្ស តស្ស វិនយក្កមស្ស សោ បញ្ញត្តិសមយោ ច សុវិទិតោ តេសំ បញ្ចសតានំ ធម្មធរានំ ភិក្ខូនំ, នាយំ នយោ សុត្តន្តាភិធម្មេសុ សម្ភវតិ។ តស្មា សុវិទិតត្តា តេន សមយេន ហេតុភូតេន វិហរតីតិ វិហរតិបទេន ឯកសម្ពន្ធត្តា ច បឋមំ យំនិទ្ទេសាទិនោ អសម្ភវតោ ច វិនយបិដកេ តំនិទ្ទេសោវ បឋមំ វុត្តោ។ កថំ? ឯត្ថ “យេន ខោ បន សមយេន វេសាលិយា អវិទូរេ កលន្ទគាមោ នាម ហោតី”តិ វា “យេន ខោ បន សមយេន វេសាលី...បេ.... ហោតី”តិ វា អសម្ភវតោ យំនិទ្ទេសេន អវត្វា តំនិទ្ទេសស្សេវ សម្ភវតោ **“តេន ខោ បន សមយេន...បេ.... កលន្ទគាមោ នាម ហោតី”**តិ វុត្តន្តិ, កេវលំ សុវិទិតត្តា វា។ **អនិយមនិទ្ទេសវចន**ន្តិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ យថាវុត្តនយេន និយមនិទ្ទេសវចនមេវេតំ តំនិទ្ទេសត្តា, តថាបិ សម្បតិកាលវសេន តទិតរេសំ ភិក្ខូនំ អវិទិតត្តា “អនិយមនិទ្ទេសវចន”ន្តិ វុត្តំ។ យំ បន វុត្តំ “អយញ្ហិ សព្ពស្មិម្បិ វិនយេ យុត្តី”តិ, តំ តព្ពហុលេន វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

យទិ សព្ពំ តេនាតិ បទំ អនិយមនិទ្ទេសវចនំ ភវេយ្យ, តេន ហិ ភិក្ខវេ ភិក្ខូនំ សិក្ខាបទន្តិ ឯត្ថ ឥទម្បិ បុព្ពេ សិទ្ធត្ថំ តេនាតិ បទំ អនិយមនិទ្ទេសវចនំ ភវេយ្យ។ “តេន សមយេន ពុទ្ធោ ភគវា ឧរុវេលាយំ វិហរតី”តិអាទីសុ វុត្តំ តេនាតិ បទញ្ច អនិយមនិទ្ទេសវចនំ ភវេយ្យ, ន ច ហោតិ, តស្មា យេសំ តេន តំនិទ្ទេសេន និទ្ទិដ្ឋត្ថោ អវិទិតោ, តេសំ វសេនាហ “អនិយមនិទ្ទេសវចនមេត”ន្តិ។ អថ វា តតោ បឋមំ តទត្ថាទស្សនតោ បច្ឆាបិ តំសម្ពន្ធេន យំនិទ្ទេសទស្សនតោ ច “អនិយមនិទ្ទេសវចនមេត”ន្តិ វុត្តំ។ អថ វា បុព្ពណ្ហាទីសុ អយំ នាមាតិ អនិយមេត្វា កាលបរិទីបនស្ស សមយសទ្ទស្ស ឧបបទភាវេនបិ ឯវំ វត្តុមរហតិ “យទិទំ អនិយមនិទ្ទេសវចន”ន្តិ។ អថ វា “តេនា”តិ វុត្តេ តេន យដេន បដេនាតិ សព្ពត្ថប្បសង្គនិវារណត្ថំ និយមំ ករោតិ “សមយេនា”តិ។ កេន បន សមយេន? បរភាគេ អត្ថតោ សិទ្ធេន សារិបុត្តស្ស បរិវិតក្កសមយេន។ ឯត្ថាហ – វិតក្កសមយោ ចេ ឥធាធិប្បេតោ, “បរតោ ឥធ បន ហេតុអត្ថោ ករណត្ថោ ច សម្ភវតិ។ យោ ហិ សោ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិសមយោ សារិបុត្តាទីហិបិ ទុព្ពិញ្ញេយ្យោ, តេន សមយេន ហេតុភូតេន ករណភូតេន ចា”តិអាទិវចនំ វិរុជ្ឈតីតិ? ន, ពាហុល្លេន វុត្តត្តា។ សុត្តន្តាភិធម្មេសុ វិយ អវត្វា ឥធ វិនយបិដកេ ករណវចនេន កស្មា និទ្ទេសោតិ ហិ ចោទនា។ តស្មា តស្សា វិស្សជ្ជនេ ពាហុល្លេន ករណវចនប្បយោជនំ វត្តុកាមោ អាចរិយោ អាហ “យោ សោ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិសមយោ”តិអាទិ។ ន សម្បតិ វុច្ចមានស្សេវ ករណវចនស្ស បយោជនំ វត្តុកាមោ, ឥមស្ស បន ហេតុអត្ថោវ សម្ភវតិ, ន ករណត្ថោ, តស្មា អាហ **“អបរភាគេ អត្ថតោ សិទ្ធេនា”**តិអាទិ។ **សមយញ្ចា**តិ អាគមនបច្ចយសមវាយំ តទនុរូបកាលញ្ច ឧបាទាយាតិ អត្ថោ។ បច្ចយសាមគ្គិញ្ច អាគមនកាលញ្ច លភិត្វា ជានិស្សាមាតិ អធិប្បាយោ។

ឯត្ថាហ – យថា “ឯកោវ ខោ, ភិក្ខវេ, ខណោ សមយោ ចា”តិ ឯត្ថ ខណសមយានំ ឯកោ អត្ថោ, តថា កាលញ្ច សមយញ្ច ឧបាទាយាតិ កាលសមយានំ ឯកោ អត្ថោ សិយា, អបិច អាគមនបច្ចយសមវាយោ ចេត្ថ សមយោ កាលស្សាបិ អាគមនបច្ចយត្តា សមយគ្គហណេនេវ សោ គហិតោតិ វិសុំ កាលោ កិមត្ថំ គហិតោតិ ច? វុច្ចតេ – អប្បេវ នាម ស្វេបីតិ កាលស្ស បឋមំ និយមិតត្តា ន សមយោ កាលត្ថោ ។ តស្មឹ ស្វេតិ និយមិតកាលេ ឥតរេសំ អាគមនបច្ចយានំ សមវាយំ បដិច្ច ឧបសង្កមេយ្យាម យថានិយមិតកាលេបិ បុព្ពណ្ហាទិប្បភេទំ យថាវុត្តសមវាយានុរូបំ កាលញ្ច ឧបាទាយាតិ ស្វេតិ បរិច្ឆិន្នទិវសេ បុព្ពណ្ហាទិកាលនិយតភាវំ ទស្សេតិ, តស្មា កាលសមយានំ ន ឯកត្ថត្តា កាលស្ស វិសុំ គហណម្បិ សាត្ថកន្តិ វេទិតព្ពំ។ យស្មា ខណេ ខណេ ត្វំ ភិក្ខុ ជាយសិ ច ជីយសិ ច មីយសិ ចេតិ ភិក្ខុនិយា សន្តិកេ អភិក្ខណំ គច្ឆតីតិ (បាចិ. ១៩៨) ច ខណេ ខណេ ភាសតិ សត្ថុ សាសនន្តិ ច ខណសទ្ទោ អនេកត្ថោ, តថា សមយសទ្ទោ ច, តស្មា ឯកមេកេន និយមេន្តោ **“ឯកោវ ខោ, ភិក្ខវេ, ខណោ ច សមយោ ចា”**តិ អាហ។ ខណសមយានំ អត្ថោ ឯកត្ថោ យុជ្ជតិ ខណោ ឱកាសលាភោ, អដ្ឋក្ខណវជ្ជិតោ នវមោ ខណោតិ អត្ថោ។ អត្តនោ អត្តនោ ឧច្ឆេទាទយោ ទិដ្ឋិគតសង្ខាតេ សមយេ ឯត្ថ បវទន្តីតិ **សមយប្បវាទកោ**។ ស្វេវ តិន្ទុកាចីរសង្ខាតាយ តិម្ពរុរុក្ខបន្តិយា បរិក្ខិត្តត្តា **តិន្ទុកាចីរំ**។ **ឯកសាលកេ**តិ ឯកោ សាលរុក្ខោ។ “កុដិកា”តិបិ វទន្តិ។ **អត្ថាភិសមយា**តិ អត្តនោ ហិតបដិលាភា។ **ធីរោ**តិ ច **បណ្ឌិតោ** វុច្ចតិ, នាញ្ញោ។ **សម្មា មានាភិសមយា**តិ សុដ្ឋុ មានស្ស បហានេន, សមុច្ឆេទវសេន សុដ្ឋុ មានប្បហានេនាតិ អត្ថោ។

ទុក្ខស្ស បីឡនដ្ឋោតិអាទីសុ “ចតុន្នំ សច្ចានំ ចតូហិ អាការេហិ បដិវេធោ”តិអាទីសុ ខន្ធបញ្ចកសង្ខាតស្ស ទុក្ខស្ស ទុក្ខាការតាយដ្ឋោ។ **សង្ខតដ្ឋោ** ការណុប្បត្តិអត្ថោ, ទុក្ខាយ វេទនាយ **សន្តាបដ្ឋោ**។ សុខាយ វេទនាយ **វិបរិណាមដ្ឋោ**។ បីឡនដ្ឋាទិកោវ **អភិសមយដ្ឋោ**តិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **គព្ភោក្កន្តិសមយោ**តិអាទីសុបិ បឋវីកម្បនអាលោកបាតុភាវាទីហិ ទេវមនុស្សេសុ បាកដោ។ **ទុក្ករការិកសមយោ**បិ កាឡោ សមណោ គោតមោ ន កាឡោតិអាទិនា បាកដោ។ សត្តសត្តាហានិ ច អញ្ញានិ ច **ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារសមយោ**។

អច្ចន្តមេវ តំ សមយន្តិ អារព្ភតោ បដ្ឋាយ យាវ បត្តសន្និដ្ឋានា, តាវ អច្ចន្តសម្បយោគេន តស្មិំ សមយេ។ **ករុណាវិហារេន វិហាសី**តិ ករុណាកិច្ចវិហារេន តស្មិំ សមយេ វិហាសីតិ អត្ថោ។ តំ សមយញ្ហិ ករុណាកិច្ចសមយំ។ ញាណកិច្ចំ ករុណាកិច្ចន្តិ ទ្វេ ភគវតោ កិច្ចានិ, អភិសម្ពោធិ **ញាណកិច្ចំ**, មហាករុណាសមាបត្តិំ សមាបជ្ជិត្វា វេនេយ្យសត្តាវលោកនំ កត្វា តទនុរូបករណំ **ករុណាកិច្ចំ**។ “សន្និបតិតានំ វោ, ភិក្ខវេ, ទ្វយំ ករណីយ”ន្តិ (ម. និ. ១.២៧៣; ឧទា. ១២, ២៨) ហិ វុត្តំ, តំ ភគវាបិ ករោតិយេវ។ អថ វា អាគន្តុកេហិ ភិក្ខូហិ អាទិសមាយោគញ្ច។ តត្ថ ករុណាកិច្ចំ វិហារំ ទស្សេន្តោ “ករុណាវិហារេន វិហាសី”តិ អាហ។ **អធិករណញ្ហិ កាលត្ថោ**តិ ឯត្ថ **ហិ**-ការោ ការណត្ថោ។ តត្ថ ហិ អភិធម្មេ កាលសមូហខណសមវាយហេតុសង្ខាតវសេន បញ្ចវិធោ សមយដ្ឋោ ទដ្ឋព្ពោ។ កាលសមូហដ្ឋោ សមយោ កថំ អធិករណំ ហោតិ? អធិករណមុប្បត្តិដ្ឋានំ បុព្ពណ្ហេ ជាតោតិ យថា, ឯវំ កាលដ្ឋោ សមយសទ្ទោ ទដ្ឋព្ពោ។ កថំ រាសដ្ឋោ? យវរាសិម្ហិ ជាតោតិ យថា។ តស្មា យស្មិំ កាលេ បុញ្ជេ វា ចិត្តំ សមុប្បន្នំ, តស្មិំ កាលេ បុញ្ជេ វា ផស្សាទយោ ឧប្បជ្ជន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អធិករណញ្ហី**តិ ឯត្ថ អភិធម្មេ និទ្ទិដ្ឋំ អធិករណំ កាលដ្ឋោ សមូហដ្ឋោ ច ហោតិ, “យស្មិំ សមយេ”តិ វុត្តំ អធិករណំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឥទានិ ភាវេនភាវលក្ខណញ្ច ទស្សេន្តោ **“តត្ថ វុត្តាន”**មិច្ចាទិមាហ។ តត្ថ អភិធម្មេ វុត្តានំ ភាវោ នាម កិន្តិ? ឧប្បត្តិ វិជ្ជមានតា, សា តេសំ តត្ថ វុត្តានំ ផស្សាទិធម្មានំ, សា បន សមយស្ស ភាវេន ភាវោ លក្ខីយតិ ញាយតិ, តស្មា តត្ថ ភុម្មវចននិទ្ទេសោ កតោតិ វុត្តំ ហោតិ។

តត្ថ **ខណោ** នាម អដ្ឋក្ខណវិនិមុត្តោ នវមោ ខណោ, តស្មិំ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។ **សមវាយោ** នាម ចក្ខុន្ទ្រិយាទិការណសាមគ្គី, តស្មិំ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។ **ហេតុ** នាម រូបាទិអារម្មណំ។ តស្មា តស្មិំ ខណការណសមវាយហេតុម្ហិ សតិ តេសំ ផស្សាទីនំ ភាវោ វិជ្ជមានតា ហោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឥធ បន ហេតុអត្ថោ ករណត្ថោ ច សម្ភវតី**តិ ឯត្ថ អត្ថទ្វយមេកស្ស សម្ភវតីតិ ឥធ វិនយេ វុត្តស្ស សមយសទ្ទស្ស កត្តុករណត្ថេ តតិយា ហេតុម្ហិ ច ឥត្យុត្តត្តា។ **សោ ទុព្ពិញ្ញេយ្យោ**តិ “តថាគតោវ តត្ថ កាលំ ជានិស្សតី”តិ វុត្តត្តាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេន សមយេនាតិ តស្ស សមយស្ស ការណា “អន្នេន វសតិ វិជ្ជាយ វសតី”តិ យថា, អន្នំ វា វិជ្ជំ វា លភាមីតិ តទត្ថំ វសតីត្យត្ថោ។ ឯវំ “តេន សមយេន វិហរតី”តិ វុត្តេ ហេត្វត្ថេ តតិយា ទដ្ឋព្ពា, តស្មា សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយា សមយញ្ច វីតិក្កមញ្ច ឱលោកយមានោ តត្ថ តត្ថ វិហាសីតិ វុត្តំ ហោតិ។ តតិយបារាជិកាទីសុ “ឥច្ឆាមហំ, ភិក្ខវេ, អទ្ធមាសំ , បដិសល្លីយិតុ”ន្តិ (បារា. ១៦២) ឯវមាទីសុ ទដ្ឋព្ពា, តស្មា ទុតិយា កាលទ្ធានេ អច្ចន្តសំយោគេតិ ទុតិយាត្រ សម្ភវតិ “មាសមធីតេ ទិវសមធីតេ”តិ យថា។ ឥធ បន ហេតុអត្ថោ ករណត្ថោ ច សម្ភវតីតិ ឯត្ថ យស្ស ករណវចនស្ស ហេតុអត្ថោ សម្ភវតិ, តេន សមយេន ហេតុភូតេន តំ តំ វត្ថុវីតិក្កមសង្ខាតំ វីតិក្កមសមយសង្ខាតំ វា សិក្ខាបទបញ្ញត្តិហេតុញ្ច អបេក្ខមានោ ភគវា តត្ថ តត្ថ វិហាសិ។ យស្ស ករណត្ថោ សម្ភវតិ, តេន ករណភូតេន សមយេន សម្បត្តេន សិក្ខាបទានិ បញ្ញាបយន្តោ ភគវា តត្ថ តត្ថ វិហាសីតិ អធិប្បាយោ។

គណ្ឋិបទេ បន “សុទិន្នាទីនំ វីតិក្កមោវ ការណំ នាម, តស្ស និយមភូតោ កាលោ បន ករណមេវ តំ កាលំ អនតិក្កមិត្វាវ សិក្ខាបទស្ស បញ្ញាបេតព្ពត្តា”តិ វុត្តំ, តំ និទ្ទោសំ។ យំ បន វុត្តំ “ឥទំ ករណំ បុព្ពភាគត្តា បឋមំ វត្តព្ពម្បិ បច្ឆា វុត្ត”ន្តិ, តំ ទុរុត្តំ។ ហេតុអត្ថោ ហិ យថា បច្ឆា ករណត្ថោ យោជិយមានោ អនុក្កមេនេវ យោគំ គច្ឆតិ, តថា ច យោជិតោ។ យំ បន អដ្ឋកថាចរិយោ បច្ឆា វុត្តំ ឥទំ ករណត្ថំ បឋមំ យោជេត្វា បឋមំ វុត្តំ ហេតុអត្ថំ បច្ឆា យោជេសិ, តំ យោជនាសុខត្ថាតិ វេទិតព្ពន្តិ **អាចរិយេន** លិខិតំ។ ឥតោ បដ្ឋាយ យត្ថ យត្ថ “អាចរិយេន លិខិត”ន្តិ វា “អាចរិយស្ស តក្កោ”តិ វា វុច្ចតិ, តត្ថ តត្ថ អាចរិយោ នាម **អានន្ទាចរិយោ** កលសបុរវាសីតិ គហេតព្ពោ។ ឯត្ថាហ – យថា សុត្តន្តេ “ឯកំ សមយំ ភគវា”តិ វុច្ចតិ, តថា “តេន សមយេន ភគវា វេរញ្ជាយ”ន្តិ វត្តព្ពំ, អថ សវេវចនំ វត្តុកាមោ ថេរោ, តថាគតោ សុគតោតិអាទីនិបិ វត្តព្ពានិ, អថ ឥមស្សេវ បទទ្វយស្ស គហណេ កិញ្ចិ បយោជនំ អត្ថិ, តំ វត្តព្ពន្តិ? វុច្ចតេ – កេសញ្ចិ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ បរមគម្ភីរំ អជ្ឈាសយក្កមំ អជានតំ “អបញ្ញត្តេ សិក្ខាបទេ អនាទីនវទស្សោ...បេ.... អភិវិញ្ញាបេសី”តិអាទិកំ (បារា. ៣៦) “អថ ខោ ភគវា អាយស្មន្តំ សុទិន្នំ បដិបុច្ឆី”តិអាទិកញ្ច (បារា. ៣៩) “សាទិយិ ត្វំ ភិក្ខូតិ។ នាហំ ភគវា សាទិយិ”ន្តិអាទិកញ្ច (បារា. ៧២) តថា បុរាណវោហារិកំ ភិក្ខុំ បុច្ឆិត្វា តេន វុត្តបរិច្ឆេទេន ទុតិយបារាជិកបញ្ញាបនញ្ច ទេវទត្តស្ស បព្ពជ្ជានុជាននញ្ចាតិ ឯវមាទិកំ វិនយបរិយត្តិំ ទិស្វា ពុទ្ធសុពុទ្ធតំ បដិច្ច សង្កា សម្ភវេយ្យ, “តថា កឹ បន តុយ្ហំ ឆវស្ស ខេឡាសកស្សា”តិ (ចូឡវ. ៣៣៦) ឯវមាទិកំ ផរុសវចនបដិសំយុត្តំ វិនយបរិយត្តិំ និស្សាយ ខីណាសវត្តំ បដិច្ច សង្កា សម្ភវេយ្យ, តទុភយសង្កាវិនោទនត្ថំ អាយស្មតា ឧបាលិត្ថេរេន ឥទ

មេវ បទទ្វយគ្គហណំ សព្ពត្ថ កតន្តិ វេទិតព្ពំ។ តេនេតំ ទីបេតិ – កាមំ សព្ពញ្ញេយ្យពុទ្ធត្តា ពុទ្ធោយេវ, ភគ្គសព្ពទោសត្តា ភគវាវ, សោ សត្ថាតិ។ បរតោបិ វុត្តំ “ជានន្តាបិ តថាគតា បុច្ឆន្តិ…បេ…. អនត្ថសំហិតេ សេតុឃាតោ តថាគតាន”ន្តិ (បារា. ១៦)។ សុត្តន្តេ ច វុត្តំ “សណ្ហេនបិ កេសិ វិនេមិ ផរុសេនបី”តិអាទិ (អ. និ. ៤.១១១)។

អសាធារណហេតុម្ហីតិ ឯត្ថ កុសលមូលានិ ន អកុសលានំ កទាចិ មូលានិ ហោន្តិ, តថា អកុសលមូលានិ កុសលានំ, អព្យាកតមូលានិ ន កទាចិ កុសលានន្តិ អយមេវ នយោ លព្ភតិ, យស្មា កុសលា ហេតូ តំសមុដ្ឋានានំ រូបានំ ហេតុបច្ចយេន បច្ចយោ (បដ្ឋា. ១.១.៤០១ អាទយោ), តស្មា កុសលានិ កុសលានំយេវាតិអាទិនយោ ន លព្ភតិ។ បុចិ វុច្ចតេ កុដ្ឋា, តេ មន្ទយតិ នាសយតីតិ **បុចិមន្ទោ។ សត្តានំ ហិតសុខនិប្ផាទនាធិមុត្តត**ន្តិ ឯត្ថ សាមញ្ញតោ វុត្តសត្តេ ទ្វិធា ភិន្ទិត្វា ទស្សេតុំ **“មនុស្សានំ ឧបការពហុលត**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **ពហុជនហិតាយា**តិ ពហុនោ ជនស្ស ហិតត្ថាយ។ បញ្ញាសម្បត្តិយា ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកហិតូបទេសកោ ហិ ភគវា។ **សុខាយា**តិ សុខត្ថាយ។ ចាគសម្បត្តិយា ឧបការកសុខសម្បទាយកោ ហិ ឯស។ មេត្តាករុណាសម្បត្តិយា លោកានុកម្បាយ មាតាបិតរោ វិយ។ លោកស្ស រក្ខិតគោបិតា ហិ ឯស។ **ទេវមនុស្សាន**ន្តិ ឯត្ថ ភព្ពបុគ្គលេ វេនេយ្យសត្តេយេវ គហេត្វា តេសំ និព្ពានមគ្គផលាធិគមាយ អត្តនោ ឧប្បត្តិំ ទស្សេតិ។ “អត្ថាយា”តិ ហិ វុត្តេ បរមត្ថត្ថាយ និព្ពានាយ, “ហិតាយា”តិ វុត្តេ តំសម្បាបកមគ្គត្ថាយាតិ វុត្តំ ហោតិ, មគ្គតោ ឧត្តរិ ហិតំ នាម នត្ថីតិ។ **សុខាយា**តិ ផលសមាបត្តិសុខត្ថាយ តតោ ឧត្តរិ សុខាភាវតោ។ **ទិដ្ឋិសីលសង្ឃាតេនា**តិ ឯត្ថ សមាធិ បញ្ញញ្ច អគ្គហេត្វា ទិដ្ឋិសីលមត្តគ្គហណំ សព្ពសេក្ខាសេក្ខសាមញ្ញត្តា។ **កោសម្ពកសុត្តេ**បិ (ម. និ. ១.៤៩២) “សីលសាមញ្ញគតោ វិហរតិ, ទិដ្ឋិសាមញ្ញគតោ វិហរតី”តិ វុត្តំ។ ទិដ្ឋិគ្គហណេន បញ្ញាបិ គហិតាតិ ចេ? ន, សោតាបន្នាទីនម្បិ បញ្ញាយ បរិបូរការិភាវប្បសង្គតោ, តស្មា ឯកលក្ខណានម្បិ តាសំ បញ្ញាទិដ្ឋីនំ អវត្ថន្តរភេទោ អត្ថិ ឋិតិសមាធិន្ទ្រិយសម្មាសមាធីនំ វិយ ។ **អញ្ញាសី**តិ ឯត្ថ សោតទ្វារានុសារេន ញាតា, អត្ថា សុតាតិ ហិ វុច្ចន្តិ “សុតមេតំ, ភោ គោតម, បាបកា សមាចារា ទិស្សន្តិ ចេវ សុយ្យន្តិ ចា”តិអាទីសុ វិយ។ “ភិក្ខុ ខោ, ឧបាលិ , សង្ឃំ ភិន្ទតី”តិអាទីសុ (ចូឡវ. ៣៥៤) វិយ **អវធារណត្ថេ** វា។ វេរញ្ជាយំ **ភវោ** វិជ្ជមានោ។ **ឥត្ថម្ភូតស្ស** ឯវំ ភូតស្ស។ កថំ ភូតស្ស? សក្យបុត្តស្ស សក្យកុលា បព្ពជិតស្ស, ឯវំ ហុត្វា ឋិតស្ស កិត្តិសទ្ទោ អព្ភុគ្គតោតិ អភិសទ្ទេន យោគេ ឧបយោគវចនានិ ហោន្តីតិ អត្ថោ។

កាមុបាទានបច្ចយា ឯវ មេត្តំ ភាវេតិ, ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តតីតិ ឥមិនា កាមុបាទានហេតុ កម្មំ កត្វា កាមភវេ ឯវ និព្ពត្តតីតិវាទីនំ វាទោ បដិក្ខិត្តោតិ វទន្តិ, “ព្រហ្មលោកេ បណីតា កាមា”តិ សុត្វា, កប្បេត្វា វា បច្ឆា “តត្ថ សម្បត្តិំ អនុភវិស្សាមី”តិ កាមុបាទានបច្ចយា តទុបគំ ករោតីតិ ព្រហ្មលោកេបិ កាមនីយដ្ឋេន កាមា, “តទារម្មណត្តា តណ្ហា កាមុបាទានន្តិ វុត្តា”តិ ច វទន្តិ, វីមំសិតព្ពំ។ កម្មញ្ច ចក្ខុស្ស ជនកការណំ, កម្មស្ស មូលការណំ តណ្ហា, តស្មា ន មូលការណំ ហោតិ ជនកំ។ រូបតណ្ហាទយោ ទុក្ខសច្ចំ ខន្ធបរិយាបន្នត្តា, “យម្បិច្ឆំ ន លភតិ, តម្បិ ទុក្ខ”ន្តិ (ទី. និ. ២.៣៨៧; ម. និ. ១.១៣១; វិភ. ១៩០) វចនតោ ច។ **តស្ស មូលការណភាវេន សមុដ្ឋាបិកា**តិ តស្ស ការណភូតស្ស ឥមស្ស ខន្ធបញ្ចកស្ស សមុដ្ឋាបិកាតិ យោជេតព្ពំ។ “អាសវសមុទយា អវិជ្ជាសមុទយោ”តិ (ម. និ. ១.១០៣) វចនតោ តស្ស ឯវ ការណន្តិបិ វត្តុំ វដ្ដតិ។ អបិច “រូបាទិ វិយ តណ្ហាបិ តណ្ហាយ ឧប្បត្តិប្បហានដ្ឋាន”ន្តិ វចនតោ រូបាទិ វិយ តណ្ហាបិ ទុក្ខសច្ចំ កតំ។ វុត្តញ្ហេតំ “រូបតណ្ហា លោកេ បិយរូបំ សាតរូបំ, ឯត្ថេសា តណ្ហា ឧប្បជ្ជមានា ឧប្បជ្ជតី”តិ (ទី. និ. ២.៤០០; វិភ. ២០៣) ច “ឯត្ថេសា តណ្ហា បហីយមានា បហីយតី”តិ (ទី. និ. ២.៤០១; ម. និ. ១.១៣៤) ច។ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** “សព្ពាការេន បន ឧបាទានក្ខន្ធបញ្ចកំ ទុក្ខញ្ចេវ អរិយសច្ចញ្ច អញ្ញត្រ តណ្ហាយា”តិ វចនតោ ឥធ រូបតណ្ហាទយោ ទុក្ខសច្ចន្តិ វចនំ វិរុជ្ឈតីតិ ចេ? ន, អញ្ញមញ្ញសង្ករភាវេន ទស្សេតុំ តត្ថ តត្ថ វុត្តត្តា។ យទិ តណ្ហា ឧបាទានក្ខន្ធបរិយាបន្នា ន ភវេយ្យ, **សច្ចវិភង្គេ** “តត្ថ កតមេ សំខិត្តេន បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា ទុក្ខា។ សេយ្យថិទំ, រូបុបាទានក្ខន្ធោ ..បេ…. វិញ្ញាណុបាទានក្ខន្ធោ”តិ (វិភ. ២០២) ឯត្ថ “ឋបេត្វា តណ្ហំ សង្ខារុបាទានក្ខន្ធោ”តិ វត្តព្ពំ ភវេយ្យ, ន ច វុត្តំ, តស្មា ទុក្ខសច្ចបរិយាបន្នា តណ្ហាតិ ចេ? ន, ហេតុផលសង្ករទោសប្បសង្គតោ។ ន សង្ករទោសោតិ ចេ? សច្ចវិភង្គបាឡិយញ្ហិ បញ្ចហិ កោដ្ឋាសេហិ សមុទយសច្ចំ និទ្ទិដ្ឋំ។

កថំ? តណ្ហាតិ ឯកោ វារោ, តណ្ហា ច អវសេសា ច កិលេសាតិ ទុតិយោ, តណ្ហា ច អវសេសា ច កិលេសា អវសេសា ច អកុសលា ធម្មាតិ តតិយោ, តណ្ហា ច អវសេសា ច កិលេសា អវសេសា ច អកុសលា ធម្មា តីណិ ច កុសលមូលានិ សាសវានីតិ ចតុត្ថោ, តណ្ហា ច អវសេសា ច កិលេសា អវសេសា ច អកុសលា ធម្មា តីណិ ច កុសលមូលានិ សាសវានិ អវសេសា ច សាសវា កុសលា ធម្មាតិ បញ្ចមោ វារោតិ។ អាម និទ្ទិដ្ឋំ, តថាបិ អភិធម្មភាជនិយេយេវ, ន អញ្ញស្មិំ, សោ ច នយោ អរិយសច្ចនិទ្ទេសេ ន លព្ភតិ។ តថា ហិ តត្ថ “ចត្តារិ សច្ចានិ”ច្ចេវាហ, សុត្តន្តភាជនិយបញ្ហបុច្ឆកេសុ វិយ “ចត្តារិ អរិយសច្ចានី”តិ ន វុត្តំ, តស្មា សុត្តន្តភាជនិយោវ បមាណំ តត្ថ ច តណ្ហាយ វុត្តត្តា។ យថាហ “តត្ថ កតមំ ទុក្ខសមុទយំ អរិយសច្ចំ, យាយំ តណ្ហា បោនោភវិកា…បេ…. សេយ្យថិទំ,

កាមតណ្ហា”តិអាទិ (វិភ. ២០៣)។ “យទនិច្ចំ តំ ទុក្ខ”ន្តិ (សំ. និ. ៣.១៥) ឥមិនា បរិយាយេន វុត្តត្តា តត្ថ វុត្តម្បិ បមាណមេវ។ “បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ បថវីកសិណ”ន្តិ (ធ. ស. ១៨៦ អាទយោ) វចនតោ “កសិណានី”តិ ឈានានិ វុត្តានិ។ កេចិ “ឧគ្គហនិមិត្តបដិភាគនិមិត្តេ សន្ធាយ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ, តំ ន សុន្ទរំ។ “ទ្វត្តឹសាការាបិ បណ្ណត្តិំ វិស្សជ្ជេត្វា បដិកូលាតិ សតិ បដ្ឋបេតព្ពា”តិ វចនតោ សតិគោចរា រូបាទយោ ច វេទិតព្ពា។

សទ្ធាហិរោត្តប្បពាហុសច្ចវីរិយារម្ភោបដ្ឋិតសតិសម្បជញ្ញតាតិ ឥមេ **សត្ត សទ្ធម្មា** នាម។ **សភាវតោ**តិ ទុក្ខតោ។ **ន ចវតី**តិ ទេវេ សន្ធាយ។ **ញាតេយ្យ**ន្តិ ញាតព្ពំ។ **ទដ្ឋេយ្យ**ន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ អថ វា បន “នាហំ គមនេន លោកស្ស អន្តំ ញាតេយ្យ”ន្តិ វទាមីតិ អត្ថោ។ **លោក**ន្តិ ខន្ធលោកំ។ **គមនេន ន បត្តព្ពោ**តិ សរីរគមនេន, អគតិគមនេន វា ន បត្តព្ពោ, អរិយគមនេន លោកន្តំ បត្វាវ ទុក្ខា អត្តិ បមោចនន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **សមិតាវី**តិ សមិតកិលេសោ។ **អាហារដ្ឋិតិកា**តិ បច្ចយដ្ឋិតិកា។ យេ កេចិ បច្ចយដ្ឋិតិកា, សព្ពេ តេ លុជ្ជនបលុជ្ជនដ្ឋេន ឯកោ លោកោតិ អធិប្បាយោ។ សង្ខារា ហិ សកសកបច្ចយាយត្តតាយ សត្តា វិសត្តា សត្តា នាម។ **បរិហរន្តិ** បរិចរន្តិ។ **ទិសា**តិ ឧបយោគពហុវចនំ។ **ភន្តិ** បដិភន្តិ។ កេ តេ? តេយេវ វិរោចមានា បភស្សរា ចន្ទិមសូរិយា។ **អដ្ឋ លោកធម្មា** សង្ខារាវ។ “**សិនេរុស្ស សមន្តតោ**”តិ វចនតោ យុគន្ធរាទយោ សិនេរុំ បរិក្ខិបិត្វា បរិមណ្ឌលាការេន ឋិតាតិ វទន្តិ។ បរិក្ខិបិត្វា អច្ចុគ្គតោ លោកធាតុ អយំ។ “**ម**-ការោ បទសន្ធិករោ”តិ វទន្តិ។ អញ្ញថាបិ លក្ខណាទិភេទតោ សង្ខារលោកំ, អាសយានុសយភេទតោ សត្តលោកំ, ចក្កវាឡាទិបរិមាណតោ ឱកាសលោកញ្ច សព្ពថាបិ វិទិតត្តា លោកវិទូ។

វិមុត្តិញាណទស្សនំ កាមាវចរំ បរិត្តំ លោកិយំ, តេន សព្ពំ លោកំ កថំ អភិភវតិ? អសទិសានុភាវត្តា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ វិយ។ តញ្ហិ អត្តនោ វិសយេ ភគវតោ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណគតិកំ , លហុតរប្បវត្តិ ច ភវង្គចិត្តទ្វយានន្តរំ ឧប្បត្តិតោ។ ន កស្សចិ ឯវំលហុតរំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, អបិ អាយស្មតោ សារិបុត្តស្ស, តស្ស កិរេស ចិត្តវារោ បញ្ចទសភវង្គានន្តរន្តិ។ **អគ្គិសិខធូមសិខា** ច នាគា កិរ សីហឡទីបេ។ អត្ថស្ស ទីបកំ បទំ **អត្ថបទំ**។ ឯកត្ថទីបកំ បទំ, សព្ពមេតំ វាក្យន្តិ អត្ថោ។ **អដ្ឋ ទិសា** នាម អដ្ឋ វិមោក្ខា, សមាបត្តិយោ វា។ សត្ថវាហោ សត្ថាតិ និបាតិតោ យថា បិសិតាសោ បិសាចោ។ ឧទកេ មណ្ឌូកោ អហំ អាសឹ, ន ថលេ មណ្ឌូកោ, វារិមត្តមេវ គោចរោ, តស្ស មេ តវ ធម្មំ សុណន្តស្ស សីសំ ទណ្ឌេន សន្និរុម្ភិត្វាតិ បាឋសេសោ។ អនាទរត្ថេ វា សាមិវចនំ។ “ឯត្តកេនបិ ឯវរូបា ឥទ្ធិ ភវិស្សតី”តិ សិតំ កត្វា។ **វិមោក្ខោ**តិ ចេត្ថ មគ្គោ, តទនន្តរិកំ **ញាណំ** នាម ផលញាណំ, តស្មិំ ខណេ ពុទ្ធោ នាម។ **សព្ពស្ស ពុទ្ធត្តា**តិ កត្តរិ។ **ពោធេតា**តិ ហេតុកត្តរិ។ សេដ្ឋត្ថទីបកំ វចនំ **សេដ្ឋំ** នាម, តថា **ឧត្តមំ**។ **សច្ចិកាបញ្ញត្តី**តិ សព្ពធម្មានំ សច្ចិករណវសេន សយម្ភុតា បញ្ញត្តិ, អត្តនា ឯវ វា ញាតា សច្ចិកតាតិបិ សច្ចិកា បញ្ញត្តិ។ **ភតី** ភគវា ចីវរបិណ្ឌបាតាទីនំ។ **ភជី** អរញ្ញវនបត្ថានិ បន្តានិ សេនាសនានិ។ **ភាគី** អត្ថធម្មវិមុត្តិរសស្ស។ រាគាទិកិលេសគណ**ភគ្គមកាសិ**។ **ភាវិតត្តនោ** ភាវិតកាយោ។ ភវស្ស អន្តំ និព្ពានំ មគ្គាធិគមេន គំ គតោតិ **ភវន្តគោ**។

“លោភំ , ភិក្ខវេ, ឯកំ ធម្មំ បជហថា”តិអាទិនា (ឥតិវុ. ១) នយេន ឯកកាទិវសេនាគតេ គហេត្វា វទតិ។ សំកិលេសតណ្ហាទិដ្ឋិទុច្ចរិតសំកិលេសវសេន អនិច្ចទុក្ខមនត្តាសុភេសុ និច្ចន្តិអាទិ**វិបរិយេសា**។ ចីវរហេតុ វា, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ តណ្ហា ឧប្បជ្ជមានា ឧប្បជ្ជតិ, បិណ្ឌបាត សេនាសនឥតិភវាភវហេតុ វា (អ. និ. ៤.៩)។ **ចេតោខិលា** សត្ថរិ កង្ខតិ, ធម្មេ, សង្ឃេ, សិក្ខាយ, សព្រហ្មចារីសុ កុបិតោតិ (ទី. និ. ៣.៣១៩; វិភ. ៩៤១) អាគតា **បញ្ច**។ កាមេ អវីតរាគោ ហោតិ…បេ… កាយេ, រូបេ, យាវទត្ថំ ឧទរាវទេហកំ ភុញ្ជិត្វា, អញ្ញតរំ ទេវនិកាយំ បណិធាយ ព្រហ្មចរិយំ ចរតីតិ (ទី. និ. ៣.៣២០; វិភ. ៩៤១) អាគតា **បញ្ច វិនិពន្ធា**។ វិវាទមូលានិ កោធោ ឧបនាហោ មក្ខោ បឡាសោ ឥស្សា មច្ឆរិយំ មាយា សាឋេយ្យំ ថម្ភោ សារម្ភោ សន្ទិដ្ឋិបរាមាសិតា អាធានគ្គាហី ទុប្បដិនិស្សគ្គិតា (អ. និ. ៦.៣៦; ទី. និ. ៣.៣២៥)។ **វិភង្គេ** បន “កោធោ មក្ខោ ឥស្សា សាឋេយ្យំ បាបិច្ឆតា សន្ទិដ្ឋិបរាមាសិតា”តិ (វិភ. ៩៤៤) អាគតំ។ តណ្ហំ បដិច្ច បរិយេសនា, បរិយេសនំ បដិច្ច លាភោ, លាភំ បដិច្ច វិនិច្ឆយោ, ឯវំ ឆន្ទរាគោ, អជ្ឈោសានំ, បរិគ្គហោ, មច្ឆរិយំ, អារក្ខោ, អារក្ខាធិករណំ, ទណ្ឌាទានសត្ថាទាន…បេ… អកុសលា ធម្មា សម្ភវន្តីតិ (ទី. និ. ២.១០៤; ៣.៣៥៩; អ. និ. ៩.២៣; វិភ. ៩៦៣) វុត្តានំ។ រូបសទ្ទគន្ធរសផោដ្ឋព្ពធម្មតណ្ហាតិ ឆ, តា កាមភវវិភវតណ្ហាវសេនេវ អដ្ឋារស, តា ឯវ អជ្ឈត្តិកស្សុបាទាយ អដ្ឋារស, ពាហិរស្សុបាទាយ អដ្ឋារសាតិ ឆត្តឹស, តា អតីតេ ឆត្តឹស, អនាគតេ ឆត្តឹស, បច្ចុប្បន្នេ ឆត្តឹសាតិ ឯវំ **អដ្ឋសតតណ្ហាវិចរិតានី**តិ។ មារេតីតិ មារោ, បមាទោ “បមាទោ មច្ចុនោ បទ”ន្តិ (ធ. ប. ២១) វចនតោ។ សម្មាអាជីវវិនាសនតោ វា កិលេសា វុច្ចន្តិ “មារោ”តិ, វធកូបមត្តា ខន្ធាវ មារា។ អភិសង្ខារា ជាតិទុក្ខាភិនិព្ពត្តាបនតោ, ជាតស្ស ជរាទិសម្ភវតោ ច មារា។ ឯកភវបរិយាបន្នជីវិតមារណតោ មច្ចុ មារោ។ **អណិមតា** នាម បរមាណុ វិយ អទស្សនូបគមនំ។ **លឃិមតា** សរីរេន, ចិត្តេន វា សីឃគមនំ។ **មហិមតា** ចន្ទិមសូរិយាទីនម្បិ បាណិនា បរាមសនាទិ។ **បត្តិ** នាម យថិច្ឆិតទេសប្បត្តិ។ បកាសនតា, លាភកស្សត្ថសាធនំ វា

បាកដំ។ ផ្លសត្តំ នាម **សយំវសិតា**។ វសិត្តំ នាម **អបរវសិតា**។ **យត្ថកាមាវសាយិតំ** នាម យត្ថិច្ឆតិ យទិច្ឆតិ យាវទិច្ឆតិ, តត្ថ តាវ តទត្ថសាធនំ។ **បីឡនសង្ខតសន្តាបវិបរិណាមដ្ឋេន វា ទុក្ខមរិយសច្ចន្តិ**អាទិម្ហិ តទំ ចោទនាបុព្វង្គមំ អត្ថវិស្សជ្ជនំ – ទុក្ខាទីនំ អញ្ញោបិ រូបតណ្ហាទយោ អត្ថា អត្ថិ, អថ កស្មា ចត្តារោ ឯវ វុត្តាតិ ចេ? អញ្ញសច្ចទស្សនវសេន អាវិភាវតោ។

“តត្ថ កតមំ ទុក្ខេញាណំ, ទុក្ខំ អារព្ភ យា ឧប្បជ្ជតិ បញ្ញា”តិអាទិនាបិ (វិភ. ៧៩៤) នយេន ឯកេក សច្ចារម្មណវសេនាបិ សច្ចញាណំ វុត្តំ។ “យោ, ភិក្ខវេ, ទុក្ខំ បស្សតិ, ទុក្ខសមុទយម្បិ សោ បស្សតី”តិអាទិនា (សំ. និ. ៥.១១០០) នយេន ឯកំ សច្ចំ អារម្មណំ កត្វា សេសេសុ កិច្ចនិប្ផត្តិវសេនាបិ វុត្តំ។ តត្ថ យទា ឯកេកំ សច្ចំ អារម្មណំ ករោតិ, តទា សមុទយទស្សនេន តាវ សភាវតោ **បីឡន**លក្ខណស្សាបិ ទុក្ខស្ស យស្មា តំ អាយូហន លក្ខណេន សមុទយេន អាយូហិតំ សង្ខតំ, តស្មាស្ស សោ **សង្ខតដ្ឋោ** អាវិ ភវតិ។ យស្មា បន មគ្គោ កិលេស សន្តាបហរោ សុសីតលោ, តស្មាស្ស មគ្គទស្សនេន **សន្តាបដ្ឋោ** អាវិ ភវតិ នន្ទស្ស អច្ឆរាទស្សនេន សុន្ទរិយា អនភិរូបភាវោ វិយ។ អវិបរិណាមធម្មស្ស បន និរោធស្ស ទស្សនេន តស្ស វិបរិណាមដ្ឋោ អាវិ ភវតីតិ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ សភាវតោ **អាយូហន**លក្ខណស្សបិ សមុទយស្ស ទុក្ខទស្សនេន **និទានដ្ឋោ** អាវិ ភវតិ អសប្បាយ ភោជនតោ ឧប្បន្នព្យាធិទស្សនេន ភោជនស្ស ព្យាធិនិទានភាវោ វិយ។ វិសំយោគភូតស្ស និរោធស្ស ទស្សនេន **សំយោគដ្ឋោ**។ និយ្យានភូតស្ស ច មគ្គស្ស ទស្សនេន **បលិពោធដ្ឋោ**តិ។ តថា និស្សរណស្សាបិ និរោធស្ស អ វិវេកភូតស្ស សមុទយស្ស ទស្សនេន **វិវេកដ្ឋោ** អាវិ ភវតិ។ មគ្គទស្សនេន **អសង្ខតដ្ឋោ**។ ឥមិនា ហិ អនមតគ្គេ សំសារេ មគ្គោ ន ទិដ្ឋបុព្ពោ, សោបិ ច សប្បច្ចយត្តា សង្ខតោ ឯវាតិ អប្បច្ចយធម្មស្ស អសង្ខតភាវោ អតិវិយ បាកដោ ហោតិ។ ទុក្ខទស្សនេន បនស្ស **អមតដ្ឋោ** អាវិ ភវតិ។ ទុក្ខញ្ហិ វិសំ, អមតំ និព្ពានន្តិ។ តថា **និយ្យាន** លក្ខណស្សាបិ មគ្គស្ស សមុទយទស្សនេន “នាយំ ហេតុ និព្ពានស្ស បត្តិយា, អយំ ហេតូ”តិ **ហេត្វដ្ឋោ** អាវិ ភវតិ។ និរោធទស្សនេន **ទស្សនដ្ឋោ** បរមសុខុមរូបានិ បស្សតោ “វិប្បសន្នំ វត មេ ចក្ខុ”តិ ចក្ខុស្ស វិប្បសន្នភាវោ វិយ។ ទុក្ខទស្សនេន **អធិបតេយ្យដ្ឋោ** អនេករោគាតុរកបណជនទស្សនេន ឥស្សរជនស្ស ឧឡារភាវោ វិយាតិ ឯវមេត្ថ លក្ខណវសេន, ឯកស្ស អញ្ញសច្ចទស្សនវសេន ច ឥតរេសំ តិណ្ណំ អាវិភាវតោ ឯកេកស្ស ចត្តារោ អត្ថា វុត្តា។ **ឧបធិវិវេកោ** និក្កិលេសតា។

បដិបក្ខំ អត្ថយន្តីតិ **បច្ចត្ថិកា**។ បតិ វិរុទ្ធា អមិត្តា **បច្ចាមិត្តា**។ **សច្ចិកត្វា បវេទេតីតិ** ឯត្តាវតា ភគវតោ សព្ពញ្ញុតំ ទីបេតិ។ តេន ញាណសម្បត្តិំ ទីបេត្វា ឥទានិ ករុណាសម្បត្តិំ ទីបេតុំ “**សោ ធម្មំ ទេសេតី**”តិអាទិមាហ។ អថ វា កឹ សោ បវេទេសីតិ? ញាណំ, តំ សព្ពំ តិលោកហិតភូតមេវ។ សោ ធម្មំ ទេសេតីតិ កីទិសំ? “**អាទិ កល្យាណ**”ន្តិអាទិ។ អនេន វចនេន វត្តំ អរហភាវំ ទីបេតិ។ **សាសនធម្មោ**តិ ឱវាទបរិយត្តិ។ **កិច្ចសុទ្ធិយា**តិ កិលេសប្បហាននិព្ពានារម្មណកិច្ចសុទ្ធិយា។ **សាសនព្រហ្មចរិយំ** នាម សិក្ខត្តយំ, នវកោដិសហស្សានីតិអាទិកំ វា។ មគ្គមេវ ព្រហ្មចរិយំ **មគ្គព្រហ្មចរិយំ**។ តស្ស បកាសកំ បិដកត្តយំ តថ **សាត្ថំ សព្យញ្ជនំ** នាម។ ឆសុ អត្ថ បទេសុ សង្ខេបតោ កាសនំ **សង្កាសនំ**។ អាទិតោ កាសនំ **បកាសនំ**។ ឧភយម្បិ វិត្ថារេត្វា ទេសនំ **វិវរណំ**។ បុន វិភាគករណំ **វិភជនំ**។ ឱបម្មាទិនា បាកដករណំ **ឧត្តានីករណំ**។ សោតូនំ ចិត្តបរិតោសជននេន, ចិត្តនិសានេន ច **បញ្ញាបនំ** វេទិតព្ពំ។ ព្យញ្ជនបទេសុ អក្ខរណតោ **អក្ខរំ**, “ឯកក្ខរបទមក្ខរ”ន្តិ ឯកេ។ វិភត្តិអន្តំ **បទំ**។ ព្យញ្ជយតីតិ **ព្យញ្ជនំ**, វាក្យំ។ បទសមុទាយោ វា វាក្យំ។ វិភាគបកាសោ **អាការោ** នាម។ ផុសតីតិ ផស្សោតិអាទិ និព្ពចនំ **និរុត្តិ**, និរុត្តិយា និទ្ទិដ្ឋស្ស អបទេសោ **និទ្ទេសោ** នាម។ ផុសតីតិ ផស្សោ, សោ តិវិធោ – សុខវេទនីយោ ទុក្ខវេទនីយោ អទុក្ខមសុខវេទនីយោតិ។ ឯតេសុ អយំ យោជនា – អក្ខរេហិ សង្កាសយតិ, បទេហិ បកាសយតិ, ព្យញ្ជនេហិ វិវរតិ, អាការេហិ វិភជតិ, និរុត្តីហិ ឧត្តានី ករោតិ, និទ្ទេសេហិ បញ្ញាបេតិ។ អក្ខរេហិ វា សង្កាសយិត្វា បទេហិ បកាសេតិ, ព្យញ្ជនេហិ វិវរិត្វា អាការេហិ វិភជតិ, និរុត្តីហិ ឧត្តានី កត្វា និទ្ទេសេហិ បញ្ញាបេតិ។ អក្ខរេហិ វា ឧគ្ឃាដេត្វា បទេហិ វិនេតិ ឧគ្ឃដិតញ្ញុំ, ព្យញ្ជនេហិ វិវរិត្វា អាការេហិ វិនេតិ វិបញ្ចិតញ្ញុំ, និរុត្តីហិ នេត្វា និទ្ទេសេហិ វិនេតិ នេយ្យន្តិ វេទិតព្ពំ។ **អត្ថោ**តិ ភាសិតត្ថោ។ តស្សេវត្ថស្ស បដិវិជ្ឈិតព្ពោ សភោ សភោ ភាវោ **បដិវេធោ** នាម។ តំ ឧភយម្បិ អត្ថោ នាម។ តេន វុត្តំ “**អត្ថគម្ភីរតាបដិវេធគម្ភីរតាហិ សាត្ថ**”ន្តិ។ **ធម្មោ**តិ វា **ទេសនា**តិ វា ព្យញ្ជនមេវ។ និទ្ទោសភាវេន បរិសុទ្ធំ សាសនព្រហ្មចរិយំ, សិក្ខត្តយបរិគ្គហិតោ មគ្គោ ច, ឧភយម្បិ ព្រហ្មចរិយបទេន សង្គហិតំ។ **បដិបត្តិយា**តិ បដិបត្តិហេតុ។ **អាគមព្យត្តិតោ**តិ បុនប្បុនំ អធីយមានា ខន្ធាទយោ បាកដា ហោន្តិ។ ទុរុត្តសត្ថានិ អធីយមានានិ សម្មោហមេវាវហន្តិ។

២-៣. កច្ចិ ខមនីយំ សីតុណ្ហាទិ។ **កច្ចិ យាបនីយំ** យថាលទ្ធេហិ ជីវិតសាធនេហិ ជីវិតំ។ **អប្បាពាធន្តិ** អប្បោបសគ្គំ, **អប្បាតង្កន្តិ** អប្បរោគំ។ **កច្ចិ លហុដ្ឋានំ** សរីរកិច្ចេ។ **កច្ចិ ពលំ** សមណកិច្ចេ។ **កច្ចិ ផាសុវិហារោ** យថាវុត្តនយេន អប្បាពាធតាយ, អនុក្កណ្ឋនាទិវសេន វា។ សត្តសដ្ឋិតោ បដ្ឋាយ **បច្ឆិមវយោ**, ឧត្តរាមុខោតិ វុត្តំ ហោតិ។ លោកវិវរណេ ជាតេ តថ កឹ ឱលោកេសិ, នត្ថេត្ថ តយា សទិសោបីតិ អាហ “**ត្វំ សទេវកស្ស លោកស្ស អគ្គោ**”តិអាទិ។ **អាសភី** ឧត្តមំ។ **ឧបបត្តិវសេន** ទេវា។ រូបានំ បរិភោគវសេន, បត្ថនាវសេន វា ឧប្បន្នា រាគ

សម្បយុត្តា សោមនស្សវេទនានុរូបតោ ឧប្បជ្ជិត្វា ហទយតប្បនតោ អម្ពរសាទយោ វិយ “រូបរសា”តិ វុច្ចន្តិ។ **តថាគតស្ស បហីនា**តិ អធិការវសេនាហ។ តថាគតស្សបិ ហិ កស្សចិ តេ បហីនាតិ មគ្គកច្ឆិន្នតាលោ វិយ កតា។ កថំ? រូបរសាទិវចនេន វិបាកធម្មធម្មា គហិតា, តេ វិជ្ជមានាបិ មគ្គកសទិសានំ តណ្ហាវិជ្ជានំ មគ្គសត្ថេន ឆិន្នត្តា អាយតឹ តាលបន្តិសទិសេ វិបាកក្ខន្ធេ និព្ពត្តេតុំ អសមត្ថា ជាតា។ តស្មា តាលាវត្ថុ វិយ កតា។ “កុសលសោមនស្សាបិ ឯត្ថ សង្គហិតា”តិ វទន្តិ។ បឋមមគ្គេន បហីនា កម្មបថដ្ឋានិយា, ទុតិយេន ឧច្ឆិន្នមូលា ឱឡារិកា, តតិយេន តាលាវត្ថុកតា កាមរាគដ្ឋានិយា។ ចតុត្ថេន អនភាវំកតា រូបរាគារូបរាគដ្ឋានិយា។ អបរិហានធម្មតំ បន ទីបេន្តោ **“អាយតឹ អនុប្បាទធម្មា”**តិ អាហ។ តទង្គប្បហានេន វា បហីនា វិបស្សនាក្ខណេ, ឈានស្ស បុព្ពភាគក្ខណេ វា, វិក្ខម្ភនប្បហានេន ឧច្ឆិន្នមូលា ឈានក្ខណេ។ “វិវិច្ចេវ កាមេហី”តិ (បារា. ១១) ហិ វុត្តំ។ សមុច្ឆេទប្បហានេន តាលាវត្ថុកតា តតិយវិជ្ជាធិគមក្ខណេ។ ឥត្ថម្ភូតា បន តេ រូបរសាទយោ អនភាវំកតា អាយតិមនុប្បាទធម្មាតិ ឯកមេវិទំ អត្ថបទំ។ បឋមាយ វា អភិនិព្ពិទាយ បហីនា, ទុតិយាយ ឧច្ឆិន្នមូលា, តតិយាយ តាលាវត្ថុកតា។ ឥត្ថម្ភូតា យស្មា អនភាវំកតា នាម ហោន្តិ, តស្មា អាយតឹអនឧប្បាទធម្មាតិ វេទិតព្ពា។ អថ វា ទុក្ខញាណេន បហីនា, សមុទយញាណេន ឧច្ឆិន្នមូលា , និរោធញាណេន តាលាវត្ថុកតា, មគ្គញាណេន អនភាវំកតា, បច្ចវេក្ខណញាណេន អាយតឹ អនុប្បាទធម្មាតិ វេទិតព្ពា។ លោកិយមគ្គេន វា បហីនា, ទស្សនមគ្គេន ឧច្ឆិន្នមូលា, តិវិធេន ភាវនាមគ្គេន តាលាវត្ថុកតាតិអាទិ។ ព្រាហ្មណស្ស អវិសយត្តា ធម្មរសា ន ឧទ្ធដា។

១១. ធម្មធាតុន្តិ ឯត្ថ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ ធម្មធាតុ នាម។ អនុកម្បវចនានុរូបំ **“បុណ្ណចន្ទោ វិយា”**តិ វុត្តំ, សូរិយវចនំ **“សុប្បដិវិទ្ធត្តា”**តិវចនានុរូបំ, បឋវីសមចិត្តតាយ ការណំ **“ករុណាវិប្ផារ”**ន្តិ វទន្តិ។ បដិច្ឆាទេតព្ពេ ហិ អត្តនោ គុណេ “អាវទ្ធំ ខោ បន មេ វិរិយ”ន្តិអាទិនា បកាសេន្តោ អត្តនោ ករុណាវិប្ផារំ បកាសេតីតិ គហេតព្ពោ។ **វរភូរិមេធសោ** វរបុថុលញាណោ, ភូរីតិ វា ភូមិ, ភូមិ វិយ បត្ថដវរបញ្ញោតិ អត្ថោ។ អពុជ្ឈិ ឯត្ថាតិបិ អធិករណេន **រុក្ខោ ពោធិ**។ សយំ ពុជ្ឈតិ, ពុជ្ឈន្តិ វា តេន តំសមង្គិនោតិ **មគ្គោ ពោធិ**, ឯវំ **សព្ពញ្ញុតញ្ញាណម្បិ**។ ពុជ្ឈីយតីតិ **និព្ពានំ ពោធិ**។ តិស្សន្នំ វិជ្ជានំ ឧបនិស្សយវតោ យថាសម្ភវំ **តិស្សោ វិជ្ជា** វេទិតព្ពា។ ឯកក្ខរវសេន **តិក្ខភាវោ**។ តិក្ខោបិ ឯកច្ចោ សរោ លក្ខំ បត្វា កុណ្ឋោ ហោតិ, ន តថា ឥទំ។ សតិន្ទ្រិយវសេនស្ស **ខរភាវោ**, សទ្ធិន្ទ្រិយវសេន **វិប្បសន្នភាវោ**, អន្តរា អនោសក្កិត្វា កិលេសបច្ចត្ថិកានំ សុដ្ឋុ អភិភវនតោ វីរិយិន្ទ្រិយវសេនស្ស **សូរភាវោ** ច វេទិតព្ពោ។ មគ្គវិជាយនត្ថំ គព្ភគ្គហណកាលោ សង្ខារុបេក្ខានន្តរមនុលោមត្តា។

ឆន្ទោតិ ច សង្កប្បោតិ ច អវត្ថន្តរភេទភិន្នោ រាគោវ –

> “សេនហាត្បង្គមុបេតិ,
> រត្តហទយោ រាគេន;
> សម្មតតេ រត្តកាមមុបេតិ,
> កាមបតិតំ លោកស្ស មាត្រាលមតី”តិ –

អាទីសុ វិយ –

វិភង្គេយេវ កិញ្ចាបិ អត្ថោ វុត្តោតិ ឯត្ថ អយមធិប្បាយោ – វិភង្គបាឡឹ អានេត្វា ឥធ វុត្តោបិ សព្ពេសំ ឧបការាយ ន ហោតិ, តស្មា តំ អដ្ឋកថានយេនេវ បកាសយិស្សាមីតិ។ **ឥតោ**តិ កាមេហិ។ កាយវិវេកាទីសុ ឧបធិវិវេកោ តតិយោ, តស្មា តតិយំ ឆឌ្ឌេត្វា ទ្វេ គហេត្វា តទង្គាទីសុ វិក្ខម្ភនវិវេកំ គហេត្វា **“តយោ ឯវា”**តិ វុត្តា។ ឯវំ សតិ ចិត្តវិក្ខម្ភនា ឯកត្តា ឯវាតិ វិសេសោ ន សិយាតិ ចេ? អប្បនាវារត្តា ន បនេវំ ទដ្ឋព្ពំ។ កាយវិវេកគ្គហណេន បុព្ពភាគគ្គហណំ ញាយតិ, តស្មា **ចិត្តវិវេកោ**តិ តទង្គវិវេកោ វុត្តោ, វិក្ខម្ភនេន អប្បនាកាលេតិ គហេតព្ពំ អសង្ករតោ។ អថ វា ចិត្តវិវេកេន តទង្គវិក្ខម្ភនា គហិតា, ឥតរេន វិក្ខម្ភនវិវេកោ ឯវាតិបិ យុត្តំ, កិលេសកាមត្តា វា ទ្វីសុ កម្មេសុ បរិយាបន្នោ បុរិសោ វិយ។ យថា អវិជ្ជមានេន អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិវសេន លោកេ “សធលោ រុក្ខោ”តិ វុច្ចតិ, តថេវ វិជ្ជមានេន វិជ្ជមានបញ្ញត្តិវសេន សាសនេ “សវិតក្កំ សវិចារំ ឈាន”ន្តិ វុច្ចតីតិ អធិប្បាយោ។

រូបសមាតិ ឯត្ថ កេសំ រូបសមាតិ, កឹ បឋមជ្ឈានិកានំ, ឧទាហុ ទុតិយជ្ឈានិកានន្តិ? ឯត្ថ យទិ បឋមជ្ឈានិកានំ, នត្ថិ តេសំ រូបសមោ។ ន ហិ បឋមជ្ឈានំ វិតក្កវិចាររហិតំ អត្ថិ។ យទិ ទុតិយជ្ឈានិកានំ, នត្ថេវ រូបសមោ តត្ថ តទភាវាតិ ចេ? តេនេតំ វុច្ចតិ **“សមតិក្កមា”**តិ, សមតិក្កមោបិ ន តេសំយេវ។ កិន្នុ សកលស្សបិ បឋមជ្ឈានធម្មរាសិស្សាតិ ចេ? តេនេតំ វុច្ចតិ **“ឱឡារិកស្ស បន សមតិក្កមា”**តិអាទិ។ សព្ពេបិ បឋមជ្ឈានធម្មា ឱឡារិកាវ ទុតិយជ្ឈានតោ, ន កេវលំ វិតក្កវិចារទ្វយមេវាតិ ចេ? ន វិតក្កវិចារាយេវ តេហិ

សម្បយុត្តានំ ឱឡារិកភាវតោតិ តេស្វេវ អាទីនវទស្សនេន ទុតិយជ្ឈានក្ខណេ តេសំ អភាវោ ហោតិ។ តេន វុត្តំ “**ទុតិយជ្ឈានក្ខណេ អបាតុភាវា**”តិ, យស្ស ធម្មស្សានុភាវេន, យោគេន វា ឥទំ ឈានំ “**សម្បសាទន**”ន្តិ វុច្ចតិ “**ឯកោទិភាវ**”ន្តិ ច, តស្ស ទស្សនត្ថំ សទ្ធាសមាធយោ **វិភង្គេ** វុត្តា។ **បណីតភោជនសិក្ខាបទេ** (បាចិ. ២៥៧ អាទយោ) សប្បិអាទយោ វិយាតិ វុត្តេ អយំ អត្ថវណ្ណនា ន វិរុជ្ឈតិ។ **សមំ បស្សតី**តិ លីនុទ្ធច្ចំ បហាយ ខីណាសវស្ស ឆសុ ទ្វារេសុ ឥដ្ឋានិដ្ឋឆឡារម្មណាបាថេ បរិសុទ្ធបកតិភាវាវិជហនាការភូតា ឧបេក្ខា **ឆឡង្គុបេក្ខា**។ នីវរណាទិបដិសង្ខាសន្តិដ្ឋនាគហណេ មជ្ឈត្តភូតា ឧបេក្ខា, អយំ **សង្ខារុបេក្ខា** នាម។ វិចិននេ មជ្ឈត្តភូតា ឧបេក្ខា **វិបស្សនុបេក្ខា** នាម។ តត្ថ ឆឡង្គុបេក្ខា ព្រហ្មវិហារុបេក្ខា ពោជ្ឈង្គុបេក្ខា តត្រមជ្ឈត្តុបេក្ខា ឈានុបេក្ខា បារិសុទ្ធុបេក្ខា ច អត្ថតោ ឯកា តត្រមជ្ឈត្តុបេក្ខាវ, អវត្ថាភេទេន ភេទោ នេសំ។ សង្ខារុបេក្ខាវិបស្សនុបេក្ខានម្បិ ឯកតា បញ្ញាវសេន, កិច្ចវសេន បន ទុវិធតា វេទិតព្ពា។

ឆឡង្គុបេក្ខា កាមាវចរា, ព្រហ្មវិហារុបេក្ខា រូបាវចរាតិអាទិនា ភូមិវសេន។ ឆឡង្គុបេក្ខា ខីណាសវស្សេវ, ព្រហ្មវិហារុបេក្ខា តិណ្ណម្បិ បុថុជ្ជនសេក្ខាសេក្ខានន្តិ ឯវំ បុគ្គលវសេន។ ឆឡង្គុបេក្ខា សោមនស្សុបេក្ខាសហគតចិត្តសម្បយុត្តា, ព្រហ្មវិហារុបេក្ខា ឧបេក្ខាសហគតចិត្តសម្បយុត្តា ឯវាតិ ឯវំ ចិត្តវសេន។ ឆឡង្គុបេក្ខា ឆឡារម្មណា, ព្រហ្មវិហារុបេក្ខា ធម្មារម្មណាវាតិ អារម្មណវសេន។ វេទនុបេក្ខា វេទនាក្ខន្ធេន សង្គហិតា, ឥតរា នវ សង្ខារក្ខន្ធេនាតិ ខន្ធសង្គហវសេន។ ឆឡង្គុបេក្ខា ព្រហ្មវិហារពោជ្ឈង្គឈានុបេក្ខា បារិសុទ្ធិតត្រមជ្ឈត្តុបេក្ខា ច អត្ថតោ ឯកា, តស្មា ឯកក្ខណេ ឯកាវ សិយា, ន ឥតរា, តថា សង្ខារុបេក្ខាវិបស្សនុបេក្ខាបិ។ វេទនាវីរិយុបេក្ខានំ ឯកក្ខណេ សិយា ឧប្បត្តីតិ។ ឆឡង្គុបេក្ខា អព្យាកតា, ព្រហ្មវិហារុបេក្ខា កុសលាព្យាកតា, តថា សេសា។ វេទនុបេក្ខា បន សិយា អកុសលាបិ។ ឯវំ កុសលត្តិកវសេន។ ទសបេតា សង្ខេបេន ចត្តារោវ ធម្មា វីរិយវេទនាតត្រមជ្ឈត្តញាណវសេន។ “ទុក្ខទោមនស្សសុខសោមនស្សាន”ន្តិ ឯវំ បហានក្កមេន អវត្វា វិភង្គេ វុត្តនយេន កស្មា វុត្តានីតិ ចេ? សុត្តានុរក្ខណត្ថំ។ **ឥដ្ឋានិដ្ឋវិបរីត**ន្តិ ឯត្ថ “អារម្មណវសេន អគ្គហេត្វា ឥដ្ឋានិដ្ឋវិបរីតាការេន អនុភវតីតិ គហេតព្ព”ន្តិ វទន្តិ។ កស្មា? ឯកំយេវ កសិណំ អារព្ភ សព្ពេសំ បវត្តិតោ។ តតិយជ្ឈានតោ បដ្ឋាយ ឧបការា ហុត្វា អាគតាតិ សតិសីសេន ទេសនា កតា, វិតក្កវិចារាទិនា សោម្មតាយ វត្តិយា វលាហកាទិនា កាលុស្សិយេ សតិបិ ទិវា វិយ អនុបការិកា ន ហោតិ វត្តិ, តស្មា “**អត្តនោ ឧបការកត្តេន វា**”តិ វុត្តំ។ “សូរិយប្បភាភិភវា, វត្តិយា អលាភាតិ ឥមេ ទ្វេ ហេតូ អបរិសុទ្ធតាយ ការណំ។ សោម្មភាវេន, អត្តនោ ឧបការកត្តេន ចាតិ ឥមេ ទ្វេ សភាគតាយ ការណ”ន្តិ វទន្តិ, តស្សា អបរិសុទ្ធាយ ជាតិយាតិ វុត្តំ ហោតិ, តស្មា ការណវចនន្តិ ឯកេ។

ឈានកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បុព្ពេនិវាសកថាវណ្ណនា

១២. ចិត្តេកគ្គតាសភាគត្តា ឈានានំ “**កេសញ្ចិ ចិត្តេកគ្គតត្ថានី**”តិ អាហ។ កុសលានំ ភវោក្កមនសភាគត្តា “**កេសញ្ចិ ភវោក្កមនត្ថានី**”តិ។ អសភាគត្តា សេសដ្ឋានេសុ “បាទកត្ថានី”តិ អវត្វា “**បាទកានី**”តិ អាហ។ តេន បាទកភូតានម្បិ យថាសម្ភវំ ចិត្តេកគ្គតា ភវោក្កមនតាវហតំ, ឥតរេសំ យថាសម្ភវំ បាទកតាវហតញ្ច ទីបេតិ។ អសភាគត្តា ជវនវិបស្សនាបាទកានិ សមានានិ អភិញ្ញាបាទកានិ ច ហោន្តិ, អភិញ្ញាបាទកានិ ច វិបស្សនាបាទកានិ ហោន្តីតិបិ ទីបេតិ, តថា បាទកាភាវំ ទីបេតិ។ អភិញ្ញាយ ហិ ចតុត្ថមេវ បាទកំ, ន ឥតរានិ។ តេសុ ចតុត្ថស្ស តតិយំ បាទកំ, តតិយស្ស ទុតិយំ, ទុតិយស្ស បឋមន្តិ។ អថ វា “ចត្តារិ ឈានានី”តិ យថាលាភតោ វុត្តំ។

> វិនយនិទាននិមិត្តំ, វេរញ្ជនិវាសកប្បនំ;
> សត្ថុ យស្មា តស្មា ភគវា, វិជ្ជត្តយមាហ វេរញ្ជេ។

វុត្តញ្ហេតំ “វិនយេ សុប្បដិបន្នោ ភិក្ខុ សីលសម្បត្តិំ និស្សាយា”តិអាទិ (បារា. អដ្ឋ. ១.បឋមមហាសង្គីតិកថា)។ សីលវតោ ហិ សីលបច្ចវេក្ខណត្ថំ វត្តិដ្ឋានទិវាវិហារនេសុ និសិន្នស្ស និសជ្ជនតោ បដ្ឋាយ អត្តនោ អតីតកិរិយានុស្សរណពហុលតាយ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិវិជ្ជា អប្បកសិរេន សមិជ្ឈតិ។ តថា អត្តានំ បដិច្ច សត្តានំ ចុតិបរិគ្គហណសីលតាយ ចុតូបបាតញាណំ អប្បកសិរេន សមិជ្ឈតិ, ឧទកាទីសុ សុខុមត្ថទស្សនសីលតាយ ទិព្ពចក្ខុញាណំ សមិជ្ឈតិ។ យស្មា សត្តវិធមេថុនសំយោគបរិវជ្ជនេន, កាមាសវាទិបរិវជ្ជនេន វា ព្រហ្មចរិយំ អខណ្ឌាទិភាវំ បាបុណាតិ, តស្មាស្ស អាសវក្ខយញាណំ អប្បកសិរេន សមិជ្ឈតីតិ ឯត្ថ វិនយនិទានេ វិជ្ជត្តយមេវ ទស្សិតំ, តស្មា អាហ “**យេសញ្ច គុណានំ ទាយកំ អហោសិ, តេសំ ឯកទេសំ ទស្សេន្តោ**”តិ, អញ្ញថា វិជ្ជត្តយបដិលាភមត្តប្បសង្គោ សិយាតិ។

សោ ឯវន្តិ ឥមិនា កិញ្ចាបិ ចតុន្នំ ឈានានំ បុព្ពភាគបដិបទាបិ សង្គហំ គច្ឆតិ, ន កេវលំ បុរិមជ្ឈានត្តិកមេវ, តថាបិ កេវលំ បុរិមជ្ឈានត្តិកមេវ គណ្ហន្តោ “ឯវន្តិ ចតុត្ថជ្ឈានក្កមនិទស្សនមេតំ, ឥមិនា បឋមជ្ឈានាធិគមាទិនា កមេន ចតុត្ថជ្ឈានំ បដិលភិត្វាតិ វុត្តំ ហោតី”តិ អាហ, តំ កស្មាតិ ចេ? សម្ភារភូមិត្តា។ វុត្តញ្ហេតំ **អដ្ឋកថាយំ** (វិសុទ្ធិ. ២.៣៨១) “ឯត្ថ ច បុរិមានិ តីណិ ឈានានិ យស្មា បីតិផរណេន ច សុខផរណេន ច សុខសញ្ញញ្ច លហុសញ្ញញ្ច ឱក្កមិត្វា លហុមុទុកម្មញ្ញកាយោ ហុត្វា ឥទ្ធឹ បាបុណាតិ, តស្មា ឥមិនា បរិយាយេន ឥទ្ធិលាភាយ សំវត្តនតោ សម្ភារភូមិយោតិ វេទិតព្ពានិ។ ចតុត្ថជ្ឈានំ បន ឥទ្ធិលាភាយ បកតិភូមិ ឯវា”តិ។ ឥទមេវ វា អត្ថំ សន្ធាយាហ “បុព្ពេ ឥមានិ ចត្តារិ ឈានានិ កេសញ្ចិ អភិញ្ញាបាទកានី”តិ។ យទិ ឯវំ ចតុត្ថជ្ឈានម្បិ អន្តោកត្វា ឯវន្តិ កិមត្ថំ ន វុត្តំ។ តញ្ហិ បកតិភូមីតិ ចេ? ន វត្តព្ពំ, ចតុត្ថជ្ឈានតោ បរស្ស សមាហិតាទិភាវប្បត្តស្ស ចិត្តស្ស អត្ថិភាវប្បសង្គតោ។ យស្មា យស្មឹ សតិ “បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណាយ ចិត្តំ អភិនិន្នាមេសិ”ន្តិ វុត្តំ, តស្មា តស្មឹ ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តេ បកតិភូមិភាវប្បត្តេ អភិញ្ញាបាទកេ ជាតេ បរិកម្មចិត្តំ “បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណាយ អភិនិន្នាមេសិ”ន្តិ អាហ។ **អភិនីហារក្ខមំ ហោតី**តិ ឯត្ថ តំ ឥទ្ធិវិធាធិគមត្ថាយ បរិកម្មចិត្តំ អភិនីហរតិ។ កសិណារម្មណតោ អបនេត្វា ឥទ្ធិវិធាភិមុខំ បេសេសិ។ **គណ្ឋិបទេ** បន “អភិញ្ញាបាទកជ្ឈានតោ ឥទ្ធិវិធញាណាទីនំ នីហរណត្ថ”ន្តិ វុត្តត្តា អភិនីហារក្ខមន្តិ អត្ថោ បកប្បិតោ។

សោ ឯវំ សមាហិតេ ឯវំ អានេញ្ជប្បត្តេតិ យោជនា វេទិតព្ពា ទុតិយវិកប្បេ, **នីវរណទូរីភាវេន វិតក្កាទិសមតិក្កមេនា**តិ បឋមជ្ឈានាទីនំ កិច្ចសង្គណ្ហនតោ។ អយំ យោជនា បឋមវិកប្បេ ន សម្ភវតិ “បរិសុទ្ធេតិអាទីសុ បនា”តិ វចនេន “ឯវ”ន្តិ បទស្ស អនុប្បពន្ធនិវារណតោ។ តេនេវ “ឧបេក្ខាសតិបារិសុទ្ធិភាវេន បរិសុទ្ធេ”តិអាទិមាហ។ **ឥច្ឆាវចរាន**ន្តិ “អហោ វតាហំ អាបត្តិញ្ចេវ អាបន្នោ អស្សំ, ន ច មំ ភិក្ខូ ជានេយ្យុ”ន្តិអាទិនា (ម. និ. ១.៦០) នយេន ឧប្បន្នឥច្ឆាវសេន បវត្តានំ កោបអបច្ចយានំ អភាវេន អនង្គណេតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច បន យថាវុត្តប្បការា ឥច្ឆាបិ បឋមជ្ឈានាទីនំ អធិគមាយ អន្តរាយិកា “សម្បជានមុសាវាទោ ខោ បនាយស្មន្តោ អន្តរាយិកោ ធម្មោ”តិ (មហាវ. ១៣៤) វុត្តត្តា, បគេវ ឥច្ឆាវចរា កោបអបច្ចយា, តស្មា វុត្តំ “**ឈានបដិលាភបច្ចនីកានំ បាបកានំ ឥច្ឆាវចរាន**”ន្តិអាទិ។ កត្ថចិ បន “ឈានបដិលាភបច្ចយានំ ឥច្ឆាវចរាន”ន្តិ បោត្ថកេសុ បាឋោ ទិស្សតិ, សោ បមាទលេខោ, **គណ្ឋិបទេ** ច “អហោ វត សត្ថា មមញ្ញេវ បដិបុច្ឆិត្វា ធម្មំ ទេសេយ្យា”តិ យោ ឥទន្តោ លិខិតោ, សោ ទុល្លិខិតោ។ ន ហិ ឈានបដិលាភបច្ចយា កោបាទយោ **អនង្គណសុត្តេ** (ម. និ. ១.៥៧ អាទយោ) វុត្តា, “ន ច យុត្តិតោ សម្ភវន្តិ ឈានលាភិនោ តទភាវា”តិ អាចរិយោ វទតិ, តំ វីមំសិតព្ពំ។ ឯត្ថ វិជ្ជត្តយស្ស ឧត្តរុត្តរិវិសេសទស្សនត្ថំ “សោ ឯវំ សមាហិតេ ចិត្តេ”តិអាទិនា បុនប្បុនំ អដ្ឋង្គនិទស្សនំ កតន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឧត្តរុត្តរិវិសេសា ចេភាសំ អត្តទុក្ខបរទុក្ខទស្សនតទុបសមត្ថទីបនតោ វេទិតព្ពា។ ភគវា ហិ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណេន អត្តនោ អនន្តសំសារទុក្ខំ បស្សិត្វា, ចុតូបបាតញាណេន បរស្ស ច លោកស្ស អាសវក្ខយញាណេន តទុភយូបសមត្តញ្ច បស្សិត្វា តំ ទេសេតិ, បឋមេន វា អត្តទុក្ខទស្សនតោ អត្តសិនេហបរិច្ចាគំ ទីបេតិ។ ទុតិយេន បរទុក្ខទស្សនតោ បរេសុ កោបបរិច្ចាគំ, តតិយេន អរិយមគ្គទស្សនតោ មោហបរិច្ចាគញ្ច ទីបេតិ។ ឯវំ នានាគុណវិសេសទីបនតោ ឥមស្សេវ លោកិយាភិញ្ញាទ្វយស្ស ឥធ គហណំ កតន្តិ វេទិតព្ពំ។

យស្មា អតីតជាតិ ឯវ និវាសោ, តស្មា “អតីតជាតីសូ”តិ ន វត្តព្ពន្តិ ចេ? ន, ជាតិយា ឯកទេសេបិ និវាសវោហារសិទ្ធិទស្សនតោ។ **បាឡិយំ** កិញ្ចាបិ “ឯកម្បិ ជាតឹ ទ្វេបិ ជាតិយោ”តិអាទិវចនេន សកលជាតិយា អនុស្សរណមេវ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិ វិយ ទិស្សតិ, ន ឯវំ ទដ្ឋព្ពំ។ តទេកទេសានុស្សរណម្បិ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិ ឯវាតិ ទស្សនត្ថំ, ភុម្មវចនំ កតំ ឱកាសាទិសង្គហត្ថញ្ច។ “**ឆិន្នវដុមកានុស្សរណាទីសូ**”តិ **អាទិ**-សទ្ទេន អនិរុត្តលោកធាតុទីបវឌ្ឍនគរគាមាទិគ្គហណំ វេទិតព្ពំ។ **គណ្ឋិបទេ** បន “តេសំ ឆិន្នវដុមកានំ លោកុត្តរសីលាទីនិ ន ភគវតា ពោធិសត្តកាលេ វិញ្ញាតានី”តិ វុត្តំ។ អត្ថាបត្តិតោ លោកិយានិ វិញ្ញាតានីតិ អាបជ្ជតិ, តំ ទិព្ពចក្ខុញាណាធិការេ “អរិយានំ ឧបវាទកា”តិ វចនេន សមេន្តំ វិយ ទិស្សតិ។ ន ហិ អរិយេ អបស្សន្តស្ស ឯវំ ហោតិ។ កិមត្ថំ បនេត្ថ អនុស្សតិ វុត្តា, ននុ ឯស វិជ្ជាធិការោតិ ចេ? អាទិកម្មិកស្ស សតិវសេន និព្ពត្តិតោ, អតីតធម្មានំ សតិយា វិសេសាធិការត្តា ច។ វុត្តញ្ហិ “អនុស្សរាមី”តិ។

> “វត្តមានេសុ វិជ្ជាន-មតីតេស្វស្ស សរតិ;
> អនាគតេសុ ធម្មេសុ, សរតិ វិជ្ជាន បណិធី”តិ។

អាចរិយកុមារិតេន សិលោកោបិ វុត្តោ។

តត្ថ រាគេ ឧស្សន្នតរេ តេជោសំវដ្ដោ។ ទោសេ អាបោសំវដ្ដោ។ មោហេ វាយោសំវដ្ដោ។ កេចិ “ទោសេ តេជោសំវដ្ដោ, រាគេ អាបោសំវដ្ដោ, មោហេ វាយោសំវដ្ដោ”តិ វទន្តិ។ យស្មា អមុត្រាតិ ចិត្តំ, វចនំ វា ភវាទិ

និយមេន ហោតិ, តស្មា “**ភវេ វា**”តិអាទិ។ **ឯវំនាមោ ឯវំគោត្តោ**តិ បទទ្វយេន អជ្ឈត្តពហិទ្ធាមូលកំ បញ្ញត្តិសង្ខាតំ គោចរនិវាសំ ទីបេតិ។ **បវត្តផលភោជនោ** សយំបតិតផលាហារោ។ **ចតុរាសីតិកប្បសហស្ស បរមាយុបរិយន្តោ វា**តិ បណិធានតោ បុព្ពេ។ បដិនិវត្តន្តស្ស បច្ចវេក្ខណំ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណំ ន ហោតិ។ “បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណលាភីនំ បនេតំ អានុភាវបរិទីបន”ន្តិ **គណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ **អមុត្រា**តិ ឯត្ថ បឋមយោជនាយំ សីហោក្កន្តវសេន អនុស្សរណំ វុត្តំ, តញ្ច ខោ អនុលោមវសេន។ “បដិលោមវសេនា”តិបិ លិខន្តិ, តំ ទុវិញ្ញេយ្យំ។ សីហោក្កន្តំ ទស្សេតុំ “**អនេកាសុ កប្បកោដីសូ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **យថា ត**ន្តិ និទស្សនេន បដិបត្តិសាធារណេន ផលសាធារណតំ ទស្សេន្តោ ព្រាហ្មណស្ស អាទរំ ជនេតិ, អត្តានមេវេកំ ឧក្កំសេតីតិ វចនំ និវារេតិ។ “សាធុ ខោ បន តថារូបានំ អរហតំ ទស្សនំ ហោតី”តិ តស្ស បុព្ពេ ឧប្បន្នចិត្តេ ឯវ និយោជេតិ។ **បឋមា អភិនិព្ភិទា**តិ វចនេន អវិជ្ជណ្ឌកោសស្ស ពហុបដលភាវំ ទស្សេតិ, តេន អដ្ឋគុណិស្សរិយាទិនា អនតិនិព្ភិទំ ទីបេតិ។

បុព្ពេនិវាសកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទិព្ពចក្ខុញាណកថាវណ្ណនា

១៣. “**ចុតូបបាតញាណាយា**”តិ ផលូបចារេន វុត្តំ។ ឥទញ្ហិ ទិព្ពចក្ខុញាណំ រូបារម្មណត្តា បរិត្តបច្ចុប្បន្នអជ្ឈត្តពហិទ្ធារម្មណំ ហោតិ។ ន ចុតិំ វា បដិសន្ធិំ វា អារម្មណំ ករោតិ។ តស្មា “យថាកម្មូបគេ សត្តេ បជានាមី”តិ (បារា. ១៣) វចនំ វិយ ផលូបចារេនេវ វុត្តមិទន្តិ វេទិតព្ពំ។ ទិព្ពវិហារសន្និស្សិតត្តា ការណោបចារេន ទិព្ពំ។ ឥមិនា បន កេចិ អាចរិយា “កុសលាកុសលា ចក្ខូ ទិព្ពចក្ខុ កាមាវចរ”ន្តិ វទន្តិ, តេ បដិសេធិតា ហោន្តិ។ ចតុត្ថជ្ឈានបញ្ញា ហិ ឯត្ថ អធិប្បេតា។ **មហាជុតិកត្តា មហាគតិកត្តា**តិ ឯតេសុ “សទ្ទសត្ថានុសារេនា”តិ វុត្តំ។ ឯកាទសន្នំ ឧបក្កិលេសានំ ឯវំ ឧប្បត្តិក្កមោ ឧបក្កិលេសភាវោ ច វេទិតព្ពោ, មហាសត្តស្ស អាលោកំ វឌ្ឍេត្វា ទិព្ពចក្ខុនា នានាវិធានិ រូបានិ ទិស្វា “ឥទំ នុ ខោ កិ”ន្តិ វិចិកិច្ឆា ឧទបាទិ, សោ ឧបក្កិលេសោ **ឧបក្កិលេសសុត្តេ** (ម. និ. ៣.២៣៦ អាទយោ) “វិចិកិច្ឆាធិករណញ្ច បន មេ សមាធិម្ហិ ចវិ, សមាធិម្ហិ ចុតេ ឱភាសោ អន្តរធាយតិ ទស្សនញ្ច រូបាន”ន្តិ វចនតោ។ តតោ “រូបានិ មេ បស្សតោ វិចិកិច្ឆា ឧប្បជ្ជតិ, ឥទានិ ន កិញ្ចិ មនសិ ករិស្សាមី”តិ ចិន្តយតោ អមនសិការោ, តតោ កិញ្ចិ អមនសិករោន្តស្ស ថិនមិទ្ធំ ឧទបាទិ, តតោ តស្ស បហានត្ថំ អាលោកំ វឌ្ឍេត្វា រូបានិ បស្សតោ ហិមវន្តាទីសុ ទានវរក្ខសាទយោ បស្សន្តស្ស ឆម្ភិតត្តំ ឧទបាទិ, តតោ តស្ស បហានត្ថំ “មយា ទិដ្ឋភយំ បកតិយា ឱលោកិយមានំ នត្ថិ, អទិដ្ឋេ កឹ នាម ភយ”ន្តិ ចិន្តយតោ ឧប្បិលាវិតត្តំ ឧទបាទិ។ **គណ្ឋិបទេ** បន “ឧប្បិលំ ទិព្ពរូបទស្សនេនា”តិ វុត្តំ, “តំ ទុវុត្តំ បរតោ អភិជប្បាវចនេន តទត្ថសិទ្ធិតោ”តិ **អាចរិយោ** វទតិ។ តតោ ឆម្ភិតត្តប្បហានត្ថំ “មយា វីរិយំ ទឡ្ហំ បគ្គហិតំ, តេន មេ ឥទំ ឧប្បិលំ ឧប្បន្ន”ន្តិ វីរិយំ សិថិលំ ករោន្តស្ស កាយទុដ្ឋុល្លំ កាយទរថោ កាយាលសិយំ ឧទបាទិ, តតោ តំ ចជន្តស្ស អច្ចារទ្ធវីរិយំ ឧទបាទិ, តត្ថ ទោសំ បស្សតោ អតិលីនវីរិយំ ឧបទាទិ, តតោ តំ បហាយ សមប្បវត្តេន វីរិយេន ឆម្ភិតត្តភយា ហិមវន្តាទិដ្ឋានំ បហាយ ទេវលោកាភិមុខំ អាលោកំ វឌ្ឍេត្វា ទេវសង្ឃំ បស្សតោ តណ្ហាសង្ខាតា អភិជប្បា ឧទបាទិ, តតោ “មយ្ហំ ឯកជាតិករូបំ មនសិ ករោន្តស្ស អភិជប្បា ឧប្បន្នា, តស្មា ទានិ នានាវិធំ រូបំ មនសិ ករិស្សាមី”តិ កាលេន ទេវលោកាភិមុខំ, កាលេន មនុស្សលោកាភិមុខំ អាលោកំ វឌ្ឍេត្វា នានាវិធានិ រូបានិ មនសិ ករោតោ នានត្តសញ្ញា ឧទបាទិ, តតោ “នានាវិធរូបានិ មេ មនសិ ករោន្តស្ស នានត្តសញ្ញា ឧទបាទិ, តស្មា ទានិ អភិជប្បាទិភយា ឥដ្ឋាទិនិមិត្តគ្គាហំ បហាយ ឯកជាតិកមេវ រូបំ មនសិ ករិស្សាមី”តិ តថា ករោតោ អភិនិជ្ឈាយិតត្តំ រូបានំ ឧទបាទិ ឯវំ បហីនឧបក្កិលេសស្សាបិ អនធិដ្ឋិតត្តា។ ឱភាសញ្ហិ ខោ ជានាមិ, ន ច រូបានិ បស្សាមីតិអាទិ ជាតំ។

តស្សត្ថោ – យទា បរិកម្មោភាសមេវ មនសិ ករោមិ, តទា ឱភាសំ សញ្ជានាមិ, ទិព្ពេន ចក្ខុនា រូបានិ ន ច បស្សាមិ, រូបទស្សនកាលេ ច ឱភាសំ ន ជានាមីតិ។ កិមត្ថមិទំ វុត្តំ, ន ហិ ឯតំ ឧបក្កិលេសគតន្តិ? ន កេវលំ ឧបក្កិលេសប្បជហនមេវេត្ថ កត្តព្ពំ, យេន ឥទំ វិសុទ្ធំ ហោតិ, អញ្ញម្បិ តទុត្តរិ កត្តព្ពំ អត្ថីតិ ទស្សនត្ថំ។ **វិចិកិច្ឆា ចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសោ**តិអាទីសុ “ឥមេ ធម្មា ឧបក្កិលេសាតិ អាទីនវទស្សនេន បជហឹ, ន មយ្ហំ តទា ឧប្បន្នត្តា”តិ កេចិ វទន្តិ។ **មានុសកំ វា**តិ ឥមិនា សភាវាតិក្កមំ ទស្សេតិ។ **មំសចក្ខុនា វិយា**តិ ឥមិនា បរិយត្តិគ្គហណំ, វណ្ណមត្តារម្មណតញ្ច ឧបមេតិ។ វណ្ណមត្តេ ហេត្ថ សត្ត-សទ្ទោ, ន “សព្ពេ សត្តា អាហារដ្ឋិតិកា”តិ (អ. និ. ១០.២៧) ឯត្ថ វិយ សព្ពសង្ខតេសុ, ហីនជាតិអាទយោ មោហស្ស **និស្សន្ទោ** វិបាកោ។ កាយទុច្ចរិតេន សមន្នាគតា បុព្ពេ អតីតភវេ អហេសុំ, សម្បតិ និរយំ ឧបបន្នាតិ ឯវំ បាបសេសេន សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។ “យថាកម្មូបគញាណញ្ហិ ឯកន្តមតីតារម្មណំ, ទិព្ពចក្ខុ បច្ចុប្បន្នារម្មណ”ន្តិ ឧភិន្នំ កិច្ចវសេន វុត្តំ។ **មហល្លកោ**តិ សមណានំ សារុប្បមសារុប្បំ, លោកាចារំ វា ន ជានាតីតិ អធិប្បាយេន វុត្តត្តា គុណបរិធំសនេន គរហតីតិ វេទិតព្ពំ។ “និយតោ សម្ពោធិបរាយនោ”តិ (សំ. និ. ២.៤១; ៥.៩៩៨, ១០០៤) វុត្តោ អរិយបុគ្គលោ មគ្គាវរណំ

កាតុំ សមត្ថំ ផរុសវចនំ យទិ កថេយ្យ, អបាយគមនីយម្បិ ករេយ្យ, តេន សោ អបាយុបគោបិ ភវេយ្យ, តស្មា ឧបបរិក្ខិតព្ពន្តិ ឯកេ។ **“វាយាមំ មា អកាសី**តិ ថេរេន វុត្តត្តា មគ្គាវរណំ ករោតី”តិ វទន្តិ។ បុព្ពេវ សោតាបន្នេន អបាយទ្វារេ បិហិតោ, តស្មាស្ស សគ្គាវរណំ នត្ថិ។ **“បាកតិក**ន្តិ បវត្តិវិបាកំ អហោសី”តិ វទន្តិ។ “វុទ្ធិ ហេសា, ភិក្ខវេ, អរិយស្ស វិនយេ, យោ អច្ចយំ អច្ចយតោ ទិស្វា យថាធម្មំ បដិករោតី”តិ (ម. និ. ៣.៣៧០; ទី. និ. ១.២៥១) វចនតោ បាកតិកំ អហោសីតិ ឯកេ។ **សចេ សោ ន ខមតី**តិ សោតាបន្នាទីនំ ខន្តិគុណស្ស មន្ទតាយ វា អាយតឹ តស្ស សុដ្ឋុ សំវរត្ថាយ វា អក្ខមនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **សុខានំ វា អាយស្ស** អារម្មណាទិនោ អភាវា កាល កញ្ជិកា អសុរា ហោន្តិ។ “ឥតោ ភោ សុគតិំ គច្ឆា”តិ (ឥតិវុ. ៨៣) វចនតោ **មនុស្សគតិបិ**។ **ទិព្ពចក្ខុញាណវិជ្ជា**តិ ទិព្ពចក្ខុមេវ ទស្សនដ្ឋេន ញាណំ, តស្ស តស្ស អត្ថស្ស វិទិតដ្ឋេន វិជ្ជាតិ អត្ថោ។

ទិព្ពចក្ខុញាណកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាសវក្ខយញាណកថាវណ្ណនា

១៤. សោ ឯវំ សមាហិតេ ចិត្តេតិ ឥំ បុរិមស្មឹយេវ, ឧទាហុ អញ្ញស្មឹយេវ ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តេ។ **អដ្ឋកថាយម្បិ** យតោ វុដ្ឋាយ បុរិមវិជ្ជាទ្វយំ អធិគតំ, តទេវ បុន សមាបជ្ជនវសេន អភិនវំ អភិណ្ហំ កតន្តិ ទស្សនត្ថំ “សោ ឯវំ សមាហិតេ ចិត្តេតិ ឥធ វិបស្សនាបាទកំ ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តំ វេទិតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ ឯត្ថាហ – យទិ តទេវ បុន សមាបជ្ជនវសេន អភិនវំ កតំ, អថ កស្មា បុព្ពេ វិយ “វិបស្សនាបាទកំ អភិញ្ញាបាទកំ និរោធបាទកំ សព្ពកិច្ច សាធកំ សព្ពលោកិយលោកុត្តរគុណទាយកំ ឥធ ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តំ វេទិតព្ព”ន្តិ អវត្វា “ឥធ វិបស្សនាបាទកំ ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តំ វេទិតព្ព”ន្តិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ , ននុ ឥធ តថាវចនដ្ឋានមេវ តំ អរហត្តមគ្គេន សទ្ធឹ សព្ពគុណ និប្ផាទនតោ, ន បឋមវិជ្ជាទ្វយមត្តនិប្ផាទនតោតិ? វុច្ចតេ – អរិយមគ្គស្ស ពោជ្ឈង្គមគ្គង្គឈានង្គបដិបទាវិ មោក្ខវិសេសនិយមោ បុព្ពភាគវុដ្ឋានគាមិនីវិបស្សនាយ សង្ខារុបេក្ខាសង្ខាតាយ និយមេន អហោសីតិ ទស្សនត្ថំ វិបស្សនាបាទកមិច្ចេវ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ បរិយាបន្នត្តា, ន តទារម្មណមត្តេន។ **បរិយាយតោ**តិ អញ្ញេនបិ បការេន។ **“ឥមេ អាសវា**”តិ អយំ វារោ កិមត្ថំ អារទ្ធោ? “អាសវានំ ខយញាណាយា”តិ អធិការានុលោមនត្ថំ។ **មគ្គក្ខណេ ហិ ចិត្តំ វិមុច្ចតិ, ផលក្ខណេ វិមុត្តំ ហោតី**តិ ឥទំ ឯកត្តនយេន វុត្តំ។ យញ្ហិ វិមុច្ចមានំ, តទេវ អបរភាគេ វិមុត្តំ នាម ហោតិ។ យញ្ច វិមុត្តំ, តទេវ បុព្ពភាគេ វិមុច្ចមានំ នាម ហោតិ។ ភុញ្ជមានោ ឯវ ហិ ភោជនបរិយោសានេ ភុត្តាវី នាម។ “ឥមិនា បច្ចវេក្ខណញាណំ ទស្សេតី”តិ បច្ចវេក្ខណញាណស្ស ច បដ្ឋានេ “មគ្គា វុដ្ឋហិត្វា មគ្គំ បច្ចវេក្ខតិ, ផលំ, និព្ពានំ, បហីនេ កិលេសេ បច្ចវេក្ខតី”តិ អយមុប្បត្តិក្កមោ វុត្តោ។ បវត្តិក្កមោ បនេត្ថ សរូបតោ អត្ថតោតិ ទ្វិធា វុត្តោ។ តត្ថ “វិមុត្តមិតិ ញាណំ អហោសី”តិ សរូបតោ ចតុព្ពិធស្សបិ បច្ចវេក្ខណញាណស្ស បវត្តិក្កមនិទស្សនំ។ “ខីណា ជាតី”តិអាទិ អត្ថតោ។ តេនេវ អន្តេ “អព្ភញ្ញាសិ”ន្តិ បុគ្គលាធិដ្ឋានំ ទេសនំ អកាសិ បច្ចវេក្ខណញាណស្ស តថា អប្បវត្តិតោ។ អប្បដិសន្ធិកំ ហោតីតិ ជានន្តោ “ខីណា ជាតី”តិ ជានាតិ នាម។ “ទិព្ពចក្ខុនា បច្ចុប្បន្នានាគតំសញាណ”ន្តិ អនាគតំសញាណស្ស ច ទិព្ពចក្ខុសន្និស្សិតត្តា វុត្តំ។

អាសវក្ខយញាណកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧបាសកត្តបដិវេទនាកថាវណ្ណនា

១៥. កណ្ណសុខតោ ហទយង្គមតោតិ វចនមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អនត្តុក្កំសនតោ**តិអាទិ បុគ្គលវសេន, **កណ្ណសុខតោ**តិ សោតិន្ទ្រិយំ សន្ធាយ។ **អាបាថារមណីយតោ**តិ ញាណាបាថារមណីយតោ។ សយមេវ **ហេដ្ឋាមុខជាតំ វា**, មគ្គោ បន អសោកោ ហោតិ។ តទា ហិ សោកោ បហីយមានោ។ ចរិយាទិអនុកូលតោ **អប្បដិកូលំ**។ **“មធុរមិម**”ន្តិ វុត្តត្តា “ធម្មមិម”ន្តិ វចនំ អធិកំ វិយ ទិស្សតិ។ តស្មា “រាគវិរាគមិម”ន្តិ ឯវំ វិសុំ វិសុំ យោជេត្វា បុន បិណ្ឌេត្វា ធម្មមិមំ ឧបេហីតិ យោជេតព្ពំ, “ធម្មមេវ សរណត្ថមុបេហី”តិ បឋន្តិ កិរាតិ ទីបេតិ។ សរណគតានំ តេនេវ សរណគមនេន ភយំ សន្តាសំ ទុក្ខំ ទុគ្គតិំ បរិក្កិលេសំ ហឹសតីតិ រតនត្តយំ **សរណំ** នាម។ តប្បសាទតគ្គរុតាទីហិ វិហតកិលេសោ តប្បរាយនតាការប្បវត្តោ ចិត្តុប្បាទោ **សរណគមនំ**។ តំសមង្គីសត្តោ **សរណំ គច្ឆតិ**។ បភេទេន បន ទុវិធំ សរណគមនំ លោកុត្តរំ លោកិយន្តិ។ តត្ថ លោកុត្តរំ ទិដ្ឋសច្ចានំ មគ្គក្ខណេ សរណគមនុបក្កិលេសសមុច្ឆេទេន និព្ពានារម្មណំ ហុត្វា កិច្ចតោ សកលេបិ រតនត្តយេ ឥជ្ឈតិ។ លោកិយំ បុថុជ្ជនានំ សរណគមនុបក្កិលេសំ តទង្គវិក្ខម្ភនេន អារម្មណតោ ពុទ្ធាទិគុណារម្មណំ ហុត្វា ឥជ្ឈតិ។ តំ អត្ថតោ រតនត្តយេ សទ្ធាបដិលាភោ សទ្ធាមូលិកា ច សម្មាទិដ្ឋិ។ លោកុត្តរស្ស ចត្តារិ សាមញ្ញផលានិ វិបាកផលំ, សព្ពទុក្ខក្ខយោ អានិសំសផលំ។ “យោ ច ពុទ្ធញ្ច ធម្មញ្ច…បេ… សព្ពទុក្ខា បមុច្ចតី”តិ (ធ. ប. ១៩០-១៩២) ហិ វុត្តំ។ លោកិយស្ស ភវភោគសម្បទា។ “យេ កេចិ ពុទ្ធំ សរណំ គតាសេ”តិ (ទី. និ. ២.៣៣២; សំ. និ. ១.៣៧) ហិ វុត្តំ។

លោកិយសរណគមនំ តីសុ វត្ថូសុ អញ្ញាណសំសយមិច្ឆាញាណាទីហិ សំកិលិស្សតិ, ន មហាជុតិកំ ហោតិ, ន មហាវិប្ផារំ។ លោកុត្តរស្ស នត្ថិ សំកិលេសោ។ លោកិយស្ស សាវជ្ជោ អនវជ្ជោតិ ទុវិធោ ភេទោ។ តត្ថ អញ្ញសត្ថារាទីសុ អត្តសន្និយ្យាតនាទីហិ សាវជ្ជោ ហោតិ, សោ អនិដ្ឋផលោ។ អនវជ្ជោ កាលកិរិយាយ, សោ អវិបាកត្តា អផលោ។ លោកុត្តរស្ស នេវត្ថិ ភេទោ។ ភវន្តរេបិ ហិ អរិយសាវកោ អញ្ញំ សត្ថារំ ន ឧទ្ទិសតិ។ យោ កោចិ សរណគតោ គហដ្ឋោ **ឧបាសកោ**។ រតនត្តយឧបាសនតោ ឧបាសកោ។ បញ្ច វេរមណិយោ **សីលំ**។ សត្ថសត្តមំសមជ្ជវិសវាណិជ្ជារហិតំ ធម្មេន ជីវិកំ **អាជីវោ**។ វុត្តសីលាជីវវិបត្តិ **វិបត្តិ** នាម។ វិបរីតា **សម្បត្តិ**។

១៦. លច្ឆាម នុ ខោតិ ទុក្កតេ សន្ធាយ វុត្តំ។ **សក្ខិស្សាម នុខោ នោ**តិ សមិទ្ធេ សន្ធាយ។ **តត្ថ** វេរញ្ជាយំ។ **បត្តយូតី**តិ បត្តំ បត្តហោ, តេន បត្តហេន បត្តេនាតិ អត្ថោ។ **សមាទាយេវា**តិ និទស្សនំ។ **ន ច វដ្ដតី**តិ បុន បាកំ កិញ្ចាបិ វដ្ដតិ, តថាបិ ន សុដ្ឋុ បក្កត្តា វុត្តំ, “ឧត្តណ្ឌុលភត្តំ លភិត្វាបិ បិធេតុំ ន វដ្ដតី”តិ អដ្ឋកថាវចនញ្ចេត្ថ សាធកំ។ “សាវកានំ វា សិក្ខាបទំ បញ្ញបេស្សាមី”តិ ឥមិនា វចនេន អាជីវបារិសុទ្ធិសីលំ សន្ធាយ “បច្ឆា សីល”ន្តិ វុត្តំ។ ឧបាលិត្ថេរោបិ តំ តំ វត្ថុំ បដិច្ច ភគវតា ពហូនិ សិក្ខាបទានិ បញ្ញត្តានិ អត្ថីតិ ទីបេតិ។ យទិ ឯវំ វេរញ្ជាយំ “ឯតស្ស ភគវា កាលោ”តិ វចនំ ន សមេតីតិ ចេ? ន, តតោ បុព្ពេ សិក្ខាបទាភាវប្បសង្គតោ។ ថេរោ បន បញ្ញត្តានិ ឋបេត្វា ឥទានិ បញ្ញបេតព្ពានិ បាតិមោក្ខុទ្ទេសប្បហោនកានិ សន្ធាយាហ។ ភគវាបិ “ន តាវ សារិបុត្ត សត្ថា សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញបេតី”តិ **ភទ្ទាលិសុត្តេ** (ម. និ. ២.១៣៤; អានយោ) វិយ ឯកច្ចេសុ បញ្ញត្តេសុបិ តតោ បរំ បញ្ញបេតព្ពានិ សន្ធាយាហ។ ឥធេវ **អដ្ឋកថាយំ** “សាមម្បិ បចនំ សមណសារុប្បំ ន ហោតិ ន ច វដ្ដតី”តិ វចនញ្ច, តថា “រត្តិច្ឆេទោ វា វស្សច្ឆេទោ វា”តិអាទិវចនានិ ច អត្ថិ។ អញ្ញថា “ទ្វីហាការេហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ ភិក្ខូ បដិបុច្ឆន្តី”តិ ឥធេវេទំ បាឡិបទំ វិរុជ្ឈតីតិ អាចរិយេន វិចារិតំ, តំ សុន្ទរំ បុព្ពេបិ បញ្ញត្តសិក្ខាបទសម្ភវតោ។ កិន្តុ ឥធ បាឡិបទវិរោធវិចារណា បន និប្បយោជនា វិយ មម ទិស្សតិ។ កស្មា? ឧបាលិត្ថេរេន សង្គីតិកាលេ វុត្តបាឋត្តា។ **រត្តិច្ឆេទោ**តិ សត្តាហកិច្ចំ សន្ធាយ វុត្តោ។ “សត្តាហករណីយេន គន្ត្វា រត្តិច្ឆេទោ វា វស្សច្ឆេទោ វា ឯកភិក្ខុនាបិ ន កតោ”តិ វុត្តំ កិរ **មហាអដ្ឋកថាយំ**, តស្មា វស្សច្ឆេទស្ស ការណេ សតិ សត្តាហកិច្ចំ កាតុំ វដ្ដតីតិ ឯកេ។ វិនយធរា បន និច្ឆន្តិ, តស្មា អដ្ឋកថាធិប្បាយោ វីមំសិតព្ពោ, ឥមាយ វេរញ្ជាយំ អប្បិច្ឆតាទិបដិបទាយ បសន្នា។ សាលីនំ វិកតិ **សាលិវិកតិ**។

១៧-៨. ឧបបន្នផលោតិ ពហុផលោ។ “ខុទ្ទំ មធុ”ន្តិ បាឋោ។ **ថេរំ សីហនាទំ នទាបេតុំ បុច្ឆី**តិ ឥមិនា អាចរិយោ យំ បុព្ពេ អាណាយ បិតានំ សាវកានំ មហានុភាវតាទស្សនំ “វេរញ្ជាយំ និវាសប្បយោជន”ន្តិ អម្ហេហិ វុត្តំ, តំ សម្បាទេតិ, រាជគហេ វេរញ្ជាយញ្ចាតិ ឧភយត្ថ វិតក្កុប្បាទេ ឯកតោ បិណ្ឌេត្វា ទស្សេន្តោ “**អថ ខោ អាយស្មតោ សារិបុត្តស្ស**”តិអាទិមាហ។ កាលំ សន្ធាយ **ចិរំ**, ឋិតឹ សន្ធាយ **ចិរា**តិ វិត្ថហោ។

កាមំ ហិនោតិ អត្តនោ ផលនិព្ពត្តិយា សហាយំ គច្ឆតីតិ កត្តរិ **ហេតុ**, តថាបិ ឥធ តេន ករណភូតេន តស្ស ផលំ ហិនោតិ បវត្តតីតិ **ហេតុ**។ តថា យជន្តិ តេនាតិ យដោ។ **កិលាសុនោ**តិ បយោជនាភាវេន អវាវដា។ **អញ្ញោកិណ្ណានិ** វិសភាគេហិ។ **អាគាមិនិយា** អនាគតេតិ អត្ថោ។ ឥមេសំយេវ នោតិ ទស្សនត្ថំ “សព្ពពុទ្ធានំ ហី”តិ វុត្តំ។ **យាវសាសនបរិយន្តា**តិ យាវ ពុទ្ធា ធរន្តិ, តាវាតិ អត្ថោ។ ខត្តិយព្រាហ្មណាវ ឧច្ចា, តត្ថាបិ វិសេសំ ទស្សេតុំ “ឧច្ចនីចឧឡារុឡារភោគា”តិ។ “មនសិ កត្វា”តិបិ បាឋោ។ ឧបសម្បាទ្យឧបសម្បាទ្យឥច្ចេតំ ទ្វយំ មាគធេ “ឧបសម្បជ្ជ”តិ វុច្ចតិ។ **អនុបាទាយា**តិ អារម្មណករណវសេន អគ្គហេត្វា។ **អាសវេហី**តិ កត្តរិ តតិយាវិភត្តិ។ **ចិត្តានី**តិ បច្ចត្តពហុវចនំ។ **វិមុច្ចឹសូ**តិ កម្មការកេ។ វិមោចិតានីតិ អធិប្បាយោតិ អាចរិយោ។ អាសវេហីតិ បទញ្ច បច្ចត្តេ ករណវចនំ កត្វា **គណ្ឋិបទេ** អត្ថោ បកាសិតោ។ យទិ អរិយមគ្គេន និរុទ្ធានំ អាសវានំ វសេន អនាសវតា, លោកេ ចិត្តានិបិ អនាសវា សិយុំ។ ន ហិ និរុទ្ធានិ ចិត្តានិ អារម្មណានិ ករោន្តីតិ តានិ អនិរុទ្ធាសវវសេន សាសវានីតិ ចេ។ សោតាបន្នស្ស មគ្គចិត្តំ ឧបរិមគ្គវជ្ឈាសវវសេន សាសវំ, អវសិដ្ឋាសវសមុច្ឆិន្ទនានុភាវត្តា ផលានិ សាសវានិ សិយុន្តិ? ន, អាសវសមុច្ឆិន្ទនានុភាវាគតផលត្តា។ ភឹសនស្ស ករណំ ភឹសនកតំ, តស្មឹ **ភឹសនកតស្មឹ**, ភឹសនកិរិយាយាតិ អត្ថោ។ ឥត្ថិលិង្គំ វិបល្លាសំ កត្វា នបុំសកលិង្គំ, បុរិសលិង្គំ វា កត្វា។ **និមិត្តត្ថេ**តិ ឯត្ថ –

> “ចម្មនិ ទីបិនំ ហន្តិ, ទន្តេសុ ហន្តិ កុញ្ជរំ;
> វាលេសុ ចាមរឹ ហន្តិ, សិង្គេសុ សរភោ ហតោ”តិ។ –

អធិករណំ។

២០-២១. នចិរដ្ឋិតិកការណេ កថិតេ ចិរដ្ឋិតិកការណំ អត្ថតោ វុត្តបដិបក្ខវសេន កិញ្ចាបិ សិទ្ធំ, តថាបិ តំ ថេរស្ស វិនយបញ្ញត្តិយាចនាយ ឱកាសការណាធិប្បាយតោ វិនយបញ្ញត្តិយាចនោកាសំ បាបេតុំ បុន ភគវន្តំ

“កោ បន, ភន្តេ, ហេតូ”តិ បុច្ឆិ។ ភគវាបិ យាចនំ សម្បដិច្ឆិតុកាមោ ព្យាកាសិ។ “អាសវដ្ឋានីយា សង្ឃេ បាតុភវន្តី”តិ បុគ្គលស្ស សង្ឃបរិយាបន្នត្តា វុត្តំ។ **អាទរត្ថវសេនេវេត្ថ ទ្វិក្ខត្តុំ វុត្ត**ន្តិ យស្មា ថេរោ បុព្ពេ រាជគហេ, សម្បតិ វេរញ្ជាយន្តិ ទ្វិក្ខត្តុំ យាចិ, តស្មា អាទរេន បុនប្បុនំ យាចយមានំ បស្សិត្វា សយម្បិ ភគវា អាទរេនេវ “អាគមេហិ ត្វំ សារិបុត្តា”តិ អាហ។ តេនេតំ ទីបេតិ “មា ត្វំ បុនប្បុនំ យាចាហិ, សម្បដិច្ឆិតាវ មយា តេ យាចនា, បុព្ពេននុ តវយាចនំ សម្បដិច្ឆតាវ មយា ឯត្តកេ កាលេ ឯត្តកានិ សិក្ខាបទានិ បញ្ញត្តានិ, ន តាវ មេ សាវកានំ អាណាបាតិមោក្ខុទ្ទេសានុជាននកាលោ សម្បត្តោ, តក្កានុមានវសេន តយា ‘ឯតស្ស ភគវា កាលោ’តិ បុនប្បុនំ និទ្ទិសិយមានោបិ នេស សោ កាលោ, កិន្តុ តថាគតោវ តត្ថ កាលំ ជានិស្សតី”តិ។ យស្មា បន “សិក្ខាបទបញ្ញត្តិកាលតោ បភុតិ អាណាបាតិមោក្ខមេវ ឧទ្ទិសិយតី”តិ វុត្តំ, តស្មា បាតិមោក្ខុទ្ទេសប្បហោនក សិក្ខាបទមេវ សន្ធាយាហ។ “តត្ថាតិ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយាចនាបេក្ខំ ភុម្មវចន”ន្តិ ឯកមេវ បទំ វុត្តំ តស្សា សិទ្ធិយា ឥតរស្ស សិទ្ធិតោ។ “សាវកានំ វិសយភាវន្តិ ឥមិនា មហាបទុមត្ថេរវាទោ បដិក្ខិត្តោ”តិ **អនុគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ, តំ សុន្ទរំ វិយ។ សម្មុខេ **គរហា**។ បរម្មុខេ **ឧបវាទោ**។ “ន, ភិក្ខវេ, ឩនទសវស្សេន...បេ.... ទុក្កដស្សា”តិ (មហាវ. ៧៥) ឥទំ សិក្ខាបទំ ភគវា ពុទ្ធត្តេន ទសវស្សិកោ ហុត្វា បញ្ញបេសិ ឩនទសវស្សិកស្ស តស្ស តថា សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយា អភាវតោ។ ន តទា អតិរេកទសវស្សិកោវ ទសវស្សិកានំ រត្តញ្ញុមហត្តប្បត្តិតោ, តស្មា តំ សិក្ខាបទំ វេរញ្ជាយំ វស្សាវាសតោ បុព្ពេ រាជគហេ ឯវ បញ្ញត្តន្តិ សិទ្ធំ, តស្មឹ សិទ្ធេ សិទ្ធមេវ “យាវ ន សង្ឃោ រត្តញ្ញុមហត្តំ បត្តោតិ វចនំ ឥតោ បុព្ពេ បឋមយាចនាយបិ វុត្ត”ន្តិ។ **អដ្ឋកថាយម្បិ** រត្តញ្ញុមហត្តប្បត្តកាលេ “ទ្វេ សិក្ខាបទានី”តិ គណនបរិច្ឆេទវចនំ បឋមយាចនាយ វុត្តវចនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អញ្ញថា រត្តញ្ញុមហត្តប្បត្តកាលេ ទ្វេ ឯវ, ន អញ្ញន្តិ អាបជ្ជតិ។

“អថ ខោ អាយស្មតោ សារិបុត្តស្សា”តិអាទិម្ហិ អយមាទិតោ បដ្ឋាយ អត្ថវិភាវនា – អយំ កិរាយស្មា អស្សជិត្ថេរតោ បដិលទ្ធំ ឯកគាថាមត្តកំ ធម្មបរិយាយំ នយសតសហស្សេហិ វិវេចេន្តោ អរហត្តំ បត្វា សាវកបារមីញាណេ ឋិតោ “អហោ វត មហានុភាវោយំ សទ្ធម្មោ, យោ វិនាបិ ធម្មសាមិនា បរម្មុខតោ សុតមត្តោបិ មយ្ហំ មហន្តំ គុណវិសេសំ ជនេសិ, សាធុ វតាយំ សទ្ធម្មោ ចិរំ តិដ្ឋេយ្យា”តិ ចិន្តេន្តោ “កតមេសានំ នុ ខោ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ...បេ.... ន ចិរដ្ឋិតិក”ន្តិ តមត្ថំ, ការណញ្ច អត្តនោ អគ្គសាវកញាណេន បដិវិជ្ឈិត្វា “សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តន្តិអាទិចិរដ្ឋិតិការណ”ន្តិ និដ្ឋំ កត្វា វិនយបញ្ញត្តិយាចនោកាសករណត្ថំ ភគវន្តំ បុច្ឆិ។ តតោ បញ្ហស្ស វិស្សជ្ជនេ វិនយបញ្ញត្តិយាចនោកាសេ សម្បត្តេ “ឯតស្ស ភគវា កាលោ, ឯតស្ស សុគត កាលោ”តិ វិនយបញ្ញត្តឹ យាចិ។ តតោ ភគវា តស្សា យាចនាយ សម្បដិច្ឆិតភាវំ, “ឯតស្ស ភគវា កាលោ”តិ វុត្តកាលស្ស អកាលតំ, កាលស្ស ច អនញ្ញវិសយតំ ទីបេន្តោ “អាគមេហិ ត្វ”ន្តិអាទិមាហ, តតោ ភគវា តស្ស យាចនំ, សត្តេសុ ការុញ្ញតញ្ច បដិច្ច “តេន ខោ បន សមយេន ភិក្ខូ អនុបជ្ឈាយកា អនាចរិយកា អនោវទិយមានា”តិអាទិនា (មហាវ. ៦៤) នយេន វេបុល្លមហត្តតំ បដិច្ច សត្ថា សាវកានំ ឧបជ្ឈាយវត្តាទីនិ វិនយកម្មានិ, តទនុរូបសិក្ខាបទានិ ច បញ្ញបេសិ។ តតោ អនុក្កមេន ទ្វាទសមវស្សំ វេរញ្ជាយំ វសិ។ តទា ច អាយស្មា សារិបុត្តោ សត្ថារា និទ្ទិដ្ឋេសុ ចិរដ្ឋិតិហេតូសុ ជាតេសុ “នវង្គសត្ថុសាសនមហត្តតា ច សម្បតិ ជាតា, វិនយបញ្ញត្តិ ច ពហុតរា ជាតា, បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ ឯវេកោ ន តាវ សាវកានំ អនុញ្ញាតោ, សោ ច បរិសុទ្ធេន សង្ឃេន ករីយតិ។ សង្ឃោបិ ឯតរហិ បរិសុទ្ធោ បច្ឆិមកស្ស សោតាបន្នត្តា”តិ ចិន្តេត្វា បាតិមោក្ខុទ្ទេសំ អនុជានាបេតុកាមោ យត្តកេហិ ច សិក្ខាបទេហិ បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ អនុជានីយតិ, តត្តកានំ បញ្ញត្តិយាចនបុព្ពង្គមំ បាតិមោក្ខុទ្ទេសំ យាចន្តោ បុព្ពុប្បន្នវិតក្កសូចនបុច្ឆាវិស្សជ្ជនក្កមវសេន យាចនោកាសេ សម្បត្តេ “ឯតស្ស ភគវា កាលោ”តិអាទិមាហ។

តត្ថ “យំ ភគវា សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញបេយ្យា”តិ បាតិមោក្ខុទ្ទេសប្បហោនកសិក្ខាបទំ សន្ធាយាហ, អយមត្ថោ **ភទ្ទាលិសុត្តេន** (ម. និ. ២.១៣៤ អាទយោ) ទីបេតព្ពោ ។ តត្ថ ហិ ពហូសុ សិក្ខាបទេសុ បញ្ញត្តេសុ, បញ្ញបិយមានេសុ ច “ន តាវ ភទ្ទាលិ សត្ថា សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញបេតី”តិអាទិ (ម. និ. ២.១៤៥) វុត្តំ អបញ្ញត្តំ ឧបាទាយ, តថា ឥធាបិ អបញ្ញត្តំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ បរិសុទ្ធត្តា សង្ឃស្ស សម្បតិ សាវកានំ អាណាបាតិមោក្ខុទ្ទេសំ នានុជានាមីតិ ទស្សេន្តោ **“និរព្ពុទោ”**តិអាទិមាហ។ ន ហិ បរិសុទ្ធេ សង្ឃេ ឱវាទបាតិមោក្ខុទ្ទេសស្ស អនុទ្ទេសការណំ អត្ថិ, តស្មឹ សតិ អាណាបាតិមោក្ខុទ្ទេសានុជាននាធិប្បាយតោ។ តថា ច សោ តតោ អដ្ឋន្នំវស្សានំ អច្ចយេន អនុញ្ញាតោ។ យថាហ **បាតិមោក្ខឋបនក្ខន្ធកេ** (ចូឡវ. ៣៨៦) “ន ទានាហំ, ភិក្ខវេ, ឥតោ បរំ ឧបោសថំ ករិស្សាមិ...បេ.... បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសេយ្យាថា”តិ។ យំ បន **ឧបសម្បទក្ខន្ធកេ** (មហាវ. ១២៩) “តេន ខោ បន សមយេន ភិក្ខូ អញ្ញតរំ ភិក្ខុំ ឧបសម្បាទេត្វា ឯកកំ ឱហាយ បក្កមឹសុ...បេ.... សោ តស្សា មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវិត្វា ចិរេន អគមាសី”តិ វត្ថុ អាគតំ, តំ សុទិន្នវត្ថុតោ បរតោ ឧប្បន្នម្បិ តត្ថ យថាធិការំ សមោធានេតុំ វុត្តំ។ តថា តត្ថេវ “ឧភយានិ ខោ បនស្ស បាតិមោក្ខានិ វិត្ថារេន ស្វាគតានិ ហោន្តី”តិអាទិនា (បាចិ. ១៤៧; អ. និ. ៨.៥២; ១០.៣៣) អង្គានិបិ វេទិតព្ពានិ។ ន ហិ អាទិតោ ឯវ ឧភតោបាតិមោក្ខានិ សិទ្ធានីតិ។ អបិច អាទិតោ បដ្ឋាយ អយមនុក្កមោ វេទិតព្ពោ, សេយ្យថិទំ – រាហុល

កុមារេ ឧប្បន្នេ ពោធិសត្តោ និក្ខមិត្វា ឆព្ពស្សានិ ទុក្ករំ កត្វា សត្តមេ អភិសម្ពុទ្ធោ, តស្មិំ ឯវ សំវច្ឆរេ កបិលវត្ថុំ គន្ត្វា រាហុលកុមារំ បព្ពាជេសិ។ **អម្ពលដ្ឋិករាហុលោវាទសុត្តដ្ឋកថាយំ** (ម. និ. អដ្ឋ. ២.១០៧ អាទយោ) “អយញ្ហិ អាយស្មា សត្តវស្សិកកាលេ ភគវន្តំ ចីវរកណ្ណេ គហេត្វា ‘ទាយជ្ជំ មេ សមណ ទេហិ, ទាយជ្ជំ មេ សមណ ទេហី’តិ ទាយជ្ជំ យាចមានោ ភគវតា ធម្មសេនាបតិសារិបុត្តត្ថេរស្ស និយ្យាទេត្វា បព្ពាជិតោ”តិ ច វុត្តំ, តស្មា រាហុលកុមារំ អារព្ភ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, តីហិ សរណគមនេហិ សាមណេរបព្ពជ្ជ”ន្តិ (មហាវ. ១០៥) វុត្តត្តា សរណគមនូបសម្បទា បឋមវស្សព្ភន្តរេ ឯវ បដិក្ខិត្តា, ញត្តិចតុត្ថកម្មវសេន ឧបសម្បទា អនុញ្ញាតាតិ បញ្ញាយតិ។ អបិច **រាហុលវត្ថុម្ហិ** “ន, ភិក្ខវេ, អននុញ្ញាតោ មាតាបិតូហិ បុត្តោ បព្ពាជេតព្ពោ, យោ បព្ពាជេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ (មហាវ. ១០៥) សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តំ, តស្មា ឥតោ បុព្ពេបិ សិក្ខាបទានិ បញ្ញត្តានីតិ សិទ្ធំ។

សុត្វា ច យោ ហេតុនិរោធមគ្គំ,
និរោធុបាយំ បដិវិជ្ឈិ ខិប្បំ;
ជាតោវបេក្ខេន អសេសមេតំ,
លោកំ វិបស្សី សុគតគ្គសិស្សោ។

សោ ធម្មសេនាបតិ អគ្គសិស្សោ,
សទ្ធម្មរាជស្ស តថាគតស្ស;
សយំ មុនិន្ទេន យសស្ស បត្តោ,
អនេកសោ សោឡសធា បសត្ថោ។

តស្មា ហិ សិក្ខាបទពន្ធកាលោ,
ញាតុម្បិ លោកេ អតិភារិយោវ;
បគេវ សិក្ខាបទភាវភេទោ,
បគេវ អញ្ញោ ឧភយត្ថ តត្ថ។

បច្ចេកពុទ្ធា អបិ តំ ទ្វយន្តុ,
ញាតុំ ន សក្កាវ បគេវ នេតុំ;
និស្សំសយំ តត្ថ តថាគតោវ,
ជានិស្សតិច្ចាហ តថាគតោតិ។

ឥច្ចេតមត្ថំ ឥធ ភិក្ខុ ញត្វា,
សិក្ខាបទានំ កមភាវភេទំ;
ញាតុំ សយំ នោ ន បរេ ច នេតុំ,
បរិយេសិតព្ពោ ឥធ យុត្តិមគ្គោ។

តត្ថ កមភេទោ សិក្ខាបទានំ បរតោ អាវិ ភវិស្សតិ។ ភាវភេទោ តាវ ឧក្ខិត្តកានុវត្តនបច្ចយា ភិក្ខុ អនាបត្តិកោ, ភិក្ខុនី បន សមនុភដ្ឋា បារាជិកា ហោតិ។ បារាជិកាបត្តិបដិច្ឆាទនេ ភិក្ខុស្ស ទុក្កដំ, ភិក្ខុនិយា បារាជិកំ។ ទុដ្ឋុល្លំ អារោចេន្តស្ស, បដិច្ឆាទេន្តស្ស ច បាចិត្តិយំ។ មហាសាវជ្ជំ បារាជិកំ អារោចេន្តស្ស, បដិច្ឆាទេន្តស្ស ច ភិក្ខុស្ស ទុក្កដំ។ ឥច្ចេវមាទីហិ អភាវភេទសិក្ខាបទានំ ឥធ ភាវភេទេន យុត្តិបរិយេសនំ សាធយមានោបិ សិយា អនុម្មាទវិឃាតភាគីតិ។ ឯត្តាវតា សកលស្សបិ វិនយបិដកស្ស វិតក្កយាចនកាលកាលញ្ញូការណផលបយោជនេហិ សត្តហិ អង្គេហិ បដិមណ្ឌិតំ និទានមាយស្មតា ឧបាលិត្ថេរេន និទស្សិតំ ហោតិ។ តត្ថ ថេរស្ស វិនយបញ្ញត្តិយាចនហេតុភូតោ **វិតក្កោ** នាម។ តស្សេវ “ឯតស្ស ភគវា កាលោ”តិអាទិនា បវត្តា **យាចនា** នាម។ វត្ថុញ្ញូវេបុល្លលាភគ្គពាហុសច្ចមហត្តប្បត្តិ **កាលោ** នាម។ សព្ពញ្ញូ ឯវ **កាលញ្ញូ** នាម។ អាសវដ្ឋានីយានំ ធម្មានំ បាតុភាវោ **ការណំ** នាម។ “តេសំយេវ អាសវដ្ឋានីយានំ ធម្មានំ បដិឃាតាយា”តិ វចនតោ អាសវដ្ឋានីយធម្មបដិឃាតោ **ផលំ** នាម។ “យថយិទំ ព្រហ្មចរិយំ អទ្ធនិយំ អស្សា”តិ វចនតោ សាសនព្រហ្មចរិយស្ស ចិរដ្ឋិតិ **បយោជន**ន្តិ វេទិតព្ពំ។ ហោតិ ចេត្ថ –

“វិតក្កោ យាចនា កាលោ, កាលញ្ញូ ការណំ ផលំ;
បយោជនន្តិ សត្តង្គំ, និទានំ វិនយស្សិធា”តិ។

២២. **អន្តិមមណ្ឌល**ន្តិ អព្ភន្តរមណ្ឌលំ។ តញ្ហិ ឥតរេសំ អន្តោ ហោតិ, ខុទ្ទកមណ្ឌលំ វា។ អនុមតិទានវសេន តេសំ ភិក្ខូនំ **ទត្វា**។ តេសំ ពុទ្ធានំ ចារិកាយ វិនេតព្ពា **វេនេយ្យសត្តា**។ **ឱចិនន្តា វិយា**តិ ពហុបុប្ផំ គច្ឆំ មាលាការា ចិរំ ឱចិនន្តិ, ឯវំ ពហុវេនេយ្យេសុ គាមាទីសុ ចិរំ វសន្តា វេនេយ្យបុញ្ជំ បរិហរន្តា ចរន្តិ។ **សន្តំ សុខំ,** ន វេទនាសុខំ វិយ សបរិប្ផន្ទំ។ **ទសសហស្សចក្កវាឡេ**តិ ទេវានំ វសេន វុត្តំ។ មនុស្សា បន ឥមស្មិំយេវ ចក្កវាឡេ ពោធនេយ្យា ឧប្បជ្ជន្តិ។ មហាករុណាយ ផុរំ សត្តសមវលោកនំ។ **ឱតិណ្ណេ**តិ បវិសមជ្ឈំ អាគតេ, អារោចិតេ វា។ យេន ការណេន មយ្ហំ តុម្ហាកំ ទេយ្យធម្មំ ទទេយ្យាម, តំ កុតោ សក្កា លទ្ធុំ។ ពហុកិច្ចា ហិ ឃរាវាសាតិ។ ទុតិយវិកប្បេ **តន្តិ** ទេយ្យធម្មំ។ "តុម្ហេហិ តំ កុតោ លទ្ធា"តិ **អនុគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ កេចិ បន "បឋមំ កិរិយំ បេក្ខតិ, ទុតិយំ ទេយ្យធម្ម"ន្តិ វទន្តិ។ **អាចរិយោ** បន "បឋមយោជនាយ យំ ទានបុញ្ញំ, តំ កុតោ លព្ភា។ បុញ្ញន្តរាយ ពហុលា ហិ ឃរាវាសាតិ។ ទុតិយយោជនាយ តេមាសព្ភន្តរេ យមហំ ទទេយ្យំ, អតិក្កន្តកាលត្តា តមហំ សម្បតិ កុតោ ទទេយ្យន្តិ ទស្សេតី"តិ វទតិ។ សីលាទិកុសលធម្មសន្ទស្សនាទិ**ធម្មរតនវស្សំ**។

២៣. បត្តុណ្ណទេសេ បត្តុណ្ណំ បដវរំ។ **មហាយាគ**ន្តិ មហាទានំ។ **បរិបុណ្ណសង្កប្ប**ន្តិ តេមាសំ សោតព្ពំ អជ្ជ សុណិន្តិ។

តត្រិទន្តិ ឥទំ ការណំ។

ឧបាលិ ទាសកោតិ **អាចរិយបរម្បរតោ**។ ពាហិរព្ភន្តរនិទានំ, សិក្ខាបទានំ បញ្ញត្តិដ្ឋានសង្ខាតំ អាវេណិកនិទានញ្ច សន្ធាយាហ "**និទានស្ស បភេទទីបនតោ**"តិ។ ថេរវាទាទិ **វត្ថុប្បភេទោ**។ សកាយ បដិញ្ញាយ មេត្តិយំ ភិក្ខុនី នាសេថាតិអាទិ **បរសមយវិវជ្ជនតោ**តិអាទិ។ **វិភង្គនយភេទទស្សនតោ**តិ តិស្សោ ឥត្ថិយោ ភូមដ្ឋំ ថលដ្ឋន្តិអាទិ។ ឯត្ថាហ – កឹ ភគវតោ មារាវដ្ដនបដិឃាតាយ សត្តិ នត្ថីតិ? អត្ថិ, តថាបិស្ស បច្ឆា ឧបគតុត្តកាលេ បសាទហេតុត្តា អធិវាសេតិ។ ឯត្ថ ឧបគតុត្តាធិដ្ឋានំ វត្តព្ពំ។ ពុទ្ធានំ អាចិណ្ណន្តិ ទិជទស្សនេន កឹបយោជនន្តិ ចេ? មារាវដ្ដនហេតុ ព្រាហ្មណស្ស បុញ្ញន្តរាយោតិ បយោជនំ។

> ទិជោបិ សោ មារមនោរថស្ស,
> ភង្គំ ករោន្តោ ជិនបុង្គវស្ស;
> សសិស្សសង្ឃស្ស អទាសិ ទានំ,
> អសេសកំ កប្បិយភណ្ឌភេទំ។

កឹ ភគវា សសិស្សោ តាវ មហន្តំ កប្បិយភណ្ឌំ ឧព្ភណ្ឌិកំ កត្វា អគមាសីតិ? ន អគមាសិ, តេមាសិភាគិយំ បន បុញ្ញរាសិកំ ទេយ្យធម្មំ អប្បដិក្ខិបន្តោ ព្រាហ្មណស្ស ឧបាយតោ សត្ថា អទាសិ។

> តទញ្ញថា មារមនោរថោវ,
> បូរោ សិយា នេវ ទិជស្ស ភិយ្យោ;
> បាបំ មហន្តំ អបិ បាបុណេយ្យ,
> មិច្ឆាភិមានេន តថាគតេ សោ។

តស្មា ភគវា អស្សាទិយន្តោ តំ ទេយ្យធម្មំ អប្បដិក្ខិបន្តោ ឧបាយេន ព្រាហ្មណស្ស បុញ្ញពុទ្ធឹ កត្វា, មារស្ស ចមនោរថវិឃាតំ កត្វា អគមាសីតិ, "អយំ នយោ អដ្ឋកថំ វិនាបិ បាឡិនយានុលោមតោ សិទ្ធោ"តិ វទន្តិ។ កថំ? –

> "សត្ថា សសិស្សោ យទិ អត្តហេសិ,
> ទិជស្ស តំ ចីវរមាទិតោវ;
> នាថស្ស នោ វីសតិវស្សកាលេ,
> វិរុជ្ឈតេ ជីវកយាចនាបិ;
> តថាបិ សព្ពំ សុវិចារយិត្វា,
> យុត្តំ នយំ ចិន្តយិតុំវ យុត្ត"ន្តិ។

ឥទានិ អាយស្មា ឧបាលិត្ថេរោ វិនយបញ្ញត្តិយា សាធារណនិទានំ ទស្សេត្វា សិក្ខាបទានំ បាដេក្កំ បញ្ញត្តិដ្ឋានសង្ខាតំ និទានមាទឹ កត្វា បុគ្គលបញ្ញត្តិអនុបញ្ញត្តិវិភាគាបត្តិភេទន្តរាបត្តិអាទិកំ នានប្បការំ វិធឹ និជ្ជដំ និគ្គុម្ពំ កត្វា ទស្សេតុំ "**អថ ខោ ភគវា វេរញ្ជាយំ យថាភិរន្តំ វិហរិត្វា**"តិអាទិមាហាតិ។ ឥធ បត្វា –

សិក្ខាបទាន សព្ពេសំ, កមភេទំ បកាសយេ;
តស្មឹ សិទ្ធេ និទានានំ, កមសិទ្ធិ យតោ ភវេ។

តត្ថ សព្ពសិក្ខាបទានំ យថាសម្ភវំ ទេសនាក្កមោ បហានក្កមោ បដិបត្តិក្កមោ ឧប្បត្តិក្កមោតិ ចតុព្ពិធោ កមោ លព្ភតិ។ តត្ថ ភគវតា រាជគហេ ភិក្ខូនំ បាតិមោក្ខុទ្ទេសំ អនុជានន្តេន បាតិមោក្ខុទ្ទេសស្ស យោ ទេសនាក្កមោ អនុញ្ញាតោ, តំ ទេសនាក្កមមនុលោមេន្តោ អាយស្មា មហាកស្សបោ បឋមំ បារាជិកុទ្ទេសំ បុច្ឆិ, តទនន្តរំ សង្ឃាទិសេសុទ្ទេសំ, តតោ អនិយតុទ្ទេសំ វិត្ថារុទ្ទេសញ្ច បុច្ឆិត្វា តទនន្តរំ ភិក្ខុនីវិភង្គញ្ច តេនេវ អនុក្កមេន បុច្ឆិ, និទានុទ្ទេសន្តោគធានញ្ច សរូបេន អនុទ្ទិដ្ឋានំ បុច្ឆនត្ថំ ខន្ធកេបិ បុច្ឆិ។ ឯតេន ច ខន្ធកេ បញ្ញត្តា ថុល្លច្ចយា សង្គហិតា ហោន្តិ។ បុច្ឆិតានុក្កមេនេវ ឧបាលិត្ថេរោ តំ សព្ពំ សាបត្តិភេទាទិកំ ទេសេន្តោ ថុល្លច្ចយទុព្ភាសិតអាបត្តិសមុដ្ឋានាទិទីបកំ អន្តោកត្វា ទេសេសិ, អយមេត្ថ ទេសនាក្កមោ។ ឧភតោវិភង្គខន្ធកតោ បន ឧច្ចិនិត្វា តទា បរិវារបាឡិ វិសុំ កតា។ តមេវ នយំ សន្ធាយ **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តំ “ឯតេនេវ ឧបាយេន ខន្ធកបរិវារេបិ អារោបេសុ”ន្តិអាទិ (បារា. អដ្ឋ. ១.បឋមមហាសង្គីតិកថា)។ អបិច **បាឡិយា** “ឯតេនេវុបាយេន ឧភតោវិនយេ បុច្ឆិ។ បុដ្ឋោ បុដ្ឋោ អាយស្មា ឧបាលិ វិស្សជ្ជេសី”តិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ, តស្មា មហាកស្សបោ ឧភតោវិភង្គេ ឯវ បុច្ឆិ។ វិស្សជ្ជេន្តោ បន អាយស្មា ឧបាលិ និរវសេសំ ទេសេន្តោ ខន្ធកបរិវារេ អន្តោកត្វា ទេសេសិ។ តទា ច ខន្ធកបរិវារបាឡិ វិសុំ កតាតិ អយំ ទេសនាក្កមោ។ យទិ ឯវំ និទានុទ្ទេសោ បឋមំ ទេសេតព្ពោតិ ចេ? ន, តទសម្ភវតោ។ សោ ហិ “យស្ស សិយា អាបត្តី”តិអាទិនា (មហាវ. ១៣៤) នយេន បវត្តត្តា បឋមំ សិក្ខាបទសង្គហិតាសុ អាបត្តីសុ អទស្សិតាសុ ន សម្ភវតិ។ “យានិ មយា ភិក្ខូនំ បញ្ញត្តានិ សិក្ខាបទានិ, តានិ នេសំ បាតិមោក្ខុទ្ទេសំ អនុជានេយ្យ”ន្តិ វចនតោ សិក្ខាបទានេវ បឋមំ ទេសេតព្ពានីតិ បារាជិកុទ្ទេសក្កមោ សម្ភវតិ។

បារាជិកុទ្ទេសាទិសង្គហិតានំ អាបត្តិអកុសលានំ យថោឡារិកក្កមេន បហាតព្ពត្តា បហានក្កមោបេត្ថ សម្ភវតិ។ ឧបសម្បន្នសមនន្តរំ “តាវទេវ ចត្តារិ អករណីយានិ អាចិក្ខិតព្ពានី”តិ (មហាវ. ១២៩) វចនតោ “សមាទាយ សិក្ខតិ សិក្ខាបទេសូ”តិ (ទី. និ. ១.១៩៣) វចនតោ ច យថា គរុកំ អាចិក្ខណំ សិក្ខនេន បដិបត្តិក្កមោបេត្ថ សម្ភវតិ, ឯវមិមេហិ តីហិ កមេហិ ទេសេតព្ពានម្បេតេសំ សិក្ខាបទានំ យថាសម្ភវំ ឧប្បត្តិក្កមោ សម្ភវតិ។ តថា ហិ យំ យំ សាធារណំ, តំ តំ ភិក្ខុំ អារព្ភ ឧប្បន្នេ ឯវ វត្ថុស្មិំ “យា បន ភិក្ខុនី ឆន្ទសោ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវេយ្យា”តិ ភិក្ខុនីនម្បិ បញ្ញត្តំ។ អញ្ញថា តំ ភិក្ខុនីនំ អនុប្បន្នបញ្ញត្តិ សិយា។ តតោ “អនុប្បន្នបញ្ញត្តិ តស្មិំ នត្ថី”តិ (បរិ. ២៤៧) **បរិវារេ** ឯតំ វចនំ វិរុជ្ឈតិ, ឯត្តាវតា បុរិមេន កមត្តយេន បឋមំ ទេសេតព្ពតំ បត្តេ បារាជិកុទ្ទេសេ បឋមុប្បន្នត្តា មេថុនធម្មបារាជិកំ សព្ពបឋមំ ទេសេតុកាមោ ឧបាលិត្ថេរោ “តេន សមយេន ពុទ្ធោ ភគវា វេសាលិយ”ន្តិ វេសាលិមេវ បាបេត្វា ឋបេសិ។ អញ្ញថា ពារាណសិយំ បញ្ញត្តានំ “ន, ភិក្ខវេ, មនុស្សមំសំ បរិភុញ្ជិតព្ព”ន្តិ (មហាវ. ២៨០) ឯវមាទីនំ ទេសនាធិប្បាយេ សតិ ពារាណសី បាបេត្វា ឋបេយ្យាតិ។

អព្ភន្តរនិទានកថា និដ្ឋិតា។

វេរញ្ជកណ្ឌវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១. បារាជិកកណ្ឌោ

១. បឋមបារាជិកំ

សុទិន្នភាណវារវណ្ណនា

បឋមស្សេត្ថ និទានេ, ឋត្វា បារាជិកស្ស វិញ្ញេយ្យោ;
ចោទនាបរិហារនយោ, បុគ្គលវត្ថុប្បកាសនេយេវ។

តត្ថ ភគវា វេរញ្ជាយំ វុត្ថវស្សោ អនុបុព្ពេន ចារិកំ ចរន្តោ កត្តិកជុណ្ហបក្ខេ ឯវ វេសាលី បាបុណិត្វា យាវ បឋមបារាជិកសិក្ខាបទបញ្ញាបនំ, តាវ អដ្ឋ វស្សានិ វេសាលិយំយេវ វិហរន្តោ វិយ បាឡិក្កមេន ទិស្សតិ, ន ច ភគវា តាវត្តកំ កាលំ តត្ថេវ វិហាសិ។ សោ ហិ សុទិន្នស្ស សាវកានំ សន្តិកេ បព្ពជ្ជំ ឧបសម្បទញ្ច អនុជានិត្វា យថាភិរន្តំ តត្ថ វិហរិត្វា ចារិកំ ចរន្តោ ភេសកឡាវនំ បត្វា តត្ថ តេរសមំ វស្សំ វសិ, តេនេវ អនុក្កមេន សាវត្ថឹ បត្វា ចុទ្ទសមំ វស្សំ វសិ, បន្នរសមំ កបិលវត្ថុម្ហិ, សោឡសមំ អាឡវិយំ, តតោ វុត្ថវស្សោ ចារិកំ ចរន្តោ រាជគហំ បត្វា សត្តរសមំ វសិ, ឥមិនា អនុក្កមេន អបរានិបិ តីណិ វស្សានិ តត្ថេវ វសិ។ ឯត្តាវតា ភគវា បរិបុណ្ណវីសតិវស្សោ

រាជគហតោ អនុបុព្ពេន វេសាលឹ បាបុណិ, តតោ ឧបសម្បទាយ អដ្ឋវស្សិកោ សុទិន្នោ វេសាលិយំយេវ មេថុនំ ធម្មំ អភិវិញ្ញាបេសិ, តតោ ភគវា តស្មឹ វត្ថុស្មឹ បឋមំ បារាជិកំ បញ្ញាបេសីតិ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ យស្មា ឧបាលិត្ថេរោ ឥតោ បឋមតរំ តត្ថ វេសាលិយញ្ច បញ្ញត្តសិក្ខាបទានិ អទស្សេតុកាមោ, វិនយនិទាននន្តរំ បឋមបារាជិកមេវ ទស្សេតុកាមោ, តស្មា វេសាលិយំ បឋមំ និវាសំ, បច្ឆា ឥមស្ស សិក្ខាបទស្ស បញ្ញត្តិកាលេ និវាសញ្ច ឯកតោ កត្វា “តត្រ សុទំ ភគវា វេសាលិយ”ន្តិអាទិមាហ, តេន វុត្តំ “បឋមស្សេត្ថ និទានេ, បត្វា ...បេ.... បកាសនេយេវា”តិ។ តស្មា ឥមស្មឹ បឋមបារាជិកស្ស បញ្ញត្តិដ្ឋានសង្ខាតេ និទានេ បត្វា “តេន ខោ បន សមយេន វេសាលិយា អវិទូរេ កលន្ទគាមោ នាម ហោតិ...បេ.... អញ្ញតរំ វជ្ជិគាមំ ឧបនិស្សាយ វិហរតី”តិ ឯតស្មឹ ឥមស្ស សិក្ខាបទស្ស បុគ្គលប្បកាសនេ, “តេន ខោ បន សមយេន វជ្ជី ទុព្ភិក្ខា ហោតិ...បេ.... តិក្ខត្តុំ មេថុនំ ធម្មំ អភិវិញ្ញាបេសី”តិ (បារា. ៣០) ឥមស្មឹ វត្ថុប្បកាសនេ ច ចោទនានយោ, បរិហារនយោ ច វេទិតព្ពោតិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្រាយំ បកាសនា – កិមត្ថំ ថេរេន អញ្ញេសំ សិក្ខាបទានំ បុគ្គលវត្ថូនិ វិយ សង្ខេបតោ អវត្វា យត្ថ ច សោ ឧប្បន្នោ, យថា ច ធម្មេ បសន្នោ, យថា ច បព្ពជិតោ, យថា ច ឥមំ វត្ថុំ ឧប្បាទេតិ, តំ សព្ពំ អនវសេសេត្វា បុគ្គលវត្ថូនិ វិត្ថារតោ វុត្តានីតិ ចេ? វុច្ចតេ –

> ឯវំ សទ្ធាយ កិច្ឆេន, មហន្តេ ភោគញាតកេ;
> ហិត្វា បព្ពជិតានម្បិ, បេសលានម្បិ សព្ពសោ។
>
> សព្ពលាមកធម្មាយំ, មេថុនោ យទិ សម្ភវេ;
> ន ធម្មទេសនាយេវ, សិទ្ធា វិរតិ សព្ពសោ។
>
> តស្មា នវង្គសទ្ធម្មេ, សត្ថារា ទេសិតេបិ ច;
> វិនយោ បញ្ញបេតព្ពោ, តតោ ធម្មវិសុទ្ធិហិ។
>
> វិនយាភាវតោ ឯវំ, អជ្ឈាចារោ ភវិស្សតិ;
> តស្មា វិនយបញ្ញត្តិ, សាត្ថិកា បេសលស្សបិ។
>
> អនាទីនវទស្សាវី, យស្មា យំ បាបមាចរិ;
> វិនយោយេវ សទ្ធានំ, អាទីនវវិភាវិនោ។
>
> តស្មា សទ្ធានុសារីនំ, វិនយោ សាត្ថកោវ យំ;
> ធម្មោ ធម្មានុសារីនំ, តតោ ឧភយទេសនា។

អបិ ច យទិ បណ្ណត្តិវីតិក្កមំ អករោន្តស្សាបិ យាវ ព្រហ្មលោកា អយសោ បត្ថដោ, បគេវញ្ញេសន្តិ ទស្សនត្ថំ អជ្ឈាចារស្ស បាកដភាវទីបនំ។ កថំ? –

> អភព្ពោ អរហត្តស្ស, សុទិន្នោ បុត្តមាតរោ;
> ភព្ពានុប្បន្នបញ្ញត្តិ, តទត្ថំ ន កតា អយំ។

នន្ុ មាគណ្ឌិកំ អជ្ឈុបេក្ខិត្វា មាតាបិតូនមស្សា ហិតត្ថំ ធម្មំ ទេសេតីតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតុំ ពីជកពីជកមាតូនំ អរហត្តុប្បត្តិ ថេរេន ទីបិតា។ “តេន ខោ បន សមយេន វេសាលិយា អវិទូរេ កលន្ទគាមោ នាម ហោតិ, យេន សមយេន សុទិន្នោ បុរាណទុតិយិកាយ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវី”តិ វា “យេន សមយេន ភគវា បឋមបារាជិកំ បញ្ញបេសី”តិ វា វចនំ ឥធ ន យុជ្ជតិ។ កស្មា? “ឥធ បន ហេតុអត្ថោ ករណត្ថោ ច សម្ភវតី”តិ វុត្តំ អដ្ឋកថាវចនញ្ហិ ឥធ ន លព្ភតិ។ ចិរនិវិដ្ឋោ ហិ សោ គាមោ , ន តស្មឹយេវ សមយេតិ។ យស្មា បន សោ ចិរនិវិដ្ឋោបិ ច គាមោ អត្តនោ និវិដ្ឋកាលតោ បដ្ឋាយ សព្ពកាលមត្ថីតិ វត្តព្ពតំ អរហតិ, តេន បរិយាយេន “តេន ខោ បន សមយេន វេសាលិយា អវិទូរេ កលន្ទគាមោ នាម ហោតី”តិ វុត្តំ។

២៥-៦. អនុញ្ញាតោសិ បន ត្វន្តិ សមណវត្តទស្សនត្ថំ ភគវា បុច្ឆតិ។ **មាតាបិតូហិ អននុញ្ញាតន្តិ** ឯត្ថ ជនកេហេវ អននុញ្ញាតទស្សនត្ថំ បុច្ឆីតិ វុត្តំ។ **ន ខោ សុទិន្ន តថាគតាតិ** “បព្ពាជេតុ មំ ភគវា”តិ យាចនាវសេន បនេវមាហ, ន ភគវា សយំ សរណានិ ទត្វា បព្ពាជេសិ។ **ទុក្ខស្សាតិ** ឯត្ថ “កលភាគម្បី”តិ បាឋសេសោ។ **វិកប្បេទ្វយេបីតិ** ទុតិយតតិយវិកប្បេសុ។ **បុរិមបទស្សាតិ** កិញ្ចីតិ បទស្ស។ **ឧត្តរបទេនាតិ** ទុក្ខស្សាតិ បទេន។ **សមានវិភត្តីតិ** សាមិវចនំ។ យថា កឹ? “កស្សចិ ទុក្ខស្សា”តិ វត្តព្ពេ “កិញ្ចិ ទុក្ខស្សា”តិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

អកាមកា វិនា ភវិស្សាមាតិ តយា សទ្ធឹ អមរិត្វា អកាមា ជីវិស្សាម។ សចេបិ ន មរាម, អកាមកាវ តយា វិយោគំ បាបុណិស្សាម, តយិ ជីវមានេ ឯវ នោ មរណំ ភវេយ្យ, មរណេនបិ នោ តយា វិយោគំ មយំ អកាមកាវ បាបុណិស្សាម។

៣០. កតិបាហំ ពលំ គាហេត្វាតិ កស្មា បនាយំ តថា បព្ពជ្ជាយ តិព្ពច្ឆន្ទោ អនុញ្ញាតោ សមានោ កតិបាហំ ឃរេយេវ វិលម្ពិត្វា កាយពលញ្ច អគ្គហេសីតិ? អនុមតិទានេន មាតាបិតូសុ សហាយកេសុ ច តុដ្ឋោ តេសំ ចិត្តតុដ្ឋត្ថំ។ កេសុចិ អដ្ឋកថាបោត្ថកេសុ កេចិ អាចរិយា “អយំ សុទិន្នោ ជីវកវត្ថុតោ បច្ឆា បំសុកូលិកធុតង្គវសេន បំសុកូលិកោ ជាតោ”តិ សញ្ញាយ “គហបតិចីវរំ បដិក្ខិបិត្វា បំសុកូលិកធុតង្គវសេន បំសុកូលិកោ ហោតី”តិ លិខន្តិ, តំ “អចិរូបសម្បន្នោ”តិ វចនេន វិរុជ្ឈតិ។ “តថា សុទិន្នោ ហិ ភគវតោ ទ្វាទសមេ វស្សេ បព្ពជិតោ , វីសតិមេ វស្សេ ញាតិកុលំ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋោ សយំ បព្ពជ្ជាយ អដ្ឋវស្សិកោ ហុត្វា”តិ, “ភគវតោ ហិ ពុទ្ធត្តំ បត្តតោ បដ្ឋាយ យាវ ឥទំ វត្ថុ, ឯត្ថន្តរេ វីសតិ វស្សានិ ន កោចិ គហបតិចីវរំ សាទិយិ, សព្ពេ បំសុកូលិកាវ អហេសុ”ន្តិ ច វុត្តេន អដ្ឋកថាវចនេន វិរុជ្ឈតិ, បព្ពជ្ជាយ អដ្ឋវស្សិកោ, ន ឧបសម្បទាយ។ ឧបសម្បទំ បន **ជីវកវត្ថុតោ** (មហាវ. ៣២៦) បច្ឆា អលត្ថ, តស្មា អវស្សិកោ ញាតិកុលំ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋោ សិយាតិ ចេ? ន, “អលត្ថ ខោ សុទិន្នោ កលន្ទបុត្តោ ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជ្ជំ, អលត្ថ ឧបសម្បទ”ន្តិ ឯកតោ អនន្តរំ វុត្តត្តា។ បព្ពជ្ជានន្តរមេវ ហិ សោ ឧបសម្បន្នោ តេរសធុតង្គគុណេ សមាទាយ វត្តន្តោ អដ្ឋ វស្សានិ វជ្ជិគាមេ វិហរិត្វា និស្សយមុត្តត្តា សយំវសី ហុត្វា “ឯតរហិ ខោ វជ្ជី ទុព្ភិក្ខា”តិអាទិតក្កវសេន យេន វេសាលី តទវសរិ, តស្មា “បំសុកូលិកធុតង្គវសេន បំសុកូលិកោ ហោតី”តិ ឯត្តកោយេវ បាឋោ យេសុ បោត្ថកេសុ ទិស្សតិ, សោវ បមាណតោ គហេតព្ពោ។ “អារញ្ញិកោ ហោតី”តិ ឥមិនា បញ្ច សេនាសនបដិសំយុត្តានិ សង្គហិតានិ នេសជ្ជិកង្គញ្ច វិហារសភាគត្តា, “បិណ្ឌបាតិកោ”តិ ឥមិនា បញ្ច បិណ្ឌបាតបដិសំយុត្តានិ, “បំសុកូលិកោ”តិ ឥមិនា ទ្វេ ចីវរបដិសំយុត្តានិ សង្គហិតានីតិ។ ញាតិយរូបគមនការណទីបនាធិប្បាយតោ សបទានចារិកង្គំ វិសុំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ “មា អតិហរាបេសុ”ន្តិ កាលព្យត្តយវសេន វុត្តំ។ ធម្មស្សន្តរាយករតរត្តា “ឥមំ នយ”ន្តិ អនយោយេវ។

> យេភុយ្យេន ហិ សត្តានំ, វិនាសេ បច្ចុបដ្ឋិតេ;
> អនយោ នយរូបេន, ពុទ្ធិមាគម្ម តិដ្ឋតិ។

៣៦. អបញ្ញត្តេ សិក្ខាបទេតិ ឯត្ថ ទុវិធំ សិក្ខាបទបញ្ញាបនំ។ កថំ? “ឯវញ្ច បន, ភិក្ខវេ, ឥមំ សិក្ខាបទំ ឧទ្ទិសេយ្យាថា”តិ ឯវំ សឧទ្ទេសានុទ្ទេសភេទតោ ទុវិធំ។ តត្ថ បាតិមោក្ខេ សរូបតោ អាគតា បញ្ច អាបត្តិក្ខន្ធា សឧទ្ទេសបញ្ញត្តិ នាម។ សាបិ ទុវិធា សបុគ្គលាបុគ្គលនិទ្ទេសភេទតោ។ តត្ថ យស្សា បញ្ញត្តិយា អន្តោ អាបត្តិយា សហ, វិនា វា បុគ្គលោ ទស្សិតោ, សា សបុគ្គលនិទ្ទេសា។ ឥតរា អបុគ្គលនិទ្ទេសាតិ វេទិតព្ពា។ សបុគ្គលនិទ្ទេសាបិ ទុវិធា ទស្សិតាទស្សិតាបត្តិភេទតោ។ តត្ថ អទស្សិតាបត្តិកា នាម អដ្ឋ បារាជិកា ធម្មា។ “បារាជិកោ ហោតិ អសំវាសោ”តិ ហិ បុគ្គលោវ តត្ថ ទស្សិតោ, នាបត្តិ។ ទស្សិតាបត្តិកា នាម ភិក្ខុនីបាតិមោក្ខេ “សត្តរស សង្ឃាទិសេសា ធម្មា និស្សារណីយំ សង្ឃាទិសេស”ន្តិ ហិ តត្ថ អាបត្តិ ទស្សិតា សទ្ធឹ បុគ្គលេន, តថា អបុគ្គលនិទ្ទេសាបិ ទស្សិតាទស្សិតាបត្តិតោវ ទុវិធា។ តត្ថ អទស្សិតាបត្តិកា នាម សេខិយា ធម្មា។ សេសា ទស្សិតាបត្តិកាតិ វេទិតព្ពា។ សាបិ ទុវិធា អនិទ្ទិដ្ឋការកនិទ្ទិដ្ឋការកភេទតោ។ តត្ថ អនិទ្ទិដ្ឋការកា នាម សុក្កវិស្សដ្ឋិ មុសាវាទ ឱមសវាទ បេសុញ្ញ ភូតគាម អញ្ញវាទក ឧជ្ឈាបនក គណភោជន បរម្បរភោជន សុរាមេរយ អង្គុលិបតោទក ហសធម្ម អនាទរិយ តលឃាតកជតុមដ្ឋក សិក្ខាបទានំ វសេន បញ្ចទសវិធា ហោន្តិ។ សេសានំ បុគ្គលនិទ្ទេសានំ វសេន និទ្ទិដ្ឋការកា វេទិតព្ពា។

អនុទ្ទេសបញ្ញត្តិបិ បទភាជនន្តរាបត្តិវិនីតវត្ថុបដិក្ខេបបញ្ញត្តិអវុត្តសិទ្ធិវសេន ឆព្ពិធា ហោន្តិ។ តត្ថ “យេភុយ្យេន ខាយិតំ អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា”តិ (បារា. ៦១) ឯវមាទិកា បទភាជនិយេ សន្ទិស្សមានាបត្តិ **បទភាជនសិក្ខាបទំ** នាម។ “ន ត្វេវ នគ្គេន អាគន្តព្ពំ, យោ អាគច្ឆេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិអាទិកា (បារា. ៥១៧) **អន្តរាបត្តិសិក្ខាបទំ** នាម។ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ទិវា បដិសល្លីយន្តេន ទ្វារំ សំវរិត្វា បដិសល្លីយិតុ”ន្តិ (បារា. ៧៥) ឯវមាទិកា **វិនីតវត្ថុសិក្ខាបទំ** នាម។ “លោហិតុប្បាទកោ, ភិក្ខវេ, អនុបសម្បន្នោ ន ឧបសម្បាទេតព្ពោ, ឧបសម្បន្នោ នាសេតព្ពោ”តិ (មហាវ. ១១៤) ឯវមាទិកា **បដិក្ខេបសិក្ខាបទំ** នាម។ ខន្ធកេសុ បញ្ញត្តទុក្កដថុល្លច្ចយានិ **បញ្ញត្តិសិក្ខាបទំ** នាម។ “យា បន ភិក្ខុនី នច្ចំ វា គីតំ វា វាទិតំ វា ទស្សនាយ គច្ឆេយ្យ, បាចិត្តិយ”ន្តិ (បាចិ. ៨៣៤) ឥមិនា វុត្តេន “យា បន ភិក្ខុនី នច្ចេយ្យ វា គាយេយ្យ វា វាទេយ្យ វា បាចិត្តិយ”ន្តិ ឯវមាទិកំ យំ កិញ្ចិ អដ្ឋកថាយ ទិស្សមានំ អាបត្តិជាតំ, វិនយកម្មំ វា **អវុត្តសិទ្ធិសិក្ខាបទំ** នាម។ ឆព្ពិធម្បេតំ ឆហិ ការណេហិ ឧទ្ទេសារហំ ន ហោតីតិ អនុទ្ទេសសិក្ខាបទំ នាមាតិ វេទិតព្ពំ។ សេយ្យថិទំ – បញ្ចហិ ឧទ្ទេសេហិ យថាសម្ភវំ វិសភាគត្តា ថុល្លច្ចយទុព្ភាសិតានំ, សភាគវត្ថុកម្បិ ទុក្កដថុល្លច្ចយទ្វយំ អសភាគាបត្តិកត្តា, អន្តរា

បត្តិបញ្ញត្តិសិក្ខាបទានំ នានាវត្ថុកាបត្តិកត្តា, បដិក្ខេបសិក្ខាបទានំ កេសញ្ចិ វិនីតវត្ថុបញ្ញត្តិសិក្ខាបទានញ្ច អទស្សិតាបត្តិកត្តា, អទស្សិតវត្ថុកត្តា ភេទានុវត្តកថុល្លច្ចយស្ស, អទស្សិតាបត្តិវត្ថុកត្តា អវុត្តសិទ្ធិសិក្ខាបទានន្តិ។ ឯត្តាវតា "ទុវិធំ សិក្ខាបទបញ្ញាបនំ ឧទ្ទេសានុទ្ទេសភេទតោ"តិ យំ វុត្តំ, តំ សមាសតោ បកាសិតំ ហោតិ។

តត្ថ **អបញ្ញត្តេ សិក្ខាបទេ**តិ សឧទ្ទេសសិក្ខាបទំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឯកច្ចេ អាចរិយា ឯវំ កិរ វណ្ណយន្តិ "ចត្តារោ បារាជិកា កតិវស្សាភិសម្ពុទ្ធេន ភគវតា បញ្ញត្តាតិអាទិនា បុច្ឆំ កត្វា តេសុ បឋមបារាជិកោ វេសាលិយំ បញ្ញត្តោ បញ្ចវស្សាភិសម្ពុទ្ធេន ហេមន្តានំ បឋមេ មាសេ ទុតិយេ បក្ខេ ទសមេ ទិវសេ អឌ្ឍតេយ្យបោរិសាយ ឆាយាយ បុរត្ថាភិមុខេន និសិន្នេន អឌ្ឍតេរសានំ ភិក្ខុសតានំ មជ្ឈេ សុទិន្នំ កលន្ទបុត្តំ អារព្ភ បញ្ញត្តោ"តិ, តំ ន យុជ្ជតិ, កស្មា? –

យស្មា ទ្វាទសមំ វស្សំ, វេរញ្ជាយំ វសិ ជិនោ;
តស្មិញ្ច សុទ្ធោ សង្ឃោតិ, នេវ បារាជិកំ តទា។

ថេរស្ស សារិបុត្តស្ស, សិក្ខាបញ្ញត្តិយាចនា;
តស្មឹ សិទ្ធាតិ សិទ្ធាវ, គរុកាបត្តិ នោ តទា។

ឱវាទបាតិមោក្ខញ្ច, កឹ សត្ថា ចតុវស្សិកោ;
បដិក្ខិបិ កិមាណញ្ច, សមត្តំ អនុជានិ សោ។

អជាតសត្តុំ និស្សាយ, សង្ឃភេទមកាសិ យំ;
ទេវទត្តោ តតោ សង្ឃ-ភេទោ បច្ឆិមពោធិយំ។

អារាធយឹសុ មំ បុព្ពេ, ភិក្ខូតិ មុនិភាសិតំ;
សុត្តមេវ បមាណំ នោ, សោវ កាលោ អនប្បកោតិ។

យំ បន វុត្តំ "អថ ភគវា អជ្ឈាចារំ អបស្សន្តោ បារាជិកំ វា សង្ឃាទិសេសំ វា ន បញ្ញបេសី"តិ, តំ សកលសិក្ខាបទំ សន្ធាយាហ។ ន កេវលំ សឧទ្ទេសសិក្ខាបទមត្តំ, តេន សឧទ្ទេសានុទ្ទេសបញ្ញត្តិភេទំ សកលំ បារាជិកំ សន្ធាយាហាតិ វុត្តំ ហោតិ។ កិញ្ចាបិ នាភិបរាមសនម្បិ កាយសំសគ្គោ, តថាបិ ឯតំ វិសេសនិយមនតោ, អច្ឆន្ទរាគាធិប្បាយតោ ច វិសុំ វុត្តំ។ ឆន្ទរាគរត្តស្សេវ ហិ កាយសំសគ្គោ ឥជាធិប្បេតោ។ អសុចិបានេ បន ហត្ថិនិយា តាបសបស្សាវបានេន **វាលកាព្យោ** នាម ឧប្បជ្ជតិ, វាលកាព្យស្ស វត្ថុ វត្តព្ពំ។ **មណ្ឌព្យស្ស** នាភិយា បរាមសនេនេវ កិរ។ រូបទស្សនេ បន វេជ្ជកា អាហុ –

"ថីនំ សន្ទស្សនា សុក្កំ, កទាចិ ចលិតោវរេ;
តំ គាមធម្មករណំ, ទ្វយសមំ សង្គមិយ;
គព្ភាទីតិ អយំ នយោ, ថីនំ បុរិសទស្សនាសីត្យបនេយ្យ"។

តថាប្យាហុ –

"បុប្ផិកេ ឯធិយ្យ សុទ្ទេ, បស្សំ នរញ្ច ឥត្ថិ តំ;
គព្ភញ្ច នយេត្យុត្ត-មិតិ តស្មា កាសោ ឥតី"តិ។

រាជោរោធោ វិយាតិ សីហឡទីបេ ឯកិស្សា ឥត្ថិយា តថា អហោសិ, តស្មា កិរ ឯវំ វុត្តំ។ កិញ្ចាបិ យាវ ព្រហ្មលោកា សទ្ទោ អព្ភុគ្គច្ឆិ, ន តំ មនុស្សានំ វិសយោ អហោសិ តេសំ រូបំ វិយ។ តេនេវ ភិក្ខូ បុច្ឆឹសុ "កច្ចិ នោ ត្វំ អាវុសោ សុទិន្ន អនភិរតោ"តិ។

៣៩. កលីតិ កោធោ, តស្ស សាសនំ **កលិសាសនំ,** កលហោ។ **គាមធម្ម**ន្តិ ឯត្ថ ជនបទធម្មំ ជនបទវាសីនំ សិទ្ធឹ។ **អត្តា**តិ ចិត្តំ, សរីរញ្ច។ **អសុត្តន្តវិនិពទ្ធ**ន្តិ វិនយសុត្តេ អនាគតំ, សុត្តាភិធម្មេសុបិ អនាគតំ, **បាឡិវិនិមុត្ត**ន្តិ អត្ថោ។ **កុសុមមាល**ន្តិ នានាគុណំ សន្ធាយាហ។ **រតនទាម**ន្តិ អត្ថសម្បត្តឹ សន្ធាយ វទតិ។ **បដិក្ខិបនាធិប្បាយា** ភទ្ទាលិ វិយ។ បទនិរុត្តិព្យញ្ជនានិ នាមវេវចនានេវ "នាមំ នាមកម្មំ នាមធេយ្យំ និរុត្តិ"តិអាទីសុ (ធ. ស. ១៣១៥) វិយ។ និប្បរិយាយេន វិរតិ សិក្ខាបទំ នាម។ អកុសលបក្ខេ ទុស្សីល្យំ នាម

ចេតនា។ កុសលបក្ខេបិ ចេតនាបរិយាយតោ **វិភង្គេ** “សិក្ខាបទ”ន្តិ វុត្តំ។ **សង្ឃសុដ្ឋុតាយា**តិ ឯត្ថ លោកវជ្ជស្ស បញ្ញាបនេ សង្ឃសុដ្ឋុតា ហោតិ បាកដាទីនវតោ។ បណ្ណត្តិវជ្ជស្ស បញ្ញាបនេ សង្ឃផាសុតា ហោតិ បាកដានិសំសត្តា។ តត្ថ បឋមេន ទុម្មង្កូនំ និគ្គហោ, ទុតិយេន បេសលានំ ផាសុវិហារោ។ បឋមេន សម្បរាយិកានំ អាសវានំ បដិឃាតោ, ទុតិយេន ទិដ្ឋធម្មិកានំ។ តថា បឋមេន អប្បសន្នានំ បសាទោ, ទុតិយេន បសន្នានំ ភិយ្យោភាវោ។ “បុព្ពេ កតបុញ្ញតាយ ចោទិយមានស្ស ភព្ពកុលបុត្តស្សា”តិ វុត្តត្តា “សុទិន្នោ តំ កុក្កុច្ចំ វិនោទេត្វា អរហត្តំ សច្ឆាកាសិ, តេនេវ បព្ពជ្ជា អនុញ្ញាតា”តិ វទន្តិ, ឧបបរិក្ខិតព្ពំ។ តថា បឋមេន សទ្ធម្មដ្ឋិតិ, ទុតិយេន វិនយានុគ្គហោ ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។

អបិចេត្ថ វត្ថុវីតិក្កមេ យត្ថ ឯកន្តាកុសលភាវេន, តំ សង្ឃសុដ្ឋុភាវាយ បញ្ញត្តំ លោកវជ្ជតោ, យត្ថ បញ្ញត្តិជាននេ ឯវ អត្ថាបត្តិ, ន អញ្ញទា, តំ សទ្ធម្មដ្ឋិតិយា វាបិ បសាទុប្បាទពុទ្ធិយា ធម្មទេសនាបដិសំយុត្តំ, ឥតរញ្ច សេខិយំ, ឥទំ **លោកវជ្ជំ** នាម។ វត្ថុនោ បណ្ណត្តិយា វា វីតិក្កមចេតនាយាភាវេបិ បដិក្ខិត្តស្ស ករណេ, កត្តព្ពស្ស អករណេ វា សតិ យត្ថ អាបត្តិប្បសង្គោ, តំ សព្ពំ ឋបេត្វា សុរាបានំ **បណ្ណត្តិវជ្ជ**ន្តិ វេទិតព្ពំ។ អាគន្តុកវត្តំ, អាវាសិក, គមិក, អនុមោទន, ភត្តគ្គ, បិណ្ឌចារិក, អារញ្ញក, សេនាសន , ជន្តាឃរ, វច្ចកុដិ, សទ្ធិវិហារិក, ឧបជ្ឈាយ, អន្តេវាសិក, អាចរិយវត្តន្តិ ឯតានិ អគ្គហិតគ្គហណនយេន គណិយមានានិ **ចុទ្ទស**, ឯតានិ បន វិត្ថារតោ **ទ្វេអសីតិ មហាវត្តានិ** នាម ហោន្តិ។ សត្តហិ អាបត្តិក្ខន្ធេហិ សំវរោ **សំវរវិនយោ** បញ្ញត្តិសិក្ខាបទមេវ។ តត្ថ **បញ្ញត្តិវិនយោ** សមថវិនយត្ថាយ **សមថវិនយោ** សំវរវិនយត្ថាយ **សំវរវិនយោ** បហានវិនយត្ថាយាតិ យោជនា វេទិតព្ពា។ **យំ សង្ឃសុដ្ឋុ, តំ សង្ឃផាសូ**តិ ឯកមិវ វុត្តំ សង្ឃសុដ្ឋុតាយ សតិ សង្ឃផាសុ ភវិស្សតីតិ ទីបនត្ថំ។ បករិយន្តិ ឯត្ថ តេ តេ បយោជនវិសេសសង្ខាតា អត្ថវសាតិ អត្ថវសំ **“បករណ”**ន្តិ វុច្ចតិ។ ទសសុ បទេសុ ឯកេកំ មូលំ កត្វា ទសក្ខត្តុំ យោជនាយ បទសតំ វុត្តំ។ តត្ថ បច្ឆិមស្ស បទស្ស វសេន **អត្ថសតំ** បុរិមស្ស វសេន **ធម្មសតំ** អត្ថជោតិកានំ និរុត្តីនំ វសេន និរុត្តិសតំ, ធម្មភូតានំ និរុត្តីនំ វសេន និរុត្តិសតន្តិ **ទ្វេ និរុត្តិសតានិ**, អត្ថសតេ ញាណសតំ, ធម្មសតេ ញាណសតំ ទ្វីសុ និរុត្តិសតេសុ ទ្វេ ញាណសតានីតិ **ចត្តារិ ញាណសតានិ** វេទិតព្ពានិ។ ឯត្ថ **សង្ឃសុដ្ឋុតា**តិ ធម្មសង្ឃស្ស សុដ្ឋុភាវោតិ អត្ថោ។ “អត្ថបទានីតិ អដ្ឋកថា។ ធម្មបទានីតិ បាឡី”តិ វុត្តំ កិរ។

មេថុនំ ធម្មន្តិ ឯវំ ពហុលនយេន លទ្ធនាមកំ សកសម្បយោគេន, បរសម្បយោគេន វា អត្តនោ និមិត្តស្ស សកមគ្គេ វា បរមគ្គេ វា បរនិមិត្តស្ស សកមគ្គេ ឯវ បវេសបវិដ្ឋឋិតុទ្ធរណេសុ យំ កិញ្ចិ ឯកំ បដិសាទិយនវសេន សេវេយ្យ បារាជិកោ ហោតិ អសំវាសោតិ។ កេចិ បន “បវេសាទីនិ ចត្តារិ វា តីណិ វា ទ្វេ វា ឯកំ វា បដិសេវេយ្យ, បារាជិកោ ហោតិ។ វុត្តញ្ហេតំ ‘សោ ចេ បវេសនំ សាទិយតិ, បវិដ្ឋំ, ឋិតំ, ឧទ្ធរណំ សាទិយតិ, អាបត្តិ បារាជិកស្សា’តិអាទី”តិ (បារា. ៥៩) វទន្តិ, តេសំ មតេន ចតូសុបិ ចតស្សោ បារាជិកាបត្តិយោ អាបជ្ជតិ។ តេយេវ ឯវំ វទន្តិ “អាបជ្ជតុ មេថុនធម្មបារាជិកាបត្តិ មេថុនធម្មបារាជិកាបត្តិយា តព្ភាគិយា”តិ, “អត្តនោ វីតិក្កមេ បារាជិកាបត្តី, សង្ឃាទិសេសាបត្តិញ្ច អាបជ្ជិត្វា សិក្ខំ បច្ចក្ខាយ គហដ្ឋកាលេ មេថុនាទិបារាជិកំ អាបជ្ជិត្វា បុន បព្ពជិត្វា ឧបសម្បជ្ជិត្វា ឯកំ សង្ឃាទិសេសាបត្តី ឯកមនេកំ វា បដិករិត្វាវ សោ បុគ្គលោ យស្មា និរាបត្តិកោ ហោតិ, តស្មា សោ គហដ្ឋកាលេ សាបត្តិកោវាតិ អន្តិមវត្ថុំ អជ្ឈាបន្នស្សាបិ អត្ថេវ អាបត្តិវុដ្ឋានំ។ វុដ្ឋានទេសនាហិ បន អសុជ្ឈនតោ ‘បយោគេ បយោគេ អាបត្តិ បារាជិកស្សា’តិ ន វុត្តំ គណនបយោជនាភាវតោ។ កិញ្ចាបិ ន វុត្តំ, អថ ខោ **បទភាជនេ** ‘អាបត្តិ បារាជិកស្សា’តិ វចនេនាយមត្ថោ សិទ្ធោ”តិ យុត្តិញ្ច វទន្តិ។ យទិ ឯវំ **មាតិកាយម្បិ** “យោ បន ភិក្ខុ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវេយ្យ បារាជិក”ន្តិ វត្តព្ពំ ភវេយ្យ, បារាជិកស្ស អនវសេសវចនម្បិ ន យុជ្ជេយ្យ។ សព្ពេបិ ហិ អាបត្តិក្ខន្ធេ ភិក្ខុគណនញ្ច អនវសេសេត្វា តិដ្ឋតីតិ អនវសេសវចនន្តិ កត្វា បវេសេវ អាបត្តិ, ន បវិដ្ឋាទីសុ, តមេវេកំ សន្ធាយ “យស្ស សិយា អាបត្តី”តិ បារាជិកាបត្តិម្បិ អន្តោ កត្វា និទានុទ្ទេសេ វចនំ វេទិតព្ពំ។ តស្មា **មាតិកាយំ** “បារាជិក”ន្តិ អវត្វា “បារាជិកោ ហោតី”តិ បុគ្គលនិទ្ទេសវចនំ តេន សរីរពន្ធនេន ឧបសម្បទាយ អភព្ពភាវទីបនត្ថំ។ “អាបត្តិ បារាជិកស្សា”តិ **បទភាជនេ** វចនំ អន្តិមវត្ថុំ អជ្ឈាបន្នស្សាបិ បារាជិកស្ស អសំវាសស្ស សតោ បុគ្គលស្ស អថេយ្យសំវាសកភាវទីបនត្ថំ។ ន ហិ សោ សំវាសំ សាទិយន្តោបិ ថេយ្យសំវាសកោ ហោតិ, តស្មា “ឧបសម្បន្នោ ភិក្ខុ”ត្វេវ វុច្ចតិ។ តេនេវាហ “អសុទ្ធោ ហោតិ បុគ្គលោ អញ្ញតរំ បារាជិកំ ធម្មំ អជ្ឈាបន្នោ, តញ្ចេ សុទ្ធទិដ្ឋិ សមានោ អនោកាសំ ការាបេត្វា អក្កោសាធិប្បាយោ វទេតិ, អាបត្តិ ឱមសវាទេន ទុក្កដស្សា”តិ (បារា. ៣៨៩)។ អនុបសម្បន្នស្ស តទភាវតោ សិទ្ធោ សោ “ឧបសម្បន្នោ ភិក្ខុ”ត្វេវ វុច្ចតីតិ។ តេន បទសោធម្មំ សហសេយ្យញ្ច ន ជនេតិ, ភិក្ខុបេសុញ្ញាទិញ្ច ជនេតីតិ វេទិតព្ពំ។ ភិក្ខុនីនំ សង្ឃាទិសេសេសុ បន ភិក្ខុសង្ឃាទិសេសតោ វុដ្ឋានវិធិវិសេសទស្សនត្ថំ “អយម្បិ ភិក្ខុនី…បេ…. អាបន្នា”តិ (បាចិ. ៦៧៩) បុគ្គលនិទ្ទេសំ កត្វាបិ បារាជិកតោ អធិប្បាយន្តរទស្សនត្ថំ “និស្សារណីយំ សង្ឃាទិសេស”ន្តិ (បាចិ. ៦៧៩) អាបត្តិនាមគ្គហណញ្ច កតំ។ ឯត្តាវតា សបុគ្គលនិទ្ទេសេ ទស្សិតាទស្សិតាបត្តិទុកំ វិត្ថារិតំ ហោតិ។ អបុគ្គលនិទ្ទេសេសុ សេខិយេសុ អាបត្តិយា ទស្សនការណំ សេខិយានំ

អដ្ឋកថាយមេវ វុត្តំ។ គទភាវតោ ឥតរេសុ អាបត្តិទស្សនំ កតំ។ អបុគ្គលនិទ្ទេសេសុបិ ទស្សិតាទស្សិតាបត្តិ ទុកញ្ច វិត្ថារិតំ ហោតីតិ។

បឋមបញ្ញត្តិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សុទិន្នភាណវារំ និដ្ឋិតំ។

មក្កដីវត្ថុកថាវណ្ណនា

៤០-១. ទុតិយបញ្ញត្តិយំ “ឥធ មល្លា យុជ្ឈន្តី”តិអាទីសុ វិយ បដិសេវតីតិ វត្តមានវចនំ បច្ចុបដិសេវនវសេន វុត្តំ, “តញ្ច ខោ មនុស្សិត្ថិយា, នោ តិរច្ឆានគតាយា”តិ បរិបុណ្ណត្ថម្បិ បឋមំ បញ្ញត្តិ អត្តនោ មិច្ឆាគាហេន វា លេសឱឌ្ឌនត្ថាយ វា ឯវមាហ។ បរិបុណ្ណត្ថតំយេវ និយមេតុំ “ននុ អាវុសោ តថេវ តំ ហោតី”តិ វុត្តំ, តេនេវ មក្កដីវត្ថុ វិនីតវត្ថូសុ បក្ខិត្តំ អវិសេសត្តា, តថា វជ្ជិបុត្តកវត្ថុ។ វិចារណា បនេត្ថ តតិយបញ្ញត្តិយំ អាវិ ភវិស្សតិ។ “ននុ, អាវុសោ, ភគវតា អនេកបរិយាយេនា”តិអាទិ ន កេវលំ សឧទ្ទេសសិក្ខាបទេនេវ សិទ្ធំ, “តិរច្ឆានគតាទីសុបិ បារាជិក”ន្តិ អនុទ្ទេសសិក្ខាបទេនបិ សិទ្ធន្តិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ អថ វា យទិ សឧទ្ទេសសិក្ខាបទំ សាវសេសន្តិ បញ្ញបេសិ, ឥមិនា អនុទ្ទេសសិក្ខាបទេនាបិ កឹ ន សិទ្ធន្តិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ “តេន ហិ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូនំ សិក្ខាបទំ បញ្ញបេស្សាមី”តិ តទេវ សិក្ខាបទំ បឋមបញ្ញត្តមេវ លេសត្ថិកានំ អលេសោកាសំ កត្វា អាមេឌិតត្ថំ កត្វា បញ្ញបេស្សាមីតិ អត្ថោ។ អញ្ញថា “អញ្ញវាទកេ វិហេសកេ បាចិត្តិយ”ន្តិអាទីសុ (បាចិ. ១០១) វិយ វត្ថុទ្វយេន អាបត្តិទ្វយំ អាបជ្ជតិ, ន ចាបជ្ជតិ, សោ ឯវត្ថោ អញ្ញេនាបិ វចនេន សុប្បកាសិតោ, សុបរិព្យត្តករណត្ថេន ទឡ្ហតរោ កតោតិ អធិប្បាយោ។ តតិយបញ្ញត្តិយម្បិ អញ្ញេសុ ច ឯវំ វិសុទ្ធោ។

យស្ស សចិត្តកបក្ខេតិអាទិម្ហិ បន គណ្ឋិបទនយោ តាវ បឋមំ វុច្ចតិ, **សចិត្តកបក្ខេ**តិ សុរាបានាទិអចិត្តកេ សន្ធាយ វុត្តំ។ សចិត្តកេសុ បន យំ ឯកន្តមកុសលេនេវ សមុដ្ឋាបិតញ្ច។ ឧភយំ លោកវជ្ជំ នាម។ សុរាបានស្មិញ្ហិ “សុរា”តិ វា “បាតុំ ន វដ្តតី”តិ វា ជានិត្វា បិវនេ អកុសលមេវ, តថា ភិក្ខុនីនំ គន្ធវណ្ណកត្ថាយ លេបនេ, ភេសជ្ជត្ថាយ លេបនេ អទោសត្តា “អវិចារណីយ”ន្តិ ឯត្តកំ វុត្តំ។ តត្ថ ន វដ្តតីតិ “ជានិត្វា”តិ វុត្តវចនំ ន យុជ្ជតិ បណ្ណត្តិវជ្ជស្សាបិ លោកវជ្ជភាវប្បសង្គតោ។ ឥមំ អនិដ្ឋប្បសង្គំ បរិហរិតុកាមតាយ **វជិរពុទ្ធិត្ថេរស្ស គណ្ឋិបទេ** វុត្តំ “ឥធ សចិត្តកន្តិ ច អចិត្តកន្តិ ច វិចារណា វត្ថុវិជាននេយេវ ហោតិ, ន បញ្ញត្តិវិជាននេ។ យទិ បញ្ញត្តិវិជាននេ ហោតិ, សព្ពសិក្ខាបទានិ លោកវជ្ជានេវ សិយុំ, ន ច សព្ពសិក្ខាបទានិ លោកវជ្ជានិ , តស្មា វត្ថុវិជាននេយេវ ហោតី”តិ, ឥទំ យុជ្ជតិ។ កស្មា? យស្មា សេខិយេសុ បញ្ញត្តិជាននមេវ បមាណំ, ន វត្ថុមត្តជាននន្តិ, យំ បន តត្ថេវ វុត្តំ “បសុត្តស្ស មុខេ កោចិ សុរំ បក្ខិបេយ្យ, អន្តោ ចេ បវិសេយ្យ, អាបត្តិ, តត្ថ យថា ភិក្ខុនិយា អជក្ខកំ ឧព្ភជាណុមណ្ឌលំ បរស្ស អាមសនាទិកាលេ កាយំ អចាលេត្វា ចិត្តេនេវ សាទិយន្តិយា អាបត្តិ ‘កិរិយាវ ហោតី’តិ វុត្តា យេភុយ្យេន កិរិយសម្ភវតោ, តថា អយម្បិ តទា កិរិយាវ ហោតី”តិ, តំ សុវិចារិតំ អនេកន្តាកុសលភាវសាធនតោ។ សុរាបានាបត្តិយា ឯកន្តាកុសលតា បន មជ្ជសញ្ញិនោបិ សកឹ បយោគេន បិវតោ ហោតីតិ កត្វា វុត្តា។

អយំ បនេត្ថ អត្ថោ – សិក្ខាបទសីសេន អាបត្តឹ គហេត្វា យស្ស សិក្ខាបទស្ស សចិត្តកស្ស ចិត្តំ អកុសលមេវ ហោតិ, តំ លោកវជ្ជំ។ សចិត្តកាចិត្តកសង្ខាតស្ស អចិត្តកស្ស ច សចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ អកុសលមេវ ហោតិ, តម្បិ សុរាបានាទិ លោកវជ្ជន្តិ ឥមមត្ថំ សម្បិណ្ឌេត្វា “យស្ស សចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ អកុសលមេវ ហោតិ, តំ លោកវជ្ជ”ន្តិ វុត្តំ។ សចិត្តកបក្ខេតិ ហិ ឥទំ វចនំ អចិត្តកំ សន្ធាយាហ។ ន ហិ ឯកំសតោ សចិត្តកស្ស សចិត្តកបក្ខេតិ វិសេសនេ បយោជនំ អត្ថិ។ យស្មា បនេត្ថ បណ្ណត្តិវជ្ជស្ស បញ្ញត្តិជាននចិត្តេន សចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ អកុសលមេវ, វត្ថុជាននចិត្តេន សចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ សិយា កុសលំ សិយា អកុសលំ សិយា អព្យាកតំ, តស្មា “តស្ស សចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ អកុសលមេវា”តិ ន វុច្ចតីតិ “សេសំ បណ្ណត្តិវជ្ជ”ន្តិ វុត្តំ។ អធិមានេ វីតិក្កមាភាវា, សុបិនន្តេ អព្ពោហារិកត្តា សុបិនន្តេ វិជ្ជមានាបិ វីតិក្កមឆាយា អព្ពោហារិកភាវេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥទំ បន វចនំ ទឡ្ហីកម្មសិថិលករណប្បយោជនត្តា ច វុត្តំ, តេន យំ វុត្តំ ពាហិរនិទានកថាធិការេ “ទឡ្ហីកម្មសិថិលករណប្បយោជនាតិ យេភុយ្យតាយ វុត្ត”ន្តិអាទិ, តំ សុវុត្តមេវាតិ វេទិតព្ពំ។

មក្កដីវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វជ្ជិបុត្តកវត្ថុវណ្ណនា

៤៣-៤. វជ្ជីសុ ជនបទេសុ វសន្តា **វជ្ជិនោ** នាម, តេសំ បុត្តា។ **យាវទត្ថ**ន្តិ យាវតា អត្ថោ អធិប្បាយោតិ វុត្តំ ហោតិ, តត្ថ យំ វុត្តំ “សិក្ខំ អប្បច្ចក្ខាយ ទុព្ពល្យំអនាវិកត្វា”តិ, តំ កាមំ សិក្ខាបច្ចក្ខានេ, តទេកង្គេ ច ទុព្ពល្យាវិករណេ បញ្ញត្តេ សតិ យុជ្ជតិ, ន អញ្ញថា។ តថាបិ ឥទានិ បញ្ញបេតព្ពំ ឧបាទាយ វុត្តំ, កថញ្ហិ នាម ឆព្ពគ្គិយា ភិក្ខូ អតិរេកចីវរំ ធារេស្សន្តិ (បារា. ៤៥៩), អាឡវកា ភិក្ខូ កុដិយោ ការាបេន្តិ អប្បមាណិកាយោ (បារា. ៣៤២), ភិក្ខុនិយោ ទ្វេ វស្សានិ ឆសុ ធម្មេសុ អសិក្ខិតសិក្ខំ សិក្ខមានំ វុដ្ឋាបេន្តិ (បាចិ. ១០៧៧), សង្ឃេន អសម្មតំ វុដ្ឋាបេន្តីតិអាទិ (បាចិ. ១០៨៤) វិយ ទដ្ឋព្ពំ។ ន ហិ តតោ បុព្ពេ អធិដ្ឋានំ វិកប្បនំ វា អនុញ្ញាតំ។ យទភាវា អតិរេកចីវរន្តិ វទេយ្យ, បមាណំ វា ន បញ្ញត្តំ, យទភាវា អប្បមាណិកាយោតិ វទេយ្យ, ឯវំសម្បទមិទំ ទដ្ឋព្ពំ។ “ឧល្លុម្បតុ មំ, ភន្តេ, សង្ឃោ អនុកម្បំ ឧបាទាយា”តិ (មហាវ. ៧១, ១២៦) ឧបសម្បទំ យាចិត្វា ឧបសម្បន្នេន ឧបសម្បន្នសមនន្តរមេវ “ឧបសម្បន្នេន ភិក្ខុនា មេថុនោ ធម្មោ ន បដិសេវិតព្ពោ, អសក្យបុត្តិយោ”តិ (មហាវ. ១២៩) ច បញ្ញត្តេន អស្សមណាទិភាវំ ឧបគន្តុកាមេន ននុ បឋមំ អជ្ឈុបគតា សិក្ខា បច្ចក្ខាតព្ពា, តត្ថ ទុព្ពល្យំ វា អាវិកាតព្ពំ សិយា, តេ បន “សិក្ខំ អប្បច្ចក្ខាយ ទុព្ពល្យំ អនាវិកត្វា មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវិំសូ”តិ អនុបញ្ញត្តិយា ឱកាសករណត្ថំ វា តំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ “សោ អាគតោ ន ឧបសម្បាទេតព្ពោ”តិ កិញ្ចាបិ ឯត្ថេវ វុត្តំ, តថាបិ ឥតរេសុបិ បារាជិកេសុ យថាសម្ភវំ វេទិតព្ពំ។ ន ហិ សិក្ខំ អប្បច្ចក្ខាយ ទុព្ពល្យំ អនាវិកត្វា យោ បារាជិកវត្ថុំ អទិន្នំ ថេយ្យសង្ខាតំ អាទិយតិ, មនុស្សវិគ្គហំ វា ជីវិតា វោរោបេតិ, បដិវិជានន្តស្ស ឧត្តរិមនុស្សធម្មំ វា ឧល្លបតិ, សោ អាគតោ ន ឧបសម្បាទេតព្ពោ។ អនុបញ្ញត្តិ ហិ ទឡ្ហីកម្មសិថិលកម្មករណប្បយោជនា។ សា ហិ យស្ស បារាជិកំ ហោតិ អញ្ញា វា អាបត្តិ, តស្ស និយមទស្សនប្បយោជនាតិលក្ខណានុបញ្ញត្តិកត្តា។ ឯវញ្ហិ អន្តេ អវត្វា អាទិម្ហិ វុត្តា “គាមា វា អរញ្ញា វា”តិ (បារា. ៩១) អនុបញ្ញត្តិ វិយ។ បរិបុណ្ណេ បនេតស្មិំ សិក្ខាបទេ –

“និទានា មាតិកាភេទោ, វិភង្គោ តំនិយាមកោ;
តតោ អាបត្តិយា ភេទោ, អនាបត្តិ តទញ្ញថា”តិ។ –

អយំ នយោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ សុទិន្នវត្ថុ មក្កដិវត្ថុ វជ្ជិបុត្តកវត្ថុ ចាតិ តិប្បភេទំ វត្ថុ ឥមស្ស សិក្ខាបទស្ស និទានំ នាម, តតោ និទានា “យោ បន, ភិក្ខុ, ភិក្ខូនំ សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ...បេ.... អសំវាសោ”តិ ឥមិស្សា មាតិកាយ ភេទោ ជាតោ។ តត្ថ ហិ “អន្តមសោ តិរច្ឆានគតាយា”តិ ឥត្ថិលិង្គវចនេន “សច្ចំ, អាវុសោ, ភគវតា សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តំ, តញ្ច ខោ ឥត្ថិយា នោ បុរិសេ នោ បណ្ឌកេ នោ ឧភតោព្យញ្ជនកេ ចា”តិ មក្កដិបារាជិកោ វិយ អញ្ញោបិ លេសំ ឱឌ្ឌេតុំ សក្កោតិ, តស្មា តាទិសស្ស អលេសោកាសស្ស ទស្សនត្ថំ ឥទំ វុច្ចតិ។ មក្កដិវត្ថុសង្ខាតា និទានា “អន្តមសោ តិរច្ឆានគតាយបី”តិ មាតិកាវចនភេទោ ន ឥត្ថិយា ឯវ មេថុនសិទ្ធិទស្សនតោ កតោ, តស្មា **វិភង្គោ តំនិយាមកោ** តស្សា មាតិកាយ អធិប្បេតត្ថនិយាមកោ វិភង្គោ។ **វិភង្គេ** ហិ “តិស្សោ ឥត្ថិយោ។ តយោ ឧភតោព្យញ្ជនកា។ តយោ បណ្ឌកា។ តយោ បុរិសា។ មនុស្សិត្ថិយា តយោ មគ្គេ...បេ.... តិរច្ឆានគតបុរិសស្ស ទ្វេ មគ្គេ”តិអាទិនា (បារា. ៥៦) នយេន សព្ពលេសោកាសំ បិទហិត្វា និយមោ កតោ។

ឯត្ថាហ – យទិ ឯវំ សាធារណសិក្ខាបទវសេន វា លិង្គបរិវត្តនវសេន វា ន កេវលំ ភិក្ខូនំ, ភិក្ខុនីនម្បិ “សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ”តិ វិភង្គេ វត្តព្ពំ សិយា។ តទវចនេន ភិក្ខុនី បុរិសលិង្គបាតុភាវេន ភិក្ខុភាវេ ឋិតា ឯវំ វទេយ្យ “នាហំ ឧបសម្បទកាលេ ភិក្ខូនំ សិក្ខាសាជីវសមាបន្នា, តស្មា ន អប្បច្ចក្ខាតសិក្ខាបិ មេថុនធម្មេន បារាជិកា ហោមី”តិ? វុច្ចតេ – តថា ន វត្តព្ពំ អនិដ្ឋប្បសង្គតោ។ ភិក្ខុនីនម្បិ “សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ”តិ វុត្តេ ភិក្ខុនីនម្បិ សិក្ខាបច្ចក្ខានំ អត្ថីតិ អាបជ្ជតិ, តញ្ចានិដ្ឋំ។ ឥទំ អបរំ អនិដ្ឋប្បសង្គោតិ “សព្ពសិក្ខាបទានិ សាធារណានេវ, នាសាធារណានី”តិ។ អបិចាយំ ភិក្ខូនំ សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោវាតិ ទស្សនត្ថំ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, តំយេវ ឧបជ្ឈ”ន្តិអាទិ (បារា. ៦៩) វុត្តំ, អបិច យោ តថា លេសំ ឱឌ្ឌេត្វា មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវន្តោ វជ្ជិបុត្តកា វិយ បារាជិកោ ហោតិ។ តេ ហិ “ភិក្ខូនំ សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ”តិ វចនាភាវេ សតិ “អាបត្តឹ តុម្ហេ, ភិក្ខវេ, អាបន្នា បារាជិក”ន្តិ វុត្តា ភគវតា។ ឯត្ថ បន “ភិក្ខវេ”តិ វុត្តត្តា កេចិ ភិក្ខុលិង្គេ ឋិតា, “ឥទានិ ចេបិ មយំ, ភន្តេ អានន្ទ, លភេយ្យាម ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជ្ជំ លភេយ្យាម ឧបសម្បទ”ន្តិ វុត្តត្តា កេចិ វិព្ភន្តាតិ វេទិតព្ពា។ **តតោ អាបត្តិយា ភេទោ**តិ តតោ វិភង្គតោ “អក្ខាយិតេ សរីរេ បារាជិកំ, យេភុយ្យេន ខាយិតេ ថុល្លច្ចយ”ន្តិអាទិ អាបត្តិយា ភេទោ ហោតិ។ **អនាបត្តិ តទញ្ញថា**តិ តតោ ឯវ វិភង្គតោ យេនាការេន អាបត្តិ វុត្តា, តតោ អញ្ញេនាការេន អនាបត្តិភេទោវ ហោតិ។ “សាទិយតិ អាបត្តិ បារាជិកស្ស, ន សាទិយតិ អនាបត្តី”តិ ហិ វិភង្គេ អសតិ ន បញ្ញាយតិ។ ឯត្តាវតា សមាសតោ គាថាត្ថោ វុត្តោ ហោតិ។ ឯត្ថ ច បន –

“និទានមាតិកាភេទោ, វិភង្គស្ស បយោជនំ;
អនាបត្តិបការោ ច, បឋមោ និប្បយោជនោ”តិ។ –

ឥមំ នយំ ទស្សេត្វាវ សព្ពសិក្ខាបទានំ អត្ថោ បកាសិតព្ពោ។ កថំ? ភគវតា បន យេនាការេន យំ សិក្ខាបទំ បញ្ញាបិតំ, តស្ស អាការស្ស សមត្ថំ វា អសមត្ថំ វាតិ ទុវិធំ និទានំ, អយំ **និទានភេទោ**។ មាតិកាបិ និទានាបេក្ខា និទានានបេក្ខាតិ ទុវិធា។ តត្ថ ចតុត្ថបារាជិកាទិសិក្ខាបទានិ និទានាបេក្ខានិ។ ន ហិ វគ្គុមុទាតីរិយា ភិក្ខូ សយមេវ អត្តនោ អត្តនោ អសន្តំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មំ មុសាវាទលក្ខណំ បាបេត្វា ភាសិំសុ។ អញ្ញមញ្ញស្ស ហិ តេ ឧត្តរិមនុស្សធម្មស្ស គិហីនំ វណ្ណំ ភាសិំសុ, ន ច តាវតា បារាជិកវត្ថុ ហោតិ។ តត្ថ តេន លេសេន ភគវា តំ វត្ថុំ និទានំ កត្វា បារាជិកំ បញ្ញបេសិ, តេន វុត្តំ “និទានាបេក្ខ”ន្តិ។ ឥមិនា នយេន និទានាបេក្ខានិ ញត្វា តព្ពិបរីតានិ សិក្ខាបទានិ និទានានបេក្ខានីតិ វេទិតព្ពានិ, អយំ **មាតិកាភេទោ**។

នានប្បការតោ មូលាបត្តិប្បហោនកវត្ថុបយោគចិត្តនិយាមទស្សនវសេន មាតិកាយ វិភជនភាវទីបនត្ថំ តេសំ អប្បហោនកតាយ វា តទញ្ញតរវេកល្លតាយ វា វីតិក្កមេ សតិ អាបត្តិភេទទស្សនត្ថំ, អសតិ អនាបត្តិទស្សនត្ថញ្ចាតិ សព្ពត្ថ តយោ អត្ថវសេ បដិច្ច មាតិកាយ វិភជនំ វិភង្គោ អារភីយតីតិ វេទិតព្ពោ។ ឯត្ថ បន “ភិក្ខកោតិ ភិក្ខុ, ភិក្ខាចរិយំ អជ្ឈុបគតោតិ ភិក្ខុ, ភិន្នបដធរោតិ ភិក្ខូ”តិ កេវលំ ព្យញ្ជនត្ថទីបនវសេន បវត្តោ វា, “សមញ្ញាយ ភិក្ខូ”តិ ភិក្ខុភាវសម្ភវំ អនបេក្ខិត្វាបិ កេវលំ ភិក្ខុ នាម បវត្តិដ្ឋានទីបនវសេន បវត្តោ វា, “ឯហិ ភិក្ខូតិ ភិក្ខុ, សរណគមនេហិ ឧបសម្បន្នោតិ ភិក្ខុ, ញត្តិចតុត្ថេន កម្មេន ឧបសម្បន្នោតិ ភិក្ខូ”តិ ឧបសម្បទានន្តរេនាបិ ភិក្ខុភាវសិទ្ធិទីបនវសេន បវត្តោ វា, “ភទ្រោ ភិក្ខុ, សារោ ភិក្ខុ, សេក្ខោ ភិក្ខុ, អសេក្ខោ ភិក្ខូ”តិ ភិក្ខុករណេហិ ធម្មេហិ សមន្នាគតភិក្ខុទីបនវសេន បវត្តោ វា វិភង្គោ អជ្ឈុបេក្ខិតោ សព្ពសាមញ្ញបទត្តា, តថា អញ្ញភាគិយសិក្ខាបទាទីសុ សទ្ទាវវសេន, អធិករណទស្សនាទិវសេន បវត្តោ ច អជ្ឈុបេក្ខិតោ ឥតរត្ថ តទភាវតោតិ វេទិតព្ពោ។

តត្ថ តិស្សោ ឥត្ថិយោតិអាទិ វត្ថុនិយមទស្សនវសេន បវត្តោ, មនុស្សិត្ថិយា តយោ មគ្គេ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវន្តស្ស អាបត្តិ បារាជិកស្សាតិអាទិ បយោគនិយមទស្សនវសេន បវត្តោ, ភិក្ខុស្ស សេវនចិត្តំ ឧបដ្ឋិតេតិអាទិ ចិត្តនិយមទស្សនវសេន បវត្តោ, សាទិយតិ អាបត្តិ បារាជិកស្ស, ន សាទិយតិ អនាបត្តីតិអាទិ វត្ថុបយោគនិយមេ សតិ ចិត្តនិយមភាវាភាវវសេន អាបត្តានាបត្តិទស្សនត្ថំ បវត្តោ, មតំ យេភុយ្យេន ខាយិតំ អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សាតិអាទិ វត្ថុស្ស អប្បហោនកតាយ វីតិក្កមេ អាបត្តិភេទទស្សនត្ថំ បវត្តោ, ន សាទិយតិ អនាបត្តីតិ ចិត្តនិយមវេកល្យេន វីតិក្កមាភាវា អនាបត្តិទស្សនត្ថំ បវត្តោតិ។ ឯវំ ឥតរេសុបិ សិក្ខាបទេសុ យថាសម្ភវនយោ អយន្តិ បយោជនោ វិភង្គោ។

អនាបត្តិវារោ បន មូលាបត្តិតោ, តទញ្ញេកទេសតោ, សព្ពាបត្តិតោ ច អនាបត្តិទីបនវសេន តិវិធោ។ តត្ថ យោ បឋមោ, សោ វិភង្គោ វិយ តយោ អត្ថវសេ បដិច្ច បវត្តោ។ កតមេ តយោ? មាតិកាបទានំ សាត្ថកនិរត្ថកានំ តទញ្ញថា ឧទ្ធរណានុទ្ធរណវសេន សប្បយោជននិប្បយោជនភាវទីបនត្ថំ, តទញ្ញថា បដិបត្តិក្កមទស្សនត្ថំ, អាបត្តិប្បហោនកដ្ឋានេបិ វិសេសជ្ឈនត្ថញ្ចាតិ។ កថំ? **ឯឡកលោមសិក្ខាបទេ** “ភិក្ខុនោ បនេវ អទ្ធានមគ្គប្បដិបន្នស្ស ឯឡកលោមានិ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, អាកង្ខមានេន ភិក្ខុនា បដិគ្គហេតព្ពានី”តិ (បារា. ៥៧២) ឯតានិ កេវលំ វត្ថុមត្តទីបនបទានីតិ និរត្ថកានិ នាម, តេសំ អនាបត្តិ។ “អទ្ធានមគ្គំ អប្បដិបន្នស្ស ឧប្បន្នេ ឯឡកលោមេ អនាបត្តិ, អាកង្ខមានេន បដិគ្គហិតេ”តិអាទិនា នយេន តទញ្ញថា អនុទ្ធរណេន និប្បយោជនភាវោ ទីបិតោ ហោតិ, យទិទំ **មាតិកាយំ** “មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវេយ្យា”តិ, ឥទំ សាត្ថកំ។ តស្ស សប្បយោជនភាវទីបនត្ថំ “អនាបត្តិ អជានន្តស្ស អសាទិយន្តស្សា”តិ វុត្តំ។ យស្មា ជាននសាទិយនភាវេន អាបត្តិ, អសេវន្តស្ស អនាបត្តិ, តស្មា វុត្តំ **មាតិកាយំ** “យោ បន ភិក្ខុ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវេយ្យ, បារាជិកោ ហោតិ អសំវាសោ”តិ អធិប្បាយោ។ “បរបរិគ្គហិតំ បរបរិគ្គហិតសញ្ញិតា គរុបរិក្ខារោ ថេយ្យចិត្តំ អវហរណ”ន្តិ វុត្តានំ បញ្ចន្នម្បិ អង្គានំ បារិបូរិយា បេតតិរច្ឆានគតបរិគ្គហិតេ អាបត្តិប្បហោនកដ្ឋានេបិ វិសេសជ្ឈនត្ថំ “អនាបត្តិ បេតបរិគ្គហិតេ”តិអាទិ (កង្ខា. អដ្ឋ. ទុតិយបារាជិកវណ្ណនា) វុត្តំ។ អនាបត្តិ ឥមំ ជាន, ឥមំ ទេហិ, ឥមំ អាហរ, ឥមិនា អត្ថោ, ឥមំ កប្បិយំ ករោហីតិ ភណតីតិអាទិ បន តទញ្ញថា បដិបត្តិក្កមទស្សនត្ថំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឯត្តាវតា “និទានមាតិកាភេទោ”តិអាទិនា វុត្តគាថាយ អត្ថោ បកាសិតោ ហោតិ។

ឯត្ថ បឋមបញ្ញត្តិ តាវ បឋមពោធី អតិក្កមិត្វា បញ្ញត្តត្តា, អាយស្មតោ សុទិន្នស្ស អដ្ឋវស្សិកកាលេ បញ្ញត្តត្តា ច វត្តព្ពមហត្តំ បត្តកាលេ បញ្ញត្តា។ ទុតិយអនុបញ្ញត្តិ ពាហុសច្ចមហត្តំ បត្តកាលេ ឧប្បន្នា។ សោ ហាយស្មា មក្កដិបារាជិកោ យថា មាតុគាមបដិសំយុត្តេសុ សិក្ខាបទេសុ តិរច្ឆានគតិត្ថី អនធិប្បេតា, តថា ឥធាបីតិ សញ្ញាយ “សច្ចំ, អាវុសោ, ភគវតា សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តំ, តញ្ច ខោ មនុស្សិត្ថិយា, នោ តិរច្ឆានគតិត្ថិយា”តិ អាហ។ តតិយានុបញ្ញត្តិ លាភគ្គមហត្តំ បត្តកាលេ ឧប្បន្នា។ តេ ហិ វជ្ជិបុត្តកា លាភគ្គមហត្តំ បត្វា ហុត្វា យាវទត្ថំ ភុញ្ជិត្វា ន្ហាយិត្វា វរសយនេសុ សយិត្វា តតិយានុបញ្ញត្តិយា វត្ថុំ ឧប្បាទេសុំ,

តេ ច វេបុល្លមហត្តំ បត្តេ សង្ឃេ ឧប្បន្នា, សយញ្ច វេបុល្លមហត្តំ បត្តាតិ “វេបុល្លមហត្តម្បេត្ថ លព្ភតី”តិ វុត្តំ។ ឥទំ បឋមបារាជិកសិក្ខាបទំ តិវិធម្បិ វត្ថុំ ឧបាទាយ ចតុព្ពិធម្បិ តំ កាលំ បត្វា បញ្ញត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

តត្ថ **យោ បនា**តិ អនវសេសបរិយាទានបទំ។ **ភិក្ខូ**តិ តស្ស អតិប្បសង្គនិយមបទំ។ **ភិក្ខូនំ សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ**តិ តស្ស វិសេសនវចនំ។ ន ហិ សព្ពោបិ ភិក្ខុនាមកោ យា ភគវតា យាយ កាយចិ ឧបសម្បទាយ ឧបសម្បន្នភិក្ខូនំ ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទេន សិក្ខិតព្ពសិក្ខា វិហិតា, “ឯត្ថ សហ ជីវន្តី”តិ យោ ច អាជីវោ វុត្តោ, តំ ឧភយំ សមាបន្នោវ ហោតិ។ កទា បន សមាបន្នោ អហោសិ? យាយ កាយចិ ឧបសម្បទាយ ឧបសម្បន្នសមនន្តរមេវ តទុភយំ ជានន្តោបិ អជានន្តោបិ តទជ្ឈុបគតត្តា សមាបន្នោ នាម ហោតិ។ **សហជីវន្តី**តិ យាវ សិក្ខំ ន បច្ចក្ខាតិ, បារាជិកភាវញ្ច ន បាបុណាតិ, យំ បន វុត្តំ **អន្ធកដ្ឋកថាយំ** “សិក្ខំ បរិបូរេន្តោ សិក្ខាសមាបន្នោ សាជីវំ អវីតិក្កមន្តោ សាជីវសមាបន្នោ ហោតី”តិ, តំ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទវសេន វុត្តំ។ ន ហិ សិក្ខំ អបរិបូរេន្តោ កាមវិតក្កាទិពហុលោ វា ឯកច្ចំ សាវសេសំ សាជីវំ វីតិក្កមន្តោ វា សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ នាម ន ហោតិ។ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទេន បន ចតុក្កំ លព្ភតិ អត្ថិ ភិក្ខុ សិក្ខាសមាបន្នោ សីលានិ បច្ចវេក្ខន្តោ ន សាជីវសមាបន្នោ អចិត្តកំ សិក្ខាបទំ វីតិក្កមន្តោ, អត្ថិ ន សិក្ខាសមាបន្នោ កាមវិតក្កាទិពហុលោ សាជីវសមាបន្នោ និរាបត្តិកោ, អត្ថិ ន សិក្ខាសមាបន្នោ ន ច សាជីវសមាបន្នោ អនវសេសំ អាបត្តឹ អាបន្នោ, អត្ថិ សិក្ខាសមាបន្នោ ច សាជីវសមាបន្នោ ច សិក្ខំ បរិបូរេន្តោ សាជីវញ្ច អវីតិក្កមន្តោ, អយមេវ ចតុត្ថោ ភិក្ខុ ឧក្កដ្ឋោ ឥធ អធិប្បេតោ សិយា។ ន ហិ ភគវា អនុក្កដ្ឋំ វត្ថុំ យុត្តោតិ ចេ? ន, “តត្រ យាយំ អធិសីលសិក្ខា, អយំ ឥមស្មឹ អត្ថេ អធិប្បេតា សិក្ខា”តិវចនវិរោធតោ។ ឧក្កដ្ឋគ្គហណាធិប្បាយេ សតិ “សិក្ខាតិ តិស្សោ សិក្ខា”តិ ឯត្តកមេវ វត្តព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ សិក្ខត្តយសមាបន្នោ ហិ សព្ពុក្កដ្ឋោតិ។

“មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវេយ្យា”តិ បរតោ វចនំ អបេក្ខិត្វា អធិសីលសិក្ខាវ វុត្តាតិ ចេ? ន, តស្សាបិ អភព្ពត្តា។ ន ហិ អធិសីលសិក្ខំ បរិបូរេន្តោ សាជីវញ្ច អវីតិក្កមន្តោ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវិតុំ ភព្ពោ, តំ សិក្ខំ អបរិបូរេន្តោ សាជីវញ្ច វីតិក្កមន្តោ ឯវ ហិ បដិសេវេយ្យាតិ អធិប្បាយោ, តស្មា ឯវមេត្ថ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ យស្មា សិក្ខាបទសង្ខាតោ សាជីវោ អធិសីលសិក្ខមេវ សង្គណ្ហាតិ, នេតរំ អធិចិត្តសិក្ខំ អធិបញ្ញាសិក្ខំ វា, តស្មា “តត្រ យាយំ អធិសីលសិក្ខា, អយំ ឥមស្មឹ អត្ថេ អធិប្បេតា សិក្ខា”តិ វុត្តំ, តស្មា អធិសីលសិក្ខាយ សង្គាហកោ សាជីវោ សិក្ខាសាជីវោតិ វុត្តោ។ ឥតិ សាជីវវិសេសនត្ថំ សិក្ខាគ្គហណំ កតំ។ តទត្ថទីបនត្ថមេវ **វិភង្គេ** សិក្ខំ អបរាមសិត្វា “តស្មឹ សិក្ខតិ, តេន វុច្ចតិ សាជីវសមាបន្នោ”តិ វុត្តំ , តេន ឯកមេវិទំ អត្ថបទន្តិ ទីបិតំ ហោតិ។ តញ្ច ឧបសម្បទូបគមនន្តរតោ បដ្ឋាយ សិក្ខនាធិការត្តា “សិក្ខតី”តិ ច “សមាបន្នោ”តិ ច វុច្ចតិ។ យោ ឯវំ “សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ”តិ សង្ខ្យំ គតោ, តាទិសំ បច្ចយំ បដិច្ច អបរភាគេ សាជីវសង្ខាតមេវ សិក្ខំ អប្បច្ចក្ខាយ, តស្មឹយេវ ច ទុព្ពល្យំ អនាវិកត្វា មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវេយ្យាតិ អយមត្ថោ យុជ្ជតិ។ កិន្តុ អដ្ឋកថានយោ បដិក្ខិត្តោ ហោតិ។ សោ ច ន បដិក្ខេបារហោតិ តេន តទនុសារេន ភាវិតព្ពំ។

អធិប្បាយោ បនេត្ថ បរិយេសិតព្ពោ, សោ ទានិ វុច្ចតិ – សព្ពេសុបិ សិក្ខាបទេសុ ឥទមេវ ភិក្ខុលក្ខណំ សាធារណំ, យទិទំ “ភិក្ខូនំ សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ”តិ។ ខីណាសវោបិ សាវកោ អាបត្តឹ អាបជ្ជតិ អចិត្តកំ, តថា សេក្ខោ។ បុថុជ្ជនោ បន សចិត្តកម្បិ, តស្មា សេក្ខាសេក្ខបុថុជ្ជនភិក្ខូនំ សាមញ្ញមិទំ ភិក្ខុលក្ខណន្តិ កត្វា កេវលំ សិក្ខាសមាបន្នោ, កេវលំ សាជីវសមាបន្នោ ច ឧភយសមាបន្នោ ចាតិ សរូបេកទេសេកសេសនយេន “សិក្ខាសាជីវសមអាបន្នោ”ត្វេវ សម្បិណ្ឌេត្វា ឧក្កដ្ឋគ្គហណេន អនុក្កដ្ឋានំ គហណសិទ្ធិតោ អដ្ឋកថាយំ ឧក្កដ្ឋោវ វុត្តោ។ តមេវ សម្បាទេតុំ “តស្មឹ សិក្ខតិ, តេន វុច្ចតិ សាជីវសមាបន្នោ”តិ ឯត្ថ សិក្ខាបទស្ស អវចនេ បរិហារំ វត្វា យស្មា បន សោ អសិក្ខម្បិ សមាបន្នោ, តស្មា សិក្ខាសមាបន្នោតិបិ អត្ថតោ វេទិតព្ពោតិ ច វត្វា “យំ សិក្ខំ សមាបន្នោ តំ អប្បច្ចក្ខាយ យញ្ច សាជីវំ សមាបន្នោ តត្ថ ទុព្ពល្យំ អនាវិកត្វា”តិ វុត្តន្តិ អយមដ្ឋកថាយំ អធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ។ ឯតស្មឹ បន អធិប្បាយេ អធិសីលសិក្ខាយ ឯវ គហណំ សព្ពត្ថិកត្តា, សីលាធិការតោ ច វិនយស្សាតិ វេទិតព្ពំ។ យថា ច សិក្ខាបទំ សមាទិយន្តោ សីលំ សមាទិយតីតិ វុច្ចតិ, ឯវំ សិក្ខាបទំ បច្ចក្ខន្តោ សីលសង្ខាតំ សិក្ខំ បច្ចក្ខាតីតិ វត្តុំ យុជ្ជតិ, តស្មា តត្ថ វុត្តំ “យំ សិក្ខំ សមាបន្នោ, តំ អប្បច្ចក្ខាយា”តិ។ សិក្ខំ បច្ចក្ខាយ បដិសេវិតមេថុនស្ស ឧបសម្បទំ អនុជានន្តោ ន សម្ហូហនតិ នាម។ ន ហិ សោ ភិក្ខុ ហុត្វា បដិសេវិ, “យោ បន ភិក្ខូ”តិ ច បញ្ញត្តំ។ ឯត្តាវតា សមាសតោ “សិក្ខាសាជីវសមាន្នោ”តិ ឯត្ថ វត្តព្ពំ វុត្តំ។

កឹ ឥមិនា វិសេសវចនេន បយោជនំ, ននុ “យោ បន ភិក្ខុ សិក្ខំ អប្បច្ចក្ខាយ ទុព្ពល្យំ អនាវិកត្វា…បេ…. អសំវាសោ”តិ ឯត្តកមេវ វត្តព្ពន្តិ ចេ ? ន វត្តព្ពំ អនិដ្ឋប្បសង្គតោ។ យោ បន សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ ថេយ្យសំវាសាទិកោ កេវលេន សមញ្ញាមត្តេន, បដិញ្ញាមត្តេន វា ភិក្ខុ, តស្សាបិ សិក្ខាបច្ចក្ខានំ អត្ថិ។ សិក្ខំ អប្បច្ចក្ខាយ ច មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវន្តស្ស បារាជិកាបត្តិ។ យោ វា បច្ឆា បារាជិកំ អាបត្តឹ អាបជ្ជិត្វា ន សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ តស្ស ច, យោ វា បក្ខបណ្ឌកត្តា បណ្ឌកភាវូបគមនេន ន សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ តស្ស ច

តទុភយំ អត្ថីតិ អាបជ្ជតិ។ “បណ្ឌកភាវបក្ខេ ច បក្ខបណ្ឌកោ ឧបសម្បទាយ ន វត្ថូ”តិ វុត្តំ, តស្មា ឥតរស្មិំ បក្ខេ វត្ថូតិ សិទ្ធំ, តស្មិំ បក្ខេ ឧបសម្បន្នោ បណ្ឌកភាវបក្ខេ បណ្ឌកត្តា ន សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ, សោ បរិច្ចជិតព្ព សិក្ខាយ អភាវេន សិក្ខំ អប្បច្ចក្ខាយ មុខេន បរស្ស អង្គជាតគ្គហណាទយោ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវេយ្យ, តស្ស កុតោ បារាជិកាបត្តីតិ អធិប្បាយោ។ អយំ នយោ អបណ្ឌកបក្ខំ អលភមានស្សេវ បរតោ យុជ្ជតិ, លភន្តស្ស បន អរូបសត្តានំ កុសលានំ សមាបត្តិក្ខណេ ភវង្គវិច្ឆេទេ សតិបិ អមរណំ វិយ បណ្ឌកភាវបក្ខេបិ ភិក្ខុភាវោ អត្ថិ។ សំវាសំ វា សាទិយន្តស្ស ន ថេយ្យសំវាសកភាវោ អត្ថិ អន្តិមវត្ថុំ អជ្ឈាបន្នស្ស វិយ។ ន ច សហសេយ្យាទិកំ ជនេតិ។ គណបូរកោ បន ន ហោតិ អន្តិមវត្ថុំ អជ្ឈាបន្នោ វិយ, ន សោ សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ, ឥតរស្មិំ បន បក្ខេ ហោតិ, អយំ ឥមស្ស តតោ វិសេសោ។ កិមយំ សហេតុកោ, ឧទាហុ អហេតុកោតិ? ន អហេតុកោ។ យតោ ឧបសម្បទា តស្ស អបណ្ឌកបក្ខេ អនុញ្ញាតា សហេតុកបដិសន្ធិកត្តា។ បណ្ឌកភាវបក្ខេបិ កិស្ស នានុញ្ញាតាតិ ចេ? បណ្ឌកភូតត្តា ឱបក្កមិកបណ្ឌកស្ស វិយ។

អបិច សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោតិ ឥមិនា តស្ស សិក្ខាសមាទានំ ទីបេត្វា តំ សមាទិន្នសិក្ខំ អប្បច្ចក្ខាយ តត្ថ ច ទុព្ពល្យំ អនាវិកត្វាតិ វត្តុំ យុជ្ជតិ, ន អញ្ញថាតិ ឥមិនា ការណេន យថាវុត្តានិដ្ឋប្បសង្គតោ “យោ បន ភិក្ខុ ភិក្ខូនំ សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ សិក្ខំ អប្បច្ចក្ខាយា”តិអាទិ វុត្តំ។ យថា ចេត្ថ, តថា “យោ បន ភិក្ខុ ភិក្ខូនំ សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ សិក្ខំ អប្បច្ចក្ខាយ ទុព្ពល្យំ អនាវិកត្វា គាមា វា អរញ្ញា វា អទិន្នំ ថេយ្យសង្ខាតំ អាទិយេយ្យ (បារា. ៨៩), សុគតចីវរប្បមាណំ ចីវរំ ការាបេយ្យ អតិរេកំ វា, ឆេទនកំ បាចិត្តិយ”ន្តិអាទិនា (បាចិ. ៥៤៨) នយេន សព្វត្ថ យោជេតព្ពំ ។ **អន្តមសោ តិរច្ឆានគតាយបី**តិ មនុស្សិត្ថិំ ឧបាទាយ វុត្តំ។ ន ហិ “បគេវ បណ្ឌកេ បុរិសេ វា”តិ វត្តុំ យុជ្ជតិ។ សេសំ តត្ថ តត្ថ វុត្តនយមេវ។

អយំ បឋមបារាជិកស្ស មាតិកាយ ភាវ វិនិច្ឆយោ។

ចតុព្ពិធវិនយកថាវណ្ណនា

៤៥. នីហរិត្វាតិ ឯត្ថ សាសនតោ នីហរិត្វាតិ អត្ថោ។ “បញ្ចហុបាលិ, អង្គេហិ សមន្នាគតេន ភិក្ខុនា នានុយុញ្ជិតព្ពំ។ កតមេហិ បញ្ចហិ? សុត្តំ ន ជានាតិ, សុត្តានុលោមំ ន ជានាតី”តិ (បរិ. ៤៤២) ឯវមាទិតោ ហិ បរិយត្តិសាសនតោ សុត្តំ, សុត្តានុលោមញ្ច នីហរិត្វា បកាសេសុំ។ “អនាបត្តិ ឯវំ អម្ហាកំ អាចរិយានំ ឧគ្គហោ បរិបុច្ឆាតិ ភណតី”តិ ឯវមាទិតោ បរិយត្តិសាសនតោ អាចរិយវាទំ នីហរិត្វា បកាសេសុំ។ **ភារុកច្ឆកវត្ថុស្មិំ** “អាយស្មា ឧបាលិ ឯវមាហ – អនាបត្តិ, អាវុសោ, សុបិនន្តេនា”តិ (បារា. ៧៨) ឯវមាទិតោ បរិយត្តិសាសនតោ ឯវ អត្តនោមតិំ នីហរិត្វា បកាសេសុំ។ តាយ ហិ អត្តនោមតិយា ថេរោ ឯតទគ្គដ្ឋានំ លភិ។ អបិ ច វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា “អនុបសម្បន្នេន បញ្ញត្តេន វា អបញ្ញត្តេន វា វុច្ចមានោ…បេ.… អនាទរិយំ ករោតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ (បាចិ. ៣៤៣)។ តត្ថ ហិ បញ្ញត្តំ នាម សុត្តំ។ សេសត្តយំ អបញ្ញត្តំ នាម។ តេនាយំ “ចតុព្ពិធញ្ហិ វិនយំ, មហាថេរា”តិ គាថា សុវុត្តា។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ នាគសេនត្ថេរេន។ **អាហច្ចបទេនា**តិ អដ្ឋ វណ្ណដ្ឋានានិ អាហច្ច វុត្តេន បទនិកាយេនាតិ អត្ថោ, ឧទាហដេន កណ្ឋោក្កន្តេន បទសមូហេនាតិ អធិប្បាយោ។ **រសេនា**តិ តស្ស អាហច្ចភាសិតស្ស រសេន, តតោ ឧទ្ធដេន វិនិច្ឆយេនាតិ អត្ថោ។ សុត្តច្ឆាយា វិយ ហិ សុត្តានុលោមំ។ អាចរិយវាទោ **“អាចរិយវំសោ”**តិ វុត្តោ **បាឡិយំ** វុត្តានំ អាចរិយានំ បរម្បរាយ អាភតោវ បមាណន្តិ ទស្សនត្ថំ។ **អធិប្បាយោ**តិ ការណោបបត្តិសិទ្ធោ ឧហាបោហនយប្បវត្តោ បច្ចក្ខាទិបមាណបតិរូបកោ។ **អធិប្បាយោ**តិ ឯត្ថ “អត្តនោមតី”តិ កេចិ អត្ថំ វទន្តិ។

បរិវារដ្ឋកថាយំ , ឥធ ច កិញ្ចាបិ “សុត្តានុលោមំ នាម ចត្តារោ មហាបទេសា”តិ វុត្តំ, អថ ខោ មហាបទេសនយសិទ្ធំ បដិក្ខិត្តាបដិក្ខិត្តំ អនុញ្ញាតានុញ្ញាតំ កប្បិយាកប្បិយន្តិ អត្ថតោ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ យស្មា ឋានំ ឱកាសោ បទេសោតិ ការណវេវចនានិ “អដ្ឋានមេតំ, អានន្ទ, អនវកាសោ”តិអាទិ (បារា. ៤៣) សាសនតោ, “និគ្គហដ្ឋាន”ន្តិ ច “អសន្ទិដ្ឋិដ្ឋាន”ន្តិ ច “អសន្ទិដ្ឋិ ច បន បទេសោ”តិ ច លោកតោ, តស្មា **មហាបទេសា**តិ មហាការណានីតិ អត្ថោ។ ការណំ នាម ញាបកោ ហេតុ ឥធាធិប្បេតំ។ មហន្តភាវោ បន តេសំ មហាវិសយត្តា មហាភូតានំ វិយ។ តេ ទុវិធា វិនយមហាបទេសា សុត្តន្តិកមហាបទេសា ចាតិ។ តត្ថ វិនយមហាបទេសា វិនយេ បយោគំ គច្ឆន្តិ, ឥតរេ ឧភយត្ថាបិ, តេនេវ **បរិវារេ** អនុយោគវត្តេ “ធម្មំ ន ជានាតិ, ធម្មានុលោមំ ន ជានាតី”តិ (បរិ. ៤៤២) វុត្តំ។ តត្ថ **ធម្ម**ន្តិ ឋបេត្វា វិនយបិដកំ អវសេសបិដកទ្វយំ។ **ធម្មានុលោម**ន្តិ សុត្តន្តិកេ ចត្តារោ មហាបទេសេ។ តត្ថ យោ ធម្មំ ធម្មានុលោមញ្ចេវ ជានាតិ, ន វិនយំ វិនយានុលោមញ្ច, សោ “ធម្មំ រក្ខាមី”តិ វិនយំ ឧព្ពិនយំ ករោតិ, ឥតរោ “វិនយំ រក្ខាមី”តិ ធម្មំ ឧទ្ធម្មំ ករោតិ, ឧភយំ ជានន្តោ ឧភយម្បិ សម្បាទេតិ។

តត្រិទំ មុខមត្តំ – តត្ថ បឋមោ “សោ ចេ បវេសនំ សាទិយតិ, បវិដ្ឋំ, ឋិតំ, ឧទ្ធរណំ សាទិយតិ អាបត្តិ, ន សាទិយតិ អនាបត្តី”តិ ឯត្ថ វិប្បដិបជ្ជតិ។ សោ ហាយស្មា សុខវេទនីយស្ស ឧបាទិន្នផោដ្ឋព្ពស្ស, កាយិន្ទ្រិយស្ស ច សមាយោគេ សតិ បដិវិជានន្តោ កាយិកសុខវេទនុប្បត្តិមត្តេន សាទិយតិ នាមាតិ បរិច្ឆិន្ទិត្វា តស្ស អាបត្តិ បារាជិកស្សាតិ អសេវនាធិប្បាយស្សបិ អាបត្តិប្បសង្គំ ករោតិ, តថា យស្ស សន្ថតត្តា វា យោនិទោសវសេន វា ទុក្ខា អសាតា វេទនា, វាតោបហតគត្តតាយ វា នេវ កាយិកវេទនា, តស្ស ជានតោ អជានតោបិ “អនាបត្តិ អសាទិយន្តស្សា”តិ (បារា. ៧៦) សុត្តន្តំ ទស្សេត្វា សេវនាធិប្បាយស្សាបិ អនាបត្តិប្បសង្គំ ករោតិ, តថា យទិ មោចនរាគេន ឧបក្កមតោ មុត្តេ សង្ឃាទិសេសោ, បគេវ មេថុនរាគេនាតិ ទុក្កដដ្ឋានំ គហេត្វា សង្ឃាទិសេសដ្ឋានំ ករោតិ, ឯវំ វិនយំ ឧព្ពិនយំ ករោតិ នាម។ ឥតរោ “អនាបត្តិ អជានន្តស្សាតិ វុត្តត្តា ជានតោ ជាននេនេវ សុខវេទនា ហោតុ វា មា វា សាទិយនា ហោតី”តិ វត្វា អសេវនាធិប្បាយស្សបិ ជានតោ អនាបត្តិដ្ឋានេ អាបត្តឹ ករោតិ, អនវជ្ជំ សាវជ្ជំ ករោតីតិ ឯវំ ធម្មំ ឧទ្ធម្មំ ករោតិ។ ឧភយំ បន ជានន្តោ “ភិក្ខុស្ស សេវនចិត្តំ ឧបដ្ឋិតេតិ (បារា. ៥៧) វចនតោ សេវនចិត្តមេវេត្ថ បមាណំ, តស្ស ភាវេន អាបត្តិ បារាជិកស្ស, អភាវេន អនាបត្តី”តិ វត្វា ឧភយម្បិ វត្ថតិ សម្បាទេតិ។ ឥមិនា នយេន សព្ពសិក្ខាបទេសុ យថាសម្ភវំ សប្បយោជនា កាតព្ពា។

សង្គីតី អារោបេត្វា ឋបិតបាឡិតោ វិនិមុត្តំ កត្វា ឋបិតត្តា **បាឡិវិនិមុត្តា** អត្ថតោ, នយតោ, អនុលោមតោ ច បាឡិ**ឱក្កន្តវិនិច្ឆយប្បវត្តា** អនុបវិដ្ឋវិនិច្ឆយវសេន បវត្តាតិ អត្ថោ។ “ន សមូហនិស្សតី”តិ ជានន្តោបិ ភគវា កេវលំ “តេសំ មតំ បច្ឆិមា ជនតា មម វចនំ វិយ បមាណំ ករេត្វូ”តិ ទស្សនត្ថញ្ច បរិនិព្ពានកាលេ ឯវមាហ “អាកង្ខមានោ, អានន្ទ, សង្ឃោ មមច្ចយេន ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ សមូហនតូ”តិ (ទី. និ. ២.២១៦), តេនេតំ សិទ្ធំ “បញ្ញត្តម្បិ ចេ សិក្ខាបទំ សមូហនិតុំ យស្ស សង្ឃស្ស អនុញ្ញាតំ ភគវតា, តស្ស បញ្ញត្តានុលោមំ អតិរេកត្ថទីបនំ, បគេវានុញ្ញាតំ ភគវតា”តិ។ កិញ្ច ភិយ្យោ ឧនាតិរិត្តសិក្ខាបទេសុ អាចរិយកុលេសុ វិវាទោ អញ្ញមញ្ញំ ន កាតព្ពោតិ ទស្សនត្ថញ្ច។ កស្មា សង្ឃោ ន សមូហនីតិ? អញ្ញមញ្ញំ វិវាទប្បសង្គទស្សនតោ។ ភគវតា ច “សព្ពេហេវ សមគ្គេហិ សម្មោទមានេហិ អវិវទមានេហិ សិក្ខិតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ ច ឯកច្ចេ ថេរា ឯវមាហំសូតិ ច អញ្ញវាទទស្សនតោ វិវទមានេហិ សិក្ខិតព្ពំ ជាតំ, តទភាវត្ថម្បិ ញត្តិទុតិយកម្មវាចំ សាវេត្វា អវិវទមានេហេវ សិក្ខិតព្ពំ អកាសិ។

អបិចាតិ អត្តនោ មតិយា បាកដករណត្ថំ អារម្ភោ។ តត្ថ “សុត្តន្តាភិធម្មវិនយដ្ឋកថាសូ”តិ វចនតោ បិដកត្តយស្សបិ សាធារណា ឯសា កថាតិ វេទិតព្ពា, “អថ បនាយំ កប្បិយ”ន្តិអាទិ វិនយស្សេវ។ **ការកសង្ឃសទិស**ន្តិ សង្គីតិការកសង្ឃសទិសំ។ “សុត្តាទិចតុក្កំ អប្បច្ចក្ខាយ តេន អវិរុទ្ធស្ស កម្មស្ស ការកសង្ឃសទិស”ន្តិ **ធម្មសិរិត្ថេរស្ស គណ្ឋិបទេ** វុត្តំ, តំ អយុត្តំ, “សុត្តមេវ ពលវតរំ។ សុត្តញ្ហិ អប្បដិវត្តិយំ ការកសង្ឃសទិស”ន្តិ ឯតេហិ បទេហិ អយុត្តត្តា។ **បាកតិកេ** បន **គណ្ឋិបទេ** “តមត្ថំ វិនិច្ឆិនិត្វា តស្ស ការកសង្ឃសទិស”ន្តិ វុត្តំ។ **បរវាទី**តិ អម្ហាកំ សមយវិជាននកោ អញ្ញនិកាយិកោតិ វុត្តំ។ **បរវាទី សុត្តានុលោម**ន្តិ កថំ? “អញ្ញត្រ ឧទកទន្តបោនា”តិ (បាចិ. ២៦៦) សុត្តំ សកវាទិស្ស, តទនុលោមតោ នាឡិកេរផលស្ស ឧទកម្បិ ឧទកមេវ ហោតីតិ បរវាទី ច។

> “នាឡិកេរស្ស យំ តោយំ, បុរាណំ បិត្តពន្ធនំ;
> តមេវ តរុណំ តោយំ, បិត្តឃំ ពលពន្ធន”ន្តិ។ –

ឯវំ បរវាទិនា វុត្តេ សកវាទី ធញ្ញផលស្ស គតិកត្តា, អាហារត្ថស្ស ច ផរណតោ “យាវកាលិកមេវ ត”ន្តិ វទន្តោ បដិក្ខិបតិ។ **បរោ អាចរិយវាទ**ន្តិ “សុង្កំ បរិហរតីតិ ឯត្ថ ឧបចារំ ឱក្កមិត្វា កិញ្ចាបិ បរិហរតិ, អវហារោ ឯវា”តិ អដ្ឋកថាវចនតោ “តថា ករោន្តោ បារាជិកមាបជ្ជតី”តិ បរវាទិនា វុត្តេ សកវាទី “សុង្កំ បរិហរតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ សុត្តំ តត្ថេវ អាគតមហាអដ្ឋកថាវចនេន សទ្ធឹ ទស្សេត្វា បដិសេធេតិ, តថា ករោន្តស្ស ទុក្កដមេវាតិ។ **បរោ អត្តនោមតី**តិ ឯត្ថ “បុរេភត្តំ បរសន្តកំ អវហរាតិ បុរេភត្តមេវ ហរិស្សាមីតិ វាយមន្តស្ស បច្ឆាភត្តំ ហោតិ, បុរេភត្តបយោគោវ សោ, តស្មា មូលដ្ឋោ ន មុច្ចតីតិ តុម្ហាកំ ថេរវាទត្តា មូលដ្ឋស្ស បារាជិកមេវា”តិ បរវាទិនា វុត្តេ សកវាទី “តំ សង្កេតំ បុរេ វា បច្ឆា វា តំ ភណ្ឌំ អវហរតិ, មូលដ្ឋស្ស អនាបត្តី”តិ (បារា. ១១៩) សុត្តំ ទស្សេត្វា បដិក្ខិបតិ។

បរោ សុត្តន្តិ “អនិយតហេតុធម្មោ សម្មត្តនិយតហេតុធម្មស្ស អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ សុត្តំ បដ្ឋានេ លិខិតំ ទស្សេត្វា “អរិយមគ្គស្ស ន និព្ពានមេវារម្មណ”ន្តិ បរវាទិនា វុត្តេ សកវាទី “អារម្មណត្តិកាទិសុត្តានុលោមេ ន ឱតរតី”តិ បដិក្ខិបតិ។ សុត្តានុលោមេ ឱតរន្តំយេវ ហិ សុត្តំ នាម, នេតរំ។ តេន វុត្តំ បាឡិអាគតំ បញ្ញាយតីតិ ឯត្តកេនបិ សិទ្ធេ **តិស្សោ សង្គីតិយោ អារុឡ្ហបាឡិអាគតំ បញ្ញាយតី**”តិអាទិ។ គាទិសញ្ហិ បមាទលេខន្តិ អាចរិយោ។ “អប្បមាទោ អមតំ បទំ, បមាទោ មច្ចុនោ បទ”ន្តិ (ធ. ប. ២១; នេត្តិ.

២៦) វចនតោ ទិន្នភោជនេ ភុញ្ជិត្វា បរិស្សយានិ បរិវជ្ជិត្វា សតី បច្ចុបដ្ឋបេត្វា វិហរន្តោ និច្ចោ ហោតីតិ។ ឯវ រូបស្ស អត្ថស្ស វសេន អារុឡ្ហម្បិ សុត្តំ ន គហេតព្ពំ, តេន វុត្តំ នោ ចេ តថា បញ្ញាយតីតិ សិទ្ធេបិ **“នោ ចេ តថា បញ្ញាយតិ, ន ឱតរតិ ន សមេតី”**តិ។ **“ពាហិរកសុត្តំ វា”**តិ វុត្តត្តា អត្តនោ សុត្តម្បិ អត្ថេន អសមេន្តំ ន គហេតព្ពំ។ **បរោ អាចរិយវាទ**ន្តិអាទីសុ ទ្វីសុ នយេសុ បមាទលេខវសេន តត្ថ តត្ថ អាគតដ្ឋកថាវចនំ ថេរវាទេហិ សទ្ធឹ យោជេត្វា វេទិតព្ពំ។

អថ បនាយំ អាចរិយវាទំ។ បរោ សុត្តន្តិ បរវាទិនា “មូលពីជំ នាម ហលិទ្ទិ សិង្គិវេរំ វចា…បេ… ពីជេ ពីជសញ្ញី ឆិន្ទតិ វា ឆេទាបេតិ វា ភិន្ទតិ វា…បេ… អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សាតិ (បាចិ. ៩១) តុម្ហាកំ បាឋត្តា ហលិទ្ទិគណ្ឋី ឆិន្ទន្តស្ស បាចិត្តិយ”ន្តិ វុត្តេ សកវាទី “យានិ វា បនញ្ញានិ អត្ថិ មូលេ សញ្ជាយន្តី”តិអាទឹ ទស្សេត្វា តស្ស អដ្ឋកថាសង្ខាតេន អាចរិយវាទេន បដិក្ខិបតិ។ ន ហិ គណ្ឋិម្ហិ គណ្ឋិ ជាយតីតិ។ **បរោ សុត្តានុលោម**ន្តិ បរវាទិនា “អនាបត្តិ ឯវំ អម្ហាកំ អាចរិយានំ ឧគ្គហោតិ វចនស្សានុលោមតោ ‘អម្ហាកំ បោរាណភិក្ខូ ឯកបាសាទេ គព្ភំ ថកេត្វា អនុបសម្បន្នេន សយិតុំ វដ្ដតីតិ តថា កត្វា អាគតា, តស្មា អម្ហាកំ វដ្ដតី’តិ តុម្ហេសុ ឯវ ឯកច្ចេសុ វទន្តេសុ តុម្ហាកំ ន កិញ្ចិ វត្តុំ សក្កា”តិ វុត្តេ សកវាទី “សុត្តំ សុត្តានុលោមញ្ច ឧគ្គហិតកានំយេវ អាចរិយានំ ឧគ្គហោ បមាណ”ន្តិអាទិអដ្ឋកថាវចនំ ទស្សេត្វា បដិសេធេតិ។ **បរោ អត្តនោមតិ**ន្តិ “ទ្វារំ វិវរិត្វា អនាបុច្ឆា សយិតេសុ កេ មុច្ចន្តី”តិ ឯត្ថ បន ទ្វេបិ ជនា មុច្ចន្តិ យោ ច យក្ខគហិតកោ, យោ ច ពន្ធិត្វា និបជ្ជាបិតោតិ តុម្ហាកំ ថេរវាទត្តា អញ្ញេ សព្ពេបិ យថា តថា វា និបន្នាទយោបិ មុច្ចន្តីតិ បដិសេធេតិ។

អថ បនាយំ អត្តនោមតី។ បរោ សុត្តន្តិ “អាបត្តឹ អាបជ្ជន្តី”តិ បរវាទិនា វុត្តេ សកវាទី “ទិវា កិលន្តរូបោ មញ្ចេ និសិន្នោ បាទេ ភូមិតោ អមោចេត្វាវ និទ្ទាវសេន និបជ្ជតិ, តស្ស អនាបត្តី”តិអាទិអដ្ឋកថាវចនំ (បារា. អដ្ឋ. ១.៧៧) ទស្សេត្វា ឯកភង្គេន និបន្នាទយោបិ មុច្ចន្តីតិ បដិសេធេតិ។ **អថាយំ អត្តនោមតី។ បរោ សុត្តានុលោម**ន្តិ “ទោមនស្សំ បាហំ, ទេវានមិន្ទ, ទុវិធេន វទាមិ សេវិតព្ពម្បិ អសេវិតព្ពម្បី”តិអាទិវចនេហិ (ទី. និ. ២.៣៦០) សំសន្ទនតោ សទារបោសេ ទោសោ តុម្ហាកំ នត្ថិ, តេន វុត្តំ ‘បុត្តទារស្ស សង្គហោ’”តិ (ខុ. បា. ៥.៦; សុ. និ. ២៦៥) បរវាទិនា វុត្តេ កិញ្ចាបិ សកវាទី ពហុស្សុតោ ន ហោតិ, អថ ខោ រាគសហិតេនេវ អកុសលេន ភវិតព្ពន្តិ បដិក្ខិបតិ។ សេសេសុបិ ឥមិនា នយេន អញ្ញថាបិ អនុរូបតោ យោជេតព្ពំ។ ឥទំ សព្ពំ ឧបតិស្សត្ថេរាទយោ អាហុ។ ធម្មសិរិត្ថេរោ បន “ឯត្ថ បរោតិ វុត្តោ អញ្ញនិកាយិកោ, សោ បន អត្តនោ សុត្តាទីនិយេវ អាហរតិ។ តានិ សកវាទី អត្តនោ សុត្តាទិម្ហិ ឱតារេត្វា សចេ សមេតិ គណ្ហាតិ, នោ ចេ បដិក្ខិបតី”តិ វទតិ។

ចតុព្ពិធវិនយកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បទភាជនីយវណ្ណនា

សិក្ខាបទវិភង្គេ បន កិញ្ចាបិ **យោ បនា**តិ អនវសេសបរិយាទានបទំ, តថាបិ **ភិក្ខូ**តិ ឥមិនា បរបទេន សមានាធិករណត្តា តទនុរូបានេវស្ស វិភង្គបទានិ វុត្តានិ។ ភិក្ខុនិព្ពចនបទានិ តីណិ កិញ្ចាបិ សភិក្ខុភាវស្ស, អភិក្ខុភាវស្ស ចាតិ យស្ស កស្សចិ បព្ពជិតស្ស សាធារណានិ, តថាបិ “អសុទ្ធោ ហោតិ បុគ្គលោ អញ្ញតរំ បារាជិកំ ធម្មំ អជ្ឈាបន្នោ, តញ្ចេ សុទ្ធទិដ្ឋិ សមានោ អនោកាសំ ការាបេត្វា ចាវនាធិប្បាយោ វទេតិ, អាបត្តិ សង្ឃាទិសេសេន ទុក្កដស្សា”តិ ឯវមាទិសុត្តំ និព្ពចនត្ថយុត្តោវ បុគ្គលោ “អាបត្តិ សង្ឃាទិសេសេន ទុក្កដស្សា”តិ (បារា. ៣៨៩) ឯត្ថ វុត្តោ, ន ឥតរោ គិហិភូតោតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ សព្ពស្សបិ វិនយបិដកស្ស សាធារណំ ភិក្ខុលក្ខណំ វត្ថុញ្ចិ ភគវា អារភិ។ យោ បន សុទ្ធោ ឯវ សមានោ កេនចិ ការណេន គិហិលិង្គេ ឋិតោ, សោ អត្តនោ សភិក្ខុភាវត្តា ឯវ វត្ថុ ហោតិ, អសុទ្ធោបិ ភិក្ខុលិង្គេ ឋិតត្តាតិ អយមត្ថោ ទស្សិតោ ហោតិ។ អសុទ្ធោបិ ញាតកេហិ, បច្ចត្ថិកេហិ វា រាជភយាទិការណេន វា កាសាវេសុ សឧស្សាហោវ អបនីតកាសាវោ វត្ថុ ឯវ បុន កាសាវគ្គហណេន ថេយ្យសំវាសកភាវានុបគមនតោ, ភិក្ខុនិព្ពចនត្ថេ អនិក្ខិត្តធុរត្តាតិ វុត្តំ ហោតិ។ យោ បន លិង្គត្ថេនកោ ភិក្ខុនិព្ពចនត្ថំ សយញ្ច អជ្ឈុបគតោ, សំវាសំ ថេនេន្តោ, តញ្ចេ សុទ្ធទិដ្ឋិ សមានោ អនោកាសំ ការាបេត្វា ចាវនាធិប្បាយោ វទេតិ, អាបត្តិ សង្ឃាទិសេសេន ទុក្កដស្សាតិ អយម្បិ អត្ថោ ទស្សិតោ ហោតិ។

“សមញ្ញាយ ភិក្ខុ បដិញ្ញាយ ភិក្ខូ”តិ វចនទ្វយំ យថាវុត្តញ្ច អត្ថំ ឧបព្រូហេតិ, អន្តរា ឧប្បន្នាយ និយតាយ មិច្ឆាទិដ្ឋិយា ឧបច្ឆិន្នកុសលមូលោ កេវលាយ សមញ្ញាយ, បដិញ្ញាយ ច “ភិក្ខូ”តិ វុច្ចតិ, ន បរមត្ថតោតិ ឥមំ អតិរេកត្ថំ ទីបេតិ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? “នាហំ, ភិក្ខវេ, អញ្ញំ ឯកធម្មម្បិ សមនុបស្សាមិ, យំ ឯវំ មហាសាវជ្ជំ យថយិទំ, ភិក្ខវេ, មិច្ឆាទិដ្ឋិ។ មិច្ឆាទិដ្ឋិបរមានិ, ភិក្ខវេ, មហាវជ្ជានី”តិ អាហច្ចភាសិតំ សង្គីតិត្តយារុឡ្ហំ សុត្តំ, **អដ្ឋកថាយ**ម្បិស្ស “មិច្ឆាទិដ្ឋិបរមា ឯតេសន្តិ មិច្ឆាទិដ្ឋិបរមានី”តិ (អ. និ. ១.៣១០) វុត្តំ។ បញ្ច អានន្តរិយ

កម្មានិ មហាសាវជ្ជានិ, មិច្ឆាទិដ្ឋិ បន មហាសាវជ្ជតរាតិ អធិប្បាយោតិ។ កស្មា? តេសញ្ហិ បរិច្ឆេទោ អត្ថិ, សព្ពពលវម្បិ កប្បដ្ឋិតិកមេវ ហោតិ, និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិយា បន បរិច្ឆេទោ នត្ថិ, តាយ សមន្នាគតស្ស ភវតោ វុដ្ឋានំ នត្ថិ, តស្មា "ឥមស្ស ភិក្ខុករណា កុសលា ធម្មា សំវិជ្ជន្តី"តិ វា "សុទ្ធោវាយ"ន្តិ វា ន សក្កា វត្តុំ។ "ទិដ្ឋិវិបត្តិបច្ចយា ទ្វេ អាបត្តិយោ អាបជ្ជតី"តិ វុត្តត្តា ន សក្កា "អសុទ្ធោ"តិ វា "អញ្ញតរំ បារាជិកំ ធម្មំ អជ្ឈាបន្នោ"តិ វា វត្តុំ។ ឯស ហិ ឧភោបិ បក្ខេ ន ភជតិ, តេន វុត្តំ "សមញ្ញាយ, បដិញ្ញាយ ច ភិក្ខុ, ន បរមត្ថតោ"តិ។

កិមត្ថំ បនេវំ មហាសាវជ្ជាយ និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិយា បារាជិកំ ភគវា ន បញ្ញបេសីតិ? ទុព្ពិជានត្តា។ បកតិយាបេសា ទិដ្ឋិ នាម "សម្មា"តិ វា "មិច្ឆា"តិ វា ទុវិញ្ញេយ្យា, បគេវ "និយតា"តិ វា "អនិយតា"តិ វាតិ។ តត្ថ បារាជិកាបត្តិយា បញ្ញត្តាយ ភិក្ខូ អញ្ញមញ្ញំ អសមទិដ្ឋិកំ បារាជិកំ មញ្ញមានា ឧបោសថាទីនិ អកត្វា អចិរេនេវ សាសនំ វិនាសេយ្យុំ, សយញ្ច អបុញ្ញំ បសវេយ្យុំ សុទ្ធេសុបិ ភិក្ខូសុ វិប្បដិបត្តិយា បដិបជ្ជនេន។ តស្មា ឧបាយកុសលតាយ បារាជិកំ អបញ្ញាបេត្វា តស្ស ឧក្ខេបនីយកម្មំ, សម្មាវត្តញ្ច បញ្ញាបេត្វា តំ សង្ឃេន អសម្ភោគំ, អសំវាសញ្ច អកាសិ។ ភគវា ហិ តស្ស ចេ ឯសា ទិដ្ឋិ អនិយតា, សម្មាវត្តំ បូរេត្វា ឱសារណំ លភិត្វា បកតត្តោ ភវេយ្យ។ និយតា ចេ, អដ្ឋានមេតំ អនវកាសោ, យំ សោ និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិកោ សម្មាវត្តំ បូរេត្វា ឱសារណំ លភិត្វា បកតត្តោ ភវេយ្យ។ កេវលំ "សមញ្ញាយភិក្ខុ បដិញ្ញាយភិក្ខូ"តិ នាមមត្តធារកោ ហុត្វា បរំ មរណា អរិដ្ឋោ វិយ សំសារខាណុកោវ ភវិស្សតីតិ ឥមំ នយំ អទ្ទស។

អដ្ឋសុ ឧបសម្បទាសុ តិស្សោវេត្ថ វុត្តា, ន ឥតរា បាដិបុគ្គលត្តា, ភិក្ខូនំ អសន្តកត្តា ច។ តត្ថ ហិ ឱវាទបដិគ្គហណបញ្ហព្យាករណូបសម្បទា ទ្វិន្នំ ថេរានំ ឯវ, សេសា តិស្សោ ភិក្ខុនីនំ សន្តកាតិ ឥធ នាធិប្បេតា, តិស្សន្នម្បិ ឧបសម្បទានំ មជ្ឈេ "ភទ្រោ ភិក្ខូ"តិអាទីនិ ចត្តារិ បទានិ វុត្តានិ តិស្សន្នំ សាធារណត្តា។ ឯហិភិក្ខុភាវេន វា សរណគមនញត្តិចតុត្ថេន វា ឧបសម្បន្នោ ហិ ភទ្រោ ច សារោ ច សេក្ខោ ច អសេក្ខោ ច ហោតិ, ឧបសម្បទវចនំ បន នេសំ សាវកភាវទីបនត្ថំ។ ឥមេ ឯវ ហិ អាបត្តឹ អាបជ្ជន្តិ, ន សម្មាសម្ពុទ្ធា, បច្ចេកពុទ្ធា ច។

អយំ ឥមស្មឹ អត្ថេ អធិប្បេតោតិ ឯត្ថ ច អាបត្តឹ អាបជ្ជិតុំ ភព្ពា ញត្តិចតុត្ថេនេវ កម្មេន ឧបសម្បន្នា។ ន ហិ អញ្ញេ ឯហិភិក្ខុសរណគមនឱវាទបដិគ្គហណបញ្ហព្យាករណាហិ ឧបសម្បន្នា អាបត្តឹ អាបជ្ជិតុំ ភព្ពា, តេនេតេ បដិក្ខិបិត្វា "អយំ ឥមស្មឹ អត្ថេ អធិប្បេតោ ភិក្ខូ"តិ អន្តិមោវ វុត្តោតិ កិរ **ធម្មសិរិត្ថេរោ**, តំ អយុត្តំ។ "ទ្វេ បុគ្គលា អភព្ពា អាបត្តឹ អាបជ្ជិតុំ ពុទ្ធា ច បច្ចេកពុទ្ធា ចា"តិ (បរិ. ៣២២) ឯត្តកមេវ វុត្តន្តិ។ អញ្ញថា ឯហិភិក្ខុអាទយោបិ វត្តព្ពា សិយុំ។ កិញ្ច ភិយ្យោ "ទ្វេ បុគ្គលា ភព្ពា អាបត្តឹ អាបជ្ជិតុំ ភិក្ខូ ច ភិក្ខុនិយោ ចា"តិ សាមញ្ញេន វុត្តត្តា ច, អបិច អាបត្តិភយដ្ឋានទស្សនតោ ច។ កថំ? អាយស្មា សារិបុត្តោ អាវសថបិណ្ឌំ កុក្កុច្ចាយន្តោ ន បដិគ្គហេសិ, ចីវរវិប្បវាសភយា ច សព្ពំ តិចីវរំ គហេត្វា នទឹ តរន្តោ មនំ វុឡ្ហោ អហោសិ មហាកស្សបោ។ កិញ្ច សរណគមនូបសម្បទាយ ឧបសម្បន្នេ អារព្ភ សទ្ធិវិហារិកវត្តាទីនិ អសម្មាវត្តន្តានំ នេសំ ទុក្កដានិ ច បញ្ញត្តានិ ទិស្សន្តិ, តស្មា ទុព្ពិចារិតមេតំ។ **អយំ ឥមស្មឹ អត្ថេ អធិប្បេតោ ភិក្ខូ**តិ បដិក្ខិត្តាយ សរណគមនូបសម្បទាយ អនុញ្ញាតប្បសង្គភយាតិ **ឧបតិស្សត្ថេរោ**, អាបត្តិយា ភព្ពតំ សន្ធាយ តស្មិម្បិ វុត្តេ បុព្ពេ បដិក្ខិត្តាបិ សា បុន ឯវំ វទន្តេន អនុញ្ញាតាតិ ភិក្ខូនំ មិច្ឆាគាហោ វា វិមតិ វា ឧប្បជ្ជតិ , តស្មា ន វុត្តាតិ វុត្តំ ហោតិ, តំ "ភិក្ខុនី នាម ឧភតោសង្ឃេ ឧបសម្បន្នា"តិ (បាចិ. ១៦១) ឥមិនា សមេតិ។ ឥទញ្ហិ សាកិយាទីនំ អនុញ្ញាតឧបសម្បទាយ អនុប្បពន្ធភយា វុត្តំ។

អយំ បនេត្ថ អម្ហាកំ ខន្តិ – ភិក្ខុ-បទនិទ្ទេសត្តា យត្តកានិ តេន បទេន សង្គហំ គច្ឆន្តិ, យេ ច វិនយបិដកេ តត្ថ តត្ថ សន្ទិស្សន្តិ សយំ អាបត្តាបជ្ជនង្គេន វា ទុដ្ឋុល្លារោចនបដិច្ឆាទនាទីសុ បរេសំ អាបត្តិករណង្គេន វា, តេ សព្ពេបិ ទស្សេត្វា ឥទានិ យទិទំ តស្ស ភិក្ខុ-បទស្ស វិសេសនត្ថំ វុត្តំ បរបទំ "សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ"តិ, តស្ស វសេន ឥទំ វុត្តំ "អយំ ឥមស្មឹ អត្ថេ អធិប្បេតោ ភិក្ខូ"តិ។ សោ ឯវ ហិ កម្មវាចានន្តរមេវ សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ ហោតិ តតោ បដ្ឋាយ សឧទ្ទេសសិក្ខាបទានំ ឧប្បត្តិទស្សនតោ, តស្សេវ ច សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ទិស្សតិ, នេតរស្ស។ តស្សេវ ច សិក្ខាបច្ចក្ខានំ សម្ភវតិ "ឧល្លុម្បតុ មំ, ភន្តេ, សង្ឃោ អនុកម្បំ ឧបាទាយា"តិ (មហាវ. ៧១, ១២៦) វត្វា សមាទិន្នត្តា, តស្សេវ ច ឧបសម្បន្នសមនន្តរមេវ អករណីយនិស្សយាចិក្ខនទស្សនតោ, វិនយំ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទេសំ បច្ចក្ខាមីតិអាទិសិក្ខាបច្ចក្ខានលក្ខណបារិបូរិតោ ចាតិ សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ឧបាទាយ សោ ឯវ ឥធាធិប្បេតោតិ វុត្តំ ហោតិ។

យស្មា បនស្ស សិក្ខាបច្ចក្ខានំ សព្ពថា យុជ្ជតិ, តស្មា "សិក្ខំ បច្ចក្ខាយ តំ តំ វត្ថុំ វីតិក្កមន្តស្ស តតោ តតោ អាបត្តិតោ អនាបត្តិ, ឥតរស្ស អាបត្តី"តិ វត្តុំ យុជ្ជតិ, តស្មា "យត្ថ យត្ថ សាវជ្ជបញ្ញត្តិ, អនវជ្ជបញ្ញត្តិ វា, អយំ ឥមស្មឹ អត្ថេ អធិប្បេតោ ភិក្ខូតិ វុច្ចតិ, តត្ថ តត្ថ តទជ្ឈាចារត្ថេនាយមេវ ញត្តិចតុត្ថេន ឧបសម្បន្នោ

អធិប្បេតោ នាមា”តិ វុត្តំ យុជ្ជតីតិ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ សន្តេ យំ វុត្តំ “យាយ កាយចិ ឧបសម្បទាយ អយំ ឥមស្មឹ ‘មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវិត្វា បារាជិកោ ហោតី’តិ អត្ថេ ភិក្ខូតិ អធិប្បេតោ”តិ, តម្បិ ន វត្តព្ពមេវ។ កថំ ហោតិ? វិរោធទោសោបិ បរិហតោ ហោតិ។ កថំ? សចេ ញត្តិចតុត្ថេន ឧបសម្បន្នោ ឯវ ឥធាធិប្បេតោ “ភិក្ខូ”តិ ច “ឧបសម្បន្នោ”តិ ច, តេន ន ឧបសម្បន្នោ អនុបសម្បន្នោ នាមាតិ កត្វា ញត្តិចតុត្ថកម្មតោ អញ្ញថា ឧបសម្បន្នា នាម មហាកស្សបត្ថេរាទយោ ឥតរេសំ អនុបសម្បន្នដ្ឋានេ ឋត្វា សហសេយ្យបទសោធម្មាបត្តឹ ជនេយ្យុំ, ឱមសនាទិកាលេ ច ទុក្កដមេវ ជនេយ្យុន្តិ ឯវមាទិកោ វិរោធទោសោ បរិហតោ ហោតីតិ សព្ពំ អាចរិយោ វទតិ។ **មង្គុរច្ឆវិ** នាម សាមោ។

យស្មា តេ អតិមហន្តោ ជាតិមទោ ចិត្តំ បរិយុដ្ឋាតិ, តស្មា តុម្ហេហិ មម សាសនេ ឯវំ សិក្ខិតព្ពំ ។ “**សាតសហគតា** បឋមជ្ឈានសុខសហគតា អសុភេ ច អានាបានេ ចា”តិ **គណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ **ឧទ្ធុមាតកសញ្ញា**តិ ឧទ្ធុមាតកនិមិត្តេ បដិលទ្ធបឋមជ្ឈានសញ្ញា។ **រូបសញ្ញា**តិ បថវីកសិណាទិរូបាវចរជ្ឈានសញ្ញា។ សោ តំ ព្យាកាសិ “អវិភូតា, ភន្តេ, ឧទ្ធុមាតកសញ្ញា អវឡញ្ជិតព្ពត្តា អសុភានំ, វិភូតា, ភន្តេ, រូបសញ្ញា វឡញ្ជិតព្ពត្តា កសិណានន្តិ”។ បញ្ចឧបសម្បទក្កមោ **មហាវគ្គា** គហិតោ។ **ញត្តិចតុត្ថេនា**តិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ ញត្តិ សព្ពបឋមំ វុច្ចតិ, តិស្សន្នំ បន អនុស្សាវនានំ អត្ថព្យញ្ជនភេទាភាវតោ អត្ថព្យញ្ជនភិន្នា ញត្តិតាសំ ចតុត្ថាតិ កត្វា “ញត្តិចតុត្ថ”ន្តិ វុច្ចតិ។ ព្យញ្ជនានុរូបមេវ អដ្ឋកថាយ “តីហិ អនុស្សាវនាហិ ឯកាយ ច ញត្តិយា”តិ វុត្តំ, អត្ថបវត្តិក្កមេន បទេន បន “ឯកាយ ញត្តិយា តីហិ អនុស្សាវនាហី”តិ វត្តព្ពំ។ យស្មា បនេត្ថ “ចត្តារិមានិ, ភិក្ខវេ, កម្មានិ (មហាវ. ៣៨៤), ឆ ឥមានិ, ភិក្ខវេ, កម្មានិ អធម្មកម្មំ វគ្គកម្ម”ន្តិ (មហាវ. ៣៨៧) វចនតោ កុប្បកម្មម្បិ កត្ថចិ “កម្ម”ន្តិ វុច្ចតិ តស្មា “**អកុប្បេនា**”តិ វុត្តំ។

យស្មា អកុប្បម្បិ ឯកច្ចំ ន ឋានារហំ, យេន អប្បត្តោ ឱសារណំ “សោសារិតោ”តិ **ចម្បេយ្យក្ខន្ធកេ** (មហាវ. ៣៩៥ អាទយោ) វុច្ចតិ, តស្មា “**ឋានារហេនា**”តិ វុត្តំ។ យទិ ឯវំ “ឋានារហេនា”តិ ឥទមេវ បទំ វត្តព្ពំ, ន បុព្ពបទំ ឥមិនា អកុប្បសិទ្ធិតោតិ ចេ? តំ ន, អដ្ឋានារហេន អកុប្បេន ឧបសម្បន្នោ ឥមស្មឹ អត្ថេ អនធិប្បេតោតិ អនិដ្ឋប្បសង្គតោ។ ទ្វីហិ បនេតេហិ ឯកតោ វុត្តេហិ អយមត្ថោ បញ្ញាយតិ “កេវលំ តេន អកុប្បេន ឧបសម្បន្នោ អយម្បិ ឥមស្មឹ អត្ថេ អធិប្បេតោ ‘ភិក្ខូ’តិ, ឋានារហេន ច ឧបសម្បន្នោ អយម្បិ ឥមស្មឹ អត្ថេ អធិប្បេតោ ‘ភិក្ខូ’តិ, កុប្បេន ឧបសម្បន្នោ នាធិប្បេតោ”តិ។ តេនាយម្បិ អត្ថោ សាធិតោ ហោតិ “យោ បន, ភិក្ខុ, ជានំ ឩនវីសតិវស្សំ បុគ្គលំ ឧបសម្បាទេយ្យ, សោ ច បុគ្គលោ អនុបសម្បន្នោ”តិ (បាចិ. ៤០៣) វចនតោ យាវ ន ញាយតិ, តាវ សមញ្ញាយភិក្ខុបដិញ្ញាយភិក្ខុភាវំ ឧបគតោបិ ន បុព្ពេ ទស្សិតសមញ្ញាយភិក្ខុបដិញ្ញាយភិក្ខុ វិយ អញ្ញេសំ ភិក្ខូនំ ឧបសម្បន្នដ្ឋានេ ឋត្វា ឱមសនបាចិត្តិយាទិវត្ថុ ហោតិ, កេវលំ អនុបសម្បន្នដ្ឋានេ ឋត្វា “អនុបសម្បន្នេ ឧបសម្បន្នសញ្ញី បទសោ ធម្មំ វាចេតិ, អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សា”តិអាទិ (បាចិ. ៤៧) អាបត្តិវត្ថុមេវ ហុត្វា តិដ្ឋតិ។ អកុប្បេន ឧបសម្បន្នោ បន បច្ឆា បារាជិកោបិ ជាតិតោ ឧបសម្បន្នដ្ឋានេ តិដ្ឋតីតិ “បណ្ឌកោ, ភិក្ខវេ, អនុបសម្បន្នោ ន ឧបសម្បាទេតព្ពោ, ឧបសម្បន្នោ នាសេតព្ពោ”តិអាទិនា (មហាវ. ១០៩) នយេន វុត្តេសុ បន វជ្ជនីយបុគ្គលេសុ កោចិ បុគ្គលោ “ឧបសម្បន្នោ”តិ វុច្ចតិ, នោបិ ឧបសម្បន្នដ្ឋានេ តិដ្ឋតិ, កោចិ តិដ្ឋតីតិ វេទិតព្ពំ។

ឯត្ថ បន អត្ថិ កម្មំ អកុប្បំ ឋានារហំ, អត្ថិ ឋានារហំ នាកុប្បំ, អត្ថិ អកុប្បញ្ចេវ ន ឋានារហញ្ច, អត្ថិ នាកុប្បំ ន ច ឋានារហន្តិ ឥទំ ចតុក្កំ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ បឋមំ តាវ វុត្តំ, តតិយចតុត្ថានិ បាកដានិ។ ទុតិយំ បរិយាយេន ភិក្ខុនិសង្ឃតោ ឯកតោឧបសម្បន្នាយ លិង្គបរិវត្តេ សតិ លព្ភតិ។ តស្ស ហិ បុគ្គលស្ស បុព្ពេ សិក្ខមានកាលេ លទ្ធំ ញត្តិចតុត្ថឧបសម្បទាកម្មំ កិញ្ចាបិ អកុប្បញ្ចេវ ឋានារហញ្ច, បុរិសលិង្គេ បន បាតុភូតេ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, តំយេវ ឧបជ្ឈំ តមេវ ឧបសម្បទ”ន្តិ (បារា. ៦៩) ឯត្ថ អបរិយាបន្នត្តា តស្ស បុគ្គលស្ស កេវលំ សាមណេរភាវាបត្តិតោ កម្មំ ទានិ កុប្បំ ជាតន្តិ វុច្ចតិ។ លិង្គបរិវត្តេន ចីវរស្ស អធិដ្ឋានវិជហនំ វិយ តស្ស បុគ្គលស្ស ភិក្ខុនិសង្ឃេន កតាយ ឧបសម្បទាយ វិជហនំ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ, អញ្ញថា សោ បុគ្គលោ ឧបសម្បន្នោ ភិក្ខូតិ អាបជ្ជតិ។ អថ វា លិង្គបរិវត្តេ អសតិបិតំ ឯកតោឧបសម្បទាកម្មំ កុប្បតិ, យថាឋានេ ន តិដ្ឋតិ។ តស្មា ន តាវ សា “ភិក្ខុនី”តិ សង្ខ្យំ គច្ឆតិ។ យស្មា អញ្ញតរំ បារាជិកំ ធម្មំ អាបជ្ជិត្វាបិ អនាបជ្ជិត្វាបិ ឧប្បព្ពជិតុកាមតាយ គិហិលិង្គំ សាទិយន្តិយា បុនបិ ឧបសម្បទា ឧភតោសង្ឃេ លព្ភតិ, តស្មា តេន បរិយាយេន “កុប្បតីតិ កុប្ប”ន្តិ វុច្ចតិ, យថាវុត្តកម្មទោសាភាវតោ បន “ឋានារហ”ន្តិ។ ភិក្ខុនី បន គិហិលិង្គំ សាទិយន្តិកាលេ ន បុរិសលិង្គបាតុភាវេ សតិ ភិក្ខូសុ ឧបសម្បទំ លព្ភតីតិ សាធកំ ការណំ ន ទិស្សតិ, សិក្ខំ បច្ចក្ខាយ ឧប្បព្ពជិតា ចេ, លភតីតិ ឯកេ, តំ បនាយុត្តំ ភិក្ខុនិយា សិក្ខាបច្ចក្ខានាភាវតោតិ អម្ហាកំ ខន្តីតិ អាចរិយោ។ “យថា ‘កត្តព្ព’ន្តិ វុត្តំ, តថា អកតេ កុប្បតីតិ កត្វា ករណំ **សត្ថុសាសន**”ន្តិ **គណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ យត្ថ យត្ថ “**គណ្ឋិបទេ**”តិ វុច្ចតិ, តត្ថ តត្ថ “**ធម្មសិរិត្ថេរស្ស គណ្ឋិបទេ**”តិ គហេតព្ពំ។

សាជីវបទភាជនីយវណ្ណនា

“មហាពោធិសត្តា និយតា”តិ វុត្តំ **អនុគណ្ឋិបទេ**។ យត្ថ “**អនុគណ្ឋិបទេ**”តិ, តត្ថ “**វជិរពុទ្ធិត្ថេរស្សា**”តិ គហេតព្ពំ។ សាវកពោធិបច្ចេកពោធិសម្មាសម្ពោធីតិ វា តីសុ ពោធីសុ សម្មាសម្ពោធិយំ សត្តា ពោធិសត្តា **មហាពោធិសត្តា** នាម។ បាតិមោក្ខសីលពហុកត្តា, ភិក្ខុសីលត្តា, កិលេសបិទហនវសេន វត្តនតោ, ឧត្តមេន ភគវតា បញ្ញត្តត្តា ច **អធិកំ,** ពុទ្ធុប្បាទេយេវ បវត្តនតោ **ឧត្តម**ន្តិ អញ្ញតរស្មឹ **គណ្ឋិបទេ**។ កិញ្ចាបិ បច្ចេកពុទ្ធាបិ ធម្មតាវសេន បាតិមោក្ខសំវរសីលេន សមន្នាគតាវ ហោន្តិ, តថាបិ “**ពុទ្ធុប្បាទេយេវ បវត្តតី**”តិ និយមិតំ តេន បរិយាយេនាតិ។ តេនាហ “**ន ហិ តំ បញ្ញត្តឹ ឧទ្ធរិត្វា**”តិអាទិ។ បាតិមោក្ខសំវរតោបិ ច មគ្គផលសម្បយុត្តមេវ សីលំ អធិសីលំ, តំ បន ឥធ អនធិប្បេតំ។ ន ហិ តំ បាតិមោក្ខុទ្ទេសេន សង្គហិតន្តិ។ សមន្តភទ្រកំ ការណវចនំ សព្ពសិក្ខាបទានំ សាធារណលក្ខណត្តា ឥមិស្សា អនុបញ្ញត្តិយា អរិយបុគ្គលា ច ឯកច្ចំ អាបត្តឹ អាបជ្ជន្តីតិ សាធិតមេតំ, តស្មា “**ន ហិ តំ សមាបន្នោ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវតី**”តិ អដ្ឋកថាវចនំ អសមត្ថំ វិយ ទិស្សតីតិ? នាសមត្ថំ, សមត្ថមេវ យស្មឹ យស្មឹ សិក្ខាបទេ សាសា វិចារណា, តស្ស តស្សេវ វសេន អដ្ឋកថាយ បវត្តិតោ។ តថា ហិ **កង្ខាវិតរណិយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. និទានវណ្ណនា) ឧទកុក្ខេបសីមាធិការេ “តិមណ្ឌលំ បដិច្ឆាទេត្វា អន្តរវាសកំ អនុក្ខិបិត្វា ឧត្តរន្តិយា ភិក្ខុនិយា”តិ វុត្តំ **ភិក្ខុនិវិភង្គេ** អាគតត្តា។ ឯសេវ នយោ អញ្ញេបិ ឯវរូបេសុ។ កិមត្ថន្តិ ចេ តំ? បាឡិក្កមានុវត្តនេន បាឡិក្កមទស្សនត្ថំ។ តត្រិទំ សមាសតោ អធិប្បាយទីបនំ – បទសោធម្មសិក្ខាបទស្ស តិកបរិច្ឆេទេ ឧបសម្បន្នេ ឧបសម្បន្នសញ្ញី, អនាបត្តិ, អកងានុធម្មសិក្ខាបទវសេន ឧបសម្បន្នេ ឧក្ខិត្តកេ សិយា អាបត្តិ, តថា សហសេយ្យសិក្ខាបទេតិ ឯវមាទិ។ អត្ថោ បនេត្ថ បរតោ អាវិ ភវិស្សតិ។

យំ វុត្តំ **អដ្ឋកថាយំ** “តតោបិ ច មគ្គផលចិត្តមេវ អធិចិត្តំ, តំ បន ឥធ អនធិប្បេត”ន្តិ ច, “តតោបិ ច មគ្គផលបញ្ញាវ អធិបញ្ញា, សា បន ឥធ អនធិប្បេតា។ ន ហិ តំសមាបន្នោ ភិក្ខុ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវតី”តិ។ “តត្រ យាយំ អធិសីលសិក្ខា, អយំ ឥមស្មឹ អត្ថេ អធិប្បេតា សិក្ខា”តិ ឥមាយ បាឡិយា វិរុជ្ឈតិ។ អយញ្ហិ បាឡិ អធិសីលសិក្ខាវ ឥធ អធិប្បេតា, ន ឥតរាតិ ទីបេតិ។ អដ្ឋកថាវចនំ តាសម្បិ តិណ្ណំ លោកិយានំ អធិប្បេតតំ ទីបេតិ។ អយំ បនេត្ថ អដ្ឋកថាធិប្បាយោ – តិស្សោបិ លោកិយា សិក្ខា ឥមស្មឹ បឋមបារាជិកេ សម្ភវន្តិ, កាលេនាបិ អធិចិត្តបញ្ញាលាភី ភិក្ខុ តថារូបំ អសប្បាយំ បច្ចយំ បដិច្ច តតោ តតោ អធិចិត្តតោ, អធិបញ្ញាតោ ច អាវត្តិត្វា សីលភេទំ បាបុណេយ្យាតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ, ន លោកុត្តរចិត្តបញ្ញាលាភី, អយំ នយោ ឥតរេសុបិ សព្ពេសុ អទិន្នាទានាទីសុ សចិត្តកេសុ លព្ភតិ, អចិត្តកេសុ បន ឥតរោបិ។ តថាបិ កេវលំ វិនយបិដកស្ស, បាតិមោក្ខសីលស្ស ច សង្គាហកត្តា “សិក្ខំ អប្បច្ចក្ខាយា”តិ ឥមស្មឹ ឧត្តរបទេ បច្ចក្ខានារហា អធិសីលសិក្ខាវ លោកិយាតិ ទស្សនត្ថំ បាឡិយំ “តត្រ យាយំ អធិសីលសិក្ខា, អយំ ឥមស្មឹ អត្ថេ អធិប្បេតា សិក្ខា”តិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

ឯត្ថ **សិក្ខា**តិ កាយវចីទុច្ចរិតតោ វិរតី ច ចេតនា ច, អញ្ញត្រ ចេតនាយេវ វេទិតព្ពា។ **សិក្ខាបទ**ន្តិ ស ឧទ្ទេសសិក្ខាបទំ, ឯកច្ចំ អនុទ្ទេសសិក្ខាបទញ្ច លព្ភតិ។ **ចិត្តស្ស អធិករណំ កត្វា**តិ តស្មឹ សិក្ខតីតិ អធិករណត្ថេ ភុម្មន្តិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **យថាសិក្ខាបទ**ន្តិ បច្ចវេក្ខណវសេន វុត្តំ។ សីលបច្ចវេក្ខណាបិ ហិ សីលមេវ, តស្មា សុប្បដិច្ឆន្នាទិចារិត្តេសុ វិរតិវិប្បយុត្តចេតនំ បវត្តេន្តោបិ សិក្ខំ បរិបូរេន្តោត្វេវ សង្ខ្យំ គច្ឆតិ។ “សម្បជានមុសាវាទេ បាចិត្តិយ”ន្តិ (បាចិ. ២) វុត្តមរិយាទំ អវីតិក្កមន្តោ “តស្មិញ្ច សិក្ខាបទេ សិក្ខតី”តិ វុច្ចតិ។ អញ្ញតរស្មឹ បន **គណ្ឋិបទេ** វុត្តំ “**សិក្ខា**តិ តំ សិក្ខាបទំ សិក្ខនភាវេន បវត្តចិត្តុប្បាទោ។ **សាជីវ**ន្តិ បញ្ញត្តិ។ តទត្ថទស្សនត្ថំ បុព្ពេ មេថុនសំវរស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ។ យស្មា សិក្ខាយ គុណសម្មតាយ បុញ្ញសម្មតាយ តន្តិយា អភាវតោ លោកស្ស ទុព្ពល្យាវិកម្មំ តត្ថ ន សម្ភវតិ។ បត្ថនីយា ហិ សា, តស្មា “យញ្ច សាជីវំ សមាបន្នោ, តត្ថ ទុព្ពល្យំ អនាវិកត្វា”តិ វុត្តំ។ អាណាយ ហិ ទុព្ពល្យំ សម្ភវតីតិ អាយស្មា ឧបតិស្សោ។

សិក្ខាបច្ចក្ខានកថាវណ្ណនា

ឯត្ថ យាមីតិ អមុកស្មឹ តិត្ថាយតនេ, ឃរាទិម្ហិ វា។ **ភាវវិកប្បាការេនា**តិ “អហំ អស្ស”ន្តិ អាគតត្តា យំ យំ ភវិតុកាមោ, តស្ស តស្ស ភាវស្ស វិកប្បាការេន, ភិក្ខុភាវតោ អញ្ញភាវវិកប្បាការេនាតិ អធិប្បាយោ។

៤៦. ហន្ទាតិ វចសាយេវ។ **គិហិភាវំ បត្ថយមានោ**តិអាទិបទេហិ ចិត្តនិយមំ ទស្សេតិ។ ឯកេនេវ ចិត្តេន សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន តទភាវេនាតិ។

៥១. ពុទ្ធំ ធម្មន្តិអាទិបទេហិ ខេត្តនិយមំ ទស្សេតិ។ តត្ថ អាទិតោ ចុទ្ទសហិ បទេហិ សភាវបរិច្ចាគោ, បច្ឆិមេហិ អដ្ឋហិ ភាវន្តរាទានញ្ច ទស្សិតំ ហោតិ។ **បច្ចក្ខាមិ ធារេហី**តិ ឯតេហិ កាលនិយមំ ទស្សេតិ។ **វទតី**តិ ឥមិនា

បទេន បយោគនិយមំ ទស្សេតិ។ **វិញ្ញាបេតីតិ** ឥមិនា វិជានននិយមំ ទស្សេតិ។ **ឧម្មត្តកោ សិក្ខំ បច្ចក្ខាតិ, ឧម្មត្តកស្ស សន្តិកេ សិក្ខំ បច្ចក្ខាតីតិ**អាទីហិ បុគ្គលនិយមំ ទស្សេតិ។ **អរិយកេន មិលក្ខុស្ស សន្តិកេ សិក្ខំ បច្ចក្ខាតីតិ**អាទីហិ បន បុគ្គលាទិនិយមេបិ សតិ វិជានននិយមាសម្ភវំ ទស្សេតិ។ តត្ថ “យាយ មិលក្ខភាសាយ កាលនិយមោ នត្ថិ, តាយបិ ភាសាយ កាលនិយមត្ថទីបនេ សតិ សិក្ខាបច្ចក្ខានំ រុហតីតិ នោ មតី”តិ **អាចរិយោ**។ **ទវាយា**តិអាទីហិ ខេត្តាទិនិយមេ សតិបិ ចិត្តនិយមាភាវេន ន រុហតីតិ ទស្សេតិ។ **សាវេតុកាមោ ន សាវេតីតិ** ចិត្តនិយមេបិ សតិ បយោគនិយមាភាវេន ន រុហតីតិ ទស្សេតិ។ **អវិញ្ញុស្សសាវេតិ, វិញ្ញុស្ស ន សាវេតីតិ** ចិត្តខេត្តកាលបយោគបុគ្គលវិជានននិយមេបិ សតិ យំ បុគ្គលំ ឧទ្ទិស្ស សាវេតិ, តស្សេវ សវនេ ន រុហតិ, ន អញ្ញស្សាតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ, តេន វុត្តំ **អដ្ឋកថាយំ** “យទិ អយមេវ ជានាតូតិ ឯកំ និយមេត្វា អារោចេតិ, តញ្ចេ សោ ឯវ ជានាតិ, បច្ចក្ខាតា ហោតិ សិក្ខា។ អថ សោ ន ជានាតិ...បេ.... អប្បច្ចក្ខាតា ហោតិ សិក្ខា”តិ។ **សព្ពសោ វា បន ន សាវេតិ, អប្បច្ចក្ខា ហោតិ សិក្ខា**តិ ចិត្តាទិនិយមេនេវ សិក្ខា បច្ចក្ខាតា ហោតិ, ន អញ្ញថាតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ ឯត្តាវតា “សិក្ខា...បេ.... ទុព្ពល្យំ អនាវិកត្វា”តិ បទស្ស បទភាជនំ តីហិ អាការេហិ ទស្សិតំ ហោតិ។ តត្ថ ទ្វេ អមិស្សា, បច្ឆិមោ ឯកោ មិស្សោតិ វេទិតព្ពោ។ **តេនេវ វចីភេទេនា**តិ តទត្ថទីបនមត្តំ វចនំ សុត្វាវ តេនេវ វចីភេទេន ជានាបេតីតិ អត្ថោ។ **ចិត្តសម្បយុត្ត**ន្តិ បច្ចក្ខាតុកាមតាចិត្តសម្បយុត្តំ។ **សមយញ្ញូ** នាម តទធិប្បាយជាននមត្តេន ហោតិ។

៥៣. **វណ្ណបដ្ឋានំ** ពុទ្ធគុណទីបកំ សុត្តំ។ ឧបាលិគហបតិនា វុត្តា កិរ **ឧបាលិគាថា**។ បញ្ញាណំ សញ្ញាណន្តិ អត្ថតោ ឯកំ, តស្មា **ពោធិបញ្ញាណ**ន្តិ ពោធិសញ្ញាណំ, ពោធិពីជន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

ទិន្នម្បិ និយមេត្វាតិ ឯត្ថ “ទ្វីសុបិ ជានន្តេសុ ឯវ បច្ចក្ខាមីតិ អធិប្បាយេន វុត្តេ តេសុ ឯកោ ចេ ជានាតិ, ន បច្ចក្ខាតា ហោតី”តិ អញ្ញតរស្មិម្បិ **គណ្ឋិបទេ** វុត្តំ, តំ អដ្ឋកថាយ ន សមេតិ។ “គិហី ហោមី”តិ វា “គិហិម្ហី”តិ វា វុត្តេ កិញ្ចាបិ វត្តមានវចនំ ហោតិ។ “ធារេហី”តិ អត្ថាភាវា ច “ធារេហី”តិ វុត្តេ ច បរស្សុបរិ គច្ឆតិ, តស្មា ន ហោតិ។ **សន្ទិដ្ឋិកំ ធម្ម**ន្តិ សព្ពត្ថ ធម្មវចនំ វុត្តំ យំ សន្ធាយ “សន្ទិដ្ឋិក”ន្តិ វទតិ, តំ បកាសេតុំ។ អញ្ញថា “វិជិតវិជយំ បច្ចក្ខាមី”តិ វុត្តេ ចក្កវត្តិអាទីសុបិ តប្បសង្គតោ ពុទ្ធសទ្ទោបិ អវសានេ វត្តព្ពោ ភវេយ្យ។ អាចរិយវេវចនេសុ បន **យោ មំ បព្ពាជេសី**តិអាទិ ឧបជ្ឈំ អគ្គហេត្វា, បរំ វា ឧទ្ទិស្ស បព្ពជិតំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ។ **ឱកល្លកោ**តិ កបណាធិវចនំ។ **មោឡិពទ្ធោ**តិ សិខាពទ្ធោ, ឱមុក្កមកុដោ វា។ **ចេល្លកោ** អថេរោ។ **ចេដកោ** មជ្ឈិមោ។ **មោឡិគល្លោ** មហាសាមណេរោ។ មនុស្សវិគ្គហនាគាទីនំ នាគរូបាទីនំ វា សន្តិកេ, ភាសាជាននកិន្នរាទីនំ វា។ “ទេវតា នាម មហាបញ្ញា”តិ កិរ បាឋោ។ **ទវាយា**តិ សហសា។ **រវាភញ្ញេនា**តិ ខលិតភញ្ញេន។ អក្ខរសមយានញ្ហិ នាភិញ្ញតាយ វា ករណានំ អវិសទតាយ វា ហោតិ រវាភញ្ញំ។ អវិធេយ្យិន្ទ្រិយតាយ **“បោត្ថករូបសទិសស្សា”**តិ វុត្តំ, **គរុមេធស្ស** មន្ទបញ្ញស្ស។ កិត្តាវតា បន គរុមេធោ ហោតីតិ ចេ? សមយេ អកោវិទតាយ។

សិក្ខាបច្ចក្ខានកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មូលបញ្ញត្តិកថាវណ្ណនា

៥៥. “បដិសេវតិនាមា”តិ បទំ មាតិកាយំ នត្ថិ, តស្មា **“បដិសេវេយ្យាតិ ឯត្ថា”**តិអាទិមាហ។ “ឯសោ មេថុនធម្មោ នាមា”តិ សព្ពបាឡិបោត្ថកេសុ, អដ្ឋកថាយំ “ឯសោ វុច្ចតិ មេថុនធម្មោ នាមា”តិ ឧទ្ធដោ។ **ឥត្ថិយា និមិត្តេន អត្តនោ និមិត្ត**ន្តិ ទុវិញ្ញេយ្យមេតំ ទស្សិតំ។ អត្តនោ និមិត្តេន ឥត្ថិយា និមិត្តំ សុវិញ្ញេយ្យត្តា ន ទស្សិតំ។ **ចត្តារិ ឋានានិ មុញ្ចិត្វា**តិ ឯត្ថ អព្ភន្តរតលំ ឆុបន្តំយេវ សន្ធាយ វុត្តំ, អច្ឆុបន្តំ នីហរន្តស្ស អនាបត្តិ។ **មជ្ឈ**ន្តិ អគ្គប្បទេសំ។ **ឧបរិភាគមជ្ឈ**ន្តិ ឧបរិភាគស្ស អគ្គប្បទេសំ។ **នដ្ឋកាយប្បសាទ**ន្តិ ឯត្ថ ឧបហតិន្ទ្រិយស្ស អាបត្តិសម្ភវតោ ឥធាបិ អាបត្តីតិ ចេ? នេតិ ទស្សនត្ថំ **“មតចម្មំ វា”**តិអាទិ វុត្តំ។ មតចម្មញ្ហិ អនុបាទិន្នំ, ឧបាទិន្នេ ឯវ បារាជិកាបត្តិ។ **អបិធាយ** អប្បដិច្ឆាទេត្វា។ យថា ទន្តា ន ទិស្សន្តិ, តថា បិធាយេវ និសីទិតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។

គោនសោតិ គោណបិដ្ឋិកោ មណ្ឌលសប្បោ, យស្ស បិដ្ឋេ លោហិតកានិ មណ្ឌលានិ ទិស្សន្តិ។ កលលបរិចយវារិចារមច្ឆគ្គហណេន កិញ្ចាបិ សមុទ្ទេ មហាមុខា ហត្ថិសរីរម្បិ ឯកប្បហារេន គិលិតុំ សមត្ថា តតោ មហន្តតរា ច គហិតា ហោន្តិ, តេសំ មុខាទីសុ មេថុនធម្មោ ន សម្ភវតីតិ តត្ថ ឋានបរិច្ឆេទោ នត្ថីតិ ឯកេ, វិចារេត្វា គហេតព្ពំ។ **ឯតមេវ ហី**តិ អនន្តរំ សន្ធាយ។ សទ្ធឹ យោជនាយ អក្ខរយោជនាយ។ “បញ្ញត្តំ បន សិក្ខាបទំ សព្ពេហិបិ លជ្ជិបុគ្គលេហិ សមំ សិក្ខិតព្ពភាវតោ សមសិក្ខតា នាមាតិ វុត្តត្តា សព្ពសិក្ខាបទំ សព្ពភិក្ខូហិ សិក្ខិតព្ពំ។ ន ហិ កស្សចិ ឩនមធិកំ វា អត្ថី”តិ តស្ស **គណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ **បរិវារេ** បន –

“ន ឧក្ខិត្តកោ ន ច បន បារិវាសិកោ,
ន សង្ឃភិន្នោ ន ច បន បក្ខសង្កន្តោ;
សមានសំវាសកភូមិយា ឋិតោ,
កថំ នុ សិក្ខាយ អសាធារណោ សិយា”តិ។ (បរិ. ៤៧៩) –

វុត្តំ។ **តទដ្ឋកថាយ** ច “អយំ បញ្ហា នហាបិតបុព្ពកំ សន្ធាយ វុត្តា។ អយញ្ហិ ខុរភណ្ឌំ បរិហរិតុំ ន លភតិ, អញ្ញេ លភន្តិ។ តស្មា សិក្ខាយ អសាធារណោ”តិ វុត្តំ។ តំ សព្ពំ យថា សំសន្ទតិ សមេតិ, តថា វេទិតព្ពំ ។ ភិក្ខុនីនំយេវ សាធារណានិ សិក្ខាបទានិបិ ភិក្ខុ សិក្ខតិ, ឯវមញ្ញោបិ អន្ធាបិតបុព្ពកោ ភិក្ខុ តំ សិក្ខាបទំ សិក្ខតិ ឯវ តទត្ថកោសល្លត្ថន្តិ កត្វា សព្ពម្បិ សិក្ខាបទំ សមសិក្ខតា នាមាតិ។ យំ តំ វុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ **“តិស្សោ ឥត្ថិយោ”**តិអាទិ វិភង្គោតំនិយាមកោតិលក្ខណត្តា វត្ថុនិយមនត្ថំ វុត្តំ។ តេន អមនុស្សិត្ថិប្បសង្គេន កតេ សុវណ្ណរជតាទិមយេ បដិក្ខិបតិ។ ឥតោ បដ្ឋាយ យេ ច “តយោ អត្ថវសេ បដិច្ច វិភង្គោ បវត្តតី”តិ បុព្ពេ វុត្តា, តេ យថាសម្ភវំ យោជេត្វា វេទិតព្ពា។

បឋមចតុក្កកថាវណ្ណនា

៥៧. អាបត្តិ បារាជិកា អស្ស ហោតីតិ ឯត្ថ យស្មា សា អកុសលា អាបត្តិ តស្ស ភិក្ខុនោ សីលសម្ភវំ អភិភវតិ, រាគាភិភវេ តស្មីំ បារាជិកាតិ លទ្ធនាមា បុព្ពភាគេ អាបន្នា ទុក្កដថុល្លច្ចយាទយោ អាបត្តិយោ អភិភវិត្វា វិនាសេត្វា សយមេវេកា អស្ស។ វត្ថុនា សភាគាហិ វា អសភាគាហិ វា អញ្ញាហិ បារាជិកត្តេន សមានជាតិកាហិ អាបត្តីហិ សយំ នាភិភវិយតីតិ ឯកេ។ តំ តំ បុព្ពេ វិចារិតមេវ។ យទា បន ចតស្សោបិ បារាជិកាបត្តិយោ ឯកតោ ហោន្តិ, តទា តា តស្ស ភិក្ខុនោ ភិក្ខុភាវំ អភិភវន្តិ, អភិក្ខុំ ករោន្តិ, អនុបសម្បន្នំ ករោន្តិ, សមញ្ញាយបិ ភិក្ខុ ន ហោតិ។ ឱមសវាទបាចិត្តិយំ ន ជនេតីតិ ឯកេ។ ទុតិយេន អត្ថវិកប្បេន បារាជិកស្ស ធម្មស្ស បត្តិ សម្បត្តិ អាបត្តីតិ អត្ថោ សង្គហិតោ ហោតីតិ កត្វា អាបត្តិសម្បត្តិវាទីនំ សង្គហិតោ ហោតិ, យុជ្ជតិ ចេសា បរសាបេក្ខា។ សាបត្តិកោ នាម សោ ភិក្ខុ ហោតិ, អញ្ញថា តស្ស ខណភង្គេន អនាបត្តិកោ ភវេយ្យ, ន ច ហោតីតិ។ កទា បន ហោតីតិ? យទា កាលំ ករោតិ, យទា ច សិក្ខំ បច្ចក្ខាយ សាមណេរាទិភូមិយំ តិដ្ឋតិ។ យទិ ឯវំ សិក្ខាយ បច្ចក្ខាតាយ បារាជិកាបត្តិ បច្ចក្ខាតា ហោតិ សិក្ខា ចាតិ ឧភយំ តស្ស ឯកតោ អត្ថិ, សង្ឃាទិសេសាទិអាបត្តិ សិក្ខាបច្ចក្ខានេន កឹ ន បច្ចក្ខាតា, បុន ឧបសម្បន្នេន ទេសាបេតព្ពា។ សិក្ខាបច្ចក្ខានំ អាបត្តិវុដ្ឋានំ ជាតំ, អភិក្ខុ អាបត្តិតោ វុដ្ឋាតិ, គហដ្ឋោ វុដ្ឋាតិ, សាមណេរោ វុដ្ឋាតិ, តតោ វិនយវិរោធា ន វុដ្ឋាតិ។ ហញ្ចិ បន វុដ្ឋាតិ គហដ្ឋោ, សាមណេរោ វា សីលសម្បន្នោវ ឈានលាភី អស្ស, សោតាបត្តិផលស្ស វា អរហត្តផលស្ស វា លាភី អស្ស, បារាជិកាបត្តិយា សាបត្តិកោ អរហា អស្ស។ ឧក្ខិត្តកោ ឧប្បព្ពជិតោ វា បរិវាសារហោ មានត្តារហោ ឧប្បព្ពជិតោ វា សីលសម្បន្នោ ឈានលាភី អស្ស, សោតាបត្តិផលស្ស, អរហត្តផលស្ស វា លាភី អស្ស, សាបត្តិកោ សន្តរាយិកោ អរហា អស្ស, សោ បុន ឧបសម្បន្នោ បរិវាសំ, មានត្តំ វា ទត្វា អព្ភេតព្ពោ ឧក្ខិត្តកោ ឱសារេតព្ពោតិ សមានោ អយំ ឧបលព្ភោតិ។

អយំ បនេត្ថ វិនិច្ឆយោ – បារាជិកំ ធម្មំ អាបន្នោ យាវ ភិក្ខុភាវំ បដិជានាតិ សាទិយតិ សំវាសំ, សន្តរាយិកត្តា ឧបោសថទិវសាទីសុ គហដ្ឋស្ស វិយ សយមេវ សីលំ សមាទិយន្តស្សបិ ន សីលសមាទានំ រុហតិ, បគេវ ឈានាទីនិ។ សោ ចេ ភិក្ខុភាវំ ន សាទិយតិ ន បដិជានាតិ សំវាសំ ន សាទិយតិ, កេវលំ ភិក្ខូនំ អារោចេត្វា រាជវេរិចោរាទិភយេន កាសាវំ ន បរិច្ចជតិ, អនុបសម្បន្នោវ ហោតិ សហសេយ្យាទី ជនេតិ, សីលស្ស ច ឈានាទីនញ្ច ភាគី ហោតិ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

“អាបន្នេន វិសុទ្ធាបេក្ខេន សន្តី អាបត្តិ អាវិកាតព្ពា, អាវិកតា ហិស្ស ផាសុ ហោតិ, បឋមស្ស ឈានស្ស អធិគមាយា”តិអាទិ (មហាវ. ១៣៤-១៣៥)។

តត្ថ **សន្តី អាបត្តី**តិ សាវសេសានវសេសប្បភេទា សព្ពាបិ អាបត្តិ អាបន្នា អធិប្បេតា។ ឯវំ សន្តេបិ បគេវ គហដ្ឋាទិភូមិយំ ឋិតោ ឈានាទីនំ ភាគី អស្ស សុទ្ធន្តេ ឋិតត្តា, យោ បន ឧក្ខិត្តកោ អនោសារិតោ, គរុធម្មំ វា អាបជ្ជិត្វា អវុដ្ឋិតោ សិក្ខំ បច្ចក្ខាយ គហដ្ឋាទិភូមិយំ ឋិតោ, ន សោ ឈានាទីនំ ភាគីយេវ ភវតិ ន សុទ្ធន្តេ ឋិតត្តា, សករណីយត្តា ច, តេនេវ ភគវតា “សោ បុន ឧបសម្បន្នោ ឱសារេតព្ពោ”តិ វុត្តំ, តស្មា តស្ស បុគ្គលស្ស តេ ភិក្ខុកាលេ អាបន្នា អន្តរាយិកា ធម្មា វិប្បដិសារំ ជនយិត្វា អវិប្បដិសារមូលកានំ បាមោជ្ជាទីនំ សម្ភវំ និវារេន្តិ, នោ សកាសាវេសុយេវ។ នោ ចេ និវារេន្តិ, សម្ភវតិ។ គរុកំ អាបជ្ជិត្វា ភិក្ខូនំ អារោចេត្វា ចេ ឧប្បព្ពជិតោ, បកតត្តោ ហុត្វា ឧប្បព្ពជិតោតិ កត្វា ឈានាទីនំ ភាគី អស្ស “អាវិកតា ហិស្ស ផាសុ ហោតី”តិ វុត្តត្តា។ បគេវ ភិក្ខុកាលេ, ន ត្វេវ ឧក្ខិត្តកោ សករណីយត្តាតិ ឯកេ។ តទនុវត្តនកោ បន តំ លទ្ធឹ បហាយ ភាគី អស្ស។ ន,

ភិក្ខវេ, សគហដ្ឋាយ បរិសាយ (មហាវ. ១៥៤) សិក្ខាបច្ចក្ខាតកស្ស អន្តិមវត្ថុំ អជ្ឈាបន្នកស្ស និសិន្នបរិសាយាតិ (មហាវ. ១៨៣) ឯត្ថ គហដ្ឋោ នាម បកតិយា គិហិលិង្គេ ឋិតោ។ សិក្ខំ បច្ចក្ខាយ ភិក្ខុលិង្គេ ឋិតោ សិក្ខាបច្ចក្ខាតកោ។ សោ សកាសាវេសុ សាបេក្ខត្តា សាមណេរភាវំ បត្ថយមានោ តេនេវ លិង្គេន តីហិ សរណគមនេហិ សាមណេរោ ហោតិ។ អន្តិមវត្ថុំ អជ្ឈាបន្នោ សំវាសំ សាទិយន្តោបិ បច្ឆា បុព្ពេ វុត្តក្កមេន អសាទិយិត្វា សាមណេរភាវំ បត្ថយមានោ សិក្ខាបច្ចក្ខាតកោ វិយ តីហិ សរណគមនេហិ សាមណេរោ ហោតិ, ន បុន កាសាវំ បដិគ្គាហាបេតព្ពោ ភិក្ខូហិ បឋមំ ទិន្នលិង្គេយេវ ឋិតត្តា។ យោ បន បារាជិកោ ចោទិយមានោ បរាជិត្វា “ហន្ទ, ភន្តេ, សាមណេរោ ភវាមិ, សរណានិ ទេថា”តិ វទតិ, “សាធុ គណ្ហាហី”តិ ន វត្តព្ពោ, គិហិលិង្គេ ឋបេត្វា បុន កាសាយានិ បដិគ្គាហាបេត្វា បព្ពាជេតព្ពោ។ “ឥទំ បន សព្ពំ អត្តនោ មតិយា វុត្តត្តា វិចារេត្វា គហេតព្ព”ន្តិ អាចរិយោ វទតិ។ **បវេសនំ** នាម អង្គជាតំ បវេសេន្តស្ស អង្គជាតេន សម្ផុសនំ។ **បវិដ្ឋំ** នាម យាវ មូលា បវេសេន្តស្ស វិប្បកតកាលេ វាយាមកាលោ។ សុក្កវិស្សដ្ឋិសមយេ អង្គជាតំ **ឋិតំ** នាម។ **ឧទ្ធរណំ** នាម នីហរណកាលោ។ **គណ្ឋិបទេ** បន “វាយាមតោ ឱរមិត្វា ឋានំ ឋិតំ នាមា”តិ វុត្តំ, តំ អសង្ករតោ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ បវេសនបវិដ្ឋឧទ្ធរណកាលេសុបិ សុក្កវិស្សដ្ឋិ ហោតិយេវ។

បឋមចតុក្កកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឯកូនសត្តតិទ្វិសតចតុក្កកថាវណ្ណនា

៥៩-៦០. “មតំ យេភុយ្យេន អក្ខាយិត”ន្តិ វចនតោ អមតំ យេភុយ្យេន ខាយិតម្បិ បារាជិកវត្ថុមេវាតិ ទស្សេតិ។ សព្ពសោ ខាយិតំ, ឧប្បាដិតំ វា ថុល្លច្ចយវត្ថុមេវាតិ ទស្សេតិ, តថា “យេភុយ្យេន ខាយិត”ន្តិ វចនតោ មតំ សព្ពខាយិតំ, ឧប្បាដិតំ វា ទុក្កដវត្ថូតិ ទស្សេតិ។ **ន ច សាវសេសំ បញ្ញបេន្តិ**។ កឹ ការណា? **ឥទញ្ហិ សិក្ខាបទំ លោកវជ្ជំ, ន បណ្ណត្តិវជ្ជំ**។ តត្ថ សិក្ខាបទន្តិ បារាជិកំ អធិប្បេតំ។ តត្ថ ថុល្លច្ចយម្បិ ហិ លោកវជ្ជំ, ន បណ្ណត្តិវជ្ជំ។ អថ វា ឧភយម្បិ អនវសេសំ បញ្ញត្តំ។ បារាជិកខេត្តេ ហិ ហេដ្ឋិមកោដឹ បាបេត្វា ឋបិតេ តតោ បរំ ថុល្លច្ចយន្តិ បញ្ញត្តមេវ ហោតិ។ តត្ថ ថុល្លច្ចយខេត្តម្បិ បារាជិកខេត្តំ វិយ ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទេន វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ឧបឌ្ឍក្ខាយិតេ ថុល្លច្ចយ**ន្តិ យត្ថ និមិត្តំ ខាយិតំ, តំ ទុក្កដវត្ថូតិ វេទិតព្ពំ។ ឯត្ថាហ – បណ្ណត្តិវជ្ជំ កឹ សាវសេសមេវ ភគវា បញ្ញបេតីតិ? ន។ ឯកំសតោ បន យថាសម្ភវំ តត្ថ តត្ថ បកាសយិស្សាម, កិមត្ថំ បន ភគវា ឧបឌ្ឍក្ខាយិតេ បារាជិកំ ន បញ្ញបេសីតិ អយំ តាវ អបុច្ឆា ពុទ្ធវិសយត្តា វិនយបញ្ញត្តិយា។ ឥទំ បនេត្ថ ការណបតិរូបកំ “ឧបឌ្ឍភាវស្ស ទុព្ពិនិច្ឆយត្តា”តិ។ យេភុយ្យេន ខាយិតំ នាម វច្ចមគ្គបស្សាវមគ្គមុខានំ ចតូសុ កោដ្ឋាសេសុ ទ្វេ កោដ្ឋាសេ អតិក្កម្ម យាវ តតិយកោដ្ឋាសបរិយោសានា ខាទិតំ, តតិយកោដ្ឋាសំ អតិក្កម្ម យាវ ចតុត្ថកោដ្ឋាសបរិយោសានា ទុក្កដវត្ថុ។

យទិបិ និមិត្តំ សព្ពសោ ខាយិតន្តិ “ជីវមានកសរីរេយេវ សន្ធាយ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ, តំ វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។ **អល្លសរីរេ**តិ អភិនវេ, អកុថិតេ វា មនុស្សានំ ជីវមានសរីរេ អក្ខិនាសាទីសុ ថុល្លច្ចយមេវ។ **តិរច្ឆានគតានំ ហត្ថិអស្សាទីនំ នាសាយ វត្ថិកោសេ ច ថុល្លច្ចយ**ន្តិ “អមគ្គេន អមគ្គំ បវេសេតិ, អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា”តិ ឥមាយ **បាឡិយា** អត្ថវិសេសេនេត្ថ វុត្តំ។ **ឧបកច្ឆកាទីសុ ទុក្កដំ, សព្ពេសម្បិ តិរច្ឆានគតានំ អក្ខិកណ្ណវណេសុ ទុក្កដំ, អវសេសសរីរេបិ ទុក្កដមេវា**តិ ឥទំ វិនីតវត្ថុស្មឹ “ឯហិ, ភន្តេ, មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវា”តិ ។ “អលំ ភគិនិ នេតំ កប្បតី”តិ (បារា. ៧៩) ឥមិនា តាវ មេថុនរាគាភាវោ ទស្សិតោ ហោតិ។ “ឯហិ, ភន្តេ, ឩរុន្តរិកាយ ឃដ្ដេហិ…បេ. … សោ ភិក្ខុ តថា អកាសី”តិ ឥមិនា តាវ មោចនស្សាទោ ទស្សិតោ ហោតិ, តេនេវាហ ភគវា “អាបត្តិ សង្ឃាទិសេសស្សា”តិ។ “យោ បន មេថុនរាគេន ឩរុន្តរិកាយ ឃដ្ដេតិ, តស្ស ទុក្កដ”ន្តិ សិទ្ធន្តិ កត្វា វុត្តំ។

មនុស្សានំ អក្ខិកណ្ណវណាទិ ថុល្លច្ចយវត្ថុ, តិរច្ឆានគតានំ ទុក្កដវត្ថូតិ ឯត្ថ ទុវិញ្ញេយ្យោ បាឡិលេសោ, តស្មា “ន ច, ភិក្ខវេ, រត្តចិត្តេន អង្គជាតំ ឆុបិតព្ពំ, យោ ឆុបេយ្យ, អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា”តិ វចនតោ រត្តចិត្តេន អក្ខិកណ្ណវណំ ឆុបន្តស្ស ទុក្កដន្តិ សិទ្ធន្តិ អយំ **ចម្មក្ខន្ធកេ** បាឡិលេសោតិ វេទិតព្ពោ។ **“ជីវមានកបុរិសស្សា**តិ ជីវមានកសទ្ទោ មតេ វត្តព្ពមេវ នត្ថីតិ ញាបនត្ថំ វុត្តោ”តិ វទន្តិ។ **មហាអដ្ឋកថាយំ បនា**តិ ឥទំ កិញ្ចាបិ “កត្វា មហាអដ្ឋកថំ សរីរ”ន្តិ វុត្តំ, អថ ខោ សេសអដ្ឋកថាសុ “មេថុនរាគេន មុខេនា”តិ វចនាភាវតោ តត្ថេវ ភាវតោ តំ វចនំ បាឡិវចនេន សំសន្ទិត្វា ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **អនុគណ្ឋិបទេ** បន **“តំ សព្ពម្បី**តិ មហាអដ្ឋកថាយមេវ មេថុនរាគេន ឥត្ថិយា និមិត្តំ អប្បវេសេន្តោ ឆុបតិ, ថុល្លច្ចយ”ន្តិ ច វុត្តំ។ “មេថុនរាគេន មុខេនា”តិបិ កត្ថចិ, បាឡិយំ អវិសេសេន “ន ច, ភិក្ខវេ, រត្តចិត្តេន អង្គជាតំ ឆុបិតព្ព”ន្តិ វុត្តំ, តស្មា “តំ សព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ **បុរិមំ បសំសន្តី**តិ តិរច្ឆានគតិ…បេ…. វុត្តនយេនេវ ថុល្លច្ចយំ, កាយសំសគ្គរាគេន ទុក្កដន្តិអាទិអដ្ឋកថាវចនេហិ សំសន្ទនតោ។ **“តំ សព្ពម្បិ…បេ…. បុរិមំ បសំសន្តី”**តិ ឥទំ សង្គីតិតោ បច្ឆា សីហឡទីបកេហិ អាចរិយេហិ បាឡិយា, អដ្ឋកថាយញ្ច វុត្តវចនំ សំសន្ទិត្វា វុត្តវិនិច្ឆយោតិ វុត្តំ។ ឯត្ថ **ឥតរថា ហី**តិ បកតិមុខេន។ កស្មា

ទុក្កដន្តិ ចេ? “អង្គុលិពីជាទីនិ បវេសេន្តស្ស ទុក្កដ”ន្តិ វុត្តត្តា យុត្តំ។ **តិរច្ឆានគតិត្ថិយា បស្សាវមគ្គ**ន្តិ ឯត្ថ មហាអដ្ឋកថាយម្បិ បុព្ពេ “និមិត្ត”ន្តិ វត្វា ឯត្ថ “បស្សាវមគ្គ”ន្តិ វុត្តត្តា អវសេសនិមិត្តេ ទុក្កដន្តិ យុត្តំ វិយ ទិស្សតិ។ **វុត្តនយេនេវា**តិ មេថុនរាគេន។ **ថុល្លច្ចយ**ន្តិ ច **ខន្ធកេ** បស្សាវនិមិត្តវសេនេវាគតត្តា ឧបបរិក្ខិត្វា គហេតព្ពំ។

ឯកូនសត្តតិទ្វិសតចតុក្កកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សន្ថតចតុក្កភេទកកថាវណ្ណនា

៦១-២. ឥត្ថិនិមិត្តំ ខាណុំ កត្វាតិ ឥត្ថិនិមិត្តស្ស អន្តោ ខាណុំ បវេសេត្វា សមតលំ វា កត្វា អតិរិត្តំ វា ខាណុំ យដ្ឋេន្តស្ស ទុក្កដំ បវេសាភាវា។ ឦសកំ អន្តោ បវេសេត្វា ឋិតំ ខាណុមេវ ចេ អង្គជាតេន ឆុបតិ, បារាជិកំ។ “ឧប្បលគន្ធា ឧប្បលភាវា”តិបិ ទីឃវាសិនោ បឋន្តិ កិរ។ **សុត្តំ ភិក្ខុម្ហី**តិ សេវនចិត្តំ ឧបដ្ឋិតេតិ (បារា. ៥៧) ឯត្ថ វិយ។ “សុត្តភិក្ខុម្ហី”តិ ច បឋន្តិ, តំ ឧជុកមេវ។

សន្ថតចតុក្កភេទកកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បទភាជនីយវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បកិណ្ណកកថាវណ្ណនា

បកិណ្ណកេ យានិ សិក្ខាបទានិ “កិរិយានី”តិ វុច្ចន្តិ, តេសំ វសេន កាយោ, វាចា ច សហ វិញ្ញត្តិយា វេទិតព្ពា។ អកិរិយានំ វសេន វិនា វិញ្ញត្តិយា វេទិតព្ពា, ចិត្តំ បនេត្ថ អប្បមាណំ ភូតារោចនសមុដ្ឋានស្ស កិរិយត្តា, អចិត្តកត្តា ច។ តត្ថ កិរិយា អាបត្តិយា អនន្តរចិត្តសមុដ្ឋានា វេទិតព្ពា។ អវិញ្ញត្តិជនកម្បិ ឯកច្ចំ ពាហុល្លនយេន “កិរិយ”ន្តិ វុច្ចតិ, យថយិទំ បឋមបារាជិកំ វិញ្ញត្តិយា អភាវេបិ “សោ ចេ សាទិយតិ, អាបត្តិ បារាជិកស្សា”តិ ហិ វុត្តំ “ន សាទិយតិ អនាបត្តី”តិ ច។ វិញ្ញត្តិសង្ខាតាបិ កិរិយា វិនា សេវនចិត្តេន ន ហោតិ ចិត្តជត្តា, វិការរូបត្តា, ចិត្តានុបរិវត្តិកត្តា ច។ តស្មា កិរិយាសង្ខាតមិទំ វិញ្ញត្តិរូបំ ឥតរំ ចិត្តជរូបំ វិយ ជនកចិត្តេន វិនា ន តិដ្ឋតិ, ឥតរំ សទ្ទាយតនំ តិដ្ឋតិ, តស្មា កិរិយាយ សតិ ឯកន្តតោ តជ្ជនកំ សេវនចិត្តំ អត្ថិយេវាតិ កត្វា ន សាទិយតិ អនាបត្តីតិ ន យុជ្ជតិ។ យស្មា វិញ្ញត្តិជនកម្បិ សមានំ សេវនចិត្តំ ន សព្ពកាលំ វិញ្ញត្តិំ ជនេតិ, តស្មា វិនាបិ វិញ្ញត្តិយា សយំ ឧប្បជ្ជតីតិ កត្វា “សាទិយតិ, អាបត្តិ បារាជិកស្សា”តិ វុត្តំ។ នុប្បជ្ជតិ ចេ, ន សាទិយតិ នាម, តស្ស អនាបត្តិ, តេនេវ ភគវា “កីចិត្តោ ត្វំ ភិក្ខូ”តិ ចិត្តេនេវ អាបត្តិំ បរិច្ឆិន្ទតិ, ន កិរិយាយាតិ វេទិតព្ពំ។ ឯត្តាវតា ឆ អាបត្តិសមុដ្ឋានានិ, តានិ ឯវ អាបត្តិករា ធម្មា នាមាតិ ច, ចតូហាការេហិ អាបត្តិំ អាបជ្ជតិ កាយេន វាចាយ កាយវាចាហិ កម្មវាចាយ អាបជ្ជតីតិ ច ឯតានិ សុត្តបទានិ អវិរោធិតានិ ហោន្តិ, អញ្ញថា វិរោធិតានិ។ កថំ? យញ្ហិ អាបត្តិំ កម្មវាចាយ អាបជ្ជតិ, ន តត្ថ កាយាទយោតិ អាបន្នំ, តតោ កម្មវាចាយ សទ្ធិំ អាបត្តិករា ធម្មា សត្តាតិ អាបជ្ជតិ, អថ តត្ថាបិ កាយាទយោ ឯកតោ វា នានាតោ វា លព្ភន្តិ។ “ចតូហិ អាការេហី”តិ ន យុជ្ជតិ, “តីហាការេហិ អាបត្តិំ អាបជ្ជតី”តិ វត្តព្ពំ សិយាតិ ឯវំ វិរោធិតានិ ហោន្តិ។ កថំ អវិរោធិតានីតិ? សវិញ្ញត្តិកាវិញ្ញត្តិកភេទភិន្នត្តា កាយាទីនំ។ យា កិរិយា អាបត្តិ, តំ ឯកច្ចំ កាយេន សវិញ្ញត្តិកេន អាបជ្ជតិ , ឯកច្ចំ សវិញ្ញត្តិយា វាចាយ, ឯកច្ចំ សវិញ្ញត្តិកាហិ កាយវាចាហិ អាបជ្ជតិ។ យា បន អកិរិយា អាបត្តិ, តំ ឯកច្ចំ កម្មវាចាយ អាបជ្ជតិ, តញ្ច ខោ អវសិដ្ឋាហិ អវិញ្ញត្តិកាហិ កាយវាចាហិយេវ, ន វិនា “នោ ចេ កាយេន វាចាយ បដិនិស្សជ្ជតិ, កម្មវាចាបរិយោសានេ អាបត្តិ សង្ឃាទិសេសស្សា”តិ (បារា. ៤១៤, ៤២១) វចនតោ។ អវិសេសេន វា ឯកច្ចំ អាបត្តិំ កាយេន អាបជ្ជតិ, ឯកច្ចំ វាចាយ, ឯកច្ចំ កាយវាចាហិ។ យំ បនេត្ថ កាយវាចាហិ, តំ ឯកច្ចំ កេវលាហិ កាយវាចាហិ អាបជ្ជតិ, ឯកច្ចំ កម្មវាចាយ អាបជ្ជតីតិ អយមត្ថោ វេទិតព្ពោតិ ឯវំ អវិរោធិតានិ ហោន្តិ។

តត្រាយំ សមាសតោ អត្ថវិភាវនា – **កាយេន អាបជ្ជតី**តិ កាយេន សវិញ្ញត្តិកេន អកត្តព្ពំ កត្វា ឯកច្ចំ អាបជ្ជតិ, អវិញ្ញត្តិកេន កត្តព្ពំ អកត្វា អាបជ្ជតិ, តទុភយម្បិ កាយកម្មំ នាម។ អកតម្បិ ហិ លោកេ “កត”ន្តិ វុច្ចតិ “ឥទំ ទុក្ខំ មយា, យំ មយា បុញ្ញំ ន កត”ន្តិ ឯវមាទីសុ, សាសនេ ច “ឥទំ តេ, អាវុសោ អានន្ទ, ទុក្កដំ, យំ ត្វំ ភគវន្តំ ន បុច្ឆី”តិអាទីសុ (ចូឡវ. ៤៤៣), ឯវមិធ វិនយបរិយាយេ កាយេន អករណីយម្បិ “កាយកម្ម”ន្តិ វុច្ចតិ, អយមេវ នយោ **វាចាយ អាបជ្ជតី**តិអាទីសុ។ តត្ថ **សមុដ្ឋាន**គ្គហណំ កត្តព្ពតោ វា អកត្តព្ពតោ វា កាយាទិភេទាបេក្ខមេវ អាបត្តិំ អាបជ្ជតិ, ន អញ្ញថាតិ ទស្សនត្ថំ។ **កិរិយា**គ្គហណំ កាយាទីនំ សវិញ្ញត្តិកាវិញ្ញត្តិកភេទទស្សនត្ថំ។ **សញ្ញា**គ្គហណំ អាបត្តិយា អង្គានង្គចិត្តវិសេសទស្សនត្ថំ, តេន យំ ចិត្តំ កិរិយាលក្ខណេ, អកិរិយាលក្ខណេ វា សន្និហិតំ, យតោ វា កិរិយា វា អកិរិយា វា ហោតិ, ន តំ អវិសេសេន អាបត្តិយា អង្គំ វា

អនង្គំ វា ហោតិ, កិន្តុ យាយ សញ្ញាយ “សញ្ញាវិមោក្ខ”ន្តិ វុច្ចតិ, តាយ សម្បយុត្តំ ចិត្តំ អង្គំ, ឥតរំ អនង្គន្តិ ទស្សិតំ ហោតិ។ ឥទានិ យេន ចិត្តេន សិក្ខាបទំ សចិត្តកំ ហោតិ, យទភាវា អចិត្តកំ, តេន តស្ស អវិសេសេន សាវជ្ជត្តា លោកវជ្ជភាវោវ វុច្ចតិ, កិន្តុ សាវជ្ជំយេវ សមានំ ឯកច្ចំ លោកវជ្ជំ ឯកច្ចំ បណ្ណត្តិវជ្ជន្តិ ទស្សនត្ថំ **លោកវជ្ជ**គ្គហណំ។ ចិត្តមេវ យស្មា “លោកវជ្ជ”ន្តិ វុច្ចតិ, តស្មា មនោកម្មម្បិ សិយា អាបត្តីតិ អនិដ្ឋប្បសង្គនិវារណត្ថំ **កម្ម**គ្គហណំ។ យំ បនេត្ថ អកិរិយាលក្ខណំ កម្មំ, តំ កុសលត្តិកវិនិមុត្តំ សិយាតិ អនិដ្ឋប្បសង្គនិវារណត្ថំ **កុសលត្តិក**គ្គហណំ។ យា បនេត្ថ អព្យាកតា អាបត្តិ, តំ ឯកច្ចំ អវេទនម្បិ សញ្ញាវេទយិតនិរោធសមាបន្នោ អាបជ្ជតីតិ កត្វា វេទនាត្តិកំ ឯត្ថ ន លព្ភតីតិ អនិដ្ឋប្បសង្គនិវារណត្ថំ **វេទនាត្តិក**គ្គហណំ កតន្តិ វេទិតព្ពំ។ សិក្ខាបទញ្ហិ សចិត្តក បុគ្គលវសេន “តិចិត្តំ តិវេទន”ន្តិ លទ្ធវោហារំ អចិត្តកេនាបន្នម្បិ “តិចិត្តំ តិវេទន”មិច្ចេវ វុច្ចតិ។ តត្រិទំ សុត្តំ “អត្ថាបត្តិ អចិត្តកោ អាបជ្ជតិ អចិត្តកោ វុដ្ឋាតិ (បរិ. ៣២៤)។ អត្ថាបត្តិ កុសលចិត្តោ អាបជ្ជតិ កុសលចិត្តោ វុដ្ឋាតី”តិអាទិ (បរិ. ៤៧០)។ **អនុគណ្ឋិបទេ** បន “សញ្ញា សទា អនាបត្តិមេវ ករោតិ, ចិត្តំ អាបត្តិមេវ, អចិត្តកំ នាម វត្ថុអវិជាននំ, នោសញ្ញាវិមោក្ខំ វីតិក្កមជាននំ, ឥទមេតេសំ នានត្ត”ន្តិ វុត្តំ។

សព្ពសង្គាហកវសេនាតិ សព្ពសិក្ខាបទានំ សង្គហវសេន។ ភិក្ខុនិយា ចីវរទានាទិ **កិរិយាកិរិយតោ**។ ជាតរូបរជតបដិគ្គហណាទិ **សិយា កិរិយតោ**។ ឧបនិក្ខិត្តាបដិក្ខេបេ **សិយា អកិរិយតោ**។ ទេសិត វត្ថុកបមាណាតិក្កន្តកុដិករណេ **សិយា កិរិយតោ**, អទេសិតវត្ថុកបមាណាតិក្កន្តករណេ **សិយា កិរិយាកិរិយតោ**។ **យំ ចិត្តង្គំ លភតិយេវា**តិ កាយចិត្តំ វាចាចិត្តន្តិ ឯវំ។ **វិនាបិ ចិត្តេនា**តិ ឯត្ថ វិនាបិ ចិត្តេន សហាបិ ចិត្តេនាតិ អធិប្បាយោ។ យោ សោ សវិញ្ញត្តិកោ, អវិញ្ញត្តិកោ ច វុត្តោ កាយោ, តស្ស កម្មំ កាយកម្មំ, តថា វចីកម្មំ។ តត្ថ ស វិញ្ញត្តិកោ កាយោ ឧប្បត្តិយា កម្មំ សាធេតិ, ឥតរោ អនុប្បត្តិយា។ តថា វាចាតិ វេទិតព្ពំ, **សិក្ខាបទ**ន្តិ “យោ តត្ថ នាមកាយោ បទកាយោ”តិ វចនតោ វីតិក្កមេ យុជ្ជតីតិ វុត្តំ។ “ហសិតុប្បាទវោដ្ឋព្ពនានិបិ អាបត្តិសមុដ្ឋាបក ចិត្តានិ។ ឥទម្បិ ន មយា បរិច្ឆិន្នន្តិ ហសមានោ បស្សតិ យទា, តទា វោដ្ឋព្ពនំ ជវនគតិក”ន្តិ **អនុគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ អភិញ្ញាចិត្តានិ បញ្ញត្តិំ អជានិត្វា ឥទ្ធិវិកុព្ពនាទិកាលេ គហេតព្ពានិ។

ឯត្ថ បន យោ បន ភិក្ខុ ភិក្ខូនំ សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ...បេ.... មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវន្តោ អត្ថិ កោចិ បារាជិកោ ហោតិ អសំវាសោ, អត្ថិ កោចិ ន បារាជិកោ ហោតិ អសំវាសោ។ ទុក្កដចុល្លច្ចយវត្ថូសុ បដិសេវន្តោ អត្ថិ កោចិ ន បារាជិកោ។ បក្ខបណ្ឌកោ អបណ្ឌកបក្ខេ ឧបសម្បន្នោ បណ្ឌកបក្ខេ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវន្តោ សោ បារាជិកំ អាបត្តិំ នាបជ្ជតីតិ ន បារាជិកោ នាម។ ន ហិ អភិក្ខុនោ អាបត្តិ នាម អត្ថិ។ សោ អនាបត្តិំ កត្វា អបណ្ឌកបក្ខេ អាគតោ កិំ អសំវាសោ ហោតិ ន ហោតីតិ? ហោតិ, “អភព្ពោ តេន សរីរពន្ធនេនា”តិ (បារា. ៥៥; មហាវ. ១២៨) ហិ វុត្តំ។ “យោ បន, ភិក្ខុ, ភិក្ខូនំ...បេ.... អសំវាសោ”តិ (បារា. ៤៤) វុត្តត្តា យោ បន ភិក្ខុភាវេន មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវតិ, សោ ឯវ អភព្ពោ។ នាយំ អបារាជិកត្តាតិ ចេ? ន, “ព្យត្តេន ភិក្ខុនា បដិពលេន សង្ឃោ ញាបេតព្ពោ”តិ (មហាវ. ៨៦) វុត្តដ្ឋានេ យថា អភិក្ខុនា កម្មវាចាយ សាវិតាយបិ កម្មំ រុហតិ កម្មវិបត្តិយា អសម្ភវតោ, ឯវំសម្បទមិទំ ទដ្ឋព្ពំ។ តត្រិទំ យុត្តិ – ឧបសម្បន្នបុព្ពោ ឯវ ចេ កម្មវាចំ សាវេតិ, សង្ឃោ ច តស្មិំ ឧបសម្បន្នសញ្ញី, ឯវញ្ចេ កម្មំ រុហតិ, ន អញ្ញថាតិ នោ ខន្តីតិ អាចរិយោ។ គហដ្ឋោ វា តិត្ថិយោ វា បណ្ឌកោ វា អនុបសម្បន្នសញ្ញី កម្មវាចំ សាវេតិ, សង្ឃេន កម្មវាចា ន វុត្តា ហោតិ, “សង្ឃោ ឧបសម្បាទេយ្យ, សង្ឃោ ឧបសម្បាទេតិ, ឧបសម្បន្នោ សង្ឃេនា”តិ (មហាវ. ១២៧) ហិ វចនតោ សង្ឃេន កម្មវាចាយ វត្តព្ពាយ សង្ឃបរិយាបន្នេន, សង្ឃបរិយាបន្នសញ្ញិតេន វា ឯកេន វុត្តា សង្ឃេន វុត្តាវ ហោតីតិ វេទិតព្ពោ, អយមេវ សព្ព កម្មេសុ យុត្តិ។ តថា អត្ថិ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវន្តោ កោចិ នាសេតព្ពោ “យោ ភិក្ខុនីទូសកោ, អយំ នាសេតព្ពោ”តិ វុត្តត្តា ឯវ, សោ អនុបសម្បន្នោវ, សហសេយ្យាបត្តិអាទី ជនេតិ, តស្ស ឱមសនេ ច ទុក្កដំ ហោតិ។ អភិក្ខុនិយា មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវន្តោ ន នាសេតព្ពោ “អន្តិមវត្ថុំ អជ្ឈាបន្នោ, ភិក្ខវេ, អនុបសម្បន្នោ...បេ.... នាសេតព្ពោ”តិ បាឡិយា អភាវតោ។ តេនេវ សោ ឧបសម្បន្នសង្ខ្យំ គច្ឆតិ, ន សហសេយ្យាបត្តាទី ជនេតិ, កេវលំ អសំវាសោតិ កត្វា គណបូរកោ ន ហោតិ, ឯកកម្មំ ឯកុទ្ទេសោបិ ហិ សំវាសោតិ វុត្តោ។ សមសិក្ខតាបិ សំវាសោតិ កត្វា សោ តេន សទ្ធិំ នត្ថីតិ បទសោធម្មាបត្តិំ បន ជនេតីតិ ការណច្ឆាយា ទិស្សតិ។ យថា ភិក្ខុនិយា សទ្ធិំ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ឯកកម្មាទិនោ សំវាសស្ស អភាវា ភិក្ខុនី អសំវាសា ភិក្ខុស្ស, តថា ភិក្ខុ ច ភិក្ខុនិយា, បទសោធម្មាបត្តិំ បន ជនេតិ។ តថា “អន្តិមវត្ថុំ អជ្ឈាបន្នោបិ ឯកច្ចោ យោ នាសេតព្ពោ”តិ អវុត្តោតិ ឥមិនា និទស្សនេន សា ការណច្ឆាយា គហណំ ន គច្ឆតិ។

អបិ ច “ភិក្ខុ សុត្តភិក្ខុម្ហិ វិប្បដិបជ្ជតិ, បដិពុទ្ធោ សាទិយតិ, ឧភោ នាសេតព្ពា”តិ (បារា. ៦៦) ច, “តេន ហិ, ភិក្ខវេ, មេត្តិយំ ភិក្ខុនិំ នាសេថា”តិ (បារា. ៣៨៤) ច វចនតោ យោ សង្ឃមជ្ឈំ បវិសិត្វា អនុវិជ្ជកេន អនុវិជ្ជិយមានោ បរាជាបិតោ, សោបិ អនុបសម្បន្នោវ, ន ឱមសវាទបាចិត្តិយំ ជនេតីតិ វេទិតព្ពំ។ កិញ្ចាបិ “ឧបសម្បន្នំ ឧបសម្បន្នសញ្ញី ខុំសេតុកាមោ”តិ **បាឡិ** នត្ថិ, កិញ្ចាបិ **កង្ខាវិតរណិយំ** “យំ អក្កោសតិ, តស្ស ឧបសម្បន្នតា, អនញ្ញាបទេសេន ជាតិអាទីហិ អក្កោសនំ, ‘មំ អក្កោសតី’តិ ជាននា, អត្ថបុរេក្ខារតាទីនំ

អភាវោតិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានី”តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. ឱមសវាទសិក្ខាបទវណ្ណនា) វុត្តំ, តថាបិ ទុដ្ឋទោសសិក្ខាបទេ “អសុទ្ធោ ហោតិ បុគ្គលោ អញ្ញតរំ បារាជិកំ ធម្មំ អជ្ឈាបន្នោ, តញ្ចេ សុទ្ធទិដ្ឋិ សមានោ ឱកាសំ ការាបេត្វា អក្កោសាធិប្បាយោ វទេតិ, អាបត្តិ ឱមសវាទស្សា”តិ (បារា. ៣៨៩) វចនតោ អសុទ្ធេ ឧបសម្បន្នសញ្ញាយ ឯវ ឱមសន្តស្ស បាចិត្តិយំ។ អសុទ្ធទិដ្ឋិស្ស ទុក្កដំ។ “សុទ្ធោ ហោតិ បុគ្គលោ, អញ្ញតរំ បារាជិកំ ធម្មំ អនជ្ឈាបន្នោ, តញ្ចេ សុទ្ធទិដ្ឋិ សមានោ ឱកាសំ ការាបេត្វា អក្កោសាធិប្បាយោ វទេតិ, អាបត្តិ ឱមសវាទស្សា”តិ (បារា. ៣៨៩) វចនតោ បន **កង្ខាវិតរណិយំ** “តស្ស ឧបសម្បន្នតា ឧបសម្បន្នសញ្ញិតា”តិ ន វុត្តំ អនេកំសិកត្តា តស្ស អង្គស្សាតិ វេទិតព្ពំ។

អបិ ចេត្ថ សិក្ខាបច្ចក្ខាតកចតុក្កំ វេទិតព្ពំ, អត្ថិ បុគ្គលោ សិក្ខាបច្ចក្ខាតកោ ន សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ, អត្ថិ សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ ន សិក្ខាបច្ចក្ខាតកោ, អត្ថិ សិក្ខាបច្ចក្ខាតកោ ចេវ សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ ច, អត្ថិ នេវ សិក្ខាបច្ចក្ខាតកោ ន សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ។ តត្ថ តតិយោ ភិក្ខុនីសិក្ខាបច្ចក្ខាតកោ វេទិតព្ពោ។ សា ហិ យាវ ន លិង្គំ បរិច្ចជតិ, កាសាវេ សឧស្សាហាវ សមានា សាមញ្ញា ចវិតុកាមា សិក្ខំ បច្ចក្ខន្តីបិ ភិក្ខុនី ឯវ សិក្ខាសាជីវសមាបន្នាវ។ វុត្តញ្ហិ ភគវតា “ន, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនិយា សិក្ខាបច្ចក្ខាន”ន្តិ (ចូឡវ. ៤៣៤)។ កទា ច បន សា អភិក្ខុនី ហោតីតិ? យទា សាមញ្ញា ចវិតុកាមា គិហិនិវាសនំ និវាសេតិ, សា “វិព្ភន្តា”តិ សង្ខ្យំ គច្ឆតិ។ វុត្តញ្ហិ ភគវតា “យទេវ សា វិព្ភន្តា, តទេវ អភិក្ខុនី”តិ (ចូឡវ. ៤៣៤)។ កិត្តាវតា បន វិព្ភន្តា ហោតីតិ? សាមញ្ញា ចវិតុកាមា កាសាវេសុ អនាលយា កាសាវំ វា អបនេតិ, នគ្គា វា គច្ឆតិ, តិណបណ្ណាទិនា វា បដិច្ឆាទេត្វា គច្ឆតិ, កាសាវំយេវ វា គិហិនិវាសនាការេន និវាសេតិ, ឱទាតំ វា វត្ថំ និវាសេតិ, សលិង្គេនេវ វា សទ្ធិំ តិត្ថិយេសុ បវិសិត្វា កេសលុញ្ចនាទិវតំ សមាទិយតិ, តិត្ថិយលិង្គំ វា សមាទិយតិ, តទា វិព្ភន្តា នាម ហោតិ។ តត្ថ យា ភិក្ខុនិលិង្គេ ឋិតាវ តិត្ថិយវតំ សមាទិយតិ, សា តិត្ថិយបក្កន្តកោ ភិក្ខុ វិយ បច្ឆា បព្ពជ្ជម្បិ ន លភតិ, សេសា បព្ពជ្ជមេវេកំ លភន្តិ, ន ឧបសម្បទំ។ **បាឡិយំ** កិញ្ចាបិ “យា សា, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនី សកាសាវា តិត្ថាយតនំ សង្កន្តា, សា អាគតា ន ឧបសម្បាទេតព្ពា”តិ វចនតោ យា បឋមំ វិព្ភមិត្វា បច្ឆា តិត្ថាយតនំ សង្កន្តា, សា អាគតា ឧបសម្បាទេតព្ពាតិ អនុញ្ញាតំ វិយ ទិស្សតិ។ សង្គីតិអាចរិយេហិ បន “ចតុវីសតិ បារាជិកានី”តិ វុត្តត្តា ន បុន សា ឧបសម្បាទេតព្ពា, តស្មា ឯវ សិក្ខាបច្ចក្ខានំ នានុញ្ញាតំ ភគវតា។ អន្តិមវត្ថុអជ្ឈាបន្នា បន ភិក្ខុនី ឯវ។ បក្ខបណ្ឌកីបិ ភិក្ខុនី ឯវ។ **កិន្តិ** បុច្ឆា។

វិនីតវត្ថុវណ្ណនា

៦៧. វិនីតានិ វិនិច្ឆិតានិ វត្ថូនិ **វិនីតវត្ថូនិ**។ **តេសំ តេសំ** “តេន ខោ បន សមយេន អញ្ញតរោ ភិក្ខូ”តិអាទីនំ **វត្ថូនំ** បាដេក្កំ នាមគណនំ ឧទ្ធរិត្វា ឧទ្ធរិត្វា ឱនាធិកទោសសោធនង្គេន ឧទ្ទានា ច តា មត្រាទិសិទ្ធិគាថាហិ ឆន្ទោវិចិតិលក្ខណេន គាថា ចាតិ **“ឧទ្ទានគាថា នាមា”**តិ វុត្តំ, **ទេ, សោធនេ** ឥតិ ធាតុស្ស រូបំ ឧទ្ទានាតិ វេទិតព្ពំ។ ឥមា បន ឧទ្ទានគាថា ធម្មសង្គាហកត្ថេរេហិ សង្គីតិកាលេ ឋបិតា, កត្ថាតិ ចេ? បទភាជនីយាវសានេ។ **“វត្ថុគាថា** នាម ‘តេន ខោ បន សមយេន អញ្ញតរោ ភិក្ខូ’តិអាទីនំ ឥមេសំ វិនីតវត្ថូនំ និទានានី”តិ **គណ្ឋិបទេ** វុត្តំ, តស្មា តត្ថ វុត្តនយេន វិនីតវត្ថូនិ ឯវ “វត្ថុគាថា”តិ វុត្តាតិ វេទិតព្ពំ។ ឥទមេត្ថ សមាសតោ អធិប្បាយនិទស្សនំ – “អាបត្តិំ ត្វំ, ភិក្ខុ, អាបន្នោ បារាជិក”ន្តិ មូលាបត្តិទស្សនវសេន វា, “អនាបត្តិ, ភិក្ខុ, បារាជិកស្ស, អាបត្តិ សង្ឃាទិសេសស្ស, ទុក្កដស្សា”តិ អាបត្តិភេទទស្សនវសេន វា, “អនាបត្តិ, ភិក្ខុ, អសាទិយន្តស្សា”តិ អនាបត្តិទស្សនវសេន វា យានិ វត្ថូនិ វិនីតានិ វិនិច្ឆិតានិ, តានិ វិនីតវត្ថូនិ នាម។ តេសំ វិនីតវត្ថូនំ និទានវត្ថុទីបិកា គន្ថិ **វត្ថុគាថា** នាម។ ឧទ្ទានគាថាវ “វត្ថុគាថា”តិ វុត្តាតិ ឯកេ។ តេសំ “ឥមិនា លក្ខណេន អាយតី វិនយធរា វិនយំ វិនិច្ឆិនិស្សន្តី”តិ វចនេន វិរុជ្ឈតិ។ ន ហិ ឧទ្ទានគាថាយំ កិញ្ចិបិ វិនិច្ឆយលក្ខណំ ទិស្សតិ, ឧទ្ទានគាថានំ វិសុំ បយោជនំ វុត្តំ “សុខំ វិនយធរា ឧគ្គណ្ហិស្សន្តី”តិ, តស្មា បយោជននានត្តតោបេតំ នានត្តំ វេទិតព្ពំ។ តត្ថាយំ វិគ្គហោ – វត្ថូនិ ឯវ គាថា វត្ថុគាថា។ វិនីតវត្ថុតោ វិសេសនត្ថមេត្ថ គាថាគ្គហណំ។ ឧទ្ទានគាថាតោ វិសេសនត្ថំ វត្ថុគ្គហណន្តិ វេទិតព្ពំ។ កេចិ បន “គាថានំ វត្ថូនីតិ វត្តព្ពេ វត្ថុគាថាតិ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ មក្កដិវត្ថុំ អញ្ញេ តត្ថ ភិក្ខូ អារោចេសុំ, ឥធ សយមេវ។ តត្ថ ការណស្ស “ភគវតា សិក្ខាបទំ បញ្ញត្ត”ន្តិ វុត្តត្តា វជ្ជិបុត្តកាបិ អញ្ញេ ឯវ។ “តត្ថ អានន្ទត្ថេរោ, ឥធ តេ ឯវា”តិ អញ្ញតរស្មិំ **គណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ អាចរិយស្ស អធិប្បាយោ បុព្ពេ វុត្តោ, តស្មា ឧបបរិក្ខិតព្ពំ។

៦៧-៨. **ញត្វា**តិ អបុច្ឆិត្វា សយមេវ ញត្វា។ **បោក្ខរ**ន្តិ សរីរំ ភេរិបោក្ខរំ វិយ។ លោកិយា អវិកលំ “សុន្ទរ”ន្តិ វទន្តិ, តស្មា វណ្ណបោក្ខរតាយាតិ បឋមេនត្ថេន វិសិដ្ឋកាយច្ឆវិតាយាតិ អត្ថោ, ទុតិយេន វណ្ណសុន្ទរតាយាតិ។ “ឧប្បលគព្ភវណ្ណត្តា សុវណ្ណវណ្ណា, តស្មា ឧប្បលវណ្ណាតិ នាមំ លភី”តិ **គណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ **នីលុប្បលវណ្ណា កាយច្ឆវី**តិ វចនំ បន សាមច្ឆវិំ ទីបេតិ។ លោកេ បន “ឧប្បលសមា បសត្ថសាមា”តិ វចនតោ “យា សាមា សាមវណ្ណា

សាមគនុមជ្ឈា, សា បារិចរិយា សត្តេ មម វាសោ”តិ វចនតោ សាមច្ចវិកា ឥត្ថីនំ បសត្ថា។ “យាវស្សា នំ អន្ទការ”ន្តិបិ បាហោ។ កិលេសកាមេហិ វត្ថុកាមេសុ យោ ន លិម្បតិ។

៦៩. ឥត្ថិលិង្គំ បាតុភូតន្តិ ឥត្ថិសណ្ឋានំ បាតុភូតំ, តញ្ច ខោ បុរិសិន្ទ្រិយស្ស អន្តរធានេន ឥត្ថិន្ទ្រិយស្ស បាតុភាវេន។ ឯវំ បុរិសិន្ទ្រិយបាតុភាវេបិ។ ឯតេន យថា ព្រហ្មានំ បុរិសិន្ទ្រិយំ នុប្បជ្ជតិ, កេវលំ បុរិសសណ្ឋានមេវ ឧប្បជ្ជតិ, យថា ច កស្សចិ បណ្ឌកស្ស វិនាបិ បុរិសិន្ទ្រិយេន បុរិសសណ្ឋានំ ឧប្បជ្ជតិ, ន តថា តេសន្តិ ទស្សិតំ ហោតិ, តំ បន ឥត្ថិន្ទ្រិយំ, បុរិសិន្ទ្រិយំ វា អន្តរធាយន្តំ មរន្តានំ វិយ បដិលោមក្កមេន សត្តរសមចិត្តក្ខណតោ បដ្ឋាយ អន្តរធាយតិ។ បច្ចុប្បន្នេ ឥន្ទ្រិយេ និរុទ្ធេ ឥតរំ វិសភាគិន្ទ្រិយំ បាតុភវតិ។ យស្មា មហានិទ្ទំ ឱក្កន្តស្សេវ កិរស្ស វិសភាគិន្ទ្រិយំ បាតុភវតិ, តស្មា **“រត្តិភាគេ និទ្ទំ ឱក្កន្តស្សា”**តិ វុត្តំ។ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, តំយេវ ឧបជ្ឈំ តមេវ ឧបសម្បទ”ន្តិ វចនតោ បវត្តិនីយេវ ឧបជ្ឈាយា, ឧបសម្បទាចរិយា ភិក្ខុនីយេវ អាចរិយាតិ កត្វា តាសំ ឧបជ្ឈាយវត្តំ, អាចរិយវត្តញ្ច ឥមិនា ភិក្ខុនាសទាសាយំ បាតំ ភិក្ខុនុបស្សយំ គន្ត្វា កាតព្ពំ, តាហិ ច ឥមស្ស វិហារំ អាគម្ម សទ្ធិវិហារិកវត្តាទិ កាតព្ពំ នុ ខោតិ ចេ? “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនីហិ សង្គមិតុ”ន្តិ វចនេន វិនាភាវទីបនតោ កេវលំ ន បុន ឧបជ្ឈា គហេតព្ពា, ន ច ឧបសម្បទា កាតព្ពាតិ ទស្សនត្ថមេវ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, តំយេវ ឧបជ្ឈ”ន្តិអាទិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ **ភិក្ខុនីហិ សង្គមិតុ**ន្តិ ភិក្ខូហិ វិនា ហុត្វា ភិក្ខុនីហិ ឯវ សទ្ធឹ សមង្គី ភវិតុំ អនុជានាមីតិ អត្ថោ, តស្មា ឥមិនា បាឡិលេសេន “តស្សា ឯវ គាមន្តរាទីហិ អនាបត្តី”តិ អដ្ឋកថាវចនំ សិទ្ធំ ហោតិ, អាគន្ត្វា សង្គមិតុំ សក្កា, យញ្ច ភគវតា គមនំ អនុញ្ញាតំ, តំ និស្សាយ កុតោ គាមន្តរាទិបច្ចយា អាបត្តិ។ ន ហិ ភគវា អាបត្តិយំ និយោជេតីតិ យុត្តមេវ តំ, អញ្ញថា “យា អាបត្តិយោ ភិក្ខូនំ ភិក្ខុនីហិ អសាធារណា, តាហិ អាបត្តីហិ អនាបត្តី”តិ បាឡិវចនតោ ន គាមន្តរាទីហិ អនាបត្តីតិ អាបជ្ជតិ។ សាធារណតា អាបត្តិយេវ “យា អាបត្តិយោ ភិក្ខូនំ ភិក្ខុនីហិ អសាធារណា, យា ច ភិក្ខុនីហិ សង្គមន្តិយា គាមន្តរនទីបាររត្តិវិប្បវាសគណឱហីយនាបត្តិយោ, តាហិ អាបត្តីហិ អនាបត្តី”តិ ន វុត្តត្តាតិ ចេ? ន វុត្តំ អនិដ្ឋប្បសង្គតោ។ ភិក្ខុនីហិ សទ្ធឹ សង្គន្ត្វាយបិ តស្សា តា បហាយ អញ្ញាហិ សង្គមន្តិយា គាមន្តរាទីហិ អនាបត្តិ ឯវំ សព្ពកាលន្តិ ឥមស្ស អនិដ្ឋប្បសង្គតោ តថា ន វុត្តន្តិ អត្ថោ។ តត្ថ គាមន្តរាបត្តាទិវត្ថុំ សញ្ចិច្ច តស្មឹ កាលេ អជ្ឈាចរន្តីបិ សា លិង្គបាតុភាវេន ការណេន អនាបជ្ជនតោ អនាបត្តិ។ អនាបជ្ជនដ្ឋេនេវ វុដ្ឋាតិ នាមាតិ វេទិតព្ពា។ តថា យោគី អនុប្បន្នេ ឯវ កិលេសេ និរោធេតិ។ អពទ្ធនោបិ បត្តោ “ឧនបញ្ចពន្ធនោ”តិ វុច្ចតិ, សព្ពសោ វា បន ន សាវេតិ អប្បច្ចក្ខាតា ហោតិ សិក្ខា, ឯវមិធ អនាបន្នាបិ អាបត្តិ វុដ្ឋិតា នាម ហោតីតិ វេទិតព្ពា។

យស្មា បន សា បុរិសេន សហសេយ្យាបត្តឹ អនាបជ្ជន្តីបិ សក្កោតិ ភិក្ខុនីហិ សង្គមិតុំ , តស្មា អនាបត្តីតិ កត្វា អដ្ឋកថាយំ “ឧភិន្នម្បិ សហសេយ្យាបត្តិ ហោតី”តិ វុត្តំ។ វុត្តញ្ចេតំ **បរិវារេ** “អបរេហិបិ ចតូហាការេហិ អាបត្តឹ អាបជ្ជតិ សង្ឃមជ្ឈេ គណមជ្ឈេ បុគ្គលស្ស សន្តិកេ លិង្គបាតុភាវេនា”តិ (បរិ. ៣២៤)។ យំ បន វុត្តំ **បរិវារេ** “អត្ថាបត្តិ អាបជ្ជន្តោ វុដ្ឋាតិ វុដ្ឋហន្តោ អាបជ្ជតី”តិ (បរិ. ៣២៤), តស្ស សហសេយ្យាទឹ អាបជ្ជតិ អសាធារណាបត្តីហិ វុដ្ឋាតិ, តទុភយម្បិ សន្ធាយ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ ទូរេ វិហារោ ហោតិ បញ្ចធនុសតិកំ បច្ឆិមំ, វិហារតោ បដ្ឋាយ គាមំ បវិសន្តិយា គាមន្តរំ ហោតីតិ អត្ថោ។ **សំវិទហនំ បរិមោចេត្វា**តិ អទ្ធានគមនសំវិទហនំ អកត្វាតិ អត្ថោ។ **តា កោបេត្វា**តិ បរិច្ចជិត្វាតិ អត្ថោ។ **“បរិបុណ្ណវស្សសាមណេរេនាបី”**តិ វចនតោ អបរិបុណ្ណវស្សស្ស ឧបជ្ឈាយគ្គហណំ នត្ថីតិ វិយ ទិស្សតិ។ **វិនយកម្មំ កត្វា ឋបិតោ**តិ វិកប្បេត្វា ឋបិតោ។ អវិកប្បិតានំ ទសាហាតិក្កមេ និស្សគ្គិយតា វេទិតព្ពា។ **បុន បដិគ្គហេត្វា សត្តាហំ វដ្តតី**តិ បន “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូនំ សន្និធិ ភិក្ខុនីហិ បដិគ្គាហាបេត្វា បរិភុញ្ជិតុ”ន្តិ (ចូឡវ. ៤២១) វចនតោ វុត្តំ។ **អនបេក្ខវិស្សជ្ជនេនា**តិ វត្ថុំ អនបេក្ខវិស្សជ្ជនេន វា បដិគ្គហណេន វា បុន បដិគ្គហេត្វា បរិភុញ្ជិស្សាមីតិ។ **បក្ខមានត្តកាលេ បុនទេវ លិង្គំ បរិវត្តតិ ឆារត្តំ មានត្តមេវ ទាតព្ព**ន្តិ សចេ, ភិក្ខុកាលេ អប្បដិច្ឆន្នាយ អាបត្តិយា, នោ បដិច្ឆន្នាយាតិ នោ លទ្ធីតិ អាចរិយោ។

បរិវាសទានំ បន នត្ថីតិ ភិក្ខុនិយា ឆាទនាសម្ភវតោ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ សចេ ភិក្ខុនី អសាធារណំ បារាជិកាបត្តឹ អាបជ្ជិត្វា បុរិសលិង្គំ បដិលភតិ, ភិក្ខូសុ ឧបសម្បទំ ន លភតិ, បព្ពជ្ជំ លភតិ, អនុបព្ពជិត្វា ភិក្ខុភាវេ ឋិតោ សហសេយ្យាបត្តឹ ន ជនេតិ។ វិព្ភន្តាយ ភិក្ខុនិយា បុរិសលិង្គេ បាតុភូតេ ភិក្ខូសុ ឧបសម្បទំ ន លភតិ, បារាជិកំ។ អវិព្ភន្តមានស្ស គហដ្ឋស្សេវ សតោ ភិក្ខុនីទូសកស្ស សចេ ឥត្ថិលិង្គំ បាតុភវតិ, នេវ ភិក្ខុនីសុ ឧបសម្បទំ លភតិ, ន បុន លិង្គបរិវត្តេ ជាតេ ភិក្ខូសុ វាតិ។ ភិក្ខុនិយា លិង្គបរិវត្តេ សតិ ភិក្ខុ ហោតិ, សោ ចេ សិក្ខំ បច្ចក្ខាយ វិព្ភមិត្វា ឥត្ថិលិង្គំ បដិលភេយ្យ, ភិក្ខុនីសុ ឧបសម្បទំ បដិលភតិ ឧភយត្ថ បុព្ពេ បារាជិកភាវំ អប្បត្តត្តា។ យា បន ភិក្ខុនី បរិបុណ្ណទ្វាទសវស្សា បុរិសលិង្គំ បដិលភេយ្យ, ឧបសម្បន្នោ ភិក្ខុ ឯវ។ បុន សិក្ខំ បច្ចក្ខាយ អាគតោ ន ឧបសម្បាទេតព្ពោ អបរិបុណ្ណវីសតិវស្សត្តា។ បុន លិង្គបរិវត្តេ សតិ ភិក្ខុនីសុ ឧបសម្បទំ លភតិ។ ឯវំ ចេ កតទ្វាទសសង្គហស្ស ទារកស្ស លិង្គបរិវត្តេ សតិ គិហិគតា ឥត្ថី ហោតិ, បរិបុណ្ណទ្វាទសវស្សា

ឧបសម្បាទេតព្ពា កិរ។ ភិក្ខុនិយា ឥត្ថិលិង្គន្តរធានេន, ភិក្ខុស្ស វា បុរិសលិង្គន្តរធានេន បក្ខបណ្ឌកភាវោ ភវេយ្យ, ន សា ភិក្ខុនី ភិក្ខុនីហិ នាសេតព្ពា ភិក្ខុ វា ភិក្ខូហិ បុន បកតិភាវាបត្តិសម្ភវា ។ បកតិបណ្ឌកំ បន សន្ធាយ “បណ្ឌកោ នាសេតព្ពោ”តិ វុត្តំ។ បក្ខបណ្ឌកោ ហិ សំវាសនាសនាយ នាសេតព្ពោ, ឥតរោ ឧភយនាសនាយាតិ អត្ថោ។ យទិ តេសំ បុន បកតិភាវោ ភវេយ្យ, “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, តំយេវ ឧបជ្ឈំ តមេវ ឧបសម្បទំ តានិយេវ វស្សានិ ភិក្ខុនីហិ សង្គមិតុ”ន្តិ អយំ វិធិ សម្ភវតិ។ សចេ នេសំ លិង្គន្តរំ បាតុភវេយ្យ, សោ ច វិធិ, យា អាបត្តិយោ ភិក្ខូនំ ភិក្ខុនីហិ សាធារណា, តា អាបត្តិយោ ភិក្ខុនីនំ សន្តិកេ វុដ្ឋាតុំ អសាធារណាហិ អនាបត្តីតិ អយម្បិ វិធិ សម្ភវតិ។ យំ វុត្តំ **បរិវារេ** “សហ បដិលាភេន បុរិមំ ជហតិ, បច្ឆិមេ បតិដ្ឋាតិ, វិញ្ញត្តិយោ បដិប្បស្សម្ភន្តិ, បញ្ញត្តិយោ និរុជ្ឈន្តិ, សហ បដិលាភេន បច្ឆិមំ ជហតិ, បុរិមេ បតិដ្ឋាតិ, វិញ្ញត្តិយោ”តិអាទិ, តំ យថាវុត្តវិធី សន្ធាយ វុត្តន្តិ អម្ហាកំ ខន្តីតិ អាចរិយោ។ ឥត្ថិលិង្គំ, បុរិសលិង្គំ វា អន្តរធាយន្តំ កឹ សកលម្បិ សរីរំ គហេត្វា អន្តរធាយតិ, ឧទាហុ សយមេវ។ កិញ្ចេត្ថ – យទិ តាវ សកលំ សរីរំ គហេត្វា អន្តរធាយតិ, អយំ បុគ្គលោ ចុតោ ភវេយ្យ។ តស្មា សាមញ្ញា ចុតោ ភវេយ្យ, បុន ឧបសម្បជ្ជន្តោ ឱបបាតិកោ ភវេយ្យ។ អថ សយមេវ អន្តរធាយតិ, សោបិ ភាវោ តស្ស វិរុជ្ឈតិ។ ឥត្ថិន្ទ្រិយាទីនិ ហិ សកលម្បិ សរីរំ ព្យាបេត្វា ឋិតានីតិ ខណនិរោធោ វិយ តេសំ អន្តរធានំ វេទិតព្ពំ, តស្មា យថាវុត្តទោសប្បសង្គាភាវោ វេទិតព្ពោ។ អញ្ញមញ្ញំ សំសដ្ឋប្បភានំ ទីបានំ ឯកប្បភានិរោធេបិ ឥតរិស្សា ឋានំ វិយ សេសសរីរដ្ឋានំ តត្ថ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។

៧១-២. **មុច្ចតុ វា មា វា ទុក្កដមេវា**តិ មោចនរាគាភាវតោ។ **អវិសយោ**តិ អសាទិយនំ នាម ឯវរូបេ ឋានេ ទុក្ករន្តិ អត្ថោ។ មេថុនធម្មោ នាម ឧភិន្នំ វាយាមេន និបជ្ជតិ “តស្ស ទ្វយំទ្វយសមាបត្តី”តិ វុត្តត្តា, តស្មា ត្វំ មា វាយាម, ឯវំ តេ អនាបត្តិ ភវិស្សតិ, កិរិយញ្ចេតំ សិក្ខាបទន្តិ វុត្តំ ហោតិ, “អាបត្តឹ ត្វំ ភិក្ខុ អាបន្នោ បារាជិក”ន្តិ វចនតោ អកិរិយម្បេតំ សិក្ខាបទំ យេភុយ្យេន “កិរិយ”ន្តិ វុច្ចតីតិ សិទ្ធំ ហោតិ។

៧៣-៤. “បារាជិកភយេន អាកាសគតមេវ កត្វា បវេសនាទីនិ ករោន្តស្ស សហសា តាលុកំ វា បស្សំ វា អង្គជាតំ ឆុបតិ ចេ, ទុក្កដមេវា”តិ វទន្តិ។ កស្មា? ន មេថុនរាគត្តាតិ, វីមំសិតព្ពំ។ ទន្តានំ ពាហិរភាវោ ឱដ្ឋានំ ពាហិរភាវោ វិយ ថុល្លច្ចយវត្ថុ ហោតីតិ វុត្តំ “ពាហិ និក្ខន្តទន្តេ ជិវ្ហាយ ច ថុល្លច្ចយ”ន្តិ។ **តំ បុគ្គលំ វិសញ្ញឹ កត្វា**តិ វចនេន សោ បុគ្គលោ ខិត្តចិត្តោ នាម ហោតីតិ ទស្សិតំ ហោតិ។ យោ បន បុគ្គលោ ន វិសញ្ញីកតោ, សោ ចេ អត្តនោ អង្គជាតស្ស ធាតុឃដ្ដនចរិណិជ្ឈិណិកាទិសញ្ញាយ សាទិយតិ, មេថុនសញ្ញាយ អភាវតោ វិសញ្ញីបក្ខមេវ ភជតីតិ តស្ស អនាបត្តិច្ឆាយា ទិស្សតិ។ “មេថុនមេតំ មញ្ញេ កស្សចិ អមនុស្សស្សា”តិ ញត្វា សាទិយន្តស្ស អាបត្តិ ឯវ។ **បណ្ឌកស្ស មេថុនធម្ម**ន្តិ បណ្ឌកស្ស វច្ចមគ្គេ វា មុខេ វា, ភុម្មត្ថេ វា សាមិវចនំ។ អវេទយន្តស្សបិ សេវនចិត្តវសេន អាបត្តិ សន្ថតេនេវ សេវនេ វិយ។

ឧបហតិន្ទ្រិយវត្ថុស្មឹ “ឯតមត្ថំ អារោចេសុំ, សោ អារោចេសី”តិ ទុវិធោ បាឋោ អត្ថិ។ តត្ថ “អារោចេសុ”ន្តិ វុត្តបាឋោ “វេទិយិ វា សោ ភិក្ខវេ”តិ វុត្តត្តា សុន្ទរំ, អញ្ញថា “អាបត្តឹ ត្វំ ភិក្ខូ”តិ វត្តព្ពំ សិយា។ “វេទិយា វា”តិ ទីបវាសិនោ បឋន្តិ កិរ, មេថុនធម្មស្ស បុព្ពបយោគា ហត្ថគ្គាហាទយោ, តស្មា “ទុក្កដមេវស្ស ហោតី”តិ ឥមិនា បុរិមបទេន សម្ពន្ធោ។ យស្មា បន ទុក្កដមេវស្ស ហោតិ, តស្មា យាវ សីសំ ន បាបុណាតិ បុគ្គលោ, តាវ ទុក្កដេ តិដ្ឋតីតិ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។ សីសំ នាម មគ្គបដិបាទនំ។ **“សីសំ ន បាបុណាតី**តិ បារាជិកំ ន ហោតិ តាវ បុព្ពបយោគទុក្កដេ តិដ្ឋតី”តិ អញ្ញតរស្មឹ **គណ្ឋិបទេ** លិខិតំ ។ **ឧច្ចាលិង្គបាណកទដ្ឋេនា**តិ ឯត្ថ ភាវនិដ្ឋាបច្ចយោ វេទិតព្ពោ។ ទដ្ឋេន ទំសេន ខាទនេនាតិ ហិ អត្ថោ ឯកំ។

៧៦-៧. សង្គាមសីសេ យុទ្ធមុខេ យោធបុរិសោ វិយាយំ ភិក្ខូតិ **“សង្គាមសីសយោធោ ភិក្ខូ”**តិ វុច្ចតិ។ **រុក្ខសូចិទ្វារំ** ឧបិលវាយ, ឯកេន វា ពហូហិ វា កណ្ដកេហិ ថកិតព្ពំ **កណ្ដកទ្វារំ**។ ទុស្សទ្វារំ សាណិទ្វារញ្ច **ទុស្សសាណិទ្វារំ**។ “កិលញ្ជសាណី”តិអាទិនា វុត្តំ សព្ពម្បិ ទុស្សសាណិយមេវ សង្គហេត្វា វុត្តំ។ ឯកសទិសត្តា **“ឯក”**ន្តិ វុត្តំ។ **អាកាសតលេ**តិ ហម្មិយតលេតិ អត្ថោ។ **អយញ្ចេត្ថ សង្ខេបោ**តិ ឥទានិ វត្តព្ពំ សន្ធាយ វុត្តំ។ “កិញ្ចិ ករោន្តា និសិន្នា ហោន្តីតិ វុត្តត្តា និបន្នានំ អាបុច្ឆនំ ន វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ “យថាបរិច្ឆេទមេវ ច ន ឧដ្ឋាតិ, តស្ស អាបត្តិយេវា”តិ កិញ្ចាបិ អវិសេសេន វុត្តំ, អនាទរិយទុក្កដាបត្តិ ឯវ តត្ថ អធិប្បេតា។ កថំ បញ្ញាយតីតិ? “រត្តឹ ទ្វារំ វិវរិត្វា និបន្នោ អរុណេ ឧគ្គតេ ឧដ្ឋហតិ, អនាបត្តី”តិ វុត្តត្តា, **មហាបច្ចរិយំ** វិសេសេត្វា “អនាទរិយទុក្កដាបិ ន មុច្ចតី”តិ វុត្តត្តា ច, តេន ឥតរស្មា ទុក្កដា មុច្ចតីតិ អធិប្បាយោ។ **យថាបរិច្ឆេទមេវ ច ន ឧដ្ឋាតិ, តស្ស អាបត្តិយេវា**តិ ឯត្ថ ន អនាទរិយទុក្កដំ សន្ធាយ វុត្តំ។ យថាបរិច្ឆេទមេវាតិ អវធារណត្ថា បរិច្ឆេទតោ អព្ភន្តរេ ន ហោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ បុន “សុបតី”តិ វុត្តដ្ឋានេ វិយ សន្និដ្ឋានំ គហេត្វា វុត្តំ។ **ឯវំ និបជ្ជន្តោ**តិ និបជ្ជនកាលេ អាបជ្ជិតព្ពទុក្កដមេវ សន្ធាយ វុត្តំ, តស្មា យថាបរិច្ឆេទេន ឧដ្ឋហន្តស្ស ទ្វេ ទុក្កដានីតិ វុត្តំ ហោតីតិ។ **អន្ធកដ្ឋកថាយ**ម្បិ “យទិ រត្តឹ ទ្វារំ អសំវរិត្វា និបន្នោ ‘ទិវា វុដ្ឋហិស្សាមី’តិ, អនាទរិយេ អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ វុត្តំ, ឯត្ថាបិ “និបន្នោ”តិ វុត្តត្តា “អរុណេ ឧដ្ឋិតេ ឧដ្ឋាហី”តិ ន វុត្តត្តា ច ជានិតព្ពំ។ **“មហាបច្ចរិយំ** អនាទរិយទុក្កដ

មេវ សន្ធាយ វុត្តំ, ន **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តទុក្កដ”ន្តិ ឯកេ វទន្តិ។ **តស្ស អនាបត្តីតិ** អត្ថតោ អនិបន្នត្តា វុត្តំ។ “សចេ បន រត្តី សំវរិត្វា និបន្នោ, អរុណុដ្ឋានសមយេ កោចិ វិវរតិ, ទ្វារជគ្គនាទីនិ អកត្វា និបន្នស្ស អាបត្តិយេវ។ កស្មា? អាបត្តិខេត្តត្តា”តិ វទន្តិ។

យស្មា យក្ខគហិតកោបិ វិសញ្ញីភូតោ វិយ ខិត្តចិត្តោ នាម ហោតិ, អស្ស បារាជិកាបត្តិតោ អនាបត្តិ, បគេវ អញ្ញតោ, តស្មា “យក្ខគហិតកោ វិយ វិសញ្ញីភូតោបិ ន មុច្ចតី”តិ យំ **មហាបច្ចរិយំ** វុត្តំ, តំ បុព្វេ សញ្ចិច្ច ទិវា និបន្នោ បច្ឆា យក្ខគហិតកោបិ វិសញ្ញីភូតោបិ ន មុច្ចតិ និបជ្ជនបយោគក្ខណេ ឯវ អាបន្នត្តាតិ អធិប្បាយេន វុត្តំ។ **ពន្ធិត្វា និបជ្ជាបិតោវ មុច្ចតីតិ** ន យក្ខគហិតកាទីស្វេវ, សោបិ យាវ សយមេវ សយនាធិប្បាយោ ន ហោតិ, តាវ មុច្ចតិ។ យទា កិលន្តោ ហុត្វា និទ្ទាយិតុកាមតាយ សយនាធិប្បាយោ ហោតិ, តទា សំវរាបេត្វា, ជគ្គាបេត្វា វា អាភោគំ វា កត្វា និទ្ទាយិតព្ពំ, អញ្ញថា អាបត្តិ។ សភាគោ ចេ នត្ថិ, ន បស្សតិ វា, ន គន្តុំ វា សក្កោតិ។ ចិរម្បិ អធិវាសេត្វា បច្ឆា វេទនាដ្ដោ ហុត្វា អនាភោគេនេវ សយតិ, តស្ស “អនាបត្តិ វេទនាដ្ដស្សា”តិ វចនេន អនាបត្តិ, **តស្សាបិ អវិសយត្តា អាបត្តិ ន ទិស្សតីតិ** វិសញ្ញីភាវេនេវ សុបន្តស្ស “អនាបត្តិ ខិត្តចិត្តស្សា”តិ វចនេន ន ទិស្សតិ។ **អាចរិយា បន ឯវំ ន កថយន្តីតិ** អវិសេសេន “ន ទិស្សតី”តិ ន កថយន្តិ, យទិ សញ្ញំ អប្បដិលភិត្វា សយតិ, អវសវត្តត្តា អាបត្តិ ន ទិស្សតិ, សចេ សញ្ញំ បដិលភិត្វាបិ កិលន្តកាយត្តា សយនំ សាទិយន្តោ សុបតិ, តស្ស យស្មា អវសវត្តត្តំ ន ទិស្សតិ, តស្មា អាបត្តិ ឯវាតិ កថយន្តីតិ អធិប្បាយោ។

មហាបទុមត្ថេរវាទេ យក្ខគហិតកោ ខិត្តចិត្តកោ មុច្ចតិ។ ពន្ធិត្វា និបជ្ជាបិតោ អសយនាធិប្បាយត្តា, វេទនាដ្ដត្តា ច មុច្ចតីតិ អធិប្បាយោ។ ឯវំ សន្តេ បាឡិអដ្ឋកថា, ថេរវាទោ ច សមេតិ, តស្មា តេសំ តេសំ វិនិច្ឆយានំ អយមេវ អធិប្បាយោតិ នោ ខន្តីតិ អាចរិយោ, **អនុគណ្ឋិបទេ** បន យក្ខគហិតកោបិ វិសញ្ញីភូតោបិ ន មុច្ចតិ នាម, បារាជិកំ អាបជ្ជិតុំ ភព្ពោ សោ អន្តរន្តរា សញ្ញាបដិលាភតោតិ អធិប្បាយោ។ “ពន្ធិត្វា និបជ្ជាបិតោ វា”តិ កុរុន្ទីវចនេន ឯកភង្គេន និបន្នោបិ ន មុច្ចតីតិ ចេ? មុច្ចតិយេវ។ កស្មា? អត្ថតោ អនិបន្នត្តា។ កុរុន្ទីវាទេន មហាអដ្ឋកថាវាទោ សមេតិ។ កស្មា? អវសវត្តសាមញ្ញតោ។ កិញ្ចាបិ សមេតិ, អាចរិយា បន ឯវំ ន កថយន្តិ។ ន កេវលំ តេយេវ, មហាបទុមត្ថេរោបីតិ ទស្សេនតុំ **“មហាបទុមត្ថេរេនា”**តិ វុត្តំ។ **មហាបទុមត្ថេរវាទេ** “បារាជិកំ អាបជ្ជិតុំ អភព្ពោ យក្ខគហិតកោ នាមា”តិ ច វុត្តំ, តត្ថ អាចរិយា បន ឯវំ វទន្តិ “សចេ ឱក្កន្តនិទ្ទោ អជានន្តោបិ បាទេ មញ្ចកំ អារោបេតិ, អាបត្តិយេវាតិ វុត្តត្តា យោ បន បតិត្វា តត្ថេវ សយតិ ន វុដ្ឋាតិ, តស្ស អាបត្តិ អន្តរន្តរា ជានន្តស្សាបិ អជានន្តស្សាបិ ហោតី”តិ ។ សព្ពដ្ឋកថាសុ វុត្តវចនានិ សម្បិណ្ឌេត្វា ទស្សេតុំ **“ឥធ កោ មុច្ចតិ កោ ន មុច្ចតី”**តិ វុត្តំ។ យក្ខគហិតកោ វា វិសញ្ញីភូតោ វា ន កេវលំ បារាជិកំ អាបជ្ជិតុំ ភព្ពោ ឯវ, សព្ពោបិ អាបជ្ជតិ។ ឯវំ “ពន្ធិត្វា និបជ្ជាបិតោវ មុច្ចតី”តិ វចនេន តស្សាបិ អវសវត្តត្តា “អាបត្តិ ន ទិស្សតី”តិ ឯវំ ន កថយន្តិ។ យស្មា ឧម្មត្តកខិត្តចិត្តវេទនាដ្ដេសុ អញ្ញតរោ ន ហោតិ, តស្មា “អាបត្តិយេវា”តិ កថយន្តិ។ ឥទំ កិរ សព្ពំ ន សង្គីតី អារុឡ្ហំ។ “បវេសនំ សាទិយតីតិអាទិនា វុត្តត្តា អកិរិយាបិ ហោតីតិ វទន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ, យទា បន សាទិយតិ, តទា សុខុមាបិ វិញ្ញត្តិ ហោតិ ឯវាតិ ឥធ កិរិយា ឯវា”តិ **អនុគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។

បឋមបារាជិកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយបារាជិកំ

ធនិយវត្ថុវណ្ណនា

៨៤. ទុតិយេ រាជូហិ ឯវ បរិគ្គហិតត្តា “រាជគហ”ន្តិ លទ្ធនាមកេ សមីបត្ថេន, អធិករណត្ថេន ច បដិលទ្ធភុម្មវិភត្តិកេ គិជ្ឈកូដេ បព្ពតេ ចតូហិ វិហារេហិ វិហរន្តោតិ អធិប្បាយោ។ តស្ស “វស្សំ ឧបគច្ឆិំសូ”តិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។ តយោ ឯវ ហិ ញត្តិំ ឋបេត្វា គណកម្មំ ករោន្តិ, ន តតោ ឩនា អធិកា វា អកិរិយត្តា។ តត្ថ វិនយបរិយាយេន សង្ឃគណបុគ្គលកម្មកោសល្លត្ថំ ឥទំ បកិណ្ណកំ វេទិតព្ពំ – អត្ថិ សង្ឃកម្មំ សង្ឃោ ឯវ ករោតិ, ន គណោ ន បុគ្គលោ, តំ អបលោកនកម្មស្ស កម្មលក្ខណេកទេសំ ឋបេត្វា ឥតរំ ចតុព្ពិធម្បិ កម្មំ វេទិតព្ពំ។ អត្ថិ សង្ឃកម្មំ សង្ឃោ ច ករោតិ, គណោ ច ករោតិ, បុគ្គលោ ច ករោតិ។ កិញ្ចាតិ? យំ បុព្វេ ឋបិតំ។ វុត្តញ្ហេតំ **បរិវារដ្ឋកថាយំ** “យស្មិំ វិហារេ ទ្វេ តយោ ជនា វសន្តិ , តេហិ និសីទិត្វា កតម្បិ សង្ឃេន កតសទិសមេវ។ យស្មិំ បន វិហារេ ឯកោ ភិក្ខុ ហោតិ, តេន ភិក្ខុនា ឧបោសថទិវសេ បុព្ពករណបុព្ពកិច្ចំ កត្វា និសិន្នេន កតម្បិ កតិកវត្តំ សង្ឃេន កតសទិសមេវ ហោតី”តិ (បរិ. អដ្ឋ. ៤៩៥-៤៩៦)។ បុនបិ វុត្តំ “ឯកភិក្ខុកេ បន វិហារេ ឯកេន សាវិតេបិ បុរិមកតិកា បដិប្បស្សម្ភតិ ឯវា”តិ។ អត្ថិ គណកម្មំ សង្ឃោ ករោតិ, គណោ ករោតិ, បុគ្គលោ ករោតិ, តំ តយោ បារិសុទ្ធិឧបោសថា អញ្ញេសំ សន្តិកេ ករិយន្តិ, តស្ស វសេន វេទិតព្ពំ។ អត្ថិ គណកម្មំ គណោវ ករោតិ,

ន សង្ឃោ ន បុគ្គលោ, តំ បារិសុទ្ធិឧបោសថោ អញ្ញមញ្ញំ អារោចនវសេន ករិយតិ, តស្ស វសេន វេទិតព្ពំ។ អត្ថិ បុគ្គលកម្មំ បុគ្គលោវ ករោតិ, ន សង្ឃោ ន គណោ, តំ អធិដ្ឋានុបោសថវសេន វេទិតព្ពំ។ អត្ថិ គណកម្មំ ឯកច្ចោវ គណោ ករោតិ, ឯកច្ចោ ន ករោតិ, តត្ថ អញត្តិកំ ទ្វេ ឯវ ករោន្តិ, ន តយោ។ សញត្តិកំ តយោវ ករោន្តិ, ន តតោ ឩនា អធិកា វា, តេន វុត្តំ “តយោ ឯវ ហិ ញត្តឹ ឋបេត្វា គណកម្មំ ករោន្តិ, ន តតោ ឩនា អធិកា វា អកិរិយត្តា”តិ។ តស្មា តយោវ វិនយបរិយាយេន សម្បហុលា, ន តតោ ឧទ្ធន្តិ វេទិតព្ពំ។ **អនុគណ្ឋិបទេ** បន “កិញ្ចាបិ កម្មលក្ខណំ តយោវ ករោន្តិ, អថ ខោ តេហិ កតំ សង្ឃេន កតសទិសន្តិ វុត្តត្តា ឯកេន បរិយាយេន តយោ ជនា វិនយបរិយាយេនបិ សង្ឃោ”តិ វុត្តំ, ឥទំ សព្ពម្បិ វិនយកម្មំ ឧបាទាយ វុត្តំ, លាភំ បន ឧបាទាយ អន្តមសោ ឯកោបិ អនុបសម្បន្នោបិ “សង្ឃោ”តិ សង្ខ្យំ គច្ឆតិ កិរ។ បវារណាទិវសស្ស អរុណុគ្គមនសមនន្តរមេវ “វុត្ថវស្សា”តិ វុច្ចន្តិ, ឧក្កំសនយេន “បាដិបទទិវសតោ បដ្ឋាយា”តិ វុត្តំ, តេនេវ **“មហាបវារណាយ បវារិតា”**តិ វុត្តំ។ អញ្ញថា អន្តរាយេន អបវារិតា “វុត្ថវស្សា”តិ ន វុច្ចន្តីតិ អាបជ្ជតិ។ ថម្ភាទិកដ្ឋកម្មន្តិ វេទិតព្ពំ។ កេចិ តនុកំ ទារុត្ថម្ភំ អន្តោកត្វា មត្តិកាមយំ ថម្ភំ ករោន្តិ, អយំ បន តថា ន អកាសិ, តេន វុត្តំ “សព្ពមត្តិកាមយំ កុដិកំ ករិត្វា”តិ។ តេលមិស្សាយ តម្ពមត្តិកាយ។

៨៥. “មា បច្ឆិមា ជនតា បាណេសុ បាតព្យតំ អាបជ្ជី”តិ ឥមិនា អនុទ្ទេសសិក្ខាបទេន យត្ថ ឥដ្ឋកបចន បត្តបចន កុដិករណ វិហារការាបន នវកម្មករណ ខណ្ឌផុល្លបដិសង្ខរណ វិហារសម្មជ្ជន បដគ្គិទាន កូបបោក្ខរណីខណាបនាទីសុ បាតព្យតំ ជានន្តេន ភិក្ខុនា កប្បិយវចនម្បិ ន វត្តព្ពន្តិ ទស្សេតិ, តេនេវ បរិយាយំ អវត្វា តេសំ សិក្ខាបទានំ អនាបត្តិវារេសុ “អនាបត្តិ អសតិយា អជានន្តស្សា”តិ វុត្តំ។ “អន្តរាបត្តិសិក្ខាបទ”ន្តិបិ ឯតស្ស នាមមេវ។ “គច្ឆថេតំ, ភិក្ខវេ, កុដិកំ ភិន្ទថា”តិ ឥមិនា កតំ លភិត្វា តត្ថ វសន្តានម្បិ ទុក្កដមេវាតិ ច សិទ្ធំ។ អញ្ញថា ហិ ភគវា ន ភិន្ទាបេយ្យ។ ឯស នយោ ភេទនកំ ឆេទនកំ ឧទ្ទាលនកន្តិ ឯត្ថាបិ, អាបត្តិភេទាវ។ តតោ ឯវ ហិ ភេទនកសិក្ខាបទាទីសុ វិយ “អញ្ញេន កតំ បដិលភិត្វា បរិភុញ្ជតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ ន វុត្តំ, តថា អញ្ញស្សត្ថាយ ករោតិ, ចេតិយាទីនំ អត្ថាយ ករោតិ, ទុក្កដមេវាតិ ច សិទ្ធំ, អញ្ញថា កុដិការសិក្ខាបទាទីសុ វិយ “អញ្ញស្សត្ថាយ វាសាគារំ ឋបេត្វា សព្ពត្ថ, អនាបត្តី”តិ នយមេវ វទេយ្យ, ន ភិន្ទាបេយ្យ។ សព្ពមត្តិកាមយភាវំ បន មោចេត្វា កដ្ឋបាសាណាទិមិស្សំ កត្វា បរិភុញ្ជតិ, អនាបត្តិ។ តថា ហិ ឆេទនកសិក្ខាបទាទីសុ ភគវតា នយោ ទិន្នោ “អញ្ញេន កតំ បមាណាតិក្កន្តំ បដិលភិត្វា ឆិន្ទិត្វា បរិភុញ្ជតី”តិអាទីសុ។ កេចិ បន “វយកម្មម្បីតិ ឯតេន មូលំ ទត្វា ការាបិតម្បិ អត្ថិ, តេន តំ អញ្ញេន កតម្បិ ន វដ្ដតីតិ សិទ្ធ”ន្តិ វទន្តិ, តំ ន សុន្ទរំ។ កស្មា? សម្ភារេ កិណិត្វា សយមេវ ករោន្តស្សាបិ វយកម្មសម្ភវតោ។ កឹ វា បាឡិលេសេ សតិ អដ្ឋកថាលេសនយោ។ **ឥដ្ឋកាហិ គិញ្ជកាវសថសង្ខេបេន កតា វដ្ដតីតិ** ឯត្ថ បកតិឥដ្ឋកាហិ ចិនិត្វា កត្តព្ពាវសថោ **គិញ្ជកាវសថោ** នាម។ សា ហិ “មត្តិកាមយា”តិ ន វុច្ចតិ, “ឥដ្ឋកកុដិកា”ត្វេវ វុច្ចតិ, តស្មា ថុសគោមយតិណបលាលមិស្សា មត្តិកាមយាបិ អបក្កិដ្ឋកមយាបិ “សព្ពមត្តិកាមយា”ត្វេវ វុច្ចតីតិ នោ ខន្តីតិ អាចរិយោ, ភស្មាទយោ ហិ មត្តិកាយ ទឡ្ហិភាវត្ថមេវ អាទីយន្តិ, អបក្កិដ្ឋកមយាបិ គិញ្ជកាវសថសង្ខ្យំ ន គច្ឆតិ, ន ច អាយស្មា ធនិយោ ឯកប្បហារេនេវ កុម្ភការោ វិយ កុម្ភំ តំ កុដិកំ និដ្ឋាបេសិ, អនុក្កមេន បន សុក្ខាបេត្វា សុក្ខាបេត្វា មត្តិកាបិណ្ឌេហិ ចិនិត្វា និដ្ឋាបេសិ, អបក្កិដ្ឋកមយា កុដិ វិយ សព្ពមត្តិកាមយា កុដិ ឯកាពទ្ធា ហោតិ, ន តថា បក្កិដ្ឋកមយា, តស្មា សា កប្បតីតិ ឯកេ។ សព្ពមត្តិកាមយាយ កុដិយា ពហិ ចេ តិណកុដិកាទី កត្វា អន្តោ វសតិ, ទុក្កដមេវ។ សចេ តត្ថ តត្ថ ឆិទ្ទំ កត្វា ពន្ធិត្វា ឯកាពទ្ធំ ករោតិ, វដ្ដតិ។ អន្តោ ចេ តិណកុដិកាទី កត្វា អន្តោ វសតិ, វដ្ដតិ។ ការកោ ឯវ ចេ វសតិ, ករណបច្ចយា ទុក្កដំ អាបជ្ជតិ, ន វសនបច្ចយា។ សចេ អន្តោ វា ពហិ វា ឧភយត្ថ វា សុធាយ លិម្បតិ, វដ្ដតិ។ យស្មា សព្ពមត្តិកាមយា កុដិ សុករា ភិន្ទិតុំ, តស្មា តត្ថ ឋបិតំ បត្តចីវរាទិ អគុត្តំ ហោតិ, ចោរាទីហិ អវហរិតុំ សក្កា, តេន វុត្តំ **“បត្តចីវរគុត្តត្ថាយា”**តិ។

បាឡិមុត្តកវិនិច្ឆយវណ្ណនា

តេន ខោ បន សមយេន ឆព្ពគ្គិយា ភិក្ខូ ឧច្ចាវចេ បត្តេ ធារេន្តិ, ឧច្ចាវចានិ បត្តមណ្ឌលានិ ធារេន្តី”តិ (ចូឡវ. ២៥៣) ឯវមាទីនិ វត្ថូនិ និស្សាយ “ន, ភិក្ខវេ, ឧច្ចាវចា បត្តា ធារេតព្ពា, យោ ធារេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិអាទិនា នយេន អកប្បិយបរិក្ខារេសុ ច ទុក្កដំ បញ្ញត្តំ។ កស្មា? តទនុលោមត្តា។ យត្ថាបិ ន បញ្ញត្តំ, តត្ថ “ន, ភិក្ខវេ, ឧច្ចាវចានិ ឆត្តានិ ធារេតព្ពានិ, យោ ធារេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិអាទិនា (ចូឡវ. ២៦៩-២៧០) នយេន ទុក្កដំ សម្ភវតិ, តស្មា **“តត្រាយំ បាឡិមុត្តកោ”**តិ អារភិត្វា សព្ពបរិក្ខារេសុ វណ្ណមដ្ឋំ, សវិការំ វា ករោន្តស្ស អាបត្តិ ទុក្កដន្តិ ទីបេន្តេន **“ន វដ្ដតី”**តិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឯត្ថាហ – “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ឋបេត្វា បហរណឹ សព្ពំ លោហភណ្ឌំ, ឋបេត្វា អាសន្ទឹ បល្លង្កំ ទារុបត្តំ ទារុបាទុកំ សព្ពំ ទារុភណ្ឌំ, ឋបេត្វា កតកញ្ច កុម្ភការិកញ្ច សព្ពំ មត្តិកាភណ្ឌ”ន្តិ (ចូឡវ. ២៩៣) វុត្តត្តា យថាឋបិតំ វជ្ជេត្វា ឥតរំ សព្ពំ វណ្ណមដ្ឋម្បិ សវិការម្បិ អវិសេសេន វដ្ដតីតិ? វុច្ចតេ – តំ ន យុត្តំ យថាទស្សិតបាឡិវិរោធតោ, តស្មា “ឋបេត្វា បហរណិ”ន្តិ ឯវំ ជាតិវសេន អយំ បាឡិ បវត្តា, យថាទស្សិតា បាឡិ វណ្ណមដ្ឋាទិវិការបដិសេធនវសេន បវត្តាតិ ឯវំ ឧភយម្បិ ន

វិរុជ្ឈតិ, តស្មា យថាវុត្តមេវ។ **អារគ្គេន** និខាទនគ្គេន, “អារគ្គេរិវ សាសបោ”តិ (ម. និ. ២.៤៥៨; ធ. ប. ៤០១; សុ. និ. ៦៣០) ឯត្ថ វុត្តនយតោ អារគ្គេន។

បត្តមុខេ វាតិ បត្តកោដិយំ។ **បរិយន្តេ**តិ ចីវរបរិយន្តេ។ វេណិឧហុមុនិយុបេញ្ញាម។ **អគ្ឃិយ**ន្តិ ចេតិយំ។ **គយមុគ្គរ**ន្តិ តុលាទណ្ឌសណ្ឋានំ, គយា សីសេ សូចិកា ហោតិ, មុខបត្តា លទ្រោ។ **ឧក្កិរន្តិ** នីហរន្តិ ករោន្តិ ឋបេន្តិ។ **កោណសុត្តបិឡកា** នាម គណ្ឋិកបដ្ដាទិកោណេសុ សុត្តមយបិឡកា។ យំ ឯត្ថ ចីវរំ វា បត្តោ វា “ន វដ្ដតី”តិ វុត្តោ, តត្ថ អធិដ្ឋានំ រុហតិ, វិកប្បនាបិ រុហតីតិ វេទិតព្ពំ។ **ទេឌ្ឌុភោ**តិ ឧទកសប្បោ។ **អច្ឆី**តិ កុញ្ជរក្ខិ។ **គោមុត្តក**ន្តិ គោមុត្តសណ្ឋានា រាជិយោ។ កុញ្ចិកាយ សេនាសនបរិក្ខារត្តា សុវណ្ណរូបិយមយាបិ វដ្ដតីតិ ឆាយា ទិស្សតិ, “**កុញ្ចិកាយ វណ្ណមដ្ឋកម្មំ ន វដ្ដតី**”តិ វចនតោ អញ្ញោ កប្បិយលោហាទិមយាវ កុញ្ចិកា កប្បន្តិ បរិហរណីយបរិក្ខារត្តា។ **អារកណ្ដកោ** បោត្ថកាទិករណសត្ថកជាតិ។ “**អាមណ្ឌកសារកោ** អាមលកផលមយោ”តិ វទន្តិ ។ តាលបណ្ណពីជនីអាទីសុ “**វណ្ណមដ្ឋកម្មំ វដ្ដតី**”តិ វុត្តំ។ កិញ្ចាបិ តានិ កុញ្ចិកា វិយ បរិហរណីយានិ, អថ ខោ “ឧច្ចាវចានិ ន ធារេតព្ពានី”តិ បដិក្ខេបាភាវតោ វុត្តំ។ កេវលញ្ហិ តានិ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, វិធូបនញ្ច តាលវណ្ដញ្ចា”តិអាទិនា (ចូឡវ. ២៦៩) វុត្តានិ។ **គណ្ឋិបទេ** បន “**តេលភាជនេសុ វណ្ណមដ្ឋកម្មំ វដ្ដតី**តិ សេនាសនបរិក្ខារត្តា”តិ វុត្តំ។ **រាជវល្លភា**តិ រាជកុលូបកា។ **សីមា**តិ ឥធាធិប្បេតា ភូមិ, ពទ្ធសីមា ច។ “យេសំ សន្តកា តេសំ សីមា, តត្ថ បរេហិ ន កត្តព្ព”ន្តិ **អនុគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ “ភូមិ ច សីមា ច យេសំ សន្តកា, តេហិ ឯវ វារេតព្ពា។ យេសំ បន អញ្ញេសំ ភូមិយំ សីមា កតា, តេ វារេតុំ ន ឥស្សរា”តិ វទន្តិ ។ “សង្ឃភេទាទីនំ ការណត្តា ‘មា ករោថា’តិ បដិសេធេតព្ពា ឯវា”តិ **អន្ធកដ្ឋកថាយំ** វុត្តំ កិរ។

៨៦-៧. ទារុកុដិកំ កាតុំ, កត្តុន្តិ ច អត្ថិ។ **ខណ្ឌាខណ្ឌិក**ន្តិ ផលាផលំ វិយ ទដ្ឋព្ពំ។ **អាណាបេហី**តិ វចនំ អនិដ្ឋេ ឯវ វុច្ចតីតិ កត្វា **ពន្ធំ អាណាបេសិ**។ **ឥស្សរិយមត្តាយា**តិ សមិទ្ធិយំ មត្តាសទ្ទោតិ ញាបេតិ។

៨៨. “ឯវរូបំ វាចំ ភាសិត្វា”តិ ច បាឋោ។ **លោមេន ត្វំ មុត្តោ, មា បុនបិ ឯវរូបមកាសី**តិ ឥទំ កីព្យាបាទទីបកំ, ទារូសុបិ លោភក្ខន្ធទីបកំ វចនំ សោតាបន្នស្ស សតោ តស្ស រាជស្ស បតិរូបំ។ ននុ នាម “បុព្ពេ កតំ សុកតំ ភន្តេ, វទេយ្យាថ បុនបិ យេនត្ថោ”តិ បវារេត្វា អតីវ បីតិបាមោជ្ជំ ឧប្បាទេតព្ពំ តេន សិយាតិ? សច្ចមេតំ សោតាបន្នត្តា អតីវ ពុទ្ធមាមកោ ធម្មមាមកោ សង្ឃមាមកោ ច, តស្មា ភិក្ខូនំ អកប្បិយំ អសហន្តោ, សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយា ច ឱកាសំ កត្តុកាមោ “សុបយុត្តានិ មេ ទារូនី”តិ តុដ្ឋចិត្តោបិ ឯវមាហាតិ វេទិតព្ពំ។ ឥមេហិ នាម ឯវរូបេ ឋានេ។ “**អាគតបទានុរូបេនា**តិ អញ្ញេហិ វា បទេហិ, ឥតោ ថោកតរេហិ វា អាគតកាលេ តទនុរូបា យោជនា កាតព្ពា”តិ **គណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ “ន កេវលំ ឥមស្មឹយេវ សិក្ខាបទេ, អញ្ញេសុបិ អាគច្ឆន្តិ, តស្មា តត្ថ តត្ថ អាគតបទានុរូបេន យោជនា វេទិតព្ពា”តិ **អនុគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ **ឧជ្ឈាយន្តោ** អទិន្នស្សាទិន្នត្តាវ, តេ ឧជ្ឈាយីសុ។

រុទ្រទាមកោ នាម រុទ្រទាមកាទីហិ ឧប្បាទិតោ។ ពារាណសិនគរាទីសុ តេហិ តេហិ រាជូហិ បោរាណសត្ថានុរូបំ លក្ខណសម្បន្នា ឧប្បាទិតា **នីលកហាបណា**។ តេសំ កិរ តិភាគំ អគ្ឃតិ រុទ្រទាមកោ, តស្មា តស្ស បាទោ ថុល្លច្ចយវត្ថុ ហោតិ។ មាសកោ បន ឥធ អប្បមាណំ។ កហាបណោ កិញ្ចិកាលេ ឩនវីសតិមាសកោ ហោតិ, កិញ្ចិកាលេ អតិរេកវីសតិមាសកោ។ តស្មា តស្ស កហាបណស្ស ចតុត្ថភាគោ បញ្ចមាសកោ វិយ អតិរេកបញ្ចមាសកោ វា ឩនបញ្ចមាសកោ វា បាទោតិ វេទិតព្ពំ។ ឥមស្សត្ថស្ស ទីបនត្ថំ “**តទា រាជគហេ វីសតិមាសកោ កហាបណោ ហោតី**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ រជតមយោ សុវណ្ណមយោ តម្ពមយោ ច **កហាបណោ** ហោតិ។ សុវណ្ណភូមិយំ វិយ បាទោបិ យត្ថ តម្ពមយោវ កតោ ហោតិ, តត្ថ សោវ បាទោតិ អាចរិយោ។ យស្មា បាទោ ឯកនីលកហាបណគ្ឃនកោ, តស្មា តស្ស បាទស្ស ចតុត្ថភាគោវ សិយា បាទោតិ ឯកេ។ ឥទំ ន យុជ្ជតិ។ យោ ច តត្ថ បាទារហោ ភណ្ឌោ, តស្ស ចតុត្ថភាគស្សេវ បារាជិកវត្ថុភាវប្បសង្គតោ។ យទិ បាទារហំ ភណ្ឌំ បារាជិកវត្ថុ, សិទ្ធំ “សោវ បាទោ បច្ឆិមំ បារាជិកវត្ថូ”តិ ។ ន ហិ សព្ពត្ថ ភណ្ឌំ គហេត្វា នីលកហាបណគ្ឃេន អគ្ឃាបេន្តិ។ យស្មា តស្ស តស្សេវ កហាបណគ្ឃេន អគ្ឃាបេន្តិ, តស្មា តស្ស តស្ស ជនបទស្ស បាទោវ បាទោតិ តទគ្ឃនកមេវ បាទគ្ឃនកន្តិ សិទ្ធំ, “**សោ ច ខោ បោរាណស្ស នីលកហាបណស្ស វសេន, ន ឥតរេស**ន្តិ យត្ថ បន នីលកហាបណា វឡញ្ជំ គច្ឆន្តិ, តត្ថេវា”តិ កេចិ វទន្តិ, ឧបបរិក្ខិត្វា គហេតព្ពំ។

បទភាជនីយវណ្ណនា

៩២. **គាមា វា អរញ្ញា វា**តិ លក្ខណានុបញ្ញត្តិកត្តា បឋមបញ្ញត្តិយា អាទិម្ហិ វុត្តា។ **យតោ វា អបក្កន្តា**, សោ **អមនុស្សោ នាម**។ “អមនុស្សគាមំ អបារុបិត្វា, គាមប្បវេសនញ្ច អនាបុច្ឆា បវិសិតុំ វដ្ដតី”តិ **អនុគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ “យតោ គាមតោ អាគន្តុកាមា ឯវ អបក្កន្តា, តំ គាមំ ឯវំ បវិសិតុំ ន វដ្ដតី”តិ វទន្តិ ឯកេ។ កេចិ បន

“យក្ខបរិគ្គហភូតោបិ អាបណាទីសុ ទិស្សមានេសុ ឯវ ‘គាមោ’តិ សង្ខ្យំ គច្ឆតិ, អទិស្សមានេសុ បវេសនេ អនាបត្តី”តិ វទន្តិ។ “គាមោ ឯវ ឧបចារោ គាមូបចារោតិ ឯវំ កម្មធារយវសេន គហិតេ កុរុន្ទដ្ឋកថាទីសុ វុត្តម្បិ សុវុត្តមេវ ហោតី”តិ វទន្តិ។ “តស្ស ឃរូបចារោ គាមោតិ អាបជ្ជតី”តិ វចនំ បដិក្ខិបតិ។ “គាមស្សូបចារោ ច គាមោ ច គាមូបចារោ ចា”តិ វទន្តិ, តំ វិរុជ្ឈតិ, ន។ “ឥមេសំ លាភាទីសុ លក្ខណំ សន្ធាយ **មហាអដ្ឋកថាយំ** ‘ឃរំ ឃរូបចារោ’តិអាទិ វុត្តំ, តំ ន មយំ បដិក្ខិបាមា”តិ ច វទន្តិ។ “**កតបរិក្ខេបោ ចា**តិ ឃរស្ស សមន្តតោ តត្តកោ ឧបចារោ នាមា”តិ **គណ្ឋិបទេ** លិខិតំ។ **អនុគណ្ឋិបទេ** បន “**យោ យោ អដ្ឋកថាវាទោ វា ថេរវាទោ វា បច្ឆា វុច្ចតី**តិ ឥតោ អនាគតំ សន្ធាយ វុត្តំ, នាតីតំ។ យទិ អតីតម្បិ សន្ធាយ វុត្តំ, មហាបទុមថេរវាទោវ បមាណំ ជាតន្តិ អាបជ្ជតិ, តស្មា អនាគតមេវ សន្ធាយ វុត្តន្តិ អាចរិយា កថយន្តី”តិ វុត្តំ។ **សេសម្បី**តិ គាមូបចារលក្ខណម្បិ។

តត្រាយំ នយោតិ តស្ស គាមូបចារស្ស គហណេ អយំ នយោ។ **វិកាលេគាមប្បវេសនាទីសូ**តិ ឯត្ថ “គាមប្បវេសនញ្ហិ ពហិ ឯវ អាបុច្ឆិតព្ព”ន្តិ **គណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ “តំ អដ្ឋកថាយ ន សមេតី”តិ វទន្តិ។ “គាមសង្ខាតូបចារំ សន្ធាយ វុត្ត”ន្តិ គហិតេ សមេតីតិ មម តក្កោ។ “**អាទិ**-សទ្ទតោ ឃរេ ឋិតានំ ទិន្នលាភភាជនាទីនី”តិ **គណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ “គាមូបចារេ ឋិតានំ បាបុណិតព្ពលាភំ សញ្ចិច្ច អទេន្តានំ បារាជិក”ន្តិ **អនុគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ កិញ្ចាបិ **កុរុន្ទិ**អាទីសុ បាឡិយំ វុត្តវចនានុលោមវសេន វុត្តត្តា “បមាទលេខា”តិ ន វត្តព្ពំ, មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្តវិនិច្ឆយោ សង្គីតិតោ បដ្ឋាយ អាគតោ។ “**យញ្ចេតំ មហាអដ្ឋកថាយ**”ន្តិអាទិ សីហឡទីបេ អដ្ឋកថាចរិយេហិ វុត្តំ “វិនិច្ឆយនយោ”តិ ច។ **លេឌ្ឌុបាតេនេវ បរិច្ឆិន្ទិតព្ពោ**តិ បរិក្ខេបារហដ្ឋានំ, ន ឧបចារំ។ សោ ហិ តតោ អបរេន លេឌ្ឌុបាតេន បរច្ឆិន្នោ។ ឥមស្មឹ **អទិន្នាទានសិក្ខាបទេ**តិ និយមេន អញ្ញត្ថ អញ្ញថាតិ អត្ថតោ វុត្តំ ហោតិ។ តេន វា និយមេន យថាវុត្តវសេនាបិ អត្ថោ ឥធ យុជ្ជតិ។ **អភិធម្មេ បនា**តិអាទិនា អញ្ញថាបិ អត្ថាបត្តិសិទ្ធំ ទស្សេតិ។

“បរិច្ចាគាទិម្ហិ អកតេ ‘ឥទំ មម សន្តក’ន្តិ អវិទិតម្បិ បរបរិគ្គហិតមេវ បុត្តកានំ បិតុ អច្ចយេន សន្តកំ វិយ, តំ អត្ថតោ អបរិច្ចត្តោ សង្គហំ គច្ឆតី”តិ **គណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ “ថេនស្ស កម្មំ **ថេយ្យំ**, ថេនេន គហេតព្ពភូតំ ភណ្ឌំ។ ថេយ្យន្តិ សង្ខាតន្តិ ថេយ្យសង្ខាត”ន្តិ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ តំ ថេយ្យំ យស្ស ថេនស្ស កម្មំ, សោ យស្មា ថេយ្យចិត្តោ អវហរណចិត្តោ ហោតិ, តស្មា “ថេយ្យសង្ខាត”ន្តិ បទំ ឧទ្ធរិត្វា “ថេយ្យចិត្តោ អវហរណចិត្តោ”តិ បទភាជនម្បិ តេសំ បោរាណានំ យុជ្ជតេវ, តថាបិ អដ្ឋកថាយំ វុត្តនយេនេវ គហេតព្ពំ។ “យញ្ច បុព្ពភាគេ ‘អវហរិស្សាមី’តិ បវត្តំ ចិត្តំ, យញ្ច គមនាទិសាធកំ, បរាមសនាទិសាធកំ វា មជ្ឈេ បវត្តំ, យញ្ច ឋានាចាវនបយោគសាធកំ , តេសុ អយមេវេកោ បច្ឆិមោ ចិត្តកោដ្ឋាសោ ឥធ អធិប្បេតោ ‘ថេនោ’តិ អបរេ”តិ **អនុគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ ឩនមាសកមាសបាទាទីសុ “អវហរណចិត្តេសុ ឯកចិត្តកោដ្ឋាសោតិ អាចរិយា វទន្តី”តិ វុត្តំ។

បញ្ចវីសតិអវហារកថាវណ្ណនា

បញ្ចវីសតិ អវហារា នាម វចនភេទេនេវ ភិន្នា, អត្ថតោ បន អភិន្នា។ **អាកុលា ទុវិញ្ញេយ្យវិនិច្ឆយា**តិ អាចរិយានំ មុខេ សន្តិកេ សព្ពាការេន អគ្គហិតវិនិច្ឆយានំ ទុវិញ្ញេយ្យា។ ទុកតិកបដ្ឋានបាឡិ (បដ្ឋា. ៥.១.១ អាទយោ, ទុកតិកបដ្ឋានបាឡិ) វិយ អាកុលា ទុវិញ្ញេយ្យវិនិច្ឆយា, កេវលំ តំ អាចរិយា បុព្ពាបរវិរោធមកត្វា សង្គីតិតោ បដ្ឋាយ អាគតនយមវិនាសេត្វា វណ្ណយន្តីតិ “បដ្ឋានបាឡិមិវាតិ អបរេ វទន្តី”តិ ច វុត្តា។ **បោរាណា**តិ សង្គីតិអាចរិយា។ **អយមេត្ថ សាមីចិ** ឯវ, សចេ ន ទេតិ, អាបត្តិ នត្ថិ, បារាជិកភយា បន យថា សិក្ខាកាមោ ទេតិ, ឯវំ ទាតព្ពមេវ។ យានិ បនេត្ថ វត្ថូនិ, តានិ សីហឡទីបេ អាចរិយេហិ សង្ឃាទីនមនុមតិយា អដ្ឋកថាសុ បក្ខិត្តានិ, “អនាគតេ ព្រហ្មចារីនំ ហិតត្ថាយ បោត្ថការុឡ្ហកាលតោ បច្ឆាបី”តិ វុត្តំ។ អាណត្តិកំ អាណត្តិក្ខណេបិ គណ្ហាតិ, កាលន្តរេនាបិ អត្ថសាធកោ, កាលន្តរំ សន្ធាយាតិ ឥទមេតេសំ នានត្តំ។ **ភណ្ឌេ**តិ អបគតេ។ **អន្តរសមុទ្ទេ** អត្តុរុមុហុទេ។ **ផរតិ** សាធេតិ។ **នវធោតោ**តិ នវកតោ។ **បាសាណសក្ខរ**ន្តិ បាសាណញ្ច សក្ខរញ្ច។

ភូមដ្ឋកថាទិវណ្ណនា

៩៤. មហាអដ្ឋកថាយំ បន សច្ចេបិ អលិកេបិ ទុក្កដមេវ វុត្តំ, តំ បមាទលិខិតន្តិ វេទិតព្ពន្តិ យថេតរហិ យុត្តិយា គហេតព្ពា។ តត្ថ “ចតុវគ្គេន បបេត្វា ឧបសម្បទបវារណអព្ភានាទិសព្ពំ សង្ឃកម្មំ កាតុំ វដ្ដតិ”ច្ចេវ វត្តព្ពេ “ឧបសម្បទបវារណកឋិនព្ភានាទីនី”តិ លិខន្តីតិ វេទិតព្ពំ។ តំ អាចរិយា “បមាទលេខា”ត្វេវ វណ្ណយន្តិ, តេន វុត្តំ “បមាទលិខិត”ន្តិ។ យំ យំ វចនំ មុសា, តត្ថ តត្ថ បាចិត្តិយន្តិ វុត្តំ។ ទុក្កដស្ស វចនេ បយោជនាភាវា “**អទិន្នាទានស្ស បុព្ពបយោគេ**”តិ វុត្តំ។ អញ្ញេសម្បិ បុព្ពបយោគេ បាចិត្តិយដ្ឋានេ បាចិត្តិយមេវ។ **បមាទ**

លិខិតន្តិ ឯត្ថ ឥទ អធិប្បេតមេវ គហេត្វា អដ្ឋកថាយំ វុត្តន្តិ គហិតេ សមេតិ វិយ។ អាចរិយា បន “**បាចិត្តិយដ្ឋានេ បាចិត្តិយ**”ន្តិ វត្វា ទុក្កដេ វិសុំ វត្តព្ពេ “សច្ចាលិកេ”តិ សាមញ្ញតោ វុត្តត្តា “បមាទលេខា”តិ វទន្តីតិ វេទិតព្ពាតិ។ “កុសលចិត្តេន គមនេ អនាបត្តី”តិ វុត្តត្តា “ទានញ្ច ទស្សាមី”តិ វចនេន អនាបត្តិ វិយ។

បាចិត្តិយដ្ឋានេ ទុក្កដា ន មុច្ចតីតិ បាចិត្តិយេន សទ្ធឹ ទុក្កដមាបជ្ជតិ។ **ពហុកាបិ អាបត្តិយោ ហោន្តូ**តិ ខណនព្យូហនុទ្ធរណេសុ ទស ទស កត្វា អាបត្តិយោ អាបន្នោ, តេសុ ឧទ្ធរណេ ទស បាចិត្តិយោ ទេសេត្វា មុច្ចតិ, ជាតិវសេន “**ឯកមេវ ទេសេត្វា មុច្ចតី**”តិ **កុរុន្ទិយំ** វុត្តំ, តស្មា បុរិមេន សមេតិ។ “សមោធានេត្វា ទស្សិតបយោគេ “ទុក្កដ”ន្តិ វុត្តត្តា សមានបយោគា ពហុទុក្កដត្តំ ញាបេតិ។ **ខណនេ ពហុកានី**តិ សមានបយោគត្តា ន បដិប្បស្សម្ភតិ។ **អដ្ឋកថាចរិយប្បមាណេនា**តិ យថា បនេត្ថ, ឯវំ អញ្ញេសុបិ ឯវរូបានិ អដ្ឋកថាយ អាគតវចនានិ សង្គីតិតោ បដ្ឋាយ អាគតត្តា គហេតព្ពានីតិ អត្ថោ។ “ឥទ ទុតិយបារាជិកេ គហេតព្ពា, ន អញ្ញេសូ”តិ **ធម្មសិរិត្ថេរោ** កិរាហ។ **គណ្ឋិបទេ** បន “បុរិមខណនំ បច្ឆិមំ បត្វា បដិប្បស្សម្ភតិ, តេនេវ ឯកមេវ ទេសេត្វា មុច្ចតី”តិ វុត្តំ, “វិសភាគកិរិយំ វា បត្វា បុរិមំ បដិប្បស្សម្ភតី”តិ ច វុត្តំ។

ឯវំ ឯកដ្ឋានេ បិតាយ កុម្ភិយា ឋានាចាវនញ្ចេត្ថ ឆហាការេហិ វេទិតព្ពន្តិ សម្ពន្ធោ។ **កុម្ភិយា**តិ ភុម្មវចនំ។ **ឧទ្ធំ ឧក្ខិបន្តោ កេសគ្គមត្តម្បិ ភូមិតោ មោចេតិ, បារាជិក**ន្តិ ឯត្ថ មុខវដ្ដិយា ផុដ្ឋោកាសំ ពុន្ទេន មោចិតេ “ឋានាចាវនញ្ចេត្ថ ឆហាការេហិ វេទិតព្ព”ន្តិ ឥមិនា សមេតិ, តថា អវត្វា “ភូមិតោ មុត្តេ កេសគ្គមត្តម្បិ អតិក្កន្តេ ភូមិតោ មោចិតំ នាម ហោតី”តិ ទឡ្ហំ កត្វា វទន្តិ, ឧបបរិក្ខិត្វា គហេតព្ពំ។ ឯត្ថ ឯកច្ចេ ឯវំ អត្ថំ វទន្តិ “បុព្ពេ ខណន្តេន អវសេសដ្ឋានានិ វិយោជិតានិ, តស្មិំ វិមុត្តេ បារាជិក”ន្តិ។ **សង្ខេបមហាបច្ចរិយាទីសុ** វុត្តវចនស្ស បមាទលេខភាវោ “អត្តនោ ភាជនគតំ វា ករោតិ, មុដ្ឋឹ វា ឆិន្ទតី”តិ វចនេន ទីបិតោ។

យំ បន “**បីតមត្តេ បារាជិក**”ន្តិ វុត្តំ, តំ យថេតរហិ “បញ្ចវិញ្ញាណា ឧប្បន្នវត្ថុកា ឧប្បន្នារម្មណា”តិ បទស្ស “ឧប្បន្នវត្ថុកាហិ អនាគតបដិក្ខេបោ”តិ អដ្ឋកថាវចនំ “អសម្ភិន្នវត្ថុកា អសម្ភិន្នារម្មណា បុរេជាតវត្ថុកា បុរេជាតារម្មណា”តិ វចនមបេក្ខិត្វា អតីតានាគតបដិក្ខេបោតិ បរិវត្តេតិ, តថា តាទិសេហិ បរិវត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ ន ហិ អដ្ឋកថាចរិយា បុព្ពាបរវិរុទ្ធំ វទន្តិ។ យំ បន អាចរិយា “ឥទំ បមាទលិខិត”ន្តិ អបនេត្វា បដិក្ខិបិត្វា វចនកាលេ វាចេន្តិ, ឧទ្ទិសន្តិ, តមេវ ច ឥមិនាបិ អាចរិយេន “បមាទលិខិត”ន្តិ បដិក្ខិត្តំ។ យញ្ច សុត្តំ ទស្សេត្វា តេ បដិក្ខិបន្តិ, តមេវ ច ទស្សេន្តេន ឥមិនា បដិក្ខិត្តំ, តេន វុត្តំ “**តំ បន តត្ថេវា**”តិអាទិ។

អនាបត្តិមត្តមេវ វុត្តន្តិ នេវ អវហារោ ន គីវា អនាបត្តីតិ ព្យញ្ជនតោវ ភេទោ, ន អត្ថតោតិ ទស្សនត្ថំ។ **តំ បមាទលិខិតំ** កតរេហីតិ ចេ? បុព្ពេ វុត្តប្បការេហិ, លេខកេហិ វា, ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ “ន ហិ តទេវ ពហូសុ ឋានេសុ យុត្តតោ បារាជិកមហុត្វា កត្ថចិ ហោតី”តិ សព្ពំ **អនុគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ **ទុដ្ឋបិតំ វា ឋបេតី**តិ ឯត្ថ តតោ បត្សរិស្សតីតិ ឋានាចាវនំ សន្ធាយ កតត្តា បារាជិកំ តំ បន គណ្ហតុ វា មា វា តត្ថេវ “ភិន្ទតី”តិអាទិវចនតោ វេទិតព្ពំ។ “**តត្ថេវា**តិ ឋានាចាវនំ អករោន្តោវ ឋានា អចាវេតុកាមោវ កេវលំ ‘ភិន្ទតី’តិ អដ្ឋកថាវចនតោ ច ញាបេតព្ព”ន្តិ អញ្ញតរស្មឹ **គណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ តថា “បត្សរិតេហិ តិន្តបំសុំ គហេត្វា ឧទកេ បក្ខិបិត្វា បចិត្វា គហេតុំ សក្កា, តស្មា គហណមេវ សន្ធាយ វុត្ត”ន្តិ អបរេ។ “រិត្តកុម្ភិយា ឧបរិ ករោតិ, ភណ្ឌទេយ្យ”ន្តិ វុត្តំ, តំ អាណត្តិយា វិរុជ្ឈតិ, “យទា សក្កោសិ, តទា តំ ភណ្ឌំ អវហរា”តិ អត្ថសាធកោ អាណត្តិកាលេ ឯវ បារាជិកំ។ អបិច អាវាដកាទីនិ ថាវរបយោគានិ ច ឯត្ថ សាធកានិ។ នត្ថិ កាលកតបយោគានិ បារាជិកវត្ថូនីតិ តស្មា ឧបបរិក្ខិតព្ពន្តិ ឯកេ។ យត្ថ យត្ថ “**អបរេ**”តិ វា “**ឯកេ**”តិ វា វុច្ចតិ, តត្ថ តត្ថ សុដ្ឋុ ឧបបរិក្ខិត្វា យុត្តំ គហេតព្ពំ, ឥតរំ ឆឌ្ឌេតព្ពំ។ **វទន្តី**តិ អាចរិយា វទន្តិ។ **ន, អញ្ញថា គហេតព្ពត្ថតោ**តិ បាឡិបរិហរណត្ថំ វុត្តំ។ **ឯវមេកេ វទន្តី**តិ តំ ន គហេតព្ពំ។ កស្មា? “បស្សាវំ វា ឆឌ្ឌេតី”តិ ច “អបរិភោគំ វា ករោតី”តិ ច អត្ថតោ ឯកត្តា, អដ្ឋកថាយ “មុត្តរេន បោថេត្វា ភិន្ទតី”តិ វុត្តត្តាបិ។

អយំ បនេត្ថ សារោតិអាទិកថាយ “អម្ហាកំ អាចរិយស្ស វចន”ន្តិ **ធម្មសិរិត្ថេរោ** អាហ។ សង្គហាចរិយានំ វាទោតិ ឯកេ។ បុព្ពេ វុត្តាបិ តេ ឯវ, តស្មា **វោហារវសេនា**តិ អឆឌ្ឌេតុកាមម្បិ តថា ករោន្តំ “ឆឌ្ឌេតី”តិ វោហរន្តិ។ **ឯវមេតេសំ បទានំ អត្ថោ គហេតព្ពោ**តិ ឯវំ សន្តេ “ឋានាចាវនស្ស នត្ថិតាយ ទុក្កដ”ន្តិ អដ្ឋកថាវចនេន អតិវិយ សមេតិ, តត្ថ ឋានាចាវនចិត្តស្ស នត្ថិតាយ ឋានា ចុតម្បិ ន “ឋានា ចុត”ន្តិ វុច្ចតីតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ **ឥតរថាបី**តិ ថេយ្យចិត្តាភាវា ឋានា ចាវេតុកាមស្សបិ ទុក្កដំ យុជ្ជតិ។

៩៦. សយមេវ បតិតមោរស្សេវ តតោ ឋិតោ ច ករោតោ ថុល្លច្ចយំ។ អាកាសដ្ឋវិនិច្ឆយេ តប្បសង្គេន តស្មិំ វេហាសាទិគតេបិ អសម្មោហត្ថំ ឯវំ គហេតព្ពន្តិ វុត្តំ។ “ឯវមញ្ញត្រាបិ សាមិសេ”តិ **គណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ “ឋានាចាវនំ អករោន្តោ ចាលេតី”តិ វចនតោ ឋានាចាវនេ ថុល្លច្ចយំ នត្ថីតិ វុត្តំ ហោតិ។ កេចិ អផន្ទាបេត្វា

ឋានាចារនាចារនេហិបិ ទុក្កដថុល្លច្ចយេ វទន្តិ។ “តេ ឋានាចារនំ អករោន្តោតិ ឥមំ អដ្ឋកថាវចនំ ទស្សេត្វា បដិសេធេតព្ពា”តិ កេចិ វទន្តិ, វីមំសិតព្ពំ។

៩៧. ឆេទនមោចនាទិ ឧបរិភាគំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អវស្សំ ឋានតោ **អាកាសគតំ ករោតិ**។ ឯត្ថ “ឯកកោដឹ នីហរិត្វា ឋបិតេ វំសេ ឋិតស្ស អាកាសករណំ សន្ធាយា”តិ កេចិ វទន្តិ។ តេ បន អថ “មូលំ អច្ឆេត្វា វលយំ ឥតោ ចិតោ ច សារេតិ, រក្ខតិ។ សចេ បន មូលតោ អនីហរិត្វាបិ ហត្ថេន គហេត្វា អាកាសគតំ ករោតិ, បារាជិក”ន្តិ អដ្ឋកថាវចនំ ទស្សេត្វា បដិសេធេតព្ពា។ **ភិត្តិនិស្សិត**ន្តិ ភិត្តិយា ឧបត្ថម្ភិតំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ ឯកេ។ **ភិត្តិំ និស្សាយ ឋបិត**ន្តិ នាគទន្តាទីសុ ឋិតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ឆិន្នមត្តេ**តិ ឧបរិ ឧគ្គន្ត្វា ឋិតំ សន្ធាយ វុត្តំ។

៩៨. **ឧបរិ ឋិតស្ស បិដ្ឋិយា**តិ ឯត្ថ អធោ ឱសារណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ហេដ្ឋា ឱសារេន្តស្ស ឧបរិមស្ស បិដ្ឋិយា ហេដ្ឋិមេន ឋិតោកាសំ អតិក្កន្តមត្តេ បារាជិកំ, ឧទ្ធំ ឧក្ខិបន្តស្ស ឧទកតោ មុត្តមត្តេ។ “ឯវំ គហិតេ ភូមដ្ឋេ វុត្តេន សមេតី”តិ វទន្តិ។ មតមច្ឆានំ ឋិតដ្ឋានមេវ ឋានំ កិរ។ ថេយ្យចិត្តេន មារេត្វា គណ្ហតោ ឩនបាទគ្ឃនកេ ទុក្កដំ, សហបយោគត្តា បាចិត្តិយំ នត្ថីតិ ឯកេ។ **មទនផលវសាទីនី**តិ ឯត្ថ **សីហឡភាសា** កិរ **វស** ឥតិ វិសន្តិ អត្ថោ, គរុឡាការេន កតុប្បេយិតំ វា។

៩៩. **បុព្ពេ** បាសេ ពទ្ធសូករឧបមាយ **វុត្តា ឯវ**។ “ថលេ ឋបិតាយ នាវាយ ន ផុដ្ឋោកាសមត្តមេវា”តិ បាឋោ។ “វាតោ អាគម្មាតិ វចនតោ វាតស្ស នត្ថិកាលេ បយោគស្ស កតត្តា អវហារោ នត្ថិ, អត្ថិកាលេ ចេ កតោ, អវហារោវា”តិ វទន្តិ។ “ភណ្ឌទេយ្យំ បន កេសន្តិ ចេ? យេសំ ហត្ថេ កហាបណានិ គហិតានិ, តេសំ វា, នាវាសាមិនា នាវាយ អគ្គហិតាយ នាវាសាមិកស្ស វា”តិ **អនុគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។

១០៤. **និរម្មិត្វា** ឧបរិ។ **អកតំ វា បន បតិដ្ឋបេតី**តិ អបុព្ពំ វា បដ្ឋបេតីតិ អត្ថោ។

១០៦. គាមដ្ឋេ វា “គាមោ នាមា”តិ ន វុត្តំ បឋមំ គាមលក្ខណស្ស សព្ពសោ វុត្តត្តា។

១០៧. អរញ្ញដ្ឋេ **អរញ្ញំ នាមា**តិ បុន ន កេវលំ បុព្ពេ វុត្តលក្ខណញ្ញេវ អរញ្ញន្តិ ឥធាធិប្បេតំ, កិន្តុ បរបរិគ្គហិតមេវ ចេតំ ហោតិ, តំ ឥធាធិប្បេតន្តិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ តេនេវ អត្ថេបិ អរញ្ញគ្គហណំ កតំ។ **អគ្គេបិ មូលេបិ ឆិន្នា**តិ ឯត្ថ “ន វេបេត្វា ឋិតា, ឆិន្នមត្តេ បតនកំ សន្ធាយ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ **តច្ឆេត្វា ឋបិតោ**តិ អរញ្ញសាមិកេហិ បរេហិ លទ្ធេហិ តច្ឆេត្វា ឋបិតោ។ **អទ្ធគតោបី**តិ ចិរកាលិកោបិ។ **“ន គហេតព្ពោ**តិ អរញ្ញសាមិកេហិ អនុញ្ញាតេនបី”តិ **គណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ **ឆល្លិយា បរិយោនទ្ធំ ហោតី**តិ ឥមិនា សាមិកានំ និរបេក្ខតំ ទីបេតិ។ តេន វុត្តំ **“គហេតុំ វដ្ដតី”**តិ។ យទិ សាមិកានំ សាបេក្ខតា អត្ថិ, ន វដ្ដតិ។

១០៨. តត្ថ “ភាជនេសុ បោក្ខរណីតឡាកេសុ ច គាវោ បក្កោសតីតិ ឥតោ បដ្ឋាយ តយោ ទស វារា អាទិមេវ ទស្សេត្វា សំខិត្តា”តិ **អនុគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ **និព្ពហនឧទកំ** នាម តឡាករក្ខណត្ថាយ អធិកោទកនិក្ខមនទ្វារេន និក្ខមនឧទកំ។ **“គហេតុំ ន លភតី**តិ សាមីចិកម្មំ ន ហោតី”តិ **អនុគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ ឥតោ បដ្ឋាយ “វុត្ត”ន្តិ វុត្តេ **អនុគណ្ឋិបទេ**តិ គហេតព្ពំ។ **អនិក្ខន្តេ** ឧទកេតិ បាឋសេសោ, សុក្ខមាតិកាបយោគត្តា ភណ្ឌទេយ្យម្បិ ន ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ **តឡាកំ និស្សាយ ខេត្តស្ស កតត្តា**តិ “សព្ពសាធារណំ តឡាកំ ហោតី”តិ បឋមំ វុត្តត្តា តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ “យស្មា តឡាកគតំ ឧទកំ សព្ពសាធារណម្បិ មាតិកាយ សតិ តំ អតិក្កមិត្វា គហេតុំ ន វដ្ដតិ, តស្មា តំ សន្ធាយ **កុរុន្ទិយាទីសុ អវហារោតិ វុត្ត**”ន្តិ អបរេ អាហុតិ។ **ឥមិនា លក្ខណេន ន សមេតី**តិ យស្មា សព្ពសាធារណទេសោ នាម តញ្ច តឡាកំ សព្ពសាធារណំ, កតិកាភាវា ច **មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្តមេវ យុត្ត**ន្តិ អាហាចរិយោ។

១០៩. **“តតោ បដ្ឋាយ អវហារោ នត្ថី**តិ ថេយ្យាយបិ គណ្ហតោ, តស្មា យថាមុឡ្ហមហាជេតព្ពត្តា, អរក្ខិតព្ពត្តា, សព្ពសាធារណត្តា ច អញ្ញម្បិ សង្ឃសន្តកំ ឥទំ ន ហោតី”តិ **គណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។

១១០. **ឧជុកមេវ តិដ្ឋតី**តិ ឯត្ថ “សមីបេ រុក្ខសាខាទីហិ **សន្ធារិតត្តា** ព្លសកំ ឧលិត្វា ឧជុកមេវ តិដ្ឋតិ ចេ, អវហារោ។ ឆិន្នវេណុ វិយ តិដ្ឋតិ ចេ, អនាបត្តី”តិ វុត្តំ, តំ សុវុត្តំ, តស្ស វិនិច្ឆយេ “សចេ តានិ រក្ខន្តី”តិ វុត្តត្តា។ **នោ អញ្ញថា**តិ សម្បត្តេ ចេ វាតេ វាតមុខសោធនំ ករោតិ, បារាជិកន្តិ អត្ថោ។

១១១. **អញ្ញេសុ បន វិចារណា ឯវ នត្ថី**តិ តេសុ អប្បដិក្ខិបិតត្តា អយមេវ វិនិច្ឆយោតិ វុត្តំ ហោតិ។ “ឯតេន ធុរនិក្ខេបំ កត្វាបិ ចោរេហិ អាហដំ ចោទេត្វា គណ្ហតោ អនាបត្តីតិ ទីបិតំ ហោតី”តិ វុត្តំ។

១១២. ឯវេសេវ នយោតិ ឧទ្ធារេយេវ បារាជិកំ, កស្មា? អញ្ញេហិ បត្តេហិ សាធារណស្ស សញ្ញាណស្ស វុត្តត្តា។ **បទវារេនា**តិ ចោរេន នីហរិត្វា ទិន្នំ គហេត្វា គច្ឆតោ។ **គាមទ្វារ**ន្តិ វោហារមត្តមេវ, គាមន្តិ អត្ថោ អាណត្តិយា ទដ្ឋព្ពត្តា, ទ្វិន្នម្បិ ឧទ្ធារេ ឯវ បារាជិកំ។ **អសុកំ នាម គាមំ គន្ត្វា**តិ វចនេន យាវ តស្ស គាមស្ស បរតោ ឧបចារោ, សព្ពមេតំ អាណត្តមេវ ហោតិ។ “បត្វា វា និសីទិត្វា វា វិស្សមិត្វា បុរិមថេយ្យចិត្តំ វូបសមិត្វា គមនត្ថញ្ចេ ភណ្ឌំ ន និក្ខិត្តំ, យថាគហិតមេវ, បទវារេន ការេតព្ពោតិ, និក្ខិត្តញ្ចេ, ឧទ្ធារេនា”តិ ច លិខិតំ។ កេវលំ **“លិខិត”**ន្តិ វុត្តេ **គណ្ឋិបទេ** គហេតព្ពំ។ **ថេយ្យចិត្តេន បរិភុញ្ជន្តោ**តិ ឋានាចាវនំ អកត្វា និវត្ថបារុតនីហារេន “បុព្ពេវេទំ មយា គហិត”ន្តិ ថេយ្យចិត្តេន បរិភុញ្ជន្តោ។ “នដ្ឋេ ភណ្ឌទេយ្យំ កិរា”តិ លិខិតំ។ **“អញ្ញោ វា”**តិ វចនេន យេន ឋបិតំ, តេន ទិន្នេ អនាបត្តីតិ ទីបិតំ ហោតិ គោបកស្ស ទានេ វិយ, “កេវលំ តេឋ ភណ្ឌទេយ្យន្តិ អបរេ”តិ វុត្តំ។ **“អញ្ញោ វា”**តិ វចនតោ យេន ឋបិតំ។ សោ វាតិបិ លព្ភតីតិ វិចារេត្វា គហេតព្ពោ។ វា-សទ្ទេន យស្ស ហត្ថេ ឋបិតំ, សោ វា ទេតិ រាជគហេ គណកោ វិយ ធនិយស្ស, តស្មា បារាជិកំ យុត្តំ វិយ។

តវ ថូលសាដកោ លទ្ធោតិ វុត្តក្ខណេ មុសាវាទេ ទុក្កដំ។ **តស្ស នាមំ លិខិត្វា**តិ ឯត្ថ “តេន ‘គហេត្វា ឋបេយ្យាសី’តិ អាណត្តត្តា នាមលេខនកាលេ អនាបត្តិ កុសសង្កមនសទិសំ ន ហោតី”តិ វុត្តំ។ **ន ជានន្តី**តិ ន សុណន្តីតិ អត្ថោ។ សចេ ជានិត្វាបិ ចិត្តេន ន សម្បដិច្ឆន្តិ ឯវេសេវ នយោ។ ជានន្តេន បន វត្តិតុំ អនិច្ឆន្តេ បដិក្ខិបិតព្ពមេវ ឯតន្តិ វត្តុំ ជានិតព្ពំ។ **ឧម្មគ្គេនា**តិ បុរាបាណំ ខណិត្វា កតមគ្គេនាតិ អត្ថោ។

និស្សិតវារិកស្ស បន សភាគា ភត្តំ ទេន្តិ, តស្មា យថា វិហារេ បន្តិ, តថេវ កាតព្ពន្តិ **សម្បត្តវារំ អគ្គហេតុំ ន លភន្តិ**, “តស្ស វា សភាគា អទាតុំ ន លភន្តី”តិ វុត្តំ។ **អត្តទុតិយស្សា**តិ ន ហិ ឯកេនានីតំ ទ្វិន្នំ បហោតិ, សចេ បហោតិ បាបេតព្ពោតិ ទស្សេតុំ **“យស្ស វា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **“បរិបុច្ឆំ ទេតី**តិ បុច្ឆិតបញ្ហស្ស វិស្សជ្ជនំ ករោតី”តិ លិខិតំ។ សង្ឃស្ស ភារំ នាម “សទ្ធម្មវាចនា ឯវា”តិ វុត្តំ, “នវកម្មិកោបិ វុច្ចតី”តិ ច, **“តតោ ភណ្ឌតោ វដ្ដន្តំ បុន អន្តោ បវិសតី**តិ មហាអដ្ឋកថាបទស្ស កុរុន្ទីសង្ខេបដ្ឋកថាហិ អធិប្បាយោ វិវរិតោ”តិ លិខិតំ។

១១៣. គច្ឆន្តេ យានេ វាតិ ឯត្ថ “សុង្កដ្ឋានស្ស ពហិ ឋិតំ សន្ធាយ វុត្ត”ន្តិ **ឧបតិស្សត្ថេរោ** វទតិ កិរ។ “គច្ឆន្តេ យានេ វាតិអាទិ សុង្កដ្ឋានព្ភន្តរេ គហេតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ ពហិ ឋិតស្ស វត្តព្ពមេវ នត្ថិ, “អន្តោ ឋត្វា”តិ អធិការេ វុត្តត្តា ចេតិ យុត្តំ – យានាទីសុ ឋបិតេ តស្ស បយោគំ វិនាយេវ គតេសុ បារាជិកោ ន ហោតិ។ កស្មា ន ភណ្ឌទេយ្យន្តិ ចេ? សុង្កដ្ឋានស្ស ពហិ ឋិតត្តា។ អរញ្ញដ្ឋេ “អស្សតិយា អតិក្កមន្តស្សបិ ភណ្ឌទេយ្យមេវា”តិ (បារា. អដ្ឋ. ១.១០៧) វុត្តំ តេសំ សបរិគ្គហិតត្តា។ តេឋ បន “អត្រ បវិដ្ឋស្សា”តិ វចនតោ ន ពហិ ឋិតស្ស, តំ កិរ សុង្កសង្កេតំ។ **អញ្ញំ ហរាបេតី**តិ តត្ថ “សហត្ថា”តិ វចនតោ អនាបត្តិ។ **និស្សគ្គិយានិ ហោន្តី**តិ អដ្ឋកថាតោ **បាចិត្តិយំ,** ឧបចារំ ឱក្កមិត្វា បរិហរណេ សាទីនវត្តា ទុក្កដំ។

សុង្កដ្ឋានេ សុង្កំ ទត្វាវ គន្តុំ វដ្ដតីតិ តទំ ទានិ វត្តព្ពានំ មាតិកាតិ **ធម្មសិរិត្ថេរោ**។ “អនុរាជបុរស្ស ចតូសុ ទ្វារេសុ សុង្កំ គណ្ហន្តិ, តេសុ ទក្ខិណទ្វារស្ស បុរតោ មគ្គោ ថូបារាមតោ អានន្ទចេតិយំ បទក្ខិណំ កត្វា ជេតវនវិហារស្សន្តរបាការស្សាសន្នេ និវិដ្ឋោ, យោ ន គាមំ បវិសន្តោ ឧបចារំ ឱក្កន្តោ ហោតិ។ ថូបារាមតោ ច មហាចេតិយំ បទក្ខិណំ កត្វា រាជវិហារំ គច្ឆន្តោ ន ឱក្កមតី”តិ កិរ **មហាអដ្ឋកថាយំ** អាគតំ។ **ឯត្ថ ចា**តិ សុង្កឃាតេ “ទ្វីហិ លេឌ្ឌុបាតេហីតិ អាចរិយបរម្បរាភតា”តិ លិខិតំ។ **ទ្វីហិ លេឌ្ឌុបាតេហី**តិ សុង្កឃាតស្ស បរិច្ឆេទេ អដ្ឋបិតេ យុជ្ជតិ, ឋបិតេ បន អតិរេកយោជនម្បិ សុង្កឃាតំ ហោតីតិ តតោ បរំ ទ្វេ លេឌ្ឌុបាតា ឧបចារោតិ គហេតព្ពោ។ សោ បនេត្ថាបិ ទុវិធោ ពាហិរព្ភន្តរភេទតោ។ តត្ថ ទុតិយលេឌ្ឌុបាតសង្ខាតំ ពាហិរោបចារំ សន្ធាយ **បាឡិយំ, មហាអដ្ឋកថាយ**ញ្ច ទុក្កដំ វុត្តំ។ អព្ភន្តរំ សន្ធាយ **កុរុន្ទិយ**ន្តិ នោ ខន្តិ។ “អត្រ បវិដ្ឋស្ស សុង្កំ គណ្ហន្តូតិ ហិ និយមិតដ្ឋានំ ឯកន្តតោ បារាជិកខេត្តំ ហោតិ, តញ្ច បរិក្ខិត្តំ, ឯកោ លេឌ្ឌុបាតោ ទុក្កដខេត្តំ, អបរិក្ខិត្តញ្ចេ, ទុតិយោ លេឌ្ឌុបាតោតិ នោ អធិប្បាយោ”តិ អាចរិយោ វទតិ។

១១៤. ធនំ បន គតដ្ឋានេ វឌ្ឍតីតិ ឯត្ថ “វឌ្ឍិយា សហ អវហារកស្ស ភណ្ឌទេយ្យ”ន្តិ លិខិតំ។ “តំ វឌ្ឍី ទស្សាមី”តិ អគ្គហេសិ, តត្ថ កម្មំ អករោន្តស្ស វឌ្ឍតីតិ កត្វា វុត្តំ។ កេវលំ អាឋបិតខេត្តស្ស ន វឌ្ឍតិ។ “យំ ធនំ វឌ្ឍិ, តំ ទេន្តស្ស អវហារកស្ស វឌ្ឍិយា អទានេ បារាជិកំ ហោតី”តិ វទន្តិ។

នាមេនាតិ សប្បនាមេន វា សាមិកេន កតេន វា។

១១៦. រាជយរស្ស **អន្តោវត្ថុម្ហិ,** បរិក្ខិត្តរាជង្គណំ វា អន្តោវត្ថុ។ អបរិក្ខិត្តេ រាជង្គណេ ឋិតស្ស សកលនគរំ ឋានំ។ គោណស្ស “អបរិក្ខិត្តេ ឋិតស្ស អក្កន្តដ្ឋានមេវ ឋាន”ន្តិ វុត្តត្តា **ខណ្ឌទ្វារ**ន្តិ អត្តនា ខណ្ឌិតច្ឆិទ្ទំ។ **តត្ថេវ**

ឃាតេតីតិ “ជីវិតិន្ទ្រិយារម្មណត្តា វធកចិត្តស្ស បាចិត្តិយំ ហោតីតិ? ន ហោតិ។ កស្មា? អទិន្នាទានបយោគត្តា។ តម្បិ ថេយ្យចិត្តំ សង្ខារារម្មណំវ ហោតិ។ ឥធ តទុភយំ លភតិ សទ្ធី បុព្ពភាគាបរភាគេហី”តិ វុត្តំ។

១១៨. តស្សុទ្ធារេ សព្ពេសំ បារាជិកន្តិ យទិ យោ អាណត្តោ អវស្សំ តំ ភណ្ឌំ ហរតិ, អាណត្តិក្ខណេ ឯវ បារាជិកំ។ “ឥធ តិណ្ណំ កស្មា បារាជិកំ, ននុ ‘តុម្ហេ, ភន្តេ, តយោ ហរថា’តិ វុត្តត្តា ថុល្លច្ចយំ, ឥតរេសញ្ច បដិបាដិយា ឯកេកស្សាណត្តត្តា ឯកេកេន ច ទុក្កដេន ភវិតព្ពំ។ កថំ, ឯកោ កិរ មាសគ្ឃនកំ បរិស្សាវនំ ថេនេត្វា ទេសេត្វា និរុស្សាហោ ឯវ វា ហុត្វា បុន មាសគ្ឃនកំ សូចឹ តថេវ កត្វា បុន មាសគ្ឃនកន្តិ ឯវំ សិយាតិ? ន ឯវំ, តំ យថា ឧប្បលថេនកោ យេន វត្ថុ បូរតិ តាវ សឧស្សាហត្តា បារាជិកោ អាសិ, ឯវមិមេ ស ឧស្សាហាវ ន ទេសយឹសុ វា”តិ លិខិតំ, **បាឡិយំ, អដ្ឋកថាយញ្ច** សំវិទហិត្វា គតេសុ ឯកស្សុទ្ធារេ សព្ពេសំ បារាជិកំ វិនា វិយ អាណត្តិយា កិញ្ចាបិ វុត្តំ, អថ ខោ “តស្សាយំ អត្ថោ”តិ វត្វា បច្ឆា វុត្តវិនិច្ឆយេសុ ច ឯកភណ្ឌឯកដ្ឋានាទីសុ ច សម្ពហុលា ឯកំ អាណាបេន្តីតិ អាណត្តិមេវ និយមេត្វា វុត្តំ, តស្មា អាណត្តិ ឥច្ឆិតព្ពា វិយ, វីមំសិតព្ពំ។ “‘ឯកភណ្ឌំ ឯកដ្ឋាន’ន្តិ ច បាឋោ ‘ឯកកុលស្ស ភណ្ឌ’ន្តិ វចនតោ”តិ វទន្តិ។

១១៩-១២០. ឱចរកេ វុត្តនយេនេវាតិ អវស្សំហារិយេ ភណ្ឌេ។ **តំ សង្កេត**ន្តិ តស្ស សង្កេតស្ស។ អថ វា តំ សង្កេតំ អតិក្កមិត្វា បច្ឆា វា។ អបត្វា បុរេ វា។ ឯស នយោ **តំ និមិត្ត**ន្តិ ឯត្ថាបិ។ អក្ខិនិខណនាទិកម្មំ លហុកំ ឥត្តរកាលំ, តង្ខណេ ឯវ ភណ្ឌំ អវហរិតុំ ន សក្កា, កិញ្ចិ ភណ្ឌំ ទូរំ ហោតិ, កិញ្ចិ ភារិយំ, តំ គហេតុំ យាវ គច្ឆតិ យាវ ឧក្ខិបតិ, តាវ និមិត្តស្ស បច្ឆា ហោតិ។ សចេ តំ ភណ្ឌំ អធិគតំ វិយ អាសន្នំ, លហុកញ្ច, សក្កា និមិត្តក្ខណេ អវហរិតុំ, តមេវ សន្ធាយ វុត្តំ កិន្តិ? ន, បុព្ពេ វុត្តម្បិ “តតោ បដ្ឋាយ តេនេវ និមិត្តេន អវហរតី”តិ វុច្ចតិ អារទ្ធត្តា។ យទិ ឯវំ “បុរេភត្តបយោគោ ឯសោ”តិ វារោ បមាណំ ហោតិ, ន ច តំ បមាណំ **មហាបទុមត្ថេរវាទស្ស** បច្ឆា វុត្តត្តា, ន សង្កេតកម្មំ វិយ និមិត្តកម្មំ ទដ្ឋព្ពំ។ តត្ថ ហិ កាលបរិច្ឆេទោ អត្ថិ, ឥធ នត្ថិ, ឥទមេវ តេសំ នានត្តំ។

១២១. តញ្ច អសម្មោហត្ថន្តិ ឯកោ “បុរេភត្តាទីសុ វា, អក្ខិនិខណនាទីនិ វា ទិស្វា គណ្ហា”តិ, ឯកោ គហេតព្ពំ ភណ្ឌនិស្សិតំ កត្វា “បុរេភត្តំ ឯវំ វណ្ណសណ្ឋានំ ភណ្ឌំ គណ្ហា”តិ វទតិ, ឯវំវិធេសុ អសម្មោហត្ថំ ឯវំវិធំ សង្កេតំ និមិត្តញ្ច ទស្សេតុន្តិ ច, **យថាធិប្បាយ**ន្តិ ទុតិយោ តតិយស្ស តតិយោ ចតុត្ថស្សាតិ ឯវំ បដិបាដិយា ចេ វទន្តីតិ អត្ថោ។ សចេ ទុតិយោ ចតុត្ថស្ស វទេតិ, ន យថាធិប្បាយោតិ ច។ **“បដិគ្គហិតមត្តេ**តិ អវស្សំ ចេ បដិគ្គណ្ហាតិ, បុព្ពេវ ថុល្លច្ចយ”ន្តិ ច លិខិតំ។ បដិគ្គណ្ហកានំ ទុក្កដំ សព្ពត្ថោកាសាភាវតោ ន វុត្តំ។ បារាជិកាបជ្ជនេនេតំ ទុក្កដំ អាបជ្ជិត្វា អាបជ្ជន្តិ កិរ។ អត្ថសាធកាណត្តិចេតនាខណេ ឯវ បារាជិកោ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ តត្ថ មគ្គដ្ឋានិយំ កតរំ, កតរំ ផលដ្ឋានិយន្តិ “អត្ថសាធកចេតនា នាម មគ្គានន្តរផលសទិសា”តិ វុត្តត្តា ផលដ្ឋានិយា ចេតនាតិ សិទ្ធំ។ អាណត្តិ ចេ មគ្គដ្ឋានិយា សិយា, ចេតនាសហជត្តា ន សម្ភវតិ, តថា ភណ្ឌស្ស អវស្សំហារិតា ច ន សម្ភវតិ។ អាណត្តិក្ខណេ ឯវ ហិ តំ អវស្សំហារិតំ ជាតន្តិ អវហារកស្ស បដិគ្គណ្ហញ្ចេ, តម្បិ ន សម្ភវតិ អនាគតត្តា។ ចេតនា ចេ មគ្គដ្ឋានិយា ហោតិ, អាណត្តិអាទីសុ អញ្ញតរំ, ភណ្ឌស្ស អវស្សំហារិតា ឯវ វា ផលដ្ឋានិយា ចេ, អត្ថោ ន សម្ភវតិ។ បារាជិកាបត្តិ ឯវ ហិ ផលដ្ឋានិយា ភវិតុមរហតិ, ន អញ្ញន្តិ ឯវំ តាវ ឥធ ឱបម្មសំសន្ទនំ សម្ភវតិ ចេតនា មគ្គដ្ឋានិយា, តស្សា បារាជិកាបត្តិភាវោ ផលដ្ឋានិយោ។ យថា កឹ? យថា **បដិសម្ភិទាមគ្គេ** “សទ្ធាយ ញាណំ ធម្មបដិសម្ភិទា។ សទ្ធាយ សទ្ទត្ថេ ញាណំ អត្ថបដិសម្ភិទា”តិ ឯត្ថ អញ្ញោ សទ្ទោ, អញ្ញោ សទ្ធាយ សទ្ទត្ថោតិ សិទ្ធំ, យថា ច “ឯកោ អមោហសង្ខាតោ ធម្មោ សម្បយុត្តកានំ ធម្មានំ ហេតុបច្ចយេន បច្ចយោ អធិបតិសហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយឥន្ទ្រិយមគ្គសម្បយុត្តអត្ថិអវិគតបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ ឯត្ថ អមោហោ ធម្មោ អញ្ញោ, អញ្ញោ តស្ស ហេតុបច្ចយតាទយោតិ សិទ្ធំ។ យថា ច **វិនយបិដកេ** យានិ ឆ អាបត្តិសមុដ្ឋានានិ, ឯវំ យថាសម្ភវំ “សត្ត អាបត្តិក្ខន្ធា”តិ វុច្ចន្តិ, តេសំ អញ្ញា អាបត្តិសមុដ្ឋានតា, អញ្ញោ អាបត្តិក្ខន្ធភាវោតិ សិទ្ធំ។ ឥមិនា អាបត្តិក្ខន្ធនយេន អាបត្តាធិករណស្ស កតិ ឋានានីតិ? សត្ត អាបត្តិក្ខន្ធា ឋានានីតិ។ កតិ វត្ថូនីតិ? សត្ត អាបត្តិក្ខន្ធា វត្ថូនីតិ។ កតិ ភូមិយោតិ? សត្ត អាបត្តិក្ខន្ធា ភូមិយោតិ ឯវមាទយោបិ ទស្សេតព្ពា។ តថា ហិ តស្សា ឯវំ មគ្គដ្ឋានិយាយ អត្ថសាធិកាយ ចេតនាយ យស្មា អញ្ញា បារាជិកាបត្តិតា អនត្ថន្តរភូតា អាការវិសេសសង្ខាតា ផលដ្ឋានិយា អត្ថិ, តស្មា “អត្ថសាធកចេតនា នាម មគ្គានន្តរផលសទិសា”តិ វុត្តាតិ វេទិតព្ពំ។ អថ វា កេវលំ ធម្មនិយាមត្តំយេវ ឧបមត្តេន អាចរិយេន ឯវំ វុត្តន្តិបិ សម្ភវតីតិ ន តត្ថ ឱបម្មសំសន្ទនំ បរិយេសិតព្ពំ, “ឥទំ សព្ពំ កេវលំ តក្កវសេន វុត្តត្តា វិចារេត្វា គហេតព្ព”ន្តិ អាចរិយោ។

ភូមដ្ឋកថាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាបត្តិភេទវណ្ណនា

១២២. “វិភង្គនយទស្សនតោ”តិ វុត្តត្តា តំ សម្បាទេតុំ “**ឥទានិ តត្ថ តត្ថា**”តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **អង្គវត្ថុភេទេន ចា**តិ អវហារង្គជាននភេទេន វត្ថុស្ស ហរិតព្ពភណ្ឌស្ស គរុកលហុកភាវភេទេនាតិ អត្ថោ។ អថ វា អង្គញ្ច វត្ថុភេទេន អាបត្តិភេទញ្ច ទស្សេន្តោតិ អត្ថោ។ **អតិរេកមាសកោ ឩនបញ្ចមាសកោ**តិ ឯត្ថ **វា**-សទ្ទោ ន វុត្តោ, តីហិបិ ឯកោ ឯវ បរិច្ឆេទោ វុត្តោតិ។ **អនជ្ឈាវុដ្ឋកំ** នាម អរញ្ញបាលកាទិនា ន កេនចិ មមាយិតំ។ **ឆឌ្ឌិតំ** នាម អនត្ថិកភាវេន អតិរេកមត្តាទិនា សាមិកេន ឆឌ្ឌិតំ។ នដ្ឋំ បរិយេសិត្វា ឆិន្នាលយត្តា **ឆិន្នមូលកំ**។ **អស្សាមិកវត្ថូ**តិ អច្ឆិន្នមូលកម្បិ យស្ស សាមិកោ កោចិ នោ ហោតិ, និរបេក្ខា វា បរិច្ចជន្តិ, យំ វា បរិច្ចត្តំ ទេវតាទីនំ, ឥទំ សព្ពំ អស្សាមិកវត្ថុ នាម។ ទេវតាទីនំ វា ពុទ្ធធម្មានំ វា បរិច្ចត្តំ បរេហិ ចេ អារក្ខកេហិ បរិគ្គហិតំ, **បរបរិគ្គហិត**មេវ។ តថារូបេ ហិ អទិន្នាទានេ រាជានោ ចោរំ គហេត្វា ហននាទិកំ ករេយ្យុំ, អនារក្ខកេ បន អាវាសេ, អភិក្ខុកេ អនារាមិកាទិកេ ច យំ ពុទ្ធធម្មស្ស សន្តកំ, តំ “អាគតាគតេហិ ភិក្ខូហិ រក្ខិតព្ពំ គោបេតព្ពំ មមាយិតព្ព”ន្តិ វចនតោ អភិក្ខុកាវាសសង្ឃសន្តកំ វិយ បរបរិគ្គហិតសង្ខ្យមេវ គច្ឆតីតិ ឆាយា ទិស្សតិ។ ឥស្សរោហិ យោ កោចិ ភិក្ខុ តាទិសេ បរិក្ខារេ ចោរេហិបិ គយ្ហមានេ វារេតុំ បដិពលោ ចេ, ពលក្ការេន អច្ឆិន្ទិត្វា យថាឋានេ ឋបេតុន្តិ។ អបរិគ្គហិតេ បរសន្តកសញ្ញិស្ស ឆសុ អាការេសុ វិជ្ជមានេសុបិ អនាបត្តិ វិយ ទិស្សតិ , “យំ បរបរិគ្គហិតញ្ច ហោតី”តិ អង្គភាវោ កិញ្ចាបិ ទិស្សតិ, បរសន្តកេ តថា បដិបន្នកេ សន្ធាយ វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។ អត្តនោ សន្តកំ ចោរេហិ ហដំ, ចោរបរិគ្គហិតត្តា បរបរិគ្គហិតំ ហោតិ, តស្មា បរោ ចេតំ ថេយ្យចិត្តោ គណ្ហតិ, បារាជិកំ។ សាមិកោ ឯវ ចេ គណ្ហតិ, ន បារាជិកំ, យស្មា ចោទេត្វា, អច្ឆិន្ទិត្វា ច សោ “មម សន្តកំ គណ្ហាមី”តិ គហេតុំ លភតិ។ បឋមំ ធុរំ និក្ខិបិត្វា ចេ បច្ឆា ថេយ្យចិត្តោ គណ្ហតិ, ឯស នយោ។ សាមិកេន ធុរំ និក្ខិត្តកាលេ សោ ចេ ចោរោ កាលំ ករោតិ, អញ្ញោ ថេយ្យចិត្តេន គណ្ហតិ, ន បារាជិកោ។ អនិក្ខិត្តកាលេ ឯវ ចេ កាលំ ករោតិ, តំ ថេយ្យចិត្តេន គណ្ហន្តស្ស ភិក្ខុនោ បារាជិកំ មូលភិក្ខុស្ស សន្តកភាវេ ឋិតត្តា។ ចោរភិក្ខុម្ហិ មតេ “មតកបរិក្ខារ”ន្តិ សង្ឃោ វិភជិត្វា ចេ តំ គណ្ហតិ, មូលសាមិកោ “មម សន្តកមិទ”ន្តិ គហេតុំ លភតិ។

ឯត្ថាហ – ភូមដ្ឋាទិនិមិត្តកម្មបរិយោសានា ឯវ អវហារភេទា, ឧទាហុ អញ្ញេបិ សន្តីតិ។ កិញ្ចេត្ថ យទិ អញ្ញេបិ សន្តិ, តេបិ វត្តព្ពា។ ន ហិ ភគវា សាវសេសំ បារាជិកំ បញ្ញបេតិ។ នោ ចេ សន្តិ, យេ ឥមេ តុលាកូដកំសកូដមានកូដឧក្កោដនវញ្ចននិកតិសាចិយោគវិបរាមោសអាលោបសាហសាការា ច សុត្តង្គេសុ សន្ទិស្សមានា, តេ ឥធ អាគតេសុ ឯត្ថ សមោធានំ គច្ឆន្តីតិ ច លក្ខណតោ វា តេសំ សមោធានគតភាវោ វត្តព្ពោតិ? វុច្ចតេ – លក្ខណតោ សិទ្ធោវ។ កថំ? “បញ្ចហិ អាការេហី”តិអាទិនា នយេន អង្គវត្ថុភេទេន។ អាបត្តិភេទោ ហិ **បាឡិយំ** (បារា. ១២៨-១៣០) វុត្តោ ឯវ, **អដ្ឋកថាយ**ញ្ច “កូដមានកូដកហាបណាទីហិ វា វញ្ចេត្វា គណ្ហតិ, តស្សេវំ គណ្ហតោ អវហារោ ថេយ្យាវហារោ”តិ (បារា. អដ្ឋ. ១.១៣៨; កង្ខា. អដ្ឋ. ទុតិយបារាជិកវណ្ណនា) អាគតត្តា តុលាកូដគហណាទយោ ថេយ្យាវហារេ សមោធានំ គតាតិ សិទ្ធំ។ វិបរាមោសអាលោបសាហសាការា ច អដ្ឋកថាយាគតេ បសយ្ហាវហារេ សមោធានំ គច្ឆន្តិ។ ឥមំយេវ វា បសយ្ហាវហារំ ទស្សេតុំ “គាមដ្ឋំ អរញ្ញដ្ឋ”ន្តិ មាតិកំ និក្ខិបិត្វា “គាមដ្ឋំ នាម ភណ្ឌំ ចតូហិ ឋានេហិ និក្ខិត្តំ ហោតី”តិអាទិនា នយេន វិភាគោ វុត្តោ។ តេនេទំ វុត្តំ ហោតិ – គហណាការភេទសន្ទស្សនត្ថំ វិសុំ កតំ។ ន ហិ ភូមិតលាទីហិ គាមារញ្ញដ្ឋំ យំ កិញ្ចីតិ។ តត្ថ យំ តុលាកូដំ, តំ រូបកូដង្គគហណបដិច្ឆន្នកូដវសេន ចតុព្ពិធម្បិ វេហាសដ្ឋេ សមោធានំ គច្ឆតិ។ ហទយភេទសិខាភេទរជ្ជុភេទវសេន តិវិធេ មានកូដេ “ស្វាយំ ហទយភេទោ មរិយាទំ ឆិន្ទតី”តិ ឯត្ថ សមោធានំ គច្ឆតិ។ ហទយភេទោ ហិ សប្បិតេលាទិមិននកាលេ លព្ភតិ។ “ផន្ទាបេតិ អត្តនោ ភាជនគតំ ករោតី”តិ ឯត្ថ សិខាភេទោបិ លព្ភតិ។ សោ “តិលតណ្ឌុលាទិមិននកាលេ លព្ភតី”តិ វុត្តំ។ ខេត្តមិននកាលេ រជ្ជុភេទោ សមោធានំ គច្ឆតិ។ “ធម្មំ ចរន្តោ សាមិកំ បរាជេតី”តិ ឯត្ថ ឧក្កោដនំ សមោធានំ គច្ឆតីតិ តេ ច តថា វញ្ចននិកតិយោបិ។

អាបត្តិភេទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អនាបត្តិភេទវណ្ណនា

១៣១. ន ច គហិតេ អត្តមនោ ហោតិ, តស្ស សន្តកំ វិស្សាសគាហេន គហិតម្បិ បុន ទាតព្ពន្តិ ឥទំ “តេន ខោ បន សមយេន ទ្វេ ភិក្ខូ សហាយកា ហោន្តិ។ ឯកោ គាមំ បិណ្ឌាយ បាវិសិ…បេ…. អនាបត្តិ, ភិក្ខុ, វិស្សាសគ្គាហេ”តិ (បារា. ១៤៦) ឥមិនា អសមេន្តំ វិយ ទិស្សតិ។ ឯត្ថ ហិ “សោ ជានិត្វា តំ ចោទេសិ អស្សមណោសិ ត្វ”ន្តិ វចនេន អនត្តមនតា ទីបិតា។ បុន “អនាបត្តិ, ភិក្ខុ, វិស្សាសគ្គាហេ”តិ វចនេន អត្តមនតាយបិ សតិ វិស្សាសគ្គាហោ រុហតីតិ ទីបិតន្តិ ចេ? តំ ន, អញ្ញថា គហេតព្ពត្ថតោ។ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ – បារាជិកាបត្តិយា អនាបត្តិ វិស្សាសសញ្ញាយ គាហេ សតិ, សោបិ ភិក្ខុ សហាយកត្តា ន កុទ្ធោ ចោទេសិ, បិយោ ឯវ សមានោ “កច្ចិ អស្សមណោសិ ត្វំ, គច្ឆ, វិនិច្ឆយំ កត្វា សុទ្ធន្តេ តិដ្ឋាហី”តិ ចោទេសិ។ សចេបិ សោ កុទ្ធោ ឯវ ចោទេយ្យ, “អនាបត្តី”តិ ឥទំ កេវលំ បារាជិកាភាវំ ទីបេតិ, ន វិស្សាសគ្គាហសិទ្ធំ។ យោ បន បរិសមជ្ឈេ លជ្ជាយ

អធិវាសេតិ, ន កិញ្ចិ វទតីតិ អត្ថោ។ “បុនវត្តុកាមតាធិប្បាយេ បន សោបិ បច្ចាហរាបេតុំ លភតី”តិ វុត្តំ។ សចេ ចោរោ បសយ្ហ គហេតុកាមោបិ “អធិវាសេថ, ភន្តេ, ឥធ មេ ចីវរានី”តិ វត្វា ចីវរានិ ថេរេន ទិន្នានិ, អទិន្នានិ វា សយំ គហេត្វា គច្ឆតិ, ថេរោ បុន បក្កំ លភិត្វា ចោទេតុំ លភតិ, បុព្ពេ អធិវាសនា អធិវាសនសង្ខ្យំ ន គច្ឆតិ ភយេន តុណ្ហីភូតត្តា, “យំ ចីវរំ ឥធ សាមិកោ បច្ចាហរាបេតុំ លភតី”តិ វុត្តំ។ សាមិកស្ស បាកតិកំ កាតព្ពំ, “ឥទំ កិរ វត្ត”ន្តិ វុត្តំ។ សចេ សង្ឃស្ស សន្តកំ កេនចិ ភិក្ខុនា គហិតំ, តស្ស តេន សង្ឃស្ស វា ធម្មស្ស វា ឧបការិតា អត្ថិ, គហិតប្បមាណំ អបលោកេត្វា ទាតព្ពំ។ “សោ តេន យថាគហិតំ បាកតិកំ កត្វា អនណោ ហោតិ, គិលានាទីនម្បិ ឯសេវ នយោ”តិ វុត្តំ។

បទភាជនីយវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បកិណ្ណកកថាវណ្ណនា

សាហត្ថិកាណត្តិកន្តិ ឯកភណ្ឌំ ឯវ។ “ភារិយមិទំ ត្វម្បិ ឯកបស្សំ គណ្ហ, អហម្បិ ឯកបស្សំ គណ្ហាមីតិ សំវិទហិត្វា ឧភយេសំ បយោគេន ឋានាចាវនេ កតេ កាយវាចាចិត្តេហិ ហោតិ ។ អញ្ញថា ‘សាហត្ថិកំ វា អាណត្តិកស្ស អង្គំ ន ហោតិ, អាណត្តិកំ វា សាហត្ថិកស្សា’តិ ឥមិនា វិរុជ្ឈតី”តិ លិខិតំ។ **ធម្មសិរិត្ថេរោ** បន “ន កេវលំ ភារិយេ ឯវ វត្ថុម្ហិ អយំ នយោ លព្ភតិ, បញ្ចមាសកមត្តម្បិ ទ្វេ ចេ ជនា សំវិទហិត្វា គណ្ហន្តិ, ទ្វិន្នម្បិ បារាជិកំ, សាហត្ថិកំ នាម តំ កម្មំ, សាហត្ថិកបយោគត្តា ឯកស្មឹយេវ ភណ្ឌេ, តស្មា ‘សាហត្ថិកំ អាណត្តិកស្ស អង្គំ ន ហោតី’តិ វចនមិមំ នយំ ន បដិពាហតិ។ ‘សាហត្ថិកវត្ថុអង្គន្តិ សាហត្ថិកស្ស វត្ថុស្ស អង្គំ ន ហោតី’តិ តត្ថ វុត្តំ។ ឥធ បន បយោគំ សន្ធាយ វុត្តត្តា យុជ្ជតី”តិ អាហ កិរ, តំ អយុត្តំ កាយវចីកម្មន្តិ វចនាភាវា, តស្មា សាហត្ថិកាណត្តិកេសុ បយោគេសុ អញ្ញតរេន វាយមាបត្តិ សមុដ្ឋាតិ , តថាបិ តុរិតតុរិតា ហុត្វា វិលោបនាទីសុ គហណគាហាបនវសេនេតំ វុត្តំ។ យថា កាលេន អត្តនោ កាលេន បរស្ស ធម្មំ អារព្ភ សីឃំ សីឃំ ឧប្បត្តឹ សន្ធាយ “អជ្ឈត្តពហិទ្ធារម្មណា ធម្មា”តិ (ធ. ស. តិកមាតិកា ២១) វុត្តា, ឯវំសម្បទមិទន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

តត្ថាបិ យេ អនុត្តរាទយោ ឯកន្តពហិទ្ធារម្មណា វិញ្ញាណញ្ចាយតនាទយោ ឯកន្តអជ្ឈត្តារម្មណា, ឥតរេ អនិយតារម្មណត្តា “អជ្ឈត្តពហិទ្ធារម្មណា”តិ វុច្ចន្តិ, ន ឯកក្ខណេ ឧភយារម្មណត្តា។ អយំ បន អាបត្តិ យថាវុត្តនយេន សាហត្ថិកា អាណត្តិកាបិ ហោតិយេវ, តស្មា អនិទស្សនមេតន្តិ អយុត្តំ។ “យថា អនិយតារម្មណត្តា ‘អជ្ឈត្តពហិទ្ធារម្មណា’តិ វុត្តា, តថា អនិយតបយោគត្តា អយម្បិ អាបត្តិ ‘សាហត្ថិកាណត្តិកា’តិ វុត្តាតិ និទស្សនមេវេត”ន្តិ ឯកច្ចេ អាចរិយា អាហុ។ “ឥមេ បនាចរិយា ឧភិន្នំ ឯកតោ អារម្មណករណំ នត្ថិ។ អត្ថិ ចេ, ‘អជ្ឈត្តពហិទ្ធារម្មណំ ធម្មំ បដិច្ច អជ្ឈត្តពហិទ្ធារម្មណោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា’តិអាទិនា (បដ្ឋា. ២.២១.១ អជ្ឈត្តារម្មណតិក) បដ្ឋានបាឡេន ភវិតព្ពន្តិ សញ្ញាយ អាហំសុ, តេសំ មតេន ‘សិយា អជ្ឈត្តពហិទ្ធារម្មណា’តិ វចនំ និរត្ថកំ សិយា, ន ច និរត្ថកំ, តស្មា អត្ថេវ ឯកតោ អជ្ឈត្តពហិទ្ធារម្មណោ ធម្មោ។ បុន ‘អយំ សោ’តិ និយមេន អជ្ឈត្តពហិទ្ធារម្មណា ធម្មា វិយ និទ្ទិសិតព្ពាភាវតោ ន ឧទ្ធដោ សិយា។ តត្ថ អនុទ្ធដត្តា ឯវ **ធម្មសង្គហដ្ឋកថាយំ** ឧភិន្នម្បិ អជ្ឈត្តពហិទ្ធាធម្មានំ ឯកតោ អារម្មណករណធម្មវសេន ‘អជ្ឈត្តពហិទ្ធារម្មណា’តិ អវត្វា ‘កាលេន អជ្ឈត្តពហិទ្ធា បវត្តិយំ អជ្ឈត្តពហិទ្ធារម្មណ’ន្តិ វុត្តំ, តស្មា **គណ្ឋិបទេ** វុត្តនយោវ សារោតិ នោ តក្កោ”តិ អាចរិយោ។ តត្ថ “កាយវចីកម្ម”ន្តិ អវចនំ បនស្ស សាហត្ថិកបយោគត្តា ឯកបយោគស្ស អនេកកម្មត្តាវ, យទិ ភវេយ្យ, មនោកម្មម្បិ វត្តព្ពំ ភវេយ្យ, យថា តត្ថ មនោកម្មំ វិជ្ជមានម្បិ អព្ពោហារិកំ ជាតំ, ឯវំ តស្មឹ សាហត្ថិកាណត្តិកេ វចីកម្មំ អព្ពោហារិកន្តិ វេទិតព្ពំ, តំ បន កេវលំ កាយកម្មស្ស ឧបនិស្សយំ ជាតំ, ចិត្តំ វិយ តត្ថ អង្គមេវ ជាតំ, តស្មា វុត្តំ “សាហត្ថិកបយោគត្តា”តិ, “អង្គភាវមត្តមេវ ហិ សន្ធាយ ‘សាហត្ថិកាណត្តិក’ន្តិ វុត្តន្តិ នោ តក្កោ”តិ ច, វិចារេត្វា គហេតព្ពំ។

> កាយវាចា សមុដ្ឋានា, យស្សា អាបត្តិយា សិយុំ;
> តត្ថ កម្មំ ន តំ ចិត្តំ, កម្មំ នស្សតិ ខីយតិ។
>
> កិរិយាកិរិយាទិកំ យញ្ច, កម្មាកម្មាទិកំ ភវេ;
> ន យុត្តំ តំ វិរុទ្ធត្តា, កម្មមេកំវ យុជ្ជតិ។

វិនីតវត្ថុវណ្ណនា

១៣២. អនាបត្តិ, ភិក្ខុ, ចិត្តុប្បាទេតិ ឯត្ថ កេវលំ ចិត្តំ, តស្សេវ ឧប្បាទេតព្ពាបត្តីហិ អនាបត្តីតិ អត្ថោ។ ឯត្ថាហ – ឧបនិក្ខិត្តសាទិយនាទីសុ, សព្ពេសុ ច អកិរិយសិក្ខាបទេសុ ន កាយង្គចោបនំ វា វាចង្គចោបនំ វា,

អបិចាបត្តិ, កស្មា ឥមស្មិំយេវ សិក្ខាបទេ អនាបត្តិ, ន សព្ពាបត្តីហីតិ? ន, កស្មា។

កត្តព្ពា សាធិកំ សិក្ខា, វិញ្ញត្តី កាយវាចិកំ;
អកត្វា កាយវាចាហិ, អវិញ្ញត្តីហិ តំ ផុសេ។

ន លេសភាវត្ថា។ សប្បាយេ អារម្មណេ អជ្ឈត្វា បដិលទ្ធាសេវនំ ហុត្វា តតោ បរំ សុដ្ឋុ ធាវតីតិ **សន្ធាវតិ**។ តតោ អភិជ្ឈាយ សហគតំ, ព្យាបាទសហគតំ វា ហុត្វា វិសេសតោ ធាវតីតិ **វិធាវតិ**។

១៣៧. វណ្ណំ កត្វា គហេតុន្តិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ ឥមិនា សិក្ខាបទេន អនាបត្តិ, ឥត្ថិរូបស្ស នាម យត្ថ អាម សន្តស្ស ទុក្កដន្តិ កេចិ។ "កាយបដិពទ្ធគ្គហណំ យុត្តំ, តំ សន្ធាយ វដ្ដតីតិ វុត្ត"ន្តិ វទន្តិ។ ឧភយំ វិចារេត្វា គហេតព្ពំ។

កុសសង្កាមនវត្ថុកថាវណ្ណនា

១៣៨. មហាបច្ចរិយាទីសុ យំ វុត្តំ "បទុទ្ធារេនេវ ការេតព្ពោ"តិ, តំ សុវុត្តំ។ កិន្តុ តស្ស បរិកប្បាវហារកមត្តំ ន ទិស្សតីតិ ទស្សនត្ថំ ឥទំ វុត្តំ។ ឧទ្ធារេ វាយំ អាបន្នោ, តស្មា ទិស្វា គច្ឆន្តោ "បទុទ្ធារេនេវ ការេតព្ពោ"តិ ឥទំ តត្ថ ទុរុត្តន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ កថំ? "សាដកត្ថិកោ សាដកបសិព្ពកមេវ គហេត្វា ពហិ និក្ខមិត្វា សាដកភាវំ ញត្វា 'បច្ឆា គណ្ហិស្សាមី'តិ ឯវំ បរិកប្បេត្វា គណ្ហតិ, ន ឧទ្ធារេ ឯវាបជ្ជតិ។ យទា ពហិ ឋត្វា 'សាដកោ អយ'ន្តិ ទិស្វា គច្ឆតិ, តទា បទុទ្ធារេនេវ ការេតព្ពោ"តិ ន វុត្តមេតំ, កិន្តុ កិញ្ចាបិ បរិកប្បោ ទិស្សតិ, បុព្ពភាគេ អវហារក្ខណេ ន ទិស្សតីតិ ន សោ បរិកប្បាវហារោ, អយមត្ថោ **មហាអដ្ឋកថាយំ** វុត្តោវ, តស្មា "ញាយមេវា"តិ វទន្តិ។ **កម្មន្តសាលា** នាម កស្សកានំ វនច្ឆេទកានំ គេហានិ។ **អយំ តាវា**តិ សចេ ឧបចារសីមន្តិអាទិ យាវ ថេរវាទោ មហាអដ្ឋកថានយោ, តត្ថ **កេចិ បនា**តិអាទិ ន គហេតព្ពំ ថេរវាទត្តា យុត្តិអភាវតោ, ន ហិ សាហត្ថិកេ ឯវំវិធា អត្ថសាធកចេតនា ហោតិ។ អាណត្តិកេ ឯវ អត្ថសាធកចេតនា។ "សេសំ មហាបច្ចរិយំ វុត្តេនត្ថេន សមេតី"តិ វុត្តំ។

កុសសង្កាមនករណេ សចេ បរោ "នាយំ មម សន្តកោ"តិ ជានាតិ, ឥតរស្ស ហត្ថគតោ មុត្តមត្តេ បារាជិកាបត្តិ ខីលសង្កាមនេ វិយ។ "អត្តនោ សន្តកំ សចេ ជានាតិ, ន ហោតី"តិ វទន្តិ។ ឯវំ សន្តេ បញ្ចកានិ សង្ករានិ ហោន្តីតិ ឧបបរិក្ខិតព្ពំ។

១៤០. បរានុទ្ទយតាយាតិ ឯត្ថ បរានុទ្ទយតាយ កោដិប្បត្តេន ភគវតា កស្មា "អនាបត្តិ បេតបរិគ្គហេ តិរច្ឆានគតបរិគ្គហេ"តិ (បារា. ១៣១) វុត្តន្តិ ចេ? បរានុទ្ទយតាយ ឯវ។ យស្ស ហិ បរិក្ខារស្ស អាទានេ រាជានោ ចោរំ គហេត្វា ន ហននាទីនិ ករេយ្យុំ, តស្មិម្បិ នាម សមណោ គោតមោ បារាជិកំ បញ្ញបេត្វា ភិក្ខុំ អភិក្ខុំ ករោតីតិ មហាជនោ ភគវតិ បសាទញ្ញថត្តំ អាបជ្ជិត្វា អបាយុបគោ ហោតិ។ អបេតបរិគ្គហិតា រុក្ខាទី ច ទុល្លភា, ន ច សក្កា ញាតុន្តិ រុក្ខាទីហិ បាបភីរុកោ ឧបាសកជនោ បដិមាឃរចេតិយពោធិឃរវិហារាទីនិ អកត្វា មហតោ បុញ្ញក្ខន្ធតោ បរិហាយេយ្យ។ "រុក្ខមូលសេនាសនំ បំសុកូលចីវរំ និស្សាយ បព្ពជ្ជា"តិ (មហាវ. ១២៨) វុត្តនិស្សយា ច អនិស្សយា ហោន្តិ។ បរបរិគ្គហិតសញ្ញិនោ ហិ ភិក្ខូ រុក្ខមូលបំសុកូលានិ ន សាទិយិស្សន្តីតិ, បព្ពជ្ជា ច ន សម្ភវេយ្យុំ, សប្បទដ្ឋកាលេ ឆារិកត្ថាយ រុក្ខំ អគ្គហេត្វា មរណំ វា និគច្ឆេយ្យុំ, អច្ឆិន្នចីវរាទិកាលេ សាខាភង្គាទី អគ្គហេត្វា នគ្គា ហុត្វា តិត្ថិយលទ្ធិមេវ សុលទ្ធិ វិយ ទីបេន្តា វិចរេយ្យុំ, តតោ តិត្ថិយេស្វេវ លោកោ បសីទិត្វា ទិដ្ឋិគ្គហណំ បត្វា សំសារខាណុកោ ភវេយ្យ, តស្មា ភគវា បរានុទ្ទយតាយ ឯវ "អនាបត្តិ បេតបរិគ្គហេ"តិអាទិមាហាតិ វេទិតព្ពំ។

១៤១. អបរម្បិ ភាគំ ទេហីតិ "គហិតំ វិញ្ញត្តិសទិសត្តា នេវ ភណ្ឌទេយ្យំ ន បារាជិក"ន្តិ លិខិតំ, ឥទំ បកតិជនេ យុជ្ជតិ។ "សចេ បន សាមិកោ វា តេន អាណត្តោ វា 'អបរស្ស សហាយភិក្ខុស្ស ភាគំ ឯស គណ្ហាតិ យាចតិ វា'តិ យំ អបរភាគំ ទេតិ, តំ ភណ្ឌទេយ្យ"ន្តិ វទន្តិ។

១៤៨-៩. ខាទន្តស្ស ភណ្ឌទេយ្យន្តិ ចោរស្ស វា សាមិកស្ស វា សម្បត្តស្ស ទិន្នំ សុទិន្នមេវ កិរ។ **អវិសេសេនា**តិ "ឧស្សាហគតានំ វា"តិ អវត្វា វុត្តំ, ន ហិ គតិបយានំ អនុស្សាហតាយ សង្ឃិកមសង្ឃិកំ ហោតិ។ **មហាអដ្ឋកថាយ**ម្បិ "យទិ សឧស្សាហាវ គច្ឆន្តិ, ថេយ្យចិត្តេន បរិភុញ្ជតោ អវហារោ ហោតី"តិ វុត្តត្តា តទុភយមេកំ។ ឆឌ្ឌិតវិហារេ ឧបចារសីមាយ បមាណំ ជានិតុំ ន សក្កា, អយំ បន ភិក្ខុ ឧបចារសីមាយ ពហិ ឋត្វា យណ្ដិបហរណាទី កត្វា បរិភុញ្ជតិ ខាទតិ, តេន ឯវំ ខាទិតំ សុខាទិតន្តិ អត្ថោ។ "ឥតរវិហារេ តត្ថ ទិត្តវិធិនាវ បដិបជ្ជិតព្ព"ន្តិ វុត្តំ។ "សុខាទិតំ អន្តោវិហារត្តា"តិ លិខិតំ, **អាគតានាគតានំ សន្តកត្តា**តិ "ចាតុទ្ទិសស្ស

សង្ឃស្ស ទេមី”តិ ទិន្នត្តា វុត្តំ។ ឯវំ អវត្វា “សង្ឃស្ស ទេមី”តិ ទិន្នម្បិ តាទិសមេវ។ តថា ហិ ពហិ ឋិតោ លាភំ ន លភតិ ភគវតោ វចនេនាតិ វេទិតព្ពំ។

១៥៣. “**មតសូករោ**”តិ វចនតោ តមេវ ជីវន្តំ ភណ្ឌទេយ្យន្តិ កត្វា ទាតុំ ន លភតិ។ វជ្ជំ វឌ្ឍតីតិ ទីបិតំ ហោតិ។ **មន្ទន្តោ គច្ឆតិ, ភណ្ឌទេយ្យ**ន្តិ ឯត្ថ កិត្តកំ ភណ្ឌទេយ្យំ, ន ហិ សក្កា “ឯត្តកា សូករា មន្ទិត្វា គតា គមិស្សន្តី”តិ ជានិតុន្តិ? យត្តកេ សាមិកានំ ទិន្នេ តេ “ទិន្នំ មម ភណ្ឌ”ន្តិ តុស្សន្តិ, តត្តកំ ទាតព្ពំ។ នោ ចេ តុស្សន្តិ, អតិក្កន្តសូករមូលំ ទត្វា កឹ ឱបាតោ ខណិត្វា ទាតព្ពោតិ? ន ទាតព្ពោ។ អថ កឹ ចោទិយមានស្ស ឧភិន្នំ ធុរនិក្ខេបេន បារាជិកំ ហោតីតិ? ន ហោតិ, កេវលំ កប្បិយបរិក្ខារំ ទត្វា តោសេតព្ពោវ សាមិកោ, ឯសេវ នយោ អញ្ញេសុបិ ឯវរូបេសូតិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។ “តទហេវ វា ទុតិយទិវសេ វា មន្ទន្តោ គច្ឆតី”តិ វុត្តំ។ **គុម្ពេ ខិបតិ, ភណ្ឌទេយ្យមេវា**តិ អវស្សំ បវិសនកេ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឯត្ថ ឯកស្មឹ វិហារេ បរចក្កាទិភយំ អាគតំ។ **មូលវត្ថុច្ឆេទ**ន្តិ “សព្ពសេនាសនំ ឯតេ ឥស្សរា”តិ វចនតោ ឥតរេ អនិស្សរាតិ ទីបិតំ ហោតិ។

១៥៦. **អារាមរក្ខកា**តិ វិស្សដ្ឋវសេន គហេតព្ពំ។ **អធិប្បាយំ ញត្វា**តិ ឯត្ថ យស្ស ទានំ បដិគ្គណ្ហន្តំ ភិក្ខុំ, ភាគំ វា សាមិកា ន រក្ខន្តិ ន ទណ្ឌេន្តិ, តស្ស ទានំ អប្បដិច្ឆាទេត្វា គហេតុំ វដ្ដតីតិ ឥទ សន្និដ្ឋានំ។ តម្បិ “ន វដ្ដតិ សង្ឃិកេ”តិ វុត្តំ។ **អយមេវ ភិក្ខុ ឥស្សរោ**តិ យត្ថ សោ ឥច្ឆតិ, តត្ថ អត្តញាតហេតុំ លភតិ កិរ អត្ថោ។ អបិច “ទហរោ”តិ វទន្តិ។ **សវត្ថុក**ន្តិ សហ ភូមិយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “**គរុភណ្ឌំ ហោតី**”តិ វត្វា “**តិណមត្តំ បន ន ទាតព្ព**”ន្តិ វុត្តំ, តំ កិន្តុ គរុភណ្ឌន្តិ ចេ, អរក្ខិយអគោបិយដ្ឋានេ, វិនស្សនកភាវេ ច ឋិតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **កប្បិយេបិ ចា**តិ វត្វា, អវត្វា វា គហណយុត្តេ មាតាទិសន្តកេបិ ថេយ្យចិត្តុប្បាទេន។ ឥទំ បន សិក្ខាបទំ “រាជាបិមេសំ អភិប្បសន្នោ”តិ (បារា. ៨៦) វចនតោ លាភគ្គមហត្តំ, វេបុល្លមហត្តញ្ច បត្តកាលេ បញ្ញត្តន្តិ សិទ្ធំ។

ទុតិយបារាជិកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. តតិយបារាជិកំ

បឋមបញ្ញត្តិនិទានវណ្ណនា

១៦២. **តីហិ សុទ្ធេនា**តិ ឯត្ថ **តីហី**តិ និស្សក្កវចនំ វា ហោតិ, ករណវចនំ វា។ និស្សក្កបក្ខេ កាយវចីមនោទ្វារេហិ សុទ្ធេន។ តថា ទុច្ចរិតមលេហិ វិសមេហិ បបញ្ចេហីតិអាទិនា នយេន សព្ពកិលេសត្តិកេហិ ពោធិមណ្ឌេ ឯវ សុទ្ធេនាតិ យោជេតព្ពំ។ ករណបក្ខេ **តីហី**តិ កាយវចីមនោទ្វារេហិ សុទ្ធេន។ តថា តីហិ សុចរិតេហិ, តីហិ វិមោក្ខេហិ, តីហិ ភាវនាហិ, តីហិ សីលសមាធិបញ្ញាហិ សុទ្ធេនាតិ សព្ពគុណត្តិកេហិ យោជេតព្ពំ។ **វិភាវិត**ន្តិ ទេសនាយ វិត្ថារិតំ, វិភូតំ វា កតំ វិហិតំ, បញ្ញត្តំ វា ហោតិ។ **សំវណ្ណនា**តិ វត្តមានសមីបេ វត្តមានវចនំ។

ន កេវលំ រាជគហមេវ, ឥទម្បិ នគរំ។ **សបរិច្ឆេទ**ន្តិ សបរិយន្តន្តិ អត្ថោ។ សបរិក្ខេបន្តិ ឯកេ។ “**ហំស វដ្ដកច្ឆទនេនា**តិ ហំសបរិក្ខេបសណ្ឋានេនា”តិ លិខិតំ។ **កាយវិច្ឆិន្ទនិយកថ**ន្តិ អត្តនោ អត្តភាវេ, បរស្ស វា អត្តភាវេ ឆន្ទរាគប្បហានករំ វិច្ឆិន្ទនករំ ធម្មកថំ កថេតិ។ **អសុភា ចេវ** សុភាការវិរហិតត្តា។ **អសុចិនោ ច** ទោសនិស្សន្ទនបភវត្តា។ **បដិកូលា ច** ជិគុច្ឆនីយត្តា បិត្តសេម្ហាទីសុ អាសយតោ។ **អសុភាយ វណ្ណ**ន្តិ អសុភាការស្ស, អសុភកម្មដ្ឋានស្ស វា វិត្ថារំ ភាសតិ។ សាមិអត្ថេ ហេតំ សម្បទានវចនំ។ **អសុភ**ន្តិ អសុភនិមិត្តស្ស អាវិភាវាយ បច្ចុបដ្ឋានាយ វិត្ថារកថាសង្ខាតំ វណ្ណំ ភាសតីតិ អត្ថោ។ តេសំយេវ អាទិមជ្ឈបរិយោសានានំ ទសហិ លក្ខណេហិ សម្បន្នំ កិលេសចោរេហិ អនភិភវនីយត្តា ឈានចិត្តំ **មញ្ជូសំ** នាម។

តត្រិមានីតិ ឯត្ថាយំ បិណ្ឌត្ថោ – យស្មឹ វារេ បឋមំ ឈានំ ឯកចិត្តក្ខណិកំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ សកលម្បិ ជវនវារំ អនុលោមបរិកម្មឧបចារគោត្រភុអប្បនាប្បភេទំ ឯកត្តនយេន “បឋមំ ឈាន”ន្តិ គហេត្វា តស្ស បឋមជ្ឈានស្ស អប្បនាបដិបាទិកាយ ខិប្បាទិភេទាយ អភិញ្ញាយ អធិគតាយ កិច្ចនិប្ផត្តី ឧបាទាយ អាគមនវសេន **បដិបទាវិសុទ្ធិ អាទី**តិ វេទិតព្ពា។ តត្រមជ្ឈត្តុបេក្ខាយ កិច្ចនិប្ផត្តិវសេន **ឧបេក្ខានុព្រូហនា មជ្ឈេ**តិ វេទិតព្ពា។ បរិយោទាបកញាណស្ស កិច្ចនិប្ផត្តិវសេន **សម្បហំសនា បរិយោសាន**ន្តិ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ អាទិចិត្តតោ បដ្ឋាយ យាវ បឋមជ្ឈានស្ស ឧប្បាទក្ខណំ, ឯតស្មឹ អន្តរេ **បដិបទាវិសុទ្ធី**តិ វេទិតព្ពា។ ឧប្បាទឋិតិក្ខណេសុ ឧបេក្ខានុព្រូហនា, ឋិតិភង្គក្ខណេសុ សម្បហំសនាតិ វេទិតព្ពា។ លក្ខីយតិ ឯតេនាតិ លក្ខណន្តិ កត្វា “វិសុទ្ធិបដិបត្តិបក្ខន្ទនេ”តិអាទិនា បុព្ពភាគោ លក្ខីយតិ, តិវិធេន អជ្ឈុបេក្ខនេន មជ្ឈំ លក្ខីយតិ, ចតុព្ពិធាយ សម្បហំសនាយ បរិយោសានំ លក្ខីយតីតិ។ តេន វុត្តំ “**ទស លក្ខណានី**”តិ។

បារិពន្ទកតោតិ នីវរណសង្ខាតបារិពន្ទកតោ វិសុទ្ធត្តា គោត្រភុបរិយោសានំ បុព្ពភាគជវនចិត្តំ "**ចិត្តវិសុទ្ធី**"តិ វុច្ចតិ។ តថា វិសុទ្ធត្តា តំ ចិត្តំ មជ្ឈិមំ សមាធិនិមិត្តសង្ខាតំ អប្បនាសមាធឹ តទត្ថាយ ឧបគច្ឆមានំ ឯកសន្តតិវសេន បរិណាមេន្តំ បដិបជ្ជតិ នាម។ ឯវំ បដិបន្នស្ស តស្ស តត្ថ សមថនិមិត្តេ បក្ខន្ទនំ តព្ភាវូបគមនំ ហោតីតិ កត្វា "**តត្ថ ចិត្តបក្ខន្ទន**"ន្តិ វុច្ចតិ។ ឯវំ តាវ បឋមជ្ឈានុប្បាទក្ខណេ ឯវ អាគមនវសេន បដិបទាវិសុទ្ធិ វេទិតព្ពា។ ឯវំ **វិសុទ្ធស្ស** អប្បនាប្បត្តស្ស បុន វិសោធនេ ព្យាបារាភាវា **អជ្ឈុបេក្ខនំ** ហោតិ។ សមថប្បដិបន្នត្តា បុន សមាធានេ ព្យាបារាភាវា ច **សមថប្បដិបន្នស្ស អជ្ឈុបេក្ខនំ** ហោតិ។ កិលេសសំសគ្គំ បហាយ ឯកន្តេន ឧបដ្ឋិតត្តា បុន ឯកត្តុបដ្ឋានេ ព្យាបារសម្ភវតោ **ឯកត្តុបដ្ឋានស្ស អជ្ឈុបេក្ខនំ** ហោតិ។ **តត្ថ ជាតាន**ន្តិ តស្មិំ ចិត្តេ ជាតានំ សមាធិបញ្ញានំ យុគនទ្ធភាវេន **អនតិវត្តនដ្ឋេន** នានាកិលេសេហិ វិមុត្តត្តា។ សទ្ធាទីនំ **ឥន្ទ្រិយានំ** វិមុត្តិរសេនេ**ករសដ្ឋេន** អនតិវត្តនេកសភាវានំ តេសំ ទ្វិន្នំ ឧបគតំ តជ្ជំ តស្សារុប្បំ តទនុរូបំ វីរិយំ តថា ចិត្តំ យោគី វាហេតិ បវត្តេតីតិ កត្វា **តទុបគវីរិយវាហនដ្ឋេន** ច វិសេសភាគិយភាវត្តា **អាសេវនដ្ឋេន** ច **សម្បហំសនា** ហោតីតិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អបិចេត្ថ "អនន្តរាតីតំ គោត្រភុចិត្តំ ឯកសន្តតិវសេន បរិណាមេន្តំ បដិបជ្ជតិ នាមា"តិ លិខិតំ។ តត្ថ ហិ បរិណាមេន្តំ បដិបជ្ជតីតិ ឯតានិ វចនានិ អតីតស្ស ន សម្ភវន្តិ, យញ្ច តទនន្តរំ លិខិតំ "អប្បនាសមាធិចិត្តំ ឧបគច្ឆមានំ គោត្រភុចិត្តំ តត្ថ បក្ខន្ទតិ នាមា"តិ។ តមិនាបិ តំ ន យុជ្ជតិ, "បដិបត្តិក្ខណេ ឯវ អតីត"ន្តិ វុត្តត្តា "គោត្រភុចិត្តំ តត្ថ បក្ខន្ទតី"តិ វចនមេវ វិរុជ្ឈតីតិ អាចរិយោ។ "ឯកចិត្តក្ខណិកម្បិ លោកុត្តរចិត្តំ អាសេវតិ ភាវេតិ ពហុលីករោតី"តិ វុត្តត្តា "ឯកចិត្តក្ខណិកស្សាបិ ឈានស្ស ឯតានិ ទស លក្ខណានី"តិ វុត្តំ។ "តតោ បដ្ឋាយ អាសេវនា ភាវនា ឯវា"តិបិ វុត្តំ។ "**អធិដ្ឋានសម្បន្ន**ន្តិ អធិដ្ឋានេន សហគត"ន្តិ លិខិតំ។ តស្សត្ថោ – យញ្ច "អាទិមជ្ឈបរិយោសានសង្ខាត"ន្តិ វុត្តំ, តំ តេសំ តិណ្ណម្បិ កល្យាណកតាយ សមន្នាគតត្តា តិវិធកល្យាណកតញ្ច។ ឯវំ តិវិធចិត្តំ តទធិគមមូលកានំ គុណានំ, ឧបរិឈានាធិគមស្ស វា បទដ្ឋានដ្ឋេន អធិដ្ឋានំ ហោតិ, តស្មា ចិត្តស្ស អធិដ្ឋានភាវេន សម្បន្នត្តា អធិដ្ឋានសម្បន្នំ នាមាតិ។

អទ្ធមាសំ បដិសល្លីយិតុន្តិ ឯត្ថ អាចរិយា ឯវមាហុ "ភិក្ខូនំ អញ្ញមញ្ញវធទស្សនសវនសម្ភវេ សត្ថុនោ សតិ តស្ស ឧបទ្ទវស្ស អភាវេ ឧបាយាជាននតោ 'អយំ អសព្ពញ្ញូ'តិ ហេតុបតិរូបកមហេតុំ វត្វា ធម្មិស្សរស្សាបិ តថាគតស្ស កម្មេស្សនិស្សរិយំ អសម្ពុជ្ឈមានា អសព្ពទស្សិតមធិច្ចមោហា ពហុជនា អវីចិបរាយនា ភវេយ្យុំ, តស្មា សោ ភគវា បគេវ តេសំ ភិក្ខូនំ អញ្ញមញ្ញំ វធមានភាវំ ញត្វា តទភាវោបាយាភាវំ បន សុវិនិច្ឆិនិត្វា តត្ថ បុថុជ្ជនានំ សុគតិលាភហេតុមេវេកំ កត្វា អសុភទេសនាយ វា រូបសទ្ទទស្សនសវនេហិ និប្បយោជនេហិ វិរមិត្វា បគេវ តតោ វិរមណតោ, សុគតិលាភហេតុករណតោ, អវស្សំ បញ្ញាបិតព្ពាយ តតិយបារាជិកបញ្ញត្តិយា វត្ថាគមទស្សនតោ ច អត្តនោ សព្ពទស្សិតំ **បវិក្ខកានំ** បកាសេន្តោ វិយ តមទ្ធមាសំ វេនេយ្យហិតនិប្ផត្តិយា ផលសមាបត្តិយា អវកាសំ កត្វា វិហរិតុកាមោ '**ឥច្ឆាមហំ, ភិក្ខវេ, អទ្ធមាសំ បដិសល្លីយិតុ**'ន្តិអាទិមាហា"តិ។ អាចរិយា នាម **ពុទ្ធមិត្តត្ថេរធម្មសិរិត្ថេរឧបតិស្សត្ថេរា**ទយោ គណបាមោក្ខា, អដ្ឋកថាចរិយស្ស ច សន្តិកេ សុតបុព្ពា។ តតោ អញ្ញេ ឯកេតិ វេទិតព្ពា។ "សកេន កាយេន អដ្ដីយន្តិ…បេ…. ភវិស្សន្តី"តិ ឥទំ បរតោ "យេ តេ ភិក្ខូ អវីតរាគា, តេសំ តស្មិំ សមយេ ហោតិ ឯវ ភយំ, ហោតិ លោមហំសោ, ហោតិ ឆម្ភិតត្ត"ន្តិ ឥមិនា ន យុជ្ជតិ, ឥទញ្ច ភគវតោ អសុភកថារម្ភណប្បយោជនេន ន សមេតីតិ ចេ? ន, តទត្ថាជាននតោ។ សកេន កាយេន អដ្ដីយន្តានម្បិ តេសំ អរិយមគ្គេន អប្បហីនសិនេហត្តា ខីណាសវានំ វិយ មរណំ បដិច្ច អភយំ ន ហោតិ, ភយញ្ច បន អសុភភាវនានុយោគានុភាវេន មន្ទីភូតំ អនដ្ដីយន្តានំ វិយ ន មហន្តំ ហុត្វា ចិត្តំ មោហេសិ។ អបាយុបគេ តេ សត្តេ នាកាសីតិ ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អថ វា ឥទំ បុរិមស្ស ការណវចនំ, យស្មា តេសំ តស្មិំ សមយេ ហោតិ ឯវ ភយំ, ឆម្ភិតត្តំ, លោមហំសោ ច, តស្មា "តេន ខោ បន សមយេន ភគវា អសុភកថំ កថេតី"តិអាទិ វុត្តន្តិ។

អថ វា សកេន កាយេន អដ្ដីយន្តានម្បិ តេសំ ហោតិ ឯវ ភយំ, មហានុភាវា វីតរាគាតិ ខីណាសវានំ មហន្តំ វិសេសំ ទស្សេតិ, អតិទុប្បសហេយ្យមិទំ មរណភយំ, យតោ ឯវំវិធានម្បិ អវីតរាគត្តា ភយំ ហោតីតិបិ ទស្សេតិ។ តទញ្ញេ តេសំ ភិក្ខូនំ បញ្ចសតានំ **អញ្ញតរា**។ តេនេទំ ទីបេតិ "តំ តថា អាគតំ អសិហត្ថំ វធកំ បស្សិត្វា តទញ្ញេសម្បិ ហោតិ ឯវ ភយំ, បគេវ តេសន្តិ កត្វា ភគវា បឋមមេវ តេសំ អសុភកថំ កថេសិ, បរតោ តេសំ នាហោសិ។ ឯវំ មហានិសំសា នេសំ អសុភកថា អាសី"តិ។ យោ បនេត្ថ បច្ឆិមោ នយោ , សោ "តេសុ កិរ ភិក្ខូសុ កេនចិបិ កាយវិការោ វា វចីវិការោ វា ន កតោ, សព្ពេ សតា សម្បជានា ទក្ខិណេន បស្សេន និបជ្ជឹសូ"តិ ឥមិនា អដ្ឋកថាវចនេន សមេតិ។

អបរេ បនាហូតិ កុលទ្ធិបដិសេធនត្ថំ វុត្តំ។ "អយំ កិរ លទ្ធី"តិ វចនំ "មារធេយ្យំនាតិក្កមិស្សតី"តិ វចនេន វិរុជ្ឈតីតិ ចេ? ន វិរុជ្ឈតិ។ កថំ? អយំ ភិក្ខូ អឃាតេន្តោ មារវិសយំ អតិក្កមិស្សតិ អកុសលករណតោ ច។ ឃាតេន្តោ បន មារធេយ្យំ នាតិក្កមិស្សតិ ពលវត្តា កម្មស្សាតិ សយំ មារបក្ខិកត្តា ឯវំ ចិន្តេត្វា បន "យេ ន

មតា, តេ សំសារតោ ន មុត្តា”តិ អត្តនោ ច លទ្ធិ, តស្មា តំ តត្ថ ឧភយេសំ មគ្គេ និយោជេន្តី ឯវមាហ, តេនេវ “មារបក្ខិកា មារេន សមានលទ្ធិកា”តិ អវត្វា “មារស្សា នុវត្តិកា”តិ វុត្តា។ “ឥមិនា កឹ វុត្តំ ហោតិ? យស្មា មារស្ស អនុវត្តិ, តស្មា ឯវំ ចិន្តេត្វាបិ អត្តនោ លទ្ធិវសេន ឯវមាហា”តិ កេចិ លិខន្តិ។ មម សន្តិកេ ឯកតោ ឧបដ្ឋានមាគច្ឆន្តិ, អត្តនោ អត្តនោ អាចរិយុបជ្ឈាយានំ សន្តិកេ ឧទ្ទេសាទី គណ្ហាតិ។

អានាបានស្សតិសមាធិកថាវណ្ណនា

១៦៥. អយម្បិ ខោ, ភិក្ខវេតិ ឥមិនា កឹ ទស្សេតិ? យេសំ ឯវមស្ស “ភគវតា អាចិក្ខិតកម្មដ្ឋានានុយោគបច្ចយា តេសំ ភិក្ខូនំ ជីវិតក្ខយោ អាសី”តិ, តេសំ តំ មិច្ឆាគាហំ និសេធេតិ។ កេវលំ តេសំ ភិក្ខូនំ បុព្ពេ កតកម្មបច្ចយាវ ជីវិតក្ខយោ អាសិ, ឥទំ បន កម្មដ្ឋានំ តេសំ កេសញ្ចិ អរហត្តប្បត្តិយា, កេសញ្ចិ អនាគាមិសកទាគាមិសោតាបត្តិផលប្បត្តិយា , កេសញ្ចិ បឋមជ្ឈានាធិគមាយ, កេសញ្ចិ វិក្ខម្ភនតទង្គប្បហានេន អត្តសិនេហបរិយាទានាយ ឧបនិស្សយោ ហុត្វា, កេសញ្ចិ សុគតិយំ ឧប្បត្តិយា ឧបនិស្សយោ អហោសីតិ សាត្ថិកាវ មេ អសុភកថា, កិន្តុ “សាធុ, ភន្តេ ភគវា, អញ្ញំ បរិយាយំ អាចិក្ខតូ”តិ អានន្ទេន យាចិតត្តា អញ្ញំ បរិយាយំ អាចិក្ខាមិ, យថា វោ បុព្ពេ អាចិក្ខិតអសុភកម្មដ្ឋានានុយោគា, ឯវំ អយម្បិ ខោ ភិក្ខវេតិ យោជនា វេទិតព្ពា។ “**អស្សាសវសេន ឧបដ្ឋានំ សតី**”តិ វុត្តំ។ សា ហិ តំ អស្សាសំ, បស្សាសំ វា អារម្មណំ កត្វា បុព្ពភាគេ, អបរភាគេ បន អស្សាសបស្សាសបភវនិមិត្តំ អារម្មណំ កត្វា ឧបដ្ឋាតីតិ ច តថា វុត្តា។

អសុភេ បវត្តំ អសុភន្តិ វា បវត្តំ ភាវនាកម្មំ អសុភកម្មំ, តទេវ អញ្ញស្ស បុនប្បុនំ ឧប្បជ្ជនកស្ស ការណដ្ឋេន ឋានត្តា **អសុភកម្មដ្ឋានំ**, អារម្មណំ វា អសុភកម្មស្ស បទដ្ឋានដ្ឋេន ឋានន្តិ អសុភកម្មដ្ឋានន្តិ ឥធ អសុភជ្ឈានំ, តេនេវ “**ឱឡារិការម្មណត្តា**”តិ វុត្តំ។ **បដិវេធវសេនា**តិ វិតក្កាទិអង្គបដិលាភវសេន។ **អារម្មណសន្តតាយា**តិ អនុក្កមេន សន្តកាលំ ឧបាទាយ វុត្តកាយទរថប្បដិបស្សទ្ធិវសេន និព្ពុតោ។ **បរិកម្មំ វា**តិ កសិណបរិកម្មំ កិរ និមិត្តុប្បាទបរិយោសានំ។ តទា ហិ និរស្សាទត្តា អសន្តំ, អប្បណិហិតញ្ច។ យថា ឧបចារេ នីវរណវិគមេន, អង្គបាតុភាវេន ច **សន្តតា** ហោតិ, ន តថា ឥធ, ឥទំ បន “**អាទិសមន្នាហារតោ**”តិ វុត្តំ។ ទុតិយវិកប្បេ **អសេចនកោ**តិ អតិត្តិករោ, តេន វុត្តំ “**ឱជវន្តោ**”តិ។ ចេតសិកសុខំ ឈានក្ខណេបិ អត្ថិ, ឯវំ សន្តេបិ “ឧភោបិ ឈានា វុដ្ឋិតស្សេវ គហេតព្ពា”តិ វុត្តំ។ សមថេន សកសន្តានេ **អវិក្ខម្ភិតេ**។ ឥតរថា បាបកានំ ឈានេន សហុប្បត្តិ សិយា។ ខន្ធាទីនំ លោកុត្តរបាទកត្តា **និព្ពេធភាគិយំ,** វិសេសេន យស្ស និព្ពេធភាគិយំ ហោតិ, តំ សន្ធាយ វា។ “អនិច្ចានុបស្សីតិអាទិចតុក្កវសេន អនុបុព្ពេន អរិយមគ្គវុឌ្ឍិប្បត្តោ សមុច្ឆិន្ទតិ, សេសានមេតំ នត្ថី”តិ លិខិតំ។

តថាភាវបដិសេធនោ ចាតិ សោឡសវត្ថុកស្ស តិត្ថិយានំ នត្ថិតាយ វុត្តំ។ សព្ពបឋមានំ បន ចតុន្នំ បទានំ វសេន លោកិយជ្ឈានមេវ តេសំ អត្ថិ, តស្មឹ លោកុត្តរបទដ្ឋានំ នត្ថិ ឯវ។ “**ផលមុត្តម**ន្តិ ផលេ ឧត្តម”ន្តិ វុត្តំ។ **ឧតុត្តយានុកូល**ន្តិ គិម្ហេ អរញ្ញេ, ហេមន្តេ រុក្ខមូលេ, វសន្តកាលេ សុញ្ញាគារេ គតោ។ សេម្ហធាតុកស្ស **អរញ្ញំ**, បិត្តធាតុកស្ស **រុក្ខមូលំ,** វាតធាតុកស្ស សុញ្ញាគារំ អនុកូលំ។ មោហចរិតស្ស អរញ្ញំ អនុកូលំ មហាអរញ្ញេ ចិត្តំ ន សង្កុដតិ, ទោសចរិតស្ស រុក្ខមូលំ, រាគចរិតស្ស សុញ្ញាគារំ។ ឋានចង្កមានិ ឧទ្ធច្ចបក្ខិកានិ, សយនំ លីនបក្ខិកំ, បល្លង្កាភុជនេន និសជ្ជាយ ទឡ្ហភាវំ, ឧជុកាយំ បណិធានេន អស្សាសបស្សាសានំ បវត្តនសុខំ “បរិមុខំ សតិ”ន្តិ ឥមិនា អារម្មណបរិគ្គហូបាយំ ទស្សេតិ។ **ការី**តិ ករណសីលោ ។ ឯតស្ស វិភង្គេ “អស្សសតិ បស្សសតី”តិ អវត្វា “**សតោ ការី**”តិ វុត្តំ។ តស្មា “អស្សសតិ បស្សសតី”តិ វុត្តេ “បឋមចតុក្កំ ឯវ លព្ភតិ, ន សេសានី”តិ ច “**ទីឃំ អស្សាសវសេនា**តិ អលោបសមាសំ កត្វា”ឥតិ ច “ឯកត្តតាយ អវិក្ខេប”ន្តិ ច “អសម្មោហវសេន បជានតោ”តិ ច “តេន ញាណេនា”តិ ច “**បជានតោ**តិ វុត្តញាណេនា”តិ ច “**សតោការី**តិ សតិសម្បជញ្ញាហិការី”តិ ច “បដិនិស្សគ្គានុបស្សិនោ អស្សាសាវ បដិនិស្សគ្គានុបស្សិអស្សាសា”តិ ច លិខិតំ។ **ឧប្បដិបាដិយា អាគត**ម្បិ យុជ្ជតេវ, តេន ឋានេន បដិសិទ្ធំ។ **តាលុំ អាហច្ច** និព្ពាយនតោ កិរ បោតកោ សម្បតិជាតោវ ខិបិតសទ្ទំ ករោតិ, ឆន្ទបាមោជ្ជវសេន ឆ បុរិមា តយោតិ **នវ។ ឯកេនាការេនា**តិ អស្សាសវសេន វា បស្សាសវសេន វា ឯវំ អានាបានស្សតី ភាវយតោ កាយេ **កាយានុបស្សនាសតិកម្មដ្ឋានភាវនា** សម្បជ្ជតិ។

កាយោតិ អស្សាសបស្សាសា។ ឧបដ្ឋានំ សតិ។ **ទីឃ**ន្តិ សីឃំ គតំ អស្សាសបស្សាសំ។ **អទ្ធានសង្ខាតេ**តិ កាលសង្ខាតេ វិយ កាលកោដ្ឋាសេតិ អត្ថោ, ទីឃកាលេ វាតិ អត្ថោ។ ឯកោ ហិ អស្សាសមេវុបលក្ខេតិ, ឯកោ បស្សាសំ, ឯកោ ឧភយំ, តស្មា “វិភាគំ អកត្វា”តិ វា វុត្តំ, **ឆន្ទោ**តិ ឯវំ អស្សាសតោ, បស្សាសតោ ច អស្សាទោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស វសេន កត្តុកម្យតាឆន្ទោ ឧប្បជ្ជតិ។ តតោ **បាមោជ្ជ**ន្តិ។ អស្សាសបស្សាសានំ ទុវិញ្ញេយ្យវិសយត្តា **ចិត្តំ វិ**

វត្តតិ, គណនំ បហាយ ផុដ្ឋដ្ឋានមេវ មនសិ ករោន្តស្ស កេវលំ **ឧបេក្ខាវ សណ្ឋាតិ។ ចត្តារោ វណ្ណា**តិ “បត្តស្ស តយោ វណ្ណា”តិអាទីសុ វិយ ចត្តារោ សណ្ឋានាតិ អត្ថោ។

តថាភូតស្សាតិ អានាបានស្សតី ភាវយតោ។ **សំវរោ**តិ សតិសំវរោ។ អថ វា បឋមេន ឈានេន នីវរណានំ, ទុតិយេន វិតក្កវិចារានំ, តតិយេន បីតិយា, ចតុត្ថេន សុខទុក្ខានំ, អាកាសានញ្ចាយតនសមាបត្តិយា រូបសញ្ញាយ, បដិឃសញ្ញាយ, នានត្តសញ្ញាយ វា បហានំ។ “សីលន្តិ វេរមណិ សីលំ, ចេតនា សីលំ, សំវរោ សីលំ, អវីតិក្កមោ សីល”ន្តិ (បដិ. ម. ១.៣៩ ថោកំ វិសទិសំ) វុត្តវិធិនាបេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្វោ។ “អត្ថតោ តថា តថា បវត្តធម្មា ឧបធារណសមាធានសង្ខាតេន សីលនដ្ឋេន សីលន្តិ វុច្ចន្តី”តិ វុត្តំ។ តថា “អយំ ឥមស្មិំ អត្ថេ អធិប្បេតា សិក្ខា”តិ ឯត្ថាបិ ចេតនាសីលមេវ, កត្ថចិ វិរតិសីលម្បីតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្វោ។ អញ្ញថា បណ្ណត្តិវជ្ជេសុបិ សិក្ខាបទេសុ វិរតិប្បសង្គោ អហោសិ , បាតិមោក្ខសំវរសំវុតោ វិហរតីតិ កត្វា តស្សាបិ វិរតិប្បសង្គោ។ **តស្មិំ អារម្មណេ**តិ អានាបានារម្មណេ។ **តាយ សតិយា**តិ តត្ថ ឧប្បន្នសតិយា។ **“តេន មនសិការេនា**តិ អាវជ្ជនេនា”តិ លិខិតំ។ ឯតេន នានាវជ្ជនប្បវត្តិទីបនតោ នានាជវនវារេហិបិ សិក្ខតិ នាមាតិ ទីបិតំ ហោតិ, យេន បន មនសិការេន វា។ **ញាណុប្បាទនាទីសូ**តិ ឯត្ថ អាទិសទ្ទេន យាវ បរិយោសានំ វេទិតព្ពំ។ **“តត្រា**តិ តស្មិំ អានាបានារម្មណេ។ **ឯវ**ន្តិ ឥទានិ វត្តព្ពនយេនា”តិ លិខិតំ។ **តត្រា**តិ តេសំ អស្សាសបស្សាសានំ វា។ តញ្ហិ “បុព្ពេ អបរិគ្គហិតកាលេ”តិ ឥមិនា សុដ្ឋុ សមេតិ។ “បឋមវាទោ ទីឃភាណកានំ។ តេ ហិ ‘បឋមជ្ឈានំ លភិត្វា នានាសនេ និសីទិត្វា ទុតិយត្ថាយ វាយាមតោ ឧបចារេ វិតក្កវិចារវសេន ឱឡារិកចិត្តប្បវត្តិកាលេ បវត្តអស្សាសបស្សាសវសេន ឱឡារិកា’តិ វទន្តិ។ ‘មជ្ឈិមភាណកា ឈានលាភិស្ស សមាបជ្ជនកាលេ, ឯកាសនបដិលាភេ ច ឧបរូបរិ ចិត្តប្បវត្តិយា សន្តភាវតោ បឋមតោ ទុតិយស្សូបចារេ សុខុមតំ វទន្តី’”តិ លិខិតំ។

វិបស្សនាយំ បនាតិ ចតុធាតុវវត្ថានមុខេន អភិនិវិដ្ឋស្ស អយំ កមោ, អញ្ញស្ស ចាតិ វេទិតព្ពំ។ ឯត្តកំ រូបំ, ន ឥតោ អញ្ញន្តិ ទស្សនំ សន្ធាយ **“សកលរូបបរិគ្គហេ”**តិ វុត្តំ។ **រូបារូបបរិគ្គហេ**តិ ឯត្ថ អនិច្ចតាទិលក្ខណារម្មណិកភង្គានុបស្សនតោ បភុតិ ពលវតី វិបស្សនា។ **បុព្ពេ វុត្តនយេនា**តិ សព្ពេសំយេវ បន មតេន អបរិគ្គហិតកាលេតិអាទិនា។ **សោធនា** នាម វិស្សជ្ជនំ។ **អស្សា**តិ “បស្សម្ភយំ កាយសង្ខារ”ន្តិ បទស្ស។

បុរតោ នមនា **អានមនា**។ តិរិយំ នមនា **វិនមនា**។ សុដ្ឋុ នមនា **សន្នមនា**។ បច្ឆា នមនា **បណមនា**។ ជាណុកេ គហេត្វា ឋានំ វិយ **ឥញ្ជនា**តិ អានមនាទីនំ អាវិភាវត្ថមុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ យថារូបេហិ អានមនាទិ វា កម្បនាទិ វា ហោតិ, តថារូបេ បស្សម្ភយន្តិ សម្ពន្ធោ។ **ឥតិ កិរា**តិ ឥតិ ចេ។ **ឯវំ សន្តេ**តិ សន្តសុខុមម្បិ ចេ បស្សម្ភតិ។ **បភាវនា**តិ ឧប្បាទនំ។ អស្សាសបស្សាសានំ វូបសន្តត្តា អានាបានស្សតិសមាធិស្ស ភាវនា ន ហោតិ។ យស្មា តំ នត្ថិ, តស្មា ន សមាបជ្ជតិ, សមាបត្តិយា អភាវេន ន វុដ្ឋហន្តិ។ **ឥតិ កិរា**តិ ឯវមេតំ តាវ វចនន្តិ តទេតំ ។ សទ្ទោវ សទ្ទនិមិត្តំ, “សតោ អស្សសតិ សតោ បស្សសតី”តិ បទានិ បតិដ្ឋបេត្វា ទ្វត្តឹសបទានិ ចត្តារិ ចតុក្កានិ វេទិតព្ពានិ។

អប្បដិបីឡនន្តិ តេសំ កិលេសានំ អនុប្បាទនំ កិញ្ចាបិ ចេតិយង្គណវត្តាទីនិបិ អត្ថតោ បាតិមោក្ខសំវរសីលេ សង្គហំ គច្ឆន្តិ “យស្ស សិយា អាបត្តី”តិ (មហាវ. ១៣៤) វចនតោ។ តថាបិ “ន តាវ, សារិបុត្ត, សត្ថា សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញបេតិ ឧទ្ទិសតិ បាតិមោក្ខំ, យាវ ន ឥធេកច្ចេ អាសវដ្ឋានីយា ធម្មា សង្ឃេ បាតុភវន្តី”តិ ឯត្ថ អនធិប្បេតត្តា **“អាភិសមាចារិក”**ន្តិ វុត្តំ។ “យំ បនេត្ថ អាបត្តិដ្ឋានិយំ ន ហោតិ, តំ អមិស្សមេវា”តិ វុត្តំ។

យថាវុត្តេនាតិ យោគានុយោគកម្មស្ស បទដ្ឋានត្តា។ **សល្លហុកវុត្តិ** អដ្ឋបរិក្ខារិកោ។ **បញ្ចសន្ធិកំ កម្មដ្ឋាន**ន្តិ ឯត្ថ ឈានម្បិ និមិត្តម្បិ តទត្ថជោតិកាបិ បរិយត្តិ ឥធ កម្មដ្ឋានំ នាម។ គមនាគមនសម្បន្នតាទិ **សេនាសនំ**។ សំកិលិដ្ឋចីវរធោវនាទយោ **ខុទ្ទកបលិពោធា**។ “អន្ត្រា បតិតំ នុ ខោ”តិ វិកម្បតិ។

អជ្ឈត្តំ វិក្ខេបគតេនាតិ និយកជ្ឈត្តេ វិក្ខេបគតេន។ **សារទ្ធា** អសមាហិតត្តា។ **ឧបនិពន្ធនថម្ភមូលំ** នាម នាសិកគ្គំ, មុខនិមិត្តំ វា។ **តត្ថេវា**តិ នាសិកគ្គាទិនិមិត្តេ។ **“ទោលាផលកស្ស** ឯកបស្សេ ឯវ **ឧភោ កោដិយោ មជ្ឈញ្ច បស្សតី”**តិ វទន្តិ។

ឥធ បនាតិ កកចូបមេ។ **ទេសតោ**តិ ផុសនកដ្ឋានតោ។ **“និមិត្តំ បដ្ឋបេតព្ព**ន្តិ និមិត្តេ សតិ បដ្ឋបេតព្វា”តិ វុត្តំ។ គរូហិ ភាវេតព្ពត្តា **គរុកភាវនំ**។ **ឯកច្ចេ អាហូ**តិ ឯកច្ចេ ឈាយិនោ អាហុ។

“**សញ្ញានានតាយា**”តិ វចនតោ ឯកច្ចេហិ វុត្តម្បិ បមាណមេវ, សង្គីតិតោ បដ្ឋាយ អដ្ឋកថាយ អនាគតត្តា តថា វុត្តំ។ “មយ្ហំ តារករូបំ នុ ខោ ឧបដ្ឋាតី”តិអាទិបរិកប្បេ អសតិបិ ធាតុនានត្តេន ឯតាសំ ធាតូនំ ឧប្បត្តិ វិយ កេវលំ ភាវយតោ តថា តថា ឧបដ្ឋាតិ។ “ន និមិត្ត”ន្តិ វត្តំ ន វដ្ដតិ សម្បជានមុសាវាទត្តា”តិ វុត្តំ។ **កម្មដ្ឋាន**ន្តិ ឥធ វុត្តបដិភាគនិមិត្តមេវ។

និមិត្តេ បដិភាគេ។ **នានាការ**ន្តិ “ចត្តារោ វណ្ណា វត្តន្តី”តិ វុត្តនានាវិធតំ។ **វិភាវយ**ន្តិ ជានំ បកាសយំ។ **អស្សាសបស្សាសេ**តិ តតោ សម្ភូតេ និមិត្តេ, អស្សាសបស្សាសេ វា នានាការំ។ និមិត្តេ ហិ ចិត្តំ ឋបេន្តោវ នានាការតញ្ច វិភាវេតិ, អស្សាសបស្សាសេ វា សកំ ចិត្តំ និពន្ធតីតិ វុច្ចតិ។ តារករូបាទិ**វណ្ណតោ**។ កក្ខឡត្តាទិ**លក្ខណតោ**។

អដ្ឋកថាសុ បដិក្ខិត្តន្តិ អាសន្នភវង្គត្តាតិ ការណំ វត្វា សីហឡដ្ឋកថាសុ បដិក្ខិត្តំ។ កស្មា? យស្មា ឆដ្ឋេ, សត្តមេ វា អប្បនាយ សតិ មគ្គវីថិយំ ផលស្ស ឱកាសោ ន ហោតិ, តស្មា។ ឥធ ហោតូតិ ចេ? ន, លោកិយប្បនាបិ ហិ អប្បនាវីថិម្ហិ លោកុត្តរេន សមានគតិកាវាតិ បដិលទ្ធជ្ឈានោបិ ភិក្ខុ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារត្ថាយ ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា សត្តាហំ និសីទិតុកាមោ ចតុត្ថេ, បញ្ចមេ វា អប្បេត្វា និសីទតិ, ន ឆដ្ឋេ, សត្តមេ វា។ តត្ថ ហិ អប្បនា។ តតោ បរំ អប្បនាយ អាធារភាវំ ន គច្ឆតិ។ អាសន្នភវង្គត្តា ចតុត្ថំ, បញ្ចមំ វា គច្ឆតិ ថលេ ឋិតឃដោ វិយ ជវនានមន្តរេ ឋិតត្តាតិ កិរ អាចរិយោ។

បុថុត្តារម្មណានិ អនាវជ្ជិត្វា ឈានង្គានេវ អាវជ្ជនំ **អាវជ្ជនវសី** នាម។ តតោ បរំ ចតុន្នំ, បញ្ចន្នំ វា បច្ចវេក្ខណចិត្តានំ ឧប្បជ្ជនំ, តំ **បច្ចវេក្ខណវសី** នាម។ តេនេវ “បច្ចវេក្ខណវសី បន អាវជ្ជនវសិយា ឯវ វុត្តា”តិ វុត្តំ។ **សមាបជ្ជនវសី** នាម យត្តកំ កាលំ ឥច្ឆតិ តត្តកំ សមាបជ្ជនំ, តំ បន ឥច្ឆិតកាលបរិច្ឆេទំ បតិដ្ឋាបេតុំ សមត្ថតាតិ។ “អធិដ្ឋានវសិយា វុដ្ឋានវសិនោ អយំ នានត្តំ អធិដ្ឋានានុភាវេន ជវនំ ជវតិ, វុដ្ឋានានុភាវេន បន អធិប្បេតតោ អធិកំ ជវតី”តិបិ វទន្តិ។ អបិច បឋវីកសិណាទិអារម្មណំ អាវជ្ជិត្វា ជវនញ្ច ជវិត្វា បុន អាវជ្ជិត្វា តតោ បញ្ចមំ ឈានំ ចិត្តំ ហោតិ, អយំ កិរ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទោ។ ភគវតោ បន អាវជ្ជនសមនន្តរមេវ ឈានំ ហោតីតិ សព្ពំ **អនុគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។

“**វត្ថុ**ន្តិ ហទយវត្ថុំ។ **ទ្វារ**ន្តិ ចក្ខាទិ។ **អារម្មណ**ន្តិ រូបាទី”តិ លិខិតំ។ យថាបរិគ្គហិតរូបារម្មណំ វា វិញ្ញាណំ បស្សតិ, អញ្ញថាបិ បស្សតិ។ កថំ? “យថាបរិគ្គហិតរូបវត្ថុទ្វារារម្មណំ វា”តិ វុត្តំ។ យថាបរិគ្គហិតរូបេសុ វត្ថុទ្វារារម្មណានិ យស្ស វិញ្ញាណស្ស, តំ វិញ្ញាណំ យថាបរិគ្គហិតរូបវត្ថុទ្វារារម្មណំ តម្បិ បស្សតិ, ឯកស្ស វា អារម្មណសទ្ទស្ស លោបោ ទដ្ឋព្ពោតិ ច មម តក្កោ វិចារេត្វា គហេតព្ពោ។

តតោ បរំ តីសុ ចតុក្កេសុ ទ្វេ ទ្វេ បទានិ ឯកមេកំ កត្វា គណេតព្ពំ។ សមថេន **អារម្មណតោ** វិបស្សនាវសេន **អសម្មោហតោ** បីតិបដិសំវេទនមេត្ថ វេទិតព្ពំ។ “ទុក្ខមេតំ ញាណ”ន្តិអាទីសុ បន “អារម្មណតោ អសម្មោហតោ”តិ យំ វុត្តំ, ឥធ តតោ វុត្តនយតោ ឧប្បជ្ជិបាជិយា វុត្តំ។ តត្ថ ហិ យេន មោហេន តំ ទុក្ខំ បដិច្ឆន្នំ, ន ឧបដ្ឋាតិ, តស្ស វិហតត្តា វា ឯវំ បវត្តេ ញាណេ យថារុចិ បច្ចវេក្ខិតុំ ឥច្ឆិតិច្ឆិតកាលេ សមត្ថភាវតោ វា ទុក្ខាទីសុ តីសុ អសម្មោហតោ ញាណំ វុត្តំ។ និរោធេ អារម្មណតោ តំសម្បយុត្តា បីតិបដិសំវេទនា អសម្មោហតោ ន សម្ភវតិ មោហប្បហានាភាវា, បដិសម្ភិទាបាឡិវិរោធតោ ច។ តត្ថ “**ទីឃំ អស្សាសវសេនា**”តិអាទិ អារម្មណតោ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ **តាយ សតិយា តេន ញាណេន សា បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតិ** តទារម្មណស្ស បដិសំវិទិតត្តាតិ ឯត្ថ អធិប្បាយោ។ “**អាវជ្ជតោ**”តិអាទិ អសម្មោហតោ បីតិបដិសំវេទនំ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ អនិច្ចាទិវសេន ជានតោ, បស្សតោ, បច្ចវេក្ខតោ ច។ តទធិមុត្តតាវសេន អធិដ្ឋហតោ, អធិមុច្ចតោ, តថា វីរិយាទី សមាទហតោ ខណិកសមាធិនា។

អភិញ្ញេយ្យន្តិ ញាតបរិញ្ញាយ។ **បរិញ្ញេយ្យ**ន្តិ តីរណបរិញ្ញាយ។ សព្ពញ្ហិ ទុក្ខសច្ចំ អភិញ្ញេយ្យំ, បរិញ្ញេយ្យញ្ច។ តត្រ ចាយំ បីតីតិ លិខិតំ។ **អភិញ្ញេយ្យ**ន្តិអាទិ មគ្គក្ខណំ សន្ធាយាហាតិ វុត្តំ។ មគ្គេន អសម្មោហសង្ខាតវិបស្សនាកិច្ចនិប្ផត្តិតោ មគ្គោបិ អភិញ្ញេយ្យាទិអារម្មណំ ករោន្តោ វិយ វុត្តោ។ **វិបស្សនាភូមិទស្សនត្ថ**ន្តិ សមថេ កាយិកសុខាភាវា វុត្តំ។ **ទ្វីសុ ចិត្តសង្ខារបទេសូ**តិ ចិត្តសង្ខារបដិសំវេទី…បេ… សិក្ខតិ បស្សម្ភយំ ចិត្តសង្ខារបដិសំវេទី…បេ… សិក្ខតីតិ ឯតេសុ។ មោទនាទិ សព្ពំ បីតិវេវចនំ។ អនិច្ចានុបស្សនាទិ កិលេសេ, តម្មូលកេ ខន្ធាភិសង្ខារេ។ **ឯវំ ភាវិតោ**តិ ន ចតុក្កបញ្ចកជ្ឈាននិព្ពត្តនេន ភាវិតោ។ ឯវំ សព្ពាការបរិបុណ្ណំ កត្វា ភាវិតោ។ វិបស្សនាមគ្គបច្ចវេក្ខណកាលេសុបិ បវត្តអស្សាសមុខេនេវ សព្ពំ ទស្សិតំ ឧបាយកុសលេន ភគវតា។

១៦៨. កស្មា ឥទំ វុច្ចតិ អម្ហេហីតិ អធិប្បាយោ។

បទភាជនីយវណ្ណនា

១៧២. ឧស្សុក្កវចនន្តិ បាកដសទ្ទសញ្ញា កិរ, សមានកបទន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ “សុត្វា ភុញ្ជន្តី”តិ ឯត្ថ វិយ សញ្ចិច្ច វោរោបេតុកាមស្ស សញ្ចិច្ចបទំ វោរោបនបទស្ស ឧស្សុក្កំ, សញ្ចេតនា ច ជីវិតា វោរោបនញ្ច ឯកស្សេវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ន កេវលំ ចេតសិកមត្តេនេវ ហោតិ, បយោគោបិ ឥច្ឆិតព្ពោ ឯវាតិ ទស្សេតុំ វុត្តានីតិ កិរ **ឧបតិស្សត្ថេរោ**។ “ជានិត្វា សញ្ជានិត្វា ចេច្ច អភិវិតរិត្វា”តិ វត្តព្ពេ “ជានន្តោ...បេ.... វីតិក្កមោ”តិ វោរោបនម្បិ ទស្សិតំ, តស្មា ព្យញ្ជនេ អាទរំ អកត្វា អត្ថោ ទស្សិតោ។ វីតិក្កមសង្ខាតត្ថសិទ្ធិយា ហិ បុរិមចេតនា អត្ថសាធិកា ហោតិ។ **សព្ពសុខុមអត្តភាវ**ន្តិ រូបំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន អរូបំ។ អត្តសង្ខាតានញ្ហិ អរូបានំ **ខន្ធវិភង្គេ** (វិភ. ១ អាទយោ) វិយ ឥធ ឱឡារិកសុខុមតា អនធិប្បេតា។ **មាតុកុច្ឆិស្មិ**ន្តិ យេភុយ្យវចនំ, ឱបបាតិកមនុស្សេបិ បារាជិកមេវ, អរូបកាយេ ឧបក្កមាភាវា តគ្គហណំ កស្មាតិ ចេ? អរូបក្ខន្ធេន សទ្ធឹ តស្សេវ រូបកាយស្ស ជីវិតិន្ទ្រិយសម្ពន្ធតោ។ តេន សជីវកោវ មនុស្សវិគ្គហោបិ នាម ហោតីតិ សិទ្ធំ។ ឯត្ថ **មាតុកុច្ឆិស្មិ**ន្តិ មនុស្ស មាតុយា វា តិរច្ឆានមាតុយា វា។ វុត្តញ្ហិ **បរិវារេ** (បរិ. ៤៨០) –

> “ឥត្ថឹ ហនេ ច មាតរំ, បុរិសញ្ច បិតរំ ហនេ;
> មាតរំ បិតរំ ហន្ត្វា, ន តេនានន្តរំ ផុសេ;
> បញ្ហា មេសា កុសលេហិ ចិន្តិតា”តិ។

បឋមន្តិ បដិសន្ធិចិត្តមេវ។ ឯកភវបរិយាបន្នាយ ហិ ចិត្តសន្តតិយា បដិសន្ធិចិត្តំ បឋមចិត្តំ នាម។ ចុតិចិត្តំ បច្ឆិមំ នាម។ អញ្ញថា អនមតគ្គេ សំសារេ បឋមចិត្តំ នាម នត្ថិ វិនា អនន្តរសមនន្តរនត្ថិវិគតបច្ចយេហិ ចិត្តុប្បត្តិយា អភាវតោ។ ភាវេ វា នវសត្តបាតុភាវទោសប្បសង្គោ។ **អយំ សព្ពបឋមោ មនុស្សវិគ្គហោ**តិ កិញ្ចាបិ ឥមំ ជីវិតា វោរោបេតុំ ន សក្កា, តំ អាទឹ កត្វា សន្តតិយា យាវ មរណា ឧប្បជ្ជនកមនុស្សវិគ្គហេសុ អបរិមាណេសុ “សព្ពបឋមោ”តិ ទិស្សតិ។ យទា បន យោ មនុស្សវិគ្គហោ បុព្ពាបរិយវសេន សន្តតិប្បត្តោ ហោតិ, តទា តំ ជីវិតា វោរោបេតុំ សក្កា។ សន្តតឹ វិកោបេន្តោ ហិ ជីវិតា វោរោបេតិ នាម។ ឯត្ថ ច នានត្តនយេ អធិប្បេតេ សតិ “សព្ពបឋមោ”តិ វចនំ យុជ្ជតិ, ន បន ឯកត្តនយេ សន្តតិយា ឯកត្តា។ ឯកត្តនយោ ច ឥធាធិប្បេតោ “សន្តតឹ វិកោបេតី”តិ វចនតោ, តស្មា “សព្ពបឋមោ”តិ វចនំ ន យុជ្ជតីតិ ចេ? ន, សន្តតិបច្ចុប្បន្នពហុត្តា។ យស្មា បន សន្តតិ នាម អនេកេសំ បុព្ពាបរិយុប្បត្តិ វុច្ចតិ, តស្មា “អយំ សព្ពបឋមោ”តិ វុត្តោ, ឯវមេត្ថ ទ្វេបិ នយា សង្គហំ គច្ឆន្តិ, អញ្ញថា “សន្តតឹ វិកោបេតី”តិ ឥទំ វចនំ ន សិជ្ឈតិ។ កិញ្ចាបិ ឯត្ថ “សន្តតឹ វិកោបេតី”តិ វចនតោ សន្តតិបច្ចុប្បន្នមេវ អធិប្បេតំ, ន អទ្ធាបច្ចុប្បន្នំ វិយ ទិស្សតិ, តថាបិ យស្មា សន្តតិបច្ចុប្បន្នេ វិកោបិតេ អទ្ធាបច្ចុប្បន្នំ វិកោបិតមេវ ហោតិ, អទ្ធាបច្ចុប្បន្នេ បន វិកោបិតេ សន្តតិបច្ចុប្បន្នំ វិកោបិតំ ហោតីតិ ឯត្ថ វត្តព្ពំ នត្ថិ។ តស្មា **អដ្ឋកថាយំ** “តទុភយម្បិ វោរោបេតុំ សក្កា, តស្មា តទេវ សន្ធាយ ‘សន្តតឹ វិកោបេតី’តិ ឥទំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ព”ន្តិ អាហ។ “សន្តតឹ វិកោបេតី”តិ វចនតោ បកតិយា អាយុបរិយន្តំ បត្វា មរណកសត្តេ វីតិក្កមេ សតិ អនាបត្តិ វីតិក្កមបច្ចយា សន្តតិយា អកោបិតត្តា។ វីតិក្កមបច្ចយា ចេ អាយុបរិយន្តំ អប្បត្វា អន្តរាវ មរណកសត្តេ វីតិក្កមបច្ចយា អាបត្តិ, កម្មពទ្ធោ ចាតិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។ “មរណវណ្ណំ វា សំវណ្ណេយ្យ, មរណាយ វា សមាទបេយ្យ, អយម្បិ បារាជិកោ ហោតិ អសំវាសោ”តិ វចនតោ វា ចេតនាក្ខណេ ឯវ បារាជិកាបត្តិ ឯកន្តាកុសលត្តា, ទុក្ខវេទនត្តា, កាយកម្មត្តា, វចីកម្មត្តា, កិរិយត្តា ចាតិ វេទិតព្ពំ។

សត្តដ្ឋជវនវារមត្តន្តិ សភាគារម្មណវសេន វុត្តំ, តេនេវ **“សភាគសន្តតិវសេនា”**តិអាទិ វុត្តំ ។ អត្ថនោ បដិបក្ខេន សមន្នាគតត្តា សមនន្តរស្ស បច្ចយំ ហោន្តំ យថា បុរេ វិយ អហុត្វា ទុព្ពលស្ស។ **ត**ន្តិ ជីវិតិន្ទ្រិយវិកោបនំ។

ឡិត្តិន្តិ សត្តវិធវិច្ឆិកាទីនិ យុទ្ធេ ឌំសិត្វា មារណត្ថំ វិស្សជ្ជេន្តិ។ **បជ្ជរក**ន្តិ សរីរឌាហំ។ **សូចិក**ន្តិ សូលំ។ **វិសូចិក**ន្តិ សុក្ខមាតិសារំវសយំ។ **បក្ខន្ទិយ**ន្តិ រត្តាតិសារំ។ ទន្តិព្យាមសតប្បមាណេ មហាកាយេ និម្មិនិត្វា បិតនាគុទ្ធរណំ, កុជ្ឈិត្វា ឱលោកិតេ បរេសំ កាយេ វិសមរណំ វា ឌាហុប្បាទនំ វា បយោគោ នាម។

កេចីតិ មហាសង្ឃិកា។ អយំ ឥត្ថី។ **កុលុម្ពស្សា**តិ គព្ភស្ស។ កថំ សា ឥតរស្សាតិ ចេ? តស្ស ទុដ្ឋេន មនសានុបក្ខិតេ សោ ច គព្ភោ សា ច ឥទ្ធីតិ ឧភយម្បិ សហេវ នស្សតិ, ឃដគ្គីនំ ភេទនិព្ពាយនំ វិយ ឯកក្ខណេ ហោតិ។ “តេសំ សុត្តន្តិកេសុ ឱចរិយមានំ ន សមេតី”តិ លិខិតំ, “តេសំ មតំ គហេត្វា ‘ថាវរិនម្បិ អយំ យុជ្ជតី’តិ វុត្តេ តិករសេន បដិសេធិតព្ពន្តិ អបរេ”តិ វុត្តំ។ សាហត្ថិកនិស្សគ្គិយបយោគេសុ សន្និដ្ឋាបកចេតនាយ សត្តមាយ សហុប្បន្នកាយវិញ្ញត្តិយា សាហត្ថិកតា វេទិតព្ពា។ អាណត្តិកេ បន សត្តហិបិ ចេតនាហិ សហ វចីវិញ្ញត្តិសម្ភវតោ

សត្តសត្ត សទ្ទា ឯកតោ ហុត្វា ឯកេកក្ខរភាវំ គន្ត្វា យត្តកេហិ អក្ខរេហិ អត្តនោ អធិប្បាយំ វិញ្ញាបេតិ, តទវសានក្ខរសមុដ្ឋាបិកាយ សត្តមចេតនាយ សហជាតវចីវិញ្ញត្តិយា អាណត្តិកតា វេទិតព្ពា។ តថា វិជ្ជាមយបយោគេ។ កាយេនាណត្តិយំ បន សាហត្ថិកេ វុត្តនយោវ។ ថាវរបយោគេ យាវតា បរស្ស មរណំ ហោតិ, តាវតា កម្មពទ្ធោ, អាបត្តិ ច។ តតោ បរំ អតិសញ្ចរណេ កម្មពទ្ធាតិពហុត្តំ វេទិតព្ពំ សតិ បរំ មរណេ។ បារាជិកាបត្តិ បនេត្ថ ឯកា។ អត្ថសាធកចេតនា យស្មា ឯត្ថ ច ទុតិយបារាជិកេ ច លព្ភតិ, ន អញ្ញត្ថ, តស្មា ទ្វិន្នម្បិ សាធារណា ឥមា គាថាយោ –

> “ភូតធម្មនិយាមា យេ, តេ ធម្មា និយតា មតា;
> ភាវិធម្មនិយាមា យេ, តេវ អនិយតា ឥធ។
>
> “ភូតធម្មនិយាមានំ, បិតាវ សា បច្ចយដ្ឋិតិ;
> ភាវិធម្មនិយាមានំ, សាបេក្ខា បច្ចយដ្ឋិតិ។
>
> “តេនញ្ញា ហេតុយា អត្ថិ, សាបិ ធម្មនិយាមតា;
> តស្សា ផលំ អនិយតំ, ផលាបេក្ខា និយាមតា។
>
> “ឯវញ្ហិ សព្ពធម្មានំ, បិតា ធម្មនិយាមតា;
> លទ្ធធម្មនិយាមា យា, សាត្ថសាធកចេតនា។
>
> “ចេតនាសិទ្ធិតោ បុព្ពេ, បច្ឆា តស្សាត្ថសិទ្ធិតោ;
> អវិសេសេន សព្ពាបិ, ឆព្ពិធា អត្ថសាធិកា។
>
> “អាណត្តិយំ យតោ សក្កា, វិភាវេតុំ វិភាគតោ;
> តស្មា អាណត្តិយំយេវ, វុត្តា សា អត្ថសាធិកា។
>
> “មិច្ឆត្តេ វាបិ សម្មត្តេ, និយតានិយតា មតា;
> អភិធម្មេ ន សព្ពត្ថិ, តត្ថ សា និយតា សិយា។
>
> “យា ថេយ្យចេតនា សព្ពា, សហត្ថាណត្តិកាបិ វា;
> អភិធម្មនយេនាយំ, ឯកន្តនិយតា សិយា។
>
> “បាណាតិបាតំ និស្សាយ, សហត្ថាណត្តិកាទិកា;
> អភិធម្មវសេនេសា, បច្ចេកំ តំ ទុកំ ភជេ។
>
> “ជីវិតិន្ទ្រិយុបច្ឆេទោ, ចេតនា ចេតិ តំ ទ្វយំ;
> ន សាហត្ថិកកម្មេន, បគេវាណត្តិកាសមំ។
>
> “ជីវិតិន្ទ្រិយុបច្ឆេទោ, ចេតនា ចេតិ តំ ទ្វយំ;
> ន សាហត្ថិកកម្មេន, បគេវាណត្តិកាសមំ។
>
> “ជីវិតិន្ទ្រិយុបច្ឆេទក្ខណេ វធកចេតនា;
> ចិរាបិតាតិ កោ ធម្មោ, និយាមេតិ អាបត្តិកំ។
>
> “ជីវិតិន្ទ្រិយុបច្ឆេទក្ខណេ ចេ វធកោ សិយា;
> មតោ សុត្តោ បពុទ្ធោ វា, កុសលោ វធកោ សិយា។
>
> “កុសលត្តិកភេទោ ច, វេទនាត្តិកភេទោបិ;
> សិយា តថា គតោ សិទ្ធោ, សហត្ថា វធកចេតនា”តិ។

យានិ បន ពីជឧតុកម្មធម្មចិត្តនិយាមានិ បញ្ច អដ្ឋកថាយ អានេត្វា និទស្សិតានិ, តេសុ អយមត្ថសាធកចេតនា យោគំ គច្ឆតីតិ មញ្ញេ “អយំ អត្ថសាធកចេតនានិយមោ នត្ថី”តិ ចេតនានំ មិច្ឆត្ត

សម្មត្តនិយតានម្បិ នត្ថិភាវប្បសង្គតោ។ ភជាបិយមានា យេន, តេន សព្ពេបិ យថាសម្ភវំ កម្មចិត្តនិយាមេ ភជន្តិ គច្ឆន្តីតិ វេទិតព្ពំ។ ជីវិតេ អាទីនវោ មរណវណ្ណទស្សនេ ន វិភត្តោវ, តេច បន សង្កប្បបទេ អត្ថតោ “មរណសញ្ញី មរណចេតនោ មរណាធិប្បាយោ”តិ ឯវំ អវិភូតត្តា វិភត្តោ, អបាកដត្តា, អនោឡារិកត្តា វា អ វិភាគា ការិតា វា។ **នយិទំ វិតក្កស្ស នាម**ន្តិ ន វិតក្កស្សេវ នាមំ, កិន្តុ សញ្ញាចេតនានម្បិ នាមន្តិ គហេតព្ពំ។ **កង្ខាវិតរណិយ**ម្បិ ឯវមេវ វុត្តំ។

១៧៤. កាយតោតិ វុត្តត្តា “សត្ថិញ្ចស្ស”តិ វត្តព្ពេ វចនសិលិដ្ឋត្ថំ **“ឧសុសត្តិអាទិនា”**តិ វុត្តំ។ **អនុទ្ទេសិកេ** កម្មស្សារម្មណំ សោ វា ហោតិ, អញ្ញោ វា។ **ឧភយេហី**តិ កិញ្ចាបិ បឋមប្បហារោ ន សយមេវ សក្កោតិ, ទុតិយំ លភិត្វា បន សក្កោន្តោ ជីវិតវិនាសនហេតុ អហោសិ, តទត្ថមេវ ហិ វធកេន សោ ទិន្នោ, ទុតិយោ បន អញ្ញេន ចិត្តេន ទិន្នោ, តេន សុដ្ឋុ វុត្តំ **“បឋមប្បហារេនេវា”**តិ, “ចេតនា នាម ទារុណាតិ គរុំ វត្ថុំ អារព្ភ បវត្តបុព្ពភាគចេតនា បកតិសភាវវធកចេតនា, នោ ទារុណា ហោតី”តិ អាចរិយេន លិខិតំ។ “បុព្ពភាគចេតនា បរិវារា, វធកចេតនាវ ទារុណា ហោតី”តិ វុត្តំ។ **យថាធិប្បាយ**ន្តិ ឧភោបិ បដិវិជ្ឈតិ, សាហត្ថិកោបិ សង្កេតត្តា ន មុច្ចតិ កិរ។

កិរិយាវិសេសោ អដ្ឋកថាសុ អនាគតោ។ “ឯវំ វិជ្ឈ, ឯវំ បហរ, ឯវំ ឃាតេហី’តិ បាឡិយា សមេតីតិ អាចរិយេន គហិតោ”តិ វទន្តិ។ **បុរតោ បហរិត្វា**តិអាទិ វត្ថុវិសង្កេតមេវ កិរ។ **ឯតំ គាមេ ឋិត**ន្តិ បុគ្គលោវ និយមិតោ។ **យោ បន លិង្គវសេន “ទីឃំ...បេ.... មារេហី”តិ អាណាបេតិ អនិយមេត្វា**។ យទិ និយមេត្វា វទតិ, “ឯតំ ទីឃ”ន្តិ វទេយ្យាតិ អបរេ។ អាចរិយា បន “ទីឃន្តិ វុត្តេ និយមិតំ ហោតិ, ឯវំ អនិយមេត្វា វទតិ, ន បន អាណាបកោ ទីឃាទីសុ អញ្ញតរំ មារេហីតិ អធិប្បាយោ”តិ វទន្តិ កិរ។ “អត្ថោ បន ចិត្តេន ឯកំ សន្ធាយបិ អនិយមេត្វា អាណាបេតី”តិ លិខិតំ។ **“តតោ អញ្ញំ តាទិសំ មារេតិ, អាណាបកោ មុច្ចតី”**តិ វុត្តំ យថាធិប្បាយំ ន គតត្តា។ “ឯវំ ទីឃាទិវសេនាបិ ចិត្តេន អនិយមិតស្សេវាតិ យុត្តំ វិយ ទិស្សតី”តិ អញ្ញតរស្មឹ **គណ្ឋិបទេ** លិខិតំ, សុដ្ឋុ វីមំសិត្វា សព្ពំ គហេតព្ពំ, **ឱកាសស្ស និយមិតត្តា**តិ ឯត្ថ ឱកាសនិយមំ កត្វា និទ្ទិសន្តោ តស្មឹ ឱកាសេ និសិន្នំ មារេតុកាមោវ ហោតិ, សយំ បន តទា តត្ថ នត្ថិ។ តស្មា ឱកាសេន សហ អត្តនោ ជីវិតិន្ទ្រិយំ អារម្មណំ ន ហោតិ, តេន អត្តនា មារាបិតោ បរោ ឯវ មារាបិតោ។ កថំ? សយំ រស្សោ ច តនុកោ ច ហុត្វា បុព្ពភាគេ អត្តានំ សន្ធាយ អាណត្តិក្ខណេ “ទីឃំ រស្សំ ថូលំ ពលវន្តំ មារេហី”តិ អាណាបេន្តស្ស ចិត្តំ អត្តនិ តស្សាការស្ស នត្ថិតាយ អញ្ញស្ស តាទិសស្ស ជីវិតិន្ទ្រិយំ អារម្មណំ កត្វា បវត្តតិ, តេន មូលដ្ឋស្ស កម្មពទ្ធោ។ ឯវំសម្បទមិទន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

ទូតបរម្បរានិទ្ទេសេ អាណាបេតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្ស។ ឥតរស្ស អារោចេតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សាតិ អាចរិយន្តេវាសីនំ យថាសម្ភវំ អារោចនេ, បដិគ្គណ្ហនេ ទុក្កដំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ន វធកោ បដិគ្គណ្ហាតិ, តស្ស ទុក្កដន្តិ សិទ្ធំ ហោតិ។ តំ បន ឱកាសាភាវតោ ន វុត្តំ។ មូលដ្ឋេន អាបជ្ជិតព្ពាបត្តិយា ហិ តស្ស ឱកាសោ អបរិច្ឆិន្នោ, តេនស្ស តស្មឹ ឱកាសេ ថុល្លច្ចយំ វុត្តំ។ វធកោ ចេ បដិគ្គណ្ហាតិ, មូលដ្ឋោ អាចរិយោ បុព្ពេ អាបន្នទុក្កដេន សហ ថុល្លច្ចយម្បិ អាបជ្ជតិ។ កស្មា? **មហាជនោ ហិ តេន បាបេ និយោជិតោតិ**។ ឥទំ បន ទុក្កដថុល្លច្ចយំ វធកោ ចេ តមត្ថំ ន សាវេតិ អាបជ្ជតិ។ យទិ សាវេតិ, បារាជិកមេវាបជ្ជតិ។ កស្មា? អត្ថសាធកចេតនាយ អភាវា។ **អនុគណ្ឋិបទេ** បន “បដិគ្គណ្ហាតិ, តំ ទុក្កដំ ហោតិ។ យទិ ឯវំ កស្មា បាបេ ន វុត្តន្តិ ចេ? វធកោ បន ‘សាធុ ករោមី’តិ បដិគ្គណ្ហិត្វា តំ ន ករោតិ។ ឯវញ្ហិ និយមេ ‘មូលដ្ឋស្ស កឹ នាម ហោតិ, កិមស្ស ទុក្កដាបត្តី’តិ សញ្ជាតកង្ខានំ តទត្ថទីបនត្ថំ ‘មូលដ្ឋស្ស អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា’”តិ វុត្តំ។ “វធកោ បដិគ្គណ្ហាតិ អាបត្តិ ទុក្កដស្ស, មូលដ្ឋស្ស ច អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា”តិ វុត្តំ ន សិលិស្សតិ, មូលដ្ឋេន អាបជ្ជិតព្ពាបត្តិទស្សនាធិការត្តា វធកោ បដិគ្គណ្ហាតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សាតិ វុត្តំ។

វិសក្កិយទូតបទនិទ្ទេសេ “វត្ថុកាមតាយ ច កិច្ចេនេត្ថ វត្វា បយោជនំ នត្ថីតិ ភគវតា ន វុត្ត”ន្តិ វុត្តំ។ យំ បន **“មូលដ្ឋស្សេវ ទុក្កដ”**ន្តិ អដ្ឋកថាយំ វុត្តំ។ តត្រាយំ វិចារណា – អាចរិយេន អាណត្តេន ពុទ្ធរក្ខិតេន តទត្ថេ សង្ឃរក្ខិតស្សេវ អារោចិតេ កិញ្ចាបិ យោ “សាធូ”តិ បដិគ្គណ្ហាតិ, អថ ខោ អាចរិយស្សេវេតំ ទុក្កដំ វិសង្កេតត្តា, ន ពុទ្ធរក្ខិតស្ស, កស្មា? អត្ថសាធកចេតនាយ អាបន្នត្តា។ តេនេវ “អាណាបកស្ស ច វធកស្ស ច អាបត្តិ បារាជិកស្សា”តិ **បាឡិយំ** វុត្តំ, តំ បន មូលដ្ឋេន អាបជ្ជិតព្ពទុក្កដំ “មូលដ្ឋស្ស អនាបត្តី”តិ ឥមិនា អបរិច្ឆិន្នោកាសត្តា ន វុត្តំ។

អវិសង្កេតេ “មូលដ្ឋស្ស អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា”តិ វុត្តត្តា វិសង្កេតេ អាបត្តិ ទុក្កដស្សាតិ សិទ្ធន្តិ វេទិតព្ពំ។ “វធកោ បដិគ្គណ្ហាតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ ឥទំ បន ទុក្កដំ វធកស្សេវ។ សោ ហិ បឋមំ អាណាបកំ ពុទ្ធរក្ខិតំ បារាជិកាបត្តឹ បាបេត្វា សយំ ជីវិតា វោរោបេត្វា អាបជ្ជិស្សតីតិ កិញ្ចាបិ **បាឡិយំ** “សោ តំ ជីវិតា វោរោបេតិ,

អាណាបកស្ស ច វធកស្ស ច អាបត្តិ បារាជិកស្សា”តិ ន វុត្តំ, តថាបិ តំ អត្ថតោ វុត្តមេវ, “យតោ បារាជិកំ បញ្ញត្ត”ន្តិ បុព្ពេ វុត្តនយត្តា ច តំ ន វុត្តំ។ “សោ តំ ជីវិតា វោរោបេតិ, អាបត្តិ សព្ពេសំ បារាជិកស្សា”តិ ហិ បុព្ពេ វុត្តំ។ ឯត្ថ បុព្ពេ អាចរិយន្តេវាសិកានំ វុត្តទុក្កដថុល្លច្ចយាបត្តិយោ បឋមមេវ អនាបន្នា បារាជិកាបត្តិយា អាបន្នត្តា។ តថាបិ វធកស្ស បារាជិកាបត្តិយា តេសំ បារាជិកភាវោ បាកដោ ជាតោតិ កត្វា “អាបត្តិ សព្ពេសំ បារាជិកស្សា”តិ ឯកតោ វុត្តំ, ន តថា “អាណាបកស្ស, វធកស្ស ច អាបត្តិ បារាជិកស្សា”តិ ឯត្ថ។ កស្មា? វធកស្ស ទុក្កដាបត្តិយា អាបន្នត្តា។ សោ ហិ បឋមំ ទុក្កដាបត្តឹ អាបជ្ជិត្វា បច្ឆា បារាជិកំ អាបជ្ជតិ។ យទិ បន អន្តេវាសិកា កេវលំ អាចរិយស្ស គរុកតាយ សាសនំ អារោចេន្តិ សយំ អមរណាធិប្បាយា សមានា បារាជិកេន អនាបត្តិ។ អកប្បិយសាសនហរណបច្ចយា ទុក្កដាបត្តិ ហោតិ ឯវ, តមស្សត្ថស្ស សាធនត្ថំ **ធម្មបទវត្ថុហិ** មិគលុទ្ទកស្ស ភរិយាយ សោតាបន្នាយ ធនុឧសុសូលាទិទានំ និទស្សនំ វទន្តិ ឯកេ។ តំ **តិត្តិរជាតកេន** (ជា. ១.៤.៧៣ អាទយោ) សមេតិ, តស្មា សុត្តញ្ច អដ្ឋកថញ្ច អនុលោមេតីតិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។ តថ បន ទូតបរម្បរាយ ច “ឥត្ថន្នាមស្ស បាវទ, ឥត្ថន្នាមោ ឥត្ថន្នាមំ បាវទតូ”តិ ឯត្ថ អវិសេសេត្វា វុត្តត្តា វាចាយ វា អារោចេតុ, ហត្ថមុទ្ទាយ វា, បណ្ណេន វា, ទូតេន វា អារោចេតុ, វិសង្កេតោ នត្ថិ។ សចេ វិសេសេត្វា មូលដ្ឋោ, អន្តរាទូតោ វា វទតិ, តទតិក្កមេ វិសង្កេតោតិ វេទិតព្ពំ។

ឥទានិ ឥមស្មឹយេវ អធិការទ្វយេ **អនុគណ្ឋិបទេ** វុត្តនយោ វុច្ចតិ – “វធកោ បដិគ្គណ្ហាតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ វធកស្សេវ អាបត្តិ, ន អាណាបកស្ស ពុទ្ធរក្ខិតស្ស។ យទិ បន សោ វជ្ឈមរណាមរណេសុ អវស្សមញ្ញតរំ ករោតិ, ពុទ្ធរក្ខិតស្សាណត្តិក្ខណេ ឯវ បារាជិកទុក្កដេសុ អញ្ញតរំ សិយា។ “ឥតិ ចិត្តមនោ”តិ អធិការតោ “ចិត្តសង្កប្បោ”តិ ឯត្ថាបិ ឥតិ-សទ្ទោ វិយ “វធកោ បដិគ្គណ្ហាតិ, មូលដ្ឋស្ស អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា”តិ អធិការតោ “មូលដ្ឋស្ស អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ វុត្តមេវ ហោតិ។ កស្មា សរូបេន ន វុត្តន្តិ ចេ? តតោ ចុត្តវិនយទានត្ថំ។ “មូលដ្ឋស្ស អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ ហិ វុត្តេ មូលដ្ឋស្សេវ វសេន និយមិតត្តា “បដិគ្គណ្ហន្តស្ស ទុក្កដំ ហោតី”តិ ន ញាយតិ។ “វធកោ បដិគ្គណ្ហាតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ ហិ អនិយមេត្វា វុត្តេ សក្កា ឧភយេសំ វសេន ទុក្កដេ យោជេតុំ។ តស្មា ឯវ ហិ អដ្ឋកថាចរិយេហិ អធិការំ គហេត្វា “**សង្ឃរក្ខិតេន សម្បដិច្ឆិតេ មូលដ្ឋស្សេវ ទុក្កដន្តិ វេទិតព្ព**”ន្តិ វុត្តំ។ បដិគ្គណ្ហន្តស្ស នេវ អនុញ្ញាតំ, ន បដិក្ខិត្តំ, កេវលន្តុ ពុទ្ធរក្ខិតស្ស អនិយមិតត្តា បដិក្ខិត្តំ, តស្ស បន បារាជិកទុក្កដេសុ អញ្ញតរំ ភវេយ្យាតិ អយមត្ថោ ទីបិតោ, តស្មា តម្បិ សុវុត្តំ។ យស្មា ឧភយេសំ វសេន យោជេតុំ សក្កា, តស្មា អាចរិយេហិ “បដិគ្គណ្ហន្តស្សេវេតំ ទុក្កដ”ន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ មូលដ្ឋោ នេវ អនុញ្ញាតោ “មូលដ្ឋស្សា”តិ វចនាភាវតោ, ន ច បដិក្ខិត្តោ “បដិគ្គណ្ហន្តស្ស អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ **បាឡិយា** អភាវតោ, បដិគ្គណ្ហនបច្ចយា វធកស្ស ទុក្កដំ សិយាតិ នយំ ទាតុំ “មូលដ្ឋស្សា”តិ **បាឡិយំ** អវុត្តត្តា “តំ បដិគ្គណ្ហន្តស្សេវេតំ ទុក្កដ”ន្តិ យំ វុត្តំ, តម្បិ សុវុត្តំ។ តត្រ ហិ ពុទ្ធរក្ខិតស្ស បដិក្ខិត្តំ, វុត្តនយេន បន តស្ស អាបត្តិ អនិយតាតិ។ កស្មា បន **អដ្ឋកថាយំ** អនុត្តានំ បដិគ្គណ្ហនបច្ចយា វធកស្ស ទុក្កដំ អវត្វា មូលដ្ឋស្សេវ វសេន ទុក្កដំ វុត្តន្តិ ចេ? អនិដ្ឋនិវារណត្ថំ។ “សង្ឃរក្ខិតេន សម្បដិច្ឆិតេ បដិគ្គណ្ហនបច្ចយា តស្ស ទុក្កដ”ន្តិ ហិ វុត្តេ អនន្តរនយេន សរូបេន វុត្តត្តា ឥធាបិ មូលដ្ឋស្ស ថុល្លច្ចយំ **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តមេវ ហោតីតិ អាបជ្ជតិ។ ឥតិ តំ ឯវំ អាបន្នំ ថុល្លច្ចយំ ឧត្តានន្តិ តំ អវត្វា បដិគ្គណ្ហន្តស្ស ទុក្កដំ វុត្តំ។ អនុត្តានត្តា អដ្ឋកថាយន្តិ ឥមំ អនិដ្ឋគ្គហណំ និវារេតុំ “មូលដ្ឋស្សេវេតំ ទុក្កដ”ន្តិ វុត្តំ។ អាចរិយេន ហិ វុត្តនយេន បដិគ្គណ្ហន្តស្ស ទុក្កដម្បិ ឧត្តានមេវ។ ឧត្តានញ្ច កស្មា អម្ហាកំ ខន្តីតិ វុត្តន្តិ ចេ? បដិបត្តិទីបនត្ថំ។ “បិដកត្តយាទីសុ អប្បដិហតពុទ្ធិយោបិ អាចរិយា សរូបេន **បាឡិយំ អដ្ឋកថាយញ្ច** អវុត្តត្តា ឯវរូបេសុ នាម ឋានេសុ ឯវំ បដិបជ្ជន្តិ, កិមង្គំ បន មាទិសោតិ សុហទយា កុលបុត្តា អនាគតេ វុត្តនយមនតិក្កមិត្វា សង្ករទោសំ វិវជ្ជេត្វា វណ្ណនាវេលញ្ច អនតិក្កម្ម បដិបជ្ជន្តី”តិ ច អបរេហិ វុត្តំ។ អយំ បន **អដ្ឋកថាយ** វា អវុត្តត្តា ឯវរូបេសុ នាម បាឋេ អាចរិយេន បច្ឆា និក្ខិត្តត្តា កេសុចិ បោត្ថកេសុ ន ទិស្សតីតិ កត្វា សព្ពំ លិខិស្សាម។ ឯវំ សន្តេ បដិគ្គហណេ អាបត្តិយេវ ន សិយា, សញ្ចរិត្តបដិគ្គហណមរណាភិនន្ទនេសុបិ ច អាបត្តិ ហោតិ, មារណបដិគ្គហណេ កថំ ន សិយា, តស្មា បដិគ្គណ្ហន្តស្សេវេតំ ទុក្កដំ, តេនេវេត្ថ “មូលដ្ឋស្សា”តិ ន វុត្តំ។ បុរិមនយេបិ ចេតំ បដិគ្គណ្ហន្តស្ស វេទិតព្ពមេវ, ឱកាសាភាវេន បន ន វុត្តំ។ តស្មា យោ យោ បដិគ្គណ្ហាតិ, តស្ស តស្ស តប្បច្ចយា អាបត្តិយេវាតិ អយមេត្ថ អម្ហាកំ ខន្តិ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ អទិន្នាទានេបីតិ។

១៧៥. អរហោ រហោសញ្ញីនិទ្ទេសាទីសុ កិញ្ចាបិ **បាឡិយំ, អដ្ឋកថាយ**ញ្ច ទុក្កដមេវ វុត្តំ, តថាបិ តត្ថ បរម្បរាយ សុត្វា មរតូតិ អធិប្បាយេន ឧល្លបន្តស្ស ឧទ្ទេសេ សតិ ឧទ្ទិដ្ឋស្ស មរណេន អាបត្តិ បារាជិកស្ស, អសតិ យស្ស កស្សចិ មរណេន អាបត្តិ បារាជិកស្ស។ “ឥត្ថន្នាមោ សុត្វា មេ វជ្ឈស្ស អារោចេតូ”តិ ឧទ្ទិសិត្វា ឧល្លបន្តស្ស វិសង្កេតតា ទូតបរម្បរាយ វុត្តត្តា វេទិតព្ពា។ សចេ “យោ កោចិ សុត្វា វទតូ”តិ ឧល្លបតិ, វជ្ឈោ សយមេវ សុត្វា មរតិ, វិសង្កេតត្តា ន បារាជិកំ។ យោ កោចិ សុត្វា វទតិ, សោ ចេ មរតិ, បារាជិកំ។ “យោ កោចិ មម វចនំ សុត្វា តំ មារេតូ”តិ ឧល្លបតិ, យោ កោចិ សុត្វា មារេតិ, បារាជិកំ, សយមេវ សុត្វា មារេតិ, វិសង្កេតត្តា ន បារាជិកន្តិ ឯវំ យថាសម្ភវោ វេទិតព្ពោ។

១៧៦. **មូលំ ទត្វា មុច្ចតីតិ** ឯត្ថ ភិន្ទិត្វា, ភញ្ជិត្វា, ចរិត្វា, ចុណ្ណេត្វា, អគ្គិម្ហិ បក្ខិបិត្វា វា បគេវ មុច្ចតីតិ អត្ថតោ វុត្តមេវ ហោតិ។ **យេសំ ហត្ថតោ មូលំ គហិត**ន្តិ យេសំ ញាតកបរិវារិតានំ ហត្ថតោ មូលំ តេន ភិក្ខុនា គហិតំ, បោត្ថកសាមិកហត្ថតោ បុព្ពេ ទិន្នមូលំ បុន គហេត្វា តេសញ្ញេវ ញាតកាទីនំ ទត្វា មុច្ចតិ, ឯវំ បោត្ថកសាមិកស្សេវ សន្តកំ ជាតំ ហោតិ។ **អនុគណ្ឋិបទេ** បន “សចេបិ សោ វិប្បដិសារី ហុត្វា សីឃំ តេសំ មូលំ ទត្វា មុច្ចតី”តិ វុត្តំ, តំ យេន ធនេន បោត្ថកោ កីតោ, តញ្ច ធនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ កស្មា? បោត្ថកសាមិកហត្ថតោ ធនេ គហិតេ បោត្ថកេ អទិន្នេបិ មុច្ចនតោ។ សចេ អញ្ញំ ធនំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន យុត្តំ បោត្ថកស្ស អត្តនិយភាវតោ អមោចិតត្តា។ សចេ បោត្ថកំ សាមិកានំ ទត្វា មូលំ ន គណ្ហាតិ, ន មុច្ចតិ អត្តនិយភាវតោ អមោចិតត្តា។ សចេ បោត្ថកំ មូលផ្ដេន ទិយ្យមានំ “តវេវ ហោតូ”តិ អប្បេតិ, មុច្ចតិ អត្តនិយភាវតោ មោចិតត្តា។ ឯត្ថាយំ វិចារណា – យថា ចេតិយំ វា បដិមំ បោក្ខរណឹ សេតុំ វា កិណិត្វា គហិតម្បិ ការកស្សេវេតំ បុញ្ញំ, ន កិណិត្វា គហិតស្ស, តថា បាបម្បិ យេន បោត្ថកោ លិខិតោ, តស្សេវ យុជ្ជតិ, ន ឥតរស្សាតិ ចេ? ន, “សត្ថហារកំ វាស្ស បរិយេសេយ្យា”តិ វចនតោ។ បរេន ហិ កតសត្ថំ លភិត្វា ឧបនិក្ខិបន្តស្ស បារាជិកន្តិ សិទ្ធំ។ ឯវំ បរេន លិខិតម្បិ បោត្ថកំ លភិត្វា យថា វជ្ឈោ តំ បស្សិត្វា មរតិ, តថា ឧបនិក្ខិបេយ្យ បារាជិកន្តិ សិទ្ធំ ហោតីតិ។ **ចេតិយាទី**តិ ឯតមនិទស្សនំ ការណបច្ចយំ ហិ តំ កម្មំ ឥទំមរណបច្ចយន្តិ ឯវំ អាចរិយេន វិចារិតំ។ មម បន ចេតិយាទិនិទស្សនេនេវ សោបិ អត្ថោ សាធេតព្ពោ វិយ បដិភាតិ។

តត្ថកា បាណាតិបាតាតិ “ឯកាបិ ចេតនា កិច្ចវសេន ‘តត្តកា’តិ វុត្តា សតិបដ្ឋានសម្មប្បធានានំ ចតុក្កតា វិយា”តិ លិខិតំ។ **បមាណេ បបេត្វា**តិ អត្តនា អធិប្បេតប្បមាណេ។ “កតំ មយា ឯវរូបេ អាវាដេ ខណិតេ តស្មឹ បតិត្វា មរតូ”តិ អធិប្បាយេន វធកោ អាវាដប្បមាណំ និយមេត្វា សចេ ខណិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ **“ឥមស្មឹ អាវាដេ”**តិ។ ឥទានិ ខណិតព្ពំ សន្ធាយ ឯត្តកប្បមាណស្ស អនិយមិតត្តា **“ឯកស្មិម្បិ កុទាលប្បហារេ”**តិអាទិ វុត្តំ, សុត្តន្តិកត្ថេរេហិ កិញ្ចាបិ ឧបបតំ, តថាបិ សន្និដ្ឋាបកចេតនា ឧភយត្ថ អត្ថេវាតិ អាចរិយា។ ពហូនំ មរណេ អារម្មណនិយមេ កថន្តិ ចេ? វជ្ឈេសុ ឯកស្ស ជីវិតិន្ទ្រិយេ អាលម្ពិតេ សព្ពេសមាលម្ពិតមេវ ហោតិ។ ឯកស្ស មរណេបិ ន តស្ស សកលំ ជីវិតំ សក្កា អាលម្ពិតុំ ន ឧប្បជ្ជមានំ, ឧប្បន្នំ, និរុជ្ឈមានំ, អត្ថិតាយ បាណាតិបាតចេតនាវ បច្ចុប្បន្នារម្មណា, បុរេជាតារម្មណា ច ហោតិ, តស្មា តម្បិ យុជ្ជតិ។ បច្ឆិមកោដិយា ឯកចិត្តក្ខណេ បុរេជាតំ ហុត្វា ឋិតំ តំ ជីវិតមាលម្ពណំ កត្វា សត្តមជវនបរិយាបន្នចេតនាយ ឱបក្កមេ កតេ អត្ថតោ តស្ស សត្តស្ស សព្ពំ ជីវិតិន្ទ្រិយមាលម្ពិតំ, វោរោបិតញ្ច ហោតិ, ឥតោ បនញ្ញថា ន សក្កា; ឯវមេវ បុព្ពភាគេ “ពហូបិសត្តេ មារេមី”តិ ចិន្តេត្វា សន្និដ្ឋានកាលេ វិសបក្ខិបនាទីសុ ឯកំ បយោគំ សាធយមានា វុត្តប្បការចេតនា តេសុ ឯកស្ស វុត្តប្បការំ ជីវិតិន្ទ្រិយំ អាលម្ពណំ កត្វា ឧប្បជ្ជតិ, ឯវំ ឧប្បន្នាយ បនេកាយ សព្ពេបិ តេ មារិតា ហោន្តិ តាយ ឯវ សព្ពេសំ មរណសិទ្ធិតោ, អញ្ញថា ន សក្កា វោរោបេតុំ, អាលម្ពិតុំ វា។ តត្ថ ឯកាយ ចេតនាយ ពហូនំ មរណេ អកុសលរាសិ កថន្តិ ចេ? វិសុំ វិសុំ មរណេ បវត្តចេតនានំ កិច្ចករណតោ។ កថំ? តា បន សព្ពា ឧបបជ្ជវេទនីយាវ ហោន្តិ, តស្មា តាសុ យាយ កាយចិ ទិន្នាយ បដិសន្ធិយា ឥតរា សព្ពាបិ “តតោ ពលវតរកុសលបដិពាហិតា អហោសិកម្ម”ន្តិអាទិកោដ្ឋាសំ ភជន្តិ, បុនបិ វិបាកំ ជនិតុំ ន សក្កោន្តិ។ អបរាបរិយវេទនីយាបិ វិយ តំ បដិពាហិត្វា កុសលចេតនា បដិសន្ធឹ ទេតិ, តថា អយម្បិ ចេតនា អនន្តរភវេ ឯវ បដិសន្ធិទានាទិវសេន តាសំ កិច្ចលេសករណតោ ឯកាបិ សមានា “រាសី”តិ វុត្តា។ តាយ បន ទិន្នាយ បដិសន្ធិយា អតិតិក្ខោ វិបាកោ ហោតិ។ អយមេត្ថ វិសេសោតិអាទិ **អនុគណ្ឋិបទេ** បបញ្ចិតំ។

អមរិតុកាមា វាតិ អធិប្បាយត្ថា ឱបបាតិកមរណេបិ អាបត្តិ។ “‘និព្ពត្តិត្វា’តិ វុត្តត្តា បតនំ ន ទិស្សតីតិ ចេ? ឱបបាតិកត្តំ, បតនញ្ច ឯកមេវា”តិ លិខិតំ។ អថ វា **“សព្ពថាបិ អនុទ្ទិស្សេវា”**តិ វចនតោ ឯត្ថ មរតូតិ អធិប្បាយសម្ភវតោ **“ឧត្តរិតុំ អសក្កោន្តោ មរតិ បារាជិកមេវា”**តិ សុវុត្តំ។ សចេ “បតិត្វា មរតូ”តិ និយមេត្វា ខណិតោ ហោតិ, ឱបបាតិកមនុស្សោ ច និព្ពត្តិត្វា ឋិតនិយមេនេវ “ឧត្តរិតុំ ន សក្កា”តិ ចិន្តេត្វា មរតីតិ បារាជិកច្ឆាយា ន ទិស្សតិ, តេន វុត្តំ “ឧត្តរិតុំ អសក្កោន្តោ”តិ។ សោ ហិ ឧត្តរិតុំ អសក្កោន្តោ បុនប្បុនំ បតិត្វា មរតិ, តេន បាតោបិ តស្ស សិទ្ធោ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ តត្ថ សិយា – យោ បន “ឧត្តរិតុំ អសក្កោន្តោ មរតី”តិ វុត្តោ, សោ ឱបាតខណនក្ខណេ អរូបលោកេ ជីវតិ។ វធកចេតនា ច “អនិយតោ ធម្មោ មិច្ឆត្តនិយតស្ស ធម្មស្ស អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ, រូបជីវិតិន្ទ្រិយំ មាតុឃាតិកម្មស្ស បិតុឃាតិកម្មស្ស អរហន្តឃាតិកម្មស្ស រុហិរុប្បាទកម្មស្ស អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ (បដ្ឋា. ២.១៥.៣៨ មិច្ឆត្តនិយតត្តិក) វចនតោ រូបជីវិតិន្ទ្រិយារម្មណំ ហោតិ, ន ច តំ អរូបាវចរសត្តស្សត្ថិ, ន ច សា ចេតនា “អនិយតោ ធម្មោ មិច្ឆត្តនិយតស្ស ធម្មស្ស បុរេជាតបច្ចយេន បច្ចយោ, អារម្មណបុរេជាតំ វត្ថុបុរេជាតំ អារម្មណបុរេជាតំ។ រូបជីវិតិន្ទ្រិយំ មាតុឃាតិកម្មស្ស បុរេជាតបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ (បដ្ឋា. ២.១៥.៤៨ មិច្ឆត្តនិយតត្តិក) វចនតោ អនាគតារម្មណា ហោតិ។ អញ្ញោ ឥធ បតិត្វា មរណកសត្តោ នត្ថិ, ឯវំ សន្តេ វធកចេតនាយ កឹ អារម្មណន្តិ ចេ? យស្ស កស្សចិ ឥធ ជីវនកសត្តស្ស បច្ចុប្បន្នំ ជីវិតិន្ទ្រិយំ អារម្មណំ។ កិញ្ចាបិ សោ ន មរតិ, អថ ខោ បាណាតិបាតោ ហោតិ ឯវ។ យថា កឹ “យថាក្កមេន ឋិតេ សត្ត ជនេ ឯកេន កណ្ឌេន វិជ្ឈិត្វា មារេមី”តិ បុព្ពភា

គេ ចិន្តេត្វា សន្និដ្ឋានកាលេ តេសុ ឯកស្ស ជីវិតមារម្មណំ កត្វា កណ្ឌំ វិស្សជ្ជេតិ, កណ្ឌោ តំ វិរជ្ឈិត្វា ឥតរេ ឆ ជនេ មារេតិ, ឯវំ សន្តេបិ អយំ បាណាតិបាតី ឯវ ហោតិ, ឯវមិធាបិ “យោ កោចី”តិ វិកប្បេន្តស្ស វធកចេតនាយស្ស កស្សចិ ជីវិតារម្មណំ កត្វា បវត្តតិ, តស្មឹ អមតេបិ ឥតរស្ស វសេន បាណាតិបាតី។ សចេ អរហា ហុត្វា បរិនិព្ពាយតិ, អរហន្តឃាតកោវ ហោតិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ ឯវរូបេសុ។ អយមេវ ហេត្ថ អាចរិយបរម្បរាគតា យុត្តិ វិនិច្ឆយកថាតិ វុត្តំ។

បតនរូបំ បមាណន្តិ ឯត្ថ យថា មាតុយា បតិត្វា បរិវត្តលិង្គាយ មតាយ សោ មាតុឃាតកោ ហោតិ, ន កេវលំ បុរិសឃាតកោ, តស្មា បតនស្សេវ វសេន អាបត្តិ។ កស្មា? បតនរូបមរណរូបានំ ឯកសន្តានត្តា, តទេវ ហិស្ស ជីវិតិន្ទ្រិយំ, តស្ស ហិ បរិវត្តនំ នត្ថិ, ឥត្ថិបុរិសិន្ទ្រិយានេវ បវត្តិយំ និរុជ្ឈនុប្បជ្ជនកានិ, ឥត្ថិបុរិសោតិ ច តត្ថ វោហារមត្តមេវ, តស្មា មាតុឃាតកោវ, ន បុរិសឃាតកោតិ, យថា តស្ស បតនរូបវសេនាបត្តិ, តថា ឥធាបិ បតនរូបវសេន ថុល្លច្ចយំ ឯកសន្តានត្តាតិ អយំ បឋមថេរវាទេ យុត្តិ។ ទុតិយេ កិញ្ចាបិ បេតោ បតិតោ, យក្ខោ ច, អថ ខោ អហេតុកបដិសន្ធិកត្តា អកុសលវិបាកស្ស “វាមេន សូករោ ហោតី”តិ (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.២៩៦; មហានិ. អដ្ឋ. ១៦៦) ឯត្ថ វុត្តយក្ខានំ បដិសន្ធិ វិយ សព្ពរូបានំ សាធារណត្តា, អមនុស្សជាតិកត្តា ច តិរច្ឆានរូបេន មតេ មរណរូបវសេន បាចិត្តិយំ, វត្ថុវសេន លហុកាបត្តិយា បរិវត្តនា ហោតិ ឯវ តត្ថជាតក រុក្ខាទិឆេទនបាចិត្តិយបរិវត្តនំ វិយ។ អយមេវ យុត្តតរោ, តស្មា បច្ឆា វុត្តោ។ បារាជិកស្ស បន មនុស្សជាតិកោ យថា តថា វា បតិត្វា យថា តថា វា មរតុ, បារាជិកមេវ គរុកត្តា។ គរុកាបត្តិយា ហិ វិបរិវត្តនា នត្ថីតិ វុត្តំ។

> ថុល្លច្ចយំ តិរច្ឆានេ, មតេ ភេទស្ស ការណំ;
> សរូបមរណំ តិស្សោ, ផុស្សោ មញ្ញេតិ អញ្ញថា។

គណ្ឋិបទេ បន “ទុតិយវាទេ បុថុជ្ជនស្ស បតិត្វា អរហត្តំ បត្វា មរន្តស្ស វសេន វុត្តោ”តិ លិខិតំ។ “តិរច្ឆានេ”តិ ឯត្ថ កេចិ វទន្តិ “ទេវា អធិប្បេតា”តិ។ “សកសករូបេនេវ មរណំ ភវតិ នាញ្ញថា”តិ ច វទន្តិ។ **យក្ខបេតរូបេន មតេបិ ឯសេវ នយោ**តិ ថុល្លច្ចយន្តិ អត្ថោ។ “តិរច្ឆានគតមនុស្សវិគ្គហមរណេ វិយា”តិ លិខិតំ។ **បហារំ លទ្ធា**តិ សត្តានំ មារណត្ថាយ កតត្តា វុត្តំ។

១៧៧. **សាធុ សុដ្ឋុ មរតូ**តិ វចីភេទំ ករោតិ។ **វិសភាគរោគោ**តិ សរីរដ្ឋោ គណ្ឌបីឡកាទិ។

១៧៨. **កាឡានុសារី**តិ ឯកិស្សា លតាយ មូលំ កិរ។ មហាកច្ឆបេន កតបុប្ផំ វា។ **ហំសបុប្ផ**ន្តិ ហំសានំ បក្ខបត្តំ។ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន សាហត្ថិកាណត្តិកនយញ្ចេត្ថ យោជេត្វា កាយវាចាចិត្តតោ សមុដ្ឋានវិធិ ទស្សេតព្ពោ។

បទភាជនីយវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វិនីតវត្ថុវណ្ណនា

១៨០. **មរណត្ថិកាវ ហុត្វា**តិ ឥមស្ស កាយស្ស ភេទេន សគ្គបាបនាធិប្បាយត្តា អត្ថតោ មរណត្ថិកាវ ហុត្វា ឯវំអធិប្បាយិនោ មរណត្ថិកា នាម ហោន្តីតិ អត្តនោ មរណត្ថិកភាវំ អជានន្តា អាបន្នា បារាជិកំ។ ន ហិ តេ “អត្តនោ ចិត្តប្បវត្តឹ ន ជានន្តី”តិ វុច្ចន្តិ។ **វោហារវសេនា**តិ បុព្ពភាគវោហារវសេន។ សន្និដ្ឋានេ បនេតំ នត្ថិ។ បាសេពទ្ធសូករមោចនេ វិយ ន ហោតិ។ **យថានុសន្ធិនា**តិ អន្តរា អមរិត្វាតិ អត្ថោ។ **អប្បដិវេក្ខិត្វា**តិ អវិចារេត្វា។ ហេដ្ឋិមភាគេ ហិ កិស្មិញ្ចិ វិជ្ជមានេ វលិ បញ្ញាយតិ។ **ទស្សិតេ**តិ ឧទ្ធរិត្វា ឋបិតេ។ **បដិពទ្ធ**ន្តិ តយា បដិពទ្ធំ, បរិភោគន្តរាយំ សង្ឃស្ស មា អកាសីតិ អត្ថោ។

១៨១-២. យស្មា កិរិយំ ទាតុំ ន សក្កា, តស្មា **“បឋមំ លទ្ធ”**ន្តិ វុត្តំ។ បុព្ពេបិ អត្តនា លទ្ធបិណ្ឌបាតតោ បណីតបណីតំ ទេន្តោ តត្ថបិ អត្តការិយំ អទាសិ។ **អសញ្ចិច្ចា**តិ ឯត្ថ អញ្ញំ អាកឌ្ឍន្តស្ស អញ្ញស្ស បតនេ សព្ពេន សព្ពំ អភិសន្ធិ នត្ថិ។ **ន មរណាធិប្បាយស្សា**តិ បដិឃោ ច បយោគោ ច អត្ថិ, វធកចេតនា នត្ថិ។ **អជានន្តស្សា**តិ ឯត្ថ “វត្ថុអជាននវសេន អជានន្តស្ស ទោសោ នត្ថិ, ឥទំ កិរ តេសំ នានត្តំ។ ‘អសញ្ចិច្ចោ អហ’ន្តិ **បាឡិយំ** ន ទិស្សតិ។ **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តត្តា តថារូបាយ បាឡិយា ភវិតព្ព”ន្តិ វទន្តិ។ **នោ ចេ, ថុល្លច្ចយ**ន្តិ ឯត្ថ “ទុក្ខវេទនា ចេ នុប្បជ្ជតិ, ទុក្កដមេវា”តិ វទន្តិ, វីមំសិតព្ពំ។ **“មុគ្គរា** នាម ខាទនទណ្ឌកា។ **វេមា** នាម តេសំ ខាទនទណ្ឌកានំ ហេដ្ឋា ច ឧបរិ ច តិរិយំ ពន្ធិតព្ពទណ្ឌា”តិ លិខិតំ។ ហេដ្ឋាវ ទុវិធាបិ បឋន្តិ។ **ហត្ថប្បត្តោ វិយ ទិស្សតិ** “តស្ស វិក្ខេបោ មា ហោតូ”តិ **ឧបច្ឆិន្ទតិ**។ **វិសេសាធិគមំ ព្យាករិត្វា** តប្បភវំ សក្ការំ លជ្ជីយន្តោ **អាហារំ ឧបច្ឆិន្ទតិ** សភាគានំ ព្យាកតត្តា។ តេ ហិ កប្បិយខេត្តំ អារោចេន្តិ។

១៨៦. **អកតវិញ្ញត្តិយា**តិ ន វិញ្ញត្តិយា។ សា ហិ អនុញ្ញាតត្តា កតាបិ អកតា វិយាតិ អកតវិញ្ញត្តិ។ “‘វទេយ្យាថ, ភន្តេ យេនត្ថោ’តិ ឯវំ អកតដ្ឋានេ វិញ្ញត្តិ អកតវិញ្ញត្តី”តិ លិខិតំ។ តិត្ថិយភូតានំ មាតាបិតូនំ សហត្ថា ទាតុំ ន វដ្ដតីតិ។ **បិតុច្ឆា** នាម បិតុភគិនី។ **សចេបិ ន យាចន្តិ** “យាចិតុំ ទុក្ខ”ន្តិ, សយំ វា ឯវំ វត្តុមសក្កោន្តា។ “យទា តេសំ អត្ថោ ភវិស្សតី”តិ អាភោគំ កត្វា វា។ “‘**វេជ្ជកម្មំ វា ន ហោតី**’តិ វចនតោ យាវ សត្តមោ កុលបរិវដ្ដោ, តាវ ភេសជ្ជំ កាតុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ **សព្ពបទេសូ**តិ មហាមាតុយាចូឡមាតុយាតិអាទីនំ។

វុត្តនយេន បរិយេសិត្វាតិ “សាមណេរេហិ វា”តិអាទិនា។ “ន អកតវិញ្ញត្តិយា”តិ វទន្តិ។ “បច្ឆាសីសតិ សចេ, ទុក្កដ”ន្តិ វទន្តិ។ **កប្បិយវសេនា**តិ បុប្ផំ អានេថាតិអាទិនា។ “**បូជំ អកាសី**’តិ វុត្តត្តា សយំ គហេតុំ ន វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។

“**ភណថា**”**តិ វុត្តេ បន កាតព្ពំ**។ ធម្មញ្ហិ វត្តុំ វដ្ដតិ។ **នោ ចេ ជានន្តិ, ន បាទា អបនេតព្ពា**។ អវមង្គលន្តិ ហិ គណ្ហន្តិ។

ចោរនាគស្ស ហិ អាមដ្ឋំ ទិន្នេ កុជ្ឈិស្សតិ, អនាមដ្ឋំ ន វដ្ដតីតិ អង្គុលន្តរេ ថោកំ ភត្តំ គហេត្វា បត្តេ ភត្តំ សព្ពំ អទាសិ, សោ តេន តុស្សិ។ **វរបោត្ថកចិត្តត្ថរណ**ន្តិ សិព្ពិត្វា កាតព្ពត្ថរណវិកតិ។ **បិតុរាជា** ទមិឡស្ស បរាជិតោ **រោហណេ** សោឡសវស្សានិ វសិត្វា មិត្តាមច្ចបរិវុតោ “រជ្ជំ គណ្ហាមី”តិ អាគន្ត្វា អន្តរាមគ្គេ អប្បមត្តកស្ស ការណា ឯកំ អមច្ចំ ឃាតាបេសិ។ សេសា ភយេន បលាយន្តា អរញ្ញេ អន្តរាមគ្គេ ចោរេហិ វិលុត្តា **ហម្ពុគល្លកវិហារំ** គន្ត្វា តត្ថ ចាតុនិកាយិកតិស្សត្ថេរោ តេសំ សង្គហំ កត្វា បុន អានេត្វា រញ្ញោ ទស្សេសិ, តេហិ សទ្ធឹ រជ្ជំ គហេត្វា រាជា **ហម្ពុគល្លកតិស្សត្ថេរស្ស** អភយគិរិវិហារំ អកាសិ។ សេសាបិ ឯកេកវិហារំ ការាបេសុំ កិរ។

១៨៧. ចោរសមីបំ បេសេន្តោ “**វាឡយក្ខវិហារំ** បេសេតី”តិ ឥមិនា សទិសោ។ កស្មា? មរណាធិប្បាយត្តា។ តឡាកាទីសុ មច្ឆាទិគ្គហណត្ថំ កេវដ្ដំ អញ្ញាបទេសេន “តឡាកតីរំ គច្ឆា”តិ បហិណន្តស្ស បាណាតិបាតេន ភវិតព្ពំ, “វាឡយក្ខវិហារំ បាហេសី”តិ ឥមស្ស សទិសោ។ កស្មា? “មរណាធិប្បាយត្តា”តិ វចនស្សានុលោមតោ, **អដ្ឋកថាយ**ម្បិ “ឯវំ វាឡយក្ខម្បី”តិ វុត្តត្តា។

១៨៨. **តំ តត្រដ្ឋិតំ ឆិន្ទន្ត**ន្តិ **តំ**-សទ្ទោ ឯកច្ចេសុ នត្ថិ។ ឥតរេសុ បារាជិកថុល្លច្ចយំ អាបន្នោតិ អត្ថោ។ “ឥមំ ឆិន្ទិត្វា សីឃំ គន្ត្វា សង្ឃស្ស បត្តចីវរំ ទស្សាមី”តិ កុសលចិត្តេនបិ ឆិន្ទិតុំ ន វដ្ដតិ អននុញ្ញាតត្តា។ **អញ្ញស្ស បន ភិក្ខុនោ វដ្ដតិ** អនុញ្ញាតត្តា។

១៨៩. កថំ? កុដិរក្ខណត្ថញ្ហិ ភគវតា បដគ្គិទានាទិ អនុញ្ញាតំ, កុដិ នាមេសា ភិក្ខូនំ អត្ថាយ។ តស្មា “ភិក្ខុរក្ខណត្ថំ អញ្ញស្ស ភិក្ខុស្ស វដ្ដតី’តិ វត្តព្ពមេត្ថ នត្ថី”តិ វុត្តំ។ យទិ ឯវំ អច្ឆិន្នចីវរស្ស នគ្គភាវប្បដិច្ឆាទនត្ថំ ភូតគាមបាតព្យតា ភគវតា អនុញ្ញាតា, ជីវិតរក្ខណត្ថញ្ច សប្បទដ្ឋកាលេ អនុញ្ញាតំ, តស្មា “អបិ ជីវិតំ បរិច្ចជិតព្ពំ, ន ច រុក្ខោ វា ឆិន្ទិតព្ពោ”តិអាទិ ន វត្តព្ពំ សិយា, តស្មា តំ និទស្សនំ អប្បមាណំ, អដ្ឋកថាចរិយោ ឯវេត្ថ បមាណំ។ ឯត្ថ បនាយំ អាចរិយស្ស តក្កោ – អរិយបុគ្គលេសុបិ សត្តា នត្ថិយំ បស្សិត្វា អប្បសាទំ កត្វា និរយូបគា ភវិស្សន្តិ , តថា សប្បា ច ឌំសិត្វា, តេសំ បាបវិមោចនត្ថំ ភូតគាមបាតព្យតា អនុញ្ញាតា។ ទានបតីនំ ចិត្តរក្ខណត្ថំ បដគ្គិទានាទិ។ អញ្ញថា លោកស្ស បុញ្ញន្តរាយោ, សង្ឃស្ស ច លាភន្តរាយោ ហោតិ។ វធកស្ស បន ចិត្តហិតករណំ នត្ថិ, តំ បន អវីតិក្កមំ, ជីវិតបរិច្ចជនំ បស្សិត្វា វា “អហោ ទុក្ករំ កត”ន្តិ បសាទមេវ លភេយ្យុន្តិ អត្តនោ ន វដ្ដតិ, អញ្ញស្ស វដ្ដតិ។ អញ្ញថា តិត្ថិយានំ អសទ្ធម្មសិទ្ធិយាតិ។ **គណ្ឋិបទេ** បន “ជីវិតត្ថាយ រុក្ខំ ឆិន្ទន្តស្ស អត្តសិនេហវសេន ឆិន្ទនតោ អកុសលត្តា ន វដ្ដតិ, អញ្ញស្ស វដ្ដតី”តិ លិខិតំ។ អនេកេសុ រុក្ខេន ឱត្ថតេសុ, ឱបាតេ វា បតិតេសុ អញ្ញេន អញ្ញស្សត្ថាយ រុក្ខឆេទនាទិ កាតុំ វដ្ដតិ, កស្មា? បរ បរិត្តាណាធិប្បាយតោតិ។ **បរិត្ត**ន្តិ រក្ខណំ, តំ ទស្សេតុំ “**សមន្តា ភូមិតច្ឆន**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

១៩១. **តីហិ មារិតេ បន វិសង្កេត**ន្តិ ឯត្ថ តីសុ ឯកេន មារិតេបិ “ខេត្តមេវ ឱតិណ្ណត្តា បារាជិក”ន្តិ វុត្តត្តា តយោបិ ឯកតោ ហុត្វា មារេន្តិ ចេ, អាបជ្ជតិ, តេនេវ វុត្តំ “**បរិច្ឆេទព្ភន្តរេ វា អវិសង្កេត**”ន្តិ។ “**បរិច្ឆេទាតិក្កមេ បន សព្ពត្ថ វិសង្កេតំ ហោតី**”តិ វុត្តត្តា ទ្វិន្នំ ពលំ គហេត្វា តតិយោ ចេ មារេតិ អាបជ្ជតិ វិយ ទិស្សតិ, វីមំសិតព្ពំ។ “**ទ្វេ មារេន្តូ**”**តិ វុត្តេ ឯកេន វា ទ្វីហិ វា មារិតេ បារាជិក**ន្តិ “ទ្វិន្នំ បហារានំ មរណេ សតិ ទ្វេ មារិតា នាម ហោន្តិ, អសតិ ឯកោវ ហោតិ, តស្មា វិជានិតព្ព”ន្តិ វទន្តិ។

តតិយបារាជិកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ចតុត្ថបារាជិកំ

វគ្គុមុទាតីរិយភិក្ខុវត្ថុវណ្ណនា

១៩៣. ចតុត្ថេ វគ្គុ ច សា មោទយតិ ច សត្តេតិ **វគ្គុមុទា**។ “វគ្គមទា”តិបិ បាឋោ, តស្ស វគ្គុ ច សា បសន្ន សុទ្ធតរង្គសមិទ្ធត្តា សុខុមា ចាតិ អត្ថោ ជីវិតវគ្គត្ថនិតា ជីវិតត្ថន្តិ នីលុប្បលន្តិអាទីសុ វិយ។ មទស្សាតិ ច ពហុខជ្ជភោជ្ជបានាទិសមិទ្ធា នទី ឆណទិវសេសូតិ និរុត្តិ វេទិតព្ពា។ វគ្គុ បរិសុទ្ធាតិ លោកេន សម្មតាតិ កិរ អត្ថោ។ **ភាសិតោ** ភវិស្សតីតិ បាឋសេសោ។

១៩៤-៥. វណ្ណវា វណ្ណវន្តោ វណ្ណវន្តានីតិបិ សិជ្ឈតិ កិរ ពហុវចនេន។ យស្មា ឥន្ទ្រិយានំ ឩនត្តំ, បូរត្តំ វា នត្ថិ, តស្មា “**អភិនិវិដ្ឋោកាសស្ស បរិបុណ្ណត្តា**”តិ វុត្តំ។ ឆដ្ឋស្ស អភិនិវិដ្ឋោកាសោ ហទយវត្ថុ។ ចតុតរិយាបថចក្កេ **បាកតិន្ទ្រិយេ**។ **អត្តនោ ទហតីតិ** អត្តនា ទហតិ, អត្តនា បដិវិទ្ធំ កត្វា បវេទេតីតិ អធិប្បាយោ។ **សន្តន្តិ** វត្ត មានំ។ **គោត្រភុនោ**តិ គោត្តមត្តំ អនុភវន្តា នាមមត្តកមេវាតិ អត្ថោ។

សវិកង្គសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៩៧. **បទភាជនេ** “តិស្សោ វិជ្ជា”តិ វុត្តត្តា អរូបាវចរជ្ឈានានិ បដិក្ខិត្តានីតិ ចេ? ន, តត្ថេវ “យំ ញាណំ, តំ ទស្សនំ, យំ ទស្សនំ, តំ ញាណ”ន្តិ ទស្សនបទេន វិសេសេត្វា វុត្តត្តា, តស្មា ឯវ **អដ្ឋកថាយំ “វិជ្ជាសីសេន បទភាជនំ វុត្ត**”ន្តិ វុត្តំ។ **ធុរំ កត្វា**តិ បុរិមំ កត្វា។

បទភាជនីយវណ្ណនា

១៩៩. អនាគតេ ឧប្បជ្ជនករាគាទីនំ ការណត្តា រាគាទយោវ **និមិត្តំ** នាម។ តិស្សន្នញ្ច វិជ្ជានំ អញ្ញតរំ សន្ធាយ “វិជ្ជានំ លាភីម្ហី”តិ ភណតិ, បារាជិកំ, ន វត្ថុវិជ្ជាទីនំ កិលេសនហានមេវ វុត្តំ, តំខណត្តា ឧត្តរិមនុស្ស ធម្មប្បវត្តិ ន ហោតីតិ ចេ? ន, មគ្គកិច្ចទីបនតោ។ តេនេវ “**មគ្គេន វិនា នត្ថី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ចិត្តន្តិ** ចិត្តស្ស វិគតនីវរណតាតិ អត្ថោ។ “យាវញ្ច វិជ្ជា អនាគតា, តាវ វិបស្សនាញាណស្ស លាភីម្ហី’តិ វទន្តោ យទិ លោកុត្តរំ សន្ធាយ វទតិ, សោបិ ច តថា ជានាតិ, បារាជិកមេវ លោកុត្តរស្សេបិ តំនាមត្តា”តិ វទន្តិ។ “**អវិសេសេនាបិ វទតោ បារាជិកំ វុត្ត**ន្តិ លោកុត្តរំ សន្ធាយ វទតោ ‘បារាជិក’ន្តិ វុត្តំ យុជ្ជតិ។ យថា កឹ ‘វិជ្ជានំ លាភីម្ហី’តិ ភណន្តោបិ បារាជិកមេវា’តិ វុត្តដ្ឋានេ វត្ថុវិជ្ជាទីនំ សម្ភវេបិ តាសំ អនធិប្បេតត្តា បារាជិកំ ហោតិ, ឯវមិធាបិ។ **ន សក្កា អញ្ញំ បមាណំ កាតុ**ន្តិ អត្តនោ គុណមារោចេតុកាមោ លោកិយេន សម្មិស្សំ អត្ថបដិសម្ភិទំ វទតោ បារាជិកន្តិ បមាណំ កាតុំ ន សក្កា, ឥតរថា ហោតី”តិ អបរេហិ វុត្តំ, “តំ បុព្ពាបរវិរុទ្ធំ, តស្មា វិជ្ជានិទស្សនំ ឥធ អនិទស្សនំ សាសនេ វត្ថុវិជ្ជាទីនំ វិជ្ជាវិធានាភាវា។ ភគវតា វិភត្តខេត្តបទេ វា តេសំ បរិយាយវចនានំ អនាមដ្ឋត្តា ន សក្កា អញ្ញំ បមាណំ កាតុ”ន្តិ លិខិតំ។ “បដិសម្ភិទានំ លាភីម្ហី’តិ វុត្តេ បរិយាយេន វុត្តត្តា ថុល្លច្ចយំ យុត្ត”ន្តិ វទន្តិ, វិចារេតព្ពំ។ **វីមំសិត្វា គហេតព្ព**ន្តិ “យោ តេ វិហារេ វសតី”តិអាទីហិ សំសន្ទនតោ បរិយាយវចនត្តា ថុល្លច្ចយំ វុត្តំ។ “និរោធសមាបត្តឹ សមាបជ្ជាមី’តិ វា ‘លាភីម្ហាហំ តស្សា’តិ វា វទតោបី”តិ វុត្តវចនម្បិ “សចេ បនស្សេវំ ហោតី”តិអាទិវចនម្បិ អត្ថតោ ឯកមេវ, សោបិ ហិ អត្តនោ វិសេសំ អារោចេតុមេវ វទតិ។ “យោ តេ វិហារេ វសតី’តិអាទីសុ អហំ-វចនាភាវា បរិយាយោ យុជ្ជតិ, ឥធ បន ‘លាភីម្ហាហំ តស្សា’តិ អត្តានំ និទ្ទិសតិ, តស្មា បារាជិកំ អាបជ្ជិតុំ យុត្តំ វិយា”តិ វទន្តិ។ “មហាបច្ចរិយាទិវចនំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មេសុ ឯកោបិ ន ហោតិ, តស្មា បរិយាយេន វុត្តត្តា ន ហោតី”តិ វទន្តិ, សុដ្ឋុ ឧបបរិក្ខិតព្ពំ។ ផលសច្ឆិកិរិយា-បទតោ បដ្ឋាយ ឯវ បាឋោ គហេតព្ពោ, ផលសច្ឆិកិរិយាយបិ ឯកេកម្បិ ឯកេកផលវសេន បារាជិកំ វេទិតព្ពំ។

រាគស្ស បហានន្តិអាទិត្តិកេ កិលេសប្បហានមេវ វុត្តំ, តំ បន យស្មា មគ្គេន វិនា នត្ថិ។ តតិយមគ្គេន ហិ រាគទោសានំ បហានំ, ចតុត្ថេន មោហស្ស, តស្មា “រាគោ មេ បហីនោ”តិអាទីនិ វទតោបិ បារាជិកំ។ **រាគា ចិត្តំ វិនីវរណតា**តិអាទិត្តិកេ លោកុត្តរមេវ វុត្តំ, តស្មា “រាគា មេ ចិត្តំ វិនីវរណ”ន្តិអាទីនិ វទតោ បារាជិកមេវាតិ។ **អកុប្បធម្មត្តា**តិ កេចិ ឧត្តរវិហារវាសិនោ។ កស្មា ន ហោតីតិ ចេ? “ឥតិ ជានាមិ, ឥតិ បស្សាមី”តិ វត្ត មានវចនេនេវ **មាតិកាយំ** វុត្តត្តា។ យទិ ឯវំ **បទភាជនេ** “សមាបជ្ជឹ, សមាបន្នោ”តិអាទិនា វុត្តត្តា “អតីតត្តភាវេ សោតាបន្នោម្ហី”តិ វទតោបិ ហោតូតិ ចេ? ន, អញ្ញថា អត្ថសម្ភវតោ។ កថំ? អទ្ធា បច្ចុប្បន្នវសេន វត្តមានតា គហេតព្ពាតិ ញាបនត្ថំ វុត្តំ, ន អតីតត្តភាវំ។ អតីតត្តភាវោ ហិ បរិយាយេន វុត្តត្តា “ថុល្លច្ចយ”ន្តិ វុត្តន្តិ អាចរិយា។

២០០. **"សចេបិ ន ហោតិ, បារាជិកមេវា"**តិ អដ្ឋានបរិកប្បវសេន វុត្តំ កិរ។ "ឥតិ វាចា តិវង្គិកា"តិ វក្ខតិ។ **នត្ថេត**ន្តិ បុរិមេ សតិ បច្ឆិមស្សាភាវា សមាបជ្ជី, សមាបន្នោតិ ឥមេសំ កិញ្ចាបិ អត្ថតោ កាលវិសេសោ នត្ថិ, វចនវិសេសោ បន អត្ថិ ឯវ។

២០៧. **ឧក្ខេដិតោ**តិ ឧត្តាសិតោ។ ខិដ ឧត្រាសនេ។

សុទ្ធិកវារកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វត្ថុកាមវារកថាវណ្ណនា

វិញ្ញត្តិបថេតិ វិជាននដ្ឋានេ, តេន "វិញ្ញត្តិបថមតិក្កមិត្វា ឋិតោ ភិក្ខុ ទិព្ពាយ សោតធាតុយា សុត្វា ជានាតិ, ន បារាជិកន្តិ ទីបេតី"តិ វុត្តំ។ **ឈានំ កិរ សមាបជ្ជិ**ន្តិ ឯត្ថ សោ ចេ "ឯស ភិក្ខុ អត្តនោ គុណទីបនាធិប្បាយេន ឯវំ វទតី"តិ ជានាតិ, បារាជិកមេវ។ អញ្ញថា ជានាតីតិ ចេ? បារាជិកច្ឆាយា ន ទិស្សតីតិ អាចរិយោ។

វត្ថុកាមវារកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អនាបត្តិភេទកថាវណ្ណនា

អនុល្លបនាធិប្បាយោតិ យទិ ឧល្លបនាធិប្បាយោ ភវេយ្យ, ទុក្កដមេវាតិ អបរេ។ "តំ បរតោ 'នាវុសោ, សក្កា បុថុជ្ជនេន អធិវាសេតុ'ន្តិ វត្វា សំសន្ទិត្វា គហេតព្ព"ន្តិ វុត្តំ។

បទភាជនីយវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វិនីតវត្ថុវណ្ណនា

២២៥-៦. ទុក្ករំ អាគារំ អាវជកាម អភិរតិវត្ថុសុ "យទិ ឧល្លបនាធិប្បាយោ ភវេយ្យ, បារាជិក"ន្តិ វទន្តិ, ការណំ បន ទុទ្ទសំ, ថុល្លច្ចយំ វុត្តំ វិយ, វីមំសិតព្ពំ។ **យានេន វា ឥទ្ធិយា វា គច្ឆន្តោបិ បារាជិកំ នាបជ្ជតី**តិ បទសា គមនវសេនេវ កតិកាយ កតាយ យុជ្ជតិ។ **"អបុព្ពំអចរិមំ គច្ឆន្តោ**តិ ហត្ថបាសំ អវិជហិត្វា អញ្ញមញ្ញស្ស ហត្ថំ គណ្ហន្តោ វិយ គច្ឆន្តោ"តិ វុត្តំ។ ឧង្ខេថ ឯថ គច្ឆាមាតិ ឯវំ សហគមនេ បុព្ពាបរា គច្ឆន្តោបិ នាបជ្ជតីតិ អាចរិយស្ស តក្កោ។ **វសន្តស្សា**តិ តថា វសន្តោ ចេ ឧបាសកេន ទិស្សតិ, បារាជិកោ ហោតិ។ "រត្តិំ វសិត្វា គច្ឆន្តោ ន បារាជិកោ"តិ វុត្តំ។ **នានាវេរជ្ជកា**តិ នានាជនបទវាសិនោ។ **សង្ឃលាភោ**តិ យថាវុឌ្ឍំ អត្តនោ បាបុណន កោដ្ឋាសោ។

២២៨. **ឥធា**តិ "កោ នុ ខោ"តិអាទិនា វុត្តេ បញ្ហាកម្មេ។ **ធម្មធាតុ** សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ។

២៣២. **ន ឧប្បដិបាដិយា**តិ ន សីហោក្កន្តវសេន អនុស្សរិ។ តស្មា អន្តរាភវភូតា ឯកា ឯវ ជាតីតិ បដិវិជ្ឈតីតិ អត្ថោ។

និគមនវណ្ណនា

២៣៣. **ចតុវីសតី**តិ ឯត្ថ មាតុឃាតកបិតុឃាតកអរហន្តឃាតកា តតិយបារាជិកំ អាបន្នា។ ភិក្ខុនិទូសកោ, លម្ពិអាទយោ ច ចត្តារោ បឋមបារាជិកំ អាបន្នា ឯវាតិ កត្វា កុតោ ចតុវីសតីតិ ចេ? ន, អធិប្បាយាជាននតោ។ មាតុឃាតកាទយោ ហិ ចត្តារោ ឥធានុបសម្បន្នា ឯវ អធិប្បេតា, លម្ពិអាទយោ ចត្តារោ កិញ្ចាបិ បឋមបារាជិកេន សង្គហិតា, យស្មា ឯកេន បរិយាយេន មេថុនធម្មបដិសេវិនោ ន ហោន្តិ, តស្មា វិសុំ វុត្តា។ "ឯកកម្មំ ឯកុទ្ទេសោ សមសិក្ខតា"តិ ឯវំ វុត្តសំវាសស្ស អភព្ពតាមត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ **"យថា បុរេ តថា បច្ឆា"**តិ។ អញ្ញថា នេសំ សមញ្ញាយបដិញ្ញាយភិក្ខុភាវោបិ នត្ថីតិ អាបជ្ជតិ។

ចតុត្ថបារាជិកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បារាជិកកណ្ឌវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សង្ឃាទិសេសកណ្ឌោ

១. សុក្កវិស្សដ្ឋិសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៣៥. “ឱក្កមន្តានន្តិ ប៉ាហោ។ ឯត្ថាហ – “យោ បន ភិក្ខូ”តិ ការកោ ឥធ កស្មា ន និទ្ទិដ្ឋោតិ? **អភិ-**និទ្ទេសេន ឥមស្ស សាបេក្ខាភាវទស្សនត្ថំ។ កថំ? កណ្ឌូវនាទិអធិប្បាយចេតនាវសេន ចេតេន្តស្ស កណ្ឌូវនាទិឧបក្កមេន ឧបក្កមន្តស្ស, មេថុនរាគវសេន ឩរុអាទីសុ ទុក្កដវត្ថូសុ, វណាទីសុ ថុល្លច្ចយវត្ថូសុ ច ឧបក្កមន្តស្ស សុក្កវិស្សដ្ឋិយា សតិបិ ន សង្ឃាទិសេសោ។ មោចនស្សាទសង្ខាតាធិប្បាយាបេក្ខាវ សុក្កវិស្សដ្ឋិ សតិ ឧបក្កមេ, ន អញ្ញថា “អនាបត្តិ ន មោចនាធិប្បាយស្សា”តិ វចនតោ។ តស្មា តទត្ថទស្សនត្ថំ ឥធ ការកោ ន និទ្ទិដ្ឋោ, អញ្ញថា “យោ បន ភិក្ខុ សញ្ចេតនិកំ សុក្កវិស្សដ្ឋិំ អាបជ្ជេយ្យា”តិ ការកេ និទ្ទិដ្ឋេ “ចេតេតិ ន ឧបក្កមតិ មុច្ចតិ, អនាបត្តី”តិ វុត្តវចនវិរោធោ។ “សញ្ចេតនិកាយ សុក្កវិស្សដ្ឋិយា អញ្ញត្រ សុបិនន្តា”តិ ភុម្មេ និទ្ទិដ្ឋេបិ សោវ វិរោធោ អាបជ្ជតិ, តស្មា តទុភយវចនក្កមំ អវត្វា “សញ្ចេតនិកា សុក្កវិស្សដ្ឋិ អញ្ញត្រ សុបិនន្តា”តិ វុត្តំ។ តត្ថ និមិត្តត្ថេ ភុម្មវចនាភាវតោ ហេតុត្ថនិយមោ ន កតោ ហោតិ។ តស្មិំ អកតេ សញ្ចេតនិកា សុក្កវិស្សដ្ឋិ អញ្ញត្រ សុបិនន្តា សង្ឃាទិសេសាបត្តិ, ឧបក្កមេ អសតិ អនាបត្តីតិ អយមត្ថោ ទីបិតោតិ វេទិតព្ពំ។

២៣៦-៧. **សញ្ចេតនិកា**តិ ឯត្ថ បឋមវិគ្គហេន ឧបសគ្គស្ស សាត្ថកតា ទស្សិតា, ទុតិយេន ឥកបច្ចយស្ស។ វាតបិត្តសេម្ហរុហិរាទិ**អាសយភេទតោ**តិ អត្ថោ។ **ធាតូ**តិ ឯត្ថ “បឋវីធាតុអាទយោ ចតស្សោ, ចក្ខុធាតុអាទយោ វា អដ្ឋារសា”តិ **គណ្ឋិបទេ** លិខិតំ។ **វត្ថិសីស**ន្តិ វត្ថិបុដស្ស សីសំ។ “អង្គជាតស្ស មូលំ អធិប្បេតំ, ន អគ្គសីស”ន្តិ វទន្តិ។ **តថេវា**តិ “និមិត្តេ ឧបក្កមតោ”តិអាទីំ គណ្ហាតិ។ **តតោ មុច្ចិត្វា**តិ “ន សកលកាយតោ, តស្មា បន ឋានា ចុតមត្តេ ហោតូ”តិ **គណ្ឋិបទេ** លិខិតំ។ “ទកសោតំ ឱតិណ្ណមត្តេ”តិ ឥមិនា ន សមេតីតិ ចេ ? តតោ ទកសោតោរោហណញ្ចេត្ថាតិអាទិ វុច្ចតិ។ តស្សត្ថោ – និមិត្តេ ឧបក្កមំ កត្វា សុក្កំ ឋានា ចាវេត្វា បុន វិប្បដិសារវសេន ទកសោតោរោហណំ និវារេតុំ អធិវាសេមីតិ។ តតោ ពហិ និក្ខមន្តេ អធិវាសេតុំ ន សក្កា, តថាបិ អធិវាសនាធិប្បាយេន អធិវាសេត្វា អន្តរា ទកសោតតោ ឧទ្ធំ និវារេតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ “អនិក្ខន្តេ វា”តិ វុត្តំ។ កស្មា? ឋានា ចុតញ្ហិ អវស្សំ ទកសោតំ ឱតរតីតិ អដ្ឋកថាធិប្បាយោ គណ្ឋិបទាធិប្បាយេន សមេតិ។ **តតោ មុច្ចិត្វា**តិ សកដ្ឋានតោ។ សកសរីរតោ ហិ ពហិ និក្ខន្តមេវ ហោតិ, តតោ “ពហិ និក្ខន្តេ វា អនិក្ខន្តេ វា”តិ វចនំ វិរុជ្ឈេយ្យ។ យស្មា បន តម្ហា តម្ហា សរីរបទេសា ចុតំ អវស្សំ ទកសោតំ ឱតរតិ, តស្មា វុត្តំ “ទកសោតំ ឱតិណ្ណមត្តេ”តិ, ឥមិនា ច អាបត្តិយា បាកដកាលំ ទស្សេតិ, កិំ វុត្តំ ហោតិ? មោចនស្សាទេន និមិត្តេ ឧបក្កមតោ សុក្កំ ពហុតរម្បិ សរីរបទេសា ចុតំ តត្ថ តត្ថ លគ្គាវសេសំ យត្តកំ ឯកា ខុទ្ទកមក្ខិកា បិវេយ្យ, តត្តកេ ទកសោតំ ឱតិណ្ណមត្តេ សង្ឃាទិសេសាបត្តិ។ វុត្តញ្ហិ **កង្ខាវិតរណិយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. សុក្កវិស្សដ្ឋិសិក្ខាបទវណ្ណនា) “ទកសោតំ អនោតិណ្ណេបិ សង្ឃាទិសេសោ”តិអាទិ។ តត្តកស្ស ពហិ និក្ខមនំ អសល្លក្ខេន្តោ “ចេតេតិ ឧបក្កមតិ ន មុច្ចតិ, អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា”តិ វចនតោ ថុល្លច្ចយន្តិ សញ្ញាយ ទេសេន្តោបិ ន មុច្ចតិ, បស្សាវម្បិ វណ្ណតំ បស្សិត្វា វត្ថិកោសគតស្ស បិច្ឆិលតាយ វា ញត្វា សង្ឃាទិសេសតោ វុដ្ឋាតព្ពំ។ អយមេត្ថ តតិយត្ថេរវាទេ យុត្តិ។ សព្ពាចរិយា ឥមេ ឯវ តយោ ថេរា, តេសម្បិ ទកសោតោរោហណំ និមិត្តេ ឧបក្កមនន្តិ អយំ ទុតិយោ វិនិច្ឆយោ សាធារណតោ ឯត្ថ, ឯវំ **ឧបតិស្សត្ថេរោ** វទតិ កិរ។

ឋានា ចុតញ្ហិ អវស្សំ ទកសោតំ ឱតរតីតិ កត្វា **“ឋានា ចាវនមត្តេនេវេត្ថ អាបត្តិ វេទិតព្ពា”**តិ វុត្តំ។ ទកសោតំ ឱតិណ្ណេ ឯវ អាបត្តិ។ សុក្កស្ស ហិ សកលំ សរីរំ ឋានំ, អនោតិណ្ណេ ឋានា ចុតំ នាម ន ហោតីតិ វីមំសិតព្ពំ។ អាភិធម្មិកត្ថា ថេរស្ស “សុក្កវិស្សដ្ឋិ នាម រាគសមុដ្ឋានា ហោតី”តិ (កថា. អដ្ឋ. ៣០៧) **កថាវត្ថុដ្ឋកថាយំ** វុត្តត្តា សម្ភវោ ចិត្តសមុដ្ឋានោ, “តំ អសុចឹ ឯកទេសំ មុខេន អគ្គហេសិ, ឯកទេសំ អង្គជាតេ បក្ខិបី”តិ (បារា. ៥០៣) វចនតោ ឧតុសមុដ្ឋានោ ច ទិស្សតិ, សោ ច ខោ អវីតរាគស្សេវ “អដ្ឋានមេតំ, ភិក្ខវេ, អនវកាសោ យំ អរហតោ អសុចិ មុច្ចេយ្យា”តិ (មហាវ. ៣៥៣; កថា. ៣១៣) វចនតោ។ **បរូបាហារដ្ឋកថាយំ** “អត្ថិ តស្ស អាសយោតិ តស្ស សុក្កស្ស ឧច្ចារបស្សាវានំ វិយ បតិដ្ឋានោកាសោ អត្ថី”តិ (កថា. អដ្ឋ. ៣០៩) ចនតោ តស្ស អាសយោតិ សិទ្ធំ។ បាកតិកចិត្តសមុដ្ឋានរូបំ វិយ អសំសដ្ឋត្តា, និក្ខមនតោ ច “វត្ថិសីសំ, កដិ, កាយោ”តិ តិធា សុក្កស្ស ឋានំ បកប្បេន្តិ អាចរិយា។ សប្បវិសំ វិយ តំ ទដ្ឋព្ពំ, ន ច វិសស្ស ឋាននិយមោ, កោធវសេន ផុសន្តស្ស ហោតិ, ឯវមស្ស ន ច ឋាននិយមោ, រាគវសេន ឧបក្កមន្តស្ស ហោតីតិ តក្កោ។

ខោភករណបច្ចយោ នាម ភេសជ្ជសេនាសនាហារាទិបច្ចយោ។ **សំសគ្គភេទតោបី**តិ ឯតេសុ ទ្វីហិបិ តីហិបិ។ **បហីនវិបល្លាសត្តា**តិ ឯត្ថ យំ កិញ្ចិ សុបិនន្តេន សេក្ខបុថុជ្ជនា បស្សន្តិ, តំ សព្ពំ វិបល្លត្ថំ អភូតមេវាតិ អាបជ្ជតិ។ តតោ “យំ បន បុព្ពនិមិត្តតោ បស្សតិ។ តំ ឯកន្តសច្ចមេវ ហោតី”តិ ឥទំ វិរុជ្ឈតិ, តស្មា ន វិសយំ

សន្ធាយ វុត្តំ។ សោ ហិ សច្ចោ វា ហោតិ, អលិកោ វាតិ កត្វា តញ្ច សន្ធាយ វុត្តំ សិយា, “អសេក្ខា បហីនវិបល្លាសត្តា សច្ចមេវ បស្សន្តិ, នាសច្ច”ន្តិ វត្តព្ពំ សិយា។ កិន្តុ ទស្សនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តញ្ហិ អភូតំ, អបស្សន្តោបិ ហិ បស្សន្តោ វិយ អសុណន្តោបិ សុណន្តោ វិយ អមុនន្តោបិ មុនន្តោ វិយ ហោតិ។ សច្ចម្បិ វិបស្សតីតិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។ **តំ រូបនិមិត្តាទិអារម្មណំ ន ហោតិ**, អាគន្តុកបច្ចុប្បន្នំ រូបនិមិត្តាទិអារម្មណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ កម្មនិមិត្តគតិនិមិត្តភូតានិ ហិ រូបនិមិត្តាទីនិ ភវង្គស្ស អារម្មណានិ ហោន្តិ ឯវ។ តត្ថ កម្មនិមិត្តមតីតមេវ, គតិនិមិត្តំ ថោកំ កាលំ បច្ចុប្បន្នំ សិយា។

ឦទិសានីតិ បច្ចក្ខតោ អនុភូតបុព្ពបរិកប្បិតាគន្តុកបច្ចុប្បន្នរូបនិមិត្តាទិអារម្មណានិ, រាគាទិសម្បយុត្តានិ ចាតិ អត្ថោ។ **មក្កដស្ស និទ្ទា លហុបរិវត្តា ហោតិ**។ សោ ហិ រុក្ខសាខគតោ បតនភយា អភិក្ខណំ ឧម្មីលតិ ច សុបតិ ច។ មនុស្សា កិញ្ចាបិ បុនប្បុនំ ឧម្មីលន្តិ សុព្យត្តតរំ បដិពុទ្ធា វិយ បស្សន្តិ, អថ ខោ បដិពុទ្ធានំ បុនប្បុនំ ភវង្គោតរណំ វិយ សុបិនកាលេបិ តេសំ ភវង្គោតរណំ ហោតិ, យេន “សុបតី”តិ វុច្ចតិ។ “ភវង្គចិត្តេន ហិ សុបតី”តិ វចនតោ ភវង្គោតរណំ ករជកាយស្ស និរុស្សាហសន្តភាវូបនិស្សយត្តា “និទ្ទា”តិ វុច្ចតិ។ សា ករជកាយស្ស ទុព្ពលភាវេន សុបិនទស្សនកាលេ ភវង្គតោ ឧត្តរណេ សតិបិ និរុស្សាហសន្តភាវប្បត្តិយា “បវត្តតី”តិ ច វុច្ចតិ, យតោ សត្តា “បដិពុទ្ធា”តិ ន វុច្ចន្តិ, ករជកាយស្ស និរុស្សាហសន្តសភាវប្បត្តិតោ ច តន្និស្សិតំ ហទយវត្ថុ ន សុប្បសន្នំ ហោតិ, តតោ តន្និស្សិតាបិ ចិត្តប្បវត្តិ អសុប្បសន្នវដ្ដិនិស្សិតទីបប្បភា វិយ។ តេនេវ **អដ្ឋកថាយំ** “ស្វាយំ ទុព្ពលវត្ថុកត្តា ចេតនាយ បដិសន្ធិំ អាកឌ្ឍិតុំ អសមត្ថោ”តិអាទិ វុត្តំ។

គណ្ឋិបទេ បន “ទុព្ពលវត្ថុកត្តាតិ សុបិនេ ឧបដ្ឋិតំ និមិត្តម្បិ ទុព្ពល”ន្តិ លិខិតំ។ តំ អនេកត្ថំ សព្ពម្បិ និមិត្តំ ហោតិ, ន ច ទុព្ពលារម្មណវត្ថុកត្តា ចេតនា, តាយ ចិត្តប្បវត្តិ ទុព្ពលា អតីតានាគតារម្មណាយ, បញ្ញត្តារម្មណាយ វា អទុព្ពលត្តា, អវត្ថុកាយ ទុព្ពលភាវោ ន យុជ្ជតិ ចេតនាយ អវត្ថុកាយ ភាវនាបភាវាយាតិរេកពលសព្ភាវតោ។ ភាវនាពលសមប្បិតញ្ហិ ចិត្តំ អរូបម្បិ សមានំ អតិភារិយម្បិ ករជកាយំ គហេត្វា ឯកចិត្តក្ខណេនេវ ព្រហ្មលោកំ បាបេត្វា ឋបេតិ។ តប្បដិភាគំ អនប្បិតម្បិ កាមាវចរចិត្តំ ករជកាយំ អាកាសេ លង្ឃនសមត្ថំ ករោតិ, បគេវេតរំ។ កឹ បនេត្ថ តំ អនុមានការណំ, យេន ចិត្តស្សេវ អានុភាវោតិ បញ្ញាយេយ្យ ចិត្តានុភាវេន វា លទ្ធាសេវនាទិកិរិយាវិសេសនិព្ពត្តិទស្សនតោ, តស្មា ទុព្ពលវត្ថុកត្តាតិ ទុព្ពលហទយវត្ថុកត្តាតិ អាចរិយស្ស តក្កោ។ អត្តនោ មន្ទតិក្ខាការេន តន្និស្សិតស្ស ចិត្តស្ស មន្ទតិក្ខភាវនិប្ផាទនសមត្ថញ្ច, ហទយវត្ថុ ចក្ខុសោតាទិវត្ថុ វិយ ឥន្ទ្រិយំ ភវេយ្យ, ន ចេតំ ឥន្ទ្រិយំ។ យតោ **ធម្មសង្គហេ** ឧបាទាយរូបបាឡិយំ ឧទ្ទេសារហំ ន ជាតំ។ អនិន្ទ្រិយត្តា ហិ តំ កាយិន្ទ្រិយស្ស អនន្តរំ ន ឧទ្ទិដ្ឋំ, វត្ថុរូបត្តា ច អវត្ថុរូបស្ស ជីវិតិន្ទ្រិយស្ស អនន្តរម្បិ ន ឧទ្ទិដ្ឋំ, តស្មា យំ វុត្តំ “តស្ស អសុប្បសន្នត្តា តន្និស្សិតា ច ចិត្តប្បវត្តិ អសុប្បសន្នា ហោតី”តិ, តំ ន សិទ្ធន្តិ ចេ? សិទ្ធមេវ អនិន្ទ្រិយានម្បិ សប្បាយាសប្បាយឧតុអាហារាទីនំ បច្ចយានំ សមាយោគតោ, ចិត្តប្បវត្តិយា វិការទស្សនតោ, បច្ចក្ខត្តា ច។ យស្មា អប្បដិពុទ្ធោបិ បដិពុទ្ធំ វិយ អត្តានំ មញ្ញតីតិ។ ឯត្តាវតា ករជកាយស្ស និរុស្សាហសន្តភាវាការវិសេសោ និទ្ទា នាម។ សា ចិត្តស្ស ភវង្គោតរណាការវិសេសេន ហោតិ, តាយ សមន្នាគតោ សត្តោ ភវង្គតោ ឧត្តិណ្ណោ សុបិនំ បស្សតិ, សោ “កបិមិទ្ធបរេតោ”តិ វុច្ចតិ, សោ សុត្តោ អប្បដិពុទ្ធោ ហោតីតិ អយមត្ថោ សាធិតោ ហោតិ។

យស្មា ភវង្គវារនិរន្តរតាយ អច្ចន្តសុត្តោ នាម ហោតិ, តស្មា “**យទិ តាវ សុត្តោ បស្សតិ, អភិធម្មវិរោធោ អាបជ្ជតី**”តិអាទិ វុត្តំ។ យស្មា បន និទ្ទាក្ខណេ ន បដិពុទ្ធោ នាម ហោតិ, តស្មា “**អថ បដិពុទ្ធោ បស្សតិ, វិនយវិរោធោ**”តិអាទិ វុត្តំ, យស្មា ច អខីណនិទ្ទោ, អនោតិណ្ណភវង្គោ ច អត្ថិ, តស្មា “**កបិមិទ្ធបរេតោ បស្សតី**”តិ វុត្តំ។ អញ្ញថា អយំ នេវ សុត្តោ ន បដិពុទ្ធោ, អត្តនា តំ និទ្ទំ អនោក្កន្តោ អាបជ្ជេយ្យ។ ឯត្តាវតា ច អភិធម្មោ, វិនយោ, នាគសេនត្ថេរវចនំ យុត្តិ ចាតិ សព្ពំ អញ្ញមញ្ញសំសន្ទិតំ ហោតិ។ តត្ថ **កបិមិទ្ធបរេតោ**តិ ភវង្គតោ ឧត្តិណ្ណនិទ្ទាបរេតោ។ សា ហិ ឥធ កបិមិទ្ធំ នាម។ “តត្ថ កតមំ មិទ្ធំ? យា កាយស្ស អកល្យតា អកម្មញ្ញតា…បេ… សុបនំ, ឥទំ វុច្ចតិ មិទ្ធ”ន្តិ (ធ. ស. ១១៦៣) ឯវមាគតំ។ ឥទញ្ហិ អរូបំ, ឥមស្ស ផលភូតោ ករជកាយស្ស អកល្យតា'បចលាយិកាសុបិ និទ្ទាវិសេសោ ការណោបចារេន “កបិមិទ្ធ”ន្តិ បវុច្ចតិ។ យញ្ចេវ “កបិមិទ្ធបរេតោ ខោ, មហារាជ, សុបិនំ បស្សតី”តិ (មិ. ប. ៥.៣.៥ ថោកំ វិសទិសំ) វុត្តន្តិ។

យំ តំ អាបត្តិវុដ្ឋានន្តិ ឯត្ថ យេន វិនយកម្មេន តតោ វុដ្ឋានំ ហោតិ, តំ ឥធ អាបត្តិវុដ្ឋានំ នាម។ **អវយវេ សមូហវោហារេន វា**តិ ឯត្ថ សាខច្ឆេទកោ រុក្ខច្ឆេទកោតិ វុច្ចតីតិអាទិ និទស្សនំ, វេទនាក្ខន្ធាទិ រូឡ្ហីសទ្ទស្ស និទស្សនំ។ **ន ច មយា**តិ វិមំសនបទស្ស តស្ស កិរិយំ សន្ធាយ, មោចនេ ច សន្និដ្ឋានំ សន្ធាយ មុច្ចនបកតិយា ចាតិ វុត្តំ។

២៦០. **គេហ**ន្តិ បញ្ចកាមគុណា។ **វនភង្គិយ**ន្តិ បាភតិកំ។ សម្បយុត្តសុខវេទនាមុខេន វាគោវ “អស្សាទោ”តិ វុត្តោ។ **សុបន្តស្ស ចា**តិ ឥទំ កបិមិទ្ធបរេតោ វិយ ភវង្គសន្តតិំ អវិច្ឆិន្ទិត្វា សុបន្តំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ, វីមំសិតព្ពំ។ **ជគ្គនត្ថាយា**តិ សោធនត្ថាយ។

២៦៦. “ទារុធីតលិកលេបចិត្តានំ អង្គជាតបដិនិជ្ឈានេបិ ទុក្កដ”ន្តិ វទន្តិ។ “ឧប្បន្នេ បរិឡាហេ មោចនរាគជោ”តិ លិខន្តិ។ វាលិកាយ វា “ហត្ថិកាមំ នស្សតី”តិ ឯត្ថ វិយ “អាបត្តិ ត្វ”ន្តិ សព្ពត្ថ បាឋោ។ “ឯហិ មេ ត្វំ, អាវុសោ សាមណេរ, អង្គជាតំ គណ្ហាហី”តិ អាគតត្តា “វចីកម្ម”ន្តិបិ វត្តុំ យុត្តំ វិយ ទិស្សតិ។ ឯវំ សន្តេ អញ្ញំ “ឯវំ ករោហី”តិ អាណត្តិយាបិ អាបត្តិ សិយាតិ សង្ករំ ហោតិ។ តស្មា ន វុត្តន្តិ គហេតព្ពន្តិ កេចិ។

២៦៧. “បុប្ផាវលិយំ សាសវឡិយ”ន្តិ ទុវិធោ កិរ។

សុក្កវិស្សដ្ឋិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. កាយសំសគ្គសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៧០. “ឱតិណ្ណោ”តិ ឥមិនាស្ស សេវនាធិប្បាយតា ទស្សិតា។ “វិបរិណតេន ចិត្តេន មាតុគាមេន សទ្ធិ”ន្តិ ឥមិនាស្ស វាយាមោ ទស្សិតោ។ “សទ្ធិ”ន្តិ ហិ បទំ សំយោគំ ទីបេតិ, សោ ច បយោគោ សមាគមោ អល្លីយនំ។ កេន ចិត្តេន? វិបរិណតេន ចិត្តេន, ន បត្តបដិគ្គហណាធិប្បាយាទិនាតិ អធិប្បាយោ។ “កាយសំសគ្គំ សមាបជ្ជេយ្យា”តិ ឥមិនាស្ស វាយមតោ ផស្សបដិវិជាននា ទស្សិតា ហោតិ។ វាយមិត្វា ផស្សំ បដិវិជានន្តោ ហិ សមាបជ្ជតិ នាម។ ឯវមស្ស តិវង្គសម្បត្តិ ទស្សិតា ហោតិ។ អថ វា **ឱតិណ្ណោ**។ កេន? វិបរិណតេន ចិត្តេន យក្ខាទិនា សត្តោ វិយ។ ឧបយោគត្ថេ វា ឯតំ ករណវចនំ។ ឱតិណ្ណោ វិបរិណតំ ចិត្តំ កូបាទី វិយ សត្តោ។ អថ វា “រាគតោ ឧត្តិណ្ណោ ភវិស្សាមី”តិ ភិក្ខុភាវំ ឧបគតោ, តតោ ឧត្តិណ្ណាធិប្បាយតោ វិបរិណតេន ចិត្តេន ហេតុភូតេន តមេវ រាគំ **ឱតិណ្ណោ**។ មាតុគាមេន អត្តនោ សមីបំ អាគតេន, អត្តនា ឧបគតេន វា។ ឯតេន មាតុគាមស្ស សារត្តតា វា ហោតុ វិរត្តតា វា, សា ឥធ អប្បមាណា, ន ភិក្ខុនីនំ កាយសំសគ្គេ វិយ ឧភិន្នំ សារត្តតាយ បយោជនំ អត្ថិ។

កាយសំសគ្គន្តិ ឧភិន្នំ កាយានំ សម្បយោគំ។ **បទភាជនេ** បន “សមាបជ្ជេយ្យាតិ អជ្ឈាចារោ វុច្ចតី”តិ វុត្តំ, តំ សមាបជ្ជនំ សន្ធាយ, ន កាយសំសគ្គំ។ កាយសំសគ្គស្ស សមាបជ្ជនា ហិ “អជ្ឈាចារោ”តិ វុច្ចតិ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន “យោ សោ កាយសំសគ្គោ នាម, សោ អត្ថតោ អជ្ឈាចារោ ហោតី”តិ វុត្តំ, តំ បរតោ **បាឡិយំ** “សេវនាធិប្បាយោ, ន ច កាយេន វាយមតិ, ផស្សំ បដិវិជានាតិ, អនាបត្តី”តិ (បារា. ២៧៩) វុត្តលក្ខណេន វិរុជ្ឈតីតិ។ ផស្សបដិវិជាននាយ ហិ សំសគ្គោ ទីបិតោ។ សោ ចេ អជ្ឈាចារោ ហោតិ, កថំ អនាបត្តិ ហោតីតិ។ សុវុត្តមេតំ, កិន្តុ “កាយសំសគ្គំ សមាបជ្ជេយ្យា”តិ បទំ ឧទ្ធរិត្វា “អជ្ឈាចារោ វុច្ចតី”តិ ឧភិន្នម្បិ បទានំ សាមញ្ញភាជនីយត្តា, សមាបជ្ជិតព្ពភាវេ សមាបជ្ជនាភាវេន “សោ អត្ថតោ អជ្ឈាចារោ ហោតី”តិ វុត្តំ សិយា។

“ហត្ថគ្គាហំ វា”តិ ឯត្ថ ហត្ថេន សព្ពោបិ ឧបាទិន្នកោ កាយោ សង្គហិតោ, ន ភិន្នសន្តានោ តប្បដិពទ្ធោ ហត្ថាលង្ការាទិ។ វេណិគ្គហណេន អនុបាទិន្នកោ អភិន្នសន្តានោ កេសលោមនខទន្តាទិកោ កម្មបច្ចយឧតុសមុដ្ឋានោ គហិតោតិ វេទិតព្ពំ។ តេនេវាហ **អដ្ឋកថាយំ** “អនុបាទិន្នកេនបិ កេនចិ កេសាទិនា ឧបាទិន្នកំ វា អនុបាទិន្នកំ វា ផុសន្តោបិ សង្ឃាទិសេសំ អាបជ្ជតិយេវា”តិ (បារា. អដ្ឋ. ២.២៧៤)។ តេន អនុបាទិន្នកានម្បិ កេសលោមាទីនំ អង្គភាវោ វេទិតព្ពោ។ ឯវំ សន្តេបិ “ផស្សំ បដិជានាតីតិ តិវង្គសម្បត្តិយា សង្ឃាទិសេសោ។ ផស្សស្ស អប្បដិវិជាននតោ ទុវង្គសម្បត្តិយា ទុក្កដ”ន្តិ ឥមិនា បាឡិអដ្ឋកថានយេន វិរុជ្ឈតីតិ ចេ? ន, តទត្ថជាននតោ។ ផុដ្ឋភាវញ្ហិ បដិវិជានន្តោបិ ផស្សំ បដិវិជានាតិ នាម, អយមេកោ អត្ថោ, តស្មា មាតុគាមស្ស, អត្តនោ ច កាយបរិយាបន្នានំ កេសាទីនំ អញ្ញមញ្ញំ ផុដ្ឋភាវំ ផុសិត្វា តំ សាទិយនំ ផស្សំ បដិវិជានាតិ នាម, ន កាយវិញ្ញាណុប្បត្តិយា ឯវ។ អនេកន្តិកញ្ហេត្ថ កាយវិញ្ញាណំ។ មាតុគាមស្ស ឧបាទិន្នកេន កាយេន, អនុបាទិន្នកេន វា កាយេន ភិក្ខុនោ ឧបាទិន្នកកាយេ ផុដ្ឋេ បសន្នកាយិន្ទ្រិយោ ចេ ហោតិ, តស្ស កាយវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តេនេវ ផស្សំ បដិវិជានាតិ នាម សោ ហោតិ។ អនុបាទិន្នកកាយោ, លោលុប្បោ អប្បសន្នកាយិន្ទ្រិយោ វា ហោតិ, តិមិរវាតេន ឧបហតកាយោ វា តស្ស កាយវិញ្ញាណំ នុប្បជ្ជតិ។ ន ច តេន ផស្សំ បដិវិជានាតិ នាម, កេវលំ សេវនាធិប្បាយេន វាយមិត្វា កាយសំសគ្គំ សមាបជ្ជន្តោ ផស្សំ បដិវិជានាតិ នាម មនោវិញ្ញាណេន, តេន វុត្តំ “កាយសំសគ្គំ សមាបជ្ជេយ្យាតិ ឥមិនាស្ស វាយមតោ ផស្សបដិវិជាននា ទស្សិតា”តិ។ អបរោបិ ភិក្ខុ មាតុគាមស្ស កាយបដិពទ្ធេន វា និស្សគ្គិយេន វា ផុដ្ឋោ កាយវិញ្ញាណំ ឧប្បាទេន្តេន ផស្សំ បដិវិជានាតិ នាម, តស្មា វុត្តំ “អនេកន្តិកញ្ហេត្ថ កាយវិញ្ញាណ”ន្តិ។ អបរោ វត្ថុំ បារុបិត្វា និទ្ទាយន្តំ មាតុគាមំ កាយសំ

សង្គាគេន វត្ថុស្ស ឧបរិភាគេ សណិកំ ផុសន្តោ វត្ថុន្តរេន និក្ខន្តលោមសម្ផស្សំ អប្បដិវិជានន្តោបិ សេវនាធិប្បាយោ កាយេន វាយមិត្វា ផស្សំ បដិវិជានាតិ នាម, សង្ឃាទិសេសំ អាបជ្ជតិ។ "នីលំ ឃដ្ដេស្សាមីតិ កាយំ ឃដ្ដេតិ, សង្ឃាទិសេសោ"តិ ហិ វុត្តំ។ អយំ ទុតិយោ អត្ថោ។ ឯវំ អនេកត្ថត្តា, ឯវំ ទុវិញ្ញេយ្យាធិប្បាយតោ ច **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** ផស្សបដិវិជាននំ អង្គន្តេវ ន វុត្តំ។ តស្មិញ្ហិ វុត្តេ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ, យំ ភិក្ខុ សង្ឃាទិសេសំ អាបជ្ជិត្វាបិ នខេន លោមេន សំសគ្គោ ទិដ្ឋោ, ន ច មេ លោមឃដ្ដនេន កាយវិញ្ញាណំ ឧប្បន្នំ, តិមិ វរាគចន្ទគត្តោ ចាហំ ន ផស្សំ បដិវិជានាមីតិ អនាបន្នសញ្ញី សិយាតិ ន វុត្តំ, អបិច "ផស្សំ បដិវិជានាតិ, ន ច ផស្សំ បដិវិជានាតី"តិ ច ឯតេសំ បទានំ **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តនយំ ទស្សេត្វា សោ បញ្ញាបេតព្វោ។ ឯត្តាវតា ន តទត្ថជាននតោតិ ការណំ វិត្ថារិតំ ហោតិ។

បទភាជនីយវណ្ណនា

២៧១. "**រត្តំ ចិត្តំ ឥមស្មិំ អត្ថេ អធិប្បេតំ វិបរិណត**"ន្តិ កិញ្ចាបិ សាមញ្ញេន វុត្តំ, **វិនីតវត្ថូសុ** "មាតុយា មាតុបេមេន អាមសតិ...បេ.... អាបត្តិ ទុក្កដស្សា"តិ វុត្តត្តា កាយសំសគ្គរាគេនេវ រត្តន្តិ វេទិតព្វំ។ តថា "មាតុគាមោ នាម មនុស្សិត្ថី"តិ កិញ្ចាបិ អវិសេសេន វុត្តំ, អថ ខោ អវិនដ្ឋិន្ទ្រិយាវ មនុស្សិត្ថី ឥធាធិប្បេតា "មតិត្ថិយា កាយសំសគ្គំ សមាបជ្ជិ...បេ.... អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា"តិ វុត្តត្តា។ "មនុស្សិត្ថី"តិ ឯត្តាវតា សិទ្ធេ "ន យក្ខី ន បេតី ន តិរច្ឆានគតា"តិ វចនំ អវិនដ្ឋិន្ទ្រិយាបិ ន សព្ពា មនុស្សវិគ្គហា ឥត្ថី ឥធ មនុស្សិត្ថី នាម។ យក្ខិអាទយោ ហិ អត្តនោ ជាតិសិទ្ធេន ឥទ្ធិវិសេសេន ឥជ្ឈន្តិយោ មនុស្សវិគ្គហាបិ ហោន្តីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ តាសុ យក្ខី ថុល្លច្ចយវត្ថុ ហោតិ វិនីតវត្ថូសុ យក្ខិយា កាយសំសគ្គេន ថុល្លច្ចយស្ស វុត្តត្តា។ តទនុលោមត្តា បេតិត្ថី, ទេវិត្ថី ច ថុល្លច្ចយវត្ថុ។ តិរច្ឆានគតិត្ថី ទុក្កដវត្ថុ។ តិរច្ឆានគតមនុស្សវិគ្គហិត្ថី ច ថុល្លច្ចយវត្ថុមេវាតិ ឯកេ។ **វិភង្គេ** បន "មនុស្សិត្ថី ច ហោតិ មនុស្សិត្ថិសញ្ញី"តិ បាឡិយា អភាវេន "ឥត្ថី ច ហោតិ យក្ខិសញ្ញី"តិអាទិវចនេ សតិ យក្ខិអាទីនំ អនិត្ថិតាបសង្គតោ, "ឥត្ថី ច ហោតិ ឥត្ថិសញ្ញី"តិអាទិម្ហិ យក្ខិអាទីនំ អន្តោករណេ សតិ តាសំ សង្ឃាទិសេសវត្ថុភាវប្បសង្គតោ ច យក្ខិអាទយោ ន វុត្តាតិ វេទិតព្វា។ ឯកេ បន "**វិនីតវត្ថុម្ហិ** 'អញ្ញតរោ ភិក្ខុ តិរច្ឆានគតិត្ថិយា កាយ...បេ.... ទុក្កដស្សា'តិ ឯត្ថ អមនុស្សវិគ្គហា បាកតិកតិរច្ឆានគតិត្ថី អធិប្បេតា, តស្មា ទុក្កដំ វុត្តំ។ 'ឥត្ថី ច ហោតិ តិរច្ឆានគតសញ្ញីតិ តិរច្ឆានគតា ច ហោតិ ឥត្ថិសញ្ញី'តិអាទិវារេសុបិ បាកតិកតិរច្ឆានគតោវ អធិប្បេតោ, សោ ច តិរច្ឆានគតបុរិសោវ។ តេនេវ ទុដ្ឋុល្លវាចាអត្តកាមបារិចរិយសិក្ខាបទេសុ មនុស្សបុរិសបដិសំយុត្តវារា វិយ តិរច្ឆានបដិសំយុត្តវារាបិ នាគតា"តិ វទន្តិ។ តថា បណ្ឌកោតិ ឥធ មនុស្សបណ្ឌកោវ, បុរិសោតិ ច ឥធ មនុស្សបុរិសោវ អាគតោ, តស្មា អមនុស្សិត្ថី អមនុស្សបណ្ឌកោ អមនុស្សបុរិសោ តិរច្ឆានគតិត្ថី តិរច្ឆានគតបណ្ឌកោ មនុស្សាមនុស្សតិរច្ឆានគតឧភតោព្យញ្ជនកា ចាតិ អដ្ឋ ជនា ឥធ នាគតា, តេសំ វសេន វត្ថុសញ្ញាវិមតិភេទវសេន អាបត្តិភេទាភេទវិនិច្ឆយោ, អនាគតវារគណនា ច អសម្មុយ្ហន្តេន វេទិតព្ពា, តថា តេសំ ទុកមិស្សកាទិវារា, អាបត្តិអនាបត្តិភេទវិនិច្ឆយោ ច។ "តត្ថ អមនុស្សបណ្ឌកអមនុស្សបុរិសតិរច្ឆានគតិត្ថិតិរច្ឆានគតបណ្ឌកាតិ ចត្តារោ ទុក្កដវត្ថុកា, អមនុស្សិត្ថិមនុស្សឧភតោព្យញ្ជនកា ថុល្លច្ចយវត្ថុកា, អមនុស្សឧភតោព្យញ្ជនកា តិរច្ឆានគតឧភតោព្យញ្ជនកា ទុក្កដវត្ថុកា, **បាឡិយំ** បន អមនុស្សិត្ថិយា អនាគតត្តា អមនុស្សបណ្ឌកា, ឧភតោព្យញ្ជនកា បុរិសា ច នាគតា។ តិរច្ឆានគតិត្ថី បណ្ឌកឧភតោព្យញ្ជនកា តិរច្ឆានគតបុរិសេន សមានគតិកត្តា នាគតា, មនុស្សឧភតោព្យញ្ជនកោ មនុស្សបណ្ឌកេន សមានគតិកត្តា អនាគតោ"តិ វទន្តិ។ **អដ្ឋកថាយំ** (បារា. អដ្ឋ. ២.២៨១) បន "នាគមាណវិកាយបិ សុបណ្ណមាណវិកាយបិ កិន្នរិយាបិ គាវិយាបិ ទុក្កដមេវា"តិ វុត្តត្តា តទេវ បមាណតោ គហេតព្វំ។

តត្រាយំ វិចារណា – "ន, ភិក្ខវេ, តិរច្ឆានគតស្ស និសិន្នបរិសាយ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិតព្ព"ន្តិ (មហាវ. ១៨៣) ឯត្ថ "តិរច្ឆានគតោតិ យស្ស ឧបសម្បទា បដិក្ខិត្តា"តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. និទានវណ្ណនា) **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តត្តា តិរច្ឆានគតមនុស្សវិគ្គហោ បាកតិកតិរច្ឆានគតតោ វិសិដ្ឋោ, តថា យក្ខបេតតិរច្ឆានគតមនុស្សវិគ្គហានំ "តិរច្ឆានគតស្ស ច ទុក្ខុប្បត្តិយំ អបិច ទុក្កដមេវា"តិ ឯត្ថ វិសេសេត្វា វុត្តត្តា ច "បតនរូបំ បមាណំ, ន មរណរូប"ន្តិ ឯត្ថ អាបត្តិវិសេសវចនតោ ច "ឧភតោ អវស្សុតេ យក្ខស្ស វា បេតស្ស វា បណ្ឌកស្ស វា តិរច្ឆានគតមនុស្សវិគ្គហស្ស វា អធក្ខកំ ឧព្ភជាណុមណ្ឌលំ កាយេន កាយំ អាមសតិ, អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា"តិ (បាចិ. ៦៦១) សាមញ្ញេន វចនតោ ច សោ វិសិដ្ឋោតិ សិទ្ធំ។ វិសិដ្ឋត្តា ច តិរច្ឆានគតមនុស្សវិគ្គហិត្ថិយា កាយសំសគ្គំ សមាបជ្ជន្តស្សាតិ វិសេសោ ហោតិ, តស្មា តត្ថ អាបត្តិវិសេសេន ភវិតព្វំ។ យទិ កាយសំសគ្គសិក្ខាបទេ តិរច្ឆានគតមនុស្សវិគ្គហិត្ថីបិ អធិប្បេតា, រូបសាមញ្ញេន សញ្ញាវិរាគត្តាសម្ភវតោ ទុដ្ឋុល្លវាចាអត្តកាមបារិចរិយសិក្ខាបទេសុបិ សា វត្តព្វា ភវេយ្យ, សា ចានាគតា។ សរូបេន សំខិត្តវារត្តា នាគតាតិ ចេ? ឥត្ថី ច ហោតិ តិរច្ឆានគតោ ច ឧភិន្នំ ឥត្ថិសញ្ញីតិ ឥធ អាគតត្តា បុរិសលិង្គនិទ្ទេសោ ន យុជ្ជតិ, តស្មា តិរច្ឆានគតបុរិសោ ច ឥធ អាគតោ, តិរច្ឆានគតមនុស្សវិគ្គហិត្ថិយា **បាឡិយំ** អនាគតាយបិ ទុក្កដមេវ **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តត្តាតិ ឥមស្ស វចនស្ស ការណច្ឆាយា បរិយេសិតព្ពាតិ អធិប្បាយោ។ តទំ ន យុជ្ជតិ។ កស្មា? ឥត្ថីនំ, បុរិសានញ្ច

ឯកតោ វចនេ បុរិសលិង្គសព្ភាវតោ។ ឥធ តិរច្ឆានគតបុរិសបណ្ឌកិត្ថិយោ តិស្សោបិ ឯកតោ សម្បិណ្ឌេត្វា “តិរច្ឆានគតោ”តិ វុត្តំ។

តត្ថ ច មនុស្សវិគ្គហាមនុស្សវិគ្គហេសុ ឥត្ថិបណ្ឌកបុរិសសញ្ញិតា យថាសម្ភវំ វេទិតព្ពា។ ទុដ្ឋុល្លវាចាទិសិក្ខាបទទ្វយេ វារានំ សំខិត្តត្តា បុរិសតិរច្ឆានគតាទយោ នាគតា។ យថាវុត្តេសុ អាបត្តិ, តថា តត្ថាបិ។ អញ្ញថា បុរិសំ ឱភាសន្តស្ស ច អនាបត្តីតិ បណ្ឌកំ ឱភាសន្តស្ស ច ថុល្លច្ចយន្តិ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** វុត្តំ។ តស្មា តេ វារា សំខិត្តាតិ បញ្ញាយន្តីតិ។ វិសេសោ ច បណ្ឌកេ, បុរិសេ, តិរច្ឆានគតេ ច ឥត្ថិសញ្ញិស្ស អត្ថិ, តថាបិ តត្ថ ទុក្កដំ វុត្តំ, តស្មា **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តមេវ បមាណន្តិ ទ្វិន្នមេតេសំ វាទានំ យត្ថ យុត្តិ វា ការណំ វា អតិរេកំ ទិស្សតិ, តំ វិចារេត្វា គហេតព្ពន្តិ អាចរិយោ។ ឯវរូបេសុ ឋានេសុ សុដ្ឋុ វិចារេត្វា កថេតព្ពំ។

តត្ថ **បាឡិយំ** អាគតវារគណនា តាវ ឯវំ សង្ខេបតោ វេទិតព្ពា – ឥត្ថិមូលកា បញ្ច វារា បណ្ឌកបុរិសតិរច្ឆានគតមូលកា ច បញ្ច បញ្ចាតិ វីសតិ វារា ឯកមូលកា, តថា ទុមូលកា វីសតិ, មិស្សកមូលកា វីសតីតិ សដ្ឋិ វារា, តានិ តីណិ វីសតិកានិ ហោន្តិ។ ឯកេកស្មិំ វីសតិកេ ឯកេកមូលវារំ គហេត្វា កាយេន កាយបដិពទ្ធវារា តយោ វុត្តា។ សេសា សត្តបញ្ញាស វារា សំខិត្តា, តថា កាយបដិពទ្ធេន កាយវារា តយោ វុត្តា, សេសា សំខិត្តា, ឯវំ កាយបដិពទ្ធេន កាយបដិពទ្ធវារេបិ និស្សគ្គិយេន កាយវារេបិ និស្សគ្គិយេន កាយបដិពទ្ធវារេបិ និស្សគ្គិយេន និស្សគ្គិយវារេបិ តយោ តយោ វារា វុត្តា, សេសា សំខិត្តា។ ឯវំ ឆន្នំ តិកានំ វសេន អដ្ឋារស វារា អាគតាតិ សរូបតោ វុត្តា, សេសា ទ្វេចត្តាលីសាធិកានិ តីណិ វារសតានិ សំខិត្តានិ។ តតោ បរំ មាតុគាមស្ស សារត្តបក្ខេ កាយេន កាយន្តិ ឯកមេកំ វឌ្ឍេត្វា បុព្ពេ វុត្តា អដ្ឋារស វារា អាគតាតិ ឯកវីសតិ វារា សរូបេន អាគតា, នវនវុតាធិកានិ តីណិ វារសតានិ សំខិត្តានិ។ តតោ បរំ អាបត្តានាបត្តិទីបកា ចត្តារោ សេវនាធិប្បាយមូលកា ចត្តារោ មោក្ខាធិប្បាយមូលកាតិ ទ្វេ ចតុក្កា អាគតា។

តត្ថាយំ វិសេសោ – យទិទំ មាតិកាយ បរាមសនបទំ, តេន យស្មា អាមសនាទីនិ ឆុបនបរិយោសានានិ ទ្វាទសបិ បទានិ គហិតានិ, តស្មា បទុទ្ធារំ អកត្វា “អាមសនា បរាមសនំ ឆុបន”ន្តិ អាហ។ **បរាមសនំ** នាម អាមសនា។ “ឆុបន”ន្តិ ហិ វុត្តេ បរាមសនម្បិ វិសុំ ឯកត្តំ ភវេយ្យាតិ វេទិតព្ពំ។ ឥត្ថី ច ហោតិ ឥត្ថិសញ្ញី ចាតិ ឥមស្មិំ បឋមវារេ ឯវំ ទ្វាទសបិ អាមសនាទីនិ យោជេត្វា ទស្សិតានិ។ តតោ បរំ អាទិម្ហិ ទ្វេ បទានីតិ ចត្តារិ បទានិ អាគតានិ, ឥតរានិ សំខិត្តានីតិ វេទិតព្ពានិ។ និស្សគ្គិយេន កាយវារាទីសុ បន សព្ពាការេន អលាភតោ អាមសនមេវេកំ អាគតំ, នេតរានិ។ “សញ្ចោបេតិ ហរតី”តិ បាឋោ, សញ្ចោបេតិ ច។ **គណ្ឋិបទេសុ** បន “**បុរិមនយេនេវា**តិ វដ្ដវត្ថាទីហិ បរិក្ខិបនេ”តិ ច បច្ឆា “**បុរិមនយេនេវា**តិ សម្មសនា ហោតី”តិ ច “វេណិគ្គាហេ អាបត្តិយា បញ្ញត្តត្តា លោមផុសនេបិ សង្ឃាទិសេសោ”តិ ច “តំ បកាសេតុំ **ឧបាទិន្នកេន ហី**តិអាទិ វុត្ត”ន្តិ ច លិខិតំ។

យថានិទ្ទិដ្ឋនិទ្ទេសេតិ ឥមស្មិំយេវ យថានិទ្ទិដ្ឋេ និទ្ទេសេ។ “សទិសំ អគ្គហេសី”តិ វុត្តេ តាទិសំ អគ្គហេសីតិ គរុកំ តត្ថ ការយេតិ អត្ថោ, កាយសំសគ្គវិភង្គេ វាតិ អត្ថោ។ ឥតរោបិ កាយបដិពទ្ធឆុបនកោ។ **គហណេ ចា**តិ គហណំ វា។ **វិរាគិតេ**តិ វិរទ្ធេ។ **សារត្ត**ន្តិ កាយសំសគ្គរាគេន រត្តំ, អត្តនា អធិប្បេតន្តិ អត្ថោ។ “មាតុភគិនិអាទិវិរត្តំ គណ្ហិស្សាមី”តិ វិរត្តំ ញាតិបេមវសេន គណ្ហិ, ឯត្ថ ទុក្កដំ យុត្តំ។ “កាយសំសគ្គរាគំ វា សារត្តំ គណ្ហិស្សាមី”តិ វិរត្តំ មាតរំ គណ្ហិ, អនធិប្បេតំ គណ្ហិ។ ឯត្ថ **មហាសុមត្ថេរ**វាទេន ថុល្លច្ចយំ “កាយំ គណ្ហិស្សាមី”តិ កាយប្បដិពទ្ធំ គណ្ហាតិ, ថុល្លច្ចយន្តិ លទ្ធិកត្តា។ “ឥត្ថី ច ហោតិ ឥត្ថិសញ្ញី សារត្តោ ច, ភិក្ខុ ច នំ ឥត្ថិយា កាយេន កាយំ អាមសតិ, អាបត្តិ សង្ឃាទិសេសស្សា”តិ (បារា. ២៧៣) វចនតោ សង្ឃាទិសេសោបិ ខាយតិ។ “វិរត្តំ គណ្ហិស្សាមី”តិ សារត្តំ គណ្ហាតិ, ឯត្ថាបិ សង្ឃាទិសេសោវ ខាយតិ “នីលំ ឃដ្ដេស្សាមី’តិ កាយំ ឃដ្ដេតិ, សង្ឃាទិសេសោ”តិ វចនតោ។ ឯត្ថ បន “ន បុព្ពភាគេ កាយសំសគ្គរាគត្តា”តិ **អនុគណ្ឋិបទេ** ការណំ វុត្តំ។ កេចិ បន “គរុកាបត្តិភយេន ‘នីលមេវ ឃដ្ដេស្សាមី’តិ វាយាមន្តោ កាយំ ឃដ្ដេតិ, បុព្ពភាគេ តស្ស ‘កាយបដិពទ្ធំ ឃដ្ដេស្សាមី’តិ បវត្តត្តា ទុក្កដេន ភវិតព្ព”ន្តិ វទន្តិ។ **ធម្មសិរិត្ថេរោ** “ឯវរូបេ សង្ឃាទិសេសោ”តិ វទតិ កិរ។ “ឥត្ថិឧភតោព្យញ្ជនកឥត្ថិយា បុរិសឧភតោព្យញ្ជនកបុរិសេ វុត្តនយេន អាបត្តិភេទោ, ឥត្ថិលិង្គស្ស បដិច្ឆន្នកាលេបិ ឥត្ថិវសេនេវ អាបត្តី”តិ វទន្តិ។

វិនីតវត្ថុវណ្ណនា

២៨១. **តិណណ្ឌុបក**ន្តិ ហិរិវេរាទិមូលានិ គហេត្វា កត្តព្ពំ។ **តាលបណ្ណមុទ្ទិក**ន្តិ តាលបណ្ណមយំ អង្គុលិមុទ្ទិកំ, តេន តាលបណ្ណមយំ កដំ, កដិសុត្តកំ, កណ្ណបិឡន្ធនាទិ សព្ពំ ន វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ។ តម្ពបណ្ណិវាសិនោ ឥត្ថិរូបំ លិខិតំ, កដិកបដញ្ច ន ឆុបន្តិ កិរ។ អាករតោ មុត្តមត្តោ។ **រតនមិស្សោ**តិ អលង្ការត្ថំ កតោ កញ្ចនលតាទិវិនទ្ធោ។

សុវណ្ណេន សទ្ធឹ យោជេត្វា បចិត្វាតិ សុវណ្ណរសំ បក្ខិបិត្វា បចិត្វា។ **ពីជតោ** ធាតុបាសាណតោ **បដ្ឋាយ**។ **ថេរោ ន កប្បតីតិ** “តុម្ហាកំ បេសិត”ន្តិ វុត្តត្តា។ “ចេតិយស្ស បូជំ ករោថា”តិ វុត្តេ វដ្ដតិ កិរ។ **ពុព្ពុឡកំ** តារកំ។ អារកូដលោហម្បិ ជាតរូបគតិកមេវ។

វុត្តញ្ហេតំ **អន្ធកដ្ឋកថាយំ** –

“អារកូដលោហំ សុវណ្ណសទិសមេវ, សុវណ្ណំ អនុលោមេតិ, អនាមាស”ន្តិ។

“ភេសជ្ជត្ថាយ បន វដ្ដតី”តិ វចនតោ **មហាអដ្ឋកថាយំ** វុត្តនយេកទេសោបិ អនុញ្ញាតោ ហោតីតិ តត្ថ តត្ថ អធិប្បាយំ ញត្វា វិភាវេតព្ពំ។

កាយសំសគ្គសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ទុដ្ឋុល្លវាចាសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៨៣. តតិយេ តយោ សង្ឃាទិសេសវារា តយោ ថុល្លច្ចយវារា តយោ ទុក្កដវារា តយោ កាយបដិពទ្ធវារាតិ ទ្វាទស វារា សរូបេន អាគតា។ តត្ថ តយោ សង្ឃាទិសេសវារា ទុតិយសិក្ខាបទេ វុត្តាតិ តិណ្ណំ វីសតិកានំ ឯកេកមូលា វារាតិ វេទិតព្ពា, តស្មា តេជ វិសេសាតិ បណ្ណាស វារា សំខិត្តា ហោន្តិ, អញ្ញថា ឥត្ថី ច ហោតិ វេមតិកោ សារត្តោ ច, ភិក្ខុ ច នំ ឥត្ថិយា វច្ចមគ្គំ បស្សាវមគ្គំ អាទិស្ស វណ្ណម្បិ ភណតិ…បេ… អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្ស។ ឥត្ថី ច ហោតិ បណ្ឌកបុរិសសញ្ញី តិរច្ឆានគតសញ្ញី សារត្តោ ច, ភិក្ខុ ច នំ ឥត្ថិយា វច្ចមគ្គំ បស្សាវមគ្គំ អាទិស្ស វណ្ណម្បិ ភណតិ អក្កោសតិបិ, អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្ស។ បណ្ឌកោ ច ហោតិ បណ្ឌកសញ្ញី សារត្តោ ច, ភិក្ខុ ច នំ បណ្ឌកស្ស វច្ចមគ្គំ អាទិស្ស វណ្ណម្បិ ភណតិ, អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សាតិ ឯវមាទីនំ អាបត្តិដ្ឋានានំ អនាបត្តិដ្ឋានតា អាបជ្ជេយ្យ, ន ចាបជ្ជតិ, បណ្ឌកេ ឥត្ថិសញ្ញិស្ស ទុក្កដន្តិ ទីបេតុំ “ឥត្ថី ច បណ្ឌកោ ច ឧភិន្នំ ឥត្ថិសញ្ញី អាបត្តិ សង្ឃាទិសេសេន ទុក្កដស្សា”តិ វុត្តត្តា “បណ្ឌកេ បណ្ឌកសញ្ញិស្ស ថុល្លច្ចយ”ន្តិ វុត្តមេវ ហោតិ, តស្មា សព្ពត្ថ សំខិត្តវារេសុ ថុល្លច្ចយដ្ឋានេ ថុល្លច្ចយំ, ទុក្កដដ្ឋានេ ទុក្កដម្បិ វុត្តមេវ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ តថា “ឥត្ថី ច ហោតិ វេមតិកោ សារត្តោ ច, ភិក្ខុ ច នំ ឥត្ថិយា វច្ចមគ្គំ បស្សាវមគ្គំ ឋបេត្វា អធក្ខកំ ឧព្ភជាណុមណ្ឌលំ អាទិស្ស វណ្ណម្បិ ភណតិ…បេ… ថុល្លច្ចយស្សា”តិអាទិនា នយេន ថុល្លច្ចយខេត្តេបិ យថាសម្ភវំ ឧទ្ធរិតព្ពា។ តថា “ឥត្ថី ច ហោតិ វេមតិកោ សារត្តោ ច, ភិក្ខុ ច នំ ឥត្ថិយា កាយបដិពទ្ធំ អាទិស្ស វណ្ណម្បិ ភណតិ…បេ… ទុក្កដស្សា”តិអាទិនា នយេន កាយបដិពទ្ធវារាបិ យថាសម្ភវំ ឧទ្ធរិតព្ពា។ កាយប្បដិពទ្ធវារត្តិកំ វិយ និស្សគ្គិយវារត្តិកំ លព្ភមានម្បិ អាបត្តិវិសេសាភាវតោ ន ឧទ្ធដំ។ កាយប្បដិពទ្ធវារត្តិកេ បន ទិន្នធនយត្ថា តម្បិ តទនុលោមា វារា ច ឧទ្ធរិតព្ពា។ សព្ពត្ថ ន-វិញ្ញូ តរុណទារិកា, មហល្លិកា ឧម្មត្តិកាទិកា ច អនធិប្បេតា, បគេវ បាកតិកា តិរច្ឆានគតិត្ថីនំ, តថា បណ្ឌកាទយោបីតិ វេទិតព្ពា។ សេសំ ទុតិយេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

បទភាជនីយវណ្ណនា

២៨៥. ***វុត្តនយមេវា***តិ “កាយសំសគ្គេ ឥត្ថិលក្ខណេនា”តិ លិខិតំ។ “ឥត្ថិលក្ខណេនា”តិ កិរ មហាអដ្ឋកថាបាឋោ។ **សីសំ ន ឯតី**តិ អក្កោសនំ ន ហោតិ, ឃដិតេ បន ហោតិ។ តត្រាយំ វិសេសោ – ឥមេហិ តីហិ ឃដិតេ ឯវ សង្ឃាទិសេសោ វច្ចមគ្គបស្សាវមគ្គានំ និយតវចនត្តា, អច្ចោឡារិកត្តា វា, ន អញ្ញេហិ អនិមិត្តាសីតិអាទីហិ អដ្ឋហិ។ តត្ថ អលោហិតាសិ, ធុវលោហិតាសិ, ធុវចោឡាសិ, បគ្ឃរណីសិ, ឥត្ថិបណ្ឌកាសិ, វេបុរិសិកាសីតិ ឯតានិ ឆ មគ្គានំ អនិយតវចនានិ, អនិមិត្តាសិ, និមិត្តមត្តាសីតិ ទ្វេ បទានិ អនច្ចោឡារិកានិ ច, យតោ អដ្ឋបទានិ “សង្ឃាទិសេសំ ន ជនេន្តី”តិ វុត្តានិ, តស្មា តានិ ថុល្លច្ចយវត្ថូនិ។ បរិព្ពាជកវត្ថុម្ហិ វិយ អក្កោសមត្តត្តា ទុក្កដវត្ថូនីតិ ឯកេ។ ឥត្ថិបណ្ឌកាសិ, វេបុរិសិកាសីតិ ឯតានេវ បទានិ សកលសរីរសណ្ឋានភេទទីបកានិ សុទ្ធានិ សង្ឃាទិសេសំ ន ជនេន្តិ សកលសរីរសាមញ្ញត្តា, ឥតរានិ ជនេន្តិ អសាមញ្ញត្តា។ តានិ ហិ បស្សាវមគ្គមេវ ទីបេន្តិ សិខរណី-បទំ វិយ។ **ឧភតោព្យញ្ជនាសី**តិ វចនំ បន បុរិសនិមិត្តេន អសង្ឃាទិសេសវត្ថុនា មិស្សវចនំ។ បុរិសឧភតោព្យញ្ជនកស្ស ច ឥត្ថិនិមិត្តំ បដិច្ឆន្នំ, បុរិសនិមិត្តំ បាកដំ ហោតិ។ យទិ តម្បិ ជនេតិ, កថំ អនិមិត្តាសីតិអាទិបទានិ ន សង្ឃាទិសេសំ ជនេន្តីតិ ឯកេ, តំ ន យុត្តំ។ បុរិសស្សាបិ និមិត្តាធិវចនតោ, “មេថុនុបសំហិតាហិ សង្ឃាទិសេសោ”តិ មាតិកាយ លក្ខណស្ស វុត្តត្តា ច មេថុនុបសំហិតាហិបិ ឱភាសនេ បដិវិជានន្តិយា សង្ឃាទិសេសោ, អប្បដិវិជានន្តិយា ថុល្លច្ចយំ, ឥតរេហិ ឱភាសនេ បដិវិជានន្តិយា ថុល្លច្ចយំ, អប្បដិវិជានន្តិយា ទុក្កដន្តិ ឯកេ, សព្ពំ សុដ្ឋុ វិចារេត្វា គហេតព្ពំ។

២៨៧. **ហសន្តោ**តិ យំ ឧទ្ទិស្ស ភណតិ, សា ចេ បដិវិជានាតិ, សង្ឃាទិសេសោ។

វិនីតវត្ថុវណ្ណនា

២៨៩. “បដិវុត្តំ នាមា”តិ បាឋោ។ **នោ**-សទ្ទោ អធិកោ។ “អក្ខរលិខនេនបិ ហោតី”តិ វទន្តិ, តំ អាវជ្ជនសមនន្តរវិធិនា សមេតិ ចេ, គហេតព្ពំ។

ទុដ្ឋុល្លវាចាសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. អត្តកាមបារិចរិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៩០. ចតុត្ថេ តយោ សង្ឃាទិសេសវារា អាគតា, សេសា សត្តបញ្ញាស វារា ថុល្លច្ចយទុក្កដាបត្តិកាយសំខិត្តាតិ វេទិតព្ពា, តតោ អញ្ញតរោ អសម្ភវតោ ឥធ ន ឧទ្ធដោ។ សេសយោជនក្កមោ វុត្តនយេន វេទិតព្ពោ។ **នគរបរិក្ខារេហី**តិ បាការបរិខាទីហិ នគរបរិវារេហិ។ **សេតបរិក្ខារោ**តិ សេតាលង្ការោ, សីលាលង្ការោតិ អត្ថោ (សំ. និ. អដ្ឋ. ៣.៥.៤)។ **ចក្កវីរិយោ**តិ វីរិយចក្កោ។ **វសលំ ទុគ្គន្ធ**ន្តិ និមិត្តំ សន្ធាយាហ, តទេវ សន្ធាយ “កឹ មេ បាបកំ, កឹ មេ ទុគ្គន្ធ”ន្តិ វុត្តំ។

២៩១. **សន្តិកេ**តិ យត្ថ ឋិតោ វិញ្ញាបេតិ។ “បឋមវិគ្គហេ សចេ បាឡិវសេន យោជេតីតិ កាមហេតុបារិចរិយាអត្ថោ។ **សេស**ន្តិ ‘អធិប្បាយោ’តិ បទំ ព្យញ្ជនំ អត្ថាភាវតោ។ ទុតិយេ បាឡិវសេន កាមហេតុ-បទានិ ព្យញ្ជនានិ តេសំ តត្ថ អត្ថាភាវតោ។ ឯវំ ចត្តារិ បទានិ ទ្វិន្នំ វិគ្គហានំ វសេន យោជិតានីតិ អបរេ វទន្តី”តិ វុត្តំ។

២៩៥. ឯតេសុ សិក្ខាបទេសុ មេថុនរាគេន វីតិក្កមេ សតិ សង្ឃាទិសេសេន អនាបត្តិ។ តស្មា “កឹ ភន្តេ អគ្គទានន្តិ។ មេថុនធម្ម”ន្តិ ឥទំ កេវលំ មេថុនធម្មស្ស វណ្ណភណនត្ថំ វុត្តំ, ន មេថុនធម្មាធិប្បាយេន តទត្ថិយា វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ, បរស្ស ភិក្ខុនោ កាមបារិចរិយាយ វណ្ណភណនេ ទុក្កដំ។ “យោ តេ វិហារេ វសតិ, តស្ស អគ្គទានំ ទេហី”តិ បរិយាយវចនេនបិ ទុក្កដំ។ “អត្តកាមបារិចរិយាយ វណ្ណំ ភាសេយ្យ។ យា មាទិសំ សីលវន្ត”ន្តិ ច វុត្តត្តាតិ ឯកេ។ បញ្ចសុ អង្គេសុ សព្ភាវា សង្ឃាទិសេសោវាតិ ឯកេ។ វិចារេត្វា គហេតព្ពំ។ **គណ្ឋិបទេ** បន “ឥមស្មឹ សិក្ខាបទទ្វយេ កាយសំសគ្គេ វិយ យក្ខិបេតីសុ ទុដ្ឋុល្លត្តកាមវចនេ ថុល្លច្ចយ’ន្តិ វទន្តិ។ **អដ្ឋកថាសុ** បន នាគត”ន្តិ លិខិតំ។ “ឧភតោព្យញ្ជនកោ បន បណ្ឌកគតិកោវា”តិ វទន្តិ។

អត្តកាមបារិចរិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. សញ្ចរិត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៩៧. **អហម្ហិ ទុគ្គតា**តិ អហំ អម្ហិ ទុគ្គតា។ **អហំ ខ្វយ្យោ**តិ ឯត្ថ អយ្យោតិ ពហុវចនំ ហោតិ។

២៩៨. **ឱយាចន្តី**តិ នីចំ កត្វា ទេវេ យាចន្តិ។ **អាយាចន្តី**តិ ឧច្ចំ កត្វា អាទរេន យាចន្តិ។ អលង្ការាទីហិ **មណ្ឌិតោ** កេសសំវិធានាទីហិ **បសាធិតោ**។ “មណ្ឌិតករណេ ទុក្កដ”ន្តិ វទន្តិ។

បទភាជនីយវណ្ណនា

៣០៣. សហ បរិវេណ្ណេន វត្តមានាតិ អត្ថោ។ ឆន្ទវាសិនី នាម “បិយា បិយំ វសេតី”តិ បាឡិ, បុរិសំ វាសេតីតិ អធិប្បាយោ។ “បិយោ បិយំ វាសេតី”តិ អដ្ឋកថា។

តំ កិរិយំ សម្បាទេស្សតីតិ អវស្សំ អារោចេន្តិយា ចេ អារោចេតីតិ អត្ថោ។ ទ្វិន្នំ មាតាបិតូនំ ចេ អារោចេតិ, សង្ឃាទិសេសោតិ វិនយវិនិច្ឆយេ “វត្ថុ ឱលោកេតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ វត្ថុម្ហិ ច **“ឧទាយិត្ថេរោ** គណិកាយ អារោចេសី”តិ វុត្តំ។ តំ “មាតាទីនម្បិ វទតោ វិសង្កេតោ នត្ថី”តិ អដ្ឋកថាវចនតោ និប្បយោជនំ។ **តំ បនេត**ន្តិ អាចរិយស្ស វចនំ។ **មាតុរក្ខិតំ ព្រូហី**តិ បេសិតស្ស គន្ត្វា មាតាបិតុរក្ខិតំ វទតោ តស្ស តស្សា មាតុរក្ខិតភាវេបិ សតិ វិសង្កេតមេវ, កស្មា? “បិតុរក្ខិតាទីសុ អញ្ញតរំ វទន្តស្ស វិសង្កេត”ន្តិ វុត្តត្តា ឥតរថា **អាទិ**-សទ្ទោ និរត្ថកោ សិយា។ ឯកំ ទសកំ ឥតរេន ទសកេន យោជេត្វា បុព្ពេ សុក្កវិស្សដ្ឋិយំ វុត្តនយត្តា មាតុរក្ខិតាយ មាតា អត្តនោ ធីតុសន្តិកំ បហិណតីតិ គហេតព្ពំ។

៣៣៨. អនភិនន្ទិត្វាតិ វចនមត្តមេវ, យទិបិ អភិនន្ទតិ, យាវ សាសនំ នារោចេតិ, តាវ “វីមំសិតោ”តិ ន វុច្ចតិ។ **សាសនារោចនកាលេ**តិ អាណាបកស្ស សាសនវចនក្ខណេ។ **តតិយបទេ វុត្តនយេនា**តិ ឯកង្គសម្បត្តិយា ទុក្កដន្តិ អត្ថោ។ **វត្ថុគណនាយ សង្ឃាទិសេសោ**តិ ឧភយវត្ថុគណនាយ កិរ។

៣៣៩. ចតុត្ថេ អនាបត្តីតិ ឯត្ថ បន “បដិគ្គណ្ហាតិ ន វីមំសតិ ន បច្ចាហរតិ, អនាបត្តីតិ ឯត្ថ វិយ ‘គច្ឆន្តោ ន សម្បាទេតិ, អាគច្ឆន្តោ វិសំវាទេតី’តិ អនាបត្តិបាឡិយាបិ ភវិតព្ពន្តិ ទស្សនត្ថំ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ, ឯកច្ចេសុ បោត្ថកេសុ “អត្ថី”តិបិ។

វិនីតវត្ថុវណ្ណនា

៣៤១. អលំវចនីយាតិ ន វចនីយា, និវារណេ **អលំ**-សទ្ទោ។ **ថេរបិតា វទតី**តិ ជិណ្ណបិតា វទតីតិ អត្ថោ។ កិញ្ចាបិ ឯត្ថ “ឥត្ថី នាម មនុស្សិត្ថី ន យក្ខី ន បេតី ន តិរច្ឆានគតា, បុរិសោ នាម មនុស្សបុរិសោ ន យក្ខោ”តិអាទិ នត្ថិ, តថាបិ កាយសំសគ្គាទីសុ “មនុស្សិត្ថី”តិ ឥត្ថីវវត្ថានស្ស កតត្តា ឥធាបិ មនុស្សិត្ថី ឯវាតិ បញ្ញាយតិ។ មេថុនបុព្ពភាគត្តា មនុស្សឧភតោព្យញ្ជនកោ ច ថុល្លច្ចយវត្ថុកោវ ហោតិ, សេសា មនុស្សបណ្ឌកឧភតោព្យញ្ជនកតិរច្ឆានគតបុរិសាទយោ ទុក្កដវត្ថុកាវ មិច្ឆាចារសាសនង្គសម្ភវតោតិ វេទិតព្ពំ។ យថាសម្ភវំ បន វារា ឧទ្ធរិតព្ពា។ បណ្ណត្តិអជាននេ វិយ អលំវចនីយភាវាជាននេបិ អចិត្តកតា វេទិតព្ពា។ **ទុដ្ឋុល្លាទីសុបី**តិ “ឥមស្មិម្បី”តិ វុត្តមេវ ហោតិ។ “លេខំ នេត្វា បដិលេខំ អារោចិតស្សាបិ សញ្ចរិត្តំ នត្ថិ សញ្ចរិត្តភាវម ជាននន្តស្សា”តិ វទន្តិ, វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។

សញ្ចរិត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. កុដិការសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៤២. យាចនាតិ “ទេថ ទេថា”តិ ចោទនា។ **វិញ្ញត្តី**តិ ឥមិនា នោ អត្ថោតិ វិញ្ញាបនា។ “ហត្ថកម្មំ យាចិតោ ឧបករណំ, មូលំ វា ទស្សតី”តិ យាចតិ, ន វដ្ដតីតិ។ វដ្ដតិ សេនាសនេ ឱភាសបរិកថាទីនំ លទ្ធត្តាតិ ឯកេ។ **អនជ្ឈាវុត្ថក**ន្តិ អស្សាមិកំ។ **ន អាហជំ បរិភុញ្ជិតព្ព**ន្តិ “សូបោទនវិញ្ញត្តិទុក្កដំ ហោតី”តិ វុត្តំ។ “កិញ្ចាបិ គរុភណ្ឌប្បហោនកេសូតិ វុត្តំ, តថាបិ យំ វត្ថុវសេន អប្បំ ហុត្វា អគ្ឃវសេន មហា ហរិតាលហិង្គុលិកាទិ, តំ យាចិតុំ ន វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។

៣៤៤. សោ កិរាតិ ឥសិ។ តទា អជ្ឈគមា **តទជ្ឈគមា**។

៣៤៨-៩. ន ហិ សក្កា យាចនាយ កាតុំ, តស្មា សយំ យាចិតកេហិ ឧបករណេហីតិ អធិប្បាយោ។ **ព្យញ្ជនំ សមេតិ,** ន អត្ថោ។ កស្មា? ឥធ ឧភយេសំ អធិប្បេតត្តា, តំ ទស្សេន្តោ **“យស្មា បនា”**តិអាទិមាហ។ **ឥធ វុត្តនយេនា**តិ ឥមស្មឹ សិក្ខាបទវិភង្គេ វុត្តនយេន។ “សញ្ញាចិកាយា”តិ វចនតោ ករោន្តេនាបិ, “បរេហិ បរិយោសាបេតី”តិ វចនតោ ការាបេន្តេនាបិ បដិបជ្ជិតព្ពំ។ **ឧភោបេតេ** ការកការាបកា។ **ព្យញ្ជនំ វិលោមិតំ ភវេយ្យ,** “ការយមានេនា”តិ ហិ ព្យញ្ជនំ “ករោន្តេនា”តិ វុត្តេ វិលោមិតំ ហោតិ អតទត្ថត្តា។ ន ហិ ការាបេន្តោ នាម ហោតិ។ **“ឥធ វុត្តនយេនា**តិ ទេសិតវត្ថុកបមាណិកនយេន។ ឯវំ សន្តេ ‘ករោន្តេន វា ការាបេន្តេន វា’តិ វចនតោ ករោន្តេនាបិ បរេហិ វិប្បកតំ វត្តព្ពន្តិ ចេ, តទត្ថវិស្សជ្ជនត្ថំ ‘យទិ បនាតិអាទិមាហា’”តិ **អនុគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ “សញ្ញាចិកាយ កុដឹ ករោន្តោ”តិ វចនវសេន វុត្តំ។ “អាយាមតោ ច វិត្ថារតោ ចា”តិ អវត្វា វិកប្បត្ថស្ស **វា**-សទ្ទស្ស គហិតត្តា ឯកតោភាគេបិ វឌ្ឍិតេ អាបត្តិ ឯវ។ បមាណយុត្តមញ្ចោ កិរ នវវិទត្ថិ។ “‘ចតុហត្ថវិត្ថារា’តិ វចនេន ‘តិរិយំ តិហត្ថា វា’តិ វចនម្បិ សមេតិ ‘យត្ថ បមាណយុត្តោ’តិអាទិសន្និដ្ឋានវចនាសម្ភវតោ”តិ វុត្តំ។ **បមាណតោ ឩនតរម្បី**តិ វិត្ថារតោ ចតុបញ្ចហត្ថម្បិ ទីឃតោ អនតិក្កមិត្វា វុត្តបមាណមេវ ទេសិតវត្ថុ។ អទេសិតវត្ថុញ្ហិ ករោតោ អាបត្តិ។ បមាណាតិក្កន្តា កុដិ ឯវ បមាណាតិក្កន្តំ កុដឹ ករេយ្យាតិ វុត្តត្តា។ “ថម្ភតុលា”តិ បាឋោ។ **អនុស្សាវនានយេនា**តិ ឯត្ថ “ទមិឡភាសាយបិ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។

៣៥៣. ចារភូមិ គោចរភូមិ។ **ន គហិតា**តិ ន វារិតា។ **អដ្ឋកថាយំ** “ការណាយ គុត្តិពន្ធនាគារំ, អករណដ្ឋានំ វា ធម្មគន្ធិកា ហត្ថបាទច្ឆិន្ទនកា គន្ធិកា”តិ លិខិតំ។ **ទ្វីហិ ពលិពទ្ទេហី**តិ ហេដ្ឋិមកោដិយា កិរ វុត្តតោ អាវិជ្ឈិតុំ ន សក្កា ឆិន្នាវដត្តា, និគមនស្សាបិ **អត្ថប្បកាសនត្ថំ វុត្ត**ន្តិ វេទិតព្ពំ។ **បាចិន**ន្តិ វត្ថុ អធិដ្ឋានំ។ **តទត្ថាយា**តិ តច្ឆនត្ថាយ។ **បណ្ណសាលម្បី**តិ ឧល្លិត្តាវលិត្តកុដិមេវ បណ្ណច្ឆទនំ។ តេនេវ **“សភិត្តិច្ឆទន”**ន្តិ វុត្តំ, អលិត្តំ កិរ សព្ពំ វដ្ដតិ។ បុព្ពេ ថោកំ ឋបិតំ បុន វឌ្ឍេត្វា។ **តស្មិ**ន្តិ ទ្វារពន្ធនេ វា វាតបានេ វា ឋបិតេ។ **បឋម**

មេវាតិ ឯត្ថ បត្តកាលេ ឯវាតិ កិរ **ធម្មសិរិត្ថេរោ។ ឧបតិស្សត្ថេរោ** បឋិតកាលេវាតិ កិរ។ បុរិមេន លេបស្ស អយដិតត្តា ទុតិយេន វត្តសីសេន កតត្តា ឧភិន្នម្បិ អនាបត្តិ។ សចេ អាណត្តេន កតំ, “ករោតិ វា ការាបេតិ វា”តិ វចនតោ អាបត្តិ ឧភិន្នំ សតិ អត្តុទ្ទេសិកតាយ, អសតិ មូលដ្ឋស្សេវ។ ហេដ្ឋិមប្បមាណសម្ភវេ សតិ សព្ព មត្តិកាមយំ កុដឹ ករោតោ អាបត្តិ ទុក្កដេន សង្ឃាទិសេសោតិ អាចរិយស្ស តក្កោ។

៣៥៤. ឆត្តឹស ចតុក្កានិ នាម អទេសិតវត្ថុកចតុក្កំ ទេសិតវត្ថុកចតុក្កំ បមាណាតិក្កន្តចតុក្កំ បមាណិកចតុក្កំ អទេសិតវត្ថុកបមាណាតិក្កន្តចតុក្កំ ទេសិតវត្ថុកបមាណិកចតុក្កន្តិ ឆ ចតុក្កានិ, ឯវំ សមាទិសតិវារាទីសុបិ បញ្ចសូតិ ឆត្តឹស។ **អាបត្តិភេទទស្សនត្ថ**ន្តិ ឯត្ថ យស្មា “សារម្ភេ ចេ, ភិក្ខុ, វត្ថុស្មឹ អបរិក្កមនេ…បេ… សង្ឃាទិសេសោ”តិ **មាតិកាយំ** អវិសេសេន វុត្តត្តា សារម្ភអបរិក្កមនេបិ សង្ឃាទិសេសោវាតិ មិច្ឆាគាហវិវជ្ជនត្ថំ អាបត្តិភេទោ ទស្សិតោ, តស្មា វុត្តានីតិ អធិប្បាយោ។ **វិភង្គេ** ឯវំ អវត្វា កិមត្ថំ **មាតិកាយំ** ទុក្កដវត្ថុ វុត្តន្តិ ចេ? ភិក្ខូ អភិនេតព្ពា វត្ថុទេសនាយ, តេហិ ភិក្ខូហិ វត្ថុ ទេសេតព្ពំ។ កីទិសំ? អនារម្ភំ សបរិក្កមនំ, នេតរំ, ឥតរស្មឹ “សារម្ភេ ចេ ភិក្ខុ វត្ថុស្មឹ អបរិក្កមនេ”តិ ឯវំ អានិសំសវសេន អាគតត្តា វុត្តំ។ យស្មា វត្ថុ នាម អត្ថិ សារម្ភំ, អត្ថិ អនារម្ភំ, អត្ថិ សបរិក្កមនំ, អត្ថិ អបរិក្កមនំ, អត្ថិ សារម្ភំ សបរិក្កមនំ, អត្ថិ សារម្ភំ អបរិក្កមនំ, អត្ថិ អនារម្ភំ សបរិក្កមនំ, អត្ថិ អនារម្ភំ អបរិក្កមនន្តិ ពហុវិធត្តា វត្ថុ ទេសេតព្ពំ អនារម្ភំ សបរិក្កមនំ, នេតរន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ កិមត្ថិកា បនេសា ទេសនាតិ ចេ? គរុកាបត្តិបញ្ញាបនហេតុបរិវជ្ជនុបាយត្តា។ វត្ថុទេសនាយ ហិ គរុកាបត្តិបញ្ញាបនហេតុត្តា អកតវិញ្ញត្តិ គិហីនំ បីឡាជននេន អត្តទុក្ខបរទុក្ខហេតុភូតោ ច សារម្ភភាវោតិ ឯតេ វត្ថុទេសនាបទេសេន ឧបាយេន បរិវជ្ជិតា ហោន្តិ។ ន ហិ ភិក្ខូ អកប្បិយកុដិករណត្ថំ គិហីនំ វា បីឡានិមិត្តំ សារម្ភវត្ថុ។ កុដិករណត្ថំ វា វត្ថុំ ទេសេន្តីតិ បឋមមេវ សាធិតមេតំ។ **លោមិស្សកាបត្តិយោ**តិ ទុក្កដសង្ឃាទិសេសមិស្សកាបត្តិយោ។

៣៥៥. តត្ថ “ទ្វីហិ សង្ឃាទិសេសេហី”តិ វត្តព្ពេ “ទ្វិន្នំ សង្ឃាទិសេសេនា”តិ វិភត្តិព្យត្តយេន, វចនព្យត្តយេន ច វុត្តំ។ “អាបត្តិ ទ្វិន្នំ សង្ឃាទិសេសាន”ន្តិបិ បាឋោ។

៣៦៤. ន យជយតិ ឆទនលេបាភាវតោ, អនាបត្តិ, តំ បរតោ សាធិយតិ។ ឆទនមេវ សន្ធាយ ឧល្លិត្តាវលិត្តតា វុត្តាតិ។ “កុក្កុដច្ឆិកគេហំ វដ្ដតីតិ វត្វា បុន ឆទនំ ទណ្ឌកេហីតិអាទិនា នយេន តំ ទស្សេន្តេហិ តិណបណ្ណច្ឆទនាកុដិការ វុត្តា។ តត្ថ ឆទនំ ទណ្ឌកេហិ ទីឃតោ តិរិយញ្ច ជាលំ វិយ ពន្ធិត្វា តិណេហិ វា បណ្ណេហិ វា ឆាទេតុំ ឧល្លិត្តាទិភាវោ ឆទនមេវ សន្ធាយ វុត្តោតិ យុត្តមិទំ។ តស្មា មត្តិកាមយំ ភិត្តឹ វឌ្ឍាបេត្វា ឧបរិ ឧល្លិត្តំ វា អវលិត្តំ វា ឧភយំ វា ភិត្តិយា យដិតំ ករោន្តស្ស អាបត្តិ ឯវ វិនាបិ ភិត្តិលេបេនា”តិ លិខិតំ។ “‘**សោ ច ឆទនមេវ សន្ធាយា**’តិ បធានវសេន វុត្តំ, ន ហេដ្ឋាភាគំ បដិក្ខិត្ត”ន្តិ វទន្តិ, វីមំសិតព្ពំ។ **ឯត្តា**តិ តិណកុដិកាយ។ **យថាសមាទិដ្ឋាយា**តិ យថាវុត្តប្បការន្តិ អធិប្បាយោ។ “អាបត្តិ ការុកានំ តិណ្ណំ ទុក្កដាន”ន្តិអាទិម្ហិ សោ សុណាតិឆក្កម្បិ លព្ភតិ។ ឧភយត្ថ សមាទិដ្ឋត្តា អាណាបកស្ស អនាបត្តិ។ អាណត្តស្ស យថា សមាទិដ្ឋំ អាណាបកេន, តថា អករណបច្ចយា ទុក្កដំ។ សចេ “អហម្បេត្ថ វសាមី”តិ អត្តុទ្ទេសម្បិ ករោតិ, សង្ឃាទិសេសោវ។ “**កុដឹ ករោថា**”តិ អវិសេសេន វុត្តដ្ឋានេ បន អាណាបកស្សាបិ សង្ឃាទិសេសោ អចិត្តកត្តា សិក្ខាបទស្ស។

អហញ្ច វសិស្សាមីតិ ឯត្ថ បរស្ស យស្ស កស្សចិ ឧទ្ទិដ្ឋស្ស អភាវា អាបត្តិ ឯវ “ករោន្តស្ស វា”តិ និយមិតត្តា, អនាបត្តិ អវិភត្តត្តា។ “តថ បញ្ញត្តិជាននមត្តមេវ ចិត្ត”ន្តិ ច លិខិតំ។ **អនុគណ្ឋិបទេ** បន **អហញ្ច វសិស្សាមី**តិ ឯត្ថ យោ “មយ្ហំ វាសាគារញ្ច ភវិស្សតី”តិ ឥច្ឆតិ, តស្សាបត្តិ។ យោ បន ឧបោសថាគារំ ឥច្ឆតិ, តស្ស អនាបត្តិ, តស្មា “ឧភយំ សមេតី”តិ វត្វា ច “វិនយវិនិច្ឆយេ អាគតេ គរុកេ ឋាតព្ព”ន្តិ វចនតោ មហាបច្ចរិវាទតោ ឥតរោ បច្ឆា វត្តព្ពោតិ ចេ? ន, ពលវត្តា ។ “វាសាគារំ ឋបេត្វា សព្ពត្ថ, អនាបត្តី”តិ វចនតោ, ភោជនសាលាទីនម្បិ អត្ថាយ ឥមិនា កតត្តា សង្ករា ជាតា។ យថា – ទ្វេ តយោ “ឯកតោ វសិស្សាមា”តិ ករោន្តិ, រក្ខតិ តាវាតិ ឯត្ថ វិយ។ “តទំ ឋានំ វាសាគារំ ភវិស្សតិ, តទំ ឧបោសថាគារ”ន្តិ វិភជិត្វា កតេបិ អាបត្តិ ឯវ។ ទ្វីសុ មហាបច្ចរិវាទោ ពលវា, តស្មា “បច្ឆា វុត្តោ”តិអាទិនា អតីវ បបញ្ចិតំ។ កឹ តេន។ “អត្តនា វិប្បកតំ អត្តនា ច បរេហិ ច បរិយោសាបេតី”តិអាទិនា នយេន អបរានិបិ ចតុក្កានិ យថាសម្ភវំ យោជេត្វា ទស្សេតព្ពានិ, លេណាទីសុ កិញ្ចាបិ សង្ឃាទិសេសេន អនាបត្តិ, អកតវិញ្ញត្តិយា សតិ តប្បច្ចយា អាបត្តិ ឯវ។

កុដិការសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. វិហារការសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៦៦. សត្តមេ **វា**-សទ្ទោ អវធារណត្ថោតិ វេទិតព្ពោ។

វិហារការសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. បឋមទុដ្ឋទោសសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៨០. **សាវកេន បត្តព្ពន្តិ** បកតិសាវកំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន អគ្គសាវកំ។ យថូបនិស្សយយថាបុគ្គលវសេន **"តិស្សោ វិជ្ជា"**តិអាទិ វុត្តំ។ កេនចិ សាវកេន **តិស្សោ វិជ្ជា**, កេនចិ **ចតស្សោ បដិសម្ភិទា**, កេនចិ **ឆ អភិញ្ញា**, កេនចិ កេវលោ **នវលោកុត្តរធម្មោ**តិ ឯវំ វិសុំ វិសុំ យថាសម្ភវំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

៣៨២. **"យេ តេ ភិក្ខូ សុត្តន្តិកា"**តិអាទិវចនតោ ធរមានេបិ ភគវតិ បិដកត្តយបរិច្ឆេទោ អត្ថីតិ សិទ្ធំ។ **ធម្មកថិកា**តិ អាភិធម្មិកា **រត្តិយា អច្ចិស្សន្តី**តិអាទិ អាយស្មតោ ទព្ពស្ស នេសំ តិរច្ឆានកថាយ រតិនិយោជនំ វិយ ទិស្សតិ, ន តថា ទដ្ឋព្ពំ។ សុត្តន្តិកាទិសំសគ្គតោ តេសំ សុត្តន្តិកាទីនំ ផាសុវិហារន្តរាយំ, តេសម្បិ តិរច្ឆានកថារតិយា អភាវេន អនភិរតិវាសំ, តតោ នេសំ សាមញ្ញា ចាវនញ្ច បរិវជ្ជន្តោ ឯវំ ចិន្តេសីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **"និម្មិតានំ ធម្មតា**តិ សាវកេហិ និម្មិតានំយេវ, ន ពុទ្ធេហី"តិ វទន្តិ។ "សាធកតមំ ករណ"ន្តិ ឯវំ វុត្តេ ករណត្ថេយេវ តតិយាវិភត្តីតិ អត្ថោ។

៣៨៣-៤. **យន្តិ** យេន។ **"កត្តា**តិ កត្ត, ន កត្តា"តិ លិខិតំ។ "ភរិយំ វិយ មំ អជ្ឈាចរតី"តិ វទន្តិយា ពលវតី ចោទនា។ **តេន ហី**តិ ឯត្ថ យថា ឆុបនមត្តេ វិប្បដិសារីវត្ថុស្មិំ កាយសំសគ្គរាគសម្ភវា អបុច្ឆិត្វា ឯវ សង្ឃាទិសេសំ បញ្ញាបេសិ, តថេវ បុព្ពេវស្សា ទុស្សីលភាវំ ញត្វា វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ យទិ តាវ ភូតាយ បដិញ្ញាយ នាសិតា, ថេរោ ការកោ ហោតិ។ អថ អភូតាយ, ភគវតា "នាសេថា"តិ ន វត្តព្ពំ, វុត្តញ្ច, តស្មា វុត្តំ **"យទិ តាវ បដិញ្ញាយ នាសិតា, ថេរោ ការកោ ហោតី"**តិ។

អថ អប្បដិញ្ញាយាតិ "អយ្យេនម្ហិ ទូសិតា"តិ ឥមំ បដិញ្ញំ វិនា ឯវ តស្សា បកតិទុស្សីលភាវំ សន្ធាយ នាសិតា, ថេរោ អការកោ ហោតិ។ **អភយគិរិវាសិនោ**បិ អត្តនោ សុត្តំ វត្វា "តុម្ហាកំ វាទេ ថេរោ ការកោ"តិ វទន្តិ, កស្មា? ទុក្កដំ មុសាវាទបច្ចយា លិង្គនាសនាយ អនាសេតព្ពត្តា។ បារាជិកស្សេវ ហិ លិង្គនាសនាយ នាសេតព្ពា។ "នាសេថា"តិ ច វុត្តត្តា បារាជិកាវ ជាតា, សា កី សន្ធាយ, តតោ ថេរោ ការកោ អាបជ្ជតិ។ "សកាយ បដិញ្ញាយ នាសេថា"តិ វុត្តេ បន អបារាជិកាបិ អត្តនោ វចនេន នាសេតព្ពា ជាតាតិ អធិប្បាយោ។ **មហាវិហារវាសិនោ**បិ អត្តនោ សុត្តំ វត្វា "តុម្ហាកំ វាទេ ថេរោ ការកោ"តិ ច វទន្តិ។ កស្មា? "សកាយ បដិញ្ញាយ នាសេថា"តិ ហិ វុត្តេ បដិញ្ញាយ ភូតតា អាបជ្ជតិ "នាសេថា"តិ វចនតោ។ ភូតាយេវ ហិ បដិញ្ញាយ នាសេតព្ពា ហោតិ, នាភូតាយាតិ អធិប្បាយោ។ **បុរិមនយេ**តិ ទុក្កដវាទេ។ បុរិមោ យុត្តិវសេន បវត្តោ, បច្ឆិមោ បាឡិវចនវសេន បវត្តោតិ វេទិតព្ពោ។

៣៨៥-៦. **បីតិសុខេហី**តិ ឯត្ថ "សុខេនា"តិ វត្តព្ពេ បីតិគ្គហណំ តតិយជ្ឈានសុខំ, កាយិកញ្ច អបនេតុំ សម្បយុត្តបីតិយា វុត្តំ។ សចេ ចុទិតកវសេន កតំ អមូលកំ នាម, "អនជ្ឈាបន្នំ អកត"ន្តិ វទេយ្យ, ឥមេ ករិស្សន្តិ, តស្មា "តាទិសំ ទិដ្ឋសញ្ញី ហុត្វា ចោទេតី"តិ បាឋោ ។ "ឯតេន នយេន សុតមុតបរិសង្កិតានិបិ វិត្ថារតោ វេទិតព្ពានី"តិ បាឋោ។ **"ចតុន្នំ អញ្ញតរេនា"**តិ បាតិមោក្ខុទ្ទេសេ ឯវំ អាគតេ គហេត្វា វុត្តំ, ឥតរេសំ អញ្ញតរេនាបិ អនុទ្ធំសេន្តស្ស សង្ឃាទិសេសោវាតិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។ ភិក្ខុភាវា ហិ ចាវនសមត្ថតោ។ "សមីបេ ឋត្វា"តិ វចនតោ បរម្មុខា ចោទេន្តស្ស, ចោទាបេន្តស្ស វា សីសំ ន ឯតិ។ ទិដ្ឋញ្ចេ សុតេន បរិសង្កិតេន ចោទេតិ ចោទាបេតិ, សុតបរិសង្កិតំ វា ទិដ្ឋាទីហិ ចោទិតេ វា ចោទាបិតេ វា សីសំ ឯតិ ឯវ អមូលកេន ចោទិតត្តា។ វុត្តញ្ចេតំ "ទិដ្ឋស្ស ហោតិ បារាជិកំ ធម្មំ អជ្ឈាបជ្ជន្តោ, តញ្ចេ ចោទេតិ 'សុតោ មយា…បេ…. សង្ឃាទិសេសស្សា"តិ (បារា. ៣៨៧)។ "អសុទ្ធោ ហោតិ បុគ្គលោ អញ្ញតរំ បារាជិកំ ធម្មំ អជ្ឈាបន្នោ, តញ្ចេ អសុទ្ធទិដ្ឋិ សមានោ អនោកាសំ ការាបេត្វា ចាវនាធិប្បាយោ វទេតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្ស។ ឱកាសំ ការាបេត្វា ចាវនាធិប្បាយោ វទេតិ, អនាបត្តី"តិ (បារា. ៣៨៩) ឥមិនា ន-សមេន្តំ វិយ ខាយតិ, កថំ? ទិដ្ឋស្ស ហោតិ បារាជិកំ ធម្មំ អជ្ឈាបជ្ជន្តោ នាម អសុទ្ធោ បុគ្គលោ ហោតិ, "អញ្ញតរស្មិំ អសុទ្ធទិដ្ឋិ សមានោ តញ្ចេ ចោទេតិ 'សុតោ មយា បារាជិកំ ធម្មំ អជ្ឈាបន្នោសី'តិ, អាបត្តិ វាចាយ វាចាយ សង្ឃាទិសេសស្សា"តិ វចនតោ បុរិមនយេនាបត្តិ។ "ចាវនាធិប្បាយោ វទេតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា"តិ វចនតោ បច្ឆិមនយេន សង្ឃាទិសេសេន អាបត្តីតិ ទ្វេ បាឡិនយា អញ្ញមញ្ញំ វិរុទ្ធា វិយ ទិស្សន្តិ, ន ច វិរុទ្ធំ ពុទ្ធា កថយន្តិ, តស្មា ឯត្ថ យុត្តិ បរិយេសិតព្ពា។ អដ្ឋកថាចរិយា តាវាហុ "សមូលកេន វា សញ្ញាសមូលកេន វា ចោទេន្តស្ស អនាបត្តិ, អមូលកេន វា បន សញ្ញាអមូលកេន វា ចោទេន្តស្ស អាបត្តី"តិ។ តស្សត្ថោ – ទស្សនសវនបរិសង្កនមូលេន សមូលកេន វា តទភាវេន

អមូលកេនាបិ សញ្ញាសមូលកេន វា ចោទេន្តស្ស អនាបត្តិ, ទស្សនាទិមូលាភាវេន អមូលកេន វា តព្ភាវេន ស មូលកេនាបិ សញ្ញាអមូលកេន វា ចោទេន្តស្ស អាបត្តិ, តស្មា ទិដ្ឋស្ស ហោតិ។

បារាជិកំ ធម្មំ អជ្ឈាបជ្ជន្តោតិអាទិម្ហិ ទស្សនមូលេន សមូលកេនាបិ “សុតោ មយា”តិ វចនតោ សញ្ញា អមូលកេន វា ចោទេតិ, អាបត្តិ សង្ឃាទិសេសស្ស។ តទត្ថស្ស អាវិភាវត្ថំ “ទិដ្ឋេ វេមតិកោ”តិអាទិ វារា វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។

អសុទ្ធោ ហោតិ បុគ្គលោតិអាទិម្ហិ បន សមូលកេន, សញ្ញាសមូលកេន វា ចោទិតត្តា អនាបត្តីតិ។ ឯវមេវំ បន តទត្ថទីបនត្ថំ តេ វារា វុត្តា។ តត្ថ ហិ “អទិដ្ឋស្ស ហោតី”តិអាទិវារា អមូលកេន ចោទេន្តស្ស អាបត្តិ ហោតីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តា។ “ទិដ្ឋេ វេមតិកោ”តិអាទិនា សញ្ញាអមូលកេន ចោទេន្តស្ស អាបត្តិ ហោតីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តា។ អញ្ញថា “ទិដ្ឋស្ស ហោតិ, ទិដ្ឋេ វេមតិកោ”តិអាទិវារា និប្ផិសេសា ភវេយ្យុំ។ ឥទំ បនេត្ថ សន្និដ្ឋានំ-យថា អសុទ្ធំ បុគ្គលំ អនោកាសំ ការាបេត្វា ចោទេន្តស្ស ទុក្កដំ, អក្កោសាធិប្បាយស្ស ច ឱមសវាទេន ទុក្កដស្ស, តថា អសុទ្ធទិដ្ឋិកោបិ អសុទ្ធំ អសុទ្ធទិដ្ឋិ អមូលកេន ចោទេតិ, អាបត្តិ។ សមូលកេន វា ចោទេតិ, អនាបត្តីតិ តំ សន្និដ្ឋានំ យថា “អនាបត្តិ សុទ្ធេ អសុទ្ធទិដ្ឋិស្ស អសុទ្ធេ អសុទ្ធទិដ្ឋិស្សា”តិ ឥមិនា សំសន្ទតិ, តថា គហេតព្ពំ។ អញ្ញថា យុត្តិ បរិយេសិតព្ពា។

សីលសម្បន្នោតិ ឯត្ថ “ទុស្សីលស្ស វចនំ អប្បមាណំ។ ភិក្ខុនី ហិ ភិក្ខុម្ហិ អនិស្សរា, តស្មា ឧក្កដ្ឋនយេ វិធី សន្ទាយ ថេរេន វុត្តំ។ ទុតិយត្ថេរេន ភិក្ខុនី អជានិត្វាបិ ចោទេតិ, សិក្ខមានាទយោ វា ចោទេន្តិ, តេសំ សុត្វា ភិក្ខូ ឯវ វិចារេត្វា តស្ស បដិញ្ញាយ ការេន្តិ។ កោ ឯត្ថ ទោសោតិ ឥទំ សន្ទាយ វុត្តំ។ តតិយេន តិត្ថិយានំ វចនំ សុត្វាបិ ភិក្ខូ ឯវ វិចារេន្តិ, តស្មា ន កោចិ ន លភតីតិ ឯវំ សព្ពំ សមេតីតិ អបរេ”តិ វុត្តំ។ **តីសានិ** តីសវគ្គានិ។ **អនុយោគោ**តិ បដិវចនំ។ **ឯហិតី**តិ អាគមិស្សតិ។ **ទិដ្ឋសន្តានេនា**តិ ទិដ្ឋនយេន, ទិដ្ឋវិធានេនាតិ អធិប្បាយោ។ **បតិដ្ឋាយា**តិ បតិដ្ឋំ លភិត្វា។ **ឋានេ**តិ លទ្ធិដ្ឋានេ។

គាហន្តិ “អហំ ចោទេស្សាមី”តិ អត្តាទានគ្គហណំ។ **ចេតនា**តិ អត្តាទានគ្គហណចេតនា។ **វោហារោ**តិ ឥតោ, ឯត្តោ ច ញត្វា បកាសនំ។ **បណ្ណត្តី**តិ នាមបញ្ញត្តិ។ យា វចីឃោសារម្មណស្ស សោតទ្វារប្បវត្តវិញ្ញាណសន្តានស្ស អនន្តរំ ឧប្បន្នេន ឧបលទ្ធបុព្ពសង្កេតេន មនោទ្វារវិញ្ញាណេន វិញ្ញាយតិ, យស្សា វិញ្ញាតត្តា តទត្ថោ បរមត្ថោ វា អបរមត្ថោ វា តតិយវារំ ឧប្បន្នេន មនោវិញ្ញាណេន វិញ្ញាយតីតិ នាមាទីហិ ឆហិ ព្យញ្ជនេហិ បាឡិយា បកាសិតា, សា “វិជ្ជមានបញ្ញត្តិ អវិជ្ជមានបញ្ញត្តី”តិអាទិនា ឆធា អាចរិយេហិ ទស្សិតា។ តព្ភាតិយភាវោ អតព្ភាតិយភាវោ ច និប្ផន្នធម្មស្សេវ យុជ្ជតិ, ន បញ្ញត្តិយា អធិករណីយវត្ថុត្តា , អធិករណេ បវត្តត្តា ច អធិករណោ មញ្ចដ្ឋេ មញ្ចោបចារោ វិយាតិ ច។ **“បរិយាយេនា**តិ អមូលកា នាមបញ្ញត្តិ នត្ថិ។ បរិយាយមត្តំ, សភាវតោ នត្ថិ។ អភិធានមត្តមេវ, អភិធេយ្យំ នត្ថី”តិ ច លិខិតំ។ **ឥធេវា**តិ ឥមស្មិំ ឯវ សិក្ខាបទេ។ **ន សព្ពត្ថា**តិ វិវាទាធិករណាទីសុ។ កស្មា? **ន ហី**តិអាទិ។ វិវាទាធិករណាទីនមត្ថិតា វិយ អមូលកំ អធិករណំ នត្ថីតិ។ **បុព្ពេ វុត្តសមថេហី**តិ “យំ អធិកិច្ច សមថា វត្តន្តី”តិ វុត្តសមថេហីតិ អធិប្បាយោ។ អបិច **សភាវតោ នត្ថី**តិ អប្បដិលទ្ធសភាវត្តា វុត្តំ។ អនុប្បន្នំ វិយ វិញ្ញាណាទិ។ **ន ហិ វិវាទាទីនំ បណ្ណត្តិ អធិករណដ្ឋោ**តិ បណ្ណត្តិ អធិកិច្ច សមថា ន បវត្តន្តិ, តស្មា ន តស្សា អធិករណីយតាតិ ន វិវាទាទីនំ បណ្ណត្តិ អធិករណដ្ឋោតិ អធិប្បាយោ។ ហោតិ ចេត្ថ –

> “បារាជិកាបត្តិ អមូលិកា ចេ,
> បណ្ណត្តិមត្តា ផលមគ្គធម្មា;
> ចតុត្ថបារាជិកវត្ថុភូតា,
> បណ្ណត្តិមត្តាវ សិយុំ តថេវ។
>
> “តតោ ទ្វិធា មគ្គផលាទិធម្មា,
> សិយុំ តថាតីតមនាគតញ្ច;
> បណ្ណត្តិឆក្កំ ន សិយា តតោ វា,
> បរិយាយតោ សម្មតិវាទមាហា”តិ។

អនុវទន្តីតិ អក្កោសន្តិ។ **កិច្ចយតា**តិ ករណីយតា។ តំ កតមន្តិ ចេ? **អបលោកនកម្ម**ន្តិអាទិ។ **កិច្ច**ន្តិ វិញ្ញត្តិសមុដ្ឋាបកចិត្តំ កិរ អធិប្បេតំ។

៣៨៧. សុតាទីនំ អភាវេន អមូលកត្តន្តិ ឯត្ថ យោ ទិស្វាបិ “ទិដ្ឋោសិ មយា”តិ វត្តុំ អសក្កោន្តោ អត្តនោ ទិដ្ឋនិយាមេនេវ “សុតោសិ មយា”តិ វទតិ។ តស្ស តស្មឹ អសុទ្ធទិដ្ឋិត្តា អាបត្តិ, ឥធ បន យោ បុព្ពេ សុត្វា អនាបត្តិ, បច្ឆា តំ វិស្សរិត្វា សុទ្ធទិដ្ឋិ ឯវ សមានោ វទតិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ “ឯស នយោ សព្ពត្ថាតិ អបរេ”តិ វុត្តំ។ ជេដ្ឋព្ពតិកោ កាកេកប្បជិវត្តា ។ **យទគ្គេនា**តិ យាវតា, យទា វា។ **នោ កប្បេតី**តិអាទិ វេមតិកាភាវទីបនត្ថមេវ វុត្តន្តិ ទស្សេតិ។ តេន វេមតិកោវ នស្សរតិ សម្មុដ្ឋោ នាមាតិ អាបជ្ជតិ, តំ ន យុត្តំ តទនន្តរភាវតោ, តស្មា ទុតិយត្ថេរវាទោ បច្ឆា វុត្តោ។

៣៨៩. សព្ពត្ថាតិ សព្ពអដ្ឋកថាសុ។ **ឱកាសកម្ម**ន្តិ ឱកាសករណំ។ “ឱកាសេន កម្មំ ឱកាសកម្ម”ន្តិ លិខិតំ។ អសូរិយំ បស្សតិ កញ្ញាតិ ឯត្ថ យថា កញ្ញា សូរិយំ ន បស្សតីតិ ភវតិ, ឯវំ “អនោកាសំ ការេត្វា”តិ វុត្តេ ឱកាសំ ន ការេត្វាតិ ហោតិ។

បឋមទុដ្ឋទោសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ទុតិយទុដ្ឋទោសសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៩១. វេឡុវនេយេវាតិ ឥទំ តេហិ វុត្តវេលំ សន្ធាយ វុត្តំ។ “បុព្ពេ មយំ អាវុសោ សុតេន អវោចុម្ហា”តិ “អម្ហេហិ សា ឧស្សាហិតា កុបិតេហិ អនត្តមនេហី”តិអាទិវចនំ សន្ធាយ វុត្តំ, **អញ្ញភាគស្ស ឥទ**ន្តិ មនុស្ស ភិក្ខុភាវតោ អញ្ញភាគស្ស តិរច្ឆានឆគលកភាគស្ស ឥទំ ឆគលកជាតំ អធិករណំ។ **អញ្ញភាគោ វា អស្ស អត្ថី**តិ សោ តិរច្ឆានឆគលកភាវសង្ខាតោ អញ្ញភាគោ អស្ស ឆគលកស្ស អត្ថីតិ ស្វាយំ ឆគលកោ អញ្ញភាគិយំ អធិករណំ នាម។

តត្ថ បដិមាយ សរីរំ, សិលាបុត្តកស្ស សរីរន្តិ និទស្សនំ, បឋមំ បនេត្ថ និព្ពចនំ ជាតិបទត្ថោតិវាទីនំ មតេន វុត្តំ។ សា ហិ សាមិភាវេន, និច្ចភាវេន ច បធានត្តា សត្តិសភាវេ បិតា។ តព្ពិបរីតកត្តា ព្យត្តាកតិ ជាតិយោ តុ បទត្ថោ ឥតិ ឥមស្ស សុត្តស្ស វសេន ទុតិយំ និព្ពចនំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **នាមករណសញ្ញាយ អាធារោ**តិ ឯត្ថ នាមមេវ នាមករណំ។ នាមំ ករោន្តានំ សញ្ញា នាមករណសញ្ញា, តស្សា។ មនុស្សជាតិកោ ឆគលកជាតិអាធារោ នាម។ ន ហិ តំ នាមំ កច្ឆបលោមំ វិយ អនាធារន្តិ អធិប្បាយោ។ តំ បន ឆគលកស្ស ទព្ពោតិ ទិន្ននាមំ “ទេសោ”តិ វុច្ចតិ។ តស្មា ថេរំ អមូលកេនាតិអាទិនា អញ្ញម្បិ វត្តុំ ថេរស្ស លិស្សតិ សិលិស្សតិ វោហារមត្តេនេវ, ន អត្ថតោ, ឦសកំ អល្លីយតីតិ លេសោតិ អធិប្បាយោ។ យស្មា ទេសលេសា អត្ថតោ និន្នានាករណា, តស្មា “កញ្ចិទេសំ លេសមត្តំ ឧបាទាយា”តិ ឧទ្ធរិត្វា “ទស លេសា ជាតិលេសោ”តិអាទិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ យថា និទានេ , ឯវំ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយម្បិ មាតិកាយម្បិ អយមេវត្ថោ។ យស្មា **អញ្ញភាគិយស្ស អធិករណស្សា**តិ ឆគលកស្ស។ **កញ្ចិទេសំ លេសមត្តំ ឧបាទាយា**តិ ទព្ពោតិ នាមំ ឧបាទាយាតិ អយមត្ថោ អដ្ឋុប្បត្តិវសេនេវ អាវិភូតោ, តស្មា ន វិភត្តោ។ កិញ្ច ភិយ្យោ អនិយមត្តា។ ន ហិ មេត្តិយភូមជកានំ វិយ សព្ពេសម្បិ ឆគលកមេវ អញ្ញភាគិយំ អធិករណំ ហោតិ។ អញ្ញំ គោមហឹសាទិកម្បិ ហោតិ, ន ច មេត្តិយភូមជកា វិយ សព្ពេបិ នាមលេសមត្តមេវ ឧបាទិយន្តិ។ អញ្ញម្បិ ជាតិលេសាទី ឧបាទិយន្តិ, តស្មា អនិយមត្តា ច យថាវុត្តនយេន ន វិភត្តំ។ កិញ្ច ភិយ្យោ តថា វុត្តេ ឆគលកស្សេវ អញ្ញភាគិយតា សម្ភវតិ, ន អញ្ញស្ស, យេន សោវ ទស្សិតោ។ លេសោ ច នាម លេសោវ, ន ជាតិអាទិ, យេន សោវ ទស្សិតោតិ ឯវំ មិច្ឆាគាហប្បសង្គតោ ច តថា ន វិភត្តោ។

៣៩៣. អញ្ញភាគិយស្សាតិ ចុទិតកតោ អញ្ញស្ស។ **អធិករណស្សា**តិ មនុស្សស្ស វា អមនុស្សស្ស វា តិរច្ឆានគតស្ស វាតិ ឯវំ វត្តព្ពំ។ ឯវញ្ហិ វុត្តេ មនុស្សាទីនំយេវ ជាតិលេសាទយោ វុត្តា ហោន្តិ, អញ្ញថា ចតុន្នំ អធិករណានំ តេ អាបជ្ជន្តិ “អធិករណស្ស កញ្ចិ ទេសំ លេសមត្ត”ន្តិ សាមិវចនំ បុព្ពង្គមំ ឧទ្ទិដ្ឋត្តាតិ ចេ? ន, នាមស្ស វិយ ជាតិអាទីនំ មនុស្សាទីនំ អាធារភាវនិយមសម្ភវតោ, អធិករណភាវានិយមតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ និយមេ ច សតិ ជាតិយា អាធារោ ជាតិ, លិង្គស្ស ច លិង្គំ, អាបត្តិយា ច អាបន្នោ អាធារោ, វិរុទ្ធានម្បិ អសមាទិន្នានម្បិ បត្តចីវរានំ សាមិកោ អាធារោ, យេន អធិករណសង្ខ្យំ គច្ឆេយ្យាតិ អាបជ្ជតីតិ អធិករណស្សាតិ បទំ អភាជេតព្ពមេវ ភវេយ្យាតិ ន ឧទ្ធរិតព្ពំ សិយា, ឧទ្ធរិតព្ពំ។ តស្មា “**អធិករណ**ន្តិ **វចនសាមញ្ញតោ**”តិអាទិ សព្ពំ វត្តព្ពំ។ **អបាកដា** ឥតោ អញ្ញត្រ ទស្សិតដ្ឋានាភាវតោ។ **ជានិតព្ពា ច វិនយធរេហិ** យស្មា អញ្ញថា **បរិវារេ** “វិវាទាធិករណំ ចតុន្នំ អធិករណានំ វិវាទាធិករណំ ភជតី”តិអាទិនា នយេន អនាគត ដ្ឋានេ “កស្មា”តិ វុត្តេ ការណំ ន បញ្ញាយេយ្យ, តស្មា តេសំ តព្ភាគិយតា ច អញ្ញភាគិយតា ច ជានិតព្ពា វិនយធរេហិ។ តាសុ ហិ វិញ្ញាតាសុ វិវាទាធិករណំ វិវាទាធិករណំ ភជតិ។ កស្មា? តព្ភាគិយត្តា។ ឥតរំ ន ភជតិ អញ្ញភាគិយត្តាតិ សុខការណតោ បញ្ញាយន្តិ, តស្មា **វចនសាមញ្ញតោ លទ្ធំ អធិករណំ និស្សាយា**តិអាទិ។ តត្ថ យ

ស្មា អាបត្តញ្ញភាគិយំ មហាវិសយំ, ឥតរេហិ អសទិសនិទ្ទេសញ្ច, តស្មា តំ អធិករណបរិយាបន្នម្បិ សមានំ វិសុំ វុត្តំ “អាបត្តញ្ញភាគិយំ វា ហោតី”តិ។ អធិករណបរិយាបន្នត្តា ច “អធិករណញ្ញភាគិយំ វា”តិ ឯត្ថ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ តត្ថាបិ មហាវិសយត្តា, **មាតិកាយំ** អាគតត្តា ច បឋមំ អញ្ញភាគិយតា វុត្តា, បច្ឆា តព្ភាគិយតាតិ វេទិតព្ពា។ តត្ថ យស្មា អធិករណញ្ញភាគិយវចនេន អត្ថាបត្តិនយេន សិទ្ធំ។ អធិករណំ តព្ភាគិយំ, តស្មា “អធិករណំ តព្ភាគិយំ ហោតី”តិ ឯវំ ឧទ្ទេសំ អកត្វា “កថំ អធិករណំ អធិករណស្ស តព្ភាគិយំ ហោតី”តិ បុច្ឆាបុព្ពង្គមនិទ្ទេសោ កតោ។ តត្ថាបិ អាបត្តាធិករណស្ស អញ្ញភាគិយតា កិញ្ចាបិ បារាជិកេន អនុទ្ធំសិភាធិការត្តា បារាជិកានំយេវ វសេន វុត្តា, អថ ខោ សេសាបត្តិក្ខន្ធវសេនាបិ វេទិតព្ពា។ យា ច សា ចោទនា “អសុកោ នាម ភិក្ខុ សង្ឃាទិសេសំ អជ្ឈាបជ្ជន្តោ ទិដ្ឋោ ហោតី”តិអាទិកា, តត្ថ “សង្ឃាទិសេសេ ថុល្លច្ចយទិដ្ឋិ ហោតិ, ទុក្កដាសិតេ សង្ឃាទិសេសទិដ្ឋិ ហោតី”តិ ឯវមាទិកា វិនយេ អបកតញ្ញុតាយ, តំតំវត្ថុសរិក្ខតាយ វា វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ សព្ពត្ថាបិ “បារាជិកទិដ្ឋិ ហោតី”តិ ន វុត្តំ។ តថាសញ្ញិនោ អនាបត្តិតោ។ “**តព្ភាគិយវិចារណាយ**”ន្តិ តព្ភាគិយបទនិទ្ទេសេ អញ្ញភាគិយតាយបិ និទ្ទិដ្ឋត្តា វុត្តំ។

វត្ថុសភាគតាយាតិ អនុវាទវត្ថុសភាគតាយាតិ អត្ថោ។ អញ្ញថា “ចតស្សោ វិបត្តិយោ”តិ វចនំ វិរុជ្ឈេយ្យ។ **សភាវសរិក្ខាសរិក្ខតោ ចា**តិ សភាវេន សទិសាសទិសតោ។ តត្ថ ឈានាទិវត្ថុវិសភាគតាយបិ សភាវសរិក្ខតាយ ឧត្តរិមនុស្សធម្មបារាជិកាបត្តិ តស្សេវ តព្ភាគិយាវ ហោតិ។ តថា វត្ថុវសេន អនុវាទាធិករណំ, កិច្ចាធិករណញ្ច បាដេក្កំ ចតុព្ពិធម្បិ វុត្តញ្ញភាគិយំ ន ជាតំ, តស្មា តទញ្ញភាគិយតាយ វិទិតាយ តព្ភាគិយតា បារិយេសយុត្តិយា អវុត្តាបិ សិជ្ឈតីតិ កត្វា “អញ្ញភាគិយមេវ បឋមំ និទ្ទិដ្ឋ”ន្តិបិ វត្តុំ យុជ្ជតិ។ **ឯកំសេន តព្ភាគិយំ ន ហោតី**តិ សរិក្ខវសេន អរហត្តំ អាបត្តិ អនាបត្តីតិ វិវាទសព្ភាវតោ អព្យាកតភាវេន វិវាទាធិករណស្សបិ អញ្ញភាគិយំ សិយា, **បាឡិយំ** អាបត្តាធិករណស្ស វុត្តត្តា ឯវំ វុត្តំ, **អាទិតោ បដ្ឋាយា**តិ “អញ្ញភាគិយស្ស អធិករណស្សា”តិ ឥតោ បដ្ឋាយ។ “មេថុនរាគេន មនុស្សវិគ្គហោ ទោសេនាតិអាទិនា សរិក្ខតោ ចា”តិ លិខិតំ។ តំ វត្ថុវិសភាគតាយ ឯវ សិទ្ធំ។ អយំ បន វត្ថុសភាគតាយបិ សតិ អាបត្តិសភាគតា សរិក្ខតោតិ នោ តក្កោតិ ច, ឯកស្មិម្បិ ហិ វត្ថុស្មិំ អាបត្តិភេទោ ហោតីតិ **អាចរិយោ**។ បរតោ វុត្តនយេន វេទិតព្ពន្តិ សម្ពន្ធោ។

“កិច្ចមេវ កិច្ចាធិករណ”ន្តិ វុត្តត្តា សង្ឃកម្មានមេតំ អធិវចនំ។ **កម្មលក្ខណ**ន្តិ កម្មានំ សភាវំ។ **តំ និស្សាយា**តិ បុព្ពេវ ហិ សំវិធាយ សង្ឃោ កម្មំ ករោតិ។ អថ វា **បុរិមំ បុរិម**ន្តិ បរិវាសឧក្ខេបនិយាទីនិ សង្ឃកម្មានិ និស្សាយ អព្ភានឱសារណាទិ ឧប្បន្នន្តិ កត្វា វុត្តំ។ តស្មា កិញ្ចាបិ សង្ឃកម្មមេវ កិច្ចាធិករណំ, តថាបិ សេសវិសេសោ លព្ភតីតិ ទស្សេតិ។

៣៩៤. អត្ថតោ ឯកំ, តស្មា ទេសស្ស អត្ថមវត្វា “លេសោ”តិអាទិ វុត្តំ កិរ។

៣៩៥. សវត្ថុកំ កត្វាតិ បុគ្គលស្ស ឧបរិ អារោបេត្វា ខត្តិយាទិភាវេន ឯកជាតិកោបិ ទីឃរស្សកាឡកោទាតាទីនំ ទិដ្ឋសុតបរិសង្កិតានំ វសេន អញ្ញភាគិយតា, ទីឃំ ខត្តិយំ អជ្ឈាចរន្តំ ទិស្វា រស្សាទិខត្តិយបញ្ញត្តិយា អាធារភាវតោ ជាតិលេសេន ចោទេតិ, ឯកំ វា ខត្តិយំ អជ្ឈាចរន្តំ ទិស្វា តតោ វិសិដ្ឋញ្ញភាគភូតំ ខត្តិយំ ជាតិលេសំ គហេត្វា “ខត្តិយោ ទិដ្ឋោ ត្វំ ខត្តិយោសី”តិ ចោទេតិ ទិដ្ឋាទិអញ្ញភាគេន។ ឯត្ថ ច “ទីឃាទយោ, ទិដ្ឋាទយោ ច ជាតិនាមាទីនំ វត្ថុភូតត្តា អធិករណ”ន្តិ លិខិតំ។ តំ “អធិករណភាវានិយមតោ”តិ វុត្តទោសំ នាតិក្កមតិ, **អដ្ឋកថាយំ** “ខត្តិយជាតិបញ្ញត្តិយា អាធារវសេន អធិករណតា ច វេទិតព្ពា”តិ វុត្តំ។ តម្បិ នាមគោត្តតោ អញ្ញិស្សា នាមគោត្តបញ្ញត្តិយា នាម កស្សចិ អភាវតោ ន សព្ពសាធារណំ, តស្មា “អធិករណស្សា”តិ បទុទ្ធារណំ អធិករណចតុក្កទស្សនត្ថំ, តំ សមានវចនទស្សនត្ថន្តិ នោ តក្កោតិ។ តត្ថ **ទីឃាទិនោ វា ទិដ្ឋាទិនោ វា**តិ ឯត្ថ ទីឃាទិតា, ទិដ្ឋាទិតា ច អញ្ញភាគោ, យោ ចុទិតកោ ឥតរស្ស វិសេសោ យតោ អញ្ញោតិ វុច្ចតិ។

៣៩៩. លហុកំ អាបត្តិន្តិ បារាជិកតោ លហុកាបត្តិ សង្ឃាទិសេសាទិ។ តេនេវ អន្តេ តំ ទស្សេន្តេន “ភិក្ខុ សង្ឃាទិសេសំ អជ្ឈាបជ្ជន្តោ ទិដ្ឋោ ហោតី”តិអាទិ វុត្តំ។ អាបត្តិលេសោបិ កិមត្ថំ ជាតិលេសាទយោ វិយ ន វិត្ថារិតោតិ ចេ? តថា អសម្ភវតោតិ វេទិតព្ពំ។

៤០០. សាដកបត្តោ សរីរដ្ឋបត្តោ។ អាបត្តិយាតិ បារាជិកាបត្តិយា អញ្ញភាគិយំ សង្ឃាទិសេសាទិ, អធិករណញ្ច អាបត្តិបញ្ញត្តិយា។ “លេសោ នាម អាបត្តិភាគោ”តិ វុត្តត្តា អាបត្តិភាវលេសោ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ, តស្មា បារាជិកាបត្តិតោ អញ្ញភាគិយស្ស អាបត្តិបញ្ញត្តិយា អាធារណដ្ឋេន “អធិករណ”ន្តិ សង្ខ្យំ គតស្ស សង្ឃាទិសេសាទិនោ អាបត្តិនិកាយស្ស អាបត្តិភាវលេសំ គហេត្វា ចោទនា អាបត្តិលេសចោទនាតិ វេទិតព្ពា។

៤០៨. អនាបត្តិ តថាសញ្ញី ចោទេតិ វា ចោទាបេតិ វាតិ អាបត្តញ្ញភាគិយចោទនាយមេវ, ន អញ្ញត្ថ។ ឯត្ថាវតា បឋមទុដ្ឋទោសេ វុត្តវិចារណាយ សំសន្ទិតំ ហោតិ, តំ ឥធ កថំ បញ្ញាយតីតិ ចេ? **កង្ខាវិតរណិយា** វចនតោ។ វុត្តញ្ហិ "តត្ថ ឥធ ច អាបត្តញ្ញភាគិយចោទនាយ តថាសញ្ញិនោបិ អនាបត្តី"តិ។

អញ្ញាភាគិយសិក្ខំ យោ, នេវ សិក្ខតិ យុត្តិតោ។ គច្ឆេ វិនយវិញ្ញូហិ, អញ្ញាភាគិយតញ្ច

សោតិ។

ទុតិយទុដ្ឋទោសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. បឋមសង្ឃភេទសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤០៩. "វជ្ជំ ន ផុសេយ្យា"តិ ច បាឋោ។

៤១០. តេសំ អនុរូបាជាននតោ **អសព្ពញ្ញូ អស្ស**។ "ន, ភិក្ខវេ, អសេនាសនិកេន វស្សំ ឧបគន្តព្ព"ន្តិ (មហាវ. ២០៤) វុត្តត្តា បដិក្ខិត្តមេវ។ **តិកោដិបរិសុទ្ធ**ន្តិ បរស្ស បាបបសង្គនិវារណត្ថំ វុត្តំ, ន បដិច្ចកម្មនិវារណត្ថំ **កោដីហី**តិ អាការេហិ។ **បរិសុទ្ធ**ន្តិ វិមុត្តំ។ ទសហិ លេសេហិ ឧទ្ទិស្ស កតំ សមណា បរិភុញ្ជន្តិ, អស្សមណា ឥមេតិ សាសនស្ស គរហភាវោ អាគច្ឆេយ្យ , គរហបច្ចយា លោកោ វា អបុញ្ញំ អរិយូបវាទំ បសវេយ្យ, តេហិ វិមុត្តន្តិ អត្ថោ។ **វាគុរ**ន្តិ មិគជាលំ។ **អត្តនោ អត្ថាយ វា**តិអាទិនា បរេសំ អត្ថាយ កតេ កប្បិយភាវំ ទស្សេត្វា ភិក្ខូនញ្ច អញ្ញេសញ្ច អត្ថាយ កតេ តំ ទស្សេតុំ **"មតានំ បេតកិច្ចត្ថាយ"**តិអាទិមាហ។

យំ យំ ហីតិអាទិ តស្ស ការណស្ស ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ បុន បញ្ចន្នំ សហធម្មិកានំ អត្ថាយ កតំ ន កប្បតីតិ វុត្តន្តិ កិរ **ធម្មសិរិត្ថេរោ។ គណ្ឋិបទេ** "ភិក្ខូនមេវ សុទ្ធានំ អត្ថាយ កតំ ន វដ្ដតី"តិ លិខិតំ។ អបរេហិ បន **"មតានំ បេតកិច្ចត្ថាយា**តិអាទិនា វុត្តេបិ កប្បតិ, **ភិក្ខូនំយេវ អត្ថាយា**តិ ឥមិនា 'ភិក្ខូនម្បិ ទត្វា មយំ ភុញ្ជិស្សាមា'តិ កតម្បិ វុត្តំ។ បុន 'បញ្ចសុ ឯកំ ឧទ្ទិស្សកតំ ឥតរេសំ ន កប្បតី'តិ ទស្សនត្ថំ **'បញ្ចសុ ហិ សហធម្មិកេសូ**តិអាទិ វុត្ត'ន្តិ វទន្តី"តិ វុត្តំ។ អញ្ញតរស្មឹ បន **គណ្ឋិបទេ** "អម្ហាកន្តិ ច រាជយុត្តាទីនន្តិ ច វុត្តេ វដ្ដតីតិ វត្វា 'តុម្ហាក'ន្តិ អវត្វា 'បេតកិច្ចត្ថាយាតិ វុត្តេបិ វដ្ដតី'តិ ច ទស្សេត្វា សព្ពត្ថ វុត្តានំ, អាទិសទ្ទេន សង្គហិតានញ្ច លក្ខណំ ឋបេន្តេន 'ភិក្ខូនំយេវា'តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ 'ភិក្ខូនំ ឧទ្ទិដ្ឋេ ឯវាតិ អធិប្បាយេនា'តិ វុត្តំ។ ន 'តុម្ហាកំ, អម្ហាកញ្ចាតិ វុត្តេ អនាបត្តី'តិ ទស្សនត្ថំ។ កស្មា? មិស្សកវារស្ស អភាវា។ លក្ខណំ នាម វុត្តានំ, វុត្តសទិសានញ្ច ហោតិ។ 'សចេ បេតកិច្ចត្ថាយាតិ វុត្តដ្ឋានេ ភិក្ខូនំ ភោជនំ សន្ធាយ ករោន្តី'តិ វទន្តិ មហាអដ្ឋកថាយញ្ច 'តស្មឹ វារេ ច ន តុម្ហាកន្តិ វុត្តេ វដ្ដតី'តិ វុត្តត្តា។ តេនេវ ឥធាបិ 'បេតកិច្ចត្ថាយ, មង្គលាទីនំ វា អត្ថាយ កតេបិ ឯសេវ នយោ'តិ បុព្ពេ វុត្តត្ថវសេន វុត្តំ។ 'អវធារណត្ថេន មិស្សកេ វដ្ដតី'តិ ចេ? 'កប្បិយមំសស្ស ហិ បដិគ្គហណេ អាបត្តិ នត្ថី'តិ វចនេន អកប្បិយបដិគ្គហណេ អាបត្តីតិ អាបន្នំ, 'តញ្ច គហេតព្ពំ សិយា'តិ បដិក្ខិបិតព្ពា"តិ វុត្តំ, តំ សុន្ទរំ វិយ ទិស្សតិ, វិចារេត្វា គហេតព្ពំ។ **យត្ថ ចា**តិ ភិក្ខូនំ អត្ថាយ កតេបិ។ តមត្ថំ អាវិ កាតុំ **"សចេ បនា"**តិអាទិ វុត្តំ ។ ឯត្ថ បន "ភិក្ខុនីនំ ទុក្កដំ, ឥតរេសំ ទណ្ឌកម្មវត្ថូ"តិ វទន្តិ។ **កប្បំ និរយម្ហី**តិ អសង្ខ្យេយ្យកប្បំ។ វិវដ្ដដ្ឋាយិកាលេយេវ សង្ឃភេទោ ហោតីតិ។ **កប្ប**ន្តិ អាយុកប្បំ។

៤១១. កុសលន្តិ ខេមំ។ **អាបត្តិភយា កតា លជ្ជីហី**តិ ឯត្ថ អាបត្តិភយេន អវស្សំ អារោចេន្តីតិ ទស្សនត្ថំ "លជ្ជី រក្ខិស្សតី"តិ (វិសុទ្ធិ. ១.៤២; បារា. អដ្ឋ. ១.៤៥) បោរាណវចនស្សានុរូបតោ **"អញ្ញេហិ លជ្ជីហី"**តិ វុត្តំ។ អលជ្ជិស្សបិ អនារោចេន្តស្ស អាបត្តិយេវ "យេ បស្សន្តិ យេ សុណន្តី"តិ វចនតោ។

៤១៦. អសមនុភាសន្តស្សាតិ កម្មការកេ កត្តុនិទ្ទេសោ, សមនុភាសនកម្មំ អករិយមានស្សាតិ អត្ថោ។ **ឱទិស្ស អនុញ្ញាតោ** នាម ឧម្មត្តកខិត្តចិត្តវេទនដ្ដាទិកោ "អនាបត្តិ អាទិកម្មិកស្សា"តិ **អវិដ្ឋសិក្ខាបទេ** អាគតត្តា អត្ថីតិ ចេ? **យម្បី**តិអាទិ។ **សា បនេសា** អនាបត្តិ។ **សោ វុច្ចតី**តិ តត្ថ អាគតោបិ សកម្មព្យាវដោបិ ឯវំ វុច្ចតិ។ **ឯតេនុបាយេនា**តិ អសមនុភាសន្តស្ស ច អាទិកម្មិកស្ស ច វុត្តត្ថវសេន។ **ឋបេត្វា អវិដ្ឋសិក្ខាបទ**ន្តិ តត្ថ អាទិកម្មិកបទាភាវា។

តិវង្គិកន្តិ ឯត្ថ វាចាយ ឯវ បដិនិស្សជ្ជន្តស្ស ឱដ្ឋចលនាទិកាយវិញ្ញត្តិ ហោតិ, តស្មា ទុវិធម្បិ វិញ្ញត្តិ កថេន្តស្ស ហោតិ។ វចីភេទំ កាតុំ អសក្កោន្តស្ស កាយវិការំ ករោន្តស្ស អនាបត្តិយា ភវិតព្ពំ។ កស្មា? តិវង្គេសុ ឯកស្ស បរិហីនត្តា, តស្មា តិវង្គភាវោ អាបត្តិយា, អង្គហានិភាវោ អនាបត្តិយាតិ គហេតព្ពំ។ ឯត្ថ សិយា – យទិ

អង្គហានិភាវេន អនាបត្តិ, ឯវំ សន្តេបិ វិការំ អកត្វា ចិត្តេនេវ វិស្សជ្ជេន្តស្ស អនាបត្តិយា ភវិតព្ពន្តិ? តំ ន, កស្មា? **អដ្ឋកថាយំ** “កាយវិការំ វា វចីភេទំ វា អករោន្តស្សេវ បន អាបជ្ជនតោ អកិរិយ”ន្តិ ហិ វុត្តំ, “ចិត្តំ វា អនុប្បាទេន្តស្ស វា”តិ ន វុត្តំ, តស្មា ចិត្តញ្ច នាម វិញ្ញត្តិបដិពទ្ធំ ឯវាតិ វិសុំ អង្គភាវេនេវ វុត្តត្តា ជានិតព្ពន្តិ ចេ? តំ ន, ទ្វិន្នំយេវ អកិរិយាតិ, តស្មា ចិត្តេន វិស្សជ្ជេន្តស្សាបិ អាបត្តិ វិយ ទិស្សតិ, ឧបបរិក្ខិត្វា គហេតព្ពំ។ តត្ថ “អកុសលចិត្ត”ន្តិ វុត្តន្តិ ចេ? “ចិត្តពាហុល្លតោ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ តេបិ កិរ ពាហុល្លតោ វទន្តិ។

បឋមសង្ឃភេទសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. ទុតិយសង្ឃភេទសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤២២. **សញ្ញី**តិ សញ្ញិនោ។

ទុតិយសង្ឃភេទសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. ទុព្ពចសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤២៤. **បតំ** បតិតំ វិវិ វិវដ្ឍយិ។ ឯកតោ ឧស្សារេតិ ច គិឡិតតោ បបេតិ ច។ ឯកបំសុថុបកនទីសង្ខំ **ទីឃមូលកបណ្ណសេវាលំ សេវាលំ** ទណ្ឌិសិបិប្បរី **បណកំ** បេសិដ្ឋី និស្សារេតិ។ **តិលពីជក**ន្តិ សុខុមមូលបណ្ណកំ ហុត្វា ឧទកបិដ្ឋេ បត្ថរិកំ **ឧទកបប្បដកំ** និស្សារេតិ។

៤២៥-៦. “ទុព្ពច្ចជាតិកោ”តិបិ បឋន្តិ។ **អបទានេនា**តិ បុរាណកម្មេន។ “កី បុព្ពេបិ មយំ ឯវរូបំ ករោមាតិអាទិនា ឯកូនវីសតី”តិ **មហាបច្ចរិយំ** កិរ វុត្តំ។ **មហាអដ្ឋកថាយញ្ច អនុមានសុត្តដ្ឋកថាយញ្ច** “សោឡសវត្ថុកា”តិ វុត្តំ, តំ សមេតិ។

ទុព្ពចសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៣. កុលទូសកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៣១. ន កេវលំ វិហារោ ឯវ កីដាគិរិ, សោបិ គាមោ **“កីដាគិរិ”**ច្චេវ វុច្ចតិ។ គាមញ្ហិ សន្ធាយ បរតោ “ន អស្សជិបុនព្ពសុកេហិ ភិក្ខូហិ កីដាគិរិស្មិំ វត្ថព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ ឯកសំវច្ឆរេ ទ្វិក្ខត្តុំ វស្សតិ កិរ, តំ សន្ធាយ **“ទ្វីហិ មេឃេហី”**តិ វុត្តំ។ **សមធិក**ន្តិ ឆ ជនេ សន្ធាយ។ **អកតវត្ថុ**ន្តិ នវំ អដ្ឋុប្បត្តិំ។ “ជាតិសុមនាទិគច្ឆំ អល្លានំ ហរិតានំ ឯវា”តិ លិខិតំ។ ភូតគាមពីជគាមភេទតោ បនេស ភេទោ។ **វតត្ថាយា**តិ វតិអត្ថាយ។ **យំកិញ្ចី**តិ សោទកំ វា និរុទកំ វា។ **អារាមាទិអត្ថាយា**តិ វនរាជិកាទិអត្ថាយ។ មាលាវច្ឆរោបនំ កុលទូសកំយេវ សន្ធាយ, គន្ថនាទិសព្ពំ ន សន្ធាយ វុត្តន្តិ។ កថំ បញ្ញាយតីតិ ចេ? តំ ទស្សេតុំ **“ពុទ្ធេន ធម្មោ”**តិអាទិ។ “អាវេឡំ អាពិឡ”ន្តិបិ បាឋោ។

គោប្ផនន្តិ គន្ថនំ។ **វេឋិម**ន្តិ តគ្គតិកមេវ។ **វេធិមំ** អញ្ញេន កេនចិ បុប្ផំ វេធេត្វា កតំ ។ **កណ្ដកម្បិ ពន្ធិតុ**ន្តិ ឯត្ថ “សយំ វិជ្ឈនត្ថំ ន វដ្ដតិ។ អញ្ញស្សត្ថាយ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ ជាលមយំ វិតានំ **ជាលវិតានំ**។ **បុប្ផបដិច្ឆកំ** គវក្ខំ វិយ សឆិទ្ទំ ករោន្តិ។ **តាលបណ្ណគុឡក**ន្តិ តាលបណ្ណមយំ បុន កតម្បិ បដិឆិជ្ជកមេវ។ **ធម្មរជ្ជុ** ចេតិយំ វា ពោធិំ វា បុប្ផប្បវេសនត្ថំ អាវិជ្ឈិត្វា ពទ្ធរជ្ជុ។ “កាសាវេន ពទ្ធម្បិ សុត្តវាកាទីហិ ពទ្ធំ ភណ្ឌិតសទិស”ន្តិ លិខិតំ។ **អំសភណ្ឌិកំ** បសិព្ពកេ បក្ខិត្តសទិសត្តា វេធិមំ ន ជាតំ, តស្មា “សិថិលពទ្ធស្ស អន្តរន្តរា បក្ខិបិតុំ ន វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ “អញ្ញមញ្ញំ អផុសាបេត្វា អនេកក្ខត្តុម្បិ បរិក្ខិបិតុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ **បូរិត**ន្តិ ទីឃតោ បសារេត្វា បូរិតំ។ **ឃដិកទាមឱលម្ពកោ**តិ “យមកទាមឱលម្ពកោ”តិ លិខិតំ។ “គេណ្ឌុខរបត្តទាមានំ បដិក្ខិត្តត្តា ចេលាទីហិ កតទាមម្បិ ន វដ្ដតិ អកប្បិយានុលោមត្តា”តិ វទន្តិ។

“វេចកំ នាម តថាលាសិយនាដនដានំ នច្ច”ន្តិ លិខិតំ។ តំ “បរិវត្តន្តី”តិ វុត្តំ។ “សារិយោ នាម វុតសុនខាសិង្គាលកម្មកុរុង្គកេឡិបនេ បិតា”តិ កិរ បាឋោ។ “និពុជ្ឈន្តី”តិ បាឡិ។

៤៣២. **អពលពលា**ទិ-បទានំ ឧប្បដិបាដិយា។ យថា បាមោក្ខានំ វសេន សព្ពេបិ “អស្សជិបុនព្ពសុកា”តិ វុត្តា, តថា បាមោក្ខប្បត្តសាវកស្ស វសេន តទាយត្តវុត្តិនេ សព្ពេបិ “សារិបុត្តា”តិ។ តេន វុត្តំ “គច្ឆថ តុម្ហេ សារិបុត្តា”តិ។

៤៣៣. “គាមេ វា ន វសិតព្ព”ន្តិ ឥមិនាវ តស្មិំ គាមេ អញ្ញត្ថ ន វសិតព្ពន្តិ សិទ្ធំ។ “តស្មិំ វិហារេ វា”តិ កស្មា វុត្តន្តិ ចេ? អត្ថសព្ភាវតោ។ យស្មិញ្ហិ គាមេ កុលទូសកកម្មំ កតំ, តស្មិំ គាមេ, យស្មិំ វិហារេ វសន្តេន កុលទូសនំ កតំ, តំ វិហារំ បហេត្វា អញ្ញស្មិំ វសិតុំ ន វដ្ដតីតិ ទស្សនត្ថំ។ តំ កថន្តិ ចេ? “គាមេ វា ន វសិតព្ព”ន្តិ វចនេន យស្មិំ គាមេ កុលទូសនកម្មំ កតំ, តស្មិំ វិហារេបិ វសិតុំ ន លព្ភតីតិ អាបន្នំ, តំ ទិស្វា “តស្មិំ វិហារេ”តិ វុត្តំ, តេន តស្មិំ គាមេ អញ្ញស្មិំ វសិតុំ លព្ភតីតិ សិទ្ធំ។ “តស្មិំ វិហារេ វសន្តេនា”តិ ឥមិនា តស្មិំ គាមេ អញ្ញត្ថ វសន្តេន សាមន្តគាមេ បិណ្ឌាយ ចរិតុំ វដ្ដតីតិ ទីបិតំ ហោតិ។ **សាមន្តវិហារេបី**តិ សាមន្តវិហារោ នាម តស្មិំយេវ គាមេ តស្ស វិហារស្ស សាមន្តវិហារោ ច តស្ស គាមស្ស សាមន្តវិហារោ ចាតិ ឧភយំ វុច្ចតិ, ឯតេន តស្មិំ គាមេ អញ្ញត្ថ វសន្តេន តស្មិំ គាមេ បិណ្ឌាយ ន ចរិតព្ពំ។ សាមន្តគាមេបិ បិណ្ឌាយ ចរិតុំ វដ្ដតិ, បុន យស្មិំ គាមេ កុលទូសនកម្មំ កតំ, តស្ស សាមន្តគាមេ កុលទូសកវិហារស្ស សាមន្តវត្ថុវិហារេ វសន្តេន តស្មិំ គាមេបិ ចរិតុំ វដ្ដតិ។ យស្មិំ សាមន្តគាមេ កុលទូសកំ ន កតំ, តស្មិម្បិ ចរិតុំ វដ្ដតិ, នេវ វិហារេតិ អធិប្បាយោ។ “**ន នគរេ ចរិតុ**”ន្តិ វុត្តត្តា អញ្ញស្មិំ វិហារេ តស្មិំ គាមេ វសិតុំ វដ្ដតីតិ ទីបិតំ ហោតីតិ ឯកេ។ **គណ្ឋិបទេសុ** បន វិចារណា ឯវ នត្ថិ, តស្មា សុដ្ឋុ វិចារេត្វា កថេតព្ពំ។

៤៣៦-៧. **ទាបេតុំ ន លភន្តិ**, បុប្ផទានញ្ហិ សិយា។ **តស្សេវ ន កប្បតី**តិ ឯត្ថ យាគុអាទីនិ អានេត្វា “ទទន្តូ”តិ តប្ផាវសេន វទតិ ចេ, សព្ពេសំ ន កប្បតិ, កេវលំ បន សុទ្ធចិត្តេន អត្តានំ វា បរេសំ វា អនុទ្ទិសិត្វា “ឥមេ មនុស្សា ទានំ ទត្វា បុញ្ញំ បសវន្តូ”តិ វទន្តស្ស តស្សេវ ន កប្បតិ យាគុអាទីនំ បច្ចយបដិសំយុត្តកថាយ ឧប្បន្នត្តា។ **មហាអដ្ឋកថាយម្បិ** “បញ្ចន្នម្បិ សហធម្មិកាន”ន្តិ វិសេសេត្វា អវុត្តត្តា អត្ថតោ សយមេវាតិ អបរេ។ អាចរិយា បន “យថា **មហាបច្ចរិយំ, កុរុន្ទិយញ្ច** ‘តស្សេវា’តិ វិសេសេត្វា វុត្តំ, ឯវំ **មហាអដ្ឋកថាយំ** វិសេសេត្វា ន វុត្តំ, តស្មា សព្ពេសំ ន កប្បតី”តិ វទន្តិ។

កុលទូសកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តេរសកកណ្ឌវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. អនិយតកណ្ឌោ

១. បឋមអនិយតសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៤៤-៥. **ឧទ្ទេស**ន្តិ ឧទ្ទិសនំ, អាសាឡ្ហិនក្ខត្តំ នាម វស្សូបគមបូជា។ **សោតស្ស រហោ**តិ ឯត្ថ **រហោ**-វចនសាមញ្ញតោ វុត្តំ ទុដ្ឋុល្លសាមញ្ញតោ ទុដ្ឋុល្លារោចនប្បដិច្ឆាទនសិក្ខាបទេសុ បារាជិកវចនំ វិយ។ តស្មា “**ចក្ខុស្ស រហេនេវ បន បរិច្ឆេទោ កាតព្ពោ**”តិ វុត្តំ។ កថំ បញ្ញាយតីតិ ចេ? “មាតុគាមោ នាម តទហុជាតាបិ ទារិកា”តិ វចនតោ, “អលំកម្មនិយេតិ សក្កា ហោតិ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវិតុ”ន្តិ វចនតោ ច រហោនិសជ្ជស្សាទោ ចេត្ថ មេថុនសន្និស្សិតកិលេសោ, ន ទុតិយេ វិយ ទុដ្ឋុល្លវាចស្សាទកិលេសោ, តស្មា ច បញ្ញាយតិ “សោតស្ស រហោ នាធិប្បេតោ”តិ។ កេចិ បន “តញ្ច លព្ភតីតិ វចនស្ស ទស្សនត្ថំ វុត្តំ, តេន ទុតិយេ វុត្តា វិញ្ញូ បដិពលា គហិតា ហោតី”តិ វទន្តិ។ **យេន វា សា**តិ ឯត្ថ **វា**-សទ្ទោ “តេន សោ ភិក្ខុ ការេតព្ពោ វា”តិ យោជេតព្ពោ, សោ ច វិកប្បត្ថោ, តស្មា ការេតព្ពោ វា បដិជានមានោ, ន វា ការេតព្ពោ អប្បដិជានមានោតិ អត្ថោ។ តេន វុត្តំ **អដ្ឋកថាយំ** “បដិជានមានោវ តេន សោ ភិក្ខុ ការេតព្ពោ…បេ… ន ការេតព្ពោ”តិ។ តស្មា ឯវ **បាឡិយំ** តទត្ថទ្វយទស្សនត្ថំ “សា ចេ ឯវំ វទេយ្យា”តិអាទិ វុត្តំ។ “សទ្ធេយ្យវចសា”តិ ឥមិនា សោតាបន្នា អត្ថភញ្ជនកំ ន ភណន្តិ, សេសំ ភណន្តីតិ វាទីនំ វាទោ បដិសេធិតោ ហោតិ។ “ទិដ្ឋ”ន្តិ វុត្តត្តា “ឱលោកេសី”តិ សុន្ទរំ។ **រក្ខេយ្យាសី**តិ មម វិសេសំ កស្សចិ នារោចេយ្យាសីតិ អធិប្បាយោ។

៤៤៦. “សា ចេ ឯវំ វទេយ្យ ‘អយ្យស្ស មយា សុតំ និសិន្នស្ស មាតុគាមំ ទុដ្ឋុល្លាហិ វាចាហិ ឱភាសេន្តស្សា’”តិ, ឥទំ កិមត្ថមេត្ថ វុត្តំ, ន អធិប្បេតញ្ចេតំ ឥធ សោតស្ស រហោ នាធិប្បេតោតិ កត្វាតិ ចេ? អលំកម្មនិយដ្ឋានេ ទុដ្ឋុល្លវាចាបិ លព្ភតិ, ន បន នាលំកម្មនិយដ្ឋានេ មេថុនន្តិ ទស្សនត្ថំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពន្តិ។ យថា ឯតំ, តថា “សា ចេ ឯវំ វទេយ្យ ‘អយ្យស្ស មយា សុតំ មាតុគាមស្ស សន្តិកេ អត្តកាមបារិចរិយាយ វណ្ណំ ភាសន្តស្សា’”តិ ឯតម្បិ ឥធ លព្ភតិ, ន ទុតិយេ នាលំកម្មនិយដ្ឋានត្តាតិ ឯកេ។ **កង្ខាវិតរណិយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. ទុតិយានិយតសិក្ខាបទវណ្ណនា) ឥធាបិ ទុតិយានិយតាធិការេ បារាជិកាបត្តិញ្ច បរិហាបេត្វា ទុដ្ឋុល្លវាចាបត្តិយា វុត្តត្តា បឋមានិយតេ ទុដ្ឋុល្លវាចាបត្តិ ន វុត្តាតិ ចេ? “សា ចេ”តិ តស្សា បាឡិយា បោត្ថកា សោធេតព្ពា។ **គណ្ឋិបទេ** ច “ឥធ សិក្ខាបទេ មេថុនកាយសំសគ្គរហោនិសជ្ជានមេវាគតត្តា ចក្ខុស្សរហោវ បមាណ”ន្តិ លិខិតំ, ទុតិយានិយតាធិការេ ច “អនន្ធោ កាយសំសគ្គំ បស្សតិ, អពធិរោ ទុដ្ឋុល្លំ សុណាតិ, កាយចិត្តតោ កាយសំសគ្គោ, វាចាចិត្តតោ ទុដ្ឋុល្លំ,

ឧភយេហិ ឧភយ”ន្តិ ច លិខិតំ។ **អដ្ឋកថាយំ** “សមុដ្ឋានាទីនិ បឋមបារាជិកសទិសានេវា”តិ វុត្តត្តាបិ ទុដ្ឋុល្លវាទោ ន សុន្ទរោ “តទហុជាតា”តិ វុត្តត្តាតិ។

បឋមអនិយតសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយអនិយតសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៥៣. ទុតិយេ កេសុចិ បោត្ថកេសុ “ន ហេវ ខោ បន បដិច្ឆន្នំ អាសនំ ហោតិ អាសន”ន្តិ លិខិតំ។ “អាសនន្តិ អធិកំ, ឧទ្ទិសិតានុរូប”ន្តិ លិខិតំ។ ទ្វេបិ រហា តេច អធិប្បេតា កាយសំសគ្គទុដ្ឋុល្លវាចារហោនិសជ្ជគ្គហណតោ។ យទិ ឯវំ “មាតុគាមោ នាម វិញ្ញូ បដិពលា”តិ កិមត្ថំ វុត្តន្តិ? អយមេវ ហិ មាតុគាមោ ទ្វិន្នម្បិ កាយសំសគ្គទុដ្ឋុល្លវាចានំ ឯកតោ វត្ថុភូតោ, តស្មា វុត្តំ។ កាយសំសគ្គស្ស វត្ថុភូតោ ទស្សិតោ, ន តតរស្សាតិ កត្វា ទុដ្ឋុល្លវាចមេវ សន្ធាយ តស្សា វត្ថុំ ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។

ឯត្ថាហ – យថា បឋមេ អនធិប្បេតាបិ ទុដ្ឋុល្លវាចា សម្ភវវិសេសទស្សនត្ថំ វុត្តា, តេថាបិ កាយសំសគ្គោ, កស្មា ន តស្ស វសេន ចក្ខុស្ស រហោ គហេតព្ពោតិ? អាម ន គហេតព្ពោ, ន ច គហិតោ, គហិតោ ឯវ បន និសជ្ជវសេន, ន ហិ អង្គស្ស និសជ្ជា វិសេសោតិ។ អប្បដិច្ឆន្នេ សតិ កថំ ចក្ខុស្ស រហោតិ ចេ? ទូរត្តា។ បឋមេ កស្មា តត្ថិសតម្បិ អនាបត្តឹ ន ករោតិ, តេច កស្មា ឯកាបិ ករោតីតិ ចេ? នោ វុច្ចតិ សិទ្ធត្តា។ សិទ្ធំ ហោតិ, យទិទំ អញ្ញតរោ ភិក្ខុ វេសាលិយំ មហាវនេ…បេ… ទ្វារំ វិវរិត្វា និបន្នោ ហោតិ…បេ… សម្ពហុលា តត្ថិយោ យាវទត្ថំ កត្វា បក្កមឹសូតិ (បារា. ៧៧)។ តស្មា ន មេថុនស្ស មាតុគាមោ ទុតិយោ ហោតិ។ តត្ថិយោ ហិ អញ្ញមញ្ញិស្សា វជ្ជំ បដិច្ឆាទេន្តិ, តេនេវ ភិក្ខុនីនំ វជ្ជបដិច្ឆាទនេ បារាជិកំ បញ្ញត្តំ។ តថា “អាយស្មា ឧទាយី តា តត្ថិយោ វិហារំ បេក្ខាបេត្វា តាសំ តត្ថីនំ វច្ចមគ្គ”ន្តិ (បារា. ២៨៣) ឯត្ថ “យា បន តា តត្ថិយោ ហិរិមនា, តា និក្ខមិត្វា ភិក្ខូ ឧជ្ឈាបេន្តី”តិ (បារា. ២៨៣) វចនតោ ទុដ្ឋុល្លស្ស មាតុគាមោ ទុតិយោ ហោតីតិ សិទ្ធន្តិ អធិប្បាយោ។ ឧភយត្ថាបិ ឧម្មត្តកាទិកម្មិកានំ អនាបត្តីតិ តេសំ បាដេក្កំ **និទានេ** អាគតំ, អាទិកម្មិកានំ អនាបត្តីតិ អត្ថោ។ **អនុគណ្ឋិបទេ** បន **“អចេលកវគ្គេ** រហោបដិច្ឆន្នាសនសិក្ខាបទេ ‘វិញ្ញូ បុរិសោ ទុតិយោ ហោតី’តិ (បាចិ. ២៨៨) តមស្ស អនុរូបតោ ‘តត្ថីនំ សតម្បិ អនាបត្តឹ ន ករោតី’តិ វុត្ត”ន្តិ ច, “ទុតិយានិយតេ ‘តត្ថីបិ បុរិសោបី’តិ តទំ **ភិក្ខុនីវគ្គេ** ឱសានសិក្ខាបទស្ស, **អចេលកវគ្គេ** អប្បដិច្ឆន្នាសនសិក្ខាបទស្ស ច **អនាបត្តិវារេ** ‘យោ កោចិ វិញ្ញូ បុរិសោ ទុតិយោ’តិ វុត្តំ។ តមេសំ អនុរូបតោ វុត្តន្តិ វេទិតព្ព”ន្តិ ច វុត្តំ។

ទុតិយអនិយតសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បកិណ្ណកវណ្ណនា

អបិចេត្ថ តទំ បកិណ្ណកំ, សេយ្យថិទំ – តទំ អនិយតកណ្ឌំ និប្បយោជនំ អបុព្ពាភាវតោតិ ចេ? ន, គរុកលហុកភេទភិន្នាបត្តិរោបនារោបនក្កមលក្ខណទីបនប្បយោជនតោ។ ឯត្ថ ហិ “សា ចេ ឯវំ វទេយ្យ ‘អយ្យោ មយា ទិដ្ឋោ និសិន្នោ មាតុគាមស្ស មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវន្តោ’តិ, សោ ច តំ បដិជានាតិ, អាបត្តិយា ការេតព្ពោ…បេ… និសជ្ជាយ ការេតព្ពោ”តិអាទិនា (បារា. ៤៤៦) អាបត្តិយា គរុកាយ លហុកាយ ច រោបនក្កមលក្ខណំ, ការេតព្ពោតិ តមិនា អនារោបនក្កមលក្ខណញ្ច ទស្សិតំ។ លក្ខណទីបនតោ អាទិម្ហិ, អន្តេ វា ឧទ្ទិសិតព្ពន្តិ ចេ? ន, អសម្ភវតោ។ កថំ? ន តាវ អាទិម្ហិ សម្ភវតិ, យេសមិទំ លក្ខណំ, តេសំ សិក្ខាបទានំ អទស្សិតត្តា។ ន អន្តេ, គរុកមិស្សកត្តា, តស្មា គរុកលហុកានំ មជ្ឈេ ឯវ ឧទ្ទិសិតព្ពន្តិ អរហតិ ឧភយាមិស្សកត្តា។ យា តត្ថ លហុកាបត្តិ ទស្សិតា , សាបិ គរុកាទិកា។ តេនេវាហ “មេថុនធម្មសន្និស្សិតកិលេសសង្ខាតេន រហស្សាទេនា”តិអាទិ, តស្មា គរុកានំ ឯវ អនន្តរំ ឧទ្ទិដ្ឋាតិបិ ឯកេ។ ឯវំ សន្តេ បឋមមេវាលំ តាវតា លក្ខណទីបនសិទ្ធិតោ, កឹ ទុតិយេនាតិ ចេ? ន, ឱកាសនិយមបច្ចយមិច្ឆាគាហនិវារណប្បយោជនតោ។ “បដិច្ឆន្នេ អាសនេ អលំកម្មនិយេ”តិ ឱកាសនិយមតោ ហិ តព្ពិបរិតេ ឱកាសេ តទំ លក្ខណំ ន វិកប្បិតន្តិ មិច្ឆាគាហោ ហោតិ, តន្និវារណតោ ទុតិយម្បិ សាត្ថកមេវាតិ អធិប្បាយោ។ កស្មា? ឱកាសភេទតោ, រហោភេទទីបនតោ, រហោនិសជ្ជស្សាទភេទទីបនតោ ។ ឱកាសនិយមភាវេ ច រហោនិសជ្ជស្សាទភេទោ ជាតោ។ ទ្វិន្នំ រហោនិសជ្ជសិក្ខាបទានំ នានតាជាននញ្ច សិយា, តថា កាយសំសគ្គភេទទីបនតោ។ នាលំកម្មនិយេបិ ហិ ឱកាសេ អប្បដិច្ឆន្នេ, បដិច្ឆន្នេបិ វា និសិន្នាយ វាតបានកវាដឆិទ្ទាទីហិ និក្ខន្តកេសាទិគ្គហណេន កាយសំសគ្គោ លព្ភតីតិ ឯវមាទយោបិ នយា វិត្ថារតោ វេទិតព្ពា។ “ភិក្ខុបាតិមោក្ខេ អាគតនយត្តា ភិក្ខុនីបាតិមោក្ខេ តទំ កណ្ឌំ បរិហីនន្តិ វេទិតព្ព”ន្តិ វទន្តិ។ អត្ថុប្បត្តិយា តត្ថ អនុបន្នត្តាតិ ឯកេ។ តំ អនេកត្ថភាវទីបនតោ អយុត្តំ។ សព្ពពុទ្ធកាលេ ហិ ភិក្ខូនំ បញ្ចន្នំ, ភិក្ខុនីនំ ចត្តារោ ច ឧទ្ទេសា សន្តិ។ បាតិមោក្ខុទ្ទេសបញ្ញត្តិយា

អសាធារណត្តា តត្ថ និទ្ទិដ្ឋសង្ឃាទិសេសបាចិត្តិយានន្តិ ឯកេ។ តាសំ ភិក្ខុនីនំ ឧព្ភជាណុមណ្ឌលិកអដ្ឋវត្ថុករវសេន កាយសំសគ្គវិសេសោ បារាជិកវត្ថុ, “ហត្ថគ្គហណំ វា សាទិយេយ្យ, កាយំ វា តទត្ថាយ ឧបសំហរេយ្យា”តិ (បាចិ. ៦៧៤-៦៧៥) វចនតោ សាទិយនម្បិ, “សន្តិដ្ឋេយ្យ វា”តិ (បាចិ. ៦៧៥) វចនតោ ឋានម្បិ, “សង្កេតំ វា គច្ឆេយ្យា”តិ (បាចិ. ៦៧៥) វចនតោ គមនម្បិ, “ឆន្នំ វា អនុបវិសេយ្យា”តិ (បាចិ. ៦៧៥) វចនតោ បដិច្ឆន្នដ្ឋានបវេសោបិ, តថា “រត្តន្ធការេ អប្បទីបេ បដិច្ឆន្នេ ឱកាសេ ឯកេនេកា សន្តិដ្ឋេយ្យ វា សល្លបេយ្យ វា”តិ (បាចិ. ៨៣៨) វចនតោ ទុដ្ឋុល្លវាចាបិ បាចិត្តិយវត្ថុកន្តិ កត្វា តាសំ អញ្ញថា អនិយតកណ្ឌស្ស អវត្តព្ពតាបត្តិតោបិ ន វុត្តន្តិ តេសំ អធិប្បាយោ។

បកិណ្ណកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អនិយតកណ្ឌំ និដ្ឋិតំ។

៤. និស្សគ្គិយកណ្ឌោ

១. ចីវរវគ្គោ

១. បឋមកថិនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៥៩. សមិតាវិនាតិ សមិតា’នេន កិលេសាតិ សមិតាវី, តេន សមិតាវិនា។ “តីណិ ចីវរានី”តិ វត្តព្ពេ “តិចីវរ”ន្តិ វុត្តំ។ សង្ខ្យាបុព្ពោ ទិគុនេកវចនន្តិ ឯត្ថ លក្ខណំ វេទិតព្ពំ។ តំ បន អធិដ្ឋិតស្សបិ អនធិដ្ឋិតស្សបិ នាមំ “ឯករត្តម្បិ ចេ ភិក្ខុ តិចីវរេន វិប្បវសេយ្យា”តិអាទីសុ តិចីវរាធិដ្ឋានេន អធិដ្ឋិតស្ស នាមំ។ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, តិចីវរំ អធិដ្ឋាតុ”ន្តិ (មហាវ. ៣៥៨) ឯត្ថ អនធិដ្ឋិតស្ស នាមំ, ឥធ តទុភយម្បិ សម្ភវតិ។ “ភគវតា ភិក្ខូនំ តិចីវរំ អនុញ្ញាតំ ហោតី”តិ ឯត្ថ អធិដ្ឋិតមេវ។ “អញ្ញេនេវ តិចីវរេន គាមំ បវិសន្តី”តិ ឯត្ថ អនធិដ្ឋិតមេវ។ ឯកស្មិំយេវ ហិ ចីវរេ តិចីវរាធិដ្ឋានំ រុហតិ, ន ឥតរស្មិំ បត្តាធិដ្ឋានំ វិយ, តស្មា ឥតរំ អតិរេកដ្ឋានេ តិដ្ឋតិ។ តេន វុត្តំ “កថញ្ហិ នាម ឆព្ពគ្គិយា ភិក្ខូ អតិរេកចីវរំ ធារេស្សន្តី”តិអាទិ។

៤៦០-១. បឋមបញ្ញត្តិយា បនេត្ថ ឯករត្តម្បិ អតិរេកចីវរំ ធារេយ្យ, និស្សគ្គិយំ វុត្តំ ហោតិ, តតោ បរំ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ទសាហបរមំ អតិរេកចីវរំ ធារេតុំ។ ឯវញ្ច បន, ភិក្ខវេ, ឥមំ សិក្ខាបទំ ឧទ្ទិសេយ្យាថ ‘ទសាហបរមំ អតិរេកចីវរំ ធារេតព្ពំ, តំ អតិក្កាមយតោ និស្សគ្គិយំ បាចិត្តិយ’”ន្តិ ឯវំ ភគវា បរិបុណ្ណំ សិក្ខាបទំ បញ្ញាបេសិ។ អថ បច្ឆិមពោធិយំ អជាតសត្តុកាលេ កថិនំ អនុញ្ញាតំ, តតោ បដ្ឋាយ ភិក្ខូ ឥទំ សិក្ខាបទំ “និដ្ឋិតចីវរស្មិំ ភិក្ខុនា ឧព្ភតស្មិំ កថិនេ ទសាហ…បេ…. បាចិត្តិយ”ន្តិ ឧទ្ទិសន្តិ, ឯស នយោ ទុតិយតតិយកថិនេសុបិ។ តថាបិ **កង្ខាវិតរណិយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. កថិនសិក្ខាបទវណ្ណនា) “ទសាហបរមន្តិ អយមេត្ថ អនុបញ្ញត្តី”តិ ឯត្តកំយេវ វុត្តំ, តស្មា “និដ្ឋិតចីវរស្មិំ ភិក្ខុនា ឧព្ភតស្មិំ កថិនេ”តិ វចនំ ន បញ្ញត្តិ, ន ច អនុបញ្ញត្តីតិ សិទ្ធំ។ ន ហិ បញ្ញត្តិវត្ថុស្មិំ, អនុបញ្ញត្តិវត្ថុម្ហិ វា កថិនាធិការោ ទិស្សតីតិ យថាវុត្តនយោវ សារោតិ និដ្ឋមេត្ថ គន្តព្ពំ។ អថាបិ សិយា “កថិនស្សុប្បត្តិកាលតោ បដ្ឋាយ ភគវតោ វចនំ អនុបញ្ញត្តិភាវេន វុត្ត”ន្តិ។ យទិ ឯវំ ទ្វេ អនុបញ្ញត្តិយោ សិយុំ, តតោ **បរិវារេ** (បរិ. ២៤) “ឯកា អនុបញ្ញត្តី”តិវចនវិរោធោ។ អបិច យថាវុត្តនយទីបនត្ថំ ឥធ តំ វចនំ បឋមបញ្ញត្តិកាលេ អវត្វា បច្ឆា វុត្តំ។ ឯត្ថ សាធិតត្តា ទុតិយតតិយេសុ បច្ឆា វុត្តបឋមបញ្ញត្តីសុ ឯវំ វុត្តំ។ អញ្ញថា តត្ថបិ តំ វចនំ បច្ឆា វត្តព្ពំ សិយា។ **អនុគណ្ឋិបទេ** បន “បច្ឆា វុត្តភាវំ សន្ធាយ និដ្ឋិតចីវរស្មិន្តិអាទីសុ អនុបញ្ញត្តី”តិ វុត្តំ។ សេក្ខបុថុជ្ជនានំ **បេមំ**, អរហន្តានំ **គារវោ**។ **ទសមំ វា នវមំ វា**តិ ឯត្ថ ភុម្មត្ថេ ឧបយោគវចនំ។

៤៦២-៣. **និដ្ឋិតចីវរស្មិ**ន្តិ ឥទំ កេវលំ ចីវរបលិពោធាភាវមត្តទីបនត្ថំ វុត្តំ, តស្មា “នដ្ឋំ វា វិនដ្ឋំ វា ទឌ្ឍំ វា ចីវរាសា វា ឧបច្ឆិន្នា”តិ វុត្តំ។ យទិ ទសាហបរមំ ធារេតព្ពចីវរទស្សនត្ថំ វុត្តំ សិយា, នដ្ឋាទិកំ សោ ធារេយ្យ។ ធារណញ្ចេត្ថ ឋបនំ, បរិភោគោ វា។ តំ ទ្វយំ កតេបិ យុជ្ជតិ, អកតេបិ យុជ្ជតិ, តស្មា “កតំ វា ហោតី”តិបិ ន វត្តព្ពំ។ ន ហិ កតមេវ អតិក្កាមយតោ និស្សគ្គិយន្តិ, តស្មា យំ ចីវរំ ឧបាទាយ “និដ្ឋិតចីវរស្មិ”ន្តិ វុត្តំ។ តម្បិ ឧព្ភតស្មិំ កថិនេ ទសាហបរមំ កាលំ ធារេតព្ពន្តិ អត្ថោ ន គហេតព្ពោ។ តញ្ហិ ចីវរំ សន្តញ្ចេ, ឧព្ភតស្មិំ កថិនេ ឯកទិវសម្បិ បរិហារំ ន លព្ភតិ។ អបិច “ចីវរំ នាម វិកប្បនុបគំ បច្ឆិម”ន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ ច កតំ នាម ហោតិ, តស្មាបិ ន តំ សន្ធាយ ធារេតព្ពន្តិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ អសម្ភវតោ។

អនុគណ្ឋិបទេ បនេតំ វុត្តំ “តត្ថ សិយា – តស្ស ភិក្ខុនោ ចីវរំ នដ្ឋាទីសុ អញ្ញតរំ យទិ ភវេយ្យ, កតមំ ចីវរំ ទសាហបរមំ ធារេយ្យ។ យស្មា ធារេតព្ពចីវរំ នត្ថិ, តស្មា អត្ថុទ្ធារវសេន ករណបលិពោធទស្សនត្ថំ ‘នដ្ឋំ វា’តិអាទិបទានិ វុត្តានិ។ អយំ បនត្ថោ ‘នដ្ឋំ វា’តិអាទិនា នយេន វុត្តចីវរានំ អញ្ញតរស្មឹ ចីវរេ អសតិ គហេតព្ពោ, សតិ តំ ទសាហបរមំ អតិក្កាមយតោ និស្សគ្គិយំ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ ‘កតំ វា ហោតី’តិ វុត្តចីវរមេវាធិប្បេតំ។ កស្មា បន កតចីវរំ ឥមស្មឹ អត្ថេ អធិប្បេតន្តិ ន វុត្តន្តិ ចេ? បាកដត្តា។ កថំ? នដ្ឋវិនដ្ឋចីវរាទីនំ ធារណស្ស អភាវតោ កតចីវរមេវ ឥធាធិប្បេតន្តិ បាកដំ។ យថា កឹ? យថា បឋមានិយតេ មេថុនកាយសំសគ្គវហោនិសជ្ជានមេវាគតត្តា សោតស្ស រហោ អត្ថុទ្ធារវសេន វុត្តោតិ បាកដោ, តស្មា ‘ចក្ខុស្ស រហោ ឥតរស្មឹ អត្ថេ អធិប្បេតោ’តិ ន វុត្តោ។ ឯវំសម្បទមិទន្តិ វេទិតព្ពំ។ ‘កតំ វា ហោតី’តិ ឥទំ ន វត្តព្ពំ, កស្មា? អកតំ អតិក្កាមយតោបិ និស្សគ្គិយត្តា, កិញ្ចាបិ និស្សគ្គិយំ ហោតិ , ឥធ បន តិចីវរាធិដ្ឋានមធិប្បេតំ។ តស្មឹ តិចីវរាធិដ្ឋានេ អកតំ, អរជិតំ, អកប្បិយកតញ្ច ‘ឥមំ សង្ឃាដឹ អធិដ្ឋាមី’តិអាទិនា នយេន អធិដ្ឋាតុំ ន វដ្ដតិ, តទត្ថទីបនត្ថំ ‘កតំ វា ហោតី’តិ វុត្តំ។ ឥតរថា ‘និដ្ឋិតចីវរស្មឹ បដិលទ្ធេ’តិ វទេយ្យ, ឯវំ សន្តេ តិចីវរំ ទសាហំ អតិក្កាមយតោ និស្សគ្គិយន្តិ កថំ បញ្ញាយតីតិ ចេ? វចនប្បមាណតោ។ ‘អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, តិចីវរំ អធិដ្ឋាតុំ ន វិកប្បេតុ’ន្តិ វុត្តត្តា ឥធាបិ ‘អតិរេកចីវរំ នាម អនធិដ្ឋិត’ន្តិ ឯត្តកមេវ វត្តព្ពំ សិយា។ យស្មា ‘កតំ វា ហោតី’តិ វចនេន ឥធាធិប្បេតចីវរេន សទ្ធឹ សេសម្បិ ទសាហបរមតោ ឧត្តរិ ធារេតុំ ន លព្ភតីតិ អនុជានន្តោ ‘អតិរេកចីវរំ នាម អនធិដ្ឋិតំ អវិកប្បិត’ន្តិ អាហ។ តត្ថ សិយា – យថា ‘អវិកប្បិត’ន្តិ អត្ថុទ្ធារវសេន វុត្តំ, តថា ‘វិកប្បនុបគំ បច្ឆិម’ន្តិបិ។ កស្មា? យស្មា តិចីវរមេវ ទសាហបរមំ ធារេតព្ពំ ‘និដ្ឋិតចីវរស្មិ’ន្តិអាទិអនុបញ្ញត្តិវសេន។ ឥតរថា ឯកាហាតិក្កមេបិ និស្សគ្គិយំ ហោតិ ‘យោ បន, ភិក្ខុ, អតិរេកចីវរំ ធារេយ្យ, និស្សគ្គិយំ បាចិត្តិយ’ន្តិ វចនតោ។ ន តិចីវរតោ អញ្ញម្បិ ចីវរំ ទសាហបរមំ ធារេតព្ពំ, តតោ បរំ និស្សគ្គិយំ ‘អន្តោទសាហ’ន្តិ វុត្តត្តា។ យថាហ ‘អនាបត្តិ អន្តោទសាហំ អធិដ្ឋេតិ, វិកប្បេតី’តិ, ឥតរថា ‘អន្តោទសាហំ អធិដ្ឋេតី’តិ វចនមត្តមេវ ភវេយ្យ, តស្មា **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តនយេនេវ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ ឥទំ សព្ពំ អបរេ វទន្តី”តិ។ ឯត្ថ អន្តោកថិនេ ឧប្បន្នចីវរំ កតមេវ សន្តញ្ចេ, ទសាហបរមំ ធារេតព្ពន្តិ ឥទញ្ហិមស្ស សាធនត្ថំ វុត្តវចនញ្ច បរតោ ឥធេវ វុត្តវិចារណាយ យថាវុត្តយុត្តិយា ច វិរុជ្ឈតីតិ ន គហេតព្ពំ។

ឥធេវ វុត្តវិចារណា នាម – “ស្វេ កថិនុទ្ធារោ ភវិស្សតី”តិ អជ្ជ ឧប្បន្នចីវរំ តទហេវ អនធិដ្ឋហន្តស្ស អរុណុគ្គមនេ និស្សគ្គិយំ។ កស្មា? “និដ្ឋិតចីវរស្មិ”ន្តិអាទិនា សិក្ខាបទស្ស វុត្តត្តា។ អន្តោកថិនេ អតិរេកទសាហម្បិ បរិហារំ លភតិ, កថិនតោ ឧទ្ធំ ឯកទិវសម្បិ ន លភតិ។ យថា កឹ? យថា អត្ថតកថិនោ សង្ឃោ អត្ថតទិវសតោ បដ្ឋាយ យាវ ឧព្ភារា ឯកទិវសាវសេសេបិ កថិនុព្ភារេ អានិសំសំ លភតិ, បុនទិវសេ ន លភតិ។ សចេ សតិសម្មោសា ភាជនីយចីវរំ ន ភាជិតំ, បុនទិវសេ អនត្ថតកថិនានម្បិ សាធារណំ ហោតិ។ ទិវសា ចេ សាវសេសា, អត្ថតកថិនស្សេវ សង្ឃស្ស បាបុណាតិ, ឯវមេវ អត្ថតទិវសតោ បដ្ឋាយ យាវ ឧព្ភារា អនធិដ្ឋិតំ អវិកប្បិតំ វដ្ដតិ អនុញ្ញាតទិវសព្ភន្តរត្តា។ កថិនទិវសោ គណនុបគោ ហោតិ, ឧព្ភតទិវសតោ បដ្ឋាយ ទសាហបរមំ កាលំ ឧប្បន្នចីវរំ បរិហារំ លភតិ, តតោ បរំ ន លភតិ។ កស្មា? “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ទសាហបរមំ អតិរេកចីវរំ ធារេតុ”ន្តិ វចនតោ។ អន្តោកថិនេបិ ឯកាទសេ អរុណុគ្គមនេ និស្សគ្គិយប្បសង្គំ “និដ្ឋិតចីវរស្មឹ ឧព្ភតស្មឹ កថិនេ”តិ អយំ អនុបញ្ញត្តិ វារេត្វា ឋិតា, ន ច តេ ទិវសេ អទិវសេ អកាសីតិ។ តថា តតិយកថិនេ ច វិចារិតំ “និដ្ឋិតចីវរស្មឹ ភិក្ខុនា ឧព្ភតស្មឹ កថិនេ ភិក្ខុនោ បនេវ អកាលចីវរំ ឧប្បជ្ជេយ្យា’តិ វទន្តេន ភគវតា យំ មយា ហេដ្ឋា បឋមសិក្ខាបទេ ‘ទសាហបរមំ អតិរេកចីវរំ ធារេតព្ព’ន្តិ អនុញ្ញាតំ, តម្បិ កថិនមាសតោ ពហិ ឧប្បន្នមេវ, ន អន្តោតិ ទីបិតំ ហោតី”តិ ច, “‘កាលេបិ អាទិស្ស ទិន្នំ ឯតំ អកាលចីវរ’ន្តិ (បារា. ៥០០) វចនតោ កថិនុព្ភារតោ ឧទ្ធំ ទសាហបរិហារំ ន លភតីតិ ទីបិតំ ហោតិ, តេហិ សទ្ធឹ បុន កថិនុព្ភារតោ ឧទ្ធំ បញ្ច ទិវសានិ លភតីតិ បសង្គោបិ ‘និដ្ឋិតចីវរ…បេ…. ខិប្បមេវ ការេតព្ព’ន្តិ អកាលចីវរស្ស ឧប្បត្តិកាលំ និយមេត្វា វុត្តត្តា វារិតោ ហោតិ។ តទុភយេន កថិនព្ភន្តរេ ឧប្បន្នចីវរំ កថិនុព្ភារតោ ឧទ្ធំ ឯកទិវសម្បិ បរិហារំ ន លភតីតិ សិទ្ធំ ហោតី”តិ ច។ តស្មា ទុវិធម្បេតំ វិចារណំ សន្ធាយ អម្ហេហិ “ឥធេវ វុត្តវិចារណាយ យថាវុត្តយុត្តិយា ច វិរុជ្ឈតីតិ ន គហេតព្ព”ន្តិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

ឯត្ថាហ – “និដ្ឋិតចីវរស្មឹ ឧព្ភតស្មឹ កថិនេ”តិ ឥទំ ភុម្មំ កឹ ចីវរស្ស ឧប្បត្តិំ និយមេតិ, ឧទាហុ ធារណំ, ឧទាហុ ឧភយន្តិ, កិញ្ចេត្ថ, យទិ ឧប្បត្តឹ និយមេតិ, បច្ឆិមកត្តិកមាសេ ឯវំ ឧព្ភតស្មឹ កថិនេ ឧប្បន្នចីវរំ តតោ បដ្ឋាយ ទសាហំ ធារេតព្ពំ អនិដ្ឋិតេបិ តស្មឹ មាសេតិ អាបជ្ជតិ។ អថ ធារណំ និយមេតិ, អន្តោកថិនេ ឧប្បន្នចីវរំ ឧព្ភតេបិ ទសាហបរមំ ធារេតព្ពន្តិ អាបជ្ជតិ។ អថ ឧភយំ និយមេតិ, តតិយកថិនេ វិយ វិសេសេត្វា វត្តព្ពន្តិ? វុច្ចតេ – កាមំ ឧភយំ និយមេតិ, ន បន វិសេសនេ បយោជនំ អត្ថិ។ យំ អន្តោកថិនេ ឧប្បន្នចីវរំ សន្ធាយ “និដ្ឋិតចីវរស្មិ”ន្តិ វុត្តំ, ន តំ សន្ធាយ “ធារេតព្ព”ន្តិ វុត្តំ, សាធិតញ្ចេតំ។ “កតំ វា ហោតី”តិអាទិវចនតោ តទត្ថសិទ្ធិ, តេន បុន វិសេសនេ បយោជនំ នត្ថិ, ន ហិ កតមេវ និស្សគ្គិយំ ករោតិ, ន ច នដ្ឋាទិកំ ធារេតុំ សក្កាតិ។ យេន វា អធិប្បាយេន ភគវតា ឥទំ សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តំ, សោ អធិប្បាយោ តតិយកថិនេ បកាសិតោតិ

វេទិតព្ពោ។ កស្មា តត្ថ បកាសិតោតិ ចេ? វិសេសវិធានទស្សនាធិប្បាយតោ។ វិសេសវិធានញ្ហិ “នោ ចស្ស បារិបូរី”តិអាទិ។ តត្ថាបិ “ចីវរំ ឧប្បជ្ជេយ្យា”តិ អវត្វា “អកាលចីវរំ ឧប្បជ្ជេយ្យា”តិ វិសេសនេន ឧព្ភតេបិ កថិនេ កាលចីវរំ អត្ថីតិ ទីបេតិ។ កិញ្ចេតំ? បច្ឆិមកត្តិកមាសេ ឧប្បន្នចីវរំ, តេនេវ តត្ថ “អនត្ថតេ កថិនេ ឯកាទសមាសេ ឧប្បន្ន”ន្តិ វុត្តំ, តស្មា ឧប្បត្តិនិយមេ វុត្តទោសាភាវសិទ្ធិ។ យញ្ច តត្ថ “កាលេបិ អាទិស្ស ទិន្នំ ឯតំ អកាលចីវរំ នាមា”តិ វុត្តំ, តស្ស ទ្វេ អត្ថវិកប្បា។ អាទេសវសេន “អកាលចីវរ”ន្តិ លទ្ធសង្ខម្បិ កាលេ ឧប្បន្នត្តា កាលបរិហារំ លភតិ, បគេវានាទេសន្តិ អយំ បឋមោ វិកប្បោ ឧប្បត្តិនិយមេ វុត្តទោសាភាវមេវ ឧបត្ថម្ភេតិ។ តថា អាទេសវសេន អកាលចីវរសង្ខំ គតំ ចីវរកាលេ ឧប្បន្នត្តា ចីវរកាលតោ បរំ ទសាហបរិហារំ ន លភតិ, បគេវានាទេសន្តិ អយំ ទុតិយោ ធារណនិយមេ វុត្តទោសាភាវមេវ ឧបត្ថម្ភេតិ។ យទិ ឯវំ អាទេសវសេន អកាលចីវរស្ស អកាលចីវរតា កិមត្ថិកាតិ ចេ? សង្ឃុទ្ទេសិកស្ស តស្ស អត្ថតកថិនស្សបិ ភិក្ខុសង្ឃស្ស សាធារណភាវត្ថិកាតិ វេទិតព្ពា។

អបិច បុគ្គលស្ស កថិនទិវសាបិ ទិវសាវ។ ឯវំ គណនុបគត្តា អកាលចីវរសង្ខយាបដិលាភានុភាវេន “ឧព្ភតស្មឹ កថិនេ”តិ វចនាបេក្ខស្ស អនិស្សគ្គិយត្តា តទនុលោមត្តា “កាលចីវរស្សបី”តិ ឯវំ សព្ពថា ចតុព្ពិធំ ឯត្ថ វចនន្តិ វេទិតព្ពំ។ អបិច អត្ថិ ឯកច្ចេន កថិនុទ្ធារេន ឧព្ភតេ កថិនេ ឧប្បន្នំ ឯកច្ចស្ស ភិក្ខុនោ កាលចីវរំ ហោតិ, ឯកច្ចស្ស អកាលចីវរំ, តំ សីមាតិក្កន្តស្ស, នោ ឧព្ភារគតំ។ តំ ទ្វិន្នំ វសេន ឧព្ភតេ ឧប្បន្នំ ឋបេត្វា ឥតរេសំ អញ្ញតរេន ឧព្ភតេ ឧប្បន្នន្តិ វេទិតព្ពំ។ តញ្ហិ យស្ស ឧព្ភតំ, តស្ស អកាលចីវរំ, ឥតរស្ស កាលចីវរំ។ តថា អត្ថិ ឯកច្ចេន កថិនុទ្ធារេន ឧព្ភតេ កថិនេ ឧប្បន្នំ សព្ពស្សបិ អកាលចីវរមេវ ហោតិ។ តំ យថាឋបិតំ វេទិតព្ពំ។ តថា អត្ថិ ឧព្ភតស្មឹ កថិនេ ឧប្បន្នំ ឋបេត្វា វស្សានស្ស បច្ឆិមេ មាសេ ឧប្បន្នំ។ តថា អត្ថិ ឧព្ភតស្មឹ កថិនេ ឧប្បន្នំ អកាលចីវរំ, តំ ហេមន្តេ, គិម្ហេ វា ឧប្បន្នន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ បុគ្គលកាលភេទតោ ពហុវិធត្តា ឧប្បន្នស្ស “ឧព្ភតស្មឹ កថិនេ ឧប្បន្ន”ន្តិ ន វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ អនេកំសិកត្តា ឥមម្បិ អត្ថវិកប្បំ ទស្សេតុំ “ឧព្ភតស្មឹ កថិនេតិ ភិក្ខុនោ កថិនំ ឧព្ភតំ ហោតី”តិ។ ឯត្តាវតា សិទ្ធេបិ “អដ្ឋន្នំ មាតិកានំ អញ្ញតរាយា”តិអាទិ វុត្តំ។ “ធារយាមី”តិ ភិក្ខុនីវិភង្គេ អាគតោតិ វត្តព្ពោ។ “ឯវ”ន្តិ វចនេន វចនភេទោ តត្ថ នត្ថីតិ វុត្តំ ហោតិ។

“វិកប្បនុបគំ បច្ឆិម”ន្តិ ឥទំ សព្ពសង្គាហិកត្តា វុត្តំ។ “អធិដ្ឋានុបគំ បច្ឆិម”ន្តិ អសព្ពសង្គាហិកំ។ ន ហិ យត្តកំ សង្ឃាដិ អធិដ្ឋានុបគំ បច្ឆិមំ, តត្តកំ អន្តរវាសកាទិ អធិដ្ឋានុបគំ បច្ឆិមំ ហោតិ អធិដ្ឋានស្ស ពហុវិធត្តា។ ន ឯវំ វិកប្បនាយ ភេទោ តស្សា ឯកវិធត្តាតិ វេទិតព្ពំ។ “ឯកាទសេ អរុណុគ្គមនេ និស្សគ្គិយ”ន្តិ អន្តិមំ ឋបេត្វា តតោ បុរិមតរស្មិន្តិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អន្តិមំ នាម អបរកត្តិកាយ បឋមារុណុគ្គមនំ។ តញ្ហិ កាលត្តា និស្សគ្គិយំ ន ករោតិ, តេនេវាហ **អច្ចេកចីវរសិក្ខាបទដ្ឋកថាយំ** “ឆដ្ឋិតោ បដ្ឋាយ បន ឧប្បន្នំ អនច្ចេកចីវរម្បិ បច្ចុទ្ធរិត្វា ឋបិតចីវរម្បិ ឯតំ បរិហារំ លភតិយេវា”តិ (បារា. អដ្ឋ. ២.៦៤៦-៩)។ តមំយេវ នយំ សន្ធាយ “អច្ចេកចីវរស្ស អនត្ថតេ កថិនេ ឯកាទសទិវសាធិកោ មាសោ, អត្ថតេ កថិនេ ឯកាទសទិវសាធិកា បញ្ច មាសា, តតោ បរំ ឯកទិវសម្បិ បរិហារោ នត្ថី”តិ តត្ថេវាហ។ ឥមស្មឹ នយេ សិទ្ធេ អនច្ចេកចីវរំ ទ្វាទសាហេន លភតីតិ សិទ្ធមេវ ហោតិ។ តតោ “អនច្ចេកចីវរេ អនច្ចេកចីវរសញ្ញី, អនាបត្តី”តិ (បារា. ៦៥០) ឯត្ថ អច្ចេកចីវរសទិសេ អញ្ញស្មឹ អនធិដ្ឋិតេតិ សិទ្ធំ ហោតិ។ តត្ថ បន “បញ្ច មាសា”តិ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទវចនំ។ វស្សិកសាដិកញ្ច អវស្សិកសាដិកភាវំ បត្វា ឯកាទសមាសេ បរិហារំ លភតីតិ វេទិតព្ពំ។

ទសាហាតិក្កន្តំ និស្សគ្គិយន្តិ ឯត្ថ អាបត្តិវុឌ្ឋានេ “ទសាហប្បដិច្ឆន្នំ បក្ខអតិរេកបក្ខមាសអតិរេកមាសបដិច្ឆន្ន”ន្តិអាទិវចនភេទោ វិយ, ន ឥធ វចនភេទោ, តស្មា សំវច្ឆរាតិក្កន្តម្បិ ទសាហាតិក្កន្តមេវ នាម, តថា ទុតិយកថិនេបិ សំវច្ឆរវិប្បវុត្ថម្បិ រត្តិវិប្បវុត្ថមេវ។ តតិយេ សំវច្ឆរាតិក្កន្តម្បិ មាសាតិក្កន្តមេវ នាមាតិ វេទិតព្ពំ។ “អនធិដ្ឋិតេ អធិដ្ឋិតសញ្ញី និស្សគ្គិយំ បាចិត្តិយ”ន្តិ ឥទមេកស្ស តិកបាចិត្តិយស្ស អាទិបទទីបនំ។ ឯស នយោ អវិកប្បិតេតិអាទីសុបិ, តស្មា ឯត្ថ អដ្ឋសុ តិកច្ឆេទេសុ ឯកំ វិត្ថារេត្វា ឥតរេសំ ឯកេកមាទិបទំ វិត្ថារេហ្វា ទ្វេ ទ្វេ ភគវតាវ សង្ខិត្តត្តាតិ ពហូសុបិ តិកច្ឆេទេសុ សម្ភវន្តេសុ ឯកោ ឯវ វុច្ចតិ, “អយំ វិនយស្ស ធម្មតា”តិ វទន្តិ។ ទុក្កដវារេសុ បន ឯកំ ទុក្កដំ វិត្ថារេត្វា សេសានិ សត្ត តថេវ សង្ខិត្តានិ។ តថា អន្តិមន្តិមោ ឯកេកោ អនាបត្តិកោដ្ឋាសោតិ វេទិតព្ពំ។

អនាបត្តិ អន្តោទសាហន្តិ អយំ សង្ខេបត្ថោ – តំ ទសាហបរមំ ធារេតព្ពំ។ តំ អតិរេកចីវរំ យថាសកំ អធិដ្ឋានំ អន្តោទសាហំ អធិដ្ឋេតិ វា វិកប្បេតិ វា វិស្សជ្ជេតិ វា អត្តនោ ធម្មតាយ នស្សតិ វា វិនស្សតិ វា ឌយ្ហតិ វា អញ្ញោ វា តំ អច្ឆិន្ទិត្វា គណ្ហាតិ វិស្សាសន្តោ វា គណ្ហាតិ បាចិត្តិយតោ អនាបត្តិ។ ទុក្កដតោ បន សិយា អាបត្តិ សិយា អនាបត្តិ សញ្ញាភេទេន។ អន្តិមានំ បនេត្ថ ទ្វិន្នំ បទានំ វសេន អនច្ឆិន្នេ អច្ឆិន្នសញ្ញី និស្សគ្គិយំ បាចិត្តិយំ។ អវិស្សាសគ្គាហេ វិស្សាសគ្គាហសញ្ញី និស្សគ្គិយំ បាចិត្តិយន្តិអាទិកា ទ្វេ តិកបាចិត្តិយា, ទ្វេ ច ទុក្កដា

សង្ខិត្តាតិ វេទិតព្ពា។ ឯត្ថ ហិ យទិ អន្តោទសាហំ អធិដ្ឋេតិ, ទសាហបរមំ អរុណំ អតិក្កមិត្វា តស្ស ទិវសភាគេ អធិដ្ឋហតីតិ វេទិតព្ពំ។ អយំ តាវ បាឡិវិនិច្ឆយោ។

អដ្ឋកថាយំ បន **ឥតោ គរុកតរានី**តិអាទិម្ហិ អយំ ចោទនាបុព្ពង្គមោ វិនិច្ឆយោ – **គណ្ឋិបទេ** បនស្ស ឥតោ និស្សជ្ជចីវរទានតោ គរុកម្បិ ញត្តិទុតិយកម្មំ យថា អបលោកនេន ករោន្តិ, ឯវមិទំ ញត្តិយា កត្តព្ពម្បិ បកតិវចនេន វដ្ដតីតិ។ យទិ ឯវំ **បរិវារេ** កម្មវគ្គស្ស អដ្ឋកថាយំ "ញត្តិកម្មម្បិ ឯកំ ញត្តឹ ឋបេត្វាវ កាតព្ពំ, អបលោកនកម្មាទិវសេន ន កាតព្ព"ន្តិ (បរិ. អដ្ឋ. ៤៨២) យំ វុត្តំ, តេន វិរុជ្ឈេយ្យ។ តេនេតំ វុច្ចតិ "តេសំ ឯតំ អនុលោម"ន្តិ, តស្មា អនុលោមនយេនេវ តំ វុត្តំ។ និយមំ បន យថា ទ្វិន្នំ បារិសុទ្ធិឧបោសថោ វិនា ញត្តិយា ហោតិ, ឯវំ ទ្វិន្នំ និស្សជ្ជចីវរទានម្បីតិ វទាម, តស្មា "អាយស្មតោ ទេមា"តិ វត្តុំ វដ្ដតិ។ កថំ បនេតំ ញាតព្ពន្តិ? តទនុលោមត្តាតិ។ ឯកទេវេទំ ញត្តិកម្មំ អបលោកនេនាបិ កាតុំ វដ្ដតីតិ សាធេន្តិ វេទិតព្ពន្តិ អាចរិយោ។ **អនុគណ្ឋិបទេ** បនេត្ថ ចោទនំ កត្វា "ឯតំ សាធិតំ។ ញត្តិកម្មំ ឯកំ ញត្តឹ ឋបេត្វាវ កាតព្ព"ន្តិ **បាឡិយា** អាគតំ សន្ធាយ វុត្តំ, ឥទំ បន **បាឡិយំ** នាគតំ, លេសតោ អាហរិត្វា វុត្តន្តិ កត្វា ឯតំ អបលោកនេនាបិ វដ្ដតីតិ។

៤៦៨. ឯស នយោតិ អញ្ញេសំ ចីវរេសុ ឧបចិកាទីហិ ខាយិតេសុ មមបិ ខាយិតានីតិអាទិ។ "**អញ្ញេន កតំ...បេ.... សាធក**"ន្តិ វចនតោ សមានជាតិកំ, ឯកត្ថជាតិកញ្ច តតិយកថិនំ បឋមសមានមេវាតិ សិទ្ធំ ហោតិ។

៤៦៩. តិចីវរំ អធិដ្ឋាតុន្តិ ឯត្ថ តិចីវរំ តិចីវរាធិដ្ឋានេន អធិដ្ឋាតព្ពយុត្តកំ, យំ វា តិចីវរាធិដ្ឋានេន អធិដ្ឋាតុំ អវិកប្បេតុំ អនុជានាមិ, តស្ស អធិដ្ឋានកាលបរិច្ឆេទាភាវតោ សព្ពកាលំ ឥច្ឆន្តស្ស អធិដ្ឋាតុំយេវ អនុជានាមិ, តំ កាលបរិច្ឆេទំ កត្វា វិកប្បេតុំ នានុជានាមិ។ សតិ បន បច្ចយេ យទា តទា វា បច្ចុទ្ធរិត្វា វិកប្បេតុំ វដ្ដតីតិ "អនាបត្តិ អន្តោទសាហំ អធិដ្ឋេតិ, វិកប្បេតី"តិ វចនតោ សិទ្ធំ ហោតីតិ វុត្តមេតំ។ វស្សិកសាដិកំ តតោ បរំ វិកប្បេតុំយេវ នាធិដ្ឋាតុំ។ វត្ថញ្ហិ កតបរិយោសិតំ អន្តោចតុមាសេ វស្សានទិវសំ អាទឹ កត្វា អន្តោទសាហេ អធិដ្ឋាតុំ អនុជានាមិ, ចតុមាសតោ ឧទ្ធំ អត្តនោ សន្តកំ កត្វា ឋបិតុកាមេន វិកប្បេតុំ អនុជានាមីតិ អត្ថោ។ **សុគតចីវរតោ ឩនក**ន្តិ តិណ្ណម្បិ ចីវរានំ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទោ។ "តិចីវរំ បន បរិក្ខារចោឡំ អធិដ្ឋាតុំ វដ្ដតី"តិ វាទេ បន សតិ តថារូបបច្ចយេ វដ្ដតិ។ យថា សតិ បច្ចយេ វិកប្បេតុំ វដ្ដតីតិ សាធិតមេតំ, បគេវ អញ្ញេន អធិដ្ឋានេន អធិដ្ឋាតុំ។ "អន្តោទសាហំ អធិដ្ឋេតិ, វិកប្បេតី"តិ អនិយមតោ វុត្តន្តិ សង្ឃាដិ, ឧត្តរាសង្គោ, អន្តរវាសកន្តិ អធិដ្ឋិតានធិដ្ឋិតានំ សមានមេវ នាមំ។ "អយំ សង្ឃាដី"តិអាទីសុ (មហាវ. ១២៦) ហិ អនធិដ្ឋិតា វុត្តា។ "តិចីវរេន វិប្បវសេយ្យា"តិ ឯត្ថ អធិដ្ឋិតា វុត្តា។ **សាមន្តវិហារេ វា**តិ គោចរគាមតោ វិហារេតិ **ធម្មសិរិត្ថេរោ**។ ទូរតរេបិ លព្ភតេវាតិ អាចរិយោ។ **អនុគណ្ឋិបទេ**បិ "សាមន្តវិហារេ វាតិ ទេសនាសីសមត្តំ, តស្មា ឋបិតដ្ឋានំ សល្លក្ខេត្វា ទូរេ ឋិតម្បិ អធិដ្ឋាតព្ព"ន្តិ វុត្តំ។ **សាមន្តវិហារោ** នាម យត្ថ តទហេវ គន្ត្វា និវត្តិតុំ សក្កា។ រត្តិវិប្បវាសំ រក្ខន្តេន តតោ ទូរេ ឋិតំ អធិដ្ឋាតុំ ន វដ្ដតិ, ឯវំ កិរ **មហាអដ្ឋកថាយំ** វុត្តន្តិ។ កេចិ "ចីវរវំសេ ឋបិតំ អញ្ញោ បរិវត្តិត្វា នាគទន្តេ ឋបេតិ, តំ អជានិត្វា អធិដ្ឋហន្តស្សបិ រុហតិ ចីវរស្ស សល្លក្ខិតត្តា"តិ វទន្តិ។ **អធិដ្ឋហិត្វា**តិ បរិក្ខារចោឡាទិវសេន។ **មហន្តតរមេវា**តិអាទិ សព្ពាធិដ្ឋានសាធារណលក្ខណំ ។ តត្ថ **បុន អធិដ្ឋាតព្ពមេវា**តិ អធិដ្ឋិតចីវរស្ស ឯកទេសភូតត្តា។ អនធិដ្ឋិតញ្ចេ, អធិដ្ឋិតស្ស អប្បភាវេន ឯកទេសភូតំ អធិដ្ឋិតសង្ខ្យមេវ គច្ឆតិ។ តថា អធិដ្ឋិតញ្ចេ, អនធិដ្ឋិតស្ស ឯកទេសភូតំ អនធិដ្ឋិតសង្ខ្យំ គច្ឆតីតិ ហិ លក្ខណំ, ន កេវលញ្ចេត្ថ ទុតិយបដ្តមេវ, តតិយបដ្តាទិកម្បិ។ យថាហ "អនុជានាមិ...បេ.... ឧតុទ្ធដានំ ទុស្សានំ ចតុគ្គុណំ សង្ឃាដឹ...បេ.... បំសុកូលេ យាវទត្ថ"ន្តិ (មហាវ. ៣៤៨)។

អវសេសា ភិក្ខូតិ វត្ថមានកាលេ និសិន្នា ភិក្ខូ។ **តស្មា វដ្ដតី**តិ យថា "អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, តិចីវរំ អធិដ្ឋាតុំ ន វិកប្បេតុ"ន្តិ វុត្តំ, ឯវំ បរិក្ខារចោឡម្បិ វុត្តំ, ន តស្ស ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទោ វុត្តោ, ន ច សង្ខ្យាបរិច្ឆេទោ, តស្មា តីណិបិ ចីវរានិ បច្ចុទ្ធរិត្វា "ឥមានិ ចីវរានិ បរិក្ខារចោឡានិ អធិដ្ឋាមី"តិ អធិដ្ឋហិត្វា បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតីតិ អត្ថោ។ "**និធានមុខមេត**"ន្តិ កថំ បញ្ញាយតីតិ ចេ? "តេន ខោ បន សមយេន ភិក្ខូនំ បរិបុណ្ណំ ហោតិ តិចីវរំ, អត្ថោ ច ហោតិ បរិស្សាវនេហិបិ ថវិកាហិបី"តិ ឯតស្មិំ វត្ថុស្មិំ "អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, បរិក្ខារចោឡ"ន្តិ (មហាវ. ៣៥៨) អនុញ្ញាតត្តា។ ភិក្ខូនញ្ច ឯកមេវ បរិស្សាវនំ, ថវិកា វា វដ្ដតិ, ន ទ្វេ វា តីណិ វាតិ បដិក្ខេបាភាវតោ វិកប្បនុបគបច្ឆិមប្បមាណានិ, អតិរេកប្បមាណានិ វា បរិស្សាវនាទីនិ បរិក្ខារានិ កប្បន្តីតិ សិទ្ធំ។ យទិ ឯវំ "យំនូនាហំ ភិក្ខូនំ ចីវរេ សីមំ ពន្ធេយ្យំ មរិយាទំ ឋបេយ្យ"ន្តិ (មហាវ. ៣៤៦) វចនវិរោធោតិ ចេ? ន, អនុសន្ធិយា អជាននតោ, វិរោធតោ ច។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? **ចីវរក្ខន្ធកេ** (មហាវ. ៣២៦ អាទយោ) បឋមំ គហបតិចីវរំ អនុញ្ញាតំ, តតោ បាវារកោសិយកោជវកម្ពលាទិ។ តតោ "តេន ខោ បន សមយេន សង្ឃស្ស ឧច្ចាវចានិ ចីវរានិ ឧប្បន្នានិ ហោន្តិ។ អថ ខោ ភិក្ខូនំ ឯតទហោសិ 'កឹ នុ ខោ ភគវតា ចីវរំ អនុញ្ញាតំ, កឹ អននុញ្ញាត'"ន្តិ ឯតស្មិំ វត្ថុស្មិំ "អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ឆ ចីវរានិ ខោម"ន្តិអាទិនា (មហាវ. ៣៣៩) កប្បិយចីវរជាតិ អនុញ្ញាតា, ន បន

សង្ខ្យាបមាណំ។ តតោ “អទ្ទស ភគវា...បេ.... សម្ពហុលេ ភិក្ខូ ចីវរេហិ ឧព្ភណ្ឌិតេ សីសេបិ ចីវរភិសឹ ករិត្វា
ខន្ធេបិ ចីវរភិសឹ ករិត្វា កដិយាបិ ចីវរភិសឹ ករិត្វា អាគច្ឆន្តេ, ទិស្វាន ភគវតោ ឯតទហោសិ...បេ.... យេបិ
ខោ តេ កុលបុត្តា ឥមស្មឹ ធម្មវិនយេ សីតាលុកា សីតភីរុកា, តេបិ សក្កោន្តិ តិចីវរេន យាបេតុំ, យំនូនាហំ
ភិក្ខូនំ ចីវរេ សីមំ ពន្ធេយ្យំ មរិយាទំ ឋបេយ្យំ តិចីវរំ អនុជានេយ្យ”ន្តិ (មហាវ. ៣៤៦) ចីវរំ អនុញ្ញាតំ, តញ្ច ខោ
ឯកមេវ។ ឆព្ពគ្គិយា បន មិច្ឆា គហេត្វា ពហូនិ បរិហរិំសុ។ តានិ នេសំ អតិរេកដ្ឋានេ ឋិតានិ ហោន្តិ។ តតោ
“អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ទសាហបរមំ អតិរេកចីវរំ ធារេតុ”ន្តិ (មហាវ. ៣៤៧) អនុញ្ញាតំ, តេនេតំ បញ្ញាយតិ។
អតិរេកានិ ពហូនិ ចីវរានិ តេ បរិហរិំសុ, “តានិ ទសាហបរមមេវ ធារេតុំ អនុជានាមិ, ន តមេវេក”ន្តិ វទន្តេន
យា បុព្ពេ តិចីវរាធិដ្ឋានសង្ខាតា ចីវរេ សីមាពទ្ធា, មរិយាទា ច ឋបិតា, តាយ សតិបិ តិចីវរ
ពាហុល្លបរិហរណក្កមោ ទស្សិតោ ទិវសបរិច្ឆេទវសេន។ តតោ បរំ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, អតិរេកចីវរំ វិ
កប្បេតុ”ន្តិ (មហាវ. ៣៤៧) អនុជានន្តេន វិនាបិ ទិវសបរិច្ឆេទេន អតិរេកចីវរបរិហរណក្កមោ ទស្សិតោតិ ទ្វេបិ
តានិ និធានមុខានីតិ សិទ្ធំ។ តថា បរិក្ខារចោឡាធិដ្ឋានម្បិ សិយា, អញ្ញថា ឥតរចីវរាធិដ្ឋានានុជាននវិរោធោ
សិយា សីមាមរិយាទដ្ឋបនវិរោធតោ។ តិចីវរាធិដ្ឋានបញ្ញត្តិយេវ តិចីវរមរិយាទា ហោតិ។ តេន វុត្តំ “បាដេក្កំ
និធានមុខមេត”ន្តិ។ “បឋមំ តិចីវរំ តិចីវរាធិដ្ឋានេន អធិដ្ឋាតព្ពំ, បុន បរិហរិតុំ អសក្កោន្តេន បច្ចុទ្ធរិត្វា
បរិក្ខារចោឡំ អធិដ្ឋាតព្ពំ, ន ត្វេវ អាទិតោវ ឥទំ វុត្ត”ន្តិ វុត្តំ។ “យថា តិចីវរំ បរិហរិតុំ អសក្កោន្តស្ស គិលានស្ស
វិប្បវាសសម្មុតិ អនុញ្ញាតា, អគិលានស្សបិ **សាសង្កសិក្ខាបទេ** (បារា. ៦៥២) តស្ស អន្តរឃរេ និក្ខេបោ ច,
តតោបិ សតិ បច្ចយេ ឆារត្តវិប្បវាសោ, តតោបិ អសក្កោន្តស្ស បច្ចុទ្ធារោ, បច្ចុទ្ធដម្បិ អន្តោទសាហេ អធិដ្ឋាតុំ,
អសក្កោន្តស្ស វិកប្បនា ច អនុញ្ញាតា។ តថេវ ទ្វិន្នម្បិ សម្មុខាបរម្មុខាវិកប្បនានំ បរសន្តកត្តា វិកប្បនបច្ចយេ
អសតិ ‘បរិក្ខារចោឡ’ន្តិ អធិដ្ឋហិត្វា បរិភុញ្ជិតុំ ភគវតា អនុញ្ញាតំ សិយា, យតោ តទធិប្បាយញ្ញូ ឯវំ វទន្តី”តិ
មហាបច្ចរិយម្បិ វុត្តំ។ **បុព្ពេ**តិអាទិ “បាដេក្កំ និធានមុខ”ន្តិ វុត្តស្ស បយោគទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ អពទ្ធសីមាយំ
ទុប្បរិហារន្តិ វិកប្បនាទិអត្ថាយ ឧបចារំ អតិក្កមិត្វាបិ គមនសម្ភវតោ។

វស្សិកសាដិកា អនតិរិត្តប្បមាណាតិ តស្សា ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទស្ស វុត្តត្តា វុត្តំ។ **បច្ចត្ថរណម្បិ អធិដ្ឋាតព្ពមេវា**តិ
“ឥទំ, ភន្តេ, អម្ហាកំ សេនាសនស្ស ឧបរិ អត្ថរិតព្ព”ន្តិអាទិនា ទិន្នំ នាធិដ្ឋាតព្ពំ, “ឥទំ តុម្ហាក”ន្តិ ទិន្នំ សយំ
អធិប្បេតំវ អធិដ្ឋាតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ “សកឹ អធិដ្ឋិតំ អធិដ្ឋិតមេវ ហោតិ, ន បុន បច្ចុទ្ធរិយតិ កាល
បរិច្ឆេទាភាវតោ”តិ លិខិតំ។ “ឯកវចនេនេវបិ វដ្ដតីតិ អបរេ”តិ វុត្តំ។ **ភេសជ្ជនវកម្មមាតាបិតុអាទីនំ អត្ថាយា**តិ
ឯត្ថ “ឥមិនា ភេសជ្ជំ ចេតាបេស្សាមិ, ឥទំ មាតុយា ទស្សាមី”តិ ឋបេន្តេន អធិដ្ឋាតព្ពំ។ “‘ឥទំ ភេសជ្ជស្ស, ឥមំ
មាតុយា’តិ វិភជន្តេន អធិដ្ឋានកិច្ចំ នត្ថីតិ អបរេ”តិ វុត្តំ។ “សកភាវំ មោចេត្វា ឋបនំ សន្ធាយាហា”តិ លិខិតំ។

“**បុន អធិដ្ឋាតព្ព**ន្តិ អយំ សង្គីតិតោ បដ្ឋាយ អាគតអដ្ឋកថាវាទោ។ តតោ បរំ អាចរិយានំ តត្ថ តត្ថ យុត្តិ
វិចារណា”តិ វុត្តំ។ **បមាណចីវរស្សា**តិ បច្ឆិមប្បមាណស្ស។ **ទ្វេ ចីវរានី**តិ សហ ឧត្តរាសង្គេន។ **ឯស នយោ**តិ
បមាណយុត្តេសុ យត្ថ កត្ថចីតិអាទិនយោវ។ “តំ អតិក្កាមយតោ ឆេទនក”ន្តិ (បាចិ. ៥៣៣) វចនតោ ឧត្តរិ
បដិសិទ្ធំ, តតោ ហេដ្ឋា អប្បដិសិទ្ធត្តា វដ្ដតិ។ តត្ថ សិយា – តិចីវរស្ស បច្ឆិមប្បមាណំ វិសុំ សុត្តេ នត្ថីតិ, ន វត្តព្ពំ,
សិក្ខាករណីយេហិ សិទ្ធត្តា។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? “‘បរិមណ្ឌលំ និវាសេស្សាមិ, បារុបិស្សាមិ, សុប្បដិច្ឆន្នោ អន្តរឃរេ គ
មិស្សាមី’តិ (បាចិ. ៥៧៦-៥៧៨) វចនតោ យត្តកេន បមាណេន បរិមណ្ឌលតា, សុប្បដិច្ឆន្នតា ច **អដ្ឋកថាយំ**
វុត្តក្កមេន សម្បជ្ជតី”តិ វត្តព្ពំ។ តេសំ វសេន បច្ឆិមប្បមាណន្តិ សិទ្ធំ, តញ្ច ខោ មុដ្ឋិបញ្ចកាទិ យថាវុត្តមេវ
វុច្ចតេ។ តេនេវាហ លេសំ ឋបេត្វា “វិសុំ សុត្តេ នត្ថី”តិ។

អបិចេត្ថ អធិប្បេតំ, តថាបិ ន សមេតិយេវាតិ អត្ថោ, តស្មា “យទី”តិអាទិសម្ពន្ធោ អទ្ធា វុត្តោ។ យស្មា
បរិច្ឆិន្នោ សមេតិ ច។ ឥតរេសុ បន ឯកច្ចស្មឹ អាចរិយវាទេ នេវ បរិច្ឆេទោ អត្ថិ។ ឯកច្ចស្មឹ ន បុព្ពាបរំ ស
មេតីតិ សម្ពន្ធោ។ **អធិដ្ឋានំ អធិដ្ឋានមេវ,** បរិភោគកាលេ បន អរជិតំ ន វដ្ដតិ។ ឥទំ សព្ពំ តិចីវរេ ឯវ។ ឥមស្ស
បន សិក្ខាបទស្ស អយំ សង្ខេបវិនិច្ឆយោ – អនត្ថតេ កឋិនេ ហេមន្តានំ បឋមទិវសតោ បដ្ឋាយ អត្ថតេ
កឋិនេ គិម្ហានំ បឋមទិវសតោ បដ្ឋាយ ឧប្បន្នចីវរំ សន្ធាយ “និដ្ឋិតចីវរស្មិ”ន្តិអាទិ វុត្តន្តិ។

ឯត្ថាហ – “រជកេហិ ធោវាបេត្វា សេតំ ការាបេន្តស្សាបិ អធិដ្ឋានំ អធិដ្ឋានមេវា”តិ វចនតោ អរជិតេបិ
អធិដ្ឋានំ រុហតិ, តេន សូចិកម្មំ កត្វា រជិត្វា កប្បពិន្ទុំ ទត្វា អធិដ្ឋាតព្ពន្តិ និយមោ ន កាតព្ពោតិ? វុច្ចតេ,
កាតព្ពោវ បត្តោ វិយ អធិដ្ឋិតោ។ យថា បុន សេតភាវំ, តម្ពភាវំ វា បត្តោ អធិដ្ឋានំ ន វិជហតិ, ន ច បន
តាទិសោ អធិដ្ឋានំ ឧបគច្ឆតិ, ឯវមេតំ ទដ្ឋព្ពន្តិ។ “យតោ បដ្ឋាយ បរិភោគាទយោ វដ្ដន្តិ, តតោ បដ្ឋាយ
អន្តោទសាហេ អធិដ្ឋាតព្ព”ន្តិ វទន្តិ។

អវិសេសេន វុត្តវចនន្តិ អធិដ្ឋាតព្ពំ អធិដ្ឋេតិ, វិកប្បេតព្ពំ វិកប្បេតីតិ ឯវំ សវិសេសំ កត្វា អវចនំ “ន វិកប្បេតុ”ន្តិ (មហាវ. ៣៥៨) តមិនា **វិរុទ្ធំ វិយ ទិស្សតិ**។ ឥទានិ ឥទំ អធិដ្ឋានវិកប្បនទយបដិពទ្ធំ **ខន្ធកំ, បរិវារ**ញ្ច មិស្សេត្វា បកិណ្ណកំ វុច្ចតិ – **ខន្ធកេ** តាវ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, តិចីវរំ អធិដ្ឋាតុំ ន វិកប្បេតុំ, វស្សិកសាដិកំ វស្សានំ ចាតុមាសំ អធិដ្ឋាតុំ, តតោ បរំ វិកប្បេតុ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **បរិវារេ** “ន នវ ចីវរានិ អធិដ្ឋាតព្ពានិ, ន នវ ចីវរានិ វិកប្បេតព្ពានី”តិ (បរិ. ៣២៩), “ទសកេ ទស, ឯកាទសកេ ឯកាទស ចីវរានិ អធិដ្ឋាតព្ពានិ, ន វិកប្បេតព្ពានី”តិ (បរិ. ៣៣១) ច អនេកក្ខត្តុំ វចនេន សុដ្ឋុ ទឡ្ហំ កត្វា “សព្ពានិ ចីវរានិ អធិដ្ឋាតព្ពានិ, ន វិកប្បេតព្ពានី”តិ វុត្តំ, តស្មា ឧភោបិ តេ វិរុទ្ធា វិយ ទិស្សន្តិ, **ខន្ធកេ** ឯវំ ច “វស្សិកសាដិកំ វស្សានំ ចាតុមាសំ អធិដ្ឋាតុំ តតោ បរំ វិកប្បេតុ”ន្តិ (មហាវ. ៣៥៨) វុត្តំ។ **តទដ្ឋកថាយំ** “វស្សិកសាដិកា អនតិរិត្តប្បមាណា នាមំ គហេត្វា វុត្តនយេនេវ ចត្តារោ វស្សិកេ មាសេ អធិដ្ឋាតព្ពា, តតោ បរំ បច្ចុទ្ធរិត្វា វិកប្បេតព្ពា”តិ វុត្តំ។ ឥទញ្ច វិរុទ្ធំ វិយ ទិស្សតិ អញ្ញមញ្ញំ ហេមន្តេ បច្ចុទ្ធារសម្ភវតោ, វស្សានេ វិកប្បនាសម្ភវតោ ច។ តថា ឥធ “អនាបត្តិ អន្តោទសាហំ អធិដ្ឋេតិ វិកប្បេតី”តិ វចនប្បមាណតោ សព្ពត្ថ វិកប្បនាយ អប្បដិសិទ្ធភាវោ វេទិតព្ពោតិ (បារា. អដ្ឋ. ២.៤៦៩) អដ្ឋកថាវចនំ បរិវារវចនេន វិរុទ្ធំ វិយ ទិស្សតិ, ន ហិ វិរុទ្ធំ តថាគតា ភាសន្តិ, តស្មា អដ្ឋកថានយោវេត្ថ បដិសរណំ, យេន សព្ពម្បិ តំ ឯករសំ ហោតិ។ **បរិវារដ្ឋកថាយ**ញ្ច វុត្តំ “ន វិកប្បេតព្ពានីតិ អធិដ្ឋិតកាលតោ បដ្ឋាយ ន វិកប្បេតព្ពានី”តិ (បរិ. អដ្ឋ. ៣២៩)។ តិចីវរានិ អធិដ្ឋិតកាលតោ បដ្ឋាយ, វស្សិកសាដិកាទីនិ ច អត្តនោ អត្តនោ អធិដ្ឋានខេត្តេ ន អកាមា វិកប្បេតព្ពានីតិ អត្ថោ, អវសេសបាឡិ, អត្ថោ ច ឥធ **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តោ, តស្មា សព្ពម្បេតំ ឯករសន្តិ។

ឯត្ថាហ – យទិ ឯវំ “នវ ចីវរានិ នាធិដ្ឋាតព្ពានី”តិ ច វត្តព្ពំ។ វិកប្បិតកាលតោ បដ្ឋាយ ហិ នាធិដ្ឋាតព្ពានីតិ? ឯត្ថ វុច្ចតេ – “តិចីវរំ អធិដ្ឋាតុំ ន វិកប្បេតុំ…បេ…. បរិក្ខារចោឡំ អធិដ្ឋាតុំ ន វិកប្បេតុ”ន្តិ ឯត្ថ សព្ពត្ថ អធិដ្ឋានេ បដិសេធាទស្សនតោ, វិកប្បនាយ អទស្សនតោ ច “តតោ បរ”ន្តិ ទ្វីស្វេវ បរិច្ឆេទទស្សនតោ ច “នវ ចីវរានិ អធិដ្ឋាតព្ពានិ, ន វិកប្បេតព្ពានិ ចេវ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ អបរោ នយោ – អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, តិចីវរំ អធិដ្ឋាតុំ អកាមា។ កស្មា? កាលេ ឧប្បន្នំ អនធិដ្ឋហន្តស្ស កាលាតិក្កមេ អាបត្តិសម្ភវតោ, អកាលេ ឧប្បន្នំ អនធិដ្ឋហន្តស្ស ទសាហាតិក្កមេ អាបត្តិសម្ភវតោ ច។ តត្ថ យំ កាលេ ឧប្បន្នំ អប្បហោន្តេបិ ទសាហេ កាលាតិក្កមេ អាបត្តិករំ, តំ និស្សជ្ជនកាលេ “ឥទំ មេ, ភន្តេ, អតិរេកចីវរំ ធារិតំ និស្សគ្គិយំ, ឥមាហំ សង្ឃស្សា”តិអាទិនា និស្សជ្ជិតព្ពំ, ឥតរំ យថាបាឡិមេវ។ តត្ថ បឋមនយោ “យោ បន, ភិក្ខុ, អតិរេកចីវរំ ធារេយ្យ និស្សគ្គិយ”ន្តិ ឥមាយ បឋមបញ្ញត្តិយា វសេន វុត្តោ, ទុតិយោ អនុបញ្ញត្តិយា វសេន វុត្តោ។

យថា ច និស្សជ្ជិតព្ពវត្ថុម្ហិ អសតិ យថាបាឡី អវត្វា កេវលំ អាបត្តិ ឯវ ទេសេតព្ពា, យថា ច វស្សិកសាដិកនិស្សជ្ជនេ កេវលំ បរិយិដ្ឋមត្តេ យថាបាឡី អវត្វា យថាសម្ភវំ និស្សជ្ជិតព្ពំ, តថា ឥទម្បីតិ វេទិតព្ពំ។ យថា សំវច្ឆរាតិក្កន្តំ អតិរេកចីវរំ “ទសាហាតិក្កន្ត”មិច្ចេវ វុច្ចតិ។ សំវច្ឆរវិប្បវុត្ថតិចីវរំ, មាសាតិក្កន្តញ្ច “រត្តិវិប្បវុត្ថ”ន្តិ ច “ឆារត្តវិប្បវុត្ថ”ន្តិ ច វុច្ចតិ, តថា ឥទម្បិ “ទសាហាតិក្កន្ត”មិច្ចេវ វុច្ចតីតិ ឯកេ, តស្មា សិទ្ធមិទំ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, តិចីវរំ អធិដ្ឋាតុំ អកាមា”តិ, តថា អកាមា ន វិកប្បេតុន្តិ អត្ថោ។ ឥច្ឆាយ ហិ សតិ “បច្ចុទ្ធរិត្វា វិប្បវាសសុខត្ថំ វិកប្បនាយ ឱកាសោ ទិន្នោ ហោតិ, ទសាហាតិក្កមេ ច អនាបត្តី”តិ វចនតោ វិកប្បេតុំ អនុជានាមីតិ វុត្តំ ហោតិ។ តថា វស្សិកសាដិកា អកាមា អធិដ្ឋាតុំ ទសាហាតិក្កមេ អាបត្តិសម្ភវតោ។ កិត្តកំ កាលន្តិ ចេ? វស្សានំ ចាតុមាសំ, ឥច្ឆាយ បន សតិ ឧទ្ធំយេវ វិកប្បេតព្ពំ។ “សព្ពត្ថ វិកប្បនាយ អប្បដិសិទ្ធភាវោ វេទិតព្ពោ”តិ ហិ វុត្តំ។ “អត្ថាបត្តិ ហេមន្តេ អាបជ្ជតិ, នោ គិម្ហេ, នោ វស្សេ”តិ (បរិ. ៣២៣) ច វុត្តំ, តេន វុត្តំ **អដ្ឋកថាយំ** “តតោ បរំ បច្ចុទ្ធរិត្វា វិកប្បេតព្ពា”តិ។

តត្រាយំ វិចារណា – កទា បច្ចុទ្ធរិតព្ពា, កទា វិកប្បេតព្ពា, កិញ្ចេត្ថ យស្មា “តតោ បរ”ន្តិ វុត្តំ។ ហេមន្តញ្ច បត្តមត្តេ សា អធិដ្ឋានំ វិជហតិ, តស្មា “បច្ចុទ្ធរិត្វា”តិ ន វត្តព្ពំ អធិដ្ឋានស្ស នត្ថិតាយ, អថ “អន្តោចាតុមាសេ វិកប្បេតព្ពា”តិ ន វត្តព្ពំ។ “តតោ បរំ វិកប្បេតុ”ន្តិ ហិ វុត្តន្តិ? ឯត្ថ ឯកច្ចេ វទន្តិ “វត្តព្ពមេត”ន្តិ។ យថា បរិវុត្ថបរិវាសោ, ចិណ្ណមានត្តោ ច សន្តោ និដ្ឋិតេសុបិ បរិវាសមានត្តទិវសេសុ, តថា និដ្ឋិតេសុបិ អធិដ្ឋានទិវសេសុ សាធិដ្ឋានមេតន្តិ ឯកេ។ **អដ្ឋកថាចរិយានំ** ឥទំ សន្និដ្ឋានំ “កត្តិកបុណ្ណមទិវសេ បច្ចុទ្ធរិត្វា បាដិបទទិវសេ វិកប្បេតព្ពា”តិ។ វុត្តញ្ហេតំ **បរិវារដ្ឋកថាយំ** “កត្តិកបុណ្ណមាសិយា បច្ឆិមេ បាដិបទទិវសេ វិកប្បេត្វា ឋបិតំ វស្សិកសាដិកំ និវាសេន្តោ ហេមន្តេ អាបជ្ជតិ។ **កុរុន្ទិយំ** បន ‘កត្តិកបុណ្ណមទិវសេ អបច្ចុទ្ធរិត្វា ហេមន្តេ អាបជ្ជតី’តិ វុត្តំ, តម្បិ សុវុត្តំ។ ‘ចាតុមាសំ អធិដ្ឋាតុំ, តតោ បរំ វិកប្បេតុ’ន្តិ ហិ វុត្ត”ន្តិ (បរិ. អដ្ឋ. ៣២៣)។ តត្ថ កុរុន្ទិនយោ បច្ឆា វុត្តត្តា សារតោ ទដ្ឋព្ពោ , ន បុរិមោ។ និវាសេន្តោ ហិ គិម្ហេបិ ឱរេនទ្ធមាសំ អាបជ្ជតិ ឯវ។ ឥធ ច “អត្ថាបត្តិ ហេមន្តេ អាបជ្ជតិ, នោ គិម្ហេតិ វុត្ត”ន្តិ កុរុន្ទិវចនស្សាយមត្ថោ ទិស្សតិ។

“កត្តិកបុណ្ណមទិវសេ អបច្ចុទ្ធរិត្វា តស្មិំយេវ ទិវសេ អវិកប្បេន្តោ បច្ឆិមបាដិបទទិវសេ អបច្ចុទ្ធារបច្ចយា ទុក្កដំ អាបជ្ជតិ, ន, អវិកប្បនបច្ចយា ទសាហបរិហារសម្ភវតោ”តិ ការណមេកេ វទន្តិ។ ឯវំ សតិ ហេមន្តេ បត្តមត្តេ អធិដ្ឋានំ វិជហតីតិ អាបជ្ជតិ, តញ្ច អយុត្តំ។ អធិដ្ឋានញ្ហិ “អញ្ញស្ស ទានេន…បេ…. ឆិទ្ទភាវេនាតិ ឥមេហិ នវហិ ការណេហិ វិជហតី”តិ (បារា. អដ្ឋ. ២.៤៦៩) វុត្តំ, ន “អធិដ្ឋានខេត្តាតិក្កមេន វា”តិ។ អសាធារណត្តា ន វុត្តន្តិ ចេ? ន, “ឆិទ្ទភាវេនា”តិ ន វត្តព្ពប្បសង្គតោ, ឆិទ្ទភាវេន បន តិចីវរស្សេវ **សព្ពដ្ឋកថាសុ** អធិដ្ឋានវិជហនស្ស វុត្តត្តា។ តស្មា ហេមន្តស្ស បឋមទិវសេ អបច្ចុទ្ធារបច្ចយា ទុក្កដំ អាបជ្ជតិ, ន បច្ចុទ្ធរិត្វា អវិកប្បនបច្ចយា។ “វិកប្បេតុ”ន្តិ វចនតោ តតោ អធិដ្ឋានំ ន វិជហតីតិ បញ្ញាយតិ។ ន ហិ កត្តិកបុណ្ណមាសិយា បច្ឆិមេ បាដិបទទិវសេ អវិកប្បេត្វា ហេមន្តេ អាបជ្ជតីតិ វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ, យស្មា តំ អបច្ចុទ្ធារបច្ចយា ទុក្កដំ ហេមន្តស្ស បឋមអរុណក្ខណេ ឯវ អាបជ្ជតិ, តស្មា “កត្តិកបុណ្ណមទិវសេ អបច្ចុទ្ធរិត្វា”តិ វុត្តំ។ បច្ចុទ្ធដំ បន ហេមន្តេ ទសាហបរិហារំ លភតិ។ “ទសាហេ អប្បហោន្តេ ចីវរកាលំ នាតិក្កាមេតព្ពា”តិ (បារា. អដ្ឋ. ២.៦៣០) ហិ វុត្តំ, តញ្ច ខោ សមយេ ឧប្បន្នំ ចេ, នាសមយេ។ តថា ច សាធិតំ អបច្ចុទ្ធដំ ន និស្សគ្គិយំ ហោតិ, នោ ច តំ បរិទហិតំ, តស្មា កត្តិកបុណ្ណមទិវសេ ឯវ បច្ចុទ្ធរណញ្ច វិកប្បនញ្ច កត្តព្ពន្តិ សិទ្ធំ, ឯត្ថ ច យថា អតិរេកចីវរំ ទសមេ ទិវសេ វិកប្បេន្តេន ទសាហបរមំ ធារិតំ ហោតិ, អន្តោទសាហេ ច វិកប្បិតំ ហោតិ, តថា កត្តិកបុណ្ណមាយ វិកប្បេន្តេន វស្សានំ ចាតុមាសំ អធិដ្ឋិតញ្ច ហោតិ, តតោ បរំ អនាបត្តិខេត្តេ ឯវ វិកប្បនា ច ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ ឯត្តាវតា អត្ថិ វិកប្បនាខេត្តេ អធិដ្ឋានំ, អធិដ្ឋានខេត្តេ ច វិកប្បនាតិ ទីបិតំ ហោតិ។ អញ្ញថា “អត្ថាបត្តិ អធិដ្ឋានេន អាបជ្ជតិ, អនធិដ្ឋានេន អាបជ្ជតិ។ អត្ថាបត្តិ វិកប្បនាយ អាបជ្ជតិ, អវិកប្បនាយ អាបជ្ជតី”តិ ទុកេសុ ទ្វេ ទុកានិ វត្តព្ពានិ សិយុំ។ តត្ថ បឋមទុកេ បឋមបទំ សម្ភវតិ។ វិកប្បនខេត្តេ ហិ វស្សិកសាដិកាទីនំ អធិដ្ឋានេន វិនយាតិសារទុក្កដំ អាបជ្ជតិ។ ឯតេនេវ ទុតិយទុក្កដស្ស ទុតិយបទំ វុត្តំ ហោតិ។ អនធិដ្ឋានេន អាបជ្ជតីតិ នត្ថិ។ អន្តោទសាហេ អនាបជ្ជនតោ, វិកប្បនាទិសម្ភវតោ ច វិកប្បនាយ អាបជ្ជតីតិ នត្ថិ សព្ពត្ថ វិកប្បនាយ អប្បដិសិទ្ធត្តា, តស្មា តានិ ទុកានិ “ន លព្ភន្តី”តិ ន វុត្តានិ។ ឯត្ថាហ – យា សា “អត្ថាបត្តិ ហេមន្តេ អាបជ្ជតី”តិ (បរិ. ៣២៣) វចនប្បមាណតោ ទុក្កដាបត្តិ សាធិតា, សា សញ្ចិច្ច អបច្ចុទ្ធរន្តស្ស យុជ្ជតិ, អសតិយា ចេ, កញ្ចិ, អនាបត្តិ។ កត្តិកបុណ្ណមាយ បច្ចុទ្ធដំ សញ្ចិច្ច អវិកប្បយតោ ទុក្កដេន សហ បុនទិវសេ និស្សគ្គិយំ, អសតិយា អវិកប្បយតោ និស្សគ្គិយមេវ ឥធ បឋមបញ្ញត្តិយា។ យំ បន វុត្តំ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. កឋិនសិក្ខាបទវណ្ណនា) “វស្សិកសាដិកា វស្សានមាសាតិក្កមេនាបិ, កណ្ឌុបដិច្ឆាទិ អាពាធវូបសមេនាបិ អធិដ្ឋានំ វិជហតិ, តស្មា សា តតោ បរំ វិកប្បេតព្ពា”តិ, តេនេតំ វិរុជ្ឈតិ, ន កេវលំ ឥទមេវ, “តតោ បរំ បច្ចុទ្ធរិត្វា វិកប្បេតព្ពា”តិ អដ្ឋកថាវចនញ្ច វិរុជ្ឈតិ។ តតោ បរំ នាម ហិ ហេមន្តំ, តត្ថ ចេ បច្ចុទ្ធារោ, “វស្សិកសាដិកា វស្សានមាសាតិក្កមេនាបី”តិអាទិ ន យុត្តំ អធិដ្ឋានាភាវេន បច្ចុទ្ធារាភាវតោ។ អវិរោធោ ច ឥច្ឆិតព្ពោ, តស្មា “បច្ចុទ្ធរណំ វត្តមត្ត”ន្តិវាទោ ឯត្ថាបិ សម្ភវតីតិ ចេ? ន, **កុរុន្ទិ**វចនវិរោធតោ។ តត្ថ ហិ កត្តិកបុណ្ណមាយ បច្ចុទ្ធារោ វុត្តោ, តស្មា វស្សានទិវសត្តា សាធិដ្ឋានាវសា បច្ចុទ្ធរិយតីតិ ន បច្ចុទ្ធារោ វត្តមត្តំ, តស្មា “តតោ បរ”ន្តិ យាវ បុណ្ណមា អធិប្បេតា សិយា។ យថា ចាយំ វិកប្បោ, តថា “វស្សានមាសាតិក្កមេនាបិ អាពាធវូបសមេនាបី”តិ ឥទម្បិ អវស្សំ បច្ចុទ្ធរិតព្ពតាយ វុត្តំ សិយា។ ឯវញ្ច សតិ ឥធ **សមន្តបាសាទិកាយ** ឥទវចនេន សមេតិ។ អញ្ញថា ឥធបិ តំ វត្តព្ពំ សិយាតិ យថាវុត្តោវ វិធិ ឯត្ថ សម្ភវតិ, កិញ្ចាបិ សម្ភវតិ, ទុវិញ្ញាបយស្ស បន លោកស្ស សុវិញ្ញាបនត្ថំ វុត្តា។ យស្មា បន សា វស្សានាតិក្កមេន អធិដ្ឋានំ វិជហតិ, ហេមន្តបឋមារុណេ ច អបច្ចុទ្ធារបច្ចយា ទុក្កដា សាធិតា, តស្មា កត្តិកបុណ្ណមាយមេវ បច្ចុទ្ធរិត្វា វិកប្បេតព្ពា, អវិកប្បិតាយ “និស្សគ្គិយាបជ្ជនមេវា”តិ វត្តព្ពំ។ ឯត្តាវតាបិ សន្តោសំ អកត្វា វិនិច្ឆយោ បរិយេសិតព្ពោ។ ហោតិ ចេត្ថ –

> “ឯវំ អភាវំ វិនយស្ស បាឡិ,
> ភិន្នំ អភិន្នញ្ច តទត្ថយុត្តិំ;
> វិញ្ញាតុកាមេន តទត្ថវិញ្ញូ,
> បរិយេសិតព្ពា វិនយេ វិញ្ញាយា”តិ។

“តុយ្ហំ គណ្ហាហី”តិ វុត្តេ វិនាបិ “មយ្ហំ គណ្ហាមី”តិ វចនេន សុទិន្នំ ហោតិ។ ឥតរោ ចេ អធិវាសេតិ, តេនាបិ សុគ្គហិតំ ហោតិ, នោ ចេ អធិវាសេតិ, ទេន្តេន សុទិន្នំ។ តំ បន វត្ថុ ន កស្សចិ ហោតិ។ តថា “មយ្ហំ គណ្ហាមី”តិ វទតិ, សាមិកោ ចេ អធិវាសេតិ, វិនាបិ “គណ្ហាហី”តិ វចនេន សុគ្គហិតំ។ នោ ចេ អធិវាសេតិ, សាមិកស្សេវ តំ, **ន ហិ តស្សេតំ វិនយកម្មន្តិ** ឯត្ថ វិនយកម្មស្សត្ថាយ ចេ គណ្ហាតិ, ន វដ្ដតិ។ ន កេវលំ អត្តនោ អត្ថាយ គហិតំ, បុន តស្សេវ ទេតិ, វដ្ដតីតិ ច។ តថា អនបេក្ខោ ហុត្វា បរស្ស វិស្សជ្ជេត្វា បុន តេន ទិន្នំ វា តស្ស វិស្សាសន្តោ វា បរិភុញ្ជតិ, វដ្ដតិ។ តត្ថាបិ វិនយកម្មវសេន ន វដ្ដតីតិ ឯកេ។ តេ ឯវំ “មហាន្តំ វា ខុទ្ទកំ ករោតី”តិ ឯត្ថ “តិចីវរេ ទីឃតោ វិទត្ថិ អនតិក្កមិត្វា ឆិន្ទិត្វា ករោតិ, ឯវំ សេសេសុបី”តិ វទន្តិ។ ឯវរូបេសុ ឋានេសុ បោរាណាចរិយានំ

កថាមគ្គំ សុឌ្ឍ អាចរិយកុលសេវនាយ សញ្ញានិត្វា តេន សំសន្ទិត្វា សតោ សម្បជានោ ហុត្វា សោតូនញ្ច ចិត្តំ អវិមោហេត្វា កថេតព្ពំ។ ឯសា អម្ហាកំ អាយាចនា។

បឋមកថិនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឧទោសិតសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៧១. សន្តរុត្តរេន ជនបទចារិកំ បក្កមន្តិ។ កស្មា? កិញ្ចាបិ “ន, ភិក្ខវេ, សន្តរុត្តរេន គាមោ បវិសិតព្ពោ, យោ បវិសេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ (មហាវ. ៣៦២) បឋមំ វុត្តំ។ បច្ឆា បន “បញ្ចិមេ, ភិក្ខវេ, បច្ចយា សង្ឃាដិយា និក្ខេបាយ, ឧត្តរាសង្គស្ស, អន្តរវាសកស្ស និក្ខេបាយ គិលានោ វា ហោតិ, វស្សិកសង្កេតំ វា, នទីបារំ គន្តុំ វា, អគ្គឡគុត្តិវិហារោ វា, អត្ថតកថិនំ វា ហោតី”តិ វុត្តត្តា, **អដ្ឋកថាយ**ម្បិស្ស “បញ្ចសុ បេតេសុ អគ្គឡគុត្តិ ឯវ បមាណំ។ គុត្តេ ឯវ ហិ វិហារេ និក្ខិបិត្វា ពហិ គន្តុំ វដ្ដតិ, នាគុត្តេ”តិ វុត្តត្តា អបញ្ញត្តេបិ កថិនេ “តេ ភិក្ខូ អគ្គឡគុត្តិវិហារេ ឋបេថា”តិ វត្វា សភាគានំ ហត្ថេ ចីវរំ និក្ខិបិត្វា សន្តរុត្តរេន គាមប្បវេសេ លទ្ធកប្បិយា ជនបទចារិកំ បក្កាមីសូតិ វេទិតព្ពំ។

៤៧៣. ***អវិប្បវាសសម្មុតិ***ន្តិ អវិប្បវាសត្ថំ, វិប្បវាសបច្ចយា យា អាបត្តិ, តទភាវត្ថំ វា សម្មុតិ ទាតុន្តិ អត្ថោ។ តតោ បង្ឋាយ វដ្ដតិ។ កិត្តកំ កាលំ វដ្ដតីតិ? មាសំ វា អតិរេកំ វា យាវ គមនេ សឧស្សាហោ, តាវ វដ្ដតិ។ តេន វុត្តំ “ធុរនិក្ខេបំ ករោន្តេន បច្ចុទ្ធរិតព្ព”ន្តិ។ **បុន សម្មុតិទានកិច្ចំ នត្ថី**តិ សចេ ទ្វាទសន្នំ វស្សានំ អច្ចយេន អញ្ញោ រោគោ ហោតិ, វដ្ដតិ, ឧបសម្បទកម្មំ វិយ យាវជីវំ ឯកាសម្មុតិ វដ្ដតីតិ ច។

“កតំ វា ហោតី”តិអាទិ ឥមស្មិំ សិក្ខាបទេ ន វត្តព្ពំ, កស្មា? ករណបលិពោធេ ឧបច្ឆិន្នេបិ អនធិដ្ឋិត ចីវរតោ វិប្បវាសបច្ចយា អាបត្តិយា អសម្ភវតោ, តស្មា “និដ្ឋិតចីវរស្មិន្តិ ភិក្ខុនោ ចីវរំ អធិដ្ឋិតំ ហោតី”តិ ឯត្តក មេវ វត្តព្ពន្តិ ចេ? ន, តទាយត្តត្តា ។ អធិដ្ឋានញ្ហិ ករណបលិពោធស្ស និដ្ឋាបនាយត្តំ, តស្មា “កតំ វាតិអាទិ វុត្ត”ន្តិ ច វុត្តំ។ តត្ថ **កត**ន្តិ បុព្ពេ វុត្តមេវ។

៤៧៧-៨. ***អវិប្បវាសលក្ខណវវត្ថាបនត្ថ***ន្តិ ឯត្ថ “អន្តោគាមេ ចីវរំ និក្ខិបិត្វា អន្តោគាមេ វត្ថព្ព”ន្តិអាទិវចនតោ អវិប្បវាសលក្ខណំ វវត្ថាបិតំ, តព្ពិបរីតនយេន វិប្បវាសលក្ខណំ វេទិតព្ពំ។ **គាមោ ឯកូបចារោ**តិអាទិម្ហិ បន បឋេត្វា សត្ថំ, រុក្ខមូលំ, អជ្ឈោកាសញ្ច សេសេសុ បរិក្ខេបាបរិក្ខេបវសេន ឯកូបចារនានូបចារតា វេទិតព្ពា។ យស្មា បន សត្ថំ ទុវិធំ និវិដ្ឋំ, អនិវិដ្ឋញ្ច, តេសុ អនិវិដ្ឋំ ឯកកុលស្ស វា នានាកុលស្ស វា អបរិក្ខិត្តមេវ ហោតិ, និវិដ្ឋំ សិយា បរិក្ខិត្តំ, សិយា អបរិក្ខិត្តំ, តស្មា តត្ថ បរិក្ខេបាទិវសេន អទស្សេត្វា អព្ភន្តរវសេន វុត្តោ។ តថា អព្ភោកាសេ។ រុក្ខមូលេ ឆាយាវសេន។ អញ្ញថា “សត្ថោ ឯកូបចារោ នានូបចារោ”តិអាទិ ឧទ្ទេសវិរោធោ សិយា **វិភង្គេ** អទស្សិតត្តា, តស្មា សត្ថស្ស បុរតោ ច បច្ឆតោ ច សត្តព្ភន្តរា, បស្សតោ ច ឯកព្ភន្តរន្តិ អយមេកូបចារោ, តតោ បរំ នានូបចារោ។ តថា រុក្ខមូលស្ស យត្ថ មជ្ឈន្ហិកេ កាលេ ឆាយា ផរតិ, អយំ ឯកូបចារោ។ ឥតរោ នានូបចារោ។ កស្មា? តត្ថ ហិ បរិក្ខេបោ អប្បមាណំ។ ឆាយាវ បមាណំ។ អជ្ឈោកាសស្ស **បាឡិយំ** វុត្តោវ។ “សត្ថាទីនំ ឯកកុលសន្តកវសេន ឯកូបចារតា”តិ លិខិតំ, តស្មា និវេសនេ, ឧទោសិតេ ច វុត្តបរិច្ឆេទោវ អដ្ដាទីសូតិ កត្វា សំខិត្តំ។ តតោ បរំ ខេត្តធញ្ញករណអារាមវិហារេសុ បន បរិក្ខិត្តាបរិក្ខិត្ត-បទំ បុន ឧទ្ធដំ សត្ថវិភង្គេន អធិការស្ស បច្ឆិន្នត្តា។ “នានាគព្ភា”តិអាទិវចនំ បន អសម្ភវតោ ខេត្តធញ្ញករណអារាមេសុ ន ឧទ្ធដំ។ វិហារេ សម្ភវន្តម្បិ តត្ថ បច្ឆិន្នត្តា ន ឧទ្ធដំ។ **កុលំ** វុច្ចតិ សាមិកោ, តស្មា “ឯកកុលស្ស នានាកុលស្សា”តិ ឥមិនា គាមាទីនំ ចតុទ្ទសន្នំ ចីវរនិក្ខេបដ្ឋានានំ សាធារណាសាធារណភាវ ទីបេតិ។ អជ្ឈោកាសស្ស បន អសម្ភវតោ ន វុត្តំ។ យស្មា បនេត្ថ ឯកកុលស្ស, នានាកុលស្ស ច អបរិក្ខិត្តេសុ គាមាទីសុ បរិហារវិសេសោ កិញ្ចាបិ នត្ថិ, បរិក្ខិត្តេសុ បន អត្ថិ, តស្មា ឯកនានាកុលគ្គហណំ, ឯកនានូបចារគ្គហណញ្ច សាត្ថកន្តិ វេទិតព្ពំ។ តត្ថបិ អយំ វិសេសោ – សត្ថេ, រុក្ខមូលេ ច កុលភេទតោវ ភេទោ, នោបចារភេទតោ។ អជ្ឈោកាសេ ឧបចារភេទតោ ច, សោ បន **បាឡិយំ** ន ទស្សិតោតិ។ “តំ បមាណំ អតិក្កមិត្វាតិ វចនតោ អាកាសេបិ អឌ្ឍតេយ្យរតនប្បមាណេ ទោសោ នត្ថី”តិ វទន្តិ។

៤៧៩. “សភា”តិ ឥត្ថិលិង្គំ។ “សភាយ”ន្តិ នបុំសកលិង្គំ, តេន វុត្តំ **“លិង្គព្យត្តនយេនា”**តិ។ នបុំសកលិង្គ ទស្សនត្ថំ កិរ “សភាយ”ន្តិ បច្ចត្តវសេន និទ្ទិដ្ឋំ, តស្ស អនុបយោគត្តា “ទ្វារមូល”ន្តិបិ។ អត្តនោ និក្ខិត្តដ្ឋានេ អនិក្ខិត្តត្តា វីថិហត្ថបាសោ ន រក្ខតិ, យស្មិំ ឃរេ ចីវរំ និក្ខិត្តំ ហោតិ, តស្មិំ ឃរេ វត្ថព្ពំ។ “សភាយេ វា វត្ថព្ពំ ទ្វារមូលេ វា, ហត្ថបាសា វា ន វិជហិតព្ព”ន្តិ ហិ វុត្តំ។ “ហត្ថបាសេយេវ អរុណំ ឧដ្ឋបេតព្ព”ន្តិ និយមិតត្តា ជានិតុំ ន សក្កាតិ ចេ? អន្តោឃរេ ន សក្កា, តថា តថា វុត្តត្តា, តស្មា “យុត្តិ បមាណ”ន្តិ វុត្តំ។ អយមត្ថោ **អដ្ឋកថាយ**ម្បិ ប

កាសិតោ, បុនបិ ឧទុក្កកាមេ សព្ពសាធារណគាមទ្វារវសេន។ សចេ តស្ស ទ្វារទ្វយំ ហោតិ, មជ្ឈេ ច ឃរសភាយំ, យត្ថិច្ឆតិ, តត្ថ វសិតព្ព”ន្តិ។

៤៨០-១. យានិ និវេសនាទីនិ គាមសង្ខ្យំ ន គច្ឆន្តិ, តានិ និវេសនាទីនីតិ អធិប្បេតានិ។ អជ្ឈោកាសេ អបរិសង្កិតម្បិ ចីវរំ អតិរេកសត្តព្ភន្តរេ និក្ខិត្តំ និស្សគ្គិយំ ហោតិ, ឯត្ថ អន្តោសីមតា ន រក្ខតិ, សត្ថេ បន រក្ខតិ។ “នទីបរិហារោ ច លព្ភតី”តិ វចនតោ ឧទកុក្ខេបសីមាយំ បរិហារោ លព្ភតីតិ សិទ្ធំ។ សាមន្តវិហារោ ចេ ឯកសីមោ, ចីវរំ ន និស្សគ្គិយំ។

ឥទានិ –

> “ឆិន្នំ ធុតង្គំ សាសង្ក-សម្មតោ សន្តរុត្តរំ;
> អចីវរស្សានាបត្តិ, បច្ចុទ្ធារាទិសិទ្ធិតោ”តិ។ –

ឥទំ បកិណ្ណកំ, តត្ថាយំ ចោទនាបុព្ពង្គមោ វិនិច្ឆយោ – កេចិ “ទិគុណំ សង្ឃាដិ”ន្តិ (មហាវ. ៣៤៨) វចនតោ “ឯកច្ចិកា សង្ឃាដិបិ នាធិដ្ឋាតព្ពា។ សចេ អធិដ្ឋាតិ ន រុហតី”តិ វត្វា ឧបសម្បទាបេក្ខានម្បិ ទិគុណមេវ សង្ឃាដឹ ទត្វា ឧបសម្បាទេន្តិ, តេ ឥមិនា សុត្តលេសេន សញ្ញាបេតព្ពា។ ភគវតា ហិ “ឆិន្នកំ សង្ឃាដឹ ឆិន្នកំ ឧត្តរាសង្គំ ឆិន្នកំ អន្តរវាសក”ន្តិ បឋមំ អនុញ្ញាតំ។ តតោ “អញ្ញតរស្ស ភិក្ខុនោ តិចីវរេ ករិយមានេ សព្ពំ ឆិន្នកំ នប្បហោតិ។ ទ្វេ ឆិន្នកានិ ឯកំ អច្ឆិន្នកំ នប្បហោតិ។ ទ្វេ អច្ឆិន្នកានិ ឯកំ ឆិន្នកំ នប្បហោតី”តិ ឥមស្មឹ វត្ថុស្មឹ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, អន្វាធិកម្បិ អារោបេតុ”ន្តិ (មហាវ. ៣៦០) អនុញ្ញាតំ, តស្មា ឯកច្ចិកាបិ សង្ឃាដិ វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ។ យា ឆិជ្ជមានា នប្បហោតិ, តស្សា កុតោ ទិគុណតាតិ។ **អដ្ឋកថាយ**ម្បិស្ស វុត្តំ “អន្វាធិកម្បិ អារោបេតុន្តិ អាគន្តុកបត្តម្បិ ទាតុំ។ ឥទំ បន អប្បហោនកេ អារោបេតព្ពំ។ សចេ បហោតិ, អាគន្តុកបត្តំ ន វដ្ដតិ, ឆិន្ទិតព្ពមេវា”តិ (មហាវ. អដ្ឋ. ៣៦០)។ កឋិនំ បន ឆិន្នកមេវ វដ្ដតិ អាវេណិកលក្ខណត្តា , “ឆិន្នកំ ទិគុណំ នប្បហោតី”តិ វចនាភាវតោ ចាតិ សន្និដ្ឋានមេត្ថ គន្តព្ពំ។

ធុតង្គន្តិ អនុបសម្បន្នានំ តេចីវរិកធុតង្គាភាវតោ តិចីវរេនេវ តេចីវរិកោតិ។ តេសំ អធិដ្ឋានាភាវតោ “អធិដ្ឋិតេនេវា”តិ វត្តព្ពំ ហោតូតិ ចេ? ន, ធុតង្គភេទេន វិរោធប្បសង្គតោ។ ចតុត្ថចីវរសាទិយនេន ហិ ធុតង្គភេទោ, ន តិចីវរវិប្បវាសេន, នាបិ អតិរេកចីវរសាទិយនេន, នាបិ អតិរេកចីវរធារណេន។ យស្មា បន ភិក្ខូនំយេវ ភគវតា អធិដ្ឋានវសេន នវ ចីវរានិ អនុញ្ញាតានិ, ជាតិវសេន ច វុត្តានិ, ន ឯវំ អនុបសម្បន្នានំ។ តស្មា តេសំ ចីវរនិយមាភាវា ន តំ ធុតង្គំ អនុញ្ញាតំ គហដ្ឋានំ វិយ, តស្មា តស្ស សមាទានវិធានេ អវចនតោ ច សន្និដ្ឋានមេត្ថ គន្តព្ពំ។

សាសង្កសម្មតោតិ **កង្ខាវិតរណិយំ** សាសង្កសិក្ខាបទេ វីសំ អង្គានិ ន វុត្តានិ, “សេសមេត្ថ ចីវរវគ្គស្ស ទុតិយសិក្ខាបទេ វុត្តនយេន វេទិតព្ព”ន្តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. សាសង្កសិក្ខាបទវណ្ណនា) វុត្តំ, ន ច បនេតំ វុត្តំ។ តត្ថ រត្តិវិប្បវាសោ ចតុត្ថំ អង្គំ, ឥធ ឆារត្តវិប្បវាសោ, អយមេត្ថ វិសេសោតិ, តស្មា អង្គសាមញ្ញតោ, សម្មុតិសាមញ្ញតោ ច សាសង្កសិក្ខាបទមេវ វទន្តិ។ ឥទំ និប្បទេសំ, តំ សប្បទេសំ មាសបរមត្តា។ តត្ថ ពហិគាមេបិ គាមសីមំ ឱក្កមិត្វា វសិត្វា បក្កមន្តស្ស អនាបត្តិ, ឥធ ន តថា, ឥធ អនន្តរេ អនន្តរេ អរុណុគ្គមនេ និស្សគ្គិយំ, តត្ថ សត្តមេតិ អយំ ឥមេសំ ទ្វិន្នំ វិសេសោ។ អង្គានិ បន ចីវរនិក្ខេបង្គសម្បត្តិតោ វិបរិយាយេន, ឥធ វុត្តនយេន ច សិទ្ធត្តា ន វុត្តានិ។ តានិ កាមំ ន វុត្តានិ, តថាបិ ចតុត្ថមង្គំ វិសេសិតព្ពំ, ន បន វិសេសិតំ។ កឹការណា? ឥធ វុត្តនិស្សជ្ជនក្កមេន និស្សជ្ជេត្វា អាបត្តិទេសនតោ, តត្ថាបន្នាបត្តិវិមោក្ខទីបនត្ថំ។ សំវច្ឆរវិប្បវុត្ថម្បិ រត្តិវិប្បវុត្ថមេវ, បគេវ ឆារត្តំ វិប្បវុត្ថំ។ ឯវំ សន្តេបិ តត្ថ យថាវុត្តអង្គសម្បត្តិយា សតិ តត្ថ វុត្តនយេនេវ និស្សជ្ជិតព្ពំ។ ហេមន្តេ វា គិម្ហេ វា និស្សជ្ជតិ ចេ? ឥធ វុត្តនយេនាបិ និស្សជ្ជិតុំ វដ្ដតីតិ ញាបនត្ថំ ចតុត្ថំ អង្គំ ន វិសេសិតន្តិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។ មាសាតិក្កន្តម្បិ ចីវរំ “ទសាហាតិក្កន្ត”ន្តិ វត្វា និស្សជ្ជមេវ។ ទ្វយេន ឩនមាសំ ហុត្វា “ទសាហាតិក្កន្ត”ន្តិ វត្វា មាសាតិក្កន្តន្តិ ឯកេ។ តថាបិ សចេ បច្ចាសាចីវរំ ហោតិ, និស្សគ្គិយំ “ទសាហាតិក្កន្ត”ន្តិ វត្វា, មូលចីវរំ បន “មាសាតិក្កន្ត”ន្តិ វត្វា និស្សជ្ជិតព្ពំ។

“សន្តរុត្តរ”ន្តិ វា “សង្ឃាដិ”ន្តិ វា “ចីវរ”ន្តិ វា កឹ តិចីវរំ, ឧទាហុ អញ្ញម្បីតិ ។ កិញ្ចេត្ថ – យទិ តិចីវរមេវ បដិសិទ្ធំ, បរិយាបន្នវសេន អច្ឆិន្នចីវរច្ឆិន្នធោវាបនវិញ្ញត្តិអាទិវិរោធោ។ អថ អញ្ញម្បិ, “និដ្ឋិតចីវរស្មិ”ន្តិ ឯវមាទិនា វិរោធោតិ? វុច្ចតេ – ន និយមតោ វេទិតព្ពំ យថាសម្ភវំ គហេតព្ពតោ។ តថា ហិ “ចីវរំ និក្ខិបិត្វា សន្តរុត្តរេន ជនបទចារិកំ បក្កមន្តី”តិ (បារា. ៤៧១) ឯវមាទីសុ តិចីវរមេវ។ “ន, ភិក្ខវេ, សន្តរុត្តរេន គាមោ បវិសិតព្ពោ, សន្តរុត្តរបរមំ តតោ ចីវរំ សាទិតព្ព”ន្តិ ឯវមាទីសុ យំកិញ្ចិ, តថា សគុណំ កត្វា សង្ឃាដិយោ

ទាតព្ពា, និវាសនំ ទាតព្ពំ, សង្ឃាដិ ទាតព្ពា, ហន្ទ តេ, អាវុសោ, សង្ឃាដិ, ទេហិ មេ បដន្តិអាទីសុ។ វុត្តញ្ហេតំ “សព្ពញ្ហិ ចីវរំ សង្ឃដិតដ្ឋេន ‘សង្ឃាដី’តិ វុច្ចតី”តិ។ តថា “និដ្ឋិតចីវរស្មិ”ន្តិ ឯត្ថាបីតិ ឯកេ។ អន្តោសមយេ ហិ យាវទត្ថំ ចីវរំ អនុញ្ញាតំ, តំ សព្ពំ ករិយមានំ កទា និដ្ឋានំ គច្ឆិស្សតិ, តស្មា តិចីវរមេវាតិ ឯកេ។ **អចីវរស្សានាបត្តិ បច្ចុទ្ធារាទិសិទ្ធិតោ**តិ កឹ វុត្តំ ហោតិ? ឧទោសិតសិក្ខាបទស្ស និប្បយោជនភាវប្បសង្គតោ តិចីវរវិប្បវាសេ តេចីវរស្ស អាបត្តីតិ ឯកេ។ តត្ថេតំ វុច្ចតិ ន ហោតិ អាបត្តិ បច្ចុទ្ធារាទិសិទ្ធិតោ។ “អនាបត្តិ អន្តោអរុណេ បច្ចុទ្ធរតិ, វិស្សជ្ជេតី”តិ ហិ វុត្តំ។ អញ្ញថា បច្ចុទ្ធរន្តស្ស, អន្តោអរុណេ វិស្សជ្ជេន្តស្ស ច យាវ អញ្ញោ នាធិដ្ឋាតិ, តាវ អាបត្តឹ អាបជ្ជតិ យថាវុត្តនយេន។ អញ្ញថា សត្តព្ភន្តរេន វិប្បវាសស្សាតិ វិប្បវាសតោ យថាវុត្តំយេវ សតិ វិប្បវាសេ វិប្បវាសតោ អវិប្បវាសេ សតិ អវិប្បវាសតោតិ។

ឧទោសិតសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. តតិយកថិនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៩៧. នប្បហោតីតិ លាមកបរិច្ឆេទំ ន បាបុណាតិ, តេនេវ តិចីវរស្ស មុដ្ឋិបញ្ចកាទិលាមកបរិច្ឆេទោវ តាវ វុត្តោ។ ចីវរេ បច្ចាសា **ចីវរបច្ចាសា**។ តេនេតំ ទីបេតិ – តំ ចីវរំ បច្ឆា លព្ភតុ វា មា វា, យាវ សា បច្ចាសា ឆិជ្ជតិ, តាវ ឥទំ មូលចីវរំ ឋបេតុំ អនុជានាមីតិ។ “ចីវរបច្ចាសា”តិ មរិយាទត្ថេ និស្សក្កវចនំ, ភុម្មត្ថេ វា បច្ចត្តវចនំ កតំ។

៤៩៨-៥០០. និដ្ឋិតចីវរស្មឹ ...បេ.... ចីវរាសា វា ឧបច្ឆិន្នាតិអាទិម្ហិ តីសុ ចីវរេសុ អញ្ញតរំ កតំ ហោតិ, សេសា អត្ថិ, រក្ខតិ។ ចីវរបលិពោធស្ស ឧបច្ឆេទេ, ឧព្ភតស្មិញ្ច កថិនេ សមយេ វា ហេមន្តស្ស សមយេ វា អកាលចីវរំ ឧប្បជ្ជេយ្យ, ខិប្បមេវ ការេតព្ពំ ។ សតិ បារិបូរិយា បច្ចាសា ន រក្ខតិ, អសតិ នត្ថិ ចេ បច្ចាសា, ន រក្ខតិ។ “អនត្ថតេ កថិនេ ឯកាទសមាសេ ឧប្បន្ន”ន្តិ វចនតោ អបរកត្តិកា អត្ថតេ វា អនត្ថតេ វា សមយោវ។ ហេមន្តោ សិយា សមយោ អត្ថតេ, សិយា អសមយោ អនត្ថតេ។ តតោ បរំ ឯកំសតោ អសមយោ វាតិ។ “**អាទិស្ស ទិន្ន**”ន្តិ ឥទំ ឥធ អលព្ភមានម្បិ អត្ថុទ្ធារវសេន វុត្តំ ភិក្ខុនីនំ **ទុតិយនិស្សគ្គិយេ** (បាចិ. ៧៣៨ អាទយោ) សេសំ អកាលចីវរំ វិយ។ តត្ថ ហិ ភិក្ខុនិសង្ឃស្ស “សម្បត្តា ភាជេន្តូ”តិ ឯវំ អាទិស្ស ទិន្នមេវ “អកាលចីវរំ កាលចីវរ”ន្តិ អធិដ្ឋហិត្វា ភាជេន្តិយា និស្សគ្គិយំ។ តថា ហិ តត្ថ យថា “អកាលចីវរំ នាម អនត្ថតេ កថិនេ ឯកាទសមាសេ ឧប្បន្នំ, អត្ថតេ កថិនេ សត្តមាសេ ឧប្បន្ន”ន្តិ ឥទំ អត្ថុទ្ធារវសេន វុត្តំ, ឯវំសម្បទមិទំ។ យទិ ឯវំ “ឯកបុគ្គលស្ស ឥទំ តុយ្ហំ ទម្មីតិ ទិន្ន”ន្តិ ឥទំ កិមត្ថំ វុត្តំ, ន ហិ តំ ភាជនីយន្តិ ចេ? អភាជនីយសាមញ្ញតោ វុត្តំ ហោតិ។ យថា សង្ឃស្ស អាទិស្ស ទិន្នំ អត្ថតកថិនេហិ ឯវ ភិក្ខូហិ អភាជនីយត្តា អកាលចីវរំ នាម ជាតំ, ឯវំ បុគ្គលិកម្បិ ឥតរេហីតិ អត្ថោ។ ឯវំ សន្តេបិ កស្សចិ សិយា “អាទិស្ស ទិន្នម្បិ ទសាហមេវ បរិហារំ លភតី”តិ។ តស្សេតំ បាដិកង្ខំ។ **បឋមកថិនេ** “និដ្ឋិតចីវរស្មឹ ភិក្ខុនា ឧព្ភតស្មឹ កថិនេ”តិ ឥទញ្ហិ និរត្ថកន្តិ។ អនុព្ភតស្មិម្បិ ហិ កថិនេ ទសាហបរមមេវ ធារេតព្ពន្តិ វិញ្ញាតត្តា អនាទិស្ស ទិន្នមេវ សន្ធាយេតំ វុត្តំ សិយាតិ ចេ? ឯវំ សន្តេបិ អនាទិស្ស ទិន្នម្បិ អនត្ថតកថិនានំ អបរកត្តិកាយ ទសាហមេវ បរិហារំ លភតិ “និដ្ឋិតចីវរស្មឹ ភិក្ខុនា ឧព្ភតស្មឹ កថិនេ”តិ វុត្តត្តា។ អាមន្តាតិ ចេ? “អនត្ថតេ កថិនេ ឯកាទសមាសេ ឧប្បន្ន”ន្តិ វចនេន វិរុជ្ឈតិ, តស្មា យថាវុត្តនយេនេវេត្ថ សន្និដ្ឋានំ គន្តព្ពំ។

អនុគណ្ឋិបទេ វុត្តំ “បឋមសិក្ខាបទេ សព្ពចីវរានំ យាវទត្ថចីវរវសេន កថិនមាសព្ភន្តរេ ទសាហាតិក្កមេបិ អនាបត្តិ បរិហារស្ស ទិន្នត្តា។ យថា កថិនមាសព្ភន្តរេ អាទិស្ស ទិន្នមកាលចីវរំ កាលចីវរបរិហារមេវ លភតិ, តថា ឥតរមាសេបិ លភតីតិ វេទិតព្ពំ។ តស្មា ឯវំ ‘និដ្ឋិតចីវរស្មឹ ភិក្ខុនា ឧព្ភតស្មឹ កថិនេ ភិក្ខុនោ បនេវ ចីវរំ ឧប្បជ្ជេយ្យា’តិអាទិនា សិក្ខាបទេ សិទ្ធេបិ អនត្ថតកថិនានំ បច្ឆិមកត្តិកមាសំ អនុជានន្តេន ‘អកាលចីវរំ ឧប្បជ្ជេយ្យា’តិ វុត្តំ។ ឯវញ្ហិ អវុត្តេ អកាលចីវរំ នាម ‘អនត្ថតេ កថិនេ ឯកាទសមាសេ ឧប្បន្ន’ន្តិ ន សក្កា វត្តុំ។ ឯវញ្ហិ វចនតោ អនត្ថតកថិនានំ អត្ថតកថិនានំ វិយ សព្ពចីវរានំ បច្ឆិមកត្តិកមាសេ ទសាហាតិក្កមេ និស្សគ្គិយំ ន ហោតី”តិអាទិ។

ភិយ្យោបិ ឯវំ វុត្តំ – យំ បន មយា “បឋមកថិនេ ទសាហបរមំ អតិរេកចីវរំ ធារេតព្ព”ន្តិ អនុញ្ញាតំ, តម្បិ កថិនមាសតោ ពហិ ឧប្បន្នមេវ, ន អន្តោតិ អយមត្ថោ ទីបិតោ ហោតិ។ កថំ? អតិរេកចីវរស្ស ទសាហបរិហារតោ ឧទ្ធំ អាបជ្ជិតព្ពាបត្តឹ “និដ្ឋិតចីវរស្មឹ ភិក្ខុនា ឧព្ភតស្មឹ កថិនេ”តិ អនុបញ្ញត្តិយា កថិនព្ភន្តរេ វារេត្វា តតោ ឧទ្ធំ ឧប្បន្នេសុ ទសាហាតិក្កមេ អាបជ្ជិតព្ពាបត្តឹ ឥមិនា សិក្ខាបទេន វារេតុំ “អកាលចីវរំ ឧប្បជ្ជេយ្យា”តិអាទិ វុត្តំ។ តេន “កាលេបិ អាទិស្ស ទិន្នំ, ឯតំ អកាលចីវរំ នាមា”តិ វចនតោ កថិនុព្ភារតោ ឧទ្ធំ ទសាហបរិហារំ ន លភតីតិ ទីបិតំ ហោតិ, តេហិ សទ្ធឹ បុន កថិនុព្ភារតោ ឧទ្ធំ បញ្ច ទិវសានិ លភតីតិ បសង្គោបិ

“និដ្ឋិតចីវរស្មឹ ភិក្ខុនា ឧព្ភតស្មឹ កថិនេ ភិក្ខុនោ បនេវ អកាលចីវរំ ឧប្បជ្ជេយ្យ...បេ.... ខិប្បមេវ ការេតព្ព”ន្តិ អកាលចីវរស្ស ឧប្បត្តិកាលំ និយមេត្វា វុត្តត្តា និវារិតោ ហោតិ, តទុភយេន កថិនព្ភន្តរេ ឧប្បន្នចីវរំ កថិនុព្ភារតោ ឧទ្ធំ ឯកទិវសម្បិ បរិហារំ ន លភតីតិ សិទ្ធំ ហោតិ។ ឯវំ អបរេ វទន្តីតិ។

បុនបិ វុត្តំ – អាចរិយា បន ឯវំ វទេយ្យុំ “និដ្ឋិតចីវរស្មឹ ភិក្ខុនា ឧព្ភតស្មឹ កថិនេ ភិក្ខុនោ បនេវ អកាលចីវរំ ឧប្បជ្ជេយ្យា”តិ ឯត្ថ “និដ្ឋិតចីវរស្មឹ ភិក្ខុនា ឧព្ភតស្មឹ កថិនេ”តិ វទន្តោ ឯវំ វិញ្ញាបេតិ “ឯត្ថន្តរេ តិណ្ណន្នម្បិ អកាលចីវរានំ ឧប្បត្តិ អភាវ”ន្តិ។ កស្មា បន បទភាជនេ វិត្ថារិតានីតិ? វុច្ចតេ – ឥទំ សិក្ខាបទំ អធិដ្ឋានំ សន្ធាយ វុត្តំ, កិន្តុ បឋមេ ទសាហំ អនុជានិត្វា តស្មឹ អប្បហោន្តេ សចេ បច្ចាសា អត្ថិ, តមេវ វឌ្ឍេត្វា មាសំ អនុជានន្តោ ឥមម្បិ អត្ថវិសេសំ ទីបេតិ អកាលចីវរំ នាម សម្មុខីភូតេន ភាជេតព្ពន្តិបិ ទីបេតិ។ តំ បន “អាកង្ខមានេន ភិក្ខុនា បដិគ្គហេតព្ព”ន្តិ ឥមិនា សិក្ខាបទេន វឌ្ឍេត្វា វុត្តន្តិ, តស្មា តីណិបិ បទភាជនេ វិត្ថារិតានីតិ។

“ខិប្បមេវ ការេតព្ពន្តិ ទសាហា ការេតព្ព”ន្តិ ឥទំ បន បហោនកភាវេ បុរិមសិក្ខាបទលក្ខណេនាតិ ទីបេតុំ វុត្តំ, តស្មា “ឯវំ សីឃន្តិ វា លហុន្តិ វា”តិអាទិនា អវត្វា “ទសាហា”តិ វុត្តំ។ អត្ថតកថិនស្ស ឯវំ ហោតុ, អនត្ថតេ បន កថិនេ កថន្តិ វុត្តេ អនត្ថតស្ស បដិក្ខេបតំ ទស្សេតីតិ វុត្តោ អបស្សន្តោ វិឃាតំ អាបជ្ជតីតិ។ **ឯកតីសេ អរុណុគ្គមនេ និស្សគ្គិយ**ន្តិ មហន្តេនបិ បច្ចាសាចីវរេន សហ យជិតម្បិ តញ្ចាវំ អនុបតិត្វា និស្សគ្គិយំ ហោតិ សតិ បច្ឆិមប្បមាណសម្ភវេ, អសតិ ន ហោតិ, បុន យជិតេ ហោតិ, អញ្ញេន យជិតេ ន ហោតិ។ ឆិន្នំ អញ្ញវត្ថុ ហោតិ។ បុព្ពបរិច្ឆេទំ អតិក្កន្តំ យជិតំ បុន អញ្ញបរិច្ឆេទំ លភតីតិ ឯកេ, ឧបបរិក្ខិត្វា គហេតព្ពំ។ អញ្ញតរស្មឹ **គណ្ឋិបទេ** បន “សង្ឃស្ស វា ឥទំ អកាលចីវរន្តិ ឧទ្ទិស្ស ទិន្ន”ន្តិ ឯត្ថ សង្ឃស្ស ទិន្នេ អាបត្តិ នាម នត្ថិ, ‘សោតស្ស រហោ’តិអាទីសុ វិយ បទុទ្ធារេន វុត្តំ, តស្ស លាភំ សន្ធាយាតិ ចេ? **សង្ឃតោ វា ឧប្បជ្ជេយ្យា**តិ អនេនេវ សិទ្ធត្តា អធិកមេវា”តិ ច “សង្ឃោ ចីវរានិ លភិស្សតិ គណោ វា’តិអាទិនាបិ បាឡេ អត្ថី”តិ ច វុត្តំ។ **គណ្ឋិបទេ** កោសល្លត្ថំ បន មយា សព្ពំ លិខិតំ, សុដ្ឋុ វិចារេត្វា កថេតព្ពំ។

តតិយកថិនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. បុរាណចីវរសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥០៣-៥០៥. ភត្តវិស្សគ្គន្តិ ភត្តកិច្ចាធិដ្ឋានំ។ ភត្តកិច្ចាធិដ្ឋានវិភាគន្តិ បោរាណា។ **តត្ថ នាម ត្វ**ន្តិ តត្ថ តយា កតកម្មេ ឯវំ អកត្តព្ពេ សតិ ធោវាបិស្សសិ នាម។ អថ វា សោ នាម ត្វន្តិ អត្ថោ។ **ឧភតោសង្ឃេ ឧបសម្បន្នា**តិ ភិក្ខូនំ សន្តិកេ ឧបសម្បទាយ បដិក្ខិត្តត្តា តទនុបសង្កភយា ឯវំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ “បុរាណចីវរ”ន្តិ ឯត្ថ បុរាណភាវទីបនត្ថមេវ **“សកឹ និវត្ថម្បិ សកឹ បារុតម្បី”**តិ វុត្តំ, តស្មា “ចីវរំ នាម ឆន្នំ ចីវរានំ អញ្ញតរំ ចីវរំ វិកប្បនុបគំ បច្ឆិម”ន្តិ វចនស្ស ឱកាសោ ន ជាតោតិ ឯកេ។ យស្មា វិកប្បនុបគបច្ឆិមំ ឥធ នាធិប្បេតំ, និវាសនបារុបនុបគមេវាធិប្បេតំ, តេនេវ និសីទនបច្ចត្ថរណេ ទុក្កដំ វុត្តំ, តស្មា ន វុត្តន្តិ ឯកេ។ ជាតិប្បមាណាវចនតោ យំ កិញ្ចិ បុរាណវត្ថំ ធោវាបេន្តស្ស និស្សគ្គិយមេវ, តេនេវ “អនាបត្តិ ចីវរំ ឋបេត្វា អញ្ញំ បរិក្ខារំ ធោវាបេតី”តិ វុត្តំ។ ថវិកម្បិ ហិ អសុចិមក្ខិតំ បរិភុត្តំ ធោវាបេតិ, និស្សគ្គិយមេវ ឱឡារិកត្តា, អប្បតិរូបត្តា ច។ តេនេវ **កង្ខាវិតរណិយំ** ឥមស្មឹ ឋានេ ចីវរបរិច្ឆេទោ ន វុត្តោតិ ឯកេ, វិចារេត្វា យុត្តតរំ គហេតព្ពំ។ **“រជិត្វា កប្បំ កត្វា**តិ កប្បិយំ កតមេវ និវាសេតុំ, បារុបិតុំ វា វដ្ដតិ, នេតរ”ន្តិ វុត្តំ។ ឥមិនា ច មជ្ឈិមត្ថេរវាទោ ឧបត្ថម្ភិតោ ហោតិ, នោបត្ថម្ភិតោ។ **រជិត្វា**តិអាទិ បន វិនយវិធិទស្សនត្ថំ វុត្តន្តិ មម តក្កោ។ យថា អញ្ញាតិកាយ អញ្ញាតិកសញ្ញិវារេ តីណិ ចតុក្កានិ, ឯវំ វេមតិកញាតិកវារេសុ ចាតិ នវ ចតុក្កានិ ហោន្តិ។ ឯត្ថាហ – ឯកវារំ ធោវិត្វា ធោវនេសុ ធុរំ និក្ខិបិត្វា បុន “ទុទ្ធោត”ន្តិ មញ្ញមានា ធោវតិ, អនាបត្តិយា ភវិតព្ពំ, ទុតិយវារំ អវុត្តា ធោវតិ នាម ហោតីតិ? វុច្ចតេ – សចេ ភិក្ខុ “អលំ ឯត្តាវតា ធោតេនា”តិ បដិក្ខិបតិ, បុន ធោវន្តី អវុត្តា ធោវតិ នាមាតិ យុជ្ជតិ។ នោ ចេ, វុត្តាវ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ ភិក្ខុស្ស លិង្គបរិវត្តនេ ឯកតោឧបសម្បន្នាយ វសេន អាបត្តិ សាកិយានីនំ វិយ។

៥០៦. ឯកេន វត្ថុនាតិ យេន កេនចិ បឋមេន។ “តិណ្ណំ ចតុក្កានំ វសេនា”តិ បាឋោ។ ភិក្ខូនំ សន្តិកេ អដ្ឋវាចិកាយ ឧបសម្បន្នាយ បាកដត្តា តំ អវត្វា សាកិយានិយោវ វុត្តា អបាកដត្តា។

បុរាណចីវរសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ចីវរបដិគ្គហណសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥០៨-៥១០. អបញ្ញត្តេ សិក្ខាបទេតិ ឯត្ថ “គណម្ហា ឱហីយនសិក្ខាបទេ”តិ លិខិតំ។ អរញ្ញវាសីនិសេធន សិក្ខាបទេ អបញ្ញត្តេតិ ឯកេ, “តំ ន សុន្ទរ”ន្តិ វទន្តិ។ **វិហត្ថតាយា**តិ អាយាសេន។

៥១២. ឧបចារោតិ ទ្វាទសហត្ថោ។ **មហាបច្ចរិយំ, កុរុន្ទិយញ្ច វុត្ត**ន្តិ ឯត្ថ រត្តិភាគេ ធម្មកថិកស្ស ភិក្ខុនោ ពហូសុ ចីវរេសុ មហាជនេន បសាទទានវសេន បដិក្ខិត្តេសុ បុនទិវសេ “ឧបាសកានំ បសាទទានានិ ឯតានី”តិ សុទ្ធចិត្តេន គណ្ហន្តស្ស ទោសោ នត្ថិ, “ភិក្ខុនីហិបិ ទិន្នានិ ឥធ សន្តី”តិ ញត្វា គណ្ហតោ ទោសោ។ **តំ អចិត្តកភាវេនា**តិ ភិក្ខុនីហិ ទិន្នភាវំ ញត្វា ពហូសុ តស្សា ចីវរស្ស អជាននេនាតិ អត្ថោ។ **បំសុកូលំ អធិដ្ឋហិត្វា**តិ “ភិក្ខុនីហិ នុ ខោ ទិន្នំ សិយា”តិ អវិកប្បេត្វា “បំសុកូលំ គណ្ហាមី”តិ គណ្ហន្តស្ស វដ្ដតិ។ **កុរុន្ទិ**អាទីសុ វុត្តោបិ អត្ថោ អយមេវ, ឯកំ, “អចិត្តកភាវេនា”តិ វចនេន “យថា តថា គណ្ហិតុំ វដ្ដតី”តិ ឧប្បថោវ បដិសេធិតោតិ អបរេ។ ឯវំ **ធម្មសិរិត្ថេរោ** ន វទតិ, ឧជុកមេវ វទតីតិ បបញ្ចិតំ។ តស្សេវ វិសយោ, តស្សាយំ អធិប្បាយោ – យថា “បំសុកូលំ គណ្ហិស្សតីតិ ឋបិតំ កាមំ ភិក្ខុនិសន្តកម្បិ អវិកប្បេត្វា បំសុកូលំ អធិដ្ឋហិត្វា គហេតុំ វដ្ដតី”តិ វុត្តំ, តថា ធម្មកថិកស្ស ភិក្ខុនិយា ទិន្នម្បិ អបញ្ញាយមានំ វដ្ដតីតិ, តស្មា តំ វុត្តំ មហាបច្ចរិយំ, កុរុន្ទិយញ្ច អចិត្តកភាវេន ន សមេតីតិ។ បដិក្ខេបោ បន វិកប្បគ្គហណេ ឯវ រុហតិ។ អញ្ញថា បុព្ពាបរំ វិរុជ្ឈតីតិ។ តំ ន យុត្តំ បំសុកូលេន អសមានត្តា។ បំសុកូលភាវេន សង្ការកូដាទីសុ ឋបិតំ ភិក្ខុនីហិ, ន តំ តស្សា សន្តកំ ហុត្វា ឋិតំ ហោតិ។ អស្សាមិកញ្ហិ បំសុកូលំ សព្ពសាធារណញ្ច, អញ្ញោបិ គហេតុំ លភតិ។ ឥទំ បុព្ពេវ “ភិក្ខុនីនំ ចីវរ”ន្តិ ជានិត្វាបិ បំសុកូលិកោ គហេតុំ លភតិ តទា តស្សា អសន្តកត្តា។ “បំសុកូលំ អធិដ្ឋហិត្វា”តិ សល្លេខក្កមនិទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ មំសំ ទទន្តេន តថាគតេន សល្លេខតោ កប្បិយម្បិ ភុត្តំ និស្សគ្គិយំ ចីវរមាហ យោ មំសំ កថន្តិ សយមាទិសេយ្យាតិ។

អចិត្តកត្តា កថំ បំសុកូលំ វដ្ដតីតិ ចេ? តាយ តស្ស អទិន្នត្តា, ភិក្ខុនាបិ តតោ ភិក្ខុនិតោ អគ្គហិតត្តា ច។ អស្សាមិកម្បិ ហិ បំសុកូលំ អញ្ញិស្សា ហត្ថតោ គណ្ហាតិ, ន វដ្ដតិ “អញ្ញាតិកាយ ភិក្ខុនិយា ចីវរំ បដិគ្គណ្ហេយ្យា”តិ វុត្តលក្ខណសម្ភវតោ។ អញ្ញាតិកាយ សន្តកំ ញាតិកាយ ហត្ថតោ គណ្ហាតិ, វដ្ដតីតិ ឯកេ។ យថា សិក្ខមាន សាមណេរាទីនំ ហត្ថតោ បដិគ្គណ្ហន្តស្ស អនាបត្តិ, តថា **កង្ខាវិតរណិយ**ញ្ច “អញ្ញាតិកាយ ហត្ថតោ គហណ”ន្តិ (កងខា. អដ្ឋ. ចីវរប្បដិគ្គហណសិក្ខាបទវណ្ណនា) អង្គំ វុត្តំ។ តថា ញាតិកាយ សន្តកំ សិក្ខមានាយ, សាមណេរិយា, ឧបាសកស្ស, ឧបាសិកាយ, ភិក្ខុស្ស, សាមណេរស្ស សន្តកំ អញ្ញាតិកាយ ភិក្ខុនិយា ហត្ថតោ គណ្ហន្តស្ស ច អនាបត្តិ ឯវំ យថាវុត្តលក្ខណាសម្ភវតោតិ ឯកេ, តេនេវ “ឯកតោឧបសម្បន្នាយ ចីវរំ បដិគ្គណ្ហាតី’តិ អវត្វា ‘ហត្ថតោ បដិគ្គណ្ហាតិ អញ្ញត្រ បារិវត្តកា, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា’តិ (បារា. ៥១៣) វុត្តំ, តស្មា អញ្ញាតិកាយ សន្តកម្បិ ឯកតោឧបសម្បន្នាយ ហត្ថតោ បដិគ្គណ្ហន្តស្ស ទុក្កដ”ន្តិ វទន្តិ, ឧភោបេតេ ន សារតោ ទដ្ឋព្ពា, ការណំ បរិយេសិតព្ពំ។

៥១៤. កោ បន វាទោ បត្តត្ថវិកាទីសូតិ អនធិដ្ឋាតព្ពេសុ ពហូសុ បដលេសុ។ តេនេវាហ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** “បត្តត្ថវិកាទិម្ហិ អនធិដ្ឋាតព្ពបរិក្ខារេ”តិ។ អធិដ្ឋានុបគេសុ វា តេសំ បរិក្ខារត្តា ភិសិឆវិយា វិយ អនាបត្តិ។ កឹ បដបរិស្សាវនំ បរិក្ខារំ ន ហោតីតិ? ហោតិ, កិន្តុ តំ កិរ និវាសនាទិចីវរសណ្ឋានត្តា ន វដ្ដតិ។ តស្មា ឥធ និវាសនាទិចីវរសាធនំ វិកប្បនុបគបច្ឆិមំ ចីវរំ នាម។ អនន្តរាតីតេ និវាសនបារុបនុបគមេវាតិ សន្និដ្ឋានំ។ ឯវំ សន្តេ **កង្ខាវិតរណិយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. ចីវរប្បដិគ្គហណសិក្ខាបទវណ្ណនា) កប្បនុបគបច្ឆិមតា, បារិវត្តកាភាវោ, អញ្ញាតិកាយ ហត្ថតោ គហណន្តិ តីណេវ អង្គានិ អវត្វា អបរិក្ខារតាតិ ចតុត្ថមង្គំ វត្តព្ពន្តិ ចេ? ន វត្តព្ពំ, ឥមស្មឹ សិក្ខាបទេ បត្តត្ថវិកាទិបរិក្ខារស្ស អចីវរសង្ខ្យត្តា។ បឋមកឋិនាទីសុ វិកប្បនុបគតា បមាណំ, ឥធ កាយ បរិភោគុបគតាតិ។ “អញ្ញំ បរិក្ខារ”ន្តិ ឧទ្ធរិត្វា “បត្តត្ថវិកាទី យំកិញ្ចី”តិ វុត្តត្តា វិកប្បនុបគម្បិ បត្តត្ថវិកាទី គណ្ហិតុំ វដ្ដតិ, “បដបរិស្សាវនម្បី”តិ វុត្តដ្ឋានេ ច “ចីវរំ នាម វិកប្បនុបគបច្ឆិម”ន្តិ វចនតោ បដបរិស្សាវនំ ចីវរមេវ, ន បរិក្ខារំ។ “កោ បន វាទោតិ និគមនវចនម្បិ សាធក”ន្តិ កេចិ វទន្តិ, បណ្ណត្តឹ អជាននតោ អចិត្តកំ, ន វុត្តំ, “អញ្ញាតិកាយ ភិក្ខុនិយា សន្តកភាវាជាននតោ, ចីវរភាវាជាននតោ ច អចិត្តក”ន្តិ **អនុគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។

ចីវរបដិគ្គហណសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥១៥. បរិក្ខារានន្តិ ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ។ **ឯកសាដក**ន្តិ ភាវនបុំសកំ, “អញ្ញាតកោ មោឃបុរិសា”តិ វចនេន បវារិតោបិ អទាតុកាមោ អញ្ញាតកោ អប្បវារិតដ្ឋានេ តិដ្ឋតីតិ ទីបិតំ ហោតិ។ អញ្ញថា “អនាបត្តិ បវារិតាន”ន្តិ ឥមិនា វិរុជ្ឈតិ។

៥១៧. នេវ តាវ វិញ្ញាបេតព្ពំ, ន ភញ្ជិតព្ពន្តិ អនច្ឆិន្នានំ ចីវរានំ អត្ថិតាយ, តត្ថ បច្ចាសាសព្ភាវតោ ច។ បច្ចាសា កិត្តកំ កាលំ រក្ខតីតិ? យាវ គាមន្តរា, យាវ អទ្ធយោជនាតិ ឯកេ។ យាវ ទស្សនសវនូបចារាតិ ឯកេ។ យាវ អញ្ញេ ន បស្សន្តីតិ ឯកេ។ យាវ បច្ចាសា ឆិជ្ជតីតិ ឯកេ។ យាវ សាខាបលាសបរិយេសនភញ្ជនសជ្ជនកាលបរិច្ឆេទាតិ ឯកេ។ ឥទំ សព្ពំ យថាសម្ភវំ យុជ្ជតិ។ កថំ បញ្ញាយតីតិ ចេ? “សចេ បន ឯតេសំ វុត្តប្បការានំ គិហិវត្ថាទីនំ ភិសិឆវិបរិយន្តានំ កិញ្ចិ ន លព្ភតិ, តេន តិណេន វា បណ្ណេន វា បដិច្ឆាទេត្វា អាគន្តព្ព”ន្តិ អដ្ឋកថាវចនតោ។

ន តាវ ថេរានំ ទាតព្ពានីតិ ន តាវ អត្តនោ រុចិយា ទាតព្ពានិ, យទា ថេរា “ទេថាវុសោ”តិ វទន្តិ, តទា ទាតព្ពានិ។ “ឯវំ សតិ ទហរាបិ អច្ឆិន្នចីវរដ្ឋានេ តិដ្ឋន្តិ, សាខាបលាសំ ភញ្ជិតុំ វដ្ដតិ, ន អញ្ញថា។ ‘យេហិ កេហិចិ វា អច្ឆិន្នំ ហោតី’តិ ហិ វុត្ត”ន្តិ វុត្តំ។ អាចរិយោ បន ឯវំ វទតិ “អត្តនោ រុចិយាបិ ទាតុំ លភន្តី”តិ។ តថា ហិ **អដ្ឋកថាយំ** “បរិភោគជិណ្ណំ វា’តិ ឯត្ថ ច ‘អច្ឆិន្នចីវរានំ អាចរិយុបជ្ឈាយាទីនំ អត្តនា តិណបណ្ណេហិ បដិច្ឆាទេត្វា ទិន្នចីវរម្បិ សង្គហំ គច្ឆតី’តិ វត្តុំ យុជ្ជតី”តិ វុត្តំ។ អថាបិ សិយា អាចរិយាទីហិ “អាហរាវុសោ”តិ វុត្តេយេវ, នាវុត្តេតិ, ន, “កេហិចិ វា អច្ឆិន្ន”ន្តិ ឯត្ថ វុត្តលេសតោ ទុតិយលេសស្ស អវិសេសភាវប្បសង្គតោតិ។ អថ កិមត្ថំ “ន តាវ ថេរានំ ទាតព្ពានី”តិ វុត្តន្តិ ចេ? យាវ ថេរានំ អត្ថាយ សាខាបលាសានិ ភញ្ជតិ, តាវ ន ទាតព្ពានិ, តតោ តានិ ថេរុទ្ទិស្សកានិ សាខាបលាសានិ សយំ បរិទហិត្វា វិនាបិ ថេរាណត្តិយា អត្តនោ រុចិយា ទាតព្ពានិ, ភូតគាមបាតព្យតាយ បាចិត្តិយំ ន ហោតិ សត្ថុនាបិ អនុញ្ញាតត្តា។ “តិណេន វា បណ្ណេន វា”តិ ហិ វុត្តំ, តំ កប្បិយមេវ សន្ធាយ វុត្តន្តិ ចេ? ន, “តទលាភេ ន ត្វេវ...បេ.... ទុក្កដស្សា”តិ វចនវិរោធតោ។ ឯត្ថាហ – ទុក្កដភយា បាចិត្តិយវត្ថុ ចេ អតិក្កមិតព្ពំ, តទលាភេ ថុល្លច្ចយវត្ថុ សង្ឃិកំ, តទលាភេ បារាជិកវត្ថុបិ អតិក្កមិតព្ពំ សិយាតិ? ន, បារាជិកស្ស លោកវជ្ជត្តា។ អបិច ន សព្ពំ ភូតគាមំ បាចិត្តិយវត្ថុមេវ, តតោ ទុក្កដាទិវត្ថុបិ អត្ថិ, អនាបត្តិវត្ថុបិ កាលោទិសកំ, តស្មា ឥទំ តទា អនាបត្តិវត្ថុកន្តិ វេទិតព្ពំ។ កិត្តាវតា ភិក្ខុ អច្ឆិន្នចីវរោ នដ្ឋចីវរោ ហោតីតិ? ឯត្តាវតា នគ្គោ ហោតីតិ ឯកេ។ វិកប្បនុបគបច្ឆិមភាវេន, វិកប្បនុបគបច្ឆិមមាទី កត្វា វិញ្ញាបេន្តស្ស អាបត្តីតិ ឯកេ។ និវាសនបារុបនុបគាភាវេនាតិ ឯកេ។ តិចីវរាភាវេនាតិ ឯកេ។ សន្តរុត្តរបរមាភាវេនាតិ ឯកេ។ អយំ **ឯកេវាទោ** យុត្តោ “សន្តរុត្តរបរមំ តតោ ចីវរំ សាទិតព្ព”ន្តិ ហិ វចនតោ, តស្មា សន្តរុត្តរេ សតិ វិកប្បនុបគបច្ឆិមំ វិញ្ញាបេន្តស្ស បដិលាភេន និស្សគ្គិយំ។ យទិ ឯវំ “វិញ្ញាបេត្វា បដិលភេយ្យ និស្សគ្គិយ”ន្តិ សិក្ខាបទេន ភវិតព្ពន្តិ ចេ? តន្ន, តទត្ថសិទ្ធិតោ នានត្ថត្តា ធាតូនំ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យថា ហិ “តិក្ខត្តុំ មេថុនំ ធម្មំ អភិវិញ្ញាបេសី”តិ (បារា. ៣៦) វុត្តេ បវត្តេសីតិ អត្ថោ, តថា ឥធាបិ “ចីវរំ វិញ្ញាបេយ្យា”តិ វិញ្ញត្តិយា បវត្តេយ្យ ឧប្បាទេយ្យាតិ អត្ថោ។

តេន និវត្ថោតិ តំនិវត្ថោ។ អញ្ញស្ស អលាភេន តមេវ បរិភុញ្ជតោ ជិរតិ, ន លេសេន។ **អត្តនា**តិ សយមេវ វត្តុំ យុជ្ជតិ, តស្មា អយុត្តបរិភោគេន អបរិភុញ្ជិត្វា យុត្តបរិភោគវសេន បរិភុញ្ជតោ ជិណ្ណំ បរិភោគជិណ្ណំ នាម។ តស្ស សភាគានំ អច្ឆិន្នកាលេ ទានម្បិ យុត្តបរិភោគេ ឯវ សង្គហំ គច្ឆតីតិ អធិប្បាយោ។ “ឥមេ កិរ ទ្វេ លេសា អដ្ឋកថាយោ, វាចេន្តានំ អាចរិយានំ មតន្តិ **ធម្មសិរិត្ថេរោ** អាហា”តិ វុត្តំ។

៥២១. និសីទិតុំ វា និបជ្ជិតុំ វា ន លភតីតិ យថាសុខំ ន លភតីតិ អធិប្បាយោ។ “អញ្ញស្សត្ថាយា”តិ ឯត្ថាបិ “ញាតកានំ បវារិតាន”ន្តិ អនុវត្តតិ ឯវ។ អត្ថាយ កស្ស? តស្សេវ អញ្ញស្ស។ យថា អញ្ញាតកេ តិកបាចិត្តិយំ, តថា អប្បវារិតេបីតិ ទស្សនត្ថំ “ញាតកានំ បវារិតាន”ន្តិ វុត្តំ។ អញ្ញថា “ញាតកេ ញាតកសញ្ញី”តិ ឥមិនា សិទ្ធត្តា ន និច្ចំ សេសំ អាបជ្ជតិ។ អបិចេត្ថ អញ្ញាតកគ្គហណេន អប្បវារិតគ្គហណំ ហោតិ , អប្បវារិតគ្គហណេន អញ្ញាតកគ្គហណំ, អញ្ញាតកា ហិ អប្បវារិតា ហោន្តិ។ តថា ញាតកគ្គហណេន បវារិតគ្គហណំ ហោតិ, កត្ថចិ ន ហោតិ។ ន បវារិតគ្គហណេន ញាតកគ្គហណំ ហោតីតិ ឥមស្ស អត្ថវិសេសស្ស ទស្សនត្ថំ “ញាតកានំ បវារិតាន”ន្តិ វុត្តំ។ តថា ហិ អញ្ញាតិកាយ ភិក្ខុនិយា អប្បវារិតាយ ច ចីវរំ អញ្ញត្រ បារិវត្តកា បដិគ្គណ្ហន្តស្ស អាបត្តិ។ ញាតិកាយ បន បវារិតាយ ច វិស្សាសំ គណ្ហាតិ, អនាបត្តិ។ តថា បុរាណចីវរំ ញាតិកាយ អនាបត្តិ, បវារិតាយ បន តិកបាចិត្តិយមេវ។ ញាតកានញ្ហិ ឯកច្ចានំ បុរាណចីវរំ នាម ទាតុំ វដ្ដតិ, ន បវារិតានំ។ តិកច្ឆេទោ ច មាតិកាបទេនេវ ហោតិ, ន អញ្ញេន។ តត្ថាបិ ឯកេនេវ, ន ទុតិយាទីហីតិ អយំ វិនយេ ធម្មតា វេទិតព្ពា។

អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. តតុត្តរិសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥២២-៤. **បត្តាហិកសាលំ វា**តិ ទុស្សបសារំ វា។ ហត្ថេន បត្តហេត្វា ឋត្វា សាលាយំ បសារេតព្ពទុស្សំ បសារេន្តីតិ ចោទនា។ **តិចីវរិកេនេវា**តិ វិនយតិចីវរិកេន។ សោ ហិ អធិដ្ឋហិត្វា ឋបិតបរិក្ខារចោឡាទីសុ សន្តេសុបិ តិចីវរេ អច្ឆិន្នេ សន្តរុត្តរបរមំ វិញ្ញាបេត្វា គហេតុំ លភតិ។ **អញ្ញថាបី**តិ “បមាណិកំ តិចីវរំ បរិក្ខារចោឡវសេន អធិដ្ឋហិត្វា បរិភុញ្ជតោ តស្មឹ នដ្ឋេ ពហូនិបិ គហេតុំ លភតិ, ន សន្តរុត្តរបរម”ន្តិ ច, តស្មា **តំ វិភាគ**ន្តិ “តិចីវរិកស្ស តំ វិភាគន្តិ អត្ថោ, ន បរិក្ខារចោឡិកស្សា”តិ ច កេចិ វទន្តិ។ អាចរិយោ បន **“អញ្ញេនា**តិ អតិចីវរិកេន, **អញ្ញថា**តិ ឥតោ វុត្តគ្គហណបរិច្ឆេទតោ អញ្ញេនា”តិ ឯត្តកមេវ វទតិ។ អញ្ញថាតិ បន សចេ តីណិបិ នដ្ឋានិ, សន្តរុត្តរបរមំ គណ្ហិតព្ពំ, សចេ ទ្វេ វា ឯកំ វា នដ្ឋំ, តេន “អញ្ញថាបី”តិ ទស្សេតុំ វុត្តន្តិ ឯកេ។ **គណ្ឋិបទេសុ** វិចារណា ឯវ នត្ថិ, តស្មា ឧបបរិក្ខិត្វា គហេតព្ពំ។ **បកតិយា សន្តរុត្តរេន ចរតិ,** សាសង្កសិក្ខាបទវសេន វា តំសម្មុតិវសេន វា តតិយស្ស អលាភេន វា។

៥២៦. **“បមាណមេវ វដ្តតី”**តិ សល្លេខទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ តំ មិច្ឆា គហេត្វា ញាតកាទិដ្ឋានេ តទុត្តរិ គណ្ហន្តស្ស អាបត្តីតិ ចេ? **តំ បាឡិយា ន សមេតិ,** “អនាបត្តិ ញាតកានំ បវារិតាន”ន្តិ ហិ បាឡិ។ ឯត្ថ ច បវារិតា នាម អច្ឆិន្នកាលតោ បុព្ពេ ឯវ បវារិតា, ន អច្ឆិន្នកាលេ។ “អភិហដ្ឋុំ បវារេយ្យា”តិ ហិ វុត្តំ, តស្មា យោ អច្ឆិន្នកាលស្សត្ថាយ បវារេតិ, ឧភោបិ អប្បវារិតា ឯវាតិ វេទិតព្ពា។ តេ ហិ អច្ឆិន្នការណា នដ្ឋការណាវ ទេន្តិ នាម។ អបិច យថា បិដ្ឋិសមយេ សតុប្បាទំ កត្វា ញាតកបវារិតដ្ឋានតោ វស្សិកសាដិកំ និប្ផាទេន្តស្ស តេន សិក្ខាបទេន និស្សគ្គិយំ, តថា ឥធាបិ ញាតកបវារិតដ្ឋានេបិ អច្ឆិន្ននដ្ឋការណា ន វដ្តតិ, តស្មា “អដ្ឋកថាសុ បមាណមេវ វដ្តតី’តិ វុត្តវចនមេវ បមាណ”ន្តិ **ធម្មសិរិត្ថេរោ** អាហ, តំ អយុត្តំ, កស្មា? យស្មា ឥទំ សិក្ខាបទំ តទុត្តរិ វិញ្ញាបេន្តស្ស បញ្ញត្តំ, តស្មិញ្ច “អញ្ញាតកោ គហបតិ វា គហបតានី វា”តិ **មាតិកាយ** បាឡិ, **វិភង្គេ** ច “អញ្ញាតកោ នាម មាតិតោ វា…បេ…. អសម្ពទ្ធោ”តិ បាឡិ, **អនាបត្តិវារេ** ច “ញាតកានំ បវារិតាន”ន្តិ បាឡិ, តស្មា តិវិធាយបិ បាឡិយា ន សមេតីតិ អយុត្តមេវ, តស្មា កេវលំ សល្លេខមេវ សន្ធាយ វុត្តន្តិ អបរេ។ ឧបរិ កាណមាតាសិក្ខាបទេ **អដ្ឋកថាសុ** បន “តេសម្បិ បាថេយ្យបហេណកត្ថាយ បដិយត្តតោ បមាណមេវ វដ្តតី”តិ វុត្តំ, ន បន “បាឡិយា ន សមេតី”តិ វុត្តំ, ន តត្ថ ច ឥធ ច នានាករណំ បញ្ញាយតិ , តស្មា ថេរស្ស លទ្ធិ សុន្ទរា វិយ មម ខាយតិ, វីមំសិតព្ពំ។ យស្មា បនិទំ សិក្ខាបទំ អញ្ញស្សត្ថាយ វិញ្ញាបនវត្ថុស្មឹយេវ បញ្ញត្តំ, តស្មា ឥធ “អញ្ញស្សត្ថាយា”តិ ន វុត្តំ។ “សេសំ ឧត្តានត្ថមេវា”តិ បាឋោ។ **“អញ្ញស្សត្ថាយា”**តិ និទានវិរោធតោ ន វុត្តំ។ តថាបិ អនន្តរេ វុត្តនយេន លព្ភតីតិ អាចរិយោ។ ឯវរូបេសុ គហបតិបដិសំយុត្តសិក្ខាបទេសុ កិញ្ចាបិ “គហបតិ នាម យោ កោចិ អគារំ អជ្ឈាវសតី”តិ វុត្តំ, តថាបិ បញ្ច សហធម្មិកេ ឋបេត្វា អវសេសា ច សិក្ខាបច្ចក្ខាតកោ ច តិត្ថិយោ ច វេទិតព្ពោ។

តតុត្តរិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. បឋមឧបក្ខដសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥២៧-៨. អបិ ហោតិ ចិត្តន្តិ អត្ថោ។ **មេយ្យា**តិ បាឋស្ស មយ្ហន្តិ អត្ថោ។ ន ឥមេ សុករា, “ន ឥមេសំ សុករា”តិ វា បាឋោ។ “តស្ស ន ឥមេសំ សុករា អច្ឆាទេតុន្តិ អត្ថោ”តិ លិខិតំ។ “បុព្ពេ អប្បវារិតោ”តិ វចនតោ តស្មឹ ខណេ បវារិតោបិ អប្បវារិតោវ ហោតីតិ។

បឋមឧបក្ខដសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ទុតិយឧបក្ខដសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៣២. ទុតិយឧបក្ខដេន កឹបយោជនន្តិ? នត្ថិ, កេវលំ អដ្ឋុប្បត្តិវសេន បញ្ញត្តំ ភិក្ខុនិយា រហោនិសជ្ជសិក្ខាបទំ វិយ។ ឯវំ សន្តេ តន្តិ អនារោបេតព្ពំ ភវេយ្យ វិនាបិ តេន តទត្ថសិទ្ធិតោ, អនិស្សរត្តា, អនារោបេតុំ អនុញ្ញាតត្តា ច។ វុត្តញ្ហេតំ “អាកង្ខមានោ, អានន្ទ, សង្ឃោ…បេ…. សមូហនេយ្យា”តិ (ទី. និ. ២.២១៦)។ ឥទំ សព្ពមការណំ។ ន ហិ ពុទ្ធា អប្បយោជនំ វាចំ និច្ឆារេន្តិ, បគេវ សិក្ខាបទំ, តេនេវាហ **អដ្ឋកថាយំ “តញ្ហិ ឥមស្ស អនុបញ្ញត្តិសទិស”**ន្តិអាទិ។ អនុបញ្ញត្តិ ច និប្បយោជនា នត្ថិ, តំសទិសញ្ចេតំ, ន និប្បយោជនន្តិ ទស្សិតំ ហោតិ, ឯវំ សន្តេ កោ បនេត្ថ វិសេសោតិ? តតោ អាហ “បឋមសិក្ខាបទេ ឯកស្ស បីឡា កតា, ទុតិយេ ទ្វិន្នំ, អយមេត្ថ វិសេសោ”តិ។ ឥមិនា អត្ថវិសេសេន កោ បនញ្ញោ អតិរេកត្ថោ ទស្សិតោតិ? **បោរាណគណ្ឋិបទេ** តាវ វុត្តំ “ឯកស្មិម្បិ វត្ថុស្មឹ ឧភិន្នំ បីឡា កាតុំ វដ្តតីតិ អយមតិរេកត្ថោ ទស្សិតោ”តិ។ តេនេតំ ទីបេតិ “ន កេវលំ បដិលទ្ធចីវរគណនាយេវ អាបត្តិគណនា, បីឡិតបុគ្គលសង្ខាតវត្ថុគណនាយបី”តិ។

ហោន្តិ ចេត្ថ –

“វត្ថុតោ គណនាយាបិ, សិយា អាបត្តិ នេកតា;
ឥតិ សន្ទស្សនត្ថញ្ច, ទុតិយូបក្ខដំ ឥធ។

“កាយសំសគ្គសិក្ខាយ, វិភង្គេ វិយ កិន្តេតំ;
ឯកិត្ថិយាបិ នេកតា, អាបត្តីនំ បយោគតោ”តិ។

អបិចេតំ សិក្ខាបទំ តំជាតិកេសុ សិក្ខាបទេសុ សព្ពេសុបិ គហេតព្ពវិនិច្ឆយស្ស នយទស្សនប្បយោជនន្តិ វេទិតព្ពំ។ អាហ ច –

“អញ្ញាតិកាយ ពហុតាយ វិមិស្សតាយ,
អាបត្តិយាបិ ពហុតា ច វិមិស្សតា ច;
ឥច្ចេវមាទិវិធិសម្ភវទស្សនត្ថំ,
សត្ថា ឧបក្ខដមិទំ ទុតិយំ អវោចា”តិ។

តស្សាយំ សង្ខេបតោ អធិប្បាយបុព្ពង្គមា វិចារណា – បុរាណចីវរំ ឯកមេវ ភិក្ខុ ភិក្ខុនីហិ ទ្វីហិ, ពហូហិ វា ធោវាបេតិ, ភិក្ខុនិគណនាយ បាចិត្តិយគណនា, តថា ទ្វិន្នំ, ពហូនំ វា សាធារណំ ឯកមេវ ចីវរំ អញ្ញត្រ បារិវត្តកា បដិគ្គណ្ហាតិ, ឥធាបិ តថា ទ្វិន្នំ, ពហូនំ វា សាធារណមេកំ វិញ្ញាបេតិ, វិញ្ញត្តបុគ្គលគណនាយ អាបត្តិគណនា។ តថា អញ្ញេសុបិ ឯវរូបេសុ សិក្ខាបទេសុ នយោ នេតព្ពោ។ អយំ តាវ ពហុតាយ នយោ។ មិស្សតាយ បន ញាតិកាយ, អញ្ញាតិកាយ ច ឯកំ ធោវាបេតិ, ឯកតោ និដ្ឋាបនេ ឯកំ បាចិត្តិយំ។ អថ ញាតិកា បឋមំ ថោកំ ធោវិត្វា ឋិតា, បុន អញ្ញាតិកា សុធោតំ ករោតិ, និស្សគ្គិយំ។ អថ អញ្ញាតិកា បឋមំ ធោវតិ, បច្ឆា ញាតិកា សុធោតំ ករោតិ, អញ្ញាតិកាយ បយោគវសេន ភិក្ខុនោ ទុក្កដមេវ។ អញ្ញាតិកាយ ច ញាតិកាយ ច អញ្ញាតិកសញ្ញី, វេមតិកោ, ញាតិកសញ្ញី វា ធោវាបេតិ, យថាវុត្តនយេន និស្សគ្គិយទុក្កដាទិអាបត្តិភេទគណនា វេទិតព្ពា។ តថា អញ្ញាតិកាយ ច ញាតិកាយ ច សន្តកំ ចីវរំ ឧភោហិ ឯកតោ ទិយ្យមានំ បដិគ្គណ្ហន្តស្ស , អញ្ញាតិកាយ ឯវ ហត្ថតោ បដិគ្គណ្ហន្តស្ស ច និស្សគ្គិយមេវ។ អថ ញាតិកាយ អនាបត្តិ។ អថ ឧភោសុ អញ្ញាតិកាទិសញ្ញី វុត្តនយេនេវ និស្សគ្គិយទុក្កដាទិអាបត្តិភេទគណនា វេទិតព្ពា។ តថា អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទេសុបិ យថាសម្ភវំ នយោ នេតព្ពោ។ អយំ មិស្សតាយ នយោ។ អាទិ-សទ្ទេន បន អនេកេ អញ្ញាតិកា វិញ្ញត្តាវិញ្ញត្តបុគ្គលគណនាយ ទុក្កដំ។ ឯកោ ទេតិ, ឯកោ ន ទេតិ, និស្សគ្គិយំ។ អថ អវិញ្ញត្តោ ទេតិ, ន និស្សគ្គិយំ។ អថ វិញ្ញត្តាវិញ្ញត្តានំ សាធារណំ វិញ្ញត្តោ ទេតិ, និស្សគ្គិយមេវ។ ឧភោ ទេន្តិ, និស្សគ្គិយមេវ។ អវិញ្ញត្តោ ទេតិ, និស្សគ្គិយេន អនាបត្តិ។ វិញ្ញត្តស្ស វចនេន អវិញ្ញត្តោ ទេតិ, អនាបត្តិ ឯវ។ តថា ឧបក្ខដាទីសុបិ យថាសម្ភវំ នយោ នេតព្ពោ។

ទុតិយឧបក្ខដសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. រាជសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៣៧. “**ន ខោ មយំ, អាវុសោ, ចីវរចេតាបន្នំ បដិគ្គណ្ហាម…បេ…. កាលេន កប្បិយ**”ន្តិ ឥតោ បុព្ពេ ឯវ រូបិយបដិគ្គហណសិក្ខាបទស្ស បញ្ញត្តត្តា វុត្តំ។ អញ្ញថា អាយស្មា ឧបនន្ទោ មំសស្ស ចេតាបន្នំ ឯកម្បិ កហាបណំ ហត្ថេន បដិគ្គណ្ហន្តោ តតោ មហន្តតរំ ចីវរចេតាបន្នំ កថំ ន បដិគ្គណ្ហិស្សតិ, ឯវំ សន្តេបិ ចីវរបដិសំយុត្តត្តា **ចីវរវគ្គេ** សង្គាយីសូតិ។

៥៣៨-៩. “អាគតការណំ ភញ្ជតី”តិ វុត្តត្តា ននុ បុន ចោទេតុំ ន លភតីតិ ឯកេ។ អាគមនស្ស សាត្ថកំ ន ហោតិ, ចីវរំ ន លភិស្សតិ បដិសន្ថារស្ស កតត្តាតិ ឯកេ។ ចោទនាលក្ខណំ ន ហោតីតិ កត្វា វុត្តន្តិ ឯកេ។ “បត្វា ចោទេមី”តិ អាគតោ តំ ឋានំ ភញ្ជតិ, ករោតិ ចេកំ, តីណិបិ ចេ ករោតិ, ឯកមេវ, ឯកវចនត្តាតិ ឯកេ។ តីណិ ឋានានិ ភញ្ជតីតិ ឯកេ។ **ឧបតិស្សត្ថេរោ** “ន ចោទនាទី ភញ្ជតិ, ចោទេតុកាមោ អកត្តព្ពំ អកាសិ, តេន វត្តភេទេ ទុក្កដ”ន្តិ វទតិ។ **ធម្មសិរិត្ថេរោ** បន “អាសនេ ចេ និសីទតិ, ឯកាយ និសជ្ជាយ ទ្វេ ឋានានិ ភញ្ជតិ។ អាមិសំ ចេ បដិគ្គណ្ហាតិ, ឯកេន បដិគ្គហេន ទ្វេ ឋានានិ ភញ្ជតិ។ ធម្មំ ចេ ភាសតិ, ធម្មទេសនសិក្ខាបទេ វុត្តបរិច្ឆេទាយ ឯកាយ វាចាយ ទ្វេ ឋានានិ ភញ្ជតិ, តំ សន្ធាយ វុត្ត”ន្តិ វទតិ។ “យត្ថា”តិ វុត្តេ អត្តនោ ឯវ សន្តិកំ គន្តព្ពន្តិ វុត្តំ វិយ ហោតិ។ តេន វុត្តំ “ព្យញ្ជនំ បន ន សមេតី”តិ។ ឧបាសកេហិ អាណត្តា តំ។ **មូលំ អសាទិយន្តេនា**តិ មូលស្ស អកប្បិយភាវេ សតិ អសាទិយន្តេន។ តញ្ច ខោ ចិត្តេន , ន មុខេន។ សចេ ឯវំ វុត្តេ

អកប្បិយំ ទស្សេតីតិ កត្វា ចិត្តេន អកប្បិយំ ឥច្ឆន្តោវ មុខេន កប្បិយំ និទ្ទិសតិ “ចីវរំ មេ ទេថា”តិ, ន វដ្ដតិ។ បដិលាភេ រូបិយបដិគ្គហណសិក្ខាបទេន អាបត្តិ។

តត្រាយំ វិចារណា – ចិត្តេន សាទិយន្តោបិ មុខេន កប្បិយវោហារេន ចេ វោហរតិ “កហាបណារហេន, បាទារហេន វា កប្បិយភណ្ឌេន ឥទញ្ចិទញ្ច អាហរា”តិ។ កិញ្ចាបិ រូបិយំ សន្ធាយ វទតិ, វដ្ដតិ ឯវ។ កស្មា? កញ្ចិ សស្សដ្ឋានកំ ភូមិបទេសំ សន្ធាយ “សីមំ ទេមាតិ វទន្តិ, វដ្ដតី”តិ វចនតោ, “វិហារស្ស ទេមា”តិ វុត្តេ “បដិក្ខិបិតុំ ន វដ្ដតី”តិ វចនតោ ច។ **អនុគណ្ឋិបទេ** បន វុត្តំ “សង្ឃំ សន្ធាយ ‘វិហារស្ស ទេមា’តិ ទិន្នំ គរុភណ្ឌំ ន ហោតិ, ទក្ខិណោទកំ សម្បដិច្ឆិតុំ, ‘សាធូ’តិ ច វត្តុំ, អនុមោទេតុញ្ច វដ្ដតិ។ កស្មា? សង្ឃស្ស ‘វិហារោ’តិ នាមាភាវតោ, ខេត្តស្សេវ ‘សីមា’តិ នាមភាវតោ ច, ចិត្តេន អារម្មណំ កតំ អប្បមាណំ, កប្បិយវោហារោវ បមាណំ។ កប្បិយមេវា ចិក្ខិតត្តា ‘ន ត្វេវាហំ, ភិក្ខវេ, កេនចិ បរិយាយេន ជាតរូបរជតំ សាទិតព្ពំ បរិយេសិតព្ពន្តិ វទាមី’តិ (មហាវ. ២៩៩) វចនេនបិ ន វិរុជ្ឈតិ។ កប្បិយវចនបច្ចយា ទាយកោ សយមេវ កត្តព្ពយុត្តកំ ជានិស្សតីតិ អធិប្បាយតោ ទាយកេន ឯតស្ស អធិប្បាយំ ញត្វា កប្បិយការកស្ស ហត្ថេ ឋបិតំ ភិក្ខុស្ស សន្តកមេវ ហោតី”តិ។ ឥទំ សព្ពមយុត្តំ, កស្មា? សីមាវិហារវចនស្ស ទាយកវចនត្តា។ ឥធ ច ភិក្ខុនោ វចនំ បមាណំ។ តេនេវាហ “អថាបិ ‘មម តឡាកំ វា បោក្ខរណី វា សង្ឃស្ស ទម្មី’តិ វុត្តេ ‘សាធុ, ឧបាសក, សង្ឃោ បានីយំ បិវិស្សតី’តិអាទីនិ វត្វា បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិ ឯវា”តិ។ អញ្ញថា ខេត្តំ សន្ធាយ ភិក្ខុនោ ខេត្តបដិពទ្ធវចនានិ សីមាវចនេន កប្បន្តីតិ អាបជ្ជតិ។ អវិហារស្ស ច ភិក្ខុស្ស រូបិយំ ទស្សេត្វា “ឥទំ វិហារស្ស ទម្មី”តិ វុត្តេ អត្តនោ អត្ថាយ ទិយ្យមានំ ជានន្តេនាបិ តំ អប្បដិក្ខិបិតព្ពំ។ តថា កហាបណារហាទិនោ អកប្បិយភណ្ឌភាវំ, កហាបណាទិភាវមេវ វា ជានន្តមេវ សន្ធាយ តថាវោហរន្តស្ស ច អនាបត្តីតិ អាបជ្ជតិ។ “ន ត្វេវាហំ, ភិក្ខវេ, កេនចិ បរិយាយេនា”តិ និប្បទេសតោ វុត្តត្តា ន សក្កា លេសំ ឱឌ្ឌេតុន្តិ នោ តក្កោ, វិចារេត្វា បន គហេតព្ពំ។ “នោ ចេ ឥច្ឆតិ, ន កថេតព្ព”ន្តិ វចនតោ យថាវុត្តសាមិចិយា អករណេ អនាបត្តិ ទុក្កដស្សាតិ ទស្សេតិ។

“អញ្ញាតកអប្បវារិតេសុ វិយ បដិបជ្ជិតព្ព”ន្តិ វចនតោ យថាវុត្តសាមិចិម្បិ ន កត្វា ចេ និប្ផាទេតិ, អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទេន ការេតព្ពោតិ ទស្សេតិ។ កប្បិយការកា សយមេវ ចោទេត្វា ទេន្តិ, វដ្ដតិ។ “សយំ ករណមេវ បដិក្ខិត្ត”ន្តិ ច វទន្តិ។ **បិណ្ឌបាតាទីនំ ...បេ.... ឯសេវ នយោ**តិ ឯត្ថ “ទុក្កដ”ន្តិ វទន្តិ, តំ ន សុន្ទរំ, **ទទន្តេសុបី**តិ **អបិ**-សទ្ទេន សង្គហិតត្តា និស្សគ្គិយបាចិត្តិយមេវ។ ជាតរូបរជតំ “សង្ឃោ សាទិតេ ទុក្កដ”ន្តិ ច វិកប្បេន្តិ។ តំ វិសេសេត្វា នវុត្តត្តា បាចិត្តិយមេវាតិ ទស្សេតិ។ “និស្សគ្គិយមេវាតិ យេវាបនកសិក្ខាបទេសុ សិយា”តិ វទន្តិ, ឧបបរិក្ខិតព្ពំ។ “យស្ស កស្សចិ ហិ អញ្ញស្ស...បេ.... **មហាបច្ចរិយំ** វុត្ត”ន្តិ វចនតោ អបព្ពជិតានំ អន្តមសោ មាតាបិតូនម្បិ អត្ថាយ សម្បដិច្ឆន្តស្ស ទុក្កដមេវាតិ ទស្សេតិ។

សព្ពត្ថ សម្បដិច្ឆនំ នាម “ឧគ្គណ្ហេយ្យ វា ឧគ្គណ្ហាបេយ្យវា ឧបនិក្ខិត្តំ វា សាទិយេយ្យា”តិ ឯវំ វុត្តលក្ខណមេវ។ ឯវំ សន្តេបិ កត្ថចិ បដិក្ខិបិតព្ពំ, កត្ថចិ ន បដិក្ខិបិតព្ពំ, កត្ថចិ បដិក្ខិត្តំ សាទិតុំ វដ្ដតិ, ឯវំ អប្បដិក្ខិត្តំ កិញ្ចិ វដ្ដតិ, ឥទំ សព្ពម្បិ ទស្សេតុំ **“សចេ បនា”**តិ វិត្ថារោ អារទ្ធោ។ តត្ថ “ចេតិយស្ស...បេ.... ន វដ្ដតី”តិ វចនតោ អប្បដិក្ខិត្តំ វិហារស្ស ទិន្នំ សាទិតុំ វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ។ តថា ថេរស្ស “មាតុយា ទេមា”តិអាទិនា វុត្តេបិ បដិគ្គហណេ អាបត្តិ បាចិត្តិយមេវ។ **សាបត្តិកោ ហោតី**តិ ឯត្ថ កាយ អាបត្តិយា សាបត្តិកោ ហោតីតិ? ទុក្កដាបត្តិយាតិ ឯកេ។ ន យាយ កាយចិ, កេវលំ អដ្ឋានេ ចោទេតីតិ កត្វា “សាបត្តិកោ”តិ វុត្តំ។ យថា កថន្តិ? “បញ្ចហិ, ភិក្ខវេ, អង្គេហិ សមន្នាគតោ សទ្ធិវិហារិកោ បណាមេតព្ពោ...បេ.... បណាមេន្តោ អនតិសារោ”តិ (មហាវ. ៦៨) ឯត្ថ ន សម្មាវត្តន្តំយេវ អបណាមេន្តស្ស ទុក្កដំ វុត្តំ។ យថាហ – “ន ច, ភិក្ខវេ, អសម្មាវត្តន្តោ ន បណាមេតព្ពោ, យោ ន បណាមេយ្យ, អាបត្តិទុក្កដស្សា”តិ (មហាវ. ៦៨), តស្មា អធិមត្តបេមាទិអភាវេបិ អបណាមេន្តស្ស អនាបត្តិ ទិស្សតិ។ អបិច “សាតិសារោ ហោតី”តិ វុត្តំ។ ឯវំសម្បទមិទំ ទដ្ឋព្ពំ។ **អដ្ឋកថាយ** “សាតិសារោ ហោតីតិ សទោសោ ហោតិ, អាបត្តឹ អាបជ្ជតី”តិ (មហាវ. អដ្ឋ. ៦៨) វុត្តត្តា ន យុត្តន្តិ ចេ? ន, តទនន្តរមេវ តំមិច្ឆាគាហនិវត្តនត្ថំ, តស្មា “ន សម្មាវត្តន្តោ បណាមេតព្ពោ”តិ វុត្តត្តា អនាបត្តិកា កតាតិ។ ទុក្កដាបត្តិ ហោតីតិ អាចរិយោ, វីមំសិតព្ពំ។ **“កប្បិយភណ្ឌម្បិ អកប្បិយមេវា**តិ តឡាកតោ និប្ផន្នធញ្ញេន បរិវត្តេត្វា លទ្ធំ គោរសម្បិ ន វដ្ដតី”តិ វុត្តំ។

កប្បិយវោហារេបិ វិធានំ វក្ខាម, សេយ្យថិទំ – **“ឧទកវសេនា”**តិអាទិ។ **ទុព្ពិនិព្ភោគំ ហោតី**តិ ឥទំ បរតោ “តស្សេវ អកប្បិយំ។ កស្មា? ធញ្ញស្ស វិចារិតត្តា”តិ ឥមិនា អសទិសំ, តស្មា សុវុត្តំ។ ឥទញ្ហិ ភិក្ខុស្ស បយោគវសេន អាទិតោ បដ្ឋាយ ឧប្បន្នេន មិស្សន្តិ។ អកតបុព្ពំ **នវសស្សំ** នាម។ **ខលេ វា ឋត្វា រក្ខតី**តិ “ឥទំ វា ឯត្តកំ វា មា គណ្ហ, ឥទំ គហេតុំ លព្ភតី”តិ វា “ឥតោ អបនេហិ, ឥធ បុញ្ជំ ករោហី”តិ ឯវមាទិនា វា បយោគេន ចេ រក្ខតិ, តំ អកប្បិយំ។ “សចេ ‘មយិ ឋិតេ រក្ខិតំ ហោតី’តិ រក្ខតិ, គណ្ហន្តេ វា បស្សិត្វា ‘កឹ ករោថា’តិ, ភណតិ វដ្ដតី”តិ វុត្តំ, តំ យុត្តំ។ **រូបិយបដិគ្គហណសិក្ខាបទេ** “ទ្វារំ បិទហិត្វា រក្ខន្តេន វសិតព្ព”ន្តិ ហិ វុត្តំ។ **តស្សេវ តំ អកប្បិយំ**។ កស្មា?

អបុព្ពស្ស អនុប្បាទិតត្តា។ ហេដ្ឋា “សស្សំ កត្វា អាហរថា”តិ វុត្តំ បន ន វដ្ដតីតិ។ បណ្ណេបិ ឯសេវ នយោ។ “បកតិយា សយមេវ ករោន្តានំ ឧស្សាហជននតោ”តិ វុត្តំ។ កស្មា? “កហាបណានំ វិចារិតត្តា”តិ វចនតោ, ប គេវ ឧដ្ឋាបិតត្តាតិ សិទ្ធំ ហោតិ។ សចេ ទាយកា វា សង្ឃស្ស គាមខេត្តារាមាទី កេណិយា គហិតមនុស្សា វា តត្ថ កុដុម្ពិនោ “ឥមេ សង្ឃស្ស កហាបណា អាហដា”តិ វទន្តិ, “ន កប្បតី”តិ ឯត្តកមេវ វត្តព្ពំ។ កប្បិយការកា ចេ វទន្តិ, “សង្ឃស្ស កហាបណា ន កប្បន្តិ, សប្បិអាទីនិ វដ្ដន្តី”តិ វត្តព្ពំ, តស្មា “សង្ឃស្ស កប្បិយការកេ វា កុត្តដ្ឋានំ វា អាចិក្ខថា”តិ វត្វា តេហិ សម្បាទិតំ កេនចិ អកត្តព្ពតាយ “ឥមិនា សប្បិំ អាហរាហី”តិ វិចារេតិ និដ្ឋាបេត្វា ឥតរេសំ កប្បិយំ បរតោ **បត្តចតុក្កេ** ចតុត្ថបត្តោ វិយ។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ “ឥមេ កហាបណេ គហេត្វា ឥមំ ទេហី’តិ កហាបណេ ទាបេត្វា គហិតោ, អយំ បត្តោ ឯតស្សេវ ភិក្ខុនោ ន វដ្ដតិ, ទុព្ពិចារិតត្តា, អញ្ញេសំ បន វដ្ដតិ, មូលស្ស អសម្បដិច្ឆិតត្តា”តិអាទិ។ យទិ ឯវំ សព្ពេសំ អកប្បិយំ។ កស្មា? កហាបណានំ វិចារិតត្តាតិ។ ឥទំ ទុវុត្តន្តិ ចេ? ន, មូលស្ស សម្បដិច្ឆិតដ្ឋានំ សន្ធាយ ឥមស្ស វុត្តត្តា **បត្តចតុក្កេ** ទុតិយតតិយបត្តា វិយ, តេនេវ វុត្តំ សយំ ការិវារេ “ន កប្បតី”តិ ឯត្តកមេវ វត្តព្ព’ន្តិ។ តតោ បរំ មូលំ សម្បដិច្ឆតិ នាម។

> មហាវិសយសិក្ខត្តា, រាជសិក្ខាបទំ ឥទំ;
> វញ្ញោ វិយ ទុវិញ្ញេយ្យំ, ចិត្តាធិប្បាយតោបិ វា។

រាជសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ ចីវរវគ្គោ បឋមោ។

២. កោសិយវគ្គោ

១. កោសិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៤២. **កោសិយការកោ**តិ ឯត្ថ កោសំ ករោន្តីតិ “កោសការា”តិ លទ្ធវោហារានំ បាណកានំ កោសតោ និព្ពត្តំ **កោសិយំ** នាម។ អត្តនា កតំ ចេ? និស្សជ្ជនកាលេ “សយំ កតំ និស្សគ្គិយ”ន្តិ វត្តព្ពំ។ ឧភោហិ ចេ កតំ, យថាបាឋមេវ វត្តព្ពំ។ អត្តនា ច បរេហិ ច វិប្បកតំ អត្តនា បរិយោសាបេតីតិអាទិចតុក្កម្បិ សម្ភវន្តំ ន ទស្សិតំ។ វិនយធម្មតា ហេសា, យទិទំ ឯកស្មិំ តិកេ វា ចតុក្កេ វា ទស្សិតេ ឥតរំ សម្ភវន្តម្បិ ន វុច្ចតីតិ។

កោសិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សុទ្ធកាឡកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៤៧. **សុទ្ធកាឡកាន**ន្តិ ឯត្ថ យថា បឋមេ “ឯកេនបិ កោសិយំសុនា”តិ វុត្តំ, តថា ឥធ “ឯកេនបិ អញ្ញេន អមិស្សេត្វា”តិ វចនាភាវតោ អញ្ញេហិ មិស្សភាវេ សតិបិ អបញ្ញាយមានរូបកំ “សុទ្ធកាឡក”មិច្ចេវ វុច្ចតីតិ វេទិតព្ពំ។

សុទ្ធកាឡកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ទ្វេភាគសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៥២. “ធារយិត្វា ទ្វេ តុលា អាទាតព្ពា”តិ វចនតោ យថា តុលាធារណាយ កាឡកា អធិកា ន ហោន្តិ, តថា កាឡកានំ ទ្វេ ភាវា គហេតព្ពា ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទេន។ កថំ បញ្ញាយតីតិ? សុទ្ធកាឡកបដិសេធននិទានេន។ **តតិយំ ឱទាតានំ ចតុត្ថំ គោចរិយាន**ន្តិ ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទោ។ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** បន “ឯកស្សបិ កាឡកលោមស្ស អតិរេកភាវេ និស្សគ្គិយ”ន្តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. ទ្វេភាគសិក្ខាបទវណ្ណនា) វុត្តំ, តំ តុលាធារណាយ កិញ្ចាបិ ន សមេតិ, អចិត្តកត្តា បន សិក្ខាបទស្ស បុព្ពេ តុលាយ ធារយិត្វា ឋបិតេសុ ឯកម្បិ លោមំ តត្ថ បតេយ្យ និស្សគ្គិយន្តិ អធិប្បាយោតិ នោ តក្កោ។ អញ្ញថា ទ្វេ តុលា នាទាតព្ពា, ឩនកតរា អាទាតព្ពា សិយុំ។ ន ហិ លោមំ គណេត្វា តុលាធារណា ករិយតិ។ អថ គណេត្វាវ កាតព្ពំ។ កិំ តុលាធារណាយ បយោជនន្តិ កេចិ។ “គោចរិយឱទាតេសុ ឯកមេវ ទិគុណំ កត្វា គហេតុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ, **អដ្ឋកថាយំ** អវិចារិតត្តា វីមំសិតព្ពំ។

ទ្វេភាគសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ឆព្ពស្សសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៦២. នវំ នាម ករណំ ឧបាទាយាតិ ឥទំ អាទិករណតោ បដ្ឋាយ វស្សគណនំ ទីបេតិ។ **ករិត្វា វា**តិ វចនំ និ
ដ្ឋានទិវសតោ បដ្ឋាយាតិ ទីបេតិ។ **ធារេតព្ព**ន្តិ វចនំ បន បរិភោគតោ បដ្ឋាយាតិ ទីបេតិ, យស្មា លទ្ធ
សម្មុតិកស្ស គតគតដ្ឋានេ ឆន្នំ ឆន្នំ វស្សានំ ឱរតោវ កតានិ ពហូនិបិ ហោន្តិ, តស្មា **អញ្ញំ នវ**ន្តិ កឹ កតតោ
អញ្ញំ, ឧទាហុ ធារិតតោ អញ្ញន្តិ? កិញ្ចេត្ថ យទិ កតតោ អញ្ញំ, តេសុ អញ្ញតរំ ទុក្កតំ វា បរិភោគជិណ្ណំ វា បុន
កាតុំ វដ្ដតិ, តញ្ច ខោ វិនាបិ បុរាណសន្ថតស្ស សុគតវិទត្ថឹ អប្បដិសិទ្ធបរិយាបន្នត្តា។ កតតោ ហិ អញ្ញំ បដិសិទ្ធំ,
ឥទញ្ច បុព្ពកតន្តិ តតោ អនន្តរសិក្ខាបទវិរោធោ ហោតិ។ អថ ធារិតតោ អញ្ញំ នាម, សម្មុតិ និរត្ថិកា
អាបជ្ជតិ, បឋមកតំ ចេ អបរិភុត្តំ, សតិយាបិ សម្មុតិយា អញ្ញំ នវំ ន វដ្ដតីតិ អធិប្បាយោ? តត្រិទំ សន្និដ្ឋាននិ
ទស្សនំ – និដ្ឋានទិវសតោ បដ្ឋាយ ឆន្នំ ឆន្នំ វស្សានំ បរិច្ឆេទោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ ច សត្តមេ វស្សេ សម្បត្តេ
ឆព្ពស្សានិ បរិបុណ្ណានិ ហោន្តិ។ តញ្ច ខោ មាសបរិច្ឆេទវសេន, ន វស្សបរិច្ឆេទវសេន។ សត្តមេ បរិបុណ្ណញ្ច
ឩនកញ្ច វស្សំ នាម, តស្មា វិប្បកតស្សេវ សចេ ឆព្ពស្សានិ បូរេន្តិ, បុន និដ្ឋានទិវសតោ បដ្ឋាយ ឆព្ពស្សានិ
លភន្តិ។ តញ្ច ខោ បរិភុត្តំ វា ហោតុ អបរិភុត្តំ វា, ធារិតមេវ នាម។ យស្មា “នវំ នាម ករណំ ឧបាទាយ វុច្ចតី”តិ
វុត្តំ, តស្មា ឆន្នំ វស្សានំ បរតោ តមេវ បុព្ពកតំ ទុក្កតភាវេន, បរិភោគជិណ្ណតាយ វា វិជដេត្វា បុន ករោតិ, និ
ដ្ឋានទិវសតោ បដ្ឋាយ ឆព្ពស្សបរមតា ធារេតព្ពំ, អតិរេកំ វា។ អន្តោ ចេ ករោតិ, តទេវ **អញ្ញំ នវំ នាម** ហោតិ
ករណំ ឧបាទាយ, តស្មា និស្សគ្គិយំ។ អញ្ញថា “នវំ នាម ករណំ ឧបាទាយា”តិ ឥមិនា ន កោចិ វិសេសោ អត្ថិ។
ឯវំ សន្តេ កឹ ហោតិ? អដ្ឋុប្បត្តីតិ។ “យាចនពហុលា វិញ្ញត្តិពហុលា វិហរន្តី”តិ ហិ តត្ថ វុត្តំ, តញ្ច អញ្ញស្ស ករណំ
ទីបេតិ។ យទិ ឯវំ តំ និព្ពិសេសមេវ អាបជ្ជតីតិ? នាបជ្ជតិ។ អយំ បនស្ស វិសេសោ, យស្មា “អញ្ញេន កតំ
បដិលភិត្វា បរិភុញ្ជតិ, អនាបត្តី”តិ វុត្តត្តោ វិសេសោតិ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ ? “នវំ នាម ករណំ ឧបាទាយ វុច្ចតី”តិ
វុត្តេ អតិរេកចីវរស្ស ឧប្បត្តិ វិយ បដិលាភេនស្ស ឧប្បត្តិ នវតា អាបជ្ជតិ។ តតោ បដិលទ្ធទិវសតោ បដ្ឋាយ
ឆព្ពស្សបរមតា ធារេតព្ពំ។ ឱរេន ចេ ឆន្នំ វស្សានំ…បេ…. ការាបេយ្យ, និស្សគ្គិយន្តិ អាបជ្ជតិ, តស្មា នវំ នាម
ករណមេវ ឧបាទាយ វុច្ចតិ, ន បដិលាភំ។ ឱរេន ឆន្នំ វស្សានំ អត្តនោ អនុប្បន្នត្តា “នវ”ន្តិ សង្ខ្យំ គតំ, អប្បដិ
លទ្ធំ ចេ ការាបេយ្យ, យថា លាភោ, តថា ករេយ្យ វា ការាបេយ្យ វាតិ ច ន ហោតិ។ កស្មា? យស្មា អញ្ញេន កតំ
បដិលភិត្វា បរិភុញ្ជតិ, អនាបត្តីតិ វិសេសោតិ។

ឆព្ពស្សសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. និសីទនសន្ថតសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៦៥. នាស្សុធ កោចីតិ ឯត្ថ **អស្សុធ**-ឥតិ អវធារណត្ថេ និបាតោ។ តត្ថ កិញ្ចាបិ “ឯវំ ភន្តេតិ ខោ តេ
ភិក្ខូ”តិ ពហុវចនំ វុត្តំ, តថាបិ តេ ភិក្ខូ ភគវតោ បដិស្សុណិត្វា ឥធ តេសុ ភិក្ខូសុ កោចិ ភគវន្តំ នាស្សុធ
ឧបសង្កមតិ អញ្ញត្រ ឯកេនាតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ តំ សុត្វាហំ ឯកាហំ ភន្តេ ភគវន្តំ វន្ទិអាទីសុ (មហាវ.
៣៣៧) វិយ, **អនុជានាមិ…បេ…. យថាសុខំ មំ ទស្សនាយ ឧបសង្កមន្តូ**តិ ទស្សនត្ថាយ ឧបសង្កមន្តុ។

៥៦៦-៧. “មយំ អាយស្មន្តំ ឧបសេន”ន្តិ តស្ស គណបាមោក្ខត្តា វុត្តំ។ អារញ្ញិក
បិណ្ឌបាតិកបំសុកូលិកវសេន សព្ពានិ វុត្តានិ។ តេនេវាហ **អដ្ឋកថាយំ** “សន្ថតេ ចតុត្ថចីវរសញ្ញិតាយា”តិ។ កឹ
សព្ពេបិ តេ ចីវរំ ន ពុជ្ឈន្តីតិ ចេ? យថា ហោតុ។ កតមំ ចីវរំ នាមាតិ? ឆន្នំ អញ្ញតរំ វិកប្បនុបគំ បច្ឆិមន្តិ។ កិញ្ច
វាយិមំ អវាយិមន្តិ? វាយិមមេវាតិ។ កតរសុត្តេនាតិ? អទ្ធា សោ សុត្តមេវ ន បស្សតិ, សិវេយ្យកំ ទុស្សយុគំ,
ឥទ្ធិមយិកញ្ច ទេវទត្តិយញ្ច អចីវរំ ករោតិ។ យទិ ឯវំ អវាយិមម្បីតិ វទាមីតិ។ ឯវំ សន្តេ សិទ្ធា សន្ថតេ ចីវរសញ្ញិតា
កម្ពលសីសេន ឧណ្ណាមយសាមញ្ញតោ។ កឹ បន តេ សន្ថតំ អធិដ្ឋហឹសូតិ? ទុដ្ឋុ អធិដ្ឋហឹសុ អចីវរត្តា, ន អធិ
ដ្ឋានុបគត្តា ច សន្ថតស្ស។ អថ នាធិដ្ឋហឹសុ, បុព្ពេវ តត្ថ អចីវរសញ្ញិនោ ឯតេតិ កត្វា តត្ថ ចីវរសញ្ញិតាយ
តទុភយំ ន យុជ្ជតីតិ។ កឹ បនេតំ អធិដ្ឋានុបគំ នត្ថីតិ? តត្ថេវាគតំ , អបិចេតំ អវិកប្បនុបគំ ចេ, ចីវរំ ន
ហោតិ, អញ្ញថា “ចីវរំ នាម ឆន្នំ ចីវរានំ អញ្ញតរ”ន្តិ ឯត្តាវតា សិទ្ធំ “វិកប្បនុបគំ បច្ឆិម”ន្តិ ន វត្តព្ពំ។ អថ ន វិ
កប្បនុបគម្បិ ចីវរមេវ សិទ្ធំ, អនធិដ្ឋានុបគំ , អវិកប្បនុបគញ្ច ឯកជ្ឈំ “ចីវរ”ន្តិ សង្ខ្យំ គច្ឆតិ។ តេនេវាហ “តេ
ចីវរិកស្ស ចតុត្ថចីវរំ វត្តមានំ អំសកាសាវមេវ វដ្ដតី”តិ។

អបិច សន្ថតេ ចីវរសញ្ញិតា ន កេវលំ តេសំយេវ, អញ្ញេសម្បិ អនុពន្ធតិ ឯវ “បុរាណសន្ថតំ នាម សកឹ និ
វត្ថម្បិ សកឹ បារុតម្បី”តិ វចនតោ។ អដ្ឋកថាចរិយោ បនស្ស អចីវរតំ សន្ទាយភាសិតត្ថទីបនេន ទីបេតិ។ **និវត្ថ
បារុត**ន្តិ ឯតេសំ និសិន្នញ្ចេវ និបន្នញ្ចាតិ អត្ថោ។ អបិច ឯវំ សន្តេបិ សន្ថតេ ចីវរសញ្ញិតា អនុពន្ធតិ ឯវ។
ខន្ធកេ (មហាវ. ៣៥៨) ហិ “និសីទនំ អធិដ្ឋាតុំ ន វិកប្បេតុ”ន្តិ ច, **បរិវារេ** (បរិ. ៣២៩) “នវ ចីវរានិ

អធិដ្ឋាតព្ពានី’’តិ ច **និសីទនសិក្ខាបទេ** ‘‘ទសា វិទត្ថី’’តិ ច ឥធ ‘‘និសីទនំ នាម សទសំ វុច្ចតី’’តិ ច វុត្តំ, **អដ្ឋកថាយ**ញ្ចស្ស ‘‘សន្ថតសទិសំ សន្ថរិត្វា ឯកស្មិំ អន្តេ សុគតវិទត្ថិយា វិទត្ថិមត្តបទេសេ ទ្វីសុ ឋានេសុ ផាលេត្វា តិស្សោ ទសា ករីយន្តិ, តាហិ ទសាហិ សទសំ នាម វុច្ចតី’’តិ ច ‘‘និសីទនំ វុត្តនយេន អធិដ្ឋាតព្ពមេវ, តញ្ច ខោ បមាណយុត្តំ ឯកមេវ, ទ្វេ ន វដ្ដន្តី’’តិ ច វុត្តំ, តស្មា និសីទនំ នាម នវន្នំ ចីវរានំ អញ្ញតរំ ចីវរំ អធិដ្ឋាតព្ពំ, តញ្ច សន្ថតសទិសំ ឯឡកលោមមយសន្ថតវិសេសន្តិ សិទ្ធំ, តថា និសីទនមេវ និសីទនសន្ថតញ្ច សិទ្ធំ។ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** ច ‘‘ឯកមេវា’’តិ វុត្តំ។ តស្មិំ សិទ្ធេ សិទ្ធា សន្ថតេ ចីវរសញ្ញិតាតិ អត្ថោ។ កស្មា? សន្ថតសាមញ្ញតោ។

ឯត្ថាហ – កថំ អទសមេវ សន្ថតំ ចីវរសង្ខ្យំ ន គច្ឆតិ។ អនេកម្បិ អនធិដ្ឋិតម្បិ មហន្តម្បិ វដ្ដតិ, យតោ សទសមេវ សន្ថតំ ចីវរសង្ខ្យំ គច្ឆតិ, តតោ អធិដ្ឋានញ្ច ឧបគច្ឆតីតិ។ អសន្ថតបរិយាបន្នត្តា ឱរេន ច ឆន្នំ វស្សានំ វិនាបិ សម្មុតឹ, តញ្ច បោរាណំ វិស្សជ្ជេត្វា ឯវ, ន អវិស្សជ្ជេត្វា ‘‘តញ្ច ខោ បមាណយុត្តំ ឯកមេវ, ទ្វេ ន វដ្ដន្តី’’តិ (បារា. អដ្ឋ. ២.៤៦៩) វចនតោតិ។ អថាបិ សិយា សន្ថតំ សយនត្ថមេវ ករីយតិ, និសីទនំ អសន្ថតមេវាតិ។ តញ្ច ន និយមតោ ‘‘បុរាណសន្ថតំ នាម សកឹ និវត្ថំ សកឹ បារុតម្បី’’តិ វុត្តត្តាតិ។ ឯត្ថ វុច្ចតិ, ន ឯត្ថ ការណំ បរិយេសិតព្ពំ វិនយបញ្ញត្តិយា អនញ្ញវិសយត្តា។

សន្ថតស្ស បន អចីវរភាវេ អយំ យុត្តិ – អាទិតោ ‘‘តីណិ សន្ថតានិ បន វិនយកម្មំ កត្វា បដិលភិត្វា បរិភុញ្ជិតុំ ន វដ្ដន្តី’’តិ អដ្ឋកថាវចនតោ តានិ អកប្បិយានីតិ សិទ្ធំ, ភគវតា ច ខោមាទីនិ ឆ អនុញ្ញាតានីតិ កោសេយ្យំ កប្បិយន្តិ សិទ្ធំ។ ឯវំ សន្តេ សុទ្ធកោសេយ្យម្បិ ចីវរំ កប្បិយំ ជាតំ, បគេវ កោសិយមិស្សកសន្ថតចីវរន្តិ អាបជ្ជតិ។ តថា កម្ពលញ្ច អនុញ្ញាតំ, តញ្ច សុទ្ធិកម្បិ ហោតិ ជាតិកាឡកភាវេន, បគេវ ឱទាតគោចរិយមិស្សកសន្ថតចីវរន្តិ អាបជ្ជតិ។ តតោ ច អញ្ញមញ្ញវិរោធោ, តស្មា ន សន្ថតំ ចីវរំ នាម ហោតិ, និសីទនំ បន ហោតិ តស្ស បមាណសណ្ឋានបរិច្ឆេទសម្ភវតោ។ ឯត្ថាហុ កេចិ អាចរិយា ‘‘ទុវិធំ និសីទនំ សន្ថតំ, អសន្ថតញ្ច។ តត្ថ សន្ថតំ សន្ថតមេវ។ អសន្ថតំ ខោមាទិឆព្ពិធំ, តទនុលោមំ វា ហោតិ, អយមេតេសំ វិសេសោ’’តិ។

ឯត្ថាហ – កស្មា បនេត្ថ ‘‘សន្ថតំ បន ភិក្ខុនា’’តិ សិក្ខាបទំ អបញ្ញាបេត្វា ‘‘និសីទនសន្ថត’’ន្តិ បញ្ញត្តន្តិ? ចីវរសញ្ញិតាយ សន្ថតានំ ឧជ្ឈិតត្តា តេសំ អចីវរភាវទស្សនត្ថំ តថា បញ្ញត្តន្តិ វុត្តំ ហោតិ, តស្មា តេ ភិក្ខូ ធុតង្គភេទភយា តានិ ឧជ្ឈិត្វា តេរសាបិ ធុតង្គានិ សមាទិយឹសុ, សីសទស្សនវសេន តីណេវ វុត្តានិ, ភគវា ច តេសំ សន្ថតំ អនុជានិ, តតោ នេសំ ឯវំ ហោតិ ‘‘និសីទនចីវរសណ្ឋានម្បេតំ និសីទនសន្ថតំ នោ អនុញ្ញាតំ, ចតុត្ថចីវរភាវេន បគេវ កតសន្ថតំ វា’’តិ។ តតោ សន្ថតេ នេសំ ចីវរសញ្ញិតា ន ភវិស្សតីតិ តទត្ថំ ភគវតា និសីទនសន្ថតន្តិ បញ្ញត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ ‘‘បច្ឆិមានិ ទ្វេ វដ្ដន្តី’’តិ កថំ បញ្ញាយតីតិ ចេ? ‘‘អនាបត្តិ អញ្ញេន កតំ បដិលភិត្វា បរិភុញ្ជតី’’តិ វចនតោតិ។

និសីទនសន្ថតសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ឯឡកលោមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៧២-៣. អទ្ធានមគ្គប្បដិបន្នស្សាតិ ឥមិនា បកតិយា ទីឃមគ្គប្បដិបន្នស្ស ឧប្បន្នានិបិ តិយោជនបរមមេវ ហរិតព្ពានិ, បគេវ អប្បដិបន្នស្សាតិ ទស្សេតិ។ អទ្ធានមគ្គប្បដិបន្នស្ស និស្សគ្គិយន្តិ វា សម្ពន្ធោ។ តេនេវ វាសាធិប្បាយស្ស បដិប្បស្សទ្ធគមនុស្សាហត្តា ‘‘អប្បដិបន្នោ’’តិ សង្ខ្យំ គតស្ស អនាបត្តីតិ សិទ្ធា។ ឥមស្មិំ អត្ថវិកប្បេ ហិ ភិក្ខុនោ បនេវ ឯឡកលោមានិ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ…បេ…. អសន្តេបិ ហារកេ អទ្ធានំ មគ្គប្បដិបន្នស្ស និស្សគ្គិយំ បាចិត្តិយន្តិ យោជនា វេទិតព្ពា។ **អាកង្ខមានេន ភិក្ខុនា បដិគ្គហេតព្ពានី**តិ អត្តនោ សន្តកានំយេវ តិយោជនាតិក្កមេ អាបត្តី ទស្សេតិ។ តេន អនាកង្ខមានេន បរសន្តកានិ បដិគ្គហិតានិ អតិរេកតិយោជនំ ហរន្តស្ស អនាបត្តិ សិទ្ធា។ អយមត្ថោ ‘‘ភិក្ខុនោ ឧប្បជ្ជេយ្យុ’’ន្តិ ឥមិនា, ‘‘អច្ឆិន្នំ បដិលភិត្វា’’តិ ឥមិនា ច ទីបិតោវ ហោតីតិ។ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** ច ‘‘អញ្ញំ ភិក្ខុំ ហរាបេន្តោ គច្ឆតិ ចេ, ទ្វិន្នំ អនាបត្តីតិ វុត្តំ, តស្មា ទ្វេ ភិក្ខូ តិយោជនបរមំ បត្វា អញ្ញមញ្ញស្ស ភណ្ឌំ បរិវត្តេត្វា ចេ ហរន្តិ, អនាបត្តីតិ សិទ្ធំ, តេនេវ **អនាបត្តិវារេ** ‘‘អញ្ញំ ហរាបេតី’’តិ វុត្តំ។ កឹ ហរាបេតិ? ជានន្តំ អជានន្តំ។ កិញ្ចេត្ថ យទិ ជានន្តំ, ‘‘អញ្ញោ ហរិស្សតីតិ ឋបេតិ, តេន ហរិតេបិ អាបត្តិយេវា’’តិ ឯកំសតោ ន វត្តព្ពំ។ ជានន្តោបិ ហិ ឯកច្ចោ ហរតីតិ។ តតោ អដ្ឋកថាយ វិរុជ្ឈតិ។ អថ អជានន្តំ, ‘‘អញ្ញស្ស យានេ វា ភណ្ឌេ វា អជានន្តស្ស បក្ខិបិត្វា តិយោជនំ អតិក្កាមេតិ, និស្សគ្គិយានី’’តិ **បាឡិយា** វិរុជ្ឈតិ, អថ ឧភោបិ ឯកតោ ឯកំ ភណ្ឌំ ហរាបេន្តិ, តម្បិ និស្សគ្គិយំ សិយា។ អនិស្សគ្គិយន្តិ យុត្តិយា វិរុជ្ឈតិ ‘‘តិយោជនបរមំ សហត្ថា ហរិតព្ពានិ អសន្តេ ហារកេ’’តិ អវិសេសេន ច **បាឡិ** វុត្តា។ ហារកោបិ សចេតនោ អចេតនោតិ ទុវិធោ។ សចេតនោបិ ឯឡកលោមភាវំ វា ‘‘អហមិទំ ហរាមី’’តិ វា ‘‘មំ ឯស ឥទំ ហរា

បេតី”តិ វា ឋាននាឋាននវសេន ទុវិធោ ហោតិ។ តត្ថ អចេតនោ នាម ហារកោ នទីសោតោ វា នាវា វា អស្សាមិកយានំ វា ហោតិ។ សចេតនោ បាកដោវ។ តត្ថ “មំ ឯស ឥទំ ហរាបេតី”តិ ឯត្តកំ ឋានន្តំ មនុស្សំ វា តិរច្ឆានគតំ វា អញ្ញំ ហរាបេតិ, អនាបត្តីតិ **អនុគណ្ឋិបទ**នយោ។ អយំ បាឡិយា, អដ្ឋកថាយ ច ឯករសោ វិនិច្ឆយោ, “អសន្តេ ហារកេ”តិ កិញ្ចាបិ ឥទំ អវិសេសតោ វុត្តំ, “អញ្ញស្ស យានេ វា ភណ្ឌេ វា អជានន្តស្សា”តិ វចនតោ បន សចេតនោវ ហារកោ តត្ថ អធិប្បេតោតិ បញ្ញាយតិ, សោ ច ឯឡកលោមភារញ្ច “ឥទំ ហរាមី”តិ ច ជានន្តោ នាធិប្បេតោ។ តេន វុត្តំ “អញ្ញោ ហរិស្សតីតិ ឋបេតិ, តេន ហរិតេបិ អាបត្តិយេវា”តិអាទិ។ តត្ថ ហេតុកត្តុនោ អភាវតោវ។ **បាឡិយ**ញ្ហិ “អញ្ញំ ហរាបេតី”តិ ហេតុកត្តុវសេន វុត្តា ។ ឥតរេ ទ្វេ ជានន្តា ឥធ សម្ភវន្តិ។ “អជានន្តស្ស បក្ខិបិត្វា”តិ **បាឡិយំ** “ឯស ហរាបេតី”តិ វា “ឥទំ ឋានំ អតិក្កមាបេតី”តិ វា ជានន្តស្ស យានេ វា ភណ្ឌេ វា បក្ខិបិត្វា តិយោជនំ អតិក្កមាបេតិ, ន និស្សគ្គិយា ហោន្តីតិ ទីបេតិ។

“ហរាបេតី”តិ ឥទំ ហេតុកត្តុវចនតំ សាធេតិ, តស្មា **អដ្ឋកថាយំ** “សាមិកស្ស អជានន្តស្សេវា”តិ ឥទំ “មំ ឯស ហរាបេតី”តិ ឯវំ អជានន្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ “សារេតិ ចោទេតិ អនុពន្ធាបេតី”តិ ឥទំ “មំ ឯស ឥទំ ឋានំ អតិក្កមាបេតី”តិ ឯវំ ជានន្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អជានន្តោបិ សារណាទីហិ ឋិតដ្ឋានំ នាតិក្កមតិ, ន វា អនុពន្ធតិ។ អថ សារណាទីហិ អនតិក្កមិត្វា អត្តនោ រុចិយា អតិក្កមតិ អាបត្តិ ឯវ ភិក្ខុនោ ហេតុកត្តុភាវាសម្ភវតោ។

ឥទានិ យថាឋិតដ្ឋានតោ បដ្ឋាយ វក្ខាម, “អសន្តេបិ ហារកេ”តិ ហារកាលាភបច្ចយាបិ សយំ ហរណតោ និស្សគ្គិយមេវ, បគេវ សតិ ហារកេតិ អយមេកោ អត្ថោ។ អវធារណត្ថំ អបិ-សទ្ទំ គហេត្វា អសន្តេ ឯវ ហារកេ និស្សគ្គិយំ, សតិ បន ហារកេ ន តេន ហរាបេន្តស្ស និស្សគ្គិយន្តិ អយំ ទុតិយោ អត្ថោ។ “សង្ឃតោ វា…បេ…. អត្តនោ វា ធនេនា”តិ ឥមិនា កិញ្ចាបិ អចិត្តកមិទំ សិក្ខាបទំ, សង្ឃាទិតោ បន អត្តនា អាកង្ខមានេន បដិគ្គហិតស្សេវ ឯឡកលោមស្ស តិយោជនាតិក្កមេ អាបត្តិ, ន អជានតោ អប្បដិគ្គហិតស្ស ចីវរាទីសុ កុតោចិ លគ្គស្ស អតិក្កមនេតិ ទីបេតិ។ **អនុគណ្ឋិបទេ** បន “កម្ពលស្ស ឧបរិ និបជ្ជិត្វា គច្ឆន្តស្ស សចេ ឯកម្បិ លោមំ ចីវរេ លគ្គំ ហោតិ, អាបត្តិ ឯវ កម្ពលតោ វិជដិតត្តា”តិ វុត្តំ, តំ កម្ពលស្ស បដិគ្គហិតត្តា អត្តនោ ឥច្ឆាយ បដិគ្គហិតមេវ ហោតីតិ យុត្តំ។ យស្មា “អនាបត្តិ កតភណ្ឌេ”តិ វុត្តំ, តស្មា តំ អនេកម្បិ កតភណ្ឌដ្ឋានិយមេវ ហោតិ។ តញ្ហិ អនេន បដិគ្គហិតំ, ន លោមំ។ អថ លោមម្បិ អគ្គហិតមេវ ហោតិ, កតភណ្ឌំ ទុប្បរិហារិយលោមវិនិព្ភោគកតភណ្ឌោ និយមោ។ ឯវំ សន្តេ អកតភណ្ឌេ តិកបាចិត្តិយំ, កតភណ្ឌេ តិក ទុក្កដញ្ច នយតោ ទស្សេតព្ពំ ភវេយ្យ, អញ្ញថា តិកស្ស ទស្សិតត្តា។ **សឧស្សាហត្តា**តិ អប្បដិប្បស្សទ្ធគមនត្តា។ **អចិត្តកត្តា ចា**តិ ភិក្ខុនោ ឧស្សាហានុរូបំ លោមានំ តិយោជនាតិក្កមនតោ វិនាបិ បយោគចិត្តេន ហរណចិត្តេន អាបជ្ជតិ ឯវាតិ អធិប្បាយោ។ **សា អនាបត្តិ បាឡិយា ន សមេតី**តិ អន្តោ បន បយោគេន តិយោជនបរមំ អតិក្កមិតត្តា អនាបត្តិ។ “តិយោជនំ ហរតី”តិ ឥមិនា តិយោជនំ បទសា នេតុកាមោបិ អន្តោតិយោជនេ បទេ បទេ ទុក្កដំ នាបជ្ជតីតិ ទស្សេតិ, តំ យុត្តំ “តិយោជនំ វាសាធិប្បាយោ គន្ត្វា តតោ បរំ ហរតី’តិ វចនស្សត្ថិតាយា”តិ វុត្តំ។ បុនបិ វុត្តំ **“អញ្ញំ ហរាបេតី**តិ ‘ឥទំ ហរិស្សាមី’តិ សឧស្សាហមេវ អញ្ញំ ហរាបេតីតិ អត្ថោ។ ឥតរថា គច្ឆន្តស្ស សីសេ ឋបេសិ, តស្មិំ អជានន្តេបិ អនាបត្តិ សិយា”តិ។ សចេ បន “អគច្ឆន្តេ យានេ វា”តិអាទិនា នយេន វុត្តត្តា ហរណាទីហិ ជនិតឧស្សាហានំ ហត្ថិអាទីនំ ‘ឥទំ ករិស្សាមា’តិ វា ‘ហរិស្សាមា’តិ វា អាភោគេ ជនិតេ ឯវ អនាបត្តិ, ន អជនិតេតិ **ឧបតិស្សត្ថេរោ** អាហា”តិ ច វុត្តំ។ **បរិវត្តេត្វា ឋបិតេ**តិ ទ្វិន្នម្បិ ពហិ និក្ខិបិតត្តាតិ **ឧបតិស្សត្ថេរោ**។ ពហិសីមាយ ឋបិតំ ភណ្ឌិកំ អន្តោ អន្តោសីមាយំ ឋបិតំ ពហិ ករោតោ អនាបត្តីតិ កេចិ, ន សុន្ទរំ វិយ។

៥៧៥. **បដិលភិត្វា ហរតី**តិ បឋមតិយោជនតោ បរំ ហរតិ, ន ទុតិយាទិតោតិ អត្ថោ។ កតភណ្ឌេ ឧប្បន្នោ កាសាភាវា អនាបត្តិ។

ឯឡកលោមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ឯឡកលោមធោវាបនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៨១. កិញ្ចាបិ **បុរាណចីវរធោវនសិក្ខាបទេ** ចីវរំ ឋបេត្វា “អញ្ញំ បរិក្ខារំ ធោវាបេតី”តិ (បារា. ៥០៧) អនាបត្តិវារេ វុត្តំ។ ឥមស្ស បន សិក្ខាបទស្ស ឧប្បន្នកាលតោ បដ្ឋាយ ឯឡកលោមធោវាបនាទិនា អាបត្តីតិ ឯកេ។ សា វា អនាបត្តិ មូលាបត្តិតោ ឯវ, ន ឥមម្ហាតិ ឯកេ។ ឯឡកលោមានំ អបរិក្ខារត្តា ភដ្ឋំ អគ្គហណមេវាតិ ឯកេ។ ឥមស្ស អន្តិមនយស្ស អត្ថប្បកាសនត្ថំ ឥទំ បញ្ហាកម្មំ – “ធោវាបេតី”តិ ឥទំ រជាបនវិជដាបនគ្គហណេន និប្បទេសវាចិបទំ, ឧទាហុ អគ្គហណេន សប្បទេសវាចិបទំ។ កិញ្ចេត្ថ យទិ និប្បទេសវាចិបទំ, សព្ពត្ថ ឥទមេវ វត្តព្ពំ, ន ឥតរានិ។ អថ សប្បទេសវាចិបទំ, “អវុត្តា ធោវតិ, អបរិភុត្តំ ធោវា

បេតី”តិ ឯត្ថ វិរោធោ។ “អវុត្តា វជតិ វិជដេតិ, និស្សគ្គិយ”ន្តិ អនិដ្ឋប្បសង្គោតិ? ទេសនាវិលាសមត្តំ ភគវតោ វចនំ, កត្ថចិ តិកបទវចនំ, កត្ថចិ ឯកបទវចនំ, និប្បទេសបទមេវ តេ វទន្តីតិ។ សចេ “កតភណ្ឌំ ធោវាបេតី”តិ ឯត្ថ បដិវិរោធោ, “កតភណ្ឌំ វិជដាបេតិ, អនាបត្តី”តិ អនិដ្ឋប្បសង្គោ អនាបត្តិ ឯវាតិ ចេ? ន, អកតភណ្ឌស្ស សុទ្ធលោមស្ស វិជដាបនំ ឥតោ វា ទាតព្ពំ។ ឧទកាទិធោវនវសេន បិណ្ឌេត្វា ឋិតានំ វិជដាបនំ លព្ភតីតិ ចេ? បុរាណសន្ថតស្ស វិជដាបនេ អនាបត្តិយា ភវិតព្ពំ, ន ច តំ យុត្តំ “អបរិភុត្តំ ធោវាបេតី”តិ វចនតោ។ តេន បរិភុត្តំ ធោវាបេតិ រជាបេតិ វិជដាបេតិ, និស្សគ្គិយមេវាតិ សិទ្ធំ ហោតិ, តញ្ច បរិភុត្តំ នាម កតភណ្ឌមេវ ហោតិ។ ន ហិ សក្កា ឯឡកលោមានិ បរិភុញ្ជិតុំ, អញ្ញថា “បរិភុត្តំ ធោវាបេតី”តិ វចនំ និរត្ថកំ ហោតិ។ ន ហិ ឯត្ថ “បុរាណានិ ឯឡកលោមានិ ធោវាបេយ្យ វា”តិ វចនំ អត្ថិ បុរាណចីវរសិក្ខាបទេ វិយ។ តត្ថ អាទិន្នកប្បវសេន, ឥធ តំ លិខិតំ។ លេខទោសោតិ ចេ? ន, វិសេសហេតុនោ អភាវា, **បុរាណចីវរសិក្ខាបទេ** អបរិភុត្តំ កតភណ្ឌំ នាម, “កម្ពលកោជវសន្ថតាទិ”ន្តិ វចនតោ ច។ កិញ្ចាបិ ឥមិនា សទ្ទេន អយមត្ថោ សិទ្ធោ, “ធោវាបេតី”តិ ឥទំ បទ សិយា និប្បទេសំ។ សិយា សប្បទេសំ។ តញ្ហិ “អវុត្តា ធោវតី”តិអាទីសុ និប្បទេសំ។ “កតភណ្ឌំ ធោវាបេតី”តិ ឯត្ថ សប្បទេសំ។ “អកតភណ្ឌំ ធោវាបេតិ រជាបេតិ, អនាបត្តី”តិ “វិជដាបេតិ, អនាបត្តី”តិ វចនប្បមាណតោ អនាបត្តិ ឯវាតិ ចេ? ន, វចនប្បមាណតោ ឯវ អាបត្តីតិ អាបជ្ជនតោ។ “អបរិភុត្តំ ធោវាបេតី”តិ វចនមេវ ហិ តំ អបរិភុត្តំ សន្ថតំ វិជដាបេន្តស្ស អនាបត្តីតិ ទីបេតិ ចេ? សិទ្ធំ បរិភុត្តំ វិជដាបេន្តស្ស អាបត្តិ ឯវាតិ។

ឯឡកលោមធោវាបនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. រូបិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៨៣-៤. សព្ពម្បីតិ តិវិធម្បិ។ “មុត្តា មណិ វេឡុរិយោ សង្ខោ”តិអាទិ បន កិញ្ចាបិ **រាជសិក្ខាបទេ** ‘ន វដ្ដតី’តិ បសង្គតោ វុត្តំ, សរូបតោ បន អាបត្តិទស្សនវសេន សកដ្ឋានេបិ វត្តុមារទ្ធ”ន្តិ វុត្តំ។ កថមេតំ? មុត្តាទីនំ សកដ្ឋានំ ជាតំ, ន ហិ តានិ ឥធ បាឡិយំ ទិស្សន្តីតិ ឥមស្ស អដ្ឋកថាយំ វុត្តានិ, រាជសិក្ខាបទស្សបិ អដ្ឋកថាយំ វុត្តានីតិ។ ន កេវលំ ហិរញ្ញសុវណ្ណមេវ, អញ្ញម្បិ ខេត្តវត្ថាទិកំ “អកប្បិយំ ន សម្បដិច្ឆិតព្ព”ន្តិ សាមញ្ញេន, ន សរូបតោ។ **បាឡិយំ** បន សរូបតោ “ចីវរចេតាបន្នំ នាម ហិរញ្ញំ វា សុវណ្ណំ វា មុត្តា វា មណិ វា”តិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ, តស្មា រាជសិក្ខាបទមេវស្ស សកដ្ឋានំ។ មុត្តាមណិគ្គហណេន ចេត្ថ តជ្ជាតិយគ្គហណំ សិទ្ធមេវាតិ នាគតោ ឥមស្ស បឋមមេវ បញ្ញត្តត្តា។ យទិ ឯវំ ឥធ អនាគតត្តា កតរំ នេសំ សកដ្ឋានន្តិ? ឥទមេវ អត្ថតោ, នោ សរូបតោ។

កថំ? ឯតានិ ហិ **រតនសិក្ខាបទេ** និស្សគ្គិយវត្ថូនិ, ទុក្កដវត្ថូនិ ច ឯកតោ “រតន”ន្តិ អាគតានិ, “រតនសម្មត”ន្តិ កប្បិយវត្ថុ អាគតំ។ តេសុ ច ទសសុ រតនេសុ រជតជាតរូបទ្វយំ ឥធ និស្សគ្គិយវត្ថុ, អវសេសំ ទុក្កដវត្ថូតិ សិទ្ធំ។ ឥធ ច សិទ្ធត្តា ឯវ រតនសិក្ខាបទស្ស អនាបត្តិវារេ “រតនសម្មតំ វិស្សាសំ គណ្ហាតិ, តាវកាលិកំ គណ្ហាតិ, បំសុកូលសញ្ញិស្សា”តិ វុត្តំ, ន រតនំ វុត្តំ។ សត្តវិធធញ្ញទាសិទាសខេត្តាទិ បន **ព្រហ្មជាលាទិសុត្ត**វសេន (ទី. និ. ១.១ អាទយោ) អកប្បិយន្តិ សិទ្ធំ, តស្មា ឥធ ទុក្កដវត្ថូតិ សិទ្ធំ, តេនេវ អនុយោគវត្តេ “ធម្មំ ជានាតិ, ធម្មានុលោមំ, វិនយំ, វិនយានុលោមំ ជានាតី”តិ (បរិ. ៤៤២) វុត្តំ។ តថា អាមកមំសម្បិ ទុក្កដវត្ថុំ អាបជ្ជតីតិ? ន, ឥធ វិនយេ អនុញ្ញាតត្តា “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, អមនុស្សិកាពាធេ អាមកមំស”ន្តិអាទិនា (មហាវ. ២៦៤), តស្មា ន អាមកមំសំ សុត្តេ អាគតម្បិ ទុក្កដវត្ថុ ហោតិ, តថាបិ អត្តនោ បរិភោគត្ថាយ បដិគ្គហណេ ទុក្កដមេវាតិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។ “ឥធ និក្ខិបាហី”តិ វុត្តេ ឧបនិក្ខិត្តសាទិយនមេវ ហោតី”តិ វទន្តិ។ “អកប្បិយវិចារណា ឯវ ន វដ្ដតីតិ ចេ? **កប្បិយញ្ច អកប្បិយញ្ច និស្សាយ ឋិត**ន្តិ ឯត្ថ តំ សយំ អបរិភោគារហំ ហុត្វា តទគ្ឃនកំ កប្បិយភណ្ឌំ បរិភោគារហំ ហុត្វា ឋិតន្តិ អត្ថោ”តិ លិខិតំ, “បំសុកូលភាវេន ឋិតត្តា, គុត្តដ្ឋានាចិក្ខនស្ស កប្បិយត្តា ច កប្បិយំ និស្សាយ ឋិតំ។ ‘ឥទំ គណ្ហា’តិអាទិនា វទន្តស្ស អកប្បិយត្តា អកប្បិយំ និស្សាយ ឋិត”ន្តិ ច។ **ឯវម្បិ កប្បិយញ្ច អកប្បិយញ្ចា**តិ “ឥមស្មឹ ឱកាសេ ឋបិតំ, កឹ ន បស្សសីតិ ឆេកតរេ ឥមេវ កហាបណេ”តិអាទិវចនស្ស កប្បិយត្តា កប្បិយំ និស្សាយ ឋិតំ។ “ឥទំ គណ្ហា”តិ វុត្តេ ទុព្ពិចារិតត្តា អត្តនោ អកប្បិយត្តា តតោ អាគតំ អកប្បិយំ និស្សាយ ឋិតមេវ ហោតិ។ “ឥទំ គណ្ហា’តិ វុត្តេ តេន គហិតេ ‘ឧគ្គណ្ហាបេយ្យ វា’តិ វុត្តវិធឹ ន បាបុណាតិ, កេវលំ ទុព្ពិចារិតត្តា តស្សេវ តំ អកប្បិយំ ហោតិ, មូលបដិគ្គហណស្ស សុទ្ធត្តា បរតោ បត្តចតុក្កេ តតិយបត្តោ វិយាតិ ច ឯវំ **ឧបតិស្សត្ថេរោ** វទតី”តិ **អនុគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ កឹ ពហុនា, វិសុទ្ធាគមត្តា កប្បិយំ។ ទុព្ពិចារណាយ សតិ អកប្បិយំ និស្សាយ ឋិតំ ហោតីតិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។ “ឯវំ សង្ឃគណាទីនម្បិ អត្ថាយ បរិច្ចត្តេបិ តេន សមានគតិកត្តា ឋបេត្វា អាបត្តិវិសេស”ន្តិ វុត្តំ។

ន កិញ្ចិ កប្បិយភណ្ឌំ ចេតាបិតន្តិ ចេតាបិតញ្ចេ, ឧបាយាភាវំ ទស្សេតិ។ “**ឧបនិក្ខេបំ ឋបេត្វា**តិ សចេ សោ ឧបាសកោ ‘អតិពហុំ ឯតំ ហិរញ្ញំ, ឥទំ ភន្តេ អជ្ជេវ ន វិនាសេតព្ព’ន្តិ វត្វា សយំ ឧបនិក្ខេបទេសេ ឋបេតិ,

អញ្ញេន វា បចាបេតិ, ឯតំ ឧបនិក្ខេបំ ឋបេត្វា តតោ លទ្ធំ ឧទយំ បរិភុញ្ជន្តោ សង្ឃោ បច្ចយេ បរិភុញ្ជតិ នាមា”តិ វុត្តំ។

៥៨៥. អយំ កិរ តត្ថុលក្ខណសម្បន្នោ ឧក្កំសតោ។ ឯវំ អង្គសម្បន្នោបិ អបរភាគេ លោភវសេន វា អញ្ញេន វា ការណេន សចេ និមិត្តំ កត្វា បាតេតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្ស។ **សេនាសនម្បិ បរិភោគេ បរិភោគេ**តិ បវេសេ បវេសេ។ សោ ហិ ការណន្តរេន វុត្តមូលិកស្ស, អញ្ញោកាសិកស្សបិ វដ្ដតិ ឯវ, ឋាននិសជ្ជាទិវសេន និវាសាធិប្បាយេ សតិ បរិភោគេ បរិភោគេ បច្ចវេក្ខិតព្ពំ។ ភេសជ្ជស្ស សតិបច្ចយតា សព្ពកាលម្បីតិ ឯកេ។ អសន្និហិតស្ស បច្ឆាភត្តមេវ, សន្និហិតស្ស បុរេភត្តម្បីតិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។ “យាមកាលិកំ សត្តាហកាលិកំ យាវជីវិកំ អាហារត្ថាយ...បេ.... បដិគ្គណ្ហាតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្ស។ អជ្ឈោហារេ អជ្ឈោហារេ អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ (បាចិ. ២៤៤) ហិ វុត្តំ។ ទុក្កដញ្ហិ **វិកាលភោជនសិក្ខាបទេ** អាគតំ វិកាលេ អាបជ្ជតិ, នោ កាលេ អាហារកាលត្តា, **សន្និធិសិក្ខាបទេ** អាគតំ បន កាលេបិ សន្និធិជាតត្តា, តេនេវ តត្ថ សត្តាហកាលិកយាវជីវិកទ្វយមេវ វុត្តន្តិ។ “សតិ បច្ចយេ”តិ វចនតោ នាយំ វិសេសោ លព្ភតីតិ ចេ? ន, អនិដ្ឋប្បសង្គតោ, វចនានិយមតោ ច។ **សន្និធិសិក្ខាបទេ** ហិ “អនាបត្តិ យាវកាលិកំ យាវកាលំ និទហិត្វា ភុញ្ជតិ។ យាមកាលិកំ យាមេ និទហិត្វា ភុញ្ជតី”តិ (បាចិ. ២៥៦) ឯត្ថ វចនប្បមាណតោ យាមកាលិកំ ន បុរេភត្តេ, ន បច្ឆាភត្តេ, ន ទិវសេ, ន រត្តិយំ យាមមេវ និទហិត្វា ភុញ្ជន្តស្ស អនាបត្តីតិ អនិដ្ឋប្បសង្គោ។ តថា តត្ថេវ “យាមកាលិកំ យាមំ និទហិត្វា ភុញ្ជតិ, សត្តាហកាលិកំ សត្តាហំ និទហិត្វា ភុញ្ជតី”តិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ, ន វុត្តំ “សតិ បច្ចយេ”តិ, តស្មា **សតិបច្ចយ**-វចនំ កត្ថចិ ហោតិ, កត្ថចិ ន ហោតីតិ វចនានិយមតោ អាបត្តិយាបិ អនិយមោ សិយា។ ឯវំ សន្តេបិ យថាវុត្តទុក្កដំ អាបជ្ជតិ ឯវ។ ន អនាហារប្បយោជនត្តា យាមកាលិកាទីនន្តិ ចេ? ន, សប្បិអាទិមិស្សភោជនស្ស បណីតភោជនភាវប្បត្តិតោ។ អបិច សព្ពកាលិកេសុ យាវកាលិកំ ឱឡារិកំ, តំ អាហារត្ថាយ បដិគ្គណ្ហន្តស្ស កាលេ អនាបត្តិ, បគេវ អនោឡារិកំ យាមកាលិកាទី, អាហារត្ថាយ ឯវ អនុញ្ញាតត្តា។ យាវកាលិកេ ឯវ អនាបត្តីតិ ចេ? ន, អនាហារត្ថាយ គណ្ហន្តស្ស អាបត្តិសម្ភវតោ ឥតរំ អាហារត្ថាយ គណ្ហន្តស្ស វិយ, តស្មា យថាវុត្តមេវេត្ថ សន្និដ្ឋានំ បាឡី, យុត្តិញ្ច អនុលោមេតីតិ។

ទេសនាសុទ្ធីតិ ឯត្ថ ទេសនា នាម វិនយកម្មំ, តេន វុដ្ឋានម្បិ ទេសនា ឯវ នាម ហោតីតិ។ “បដិគ្គណ្ហាតី”តិ អវត្វា “បដិសេវតី”តិ វុត្តត្តា **បដិគ្គហណេ បន សតី អកត្វា បរិភោគេ ករោន្តស្ស អនាបត្តិ**។ ខីណាសវា កតកិច្ចត្តា វិភត្តទាយាទា វិយ ហោន្តិ, តេន តេសំ សាមិបរិភោគា ហោន្តិ។ អញ្ញថា យាវកាលិកភាវំ អនតិក្កន្តត្តា វិរុជ្ឈតិ។ ឥណបរិភោគោ ន វដ្ដតិ, ភេសជ្ជេ អាបត្តិតោ, ឥតរស្មឹ អយុត្តបរិភោគតោ, ឥណំ វិយ អននុញ្ញាតភុត្តត្តា ច។ “អាទិតោ បដ្ឋាយ ហិ អលជ្ជី នាម នត្ថិ, តស្មា ន កោចិ សង្កិតព្ពោ”តិ លិខិតំ។ **ភារភូតា** សទ្ធិវិហារិកាទយោ។ **យថាទានមេវ គហិតត្តា**តិ ឯត្ថ “អត្តនោ ហត្ថេន ចេ ទេតិ, ន វដ្ដតី”តិ វុត្តំ, “អតិរេកភាគំ គហេត្វា បុនទិវសេ អត្តនោ អត្ថាយ ឧទ្ធដភាគំ តត្ថេវ ទាបេតិ, វដ្ដតី”តិ ច។ បរិវត្តកំ ទេតិ, ធម្មិយញ្ចេ, វដ្ដតិ។ នោ អធម្មិយំ។ “តំ ធម្មានុគ្គហេន ឧគ្គណ្ហិតុំ វដ្ដតី”តិ វុត្តំ។ កេន លេសេនាតិ ចេ? “អលព្ភមានាយ សាមគ្គិយា អនាបត្តិ សម្ភោគេ សំវាសេ”តិ (មហាវ. ១៣០) ឥមិនា ឧបសម្បទក្ខន្ធកវចនលេសេន។

៥៨៦. **អស្សតិយា ទិន្ន**ន្តិ ឯត្ថ “អស្សតិយា ទិន្នំ នាម អបរិច្ឆន្នំ ហោតិ, តស្មា ទុស្សន្តេ ពទ្ធកហាបណាទីនិ សតី បដិលភិត្វា ទាយកា ចេ បុន គណ្ហន្តិ, និស្សគ្គិយមេវ ទេសេតព្ពំ។ តេន អកប្បិយភណ្ឌេន តេ ចេ ទាយកា សប្បិអាទីនិ កិណិត្វា សង្ឃស្ស ទេន្តិ, តស្សបិ ភិក្ខុនោ កប្បតិ ទាយកានំយេវ សន្តកត្តា។ ភិក្ខុនា ហិ ‘វត្ថំ គណ្ហាមី’តិ វត្ថសញ្ញាយ ឯវ គហិតំ, ន រូបិយសញ្ញាយ។ ឥទញ្ច សិក្ខាបទំ អត្តនោ អត្ថាយ ឧគ្គហណំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន ច តេន តំ អត្តនោ អត្ថាយ បរេសំ វា អត្ថាយ គហិតំ។ អថ តេ ទាយកា នោ ចេ អាគន្ត្វា គណ្ហន្តិ, ទាយកេ បុច្ឆិត្វា អត្តនោ អត្ថាយ ចេ បរិច្ចត្តំ, សង្ឃេ និស្សជ្ជិត្វា អាបត្តិ ទេសេតព្ពា។ នោ ចេ, អាបត្តិ ឯវ ទេសេតព្ពា”តិ វុត្តំ, តំ បុព្ពាបរវិរុទ្ធំ។ អាបត្តិទេសនាយ ហិ សតិ រូបិយំ បដិគ្គហិតន្តិ សិទ្ធំ, តស្មឹ សិទ្ធេ “តតោ ឧប្បន្នំ តស្សបិ កប្បតី”តិ ឥទំ ន យុជ្ជតីតិ។ កប្បតិ ឯវាតិ ចេ? ន, វត្ថុំ អនិស្សជ្ជិត្វា អាបត្តិ ទេសេតព្ពាតិ ន យុជ្ជតិ។ អចិត្តកត្តា សិក្ខាបទស្ស យុជ្ជតីតិ ចេ? ន, សព្ពត្ថ “រូបិយំ បដិគ្គណ្ហាតី”តិ វចនតោ។ “រូបិយំ បដិគ្គណ្ហាតី”តិ ហិ វុត្តំ, អញ្ញថា សព្ពត្ថ “រូបិយ”ន្តិ បទំ និរត្ថកំ ហោតិ វិនាបិ តេន តទត្ថសិទ្ធិតោ។ អនេន ច វត្ថុំ បដិគ្គហិតំ, ទាយកេន ច វត្ថមេវ ទិន្នំ, វត្ថគតម្បិ រូបិយំ ថេយ្យចិត្តេន គណ្ហន្តោ បទវារេន ការេតព្ពោ។ **អដ្ឋកថាយ**ញ្ច “រូបិយេ អរូបិយសញ្ញីតិ សុវណ្ណាទីសុ ខរបត្តាទិសញ្ញី”តិ វុត្តំ “រូបិយំ បដិគ្គណ្ហាតី”តិ វចនវសេន។

“**អបិច បុញ្ញកាមា**”តិអាទិ បន វិធានន្តរទស្សនត្ថំ វុត្តំ, តេនេវ ហិ “ឥមស្មឹ គេហេ ឥទំ លទ្ធន្តិ សល្លក្ខេតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ អញ្ញថា សល្លក្ខណេ វិមតិវសេន, វិមតិយា ច សតិ និស្សគ្គិយមេវ “រូបិយេ វេមតិកោ”តិអាទិវចនតោតិ។ ឥទំ វិធានំ និរត្ថកមេវ អាបជ្ជតិ, ន ច និរត្ថកំ។ កស្មា? ទុស្សន្តេ ពទ្ធកហាបណាទិ អស្សតិយា ទិន្នំ វត្ថសញ្ញាយ បដិគ្គហិតញ្ច, តតោ ន រូបិយំ ទិន្នញ្ច ហោតិ បដិគ្គហិតញ្ចាតិ។ ឯត្ថ អាបត្តិទេសនាកិច្ចំ នត្ថិ, តំ

បន ទាយកានមេវ បដិទាតព្ពំ។ តតោ ឧប្បន្នំ កប្បិយភណ្ឌញ្ច សព្ពេសំ កប្បតីតិ ឥមស្ស វិធានន្តរទស្សនត្ថំ “អបិច បុញ្ញកាមា”តិអាទីតិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។

រូបិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. រូបិយសំវោហារសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៨៧. **“ជាតរូបរជតបរិវត្តន”**ន្តិ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទេន វុត្តំ, តថា “រូបិយំ នាម សត្ថុវណ្ណោ កហាបណោ”តិអាទិ បាឡិវចនញ្ច។ “អរូបិយេ រូបិយសញ្ញី រូបិយំ ចេតាបេតី”តិអាទិ តិកវចនតោ, “ទុក្កដវត្ថុនា បន និស្សគ្គិយវត្ថុំ ចេតាបេន្តស្ស...បេ.... និស្សគ្គិយំ បាចិត្តិយំ គរុកស្ស ចេតាបិតត្តា”តិ អដ្ឋកថាវចនតោ ច បន អនុក្កដ្ឋ បរិច្ឆេទោបេត្ថ លព្ភតីតិ សិទ្ធំ។ សត្ថុវណ្ណោ ច កហាបណោ ច តតោ យេ ចញ្ញេ វោហារំ គច្ឆន្តីតិ ឯវមេត្ថ សមុច្ចយោ វេទិតព្ពោ។ ឥមស្មឹ បន សិក្ខាបទេ “នានប្បការកំ នាម កតម្បិ អកតម្បិ កតាកតម្បី”តិ ឯត្ថ វិភត្តានំ តិណ្ណំ រូបិយារូបិយានញ្ច ទ្វិន្នំ វសេន បញ្ច តិកា វុត្តា, អដ្ឋកថាចរិយេហិ តទនុលោមតោ ឯកោ តិកោ ទស្សិតោតិ សព្ពេ ឆ ហោន្តិ។

ឯត្ថាហ – អញ្ញស្មឹ សិក្ខាបទេ ឯកស្មឹ តិកច្ឆេទេ ទស្សិតេ សតិបិ សម្ភវេ ឥតរេ ន ទស្សីយន្តិ , ឥធេវ កស្មា ទស្សិតោតិ? “នានប្បការក”ន្តិ **មាតិកាយំ** វុត្តត្តា ឥធេវ នានប្បការភាវទស្សនត្ថន្តិ។ ន កយវិក្កយសិក្ខាបទេបិ វត្តព្ពប្បសង្គតោតិ ចេ? ន, ឥធ ទស្សិតនយត្តា។ អថ ច រូបិយស្ស **វិភង្គេ** “យេ វោហារំ គច្ឆន្តី”តិ អន្តេ វុត្តត្តា សត្ថុវណ្ណាទយោ វឡញ្ជនុបគា ឯវាតិ សិទ្ធំ។ តតោ អវឡញ្ជនុបគេហិ ជាតរូបរជតេហិ វោហារេន ន និស្សគ្គិយន្តិ អាបជ្ជតិ, តស្មា តំ អាបជ្ជនត្ថន្តិ ទស្សេន្តេន “កតេន កតំ ចេតាបេតី”តិអាទយោ តិកា វុត្តាតិ, ឯវំ សន្តេ **រូបិយវិភង្គេ** “យេ ច វោហារំ គច្ឆន្តី”តិ ន វត្តព្ពំ, តស្មឹ បទេ អវុត្តេ អវឡញ្ជនុបគាបិ សង្គហំ គតាវ ហោន្តីតិ កតាទីហិ តិកត្តយស្ស វត្តព្ពបយោជនំ ន ភវិស្សតីតិ ចេ? ន, កប្បិយភណ្ឌេន កប្បិយភណ្ឌបរិវត្តនស្សាបិ រូបិយសំវោហារភាវប្បសង្គតោ។ “យេ វោហារំ គច្ឆន្តី”តិ វចនេនេនបិ កមុក កថល កំសភាជន សាដកាទិបរិវត្តនស្សបិ រូបិយសំវោហារភាវប្បសង្គោ ឯវាតិ ចេ? ន, កតាទិវចនេន ជាតរូបាទិអកប្បិយវត្ថូនញ្ញេវ អធិប្បេតភាវទីបនតោ, តស្មា ឧភយេនបិ យទេតំ កតាកតាទិភេទំ បាកតិករូបិយំ យញ្ច កហាបណមាសក សង្ខេបំ, យញ្ច កហាបណាទិវោហារូបគំ, ឧភយម្បេតំ ឥធ ច អនន្តរាតីតសិក្ខាបទេ ច រូបិយំ នាមាតិ អធិប្បេតត្ថសិទ្ធិ ហោតិ, ន តណ្ឌុលាទីនិ, តត្ថ កតាទិវោហារាសម្ភវតោ។ ឯត្តាវតា កតាទិតិកត្តយប្បយោជនំ វុត្តំ។

ឥទានិ សេសត្តិកានិ វុច្ចតិ – ឯត្ថ ហិ យថាវុត្តប្បភេទំ និស្សគ្គិយវត្ថុ រូបិយំ នាម, សេសំ ទុក្កដវត្ថុបិ កប្បិយវត្ថុបិ ន រូបិយន្តិ អរូបិយំ នាម ហោតីតិ កត្វា “អរូបិយេ អរូបិយសញ្ញី បញ្ចន្នំ សហធម្មិកានំ អនាបត្តី”តិ ឥទំ ន ឯកំសិកំ អាបជ្ជតិ ទុក្កដវត្ថុម្ហិ ទុក្កដាបជ្ជនតោ។ ឥធ វចនប្បមាណតោ និស្សគ្គិយវត្ថុតោ អញ្ញំ អន្តមសោ មុត្តាទិបិ អរូបិយមេវ នាម។ តត្ថ បញ្ចន្នំ សហធម្មិកានំ អនាបត្តីតិ ចេ? ន, រាជសិក្ខាបទវិរោធតោ។ តត្ថ ហិ “មុត្តា វា មណិ វា”តិ វុត្តំ, តស្មា មុត្តាទិ អកប្បិយំ ទុក្កដវត្ថូតិ ច សិទ្ធំ និស្សគ្គិយវត្ថូសុ អភាវា។ ឯវំ សន្តេ “អរូបិយេ អរូបិយសញ្ញី បញ្ចន្នំ សហធម្មិកានំ អនាបត្តី”តិ សុទ្ធកប្បិយភណ្ឌំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន សព្ពំ អរូបិយំ។ តតោ អញ្ញត្ថ បន “អរូបិយេ រូបិយសញ្ញី”តិអាទិតិកទុក្កដេ ច **អដ្ឋកថាយំ** ទស្សិតតិកេ ច សព្ពំ អរូបិយំ នាមាតិ វេទិតព្ពំ, តស្មា អរូបិយភាវទីបនត្ថំ ទុតិយោ តិកោ វុត្តោ។ តទត្ថមេវ **អដ្ឋកថាយំ** ទស្សិតោ ឯកោ តិកោ។ កស្មា ន **បាឡិយំ** សោ វុត្តោតិ ចេ? តត្ថ ចេតាបិតអរូបិយេ រូបិយឆឌ្ឌនកសម្មុតិកិច្ចាភាវតោ។ តស្មិញ្ហិ តិកេ វុត្តេ កប្បិយវត្ថុនោបិ អរូបិយឆឌ្ឌនកសម្មុតិ ទាតព្ពាតិ អាបជ្ជតិ, តស្ស វសេន រូបិយឆឌ្ឌនកសម្មុតិ ឯវ ន វត្តព្ពាតិ? ន, រូបិយស្សបិ សម្មុតិកិច្ចាភាវប្បសង្គតោ, តស្មា រូបិយេ រូបិយសញ្ញី កប្បិយវត្ថុំ ចេតាបេតិ បត្តចតុក្កេ តតិយបត្តំ វិយ, តំ សង្ឃាទីនំ និស្សជ្ជិតព្ពំ, និស្សដ្ឋំ បន អញ្ញេសំ កប្បតិ តតិយបត្តោ វិយ។ អថ សម្បជិច្ចិតរូបិយេន ចេតាបិតំ ហោតិ ទុតិយបត្តោ វិយ, តំ វិនាបិ សម្មុតិយា យោ កោចិ ភិក្ខុ ឆឌ្ឌេតិ, វដ្ដតិ។ តតោ បរំ “សចេ តត្ថ អាគច្ឆតិ អារាមិកោ វា”តិអាទិនា វុត្តនយេនេវ បដិបជ្ជិតព្ពំ។ តត្ថ “រូបិយេ”តិ វា “អរូបិយេ”តិ វា សព្ពត្ថ ភុម្មប្បត្តេ អត្តនោ សន្តកំ, ឧបយោគប្បត្តេ បរសន្តកន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឯត្ថាហ – **ឧបតិស្សត្ថេរោ** បុរិមសិក្ខាបទេន រូបិយបដិគ្គហណំ វារិតំ, ឥមិនា សុទ្ធាគមេន កប្បិយការកស្ស ហត្ថេ កប្បិយំ និស្សាយ បិតេន សំវោហារោ វារិតោតិ។

៥៨៩. **និស្សគ្គិយវត្ថុនា និស្សគ្គិយវត្ថុំ...បេ.... អបរាបរបរិវត្តនេ ឥមិនា**តិ ឯត្ថ ឯកស្មឹ ឯវ វត្ថុស្មឹ ទ្វិន្នំ សិក្ខាបទានំ វសេន ឯកតោ អាបត្តិ វុត្តា, តំ បន បច្ឆិមស្ស វសេន និស្សជ្ជិតព្ពំ។ ឯតេន និស្សគ្គិយំ អាបន្នម្បិ អាបជ្ជតីតិ ឯកេ។ បរស្ស រូបិយគ្គហណំ បរិវត្តនន្តិ រូបិយេ អគ្គហិតេ តស្ស អភាវតោ ឥមិនាវ អាបត្តិ, ន បុរិ

មេន ឱមសវាទោ វិយ។ មុសាវាទេន មុសា វទន្តស្សាបិ ហិ ឱមសវាទេនេវ អាបត្តិ។ **និស្សគ្គិយវត្ថុនា ទុក្កដ...បេ... ឯសេវ នយោ**តិ ឯតស្ស យុត្តី ទស្សេន្តោ **"យោ ហិ អយ"**ន្តិ អាហ។

វឌ្ឍី បយោជេន្តស្សាតិ ឯត្ថ ឥទំ គហេត្វា សតិ មាសេ, សតិ សំវច្ឆរេ "ឯត្តកំ ទេហី"តិ ចេ វទតិ។ រូបិយសំវោហារោ ហោតិ។ វិនា កប្បិយការកេន "ឯត្តកា វឌ្ឍិ ហោតុ, ឯត្តកំ គណ្ហា"តិ វទតោ ទុក្កដំ កយវិក្កយលក្ខណាភាវតោ។ **"មូលេ មូលសាមិកាន"**ន្តិអាទិ កប្បិយការណូបាយទស្សនត្ថំ វុត្តំ, ន កេវលំ និស្សជ្ជំ អបរិភោគំ ហោតិ, បុន ឯវំ កតេ បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិ។ តស្សបិ បរិភោគេ មូលស្ស កប្បិយការណូបាយោ ចេ ន ហោតិ, កប្បិយំ អាចិក្ខិតព្ពន្តិ យថា បាឡិយា ចេត្ថ កប្បិយការណូបាយោ, សោ ច តតិយបត្តេបិ, "យថា ច អត្តនោ អត្ថាយ គហិតេ ឯវរូបុបាយោ, តថា សង្ឃាទិអត្ថាយ គហិតេបិ ឯសោ វា"តិ វុត្តំ។ ឥមេ កិរ បឋមទុតិយបត្តេ យាវ គហដ្ឋេន បរិវត្តេតិ, តាវ ន កប្បិយការណូបាយោ, អនេកបុរិសយុគម្បិ "អកប្បិយា ឯវា"តិ **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តំ។ **អនុគណ្ឋិបទេ** បន "សង្ឃសន្តកំ កប្បិយភណ្ឌំ វិក្កិណិត្វា អាគតកហាបណានិបិ បដិគ្គហណំ មោចេត្វាវ សម្បដិច្ឆិតព្ពានិ, តស្មា កប្បិយការកោ ចេ ឥមានិ តានិ កហាបណានីតិ វទតិ, ន វដ្ដតិយេវ, បដិក្ខិបិតព្ពំ, ន វិចារេតព្ពំ, វិចារេតិ ចេ? សព្ពេសំ ន កប្បតិ។ បដិគ្គហណំ មោចេត្វា សម្បដិច្ឆិតានិ ចេ វិចារេតិ, តស្សេវ ន វដ្ដតី"តិ អភិក្ខណំ វុត្តំ។

រូបិយសំវោហារសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. កយវិក្កយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៩៣. បដបិលោតិកានន្តិ បដបិលោតិកេហិ។ "អជ្ឈាចរតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា"តិ ឥទំ បុរិមសិក្ខាបទេបិ វេទិតព្ពំ។ "កយិតញ្ច ហោតិ វិក្កយិតញ្ចា"តិ ឯតេសំ បទានំ វិបរីតតោ "អត្តនោ ភណ្ឌ"ន្តិអាទិ វុត្តំ។ កស្មា? "ឥមិនា ឥម"ន្តិ វចនានុរូបតោ។ សទ្ទាទេយ្យវិនិបាតនំ បនេត្ថ អដ្ឋានបទានំ វសេន វេទិតព្ពំ។

កយវិក្កយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ កោសិយវគ្គោ ទុតិយោ។

៣. បត្តវគ្គោ

១. បត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៩៨. ពហូ បត្តេ សន្និចយន្តិ ឯត្ថ **សន្និចយ**ន្តិ ភាវនបុំសកំ, ពហូ បត្តេ វា គហេត្វា សន្និចយំ ករិស្សន្តីតិ អត្ថោ។ "អឌ្ឍតេរសបលមាសានំ គាហិកា"តិ លិខិតំ។ ឯត្ថ –

> "កុឌុវោ ចតុបលេយ្យោ, កុឌុវានំ ចតុក្កណំ;
> បត្ថំ ចតុក្កណោ មាសា-តិ កមាហុ ចតុក្កណ"ន្តិ។ –

អាទី លោកវោហារំ ទស្សេត្វាវ កេចិ បបញ្ចេន្តិ។

៦០២. ខាទនន្តិ ខាទនីយំ សូបាទិ។ "ព្យញ្ជនស្ស មត្តា នាម ឱទនតោ ចតុត្ថោ ភាគោ"តិ (ម. និ. អដ្ឋ. ២.៣៨៧) **ព្រហ្មាយុសុត្តដ្ឋកថាយំ** វុត្តត្តា អាលោបស្ស ចតុត្ថភាគំ ព្យញ្ជនំ អនុរូបន្តិ គហេតព្ពំ។ "ភិក្ខុនិយា បត្តសន្និចយស្ស វារិតត្តា តទនុលោមតោ ភិក្ខុនម្បិ ទុតិយោ វារិតោ"តិ វុត្តំ, តំ ន យុត្តំ, **បាឡិយ**ញ្ហិ "សន្និចយំ ករេយ្យាតិ អនធិដ្ឋិតោ អវិកប្បិតោ"តិ (បាចិ. ៧៣៥) វុត្តំ។ សោ ហិ **កថិនក្ខន្ធកេ** (មហាវ. ៣០៦ អាទយោ) និចយសន្និធិ វិយ ឯកោបិ បុនទិវសេ "សន្និចយោ"តិ វុច្ចតិ។ អនន្តរសិក្ខាបទេ បន "ទុតិយោ វារិតោតិ អធិដ្ឋានំ និយតំ, តស្មា ទ្វេ បត្តេ អធិដ្ឋាតុំ ន លភតិ។ សចេ ឯកតោ អធិដ្ឋាតិ, ទ្វេបិ ន អធិដ្ឋិតា ហោន្តិ។ វិសុំ វិសុំ អធិដ្ឋាតិ, ទុតិយោ អនធិដ្ឋិតោ"តិ វទន្តិ។ វិកប្បេតុំ បន ពហូបិ លភតិ។ ឥទានិ វត្តព្ពំ សន្ធាយ **"នាមមត្តេ វិសេសោ"**តិ វុត្តំ។ តត្ថ **នាម**ន្តិ មជ្ឈិមោ មជ្ឈិមោមកោ មជ្ឈិមុក្កដ្ឋោតិអាទិ។

៦០៨. "បាកស្ស ហិ ឱនត្តា បត្តសង្ខ្យំ ន គច្ឆតី"តិ វចនតោ អធិដ្ឋិតបត្តោបិ ខរបាកេន សេតត្តា អធិដ្ឋានំ វិជហតីតិ ចេ? ន, អធិដ្ឋានវិជហនេសុ នវសុ អនាគតត្តា, តស្មា បឋមបាកានំ ឯវ ឱនត្តា បត្តសង្ខ្យំ ន

គច្ឆតិ, តស្មិំ សតិ អញ្ញំ វិញ្ញាបេតុំ ន វដ្ដតិ។ “ឩនបញ្ចពន្ធនេនា”តិ ហិ វុត្តំ។ ឆិទ្ទេ, រាជិយា វា ហិ សតិ តេហិ អធិដ្ឋានំ វិជហតីតិ វិជហិតេ នាយំ បដិសេធោ, តស្មា បច្ឆុទ្ទរិត្វា, វិកប្បេត្វាបិ អញ្ញំ វិញ្ញាបេតុំ ន លភតិ។

ឯវំ **បត្តការកោ មូលំ លភិត្វា**តិ ឯត្ថ បចិត្វា បឋិតទិវសតោ បដ្ឋាយ។ **ទាតុកាមោ ហុត្វា**តិ ឯត្ថ ទិន្នទិវសតោ, សុតទិវសតោ វា បដ្ឋាយ ទសាហំ វេទិតព្ពំ។ លិង្គបរិវត្តេន បន ទសាហាតិក្កមេ បត្តសាមិកស្ស ភិក្ខុស្ស, ភិក្ខុនិយា បន វត្ថាតិក្កមេ និស្សគ្គិយំ។

បត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឩនបញ្ចពន្ធនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦១២-៣. ពហូ បត្តេ វិញ្ញាបេន្តីតិ ឯកមេកំ វិញ្ញាបេន្តា ពហូ ភិក្ខូ ពហូ បត្តេ វិញ្ញាបេន្តិ, ពហូ វា ភិក្ខូ បត្តេ វិញ្ញាបេន្តីតិ អត្ថោ។ “ន, ភិក្ខវេ, បត្តោ វិញ្ញាបេតព្ពោ, យោ វិញ្ញាបេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ ឥទំ សិក្ខាបទំ ឩនបញ្ចពន្ធនេន សម្ពន្ធំ ហោតិ ន ហោតីតិ? ន ហោតិ តមេវ គហេត្វា “វិញ្ញាបេតិ, បយោគេ ទុក្កដ”ន្តិ វុត្តត្តាតិ ឯកេ។ បដិលាភម្បិ បរិយាទិយិត្វា តំ ទុក្កដំ វុត្តំ, តស្មា តំ “បដិលាភេន និស្សគ្គិយោ ហោតី”តិ ឥមិនា សម្ពន្ធំ ហោតិ។ អញ្ញថា សទុក្កដំ និស្សគ្គិយំ អាបជ្ជតិ អនាបត្តិវារវិរោធោ ច។ យា កាចិ បន អកតវិញ្ញត្តិ អននុញ្ញាតកាលេ ទុក្កដមេវ។ **ភិន្ទេន្ទា**តិ ឥត្ថម្ភូតលក្ខណេ, **ភេទេនា**តិ វា អត្ថោ, ហេត្វត្ថេ ករណវចនំ។

ឩនបញ្ចពន្ធនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ភេសជ្ជសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦២០. “សា អហោសិ សុវណ្ណមាលា”តិ វចនតោ បបេត្វា សហធម្មិកេ អញ្ញេសំ យថាសុខំ រូបិយំ ទាតុំ វដ្ដតិ ឧគ្គណ្ហាបេតុំ, សព្យោហារាបេតុញ្ចាតិ អាចរិយោ, វីមំសិតព្ពំ ឥទ្ធិមស្ស ឥទ្ធិវិសយត្តា។

៦២២. “យេសំ មំសំ កប្បតី”តិ វចនេន យេសំ មំសំ ន កប្បតិ, តេសំ សប្បិអាទិ កិញ្ចាបិ ន កប្បតិ, ន បន និស្សគ្គិយវត្ថូតិ វេទិតព្ពំ។ តថា ន បណីតភោជនវត្ថូតិ។ **ឧគ្គហិតកំ កត្វា និក្ខិត្ត**ន្តិ អជ្ឈោហរណត្ថំ និក្ខិត្តំ។ ឥតរញ្ហិ បដិគ្គហេត្វា អជ្ឈោហរិតុំ វដ្ដតិ។ **ឧភយេសម្បី**តិ បច្ឆាភត្តំ បដិគ្គហិតេហិ, បុរេភត្តំ បដិគ្គហិតេហិ ច កតានំ។ “មំសស្ស អកប្បិយត្តា”តិ ការណបតិរូបកំ វត្វា។ **ខាទីសូ**តិ “វិកាលេ កេវលំ នវនីតមេវ ខាទិតុកាមេន ទធិតក្កគតានិ អបនេតព្ពានិ, បចិតុកាមស្ស សាមំបាកំ ន ហោតីតិ ថេរស្ស អធិប្បាយោ”តិ វុត្តំ។ “ខយំ គមិស្សតី”តិ វចនតោ ខីរំ បក្ខិបិត្វា បក្កសប្បិ វិកាលេ កប្បតីតិ សិទ្ធំ។ **ភេសជ្ជេហី**តិ យាវជីវិកភេសជ្ជេហិ។ **កតតេលំ បុរេភត្ត**ន្តិ អបចិត្វា កតំ ឯវ។ **ឧណ្ហោទកេនា**តិ តាបនភាវំ ទីបេតីតិ កេចិ, តំ ន សុន្ទរំ។ **និព្ពដ្ដិតត្តា**តិ បិញ្ញាកាទិតោ។ “តេលត្ថាយ បដិគ្គហិត…បេ…. ទុក្កដមេវា”តិ វចនតោ អតេលត្ថាយ បដិគ្គហិតេហិ, សត្តាហាតិក្កន្តេហិបិ កតតេលំ កតទិវសតោ បដ្ឋាយ សត្តាហំ វដ្ដតីតិ ឆាយា ទិស្សតិ, **ករមន្ទំ** រុក្ខសារោតិ កេចិ។

៦២៣. អវសេកសជេ យស្មា ខីរាទីនិ បក្ខិបិត្វា តេលំ បចន្តិ, តស្មា កសជំ ន វដ្ដតិ, តេលមេវ វដ្ដតិ, តេន វុត្តំ “បក្កតេលកសដេ វិយ កុក្កុច្ចាយតី”តិ។ វសាយ សទ្ធឹ បក្កត្តា ន វដ្ដតីតិ ចេ? វទថ, ភន្តេ, នវនីតេ ទធិគុឡិកាតិអាទិសម្ពន្ធោ។ មធុម្ហិ ចត្តារោ កាលិកា យថាសម្ភវំ យោជេតព្ពា, ឧច្ឆុម្ហិ ច, កថំ? សមក្ខិកំ សេឡកំ មធុ យាវកាលិកំ។ អនេលកំ ឧទកសម្ភិន្នំ យាមកាលិកំ, អសម្ភិន្នំ សត្តាហកាលិកំ, មធុសិង្ឃំ បរិសុទ្ធំ យាវជីវិកំ។ តថា ឧច្ឆុ វា រសោ វា សកសដោ យាវកាលិកោ, និក្កសដោ ឧទកសម្ភិន្នោ យាមកាលិកោ, អសម្ភិន្នោ សត្តាហកាលិកោ, សុក្ខកសដំ យាវជីវិកន្តិ វេទិតព្ពំ។ កស្មា? ឧទកសម្ភេទវិសេសតោ។

កឹ វុត្តំ ហោតិ? ចតូសុ កាលិកេសុ បុព្ពំ បុព្ពំ គរុកំ, អបរំ អបរំ លហុកំ។ តេសុ ចាយំ ឧទកសម្ភេទោ គរុកំ លហុកំ ករោតិ, លហុកញ្ច គរុកំ។ អម្ពរសាទីនិ ហិ យាវកាលិកត្តា គរុកានិ, ឧទកសម្ភេទោ បន តានិ អម្ពបានាទិសមញ្ញំ ទត្វា លហុកានិ យាមកាលិកានិ ករោតិ។ “ផាណិតំ នាម ឧច្ឆុម្ហា និព្ពត្តន្តិ ឧច្ឆុរសំ ឧបាទាយា”តិ អដ្ឋកថាវចនតោ ឧច្ឆុរសោ សត្តាហកាលិកោតិ សិទ្ធំ។ តត្ថ “ឧទកសម្ភេទោ តំ យាមកាលិកំ ករោតី”តិអាទី ពហុំ វត្វា យោជិតា។

អបិចេត្ថ ឧច្ឆុរសោ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ឧច្ឆុរស”ន្តិ (មហាវ. ៣០០) អនុញ្ញាតត្តា គុឡោទកំ វិយ ឧច្ឆុរសសាមញ្ញតោ ឧទកេន អសម្ភិន្នោបិ អគិលានស្ស វដ្ដតិ, តេនេវាហ **អដ្ឋកថាយំ** “ឧច្ឆុរសោ និកសដោ បច្ឆាភត្តំ វដ្ដតី”តិ (មហា. អដ្ឋ. ៣០០)។ អយំ សព្ពោ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។ កេចិ បនាហុ “ផាណិតំ នាម ឧច្ឆុម្ហា និព្ពត្ត’ន្តិ វចនតោ, ‘ឧច្ឆុរសំ ឧបាទាយា’តិ អដ្ឋកថាវចនតោ ច ឧច្ឆុរសោ ផាណិតមេវ, តស្មា គុឡេ វិយ បដិបជ្ជិតព្ព”ន្តិ។ កេចិ “វុត្តនយេន សត្តាហកាលិកោវ សមានោ ‘អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ឧច្ឆុរស’ន្តិ វិសុំ អនុញ្ញាតត្តា អសម្ភិន្នោបិ អគិលានស្ស វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ កេចិ “វុត្តនយេន វិសុំ អនុញ្ញាតត្តា ឯវ សម្ភិន្នោ វា អសម្ភិន្នោ វា យាមកាលិកោវ, គុឡោទកំ បន សត្តាហកាលិកមេវា”តិ វទន្តិ។ កេចិ “គុឡោទកំ វិយ សោ ទុវិធោបិ សត្តាហកាលិកោយេវា”តិ វទន្តិ។

តត្ថាយំ បឋមាចរិយវាទេ វិចារណា – ផាណិតានុមតិយាយេវ ឧច្ឆុរសានុមតិយា សិទ្ធិតោ វិសុំ “ឧច្ឆុរស”ន្តិ ឧទ្ធរិត្វា អនុមតិ និរត្ថិកាតិ អាបជ្ជតិ, តថា “ឧច្ឆុរសោ និកសដោ បច្ឆាភត្តំ វដ្ដតី”តិ អដ្ឋកថាបិ និរត្ថិកា។ “សត្តាហំ វដ្ដតី”តិ វត្តព្ពំ សិយាតិ, ន ច តថា សក្កា វត្តុំ។ បច្ឆាភត្តំ វដ្ដនករសាធិការត្តាតិ ចេ? ន, តស្មិំ អធិការេ សត្តាហកាលិកស្ស អវត្តព្ពប្បសង្គតោ។ កាលភេទំ អនបេក្ខិត្វា រសាធិការេ ឱតិណ្ណត្តា វុត្តោតិ ចេ? ន សក្កា “និកសដោ សត្តាហំ វដ្ដតី”តិ វត្តុំ។ បច្ឆាភត្តំ វដ្ដនករសាធិការត្តា ន វត្តព្ពន្តិ ចេ? ន, ឯវញ្ហិ វុត្តេ តទញ្ញរសោ វិយ អយម្បិ បច្ឆាភត្តមេវ វដ្ដតិ, ន តតោ បរន្តិ អាបជ្ជតិ។ តតោ បរំ អបរិភោគត្តា “បច្ឆាភត្តំ វដ្ដតី”តិ វុត្តន្តិ ចេ? ន, យាវកាលិកភាវប្បសង្គតោ។ ន សោ បសង្គោ អាភិទោសិកស្សាបិ ឧច្ឆុរសស្ស បាកេន ផាណិតាទិភាវប្បសង្គតោ។ អយមេវ តតិយចតុត្ថាចរិយវាទេសុ វិចារណា។ ទុតិយវាទេ វិចារណា វុត្តា, វិមទ្ទោ បនេត្ថ **ភេសជ្ជក្ខន្ធកេ** (មហាវ. ៣០០) អាវិ ភវិស្សតិ។ **ផាណិតំ នាម ឧច្ឆុម្ហា និព្ពត្ត**ន្តិ មធុកតាលនាឡិកេរផាណិតាទិតោ ឧក្កដ្ឋវត្ថុតោ និស្សគ្គិយវត្ថុផាណិតស្ស វិសេសវចនំ, តេនេតំ បញ្ញាយតិ “និស្សគ្គិយវត្ថុភូតំ គេជផាណិតំ នាម ឧច្ឆុម្ហា និព្ពត្តមេវ, ន មធុកាទិតោ និព្ពត្ត”ន្តិ។ ឯត្តាវតា យំកិញ្ចិ ឧច្ឆុម្ហា និព្ពត្តំ , ន តំ សព្ពំ ផាណិតមេវ នាមាតិ សាធិតំ ហោតិ។ តេនេវ **ខន្ធកេ** ផាណិតំ បឋមំ អនុជានិត្វាវ បច្ឆា ឧច្ឆុរសោ អនុញ្ញាតោ, តថា តត្ថេវ គុឡំ, គុឡោទកញ្ច។

ឧច្ឆុរសំ ឧបាទាយ អបក្កា វាតិអាទិម្ហិ បន យេសំ លទ្ធិ “ឧច្ឆុរសោ យាមកាលិកោ”តិ។ “តេ **អបក្កា វា**តិ សាមំ ភិក្ខុនា អបក្កា វា។ **អវត្ថុកបក្កា វា**តិ វិនា វត្ថុនា បក្កា វា”តិ អត្ថំ វណ្ណយន្តិ, តំ ន យុត្តំ “ឧច្ឆុរសំ ឧបាទាយា”តិ ឥមស្ស វចនស្ស បយោជនាភាវប្បសង្គតោ, ភិក្ខុនោ បចនាធិការាភាវា។ សាមបាកោ តជាធិប្បេតោតិ ចេ? សាមំ អបក្កស្ស ឧច្ឆុរសស្ស តេសំ អត្តនោមតិយា ផាណិតភាវសិទ្ធិតោ ច បរតោ “បុរេភត្តំ បដិគ្គហិតេន អបរិស្សាវិតឧច្ឆុរសេន កតផាណិត”ន្តិអាទិនយទស្សនតោ ច តំ អយុត្តំ, តត្ថ “អបរិស្សាវិតឧច្ឆុរសេន សយំកតំ និរាមិសមេវ វដ្ដតី”តិ វចនំ យំ តត្ថ កសដំ សាមបាកំ ន ជនេតិ, ស វត្ថុកបដិគ្គហិតកតំយេវ តំ ករោតីតិ ទីបេតិ, តស្មា បដិគ្គហេតុំ ន វដ្ដតិ វិកាលេតិ បោរាណា។ “កោដ្ដិតឧច្ឆុផាណិតំ ‘វជនបាកំ វិយ ឱឡារិកំ សវត្ថុកបក្កំ នាម ហោតី’តិ សញ្ញាយ បុរេភត្តមេវ វដ្ដតី”តិ វុត្តំ។ មហាអដ្ឋកថាចរិយា “ឯវំ ផាណិតគ្គហណំ អមធុរំ, តស្មា បច្ឆាភត្តំ ន វដ្ដតី”តិ វទីសុ។ កឹ មធុរតាយ, អមធុរតាយ វាតិ? អត្ថមេវ ទស្សេតុំ **មហាបច្ចរិយំ** តថា វុត្តន្តិ **ឧបតិស្សត្ថេរោ** អាហ កិរ។ **តំ យុត្ត**ន្តិ ឧច្ឆុតោ និព្ពត្តត្តា វុត្តំ, តេនេវាហ “ខណ្ឌសក្ខរំ បន…បេ…. វដ្ដតី”តិ។ “តំ ខីរយដេ បក្ខិបិត្វា បចន្តី”តិ លិខិតំ។ **ជល្លិកា** នាម ជេណាទិ។

ភេសជ្ជោទិសំ វទន្តេន ឥតរេ អត្ថទ្វារវសេន វុត្តា។ “អាហារត្ថំ ផរិតុំ សមត្ថានី”តិ **ខន្ធកេ** (មហាវ. ២៦០) “យំ ភេសជ្ជញ្ចេវ អស្ស ភេសជ្ជសម្មតញ្ច លោកស្ស, អាហារត្ថញ្ច ផរេយ្យា”តិ វុត្តត្តា វុត្តំ។ ឯត្ថ វិចារណា ភេសជ្ជក្ខន្ធកេ អាវិ ភវិស្សតិ។

៦២៤. ទ្វារវាតបានកវាដានីតិ ទ្វារស្ស ច វាតបានានញ្ច កវាដានិ។ កសាវបក្ខេបមត្តេន ហិ តានិ អត្តនោ សភាវំ បរិច្ចជិតានិ ហោន្តិ, តស្មា “មក្ខេតព្ពានី”តិ វុត្តំ។ “កសាវោ នាម កនកលម្ពាទីនិបី”តិ វទន្តិ។ **អធិដ្ឋេតី**តិ “ឥទានិ អជ្ឈោហរណីយំ ន ភវិស្សតិ, ពាហិរបរិភោគោ ភវិស្សតី”តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេតិ។ ឥជ “វិកប្បេតី”តិ បទំ នត្ថិ។ អធិដ្ឋានម្បិ មុខារុឡ្ហិយា វុត្តំ “ឥមំ នវនីតំ អធិដ្ឋាមី”តិ អវត្តព្ពតោ។

៦២៥. បរិភុញ្ជិតុំ បន ន វដ្ដតីតិ វិស្សាសភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សចេ សវិស្សាសោ, វដ្ដតីតិ “បរិភុញ្ជ ត្វ”ន្តិ ឯត្តាវតា វិស្សជ្ជិតំ ហោតិ, តស្មា ឧភិន្នំ អនាបត្តីតិ សម្ពន្ធោ។ សចេ ន វិស្សជ្ជិតំ, អាបត្តិ ហោតីតិ សិទ្ធំ។ តស្មា ឧភិន្នំ សន្តកំ ចីវរំ អញ្ញតរេន សម្មុខីភូតេន អធិដ្ឋាតព្ពំ។ នោ ចេ អធិដ្ឋាតិ, និស្សគ្គិយំ ហោតីតិបិ យុជ្ជតិ។ កាកនិកមត្តញ្ចេ មូលំ អទិន្នំ, “ន អធិដ្ឋានុបគំ…បេ…. សកភាវំ ន ឧបេតី”តិ ឥមិនា ឯតំ សទិសំ ន ហោតិ, អាភិធម្មិកគណាទំ ទិន្នំ វិយ ច ន ហោតិ។ កស្មា? អាភិធម្មិកា ហិ អនុបសម្បន្នាបិ ហោន្តិ, បច្ឆា អាភិធម្មិកភូតានម្បិ តំ សាធារណំ ហោតីតិ។ ឯត្ថ ទ្វេបិ ឧបសម្បន្នា ឯវ, ទ្វិន្នម្បិ តត្ថ យថាកាមករណីយតា អត្ថិ

មមត្តញ្ច, ន ឯវំ តទញ្ញេសំ សាធារណំ, ន ច ទ្វេ តយោ ភិក្ខូ “ឯកតោ វស្សិស្សាមា”តិ ករោន្តិ, វុច្ចតិ តាវ។ “អវិភត្តត្តា អនាបត្តី”តិ ឥមិនា ច ឥទំ សទិសំ, យេន មូលេន បដិគ្គហិតំ, តស្ស សចេ ឥតរោ ទេតិ, សោ វា តំ ឥតរស្ស ទេតិ, សតិ បដិគ្គហណេ សត្តាហាតិក្កមេ និស្សគ្គិយត្តា, តស្មា តំ ចីវរំ ទ្វីសុ សម្មុខីភូតេន ឯកេន អធិដ្ឋាតព្ពំ។ កិញ្ចាបិ ឯត្ថ បយោគោ ន ទិស្សតិ សមានបរិក្ខារានំ ទ្វិន្នំ អធិដ្ឋានបយោគាភាវតោ, តថាបិ សមានសព្ពភណ្ឌកានំ ទ្វិន្នំ តេលាទិ យេន បដិគ្គហិតំ, តស្ស កាលាតិក្កមេ អាបត្តិសម្ភវតោ, អនធិដ្ឋានេ ទុល្លភវិសេសហេតុត្តា ច “អធិដ្ឋាតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ តំ អយុត្តំ បត្តចីវរសត្តាហកាលិកានំ អសទិសវិធានត្តា។ ឯត្ថ បត្តចីវរញ្ហិ អត្តនោ សន្តកភាវំ ឧបគតមេវ អនធិដ្ឋហន្តស្ស កាលាតិក្កមេ អាបត្តិ, សត្តាហកាលិកំ បន បរសន្តកសាធារណម្បិ បដិគ្គហិតំ បដិគ្គាហកស្ស កាលាតិក្កមេ អាបត្តិករំ។ បដិគ្គហណញ្ចេត្ថ បមាណំ, ន តត្ថ សកសន្តកតា, សត្តាហកាលិកញ្ច និស្សគ្គិយំ, សព្ពេសម្បិ អនជ្ឈោហរណីយំ។ បត្តចីវរំ អញ្ញស្ស បរិភុញ្ជតោ អនាបត្តិ។ ឥទញ្ច កាលាតិក្កន្តម្បិ និស្សជ្ជិត្វា បច្ឆា លទ្ធំ កប្បតិ។ បត្តចីវរំ បន តំ តស្ស វិនយកម្មន្តិ កប្បតីតិ។ អវិភត្តស្សបិ ឥមស្ស ទានំ រុហតិ, ន បត្តចីវរស្ស។ វុត្តញ្ហេតំ **អដ្ឋកថាយំ** “ទ្វិន្នំ សន្តកំ ហោតិ…បេ…. សចេបិ អវិភជិត្វា សទ្ធិវិហារិកាទីនំ ទេន្តិ, អទិន្នមេវ ហោតី”តិ។ យស្ស ទានមេវ ន រុហតិ, តស្ស កុតោ អធិដ្ឋានំ។ ឯកោ ចេ បត្តចីវរំ ទសមេ ទិវសេ ឥតរស្ស ទេតិ។ តតោ បដ្ឋាយ សោ ទស ទិវសេ បរិហរិតុំ លភតិ , ន តថា សត្តាហកាលិកន្តិ សព្ពថា ឧបបរិក្ខិយមានំ សរិក្ខំ នក្ខមតីតិ ន តំ សារតោ ទដ្ឋព្ពន្តិ អាចរិយស្ស តក្កោ។ “វិនយកម្មវសេន បន អនិស្សជ្ជិត្វា សហសា វិរុជ្ឈិត្វា កស្សចិ បរិច្ចត្តម្បិ បុន បដិលភិត្វា បរិភុញ្ជិតុំ ន វដ្ដតី”តិ វុត្តំ, សចេ ទេសន្តរិតំ, សមុទ្ទន្តរិតំ វា ចីវរំ និស្សគ្គិយំ ជាតំ, តំ ឥធ ឋិតេន ភិក្ខុនា ឯកស្ស វន្ទេន ចិត្តេន ចត្តំ កត្វា អនបេក្ខិត្វា អាបត្តឹ ទេសេត្វា តស្ស វិស្សាសេន បុន គហេត្វា អធិដ្ឋាតព្ពំ, “បត្តាទីសុ ច អយមេវ នយោ”តិ ច វុត្តំ, “តាលនាឡិកេរផាណិតម្បិ សត្តាហកាលិកំ ឯវា”តិ ច។ “ទ្វិន្នំ សន្តកំ ឯកេន បដិគ្គហិតំ សត្តាហកាលិកំ សត្តាហាតិក្កមេ អាបត្តឹ ន ករោតិ , បរិភុញ្ជិតុំ បន ទ្វិន្នម្បិ ន វដ្ដតី”តិ ច “បរសន្តកំ បដិគ្គហេត្វា ឋបិតេបិ ឯសេវ នយោ”តិ ច កេចិ វទន្តិ។ ទុក្កដវត្ថុភូតំ សប្បិអាទិ និស្សជ្ជិតព្ពំ បុន បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតីតិ វិធានំ ន ទិស្សតីតិ។

ភេសជ្ជសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. វស្សិកសាដិកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦២៧. “ឯកមេវ កត្វា”តិ វចនេន វស្សិកសាដិកលក្ខណេន ញាតកានម្បិ សតុប្បាទំ ករោន្តេន ឯកមេវ គហេតព្ពន្តិ **ធម្មសិរិត្ថេរោ**។ **ចតុព្ពិធំ ខេត្ត**ន្តិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ តិវិធំ ទិស្សតិ, តំ បន ឯវំ គហេតព្ពំ, យស្មិំ ខេត្តេ បរិយេសិតុំ លភតិ, តំ **បរិយេសនខេត្តំ** នាម, “ឯវំ ករណនិវាសនាធិដ្ឋានខេត្តានិបី”តិ វុត្តំ។ ឯត្ថ បច្ឆិមេន បុរិមគ្គាហោ វេទិតព្ពោ, ន បុរិមេន បច្ឆិមគ្គាហោ, យថាលាភន្តិ អាចរិយោ។ តស្សត្ថោ – អធិដ្ឋានខេត្តេន បច្ឆិមេន បុរិមានំ តិណ្ណំ គាហោ ហោតិ, តថា និវាសនខេត្តេន ទ្វិន្នំ បុរិមានំ។ ករណខេត្តេន បន ឯកស្សេវ បុរិមស្ស គាហោ ហោតីតិ។ ឯត្ថ បន កិញ្ចាបិ ករណខេត្តនិវាសនខេត្តានំ កាលតោ នានត្តំ នត្ថិ, កិរិយតោ បន “អឌ្ឍំ កត្វា និវាសេតព្ព”ន្តិ បាឡិវចនតោ, តស្មា ទ្វិធា កត្វា វុត្តំ អញ្ញតរាភាវេន, តទត្ថសិទ្ធិតោ ច, កថំ បនេត្ថ នានត្តំ នត្ថីតិ បញ្ញាយតីតិ ចេ? បាឡិតោ, “អឌ្ឍមាសោ សេសោ គិម្ហានន្តិ កត្វា និវាសេតព្ព”ន្តិ ហិ បាឡិ, តថា **មាតិកាដ្ឋកថាតោ** (កង្ខា. អដ្ឋ. វស្សិកសាដិកសិក្ខាបទវណ្ណនា) ច។

តថាហ “បច្ឆិមោ អឌ្ឍមាសោ ករណនិវាសនខេត្តម្បី”តិ, ឥមិនា នយេន តិវិធមេវ ខេត្តន្តិបិ សិទ្ធំ។ **សមន្តបាសាទិកាយំ** បន កត្ថចិ បោត្ថកេ “ជេដ្ឋមូលបុណ្ណមាសិយា បច្ឆិមបាដិបទទិវសតោ បដ្ឋាយ យាវ កាឡបក្ខុបោសថោ, អយមេកោ អឌ្ឍមាសោ បរិយេសនខេត្តញ្ចេវ ករណខេត្តញ្ច។ ឯតស្មិញ្ហិ អន្តរេ វស្សិកសាដិកំ អលទ្ធំ បរិយេសិតុំ, លទ្ធំ កាតុញ្ច វដ្ដតិ, និវាសេតុំ, អធិដ្ឋាតុញ្ច ន វដ្ដតី”តិ បាឋោ ទិស្សតិ, សោ អបាឋោ យថាវុត្តបាឡិមាតិកាដ្ឋកថាវិរោធតោ, តស្មា តត្ថ “អលទ្ធំ បរិយេសិតុំ វដ្ដតិ, កាតុំ, និវាសេតុំ, អធិដ្ឋាតុញ្ច ន វដ្ដតី”តិ បាឋោ វេទិតព្ពោ។ ឯវំ តាវ បច្ឆិមេន បុរិមគ្គាហសិទ្ធិ វេទិតព្ពា, ន បុរិមេន ករណខេត្តាទីនំ គាហោ សម្ភវតិ។ “មាសោ សេសោ គិម្ហានន្តិ វស្សិកសាដិកចីវរំ បរិយេសិតព្ព”ន្តិ ឯត្តកមេវ ហិ វុត្តំ, ន, **អដ្ឋកថាយំ** “អយមេកោ អឌ្ឍមាសោ បរិយេសនខេត្តញ្ចេវ ករណខេត្តញ្ចា”តិ វុត្តត្តាតិ ចេ? ន, តស្ស លេខនទោសត្តា , តថា សាធិតំ។ ករណខេត្តេន បន និវាសនខេត្តគ្គាហោ អត្ថិ កាលនានត្តាភាវតោ, តេនេវ បុព្ពេ យថាលាភគ្គហណំ កតំ, តថា ច សាធិតមេវ, ន ភេទោ បនត្ថិ, បយោជនំ វុត្តមេវ។ និវាសនក្ខេត្តេន អធិដ្ឋានក្ខេត្តគ្គាហោ នត្ថិ ឯវ, ន ហិ បុរិមេន បច្ឆិមគ្គាហោ វេទិតព្ពោ។ ន បាឡិវិរោធតោតិ ចេ? ន, តទត្ថាជាននតោ។ “មាសោ សេសោ គិម្ហានន្តិ អឌ្ឍមាសោ សេសោ គិម្ហាន”ន្តិ ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទស្ស ហិ ឥតោ បដ្ឋាយាតិ អត្ថោ។ បរតោ អាបត្តិខេត្តទស្សនតោ ឥតរស្ស អនាបត្តិខេត្តភាវោ ទស្សិតោវ ហោតិ។ ទិន្នបុព្ពតោបិ ញាតកបវារិតដ្ឋានតោ និប្ផ

ទេន្តស្ស និស្សគ្គិយំ បិដ្ឋិសមយត្តា, បកតិយា វស្សិកសាដិកទាយកា នាម សង្ឃស្ស វា បុគ្គលស្ស វា អបវារេត្វា អនុសំវច្ឆរំ ទេន្តា, តត្ថ សតុប្បាទោវ វដ្ដតិ។ វត្ថភេទេ ទុក្កដន្តិ តទញ្ញេសុ។

“សចេ កត...បេ.... វស្សូបនាយិកទិវសេ អធិដ្ឋាតព្ពា...បេ.... ឆ មាសេ បរិហារំ លភតី”តិ វចនតោ អន្តោវស្សេបិ យាវ វស្សានស្ស បច្ឆិមទិវសា អកតា បរិហារំ លភតីតិ ទីបិតំ ហោតិ។ កស្មា ន វិចារិតន្តិ ចេ? អត្ថាបត្តិសិទ្ធត្តា។ “ឆ មាសេ បរិហារំ លភតី”តិ វចនេន អកតា លភតីតិ សិទ្ធមេវ, តំ កិញ្ចាបិ សិទ្ធំ, សរូបេន បន អនាគតត្តា សរូបេន ទស្សេតុំ, ទុស្សទ្ធាបយត្តា ឧបបត្តិតោ ទស្សេតុញ្ច ឥទមាវទ្ធំ អាចរិយេន, “យថា ចេត្ថ, ឯវំ កឋិនព្ភន្តរេ ឧប្បន្នចីវរម្បិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ បដិបជ្ជិតព្ព”ន្តិ **អនុគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ, តំ ទុរុត្តំ តត្ថេវ បុព្ពាបរវិរោធតោ។ យញ្ចេត្ថ អដ្ឋកថាវចនំ សាធកត្តេន វុត្តំ, តំ តមត្ថំ ន សាធេតិ។ “យទិ នប្បហោតិ យាវ កត្តិកបុណ្ណមា បរិហារំ លភតី”តិ វចនំ អប្បហោន្តស្ស យាវ កត្តិកបុណ្ណមា តាវ បរិហារខេត្តំ, តតោ បរំ ឯកទិវសោបិ ន ហោតីតិ ទីបេតិ, តស្មា អប្បហោនកភាវេន អកតាវ យាវ កត្តិកបុណ្ណមា បរិហារំ លភតិ, តតោ បរំ ន លភតីតិ សិទ្ធំ។ តថា តទេវ វចនំ កតបរិហារំ ន លភតីតិ ទីបេតិ, តស្មា កត្តិកបុណ្ណមទិវសេយេវ អធិដ្ឋាតព្ពា។ “អប្បហោន្តេ ទសាហេ អន្តោវស្សេ ករណបរិយោសានំយេវ បមាណ”ន្តិ លិខិតំ។

ឯត្ថាហ – “ឯកាហទ្វីហាទិវសេនា”តិអាទិ ន វត្តព្ពំ។ កស្មា? គិម្ហទិវសានំ អនធិដ្ឋានកាលត្តា, តស្មា ឯវ “អន្តោទសាហេ វា តទហេយេវ វា អធិដ្ឋាតព្ពា”តិ ច សាមញ្ញតោ ន វត្តព្ពំ គិម្ហទិវសានំ អធិដ្ឋានខេត្តភាវប្បសង្គតោ”តិ។ ឯត្ថ វុច្ចតិ – ន, តទត្ថាជាននតោ។ ទសាហានាគតាយ វស្សូបនាយិកាយ គិម្ហទិវសា ទសាហា ហោន្តិ, បឋមទិវសេ ច លទ្ធា និដ្ឋិតា វស្សិកសាដិកា ទសាហាតិក្កន្តាបិ វស្សូបនាយិកទិវសំ អធិដ្ឋានខេត្តំ អប្បត្តត្តា ន ច តាវ និស្សគ្គិយំ ហោតិ, វុត្តញ្ចេតំ “វស្សូបនាយិកតោ បុព្វេ ទសាហាតិក្កមេបិ អនាបត្តី”តិ។

អន្តោទសាហេ អធិដ្ឋាតព្ពាតិ ឥទំ ន អវិសេសេន ឯតស្មិំ អន្តរេ គិម្ហទិវសេបិ អធិដ្ឋាតព្ពន្តិ ឥមមត្ថំ ទីបេតុំ វុត្តំ, កិន្តុ គិម្ហទិវសេ ចេ ឧប្បន្នា, អធិដ្ឋានខេត្តេ ច អន្តោទសាហំ ហោតិ, អន្តោទសាហេ ខេត្តេយេវ អធិដ្ឋាតព្ពា, ន ខេត្តន្តិ កត្វា ទសាហំ អតិក្កមិតព្ពន្តិ ទីបេតុំ វុត្តំ។ កស្មា? គិម្ហទិវសានម្បិ គណនូបគត្តា, តស្មា អខេត្តទិវសេបិ គណេត្វា ខេត្តេ ឯវ “អន្តោទសាហេ អធិដ្ឋាតព្ពា”តិ វុត្តំ ហោតីតិ។

វស្សិកសាដិកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ចីវរអច្ឆិន្ទនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៣២. **សាម**ន្តិ សកសញ្ញិតានិយមនត្ថំ វុត្តំ។ សកសញ្ញិតាយេវ ហិ អច្ឆិន្ទាបនអច្ឆិន្ទនេសុ និស្សគ្គិយំ, តស្មា និស្សគ្គិយមូលង្គនិទស្សនមេតំ។ “ចីវរ”ន្តិ វុត្តត្តា “អចីវរំ អច្ឆិន្ទន្តស្ស ន និស្សគ្គិយ”ន្តិ វុត្តមេវ ហោតិ។ “ទត្វាតិ ទត្វា វា ទាបេត្វា វា”តិ កិញ្ចាបិ បទភាជនំ យុជ្ជតិ, អញ្ញស្ស បន សន្តកំ អញ្ញស្ស ភិក្ខុនោ ទាបេត្វា តំ សយំ វា អច្ឆិន្ទេយ្យ, តេនេវ វា អច្ឆិន្ទាបេយ្យាតិ អនិដ្ឋប្បសង្គភយា ន វុត្តំ, អត្ថតោ បន អត្តនោ សន្តកំ អញ្ញេន សទ្ធិវិហារិកាទិនា ទាបេត្វា, អញ្ញស្ស សន្តកំ វា តស្ស វិស្សាសា ទាបេត្វា តំ អច្ឆិន្ទេយ្យ វា អច្ឆិន្ទាបេយ្យ វា និស្សគ្គិយន្តិ វេទិតព្ពំ, តញ្ច ខោ អនបេក្ខោ ទត្វា។ យទិ ឯវំ “ចជិត្វា ទិន្នំ អច្ឆិន្ទិត្វា គណ្ហន្តោ ភណ្ឌគ្ឃេន ការេតព្ពោ”តិ ឥទំ កិន្តិ ចេ? សកសញ្ញាយ អគ្គហេត្វា អញ្ញាយ ថេយ្យាយ គណ្ហន្តំ សន្ធាយ វុត្តំ, តេនេវ វុត្តំ “សកសញ្ញាយ គហិតត្តា បនស្ស បារាជិកំ នត្ថី”តិ, អបិច “អនាបត្តិ សោ វា ទេតិ, តស្ស វា វិស្សសន្តោ គណ្ហាតី”តិ វចនតោបិ តំ សិទ្ធមេវ។ ឯត្តាវតា តាវកាលិកំ កត្វា ទិន្នំ អច្ឆិន្ទន្តស្ស អនាបត្តិ សាធិតា ហោតិ។ “អម្ហាកំ សន្តិកេ ឧបជ្ឈំ គណ្ហិស្សតី”តិអាទិវចនំ សាមណេរស្ស ទានំ ទីបេតិ, តញ្ច ឥធ នាធិប្បេតំ។ **បាឡិយំ** (បារា. ៦៣៣-៦៣៤) ឧបសម្បន្នេ តិកបាចិត្តិយំ វិយ អនុបសម្បន្នេ តិកទុក្កដម្បិ អាគតន្តិ ចេ? ន, តទធិប្បាយាជាននតោ។ អនុបសម្បន្នកាលេ ឯវំ ទត្វា អញ្ញស្ស សន្តិកេ ឧបសម្បន្នំ ទិស្វា កុបិតោ ចេ អច្ឆិន្ទតិ, ឧបសម្បន្នស្សេវ វា “សិក្ខំ បច្ចក្ខាយ តុម្ហាកំ សន្តិកេ ឧបសម្បជ្ជិស្សាមី”តិ វទន្តស្ស ទត្វា បុន អច្ឆិន្ទតិ ចេ, និស្សគ្គិយន្តិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។

៦៣៣. សកឹ អាណត្តោ ពហុកម្បិ អច្ឆិន្ទតិ, និស្សគ្គិយន្តិ ឯកពទ្ធត្តា ឯកំ បាចិត្តិយំ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ **“អាណត្តោ ពហូនិ គណ្ហាតិ, ឯកំ បាចិត្តិយ”**ន្តិ។ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** បន “វត្ថុគណនាយ អាបត្តិយោ”តិ វុត្តំ, តំ អាណត្តិយា ពហុត្តា “សព្ពានិ គណ្ហា”តិ វទន្តស្ស គាហំ សន្ធាយ វុត្តំ, តេនេវ តត្ថ វុត្តំ “ឯកវាចាយ សម្ពហុលា អាបត្តិយោ”តិ។ ឯវំ សន្តេ បាឡិវចនំ, អដ្ឋកថាវចនទ្វយញ្ច អញ្ញមញ្ញំ សមេតិ, បរសន្តកម្បិ និស្សគ្គិយំ ហោតិ បំសុកូលញ្ច, តេន “ទុស្សន្តេ ពទ្ធរូបិយំ វិយា”តិ វុត្តំ, តំ តទត្ថនិយមទស្សនត្ថំ វុត្តំ, យថាវត្ថាទិតំ អច្ឆិន្ទនចិត្តេន សចិត្តកំ, វចីកម្មំ បន កេវលំ អច្ឆិន្ទាបេន្តស្សេវ “ទេហី”តិ ពលក្ការេន គណ្ហតោបិ វេទិតព្ពំ, តំ ន យុត្តំ

“អនាបត្តិ សោ វា ទេតី”តិ វចនតោ។ “គុម្ពេ វា ទុម្ពេ វា ទេតិ, អនាបត្តិយេវា”តិ មាតិកាដ្ឋកថាវចនតោ វាតិ ចេ? ន, ឧភយត្ថ អត្តនោ រុចិយា ទាតុំ សន្ធាយ វុត្តត្តា, បសយ្ហាវហារេ អនាបត្តិប្បសង្គតោ ច។ “ភិក្ខុស្ស សាមំ ចីវរំ ទត្វា”តិ បាឡិវចនតោ ច **មាតិកាដ្ឋកថាយ** អង្គវវត្ថានេ ‘ឧបសម្បន្នតា’តិ វុត្តត្តា ច ឧភយត្ថ ទានហរណេសុ ភិក្ខុភាវោ ឥច្ឆិតព្ពោតិ ទីបេតី”តិ វទន្តិ, ឥទមយុត្តន្តិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។ កស្មា? អនុបសម្បន្នស្ស ចីវរំ ទត្វា តំ ឧបសម្បន្នកាលេ អច្ឆិន្ទន្តស្ស អនាបត្តិប្បសង្គតោ។ “អនុបសម្បន្នស្ស ចីវរំ វា អញ្ញំ វា បរិក្ខារំ ទត្វា...បេ.... អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ វចនតោ ទុក្កដំ តត្ថ ហោតីតិ ចេ? នាសិទ្ធត្តា, ទានកាលេ ឯវ ឧបសម្បន្នតា បមាណន្តិ អសិទ្ធមេតំ **អដ្ឋកថាយ** វា **បាឡិយា** វា យុត្តិតោ វា, តស្មា តំ ន យុត្តន្តិ អត្ថោ។ អនុបសម្បន្នស្ស ចីវរំ ទត្វា តស្សេវ អនុបសម្បន្នកាលេយេវ ចីវរំ អច្ឆិន្ទន្តស្ស ទុក្កដំ, ឧបសម្បន្នកាលេ វា ទត្វា អនុបសម្បន្នកាលេ អច្ឆិន្ទន្តស្ស ទុក្កដន្តិ តស្ស វចនស្ស ឥទំ វិកប្បន្តរញ្ច សម្ភវតិ, តស្មា (បារា. ៦៣១ អាទយោ) វិកប្បន្តរស្ស សម្ភវតោ ច ន យុត្តំ, យស្មា អនុបសម្បន្នកាលេ ទត្វា ឧបសម្បន្នកាលេ អច្ឆិន្ទន្តស្ស វិសុំ ទុក្កដំ ន បញ្ញត្តំ, តស្មា បុរាណចីវរធោវាបនាទិសិក្ខាបទេសុ វិយ អបរភាគេ ឧបសម្បន្នតា ចេត្ថ បមាណំ, តស្មា “ឧបសម្បន្នតា”តិ អង្គេសុ វុត្តត្តា ច តំ ន យុត្តន្តិ អត្ថោ។ ឯត្ថ “បច្ឆាសីសន្តស្សេវ ទានមធិប្បេតំ, ន និស្សដ្ឋទាន”ន្តិ **ធម្មសិរិត្ថេរោ** វទតិ កិរ, វីមំសិតព្ពំ។

ចីវរអច្ឆិន្ទនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. សុត្តវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៣៧. ឆដ្ឋេ កិញ្ចាបិ “សាមំ សុត្តំ វិញ្ញាបេត្វា”តិ វុត្តំ, **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** បន “ចីវរត្ថាយ សាមំ វិញ្ញត្តំ សុត្ត”ន្តិ អវត្វា កេវលំ “ចីវរត្ថាយ វិញ្ញាបិតសុត្ត”ន្តិ អង្គេសុ វុត្តត្តា អញ្ញេន ចីវរត្ថាយ វិញ្ញត្តំ សុត្តម្បិ សង្គហំ គច្ឆតីតិ វេទិតព្ពំ។ **សាម**ន្តិ ចេត្ថ កស្សចិ និយមនំ។ “សាមំ វិញ្ញាបេត្វា”តិ កិញ្ចាបិ វុត្តំ, តថាបិ “សាមំ វាយាបេយ្យា”តិ អត្តនោ អត្ថាយ វាយាបេយ្យាតិ ឯវំ សម្ពន្ធោ, អត្ថោ ច វេទិតព្ពោ, **បាឡិយំ** បន អាសន្នបទេន យោជនា កតា, តស្មា សាមំ វិញ្ញត្តំ សុត្តន្តិ អញ្ញវិញ្ញត្តំ កប្បិយំ អាបជ្ជតិ, ហត្ថកម្មយាចនវសេន លទ្ធតន្តវាយោបិ កប្បិយោ។ វិកប្បនុបគបច្ឆិមប្បមាណំ ចេ, តន្តេ វីតំយេវ សតី អធិដ្ឋាតព្ពំ, បុន អធិដ្ឋានកិច្ចំ នត្ថិ អធិដ្ឋិតេន ឯកីភាវូបគមនតោ។ “សចេ បន បរិច្ឆេទំ ទស្សេត្វាវ ចិនសាដកំ វិយ, អន្តរន្តរា អធិដ្ឋិតំ ហោតិ, បុន អធិដ្ឋាតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ “បដិលាភេនាតិ វចនេន វាយាបេត្វា បបេស្សាមីតិអាទិ ឯកស្មឹ អន្តោគធំ ហោតី”តិ វទន្តិ។

សុត្តវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. មហាបេសការសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៤២. វិសិដ្ឋំ កប្បញ្ច តស្ស វចនេន វិសិដ្ឋំ កតញ្ច បមាណំ, ន អាមិសទានំ។ កេសុចិ បោត្ថកេសុ “ចីវរ”ន្តិ ឧទ្ធរិត្វា វិភាគោ វុត្តោ, តំ ន សមេតីតិ។

មហាបេសការសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. អច្ចេកចីវរសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៤៦. “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, អច្ចេកចីវរំ បដិគ្គហេត្វា និក្ខិបិតុ”ន្តិ, “យាវ បវារណា បវារិតា”តិ ច យំ វុត្តំ, តេ បន ភិក្ខូ តស្ស វចនស្ស អត្ថំ មិច្ឆា គហេត្វា អច្ចេកចីវរំ និក្ខិបន្តា ចីវរកាលសមយំ អតិក្កាមេសុំ។ កិមិទំ វិភត្តំ, ឧទាហុ អវិភត្តន្តិ? វិភត្តំ, បុគ្គលិកំ វា។ តេនេវ បរតោ “អម្ហាកំ, អាវុសោ, អច្ចេកចីវរានី”តិ វុត្តំ, អវិភត្តំ បន សង្ឃិកត្តា ន កស្សចិ និស្សគ្គិយំ ករោតិ។

អបិច “អច្ចេកចីវរំ បដិគ្គហេត្វា និក្ខិបិតុ”ន្តិ ឥមិនា សាមញ្ញវចនេន វស្សូបនាយិកទិវសតោ បដ្ឋាយ, បិដ្ឋិសមយតោ បដ្ឋាយ វា យាវ បវារណា និក្ខិបិតុំ វដ្ដតិ ឯវ សង្ឃិកត្តា, បុគ្គលិកម្បិ “វស្សំវុត្ថកាលេ គណ្ហថា”តិ ទិន្នត្តា។ តាទិសញ្ហិ យាវ វស្សំវុត្ថោ ហោតិ, តាវ ន តស្សេវ, ទាយកស្ស សន្តកំ ហោតិ, តថា ឥតោ តតិយវស្សេ, ចតុត្ថវស្សេ វា “បវារណាយ គណ្ហថា”តិអាទិនា ទិន្នម្បិ និក្ខិបិត្វា យថាទានមេវ គហេតព្ពំ។ អយមត្ថោ **អដ្ឋកថាយំ** (បារា. អដ្ឋ. ២.៦៤៦-៩ អាទយោ) បាកដោ។ តានិ ចីវរកាលសមយាតិក្កមេ ន និស្សគ្គិយានីតិ ចេ? ន, ឧទ្ទិស្ស ទិន្នត្តា។ យស្មា អយំ សមយោ “កាលេបិ អាទិស្ស ទិន្ន”ន្តិ ឯត្ថ “កាលោ”តិ អាគតោ, **គណភោជនសិក្ខាបទា**ទីសុ “សមយោ”ត្វេវ អាគតោ, តស្មា ឥធ តេសំ ឯកត្ថតាទស្សនត្ថំ ឯកតោ “ចីវរកាលសមយោ”តិ

វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **មាតិកាយំ** បនេត្ថ តាទិសំ ចីវរំ អត្តនោ សន្តកភាវំ ឧបគតំ បុគ្គលិកំ សន្ធាយ វុត្តំ, តេនេវាហ **“ភិក្ខុនោ បនេវ អច្ចេកចីវរំ ឧប្បជ្ជេយ្យា”**តិ។ អត្តនោ កុដិយា វស្សំវុត្ថស្ស ភិក្ខុនោ ហិ ទាតុំ អលភន្តោ អន្តោវស្សេ ឯវ ទានកិច្ចំ បរិនិដ្ឋាបេត្វា គច្ឆតិ, តថា សង្ឃស្ស។ តស្មា ឥទំ អច្ចេកចីវរំ អត្ថិ ឧប្បន្នកាលតោ បដ្ឋាយ សង្ឃស្ស វា បុគ្គលស្ស វា សន្តកភាវំ ឧបគច្ឆន្តំ, យំ ន វស្សាវាសិកភាវេន ទិន្នំ, អត្ថិ ឧប្បន្នកាលតោ បដ្ឋាយ អនុបគន្ត្វា វស្សំវុត្ថកាលេយេវ បុគ្គលស្ស វា សង្ឃស្ស វា ឧបគច្ឆន្តំ, យំ វស្សាវាសិកភាវេន ឧប្បជ្ជិត្វា សមយេ ទិន្នំ, អត្ថិ សមយេ ទិន្នម្បិ បុគ្គលស្ស សន្តកភាវំ អនុបគច្ឆន្តំ, សង្ឃសន្តកភាវំ វា ទាយកសន្តកភាវំ វា ឧបគច្ឆន្តំ, ឦទិសំ សន្ធាយ “សញ្ញាណំ កត្វា និក្ខិបិតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ ឥទំ អតិរេកសំវច្ឆរម្បិ និក្ខិបិតុំ លភតិ អត្តនោ សន្តកភាវំ អនុបគតត្តា, តស្មា “ទសាហានាគត”ន្តិ ឥតោ អញ្ញំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ សិទ្ធមេតន្តិ។ ទសាហតោ បុរេតរំ លភិត្វា យាវ បវារណា និក្ខិបិតុំ ន លភតិ, តស្មា សកភាវូបគតមេវ អធិដ្ឋាតព្ពំ, តំយេវ សន្ធាយ “ទសាហានាគត”ន្តិ វុត្តំ, យតោ “អន្តោសមយេ អធិដ្ឋេតិ, វិកប្បេតី”តិ **អនាបត្តិវារេ** វុត្តំ។ សញ្ញាណំ កត្វា និក្ខិបិតព្ពកំ បន បរស្ស ទាតព្ពតាយ សកភាវំ អនុបគតំ, ន ហិ តំ សន្ធាយ “អធិដ្ឋេតិ, វិកប្បេតី”តិ សក្កា វត្តុំ, ន ច តំ ឥមស្មិំ អត្ថេ និស្សគ្គិយំ ហោតិ សង្ឃស្ស និស្សគ្គិយាភាវតោ, **អដ្ឋកថាយ**ម្បិ អយមត្ថោ សុដ្ឋុ បាកដោវ។ កតមំ សញ្ញាណំ កត្វា និក្ខិបិតព្ពន្តិ ចេ? បរសន្តកំ ចីវរំ សង្ឃិកមេវ ហោតិ, តតោ “សល្លក្ខេត្វា សុខំ ទាតុំ ភវិស្សតី”តិ ឥមិនា ហិ បរស្ស សន្តកភាវោ ទស្សិតោ។

“តតោ បរំ ឯកទិវសម្បិ បរិហារោ នត្ថីតិ ទសាហបរមតោ ឧទ្ធំ អនុបគតត្តា”តិ លិខិតំ, ឥតោ សមយតោ ឧទ្ធមេវ ទសាហស្ស អនុបគតត្តា សមយតោ បរំ ទសាហំ ន លភតីតិ កិរស្ស អធិប្បាយោ។ **“ឯតំ បរិហារំ លភតិយេវា”**តិ ឯត្ថ “ឯកាទសមំ អរុណំ ចីវរមាសេ ឧដ្ឋេតី”តិ ការណំ លិខិតំ។ **អនុគណ្ឋិបទេ** បន “អនធិដ្ឋហិត្វា ឯកាទសទិវសេ និក្ខិបិតុំ លភតី”តិ វទន្តោ ភគវា ឥតរម្បិ អនច្ចេកចីវរាទិ អនុជានាតិ, អច្ចេកចីវរមុខេនាតិ អបរេ”តិ វុត្តំ។ ឯត្ថ កតរំ សុភាសិតំ? ឧភយម្បីតិ ឯកេ។ កថំ? បឋមំ “អច្ចេកចីវរស្ស អនត្ថតេ កឋិនេ ទសទិវសាធិកោ មាសោ, អត្ថតេ កឋិនេ ទសទិវសាធិកា បញ្ចមាសា”តិ ឥមិនា សមេតិ, **អនុគណ្ឋិបទ**លទ្ធិយា ហិ ឯត្ថ “ឯកាទសទិវសាធិកោ”តិ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ, ទុតិយំ “ទសាហានាគតន្តិ…បេ…. ទសាហេន អសម្បត្តាតិ អត្ថោ”តិ ឥមិនា សមេតិ។ ឥមស្ស នយស្ស វសេន “បញ្ចមិតោ បដ្ឋាយ ឧប្បន្នស្ស ចីវរស្ស និធានកាលោ ទស្សិតោ ហោតី”តិ បាឡិ យុជ្ជតិ។ តថា **គណ្ឋិបទ**លទ្ធិយា “នវាហានាគតំ កត្តិកតេមាសិកបុណ្ណម”ន្តិ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ, តស្ស វសេន “កាមញ្ចេស ទសាហបរមំ អតិរេកចីវរំ ធារេតព្ពន្តិ ឥមិនាវ សិទ្ធោ, អដ្ឋុប្បត្តិវសេន បន អបុព្ពំ វិយ អត្ថំ ទស្សេត្វា សិក្ខាបទំ ឋបិត”ន្តិ អយំ បាឡិ យុជ្ជតិ។ កោ បនេត្ថ សារោតិ? យោ បច្ឆា វុត្តោ, សោវ សារោ។ តេនេវ អដ្ឋកថាចរិយេន “បញ្ចមិតោ បដ្ឋាយា”តិ វុត្តំ។ បោរាណគណ្ឋិបទេហិ អដ្ឋកថាយ ច សទ្ធិំ សំសន្ទនតោ, “ទសាហានាគត”ន្តិ បាឡិយា សំសន្ទនតោ ច ឯត្ថ **គណ្ឋិបទ**លទ្ធិបិ បាឡិយា សមេតិ។

កថំ? យស្មា បវារណាទិវសេ អរុណុគ្គមនេ ភិក្ខុ វស្សំវុត្ថោ ហោតិ, តស្មា ឥមិនា ទសមេន អហេន សទ្ធិំ ឆដ្ឋិតោ បដ្ឋាយ នវទិវសា ទស អហានីតិ ទសាហំ, តេន **ទសាហេន**, សហយោគត្ថេ ករណវចនំ។ កត្តិកតេមាសិកបុណ្ណមា ចីវរសមយំ អសម្បត្តាតិ កត្វា “អនាគតា”តិ វុច្ចតិ។ យថា អបរកត្តិកបុណ្ណមាយ វស្សិកសាដិកំ បច្ចុទ្ធរិត្វា វិកប្បេន្តោ “ចាតុមាសំ អធិដ្ឋាតុំ តតោ បរំ វិកប្បេតុ”ន្តិ វុច្ចតិ , ឯវំសម្បទមិទន្តិ។ ឯត្ថ វុច្ចតីតិ ចេ? ន, ឥមស្ស និប្បយោជនភាវប្បសង្គតោ។ អច្ចេកចីវរបដិគ្គហណកាលំ និយមិតន្តិ ចេ? ន, “ឆដ្ឋិតោ បដ្ឋាយ ឧប្បន្នចីវរំ អច្ចេកមេវ ន ហោតិ។ បឋមកឋិនេន សិទ្ធត្តា”តិ **បោរាណដ្ឋកថាគណ្ឋិបទេសុ** វុត្តត្តា តតោ ឧបរិ “អច្ចេកចីវរ”ន្តិ វុច្ចតិ, បដិគ្គណ្ហន្តស្ស អាបត្តិសង្គហោ ច។ ន ច សា អាបត្តិ **បាឡិយា, អដ្ឋកថាយ**, យុត្តិតោ វា សម្ភវតិ។ អដ្ឋុប្បត្តិមត្តវសេន វុត្តន្តិ ចេ? ន, ទសាហាធិច្ចការិកា អដ្ឋុប្បត្តិបាយំ ន ទិស្សតិ។ “ភិក្ខូ អច្ចេកចីវរំ បដិគ្គហេត្វា ចីវរកាលសមយំ អតិក្កាមេន្តី”តិ ឯត្ថ ឯត្តិកា ឯវ ហិ អដ្ឋុប្បត្តិ។ តថា ហិ **បរិវារេ** (បរិ. ៤៧-៥៣) “កិស្មិំ វត្ថុស្មិ”ន្តិ អារភិត្វា ឯត្តកមេវ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ អច្ចេកចីវរំ ចីវរកាលំ នាតិក្កាមេតព្ពំ, ឥតរំ អតិក្កាមេតព្ពន្តិ ទស្សនត្ថំ ឥទំ បញ្ញត្តន្តិ ចេ? ន, អច្ចេកចីវរស្សេវ អបរាធទស្សនតោ, វិសេសការណាភាវា , “កាមញ្ចេស ទសាហបរមំ អតិរេកចីវរំ ធារេតព្ពន្តិ ឥមិនាវ សិទ្ធោ”តិអាទិវចនវិរោធតោ ច យថាវុត្តវចនាសម្ភវតោ ច។

កថំ? ទសាហេន សហ កត្តិកបុណ្ណមា “អនាគតា”តិ ហិ វុត្តេ ទសាហតោ អញ្ញា សា បុណ្ណមាតិ អាបជ្ជតិ។ អនញ្ញា ចេ, **សហ**-សទ្ទោ ន សម្ភវតិ, ន ហិ អត្តនាវ អត្តនោ យោគោ សម្ភវតិ, **អនាគត**-សទ្ទោ ច ន សម្ភវតិ។ អាគតា សម្បត្តា ឯវ ហិ សា បុណ្ណមា។ ចីវរសមយស្ស អនន្តរត្តា ឯកីភាវំ អនាគតត្តា អនាគតាយេវាតិ ចេ? ន, តថាបិ **អនាគត**-សទ្ទស្ស សម្ភវតោ, អាគមនសម្ភវេ សតិយេវ ហិ **អនាគត**-សទ្ទោ សម្ភវតិ, ន ហិ និព្ពានំ, បញ្ញត្តិ វា “អនាគតា”តិ វុច្ចតិ។ និព្ពានំ វិយ ខណត្តយំ, សា ច បុណ្ណមា ន កទាចិ សមយភាវំ ជាបុណាតីតិ អយុត្តមេវ។ “តតោ បរំ វិកប្បេតុ”ន្តិ បន វចនំ បិដ្ឋិសមយំ គហេត្វា ឋិតត្តា សម្ភវតិ។ អបិច បវារណាយំ អរុណេ

ច ឧន្និតេ សា បុណ្ណមា ចីវរសមយំ ឯកាហានាគតា ឯវាបជ្ជតិ បុព្ពេ សហយោគបត្តត្តា។ ឯវំ សន្តេ ឯកីភាវគតាបិ សា ចីវរសមយំ អនាគតា ឯវ ជាតាតិ សព្ពទា ន តថាវិគ្គហករណវចនត្ថំ កោចិទេវ វចនតោ ទីបេតីតិ វេទិតព្ពំ។

កិមត្ថំ បនេត្ថ "ទសទិវសាធិកោ មាសោ"តិអាទិ វុត្តន្តិ? តំ បារិបូរិសម្ភវតោ។ បញ្ចមិយញ្ហិ បុរេ អរុណំ ឧប្បន្នអច្ចេកចីវរស្ស ទសទិវសាធិកោ មាសោយេវ បរិបូរេតិ កត្វា តថា វុត្តំ។ អបិច តស្សា បញ្ចមិយា ទិវសភាគោបិ សម្បត្តាយ រត្តិយា "ហិយ្យោ"តិ វុច្ចតិ, បគេវ បុរេ អរុណំ, តេនេវាហ "ហិយ្យោ ខោ, អាវុសោ, អម្ហាក"ន្តិអាទិ។ "ឯវំ សន្តេ 'ឆដ្ឋិតោ បដ្ឋាយា'តិ វុត្តបឋមបាឋស្ស វសេន 'អនច្ចេកចីវរម្បិ បច្ចុទ្ធរិត្វា ឋបិតំ តិចីវរម្បិ ឯតំ បរិហារំ លភតិយេវា'"តិ ច "ទសទិវសាធិកោ មាសោ"តិអាទិ ច យំ លិខិតំ។ តំ ន, "បញ្ចមិតោ បដ្ឋាយា"តិ បាឋេ សដ្ឋិតេវ ឯតេន បរិយាយេន យថាវុត្តអត្ថសម្ភវតោ, ន តានិ ឋានានិ បុន សជ្ជិតានិ។ យថាឋិតវសេនេវ អជ្ឈុបេក្ខិតព្ពានីតិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។ ឥទំ សិក្ខាបទំ បុណ្ណមាយំ អនិស្សគ្គិយត្ថមេវាតិ **ឧបតិស្សត្ថេរោ**។ "បវារណាមាសស្ស ជុណ្ហបក្ខបញ្ចមិតោ បដ្ឋាយា"តិ បាឋេ សដ្ឋិតេ ឯតេន បរិយាយេន យថាវុត្តោ ឧប្បន្នស្ស ចីវរស្ស និធានកាលោ ទស្សិតោ ហោតិ, "អច្ចេកចីវរន្តិ អច្ចាយិកចីវរំ វុច្ចតី"តិអាទិ បាឋោ។ "ឆដ្ឋិតោ បដ្ឋាយា"តិ ច "កាមញ្ចេស ទសាហបរម"ន្តិអាទិ ច យំ លិខិតំ, តំ ន បាឋោ, តស្មា ឯកាទសទិវសំ បរិហារំ លភតីតិ កត្វា អាចរិយេន "បញ្ចមិតោ បដ្ឋាយា"តិ លិខាបិតោ កិរ។ "បវារណាមាសស្ស ជុណ្ហបក្ខឆដ្ឋិតោ បដ្ឋាយ បន ឧប្បន្នំ អនច្ចេកចីវរម្បិ បច្ចុទ្ធរិត្វា ឋបិតំ តិចីវរម្បិ ឯតំ បរិហារំ លភតិយេវាតិ បាឋោ"តិ ច "អច្ចេកចីវរស្ស អនត្ថតេ កឋិនេ ឯកាទសទិវសាធិកោ មាសោ, អត្ថតេ កឋិនេ ឯកាទសទិវសាធិកា បញ្ចមាសាតិ បាឋោ"តិ ច ឯត្ថ បបញ្ចេន្តិ, តស្មា សុដ្ឋុ សល្លក្ខេត្វា កថេតព្ពំ, គុណ្ឋិភូតេន វា ភវិតព្ពំ។

អច្ចេកចីវរសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. សាសង្កសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៥២. "**តិណ្ណំ ចីវរានំ អញ្ញតរំ ចីវរ**ន្តិ ឥទំ តិចីវរេ ឯវ អយំ វិធិ, ឥតរស្មឹ យថាសុខន្តិ ទស្សនត្ថំ វុត្ត"ន្តិ វទន្តិ។ "អតិរេកឆារត្តំ វិប្បវសន្តី"តិ តស្មឹយេវ សេនាសនេ វាសោ ន វិប្បវាសោតិ កត្វា វុត្តំ។ កស្មា? ចីវរប្បវត្តិជាននតោ។ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ "អារញ្ញកំ នាម សេនាសនំ បញ្ចធនុសតិកំ បច្ឆិម"ន្តិ វចនតោ អតិរេកតោបិ វុត្តំ, អារញ្ញកមេវ បន សេនាសនំ ហោតិ, ធុតង្គំ រក្ខតិ ចីវរប្បវត្តិជាននបលិពោធសម្ភវតោ។

៦៥៣. "គាវុតតោ អតិរេកប្បមាណេន លភតី"តិ យំ វុត្តំ, តំ កថំ បញ្ញាយតីតិ ចេ? "សិយា ច តស្ស ភិក្ខុនោ កោចិទេវ បច្ចយោ តេន ចីវរេន វិប្បវាសាយា"តិ វចនតោ។ យោជនប្បមាណេបិ សិយាតិ ចេ? ន, "បុន គាមសីមំ ឱក្កមិត្វា វសិត្វា បក្កមតី"តិ អនាបត្តិវារេ អនុញ្ញាតត្តា។ យទិ ឯវំ "យោជនប្បមាណេ ន លភតី"តិ ឥទំ កិន្តិ? ឥទំ និពទ្ធាវាសវសេនេវ វុត្តំ។ តត្ថ ធុតង្គំ ភិជ្ជតីតិ? ន ភិជ្ជតិ, កិន្តុ ន ឥធ ធុតង្គាធិការោ អត្ថីតិ។ អថ កស្មា "អយំ ធុតង្គចោរោតិ វេទិតព្ពោ"តិ វុត្តន្តិ? អសម្ភវតោ។ កថំ បញ្ញាយតីតិ? អង្គេសុ អភាវតោ។ ធុតង្គធរស្ស បតិរូបសេនាសនទីបនតោ ធុតង្គធរតា តស្ស សិទ្ធា។ វចនប្បមាណតោតិ ចេ? ន, វចនប្បមាណតោ ច **បាឡិយេវ** បមាណំ។ "អនាបត្តិ បុន គាមសីមំ ឱក្កមិត្វា វសិត្វា បក្កមតី"តិ ហិ វុត្តំ។ គាមសីមា និក្ខមិត្វា កិត្តកំ កាលំ វសិត្វា បក្កមិតព្ពន្តិ ចេ? បុនទិវសេយេវ, តស្មា អដ្ឋមោ អរុណោ និពទ្ធាវាសេ វា គន្តព្ពដ្ឋានេ វា ឧដ្ឋេតព្ពោតិ ឯកេ។ អន្តោឆារត្តន្តិ ឯកេ។ យាវ និពទ្ធាវាសំ ន កប្បេតីតិ ឯកេ។ យាវ មគ្គបរិស្សមវិនោទនាតិ ឯកេ។ សតិ អន្តរាយេ អន្តោឆារត្តំ វសតិ, អនាបត្តិ។ និពទ្ធាវាសកប្បនេ សតិ អរុណុគ្គមនេ អាបត្តិ។ សចេ តំសត្តមោ ទិវសោ, តទហេវ និក្ខិត្តចីវរំ គហេតព្ពំ, បច្ចុទ្ធរិតព្ពំ វាតិ ឯកេ។ សចេ អន្តរា នវមគ្គបាតុភាវេន វា នវគាមសន្និវេសេន វា, តំ សេនាសនំ អង្គសម្បត្តិតោ បរិហាយតិ។ តទហេវ ចីវរំ គហេតព្ពំ វា បច្ចុទ្ធរិតព្ពំ វា។ ឆារត្តំ វិប្បវសន្តស្ស ចេ បរិហាយតិ, អនាបត្តិ អនុញ្ញាតទិវសត្តាតិ ឯកេ។ អាបត្តិ ឯវ អនង្គសម្បត្តិតោតិ ឯកេ។ យុត្តតរំ បនេត្ថ វិចារេត្វា គហេតព្ពំ។ សចេ ធុតង្គធរោ ហោតិ, គាមសីមាយំ អវសិត្វា បច្ឆិមប្បមាណយុត្តេ ឋានេ វសិត្វា បក្កមិតព្ពំ។ បឋមំ ពទ្ធអវិប្បវាសសីមោ ចេ គាមោ ហោតិ, អញ្ញស្មិម្បិ មាសេ អន្តោសីមាយ វសតោ អនាបត្តិ។ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** "យថាវុត្តសេនាសនេ វសន្តេនាបិ ឆារត្តមេវ ចីវរំ គាមេ និក្ខិបិតព្ពន្តិ អធិប្បាយេន អញ្ញំ អន្តោឆារត្តម្បិ អញ្ញម្បិ វសតោ អាបត្តិយេវា"តិ វុត្តំ។

សាសង្កសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. បរិណតសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៥៧. ទេថាវុសោ អម្ហាកន្តិ ឯត្ថ អកតវិញ្ញត្តិ ហោតិ ន ហោតីតិ? ហោតិ, យទិ ឯវំ អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទស្ស ច ឥមស្ស ច កោ នានាករណន្តិ? តំ អញ្ញាតកអប្បវារិតេយេវ វិញ្ញាបេន្តស្ស, ឥទំ ញាតកបវារិតេបិ, តំ អនច្ឆិន្នចីវរស្សេវ, ឥទំ តស្សាបិ, តំ ចីវរំយេវ វិញ្ញាបេន្តស្ស, ឥទំ អចីវរម្បិ។ ឯវំ សន្តេ ឥទំ តំ អន្តោកត្វា ឋិតំ ហោតិ, តស្មា ទ្វិន្នម្បិ អង្គសម្បត្តិយា សតិ កេន ភវិតព្ពន្តិ? ឥមិនា ភវិតព្ពំ ឥមស្ស និប្បទេសតោតិ ឯកេ។ ទ្វីហិបិ ភវិតព្ពំ ឧភិន្នម្បិ អង្គសិទ្ធិតោតិ ឯកេ។ ឥមានិ តស្ស អង្គានិ វិកប្បនុបគចីវរតា, សមយាភាវោ, អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិ, តាយ ច បដិលាភោតិ ចត្តារិ។ ឥមស្ស បន សង្ឃេ បរិណតភាវោ, ញត្វា អត្តនោ បរិណាមនំ, បដិលាភោតិ តីណិ។ ឯត្ថ បឋមោ វាទោ អយុត្តោ កត្វាបិ ឱកាសំ **អដ្ឋកថាយំ, បរិវារេ** ច អវិចារិតត្តា។ យទិ ឯវំ តត្ថ អង្គេសុ “អនញ្ញបរិណតតា”តិ វត្តព្ពន្តិ ចេ? ន វត្តព្ពំ, អត្ថតោ សិទ្ធត្តា។ បរិណតសិក្ខាបទទ្វយសិទ្ធិតោ, បរិណតសញ្ញិតោ, អាបត្តិសម្ភវតោ ច “មយ្ហម្បិ ទេថា”តិ វទតិ, “វដ្ដតី”តិ អនុទិដ្ឋំ, “អម្ហាកម្បិ អត្ថី”តិ វុត្តត្តា វដ្ដតិ។ “សង្ឃស្ស បរិណតំ…បេ.… អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ ឯត្ថ “បុគ្គលស្សា”តិ ន វុត្តំ, យតោ សុទ្ធបាចិត្តិយវសេន អាគតត្តា។ “អញ្ញចេតិយស្សា”តិ ន វុត្តំ សង្ឃស្ស អចេតិយត្តា, តស្មាយេវ “ចេតិយស្ស បរិណតំ…បេ.… អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ ឯត្ថាបិ “អញ្ញសង្ឃស្ស អញ្ញបុគ្គលស្សា”តិ ន វុត្តំ។ “យតោ តថា ឥធ ច ‘បុគ្គលស្ស បរិណតំ…បេ.… អាបត្តិ ទុក្កដស្សា’តិ ឯត្ថ ច ‘អត្តនោបិ’តិ កិញ្ចាបិ ន វុត្តំ, តថាបិ សម្ភវតី”តិ វទន្តិ។ តំ បន ឥធ អត្តនោ បរិណាមនាធិការត្តា ឥមស្ស សិក្ខាបទស្ស ន វុត្តន្តិ ឯកេ។ តតុត្តរិសិក្ខាបទេ “អញ្ញស្សត្ថាយា”តិ (បារា. អដ្ឋ. ២.៥២៦) បទំ វិយាតិ ឯកេ។ តំ ន, ឯត្ថ បុគ្គលបរិណាមនសិក្ខាបទេ អវុត្តត្តា។ **ធម្មសិរិត្ថេរោ** បនាហ –

> “អត្តនោ អញ្ញតោ លាភំ, សង្ឃស្សញ្ញស្ស វា នតំ;
> បរិណាមេយ្យ និស្សគ្គិ, បាចិត្តិយម្បិ ទុក្កដ”ន្តិ។

តស្សត្ថោ – សង្ឃស្ស បរិណតំ អត្តនោ បរិណាមេយ្យ និស្សគ្គិយំ។ តទេវ អញ្ញតោ បរិណាមេយ្យ បាចិត្តិយំ។ អញ្ញស្ស បរិណតំ អត្តនោ វា បរស្ស វា បរិណាមេយ្យ ទុក្កដន្តិ, តស្មា អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិអាទីសុ វុត្តាបត្តិសម្ភវតោ ឥធ បរិណតទ្វយេ “អត្តនោ”តិ បទំ ន វុត្តំ។ តស្មិញ្ហិ វុត្តេ ទុក្កដមត្តប្បសង្គោ សិយា, អវុត្តេ បនេតេសុ វុត្តាបត្តីនំ យថាគមមញ្ញតរា ច ឥធ អវុត្តសិទ្ធិ ទុក្កដញ្ចាតិ ទ្វេ អាបត្តិយោ ឯកតោ ហោន្តីតិ វិនយធរានំ អនវសេសញាណស្ស ឱកាសោ កតោ ហោតីតិ។

> ឥតិ តីសកកណ្ឌំ សារមណ្ឌំ,
> អលមេតំ វិនយស្ស សារមណ្ឌេ;
> ឥធ និដ្ឋិតសព្ពសារមណ្ឌំ,
> វិនយវសេន បុនាតិ សារមណ្ឌន្តិ។

បរិណតសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ បត្តវគ្គោ តតិយោ។

និស្សគ្គិយវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បាចិត្តិយវណ្ណនា

៥. បាចិត្តិយកណ្ឌោ

១. មុសាវាទវគ្គោ

១. មុសាវាទសិក្ខាបទវណ្ណនា

១. **វាទក្ខិត្តោ**តិ ឯត្ថ អវិសេសេន វាទជប្បវិតណ្ឌសង្ខាតោ តិវិធោបិ កថាមគ្គោ “វាទោ” ឥច្ចេវ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។ តេសុ “តិត្ថិយេហិ សទ្ធិ”ន្តិ វចនតោ ឋបេត្វា វាទំ “សេសា”តិ វទន្តិ។ ឆលជាតិនិគ្គហដ្ឋានកុសលតាយ កទាចិ កត្ថចិ **អវជានិត្វា បដិជានាតិ**, តថា បុព្ពេ កិញ្ចិ វចនំ **បដិជានិត្វា** បច្ឆា **អវជានាតិ**។ ឯវំ វា អញ្ញថា វា **អញ្ញេនញ្ញំ បដិចរតិ**។ ឯវំ បវត្តោ សម្បជានមុសា ភាសំ បដិស្សុណិត្វា អសច្ចាយន្តោ សង្កេតំ កត្វា វិសំវាទេន្តោ ឯវំ សោ វាទក្ខិត្តោ សមានោ បាចិត្តិយវត្ថុញ្ច បរិបូរេន្តោ វិចរតីតិ ឯវមធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ។ **អត្តនោ វាទេ**តិ ឯត្ថ “សព្ពេ ធម្មា អនត្តា”តិ (ធ. ប. ២៧៩; ចូឡនិ. អជិតមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៧; នេត្តិ. ៥; មហានិ. ២៧) បឋមមារទ្ធេ អត្តនោ វាទេ។ “យំ ទុក្ខំ តទនត្តា”តិ (សំ. និ. ៣.១៥) នោ សមយោ។ “សព្ពេ ធម្មា”តិ វុត្តេ និព្ពានម្បិ សង្គហំ គច្ឆតិ។ “និព្ពានំ បរមំ សុខ”ន្តិ (ធ. ប. ២០៣-២០៤; ម. និ. ២.២១៥) វុត្តត្តា បន តំ ន ទុក្ខំ។ នោ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ។ អយំ បរវាទី “យំ ទុក្ខំ តទនត្តា”តិ សុត្តំ ទស្សេត្វា សិទ្ធន្តំ សម្ភមេត្វា “វិរោធិ វិរុទ្ធោ”តិ វុត្តំ ទោសំ អារោបេស្សតីតិ តស្មឹ បឋមវាទេ កញ្ចិ ទោសំ សល្លក្ខេន្តោ អារោបិតេ វា ទោសេ អនារោបិតេ វា “នាយំ មម វាទោ”តិ តំ អវជានិត្វា “និព្ពានន្ធេវ សស្សត”ន្តិ, “អនត្តា ឥតិ និច្ឆយា”តិ ច សុត្តំ ទិស្វា តស្ស បឋមវាទស្ស និទ្ទោសតំ សល្លក្ខេត្វា “មមេវ អយំ វាទោ”តិ តមេវ បច្ឆា បដិជានាតិ។ ឯវំ តត្ថ យថាវុត្តមានិសំសំ សល្លក្ខេន្តោ តំ បដិជានិត្វា យទិ អនត្តា សព្ពេ ធម្មា, ធម្មា ឯវ ន តេ ភវន្តិ។ សភាវំ ធារេន្តីតិ ហិ “ធម្មា”តិ វុច្ចន្តិ។

អយញ្ច **អត្ត**-សទ្ទោ សភាវវាចីតិ ឯវំ អារោបិតេ វា ទោសេ អនារោបិតេ វា ទោសោតិ សល្លក្ខេត្វា “នាយំ មម វាទោ”តិ តមេវ បឋមវាទំ បច្ឆា អវជានាតិ។ អថ សោ បរវាទី សបក្ខំ បដិសេធេ បដិជាននត្ថាបនយនំ ។ បដិជានាតិ បត្យាស្ស ឥតិ វចនតោ “បដិញ្ញា អញ្ញា សោ នាម តេ និគ្គហោ”តិ វុត្តោ។ សភាវាតិរិត្តំ អត្តំ បដិសេធាធិប្បាយតោ សភាវតោ អតិរិត្តំ ពាលបរិកប្បិតមត្តានំ សន្ធាយ “អនត្តា សព្ពេ ធម្មា”តិ មេ បដិញ្ញាតកថា, សា ច តទវត្ថាយេវាតិ ន មេ តំ បដិញ្ញាតត្ថាបនយនំ អត្ថិ, “នាយំ មម វាទោ”តិ អវជាននំ បន សភាវសង្ខាតំ អត្តានំ សន្ធាយ “អនត្តា សព្ពេ ធម្មា”តិ ន វទាមីតិ អធិប្បាយេន កតន្តិ ឥមិនា អញ្ញេន ការណេន តំ បុព្ពេ បដិញ្ញាតត្ថាបនយនំ ការណំ បដិច្ឆាទេតិ។ “អនត្តា សព្ពេវ ធម្មា”តិ ន វត្តព្ពំ “**អត្ត**-សទ្ទស្ស សភាវវាចិត្តា”តិ ឥទំ ការណំ បដិច្ច តេន បុព្ពេ បដិញ្ញាតត្ថាបនយនំ កតំ។ តមញ្ញការណំ បច្ឆា ទស្សិតេន អញ្ញេន ការណេន បដិច្ឆាទេតីតិ អធិប្បាយោ។

យស្មា ន កេវលំ យថាទស្សិតនយេន សោ អត្ថមេវ អវជានាតិ, បដិជានាតិ ច, កិន្តុ វចនម្បិ, តស្មា **អដ្ឋកថាយំ** (បាចិ. អដ្ឋ. ១) “ជានិតព្ពតោ”តិ បឋមំ ការណំ វត្វា បរវាទិនា “យទិ ជានិតព្ពតោ អនិច្ចំ, និព្ពានំ តេ អនិច្ចំ សិយា”តិ វុត្តេ “ន មយា ‘ជានិតព្ពតោ’តិ ការណំ វុត្តំ, ‘ជាតិធម្មតោ’តិ មយា វុត្តំ, តំ តយា ពធិរតាយ អញ្ញេន សល្លក្ខិតន្តិអាទីនិ វទតីតិ អធិប្បាយោ។ ‘ជានិតព្ពតោ’តិ វត្វា បុន ‘ជាតិធម្មតោ’តិអាទីនិ វទតី”តិ វុត្តំ។ “អវជានិត្វា បុន បដិជានន្តោ តំ អវជាននំ ឥមិនា បដិច្ឆាទេតិ នាមា”តិ លិខិតំ។

២. **ជានិត្វា ជានន្តស្ស ចា**តិ ជានិត្វា វា ជានន្តស្ស វាតិ អត្ថទ្វយំ ទីបេតីតិ។

៣. អបិច **មិច្ឆាវាចាបរិយាបន្នា**តិ ចតុព្ពិធមិច្ឆាវាចាបរិយាបន្នា។ សីហឡាទិនាមភេទគតាតិ កេចិ, តស្មា ឯវំ វទតោ វចនំ, តំសមុដ្ឋាបិកា ចេតនាតិ ឧភយំ វុត្តន្តិ **មាតិកាយំ** ឧភិន្នំ សង្គហិតត្តា។ **វិភង្គេ** តំ វចនំ យស្មា វិនា វិញ្ញត្តិយា នត្ថិ, តស្មា “វាចសិកា វិញ្ញត្តី”តិ វិញ្ញត្តិ ច ទស្សិតា។ “ឯវំ វទតោ វចន”ន្តិ លោកវោហារេន វត្វា បរមត្ថតោ ទស្សេន្តោ “តំសមុដ្ឋាបិកា វា ចេតនាតិ វុត្ត”ន្តិ ច វទតិ។ **ឱឡារិកេនេវា**តិ ចេតនាសមុដ្ឋានវាចានំ សុខុមត្តា វិសយវសេនេវ កតាតិ។

៤. **ទិដ្ឋស្ស ហោតី**តិ ទិដ្ឋោ អស្ស, អនេន វា ឧបចារជ្ឈានវសេន ន មយា អព្យាវដោ មតោ, “ន មយា បវត្តោ បដោ ទិដ្ឋោ”តិអាទី ភណន្តស្ស ច បរមត្ថសុញ្ញតំ ឧបាទាយ ឯវ “ឥត្ថី ន បស្សាមិ, ន ច បុរិស”ន្តិ

ភណន្តស្ស ច ន មុសាវាទោ។

១១. **អាបត្តឹ អាបជ្ជតិយេវា**តិ ឯត្ថ “ទុក្កដសិកាបត្តឹ”តិ វទន្តិ។ កស្មា? “កេឡី កុរុមានោ”តិ វុត្តត្តា។ “វាចា គិរា...បេ.... វាចសិកា វិញ្ញត្តី”តិ ឧជុកំ សន្ធាយ, កាយោ ន ឧជុកោ។

មុសាវាទសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឱមសវាទសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៣. “**បុន អបរ បត្តេ**តិ បុន តំ ឋានំ បរិវត្តេត្វា អាគតេ អញ្ញស្មិំ អបរេ”តិ លិខិតំ។ **បតិដ្ឋិតារប្បទេស**ន្តិ ភូមឹ។ **បុន អបរ**តិ បុន តស្មិំយេវ អបរ ភូមឹ បត្តេតិ អត្ថោតិ កេចិ, តំ ន សុន្ទរំ វិយ។ **ជាបិតោ**តិ បរាជិតោ, “បរាជិតោ”តិ វា បាឋោ។ **បាបេសី**តិ អភិភវសិ។ មនាបំ ភាសមានស្ស ព្រាហ្មណស្ស គរុំ ភារំ។ **ឧទព្ពហី**តិ អាកឌ្ឍីតិ អត្ថោ, អនាទរត្ថេ វា សាមិវចនំ។ **ធនញ្ច នំ អលាភេសី**តិ យថា សោ ធនំ អលភិ, តថា អកាសីតិ អធិប្បាយោ។

១៥. **បុព្ពេ**តិ និទានេ។ **អវកណ្ណក**ន្តិ ឆិន្នកណ្ណកនាមំ។ **ជវកណ្ណក**ន្តិ វង្កកណ្ណកនាមំ។ **ធនិដ្ឋកំ** ធនវឌ្ឍកនាមំ, សិរិវឌ្ឍកនាមំ **កុលវឌ្ឍ**កស្សេវ នាមំ។ **តច្ឆកកម្ម**ន្តិ ខណនកម្មការា កោដ្ឋកា, បាសាណកម្មការាតិ កេចិ។ “**មុទ្ទា**តិ បព្ពគណនា។ **គណនា**តិ មហាគណនា”តិ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ “**មធុមេហំ** ឱមេហ”ន្តិ លិខិតំ។ ថូលកាយស្ស មំសូបចយោតិ ឯកេ។ យភ មេថុនេ។ វីតរាគតាទីហិ អក្កោសន្តោបិ កិលេសេហេវ កិរ អក្កោសតិ នាម, តថា “សោតាបន្នោ”តិ អក្កោសន្តោ អាបត្តិយា អក្កោសតិ នាមាតិ ឯកេ។ លិង្គាយត្តត្តា អច្ចោទាតាទិបិ លិង្គមេវ ជាតំ។

១៦. សព្ពត្ថ **វទេតី**តិ ឧទ្ទេសោ។ **ភណតី**តិ វិត្ថារោ។ **វទេតី**តិ វា តមិនា បរវិញ្ញាបនំ ទីបេតិ។

២៦. អញ្ញាបទេសវារេសុ បន “ឯវំ វទេតី”តិ វុត្តំ។ កស្មា? បុព្ពេ ទស្សិតឧទ្ទេសក្កមនិទស្សនត្ថំ។ បុព្ពេបិ “ហីនេន ហីនំ, ហីនេន ឧក្កដ្ឋំ, ឧក្កដ្ឋេន ហីនំ, ឧក្កដ្ឋេន ឧក្កដ្ឋ”ន្តិ ជាត្យាទីសុ ឯកេកស្មិំ ចតុធា ចតុធា ទស្សិតឧទ្ទេសក្កមស្ស និទស្សនំ “ឯវ”ន្តិ តមិនា ករោតិ។ “ហីនេន ហីនំ វទេតី”តិ វុត្តដ្ឋានេយេវ ហិ “ឯវំ វទេតី”តិ វុត្តេ សោ អាការោ និទស្សិតោ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ អញ្ញថា អញ្ញាបទេសេន សោ អាការោ ន សម្ភវតីតិ អាបជ្ជតិ។ ន សម្ភវតិ ឯវាតិ ចេ? ន, វិសេសការណាភាវា, តត្ថ អនាបត្តិប្បសង្គតោ, អនិយមនិទ្ទេសេន អនិយមត្ថសម្ភវតោ ច។ “សន្តិ ឥធេកច្ចេ ចណ្ឌាលា”តិអាទិនា ហិ អនិយមនិទ្ទេសេន ចណ្ឌាលំ វា អចណ្ឌាលំ វា សន្ធាយ ភណន្តស្ស អាបត្តីតិ អនិយមត្ថោ សម្ភវតីតិ អធិប្បាយោ។ យទិ ឯវំ ឯត្តកមេវ វត្តព្ពំ តាវតា បុព្ពេ ទស្សិតឧទ្ទេសក្កមនិទស្សនសិទ្ធិតោតិ? ន, “វទេតី”តិ តមិនា អយោជិតេ “ឯវ”ន្តិ បទេ តមំ នាម អាការំ ទស្សេតីតិ អនវពោធតោ។ អញ្ញាបទេសនយេបិ បរវិញ្ញាបនេយេវ ទុក្កដបាចិត្តិយំ វិយាតិ និយមនបយោជនំ វា “វទេតី”តិ បទន្តិ វេទិតព្ពំ។ អថ វា អត្តនោ សមីបេ ឋត្វា អញ្ញំ ភិក្ខុំ អាណាបេន្តោ ហីនេន ហីនំ វទេតិ ភណតិ, អាបត្តិ បាចិត្តិយស្ស។ សចេ សយំ ហីនោ ហីនេន ហីនំ ចណ្ឌាលំ...បេ.... បុក្កុសំ “បុក្កុសោ”តិ ភណតិ អាបត្តិ វាចាយ វាចាយ បាចិត្តិយស្ស, ឯស នយោ អញ្ញាបទេសវារេសុបីតិ យោជនា វេទិតព្ពា។ អយមត្ថោ ទុដ្ឋទោសេសុ បរិយេសិតព្ពោ។ អញ្ញថា “វទេតិ ភណតី”តិ ឯតេសំ អញ្ញតរំ ឧភយត្ថ អនញ្ញាបទេសវារអញ្ញាបទេសវារេសុ, វិសេសេន វា អញ្ញាបទេសវារេសុ និរត្ថកំ អាបជ្ជតិ វិនាយេវ តេន វចនសិលិដ្ឋតាសម្ភវតោ។ អត្ថតោ **បាឡិយំ** អវុត្តត្តា បនេត្ថ “សាណត្តិក”ន្តិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ តត្រាយំ បទសន្ធិ **វទេតី**តិ វទ ឥតីតិ។ អសម្មុខា វទន្តស្ស ទុក្កដំ “សម្មុខា បន សត្តហិបិ អាបត្តិក្ខន្ធេហិ វទន្តស្ស ទុក្កដ”ន្តិ **អន្ធកដ្ឋកថាយំ** វុត្តត្តា។ **ទវកម្យតា** នាម កេឡិ, តំ ទស្សេតុំ “**ហសាធិប្បាយតា**”តិ វុត្តំ។ “អសម្មុខាបិ ទវកម្យតាយ វទន្តស្ស ទុក្កដិតមេវា”តិ អាចរិយា វទន្តិ។ បាបគរហិតាយ កុជ្ឈិត្វាបិ វទន្តស្ស ទុក្កដំ, អសម្មុខា អនាបត្តីតិ។

ឱមសវាទសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. បេសុញ្ញសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៦-៧. “ឥមស្ស សុត្វា អមុស្សា”តិ បាឋោ។ “ឥមេសំ សុត្វា”តិ ន សុន្ទរំ។ **ភេទាយបី**តិ ភេទាយ។ តិណ្ណម្បិ ភិក្ខុភាវតោយេវ និបជ្ជនតោ “**ភិក្ខូនំ បេសុញ្ញេ**”តិ ពហុវចនំ កតំ។

៣៨-៩. “តត្ថន្នាមោ អាយស្មា ចណ្ណោលោ…បេ…. បុក្កសោតិ ភណតី”តិ វត្វា បេសុញ្ញំ ឧបសំហរតីតិ យោជនា។ អញ្ញថា “បុក្កសោតិ ភណតី”តិ វត្តព្ពតា អាបជ្ជតិ។ ឯត្ថ អនុបសម្បន្នវារេ លព្ភមានោបិ ន ឧទ្ធដោ ឱមសវារេ ទស្សិតនយត្តា, សង្ខេបតោ អន្តេ ទស្សេតុកាមតាយ វា។ តថា ហិ អន្តេ តីណិ ទុក្កដានិ ទស្សិតានិ។ តានិ បន ទស្សេន្តោ ភគវា យស្មា “ឧបសម្បន្នស្ស សុត្វា ឧបសម្បន្នស្ស បេសុញ្ញំ ឧបសំហរតី”តិ វុត្តានំ ទ្វិន្នំ បទានំ អញ្ញតរវិបល្លាសវសេន វា ឧភយវិបល្លាសវសេន វា បាចិត្តិយន្តិ កត្វា ទ្វេបិ តានិ ឯកតោ វុត្តានីតិ ទស្សេតុកាមោ, តស្មា សព្ពបឋមំយេវ “ឧបសម្បន្នោ ឧបសម្បន្នស្ស សុត្វា ឧបសម្បន្នស្ស បេសុញ្ញំ ឧបសំហរតិ, អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សា”តិ អាហ។ “ទ្វីសុ បទេសេសុ យស្មា បារាជិកំ អជ្ឈាបន្នោបិ ឧបសម្បន្នោ តាទិសំយេវ ឧបសម្បន្នំ ខុំសេតុកាមោ ឱមសតិ, តាទិសស្ស សុត្វា តាទិសស្ស បេសុញ្ញំ ឧបសំហរតិ, អាបត្តិ បាចិត្តិយស្ស, តស្មា ‘ឧបសម្បន្នោ’តិ ឥទំ អាទិបទំ សព្ពត្ថ វុត្ត”ន្តិ កេចិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ, អនវសេសអាបត្តី អាបន្នស្ស បុន អាបត្តិយា អសម្ភវតោ, តស្មា កេវលំ **មាតិកាយំ** ភិក្ខុបទាភាវតោយេវ “ភណតិ ឧបសំហរតី”តិ បទានំ ការកនិទ្ទេសាភាវេ អសម្ភវតោ ឯវំ តំ អាទិបទំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឥទំ បាឡិលេសាភាវតោ អនាណត្តិកមេវ។ “ន បិយកម្យស្ស, ន ភេទាធិប្បាយស្សា”តិ ឧបសំហរណាបេក្ខំ សាមិវចនំ គុណីភូតស្ស វចនប្បយោជនាភាវតោ, តេន វុត្តំ “**បាបគរហិតាយ ភណន្តស្ស អនាបត្តី**”តិ។

បេសុញ្ញសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. បទសោធម្មសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៥-៦. **សព្ពមេតំ បទសោ ធម្មោ នាមា**តិ ឯត្ថ ធម្មោ នាម ពុទ្ធភាសិតោតិ ឯវំ សម្ពន្ធោ។ **អក្ខរសមូហោ**តិ អសមត្ថបទេ។ បច្ចេកពុទ្ធភាសិតំ ពុទ្ធភាសិតេ ឯវ។ អនុបាសកគហណេហិ ភាសិតោ ឥសិភាសិតាទិសង្គហំ គច្ឆតីតិ វេទិតព្ពំ។ កត្ថចិ បោត្ថកេ “ទេវតាភាសិតោ”តិ បទំ នត្ថិ, យត្ថ អត្ថិ, សា បាឡិ។ **គាថាពន្ធេបិ ច ឯសនយោ**តិ ឯកមេវ អក្ខរំ វត្វា ឋានំ លព្ភតិ ឯវ។ “ឯវំ មេ សុត”ន្តិអាទិសុត្តំ ភណាបិយមានោ ឯការំ វត្វា តិដ្ឋតិ ចេ, អន្វក្ខរេន បាចិត្តិយំ, អបរិបុណ្ណបទំ វត្វា ឋិតេ អនុព្យញ្ជនេន។ បទេសុ ឯកំ បឋមបទំ វិរុជ្ឈតិ ចេ, អនុបទេន បាចិត្តិយំ។ **អដ្ឋកថានិស្សិតោ**តិ អដ្ឋកថានិស្សិតវសេន ឋិតោ។ បុព្ពេ បកតិភាសាយ វុត្តំ អដ្ឋកថំ សន្ធាយ។ **បាឡិនិស្សិតោ**តិ បាឡិយំ ឯវាគតោ។ **មគ្គកថា**ទីនិបិ បករណានិ។

៤៨. **ឧបចារ**ន្តិ ទ្វាទសហត្ថំ។ “**ឱបាតេតី**តិ ឯកតោ ភណតិ សមាគច្ឆតី”តិ លិខិតំ។ កិញ្ចាបិ អបលាលទមនម្បិ សីលុបទេសោបិ ភគវតោ កាលេ ឧប្បន្នោ, អថ ខោ តេសុ យំ យំ ពុទ្ធវចនតោ អាហរិត្វា វុត្តំ, តំ តទេវ អាបត្តិវត្ថុ ហោតីតិ វិញ្ញាបនត្ថំ **មហាអដ្ឋកថាយំ** “វទន្តី”តិ វចនេហិ សិថិលំ កតំ។ ពុទ្ធវចនតោ អាហរិត្វា វុត្តស្ស ពហុលតាយ តព្ពហុលនយេន តេសុ អាបត្តិ វុត្តា, តស្មា **មហាបច្ចរិយំ** តស្សាធិប្បាយោ បកាសិតោតិ អត្ថោ។ “សព្ពេសមេវ វចនន្តិ អបរេ”តិ វុត្តំ។ សចេ អាចរិយោ ឋិតោ និសិន្នានំ បាឋំ ទេតិ, “ន ឋិតោ និសិន្នស្ស ធម្មំ ទេសេស្សាមី”តិ វុត្តាបត្តី នាបជ្ជតីតិ ឯកេ។ តេសម្បិ បាឋទានំ ធម្មទេសនតោ ន អញ្ញន្តិ តំ ន យុត្តំ, ឆត្តបាណិកាទីនំ បាឋទានេន អនាបត្តិប្បសង្គតោ, អាបត្តិភាវោ ច សិទ្ធោ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “ឧភោ អត្ថំ ន ជានន្តិ, ឧភោ ធម្មំ ន បស្សរេ;
> យោ ចាយំ មន្តំ វាចេតិ, យោ ចាធម្មេនធីយតី”តិ។ (បាចិ. ៦៤៧);

ឯត្ថ អធីយតីតិ អត្ថោ, តស្មា បាឋទានម្បិ ធម្មទេសនាវ។ **សេខិយដ្ឋកថាយំ** (បាចិ. អដ្ឋ. ៦៣៤) “ធម្មបរិច្ឆេទោ បនេត្ថ បទសោធម្មេ វុត្តនយេន វេទិតព្ពោ”តិ វុត្តំ , តស្មា អយមេវ ធម្មោ សព្ពត្ថ ធម្មបដិសំយុត្តសិក្ខាបទេសុ វេទិតព្ពោ។ យទិ ឯវំ សង្ខារភាសាទិវសេន ចិត្តធម្មំ ទេសេន្តស្ស សេខិយវសេន អនាបត្តិ សិយា, តតោ ឆបកជាតកវិរោធោ។ តត្ថ មន្តានំ ពាហិរគន្ថត្តាតិ ចេ? ន, តទធិប្បាយាជាននតោ។ អយញ្ហិ តត្ថ អធិប្បាយោ “ពាហិរកគន្ថសង្ខាតម្បិ មន្តំ ឧច្ចេ អាសនេ និសិន្នស្ស វាចេតុំ មេ ភិក្ខវេ អមនាបំ, បគេវ ធម្មំ ទេសេតុ”ន្តិ។ “តទាបិ មេ, ភិក្ខវេ, អមនាបំ នីចេ អាសនេ និសីទិត្វា ឧច្ចេ អាសនេ និសិន្នស្ស មន្តំ វាចេតុំ, កិមង្គំ បន ឯតរហិ…បេ…. ធម្មំ ទេសេតុ”ន្តិ (បាចិ. ៦៤៧) ហិ អយំ បាឡិ យថាវុត្តមេវ អធិប្បាយំ ទីបេតិ, ន អញ្ញំ។ តេនេវ “មន្តំ វាចេតុំ ធម្មំ ទេសេតុ”ន្តិ វចនភេទោ កតោ។ អញ្ញថា ឧភយត្ថ “ធម្មំ ទេសេតុ”មិច្ចេវ វត្តព្ពន្តិ។

មយា សទ្ធឹ មា វទាតិអាទិម្ហិ បន **អនុគណ្ឋិបទេ** ឯវំ វុត្តោ “សចេ ភិក្ខុ សាមណេរេន សទ្ធឹ វត្តុកាមោ, តថា សាមណេរោបិ ភិក្ខុនា សទ្ធឹ វត្តុកាមោ សហសា ឱបាតេតិ, ‘យេភុយ្យេន បគុណំ គន្ថំ ភណន្តំ ឱបាតេតី”តិអាទីសុ វិយ អនាបត្តិ, ន ហិ ឯត្តាវតា ភិក្ខុ សាមណេរស្ស ឧទ្ទិសតិ នាម ហោតិ។ យស្មា **មហាអដ្ឋកថាយំ** នត្ថិ, តស្មាបិ យុត្តមេវេតំ។ សចេ តត្ថ វិចារេត្វា បដិក្ខិត្តំ សិយា អាបត្តិ, កិរិយាកិរិយញ្ច នាបជ្ជតិ។

កស្មា? យស្មា ចិត្តេន ឯកតោ វត្តុកាមោ, អថ ខោ នំ ‘ឯកតោ មា វទា’តិ បដិក្ខិបិត្វាបិ ឯកតោ វទន្តោ អាបជ្ជតិ។ អវត្តុកាមស្ស សហសា វិរជ្ឈិត្វា ឯកតោ វទន្តស្ស អនាបត្តិ, តេន វុត្តំ ‘មយា សទ្ធឹ មា វទាតិ វុត្តោ យទិ វទតិ, អនាបត្តី’តិ។ តថាបិ អាចរិយានំ មតិមនុវត្តន្តេន ឯវរូបេសុ ឋានេសុ យថាវុត្តនយេនេវ បដិបជ្ជិតព្ពំ។ កស្មា? យស្មា **មហាអដ្ឋកថាយំ** នត្ថិ, នត្ថិភាវតោយេវ អាបត្តិ។ សចេ តត្ថ អនាបត្តិអវចនំ ន សម្ភវតិ អយមដ្ឋានត្តា”តិ។

តត្រាយំ វិចារណា – “មយា សទ្ធឹ មា វទា”តិ វុត្តោ យទិ វទតិ, ភិក្ខុនោ អនាបត្តីតិ យុត្តមេតំ ភិក្ខុនោ វត្តុកាមតាយាភាវតោ, ភាវេបិ សជ្ឈាយករណាទីសុ តីសុ អនាបត្តិតោ ច។ អថ សាមណេរេន ព្យត្តតាយ “មយា សទ្ធឹ មា វទា”តិ វុត្តោ ភិក្ខុ អព្យត្តតាយ វទតិ, អាបត្តិ ឯវ វត្តុកាមតាសព្ភាវតោ។ សហសា ចេ វទតិ, អនាបត្តិ តទភាវតោ។ សចេ ភិក្ខុ ឯវំ “មយា សទ្ធឹ មា វទា”តិ វត្វា តេន សទ្ធឹ សយំ វទតិ, អាបត្តិ ឯវ។ ន ហិ ឯតំ សិក្ខាបទំ កិរិយាកិរិយំ។ យទិ ឯតំ សិក្ខាបទំ កិរិយាកិរិយំ ភវេយ្យ, យុត្តំ។ តត្ថ អនាបត្តីតិ អធិប្បាយោ។ **មហាបច្ចរិយំ** តមិនាវ អធិប្បាយេន “មយា សទ្ធឹ មា វទា”តិ វុត្តំ សិយា។ ន ហិ សាមណេរស្ស កិរិយា តជ្ជ បមាណន្តិ, តមស្មិំ បន អធិប្បាយេ វុត្តេ អតិយុត្តំវាតិ អវត្តោ។ អក្ខរត្តោ ព្យញ្ជនត្តោ។ កិញ្ចាបិ “យញ្ច បទំ យញ្ច អនុបទំ យញ្ច អន្វក្ខរំ យញ្ច អនុព្យញ្ជនំ, សព្ពមេតំ បទសោធម្មោ នាមា”តិ វុត្តំ, តថាបិ “បទេន វាចេតិ, បទេ បទេ អាបត្តិ បាចិត្តិយស្ស, អក្ខរាយ វាចេតិ, អក្ខរក្ខរាយ អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សា”តិ តទមេវ ទ្វយំ យោជិតំ, តំ កស្មាតិ ចេ? បទេន អនុបទអនុព្យញ្ជនានំ សង្គហិតត្តា។ វុត្តញ្ហេតំ “អនុបទន្តិ ទុតិយបាទោ។ អនុព្យញ្ជនន្តិ បុរិមព្យញ្ជនេន សទិសំ បច្ឆាព្យញ្ជន”ន្តិ (បាចិ. អដ្ឋ. ៤៥), តស្មា អនុបទេកទេសមត្តមេវ អនុព្យញ្ជនន្តិ សិទ្ធំ។ “អក្ខរានុព្យញ្ជនសមូហោ បទ”ន្តិ ច វុត្តត្តា បទមត្តមេវ វត្តព្ពំ តេន អនុបទាទិត្តយគ្គហណតោតិ ចេ? ន វត្តព្ពំ វចនវិសេសតោ។ បទេន វាចេន្តោ ហិ បទេ វា អនុបទេ វា អនុព្យញ្ជនេ វា អាបត្តី អាបជ្ជតិ។ ន អក្ខរេន។ អក្ខរេន វាចេន្តោ បន បទាទីសុ អញ្ញតរស្មិំ អាបជ្ជតិ។ ន ហិ “វរេ វរញ្ញូ វរទោ វរាហរោ”តិអាទិម្ហិ បឋមំ វ-ការំ វាចេន្តោ ទុតិយាទិវ-ការេ ឱបាតេតិ, បឋមំ រោ-ការំ វាចេន្តោ ទុតិយរោ-ការេ ឱបាតេតិ, បឋមំ រ-ការំ វាចេន្តោ ទុតិយរ-ការេ ឱបាតេតិ, អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សាតិ សម្ភវតិ។ អនុព្យញ្ជនានុលោមតោ សម្ភវតិ ឯវាតិ ចេ? ន, “បទេ បទេ អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សា”តិ តមិនា វិរុទ្ធត្តា។ តទត្ថិ វចនំ ឯកស្មិំ បទេ ឯកា អាបត្តីតិ ទីបេតិ។ “រូបំ អនិច្ចន្តិ វុច្ចមានោ រូតិ ឱបាតេតី”តិ វចនតោ សកលំ បាទំ វាចេន្តស្ស បឋមអក្ខរមត្តេ ឯកតោ វុត្តេ អាបត្តីតិ សិទ្ធន្តិ ចេ? ន, “អក្ខរក្ខរាយ អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សា”តិ តមិនា វិរុទ្ធត្តា, តស្មា រូតិ ឱបាតេតីតិ វត្តំ អសម្ភវតោ រូ-ការស្ស យថាវុត្តធម្មបរិយាបន្នភាវសិទ្ធិតោ តំ អវត្វា កេវលំ អក្ខរាយ វាចេន្តស្ស យថាវុត្តធម្មបរិយាបន្ន អក្ខរភាវទស្សនត្ថំ “រូបំ អនិច្ចន្តិ វុច្ចមានោ”តិ វុត្តំ, វចនសិលិដ្ឋតាវសេន វា អនុព្យញ្ជនេ វេទនាវចនំ វិយាតិ វេទិតព្ពំ។

បទសោធម្មសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. បឋមសហសេយ្យសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥០. “ន សហសេយ្យំ កប្បេតព្ព”ន្តិ ភាវវសេន វុត្តំ, កេសុចិ “ន សហសេយ្យា កប្បេតព្ពា”តិ បាឋោ, ន កប្បេតព្ពា ភិក្ខុនាតិ បញ្ញត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ “អបស្សេនំ វាតិ វាយិមមញ្ចកមេវ ហោតី”តិ លិខិតំ។ យំ ឯតេសំ ន កប្បតិ, តំ តេសម្បីតិ ឧបជ្ឈាយាទីនំ សន្តិកំ អគន្ត្វា សហសេយ្យំ កប្បេយ្យាតិ បាឋសេសោ។

៥២. “អនុបសម្បន្នោ នាម ភិក្ខុំ ឋបេត្វា អវសេសោ’តិ វុត្តត្តា មាតុគាមោ អនុបសម្បន្នោតិ ចតុត្ថរត្តិយំ មាតុគាមោ ទ្វេបិ សហសេយ្យាបត្តិយោ ជនេតីតិ អបរេ”តិ វុត្តំ, “ភិក្ខុំ ឋបេត្វា…បេ…. បន្នោតិ បារាជិកវត្ថុភូតោ តិរច្ឆានបុរិសោ អធិប្បេតោ”តិ ច, ឧភយម្បិ វីមំសិតព្ពំ។ **ទុតិយសិក្ខាបទេ** មាតុគាមោ នាមាតិ មនុស្សិត្ថិយេវ គហេត្វា យក្ខី បេតី តិរច្ឆានគតា បារាជិកវត្ថុភូតា ន គហិតា តេសុ ទុក្កដត្តា។ “សចេ បន អត្ថនោបិ សិក្ខាបទេ ទុក្កដំ ភវេយ្យ, អថ កស្មា បឋមសិក្ខាបទេ បាចិត្តិយ”ន្តិ ច វុត្តំ។ “អបរិក្ខិត្តេ បមុខេ អនាបត្តី”តិ **សីហឡដ្ឋកថា**វចនំ, តស្សត្ថំ ទីបេតុំ **អន្ធកដ្ឋកថាយំ** “ភូមិយំ វិនា ជគតិយា បមុខំ សន្ធាយ កថិត”ន្តិ វុត្តំ។ **បុន វសតី**តិ ចតុត្ថទិវសេ វសតិ។ **ភិក្ខុនិបន្នេ**តិ ភិក្ខុម្ហិ និបន្នេ។ **សន្និបតិតមណ្ឌបំ** នាម មហាវិហារេ សន្និបាតដ្ឋានំ។ “តីណិ ច ទិវសានិ ទុក្កដខេត្តេ វសិត្វា ចតុត្ថេ ទិវសេ សហសេយ្យាបត្តិបហោនកេ សយតិ, បាចិត្តិយេវា”តិ ឯកច្ចេ វទន្តិ កិរ, តំ ន យុត្តំ។

បឋមសហសេយ្យសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ទុតិយសហសេយ្យសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៥. “អថ ខោ តេ មនុស្សា”តិ ច “តេ អទិន្នកា”តិ ច បាឋោ។ “ឯករត្ត”ន្តិបិ អត្ថិ, សោ ន សុន្ទរោ។ បណ្ណកេ **បាឡិយំ** ទុក្កដស្ស វុត្តត្តា “ឧភតោព្យញ្ជនេហិ មូលាបត្តីតិ ទិស្សតី”តិ, “អនិមិត្តាទយោ ឥត្ថិយោវា”តិ ច វទន្តិ ឧភតោព្យញ្ជនកេ វុត្តំ វិយ។ កិញ្ចាបិ មតិត្ថី បារាជិករត្ត ហោតិ, អនុបាទិន្នបក្ខេ ឋិតត្តា បន ឥធ អាបត្តិំ ន ករោតិ។ បារាជិកាបត្តិដ្ឋានញ្ចេត្ថ ន ឱលោកេតព្ពំ។

ទុតិយសហសេយ្យសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ធម្មទេសនាសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៦. “វិញ្ញូ បដិពលា”តិ វចនតោ អវិញ្ញូ ឥត្ថិយាបិ ទេសេន្តស្ស អនាបត្តិ។ ឥធ យក្ខីអាទយោ មនុស្សិត្ថី វិយ អនោឡារិកត្តា ទុក្កដវត្ថុកា ជាតា។ តិរច្ឆានគតមនុស្សវិគ្គហិត្ថិយា បដិពលតាយ វុត្តត្តា ឥតរាបិ ទុក្កដវត្ថុយេវាតិ ឯកេ។ **“មាតុគាមាយា”**តិ លិង្គវិបល្លាសេន វុត្តំ។ “អដ្ឋកថាទិបាឋំ ឋបេត្វា ទមិឡាទិនា យថារុចិ កថេតុំ លភតិ កិរា”តិ លិខិតំ, យថា យក្ខីអាទយោ ទុក្កដវត្ថុកា ជាតា, តថា បុរិសវិគ្គហំ គហេត្វា ឋិតេន យក្ខាទិនា សទ្ធិំ ឋិតស្ស មាតុគាមស្ស ធម្មំ ទេសេន្តោ ទុក្កដំ អនាបជ្ជិត្វា កស្មា បាចិត្តិយមាបជ្ជតីតិ ចេ? ឦសកម្បិ ទុតិយបក្ខំ អភជនតោ។ មនុស្សមាតុគាមោបិ ន ទុតិយោ, បគេវ យក្ខាទយោតិ។ ន ទុតិយានិយតេ តស្ស ទុតិយត្តាតិ ចេ? ន តត្ថ ទុដ្ឋុល្លវាចាបេក្ខា ទុតិយតា, កិន្តុ និសជ្ជាបេក្ខា, ឥធ ច ន និសជ្ជមត្តំ, កិន្តុ ទេសនា ឥធាធិប្បេតា។ សា ច និបជ្ជនតោ ឱឡារិកា, តស្មា អសមត្ថនិទស្សនំ។

ធម្មទេសនាសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ភូតារោចនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៧. “ចតុត្ថបារាជិករត្ត ច ឥទញ្ច ឯកមេវា”តិ វុត្តំ, ន យុត្តំ។ កស្មា? តត្ថ “មោឃបុរិសា”តិ វុត្តត្តា។ តេ អរិយមិស្សកា ន ហោន្តីតិ ទ្វេបិ ឯកសទិសានីតិ មម តក្កោ។ “អរិយាបិ បដិជានីសុ, តេសម្បិ អព្ភន្តរេ វិជ្ជមានត្តា ឧត្តរិមនុស្សធម្មស្សា”តិ លិខិតំ។ **“សព្ពេបិ ភូតំ ភគវា**តិ បុថុជ្ជនអរិយានំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មស្ស អារោចិតត្តា ‘ភូត’ន្តិ វុត្តំ, ន អត្តនោ ឧត្តរិមនុស្សធម្មំ សន្ធាយាតិ អបរេ”តិ វុត្តំ។

៧៧. **បុព្ពេ អវុត្តេហី**តិ ចតុត្ថបារាជិកេ អវុត្តេហីតិ។

ភូតារោចនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ទុដ្ឋុល្លារោចនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧៨-៨០. “តេនេវ ហត្ថេន ឧបក្កមិត្វា អសុចិ មោចេសី”តិ បាឋោ សម្បតិបាឋោ សុន្ទរោ។ អបលោកេត្វាវ កាតព្ពា។ នោ ចេ, បាឡិយំយេវ វុត្តំ សិយា។ “ឱត្តប្បេនា”តិ វត្តព្ពេ វុឌ្ឍិវសេន បរេសុ **“ហិរោត្តប្បេនា”**តិ វុត្តំ។ **មហាអដ្ឋកថាយំ** ឧត្តានត្តា ន វុត្តំ, បាចិត្តិយាសម្ភវទស្សនេនេវ ហិ ទុក្កដន្តិ សិទ្ធំ។

៨៣. តត្ថ “កម្ម”ន្តិ វុត្តអជ្ឈាចារេបិ បរិយាបន្នត្តា តំ តស្ស ទណ្ឌកម្មវត្ថុ។ “តត្ថ កម្មំ អាបន្នោ”តិ បុព្ពេបិ លិខិតំ។ **មហាអដ្ឋកថាយំ** “អត្តកាមំ អាបន្នោ”តិ បាឋោ, “អយមេវ គហេតព្ពោ”តិ វទន្តិ, វីមំសិតព្ពំ។

ទុដ្ឋុល្លារោចនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. បឋវីខណនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៦. **កដសក្ខរា** សេតមត្តិកា វិយ មុទុកា សក្ខរជាតិ។ **“អកតបព្ភារេ**តិ អវលញ្ជិតព្ពដ្ឋានទស្សនត្ថំ វុត្ត”ន្តិ លិខិតំ។ “អនោវស្សកដ្ឋានទស្សនត្ថ”ន្តិ វត្តព្ពំ។ **មូសិកុក្ករ**ន្តិ មូសិកាហិ ឧទ្ធដបំសុ។ **សុទ្ធចិត្តា**តិ កិញ្ចាបិ “ឯវំ បវត្តិតេ បឋវី ភិជ្ជិស្សតី”តិ ជានន្តិ, នោ បន ចេ បឋវីភេទត្ថិកា, សុទ្ធចិត្តា នាម ហោន្តិ។ បំសុអាទយោ ទ្វេ កោដ្ឋាសា អាបត្តិករា។ កេចិ “សព្ពច្ឆន្នាទីសុ ឧបឌ្ឍេ ទុក្កដស្ស វុត្តត្តា សចេ ទុក្កដំ, យុត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ តត្ថ យុត្តំ តាទិសស្ស វត្ថុនោ សម្ភវា, ឥធ បន ជាតបឋវី ច អជាតបឋវី ចាតិ ទ្វេយេវ វត្ថូនិ, តស្មា ទ្វិន្នំ ឯកេន ភវិតព្ពន្តិ ន យុត្តំ។ ឯត្ថាបិ ទុក្កដវចនំ អត្ថីតិ ចេ? តំ បន សញ្ញាវសេន, ន វត្ថុវសេនាតិ ន យុត្តមេវ។

៨៧. អគ្គិំ កាតុំ វដ្ដតីតិ ឯត្ថ ឯត្តាវតា ឧសុមំ គណ្ហាតិ, តស្មា វដ្ដតីតិ កេចិ។ ឯវំ សតិ បថវិយា អគ្គិម្ហិ កតេ ទូរតោបិ ភូមិ ឧណ្ហា ហោតិ, តត្តកំ កោបេតព្ពំ សិយា, ន ច កប្បតិ, តស្មា យស្មិំ ឋានេ បតតិ, តំ សោ អគ្គិ ឧហតិ, តស្មា វដ្ដតីតិ ឯកេ។ អឌហិតេបិ "**អទឌ្ឍាយ បថវិយា អគ្គិំ ឋបេតុំ ន វដ្ដតី**"តិ វុត្តត្តា អត្តនា បាតនាយេវ ទោសោ បតិតេ ឧបទាហេតិ វេទិតព្ពំ។

បថវីខណនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សមត្តោ វណ្ណនាក្កមេន មុសាវាទវគ្គោ បឋមោ។

២. ភូតគាមវគ្គោ

១. ភូតគាមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៩. ផរសុំ និក្ខេហេតុំ អសក្កោន្តោតិ ទស្សិតភាវំ ជានាបេតិ។ កស្មា អយំ ផរសុំ ឧគ្គិរីតិ ចេ? **មនុស្សានន្តិ**អាទិ តស្ស បរិហារោ។ "អាកោដេសិ ឆិន្ទីតិ ច វចនតោ រុក្ខទេវតានំ ហត្ថានិ ឆិជ្ជន្តិ, ន ចាតុមហារាជិកាទីនំ វិយ អច្ឆេជ្ជានី"តិ វទន្តិ។

៩០-៩២. ភវន្តិ អហុវុញ្ចាតិ ទ្វិកាលិកោ ភូតសទ្ទោ។ យទិ ពីជតោ និព្ពត្តេន ពីជំ ទស្សិតំ, តទេវ សន្ទកំ យទិទំ។ សោវ កុក្កុដោ មំសិមត្ថិតោតិ អយមេវ ហិ បរិហារោ។ **អដ្ឋកថាសុ**បិ ហិ "ពីជេ ពីជសញ្ញី"តិ លិខិតំ។ យំ ពីជំ ភូតគាមោ នាម ហោតិ, តស្មិំ ពីជេ ភូតគាមពីជេតិ យោជេត្វា។ អមូលកត្តា កិរ សម្បុណ្ណភូតគាមោ ន ហោតិ, "សមូលបត្តោ ឯវ ហិ ភូតគាមោ នាមា"តិ ការណំ វទន្តិ។ "**អភូតគាមមូលត្តា**តិ ភូតគាមតោ អនុប្បន្នត្តា អភូតគាមមូលំ, ភូតគាមស្ស អមូលកត្តា វា។ ន ហិ តតោ អញ្ញោ ភូតគាមោ ឧប្បជ្ជតី"តិ ទ្វិធាបិ លិខិតំ។ បិយង្គុ អសនរុក្ខោ វឌ្ឍនត្ថចោ ខជ្ជផលោ, "បីតសាលោ"តិបិ វុច្ចតិ។ **អមូលកភូតគាមេ សង្គហំ គច្ឆតី**តិ នាឡិកេរស្សេវាយំ។ យដបិឌ្ឋិជាតត្តា, ពីជគាមានុលោមត្តា ច ទុក្កដវត្ថុ។ **ន វាសេតព្ពំ** "ទុរូបចិណ្ណត្តា"តិ លិខិតំ, "**យេសំ វុក្ខានំ សាខា រុហតី**តិ វចនតោ យេសំ ន រុហតិ, តេសំ សាខាយ កប្បិយករណកិច្ចំ នត្ថីតិ សិទ្ធ"ន្តិ វុត្តំ។ **មុទ្ទតិណ**ន្តិ តស្ស នាមំ។ "**មុញ្ចតិណ**ន្តិ បាឋោ"តិ លិខិតំ។

សមណកប្បេហីតិ សមណវោហារេហិ, តស្មា វត្តព្ពំ ភិក្ខុនា "កប្បិយំ ករោហី"តិ។ តស្ស អាណត្តិយា ករោន្តេនាបិ សាមណេរាទិនា "កប្បិយ"ន្តិ វត្វាវ អគ្គិបរិជិតំ កាតព្ពន្តិ សិទ្ធំ។ អគ្គិបរិជិតាទីនិ វិយ កប្បិយត្តា អពីជនិព្ពដ្ដពីជានិបិ "បញ្ចហិ សមណកប្បេហី"តិ (ចូឡវ. ២៥០) ឯត្ថ បរិដ្ឋានិ, យថាលាភតោ វា សមណកប្បវចនំ គហេតព្ពំ។ "កប្បិយ'ន្តិ វត្តុកាមោ 'កប្ប'ន្តិ ចេ វទតិ, 'វដ្ដតី'តិ វទន្តី"តិ វុត្តំ។ "កប្បិយ'ន្តិ វចនំ សកសកភាសាយបិ វដ្ដតី"តិ វទន្តិ។ "កប្បិយន្តិ វត្វា"តិ វុត្តត្តា ភិក្ខុនា 'កប្បិយំ'តច្ចេវ វត្តព្ពំ, "ឥតរេន បន យាយ កាយចិ ភាសាយា"តិ វទន្តិ, វីមំសិតព្ពំ។ "ឧច្ឆុំ កប្បិយំ ករិស្សាមីតិ ទារុំ វិជ្ឈតី"តិ វចនតោ កប្បិយំ កាតព្ពំ សន្ទាយ វិរទ្ធេតិ វុត្តំ ហោតិ, អាចរិយា បន "កប្បិយំ ការេតព្ពំ សន្ទាយ កប្បិយន្តិ សិត្ថាទី ការេតិ, វដ្ដតី"តិ វទន្តិ, តស្ស ការណំ វទន្តា កាតុំ វដ្ដនភាវេនេវ វិរជ្ឈិត្វា កតេបិ កប្បិយំ ជាតំ។ យទិ ន វដ្ដេយ្យ, សិត្ថាទិម្ហិ កតេ ន វដ្ដេយ្យាតិ, ឧបបរិក្ខិតព្ពំ។ ឧឌ្ឋិតសេវាលយដំ អាតបេ និក្ខិបិតុំ វដ្ដតិ, វិកោបេតុកាមតាយ សតិ ទុក្កដំ យុត្តំ វិយ។ "បុប្ផវដ្ឋភាជនគតិកា, តស្មា ន វដ្ដតិ។ នាឡេ វា ពទ្ធបុប្ផកលាបេ នាឡស្មិំ កតេបិ វដ្ដតិ តស្មិំ បុប្ផស្ស អត្ថិតាយា"តិ វទន្តិ។ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** "ពីជគាមេន ភូតគាមោ ទស្សិតោ អនវសេសបរិយាទានត្ថ"ន្តិ វុត្តំ។

ភូតគាមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. អញ្ញវាទកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៩៨-៩. អញ្ញំ វទតីតិ អញ្ញវាទកំ, "វចនំ ករេយ្យា"តិ លិខិតំ។ "តុណ្ហីភូតស្សេតំ នាម"ន្តិ បាឋោ។ **ឧគ្ឃាតេតុកាមោ**តិ សមោហនិតុកាមោ, អន្តរាយំ កត្តុកាមោតិ បោរាណា។

១០០. "សុទិដ្ឋោ ភន្តេ, ន បនេសោ កហាបណោតិអាទីសុ **អនារោបិតេ** ទុក្កដេន មុសាវាទបាចិត្តិយំ, អារោបិតេ បាចិត្តិយទ្វយំ ហោតី"តិ វទន្តិ, វីមំសិតព្ពំ។

១០២. អជម្មេន វា វគ្គេន វា ន កម្មារហស្ស វាតិ ឯត្ថ "មយិ វុត្តេ មំ វា អញ្ញំ វា សង្ឃោ អជម្មេន វា កម្មំ, វគ្គេន វា កម្មំ ករិស្សតិ, ន កម្មារហស្ស វា មេ, អញ្ញស្ស វា កម្មំ ករិស្សតី"តិ ន កថេតីតិ យោជេតព្ពំ។

អញ្ញវាទកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ឧជ្ឈាបនកសិក្ខាបទវណ្ណនា

១០៣. “**ឆន្ទាយា**”តិ អក្ខរក្ខរាយាតិអាទិ វិយ លិង្គវិបល្លាសេន វុត្តំ, ឆន្ទត្ថន្តិ វា អត្ថោ។ យេសំ សេនាសនានិ បញ្ញបេតិ, តេសំ អត្តនិ ឆន្ទត្ថន្តិ អធិប្បាយោ។

១០៦. **អនុបសម្បន្ន**ន្តិអាទីសុ ករណត្ថោ គហេតព្ពោ។ **អញ្ញំ អនុបសម្បន្ន**ន្តិ អញ្ញេន អនុបសម្បន្នេន។ **តស្ស វា**តិ អនុបសម្បន្នស្ស។ “សម្មុតិកាលេ បញ្ចង្គវិរហាទយោ អសម្មតា នាមា”តិ, “ឧបសម្បន្នេន លទ្ធសម្មុតិ សិក្ខាបច្ចក្ខានេន វិនស្សតី”តិ ច វុត្តំ។ **សង្ឃេនា**តិ សព្ពេន សង្ឃេន កម្មវាចាយ អស្សាវេត្វា “តវេសោ ភារោ”តិ កេវលំ អារោបិតភារោ។ **កេវល**-សទ្ទោ ហេត្ថ កម្មវាចាយ អស្សាវិតភាវមត្តមេវ ទីបេតិ។ **សយមេវា**តិ ឥតរេសំ ភិក្ខូនំ អនុមតិយា។ អភូតេន ខីយនកស្ស អាទិកម្មិកស្ស កថំ អនាបត្តីតិ ចេ? ឥមិនា សិក្ខាបទេន។ មុសាវាទេ អាបត្តិយេវ ទ្វេ បាចិត្តិយោ វុត្តា វិយ ទិស្សន្តិ បុព្ពបយោគេ រុក្ខាទិឆិន្ទនាទីសុ វិយ, វិចារេតព្ពំ។

ឧជ្ឈាបនកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. បឋមសេនាសនសិក្ខាបទវណ្ណនា

១១០. “ឯវញ្ចិទំ ភគវតា ភិក្ខូនំ សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តំ ហោតី”តិ វចនតោ, **បរិវារេ** “ឯកា បញ្ញត្តិ, ឯកា អនុបញ្ញត្តី”តិ (បរិ. ២២៦) វចនតោ ច ឥធ អត្ថិ អនុបញ្ញត្តីតិ សិទ្ធំ។ កិញ្ចាបិ សិទ្ធំ, “ឯវញ្ច បន, ភិក្ខវេ, ឥមំ សិក្ខាបទំ ឧទ្ទិសេយ្យាថា”តិអាទិនា បន បញ្ញត្តិដ្ឋានំ ន បញ្ញាយតិ, កេវលំ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, អដ្ឋមាសេ…បេ… និក្ខិបិតុ”ន្តិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ, តំ កស្មាតិ ចេ? បឋមបញ្ញត្តិយំ វុត្តនយេនេវ វត្តព្ពតោ អវិសេសត្តា ន វុត្តំ។ យទិ ឯវំ កា ឯត្ថ អនុបញ្ញត្តីតិ? **អជ្ឈោកាសេ**តិ។ អយមនុបញ្ញត្តិ បញ្ញត្តិយម្បិ អត្ថីតិ ចេ? អត្ថិ, តំ បន ឱកាសមត្តទីបនំ, ទុតិយំ ចាតុវស្សិកមាសសង្ខាតកាលទីបនំ។ យស្មា ឧភយម្បិ ឯកំ កាលោកាសំ ឯកតោ កត្វា “អជ្ឈោកាសេ”តិ វុត្តន្តិ ទីបេន្តោ ភគវា “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ…បេ… និក្ខិបិតុ”ន្តិ អាហាតិ វេទិតព្ពំ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. បឋមសេនាសនសិក្ខាបទវណ្ណនា) វុត្តំ “យត្ថ ច យទា ច សន្ថរិតុំ ន វដ្ដតិ, តំ សព្ពមិធ អជ្ឈោកាសសង្ខ្យមេវ គតន្តិ វេទិតព្ព”ន្តិ។ ហេមន្តកាលស្ស អនាបត្តិសមយត្តា ឥទំ សិក្ខាបទំ និទានានបេក្ខន្តិ សិទ្ធំ, តថា ហិ អជ្ឈោកាសបទសាមត្ថិយេន អយំ វិសេសោ – វស្សានកាលេ ឱវស្សកដ្ឋានេ អជ្ឈោកាសេ, មណ្ឌបាទិម្ហិ ច ន វដ្ដតិ។ ហេមន្តកាលេ បកតិអជ្ឈោកាសេ ន វដ្ដតិ, សព្ពមិធ ឱវស្សកេបិ មណ្ឌបាទិម្ហិ វដ្ដតិ, តញ្ច ខោ យត្ថ ហិមវស្សេន សេនាសនំ ន តេមេតិ, គិម្ហកាលេ បកតិអជ្ឈោកាសេបិ វដ្ដតិ, តញ្ច ខោ អកាលមេឃាទស្សនេយេវាតិ អយំ វិសេសោ “អដ្ឋ មាសេ”តិ ច “អវស្សិកសង្កេតេ”តិ ច ឯតេសំ ទ្វិន្នំ បទានំ សាមត្ថិយតោបិ សិទ្ធោ។

កិញ្ចិ ភិយ្យោ – **អដ្ឋកថាយំ** សន្ទស្សិតវិសេសោវ។ ចម្មាទិនា ឱនទ្ធកោ វា នវវាយិមោ វា ន សីឃំ វិនស្សតិ។ **កាយានុគតិកត្តា**តិ កាយេ យត្ថ, តត្ថ គតត្តា។ សង្ឃិកមញ្ចាទិម្ហិ កាយំ ផុសាបេត្វា វិហរិតុំ ន វដ្ដតីតិ **ធម្មសិរិត្ថេរោ**។ “សង្ឃិកំ បន ‘អជ្ឈោកាសបរិភោគេន បរិភុញ្ជថ, ភន្តេ, យថាសុខ’ន្តិ ទាយកា ទេន្តិ សេនាសនំ, ឯវរូបេ អនាបត្តី”តិ **អន្ធកដ្ឋកថាយំ** វចនតោ, ឥធ ច បដិក្ខេបាភាវតោ វដ្ដតិ។ “អញ្ញញ្ច ឯវរូបន្តិ អបរេ”តិ វុត្តំ។ “**បាទដ្ឋានាភិមុខា**តិ និសីទន្តស្ស បាទបតនដ្ឋានាភិមុខា”តិ លិខិតំ។ សម្មជ្ជន្តស្ស បាទដ្ឋានាភិមុខន្តិ អាចរិយស្ស តក្កោ។

១១១. “**បាទុទ្ធារេនា**តិ ពហិឧបចារេ ឋិតត្តា”តិ លិខិតំ។ **គច្ឆន្តិ**, ទុក្កដំ ធម្មកថិកស្ស វិយ។ កស្មា ន បាចិត្តិយំ? បច្ឆា អាគតេហិ វុឌ្ឍតរេហិ ឧដ្ឋាបេត្វា គហេតព្ពតោ។ ធម្មកថិកស្ស បន អនុដ្ឋបេតព្ពត្តា។ “អនាណត្តិយា បញ្ញត្តិយម្បិ តស្ស ភារោ”តិ វុត្តំ។

១១២. **បរិហរណោយេវា**តិ ឯត្ថ គហេត្វា វិចារណេតិ **ធម្មសិរិត្ថេរោ**។ អត្តនោ សន្តកករណេតិ **ឧបតិស្សត្ថេរោ**។ ពីជនីបត្តកំ ចតុរស្សពីជនី។

១១៣. “យោ ភិក្ខុ វា សាមណេរោ វា…បេ… លជ្ជី ហោតី’តិ វុត្តត្តា អលជ្ជឹ អាបុច្ឆិត្វា គន្តុំ ន វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ បាឡេ “តេនចិ បលិពុទ្ធំ ហោតី”តិ ច **អដ្ឋកថាយំ** “បលិពុទ្ធ”ន្តិ ច សេនាសនំយេវ សន្ធាយ វុត្តំ, តស្មា តថាបិ អត្ថីតិ គហេតព្ពំ។ “អនាបុច្ឆំ វា”តិ បាឋោ។

បឋមសេនាសនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ទុតិយសេនាសនសិក្ខាបទវណ្ណនា

១១៦-៧. ឯត្តកមេវ វុត្តមដ្ឋកថាសុ, តថាបិ បទដ្ឋាទយោបិ លព្ភន្តិ ឯវ។ **អនុគណ្ឋិបទេ** “អញ្ញំ អត្ថរណាទិ អកប្បិយត្តា ន វុត្ត”ន្តិ វុត្តំ។ “មញ្ចំ វា បីឋំ វា វិហារេ វា វិហារូបចារេ វា’តិ ឥមិនាបិ សំសន្ទនត្ថំ ‘**កិញ្ចាបិ វុត្តោ, អថ ខោ**’តិអាទិ អារទ្ធ”ន្តិ ច វុត្តំ។ ឧបចារមត្តញ្ចេតំ “រុក្ខមូលេ”តិ, តត្ថ វត្តព្ពំ នត្ថិ។

១១៨. អនាបុច្ឆិត្វាបិ គន្តុំ វដ្ដតីតិ អសតិយា គច្ឆតោបិ អនាបត្តិ, **អាបុច្ឆនំ បន វត្តំ** សញ្ចិច្ច អនាបុច្ឆតោ វត្តភេទទុក្កដត្តា។ បុគ្គលិកសេនាសនេ សង្ឃិកសេយ្យំ, សង្ឃិកសេនាសនេ វា បុគ្គលិកសេយ្យំ អត្ថរិត្វា គច្ឆន្តស្ស ទុក្កដំ យុត្តំ វិយ។ កស្មា? “សេយ្យាមត្តមេវ នសេយ្យា”តិ វុត្តត្តា។ ឥធ បន “បលិពុទ្ធំ បលិពុទ្ធោ”តិ ទុវិធម្បិ អត្ថិ។

ទុតិយសេនាសនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. អនុបខជ្ជសិក្ខាបទវណ្ណនា

១២១. ឆព្ពគ្គិយេសុយេវ **ថេរា ភិក្ខូ**តិ កេចិ។ **បាទេ ធោវិត្វា**តិអាទិម្ហិ បវិសន្តស្ស វា បាទធោវនបាសាណតោ យាវ មញ្ចបីឋំ បស្សាវត្ថាយ និក្ខមន្តស្ស វា យាវ បស្សាវដ្ឋានន្តិ យោជនា កាតព្ពា។ ឯវំ សន្តេ “បស្សាវត្ថាយ និក្ខមន្តស្ស វា”តិ ន វត្តព្ពំ, “បស្សាវដ្ឋានតោ និក្ខមន្តស្ស វា”តិ វត្តព្ពំ។ **បស្សាវដ្ឋាន**ន្តិ កត្ថចិ បោត្ថកេ។ តថា ហិ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. អនុបខជ្ជសិក្ខាបទវណ្ណនា) “បវិសន្តស្ស បាទធោវនបាសាណតោ យាវ មញ្ចបីឋំ និក្ខមន្តស្ស មញ្ចបីឋតោ យាវ បស្សាវដ្ឋានំ, តាវ ឧបចារោ”តិ វុត្តំ, តស្មា “បាទេ ធោវិត្វា បវិសន្តស្ស, បស្សាវត្ថាយ និក្ខមន្តស្ស ច ទ្វារេ និក្ខិត្តបាទធោវនបាសាណតោ, បស្សាវដ្ឋានតោ ច មញ្ចបីឋ”ន្តិ កត្ថចិ បោត្ថកេ បាឋោ, សោ អបាឋោ។ កស្មា? មញ្ចបីឋានំ ឧបចារស្ស វុត្តត្តា។ បវិសន្តស្ស យាវ មញ្ចបីឋានំ ឧបចារោ, និក្ខមន្តស្ស តតោ បដ្ឋាយ យាវ បស្សាវដ្ឋានំ វច្ចកុដិចង្កមដ្ឋានន្តិ ឥមិនា អត្ថេន យថា សំសន្ទតិ, តថាវិធោ បាឋោតិ អាចរិយោ។

១២២. ឧបចារំ ឋបេត្វាតិ ឥធ វុត្តឧបចារំ ឋបេត្វា។ “ទស្សនសវនូបចារេបិ សន្ថរន្តស្សា”តិ លិខិតំ។

អនុបខជ្ជសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. និក្កឌ្ឍនសិក្ខាបទវណ្ណនា

១២៦-៧. ឆសត្តកោដ្ឋកានិ វាតិ ឯត្ថ ទ្វារកោដ្ឋកំ អធិប្បេតំ។ “និក្ខមា”តិ វចនំ សុត្វាបិ អត្តនោ រុចិយា និក្ខមតិ, អនាបត្តិ; ឥធ អគ្គិសាលាទិ ឯវ **ឧបចារោ**តិ។

និក្កឌ្ឍនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. វេហាសកុដិសិក្ខាបទវណ្ណនា

១២៩. “បមាណមជ្ឈិមស្ស គលប្បមាណេ ទិន្នតុលាបិ វេហាសកុដិយេវា”តិ លិខិតំ, “ន សា ឥធ អធិប្បេតា”តិ វុត្តំ។

វេហាសកុដិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. មហល្លកវិហារសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៣៥. យាវ ទ្វារកោសាតិ ទ្វារសមីបា, យាវ ភិត្តីតិ អត្ថោ, តំ សុវុត្តំ។ **កវាដវិត្ថារប្បមាណោ**តិ ហត្ថបាសស្សាធិប្បេតត្តា, សមន្តា កវាដវិត្ថារប្បមាណឧបចារស្ស គហិតត្តា អបរិបូរឧបចារាបិ ហោតិ។ អាលោកំ ករោតីតិ អាលោកំ សន្ទេតិ បិធេតីតិ សន្ធិ ឯវ អាលោកសន្ធិនាមកា ហោន្តិ។ វាតបានកវាដលេបកម្មេ អប្បហរិតដ្ឋានកិច្ចំ នត្ថិ។

១៣៦. ឥដ្ឋកាតិ ឆទនកបាលសិលាទិឥដ្ឋកា។ **ឆទនូបរី**តិ ឯត្ថ បឋមំ តាវ ឯកវារំ អបរិសេសំ ឆាទេត្វា បុន ឆាទនទណ្ឌកេ ពន្ធិត្វា ទុតិយវារំ តថេវ ឆាទេតព្ពំ។ “តតិយវារចតុត្ថវារេ សម្បត្តេ ទ្វេ មគ្គេ អធិដ្ឋហិត្វា តតិយមគ្គំ អាណាបេត្វា បក្កមិតព្ព”ន្តិ វុត្តំ, តំ “បុនប្បុនំ ឆាទាបេតី”តិ ឥមិនា យុជ្ជតិ។

បោរាណា បន “បឋមវារេយេវ តយោ មគ្គេ អធិដ្ឋាតុំ វដ្ដតិ, ចតុត្ថតោ បដ្ឋាយ អាបត្តិ បាចិត្តិយំ, ចតុត្ថលេបតោ បដ្ឋាយ អាបត្តី”តិ វទន្តិ។ តត្ថ ឆទនេ វុត្តវិធិនិទានេន សមេតិ, លេបេ វុត្តវិធិតិកច្ឆេទេន សមេតិ។ តថាបិ សោ ន យុត្តោវ។ **និទានេ, អដ្ឋកថាយ**ញ្ច សិទ្ធលេបត្តា សព្ពសោវាបិ អច្ឆន្នេ, ឆន្នេវាបិ អនេកសោ បរិយាយស្ស តតិយស្សេវ អធិដ្ឋានន្តិ នោ សមេតីតិ អាចរិយោ។ “ទ្វេ មគ្គេ”តិ, “ទ្វេ ឆទនេ”តិ ច “តតិយវារតោ បដ្ឋាយ ឯវំ ឆាទាបេហី’តិ អាណាបេត្វា បក្កមិតព្ព”ន្តិ ច **ឧបតិស្សត្ថេរោ** វទតិ កិរ។

មហល្លកវិហារសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. សប្បាណកសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៤០. សប្បាណកសិក្ខាបទំ ឧត្តានត្ថមេវ។

សមត្តោ វណ្ណនាក្កមេន ភូតគាមវគ្គោ ទុតិយោ។

៣. ឱវាទវគ្គោ

១. ឱវាទសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៤៤. **កថានុសារេនា**តិ យោ ភិក្ខុនោវាទកត្ថិកោ កីសីលោ កីសមាចារោ កតរកុលា បព្ពជិតោតិអាទិកថានុសារេនាតិ អត្ថោ។ **សគ្គមគ្គគមនេបី**តិ **អបិ**-សទ្ទេន មោក្ខគមនេបិ។ “**លក្ខណប្បដិវេធបដិសំយុត្តោ**”តិ អដ្ឋគរុធម្មានុសារេន វត្តព្ពំ ធម្មកថំ សន្ធាយ វុត្តំ។

១៤៥-១៤៧. **និស្សីម**ន្តិ វិហារេ ពទ្ធសីមតោ អញ្ញំ អពទ្ធសីមំ, គាមសីមាទិន្តិ អត្ថោ។ “**សុបិនន្តេនបី**”តិ ន សព្ពេសន្តិ ឥធ ពាហុល្លនយេន វុត្តំ។ ឆព្ពគ្គិយា ហិ កេចិ វីសតិវស្សាបិ អត្ថិ អតិរេកវីសតិវស្សាបីតិ ឥមិនា ឥមំ មជ្ឈិមពោធិកាលេ បញ្ញត្តន្តិ វិញ្ញាយតិ។ “**សីលវា ហោតី**”តិ វត្វា តស្ស ចតុព្ពិធត្តា ឥធ អធិប្បេតសីលមេវ ទស្សេតុំ “**បាតិមោក្ខសំវរសំវុតោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **គណ្ឋានុគណ្ឋិបទេសុ** “សតិសំវរាទយោ ឥធ នាធិប្បេតា, តេន វិភង្គបាឋំ ទស្សេតិ អដ្ឋកថាចរិយោ”តិ វុត្តំ។ **អត្ថតោ**តិ បាឡិអត្ថតោ។ **ការណតោ**តិ ការណូបបត្តិតោ, អដ្ឋកថាតោតិ អធិប្បាយោ។ អថ វា **ការណតោ**តិ ធម្មតោ, តេន អត្ថតោ ធម្មតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ អថ វា **អត្ថតោ**តិ ផលតោ។ “**ការណតោ**តិ ហេតុតោ។ ធម្មបទម្បិ ជាតកេន សហា”តិ លិខិតំ។ **បញ្ហំ កថេតុ**ន្តិ “បញ្ហំ បុដ្ឋោ កថេតី”តិ ឯត្ថ ភិក្ខុនិយា បុដ្ឋេន “ន ជានាមី”តិ ន សក្កា កថេតុំ។ “ន ខោ បន តំ ភគវន្ត”ន្តិ បាឋោ។ “ន ខោ បនេត”ន្តិ ច លិខន្តិ, តំ ន សុន្ទរំ។ “កាសាយវត្ថវសនាយា”តិ វចនតោ បារាជិកាយបិ ន វដ្ដតិ។ ភិក្ខុនិយា កាយសំសគ្គមេវ វុត្តំ។ មេថុនេន ហិ ភិក្ខុនីទូសកោ ហោតិ។

១៤៨-៩. ភិក្ខូនំ សន្តិកេ ឧបសម្បន្នា នាម បរិវត្តលិង្គា, បញ្ចសតា សាកិយានិយោ វា។ “ធម្មទេសនាបត្តិមោចនត្ថំ បនា”តិ វចនតោ មាតុគាមគ្គហណេន សព្ពត្ថ ភិក្ខុនីសង្គហំ គច្ឆតីតិ សិទ្ធំ។ ភិក្ខុនិគ្គហណេន បន មាតុគាមោ **តិរិយំ តរណសិក្ខាបទេ** (បាចិ. ១៨៧-១៩០) សង្គហិតោ, ន អញ្ញត្ថ។ “ឱសារេតព្ពា”តិ បាឡិបាឋោ, បាឡិ ឱសារេតព្ពាតិ អត្ថោ ។ “ឱសារេតព្ព”ន្តិ អដ្ឋកថាបាឡិ។ ឯកស្មឹ ឋានេ វន្ទិតេ ទោសាភាវតោ ពហូសុ ឯកាយ វន្ទិតេ វដ្ដតីតិ ចេ? ភិក្ខូហិ កត្តព្ពំ នត្ថិ, ភិក្ខុនិយាយេវ កត្តព្ពំ, តស្មា ន វដ្ដតិ ។ “**យត្ថ កត្ថចិ និសិន្នាយា**តិ អន្តោទ្វាទសហត្ថេ និសិន្នាយា”តិ វទន្តិ។ **ន និមន្តិតា ហុត្វា គន្តុកាមា**តិ និមន្តិតា ហុត្វា គន្តុកាមា ភិក្ខូ ឥធ នាធិប្បេតា, វស្សំ ឧបគន្តុកាមាវ អធិប្បេតាតិ អត្ថោ។ **យតោ បនា**តិ ភិក្ខុនីវិហារតោ។ **តត្ថា**តិ ភិក្ខុនីវិហារេ។ កិញ្ចាបិ “ឱវាទទាយកា ភិក្ខូ”តិ វចនតោ ឱវាទទាយកេហេវ សភិក្ខុកោ អាវាសោ ហោតិ, ន សព្ពេហីតិ អាបន្នោ, តថាបិ អសតិ ភិក្ខុនោវាទកេ ឱវាទសំវាសានំ អត្ថាយ យាចនត្ថាយ អវស្សំ គន្តព្ពត្តា អញ្ញេហិបិ ភិក្ខូហិ សភិក្ខុកោបិ សភិក្ខុកោ ឯវាតិ វេទិតព្ពោ។ **សា រក្ខិតព្ពា**តិ វស្សច្ឆេទាបត្តិ រក្ខិតព្ពា។ កស្មា? **អាបទាសុ ហី**តិអាទិ។ “**អយំ ឧបោសថោ ចាតុទ្ទសិកោតិ បុច្ឆិតព្ព**”ន្តិ វុត្តំ, តម្បិ តេរសិយំយេវ, ឯតរហិ បន ភិក្ខុនិយោ ចាតុទ្ទសិយំយេវ គន្ត្វា “កទា អយ្យ ឧបោសថោ”តិ បុច្ឆន្តិ។ “ជាយាយោ វា ជារិយោ វា”តិ អធិប្បាយេន វុត្តំ កិរ។ “គច្ឆេយ្យ ចេ, អាបត្តី”តិ បាឋោ។ **ទ្វេ តិស្សោ**តិ ទ្វីហិ តីហិ។ ឯកតោ អាគតានំ វសេន

“តាហី”តិ ពហុវចនំ វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ “ឯកា ភិក្ខុនី វា ពហូ ភិក្ខុនី វា ពហូហិ ភិក្ខុនុបស្សយេហិ ឱវាទត្ថាយ បេសិតា”តិ វចនស្ស វិត្ថារោ “ភិក្ខុនិសង្ឃោ ច អយ្យ ភិក្ខុនិយោ ចា”តិអាទិនា វុត្តោ។ “ភិក្ខុនិសង្ឃោ ច អយ្យ ភិក្ខុនិយោ ចា’តិអាទិ នានាឧបស្សយេហិ បេសិតាយ វចន”ន្តិ ច “អបរិបុណ្ណសង្ឃបុគ្គលនានាវាស ទុតិយវចនវសេន បញ្ចក្ខត្តុំ ឧបសង្កមនំ វុត្ត”ន្តិ ច លិខិតំ។ យស្មិំ អាវាសេ បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ ន បវត្តតិ, តត្ថាបិ យាចនំ សម្បដិច្ឆិត្វា បុនទិវសេ យេន បដិគ្គហិតំ, តេន “នត្ថិ កោចិ ភិក្ខុ ភិក្ខុនោវាទកោ សម្មតោ”តិអាទិ វត្តព្ពំ។ អត្ថិ ចេ សម្មតោ, និទ្ទិសិតព្ពោ។ “សយមេវ ចេ សម្មតោ, អហ’ន្តិ វត្តព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ សចេ សម្មតោ វា ឱវាទបដិគ្គាហកោ វា បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសតិ, អញ្ញេន អារោចាបេតព្ពន្តិ ឯកេ, “អត្តនាបិ អារោចេតុំ វដ្ដតី”តិ ច វទន្តិ។ កេសុចិ បោត្ថកេសុ “អយ្យានំ បវារេតី”តិ លិខិតំ, ឯវំ សតិ “អយ្យស្ស បវារេមី”តិ វត្តព្ពំ, បោត្ថកេ នត្ថិ។

ឱវាទសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. អត្ថង្គតសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៥៣. **មុនាតី**តិ ជានាតិ។ **អន្តរធាយតិបី**តិ ឯត្ថ តទុត្តមំ ចេ អត្ថិ, តំ បស្សាមិ, យំ វិចិត្តំ វា, តទត្ថញ្ច។ តត្ស ការណំ។ សហ ឧប្បាទមនន្តរា កិរិយា។ យមា ច តេ មនសា កតត្រ នេត្វាតិ។ យថា បាតោ សិយា បាតោភវំ បាតោវ ឧទកតោ ឧគ្គន្ត្វា ឋិតំ, តថា វិរោចមានំ អង្គីរសំ ពុទ្ធំ បស្ស, ន កេវលំ បទុមំ វិយ, វិរោចមានំ តបន្តមាទិច្ចមិវន្តលិក្ខេតិ សម្ពន្ធោ។ អថ វា អង្គីរសំ ពុទ្ធំ បទុមំវ វិរោចមានំ សូរិយំវ តបន្តំ បស្ស ពុទ្ធំ។ យថា បាតោ សិយា ផុល្លមវីតគន្ធំ កោកនុទសង្ខាតំ បទុមំ បស្សសិ, តថា វិរោចមានំ អង្គីរសំ ពុទ្ធំ បស្ស។ ឧភយេនេវ ហិ ភគវតោ កន្តិ ទីបិតាតិ កត្វា ទីបិតគុណសុភំ ពុទ្ធំ សក្កត្វា តំ កន្តិំ បូជេយ្យ។ បូជនេយ្យតោបិ វីតិនាមេយ្យ ឥតិ លក្ខយេ។ “ឯកតោ ឧបសម្បន្នាយា”តិ បាឡិ។

១៥៦. “ឯកតោ ឧបសម្បន្នាន”ន្តិ អដ្ឋកថាបាឋោ។ “អភព្ពោ ត្វ”ន្តិអាទិវចនតោ អនុកម្បាវសេន សទ្ធិវិហារិកាទី សង្ឃិកា វិហារា និក្កឌ្ឍាបេន្តស្ស អនាបត្តិ វិយ ទិស្សតិ។ អភព្ពោ ហិ ថេរោ សញ្ចិច្ច តំ កាតុំ, គវេសិតព្ពាវ ឯត្ថ យុត្តីតិ កេចិ។ ថេរេន សិក្ខាបទបញ្ញត្តិតោ បុព្ពេ កតន្តិ មម តក្កោ។

អត្ថង្គតសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ភិក្ខុនុបស្សយសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៦២. “ឯករត្តម្បិ វសន្តី”តិ (បាចិ. ១៦១) វចនតោ យត្ថ រត្តិយំ ន វសន្តិ, តត្ថ គន្ត្វា ឱវទិតុំ វដ្ដតីតិ ឯកេ។ យទិ ឯវំ សង្កេតដ្ឋានំ គន្ត្វា ឱវទិតុំ វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ។ “តតោ អទ្ធយោជនេយេវ សភិក្ខុកោ អាវាសោ ឥច្ឆិតព្ពោ”តិ ន វត្តព្ពំ។ ភិក្ខុនោវាទកោ ចេ អទ្ធយោជនំ គន្ត្វា ឱវទិតុកាមោ ហោតិ, ភិក្ខុនិសង្ឃោ ច អទ្ធយោជនំ គន្ត្វា សោតុកាមោ, “វដ្ដតី”តិ វត្តព្ពំ សិយា, តញ្ច ន វុត្តំ, តស្មា ន វដ្ដតិ។ ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទេន បន “ឯករត្តម្បី”តិ វុត្តំ។ តតោ បដ្ឋាយ ឧបស្សយំ ហោតិ, ន ឧបស្សយសង្ខេបេន កតមត្តេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ យត្ថ វាសូបគតា ភិក្ខុនិយោ, សោ ឧបស្សយសង្ខំ គច្ឆតិ, តត្ថ ន គន្ត្វា ឱវាទោ ទាតព្ពោ។ ឯកាវាសេ ទិវា វដ្ដតីតិ ឯកេ, វិចារេត្វា យុត្តតរំ គហេតព្ពំ។

ភិក្ខុនុបស្សយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. អាមិសសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៦៤. “ឧបសម្បន្នំ សង្ឃេន អសម្មត”ន្តិ បាឡិវចនតោ, “សម្មតេន វា សង្ឃេន វា ភារំ កត្វា ឋបិតោ”តិ អដ្ឋកថាវចនតោ ច អដ្ឋហង្គេហិ សមន្នាគតោ សម្មតេន វា វិប្បវសិតុកាមេន “យាវាហំ អាគមិស្សាមិ, តាវ តេ ភារោ ហោតូ”តិ យាចិត្វា ឋបិតោ, តស្សាភារតោ សង្ឃេន វា តថេវ ភារំ កត្វា ឋបិតោ អដ្ឋហិ គរុធម្មេហិ ឱវទិតុំ លភតិ, បគេវ អញ្ញេន ធម្មេនាតិ សិទ្ធំ។ “យោ បន ភិក្ខុ អសម្មតោ ភិក្ខុនិយោ ឱវទេយ្យ, បាចិត្តិយ”ន្តិ បគេវ ភារំ កត្វា អដ្ឋបិតំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ អភយគិរិវាសីនម្បិ ឥទមេវ មតំ, **អនុគណ្ឋិបទេ** បន ឥមំ នយំ បដិក្ខិបិត្វា “នត្ថិ កោចី”តិអាទិនា “ឯតរហិ ឱវាទកោ អសម្មតោ ភិក្ខុនោវាទកោ នាមា”តិ វត្វា “យំ បន **អន្ធកដ្ឋកថាយំ** វុត្តំ ‘ឧបសម្បន្នំ សង្ឃេន កម្មវាចាយ អសម្មតំ, ភិក្ខុសង្ឃេន បន ភិក្ខុនិសង្ឃស្ស អនុគ្គហំ ករោថ, ភិក្ខុនិយោ ឱវទថ, ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច ករោថ ផាសុវិហារន្តិ ឯវំ យាចិត្វា ឋបិតោ ភិក្ខុសង្ឃំ អាបុច្ឆិត្វា, តតោ សោ

ថេរោ ភិក្ខុនិយោ ឱវទតិ, ឯវរូបំ ភិក្ខុសង្ឃេន អសម្មតន្តិ, តត្រ វុត្តនយេនេវ អត្ថោ គហេតព្ពោ”តិ វុត្តំ។ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** បន “អសម្មតោ តាមំ ឱវាទត្ថាយ អាគតានំ ភិក្ខុនីនំ វចនំ សុត្វា បដិវចនំ ទេន្តោ សង្ឃានុមតិយា, ន ញត្តិចតុត្ថេនា”តិ វុត្តំ, តំ **អនុគណ្ឋិបទមតេន** សមេតិ, **អន្ធកដ្ឋកថាយំ** វុត្តវចនំ តេន ស មេតិ, តញ្ច បាឡិវចនំ, ន ហិ ឱវាទបដិគ្គាហកោ, បាតិមោក្ខុទ្ទេសកោ វា “បាសាទិកេន សម្បាទេតូ”តិ វចនមត្តេន ភិក្ខុនោវាទកោ នាម ហោតិ។ ហោតីតិ ចេ, អនុបសម្បន្នោបិ តត្តកេន វចនេន “ភិក្ខុនោវាទកោ ហោតូ”តិ វត្តព្ពោ។ ហោតីតិ ចេ, យំ វុត្តំ **គណ្ឋានុគណ្ឋិបទេសុ** “អសម្មតោ នាម អសម្មតភាវេន ‘ពហុស្សុតោ ត្វំ ឱវទាហី’តិ សង្ឃេន ភារំ កត្វា ឋបិតោ”តិ។ ឯត្ថ ពាហុសច្ចេន កឹ បយោជនំ។ **អនុគណ្ឋិបទេយេវ** “អភយគិរិវាសី វទតីតិ សុត្វា សម្មតេន វា អាណត្តោ ឱវទិតុំ លភតីតិ **ធម្មសិរិត្ថេរោ** បច្ឆា អនុជានាតី”តិ វុត្តំ។ កឹ ពហុកាយ។ “បាសាទិកេន សម្បាទេតូ”តិ ឯត្តកមត្តេន ភិក្ខុនោវាទកោ ហោតិ។ **អដ្ឋកថាយំ** “ភារំ កត្វា”តិ តមិនា កឹ បយោជនំ, តត្តកម្បិ វត្តុំ អញ្ញោ ន លភតិ, តេន ច “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ឋបេត្វា ពាលំ គិលានំ គមិកំ អវសេសេហិ ឱវាទំ គហេតុ”ន្តិ (ចូឡវ. ៤១៤) អយំ បាឡិ វិរុជ្ឈេយ្យ។ កថំ? តស្ស ហិ “ន, ភិក្ខវេ, ឱវាទោ ន បច្ចាហរិតព្ពោ”តិ (ចូឡវ. ៤១៥) វចនតោ សម្មតាសម្មតភាវេន នត្ថិ កោចីតិ “បាសាទិកេន សម្បាទេតូ”តិ វត្តព្ពំ សិយា, វទន្តោ ច តេច បឋមេន អាបត្តិយា ការេតព្ពោ ហោតីតិ។ ហោតុ អសម្មតត្តា, អកតភារត្តា ច។ តមស្ស ច ភិក្ខុនោវាទកត្តេ តមស្ស ខីយនេន ទុក្កដំ សិយា, សព្ពមេតំ អនិដ្ឋំ, តស្មា អដ្ឋកថាយំ “អយមេត្ថ ភិក្ខុនោវាទកោ នាមា”តិ អវុត្តត្តា តថា ភារំ កត្វា ឋបិតោ ឱវទិតុំ លភតិយេវ, នាញ្ញោតិ អាចរិយោ។

អាមិសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ចីវរទានសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៦៩. សាទិយិស្សសីតិ បុច្ឆា។

ចីវរទានសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ចីវរសិព្ពនសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៧៦. វញ្ចេត្វាតិ “តវ ញាតិកាយា”តិ អវត្វា “ឯកិស្សា ភិក្ខុនិយា”តិ ឯត្តកមេវ វត្វា, តេ ហិ “ឯកិស្សា”តិ វចនំ សុត្វា អញ្ញាតិកាយ សន្តកសញ្ញិនោ សិព្ពេសុំ។ តមស្មឹ សិក្ខាបទេ “ចីវរំ នាម ឆន្នំ ចីវរានំ អញ្ញតរំ ចីវរ”ន្តិ ឯត្តកមេវ បាឡិ, តេន វុត្តំ **“ចីវរន្តិ យំ និវាសេតុំ វា បារុបិតុំ វា”**តិអាទិ។ “វិកប្បនុបគំ បច្ឆិម”ន្តិ ច លិខិតំ, សោ បមាទលេខោ។

ចីវរសិព្ពនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សំវិធានសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៨១. តា ភិក្ខុនិយោ ទូសយិស្សតិ វិបរិណាមោ កាតព្ពោ។

១៨២-៤. សម្បទន្តីតិ បទសា គច្ឆន្តិ។ **វុត្តនយេនេវា**តិ “សម្បតន្តិ ឯត្ថាតិ សម្បាតោ”តិអាទិនា។ បទគតេ ឧបចារេ ន លព្ភតិ, អច្ឆាសន្នត្តា មិស្សំ វិយ ហោតីតិ។ កុក្កុដវស្សិតបរិច្ឆិន្នោ **មហាអដ្ឋកថាយំ**។ “តម្បិ វោហារេនា”តិ លិខិតំ។ “យេភុយ្យេន តថា សន្និវេសោ ហោតីតិ កត្វា អដ្ឋកថាយំ វុត្តំ, តស្មា ន បមាទលេខោ”តិ ច, “ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទេន វុត្តំ **អដ្ឋកថាយំ**, តតោ ឧទ្ធំ អទ្ធយោជនលក្ខណសម្បត្តំ នាម ហោតីតិ គហេតព្ព”ន្តិ ច វុត្តំ។ “កប្បិយភូមិ កិរាយំ…បេ…. ន វទន្តី”តិ វុត្តំ។ ទុទ្ទសញ្ចេត្ថ ការណំ។ កតរំ បន តន្តិ? “គច្ឆាមាតិ សំវិទហតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ វុត្តំ។ តត្ថ “គច្ឆាមា”តិ វត្តមានវចនន្តញ្ច, អមគ្គេ ភិក្ខុនុបស្សយាទិម្ហិ ន សម្ភវតិយេវ មនុស្សានំ អន្តរឃរាទិម្ហិ មគ្គសង្ខេបគមនតោ, ឧច្ចាសយនាទិឧប្បត្តិដ្ឋានត្តា ច។ ន តិត្ថិយសេយ្យាយ វា បព្ពជិតាវាសត្តា។ **ទ្វារេ**តិ សមីបត្ថេ ភុម្មំ, តស្មា តំ ទស្សេតុំ បុន **“រថិកាយា”**តិ អាហ។ សេសអដ្ឋកថាយំ “ឯត្ថន្តរេ សំវិទហិតេបិ ភិក្ខុនោ ទុក្កដ”ន្តិ អាគតត្តា ន សមេតិ។ “គាមន្តរេ”តិ វចនតោ អញ្ញគាមស្ស ឧបចារោក្កមនេ ឯវ អាបត្តិ។ “អទ្ធយោជនេ”តិ វចនតោ អតិក្កមនេយេវ យុត្តំ។

១៨៥. **រដ្ឋភេទេ**តិ វិលោបេ។ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** “តយោបិ សង្កេតា កាលទិវសមគ្គវសេន, តត្ថ បឋមេនេវ អាបត្តី”តិ វុត្តំ។ “តមិនា មគ្គេនា”តិ វិស្សជ្ជេត្វា អញ្ញេន គច្ឆន្តិ ចេ, អាបត្តិយេវាតិ អត្ថោ។

សំវិធានសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. នាវាភិរុហនសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៨៩. នទិយា កុតោ គាមន្តរន្តិ ចេ? “**យស្សា នទិយា**”តិអាទិមាហ។ **គាមន្តរគណនាយា**តិ យស្មិំ គាមតិត្ថេ អារុឡ្ហោ, តំ ឋបេត្វា អញ្ញគាមគណនាយ។ “មាតុគាមោបិ ឥធ សង្គហំ គច្ឆតី”តិ អាចរិយស្ស តក្កោ, តេនេវ “ឧភយត្ថ ឯកតោ ឧបសម្បន្នាយ ទុក្កដំ, សិក្ខមានាយ សាមណេរិយា អនាបត្តី”តិ ច ន វុត្តំ។ ឯសេវ នយោ អញ្ញេសុបិ ឯវរូបេសុ។

១៩១. “លោកស្សាទមិត្តសន្ថវវសេន កេឡិបុរេក្ខារា សំវិទហិត្វា”តិ វុត្តត្តា អកុសលចិត្តំ លោកវជ្ជន្តិ វត្តព្ពន្តិ? ន វត្តព្ពំ, “កេឡិបុរេក្ខារា”តិ វចនំ យេភុយ្យតាយ វុត្តំ។ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** ច “តីណិ ចិត្តានិ តិស្សោ វេទនា”តិ វុត្តំ, សំវិទហនកាលេ វា កេឡិបុរេក្ខារោ ភិក្ខុ សំវិទហតិ, អាបត្តិ ភិក្ខុនោ គាមន្តរោក្កមនេ, អទ្ធយោជនាតិក្កមេ វា។ កុសលចិត្តោ វា ហោតិ បច្ចវេក្ខន្តោ, ចេតិយាទីនិ វា បស្សន្តោ, អព្យាកតចិត្តោ វា ហោតិ កិលមថវសេន និទ្ទាយន្តោតិ តិចិត្តានិ គហិតានីតិ វេទិតព្ពា។

នាវាភិរុហនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. បរិបាចិតសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៩២. **ចេដកេ**តិ ទារកេ។ គុរុណបោតកេតិ បោរាណា។ “បាបភិក្ខូនំ បក្ខុបច្ឆេទាយ ឥទំ បញ្ញត្តំ, តស្មា បញ្ច ភោជនេយេវាបត្តិ វុត្តា”តិ លិខិតំ។

១៩៤-៧. **និដ្ឋាទិត**ន្តិ វិញ្ញត្តិយា ន ហោតិ, កិន្តុ បរិកថាទីហិ, តស្មា ឥមិនា សិក្ខាបទេន អនាបត្តិ, តំ សន្ធាយ “**សព្ពត្ថ អនាបត្តី**”តិ វុត្តំ។ “កថានុសារេន តត្ថ បសីទិត្វា ទេន្តិ, ឥទំ បរិបាចិតំ ន ហោតិ, វដ្ដន្តី”តិ បឋមសិក្ខាបទេ វុត្តត្តាតិ **ធម្មសិរិត្ថេរោ, ឧបតិស្សត្ថេរោ** បន “ឥតរម្បិ វដ្ដតិយេវា”តិ អាហ។ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** បន “យស្មា ទេវទត្តោ បកតិយា តត្ថ ភិក្ខុនិបរិបាចិតំ ភុញ្ជតិ, តស្មា ឥមំ អដ្ឋុប្បត្តិំ និទានំ កត្វា ឥទំ សិក្ខាបទំ បញ្ញត្ត”ន្តិ វុត្តំ។

បរិបាចិតសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. រហោនិសជ្ជសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៩៨. “ឧបនន្ទស្ស ចតុត្ថសិក្ខាបទេន ចា”តិ បាឋោ។

រហោនិសជ្ជសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សមត្តោ វណ្ណនាក្កមេន ឱវាទវគ្គោ តតិយោ។

៤. ភោជនវគ្គោ

១. អាវសថបិណ្ឌសិក្ខាបទវណ្ណនា

២០៣-៤. **បូគស្សា**តិ បូគេន។ **កុក្កុច្ចាយន្តោ**តិ និស្សរណេនេត្ថ ភវិតព្ពំ, តំ មយំ ន ជានាមាតិ សន្និដ្ឋានស្ស ករណវសេន “កុក្កុច្ចាយន្តោ”តិ វុច្ចតិ។ យថា ហិ អាយស្មា ឧបាលិ នយគ្គាហេន “អនាបត្តិ អាវុសោ សុបិនន្តេនា”តិ (បារា. ៧៨) អាហ, តថា ថេរោបិ “អនាបត្តិ គិលានស្សា”តិ កស្មា ន បរិច្ឆិន្ទតីតិ? អនត្តាធិការត្តា វិនយបញ្ញត្តិយា, “នាយំ អត្តនោ ឱកាសោ”តិ បដិក្ខិត្តត្តា, សិក្ខាបទស្ស អបរិបុណ្ណត្តា។ បឋមបារាជិកសិក្ខាបទេ បរិបុណ្ណំ កត្វា បញ្ញត្តេយេវ ហិ សោ ថេរោ “អនាបត្តិ សុបិនន្តេនា”តិ អាហ “អញ្ញត្រ សុបិនន្តា”តិ វុត្តបទានុសារេនាតិ។ យស្មា ឱទិស្ស អយាវទត្ថេវ ទាយកានំ បីឡា នត្ថិ, តស្មា “**អនោទិស្ស យាវទត្ថោ**”តិ វុត្តំ។

២០៨. “អន្តរាមគ្គេ ឯកទិវស’ន្តិ ឯកំយេវ សន្ធាយ វុត្ត”ន្តិ ច “**ឯសេវ នយោ**តិ វុត្តនយមេវ ទស្សេតុំ គន្ធា បច្ឆាគច្ឆន្តោ ហីតិអាទិមាហា”តិ ច “សុទ្ធចិត្តោ ហុត្វា បកតិគមនេនេវ ភុញ្ជិតុំ លភតី”តិ ច “អគិលានស្ស គិលានសញ្ញិនោ កាយេន សមុដ្ឋាតី”តិ ច លិខិតំ។

អាវសថបិណ្ឌសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. គណភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា

២០៩-២១៨. **គុទ្ទុបដិច្ឆន្នោ**តិ អបាកដោវ។ **ឯកោ ឋុត្តេនា**តិ ឯកស្សេវកំ ភត្តំ “អហំ អញ្ញេន និមន្តិតោ”តិ ន វុច្ចតិ។ “**សចេ ឯកតោ គណ្ហន្តិ , គណភោជនំ ហោតី**”តិ (បាចិ. អដ្ឋ. ២១៧-២១៨) វុត្តត្តា ចត្តារោ ឧបាសកា ចត្តារោ ភិក្ខូ វិសុំ វិសុំ និមន្តេត្វា ហត្ថបាសេ ឋិតានំ ចេ ទេន្តិ, គណភោជនំ ហោតិ ឯវាតិ ឯកេ, តំ ន យុត្តំ វិយ។ “វិញ្ញត្តិតោ បសវនេ គណស្ស ឯកតោ គហណេ ឥមិនា សិក្ខាបទេន អាបត្តិ, វិសុំ គហណេ បណីតភោជនសូបោទនវិញ្ញត្តីហី”តិ លិខិតំ។ “វិញ្ញត្តិតោ បសវនំ អដ្ឋុប្បត្តិវសេន **អដ្ឋកថាយំ** អនុញ្ញាតំ។ សូបោទនាទិវសេន តត្ថ អាបត្តិ ឯវា”តិ វុត្តំ, តំ ន យុត្តំ។ កស្មា? **បរិវារេ** (បរិ. ១៦៨) ឯវ ទ្វិន្នំ អាការានំ អាគតត្តា, តស្មា **អដ្ឋកថាយំ** “អនុញ្ញាត”ន្តិ ទុវុត្តំ។ អដ្ឋុប្បត្តិយំយេវ បាកដន្តិ “បទភាជនេ ន វុត្ត”ន្តិ វត្តព្ពំ។ **ឯកតោ គណ្ហន្តី**តិ គហិតភត្តាបិ អញ្ញេ យាវ គណ្ហន្តិ, តាវ ចេ តិដ្ឋន្តិ, ឯកតោ គណ្ហន្តិយេវ នាម។ “គច្ឆតិ ចេ, អនាបត្តី”តិ វទន្តិ។

ឯត្ថាហ – “បដិគ្គហណមេវ ហេត្ថ បមាណ”ន្តិ វុត្តំ, អថ កស្មា **បាឡិយំ** “គណភោជនំ នាម យត្ថ ចត្តារោ… បេ…. ភុញ្ជន្តិ, ឯតំ គណភោជនំ នាមា”តិ (បាចិ. ២១៨) វុត្តន្តិ? វុច្ចតិ – **យត្ថា**តិ ឧបយោគត្ថេ ភុម្មវចនំ។ **ចត្តារោ**តិ គណស្ស ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទនិទស្សនំ។ **បញ្ចន្នំ ភោជនានន្តិ** អាបត្តិប្បហោនកភោជននិទស្សនំ។ **អញ្ញតរេន ភោជនេន និមន្តិតា**តិ អកប្បិយនិមន្តននិទស្សនំ។ និមន្តនវសេនេវ បន គណភោជនស្ស វុត្តត្តា “និមន្តិតា ភុញ្ជន្តីតិ វុត្ត”ន្តិ វុត្តំ។ “អញ្ញតរំ ភោជនំ វិញ្ញាបេត្វា ភុញ្ជន្តី”តិ បន ន វុត្តំ អដ្ឋុប្បត្តិយំយេវ បាកដត្តា។ យំ ភុញ្ជន្តីតិ ឯវំ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ **ភុញ្ជន្តី**តិ បដិគ្គាហកនិយមវចនំ។ ន ហិ អប្បដិគ្គហិតកំ ភិក្ខូ ភុញ្ជន្តិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ “គណស្ស យតោ បដិគ្គហិតាហារភោជនហេតុ បាចិត្តិយ”ន្តិ។ អាគន្តុកបដ្ដំ មោឃសុត្តេន សិព្ពិត្វា ឋបេន្តិ, តត្ថ អនុវាតេ យថា ឯកតលំ ហោតិ, តថា ហត្ថេហិ ឃដ្ដេតិ។ **វលេតី**តិ អាវដ្ដេតិ។ **បរិវត្តន**ន្តិ សុត្តំ គណ្ហន្តានំ សុខគ្គហណត្ថំ សុត្តបរិវត្តនំ ករោតិ, បដ្ដំ សិព្ពន្តានំ សុខសិព្ពនត្ថំ បដ្ដបរិវត្តនញ្ច។ នវចីវរការកោ ឥធាធិប្បេតោ, ន ឥតរោតិ។ “ពិម្ពិសារំ អាបុច្ឆិត្វា សម្ភារេ កយិរមានេយេវ កាលោ អតិក្កន្តោ, បច្ឆា គណភោជនសិក្ខាបទេ បញ្ញត្តេ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆី”តិ វទន្តិ, អញ្ញថា អដ្ឋកថាយ វិរុជ្ឈនតោ។

២២០. “ទ្វេ តយោ ឯកតោតិ យេបិ អកប្បិយនិមន្តនំ សាទិយិត្វា”តិអាទិវចនេន អកប្បិយនិមន្តនបច្ចយា ឯវ អនាបត្តិ, វិញ្ញត្តិតោ អាបត្តិយេវាតិ ទីបេតិ។ អនិមន្តិតោ ចតុត្ថោ យស្ស តទេតំ **អនិមន្តិតចតុត្ថំ**។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **បវេសេត្វា**តិ និសីទាបេត្វា។ ចីវរទានសមយលទ្ធកចតុក្កំ ចីវរការសមយលទ្ធកចតុក្កន្តិ ឯវមាទីនិ។ **តានិ ចា**តិ យេហិ ភោជនេហិ វិសង្កេតោ នត្ថិ, តានិ។ **មហាថេរេ**តិ ឧបសម្បន្នេ។ **អដ្ឋត្វា**តិ ឋិតេន និមិត្តំ ទស្សិតំ ហោតិ។ **តត្ថ តត្ថ គន្ធា**តិ រថិកាទីសុ ភិក្ខុសមីបេ គន្ធា។ ឥមស្មឹ បន សិក្ខាបទេ កត្ថចិ បោត្ថកេ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ចីវរទានសមយេ គណភោជនំ ភុញ្ជិតុំ។ ឯវញ្ចិទំ ភគវតា ភិក្ខូន”ន្តិ បាឋោ ទិស្សតិ។ កត្ថចិ “ភុញ្ជិតុ”ន្តិ វត្វា “ឯវញ្ច បន, ភិក្ខវេ, ឥមំ សិក្ខាបទំ ឧទ្ទិសេយ្យាថា”តិ បាឋោ, អយំ សោភនោ។

គណភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. បរម្បរភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា

២២១. **អធិដ្ឋិតា**តិ និច្ចប្បវត្តា។ ពទរចុណ្ណសក្ខរាទីហិ យោជិតំ **ពទរសាឡវំ**។ **កិរកម្មការេនា**តិ កិរស្ស កម្មការេន។

២២៦. “**វិកប្បេត្វា គណ្ហាហី**”តិ ឯត្ថាហុ **បោរាណត្ថេរា** “ភគវតោ សម្មុខា អវិកប្បេត្វា គេហតោ និក្ខមិត្វា រថិកាយ អញ្ញតរស្ស ភិក្ខុនោ សន្តិកេ វិកប្បេសិ, វិកប្បេន្តេន បន ‘មយ្ហំ ភត្តបច្ចាសំ ឥត្ថន្នាមស្ស ទម្មី’តិ វត្តព្ពំ, ឥតរេន វត្តព្ពំ ‘តស្ស សន្តកំ បរិភុញ្ជ វា យថាបច្ចយំ វា ករោហី’”តិ។ **បញ្ចសុ សហធម្មិកេសូ**តិ សម្មុខា ឋិតស្ស សហធម្មិកស្ស យស្ស វិកប្បេតុកាមោ, តំ សហធម្មិកំ អទិស្វា គហដ្ឋស្ស វា សន្តិកេ, សយមេវ វា “បញ្ចសុ

សហធម្មិកេសុ ឥត្ថន្នាមស្ស វិកប្បេមី”តិ វត្វា ភុញ្ជិតព្ពន្តិ ឯកេ, ឯវំ សតិ ថេរោ តស្មិំយេវ និសិន្នោវ តថា វាចំ និច្ឆារេត្វា បដិគ្គណ្ហាតីតិ តក្កោ ទិស្សតិ។ **មហាបច្ចរិយា**ទីសុ បន បរម្មុខា វិកប្បនាវ វុត្តា, សា “តេន ហានន្ទ, វិកប្បេត្វា គណ្ហាហី”តិ ឥមិនា សមេតិ, តថាបិ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. បរម្បរភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា) “តស្មា យោ ភិក្ខុ បញ្ចសុ សហធម្មិកេសុ អញ្ញតរស្ស ‘មយ្ហំ ភត្តបច្ចាសំ តុយ្ហំ ទម្មី’តិ វា ‘វិកប្បេមី’តិ វា ឯវំ សម្មុខា វា ‘ឥត្ថន្នាមស្ស ទម្មី’តិ វា ‘វិកប្បេមី’តិ វា ឯវំ បរម្មុខា វា”តិ វចនតោ សហធម្មិកស្ស សន្តិកេ ឯវ វត្តព្ពំ, ន សយមេវាតិ ទិស្សតិ។ យស្មា អយំ បច្ឆិមនយោ **បោរាណគណ្ឋិបទេន**បិ សមេតិ, តស្មា ឥធ មាតិកាដ្ឋកថានុសារេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ “តេ មនុស្សា…បេ… ភោជនមទំសូ”តិ វចនតោ អកប្បិយនិមន្តនំ បញ្ញាយតិ, តថាបិ ថេរស្ស កុក្កុច្ចុប្បត្តិការណេន ភត្តេន សោ និមន្តិតោតិ វេទិតព្ពោ។ អញ្ញថា បរតោ “ទ្វេ តយោ និមន្តនេ ឯកតោ ភុញ្ជតី”តិ វចនេន, អនាបត្តិវារេន ច វិរុជ្ឈតិ។

២២៩. ឯត្ថាយំ វិចារណា – “អញ្ញោ មនុស្សោ បត្តំ គណ្ហាតិ, ន ទាតព្ព”ន្តិ វចនតោ អបរភាគេ អកប្បិយនិមន្តនេន នត្ថិ បយោជនំ, បុព្ពភាគេយេវ អកប្បិយនិមន្តនេន បយោជនន្តិ **ស្វេបិ ភន្តេ អាគច្ឆេយ្យាថា**តិ ឯត្ថ កតរំ អកប្បិយនិមន្តនំ, តស្មា អធិប្បាយោ ចេត្ថ បមាណន្តិ។ ន, “បិណ្ឌាយ ចរិត្វា លទ្ធភត្តំ ភុញ្ជតិ, អាបត្តី”តិ វចនតោតិ។ តត្ថ “ស្វេបិ ភន្តេ”តិ ឯត្ថ យថា វចនមត្តំ អគ្គហេត្វា អកប្បិយនិមន្តនក្កមេន អត្ថោ គហិតោ, តថា “បិណ្ឌាយ ចរិត្វា”តិ ឯត្ថាបិ អន្តរា អកប្បិយនិមន្តនេន លទ្ធភត្តំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ បិណ្ឌាយ ហិ ចរន្តំ ទិស្វា “ឯត្ថ, ភន្តេ, ភត្តំ គណ្ហថា”តិ ទិន្នម្បិ អកប្បិយនិមន្តនេន លទ្ធំ នាម ហោតិ។ វោហារេន បន “បិណ្ឌាយ ចរិត្វា លទ្ធភត្ត”ន្តិ វុច្ចតិ, ឯវំសម្បទមិទំ ទដ្ឋព្ពំ។ អញ្ញថា **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** “គណភោជនេ វុត្តនយេនេវ បញ្ចហិ ភោជនេហិ និមន្តិតស្ស…បេ… បរស្ស បរស្ស ភោជនេ”តិ វុត្តវចនវិរោធោ។ ឥទញ្ហិ វចនំ យេន បឋមំ និមន្តិតោ, តតោ បឋមនិមន្តិតំ អាទាយ គតោ បរស្ស បរស្ស និមន្តនកទាយកស្ស ភោជនេតិ អត្ថបរិទីបនតោ និមន្តនតោ លទ្ធភត្តស្ស ភោជនេយេវ អាបត្តីតិ ទីបេតិ។ “ទ្វេ តយោ និមន្តនេ ឯកតោ”តិ វចនេនបិ សមេតិ, អញ្ញថា “យេន និមន្តិតោ, តស្ស ភោជនតោ បរស្ស ភោជនេ”តិ ឯត្តកំ វត្តព្ពំ សិយា, **បាឡិយំ** វា “និមន្តនេន ឯកតោភុញ្ជតី”តិ ឯត្តកំ វត្តព្ពំ សិយា។ ទុតិយនិមន្តនស្ស បឋមភោជនេ អាបត្តិប្បសង្គនិវារណត្ថំ **“យេន យេនា”**តិអាទិ វុត្តំ។ និមន្តនបដិបាដិយា ភុញ្ជតីតិ បាឡីតិ ចេ? ន, “អនាបត្តិ និច្ចភត្តេ”តិអាទិបាឡិវិរោធតោ។

គណ្ឋិបទេ បន “បិណ្ឌាយ ចរិត្វា លទ្ធភត្តំ កស្មា ភុញ្ជិតុំ ន លភតីតិ ចេ? ‘បរម្បរភោជនំ នាម បញ្ចន្នំ ភោជនានំ អញ្ញតរេន ភោជនេន និមន្តិតោ, តំ ឋបេត្វា បញ្ចន្នំ ភោជនានំ អញ្ញតរំ ភោជនំ ភុញ្ជតិ, ឯតំ បរម្បរភោជនំ នាមា’តិ វុត្តត្តា”តិ លិខិតំ។ យទិ ឯវំ និច្ចភត្តាទិកម្បិ ន វដ្ដតីតិ អាបជ្ជតីតិ និច្ចភត្តាទិ ឱទិស្សកន្តិ ចេ? តំ ន, តទញ្ញស្ស អត្តនោ ធនេន និប្ផន្នស្ស, សង្ឃតោ លទ្ធស្ស វា បាតោ បចនកយាគុ ចេ យនា ហោតិ, តស្សាបិ, ឯកកុដិកំ គាមំ ឧបនិស្សាយ វិហរតោ ភិក្ខាចរិយវសេន លភិតព្ពនិច្ចភត្តស្ស ច អកប្បិយភាវប្បសង្គតោ។ តត្ថ ភិក្ខាចរិយវសេន លទ្ធំ ន កប្បតិ និមន្តនកានំ អប្បសាទាវហនតោតិ ចេ? ន, “បញ្ច ភោជនានិ ឋបេត្វា សព្ពត្ថ អនាបត្តី”តិ វចនវិរោធតោ។ ខាទនីយម្បិ ហិ បរស្ស ខាទិត្វា ភុត្តត្តា និមន្តនភោជនំ អភុញ្ជន្តោ អប្បសាទំ ករោតិ ឯវ, តស្មា អប្បសាទាវហំ អប្បមាណំ, តស្មា និច្ចភត្តាទិ ឱទិស្សកំ ន សម្ភវតិ។ អបិច ហេដ្ឋា វុត្តនយេន សទ្ធឹ ឥធ វុត្តនយេន សំសន្ទិត្វា យំ យំ ខមតិ, តំ តំ គហេតព្ពន្តិ សព្ពោបិ កេសញ្ចិ អាចរិយានំ វិនិច្ឆយោ។ អាចរិយស្ស បន វិនិច្ឆយោ អន្តេ អាវិ ភវិស្សតិ។ “ខីរំ វា រសំ វា បិវតោ អមិស្សម្បីតិ អធិប្បាយោ”តិ វុត្តំ។ **គណ្ឋិបទេ** “ហេដ្ឋា ឱទនេនាមិស្សេត្វា ឧបរិ តិដ្ឋតី”តិ លិខិតំ។

មហាឧបាសកោតិ គេហសាមិកោ។ **មហាអដ្ឋកថាយំ** “អាបត្តី”តិ វចនេន **កុរុន្ទិយំ** “វដ្ដតី”តិ វចនំ វិរុទ្ធំ វិយ ទិស្សតិ។ “ទ្វិន្នម្បិ អធិប្បាយោ **មហាបច្ចរិយំ** វិចារិតោ”តិ លិខិតំ។ **“ចារិត្តតោ**តិ ‘សន្តំ ភិក្ខុំ អនាបុច្ឆា’តិ បរតោ វត្តព្ពតោ”តិ វុត្តំ។ វចីកម្មំ **អវិកប្បនំ**។ ឯត្ថ “មហាឧបាសកោ ភិក្ខូ និមន្តេតិ…បេ… បច្ឆា លទ្ធំ ភត្តំ ភុញ្ជន្តស្ស អាបត្តិ។ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា លទ្ធភត្តំ ភុញ្ជតិ, អាបត្តី”តិ **អដ្ឋកថាយំ** វចនតោ, “កាលស្សេវ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា ភុញ្ជិម្ហា”តិ បាឡិតោ, **ខន្ធកេ** “ន ច, ភិក្ខវេ, អញ្ញត្រ និមន្តនេ អញ្ញស្ស ភោជ្ជយាគុ បរិភុញ្ជិតព្ពា, យោ បរិភុញ្ជេយ្យ, យថាធម្មោ កាតេព្ពោ”តិ (មហាវ. ២៨៣) វចនតោ ច និមន្តេត្វា វា បវេទេតុ អនិមន្តេត្វា វា, បឋមគហិតនិមន្តនស្ស ភិក្ខុនោ បឋមនិមន្តនភោជនតោ អញ្ញំ យំ កិញ្ចិ បរសន្តកំ ភោជនំ បរម្បរភោជនាបត្តឹ ករោតិ។ អត្តនោ សន្តកំ, សង្ឃគណតោ លទ្ធំ វា អគហដ្ឋសន្តកំ វដ្ដតិ, និមន្តនតោ បឋមំ និពទ្ធត្តា បន និច្ចភត្តាទិ បរសន្តកម្បិ វដ្ដតិ។ **ខន្ធកេ** “ន ច , ភិក្ខវេ…បេ… យថាធម្មោ កាតេព្ពោ”តិ (មហាវ. ២៨៣) វចនំ បរសន្តកភោជនវុត្តនិយមនំ។ តតោ ហត្ថកោវ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។

បរម្បរភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. កាណមាតាសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣១-៣. បដិយាលោកន្តិ បច្ឆិមំ ទេសំ។ **បូវគណនាយា**តិ អតិរិត្តបូវគណនាយាតិ អត្ថោ។ សចេ “អបាថេយ្យាទិអត្ថាយ សង្ខិត”ន្តិ សញ្ញាយ គណ្ហាតិ, អចិត្តកត្តា សិក្ខាបទស្ស អាបត្តិ ឯវ។ អថ ឧគ្គហិតំ គណ្ហាតិ, ន មុច្ចតិយេវ។ អសំវិភាគេ បន អនាបត្តិ អកប្បិយត្តា។ អចិត្តកតា បញ្ញត្តិជាននាភាវេនេវ, ន វត្ថុជាននាភាវេនាតិ ឯកេ។ ន, **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** “បាថេយ្យាទិអត្ថាយ សង្ខិតភាវជានន”ន្តិ អង្គេសុ អវុត្តត្តា។ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** បនេវំ វុត្តំ “ឯកេន វា អនេកេហិ វា ទ្វត្តិបត្តបូរេសុ គហិតេសុ តេសំ អនារោចនេន វា សយំ វា ជានិត្វា យោ អញ្ញំ គណ្ហាតិ, តស្ស ទុក្កដំ។ ឯកតោ តីសុ, ចតូសុ វា បរិវេណេសុ ឯកេន ចេ ទ្វេបត្តបូរា គហិតា, ទុតិយេ ទ្វេ គណ្ហន្តេ បឋមោ ចេ ន និវារេតិ, បឋមស្ស បាចិត្តិយំ។ និវារេតិ ចេ, អនាបត្តិ, ទុតិយស្សេវ ទុក្កដ”ន្តិ។ សចេ សញ្ចិច្ច ន វទតិ, **បោរាណគណ្ឋិបទេ** វុត្តនយេន បាចិត្តិយំ, **មាតិកាដ្ឋកថា**វសេន (កង្ខា. អដ្ឋ. កាណមាតាសិក្ខាបទវណ្ណនា) ទុក្កដំ។ “អតិរេកបដិគ្គហណ”ន្តិ តត្ថ បញ្ចមំ អង្គំ វុត្តំ, តស្មា អប្បដិគ្គហិតត្តា ន បាចិត្តិយំ, កត្តព្ពាករណតោ បន ទុក្កដំ។ អញ្ញថា កិរិយាកិរិយំ ឥទំ អាបជ្ជតិ, អនិវារណំ, អនារោចនំ វា ឆដ្ឋង្គំ វត្តព្ពំ សិយា។ **ឯកនិកាយិកានំ វា**តិ ឯត្ថ “អាសន្នវិហារភិក្ខូ, អាសន្នអាសនសាលាគតា វា សចេ វិសភាគេហិ អានីតំ ន បដិគ្គណ្ហន្តិ, ‘អារាមិកាទីនំយេវ វា ទាបេន្តី’តិ ជានាតិ, យត្ថ បរិភោគំ គច្ឆតិ, តត្ថ ទាតុំ វដ្ដតី”តិ វុត្តំ។ “ទ្វត្តិបត្តបូរា”តិ វចនតោ បច្ឆិអាទីសុ អធិកម្បិ គណ្ហតោ អនាបត្តី”តិ កេចិ វិនយធរមានិនោ វទន្តិ, តំ តេសំយេវ និសីទតុ, អាចរិយា បន “បច្ឆិអាទីសុបិ ឧក្កដ្ឋបត្តស្ស បមាណវសេន ទ្វត្តិបត្តបូរា គហេតព្ពា។ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទកថា ហេសា”តិ វទន្តិ។

កាណមាតាសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. បឋមបវារណសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៣៦. យាវទត្ថបវារណាយ បវារិតា កិញ្ចាបិ “បវារិតា”ឥច្ចេវ អធិប្បេតា អដ្ឋុប្បត្តិយាវ, អថ ខោ បច្ឆិមាវ ឥធាធិប្បេតា។

២៣៧. “**អលមេតំ សព្ព**”ន្តិ វុត្តត្តា អតិរិត្តំ នាម ហោតិ។ ភិក្ខុស្ស ឥទម្បិ តេ អធិកំ, ឥតោ អញ្ញំ ន លច្ឆតីតិ កិរ អត្ថោ។

២៣៨-៩. “អសនំ បញ្ញាយតី”តិ ឯតេនេវ “ភុត្តាវី”តិ ឯតស្ស សិទ្ធត្តា វិសុំ អត្ថសិទ្ធិ នត្ថិ។ យទិ អត្ថិ, អង្គានំ ឆក្កត្តទស្សនន្តិ។ **វុត្តម្បិ ចេត**ន្តិអាទិ បវារណង្គានំ បញ្ចកត្តទស្សនំ។ **វរកោ**តិ យោ កោចិ វរកោ។ “**បវារណំ បន ជនេតិយេវា**តិ វិសុំ សិត្ថំ វោទកំ ករោន្តិ, បវារណំ ន ជនេតិ។ យាគុំ វា បិវន្តោ បឋមំ ឧទកំ បិវតិ, វដ្ដតិ។ អវសិដ្ឋំ ហេដ្ឋាសិត្ថំ បវារណំ ន ជនេតី”តិ លិខិតំ។ **ឧបតិស្សត្ថេរោ** “ជនេតិយេវា”តិ វទតិ, តំ ន ឥច្ឆន្តិ អាចរិយា។ **ភជ្ជិតបិដ្ឋ**ន្តិ តណ្ឌុលចុណ្ណមេវ។ ភជ្ជិតសត្តុយោ បិណ្ឌេត្វា កតមោទកោ **សត្តុមោទកោ**។

“យាគុសិត្ថមត្តានេវ ទ្វេ…បេ… បដិក្ខិបតិ, ន បវារេតី”តិ វុត្តត្តា បរចង្កមច្ឆាទយោ បក្ខិបិត្វា បក្កយាគុំ បិវន្តោ សចេ អញ្ញំ តាទិសំយេវ បដិក្ខិបតិ, បវារណា ន ហោតីតិ កិរ **ធម្មសិរិត្ថេរោ**។ សចេ អញ្ញំ បដិក្ខិបតិ, ន បវារេតិ។ កស្មា? អសនសង្ខាតស្ស វិប្បកតភោជនស្សាភាវតោ។ ភោជនសាលាយំ ភុញ្ជន្តោ ចេ, អត្តនោ អជាបុណនកោដ្ឋាសំ អភិហដំ បដិក្ខិបតិ, ន បវារេតិ។ កាមំ បដិក្ខិបតិ, បត្តេ បន អារាមិកោ អាកិរតិ, ឥតោ ភុញ្ជិតុំ ន វដ្ដតិ។ ឥទញ្ហិ ពុទ្ធប្បដិកុដ្ឋអនេសនាយ ឧប្បន្នេយេវ សង្គហំ គច្ឆតិ។ យថា ហិ សង្ឃតោ ឧទ្ទេសបិណ្ឌំ ទុស្សីលោ ទេតិ, តំ បដិក្ខិបតិ, ន បវារេតិ, ឯវំសម្បទមិទំ។ “វិសភាគោ លជ្ជី ចេ ទេតិ, តំ តេន សម្ភោគំ អកត្តុកាមតាយ បដិក្ខិបតិ, បវារេតីតិ អបរេ”តិ វុត្តំ។ **បរិវេសនាយា**តិ ភត្តគ្គេ។ “មំសេន រសំ, មំសញ្ច រសញ្ច មំសរសន្តិ អាបជ្ជនតោ ‘មំសរស’ន្តិ វុត្តេ បដិក្ខេបតោ ហោតិ, មំសស្ស រសំ មំសរសន្តិ វិគ្គហេ នាធិប្បេតោ”តិ វុត្តំ។ **មំសករម្ពកោ នាម…បេ… វដ្ដតី**តិ សុទ្ធយាគុ ឯវ ហោតិ។ អប្បវារណមិស្សកករម្ពកោយេវ ហោតិ, តស្មា ន បវារេតិ, តេន វុត្តំ បរតោ “ឥទញ្ច ករម្ពកេន ន សមានេតព្ព”ន្តិអាទិ, តស្មា “តំ អភិហរិត្វា កញ្ជិយំ គណ្ហថា’តិ វទន្តំ បដិក្ខិបតិ, បវារណា ន ហោតី”តិ ច “មិស្សកយាគុំ គណ្ហថា’តិ អវុត្តត្តា ‘សម្មិស្សិតំ វិសុំ កត្វា ទេតី’តិ វុត្តត្តា”តិ ច វុត្តំ, យស្មា **យាគុមិស្សក**ន្តិ ឯត្ថ បទទ្វយេ បវារណារហស្ស នាមគ្គហណំ នត្ថិ, តស្មា តត្រ ចេ យាគុ ពហុតរា វា ហោតិ សមសមា វា, ន បវារេតិ។ កស្មា? តត្ថ អភិហារកបដិក្ខេបកានំ យាគុសញ្ញត្តា។ យាគុ ចេ មន្ទា, ភត្តំ ពហុតរំ, បវារេតិ។ កស្មា? តេសំ ឧភិន្នម្បិ តត្ថ ភិន្នសញ្ញត្តាតិ តក្កោ អាចរិយស្ស។ **ភត្តមិស្សកេ** បវារណារហស្ស នាមស្ស សព្ភាវតោ សព្ពទា បវារេតិ ឯវ។ មិស្សកេ បន វុត្តនយេន ការណំ វត្តព្ពំ។ **វិសុំ កត្វា ទេតី**តិ យថា ភត្តសិដ្ឋំ ន បតតិ, តថា គាឡ្ហំ ហត្ថេន បីឡេត្វា បរិស្សាវេត្វា ទេតិ។

អកប្បិយកតន្តិ ឯត្ថ “កប្បិយំ អការាបិតេហិ កទលិប្ផលាទីហិ សទ្ធឹ អតិរិត្តំ កប្បិយំ ការាបេត្វាបិ តំ កទលិប្ផលាទី ឋបេត្វា អវសេសំ ភុញ្ជិតុំ វដ្តតិ។ អមិស្សកសត្តា បុន តានិ កប្បិយំ ការាបេត្វា អញ្ញស្មឹ ភាជនេ ឋបេត្វា អតិរិត្តំ ការេត្វា ភុញ្ជិតុំ វដ្តតិ។ កស្មា? បុព្ពេ តេសុ វិនយកម្មស្ស អនារុឡ្ហត្តា”តិ វទន្តិ។ “ភុត្តាវិនា ច បវារិតេន អាសនា វុដ្ឋិតេន កត”ន្តិ វចនតោ ភុត្តាវិនា អប្បវារិតេន អាសនា វុដ្ឋិតេន កត្តព្ពន្តិ សិទ្ធំ, តស្មា “បាតោវ អទ្ធានំ គច្ឆន្តេសុ ទ្វីសុ ឯកោ បវារិតោ អវុដ្ឋិតោ តត្ថ និសីទតិ, សោ ឥតរេន បិណ្ឌាយ ចរិត្វា លទ្ធំ ភិក្ខំ អត្តនា អភុត្វាបិ ‘អលមេតំ សព្ព’ន្តិ កាតុំ លភតិ ឯវា”តិ វុត្តំ, តំ សុក្កបក្ខេ “ភុត្តាវិនា កតំ ហោតី”តិ ឥមិនាវ សិទ្ធំ, តស្មឹ បក្ខេ អត្តនោ សត្តង្គានិ ន បូរេន្តិ, កណ្ហបក្ខេ បដិភាគេន សត្ត វុត្តានីតិ វេទិតព្ពំ។ ភុត្តាវិនា អប្បវារិតេន អាសនា វុដ្ឋិតេន, អវុដ្ឋិតេន វា កតំ ហោតិ, វដ្តតិ។ “បវារិតេន អាសនា អវុដ្ឋិតេនេវា”តិ ឥមំ បន អត្ថវិកប្បំ ទីបេតុំ “សត្តង្គានិ វុត្តានី”តិបិ វត្តុំ វដ្តតិ។ សោ បុន កាតុំ ន លភតិ បឋមំ កតស្ស បុន តេនេវ កត្តព្ពប្បសង្គតោ។ យញ្ហ អកតំ, តំ កត្តព្ពន្តិ ហិ វុត្តំ។ អថ សោវ បឋមោ បុន កត្តុកាមោ ហោតិ, អញ្ញស្មឹ ភាជនេ បុព្ពេ អកតំ កាតុំ លភតិ។ ទុតិយោ បឋមភាជនេបិ កាតុំ លភតិ។ “យេន អកតំ, តេន កាតព្ព”ន្តិ ហិ វុត្តំ។ ឥមមេវត្ថំ សន្ធាយ “យេន យំ បឋមំ កប្បិយំ កតំ, តមេវ សោ បុន កាតុំ ន លភតិ, អញ្ញេន កាតព្ព”ន្តិ លិខិតំ។ តត្ថ **ត**ន្តិ តំ បឋមំ កតន្តិ អត្ថោ។ **បេសេត្វា ការេតព្ព**ន្តិ ឯត្ថ អនុបសម្បន្នោ ចេ គតោ, តត្រដ្ឋេន ឯកេន ភិក្ខុនា បដិគ្គាហេត្វា អបរេន ការេតព្ពន្តិ តត្ថ ឯកោវ ឯវមេវ កាតុំ ន លភតីតិ។ “យំ កិញ្ចិ គិលានំ ឧទ្ទិស្សា’តិអាទិវចនតោ វិហារាទីសុ គិលានស្ស បាបុណនកោដ្ឋាសម្បិ គិលានាតិរិត្តំ នាម, តស្មា វដ្តតី”តិ វទន្តិ។ **អាហារត្ថាយា**តិ វិកាលេ ឯវាតិ ឯកេ។

២៤១. កាយកម្មំ អជ្ឈោហរណតោ។ វចីកម្មំ វាចាយ “អតិរិត្តំ ករោថ ភន្តេ”តិ អការាបនេនាតិ វេទិតព្ពំ។

បឋមបវារណសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ទុតិយបវារណសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៤៣. **សាធារណមេវា**តិ សព្ពបវារណានំ សាធារណំ “យាវត្តកំ ឥច្ឆសី”តិ ឥទំ។

ទុតិយបវារណសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. វិកាលភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៤៧-៨. នដានំ នាដកានិ **នដនាដកានិ**, សីតាហរណាទីនិ។ មូលញ្ច តំ ខាទនីយញ្ចាតិ **មូលខាទនីយំ**។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **បិដ្ឋ**ន្តិ ចុណ្ណំ។ **ខារកមូល**ន្តិ យូបសមូលំ។ **ចច្ចុមូលំ** នេឡិយមូលំ។ **តម្ពកំ** វចំ។ **តណ្ឌុលេយ្យកំ** ចូឡកុហុ។ **វត្ថុលេយ្យកំ** មហាកុហុ។ **វជកលិ** និកោដ្ឋំ។ **ជជ្ឈរិ** ហិរតោ។

កោដ្ឋំ **ជរដ្ឋំ** វុច្ចតិ។ **គណ្ឋិ** មុហុកុលមុទុ វិថយត្ថ វជមុជុ វទុឡុរិ។

វជ្ជយេតិមេ កឹសុកំ, ហលិទ្ទិ។ **កសេរុកោ,** កដិពលវន្តិ តស្ស នាមំ។ **អម្ពាដកំ** អមូលកំ បិឍល កក្កុល។ **មសាលុ** កិនឡា។ **អាលុវ** កឡិ តឆ្មិអឡិ អលស កដិស្សល នមេទតិ មេរ។ **សិគ្គុ** សីរិ កោឡ កាលកំ នេកឡរិ។ **ខីរវល្លិកន្ទោ** តុម្ពរោរិយោ ហោតិ។ សង្ខតោ ជោវនមេវ។ អយំ “បរិសង្ខារោ”តិ លិខិតំ។ **ខីរកាកោលី** កិរិកវេឡិ។ **ជីវិកំ** ជីវិហិ។ **ឧសភក** ឧម្ពសុរិយិ។

ហិន្តាលំ កិតិលិ។ **កុន្តាល** តោហោ តិលិសតា បទិកឡិរោ បដសេវលកឡិ។ ករមន្ទកំ ករម្ព ទណ្ឌោកិរ ឧទកជោតិ កណ្ឌកោ។ “សិង្ឃតកោតិបិ វុច្ចតី”តិ លិខិតំ។ **ផគ្គវ** ហកិឡិ។ **នត្តមាល**ន្តិ ករញ្ជិ។

សេល្លុ លោហោលិយំ។ **កាសមទ្ទក** កុទុវលិ អនសិកិន។ **ឧម្មា**ទិយ មេលេលិទិយ។ **ចីនមុគ្គោ** វេនមុត្តិ ហុរមុគ្គ។ **រាជមាសោ** មាហវិលិតិ។ **អគ្គិមន្ថោ** មុញ្ជិ។ សុនិបណ្ណកោ តិបិលវនិនាឡិកា តិលក។ **ភូមិយំ ជាតលោណី**តិ ឯត្ថ លោណីនាមស្ស សាធារណត្តា “ភូមិយ”ន្តិ វិសេសេត្វា វុត្តំ។ **ព្រាហ្មីបត្តំ** ទេមេតេយេ បណសា។ **“ទីបវាសិនោ វទន្តី”**តិ សិថិលំ កត្វា កស្មា វុត្តន្តិ ចេ? “ខាទនីយត្ថំ ផរតីតិ លក្ខណេន អសមានត្តា”តិ វុត្តំ។ បទេលិវិនិតេកិ។ **សុលសិបណ្ណ**ន្តិ តសាបលិកំ។

អគន្ធិកបុប្ផំ ករិស្សយេតិ ចេកវាទិទបុប្ផំ ចេលេបតិមលំ។ **ជីវន្តីបុប្ផំ** ជីវិតន្ទិគមល។ **ពាកុល** មុថុវល។ **កុយ្យក** បុនបុន្នាមបុន្នារ, ជាតិសុមន។ **នវមាលិកា** ចេហេមល។

តិន្ទុណិក កចិនី វិលេយិ។ **មាតុលុង្គ** លវនោ។ **បុស្សផល** សុបុលិ។ **តិម្ពរូសក** តិកិព្ពេរេហិតិ សុសតុធុត។ **តិបុសវាតិង្គណ** ធុតតិកេណ បដិយិ។ **ចោច** វរិយិយេលិ។ **មោច** អតិរេលិ។ **គោដ្ឋផលំ** បូរផលន្តិ ឯកេ។ កោដ្ឋសេកិរ **អច្ឆិវ**។

អសមុស្សិ **ពិម្ព** ឥតិ កេចិ។ **កាស្មរីតិ** សេបណ្ណិ។ អតិតេមេតិ ករិយមេតិស្ស។ **ជាតិផលំ** កតំមេតិ។ **កដុកផលំ** តិរិរិក។

តរុណផលំ កិរិខបុលុ។ **ហោត្ថរដ្ឋិ** កិញ្ចក្ខដ្ឋិ។ **សិទ្ធត្ថកំ** សាសបំ សេតវណ្ណំ។ **រាជិកំ** រត្តំ ហោតិ។

ហិង្គុំ ហិង្គុជតុន្តិ សព្ពាបិ ហិង្គុវិកតិយោ។ ឯត្ថ ហិង្គុជតុ នាម បត្តសាខា បចិត្វា កាតព្ពា។ សាខា បចិត្វា កតា សិបាដិកា។ អញ្ញេហិ មិស្សេត្វា កតាតិ កេចិ។ **តកំ** កដ្ឋជន្តិ អគ្គិកេឡិនិ។ និកិតិស្សាកាលេសយោ។ តិមេរ, **តកបត្តិ** បសាខាបត្តេ បចិត្វា កាតព្ពា។ "**តកបណ្ណិ** សារតិ ឯវ កាតព្ពា"តិ លិខិតំ។

វិកាលភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. សន្និធិការកសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៥៣. អបរជ្ជុ សន្និធិ នាម ហោតីតិ អត្ថោ។ **អជ្ជ បដិគ្គហិត**ន្តិ ន កេវលំ បដិគ្គហិតមេវ, អថ ខោ ឧគ្គហិតកម្បិ, តេនេវ **អដ្ឋកថាយំ** "បដិគ្គណ្ហាតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សាតិ ឯវំ សន្និធិកតំ យំ កិញ្ចិ យាវកាលិកំ វា យាមកាលិកំ វា អជ្ឈោហរិតុកាមតាយ គណ្ហន្តស្ស បដិគ្គហណេ តាវ អាបត្តិ ទុក្កដស្សា"តិ វុត្តំ។ យទិ តំ បឋមមេវ បដិគ្គហិតំ, "បដិគ្គហណេ តាវា"តិ ន វត្តព្ពំ, តស្មា វេទិតព្ពមេតំ "អត្តនោ កាលេ គហិតំ អជ្ជ បដិគ្គហិត'ន្តិ វុត្ត"ន្តិ។

ឯត្ថាហ – យថា បញ្ច ភេសជ្ជានិ ឧគ្គហិតកានិ អនជ្ឈោហរណីយត្តា, តថា ឥជាបិ ឧគ្គហិតកំ នាធិប្បេតន្តិ? ឯត្ថ វុច្ចតិ – **ភេសជ្ជសិក្ខាបទេ** (បារា. ៦១៨ អាទយោ) ឧគ្គហិតកំ នាធិប្បេតន្តិ យុត្តំ អត្តនោ កាលាតិក្កមនមត្តេន តត្ថ អាបត្តិប្បសង្គតោ។ ឯត្ថ ន យុត្តំ អត្តនោ កាលាតិក្កមនមត្តេន អាបត្តិប្បសង្គាភាវតោ។ អជ្ឈោហរណេនេវ ហិ ឯត្ថ អាបត្តីតិ អធិប្បាយោ, តស្មា អនុគណ្ឋិបទមតេន អជ្ជ ឧគ្គហេត្វា បុនទិវសេ ភុញ្ជន្តោ ទ្វេ អាបត្តិយោ អាបជ្ជតិ។

តត្រាយំ វិចារណា – អត្តនា ភុញ្ជិតុកាមោ អជ្ជ ឧគ្គហេត្វា បុនទិវសេ ភុញ្ជតិ, ទ្វេ អាបត្តិយោ អាបជ្ជតិ។ សាមណេរាទីនំ យេវ អត្ថាយ ឧគ្គហេត្វា គហិតំ បុនទិវសេ បដិគ្គហេត្វា ភុញ្ជន្តោ អាបត្តិយា ន ការេតព្ពោតិ។ **បដិគ្គណ្ហាតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា**តិ ឯត្ថាយមធិប្បាយោ – សចេ ពេលដ្ឋសីសោ វិយ ទុតិយតតិយាទិទិវសត្ថាយ អជ្ជ បដិគ្គហេត្វា សាមណេរាទីនំ គោបនត្ថាយ ទេតិ, តស្ស បុនទិវសេ អជ្ឈោហរណត្ថំ បដិគ្គហណេ អាបត្តិ ទុក្កដស្សាតិ សម្ភវតិ។ សយមេវ សចេ តំ គោបេត្វា ឋបេតិ, បុនទិវសេ បតិតំ កចវរំ ទិស្វា វិមតិវសេន វា បដិគ្គណ្ហតោ បដិគ្គហណតោវ អាបត្តិ ទុក្កដស្សាតិ សម្ភវតិ។ នោ ចេ បដិគ្គណ្ហាតិ, តំ ទុក្កដំ នត្ថិ។ "តទញ្ញំ 'ឯកំ បាទំ អតិក្កាមេតិ, អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា'តិអាទិ វិយា"តិ វុត្តំ។ យោ បន ឯកប្បហារេនេវ ទ្វេបិ បាទេ អតិក្កាមេតិ, តស្ស តំ ថុល្លច្ចយំ នត្ថិ, ឯវំសម្បទមិទន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឯត្ថ បដិគ្គហិតភាវំ អវិជហន្តមេវ សន្និធី ជនេតីតិ **ធម្មសិរិត្ថេរោ**, តំ "បដិគ្គណ្ហាតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា"តិ **បាឡិយា** វិរុជ្ឈតិ។ កបាលេន បីតោ បន ស្នេហោ អព្ពោហារិកោ។ កិញ្ចាបិ ឧណ្ហេ ឱតាបេន្តស្ស បគ្ឃរតិ, តថាបិ "ភេសជ្ជសិក្ខាបទេ វិយា"តិ វុត្តំ។ ឥតរថា កបាលេន បីតា សប្បិអាទយោបិ សត្តាហាតិក្កមេ អាបត្តិំ ជនេយ្យុន្តិ។ **សយំ បដិគ្គហេត្វា**តិ ឥធាបិ បុព្ពេ វុត្តវិធិយេវ។ ទុទ្ធោតបត្តកថាបិ ឯតេន សមេតិ វិយ ។ **អាហារត្ថាយា**តិ កាលេបិ លព្ភតិ។ **បកតិអាមិសេ**តិ កប្បិយាមិសេ។ **សាមិសេន មុខេន អជ្ឈោហរតោ ទ្វេ**តិ "ហិយ្យោ បដិគ្គហិតយាមកាលិកំ អជ្ជ បុរេភត្តំ សាមិសេន មុខេន អជ្ឈោហរតោ ទ្វេ បាចិត្តិយានី"តិ លិខិតំ។ អជ្ជ បដិគ្គហិតំ យាវកាលិកម្បិ ហិ យាមាតិក្កន្តបានកេន សំសដ្ឋំ សន្និធី ករោតិ។ អកប្បិយមំសេសុ មនុស្សមំសេ ថុល្លច្ចយំ, សេសមំសេ ទុក្កដញ្ច វឌ្ឍតិ។

២៥៥. **សត្តាហកាលិកំ យាវជីវិកំ អាហារត្ថាយា**តិ កាលេបិ ទុក្កដមេវ សន្និធី អនាបជ្ជនតោតិ កេចិ។ តទហុ បដិគ្គហិតំ តទហុ បុរេភត្តំ វដ្តតីតិ ចេ? ន, បាឡិយម្បិ អដ្ឋកថាយម្បិ វិសេសស្ស នត្ថិតាយ។ ភេសជ្ជសិក្ខាបទេ បុរេភត្តំ យថាសុខំ បរិភុញ្ជនំ វុត្តន្តិ ចេ? អាហារេ សប្បិអាទិ សង្គហំ យាតិ, តេន តគ្គតិកវសេន វុត្តំ, ន ភេសជ្ជវសេន វុត្តន្តិ **ឧបតិស្សោ**។

សន្និធិការកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. បណីតភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៥៨. អកប្បិយសប្បិនាតិ យេសំ មំសំ ន កប្បតិ, តេសំ សប្បិនា។ “វសាតេលញ្ហិ ឋបេត្វា អកប្បិយសប្បិ នាម នត្ថី”តិ លិខិតំ។ **វិសង្កេត**ន្តិ ឯត្ថ “សូបោទនវិញ្ញត្តិបិ ន ហោតី”តិ វុត្តំ។ **កាយិកានី**តិ កាយេន អាបជ្ជិតព្ពានិ។

២៦១. មហានាមសិក្ខាបទេន ការេតព្ពោតិ សង្ឃវសេន បវារិតេ ភេសជ្ជត្ថាយ សប្បិអាទិបញ្ចកំ វិញ្ញាបេតិ ចេ, តត្ថ “ន ភេសជ្ជេន ករណីយេន ភេសជ្ជ”ន្តិ ឯត្ថ សង្គហំ គច្ឆតិ, តស្មា “តេន បាចិត្តិយ”ន្តិ វុត្តំ។ បាឡិមុត្តកេសុ “ភិក្ខុនីនម្បិ ទុក្កដ”ន្តិ លិខិតំ។

បណីតភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ទន្តបោនសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៦៤-៥. មុខទ្វារន្តិ គលនាឡិំ។ **ឧច្ចារណមត្ត**ន្តិ ឧក្ខិបិតព្ពមត្តកំ។ **កសដំ ឆឌ្ឌេត្វា**តិ សមុទាចារវសេន, អឆឌ្ឌិតេបិ “វដ្ដតី”តិ វុត្តំ។ **ហត្ថបាសាតិក្កម**ន្តិ ទាយកស្ស។ **ភិក្ខុស្ស ទេតី**តិ អញ្ញស្ស ភិក្ខុស្ស។ **កញ្ចិក**ន្តិ យំ កិញ្ចិ ទ្រវំ។ **បត្តោ បដិគ្គហេតព្ពោ**តិ ភូមិយំ ឋបិតេ អភិហារាភាវតោ។ “យថា បឋមតរំ បតិតថេវេ ទោសោ នត្ថិ, តថា អាកិរិត្វា អបនេន្តានំ បតិតថេវេបិ អភិហដត្តា នេវត្ថិ ទោសោ”តិ លិខិតំ។ **ចរុកេនា**តិ ខុទ្ទកបិណ្ឌេន។ **ជាគរន្តស្សាបី**តិ “**អបិ**-សទ្ទេន សុត្តស្សាបី”តិ លិខិតំ។ **កេចី**តិ អភយគិរិវាសិនោ។ តេហិ កាយសំសគ្គេ កាយបដិពទ្ធេនាបិ តប្បដិពទ្ធេនាបិ ថុល្លច្ចយាបត្តិ ទស្សិតា ឯវាតិ អត្ថោ។ **កាយបដិពទ្ធបដិពទ្ធេនា**តិ វចនមត្តមេវេតំ។ “**សត្ថកេនា**តិ បដិគ្គហិតកេនា”តិ លិខិតំ, តំ ទុល្លិខិតំ សតិបិ មលេ បុន បដិគ្គហេតព្ព កិច្ចាភាវតោ។ **កេសញ្ចិ អត្ថាយា**តិ អនុបសម្បន្នានំ អត្ថាយ។ “សាមណេរស្ស ហត្ថំ ផុដ្ឋមត្តមេវ តំ បរិច្ចត្ត”ន្តិ លិខិតំ។

បដិគ្គហណុបគភារំ នាម មជ្ឈិមបុរិសេន ឧក្ខិបិតព្ពកំ។ **មូលបដិគ្គហណមេវ វដ្ដតី**តិ ឯត្ថ “មច្ឆិកវារណត្ថន្តិ វុត្តត្តា ‘អភុញ្ជនត្ថាយាបិ បដិគ្គហេត្វា គហិតេ វដ្ដតី’”តិ យេ វទន្តិ, តេ វត្តព្ពា “សីសមក្ខនតេលំ បដិគ្គហេត្វា ‘ឥទំ សីសមក្ខន’ន្តិ អនាភោគេនេវ សត្តាហំ អតិក្កាមេន្តស្ស កី និស្សគ្គិយំ ភវេយ្យា”តិអាទិ, សុត្តាធិប្បាយោ បន ឯវំ គហេតព្ពោ “មច្ឆិកវារណត្ថំ ពីជន្តស្ស តស្មិំ លគ្គរជាទិម្ហិ បត្តេ បតិតេ សុខំ បរិភុញ្ជិតុំ សក្កា’តិ សញ្ញាយ បុព្ពេ បដិគ្គហិតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ **បរិវត្តនកថាយំ** “អម្ហាកំ តណ្ឌុលេសុ ខីណេសុ ឯតេហិ អម្ហាកំ ហត្ថគតេហិ សាមណេរសន្តកេហិបិ សក្កា បតិដ្ឋបេតុ’ន្តិ ភិក្ខូនំ ចិត្តុប្បាទោ ចេ សម្ភវតិ, ‘បរិវត្តនំ សាត្ថក’ន្តិ **ឧបតិស្សត្ថេរោ**”តិ វុត្តំ។ យទិ ឯវំ សុទ្ធចិត្តានំ និរត្ថកន្តិ អាបន្នមេវ, តថា “បណ្ឌិតោ ឯស សាមណេរោ បត្តបរិវត្តនំ កត្វា ទស្សតិ, មយមេវ ច ឥមស្ស វិស្សាសេន វា យាចិត្វា វា ភុញ្ជិស្សាមា”តិ ចិត្តេ សតិ ភុញ្ជិតុំ ន វដ្ដតិ កតេបិ បរិវត្តនេតិ ច អាបន្នំ, កឹ ពហុនា។ និរបេក្ខេហេវ គណ្ហិតព្ពំ, ន សាបេក្ខេហីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តន្តិ អាចរិយោ។ អយមេវត្ថោ “សចេ បន សក្កោតិ វិតក្កំ សោធេតុំ, តតោ លទ្ធំ ខាទិតុម្បិ វដ្ដតី”តិ វចនេន សិទ្ធោវ។ **អាធារកេ បត្តោ ឋបិតោ ហោតិ** យថាបដិគ្គហិតភាវេ និរាលយោ។ **សមុទ្ទោទកេន** អប្បដិគ្គហិតកេន។ មេណ្ឌកស្ស ខីរំ ខីរត្តាវ វដ្ដតិ។ “អត្តនោ បន ខីរំ មុខេនេវ បិវន្តស្ស អនាបត្តីតិ ទស្សេតុំ វុត្ត”ន្តិ វុត្តំ។ “សរីរនិស្សិតមហាភូតានិ ហិ ឥធាធិប្បេតានី”តិ លិខិតំ, តទុភយម្បិ “កប្បិយមំសខីរំ វា”តិអាទិនា នយេន វិរុជ្ឈតិ។

អបិច “អប្បដិគ្គហិតភាជនេ អញ្ញភិក្ខុសន្តកេ អត្តនោ បិណ្ឌបាតំ បក្ខិបតិ, ‘តំ ថោក’ន្តិ វា អញ្ញេន វា ការណេន វទតិ, តំ សព្ពេសំ ន កប្បតិ។ កស្មា? វិនយទុក្កដត្តា ។ អត្តនា បដិគ្គហេត្វា បក្ខិបិតព្ពំ វិនយវិធី អកត្វា ទុក្កដន្តិ អធិប្បាយោ។ ឯវំ តាទិសំ កិមត្ថំ ន ភុញ្ជតីតិ? **អដ្ឋកថាយំ** ‘ឧគ្គហិតកោ ហោតី’តិ វុត្តត្តា។ ឯវញ្ហិ តត្ថ វុត្តំ ភូមិយំ វា ភាជនេ វា ផលំ វា យំ កិញ្ចិ អាមិសំ វា យាវជីវិកម្បិ អប្បដិគ្គហិតកំ អជានន្តោ អាមសតិ, ន វដ្ដតិ, ឧគ្គហិតកំ ហោតី”តិ **អនុគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ, តស្មា ឥមស្ស មតេន ភិក្ខុ ភិក្ខុស្ស សចេ បត្តេ អប្បដិគ្គហិតេ បិណ្ឌំ ឋបេតិ, តំ អកប្បិយំ ឧគ្គហិតកន្តិ សិទ្ធំ។ អយមេវត្ថោ “សចេ អត្តនោ វា ភិក្ខូនំ វា យាគុបចនកភាជនេ...បេ.... និរាមិសំ កត្វា បរិភុញ្ជិតព្ព”ន្តិ វចនេន សំសន្ទិត្វា កថេតព្ពោ។ “**កប្បិយមំសខីរំ វា**”តិ បសង្គវសេន វុត្តំ។ ទធិ ចេ បដិលទ្ធំ, តញ្ច អធិប្បេតន្តិ កេចិ។

ទន្តបោនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សមត្តោ វណ្ណនាក្កមេន ភោជនវគ្គោ ចតុត្ថោ។

៥. អចេលកវគ្គោ

១. អចេលកសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៦៩. វិឃាសាទានំ អន្តរា បូវលាភេន អញ្ញតរា បរិព្ពាជិកា បរិសិត្វា ឋិតា។ **ទាបេតីតិ** អនុបសម្បន្នេន។

អចេលកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឧយ្យោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៧៦. ***វិជហន្តស្សា***តិ អនាទរត្ថេ សាមិវចនំ។ ឧយ្យោជកស្ស វិជហន្តស្ស សតោ អាបត្តិ ទុក្កដស្សាតិបិ អត្ថោ។ ឥធ **អនុបសម្បន្នោ** នាម សាមណេរោវាធិប្បេតោ។

ឧយ្យោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. សភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៨០. **សភោជនេ**តិ ឯត្ថ បឋមវិកប្បោ ''ឥត្ថី ច បុរិសោ ចា''តិ ឥមិនា តតិយបទេន យុជ្ជតិ, ទុតិយវិកប្បោ បឋមេហិ ទ្វីហិ។ **កុលេ**តិ ឃរេ។ អនុបវិសិត្វា និសីទនចិត្តេន **សចិត្តកំ**។

សភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. រហោបដិច្ឆន្នសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៨៤. ឥធ បញ្ចមំ ឧបនន្ទស្ស ចតុត្ថំ ហោតិ, តស្មា **ភិក្ខុនិវគ្គស្ស** ទសមដ្ឋកថាយំ ឧបរិ ឧបនន្ទស្ស ''តតិយសិក្ខាបទេនា''តិ ន បាឋោ, ''ចតុត្ថេនា''តិ បាឋោតិ វេទិតព្ពោ។

រហោបដិច្ឆន្នសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. រហោនិសជ្ជសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៨៩. រហោនិសជ្ជសិក្ខាបទំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៦. ចារិត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៩៤. **សភត្តោ**តិ និមន្តនភត្តោតិ បោរាណា។

> បុរេភត្តញ្ច បិណ្ឌាយ, ចរិត្វា យទិ ភុញ្ជតិ;
> សិយា បរម្បរាបត្តិ, បច្ឆាភត្តំ ន សា សិយា។
>
> បច្ឆាភត្តញ្ច គមិកោ, បុព្ពគេហំ យទិ គច្ឆេ;
> ឯកេ អាបត្តិយេវាតិ, អនាបត្តីតិ ឯកច្ចេ។
>
> កុលន្តរស្សោក្កមនេ , អាបត្តិមតយោ ហិ តេ;
> សមានភត្តបច្ចាសា, ឥតិ អាហុ ឥធាបរេ។
>
> មតា គណិកភត្តេន, សមេន្តិ នំ និមន្តនេ;
> វិសុជ្ជនំ សមានន្តិ, ឯកេ សម្មុខតាបរេ។
>
> សន្និដ្ឋានត្ថិកេហេវ, វិចារេតព្ពភេទតោ;

វិញ្ញូ ចារិត្តមិច្ចេវ, សិក្ខាបទមិទំ វិទូតិ។

ចារិត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. មហានាមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣១០. កាលន្តិ សោ។ យស្មា សង្ឃបវារណាយមេវាយំ វិធិ, តស្មា “ញាតកានំ បវារិតាន”ន្តិ វុត្តំ។ “ឥមិនា ហិ តយា បវារិតម្ហ, អម្ហាកញ្ច ឥមិនា ច ឥមិនា ច អត្ថោ”តិ យថាភូតំ អាចិក្ខិត្វា វិញ្ញាបេតុំ គិលានោវ លភតិ។ យំ បន វុត្តំ **បណីតភោជនសិក្ខាបទេ** “មហានាមសិក្ខាបទេន ការេតព្ពោ”តិ, តំ សង្ឃវសេន បវារិតំ, ភេសជ្ជត្ថាយ សប្បិអាទិភេសជ្ជបញ្ចកំ វិញ្ញាបេតិ ចេ, “ន ភេសជ្ជេន ករណីយេន ភេសជ្ជំ វិញ្ញាបេតី’តិ វចនេន បាចិត្តិយន្តិ អត្ថោ”តិ (បាចិ. ៣០៩) លិខិតំ។

មហានាមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ឧយ្យុត្តសេនាសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣១១-៥. **មំ ទិដ្ឋេនា**តិ មយា ទិដ្ឋេន, មម ទស្សនេន វា។ **ឯកម្បិ សរហត្ថំ បុរិស**ន្តិ អង្គបរិយាបន្នំ។

ឧយ្យុត្តសេនាសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. សេនាវាសសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣១៩. នវមេ សេនាបរិក្ខេបេន វា បរិក្ខេបារហដ្ឋានេន វា សញ្ចារណដ្ឋានបរិយន្តេន វា បរិច្ឆិន្ទិតព្ពា។

សេនាវាសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ឧយ្យោធិកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣២៤. ទសមេ ឯកមេកំ ទស្សនាយ គច្ឆតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្ស។ យត្ថ ឋិតោ បស្សតិ, អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សាតិអាទិ។ អដ្ឋមេ បន ឯកមេកំ ទស្សនាយ គច្ឆតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្ស។ យត្ថ ឋិតោ បស្សតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សាតិ បាឡិ។ កស្មា? អង្គប្បមាណាភេទេបិ អនីកវិសេសតោ។ ទសមេ បន អដ្ឋមង្គស្ស ទស្សនេន ទុក្កដំ សិយាតិ។

ឧយ្យោធិកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សមត្តោ វណ្ណនាក្កមេន អចេលកវគ្គោ បញ្ចមោ។

៦. សុរាបានវគ្គោ

១. សុរាបានសិក្ខាបទវណ្ណនា

អាយស្មតោ យំ មុនិ សាគតស្ស,
មហិទ្ធិកត្តស្ស និទស្សនេន;
បានស្ស ទោសោ តស្ស ទស្សនត្ថំ,
បុព្ពេវ សោ ភទ្ទវតី បយាតោ។

តស្មា បស្សំ នាគមបោថយិត្វា,
វិនិស្សជំ សាគតំ ឥទ្ធិយា ច;
នតោ សុរាបាននិសេធនត្ថំ,
កោសម្ពិមេវជ្ឈគមាតិ ញេយ្យំ។

៣២៦-៨. បសុបាលកាតិ អជបាលកា។ យេន មជ្ជតិ, តស្ស **ពីជតោ បដ្ឋាយ**។ កេចិ "សចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ អកុសលមេវាតិ (កង្ខា. អដ្ឋ. បឋមបារាជិកវណ្ណនា) វុត្តត្តា វត្ថុំ ជានិត្វា បិវតោ អកុសល"ន្តិ វទន្តិ។ ឯវំ សតិ "អកុសលេនេវ បាតព្ពតាយាតិ ន វត្តព្ព"ន្តិ វុត្តេ "សចិត្តកបក្ខមេវ សន្ធាយា"តិ វទន្តិ។ ឯវំ សតិ "កុសលាកុសលាព្យាកតចិត្តន្តិ វត្តព្ព"ន្តិ វុត្តេ តម្បិ "តព្ពហុលនយេន វុត្ត"ន្តិ វទន្តិ។ **កង្ខាវិតរណិយម្បិ** អវិសេសេត្វា "អកុសលចិត្ត"ន្តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. សុរាបានសិក្ខាបទវណ្ណនា) វុត្តំ, តស្មា "តំ អកុសលេនេវ បិវតី"តិ វទន្តីតិ។

សុរាបានសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. អង្គុលិបតោទកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៣០. អង្គុលិបតោទកសិក្ខាបទំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៣. ហសធម្មសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៣៦. តតិយេ កថំ តិវេទនំ? ហសាធិប្បាយេនេវ "បរស្ស ទុក្ខំ ឧប្បាទេស្សាមី"តិ ឧទកំ ខិបន្តស្ស ទុក្ខវេទនំ។ សេសំ ឧត្តានំ។

> ឥទំ សញ្ញាវិមោក្ខញ្ចេ, តិកបាចិត្តិយំ កថំ;
> កីឡិតំវ អកីឡាតិ, មិច្ឆាគាហេន តំ សិយា។
>
> ឯត្តាវតា កថំ កីឡា, ឥតិ កីឡាយំ ឯវាយំ;
> អកីឡាសញ្ញី ហោតេត្ថ, វិនយត្ថំ សមាទយេ។
>
> ឯកន្តាកុសលោ យស្មា, កីឡាយាភិរតមនោ;
> តស្មា អកុសលំ ចិត្តំ, ឯកមេវេត្ថ លព្ភតីតិ។

ហសធម្មសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. អនាទរិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៤៤. "លោកវជ្ជំ អតិក្កមិត្វា 'ឥទំ អម្ហាកំ អាចរិយុគ្គហោ'តិ វទន្តស្ស ន វដ្ដតី"តិ លិខិតំ។ យំ សំកិលិដ្ឋេនេវ ចិត្តេន អាបជ្ជតិ, យំ វា អរិយបុគ្គលោ អបញ្ញត្តេ សិក្ខាបទេ អជ្ឈាចរតិ, ឥទំ លោកវជ្ជន្តិ សព្ពត្ថិកវាទីអាទីនិ អាចរិយកុលានិ។ តត្ថ ទុតិយតតិយវិកប្បោ ឥធ ន អធិប្បេតោ សេខិយានំ លោកវជ្ជត្តា។

គារយ្ហោ អាចរិយុគ្គហោតិ ឯត្ថ "យស្មា ឧច្ចុរសោ សត្តាហកាលិកោ, តស្ស កសដោ យាវជីវិកោ, ទ្វិន្នំយេវ សមវាយោ ឧច្ចុយដ្ឋិ, តស្មា វិកាលេ ឧច្ចុយដ្ឋី ខាទិតុំ វដ្ដតិ គុឡហរីដកំ វិយា'តិ ឯវមាទិកោ សម្បតិ និព្ពត្តោ គារយ្ហាចរិយវាទោ ន គហេតព្ពោ"តិ ច, **បណ្ណត្តិវជ្ជេ បន វដ្ដតី**តិ "ន បត្តហត្ថេន កវាដោ បណាមេតព្ពោ'តិ ឥមស្ស 'យេន ហត្ថេន បត្តោ គហិតោ, តេន ហត្ថេន ន បណាមេតព្ពោ, ឥតរេន បណាមេតព្ពោ'តិ អត្ថំ គហេត្វា តថា អាចរន្តោ ន អាបត្តិយា ការេតព្ពោ។ 'តថា ពុទ្ធពោធិចេតិយានំ បុប្ផំ គណ្ហិតុំ វដ្ដតីតិ តថា អាចរន្តោ"តិ ច។ តថា អាចរតិ អភយគិរិវាសិកោ។ មហាវិហារវាសិនោ ចេ ឯវំ វទន្តិ, "មា ឯវំ វទា"តិ អបសាទេតព្ពោ។ តេន វុត្តំ "សុត្តំ សុត្តានុលោមញ្ច ឧគ្គហិតកានំយេវា"តិអាទិ។ "ឥទំ សព្ពំ **ឧបតិស្សត្ថេរោ** អាហា"តិ ច វុត្តំ។ "សុត្តានុលោមំ អដ្ឋកថា"តិ លិខិតំ។

អនាទរិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ភឹសាបនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៤៥. ភឹសាបនសិក្ខាបទំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៦. ជោតិសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៥៤. **“វិសិព្ពនាបេក្ខោ”**តិ វចនតោ យស្ស អបេក្ខា នត្ថិ, តស្ស អនាបត្តិ។

ជោតិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. នហានសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៦៤. នហានសិក្ខាបទំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៨. ទុព្ពណ្ណករណសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៦៨. ***អលភីតិ លភោ***។ យថា “បចតីតិ បចោ, បថតីតិ បថោ”តិ វុច្ចតិ, ឯវំ “លភតីតិ លភោ”តិ កស្មា ន វុត្តំ? បរិនិដ្ឋិតលាភស្សេវ ឥធាធិប្បេតត្តា។ **មគ្គេ**តិ សិព្ពិនិមគ្គេ។ កប្បកតេន សទ្ធឹ អកប្បកតំ សិព្ពេតិ។ យាវតា អធិដ្ឋានំ ន វិជហតិ, តាវតា បុព្ពំ កប្បមេវ។ កប្បំ ន វិជហតិ ចេ, បុន កប្បំ ទាតព្ពន្តិ អាចរិយស្ស តក្កោ។

ទុព្ពណ្ណករណសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. វិកប្បនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៧៤. បរិភោគោ ឯត្ថ **កាយកម្មំ**។ អបច្ចុទ្ធារណំ **វចីកម្មំ**។

វិកប្បនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ចីវរាបនិធានសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៧៩. ទសមេ យស្មា និសីទនសន្ថតំ ចីវរនិសីទនម្បិ ឧភយម្បិ សទសមេវ, តស្មា តំ ឧភយម្បិ ឯកតោ កត្វា **“និសីទនំ នាម សទសំ វុច្ចតី”**តិ អាហ។ តត្ថាបិ ចីវរគ្គហណេន ចីវរនិសីទនំ គហិតមេវាតិ អត្ថតោ សន្ថតនិសីទនមេវ វុត្តំ ហោតិ។ យទិ ឯវំ “និសីទនសន្ថតំ នាម សទសំ វុច្ចតី”តិ វត្តព្ពន្តិ? ន, ឥតរស្ស អនិសីទនអទសភាវប្បសង្គតោ។ ឯត្ថ និសីទនសន្ថតស្ស បាចិត្តិយវត្ថុត្តា ឥតរម្បិ បាចិត្តិយវត្ថុមេវាតិ វេទិតព្ពំ តជ្ជាតិកត្តា។ សស្សាមិកេ សូចិឃរេ សូចិគណនាយ អាបត្តិយោតិ បោរាណា។

ចីវរាបនិធានសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សមត្តោ វណ្ណនាក្កមេន សុរាបានវគ្គោ ឆដ្ឋោ។

៧. សប្បាណកវគ្គោ

១. សញ្ចិច្ចបាណសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៨២. សញ្ចិច្ចបាណសិក្ខាបទំ ឧត្តានត្ថមេវ។

២. សប្បាណកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៨៧. “បាណោ អត្ថី”តិ ជានន្តោបិ “មរិស្សន្តី”តិ អវិចារេត្វា បិវតិចេ, អនាបត្តិ។

ជលេ បក្ខិបនំ បុប្ផំ, ជលប្បវេសនំ តទំ;
ឯវំ ឧភិន្នំ នានត្តំ, ញេយ្យំ ញាណវតា សទាតិ។

សប្បាណកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ឧក្កោដនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៩២. តតិយេ ទ្វាទស ឧក្កោដា វេទិតព្ពា។ តត្ថ អកតំ កម្មំ, ទុក្កដំ កម្មំ, បុន កាតព្ពំ កម្មន្តិ អនុវាទាធិករណេ លព្ភន្តិ។ អនិហដំ, ទុន្និហដំ, ន បុន ហរិតព្ពន្តិ វិវាទាធិករណេ លព្ភន្តិ, អវិនិច្ឆិតំ, ទុវិនិច្ឆិតំ, បុន វិនិច្ឆិតព្ពន្តិ អាបត្តាធិករណេ លព្ភន្តិ។ អវូបសន្តំ, ទុវូបសន្តំ, បុន វូបសមេតព្ពន្តិ កិច្ចាធិករណេ លព្ភន្តីតិ អដ្ឋកថានយោ, បាឡិយំ បនេត្ថ មុខមត្តមេវ ទស្សិតំ។

ឧក្កោដនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ទុដ្ឋុល្លសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៩៩. “បារាជិកានីតិ អត្ថុទ្ធារវសេន ទស្សិតានី”តិ កថំ វិញ្ញាយតីតិ ចេ? បរិវារបាឡិតោ។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ “អាបត្តាធិករណបច្ចយា កតិ អាបត្តិយោ អាបជ្ជតិ។ អាបត្តាធិករណបច្ចយា ចតស្សោ អាបត្តិយោ អាបជ្ជតិ។ ភិក្ខុនី ជានំ បារាជិកំ ធម្មំ បដិច្ឆាទេតិ, អាបត្តិ បារាជិកស្ស។ វេមតិកា បដិច្ឆាទេតិ, អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្ស។ ភិក្ខុ សង្ឃាទិសេសំ បដិច្ឆាទេតិ, អាបត្តិ បាចិត្តិយស្ស។ អាចារវិបត្តិំ បដិច្ឆាទេតិ , អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ (បរិ. ២៩០)។ បារាជិកំ បដិច្ឆាទេន្តោ ភិក្ខុ អនាបត្តិំ, នោ អាបត្តិំ អាបជ្ជតិ អវុត្តត្តាតិ ចេ? ន, សំកិលិដ្ឋេន ចិត្តេន បដិច្ឆាទនេ វិនា អាបត្តិយា អសម្ភវតោ។ ទុក្កដវារេ វុត្តព្ពាបិ បារាជិកាបត្តិយោ បឋមំ អត្ថុទ្ធារវសេន សង្ឃាទិសេសេហិ សហ វុត្តត្តា ន សក្កា បុន វត្តុន្តិ ន វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។

យាវ កោដិ ន ឆិជ្ជតីតិ ចេត្ថ យោ អន្តិមសោ បដិច្ឆាទនត្ថំ អញ្ញស្ស អារោចេតុ វា, មា វា, បដិច្ឆាទនចិត្តេនេវ អាបត្តិំ អាបន្នោ។ តស្ស បុន អញ្ញស្ស បដិច្ឆាទនត្ថំ អនារោចនេនេវ ន កោដិ ឆិន្នា ហោតិ, កឹ បុន បដិនិវត្តិត្វា វចនេន បយោជនន្តិ ន អន្តិមស្ស អនារោចនេន ឆិន្នា ហោតិ, អប្បដិច្ឆាទនេន ឯវ ឆិន្នា ហោតិ, តតោ អប្បដិច្ឆាទនត្ថំ អបុព្ពស្ស អារោចេតព្ពំ, តតោ បដ្ឋាយ កោដិ ឆិន្នា ហោតិ, តទភាវេ បដិនិវត្តិត្វា អប្បដិច្ឆាទនត្ថំ អារោចេតព្ពំ, ឯវម្បិ កោដិ ឆិន្នា ហោតីតិ ឯវំ នោ បដិភាតីតិ អាចរិយោ។ **តតិយេន ទុតិយស្សាតិ** ឯត្ថ “ទុតិយោ នាម បឋមោ”តិ វទន្តានំ “វត្ថុ បុគ្គលោ ន វត្តព្ពោ”តិ វារិតត្តា ន សុន្ទរំ។ អញ្ញស្ស ចតុត្ថស្ស អារោចនេបិ ន សុន្ទរំ។ កស្មា? បុព្ពេវ សុត្វា អញ្ញស្ស អនារោចិតត្តា។ “សុតេន អញ្ញស្ស អារោចេតព្ពំ សិយា”តិ វទន្តិ។

ទុដ្ឋុល្លសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ឩនវីសតិវស្សសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤០៤. បុនប្បុនំ ឧប្បជ្ជនតោ **ពហុធា**។ **ហាយនវឌ្ឍនន្តិ** មាតុកុច្ឆិស្មឹ ចេ ទ្វាទសន្នំ មាសានំ ឩនតាយ ហាយនំ កតំ។ បសូតស្ស វឌ្ឍនំ កាតព្ពំ។ មាតុកុច្ឆិស្មឹ ចេ វឌ្ឍនំ កតំ។ បសូតស្ស ហាយនំ កាតព្ពំ។ **និក្ខមនីយបុណ្ណមាសី** នាម សាវណមាសស្ស បុណ្ណមាសី។ **“បាដិបទទិវសេតិ** ទុតិយេ ឧបគច្ឆតិ ទិវសេ”តិ លិខិតំ។ សោ ហិ បសូតទិវសតោ បដ្ឋាយ បរិបុណ្ណវីសតិវស្សោ ហោតិ។ អវសេសានំ ទ្វិន្នំ វស្សានំ អធិកទិវសានិ ហោន្តេវ, តស្មា និក្កង្ខា ហុត្វា ឧបសម្បាទេន្តិ។ **តំ សន្ធាយាតិ** គព្ភវស្សញ្ច បវារេត្វា លទ្ធវស្សញ្ច អគណេត្វា ជាតទិវសតោ បដ្ឋាយ គណេត្វា ឯកូនវីសតិវស្សំ។ **ឯកូនវីសតិវស្សោតិ** “គព្ភវស្សំ ឯវ បហាយា”តិ លិខិតំ, តំ ទុល្លិខិតំ។

៤០៦. **អញ្ញំ ឧបសម្បាទេតីតិ** ឧបជ្ឈាយោ វា អាចរិយោ វា ហុត្វា ឧបសម្បាទេតិ។ “ឱបបាតិកស្ស សោឡសវស្សុទ្ទេសិកភាវតោ បុន ចត្តារោ វស្សេ អតិក្កមិត្វា ឧបសម្បទា កាតព្ពា”តិ អាចរិយា វទន្តីតិ កេចិ។

ឩនវីសតិវស្សសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ថេយ្យសត្ថសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤០៩. ថេយ្យសត្ថោ ចេ សុទ្ធមាតុគាមោ ទ្វេ អាបត្តិយោ។ អថ ភិក្ខុនិយោ, សមយោ រក្ខតិ។ ថេយ្យសត្ថភាវស្ស ឋានំ កត្វា រក្ខណីយត្តា សហធម្មិកានំ រក្ខតិយេវាតិ ឯកេ។ ថេយ្យភាវេ ន សហធម្មិកតា, តស្មា ន រក្ខតីតិ ឯវាតិ ឯកេ។ អបារាជិកថេយ្យភាវេ សតិ សហធម្មិកភាវោតិ ចេ? ឥតរស្មឹ ឥតរន្តិ សមយោ អនិស្សដោ អាបជ្ជតិ។ ភិក្ខុ ថេយ្យសត្ថោ ចេ, យថាវត្ថុកមេវ។ ថេយ្យសត្ថេ ថេយ្យសត្ថសញ្ញី សទ្ធិំ សំវិធាយាតិ ច។ “សទ្ធិ”ន្តិ បទំ កេសុចិ នត្ថិ, តំ អនន្នុរូបំ។ តថា ទុតិយេបិ។

ថេយ្យសត្ថសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សំវិធានសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤១២. “តេន ខោ បន សមយេន អញ្ញតរា ឥត្ថី”តិ ច បាឋោ អត្ថិ, កេសុចិ នត្ថិ។ នត្ថិភាវោ សុន្ទរោ “តេន ខោ សមយេនា”តិ អធិការត្តាតិ កេចិ។ ឥធ ឯកតោឧបសម្បន្នា, សិក្ខមានា, សាមណេរីតិ ឥមាបិ តិស្សោ សង្គហំ គច្ឆន្តិ។ ឥមាសំ បន សមយោ រក្ខតិ, អយមិមាសំ, មាតុគាមស្ស ច វិសេសោ។

៤១៤. អបិចេត្ថ “វិញ្ញូ បដិពលា”តិ វចនតោ អប្បដិពលា អនាបត្តិវត្ថុកាតិ ឯកេ, តំ ន យុត្តំ ទុក្កដវត្ថុកត្តា។ “ភិក្ខុ សំវិទហតិ, មាតុគាមោ ន សំវិទហតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ ហិ វុត្តំ។ តថា ហិ ឧបបរិក្ខិតព្ពំ។

សំវិធានសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. អរិដ្ឋសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤១៧. គហដ្ឋស្សាបិ ភិក្ខុនីទូសកកម្មំ មោក្ខន្តរាយិកមេវ, តស្មា តស្ស បព្ពជ្ជាបិ បដិក្ខិត្តា។ វិបាកន្តរាយិកា អហេតុកត្តា។ បុព្ពេ សញ្ចិច្ច អាបន្នា សម្ពុដ្ឋា សុទ្ធសញ្ញិនោ អន្តរាយិកា ឯវ។ **សេសា**តិ ជាតិកា។ **វសេនា**តិ ភាវេន។ **អធិកុដ្ដនដ្ឋេនា**តិ អធិករណំ កត្វា កុដ្ដនដ្ឋេន ឆិន្ទនដ្ឋេន។ **អសិសូនូបមា** កុសលធម្មច្ឆេទនដ្ឋេន។ **សត្តិសូលូបមា** ចិត្តវិតុទនដ្ឋេនាតិ បោរាណា។ អនាបត្តិបាឡិយំ “អាទិកម្មិកស្សា”តិ មុខារុឡ្ហវសេន លិខិតំ។

អរិដ្ឋសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ឧក្ខិត្តសម្ភោគសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤២៥. “តំ ទិដ្ឋឹ អប្បដិនិស្សដ្ឋេនាតិ ឥមិនា លទ្ធិនានាសំវាសកតំ ទីបេតី”តិ វុត្តំ។ **តិចិត្ត**ន្តិ ឯត្ថ វិបាកាព្យាកតចិត្តេន សហវាសេយ្យំ កប្បេយ្យាតិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ អញ្ញថា សចិត្តកត្តា សិក្ខាបទស្ស កិរិយាព្យាកតំ សន្ធាយ ន យុជ្ជតិ។

ឧក្ខិត្តសម្ភោគសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. កណ្ដកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤២៨. **យត្ថ តេ ន បស្សាមាតិ តេ**តិ តំ។ អថ វា តវ រូបាទី ន បស្សាម។ អយំ សមណុទ្ទេសោ បារាជិកោ ហោតិ។ “សចេ តំ ទិដ្ឋឹ បដិនិស្សជ្ជតិ, សង្ឃស្ស អារោចេត្វា សង្ឃានុមតិយា បព្ពាជេតព្ពោ”តិ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ, តំ ន យុត្តំ, ទណ្ឌកម្មនាសនា ហិ ឥធាធិប្បេតា។ យទិ សោ បារាជិកោ, លិង្គនាសនា នាម សិយា។ **តេ បដិសេវតោ នាលំ អន្តរាយាយា**តិ ច ទិដ្ឋិ សត្ថរិ អសត្ថាទិទិដ្ឋិ ន ហោតិ។ សចេ សា យស្ស ឧប្បជ្ជតិ, សោ បារាជិកោ ហោតិ, តស្មិម្បិ ឯវមេវ បដិបជ្ជិតព្ពំ សំវរេ អតិដ្ឋន្តោ លិង្គនាសនាយេវ នាសេតព្ពោតិ អាចរិយស្ស តក្កោ។

កណ្ដកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សមត្តោ វណ្ណនាក្កមេន សប្បាណកវគ្គោ សត្តមោ។

៨. សហធម្មិកវគ្គោ

១. សហធម្មិកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៣៤. សហធម្មិកសិក្ខាបទំ ឧត្តានត្ថមេវ។

២. វិលេខនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៣៨. អាបត្តិញ្ច សតិសម្មោសាយាតិ ឯត្ថ ច-សទ្ទោ កត្តព្ពញ្ច ន ករោតីតិ ទីបេតិ, ន ចត្តារិ ឯវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ រដ្ឋេកទេសោ **ជនបទោ**។ ពុទ្ធកាលេ អរិដ្ឋកណ្ដកា **សាសនបច្ចត្ថិកា**។ “នាលំ អន្តរាយាយា”តិ វចនេនេហិ តេ ភគវតោ អសព្ពញ្ញុតំ ទីបេន្តិ។ បរិនិព្ពុតេ ភគវតិ ទសវត្ថុទីបកា វជ្ជិបុត្តកា។ តេ ហិ **វិនយសាសនបច្ចត្ថិកា**។ បរូបហារាទិវាទា បន **សុត្តន្តាភិធម្មប្បច្ចត្ថិកា**។ កេ បន តេ? ឯកច្ចេ មហាសង្ឃិកាទយោ, ន សព្ពេតិ ទីបនត្ថំ “**បរូបហារ…បេ… វាទា**”តិ វិសេសនវចនមាហ។ តត្ថ យេ កុហកា បាបិច្ឆកា អភូតំ ឧល្លបិត្វា បដិលទ្ធវរភោជនានិ ភុញ្ជិត្វា មុដ្ឋស្សតី និទ្ទំ ឱក្កមិត្វា សុក្កវិស្សដ្ឋឹ បត្តា, អញ្ញេហិ តំ ទិស្វា “អត្ថិ អរហតោ សុក្កវិស្សដ្ឋី”តិ វុត្តេ “មារកាយិកា ឧបសំហរន្តី”តិ វត្វា ជនំ វញ្ចេន្តិ។ យេ ច សម្មាបដិបន្នា អកុហកា, តេបិ តំ វចនំ សុត្វា កេចិ តំទិដ្ឋិកា ហោន្តិ អធិមានិនោ ច។ អត្តនោ សុក្កវិស្សដ្ឋឹ បស្សិត្វាបិ នាធិមុច្ចន្តិ, អនធិគតេ អធិគតសញ្ញិនោវ ហោន្តិ។ តថា អត្ថិ អរហតោ អញ្ញាណកង្ខាវិតរណា នាមគោត្តាទីសុ វិយ សច្ចេសុ បរវិតរណា បរេហិ បញ្ញត្តា នាមាទីតិ អធិប្បាយោ យថាសម្ភវំ យោជេតព្ពោ។ តត្ថ វិនយធរោ “អដ្ឋានមេតំ, ភិក្ខវេ, អនវកាសោ , យំ អរហតោ អសុចិ មុច្ចេយ្យ (កថា. ៣១៣; មហាវ. ៣៥៣)។ ទិដ្ឋធម្មា…បេ… អបរប្បច្ចយា សត្ថុសាសនេ”តិអាទីនិ (មហាវ. ៣០) សុត្តបទានិ ទស្សេត្វា តេ សាសនបច្ចត្ថិកេសុ និគ្គហិតំ និគ្គណ្ហាតីតិ អធិប្បាយោ។ **ឥតរេ** “បរិយត្តិ មូល”ន្តិ វាទិនោ។ “បាតិមោក្ខេ ឧទ្ទិស្សមានេ”តិ និទានវសេន វុត្តំ។ តថាគតស្ស វិភង្គបទានិ សិទ្ធានិ។ សិទ្ធេយេវ កឹ ឥមស្ស អង្គានិ? គរហិតុកាមតា ឧបសម្បន្នស្ស សន្តិកេ សិក្ខាបទវិវណ្ណនញ្ចាតិ។

វិលេខនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. មោហនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៤៤. មោហនសិក្ខាបទំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៤. បហារសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៥២. រត្តចិត្តោតិ កាយសំសគ្គរាគេន។ វិហេឋេតុកាមំ បន ទិស្វា “សចេ អហំ ឥមំ មារេមិ, នត្ថិ មេ មោក្ខោ”តិ ចិន្តេត្វា កុបិតោ សត្តសញ្ញំ បុរេក្ខត្វា បហារំ ទេតិ, តស្ស យថាវត្ថុកមេវ។

បហារសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. តលសត្តិកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៥៦. “កាយំ វា កាយបដិពទ្ធំ វា”តិ (បាចិ. ៤៥៦) វចនតោ កាយាទីសុ យំ ឧច្ចារេតិ , តំ តលំ នាម។ តលមេវ **តលសត្តិកំ**។ បោថនសមត្ថដ្ឋេន សត្តិកន្តិ ឯកេ។ តំ “ឧប្បលបត្តម្បិ”តិ ឥមិនា និយមេតិ។ ឯវំ កុបិតា ហិ កោបវសេន បោថនាសមត្ថតំ អវិចារេត្វា យំ កិញ្ចិ ហត្ថគតំ បដិក្ខិបន្តិ, សុខសម្ផស្សម្បិ ហោតុ, បាចិត្តិយមេវ។ យស្មា បហរិតុកាមតាយ បហដេ បុរិមេន បាចិត្តិយំ។ កេវលំ ឧច្ចារេតុកាមតាយ ឧគ្គិរណមត្តេ កតេ ឥមិនា បាចិត្តិយំ។ ឥមិនា បន វិរជ្ឈិត្វា បហារោ ទិន្នោ, តស្មា ន បហរិតុកាមតាយ ទិន្នត្តា ទុក្កដំ។ កិមិទំ ទុក្កដំ បហារបច្ចយា, ឧទាហុ ឧគ្គិរណបច្ចយាតិ? បហារបច្ចយា ឯវ ទុក្កដំ។ បុរិមំ ឧគ្គិរណបច្ចយា បាចិត្តិយន្តិ សទុក្កដំ បាចិត្តិយំ យុជ្ជតិ។ បុរិមញ្ហិ ឧគ្គិរណំ, បច្ឆា បហារោ។ ន ច បច្ឆិមបហារំ និស្សាយ បុរិមំ ឧគ្គិរណំ អនាបត្តិវត្ថុកំ ភវិតុមរហតីតិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។ “តេន បហារេន ហត្ថាទីសុ យំ កិញ្ចិ ភិជ្ជតិ, ទុក្កដមេវា”តិ ឥមិនាបិ បហារបច្ចយា ទុក្កដំ។ ឧគ្គិរណំ យថាវត្ថុកមេវាតិ សិទ្ធំ, សុដ្ឋុ វីមំសិតព្ពំ។ “តិរច្ឆានាទីនំ អសុចិករណាទីនិ ទិស្វា កុជ្ឈិត្វាបិ ឧគ្គិរន្តស្ស មោក្ខាធិប្បាយោ ឯវា”តិ វទន្តិ។

តលសត្តិកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. អមូលកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៦២. ឧបសម្បន្នេ អនុបសម្បន្នសញ្ញី អមូលកេន សង្ឃាទិសេសេនាតិ សុក្កវិស្សដ្ឋិកាយសំសគ្គាទិនា សង្ឃាទិសេសាបត្តិយា វត្ថុនាតិ វេទិតព្ពំ។ ន ហិ អនុបសម្បន្នស្ស សង្ឃាទិសេសាបត្តិ នាម អត្ថិ។

អមូលកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សញ្ចិច្ចសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៦៨. ឩនវីសតិវស្សោ មញ្ញេតិ ឯត្ថ សយំ សញ្ញាយ តថា អមញ្ញន្តោ កុក្កុច្ចុប្បាទនត្ថំ “មញ្ញេ”តិ វទន្តោ កឹ មុសាវាទេន ការេតព្ពោតិ? ន សិយា អង្គសម្បត្តិយា, ន ច កេវលំ “មញ្ញេ”តិ តមិនា និយមតោ អង្គសម្បត្តិ ហោតិ។ បរមត្ថវិហិតំ កត្ថចិ ហោតិ។ “ឩទកំ មញ្ញេ អាទិត្ត”ន្តិអាទិម្ហិ បរោ កុក្កុច្ចំ ឧប្បាទេតុ វា , មា វា, តំ អប្បមាណន្តិ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. សញ្ចិច្ចសិក្ខាបទវណ្ណនា) “កុក្កុច្ចុប្បាទន”ន្តិ តស្ស អធិប្បាយវសេន វុត្តន្តិ។

សញ្ចិច្ចសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ឧបស្សុតិសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៧៣. ឥមេសំ សុត្វាតិ ឯត្ថ “វចន”ន្តិ បាឋសេសោ។ **ឯកបរិច្ឆេទានី**តិ សិយា កិរិយា សិយា អកិរិយាតិ ឥមិនា នយេន ឯកបរិច្ឆេទានិ។ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ អញ្ញវាទកបច្ចយាបត្តិ កិរិយា ច វិហេសកបច្ចយាបត្តិ អកិរិយា ច, តទុភយំ បន ឯកសិក្ខាបទន្តិ កត្វា តំ អញ្ញវាទកសង្ខាតំ សិក្ខាបទំ សិយា កិរិយា បឋមស្ស វសេន, សិយា អកិរិយា ទុតិយស្ស វសេនាតិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

ឧបស្សុតិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. កម្មបដិពាហនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៧៤. “ធម្មិកានំ កម្មាន”ន្តិ (បាចិ. ៤៧៥) វចនតោ ឯកច្ចេ ភិក្ខូ ធម្មិកានំ កម្មានំ “ឆន្ទំ ទម្មី”តិ ឆន្ទំ ទេន្តិ, តំ តេសំ មតិមត្តមេវ, ន បដិបត្តិ។ អធម្មំ និស្សាយ ខិយ្យតិ, តំ វា ឧក្កោដេតិ, អនាបត្តិ នេវ ហោតីតិ? ន, តថា ឆន្ទទានកាលេ អកត្វា បច្ឆា អធម្មកម្មខិយ្យនាទិបច្ចយា អនាបត្តិវារេ វុត្តត្តា។ អធម្មេន វា វគ្គេន វា ន កម្មារហស្ស វា កម្មករណបច្ចយា អាបត្តិមោក្ខករណតោ អវិសេសមេវ តថាវចនន្តិ ចេ? ន, ឆន្ទទានកាលេ អធម្មកម្មករណានុមតិយា អភាវតោ, ការកស្សេវ វជ្ជប្បសង្គតោ ច។ គណស្ស ទុក្កដន្តិ ចេ? បារិសុទ្ធិឆន្ទទាយកាវ តេ, ន គណោ អកម្មប្បត្តត្តា, **បរិវារេ**បិ (បរិ. ៤៨២ អាទយោ) កម្មវគ្គោ កម្មប្បត្តឆន្ទទាយកា វិសុំ វុត្តា។ តថាបិ អធម្មកម្មស្ស ឆន្ទោ ន ទាតព្ពោ ទេន្តោ អកប្បិយានុមតិទុក្កដតោ។ តត្ថ ហិ យោជនទុក្កដតោ ន មុច្ចន្តីតិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។

កម្មបដិពាហនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ឆន្ទំអទត្វាគមនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៨១. សន្និបាតំ អនាគន្ធា ចេ ឆន្ទំ ន ទេតិ, អនាបត្តីតិ ឯកេ។ ទុក្កដន្តិ ឯកេ ធម្មកម្មន្ត វាយករណាធិប្បាយត្តា។ សង្ឃមជ្ឈេ ឆន្ទំ ទាតុំ លភតីតិ កេចិ។ ទិន្នឆន្ទេ សង្ឃមជ្ឈំ បវិសិត្វា បុន គតេបិ ឆន្ទោ ន បដិប្បស្សម្ភេយ្យាតិ ចេ? បដិប្បស្សម្ភតិ។ កស្មា? “អហត្ថបាសោ ឆន្ទារហោ”តិអាទីហិ វិរុជ្ឈនតោ។ **បាឡិយំ** បន ទាតុកាមតាយ ហត្ថបាសំ អតិក្កមន្តំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ កេចិ។

ឆន្ទំអទត្វាគមនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. ទុព្ពលសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៨៤-៥. អទាសីតិ អបលោកេត្វា អទាសិ។ **ភិក្ខូ**តិ ឯត្ថ តេ ឆព្ពគ្គិយា អត្តានំ បរិវជ្ជយិត្វា “សង្ឃោ”តិ អវត្វា “ភិក្ខូ”តិ អាហំសុ។ **បរិណាមេន្តី**តិ នេន្តិ។ តត្ថ **លាភោ**តិ បទុទ្ធារករណំ ឥធ អនធិប្បេតស្សបិ យស្ស កស្សចិ អត្ថុទ្ធារវសេន លាភទីបនត្ថំ។ ចីវរមេវ ហិ ឥធាធិប្បេតំ, តេនេវ “អញ្ញំ បរិក្ខារំ ទិន្នំ ខីយតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ វុត្តំ។ **ទិន្ន**ន្តិ ច **បរិក្ខារ**ន្តិ ច ភុម្មត្ថេ ឧបយោគវចនំ។

ទុព្ពលសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. បរិណាមនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៩១. ញាតកម្បិ បរស្ស ទាតុកាមំ អញ្ញស្ស ទាបេតិ, អាបត្តិ ឯវ។ សព្ពត្ថ អាបុច្ឆិត្វា ទាតុកាមំ យថាសុខំ វិចារេតុំ លភតិ។

បរិណាមនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សមត្តោ វណ្ណនាក្កមេន សហធម្មិកវគ្គោ អដ្ឋមោ។

៩. រតនវគ្គោ

១. អន្តេបុរសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៩៤-៧. យថា ភគវន្តំ បយិរុបាសតិ, ឯវមាការេន នារហតាយំ បុរិសោ បាបោ ហោតុំ, ន ហោតិ បាបោតិ អត្ថោ, ការណត្ថំ វា។ **តន្តិ** និបាតមត្តំ, យតោតិ វា អត្ថោ។ **ហត្ថិសម្មទ្ទន្តិ** សង្ឃាដសម្មទ្ទោ, អក្កមនំ ចុណ្ណតាតិ អត្ថោ។

៤៩៨. **រតនំ** នាម អគ្គមហេសី, តថាបិ ឥធ អញ្ញាបិ ទេវិគោត្តា ន រក្ខតិ, អនាបត្តិវារេ “ន មហេសី ហោតី”តិ វចនាភាវតោ។ សចេ ខត្តិយោវ ហោតិ, នាភិសិត្តោ។ អភិសិត្តោយេវ ហោតិ, ន ខត្តិយោ រក្ខតីតិ អាចរិយោ។ អនាបត្តិវារេ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** អង្គភាវេន ច វុត្តត្តា អភិសិត្តភាវោវបមាណំ។ សេសំ ឧក្កដ្ឋ បរិច្ឆេទោតិ ឯកេ។

៥០០-៥០១. “ន សយនិឃរេ សយនិឃរសញ្ញី”តិ តិកច្ឆេទោបិ ឯត្ថ លព្ភតិ។ **ន សយនិឃរំ** នាម អបរិក្ខិត្ត រុក្ខមូលាទិ។

អន្តេបុរសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. រតនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥០៤. “អធិវាសេន្តុ គហបតិនោ ភត្ត”ន្តិ ច “មេ គហបតិនោ”តិ ច អត្ថិ។

៥០៦. **ក្យុន្ទិវចនេន** ឃរេបិ យទិ ភិក្ខូ អាសង្កន្តិ, តត្ថ បត្វា អាចិក្ខិតព្ពន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **បតិរូបាតិ** “រតន សម្មតេ បំសុកូលគ្គហណំ វា រតនេ និរុស្សុក្កគមនំ វា”តិ លិខិតំ។ “តាវកាលិកវសេនបិ អនាមាសំ បដិគ្គណ្ហិតុំ ន លភតី”តិ វទន្តិ។ **សមាទបេត្វាតិ** យាចិត្វា “ឧទ្ទិស្ស អរិយា តិដ្ឋន្តិ, ឯសា អរិយាន យាចនា”តិ (ជា. ១.៧.៥៩) វុត្តនយេន។

រតនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. វិកាលគាមប្បវិសនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥១១-២. អហិនា ឧដ្ឋវត្ថុម្ហិ សោ ភិក្ខុ សន្តំ ភិក្ខុំ អនាបុច្ឆា គតោ, តស្ស កុក្កុច្ចំ ឧទបាទិ។ **អទិន្នាទានេ វុត្តនយេនាតិ** គាមោ គាមូបចារោតិ ឥទំ សន្ធាយ វុត្តំ។

វិកាលគាមប្បវិសនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. សូចិឃរសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥១៧. **តន្តិ** ភេទនកំ។ **អស្សាតិ** បាចិត្តិយស្ស បឋមំ ភេទនកំ កត្វា បច្ឆា ទេសេតព្ពត្តា។ ឯស នយោ ឥតរេសុបិ។

៥២០. **វាសិជដេតិ** វាសិទណ្ឌកេ។

សូចិឃរសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. មញ្ចសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥២១-២. “ឧច្ចេ មញ្ចេ”តិ ច “ឧច្ចា មញ្ចេ”តិ ច កត្ថចិ។ **អាយតោ**តិ វិត្ថតោ។ **អដ្ឋង្គុលបាទក**ន្តិ ភាវនបុំសកំ, អដ្ឋង្គុលប្បមាណំ បាទកំ វា។

មញ្ចសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. តូលោនទ្ធសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥២៨. **បោដកិតូល**ន្តិ យំ កិញ្ចិ តិណតូលំ។ **បដិលាភេន ឧទ្ទាលេត្វា បាចិត្តិយំ ទេសេតព្ព**ន្តិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ បដិលាភមត្តេនេវ បាចិត្តិយន្តិ វិយ ទិស្សតិ, បរិភោគេយេវ បន អាបត្តិ ទដ្ឋព្ពា, “អញ្ញេន កតំ បដិលភិត្វា បរិភុញ្ជតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ វចនំ ឯត្ថ សាធកំ។

តូលោនទ្ធសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. និសីទនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៣១. កិញ្ចាបិ និសីទនស្ស ជាតិ ន ទិស្សតិ ឯត្ថ, តថាបិ **ចីវរក្ខន្ធកេ** អនុញ្ញាតត្តា, “នវ ចីវរានិ អធិដ្ឋាតព្ពានី”តិ ឯត្ថ ច បរិយាបន្នត្តា ចីវរជាតិយេវស្ស ជាតីតិ វេទិតព្ពា។ “សន្ថតសទិសំ សន្ថរិត្វាតិ សទស”ន្តិ បុព្ពេ វុត្តនិសីទនសន្ថតត្តា ឧបមេតិ។ លាភេ សទសំ, អលាភេ អទសម្បិ វដ្ដតីតិ ឯកេ, តំ ន យុត្តំ។ “និសីទនំ នាម សទសំ វុច្ចតី”តិ តស្ស សណ្ឋាននិយមនតោ។

និសីទនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. កណ្ឌុបដិច្ឆាទិសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៣៨. យទិ **កណ្ឌុបដិច្ឆាទិ** នាម អធោនាភិ ឧព្ភជាណុមណ្ឌលា ឧប្បន្នកណ្ឌុបីឡកាទិបដិច្ឆាទិកា អធិប្បេតា, តស្ស សុគតស្ស សុគតវិទត្ថិយា ទីឃសោ ចតស្សោ វិទត្ថិយោ តិរិយំ ទ្វេតិ ឥទម្បិ អតិមហន្តំ បមាណំ ទិស្សតិ។ សព្ពោ ហិ បុរិសោ អត្តនោ អត្តនោ វិទត្ថិយា សត្តវិទត្ថិកោ ហោតិ, សុគតស្ស ច ឯកាវិទត្ថិ មជ្ឈិមស្ស បុរិសស្ស តិស្សោ វិទត្ថិយោ ហោន្តិ, តស្មា កណ្ឌុបដិច្ឆាទិ បកតិបុរិសស្ស បមាណំ អាបជ្ជតិ តិរិយំ, ទីឃសោ បន ទិគុណំ អាបជ្ជតីតិ។ អាបជ្ជតុ, ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទោ តស្សា, ចេ ឥច្ឆតិ, សព្ពម្បិ សរីរំ បដិច្ឆាទេស្សតិ, សព្ពសរីរគតសង្ឃាដិ វិយ ពហុគុណំ កត្វា និវាសេតុកាមោ និវាសេស្សតីតិ អយំ ភគវតោ អធិប្បាយោ សិយា។

កណ្ឌុបដិច្ឆាទិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. វស្សិកសាដិកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៤២. ***វស្សិកសាដិកា***បិ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទវសេន អនុញ្ញាតា។ វស្សកាលេ កេចិ សង្ឃាដិបរិភោគេនេវ បរិភុញ្ជិស្សន្តីតិ អយំ ភគវតោ អធិប្បាយោ សិយា។ កិញ្ចាបិ ឥមិនា តក្កេន អនុញ្ញាតា, “អប្បមាណិកាយោ កណ្ឌុបដិច្ឆាទិយោ ធារេន្តិ, វស្សិកសាដិកាយោ ធារេន្តី”តិ ឥមស្មិំ វត្ថុស្មិំ បញ្ញត្តត្តា បន អញ្ញថា បុណ្ណបរិច្ឆេទតោ អធិកប្បមាណាយោ តេ ភិក្ខូ ធារេសុន្តិ កត្វា ឯតបរមតា តាសំ អនុញ្ញាតាតិ វេទិតព្ពា។ ឯសេវ នយោ ទស មេបិ។

វស្សិកសាដិកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. នន្ទត្ថេរសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៥១. តត្ថ **ភិសិ វា ពិព្ពោហនំ វា ករោតី**តិ ទីឃសោ ពហូនំ ភិក្ខូនំ សាធារណត្ថំ ករោតីតិ យុជ្ជតិ។

នន្ទត្ថេរសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សមត្តោ វណ្ណនាក្កមេន រតនវគ្គោ នវមោ។

បាចិត្តិយកណ្ឌវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. បាដិទេសនីយកណ្ឌោ

១. បឋមបាដិទេសនីយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៥៣-៥. “បដិទេសេតព្ពាការទស្សន”ន្តិ **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តត្តា **បាឡិយំ** អាគតវសេនេវ អាបត្តិ ទេសេតព្ពា, ន អញ្ញថា។ “អន្តរឃរេ អន្តរឃរសញ្ញី”តិអាទិនា ច “ខាទនីយភោជនីយេ អខាទនីយអភោជនីយសញ្ញី”តិអាទិនា ច “ភិក្ខុនិយា អភិក្ខុនិសញ្ញី”តិអាទិនា ច នយេន អបរេបិ តយោ តិកច្ឆេទា យោជេត្វា ទស្សេតព្ពា។

បឋមបាដិទេសនីយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយបាដិទេសនីយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៥៨. “និមន្តិតា ភុញ្ជន្តីតិ បញ្ចន្នំ ភោជនានំ អញ្ញតរេន ភោជនេន និមន្តិតា ភុញ្ជន្តី”តិ កិញ្ចាបិ វុត្តំ, អថ ខោ អកប្បិយនិមន្តនេន និមន្តិតតា ឯត្ថ ន អង្គំ, មាតិកាដ្ឋកថាយំ វា តថ វា អនាបត្តិវារេ លេសាភាវតោ, តស្មា “និមន្តិតា”តិ បទស្ស អត្ថោ បុព្ពេ អាចិណ្ណវសេនេវ វុត្តោ។ អបរេបិ តយោ តិកច្ឆេទា យោជេត្វា ទស្សេតព្ពា បទភាជនេ វុត្តត្តាតិ វេទិតព្ពំ។ យថា តថា ហិ ភុញ្ជន្តានំ តាទិសំ ភិក្ខុនី អវារេន្តានំ បាដិទេសនីយមេវ។ “ឯសា វោសាសតិ នាម, វោសាសន្តី”តិ ច ទុវិធោ បាឋោ។ “អបេហិ តាវ ភគិនិ”តិ វចនេន បុន “គារយ្ហំ អាវុសោ ធម្ម”ន្តិ ឯកវចនំ វិរុទ្ធន្តិ។ បឋមំ អជ្ឈោហារេយេវ អាបន្នំ សន្ធាយ វុត្តំ, តថា អញ្ញត្រាបិ អាគច្ឆតិ “អាបជ្ជិម្ហា”តិ វចនតោ។ ឯកេន ពហូនម្បិ វដ្ដតីតិ កេចិ, តំ ន សុន្ទរំ។ “តេហិ ភិក្ខូហី”តិអាទិនា បាឋេ វុត្តត្តាតិ មម តក្កោ។ ឯកេន សហេវ “អហំ អាបជ្ជិ”ន្តិបិ វត្តព្ពន្តិ ឯកេន ទ្វីហិ តីហិ ទេសេតព្ពតោ, សព្ពេហិ ឯវំ វត្តុំ វដ្ដតិ។ “អាបជ្ជិម្ហាតិ សហេវា”តិ វទន្តិ។ ឯកេន ចេ អវារិតោ, “អហំ, អាវុសោ, គារយ្ហំ ធម្មំ អាបជ្ជិ”ន្តិបិ វត្តព្ពំ។

ទុតិយបាដិទេសនីយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥៦២-៥៧០. តតិយចតុត្ថសិក្ខាបទានិ ឧត្តានត្ថានិយេវ។

បាដិទេសនីយកណ្ឌវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សេខិយកណ្ឌោ

១. បរិមណ្ឌលវគ្គវណ្ណនា

៥៧៦. **“សិក្ខិតសិក្ខេនា**តិ ចតូហិ មគ្គេហិ”តិ វុត្តំ។ យស្មា អដ្ឋង្គុលមត្តំ ឱតារេត្វា និវត្ថមេវ និសិន្នស្ស ចតុរង្គុលមត្តំ ហោតិ, តស្មា ឧភោបេតេ អដ្ឋកថាវាទា ឯកបរិច្ឆេទា, **“អឌ្ឍតេយ្យហត្ថ”**ន្តិ សុខុមំ, ឯកបត្តំ វា សន្ធាយ វុត្តំ។ តញ្ហិ យថាឋានេន តិដ្ឋតិ។ ទុបដ្ដំ សន្ធាយ **“ទ្វិហត្ថប្បមាណម្បី”**តិ វុត្តន្តិ **ឧបតិស្សត្ថេរោ**។ ឯកបដ្ដំ, ទ្វិបដ្ដំ វា ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទេន “ទ្វិហត្ថប្បមាណ”ន្តិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ វុត្តញ្ហិ **និស្សគ្គិយអដ្ឋកថាយំ** “តិរិយំ ទ្វិហត្ថោបិ វដ្ដតី”តិ, តញ្ច ខោ អលាភេ ឯវ “អលាភេ តិរិយំ ទ្វិហត្ថប្បមាណម្បិ វដ្ដតី”តិ វុត្តត្តា។ តទំ សព្ពំ អធិដ្ឋានុបគំ សន្ធាយ វុត្តំ។ វិរុទ្ធំ ទិស្វា សង្កេតព្ពំ។ នោ ចេ សង្កេតិ, ទុក្កដំ។ **សចិត្តកំ** បណ្ណត្តិវិជាននចិត្តេនេវ “អនាទរិយំ បដិច្ចា”តិ វុត្តត្តា, ន វត្ថុវិជាននចិត្តេន “តទមេវំ កត”ន្តិ ជានតោបិ អាបត្តិយា អភាវតោ។ ផុស្សទេវត្ថេរវាទោបិ ឯកេន បរិយាយេន យុជ្ជតិ។ តថា ឧបតិស្សត្ថេរវាទោបិ។ បញ្ញត្តេបិ សិក្ខាបទេ អបញ្ញត្តេបិ យំ បកតិយា វជ្ជំ, តំ លោកវជ្ជំ។ តទំ បន បញ្ញត្តេយេវ វជ្ជំ, នាបញ្ញត្តេ, តស្មា ឥតរលោកវជ្ជេន អសទិសត្តា ន លោកវជ្ជំ។ បណ្ណត្តិតោ បង្កាយ វជ្ជតោ **បណ្ណត្តិវជ្ជំ**។ អនាទរិយចិត្តេនេវ អាបជ្ជិតព្ពត្តា **សចិត្តកំ,** តស្ស ចិត្តស្ស តិវេទនត្តា តិវេទនំ។ យស្មា អនាទរិយចិត្តតា នាម កេវលំ អកុសលមេវ, តញ្ច បកតិយា វជ្ជំ, តស្មា តទំ **លោកវជ្ជំ**។ សញ្ចិច្ច វីតិក្កមនំ នាម ទោមនស្សិកស្សេវ ហោតីតិ **ទុក្ខវេទនំ**។ **គណ្ឋិបទេ** បន “បាណាតិបាតាទិ វិយ និវាសនាទិទោសោ លោកគរហិតោ ន ហោតីតិ បណ្ណត្តិវជ្ជន្តិ **ផុស្សទេវត្ថេរោ**”តិ លិខិតំ។

៥៧៧. ***វិហារេបី***តិ ពុទ្ធុបដ្ឋានាទិកាលេ, តស្មា “**បារុបិតព្ព**”ន្តិ ឧត្តរាសង្គកិច្ចវសេន វុត្តំ។ បឋមទុតិយសិក្ខាបទេសុ បរិឡាហាទិបច្ចយា កប្បតិ, ន អន្តរឃរបដិសំយុត្តេសុ។

៥៨២. **“ឯកស្មឹ បន ឋានេ ឋត្វា”**តិ ឯត្ថ “គច្ឆន្តោបិ បរិស្សយាភាវំ ឱលោកេតុំ លភតិយេវ។ តថា គាមេ បូជ”ន្តិ លិខិតំ, តំ បន “ឯកស្មឹ ឋានេ ឋត្វា”តិ វុត្តត្តា តាទិសំ អន្តរាយំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

បរិមណ្ឌលវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឧជ្ជគ្ឃិកវគ្គវណ្ណនា

៥៨៦. **ហសនីយស្មិ**ន្តិ ហេត្វត្ថេ ភុម្មំ, ហសិតព្ពវត្ថុការណាតិ អត្ថោ។ អន្តរឃរេ ឧច្ចាសទ្ទេន អនុមោទនាទីករោន្តស្ស អនាបត្តិ កិរ។ តថា ហិ **មហិន្ទត្ថេរោ**បិ ហត្ថិសាលាទីសុ មហាជនស្ស កថេសិ។

៥៩១. កេចិ ភិក្ខូ “បរិក្ខារដ្ឋបនមត្តេន វាសូបគតោ ហោតី”តិ វទន្តិ, តំ តេសំ មតិមត្តមេវ។ ភិក្ខុនិយោ ចេ វាសូបគា ហោន្តិ, ភិក្ខុនុបស្សយោវ កប្បិយភូមិ។ “យត្ថ ភិក្ខុនិយោ ឯករត្តម្បិ វសន្តិ, អយំ ភិក្ខុនុបស្សយោ”តិ (បាចិ. ១៦១) វចនតោ តាសំ សមីបំ វា តាហិ គហិតវាសាគារំ វា “គច្ឆាមី”តិ គច្ឆតោ យថាសុខំ គន្តុំ វដ្ដតិ។ ន ហិ តាវតា តំ ឃរំ អន្តរឃរសង្ខ្យំ គច្ឆតីតិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។

ឧជ្ជគ្ឃិកវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ខម្ភកតវគ្គវណ្ណនា

៦០៤. សូបោ **បត្តប្បមាណវណ្ណនាយំ** វុត្តាការោ។ **ឱលោណី** វុច្ចតិ កុថិតំ, គោរសតោ បូរា ថូបិតោតិ អត្ថោ។

៦០៥. **ហេដ្ឋា ឱរោហតី**តិ ឯត្ថ “ឱរោហនប្បមាណេ សតិ ឯកទេសេ ថូបីកតេបិ អនាបត្តី”តិ វទន្តិ។ “បត្តស្ស បន ហេដ្ឋា ច ឧបរិ ច បទុមិនិបណ្ណាទីហិ បដិច្ឆាទេត្វា ឱទហន្តិយា លទ្ធំ នាម វដ្ដតី”តិ ច វទន្តិ។ ឯត្ថ “យស្មា ‘សមតិត្តិកោ បិណ្ឌបាតោ បដិគ្គហេតព្ពោ’តិ វចនំ បិណ្ឌបាតោ សមបុណ្ណោ បដិគ្គហេតព្ពោតិ ទីបេតិ, តស្មា អត្តនោ ហត្ថគតេ បត្តេ បិណ្ឌបាតោ ទិយ្យមានោ ថូបីកតោបិ ចេ ហោតិ, វដ្ដតីតិ ទីបេតិ។ ‘ថូបីកតំ បិណ្ឌបាតំ បដិគ្គណ្ហាតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា’តិ ហិ វចនំ បឋមំ ថូបីកតំ បិណ្ឌបាតំ បច្ឆា បដិគ្គណ្ហតោ, អាបត្តីតិ ទីបេតិ។ បត្តេន បដិគ្គណ្ហតោ ចេបិ ថូបីកតំ ហោតិ, វដ្ដតិ អថូបីកតស្ស បដិគ្គហិតត្តា។ បយោគោ បន នត្ថិ អញ្ញត្រ បុព្ពទេសា”តិ ច “សមតិត្តិកន្តិ វា ភាវនបុំសក”ន្តិ ច វទន្តិ, តស្មា វិចារេត្វា គហេតព្ពំ។

ខម្ភកតវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. សក្កច្ចវគ្គវណ្ណនា

៦០៩. **សូបោទនវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទេ** “សូបោ នាម ទ្វេ សូបា”តិ ន វុត្តំ សូបគ្គហណេន បណីតភោជនេហិ អវសេសានំ សព្ពភោជនានំ សង្គណ្ហនត្ថំ។ **អនាបត្តិវារេ** ចស្ស “ញាតកានំ បវារិតានំ អញ្ញស្សត្ថាយ អត្តនោ ធនេនា”តិ ឥទំ អធិកំ។ កត្ថចិ បោត្ថកេ “អនាបត្តិ អសញ្ចិច្ច អសតិយា អជានន្តស្ស គិលានស្ស អាបទាសូ”តិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ, តំ ន, “សមសូបកំ បិណ្ឌបាតំ ភុញ្ជិស្សាមី”តិ ឥមស្ស **អនាបត្តិវារេ** “អញ្ញស្សត្ថាយា”តិ កត្ថចិ លិខិតំ, តញ្ច បមាទវសេន លិខិតំ។ “មុខេ បក្ខិបិត្វា បុន វិប្បដិសារី ហុត្វា ឱគិលិតុកាមស្សបិ សហសា ចេ បវិសតិ, ឯត្ថ ‘អសញ្ចិច្ចា’តិ វុច្ចតិ។ វិញ្ញត្តម្បិ អវិញ្ញត្តម្បិ ឯកស្មឹ ឋានេ ឋិតំ សហសា អនុបធារេត្វា គហេត្វា ភុញ្ជន្តោ ‘អសតិយា’តិ វុច្ចតី”តិ លិខិតំ, **អនាបត្តិវារេ** ឯកច្ចេសុ បោត្ថកេសុ “វសេវសេតិ លិខិតំ, តំ គហេតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។

សក្កច្ចវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. កពឡវគ្គវណ្ណនា

៦១៨. **“សព្ពំ ហត្ថ”**ន្តិ វចនតោ ឯកទេសំ មុខេ បក្ខិបន្តស្ស អនាបត្តីតិ ឯកច្ចេ។ “សព្ពន្តិ វចនតោ ឯកទេសម្បិ ន វដ្តតី”តិ វទន្តិ, តំ យុត្តំ អនាបត្តិវារេ អវិសេសិតត្តា។

៦២៤. **សិត្ថាវការកេ** “កបវរំ ឆឌ្ឌេន្តំ សិត្ថំ ឆឌ្ឌីយ្យតី”តិ ច “កបវរំ ឆឌ្ឌេន្តោ”តិ ច បាឋោ។

កពឡវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. សុរុសុរុវគ្គវណ្ណនា

៦២៧. “សុរុសុរុ”ន្តិ ច “សុរោសុរោ”តិ ច បាឋោ។ **សីតីកតោ**តិ សីតង្គោ។ **“សិលកពុទ្ធោ**តិ អរិយានំ បរិហាសវចនមេវេត”ន្តិ លិខិតំ។

៦៣១. **បដិក្កូលវសេនា**តិ ឯត្ថ យទិ បដិក្កូលវសេន បដិក្ខិត្តំ, “សេយ្យថាបិ កាមភោគិនោ”តិ ន វត្តព្ពំ។ ន ហិ តេ បដិក្កូលំ ករោន្តីតិ ចេ? ន, ឥស្សរិយលិង្គវសេន គហណសម្ភវតោ។ តេ ហិ អនាទរា ហោន្តិ។ **បត្តធោវន**ន្តិ បត្តធោវនោទកំ ភោជនបដិសំយុត្តំ។

៦៣៤. “ឆត្តបាទុកាយ”ន្តិ ច “ឆត្តបាទេ”តិ ច បាឋោ។

៦៣៧. **ចាបោ**តិ សត្តខាទនវធោ។ “សេសា សព្ពា ធនុវិកតិ កោទណ្ឌេ បវិដ្ឋា”តិ ច លិខិតំ, **បដិមុក្ក**ន្តិ បវេសិតំ, លគ្គិតំ ហោតីតិ អត្ថោ។

សុរុសុរុវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. បាទុកវគ្គវណ្ណនា

៦៤០. សយំ យានគតោ ហុត្វា, យថា យានគតស្ស វេ។

អលំ វត្តុំ តថា នាលំ, សឆត្តោ ឆត្តបាណិនោ។

យថា ឯត្ថ, ឯវំ អញ្ញត្រាបិ។

៦៤៧. **ឆបកវត្ថុស្មឹ** “សចាហំ ន លភិស្សាមី”តិ បាឋោ, “ទស ចេ ន លភិស្សាមី”តិ ច អត្ថិ, “វត្ថុស្មឹ អ គិលានស្សា”តិ ច អាគច្ឆតិ, តំ ន សុន្ទរំ, សិក្ខាបទេយេវ សុន្ទរំ។ **ថោមិតោ**តិ អហម្បិ ជានាមីតិ សម្ពន្ធោ ។ យា ធនយសលាភសង្ខាតា **វុត្តិ វិនិបាតេន** ហោតិ សម្បរាយេ អបាយេសុ វិនិបាតហេតុ ហុត្វា បវត្តតិ។ អថ វា **វិនិបាតេនា**តិ ហេត្វត្ថេ ករណវចនំ, វិនិបាតនាយ បវត្តតីតិ អធិប្បាយោ។ **អធម្មចរណេន** អធម្មចរណាយ។ “អស្មា កុម្ភិមិវា”តិ ច បឋន្តិ។

បាទុកវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បកិណ្ណកវណ្ណនា

កាយវាចាចិត្តតោ សមុដ្ឋហន្តីតិ កត្វា **“សមនុភាសនសមុដ្ឋានានី”**តិ វុត្តានិ។ សមនុភាសនំ កិរិយំ។ ឥមានិ កិរិយានិ។ **ធម្មទេសនសមុដ្ឋានានិ វាចាចិត្តតោ**តិ ឯត្ថ កាយវចីវិញ្ញត្តិភាវតោ ឧជ្ជគ្ឃិកឧច្ចាសទ្ទាទីសុ វិយ “កាយវាចាចិត្តតោ”តិ វត្តព្ពានីតិ ចេ? ន វត្តព្ពានិ។ និសីទនគមនាហារបក្ខិបនាទិកាយវិញ្ញត្តិយា សព្ភាវា តត្ថ យុត្តំ, ន ធម្មទេសនេ តាទិសស្សាភាវា។

បកិណ្ណកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សេខិយកណ្ឌវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. សត្តាធិករណសមថវណ្ណនា

“យេភុយ្យសិកា កាតព្ពា…បេ…. តិណវត្ថារកោ កាតព្ពោ, សោ បុគ្គលោ”តិ ច លិខិតំ។

សត្តាធិករណសមថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ភិក្ខុវិភង្គោ និដ្ឋិតោ។

។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

ភិក្ខុនីវិភង្គវណ្ណនា

១. បារាជិកកណ្ឌវណ្ណនា

គន្ថារម្ភវណ្ណនា

វិភង្គេ វិយ ភិក្ខូនំ, វិត្ថារមភិសង្ខតំ;
អកត្វា ភិក្ខុនីនម្បិ, វក្ខេ តណ្ឌិបទក្កមំ។

យោ ភិក្ខុនីនំ វិភង្គោ អស្ស, តស្ស សំវណ្ណនាក្កមោ បត្តោតិ អត្ថោ។

គន្ថារម្ភវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១. បឋមបារាជិកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៥៦-៧. តត្ថ តត្ថ ឋានុប្បត្តិកបញ្ញា **វីមំសា**។ **បទបដិបាដិយា ឯវា**តិ មាតិកាបទបដិបាដិយា ឯវ។ “**វុត្តន្តិ** សង្គីតិកានំ ឧបសង្កប្បនានំ វិភាជនំ វុត្ត”ន្តិ លិខិតំ។

៦៥៨. “ឯហិភិក្ខុនីតិ ភិក្ខុនី, តីហិ សរណគមនេហិ ឧបសម្បន្នាតិ ភិក្ខុនី”តិ ឥទំ បន ទេសនា វិលាសវសេន វុត្តន្តិ ឯកេ។ អញ្ញពុទ្ធកាលេ អត្ថីតិ ឯកេ, តំ ន យុត្តំ វិយ ទិស្សតិ អម្ហាកម្បិ ពុទ្ធកាលេ សម្ភវប្បសង្គតោ, ឯហិភិក្ខុនិយា បដិសេធឆាយាទិស្សនតោ ច។ យថាហ **ធម្មបទេ វិសាខាវត្ថុស្មិំ** (ធ. ប. អដ្ឋ. ១. វិសាខាវត្ថុ) “តស្ស ចីវរទានស្ស និស្សន្ទេន ឥមំ មហាលតាបសាធនំ លភិ។ ឥត្ថីនញ្ហិ ចីវរទានំ មហាលតាបសាធនភណ្ឌេន មត្ថកំ បប្បោតិ, បុរិសានំ ឥទ្ធិមយបត្តចីវរេនា”តិ។ តីហិ សរណគមនេហិ ឧបសម្បន្នាយ បន ភិក្ខុនិយា សម្ភវោ អញ្ញពុទ្ធកាលេ កទាចិ សិយា, នត្វេវ អម្ហាកំ ពុទ្ធកាលេ។ ទេសនាវិលាសេន បន ភិក្ខុទេសនាក្កមេនេវ ភិក្ខុនិនិទ្ទេសោ វុត្តោ, តេនេវ ភិក្ខុសង្ឃវសេន ឯកតោឧបសម្បន្នា ភិក្ខុនិយោ វិជ្ជមានាបិ តត្ថ ន វុត្តា។ តាសំ អត្ថិតា ឥមាយ **បរិវារកថាយ** វេទិតព្ពា –

“ឧភោ ឯកតោ ឧបសម្បន្នា,
ឧភិន្នំ ហត្ថតោ ចីវរំ បដិគ្គណ្ហេយ្យុំ;
សិយា អាបត្តិយោ នានា,
បញ្ហា មេសា កុសលេហិ ចិន្តិតា”តិ។ (បរិ. ៤៧៩);

អថ វា បុថុជ្ជនកាលេ ឯហិភិក្ខុសរណគមនេន ឧបសម្បន្នោវ ឥត្ថិលិង្គបាតុភាវេន ភិក្ខុនិភាវេ ឋិតា បុរិសូបសម្បន្នំ ឧបាទាយ “ឯហិភិក្ខុនី”តិ, “តីហិ សរណគមនេហិ ឧបសម្បន្នា ភិក្ខុនី”តិ ច សង្ខ្យំ គច្ឆតិ។ នោ ចេ, តំ វចនំ វិរុជ្ឈេយ្យាតិ ឯកេ, វិចារេត្វា គហេតព្ពំ។ “វិញ្ញូ បដិពលោ”តិ ទ្វិន្នំ អវស្សវភាវស្ស ឥជ្ឈនតោ វុត្តំ។ ឯត្ថ យស្មា យំ កិញ្ចិ អាមិសំ បដិគ្គណ្ហន្តីនំ អគ្គហត្ថា បុរិសានំ ហត្ថេហិ កទាចិ មិស្សីភាវំ គច្ឆន្តិ, វន្ទន្តានំ វា បុរិសានំ សិរានិ អគ្គបាទេហិ មិស្សិតានិ កទាចិ ហោន្តិ, កេសច្ឆេទនកាលេ វា សិរំ បុរិសានំ ហត្ថេហិ មិស្សិតំ ហោតិ, ចិត្តំ នាមេតំ អតិវទ្ធគវេសិ, ទុរក្ខិយំ វា, តស្មា “មា អតិលហុំ បារាជិកាបត្តិ ភិក្ខុនីនំ ហោតូ”តិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ ការុញ្ញេន បារាជិកក្ខេត្តបរិច្ឆេទំ, ថុល្លច្ចយក្ខេត្តបរិច្ឆេទញ្ច វិសុំ វិសុំ ទេសេសុន្តិ វេទិតព្ពំ។

៦៥៩. **តព្ពហុលនយេន សា វុត្តា**តិ ឯត្ថ អយមនុគណ្ឋិបទក្កមោ – យេភុយ្យេន កិរិយសមុដ្ឋានត្តា “កិរិយសមុដ្ឋាន”ន្តិ វុត្តំ។ “កាយសំសគ្គំ សមាបជ្ជេយ្យា”តិ អវត្វា បន “សាទិយេយ្យា”តិ វុត្តត្តា អកិរិយតោបិ

សមុដ្ឋាតីតិ វេទិតព្វំ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ ហេដ្ឋា “មនុស្សិត្ថិយា តយោ មគ្គេ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវន្តស្ស អាបត្តិ បារាជិកស្សា”តិអាទិនា នយេន កិរិយសមុដ្ឋានតំ វត្វា តទនន្តរំ “ភិក្ខុបច្ចត្ថិកា...បេ.... សោ ចេ បវេសនំ សាទិយតិ, អាបត្តិ បារាជិកស្សា”តិអាទិនា (បារា. ៥៦) នយេន អកិរិយសមុដ្ឋានតាយបិ វុត្តត្តា បឋម បារាជិកស្សាបិ តព្ពហុលនយេនេវ កិរិយសមុដ្ឋានតា វេទិតព្ពា។ ន ហិ បវេសនសាទិយនាទិម្ហិ កិរិយសមុដ្ឋានតា ទិស្សតិ។ អង្គជាតចលនញ្ចេត្ថ ន សារតោ ទដ្ឋព្ពំ “សោ ចេ បវេសនំ ន សាទិយតិ, បវិដ្ឋំ ន សាទិយតិ, ឋិតំ ន សាទិយតិ, ឧទ្ធរណំ សាទិយតិ, អាបត្តិ បារាជិកស្សា”តិ (បារា. ៥៨) ឯត្ថ ឋិត ន សាទិយនេ បកតិយាបិ បរិបុណ្ណចលនត្តា។ សាទិយនបច្ចយា ហិ សេវនចលនញ្ចេត្ថ ន ទិស្សតេវាតិ តព្ពហុលនយេនេវ កិរិយ សមុដ្ឋានតា គហេតព្ពា។ តត្ថ តត្ថ អដ្ឋកថាសុ កស្មា តព្ពហុលនយោ អវុត្តោតិ ចេ? “យោ បន ភិក្ខុ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវេយ្យា”តិ (បារា. ៣៩, ៤២) **មាតិកាយំ** កិរិយសមុដ្ឋានស្ស សរូបេន វុត្តត្តា តទនុរូបវសេន វិភង្គនយមនោលោកេត្វា “កិរិយសមុដ្ឋាន”មិច្ចេវ វុត្តំ។ យថា ចេតេសុ តព្ពហុលនយេន កិរិយសមុដ្ឋានតា វុត្តា, តថា សុរាទីនំ អកុសលេនេវ បាតព្ពតា, ន តតរថា “យំ អកុសលេនេវ អាបជ្ជតិ, អយំ លោកវជ្ជា, សេសា បណ្ណត្តិវជ្ជា”តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. បឋមបារាជិកវណ្ណនា) វុត្តេ លោកវជ្ជបណ្ណត្តិវជ្ជានំ និយមនលក្ខណសិទ្ធិ ហោតិ, តថា តំ អវត្វា “យស្សា សចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ អកុសលមេវ ហោតិ, អយំ លោកវជ្ជា។ សេសា បណ្ណត្តិវជ្ជា”តិ វុត្តេ លោកវជ្ជវចនំ និរត្ថកំ សិយា វត្ថុអជាននបក្ខេបិ អកុសលេនេវ បាតព្ពត្តា។ យស្មា តត្ថ សុរាបានវីតិក្កមស្ស អកុសលចិត្តុប្បាទោ នត្ថិ, តស្មា **ខន្ធកដ្ឋកថាយំ** (មហាវ. អដ្ឋ. ១០៨) “មជ្ជបានេ បន ភិក្ខុនោ អជានិត្វាបិ ពីជតោ បដ្ឋាយ មជ្ជំ បិវន្តស្ស បាចិត្តិយំ, សាមណេរោ ជានិត្វា បិវន្តោ សីលភេទំ អាបជ្ជតិ, ន អជានិត្វា”តិ វុត្តំ, ន វុត្តំ “វត្ថុអជាននបក្ខេ បាណាតិបាតាទីនំ សិទ្ធិករអកុសលចិត្តុប្បាទសទិសេ ចិត្តុប្បាទេ សតិបិ សាមណេរោ សីលភេទំ នាបជ្ជតី”តិ។ អភិនិវេសវចនំ បាណាតិបាតាទីហិ សមានជាតិកត្តា សាមណេរានំ សុរា បានស្ស។ “សុរាទយោ បនិមេ”តិ វត្តុំ ជានិត្វា បាតព្ពតាទិវសេន វីតិក្កមន្តស្ស អកុសលស្ស អសម្ភវោ នត្ថិ។ តេន វុត្តំ “យស្ស សចិត្តកបក្ខេ”តិអាទិ។

កិញ្ចេត្ថ យុត្តិវចនេន អរហន្តានំ អប្បវិសនតោ សចិត្តកាចិត្តកបក្ខេសុ អកុសលនិយមោតិ ចេ? ន, ធម្មតាវសេន សេក្ខានម្បិ អប្បវិសនតោ។ អចិត្តកបក្ខេ អកុសលនិយមាភាវទស្សនត្ថំ សុបន្តស្ស មុខេ បក្ខិត្តជលពិន្ទុមិវ សុរាពិន្ទុអាទយោ ឧទាហរិតព្ពាតិ។ តព្ពហុលនយេន ហិ អត្ថេ គហិតេ បុព្ពេនាបរំ **អដ្ឋកថាយ** សមេតិ។ “សទ្ទី **បាឡិយា** អវិសេសត្តោ បរតោ អាវិ ភវិស្សតីតិ អបរេ”តិ វុត្តំ។ តទមេត្ថ វិចារេតព្ពំ ។ យទិ វត្ថុជាននបក្ខេ វិនា អកុសលេន មជ្ជបានំ សិយា, កស្មា នាឡិមជ្ឈំ នាតិក្កមតិ អរិយានំ បានកាទិ សញ្ញីនន្តិ? សីលភេទវត្ថុវីតិក្កមោ វិនាបិ ចិត្តេន អរិយានំ ធម្មតាវសេនេវ ន សម្ភវតីតិ ចេ, ន, **ចក្ខុបាលត្ថេរវត្ថុ** (ធ. ប. អដ្ឋ. ១.១) អាទិវិរោធតោតិ។ អបិច ភិក្ខុនោបិ សាមណេរស្ស វិយ សុរាបានំ សចិត្តកមេវ កស្មា ន ជាតន្តិ? អប្បតិរូបត្តាតិ ចេ, សាមណេរានម្បិ អប្បតិរូបមេវ។ សហធម្មិកា ឯវំ ហិ តេ។ មហាសាវជ្ជត្តាតិ ចេ? សាមណេរានម្បិ តាទិសមេវ។ សាមណេរានំ សចិត្តកមេវ បារាជិកំ, តតរំ ទណ្ឌកម្មវត្ថូតិ ចេ? ភិក្ខូនម្បិ មជ្ជបានេ នត្ថិ។ ឯត្ថ តិកបាចិត្តិយេន ន ភវិតព្ពំ។ មជ្ជេ អមជ្ជសញ្ញិស្ស ទុក្កដាបត្តិ បញ្ញាបេតព្ពា សិយា។ ភិក្ខុស្ស បាចិត្តិយវត្ថុ សាមណេរានំ បារាជិកំ ហោតិ តិរច្ឆានគតសាមណេរានំ វិយាតិ ចេ? អចិត្តកម្បិ មជ្ជបានាទីនំ សាមណេរានំ បារាជិកំ បញ្ញាបេតព្ពំ សិយា។ នាចិត្តកំ បារាជិកំ សម្ភវតីតិ ចេ? ន, បណ្ណត្តិវជ្ជម្បិ បារាជិកំ សម្ភវតីតិ។ និកាយន្តរបក្ខេ អយមេវ ទោសោ។ អម្ហាកញ្ហិ លោកវជ្ជមេវ មជ្ជបានន្តិ។ កស្មា បនេត្ថ សុរាបានមេវ ធម្មតាវសេន អរិយា ន ករោន្តីតិ? ន កេវលំ សុរាបានមេវ ធម្មតាវសេន អរិយា ន ករោន្តិ, បាណេសុបិ កោធវសេន បាណសញ្ញិតាយ សីសច្ឆេទនាទីនិ ន ករោន្តិ, សទារសញ្ញាយ បរទារំ ន វីតិក្កមន្តិ, អនត្ថភញ្ជកសញ្ញាយ អត្ថភញ្ជកមុសា ន វទន្តិ, សម្មាទិដ្ឋិសញ្ញាយ មិច្ឆាទិដ្ឋឹ ន បដិបជ្ជន្តីតិ វេទិតព្ពា។ អាចរិយាបិ សុរាបានេ អកុសលនិយមាភាវមេវ វទន្តិ, តស្មា ឯវំ មាតិកាដ្ឋកថាយ **គណ្ឋិបទេ** លោកវជ្ជបណ្ណត្តិវជ្ជាធិការេ “សចិត្តកបក្ខេអកុសលន្តិ សុរាបានាទិសង្គហត្ថំ, តតរថា យស្ស អកុសលមេវាតិ វទេយ្យា”តិ លិខិតំ។ កិរិយសមុដ្ឋានតា បនស្ស តព្ពហុលនយមេវ, ន បឋមបារាជិកេ។ កថំ? កាយសំសគ្គសិក្ខាបទំ បឋមបារាជិកសមុដ្ឋានំ។ ឯត្ថ ភិក្ខុស្ស ច ភិក្ខុនិយា ច កាយសំសគ្គភាវេ សតិ ភិក្ខុនី កាយង្គមចោបយមានាបិ ចិត្តេនេវ អធិវាសេន្តី អាបជ្ជតិ, ន ឯវំ ភិក្ខុ។ ភិក្ខុ បន ចោបយមានោវ អាបជ្ជតិ, ឯវមេវ បឋមបារាជិកេបិ ចោបនេ សតិ ឯវ អាបជ្ជតិ, នាសតិ។ បវេសនំ សាទិយតីតិ ឯត្ថ បវេសនសាទិយនំ នាម សេវនចិត្តស្សុប្បាទនន្តិ, ឯវំ សន្តេបិ “វីមំសិត្វា គហេតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។

បឋមបារាជិកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយបារាជិកសិក្ខាបទវណ្ណនា

“កិស្ស បន ត្វំ អយ្យេ ជានំ បារាជិកំ ធម្មំ អជ្ឈាបន្នា”ន្តិ វចនតោ, “អដ្ឋន្នំ បារាជិកានំ អញ្ញតរំ បារាជិកំ អជ្ឈាបន្នា”ន្តិ (បាចិ. ៦៦៦) វចនតោ, អន្តេ “ឧទ្ទិដ្ឋា ខោ អយ្យាយោ អដ្ឋ បារាជិកា ធម្មា”តិអាទិវចនតោ (បាចិ. ៦៧៧), **បរិវារេ** “សាធារណបញ្ញត្តិ ឧភតោបញ្ញត្តី”តិ (បរិ. ២០១) វចនតោ ច ភិក្ខុនិវិភង្គំ បត្វា ភគវា សាធារណានិ សិក្ខាបទានិ ភិក្ខូនំ ឧប្បន្នវត្ថុស្មឹយេវ “យា បន ភិក្ខុនី ឆន្ទសោ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវេយ្យ អន្តមសោ តិរច្ឆានគតេនបិ បារាជិកា ហោតិ អសំវាសា”តិអាទិនា នយេន សវិសេសម្បិ អវិសេសម្បិ មាតិកំ និក្ខិបិត្វា អនុក្កមេន បទភាជនំ, អាបត្តិភេទំ, តិកច្ឆេទំ, អនាបត្តិវារញ្ច អនវសេសំ វត្វា វិត្ថារេសិ។ សង្គីតិការកេហិ បន អសាធារណបញ្ញត្តិយោយេវ ឥធ វិត្ថារិតាតិ វេទិតព្ពា។

៦៦៦. តត្ថ **“អដ្ឋន្នំ បារាជិកាន”**ន្តិ ឥទំ កេវលំ សង្គីតិការកានំយេវ នយតោ និក្ខិត្តវចនំ ឥតោ បុព្ពេ ឆដ្ឋសត្តមដ្ឋមានំ បារាជិកានំ អបញ្ញត្តត្តា។ ភគវតា បន ឥទំ បញ្ញាបិតមាទិសិក្ខាបទម្បិ ឧបាទាយ “ឆន្នំ បារាជិកាន”ន្តិ វុត្តំ សិយា។ ឥតោ ឧទ្ធំ បញ្ញត្តានិបិ ឧបាទាយ “អដ្ឋន្នំ បារាជិកាន”ន្តិ វចនំ អបរភាគេ ឧប្បន្នន្តិ ឯកច្ចេ អាចរិយា។ **អដ្ឋកថាយំ** បន “ឥទញ្ច បារាជិកំ បច្ឆា បញ្ញត្តំ, តស្មា ‘អដ្ឋន្ន’ន្តិ វិភង្គេ វុត្ត”ន្តិអាទិ វុត្តំ, តស្មា អដ្ឋកថាចរិយានំ មតេន សិទ្ធមេតំ យថាបញ្ញត្តានុក្កមវសេនេវ សង្គីតានីតិ។ “អញ្ញាសិ”ន្តិ បាឋោ។ អញ្ញាសីតិ ន គហេតព្ពោ។ “ទុដ្ឋុល្លសិក្ខាបទេ វុត្តនយេនេវា”តិ វចនតោ វជ្ជបដិច្ឆាទិកំ យា បដិច្ឆាទេតិ, សាបិ វជ្ជបដិច្ឆាទិកាអាយេវាតិ សិទ្ធំ។ កិញ្ចាបិ វជ្ជបដិច្ឆាទនំ បេមវសេន ហោតិ, តថាបិ សិក្ខាបទវីតិក្កមចិត្តំ ទោមនស្សិកមេវ ហោតីតិ កត្វា **“ទុក្ខវេទន”**ន្តិ វុត្តំ។

ទុតិយបារាជិកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. តតិយបារាជិកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៦៩. **ឥមំ អធិប្បាយមត្ត**ន្តិ “ចោទេត្វា សារេត្វា”តិ ឯតំ។ ឯត្ថាយំ វិចារណា – យោ ភិក្ខុ ឧក្ខិត្តកភិក្ខុនា សមានទិដ្ឋិកោ លទ្ធិនានាសំវាសកោ ហោតិ, សោ អវន្ទនីយោ, កម្មាកម្មេ ឧក្ខិត្តកោ វិយ ន គណបូរណោ, សហសេយ្យម្បិ ន លភតិ, ន តថា ភិក្ខុនី។ សា ហិ យាវ ន សមនុភដ្ឋា, តាវ គណបូរកា ច ហោតិ, សំវាសញ្ច លភតិ។ លទ្ធិនានាសំវាសិកានុវត្តិកាបិ ឧក្ខិត្តានុវត្តិកាវ ហោតិ។ ឧក្ខិត្តោ ចេ កាលង្កតោ, តទនុវត្តកោ ភិក្ខុ លទ្ធិនានាសំវាសកោ ហោតិយេវ។ តថា វិព្ភន្តេបិ តស្មឹ តិត្ថិយបក្កន្តកេបិ សិក្ខំ បច្ចក្ខាយ សាមណេរភូមិយំ ឋិតេបីតិ ឯកេ។ តេសំ មតេន ឧក្ខិត្តកេ តថាភូតេបិ ភិក្ខុនី តទនុវត្តិកា សមនុភាសិតព្ពាវាតិ អាបជ្ជតិ។ សមនុភាសនកម្មំ សង្ឃាយត្តំ, សង្ឃេន សញ្ចិច្ច បុរិមកាបត្តី អបនេតុំ ន យុត្តំ វិយ ខាយតិ។ ឧក្ខេបនីយកម្មញ្ច អាបត្តិអទស្សនមត្តេ, អប្បដិកម្មមត្តេ, កុទិដ្ឋិអប្បដិនិស្សជ្ជនមត្តេ ច ករិយតិ, តស្ស អនុវត្តនមត្តេន សមនុភាសិត្វា សាសនតោ ចាវេតព្ពានីតិ ន យុត្តន្តិ ចេ? ន វត្តព្ពមេវ, ឥទំ អបារាជិកវត្ថូសុបិ តប្បសង្គតោ, អនញ្ញវិសយត្តា ច វិនយស្ស។

តតិយបារាជិកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ចតុត្ថបារាជិកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៧៥. “លោកស្សាទសង្ខាតស្ស មិត្តសន្ថវស្ស វសេន តំ ទស្សេតុំ **កាយសំសគ្គរាគេនា**តិ វុត្ត”ន្តិ លិខិតំ។ **តិស្សិត្ថិយោ**តិ តីសុ ឥត្ថីសុ, តិស្សោ វា ឥត្ថិយោ។ **តំ ន សេវេ**តិ តាសុ ន សេវតិ។ **អនរិយោ**តិ ឧភតោព្យញ្ជនោ។ **ព្យញ្ជនស្មិ**ន្តិ អត្តនោ ព្យញ្ជនេ។ **ន សេវេ**តិ ន សេវតិ។ **ន ចាចរេ**តិ នាចរតិ។ **វណ្ណាវណ្ណោ**តិ ទ្វីហិបិ សុក្កវិស្សដ្ឋិ។ **គមនុប្បាទន**ន្តិ សញ្ចរិត្តំ។

៦៧៦. **“និវត្ថំ វា បារុតំ វា”**តិ ឯត្ថ និវត្ថស្ស វា បារុតស្ស វា វត្ថស្ស គហណំ សាទិយតីតិ អត្ថោ។

ចតុត្ថបារាជិកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បារាជិកកណ្ឌវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សង្ឃាទិសេសកណ្ឌវណ្ណនា

១. បឋមសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៨១. អាហតកោតិ អានីតោ, និយតកោតិ អធិប្បាយោ។ អកប្បិយអង្ខោ នាម សង្ឃស្ស វា អារាមិកបុគ្គលស្ស វា វត្ថុស្ស ការណា សង្ឃស្ស វាវិកភាវេន សយមេវ វា អធិករណដ្ឋានំ គន្ត្វា “អម្ហាកំ ឯសោ ទាសោ, ទាសី, វាបិ, ខេត្តំ, អារាមោ, អារាមវត្ថុ, គាវោ, គាវី, មហឹសី, អជា, កុក្កុដា”តិអាទិនា វោហរតិ, អកប្បិយំ។ “អយំ អម្ហាកំ អារាមិកោ អារាមិកា, អយំ វាបិ ឥតូទ្ធាមេន សង្ឃស្ស ហត្ថេ ទោហនត្ថាយ ទិន្នា។ ឥតោ ខេត្តតោ អារាមតោ ឧប្បជ្ជនកចតុបច្ចយា ឥតោ គាវិតោ មហឹសិតោ អជាតោ ឧប្បជ្ជនកគោរសា ឥតូទ្ធាមេន សង្ឃស្ស ទិន្នា”តិ បុច្ឆិតេ វា អបុច្ឆិតេ វា វត្តុំ វដ្ដតិ។ “កត”ន្តិ អវត្វា “ករោន្តី”តិ វចនេន កិរិ អនេនកតំ អារព្ភ អាចិក្ខិតា នាម ហោតិ។ **គីវា**តិ កេវលំ គីវា ឯវ ហោតិ, ន បារាជិកំ។ **ការាបេត្វា ទាតព្ពា**តិ ឯត្ថ សចេ អាវុធភណ្ឌំ ហោតិ, តស្ស ធារា ន ការេតព្ពា, អញ្ញេន បន អាការេន សញ្ញាបេតព្ពំ។ “តិចិត្តំ តិវេទន”ន្តិ វុត្តត្តា “មានុស្សយវសេន កោធុស្សយវសេនា”តិ តព្ពហុលនយេន វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

បឋមសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៨៣. ភជិបុត្តកានំ កុមារភជិកានំ គណោ **ភជិបុត្តគណោ**។ **កប្បន្តិ** កប្បិយំ។ **កប្បគតិក**ន្តិ កប្បិយសភាវំ។ **បក្កន្តាសុបី**តិ អត្តនោ បរិសំ ឋបេត្វា ឥតរាសុ បក្កន្តាសុ។ បណ្ណត្តិំ អជានន្តា អរិយាបិ វុដ្ឋាបេន្តីតិ កត្វា វា កម្មវាចាបរិយោសានេ អាបត្តិក្ខណេ វិបាកាព្យាកតសមង្គិតាវសេន វា “តិចិត្ត”ន្តិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ “បព្ពាជនេ ន ទុក្កដ”ន្តិ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។

ទុតិយសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. តតិយសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៨៧. ភទ្ទាកាបិលានី មហាកស្សបស្ស បុរាណទុតិយា កិរ។ ញាតីនំ កុលំ យស្មិំ គាមកេ, តទេតំ គាមកំ **ញាតិកុលំ**, កុលសន្និហិតំ គាមកំ អគមាសីតិ អត្ថោ។ “អជំ គាមំ នេតី”តិអាទីសុ វិយ វា ទ្វិកម្មិកំ កត្វា គាមកំ អគមាសិ ញាតិកុលំ អគមាសីតិបិ យុជ្ជតិ។

៦៩២. “អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឧបចារំ អតិក្កាមេន្តិយា”តិ វចនេនបិ ឯវំ វេទិតព្ពំ – វិកាលគាមប្បវេសនេ ទ្វិន្នំ លេឌ្ឌុបាតានំយេវ វសេន ឧបចារោ បរិច្ឆិន្ទិតព្ពោ, ឥតរថា យថា ឯត្ថ បរិក្ខេបារហដ្ឋានំ បរិក្ខេបំ វិយ កត្វា “អតិក្កាមេន្តិយា”តិ វុត្តំ, ឯវំ តត្ថាបិ “អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឧបចារំ អតិក្កមន្តស្សា”តិ វទេយ្យ។ យស្មា បន តត្ថ បរិក្ខេបារហដ្ឋានតោ ឧត្តរិ ឯកោ លេឌ្ឌុបាតោ ឧបចារោតិ អធិប្បេតោ, តស្មា តទត្ថទីបនត្ថំ “អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឧបចារំ ឱក្កមន្តស្សា”តិ វុត្តំ។ យំ បន **អន្ធកដ្ឋកថាយំ** “បរិក្ខេបារហដ្ឋានំយេវ ‘ឧបចារ’ន្តិ សល្លក្ខេត្វា បរិក្ខេបបរិក្ខេបារហដ្ឋានានំ និន្នានាការណទីបនត្ថំ ‘ឧបចារំ ឱក្កមន្តស្សា’តិ វុត្តំ បាឡិវិសេសមសល្លក្ខេត្វាវ អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឧបចារំ អតិក្កមន្តស្ស ឥធ ឧបចារោ បរិក្ខេបោ យថា ភវេយ្យ, តំ ឧបចារំ បឋមំ បាទំ អតិក្កមន្តស្ស អាបត្តិ ទុក្កដស្ស។ ទុតិយំ បាទំ អតិក្កមន្តស្ស អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សា”តិ វុត្តំ, តំ ន គហេតព្ពមេវ បាឡិយា វិសេសសព្ភាវតោតិ។ “អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឧបចារំ ឱក្កមន្តិយាតិបិ ឯកច្ចេសុ ទិស្សតិ, តំ ន គហេតព្ពន្តិ អបរេ”តិ វុត្តំ។ តត្ថ “បាឡិវិសេសមសល្លក្ខេត្វា”តិ ទុរុត្តំ, កស្មា? វិកាលគាមប្បវេសន សិក្ខាបទេបិ កត្ថចិ “ឧបចារំ អតិក្កមន្តស្សា”តិ បាឋោ ទិស្សតីតិ, សោ អន្ធកដ្ឋកថាបាឋតោ គហិតោតិ អាចរិយោ។ អបរិក្ខិត្តស្ស ឧបចារោក្កមនមេវ បាឋោ យុជ្ជតិ, ន អតិក្កមនំ។ កស្មា? ពហូសុ ឋានេសុ បាឡិយា អដ្ឋកថាហិ វិរុជ្ឈនតោ, ឥមស្មិំ វាបិ សិក្ខាបទេ វិរុជ្ឈតិ។ កថំ? គណម្ហា ឱហីយមានាយ អរញ្ញេ អាបត្តិ ហោតិ, ន គាមេ។ អថ ច បន និទស្សនម្បិ “សិក្ខាបទា ពុទ្ធវរេនា”តិ (បរិ. ៤៧៨) គាថា ទស្សិតា, តស្មា ឧបចារោក្កមនបរិយាបន្នននទី អតិក្កាមេន្តិយា ហោតិ។ កិញ្ច ភិយ្យោ “គច្ឆន្តស្ស ចតស្សោ អាបត្តិយោ, ឋិតស្ស ចាបិ តត្តកាតិអាទីនំ (បរិ. ៤៧៥) **បរិវារគាថានំ** អដ្ឋកថាហិ ឧបចារោក្កមនមេវ បាឋោតិ និដ្ឋំ គន្តព្ព”ន្តិ ច វុត្តំ, សុដ្ឋុ សល្លក្ខេត្វា កថេតព្ពំ។

“បទសា គមនមេវ ហិ ឥធាធិប្បេតំ, តេនេវ បឋមំ បាទំ អតិក្កាមេន្តិយាតិអាទិមាហា”តិ ឯត្ថ វិកាលគាមប្បវេសនសិក្ខាបទាទីសុ តទភាវា យានេន វា ឥទ្ធិយា វា បវិសតោ, អទ្ធានំ គច្ឆតោ ច អាបត្តីតិ ទីបេតិ។ តត្ថ អសាវុប្បត្តា អាបត្តិមោក្ខោ នត្ថីតិ ឯកេ, វិចារេត្វា គហេតព្ពំ។ ភិក្ខុនីវិហារភូមិ “គាមន្តរ”ន្តិ ន វុច្ចតិ គាមន្តរបរិយាបន្នាយបិ កប្បិយភូមិត្តា។ “បរតោ ‘សចេ ភិក្ខុនីសុ មហាពោធិយង្គណំ បវិសន្តីសុ ឯកា ពហិ តិដ្ឋតិ, តស្សា អាបត្តី’តិអាទិវចនតោ ភិក្ខុវិហារោ ន កប្បិយភូមីតិ សិទ្ធំ, តស្មា កញ្ចនគរេ ខន្ធធម្មវិហារោ

វិយ, ការីវិបង្កេន សាវិធម្មវិហារោ វិយ ច អញ្ញោបិ សោ វិហារោ, តស្មា សីមពទ្ធសុខត្ថំ គាមន្តរភាវេ និវន្តរា អធិដ្ឋានត្ថំ បរិសន្តិយា, និក្ខមន្តិយាបិ គាមន្តរាបត្តិ ហោតីតិ អបរេ”តិ វុត្តំ។ **ចតុគាមសាធារណត្តា**តិ ឯត្ថ ឯវំវិធេ វិហារេ សីមំ ពន្ធន្តេហិ ចត្តារោបិ តេ គាមា សោធេតព្ពាតិ វេទិតព្ពា។ សំវិទហិត្វា ភិក្ខុនិយា វា មាតុគាមេន វា ថេយ្យសត្ថេន វា សទ្ធឹ តំ វិហារំ ឱក្កមន្តិយា ចតស្សោ អាបត្តិយោ ឯកតោវ ហោន្តិ។ “គាមន្តរេ គាមន្តរេ អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សា”តិ វុត្តាតិ ឯកេ។

ទុតិយបាទុទ្ធារេ សង្ឃាទិសេសោតិ ឯត្ថ សចេ ទុតិយោ បាទុទ្ធារោ កប្បិយភូមិយំ ហោតិ, ន សង្ឃាទិសេសោ, អកប្បិយភូមិយំ ឯវ សង្ឃាទិសេសោ។ “**ឧភយតីរេសុ វិចរន្តិ, វដ្ដតី**តិ ទស្សនូបចារស្សេត្ថ សម្ភវា”តិ លិខិតំ, តំ យុត្តំ។ សវនូបចារោ ហេត្ថ នទីបារេ, គាមន្តរេ វា អប្បមាណន្តិ។ **អន្ធកដ្ឋកថាយំ** បន “បរតីរគោ នទីឱតរិត្វា ទស្សនូបចារគោ ទារូនិ, បណ្ណានិវា មគ្គិត្វា អានេតិ, អនាបត្តិ។ តិចីវរានិ បរតីរេ ឱតាបេតិ, អនាបត្តី”តិ វុត្តំ។ “**ឱរិមតីរមេវ អាគច្ឆតិ, អាបត្តី**”តិ អតិក្កមិតុកាមតាយ បរិវិដ្ឋត្តា វុត្តំ។ “ទ្វាយនាទិកិច្ចេន បរិដ្ឋានំ កត្តេវាលយសម្ភវា វដ្ដតី”តិ វុត្តំ។ គាមន្តរេ បមាណន្តិ **អដ្ឋកថាយំ** បរតីរគោ នទីឱតរិត្វា ទស្សនូបចារគោ ទារូនិ បណ្ណានិ សកគាមតោ ថោកម្បិ តរណវារេន ន វដ្ដតិ កិរ និក្ខមិត្វា បវិសិតុំ។

អគាមកេ អរញ្ញេតិ អគាមលក្ខណេ អរញ្ញេតិ អត្ថោ។ ឥមិនា អាបត្តិខេត្តំ ទស្សិតំ។ យស្មា ឥទំ អាបត្តិខេត្តំ, តស្មា យា ភិក្ខុនុបស្សយតោ គាមស្ស ឥន្ទខីលំ អតិក្កមតិ, សា អសន្តេ គាមេ គណម្ហា ឱហីយនាបត្តឹ អាបជ្ជតិ។ ទស្សនសវនូបចារាភាវេបិ បគេវ គាមេ ឥន្ទខីលាតិក្កមនក្ខណេយេវ អាបជ្ជតិ។ សចេ តត្ថ ឯកា ភិក្ខុនី អត្ថិ, តស្សា ទស្សនសវនូបចារាតិក្កមនក្ខណេ អាបជ្ជតិ, អរញ្ញមគ្គគមនកាលេ ឯវាយំ វិធីតិ ន គហេតព្ពំ។ គាមតោ បន និក្ខមន្តី ឥតោ បដ្ឋាយ អាបជ្ជតីតិ ទស្សនត្ថំ “អគាមកំ អរញ្ញ”ន្តិ វុត្តំ។ វុត្តញ្ហេតំ “អារាធិកា ច ហោន្តិ សង្គាហិកា លជ្ជិនិយោ, តា កោបេត្វា អញ្ញត្ថ ន គន្តព្ពំ។ គច្ឆតិ ចេ, គាមន្តរនទីបារត្តិវិប្បវាសគណម្ហា ឱហីយនាបត្តីហិ ន មុច្ចតី”តិអាទិ។ តត្ថ “គណម្ហា ឱហីយនាបត្តិំ សកីយេវាបជ្ជតិ។ ឥតរា គាមេ គាមេ បារេ បារេ អរុណេ អរុណេ ចាតិ វេទិតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ “វុត្តញ្ហេត”ន្តិអាទីនិ អសាធកានិ យថាសម្ភវំ គហេតព្ពត្តា។ “**មហាពោធិយង្គណ**ន្តិអាទិ ឯវំ គាមស្ស អាសន្នដ្ឋានេបិ ឥមំ អាបត្តឹ អាបជ្ជតីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្ត”ន្តិ លិខិតំ។

តតិយសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ចតុត្ថសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៩៤. បដិវត្តាតិ បដិវចនំ ទេន្តិ។ **កម្មទោស**ន្តិ “អនញ្ញាយ គណស្ស ឆន្ទន្តិ ឯវមាទី”តិ លិខិតំ។ កត្តព្ពដ្ឋានទោសន្តិ បោរាណា។ **ការកគណស្សា**តិ ការកសង្ឃស្ស។ “ភិក្ខុនិសង្ឃំ សន្និបាតេត្វា”តិ វុត្តត្តា ការកសង្ឃោបិ អយមេវាតិ ចេ? បឋមមេវ ការកសង្ឃំ ន អាមន្តេត្វា ពលក្ការេនាយំ ថុល្លនន្ទា តំ ភិក្ខុនី ឱសារេសី”តិ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ, តស្មា ការកភិក្ខូនំ សម្មុខាបិ តេសំ អនុមតឹ បឋមំ អគ្គហេត្វា តំ កម្មំ ន បដិប្បស្សម្ភេតព្ពន្តិ សិទ្ធំ ហោតិ, បដិប្បស្សទ្ធំ ពលក្ការេន ន កាតព្ពមេវាតិ អធិប្បាយោ។ “ភិក្ខុនីបិ ទិដ្ឋាវិកម្មំ កាតុំ លភតី”តិ ច តត្ថ វុត្តំ។

៦៩៨. អសន្តេ កម្មការកសង្ឃេ ឱសារេតិ, អនាបត្តីតិ ឯត្ថ កិត្តាវតា អសន្តោ នាម ហោតីតិ? ឥទំ សព្ពត្ថ ន វិចារិតំ។ ការកានំ កាលកិរិយាយាតិ ឯកេ។ ឯកស្សបិ អភាវេនាតិ ឯកេ។ ឯកស្មឹ រជ្ជេតិ ឯកេ។ ឯករជ្ជេតិ ឯកេ។ ឯកគាមេតិ ឯកេ។ ឯកស្មឹ អាវាសេតិ ឯកេ។ យត្ថ សក្កា អបលោកេតុន្តិ ឯកេ។ អន្តោ អទ្ធយោជនេតិ ឯកេ។ តត្ថ តស្មឹ អាវាសេ អសន្តេ ការកសង្ឃេ ឱសារេតិ, អនាបត្តីតិ ឥទំ បសំសន្តិ អាចរិយា។ យត្ថ សក្កា អបលោកេតុន្តិ សាមីចិ។

ចតុត្ថសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. បញ្ចមសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧០១. ឯតំ ន វុត្តន្តិ ភិក្ខុនិយា អវស្សុតភាវោ ទដ្ឋព្ពោតិ ឯតំ និយមនំ ន វុត្តំ។ តំ អវចនំ បាឡិយា សមេតិ។ កតរបាឡិយាតិ? “អនវស្សុតោតិ ជានន្តី បដិគ្គណ្ហាតី”តិ ឥមាយ។ យទិ ហិ បុគ្គលស្ស អវស្សុតភាវោ ន បមាណំ, កឹ ឥមាយ បាឡិយា បយោជនំ, “អនាបត្តិ ឧភោ អនវស្សុតា ហោន្តិ, អនវស្សុតា បដិគ្គណ្ហាតី”តិ ឯត្តកមេវ វត្តព្ពំ សិយា។ អត្តនោ ហិ អនវស្សុតភាវោយេវ បមាណន្តិ។ ឥមស្ស បន អនាបត្តិវារស្ស អយមត្ថោ –

ឧភោ ចេ អនវស្សុតា, សព្ពថាបិ អនាបត្តិ។ អថ ភិក្ខុនី អនវស្សុតា សមានា អវស្សុតម្បិ “អនវស្សុតោ”តិ សញ្ញាយ តស្ស ហត្ថតោ បដិគ្គណ្ហាតិ, ឯវម្បិ អនាបត្តីតិ។ អថ សា អនវស្សុតាបិ អញ្ញំ អនវស្សុតំ វា អវស្សុតំ វា “អវស្សុតោ”តិ ជានាតិ, ទុក្កដមេវ។ វុត្តញ្ចេតំ **អនន្តរសិក្ខាបទេ** “កិស្ស ត្វំ អយ្យេ ន បដិគ្គណ្ហាសីតិ។ អវស្សុតោ អយ្យេតិ...បេ.... នាហំ អវស្សុតា”តិ។

បញ្ចមសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ឆដ្ឋសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧០៥. **តេនា**តិ តស្មា។ យស្មា ឧយ្យោជិកា ន ទេតិ ន បដិគ្គណ្ហាតិ, តស្មា បដិគ្គហោ ន វិជ្ជតីតិ អត្ថោ។ ឥតរិស្សា បរិភោគបច្ចយា។ **“អកុសលចិត្ត”**ន្តិ ពាហុល្លេន វុត្តំ។ “វដ្ដតីតិ សញ្ញាយ វទន្តិយាបិ អាបត្តី”តិ វទន្តិ។

ឆដ្ឋសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សត្តមសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧១២-៤. កម្មវាចតោ បុព្ពេ អាបន្នាបត្តិយោ ន បដិប្បស្សម្ភន្តិ។ ញត្តិយា ទុក្កដថុល្លច្ចយា បដិប្បស្សម្ភន្តិ សង្ឃាទិសេសេ បត្តេតិ បោរាណា។ តំ “អជ្ឈាបជ្ជន្តិយា”តិ **បាឡិយា** សមេតិ។ “សុត្វា ន វទន្តី”តិ ឯត្ថ សចេ ជីវិតព្រហ្មចរិយន្តរាយភយា ន វទន្តិ, អនាបត្តិ ។ “អធម្មកម្មេ អធម្មកម្មសញ្ញា អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ វុត្តត្តា “អនាបត្តិ អសមនុភាសន្តិយា”តិ សង្ឃាទិសេសំ សន្ធាយ វុត្តំ។

សត្តមសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. អដ្ឋមសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧១៥. **បច្ចាកតា**តិ បរាជិតា។ កុលទូសកសិក្ខាបទស្ស, ឥមស្ស ច និទានមត្តមេវ នានាករណំ។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ “តស្ស វចនស្ស បដិនិស្សគ្គាយ ឯវ វចនីយោ, ន កុលទូសននិវារណត្ថាយា”តិ។ ឯវំ សន្តេ ឧភោបេតា អាបត្តិយោ អញ្ញមញ្ញំ សភាគត្ថា, តស្មា ឥទំ តស្ស អនុបញ្ញត្តិសទិសំ អាបជ្ជតិ, តតោ ឥទំ និរត្ថកមេវ អាបជ្ជតីតិ? ន ឯវំ ទដ្ឋព្ពំ។ វត្ថុវិសេសតោ, កម្មវាចាវិសេសតោ ច ឧភិន្នំ នានាករណំ។

អដ្ឋមសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. នវមសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧២៣. “កាយិកវាចសិកេន សំសគ្គេនា”តិ ជាបសេសោ។

នវមសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សង្ឃាទិសេសកណ្ឌវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. និស្សគ្គិយកណ្ឌវណ្ណនា

១. បឋមនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧៣៣. បឋមនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយសិក្ខាបទំ ឧត្តានមេវ។

២. ទុតិយនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧៤០. វត្ថុសម្បត្តត្តា វា ន តស្សា អនាបន្នកាមតាយ វា អនាណត្តិកតាយ វា អកាលចីវរមទំសុ។ **យថាទានេ ឯវ ឧបនេតព្ពំ**, ន ភាជេតព្ពំ បុគ្គលិកត្តាតិ អធិប្បាយោ។ អត្ថតោ ហិ ឥតរម្បិ យថាទានេ ឯវ ឧបនេតព្ពមេវ។ **គណ្ឋិបទេ** បន “អយ្យាយ ទម្មីតិ ឯវំ បដិលទ្ធន្តិ និស្សជ្ជបដិលទ្ធំ។ **យថាទានេ**តិ ទាយកេហិ

បរិច្ចត្តវិធានេន។ **ឧបនេតព្ពន្តិ** អកាលចីវរភាវេន ភាជេតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ ឥធ ភាជាបិតាយ លទ្ធចីវរមេវ និស្សគ្គិយំ ហោតិ, តំ វិនយកម្មំ កត្វាបិ អត្តនា ន លភតី"តិ លិខិតំ។ យទិ និស្សដ្ឋបដិលទ្ធំ សន្ធាយ ឥទំ វុត្តំ សិយា, "និស្សជ្ជិតព្ពំ សង្ឃស្ស វា គណស្ស វា បុគ្គលស្ស វា ទទេយ្យ, ទទេយ្យុំ, អយ្យាយ ទម្មី"តិ វុត្តត្តា តីណិបេតានិ បទានិ វត្តព្ពានិ សិយុំ, តស្មា ន កេវលំ និស្សដ្ឋបដិលទ្ធមេវ យថាទានេ ឧបនេតព្ពំ, អញ្ញាហិ ភិក្ខុនីហិ លទ្ធកោដ្ឋាសម្បិ យថាទានេយេវ ឧបនេតព្ពំ។

៧៤១. "អកាលចីវរេ កាលចីវរសញ្ញាយ អនាបត្តី"តិ បន ភាជនបច្ចយា អាបជ្ជិតព្ពាបត្តី នាបជ្ជតីតិ ឯត្តកមេវ ទីបេតិ, ន បដិលទ្ធំ, ន យថាទានេ ទាតព្ពន្តិ ឥមមត្ថំ ទីបេតិ។ លេសេន បន គណ្ហាតិ ចេ, ភណ្ឌគ្ឃេន ការេតព្ពា។

ទុតិយនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. តតិយនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧៤៤. សកសញ្ញាយ គហិតត្តា បាចិត្តិយំ, ទុក្កដញ្ច វុត្តំ។ ឥតរថា ភណ្ឌគ្ឃេន ការេតព្ពំ។

តតិយនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ចតុត្ថនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧៥២. លេសេន គហេតុកាមតា, អញ្ញស្ស វិញ្ញាបនំ, បដិលាភោតិ តីណិ អង្គានិ, តស្មា បឋមំ វិញ្ញត្តំ អលភិត្វា អញ្ញំ តតោ ឩនតរម្បិ លភេយ្យ, និស្សគ្គិយមេវ អង្គសម្បត្តិតោ។ ឯស នយោ អញ្ញត្ថាបិ។

ចតុត្ថនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. បញ្ចមនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧៥៣. "តេលំ កោបេត្វា សប្បិម្បិ មេ អត្ថោ កុលយរា"តិ កិរ បាហោ។

បញ្ចមនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ឆដ្ឋនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧៥៨-៧៦២. **បារិវារិកស្សាតិ** ទុស្សវាណិជកស្ស។ យាយ ចេតាបិតំ, តស្សា និស្សគ្គិយំ, និស្សដ្ឋបដិលាភោ ច។ "ឥតរាសំ បន ជានិត្វា វស្សគ្គេន បត្តកោដ្ឋាសំ សាទិយន្តីនម្បិ ន និស្សគ្គិយំ, កេវលំ យថាទានេ ឯវ តាហិបិ ឧបនេតព្ព"ន្តិ វទន្តិ។ "និស្សដ្ឋំ បដិលភិត្វាបិ យថាទានេ ឧបនេតព្ព"ន្តិ វុត្តត្តា សេសាហិ គហិតំ សុគ្គហិត"ន្តិ វទន្តិ។ ឯត្ថ គិលានាយបិ ន មោក្ខោ។

ឆដ្ឋនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សត្តមនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧៦៤. សត្តមេ **"សយំ យាចិតកេនា"**តិ កិញ្ចាបិ អវិសេសេន វុត្តំ។ តថាបិ អញ្ញទត្ថិកេន អត្តុទ្ទេសិកេន សញ្ញាចិកេនាតិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អយមត្ថោ "ភិក្ខុនិយោ តេន ច បរិក្ខារេន សយម្បិ យាចិត្វា ភេសជ្ជំ ចេតាបេត្វា បរិភុញ្ជិស្សូ"តិ ឥមិស្សា បាឡិយា អត្ថេន សំសន្ទិត្វា វេទិតព្ពោ។ តស្សាយមត្ថោ – តេន បរិក្ខារេន ភេសជ្ជំ ចេតាបេត្វា ច-សទ្ទេន សញ្ញាចិកេន ច ភេសជ្ជំ ចេតាបេត្វាតិ ឥមមត្ថំ ទីបេន្តោ "សយម្បិ យាចិត្វា ភេសជ្ជំ ចេតាបេត្វា"តិ អាហ។ អញ្ញថា "តេន បរិក្ខារេន ភេសជ្ជំ ចេតាបេត្វា សយម្បិ យាចិត្វា បរិភុញ្ជិស្សូ"តិ ឥមិនា អនុក្កមេន បាឡិ វត្តព្ពា សិយា។

បទភាជនេ បន "សំយាចិកេនាតិ សយំ យាចិត្វា"តិ តស្សេវ បទស្ស អធិប្បាយមត្ថំ វុត្តំ។ សា ហិ បទភាជនធម្មតា។ "សង្ឃិកំ លាភំ បរិណត"ន្តិអាទិបទានំ ភាជនេ បន សា បាកដា។ អញ្ញថា សំយាចិកប

ទេន កោ អញ្ញោ អតិរេកត្ថោ សង្គហិតោ សិយា, សោ ន ទិស្សតីតិ តទេវ បទំ និប្បយោជនំ, តេនេវ សិក្ខាបទំ បុរិមេន និន្នានាករណំ សិយា។ អត្តនោ ហិ សន្តកំ យថាកាមំ ករណីយន្តិ។ ឯត្ថ ច សង្ឃស្ស យាចនាយ វសេន ឯកតោ ហុត្វា យាចនាយ លទ្ធំ សំយាចិកន្តិ វេទិតព្ពំ។ អញ្ញថា ឥតោ បរេន សំយាចិក-សទ្ទេន ឥទំ និព្ពិសេសំ អាបជ្ជតីតិ “បុគ្គលិកេន សំយាចិកេនា”តិ ឥទញ្ច សិក្ខាបទំ វិសុំ ន វត្តព្ពំ សិយា ឥធេវ តេន អាបជ្ជិតព្ពាបត្តិយា សង្គហិតត្តា, ន ច សង្គហិតា អាបត្តិទ្វយភាវតោ។ មិស្សេត្វា ចេតាបិតត្តា ហិ ឯកមេវ អាបត្តីតិ ចេ? ន, សំយាចិកបទស្ស និប្បយោជនភាវប្បសង្គតោ, ឯវំ សង្ឃិកមហាជនិកបុគ្គលិកានិ មិស្សិត្វា ចេតាបនេ ឯកាបត្តិភាវប្បសង្គតោ ច។

សត្តមនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. អដ្ឋមនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧៦៩. **គណស្សា**តិ អាភិធម្មិកាទិគណស្ស, ឩនចតុវគ្គស្ស ច។

អដ្ឋមនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. នវមនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧៧៤. **សញ្ញាចិកេនា**តិ គណយាចនាយ លទ្ធេនេវ, ន អញ្ញេន។

នវមនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ទសមនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧៧៩. ទសមេ បន “យា បន ភិក្ខុនី អញ្ញទត្ថិកេន បរិក្ខារេន អញ្ញុទ្ទិសិកេន បុគ្គលិកេន អញ្ញំ ចេតាបេយ្យ, និស្សគ្គិយំ បាចិត្តិយ”ន្តិ ឯវំវិធេន ភវិតព្ពំ, “បុគ្គលិកេន សំយាចិកេនា”តិ ឥមិនា ឯកាទសមេន ភវិតព្ពំ សិយា យថាក្កមេន សម្ភវតោ។ កាមមេវ ចេតំ អដ្ឋុប្បត្តិយា អភាវតោ ន វុត្តំ, អត្ថតោ បន គហេតព្ពមេវ។ ឯត្ថ បន សង្ឃគណបុគ្គលានំ បរាវិតដ្ឋានេ, បុគ្គលស្សេវ ញាតកដ្ឋានេ ច អនាបត្តិឆាយា ទិស្សតិ, ឥទំ សព្ពំ អម្ហាកំ តក្កានុសារវសេនេវ វុត្តន្តិ កត្វា ន សារតោ ទដ្ឋព្ពំ។ វិចារេត្វា យថា និច្ចលការណំ ទិស្វា យំ វា វិនយក្កមកោវិទា អនុជានន្តិ, តំ តទេវ គហេតព្ពំ។ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** បន “អាបទាសុបិ អញ្ញំ គរុភណ្ឌមេវ ចេតាបេតព្ពំ, ឥតរំ ន វដ្ដតិ, ភិក្ខុស្ស បន វដ្ដតី”តិ វុត្តំ។

ទសមនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. ឯកាទសមនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧៨៤. “ទុតិយវគ្គស្ស បឋមេ”តិ អវត្វា “ឯកាទសមេ”តិ ឥធ វុត្តំ។ កស្មា? ភិក្ខុនិវិភង្គេ តីសកកណ្ឌំ បត្វា វគ្គក្កមស្ស អវុត្តត្តា។ យស្មា បរាវិតដ្ឋានេ វិញ្ញត្តិ នាម ន បដិសេធេតព្ពា, តស្មា ភគវា អញ្ញាតិកអប្បវារិតដ្ឋានេ ធម្មនិមន្តនវសេន វទេយ្យ “យេនត្ថោ”តិ វុត្តាយ “ចតុក្កំសបរមំ វិញ្ញាបេតព្ព”ន្តិ បរិច្ឆេទំ ទស្សេតីតិ វេទិតព្ពំ។ អញ្ញថា “និទានេន សិក្ខាបទំ ន សមេតិ, សិក្ខាបទេន ច អនាបត្តិវារោ”តិ ច “អកតវិញ្ញត្តិយា ចតុក្កំសបរមំ វិញ្ញាបេតព្ព”ន្តិ ច អនិដ្ឋំ អាបជ្ជតិ, តស្មា **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** ចេតាបេតព្ពន្តិ បឋេត្វា សហធម្មិកេ ច ញាតកបវារិតេ ច អញ្ញេន កិស្មិញ្ចិទេវ គុណេន, បរិតុដ្ឋេន ច វទេយ្យ “យេនត្ថោ”តិ វុត្តស្ស “វិញ្ញាបេតព្ព”ន្តិ វុត្តនយេន អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** បន “ឥទំ បរិច្ឆិន្នបវារណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អនាបត្តិ ញាតកានំ បវារិតានន្តិ បន សព្ពប្បការេន បវត្តំ និច្ចបវារណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ និច្ចបវារណា នាម យទា យេនត្ថោ, តទា តំ វទេយ្យាថាតិ ឯវំ បវត្តា ។ ‘ហន្ទ សីតបាវុរណ’ន្តិ ទេន្តានំ បន អតិរេកចតុក្កំសម្បិ គហេតុំ វដ្ដតី”តិ វុត្តំ។ អយមេវ នយោ ទសមេបីតិ។

ឯកាទសមនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ភិក្ខុនិវិភង្គេ តីសកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និស្សគ្គិយកណ្ឌវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. បាចិត្តិយកណ្ឌវណ្ណនា

១. លសុណវគ្គោ

១. បឋមលសុណសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧៩៣-៧. អហំ លសុណេនាតិ ឯត្ថ “បវារេមី”តិ បាឋសេសោ។ **ពទរសាឡវំ** កិរ ពទរផលានិ សុក្ខាបេត្វា ចុណ្ណេត្វា កត្តព្ពា ខាទនីយវិកតិ។

បឋមលសុណសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨០០. សំហរាបេយ្យាតិ “សំហរតិ វា សំហរាបេតិ វា”តិ បទភាជនំ វេទិតព្ពំ។ កិញ្ចាបិ ឯត្ថ អាបត្តិភេទោ ន ទស្សិតោ, តថាបិ ខុរសណ្ឌាសកត្តរិអាទិបរិយេសនយំសនាទីសុ បុព្ពបយោគេសុ ទុក្កដំ យុជ្ជតិ, យថា ចេត្ថ, ឯវំ តលឃាតកាទិម្ហិ ច អាបត្តិភេទោ បាឡិយំ ន វុត្តោ។ យថាសម្ភវំ បន បុព្ពបយោគេសុ ទុក្កដំ សម្ភវតិ។ ឯវំ ភិក្ខុស្ស ឯត្ថ ច លសុណេ ច ទុក្កដំ។ តទំ កិរិយាកិរិយន្តិ បោរាណា។ តត្ថ “កិរិយាកិរិយ”ន្តិ ន វុត្តំ។

ទុតិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨០២-៦. តតិយចតុត្ថសិក្ខាបទំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៥. បញ្ចមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨១២. បញ្ចមេ ឧទកសុទ្ធិបច្ចយេ សតិបិ ផស្សសាទិយនេ យថាវុត្តបរិច្ឆេទេ អនាបត្តិ។ តត្ថ **ទ្វិន្នំ បព្ពាន**ន្តិ “ទ្វិន្នំ អង្គុលានំ សហបវេសនេ ឯកេកអង្គុលស្ស ឯកេកំ បព្ពំ កត្វា ទ្វេ បព្ពា, ឯកង្គុលប្បវេសនេ ទ្វិន្នំ បព្ពានំ ឧបរិ ន វដ្ដតីតិ វេទិតព្ពំ។ **មហាបច្ចរិយ**ម្បិ អយមេវ នយោ ទស្សិតោ”តិ លិខិតំ។

បញ្ចមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨១៥. ឆដ្ឋសិក្ខាបទំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៧. សត្តមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨២០-៨២២. “នគរំ អតិហរន្តី”តិ បាឋោ។ “នគរទ្វារេ អតិហរន្តី”តិ កត្ថចិ, តត្ថ ទ្វារេនាតិ អត្ថោ។ អយមេវ វា បាឋោ។ **តំ បុព្ពាបរវិរុទ្ធ**ន្តិ “បុនបិ វុត្ត”ន្តិ វុត្តំ វាទំ សន្ធាយ, ន តតោ បុព្ពេ តត្ថ វុត្តំ វាទំ។ ឯត្ថ “មាតរម្បិ វិញ្ញាបេត្វាតិ វចនេន វិរុជ្ឈតី”តិ លិខិតំ, តំ ទុល្លិខិតំ, ន ហិ តេន វិរោធំ សន្ធាយ តទំ វុត្តន្តិ។ ករណេ ចេ បាចិត្តិយំ, ការាបនេបិ បាចិត្តិយេនេវ ភវិតព្ពំ។ អថ ការាបនេ ទុក្កដំ, ករណេបិ ទុក្កដេនេវ ភវិតព្ពំ។ ន ហិ ករណេ វា ការាបនេ វា វិសេសោ អត្ថិ អាបជ្ជនេ សតីតិ អធិប្បាយោ។

៨២៣. សម្បដិច្ឆិតុំ វដ្ដតីតិ អប្បដិគ្គិបិត្វា “សាធូ”តិ វត្តុំ វដ្ដតីតិ អធិប្បាយោ។ ន ហិ បដិគ្គហេតុំ វដ្ដតិ។ អនាមាសត្តា “**អាមកធញ្ញំ បន ញាតកបវារិតដ្ឋានេបិ ន វដ្ដតី**”តិ វុត្តំ។ **អនុគណ្ឋិបទេ** បន “កប្បិយេន លទ្ធំ ធញ្ញំ ភជ្ជិត្វា ភុញ្ជន្តិយា ទុក្កដំ។ អបរណ្ណេបិ ឯសេវ នយោ”តិ ច “អនាបត្តិ អាពាធបច្ចយាតិ វចនតោ សត្តធញ្ញានិបិ អនាមាសានីតិ សិទ្ធំ, តេនេវ ហេដ្ឋា **អដ្ឋកថាយំ** ទុក្កដវត្ថុម្ហិ សត្ត ធញ្ញានិបិ គហិតានិ អនាមាសានី”តិ ច វុត្តានិ។ អាមាសានិ កប្បិយវត្ថូនិ ច យទិ ភវេយ្យុំ, យថា ញាតកបវារិតេ សន្ធាយ “អបរណ្ណំ វិញ្ញាបេតី”តិ អវិសេសេន វុត្តំ, ឯវំ “អនាបត្តិ ញាតកានំ បវារិតានំ អញ្ញស្ស អត្ថាយ វិញ្ញាបេតិ, ឧម្មត្តិកាយ អាទិកម្មិកាយា”តិ វត្តព្ពំ។ យស្មា ទុក្កដវត្ថុត្តា ច អនាមាសត្តា ច មាតរម្បិ សត្តវិធំ ធញ្ញំ វិញ្ញាបេតុំ ន វដ្ដតិ , តស្មា តទត្ថទីបនត្ថំ សត្តវិធំ ធញ្ញំ សន្ធាយ “អនាបត្តិ អាពាធបច្ចយា”តិ វុត្តំ, យថា ភិក្ខុនិយា អាពាធបច្ចយា វដ្ដតិ, តថា ភិក្ខុស្សាបីតិ ច។ យថា វា បន ភិក្ខុនិយា ភជ្ជនាទីនិ ការាបេតុំ ន វដ្ដតិ, ឯវំ ភិក្ខុស្សាបិ។ វុត្តម្បិ

ចេតំ **អន្ធកដ្ឋកថាយំ** “អញ្ញតរោ ពាលភិក្ខុ កប្បិយំ អជានន្តោ ឯតទវោច ‘អាមកធញ្ញំ សម្បដិច្ឆិតុំ ភិក្ខូនំ ន វដ្ដតិ។ ឯតំ ធញ្ញំ ភជ្ជិត្វា កោដ្ដេត្វា បចិត្វា យាគុខជ្ជកំ ភត្តញ្ច ទេថា’តិ, អាណាបកស្សេវ ភិក្ខុស្ស អាបត្តិ, សព្ពេសំ អនាបត្តី”តិ។ តស្មា “សង្ឃារាមិកានំ ធញ្ញំ កោដ្ដេថា”តិ អារាមិកានំ វត្តុញ្ច ន វដ្ដតិ។ “ទិវសំ បរិព្ពយំ គណ្ហថ, តណ្ឌុលេ សម្បាទេថ, តំ ឯត្តកេ គណ្ហ, តំ ឯត្តកេ”តិ ឯវមាទីនិ បន វត្តុំ វដ្ដតីតិ ច។ យំ បន “អវិញ្ញត្តិយា លព្ភមានំ បន នវកម្មត្ថាយ សម្បដិច្ឆិតុំ វដ្ដតី”តិ វុត្តំ, តម្បិ ហេដ្ឋា “តមំ តឡាកំ ខេត្តំ វត្ថុំ វិហារស្ស ទេមា’តិ វុត្តេ ‘សម្បដិច្ឆិតុំ វដ្ដតី”តិ វុត្តំ នយំ សន្ធាយ វុត្តត្តា សុវុត្តមេវ។ “នវកម្មត្ថាយ ធញ្ញំ ទេមា”តិ វុត្តេ “សាធូ”តិ វត្តព្ពំ។ យំ បន ហេដ្ឋា “តត្ថ ទិស្សត្តិយវត្ថុំ អត្តនោ វា សង្ឃគណបុគ្គលចេតិយានំ វា អត្ថាយ សម្បដិច្ឆិតុំ ន វដ្ដតិ…បេ…. ទុក្កដវត្ថុំ សព្ពេសម្បិ អត្ថាយ សម្បដិច្ឆតោ ទុក្កដមេវា”តិ វុត្តំ, តម្បិ សុវុត្តមេវ។ កស្មា? “ចេតិយស្ស អត្ថាយ ធញ្ញំ ទាតុកាមោម្ហិ, តុម្ហេ ភន្តេ តទត្ថាយ សម្បដិច្ឆថា”តិ វុត្តេ បដិក្ខេបតុំ អកប្បិយត្តា។ “តទំ បន តាទិសំ ន ហោតី”តិ ច វុត្តំ។ សព្ពោបាយំ **ឧបតិស្សត្ថេរវាទោ** កិរ។ **ធម្មសិរិត្ថេរោ** បនេវមាហ “បុព្ពេបិ នវកម្មត្ថាយ បដិក្ខេបោ ន វារិតោ, សង្ឃស្សត្ថាយ បដិក្ខេបិតម្បិ បដិក្ខាហកស្សេវ អកប្បិយ”ន្តិ។

សត្តមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. អដ្ឋមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨២៤. បោរាណា “**និព្ពិដ្ឋរាជភដោ**”តិ បឋន្តិ។ តស្សត្ថោ វារិតភត្តវេតនោ រាជភដោតិ។ “**តញ្ញេវ ភដបថ**ន្តិ តំយេវ ភត្តវេតន”ន្តិ អត្ថំ វទន្តិ។ **ឧម្មក**ន្តិ អលាតំ។

៨២៦. ឯត្ថ ឆឌ្ឌិតំ **កិរិយា**។ អនោលោកនំ **អកិរិយា**។

អដ្ឋមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. នវមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៣២. “សាមិកេ អបលោកេត្វា ឆឌ្ឌេតី”តិ កត្ថចិ បោត្ថកេ នត្ថិ, កត្ថចិ អត្ថិ, អត្ថិភាវោវ សេយ្យោ កិរិយាកិរិយត្តា សិក្ខាបទស្ស។ ឥធ ខេត្តបាលកា, អារាមាទិគោបកា ច **សាមិកា** ឯវ។ “សង្ឃស្ស ខេត្តេ, អារាមេ ច តត្ថ កចវរំ ន ឆឌ្ឌេតព្ពន្តិ កតិកា ចេ នត្ថិ, ភិក្ខុស្ស ឆឌ្ឌេតុំ វដ្ដតិ សង្ឃបរិយាបន្នត្តា, ន ភិក្ខុនីនំ។ តាសម្បិ ភិក្ខុនិសង្ឃសន្តកេ វុត្តនយេន វដ្ដតិ, ន តត្ថ ភិក្ខុស្ស, ឯវំ សន្តេបិ សារុប្បវសេនេវ កាតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។

នវមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ទសមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៣៣. **សាធុគីឡិតគីតំ វា**តិ ឯត្ថ បាថិណ្ណគីតម្បិ សោតុំ ន វដ្ដតិ។ “គីតុបសញ្ហិតំ បន ធម្មំ សោតុំ វដ្ដតីតិ **ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ** វុត្ត”ន្តិ វុត្តំ។ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** បន “ធម្មគីតម្បិ ន វដ្ដតី”តិ វត្វា “ពុទ្ធស្ស គាយាម វាទេមាតិ វុត្តេ សម្បដិច្ឆិតុំ ន វដ្ដតិ, ទុក្កដំ ហោតី”តិ វុត្តំ, “បូជំ ករោម, ជាតកំ វា វត្ថុំ វា ទេសេមាតិ វុត្តេ ‘សាធូ’តិ សម្បដិច្ឆិតុំ វដ្ដតី”តិ ច វុត្តំ។

៨៣៦. **ឯកបយោគោ** នាម ឯកទិវសាវលោកនំ។ **តេសំយេវា**តិ យេសំ នច្ចំ បស្សតិ។ “ភិក្ខុនី សយម្បិ នច្ចិតុំ វា គាយិតុំ វា វាទិតុំ វា ន លភតី”តិអាទិ ឥធ សិក្ខាបទេ នត្ថិ។ កស្មា? ឯឡកលោមសមុដ្ឋានត្តា។ យទិ ឯវំ កស្មា វុត្តន្តិ ចេ? សុត្តានុលោមមហាបទេសតោ។ យទិ នច្ចាទីនិ បស្សិតុំ វា សោតុំ វា ន លភតិ, បគេវ អត្តនា កាតុន្តិ នយតោ លព្ភមានត្តា វុត្តំ។ ឥតរថា មហាបទេសា និរត្ថកា សិយុំ។ ឯវមញ្ញត្ថាបិ នយោ នេតព្ពោ។ “សមុដ្ឋានម្បិ ឥធ វុត្តមេវ អគ្គហេត្វា ឆសមុដ្ឋានវសេន គហេតព្ព”ន្តិ លិខិតំ។ តំ “អញ្ញេ នច្ច, គាយ, វាទេហី”តិ វត្តុំ ន លព្ភតីតិអាទិវចីកម្មំ សន្ធាយ លិខិតញ្ចេ, តំ សុលិខិតំ ឯឡកលោមសមុដ្ឋានេ វាចាយ អភាវតោ។ “សយម្បិ នច្ចិតុ”ន្តិអាទិកាយកម្មញ្ចេ សន្ធាយ លិខិតំ, ទុល្លិខិតំ។ ឯឡកលោមសមុដ្ឋានញ្ហិ ឯកន្តតោ កាយកម្មំ ហោតិ, តស្មា ឧទ្ធដំ អគ្គហេត្វា អាទិសទ្ទេន សង្គហិតមេវ ឥធ គហេតព្ពន្តិ។ ឯតំ ឯឡកលោមសមុដ្ឋានត្តាតិ ឯត្ថ ការណវចនេ សុត្តានុលោមមហាបទេសតោតិ ឯត្ថ បន ឧទ្ធដំ គហេតព្ពំ, ឯវំ យថាលាភវសេន តំ លិខិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ “អាហច្ចភាសិតសិក្ខាបទវសេន ឯឡកលោមសមុដ្ឋាន”ន្តិ វុត្តន្តិ

ឧបតិស្សត្ថេរោ។ “ឯឡកលោមសមុដ្ឋានញ្ចេតំ សិក្ខាបទំ, អាណាបកោ មុច្ចេយ្យ, ន ច មុច្ចតី”តិ វុត្តំ។ តំ “កស្មា”តិ វុត្តេ “**សព្ពអដ្ឋកថាសុ វុត្ត**”ន្តិ អដ្ឋកថាចរិយោ អាហាតិ **ធម្មសិរិត្ថេរោ**។

៨៣៧. អារាមេ ឋត្វាតិ ន កេវលំ ឋត្វា, តតោ គន្ត្វា បន សព្ពិរិយាបថេហិបិ លភតិ។ “**អារាមេ ឋិតា**តិ បន អារាមបរិយាបន្នាតិ អត្ថោ, តតរថា និសិន្នាបិ ន លភេយ្យា”តិ លិខិតំ, តំ សុលិខិតមេវ។

ទសមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

លសុណវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. អន្ធការវគ្គវណ្ណនា

១. បឋមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៣៩. “ទិវាបិ អន្ធការំ អត្ថិ, តប្បដិសេធនត្ថំ ‘រត្តន្ធការេ’តិ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ **បោរាណា**។ **សន្តិដ្ឋេយ្យា**តិ ឯត្ថ ឋានាបទេសេន ចតុព្ពិធោបិ ឥរិយាបថោ សង្គហិតោ, តស្មា បុរិសស្ស ហត្ថបាសេ តេន សទ្ធឹ ចង្កមនាទីនិ ករោន្តិយា បាចិត្តិយមេវ។ “**សល្លបេយ្យ វា**”តិ កេវលំ និទានវសេន វុត្តំ វិសេសាភាវតោ។ “សល្លបេយ្យវាតិ បុរិសស្ស ហត្ថបាសេ ឋិតា សល្លបតិ, អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សា”តិ ហិ វុត្តំ, តំ ន យុត្តន្តិ ឯកេ។ កស្មា? យស្មា តស្ស បុរិសស្ស ហត្ថបាសេ ឋិតេនេវ ឯកំ បាចិត្តិយំ។ សល្លបនេនបិ អបរម្បិ ឯកំ អាបជ្ជតីតិ នាបជ្ជតិ, កថំ បញ្ញាយតីតិ? អង្គវសេន។ ឥមស្ស ហិ រត្តន្ធការតា, បុរិសស្ស ហត្ថបាសេ ឋានំ វា សល្លបនំ វា, សហាយាភាវោ, រហោបេក្ខតាតិ ឥមានិ ចត្តារិ អង្គានិ វុត្តានិ។ តត្ថ យទិ ឋានបច្ចយា ឯកា អាបត្តិ វិសុំ សិយា, តស្សា ចត្តារិ អង្គានិ សិយុំ។ យទិ សល្លបនបច្ចយា ឯកា, តស្សាបិ បញ្ច អង្គានិ សិយុំ។ តស្មា **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** “ចត្តារិ វា បញ្ច វា អង្គានី”តិ វត្តព្ពំ សិយា, ន ច វុត្តំ, តស្មា សល្លបនបច្ចយា វិសុំ នត្ថីតិ។ អត្ថិយេវ, មាតិកាដ្ឋកថាវចនញ្ច តទត្ថមេវាតិ ឯកេ។ កថំ? សហុប្បត្តិតោ ទ្វិន្នំ អាបត្តីនំ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? សល្លបនេ សតិ ឋានបច្ចយា អាបជ្ជិតព្ពំ ចតុរង្គិកំ, សល្លបនបច្ចយា អាបជ្ជិតព្ពំ ចតុរង្គិកន្តិ ទ្វេ បាចិត្តិយានិ សហុប្បន្នានិ ឯកតោ អាបជ្ជន្តីតិ។ តទំ អយុត្តំ បាឡិវិរោធតោ។ **បាឡិយ**ញ្ហិ “សល្លបេយ្យ វាតិ បុរិសស្ស ហត្ថបាសេ ឋិតា សល្លបតិ, អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សា”តិ វុត្តំ។ យទិ ទ្វេ សិយុំ, “អាបត្តិ ទ្វិន្នំ បាចិត្តិយាន”ន្តិ ន វត្តព្ពតា សិយាតិ។ អយំ នយោ ទុតិយាទីសុបិ យថាយោគំ វេទិតព្ពោ។ ឯត្ថ ទុតិយេនាបិ សទ្ធឹ យទិ ភិក្ខុនិយា រហោបេក្ខតា អត្ថិ, សោ ចេ បុរិសោ, ន ទុតិយោ, បុរិសគណនាយ អាបត្តិយោ។ អថ ទុតិយា ភិក្ខុនី ហោតិ, តស្សា ច តេន បុរិសេន សទ្ធឹ រហោបេក្ខតា អត្ថិ, សា ច ភិក្ខុនី ន ទុតិយា ហោតិ។ ឧភិន្នម្បិ អាបជ្ជតីតិ ឯកេ, វិចារេត្វា បន គហេតព្ពំ។ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** បន វុត្តំ “ហត្ថបាសេ ឋានេន ទុក្កដ”ន្តិ, តំ **បាឡិយា** វិរុជ្ឈតិ។ “បុរិសស្ស ហត្ថបាសេ តិដ្ឋតិ, អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សា”តិ ហិ បាឡិ, កឹពហុនា។ ចតុត្ថសិក្ខាបទេ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. ទុតិយិកឧយ្យោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា) “សន្តិដ្ឋនាទីសុ តីណិ បាចិត្តិយានី”តិអាទិវចនតោ វត្ថុគណនាយ អាបត្តិ វេទិតព្ពា។ “អង្គានិ ចេត្ថ ចត្តារិ បញ្ច វា”តិ វត្តព្ពន្តិ សន្និដ្ឋានំ។

បឋមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២-៣-៤. ទុតិយតតិយចតុត្ថសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៤២-៦. ទុតិយតតិយចតុត្ថានិ ឧត្តានានិ។ សព្ពត្ថ “សល្លបតីតិ យំ កិញ្ចិ តិរច្ឆានកថំ កថេតី”តិ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។

៨៥២. ចតុត្ថេ បនាយំ វិសេសោ – “ឯកេនេកា”តិ បឋមំ វុត្តត្តា ទុតិយិកំ វា ភិក្ខុនីនំ ឧយ្យោជេយ្យ, បាចិត្តិយំ ន សម្ភវតីតិ ចេ? សម្ភវតិ។ កស្មា? សន្តិដ្ឋនាទិត្តយមត្តាបេក្ខត្តា, តស្ស វចនស្សាបិ វា អញ្ញាយបិ រហោបេក្ខនស្សាទសម្ភវេ សតិ ឧភិន្នំ ឯកត្ថសម្ភវតោ ច សាធិតមេតំ។ “ហត្ថបាសំ វិជហិត្វា សន្តិដ្ឋតិ វា សល្លបតិ វា”តិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ។ កស្មា “និកណ្ណិកំ វា ជប្បេតី”តិ ន វុត្តំ? ហត្ថបាសាតិក្កមេ អសម្ភវតោ។ តស្ស តតិយស្ស បទស្ស បច្ឆិន្នត្តា សម្ភវន្តម្បិ “ទុតិយិកំ វា ឧយ្យោជេតី”តិ ន វុត្តំ, តស្មា អត្ថតោ ហត្ថបាសំ វិជហិត្វា សន្តិដ្ឋតិ វា សល្លបតិ វា ទុតិយិកំ វា ឧយ្យោជេតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯស នយោ **យក្ខេន វា**តិអាទីសុបិ។ តត្ថ “ហត្ថបាសេ”តិ វា “ហត្ថបាសំ វិជហិត្វា”តិ វា ន វុត្តំ ឧភយត្ថ ទុក្កដត្តា។ អនាបត្តិវារេបិ អសម្ភវតោ “និកណ្ណិកំ វា ជប្បេតី”តិ ន វុត្តន្តិ ចេ? សម្ភវតិ សតិ ករណីយេ និកណ្ណិកំ វា ជប្បេតីតិ សម្ភវតោ។ អថ

កស្មា ឯវំ ន វុត្តន្តិ ចេ? អនវជ្ជកថាយំ និកណ្ណិកជប្បនេ បយោជនាភាវា, ធម្មកថាយម្បិ ឧទាយី អារព្ភ បដិសិទ្ធត្តា ច។

ទុតិយតតិយចតុត្ថសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. បញ្ចមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៥៦. “កុលំ នាម ចត្តារិ កុលានី”តិ វុត្តត្តា តិត្ថិយារាមេ កប្បតិ តស្ស កុលវោហារាភាវតោតិ ឯកេ។ តិត្ថិយានំ ខត្តិយាទិបរិយាបន្នត្តា ន កប្បតីតិ ឯកេ។ តស្ស កប្បិយភូមិត្តា ន យុត្តន្តិ ចេ? ន, យថាវុត្តខត្តិយាទីនំ សម្ភវតោ។ តថាបិ គោចរកុលំ ឥធាធិប្បេតំ។ “ឧបចារោ ទ្វាទសហត្ថោ”តិ លិខិតំ។

បញ្ចមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ឆដ្ឋសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៦០. “និសីទន្តិយា ឯកា, និបជ្ជន្តិយា ឯកា”តិ អវត្វា **“និសីទិត្វា គច្ឆន្តិយា”**តិអាទិ ន វត្តព្ពំ។ ន ហិ គមនបច្ចយា ឯសា អាបត្តីតិ? ន, បរិយោសានាធិប្បាយវសេន វុត្តត្តា។ “និសីទិត្វា និបជ្ជន្តិយា ទ្វេ”តិ វចនេនបិ គមនំ ឥធ នាធិប្បេតន្តិ ទស្សិតំ ហោតិ, តថា “និបជ្ជិត្វា និសីទន្តិយា ទ្វេ”តិបិ វត្តព្ពំ។ យទិ ឯវំ “តស្មិំ អភិនិបជ្ជតិ, អាបត្តិ ទ្វិន្នំ បាចិត្តិយាន”ន្តិ កស្មា ន វុត្តន្តិ ចេ? អនិសីទិត្វាបិ និបជ្ជនសម្ភវតោ។ និបជ្ជនត្ថាយ និសីទិត្វា និបជ្ជន្តិយា និបជ្ជនកបយោគត្តា ឯកា អាបត្តីតិ កេចិ។

ឆដ្ឋសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សត្តមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៦៧. អនាបត្តិវារេ “ធុវបញ្ញត្តេ”តិ ន វុត្តំ “សន្ថរិត្វា វា សន្ថរាបេត្វា វា”តិ វុត្តត្តា ។ ឥធ ឆដ្ឋេ វុត្តនយេន បកតិយា បញ្ញត្តេ អភិនិសីទតិ វា អភិនិបជ្ជតិ វា, បាចិត្តិយមេវ។ អញ្ញត្ថ ធុវបញ្ញត្តំ។ ឥធ វុត្តនយេន សន្ថរិត្វា វា សន្ថរាបេត្វា វា អភិនិសីទតិ វា អភិនិបជ្ជតិ វា, បាចិត្តិយមេវ។ ឧភយត្ថាបិ បញ្ចមេ វុត្តនយេន អនាបុច្ឆា បក្កមេយ្យ, បាចិត្តិយមេវ, អនាបត្តិវារេ មាតិកាយំ វុត្តកាលតោ អញ្ញកាលស្ស អបរាមដ្ឋត្តាតិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។ អបិច អត្ថាបត្តិកាលេ អាបជ្ជតិ, នោ វិកាលេតិអាទិត្តិកេ, អត្ថាបត្តិ រត្តិំ អាបជ្ជតិ, នោ ទិវាតិអាទិត្តិកេ ច **អដ្ឋកថាយំ** ឥធ បញ្ចមឆដ្ឋសត្តមសិក្ខាបទេហិ សង្គហិតាបត្តីនំ អបរាមដ្ឋត្តា យថាសម្ភវំ តិវិធកាលេ តិវិធមេតំ យោជេត្វា ទស្សេតុំ វដ្ដតិ ឯវំ មហាបទេសនយានុលោមតោ។

សត្តមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. អដ្ឋមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៦៩. អដ្ឋមេ ភិក្ខុស្ស ទុក្កដំ សម្ភវតិ។

អដ្ឋមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. នវមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៧៥-៧. ទុគ្គាហវសេន វា សុគ្គាហវសេន វា យថាវុត្តនយេន សបថករណេ អាបត្តីតិ វេទិតព្ពំ។ យស្មា **មាតិកាយំ** “អត្តានំ វា បរំ វា”តិ វុត្តំ, តស្មា យា អត្តានមេវ អារព្ភ សបថំ ករេយ្យ, តស្សា ឯកា ។ បរមេវារព្ភ តស្សា ឯកា។ ឧភោបិ អារព្ភ តស្សា ទ្វេ អាបត្តិយោ សម្ភវន្តិ។ តិកច្ឆេទោ បនេត្ថ បរមេវារព្ភ សបថករណំ សន្ធាយ បវត្តោ។

នវមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ទសមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៨២. ទសមេ អនាបត្តិវារេ ភេទនស្សេវ, ន វធស្ស, តស្មា ញាតិព្យសនាទីហិ ផុដ្ឋាបិ អត្តានំ វធតិ ឯវ, ន ភេទតិ, ទុក្កដមេវ។

ទសមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អន្ធការវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. នគ្គវគ្គវណ្ណនា

១-២. បឋមទុតិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៨៣. នគ្គវគ្គស្ស បឋមទុតិយានិ ឧត្តានានិ។ បឋមេ អយំ វិសេសោ – ភិក្ខុស្ស តថា ន្ហាយន្តស្ស ទុក្កដំ អញ្ញត្រ ជន្តាឃរឧទកបដិច្ឆាទីហិ។ ន ច វិគរហិ តត្ថ ភគវា អត្តនាវ អននុញ្ញាតត្តា ឧទកសាដិកាយាតិ បោរាណា។ “ឯកមេវ និវាសេត្វា, បារុបិត្វា ច នហាយិតុំ ន វដ្ដតី”តិ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។

បឋមទុតិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. តតិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៩៤. តតិយេ អន្តោចតូហបញ្ចាហំ ធុរំ និក្ខិបន្តិយាបិ អាបត្តិ ឯវ។ លិង្គបរិវត្តេ ធុរំ និក្ខិបន្តិយា ទុក្កដំ តិកទុក្កដត្តា។ “សម្ពហុលាហិ ភិក្ខុនីហិ សទ្ធិន្តិ ឯត្ថ ចតស្សោបិ សម្ពហុលា”តិ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។

តតិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ចតុត្ថសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៩៨. ចតុត្ថេ **សង្ឃាដិចារ**ន្តិ ឯត្ថ សង្ឃាដិអាទិវសេន អធិដ្ឋិតានំយេវាយំ វិធិ, នេតរាសំ កិរ។ តត្ថ តិចីវរេ ឯវ វិប្បវាសបច្ចយា និស្សគ្គិយំ។ អន្តោចីវរកាលេបិ បញ្ចាហិកំ សង្ឃាដិចារំ អតិក្កាមេន្តិយា អាបត្តិយេវ។ “វិនា ឯតេហិ ចីវរេហិ ឧបសម្បទំ កាតុំ ន វដ្ដតី”តិ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។

ចតុត្ថសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. បញ្ចមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៩០៦. បញ្ចមស្ស អនាបត្តិវារេ តាយ វា អវិប្បវាសាយាតិ អត្ថោ លព្ភតិ។

បញ្ចមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩០៧-៩១១. ឆដ្ឋសត្តមានិ ឧត្តានានិ។

៨. អដ្ឋមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៩១៦. **សោកជ្ឈាយិកា** នាម កិរ មាយាការា។ វិលុម្បកា ភណ្ឌកាតិ ច បោរាណា។

អដ្ឋមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. នវមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៩២០. “កថញ្ហិ នាម អតិក្កាមេស្សតី”តិ វុត្តត្តា ចុល្លនន្ទា ចីវរកាលសមយំ **អាគមេថា**តិ អតិក្កមាបេសីតិ សិទ្ធំ ហោតិ។

នវមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ទសមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨២៧. ទសមេ **ឯកកុលំ ឯតទវោចុ**ន្តិ ឯត្ថ កុលំ នាម តស្មឹ មនុស្សា, តស្មា ពហុវចនំ។

ទសមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

នគ្គវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. តុវដ្ដវគ្គវណ្ណនា

១. បឋមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៣៤-៥. **ឯកាយ និបន្នាយ អបរា និបជ្ជតិ, អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សា**តិ “ឧភិន្នម្បិ បឋមនិបន្នាយ អនុដ្ឋាបនា”តិ វត្វា ឯត្ថ កិរិយាកិរិយន្តិ ឯកេ, តំ អដ្ឋកថាយ វិរុជ្ឈតិ។ “កិរិយ”ន្តិ ហិ **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តំ។ អថ កស្សា អាបត្តីតិ? ឧភិន្នម្បិ និបជ្ជនកិរិយំ បដិច្ច។ តមស្ស អនាបត្តិវារេ “វវត្ថានំ ទស្សេត្វា”តិ នត្ថិ, តស្មា វវត្ថានំ កត្វា និបជ្ជិតុំ ន វដ្ដតីតិ ឯកេ។ វិបុលតរេ វដ្ដតីតិ ឯកេ។ “អន្តរំ កត្វា និបជ្ជិតុំ វដ្ដតី”តិ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** លិខិតំ។

បឋមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៤០. ***វវត្ថានំ ទស្សេត្វា***តិ ឯត្ថ ឧបរិ បារុបនម្បិ មជ្ឈេ ឱភោគំ កត្វា ឧភិន្នំ អន្តរេ ឱតារេតិ, វដ្ដតីតិ ឯកេ។ វវត្ថានញ្ច យថា ឋានេ ន តិដ្ឋតិ, តថា អតិក្កមិត្វា តុវដ្ដេន្តិយា អាបត្តិយេវាតិ។ “កិរិយាកិរិយ”ន្តិ ច **បោរាណគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។

ទុតិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. តតិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៤១. អត្តនោ សជ្ឈាយនដ្ឋានេ ចេ វុឌ្ឍតរា អាគច្ឆតិ, វន្ទនកាលេ វា, អាបុច្ឆនកិច្ចំ នត្ថិ។ ឯកស្មឹ ឱវរកេ អាបុច្ឆិតព្ពំ។ “អថ ឱវរកេ មហាថេរី វសតិ, សម្មុខេ ឥតរា, អាបុច្ឆិតព្ពា តស្សា ឧបចារត្តា”តិ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។

តតិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨៤៦-៨៥០. ចតុត្ថបញ្ចមសិក្ខាបទំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៦. ឆដ្ឋសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៥៦. **គហបតិ** នាម ឋបេត្វា សហធម្មិកេ វេទិតព្ពោ, តស្មា ភិក្ខុនា វា សាមណេរេន វា អននុលោមិកេន សំសគ្គេន សំសដ្ឋាបិ ន សមនុភាសិតព្ពាតិ សម្ភវតិ ឯវ។

ឆដ្ឋសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨៦១-៥. សត្តមអដ្ឋម សិក្ខាបទំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៩. នវមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៦៩. **ឯកិន្ទ្រិយ**ន្តិ កាយិន្ទ្រិយេនេវ ឯកិន្ទ្រិយំ, និគណ្ឋានំ អចេលកានំ មតំ។ កាបិលា បន “បញ្ចិន្ទ្រិយា”តិ មញ្ញន្តា ឯវំ វទន្តិ “សចក្ខុកត្តា អលាពុមាលុវាទយោ យត្ថ អាលម្ពនំ, តត្ថ គច្ឆន្តិ។ សសោតកត្តា កទលិយោ

មេឃគជ្ជិតំ សុត្វា គព្ភំ គណ្ហន្តិ។ សឃានកត្តា បនសាទយោ កុណបគន្ធេន ផលន្តិ។ សជិវ្ហកត្តា ឧទកំ បិវន្តិ យេន, សព្ពេបិ ‘បាទបា’តិ វុច្ចន្តិ។ សកាយបសាទត្តា ឥត្ថិសម្ផស្សេន អសោករុក្ខា បុប្ផន្តី”តិ។ **សង្ឃាត**ន្តិ វិនាសំ។

៨៧០. ឥធ ច វស្សច្ឆេទេន ទុក្កដំ។ បឋមំ អាវសិត្វា បច្ឆា ចារិកា ចរណបច្ចយា បាចិត្តិយំ អាបជ្ជតីតិ វេទិតព្ពំ។ អថ វស្សំ អវសិត្វា ចរតិ, អវស្សុបគមនបច្ចយា ទុក្កដំ អាបជ្ជតិ។ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** បន “អន្តោ សត្តាហេ អន្តោវស្សេ ចារិកំ ចរន្តិយា បាចិត្តិយំ។ សត្តាហករណីយេន បន វដ្ដតិ, ភិក្ខុនោ ទុក្កដំ ហោតី”តិ វុត្តំ។

៨៧២. **កេនចិ ឧព្ពាឡ្ហា**តិ វស្សច្ឆេទការណេនាតិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។ កិត្តាវតា ចារិកា ហោតីតិ? ឥទំ ន សព្ពត្ថ វិចារិតំ។ អនន្តរសិក្ខាបទេ “អន្តមសោ ឆប្បញ្ចយោជនានិបី”តិ វុត្តត្តា សោ ច មញ្ញេ ហេដ្ឋិម បរិច្ឆេទោតិ។

នវមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ទសមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៧៣. ទសមេ “អាហុន្ទរិកា”តិ បឋន្តិ កិរ។

ទសមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តុវដ្ដវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ចិត្តាគារវគ្គវណ្ណនា

១. បឋមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៧៨. **កីឡនឧបវនំ** នាម កញ្ចិនគរស្ស នគរុបវនំ វិយ ទដ្ឋព្ពំ។ **ឧយ្យានំ** នាម តត្ថេវ នន្ទវនឧយ្យានំ វិយ ទដ្ឋព្ពំ។ “តត្ថេវ ឋត្វា តំ តំ ទិសាភាគំ វិលោកេត្វា បស្សន្តិយា បន បាដេក្កា អាបត្តិយោ”តិ បាឋោ។ ឯវំ វុត្តេ យំ បុព្ពេ វុត្តំ បទំ “អនុទ្ធរមានា”តិ, តំ ឯកស្មិំយេវ ទិសាភាគេតិ សិទ្ធន្តិ ឯកេ។ ឧបចារោ ទ្វេ លេឌ្ឌុបាតោតិ ច។

បឋមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៨៤. “អាហរិមេហិ វាឡេហី”តិ “អសំហារិមេនា”តិ ច ទុវិធោ បាឋោ។ “វិសុំ កត្វា បច្ឆា សទ្ធិំ តេហិ វាឡេហី”តិ លិខិតំ។ យថា តថា វាឡរូបេ ឧដ្ឋបេត្វា កតបាទំ “បល្លង្ក”ន្តិ វុច្ចតិ អនាបត្តិវារេ “អសំហារិមេហិ វាឡេហិ កតំ បរិភុញ្ជតី”តិ វចនាភាវតោ។

ទុតិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. តតិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៨៨. **“ឧជ្ជវុជ្ជវេ**តិ ហត្ថប្បសារណេ”តិ លិខិតំ, តំ ន យុត្តំ “យត្តកំ ហត្ថេន អញ្ឆិតំ ហោតិ, តស្មិំ តក្កម្ហិ វេឋិតេ ឯកាបត្តី”តិ វចនតោ។

តតិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ចតុត្ថសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៩៣. **“យាគុបានេ**តិ យាគុទានេ”តិ លិខិតំ។ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** “មាតាបិតូនំ ទាតុំ វដ្ដតី”តិ វុត្តំ។

ចតុត្ថសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩៩៤. បញ្ចមសិក្ខាបទំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៦. ឆដ្ឋសិក្ខាបទវណ្ណនា

១០០១. ឆដ្ឋេ ភិក្ខុវិភង្គេ អចេលកសិក្ខាបទេន ឯកបរិច្ឆេទំ។ ឥធ អគារិកោ វិសេសោ, តស្មា “អសាធារណ”ន្តិ វទន្តិ។

ឆដ្ឋសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០០៣-៨. សត្តមដ្ឋមេសុ វត្តព្ពំ នត្ថិ។

៩. នវមសិក្ខាបទវណ្ណនា

១០១៥. “**ខីលនមន្តំ** ទារុសារខីលំ មន្តេត្វា បថវិយំ បវេសេត្វា មារណមន្តំ។ **នាគមណ្ឌលំ**នាម នាគរោធមន្តំ, បិដ្ឋាទីហិ វា បរិក្ខេបំ កត្វា តត្ថ មនុស្សេ បវេសេន្តិ គុត្តត្ថាយា”តិ លិខិតំ។

នវមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០១៧. ទសមសិក្ខាបទំ ឧត្តានត្ថមេវ។

ចិត្តាគារវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. អារាមវគ្គវណ្ណនា

១០២១. បឋមសិក្ខាបទំ ឧត្តានត្ថមេវ។

២. ទុតិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

១០៣០. ភិក្ខុនីចេ ភិក្ខុំ អក្កោសតិ, ឥមិនា សិក្ខាបទេន បាចិត្តិយំ។ ភិក្ខុនី ចេ អក្កោសតិ, ឱមសវាទេន អាបជ្ជតិ។ ឱមសវាទេ សម្ពុខាវ រុហតិ, ឥធ បន បរម្ពុខាបិ។

តត្រាយំ វិចារណា – ភិក្ខុវិភង្គេ ឱសមវាទសិក្ខាបទេ ភិក្ខុនី អនុបសម្បន្នដ្ឋានេ ឋិដ្ឋតីតិ កត្វា ភិក្ខុនិវិភង្គេបិ ឱមសវាទសិក្ខាបទេ ភិក្ខុ ភិក្ខុនិយា អនុបសម្បន្នដ្ឋានេ ឋិដ្ឋតីតិ សិទ្ធំ។ ឥធ ច អនុបសម្បន្នស្ស អក្កោសនេ ទុក្កដំ វុត្តំ, ភិក្ខុស្ស ឧបសម្បន្នស្ស អក្កោសនេ បាចិត្តិយំ វុត្តំ, តស្មា ឥមានិ ទ្វេ សិក្ខាបទានិ ភិក្ខុម្ហិ សំសន្ទិយមានានិ អញ្ញមញ្ញំ ន សមេន្តិ។ យថា សមេន្តិ, តថា ជានិតព្ពំ។ តត្ថ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** វុត្តនយេន ភិក្ខុនីនំ ឱមសវាទសិក្ខាបទេ អនុបសម្បន្នោតិ ន គហេតព្ពោ, ឥទមេត្ថ យុត្តំ។ **បរិភាសេយ្យា**តិ អញ្ញត្រ អក្កោសវត្ថូហិ។ តេសុ ហិ អញ្ញតរស្មឹ សតិ ឱមសវាទបាចិត្តិយមេវាតិ ឯកេ, តំ ន យុត្តំ ។ ឱមសវាទេ បាឡិមុត្តកអក្កោសេ ហិ ទុក្កដំ ហោតីតិ។ ទុក្កដោកាសេ ឥទំ បាចិត្តិយំ តេហិ និទ្ទិដ្ឋំ ហោតិ, តស្មា “ពាលា ឯតា”តិ **បាឡិយំ** ឥធ អាគតបទានំយេវ វសេន បរិភាសនំ វេទិតព្ពំ។

ទុតិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០៣៣. តតិយសិក្ខាបទំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៤. ចតុត្ថសិក្ខាបទវណ្ណនា

១០៣៨. **និមន្តិតា វា បវារិតា វា**តិ ឯត្ថ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** តាវ ឯវំ វុត្តំ “បវារិតាបិ យាគុំ បាតុំ លភតិ, ភោជ្ជយាគុំ ន លភតិ។ យាគុ បនេត្ថ ខាទនីយភោជនីយសង្ខំ ន គច្ឆតិ។ និមន្តិតា ភិក្ខុនី បិណ្ឌាយ ចរិត្វា ភុញ្ជិតុកាមា សាមិកេ អបលោកេត្វាវ ភុញ្ជិតុំ លភតិ។ បរម្បរភោជនាបត្តិ ភិក្ខុនីនំ នត្ថិ។ និមន្តិតា តំ ភត្តំ ភុញ្ជិត្វា វា អភុញ្ជិត្វា វា បវារិតា កប្បិយំ ការាបេត្វា ភុញ្ជិតុំ ន លភតិ, អកប្បិយនិមន្តនេន និមន្តិយមានា ទ្វេ និមន្តនានិ សម្បដិច្ឆិតុញ្ច ន លភតី”តិ។ តត្ថ “បវារិតាបិ យាគុំ បាតុំ លភតី”តិ វុត្តំ បាឡិយំ, អដ្ឋកថាយញ្ច

អនុញ្ញាតត្តា។ “និមន្តិតា អប្បវារិតា យាគុំ បិវតី”តិ ហិ **បាឡិយំ** វុត្តំ។ តត្រិទំ សិក្ខាបទវណ្ណនាបុព្ពង្គមសន្និដ្ឋានំ – និមន្តិតា វា បវារិតា វាតិ ឯត្ថ វាសទ្ទេន អកប្បិយនិមន្តនេន និមន្តិតា អប្បវារិតា ឋបេត្វា យាគុំ អញ្ញំ ខាទនីយំ វា ភោជនីយំ វា ខាទេយ្យ វា ភុញ្ជេយ្យ វា, បាចិត្តិយំ អញ្ញត្រ សាមិកានំ អបលោកនា។ បរម្បរភោជនាភាវេន ភិក្ខុនីនំ កោ គុណោ ជាតោតិ? ន ឯតាសំ គុណលាភោ, កេវលំ បាកដតរំ ជាតំ។ ភិក្ខូបិ វិកប្បេត្វា មិស្សេត្វាវ ភុញ្ជិតុំ លភន្តិ។ សមយេ យថាសុខំ លភន្តិ។ តមិនា អបលោកនេន កិន្តិ? បវារិតា វា អនិមន្តិតា វា ន កិញ្ចិ កប្បិយំ ការាបេត្វា គិលានាតិរិត្តម្បិ លភន្តិ, និមន្តិតា ច បវារិតា ច យាគុម្បិ ន លភន្តិ, អបលោកេត្វាបិ ន លភន្តីតិ។

ចតុត្ថសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អារាមវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. គព្ភិនិវគ្គវណ្ណនា

១. បឋមាទិសិក្ខាបទវណ្ណនា

១០៦៧. **“គព្ភិនិ”**ន្តិ ទស្សនាទីហិបិ គព្ភសម្ភវតោ វុត្តំ។ **បទភាជនេ**បិ បវារិតភាវោ ន ទិស្សតិ។

១០៧៤. **ធាតិ វា**តិ ឯត្ថ ទារកំ សាមិកានំ ទត្វា អាហដេ វដ្ដតិ, តថា មាតាបីតិ កេចិ។

១០៨០. “សិក្ខមាន”ន្តិ បាឋំ ទីបវាសិនោ រោចេន្តិ កិរិយាកិរិយត្តា, ជម្ពុទីបវាសិនោ “សិក្ខមានា”តិ។ តស្សត្ថោ សិក្ខាធម្មមាននតោ សិក្ខមានាតិ។ តជ កិរិយា ន ហោតិ, សញ្ញាវ អធិប្បេតា។ ន ឯតាសុ អសិក្ខិតា ឧបសម្បាទេតព្ពា ឧបជ្ឈាយិនីអាទីនំ អាបត្តិភាវា។ “តស្សា ឧបសម្បទា ហោតិ ឯវា”តិ វទន្តិ។

១០៨២. **ធម្មកម្មេ**តិ ឧបសម្បទកម្មំ អធិប្បេតំ។

១១១២. **វុដ្ឋាបិត**ន្តិ សាមណេរិភូមិតោ យាយ ថេរិយា ឧបសម្បទាបេត្វា វុដ្ឋបិតា, សា ថេរី វុដ្ឋាបិតា នាម, តេនេវ បុន វិសេសនត្ថំ **“បវត្តិនិ”**ន្តិ អាហ។

បឋមាទិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

គព្ភិនិវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. កុមារិភូតវគ្គវណ្ណនា

២. ទុតិយាទិសិក្ខាបទវណ្ណនា

១១២៤. “អនុជានាមិ , ភិក្ខវេ, អដ្ឋារសវស្សាយ កុមារិភូតាយ…បេ… សិក្ខាសម្មតឹ ទាតុ”ន្តិ តជ វុត្តំ វិយ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ទសវស្សាយ គិហិគតាយ…បេ… សិក្ខាសម្មតឹ ទាតុ”ន្តិ ន វុត្តំ, តស្មា “បរិបុណ្ណទ្វាទសវស្សាយ ឯវ គិហិគតាយ សិក្ខាសម្មតិ ទាតព្ពា”តិ វុត្តំ។ គិហិគតាយ សិក្ខាសម្មតិ ទាតព្ពាតិ ឯកេតិ កត្វា ទសវស្សាយបិ វដ្ដតិ ។ កស្មា? “អនាបត្តិ បរិបុណ្ណទ្វាទសវស្សំ បរិបុណ្ណសញ្ញា វុដ្ឋាបេតី’តិ (បាចិ. ១០៩៣-១០៩៥) ច ‘អនាបត្តិ បរិបុណ្ណទ្វាទសវស្សំ គិហិគតំ…បេ… សិក្ខិតសិក្ខំ វុដ្ឋាបេតី’តិ (បាចិ. ១០៩៧-១១០១) ច វុត្តត្តា”តិ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ កឹ តមិនា បរិហារេន។ “ទសវស្សាយ គិហិគតាយ សិក្ខាសម្មតិ ទាតព្ពា”តិ ហិ វុត្តំ។ “គិហិគតាតិបិ វុត្តំ ន វដ្ដតី’តិ សចេ វទន្តិ, កម្មំ កុប្បតី”តិ លិខិតំ។

១១៤៦. **អហមេវ នូន…បេ… អលជ្ជិនី, យា សង្ឃោ**តិ ឯត្ថ យា អហមេវ នូន ពាលាតិ អត្ថោ។ “យំ សង្ឃោ”តិបិ អត្ថិ, តត្ថ យំ យស្មា ទេតិ, តស្មា អហមេវ នូន ពាលាតិ អត្ថោ។

១១៥៩. បុរិសសំសដ្ឋា កុមារកសំសដ្ឋា ចណ្ឌី សោកាវាសាវកថំ សិក្ខមានាតិ វុច្ចតិ, **បទភាជនេ** ឯវ ចាយំ សិក្ខមានា “ឆសុ ធម្មេសុ សិក្ខិតសិក្ខា”តិ កស្មា វុត្តន្តិ? បុព្ពេ គហិតសិក្ខត្តា, បុព្ពេ បរិបុណ្ណសិក្ខត្តា ច ឯវំ វុច្ចតីតិ វេទិតព្ពំ។

១១៦៦-៧. បហូតំ ខាទនីយំ ភោជនីយំ បស្សិត្វាតិ ឯត្ថ “សិក្ខមានាយ ញាតកា កិរ សម្បាទយិសុ, តំ បស្សិត្វា ថេរេ ភិក្ខូ ឧយ្យោជេសិ។ ឧយ្យោជេត្វា តេសំ ឆន្ទំ គហេត្វា បុព្ពេ ឆន្ទទាយកេ គណំ កត្វា សេសានំ ឆន្ទំ ឆន្ទមេវ កត្វា កម្មំ ការាបេសី”តិ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ **ឆន្ទំ វិស្សជ្ជេត្វា**តិ ឯត្ថ **អនុគណ្ឋិបទេ** ឯវំ វុត្តំ “ឥទំ កម្មំ អជ្ជ ន កត្តព្ពំ។ ‘យថាសុខ’ន្តិ វត្វា វិស្សជ្ជិតំ ហោតិ, តស្មា យោ កោចិ មុខរោ, ពាលោ វា កិញ្ចាបិ ‘យថាសុខ’ន្តិ វទតិ, ថេរាយត្តត្តា បន ថេរស្ស អនុមតិយា សតិយា វិស្សជ្ជិតោ ហោតិ, អសតិយា ន ហោតិ, តថាបិ បុន ឆន្ទំ គហេត្វាវ កម្មំ ករោន្តិ, អយំ បយោគោ។ គហណេ បយោជនំ បន នត្ថិ។ សង្ខេពតោ ចេ វិស្សជ្ជេតិ, ឆន្ទំ គហេត្វាវ កាតព្ពំ។ **ឆន្ទំ វិស្សជ្ជេត្វា កាយេន វុដ្ឋិតាយា**តិ ឯត្ថ ឥជ សម្ពាធោ, ‘អមុកម្ហិ ឋានេ ករិស្សាមា’តិ ហត្ថបាសំ វិជហិត្វាបិ គច្ឆន្តិ ចេ, នត្ថិ ទោសោ។ កិញ្ចាបិ នត្ថិ, តា បន ហត្ថបាសំ អវិជហិត្វាវ គច្ឆន្តិ, អយំ បយោគោ”តិ។ “វត្ថិបារិវាសិយេ ឧបោសថបវារណាវ ន វដ្ដតិ, អញ្ញកម្មំ បន វដ្ដតិ។ ឧបោសថបវារណាបិ អនុបោសថបវារណទិវសេ ន វដ្ដន្តិ, ឥតរំ សព្ពកាលំ វដ្ដតិ។ បរិសបារិវាសិយេ ហត្ថបាសំ អវិជហិត្វា ចតូសុ គតេសុ ចតុវគ្គករណីយេ អញ្ញស្មិំ បញ្ចសុ ទសសុ វីសតីសុ គតេសុ សេសេហិ វិសុំ តហិំ តហិំ គន្ត្វាបិ បុន សន្និបាតដ្ឋានំ អាគន្ត្វា កាតុំ វដ្ដតិ។ អជ្ឈាសយបារិវាសិយេ ហត្ថបាសំ អវិជហិត្វា យថានិសិន្នាវ និសិន្នា ចេ, បុន កាតុំ វដ្ដតិ ហត្ថបាសស្ស អវិជហិតត្តា”តិ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ តេសំ បោរាណានំ មតេន ឆន្ទបារិវាសិយមេវេកំ ន វដ្ដតីតិ អាបន្នង្គញ្ច ទស្សិតំ, ឥធាបិ តំ វិសុំ ន ទស្សិតំ អសម្ភវតោតិ ឯកេ។ ឆន្ទទាយកេ បរិសំ បត្វា គតេ តស្ស បុព្ពឆន្ទទានំ ឆន្ទបារិវាសិយន្តិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។

តត្រិទំ សន្និដ្ឋានំ – បរិសបារិវាសិយេ **អដ្ឋកថាយំ** “អញ្ញត្រ គច្ឆាមាតិ ឆន្ទំ អវិស្សជ្ជេត្វាវ ឧដ្ឋហន្តិ…បេ… កម្មំ កាតុំ វដ្ដតី”តិ វុត្តវចនេ ហត្ថបាសា វិជហនំ ន បញ្ញាយតិ។ ឯត្ថ បន កម្មប្បត្តានំ ហត្ថបាសស្ស អវិជហនមេវ ឥច្ឆិតព្ពន្តិ កត្វា **បោរាណគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ កិញ្ចាបិ ន បញ្ញាយតិ, អប្បដិក្ខិត្តត្តា បន វដ្ដតីតិ ចេ? ន, បដិក្ខិត្តត្តា។ កថំ? ឆន្ទោ នាម កម្មប្បត្តេសុ ភិក្ខូសុ ឯកសីមាយ សន្និបតិតេសុ អាគច្ឆតិ, នាសន្និបតិតេសុ។ ឥធ ហិ “ឆន្ទំ អវិស្សជ្ជេត្វា”តិ ច “ឆន្ទស្ស បន អវិស្សដ្ឋត្តា”តិ ច វុត្តំ។ “អជ្ឈាសយំ អវិស្សជ្ជេត្វា”តិ ច “អជ្ឈាសយស្ស អវិស្សដ្ឋត្តា”តិ ច ន វុត្តំ, តស្មា ឆន្ទស្ស អវិស្សជ្ជនំ កម្មប្បត្តានំ ហត្ថបាសាវិជហនេនេវ ហោតិ, ន វិជហនេតិ សិទ្ធំ។

ហោតិ ចេត្ថ –

> “យតោ អាគមនំ យស្ស, តទភាវស្ស និគ្គហេ;
> តស្មា សន្និបតិតេសុ, ភិក្ខូសុ តស្ស ភេទតោ”តិ។

វត្ថិបារិវាសិយឆន្ទោ វិយ វត្ថិបារិវាសិយបារិសុទ្ធិបីតិ តទនុលោមេន វដ្ដតិ ស្វាគនាយ ឆន្ទោ វា បារិសុទ្ធិ វា បវារណា វា, តាយ កម្មំ កាតុំ វដ្ដតិ។ ឧបោសថបវារណា បន អនុបោសថទិវសេ ន វដ្ដតិ, ឥតរំ វដ្ដតិ។ បន្នរសិ ឧបោសថំ ចាតុទ្ទសិយំ កាតុំ វដ្ដតិ ខេត្តត្តា។ ន ចាតុទ្ទសិឧបោសថំ បន្នរសិយំ អខេត្តត្តា អនុបោសថទិវសត្តា បាដិបទទិវសត្តាតិ ឯកច្ចេ អាចរិយា, តស្មា តេសំ មតេន ចាតុទ្ទសិឧបោសថំ តតិយំ, សត្តមំ វា បន្នរសិយំ កាតុំ ន វដ្ដតិ។ យំ បនេត្ថ វុត្តំ **អដ្ឋកថាយំ** “សចេ ចាតុទ្ទសិកំ ឧបោសថំ ករិស្សាមាតិ និសិន្នា, បន្នរសោតិ កាតុំ វដ្ដតី”តិ។ តតោ “បន្នរសិយមេវ ‘ចាតុទ្ទសិកំ ឧបោសថំ ករិស្សាមា’តិ និសិន្នា បុនទិវសេ អត្តនោ តំ ឧបោសថំ ‘បន្នរសោ’តិ កាតុំ វដ្ដតីតិ អត្ថោ”តិ ឯវំ បរិហរន្តិ, តំ តេសំ មតំ “តថារូបបច្ចយេ សតិ អញ្ញស្មិម្បិ ចាតុទ្ទសេ ឧបោសថំ កាតុំ វដ្ដតី”តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. និទានវណ្ណនា) ឥមិនា **មាតិកាដ្ឋកថា**វចនេន ន សមេតិ។ ន ហិ តត្ថ “អញ្ញស្មិម្បិ បន្នរសេ ចាតុទ្ទសិកំ កាតុំ វដ្ដតី”តិ វុត្តំ។ ឯវំ សន្តេបិ “សកឹ បក្ខស្ស ចាតុទ្ទសេ វា បន្នរសេ វា”តិ អនុញ្ញាតទិវសេ បរិយាបន្នត្តា ឆន្ទំ ចាតុទ្ទសិកានំ បច្ឆិមា បន្នរសី អនុបោសថទិវសោ ន ហោតីតិ សិទ្ធំ ហោតិ។ កិញ្ចាបិ សិទ្ធំ, ឥមិនា បន “អាវាសិកានំ បន្នរសោ, អាគន្តុកានំ ចាតុទ្ទសោ, អាគន្តុកេហិ អាវាសិកានំ សមសមេហិ វា អប្បតរេហិ វា អនុវត្តិតព្ព”ន្តិ វចនមេត្ថ និរត្ថកំ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។

ទុតិយាទិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

កុមារិភូតវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ឆត្តុបាហនវគ្គវណ្ណនា

១១. ឯកាទសមាទិសិក្ខាបទវណ្ណនា

១២១៤. ឧបចារំ សន្ធាយ កថិតន្តិ “ទ្វាទសហត្ថំ ឧបចារោ”តិ លិខិតំ។

១២២១. សុត្តន្តេ ឱកាសំ ការាបេត្វា វិនយំ វា អភិធម្មំ វា បុច្ឆតីតិ ឯត្ថ ច តីណិ បិដកានិ អត្តនោ អត្តនោ នាមេន វុត្តានីតិ កត្វា អភិធម្មោ ពុទ្ធេន ភាសិតោ ឯវាតិ ទីបិតំ ហោតិ។

១២២៤-៥. ថនោ ច ឧទរោ ច **ថនុទរា**។ “សំកច្ចិកាយ បមាណំ តិរិយំ ទិយឌ្ឍហត្ថា”តិ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ “អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឧបចារំ ឱក្កមន្តិយា”តិ ពហូសុ បោត្ថកេសុ, សង្ឃាទិសេសកណ្ឌេ វិយ “ឧបចារំ អតិក្កមន្តិយា”តិ បាឋោ អប្បកេសុ, សោវ បាឋោ។ **អដ្ឋកថាយំ** “បរិក្ខេបំ អតិក្កមន្តិយាតិ ឯកេន បាទេន អតិក្កន្តេ ទុក្កដំ, ទុតិយេន បាចិត្តិយំ។ ឧបចារេបិ ឯសេវ នយោ”តិ វចនម្បិ “ឧបចារំ អតិក្កមន្តិយា”តិ បាឋោតិ ទីបេតីតិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។

ឯកាទសមាទិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឆត្តុបាហនវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និគមនវណ្ណនា

គិរគ្គសមជ្ជាទីនិ “អចិត្តកានិ លោកវជ្ជានី”តិ វុត្តត្តា “នច្ចន្តិ វា “គន្ធោ”តិ វា អជានិត្វាបិ ទស្សនេន, វិលិម្បនេន វា អាបជ្ជនតោ វត្ថុអជាននចិត្តេន **អចិត្តកានិ**។ “នច្ច”ន្តិ វា “គន្ធោ”តិ វា ជានិត្វា បស្សន្តិយា, វិលិម្បន្តិយា ច អកុសលត្តា ឯវ **លោកវជ្ជានិ**។ ចោរិវុដ្ឋាបនាទីនិ “ចោរី”តិអាទិនា វត្ថុំ ជានិត្វា ករណេ ឯវ អាបត្តិសព្ភាវតោ **សចិត្តកានិ**។ ឧបសម្បទាទីនំ ឯកន្តេន អកុសលចិត្តេនេវ អកត្តព្ពត្តា **បណ្ណត្តិវជ្ជានិ**។ “ឥជ សចិត្តកាចិត្តកតា បណ្ណត្តិជាននាជាននតាយ អគ្គហេត្វា វត្ថុជាននាជាននតាយ គហេតព្ពា”តិ លិខិតំ។ **អនុគណ្ឋិបទេ** បន “គិរគ្គសមជ្ជាទីនិ ‘អចិត្តកានិ លោកវជ្ជានី’តិ វុត្តត្តា ‘នច្ច’ន្តិ វា ‘សង្ឃាណី’តិ វា ‘គន្ធោ’តិ វា តស្ស នាមវសេន អជានិត្វា មាយាការស្ស មាយានិ សីសឌ្ឍិអាទីនិ បដិសង្ខាយ បស្សន្តិយា, អក្ខមាលាទិអត្ថាយ សង្ឃាណឹ កដិយា ពន្ធន្តិយា, ‘សេទគន្ធំ អបនេត្វា ពុទ្ធបូជំ ករិស្សាមី’តិ ឧប្បន្នេន ចិត្តេន គន្ធំ វិលិម្បេត្វា ន ហាយន្តិយា ច អាបត្តិសព្ភាវតោ នាមេន សទ្ធឹ នាមវសេន វា វត្ថុស្ស អជាននចិត្តេន **អចិត្តកានិ** នាម។ ន អន្ធការេ ‘កដិសុត្តមិទ’ន្តិ សញ្ញាយ សង្ឃាណឹ គហេត្វា កដិយំ ធារណកាលេ, មត្តិកាសញ្ញាយ ច គន្ធំ គហេត្វា វិលិម្បនកាលេ អាបត្តិសព្ភាវតោ ‘អចិត្តកានី’តិ វត្តព្ពានិ។ តស្មឹ កាលេ អនាបត្តិ, តេនេវ សង្ឃាណិយា អ សង្ឃាណិសញ្ញាវារេបិ ‘អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សា’តិ បាឡិ ន វុត្តា។ យថា ‘ខេត្តអាពាធបច្ចយា, កដិសុត្តកំ ធារេតី’តិ វចនតោ វិនាបិ អកុសលេន សង្ឃាណិអាទីនិ សក្កា ធារេតុន្តិ សិទ្ធំ, ឯវំ អាពាធបច្ចយា វិនាបិ អកុសលេន ន សក្កា សុរំ បាតុន្តិ សិទ្ធំ ‘អនាបត្តិ អាពាធបច្ចយា មជ្ជំ បិវតី’តិ បាឡិយា អភាវតោ។ អកុសលេន វិនា មធុបុណ្ណមុទ្ទិយំ បក្ខិត្តមជ្ជស្ស អជ្ឈោហរណកាលាទីសុ សុរាបានាបត្តឹ អាបជ្ជតីតិ ច សិទ្ធំ ‘មជ្ជេ អមជ្ជសញ្ញី បិវតិ, អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សា’តិ (បាចិ. ៣២៨) វុត្តត្តា។ កឹពហុនា, កាមភោគសញ្ញាយ សទ្ធឹ ‘សង្ឃាណី’តិ ច ‘គន្ធោ’តិ ច ជានិត្វា វិនា អនាបត្តិការណេន ធារេន្តិយា ឯកន្តាកុសលត្តា **លោកវជ្ជានិ** នាម វុច្ចន្តិ។ ឥមិនា ឧបាយេន សេសេសុបិ នយោ នេតព្ពោ។ ឯត្ថ សុរាបានាធិការេ ឧបតិស្សត្ថេរវាទោ”តិ វុត្តំ។ អសំកច្ចិកសិក្ខាបទេ “អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឧបចារំ ឱក្កមន្តិយាតិ បាឋោ”តិ ច “បណីតភោជនវិញ្ញត្តិ, អចេលកសិក្ខាបទំ, និមន្តិតស្ស ចារិត្តាបជ្ជនំ, ទុដ្ឋុល្លប្បដិច្ឆាទនំ, ឩនវីសតិវស្សូបសម្បទំ, មាតុគាមេន សទ្ធឹ សំវិធាយ អទ្ធានគមនំ, រាជន្តេបុរប្បវេសនំ, សន្តំ ភិក្ខុំ អនាបុច្ឆា វិកាលេ គាមប្បវេសនំ, និសីទនំ, វស្សិកសាដិកន្តិ បាឋោ”តិ ច វុត្តំ។

និគមនវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បាចិត្តិយកណ្ឌវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧភតោវិភង្គដ្ឋកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

មហាវគ្គវណ្ណនា

១. មហាខន្ធកវណ្ណនា

ពោធិកថាវណ្ណនា

យំ ខន្ធកេ លីនបទាទិភេទ-បកាសនំ ទានិ សុបត្តកាលំ;
តស្មា អបុព្ពំ វិនយត្ថមេវ, វក្ខាមិ សង្ខេបគហណត្ថំ។

តត្ថ កេនដ្ឋេនាយំ ខន្ធកោតិ? ខន្ធានំ សមូហត្តា វិភង្គោ វិយ។ តេ បន កថន្តិ? ខន្ធានំ បកាសនតោ ទីបនតោ។ **ខន្ធា**តិ ចេត្ថ បព្ពជ្ជាទិវិនយកម្មសង្ខាតា, ចារិត្តវារិត្តសិក្ខាបទសង្ខាតា ច បញ្ញត្តិយោ អធិប្បេតា។ បព្ពជ្ជាទីនិ ហិ ភគវតា បញ្ញត្តត្តា “បញ្ញត្តិយោ”តិ វុច្ចន្តិ។ បញ្ញត្តិយញ្ច **ខន្ធ**-សទ្ទោ ទិស្សតិ “ទារុក្ខន្ធោ អគ្គិក្ខន្ធោ ឧទកក្ខន្ធោ”តិអាទីសុ វិយ។ តេសំ បញ្ញត្តិសង្ខាតានំ ខន្ធានំ បកាសនតោ វណ្ណនតោ បព្ពជ្ជក្ខន្ធកាទយោ វីសតិ “ខន្ធកា”តិ វុត្តា, អវសានេ ទ្វេ តំសទិសត្តា វេលាយ សទិសត្តា សីលស្ស វេលាតិ វចនំ វិយ។ អបិច ភាគរាសត្ថតាបេត្ថ យុជ្ជតេ តេសំ បញ្ញត្តីនំ ភាគតោ ច រាសិតោ ច វិភត្តត្តា។ កី បនេតេសំ ខន្ធកានំ អនុបុព្ពការណន្តិ? នាយំ បុច្ឆា សម្ភវតិ, អញ្ញថា វុត្តេសុបិ តប្បសង្គានតិក្កមនតោ។ អថ វា បព្ពជ្ជូបសម្បទាបុព្ពង្គមត្តា សាសនប្បវេសនស្ស តទត្ថសង្គហកោ **មហាខន្ធកោ** បឋមំ វុត្តោ។ កេនាតិ ចេ? ធម្មសង្គាហកត្ថេរេហិ។ ភគវតា បន តត្ថ តត្ថ ឧប្បន្នវត្ថុំ បដិច្ច តថា តថា វុត្តានិ, ន តមិនា អនុក្កមេន។ ថេរា បន តំ តំ បយោជនំ បដិច្ច សមានជាតិកេ ឯកជ្ឈំ កត្វា អនុក្កមេន សង្គាយឹសុ។ សេសានំ បយោជនំ តត្ថ តត្ថេវ អាវិ ភវិស្សតិ។

ខន្ធកោវិទាតិ បញ្ញត្តិភាគរាសដ្ឋេន នេសំ ខន្ធត្ថកោវិទា, និរុត្តិបដិសម្ភិទាបារប្បត្តាតិ អត្ថោ។ តេសំ អនុត្តានត្ថានំ បទានំ សំវណ្ណនា។ កស្មា បនេវំ វិសេសិតន្តិ? តតោ សេសភាគា យុត្តា។ មាតិកាដ្ឋប្បត្តិក្កហណម្បេត្ថ បទភាជនិយគ្គហណេនេវ វេទិតព្ពំ។ យេហិ អត្ថា យេសំ បទវិសេសានំ អដ្ឋកថាយំ បកាសិតា, តេសំ តេ បទវិសេសេ បុន តជ វទេយ្យាម, វណ្ណនាយ បរិយោសានំ កទា ភវេ តេ តេ អត្ថេតិ វុត្តំ, តំ តស្ស និទ្ទេសេន យុជ្ជតិ។ ឧត្តានា ចេវ យា បាឡិ, តស្សា សំវណ្ណនាយ កិន្តិ វត្តព្ពំ? ន ហិ អត្ថា ឧត្តានាតិ សម្ភវតិ។ អធិប្បាយានុសន្ធីហីតិអាទិវចនេហិបិ តំ វចនំ សម្ភវតីតិ ចេ? ន, អត្ថគ្គហណេន ចេត្ថ បទវិសេសានំ គហិតត្តា។ តេ ហិ អត្ថតោ អនបេតត្តេន, អភិធានត្តេន វា អត្ថោបចារេន វា អត្ថាតិ វេទិតព្ពា។ **សំវណ្ណនានយោ**តិ សំវណ្ណនា នាម អវុត្តេសុ ឧហាបោហក្កមនិទស្សនតោ “នយោ”តិ វុត្តោ។

១. ឧរុវេលាតិ យថាវុត្តវាលិករាសិវសេន លទ្ធនាមកោ គាមោ, តស្មា សមីបត្ថេ ឯតំ ភុម្មំ។ តថាភាវទស្សនត្ថំ “**នជ្ជា នេរញ្ជរាយ តីរេ**”តិអាទិ វុត្តំ។ អញ្ញថា តស្មឹ វាលិករាសិម្ហិ វិហរតីតិ អាបជ្ជតិ, “ឧរុវេលំ បិណ្ឌាយ បាវិសីតិ យេន ឧរុវេលសេនានិគមោ”តិអាទិវចនវិរោធោ ច។ **អដ្ឋកថាយំ** បន មូលការណមេវ ទស្សិតំ។ តត្ថ **តំ សន្ធាយ វុត្តំ…បេ… ទដ្ឋព្ពោ**តិ និគមនវចនំ។ តំ កិមត្ថន្តិ ចេ? គាមំ សន្ធាយ យថាវុត្តបទត្ថសម្ភវទស្សនត្ថំ។ “សោ បន គាមោ តទុបចារេន ឯវំ នាមំ លភតី”តិ វចនំ បន អវុត្តសិទ្ធន្តិ កត្វា ន វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ, អថ វា យស្ស “ឧរុវេលា”តិ យថាវុត្តវាលិករាសិស្ស, តស្ស សមីបគាមស្សបិ នាមំ។ តត្ថ អាយស្មា **ឧបាលិត្ថេរោ** ន តជ គាមំ សន្ធាយ “ឧរុវេលាយំ វិហរតី”តិ អាហ គោចរគាមបយោជនាភាវតោ។ ន ហិ ភគវា តំ គាមំ គោចរំ កត្វា តទា តត្ថ វិហាសិ, តស្មា ឯត្ថ វាលិករាសិស្ស សមីបេ ពោធិរុក្ខមូលេ វិហារំ សន្ធាយ សោ ឯវមាហាតិ ទស្សេតុកាមោ អដ្ឋកថាចរិយោ ឯវមាហាតិ វេទិតព្ពំ, តស្មា ភគវតោ គាមតោ ទូរតរេ អរញ្ញេ អភិសម្ពោធិទីបនេន ទុតិយុប្បត្តិដ្ឋាននិយមំ តីហិ បទេហិ អកាសិ ថេរោតិ វេទិតព្ពំ, អញ្ញថា បទត្តយវចនបយោជនាភាវតោ។ តត្ថ នទន្តា គច្ឆតីតិ នទី។ នេលញ្ជលាយាតិ វត្តព្ពេ **ល**-ការស្ស **រ**-ការំ កត្វា “**នេរញ្ជរាយា**”តិ វុត្តំ, កទ្ទមសេវាលវិរហិតត្តា និទ្ទោសជលាយាតិ អត្ថោ, នីលជលាយាតិ តស្សា នាមមេវ វា ឯតំ។

ពោធិរុក្ខមូលេតិ ឯត្ថ ច ពោធិ វុច្ចតិ អភិសម្ពោធោ។ សោ ច អត្ថតោ ភគវតោ ចតុត្ថមគ្គញាណំ ហោតិ “វិមោក្ខន្តិកមេតំ នាម”ន្តិ (បដិ. ម. ១.១៦២) បដិសម្ភិទាវចនតោ។ កិញ្ចាបិ តំ នាមករណភូតំ ចតុត្ថផលញាណម្បិ វត្តុំ សម្ភវតិ, កត្តព្ពកិច្ចានំ បន ករណតោ តំ ចតុត្ថមគ្គញាណមេវ ឯត្ថ ពោធីតិ វេទិតព្ពំ។ តេនេវ **បាឡិយំ** “តតិយវិជ្ជាយ អាសវានំ ខយញាណាយា”តិ តទេវ ទស្សិតំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន “ពោជ្ឈង្គា”តិ, “ពោធិបក្ខិយា ធម្មា”តិ ច។ តត្ថ យស្មា ចតូសុ មគ្គេសុ ញាណំ “ពោធី”តិ វុច្ចតិ, តស្មា សាមញ្ញតោ វត្តុកាមតាធិប្បាយវសេន “ពោធិ វុច្ចតិ ចតូសុ មគ្គេសុ ញាណ”ន្តិ (ចូឡនិ. ខគ្គវិសាណសុត្តនិទ្ទេស ១២១) វុត្តំ តជាធិប្បេតញាណស្សបិ តទន្តោគធត្តា។ អថ វា **បាឡិយំ** ភគវតោ អាទិមគ្គត្តយវចនស្ស វុត្តដ្ឋានាភាវា ចតុត្ថ

មគ្គញាណមេវ ភគវតោ ឧប្បន្នំ, ន ភគវា សោតាបន្នាទិភាវំ បត្វា ពុទ្ធោ ជាតោតិ សមយន្តរប្បសង្គនិវារណត្ថំ “ចតូសូ”តិ វុត្តំ អាទិត្ថយស្ស ចតុត្ថឧបនិស្សយសម្ភវេន ពោធិបរិយាយសិទ្ធិតោ។ “បុគ្គលោបិ សេនាសនម្បិ ឧបនិស្សយបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ (បដ្ឋា. ១.១.៩ បច្ចយនិទ្ទេស) វចនតោ ផលហេតុកោ ផលជនកោ រុក្ខោ ផលរុក្ខោតិ វិយ ពោធិហេតុរុក្ខោ ពោធិរុក្ខោតិ វេទិតព្ពោ។ ឯត្ថ “យស្មា កេវលំ ពោធីតិ រុក្ខស្សបិ នាមំ, តស្មា ពោធី”តិ បរតោ វុត្តំ។ និគ្រោធាទិរុក្ខតោ អស្ស វិសេសនវចនំ បន តទញ្ញពោធិមូលប្បសង្គនិវារណត្ថំ។ មគ្គញាណញ្ហិ កុសលមូលត្តា ពោធិ ច តំ មូលញ្ចាតិ សង្ខ្យំ លភេយ្យ។ បឋមាភិសម្ពុទ្ធោ និសីទតីតិ សម្ពន្ធោ។ តេន អភិសម្ពុទ្ធទិវសេន សទ្ធឹ អដ្ឋាហំ ឯកបល្លង្កេន និសិន្នភាវំ ទស្សេតិ។ ឯត្ថ **ឯក**-សទ្ទោ តស្ស និសជ្ជាសង្ខាតស្ស បព្ពជ្ជានុយោគានុរូបស្ស បល្លង្កស្ស អញ្ញេន ឥរិយាបថេន អនន្តរិយភាវំ អថស្ស អកោបិតភាវំ ទស្សេតិ។ **វិមុត្តិសុខ**ន្តិ ឯត្ថ វិមុត្តិយំ វា សុខន្តិ ន សម្ភវតិ។ បញ្ចមជ្ឈានិកត្តា ភគវតោ ផលសមាបត្តិសង្ខាតា វិមុត្តិ ឯវ អនុជង្ឃនដ្ឋេន និព្ពានសុខន្តិ វិមុត្តិសុខំ, តំ សមាបជ្ជនេន បដិសំវេទី អនុភវន្តោ និសីទិ។ វេនេយ្យកាលានតិក្កមនតោ តំ អបេក្ខមានោ និសីទិ, ន វិមុត្តិសុខសង្គេន។

អថ ខោតិ អធិការន្តរារម្ភេ និបាតទ្វយំ។ តេន វិមុត្តិសុខំ បដិសំវេទយមានោ ន បដិច្ចសមុប្បាទំ មនសាកាសិ, កិន្តុ តតោ វុដ្ឋាយាតិ ទស្សេតិ ។ បដិវេធវសេនេវ សុមនសិកតស្ស បដិច្ចសមុប្បាទស្ស បុនប្បុនំ មនសិការណំ គម្ភីរត្តា អស្សាទជននតោ, ន អបុព្ពនយទស្សនាធិប្បាយតោ។ បច្ចក្ខភូតសព្ពធម្មត្តា ភគវតោ អសម្មោហតោ, បដិវិទ្ធស្ស វិសយតោ វា មនសិការណំ បន វិជិតទេសបច្ចវេក្ខណំ វិយ រញ្ញោ អបុព្ពំ បីតឹ ជនេតិ។ វុត្តញ្ហិ “អមានុសី រតី ហោតិ, សម្មា ធម្មំ វិបស្សតោ”តិ (ធ. ប. ៣៧៣)។ **រត្តិយា បឋមំ យាម**ន្តិ អច្ចន្ត សំយោគវសេន ឧបយោគវចនំ, តេន តស្ស វិកប្បនានត្តតំ ទស្សេតិ។ កិញ្ចាបិ “អនុលោមបដិលោមំ មនសាកាសី”តិ ឯកតោវ វុត្តំ, តថាបិ ឥមិនា អនុក្កមេនាតិ ទស្សនត្ថំ **“អវិជ្ជាបច្ចយា”**តិអាទិ។ តត្ថ ច កិញ្ចាបិ បវត្តិមត្តបច្ចវេក្ខណា អធិប្បេតា កថំ បញ្ញាយតីតិ? បឋមភាវាយ, បដិលោមមនសិការណំ បន អនុលោមេ បច្ចយានំ, បច្ចយុប្បន្នានញ្ច តថាភាវសាធនត្ថំ។ យស្មា អវិជ្ជាយ ឯវ និរោធា សង្ខារនិរោធោ, ន អញ្ញថា, តស្មា សង្ខារានំ អវិជ្ជា បច្ចយោ, តស្សា ច សង្ខារា ផលន្តិ ទីបនតោ។ តថា និព្ពានបច្ចវេក្ខណាយ អនុលោមមនសិការណំ ការណនិរោធា ផលនិរោធសាធនត្ថំ។ ឯត្ថ ច អនុភាវតោ និព្ពានំ ទស្សិតំ។ ន ហិ តំ អវិជ្ជាទិនិរោធមត្តន្តិ។ តត្ថ “យតោ ខយំ បច្ចយានំ អវេទី”តិ វចនេន អនុលោមោ នាធិប្បេតោតិ សិទ្ធំ។ មគ្គបច្ចវេក្ខណាយ វត្តព្ពំ នត្ថិ, ឧភយត្ថបិ កិច្ចតោ, អារម្មណតោ ច តស្ស មគ្គស្ស វិសយតោ ច តត្ថ មគ្គោ ទស្សិតោ។

តត្ថាហ – “បដិច្ចសមុប្បាទំ បដិលោមំ មនសាកាសី”តិ ន យុជ្ជតិ, ន ហិ បដិលោមាបទេសេន និទ្ទិដ្ឋំ និព្ពានំ បដិច្ចសមុប្បាទោ ភវិតុមរហតីតិ? វុច្ចតេ – ន, តទត្ថជាននតោ។ អនុលោមបដិលោមន្តិ ហិ ភាវនបុំសកំ។ អនុលោមតោ, បដិលោមតោ ច តំ បដិច្ចសមុប្បាទំ មនសាកាសីតិ ហិ តត្ថ អត្ថោ។ អញ្ញថា និរោធស្ស បដិលោមប្បសង្គាបត្តិយេវាបជ្ជតិ។ បដិលោមេ ច បនេតស្មឹ អនុក្កមនិយមោ អនុលោមេ អនុក្កមនិយមតោ សិទ្ធោតិ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ សតិ បដិច្ចសមុប្បាទស្ស បដិលោមោ នាម អបដិច្ចសមុប្បាទោតិ សិទ្ធំ ហោតិ។ តេន វុត្តំ **អដ្ឋកថាយំ “និរោធោ ហោតីតិ អនុប្បាទោ ហោតី**”តិអាទិ។ ឯវំ សន្តេ បុព្ពាបរវិរោធោ ហោតិ។ កថំ? **បដិច្ចា**តិ ហិ ឥមិនា ផលស្ស បច្ចយបរិគ្គហេន, បច្ចយានញ្ច បច្ចយាយត្តុបគមនេន តស្ស ឧប្បាទាភិមុខភាវទីបនតោ អសមុប្បាទោ ន សម្ភវតិ, តស្មា អបដិច្ចសមុប្បាទោតិ ឯវំ ឧភយបដិក្ខេបេន បនស្ស បដិលោមតា វេទិតព្ពាតិ ឯកេ។ តំ អយុត្តំ តស្ស អនុលោមភាវនិយមនតោ, អត្ថាតិសយាភាវតោ, តស្មា អប្បដិច្ចសមុប្បាទោ តស្ស បដិលោមោតិ វេទិតព្ពំ។ តេនេវ ភគវតា **បាឡិយំ** បច្ចយបច្ចយុប្បន្ននិរោធោ វុត្តោ។ តត្ថ ហិ “អវិជ្ជាយ ត្វេវ អសេសវិរាគនិរោធា”តិ ឯវំ បច្ចយស្ស សមុច្ឆិន្នបច្ចយភាវវសេន បច្ចយនិរោធំ, ផលស្ស បច្ចយបដិគ្គហាភាវវសេន បច្ចយុប្បន្ននិរោធញ្ច ទីបេតិ។ ទុវិធោ **បាឡិយំ** និរោធោ អត្ថតោ អនុប្បាទោ នាម ហោតីតិ កត្វា **អដ្ឋកថាយំ** “និរោធោ ហោតីតិ អនុប្បាទោ ហោតី”តិ វុត្តំ។ ឯវំ សន្តេ និព្ពានំ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នានំ និរោធមត្តន្តិ អាបជ្ជតីតិ ចេ? ន, តស្សានុភាវទីបនាធិប្បាយតោ។ **វិទិតវេលាយ**ន្តិ មនសិកតវេលាយន្តិ អត្ថោ, អញ្ញថា តតោ បុព្ពេ អវិទិតប្បសង្គតោ។

ឈាយតោតិ ឯត្ថ កាមំ លក្ខណូបនិជ្ឈានេន ឈាយតោ ពោធិបក្ខិយធម្មា បាតុភវន្តិ, ចតុអរិយសច្ចធម្មា វា បកាសន្តិ, តថាបិ បុព្ពភាគេ សមថាទិយានិកវិភាគទស្សនត្ថំ អារម្មណូបនិជ្ឈានគ្គហណំ។ ចតុសច្ចធម្មគ្គហណំ កាមំ អនុលោមបដិច្ចសមុប្បាទទស្សនាធិការេន វិរុជ្ឈតិ, តថាបិ “យោ ទុក្ខំ បរិជានាតិ, សោ សមុទយំ បជហតី”តិ លទ្ធិវសេន កតន្តិ វេទិតព្ពំ។

២. “បច្ចយក្ខយស្សា”តិ កិច្ចបរិយាយវសេន វុត្តំ។ តេន បច្ចយនិព្ពានំ, តទុបនិស្សយនិព្ពានញ្ចាតិ ទុវិធំ និព្ពានំ ទស្សិតំ ហោតីតិ។ កាមញ្ច តំ ន កេវលំ បច្ចយក្ខយមត្តំ ករោតិ, អថ ខោ បច្ចយុប្បន្នក្ខយម្បិ ករោតិ។

យតោ ឧភិន្នម្បិ និរោធោ ទស្សិតោ, តថាបិ ហេតុនិរោធា ផលនិរោធោតិ កត្វា “បច្ចយក្ខយស្សា”តិ វុត្តំ។ **វុត្តប្បការា ធម្មា**តិ ឯត្ថ ចតុសច្ចគ្គហណំ បឋមគាថាយំ វុត្តនយវិបល្លាសេន កតន្តិ វេទិតព្ពំ។

៣. **សមុទយនិរោធសង្ខាតោ អត្ថោ**តិ ឯត្ថ សមុទយោ កិច្ចវសេន, និរោធោ អារម្មណកិរិយាយ។ ឯតេន ទ្វិប្បការា និរោធា ទស្សិតា ហោន្តិ តស្ស អនុភាវស្ស វសេនាតិ អត្ថោ។ យស្មា បល្លង្កាភុជិតដ្ឋានញ្ច “បល្លង្កោ”តិ វុច្ចតិ, តស្មា ផលាធិគមដ្ឋានំ “បល្លង្ក”ន្តិ វុត្តំ។

អជបាលកថាវណ្ណនា

៤. **សម្មោទី**តិ ហិតកាមតាយ ភគវា តេន ព្រាហ្មណេន សទ្ធឹ សម្មោទិ។ **វេទេហិ អន្ត**ន្តិ ឯត្ថ និព្ពានំ អន្តោ នាម។ **វេទានំ វា អន្តំ គតត្តា**តិ ឯត្ថ អរហត្តំ។ តត្ថ បឋមេន វេទន្តគូ យស្មា, តស្មា ឯវ វុសិតព្រហ្មចរិយោ។ ទុតិយេន វេទន្តគូ យស្មា, តស្មា វុសិតព្រហ្មចរិយោតិ ឯវំ យោជនា កាតព្ពា។ កិញ្ចាបិ ព្រាហ្មណស្ស ចតុសច្ចយុត្តំ អត្ថោ វុត្តំ, **ឧទានគាថាយំ** វុត្តបដិវេធាភាវំ សន្ធាយ “ធម្មចក្កប្បវត្តន”ន្តិ វុច្ចតីតិ បរិហារោ។

អជបាលកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មុចលិន្ទកថាវណ្ណនា

៥. មុចលិន្ទវត្ថុម្ហិ **ឯតមត្ថ**ន្តិ ឥទានិ វត្តព្ពមត្ថំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **តំ វិវេក**ន្តិ ឧបធិវិវេកំ ។ “អព្យាបជ្ជំ សុខំ លោកេ”តិ ឥមិនា បឋមមគ្គំ ទស្សេតិ តេន សត្តេសុ មារណវសេន ឧប្បជ្ជនកព្យាបាទប្បហានសិទ្ធិតោ។ “បាណភូតេសុ សំយមោ”តិ ឥមិនា ទុតិយមគ្គំ ទស្សេតិ។ មគ្គី ហិ បុគ្គលោ អវសិដ្ឋព្យាបាទតនុត្តវសេន បាណភូតេសុ សំយតោ ហោតិ វិហឹសាធិប្បាយាភាវតោ។ ឯវំ ចត្តារោ ហិ មគ្គា អនុក្កមេនាបិ គហិតា ហោន្តិ។

មុចលិន្ទកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

រាជាយតនកថាវណ្ណនា

៦. **រាជាយតនំ** បាតលិ។ “ចតុទ្ទិសា អាគន្ត្វា”តិ បាឋសេសោ។ មុខវដ្ដិយំ កិរស្ស ទិន្នានំ ចតុន្នម្បិ លេខា បរិច្ឆេទោ អត្ថិ, តេ វាណិជា ទេវតាយ គារវទស្សនេន ភគវតោ រូបកាយទស្សនេន បសន្នត្តា សរណំ អគ្គហេសុំ។ ទេវតាយ “ភគវា រាជាយតនមូលេ បឋមាភិសម្ពុទ្ធោ”តិ វចនំ សុត្វា សាវកសង្ឃាភាវំ, អភិសម្ពុទ្ធធម្មសព្ភាវញ្ច ជានីសូតិ វេទិតព្ពំ។ ជានន្តីតិ ពុទ្ធាតិ សម្ពន្ធោ។

រាជាយតនកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ព្រហ្មយាចនកថាវណ្ណនា

៧. **អធិគតោ ខោ ម្យាយ**ន្តិអាទិម្ហិ **ធម្មោ**តិ ចតុសច្ចធម្មោ, គម្ភីរត្តា **ទុទ្ទសោ**។ ទុទ្ទសត្តា **ទុរនុពោធោ**។ **សន្តោ**តិ និព្ពុតោ។ **បណីតោ**តិ អតប្បកោ។ ឥទំ ទ្វយំ លោកុត្តរមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អតក្កាវចរោ**តិ តក្កេន អាការបរិវិតក្កេន ឱគាហិតព្ពោ ន ហោតិ, ញាណេនេវ អវចរិតព្ពោតិ អត្ថោ។ **បណ្ឌិតវេទនីយោ**តិ សម្មាបដិបទំ បដិបន្នេហិ បណ្ឌិតេហិ វេទនីយោ។ **សព្ពសង្ខារសមថោ**តិអាទិ សព្ពំ និព្ពានមេវ។ តញ្ហិ ផលូបចារេន ឯកម្បិ សមានំ តថា តថា វុច្ចតិ។ **រាមា**តិ បជា។ អនុ អនុ អច្ចរិយា **អនច្ឆរិយា**។ តេសំ ភគវតោ បុព្ពភាគបដិបទំ សុតបុព្ពានំ, ធម្មស្ស វា គម្ភីរភាវំ អធិគតបុព្ពានំ។ កិញ្ចាបិ ភគវតោ ចត្តារោបិ មគ្គា សុខប្បដិបទា, តថាបិ ពោធិសត្តបដិបទំ សន្ធាយ **“កិច្ឆេន មេ**”តិ វុត្តំ។ “បកាសិតំ បកាសិតុ”ន្តិ ឧភយថាបិ បាឋោ។ **បរេតេហិ** យុត្តេហិ។ **រាគរត្តា**តិ កាមរាគទិដ្ឋិរាគេហិ រត្តា។ អត្តនិច្ចាទិគាហកា ន ទក្ខន្តិ ន បស្សិស្សន្តិ។

៨. សហំបតិ កិរ “នស្សតិ វត ភោ លោកោ”តិ ឥមំ សទ្ទំ តថា និច្ឆារេតិ, យថា ទសសហស្សិលោកធាតុព្រហ្មានោ សុត្វា សន្និបតីសុ។ បញ្ញាមយេ អក្ខិម្ហិ សន្តានានុសយិតវសេន អប្បំ បរិត្តំ រាគាទិរជំ ឯតេសំ, ឯវំសភាវាតិ **អប្បរជក្ខជាតិកា**។ **អស្សវនតា**តិ អស្សវនតាយ។

សមលេហិ សត្ថារេហិ។ **អបាបុរេត**ន្តិ វិវរ ឯតំ។ **អមតស្ស ទ្វារ**ន្តិ អរិយមគ្គំ, ចតុសច្ចធម្មំ វា។ វិជ្ជត្តយចតុមគ្គញាណេហិ បុនប្បុនំ **ពុទ្ធំ** បដិវិទ្ធំ។ **សេលេ**តិ សិលាមយេ។ វិគតរជត្តា សុខទស្សនយោគ្គេ ឥតោ ច ឯត្តោ ច

អាគន្ធា យថា ឋិតោ ចក្ខុមា បុរិសោ សមន្តតោ ជនតំ បស្សេយ្យ។ ត្វម្បិ **សុមេធ** សុន្ទរបញ្ញ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណាធិគមាយ **សមន្តចក្ខុ**។ សព្ពកិលេសសង្គាមានំ វិជិតត្តា **វិជិតសង្គាម**។ ជាតិកន្តារាទិនិត្ថរណត្ថំ វេនេយ្យជនសត្ថវាហនសមត្ថតាយ **សត្ថវាហ**។ កាមច្ឆន្ទឥណស្ស អភាវតោ **អណណ**។

៩. ពុទ្ធចក្ខុនា ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តញាណេន ច អាសយានុសយញាណេន ច។ ឥមេសញ្ហិ ទ្វិន្នំ ញាណានំ “ពុទ្ធចក្ខូ”តិ នាមំ។ **ឧប្បលិនិយ**ន្តិ ឧប្បលវនេ។ ឯវំ សេសេសុបិ ។ **អន្តោ និមុគ្គបោសីនី**តិ យានិ អន្តោ និមុគ្គានេវ បោសិយន្តិ, តត្ថ យានិ **ឧទកំ អច្ចុគ្គម្ម ឋិតានិ**, តានិ សូរិយរំសិសម្ផស្សំ អាគមយមានានិ ឋិតានិ អជ្ជ បុប្ផនកានិ។ យានិ **សមោទកំ ឋិតានិ**, តានិ ស្វេ បុប្ផនកានិ។ យានិ ឧទកានុគ្គតានិ, តានិ តតិយទិវសេ បុប្ផនកានិ។ ឧទកា បន អនុគ្គតានិ អញ្ញានិបិ សរោគឧប្បលាទីនិ នាម ហោន្តិ។ យានិ នេវ បុប្ផិស្សន្តិ មច្ឆកច្ឆបភក្ខានេវ ភវិស្សន្តិ, តានិ បាឡិនារូឡ្ហានិ, អាហរិត្វា បន ទីបេតព្ពានិ។ ឯតេហិ ឧគ្ឃដិតញ្ញូ វិបញ្ចិតញ្ញូ នេយ្យោ បទបរមោតិ ចត្តារោ បុគ្គលា យោជេតព្ពា។ **បច្ចភាសី**តិ បតិ អភាសិ។

អបារុតាតិ វិវដា។ បច្ឆិមស្ស បទទ្វយស្ស អយមត្ថោ។ អហញ្ហិ អត្តនោ បគុណំ សុប្បវត្តម្បិ ឥមំ បណីតំ ឧត្តមំ ធម្មំ កាយវាចាកិលមថសញ្ញី ហុត្វា នាភាសិ។

ព្រហ្មយាចនកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បញ្ចវគ្គិយកថាវណ្ណនា

១០. ឥទានិ បន សព្ពោ ជនោ សទ្ធាភាជនំ ឧបនេតុ, បូរេស្សាមិ នេសំ សង្កប្បន្តិ។ **អប្បរជក្ខជាតិកោ**តិ សមាបត្តិយា វិក្ខម្ភិតកិលេសត្តា និក្កិលេសជាតិកោ។ **អាជានិស្សតី**តិ ថេ ន និដ្ឋានមកំសុ ធម្មសង្គាហកា តេ វិនយកុមញ្ញា, អហំ ទេសេយ្យំ បដិវិជ្ឈិស្សតីតិ អធិប្បាយោ, “មុទ្ធាបិ តស្ស វិបតេយ្យា”តិ (អ. និ. ៨.១១; បារា. ២) ឯត្ថ វិយ អភូតបរិកប្បោ កិរេសោ។ លោកេ តស្ស អធិមុត្តភាវទីបនត្ថញ្ហិ ឥទំ វចនំ អត្តនោ តទុបទេសេន អវិទិតភាវទីបនត្ថំ។ តស្ស អនន្តោវាសិកភាវទីបនត្ថន្តិ ឯវមាទីនិ បនេត្ថ បយោជនានិ។ **ភគវតោបិ ខោ ញាណ**ន្តិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ តស្ស មរណារម្មណំ ឧប្បជ្ជិ។ តេន តតោ បុព្ពេ តស្ស សតិ ធម្មទេសនាយ ខិប្បំ ជាននភាវារម្មណន្តិ ទីបេតិ។ បរោបទេសតោ អជានិត្វា បច្ចក្ខតោ មរណសច្ឆិកិរិយម្បិ ទស្សេតិ។ ពុទ្ធានម្បិ អនេកញាណសមោធានាភាវតោ សុវុត្តមេតំ។ ចិត្តបុព្ពិកា ហិ ចិត្តប្បវត្តិ, អញ្ញថា នវសត្តបាតុភាវប្បសង្គោ។ សព្ពធម្មានំ ឯកតោ គហណេ វិរុទ្ធកាលានំ ឯកតោ ជាននប្បសង្គោ។ តតោ ឯកញាណស្ស វិតថភាវប្បត្តិ ទោសោ, តស្មា សព្ពស្ស វិនានេកញាណសមោធានំ អាបជ្ជិតធម្មេសុ អប្បដិហតញាណវន្តត្តា បន សព្ពញ្ញូ ឯវ ភគវាតិ វេទិតព្ពំ, ន សព្ពកាលំ ឯកតោ។ អាឡារាទីនំ មរណាជាននតោតិ ចេ? ន, តស្ស ជាននេន បុថុជ្ជនស្សាបិ សព្ពញ្ញុតាបត្តិប្បសង្គតោ។ យទាភាវេន យទាភាវោ តព្ភាវេន តស្សាភាវប្បសង្គោ លោកេ សិទ្ធោតិ។ “ភគវតោបិ ខោ ញាណំ ឧទបាទី”តិ វចនតោ តស្ស មរណជាននំ សិទ្ធន្តិ កត្វា ភវំ មតេនេវ ភគវា សព្ពញ្ញូតិ សិទ្ធំ ន ទេវតារោចនតោ បុព្ពេ អជាននតោតិ ចេ? ន, វិសេសំ បរិគ្គហេត្វា អន្តរា បជាននតោ, ទេវតាយ សព្ពញ្ញុភាវប្បត្តិទោសតោ ច។ ន ហិ សោ កស្សចិ វចនេន អញ្ញាសីតិ។

អបិច កិមិទំ តត្ថ ជាននំ នាម តទារម្មណញាណុប្បត្តីតិ ចេ? ន, លោកេ សព្ពញ្ញុនោ អច្ចន្តាភាវប្បសង្គតោ។ សាធិកា ហិ មយា ឯកញាណក្ខណេ សព្ពំ ញាណំ, តទព្ពេសញ្ច តទញ្ញាណានុប្បត្តិ។ អបិច សព្ពញ្ញុនោ សព្ពធម្មវិសយេ ញាណបច្ចុបដ្ឋានសិទ្ធិ តស្ស ញាណស្ស អត្តនាវ អត្តនោ អវិសយោតិ ចេ? ន, ហេតុនិទស្សនានុប្បត្តិតោ។ អបិច “ភគវតោបិ ខោ ញាណំ ឧទបាទី”តិ ឯត្ថ វិសេសវចនំ អត្ថិ។ យេន ទេវតារោចនុត្តរកាលមេវ ភគវតោ ញាណំ ឧទបាទីតិ បញ្ញាយតិ។ ន ហិ វចនបុព្ពាបរិយភាវមត្តេន តទត្ថបុព្ពាបរិយតា ហោតិ, តស្មា អយុត្តមេតំ។ **អភិទោសកាលង្កតោ**តិ បឋមយាមេ កាលង្កតោ។ “មជ្ឈិមយាមេ”តិបិ វទន្តិ។ ឧភយត្ថាបិ មហាជានិយោ។ សត្តទិវសព្ភន្តរេ, ឯកទិវសព្ភន្តរេ ច បត្តព្ពមគ្គផលតោ បរិហីនត្តា មហតី ជានិ អស្សាតិ **មហាជានិ**។ តេសុ ហិ ទ្វីសុ អាឡារោ អាកិញ្ចញ្ញាយតនភវេ និព្ពត្តោ, ឧទកោ ភវគ្គេ, តស្មា នេសំ ធម្មទេសនាយ អក្ខណេ និព្ពត្តភាវំ សន្ធាយ ភគវា ឯវំ ចិន្តេសិ, ន ឥតោ មនុស្សលោកតោ ចុតិភាវំ សន្ធាយាតិ វេទិតព្ពំ។ អពុទ្ធវេនេយ្យតញ្ច សន្ធាយាតិ នោ តក្កោ, អញ្ញថា អនិដ្ឋប្បសង្គោតិ អាចរិយោ។

ពោធិសត្តស្ស ជាតកកាលេ សុបិនបដិគ្គាហកា ចេវ លក្ខណបរិគ្គាហកា ច អដ្ឋ ព្រាហ្មណា។ តេសុ តយោ ទ្វិធា ព្យាករិំសុ “ឥមេហិ លក្ខណេហិ សមន្នាគតោ អគារំ អជ្ឈាវសន្តោ រាជា ហោតិ ចក្កវត្តិ, បព្ពជន្តោ ពុទ្ធោ”តិ។ បញ្ច ព្រាហ្មណា “អគារេ ន តិដ្ឋតិ, ពុទ្ធោវ ហោតី”តិ ឯកំសព្យាករណាវ អហេសុំ។ តេសុ បុរិមា តយោ យថាមន្តបារំ គតា។ ឥមេ បន មន្តបារំ អតិក្កមន្តា អត្តនា លទ្ធំ បុញ្ញមហត្តំ វិស្សជ្ជេត្វា ពោធិសត្តំ ឧទ្ទិស្ស

បុរេតរមេវ បព្ពជឹសុ។ តមេ សន្ធាយ វុត្តំ “**បញ្ចវគ្គិយា**”តិ។ “តេសំ បុត្តា”តិបិ វទន្តិ, តំ **អដ្ឋកថាយំ** បដិក្ខិត្តំ។ កស្មា បនេត្ថ ភគវា “ពហូបការា ខោ មេ”តិ ចិន្តេសិ។ កឹ ឧបការកានំ ឯវ ឯស ធម្មំ ទេសេតិ, ឥតរេសំ ន ទេសេតីតិ? នោ ន ទេសេតិ។ ឧបការានុស្សរណមត្តកេនេវ វុត្តន្តិ អដ្ឋកថានយោ។ អត្តនោ កតញ្ញុកតវេទិភាវប្បកាសនត្ថំ, កតញ្ញុតាទិបសំសនត្ថំ, បរេសញ្ច កតញ្ញុភាវាទិនិយោជនត្ថំ, ខិប្បជាននប្បសង្គនិវារណត្ថំ។

១១. អន្តរា ច គយំ អន្តរា ច ពោធិន្តិ គយាយ ច ពោធិយា ច មជ្ឈេ តិគាវុតន្តរេ ឋានេ។ ពោធិមណ្ឌតោ ហិ គយា តីណិ គាវុតានិ។ ពារាណសិនគរំ អដ្ឋារស យោជនានិ។ ឧបកោ បន ពោធិមណ្ឌស្ស ច គយាយ ច អន្តរេ ភគវន្តំ អទ្ទស។ **អន្តរា**-សទ្ទេន បន យុត្តត្តា ឧបយោគវចនំ កតំ។ ឦទិសេសុ ច ឋានេសុ អក្ខរចិន្តកា ឯកមេវ អន្តរាសទ្ទំ បយុជ្ជន្តិ, សោ ទុតិយបទេបិ យោជេតព្ពោ។ អយោជិយមានេ បន ឧបយោគវចនំ ន បាបុណាតិ។ ឥធ បន យោជេត្វាវ វុត្តោតិ។

សព្ពាភិភូតិ សព្ពំ តេភូមកធម្មំ អភិភវិត្វា ឋិតោ។ **តណ្ហក្ខយេ**តិ និព្ពានេ។ **វិមុត្តោ**តិ អារម្មណតោ វិមុត្តោ។ **នត្ថិ មេ បដិបុគ្គលោ**តិ មយ្ហំ បដិបុគ្គលោ នាម នត្ថិ, អសទិសោតិ អត្ថោ, មម សព្ពញ្ញុភាវេ ទោសំ ទស្សេត្វា លោកេ ឋាតុំ អសមត្ថតាយ មម បច្ចត្ថិកបុគ្គលោ វា នត្ថីតិ អត្ថោ។ **អាហញ្ញំ អមតទុន្ទុភិ**ន្តិ ធម្មចក្កបដិលាភាយ អមតភេរិំ បហរិស្សាមីតិ គច្ឆាមិ។

អរហសិ អនន្តជិនោ ភវិតុំ យុត្តោ ត្វន្តិ អត្ថោ។ ឥទម្បិ អត្តនោ សត្ថនាមំ។ **ហុបេយ្យាសី**តិ អាវុសោ ឯវម្បិ នាម ភវេយ្យ។ **បក្កាមី**តិ **វង្កហារជនបទំ** នាម អគមាសិ។ ភគវាបិ “តត្ថ តស្ស មិគលុទ្ទកស្ស ធីតុយា ចាបាយ ឧក្កណ្ឋិត្វា បុន អាគន្ត្វា អនាគាមី អយំ ភវិស្សតី”តិ ឧបនិស្សយសម្បត្តិំ ទិស្វា តេន សទ្ធឹ អាលបិ។ សោ ច តថេវាគន្ត្វា បព្ពជិត្វា អនាគាមី ហុត្វា អនុក្កមេន កាលំ កត្វា អវិហេសុ ឧប្បជ្ជិត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។

១២. សណ្ឋបេសុន្តិ កតិកំ អកំសុ។ **បធានវិព្ភន្តោ**តិ បធានតោ ភដ្ឋោ បរិហីនោ។ “អភិជានាថ នុ ភាសិតមេត”ន្តិ, “វាចំ ភាសិតមេវ”ន្តិ ច ឯវរូបំ កញ្ចិ វចនភេទំ អកាសីតិ អធិប្បាយោ។ **ភគវន្តំ សុស្សូសឹសូ**តិ ភគវតោ វចនំ សោតុកាមា អហេសុំ។ **អញ្ញា**តិ អញ្ញាយ, ជានិតុន្តិ អត្ថោ។

១៣. អថ កិមត្ថំ អាមន្តេសីតិ? តតោបិ សុដ្ឋុតរំ បដិជាននត្ថំ, ធម្មស្ស អភិភាវិយទុល្លភភាវទីបនត្ថំ, អក្ខរវិក្ខេបនិវារណត្ថញ្ច។ តត្ថ **ទ្វេមេ**តិ អន្តទ្វយវចនំ អញ្ញេសម្បិ តទន្តោគធភាវតោ។ អបិច យោជនាវសេន។ តណ្ហាអវិជ្ជាតិ ហិ សំសារប្បវត្តិយា សីសភូតា ទ្វេ កិលេសា។ តេ ច សមថវិបស្សនានំ បដិបក្ខភូតត្តា **អន្តា** នាម។ តេសុ តណ្ហាវសេន កាមសុខល្លិកានុយោគំ ភជន្តោ សមថំ បរិហាបេតិ ពាលោ, តថា អវិជ្ជាវសេន អត្តកិលមថានុយោគំ ភជន្តោ គច្ឆន្តោ វិបស្សនន្តិ ន សក្កា ឧភោ ទ្វេ អន្តេ អប្បហាយ អមតំ អធិគន្តុន្តិ ឯវំ វុត្តា។ អបិច លីនុទ្ធច្ចបហានទស្សនមេតំ។ លីនោ ហិ និក្ខិត្តវីរិយារម្ភោ កាមសុខញ្ច ភជតិ, ឥតរោ អច្ចារទ្ធវីរិយោ អត្តកិលមថំ។ ឧភោបិ តេ វីរិយសមតាយ បដិបក្ខត្តា អន្តា នាម។ អបិច តិស្សោ សាសនេ បដិបទា វុត្តា អាគាឡ្ហា, និជ្ឈាមា, មជ្ឈិមា ច។ តត្ថ **អាគាឡ្ហា** “បាណាតិបាតី ហោតិ, នត្ថិ កាមេសុ ទោសោ”តិ ឯវមាទិកា។ **និជ្ឈាមា** “អចេលកោ ហោតិ, មុត្តាចារោ”តិ ឯវមាទិកា, **មជ្ឈិមា** “អយមេវ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ”តិ ឯវមាទិកា។ តត្ថ កាមសុខល្លិកានុយោគោ អាគាឡ្ហា នាម បដិបទា ហោតិ សព្ពាកុសលមូលត្តា។ អត្តកិលមថានុយោគោ និជ្ឈាមា នាម អត្តជ្ឈាបនតោ។ ឧភោបេតេ មជ្ឈិមាយ បដិបទាយ បដិបក្ខភូតត្តា អន្តា នាម, តស្មា ឥមេវ សន្ធាយ ទ្វេមេតិ។ កិមត្ថំ ភគវា “បព្ពជិតេន ន សេវិតព្ពា”តិ បព្ពជិតេ ឯវ អធិករោតិ, ន គហដ្ឋេតិ? បព្ពជិតានំ តទធិមុត្តត្តា, សុខបរិវជ្ជនសមត្ថតាយ, តទធិកតត្តា ច បព្ពជិតា ឯត្ថ អធិកតា, ន គហដ្ឋា។ យទិ ឯវំ កិមត្ថំ កាមសុខល្លិកានុយោគមាហ, ននុ តេ បកតិយាបិ កាមបរិច្ចាគំ កត្វា តំ និស្សរណត្ថំ បព្ពជិតាតិ? ន, តេសំ អន្តទ្វយនិស្សិតត្តា។ តេ ហិ ឥធ លោកេ កាមេន វិសុទ្ធិមិច្ឆន្តិ អត្តកិលមថានុយោគមនុយុត្តា តស្សេវ តបស្ស ផលេន បេច្ច ទិព្ពេ កាមេ អាសីសមានា ទឡ្ហតរំ កាមសុខល្លិកានុយោគមនុយុត្តាតិ វេទិតព្ពា ។ អន្តន្តោ បន ឥធ កុច្ឆិតដ្ឋេន វេទិតព្ពោ “អន្តមិទំ, ភិក្ខវេ, ជីវិកានំ, យទិទំ បិណ្ឌោល្យ”ន្តិអាទីសុ (ឥតិវុ. ៩១; សំ. និ. ៣.៨០) វិយ។

យោ ចាយំ កាមេសុ កាមសុខល្លិកានុយោគោតិ ឯត្ថ **កាមេសូ**តិ វត្ថុកាមោ អធិប្បេតោ, ទុតិយោ កិលេសកាមោ ។ តំសម្បយុត្តសុខមេត្ថ កាមសុខំ នាម។ តេន វិបាកសុខស្ស និវត្តនភាវំ ទីបេតីតិ។ **អល្លីយនំ** នាម តទភិនន្ទនា។ **អនុយោគោ** នាម ភាវន្តរេ តទនុយោគបត្ថនា។ ហានភាគិយករត្តា កុសលបក្ខស្ស, ហីនបុគ្គលភាវិតត្តា, ហីនធាតុបភវត្តា ច លាមកដ្ឋេន **ហីនោ**។ គាមនិវាសិសត្តធម្មត្តា **គម្មោ**។ បុថុជ្ជនសាធារណត្តា **បោថុជ្ជនិកោ**។ **អនរិយោ**តិ អរិយានំ អនធិប្បេតត្តា, អរិយធម្មបដិបក្ខត្តា, អនរិយករត្តា, អនរិយធម្មត្តា, អនរិយាចិណ្ណត្តា ច វេទិតព្ពោ។ អនត្ថសង្ខាតសំសារភយាវហត្តា, អនត្ថផលនិព្ពត្តកត្តា ច

អនត្ថសំហិតោ។ អត្តនោ កេវលំ ខេទូបគមោ អត្តកិលមថោ នាម។ សោ ទិដ្ឋិគតបុព្ពកត្តតបានុក្កមកិរិយាវិសេសំ និស្សាយ បវត្តតិ, តស្ស ទិដ្ឋិវសេន អនុយោគោ **អត្តកិលមថានុយោគោ** នាម។ អត្តវិយោគវិត្តាបរិស្សមត្តា, អនុបាយបវត្តត្តា សម្បជ្ជមានោ មិគយោនិគោយោនិកុក្កុរយោនិសូករយោនីសុ បាតាយតិ។ វិបច្ចមានោ នរកំ នេតីតិ អនត្ថសំហិតោ។ **ឯតេ ត្វា**តិ ឯតេ តុ។ **តថាគតេនា**តិ អត្តានំ អវិតថាគមនំ អាវិករោតិ, តេនេតំ ទស្សេតិ "ន មយា បរិវិតក្កិតមត្តេន វិតក្កិតា, កិន្តុ មយា តថាគតេនេវ សតា អភិសម្ពោធិញាណេន អភិសម្ពុទ្ធោ"តិ។ **ចក្ខុករណី**តិអាទីហិ បន តមេវ បដិបទំ ថោមេតិ។ ភេសជ្ជំ អាតុរស្ស វិយ "ចក្ខុករណី"តិ តមិនា ញាណចក្ខុវិសោធនំ វុត្តំ។ **ញាណករណី**តិ តមិនា អន្ធការវិធមនំ វុត្តំ។ **ឧបសមាយា**តិ កិលេសបរិឡាហបដិប្បស្សទ្ធិ វុត្តា។ **អភិញ្ញាយា**តិ សច្ចបដិវេធនំ វុត្តំ។ **សម្ពោធាយា**តិ សច្ចបដិវិជ្ឈនំ វុត្តំ។ **និព្ពានាយា**តិ សោបាទិសេសនិព្ពានធាតុយា អនុបាទិសេសនិព្ពានធាតុយាតិ ឯវំ យថាសម្ភវំ យោជេត្វា កថេតព្ពំ។

១៤. កស្មា បនេត្ថ ភគវា អញ្ញត្ថ វិយ អនុបុព្ពី កថំ អកថេត្វា បឋមមេវ អសេវិតព្ពមន្តទ្វយំ វត្វា មជ្ឈិមបដិបទំ ទេសេសីតិ? អត្តាទិមិច្ឆាភិមាននិវារណត្ថំ, កុម្មគ្គបដិបត្តិនិវារណត្ថញ្ច អន្តទ្វយវជ្ជនំ វត្វា អត្តនោ វិសេសាធិគមទីបនេនយេន អពាហុល្លិកាទិភាវទស្សនត្ថំ, តេសញ្ច មជ្ឈិមបដិបទាទីបនេន តត្ថ អនុយោជនត្ថំ បច្ឆា សម្មាបដិបទំ ទេសេសិ, តតោ តស្ស មជ្ឈិមបដិបទាសង្ខាតស្ស អរិយមគ្គស្ស វិសយទស្សនត្ថំ ចតុសច្ចធម្មំ សង្ខេបវិត្ថារវសេន ទេសេតុកាមោ **"ឥទំ ខោ បន, ភិក្ខវេ, ទុក្ខ"**ន្តិអាទិមាហ, អយមេត្ថ អនុសន្ធិ។ "ឥទំ ទុក្ខំ អរិយសច្ចន្តិ មេ, ភិក្ខវេ"តិអាទិ សុត្តានុសន្ធិបកអាសនត្ថំ អយមនុក្កមោ វេទិតព្ពោ។ យថាវុត្តំ បដិបទំ សុត្វា កិរ កោណ្ឌញ្ញោ អាហ "កថំ ភគវតា វុត្តបដិបទាយ ឧប្បត្តិ សិយា។ អយញ្ហិ បដិបទា កិលេសានំ អនុប្បត្តិយា សតិ សម្ភវតិ, ន អញ្ញថា។ កិលេសានញ្ច យទិ លោភតោ ឧប្បត្តិ ឧប្បិបាសានំ វិយ, តទាសេវនាយ អនុប្បត្តិ សិយា, តទវត្ថុស្ស វា តេសំ ឧប្បត្តិ។ តទវត្ថុវិបរីតកាយកិលមថាសេវនាយ អនុប្បត្តិ សិយា។ ឧភោបេតា ភគវតា 'អន្តា'តិ វុត្តា, តស្មា កថំ បនេតិស្សាយ សម្មាបដិបទាយ ឧប្បត្តិ សម្ភវេយ្យា"តិ។ ភគវា អាហ អនុបាយាសេវនតោ។ កថន្តិ ចេ? –

"សំសារមូលតោ ញាណំ, តញ្ច ញាណា បហិយ្យតិ;
ជីវិតេ សតិ តំ ហោតិ, តញ្ច ជីវិតសាធនេ។

"តស្មា ញាណាយ មេធាវី, រក្ខេ ជីវិតមត្តនោ;
ញាណសាធនភូតញ្ច, សីលញ្ច បរិបាលយេ។

"ជីវិតញ្ច យថា លោកេ, ភិន្នេ កាយេ ន វិជ្ជតិ;
តថេវ ភិន្នសីលស្ស, នត្ថិ ញាណស្ស សម្ភវោ។

"តស្មា អាយុញ្ច សីលញ្ច, ញាណត្ថំ រក្ខតា សតា;
សេវិតព្ពា ន កាមាបិ, នាបិ កាយវិនាសនា។

"កាមេសុ គេធមុបគម្ម ហិនោ គម្មញ្ច,
អជ្ឈុទ្ធនោ កិលមថំ គមុបេតិ មូឡ្ហោ;
យោ មជ្ឈិមំ បដិបទំ បរមំ ឧបេតិ,
សោ ខិប្បមេវ លភតេ បរមំ វិមោក្ខ"ន្តិ។

សុត្វា តទេតំ សុគតស្ស វាក្យំ,
បញ្ញំ មុនី សោ សុតជំ លភិត្វា;
ចិន្តាមយំ ញាណ បវេសមានោ,
ឧច្ឆិន្ទយំ បញ្ចមិមំ អបុច្ឆិ។

"និព្ពេធបទដ្ឋានំ បហាយ ឃោរំ,
តបំ កថមិវាតិ សោ ត្វំ;
ព្រូហិ តទេវ ហោតិ ភិក្ខុ ចរ,
វិរាគមុបយាតិ ច ទុក្ខសច្ចស្ស;
ទស្សនេនេវ ទុក្ខានុភវនា,
តម្ហិ ទោសស្ស បច្ចយោ"តិ។

សុត្វាវ កោណ្ឌញ្ញោ មុនិវចនំ,
វុឌ្ឍាយ ហដ្ឋោ សហសា អវោច;
“ឧទាហរ ត្វំ ភគវា មមេតំ,
ភិក្ខុ យថា បស្សតិ ទុក្ខសច្ច”ន្តិ។

ចិន្តាមយិស្ស បញ្ញាបរិបុណ្ណា ភាវនាមយិបញ្ញាសម្បត្តិ ជានិតព្ពា ឥមេហិ ឥតិ ភគវា សុត្តមិទមាហាតិ កិរ។ កស្មា ភគវា កោណ្ឌញ្ញស្ស បុរិមមេវ សច្ចទេសនំ អវឌ្ឍេត្វា អត្តនោ អធិគតក្កមមាហាតិ? នាហំ កស្សចិ អាគមំ ទេសេមិ, អបិច ខោ សយមេវ ឯវមធិគតោម្ហីតិ ទស្សនត្ថំ។ តត្ថ “បុព្ពេ អននុស្សុតេសុ ធម្មេសូ”តិ ឥមិនា ឥទំ អត្ថទ្វយំ ទស្សេតិ, ន មយា អាឡារតោ, ឧទកតោ វា អយំ ធម្មោ សុតោ, កិន្តុ បុព្ពេ អននុស្សុតេស្វេវ ញាណំ មេ ឧទបាទីតិ មជ្ឈិមាយ បដិបទាយ អានុភាវំ បកាសេតិ។ អបិច យស្មា ឯវំ បដិបន្នោ វិនាបិ បរោបទេសេន អរិយសច្ចានិ បស្សតិ, តស្មា កថំ តុម្ហេវ មមាបទេសេន ន បស្សថាតិ។

១៥. **ចក្ខុ**ន្តិអាទីនិ បញ្ច បទានិ ញាណវេវចនានេវ។ ញាណញ្ហិ សច្ចានំ អាលោចនតោ ចក្ខុភូតត្ថ ជាននតោ **ញាណំ**។ បការេហិ ជាននតោ **បញ្ញា**។ កិលេសវិទារណតោ, វិជ្ឈនតោ ច **វិជ្ជា**។ សច្ចច្ឆាទកតម វិនាសនតោ, តេសំ គតិកោដិបកាសនតោ **អាលោកោ**តិ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ បឋមេន បរិវដ្ដេន សច្ចានំ អញ្ញមញ្ញំ អសង្ករតោ ឋបនបញ្ញំ ទស្សេតិ, ទុតិយេន តេសំ កត្តព្ពាការបរិច្ឆិន្នបញ្ញំ, តតិយេន សច្ចេសុ ញាណកិច្ច សន្និដ្ឋានំ ទស្សេតិ។

១៦. **យាវកីវញ្ចា**តិ ទ្វីហិ បទេហិ យាវតច្ចេវ វុត្តំ ហោតិ “ឥតិ ចិត្តមនោ”តិអាទិ វិយ។ រាគាទីហិ អកុប្បតាយ **អកុប្បា វិមុត្តិ**។ **វេយ្យាករណ**ន្តិ ធម្មទេសនា។ សា ហិ ធម្មានំ ព្យាករណតោ បកាសនតោ “វេយ្យាករណ”ន្តិ វុច្ចតិ។ **វិរជំ វីតមល**ន្តិ ឯត្ថ វិរជំ វិសមហេតុវាទវិគមតោ។ វីតមលំ អហេតុកវាទវិគមតោ។ វិរជំ សស្សតទិដ្ឋិប្បហានតោ។ វីតមលំ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិប្បហានតោ។ វិរជំ បរិយុដ្ឋានប្បហានតោ។ វីតមលំ អនុសយប្បហានតោ។ **ធម្មចក្ខុ**ន្តិ ធម្មមគ្គទស្សនំ, ន តត្ថ សត្តោ វា ជីវោ វា ការកោ វា វេទកោ វាតិ, តេនេវាហ “**យំ កិញ្ចិ សមុទយធម្មំ, សព្ពន្តំ និរោធធម្ម**”ន្តិ។ ឥទញ្ហិ តស្ស ធម្មចក្ខុស្ស ឧប្បត្តិអាការទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ តញ្ហិ និរោធំ អារម្មណំ កត្វា កិច្ចវសេន ឯវំ សង្ខតំ បដិវិជ្ឈន្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

១៧. **ធម្មចក្ក**ន្តិ ឯត្ថ ទេសនាញាណំ អធិប្បេតំ, បដិវេធញាណញ្ច លព្ភតេវ។ ឯត្ថ កិមត្ថំ ទេវា សទ្ទ មនុស្សាវេសុន្តិ? នានាទិដ្ឋិគតន្ធការវិធមនតោ លទ្ធាលោកត្តា, អបាយភយសមតិក្កមនតោ អស្សាសំ បត្តត្តា, ទេវកាយវិមានទស្សនតោ បីតិបាមោជ្ជចលិតត្តា ចាតិ ឯវមាទីនេត្ថ ការណានិ វទន្តិ។ បថវិកម្បនមហាសទ្ទ បាតុភាវោ ច ធម្មតាវសេនេវ ហោតីតិ ឯកេ។ ទេវតានំ កីឡិតុកាមតាយ បថវិកម្បោ។ ពហុនោ ទេវសង្ឃស្ស សន្និបាតតោ, ភគវតោ សរីរប្បភាជាលវិសជ្ជនតោ ចាតិ ឯកច្ចេ។

១៨. បព្ពជ្ជូបសម្បទាវិសេសន្តិ អត្ថោ។ តត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទោ តស្ស ឯហិភិក្ខូបសម្បទាបដិលាភនិមិត្តវចន បរិយោសានទស្សនោ។ តទវសានោ ហិ តស្ស ភិក្ខុភាវោ។ **ស្វាក្ខាតោ**តិអាទិ “ឯហី”តិ អាមន្តនាយ បយោជន ទស្សនវចនំ។ “ឯហិភិក្ខូ”តិ ភគវា អវោច “ស្វាក្ខាតោ ធម្មោ ចរ…បេ…. កិរិយាយា”តិ ច អវោចាតិ បទសម្ពន្ធោ។ តត្ថ **ចរ ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ អវសិដ្ឋំ មគ្គត្តយព្រហ្មចរិយំ សមធិគច្ឆ។ កិមត្ថំ? សម្មា ទុក្ខស្សន្តកិរិយាយាតិ អត្ថោ។ “ឯហិភិក្ខូ”តិ ឥមិនា ភគវតោ វចនេន និប្ផន្នត្តា ការណូបចារេន “**ឯហិភិក្ខូបសម្បទា**”តិ វុត្តា។ សាវ តស្សាយស្មតោ យាវជីវំ ឧបសម្បទា អហោសីតិ អត្ថោ។ តេន តស្សា ឧបសម្បទាយ សិក្ខាបច្ចក្ខាតាទិនា វិច្ឆេទា វា តទញ្ញាយ ឧបសម្បទាយ កិច្ចំ វា នត្ថីតិ ឥទមត្ថទ្វយំ **អដ្ឋកថាយំ** ទស្សេតិ។ អដ្ឋន្នម្បិ ឧបសម្បទានំ ឯហិភិក្ខុឱវាទបដិគ្គហណបញ្ហព្យាករណគរុធម្មបដិគ្គហណូបសម្បទានំ ចតុន្នំ អញ្ញតរាយ ឧបសម្បន្នស្ស អន្តរា វិច្ឆេទោ វា តទញ្ញូបសម្បទាយ កិច្ចំ វា នត្ថិ, ឥតរស្សត្ថីតិ។ និកាយន្តរិកា បនាហុ “ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធានំ និយាមោក្កន្តិសង្ខាតាយ ឧបសម្បទាយ ញត្តិចតុត្ថកម្មូបសម្បទញ្ច ទសវគ្គបញ្ចវគ្គករណីយវសេន ទ្វិធា ភិន្ទិត្វា ទសវិធោបសម្បទា”តិ។ កា បនេត្ថ អត្ថតោ ឧបសម្បទា នាមាតិ? តទធិគតកិរិយាវសេន និព្ពត្តិយា អសេក្ខា តទធិវាសនចេតនាយ បរិភាវិតបញ្ចក្ខន្ធិកា អជ្ឈត្តសន្តតិ។ កា បនេត្ថ បរិភាវនា នាម? តព្ពិបក្ខធម្មជ្ឈាចារវិរុទ្ធភាវោ, តស្ស បត្តិយា តាយ បរិភាវនាយ វសេន កត្ថចិ “**សមន្នាគតោ**”តិ វុច្ចតិ។ យថាហ “លោភេន សមន្នាគតោ, ភិក្ខវេ, អភព្ពោ ចត្តារិ សតិបដ្ឋានានិ ភាវេតុ”ន្តិអាទិ។ ឯត្ថាហុ និកាយន្តរិកា “យថាវុត្តាយ ឧបសម្បទាយ បត្តិសង្ខាតោ ចិត្តវិប្បយុត្តោ សង្ខារក្ខន្ធបរិយាបន្នោ ធម្មោ អត្ថិ, តស្ស សន្តតិវសេន បុព្ពាបរិយំ ឧប្បជ្ជមានស្ស យាវ អវិច្ឆេទោ, តាវ ឧបសម្បន្នោតិ, អញ្ញថា តតោ ធម្មន្តរុប្បត្តិក្ខណេ តស្ស ឧបសម្បន្នស្ស អនុបសម្បន្នភាវប្បសង្គោ អាបជ្ជតី”តិ។ តេ វត្តព្ពា “សុត្តំ អាហរថា”តិ។ តេ ចេ វទេយ្យុំ “យោ តេសំ ទសន្នំ អសេក្ខានំ ធម្មានំ ឧបាទាយ

បដិលាភសមន្នាគមោ អរិយោ ហោតិ វិប្បហីនោតិ ឯវមាទីនិ នោ សុត្តានី”តិ។ ឯវំ សតិ អសន្តធម្មេហិ, បរសត្តេហិ ច សមន្នាគមទោសប្បសង្គោ នេសំ បាបុណាតិ។ កឹការណំ? សុត្តសម្ភវតោ។ យថាហ – “រាជា, ភិក្ខវេ, ចក្កវត្តី សត្តហិ រតនេហិ សមន្នាគតោ ហោតី”តិ (ទី. និ. ៣.១៩៩-២០០ អត្ថតោ សមានំ) វិត្ថារោ។ វសិភាវោ តត្ថ សមន្នាគតសទ្ទេន វុត្តោ។ តស្សហិតេសុ រតនេសុ វសិភាវោ កាមចារោ អត្ថីតិ ចេ? ឯត្ថ វសិភាវោ សមន្នាគមសទ្ទេន វុត្តោ, អញ្ញត្ថ បត្តិសង្ខាតោ, តំ ធម្មន្តរន្តិ។ កិមេត្ថ វិសេសការណំ? នត្ថិ ច, តស្មា យថាវុត្តលក្ខណាវ ឧបសម្បទា។ អយមេវ នយោ បព្ពជ្ជាទីសុបិ នេតព្ពោ។

១៩. កិញ្ចាបិ វប្បត្ថេរស្ស បាដិបទទិវសេ…បេ…. អស្សជិត្ថេរស្ស ចតុត្ថិយន្តិ ឯវំ នានាទិវសេសុ បាដេក្កំ ធម្មចក្ខុំ ឧទបាទិ, តថាបិ ឱវាទសាមញ្ញេន វប្បភទ្ទិយានំ, មហានាមអស្សជីនញ្ចេត្ថ ឯកតោ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

២០. “រូបំ, ភិក្ខវេ, អនត្តា”តិ កិមត្ថំ អាទិតោវ អនត្តលក្ខណំ ទីបេតីតិ? តេសំ បុថុជ្ជនកាលេបិ ឥតរលក្ខណទ្វយស្ស បាកដត្តា។ តេ ហិ មនាបានំ កាមានំ អនិច្ចតាទស្សនេន សំវិគ្គា បព្ពជីសូតិ អនិច្ចលក្ខណំ តាវ នេសំ ឯកទេសេន បាកដំ, បព្ពជិតានញ្ច អត្តកិលមថានុយោគតោ កាយិកទុក្ខំ, តញ្ច មានសស្ស បច្ចយោតិ មានសិកទុក្ខញ្ច បាកដំ, តស្មា តទុភយំ វជ្ជេត្វា អនត្តលក្ខណមេវ ទីបេតុំ អារភិ។ តញ្ច ទីបេន្តោ ទុក្ខលក្ខណេនេវ ទីបេតុំ “**រូបញ្ច ហិទំ, ភិក្ខវេ, អត្តា អភវិស្ស**”តិអាទិមាហ។ កិមត្ថន្តិ? អនិច្ចលក្ខណតោបិ តេសំ ទុក្ខលក្ខណស្ស សុដ្ឋុតរំ បាកដត្តា។ តេសញ្ហិ អត្តកិលមថានុយោគមនុយុត្តត្តា, តប្បរាយណភាវតោ ច ទុក្ខលក្ខណំ សុដ្ឋុ បាកដំ, តស្មា តេន តាវ សុដ្ឋុ បាកដេន អនត្តលក្ខណំ ទីបេត្វា បុន តទេវ តទុភយេនាបិ ទីបេតុំ “តំ កឹ មញ្ញថ, ភិក្ខវេ, រូបំ និច្ចំ វា អនិច្ចំ វា”តិ វក្ខតិ។ **កល្លំ នុ**តិ យុត្តំ នុ។ **ឯតំ មមា**តិ តណ្ហាគ្គាហោ។ **ឯសោហមស្មី**តិ មានគ្គាហោ។ **ឯសោ មេ អត្តា**តិ ទិដ្ឋិគ្គាហោ។ តណ្ហាគ្គាហោ ចេត្ថ អដ្ឋសតតណ្ហាវិចរិតវសេន, មានគ្គាហោ នវវិធមានវសេន, ទិដ្ឋិគ្គាហោ ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិវសេន វេទិតព្ពោ។

បញ្ចវគ្គិយកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បព្ពជ្ជាកថាវណ្ណនា

២៥. យេន សមយេន ភគវា បញ្ចវគ្គិយេ បញ្ចមិយំ អរហត្តេ បតិដ្ឋាបេត្វា សត្តមិយំ **នាឡកត្ថេរស្ស** នាឡកបដិបទំ អាចិក្ខិត្វា ភទ្ទបទបុណ្ណមាយំ យសស្ស ឥន្ទ្រិយានំ បរិបក្កភាវំ ញត្វា តំ ឧទិក្ខន្តោ ពារាណសិយំ វិហាសិ, តេន សមយេន យសោ នាមាតិ សម្ពន្ធោ។ តស្ស កិរ ឧប្បត្តិតោ បដ្ឋាយ តស្ស កុលស្ស កិត្តិសទ្ទសង្ខាតោ, បរិជនសង្ខាតោ វា យសោ វិសេសតោ បវឌ្ឍតិ។ តេន តស្ស មាតាបិតរោ ឯវំ នាមមកំសុ។ “**សុខុមាលោ**”តិអាទិ កិមត្ថំ អាយស្មតា **ឧបាលិត្ថេរេន** វុត្តន្តិ? បច្ឆិមជនស្ស នេក្ខម្មេ សមុស្សាហនជននត្ថំ។ ឯវំ ឧត្តមភោគសមប្បិតានម្បិ ឧត្តមេសុ ភោគេសុ អប្បមត្តកេនាបិ អសុភនិមិត្តេន វិតជ្ជេត្វា កាលាកាលំ អគណេត្វា វិវេកាភិរតិយា មហន្តំ ភោគក្ខន្ធំ តិណំ វិយ បហាយ គេហតោ និក្ខមនា អហោសិ, កស្ស បនញ្ញស្ស ន សិយាតិ អធិប្បាយោ។ **សមង្គីភូតស្សា**តិ តេហិ ឯកត្តំ ឧបគតស្ស, អវិវិត្តស្សាតិ អត្ថោ។ **និទ្ទា ឱក្កមី**តិ មនាបេសុបិ វិសយេសុ បវត្តឹ និវារេត្វា តស្ស ចិត្តំ អតិក្កមិត្វា អភិភវិត្វា អត្តនោ វសំ ឧបនេសីតិ អត្ថោ។ **សព្ពរត្តិយោ ចា**តិ តយោបិ យាមេ។ តេន បរិជនស្ស វិការទស្សនេ ការណំ ទស្សេតិ។ រត្តិ-សទ្ទោ បនេត្ថ កាលេ សូរិយាភាវេ, យាមេ ច បវត្តតីតិ វិញ្ញេយ្យោ។ យាមេវិធ វិញ្ញេយ្យា តិចីវរវិប្បវាសេ ច។ **កច្ឆេ**តិ កច្ឆបស្សេ។ **កណ្ឋេ**តិ កណ្ឋស្ស ហេដ្ឋា។ មុទិង្គស្ស ហិ ឧបរិ កណ្ឋំ ឋបេត្វា សយន្តិយា កណ្ឋេ មុទិង្គំ អទ្ទសាតិ អត្ថោ។ **អាឡម្ពរ**ន្តិ បណវំ។ ឧភតោមុខស្ស តនុកា ទីឃា។ វិត្ថិន្នសមតលស្ស វាទិតស្ស ឯតំ អធិវចនំ។ **វិប្បលបន្តិយោ**តិ សុបិនទស្សនាទិវសេន អសម្ពន្ធបលាបំ វិប្បលបន្តិយោ។ **សុសានំ មញ្ញេ**តិ សុសានំ វិយ អទ្ទស សកំ បរិជនន្តិ សម្ពន្ធោ។ **អាទីនវោ**តិ អសុភភាវោ។ **និព្ពិទាយ ចិត្តំ សណ្ឋាតី**តិ វិមុច្ចិតុកាមតាសង្ខាតាយ ឧក្កណ្ឋាយ ចិត្តំ នមីតិ អត្ថោ។ **ឧទានំ ឧទានេសី**តិ “ឥតោ បដ្ឋាយ ឥមាហិ ឥត្ថីហិ សហ នាហំ ភវិស្សាមី”តិ អត្តមនវាចំ និច្ឆារេសិ។ ទ្វេ កិរ អាការា តស្ស បមាទសុត្តបរិជនទស្សនេ បាកដា ជាតា កិលេសានំ ពលវភាវោ, អសុភាការស្ស អតិឱឡារិកភាវោ ច។ ឯវំ សតិ ឱឡារិកតរេ ច អសុភាការេ កិលេសវសេនាយំ សព្ពោបិ លោកោ ឯត្ថ បីឡិតោ មុច្ឆិតោ។ អហោ កិលេសា ពលវតរាតិ ហិ បស្សតោ បស្សតោ តស្ស ទ្វេបិ តេ អាការា បាកដា ជាតា, យេនេវមវោចាតិ។

“សុវណ្ណបាទុកាយោ អារោហិត្វា”តិ ឯតេនស្ស និស្សង្គតាយ វិស្សដ្ឋគមនំ ទីបេតិ។ សោ ហិ ពលវសំវេគាភិតុន្នហទយត្តា បរិជនស្ស បពោធេ សតិបិ អត្តនោ គមននិវារណសមត្ថភាវំ អសហមានោ អត្តានំ តក្កេន្តោ វិស្សដ្ឋោ អគមាសិ។ **អមនុស្សា**តិ ទេវតា។ តា ហិ មនុស្សេហិ សុគតិបដិវេធញាណសណ្ឋានាទិគុណសាមញ្ញេន “អមនុស្សា”តិ វុច្ចន្តិ។ ន ហិ អសមានជាតិកា តិរច្ឆានាទយោ “អព្រាហ្មណា”តិ វា “អវសលា”តិ វា

វុច្ចន្តិ, កិន្តុ ជាតិសភាគតាយ ឯវំ វសលាទយោ “អព្រាហ្មណា”តិ វុច្ចន្តិ, ឯវំ មនុស្សេហិ កេនចិ អាការេន សភាគតាយ ទេវតា “អមនុស្សា”តិ វុត្តា។ អញ្ញថា មនុស្សា ន ហោន្តីតិ តិរច្ឆានគតាបិ “អមនុស្សា”តិ វត្តព្វា ភវេយ្យុំ។

២៦. វនគហនំ ទិស្វា “សុមុត្តោហំ នគរតោ”តិ បមុទិតត្តា ភគវតោ អវិទូរេ ឧទានេសិ។ **ឥទំ ខោ យសា**តិ ភគវា និព្វានំ សន្ធាយាហ។ តញ្ហិ តណ្ហាទិកិលេសេហិ អនុបទ្ទុតំ, អនុបសដ្ឋតញ្ច ទស្សនមគ្គេនាបិ អស្សាទជននតោ។ **ធម្មំ ទេសេស្សាមី**តិ យេន តំ និព្វានំ ឥធ និសិន្នមត្តោវ ត្វំ អធិគមិស្សសីតិ អធិប្បាយោ។ **ហដ្ឋោ**តិ អស្សទ្ធេយ្យអព្យត្តិបរិហាសេសុ និបាតោ, ឥធ អព្យត្តិយំ។ **សុវណ្ណបាទុកាយោ ឱរោហិត្វា**តិ ច សុវណ្ណបាទុកាហិ ឱតរិត្វា។ និស្សក្កត្ថេ ហិ ឥទំ បច្ចត្តវចនំ។ តស្ស និសិន្នមគ្គស្សេវ អញ្ញំ សម្មោទនីយំ កថំ អកត្វា អនាមន្តេត្វា អនុបុព្វិំ កថំ កថេសិ។ សុបរិបក្កិន្ទ្រិយត្តា, បដិវេធក្ខណានតិក្កមនត្ថំ អនុបទ្ទុតានុបសដ្ឋតានំ បាបកធម្មទេសនាភិមុខចិត្តត្តា, សេដ្ឋិស្ស គហបតិនោ អចិរាគមនទស្សនតោ ច។ កិមត្ថំ ភគវា តស្ស សុដ្ឋតរំ សំវិគ្គហទយស្ស ភវតោ មុច្ចិតុកាមស្ស ភវាភវូបាយានិសំសកថំ បឋមមេវ កថេសីតិ? សព្ពភវាទីនវទស្សនត្ថំ។ សោ ហិ មនុស្សលោកស្សេវ ឧបទ្ទុតឧបសដ្ឋភាវំ អទ្ទស, ន សគ្គានន្តិ កទាចិ សគ្គលោកំ សុខតោ មញ្ញេយ្យ។ តត្ថ សុខសញ្ញេន និព្វានាភិមុខំ ចិត្តំ បេសេយ្យាតិ សគ្គានម្បិ អាទីនវំ ទស្សេតុកាមតាយ អនុបុព្វិំ កថំ អារភិ។ ឯត្ថ ទានំ, ទានានិសំសំ, សីលានិសំសញ្ច កថេន្តោ ទានសីលកថំ កថេតិ នាម។ សគ្គវណ្ណំ កថេន្តោ សគ្គកថំ កថេតិ នាម។ តត្ថ វត្ថុកាមកិលេសកាមានំ អនិច្ចតំ, អបសាទតំ, មហាទីនវតញ្ច កថេន្តោ កាមានំ អាទីនវំ, ឱការំ, សំកិលេសញ្ច បកាសេតិ។ នេក្ខម្មេ តទភាវតោ ច តំនិស្សរណតោ ច តព្វិបរីតំ អានិសំសំ កថេន្តោ នេក្ខម្មេ អានិសំសំ បកាសេតិ នាម។ តត្ថ **ឱការ**ន្តិ អវការំ លាមកភាវំ។ **សំកិលេស**ន្តិ សំកិលិស្សនំ ពាធនំ ឧបតាបនំ វាតិ អត្ថោ។ **កល្លចិត្តំ** បញ្ញិន្ទ្រិយស្ស អានុភាវេន, ទិដ្ឋិយោគវិចិកិច្ឆាយោគានំ បញ្ញិន្ទ្រិយេន វិហតត្តា។ **មុទុចិត្តំ** សតិន្ទ្រិយសមាយោគេន, វិហិំសាសារម្ភាទិកិលេសបរវេសំ និវារេត្វា ចិត្តមុទុតាទិកុសលធម្មប្បវេសនំ ករោន្តំ សហជាតំ ចិត្តំ មុទុំ ករោតិ។ សមាធិន្ទ្រិយស្ស អានុភាវេន **វិនីវរណចិត្តំ**។ តញ្ហិ វិសេសតោ នីវរណវិបក្ខភូតន្តិ។ វីរិយិន្ទ្រិយវសេន **ឧទគ្គចិត្តំ**។ តញ្ហិ ថិនមិទ្ធសង្ខាតលីនភាវវិបក្ខន្តិ។ សទ្ធិន្ទ្រិយស្ស អានុភាវេន **បសន្នចិត្តំ** តស្ស បសាទលក្ខណត្តា។ **សាមុក្កំសិកា**តិ ឯតំ វិសយវសេន ទេសនំ **ឧបាលិត្ថេរោ** បកាសេតិ។ សច្ចានិ ហិ សាមុក្កំសិកទេសនាយ វិសយានិ។ អញ្ញថា ទុក្ខាទីនិ សាមុក្កំសិកា ធម្មទេសនាតិ អាបជ្ជតិ តស្ស វិភាវនេ សច្ចានំ និទ្ទិដ្ឋត្តា។

២៧. **ចតុទ្ទិសា**តិ ចតូសុ ទិសាសុ។ **អភិសង្ខរេសី**តិ អភិសង្ខរិ។ កិមត្ថន្តិ ចេ? ឧភិន្នំ បដិលភិតព្វវិសេសន្តរាយនិសេធនត្ថំ។ យទិ សោ បុត្តំ បស្សេយ្យ, បុត្តស្សបិ ធម្មចក្ខុបដិលាភោ អរហត្តប្បត្តិ, សេដ្ឋិស្សបិ ធម្មចក្ខុបដិលាភោ ន សិយា។ ទិដ្ឋសច្ចោបិ “ទេហិ តេ មាតុយា ជីវិត”ន្តិ វទន្តោ កិមញ្ញំ ន ករេយ្យ។ យសោបិ តំ វចនំ សុត្វា អរហាបិ សមានោ សយំ អប្បដិក្ខិបិត្វា ភគវន្តំ ឧល្លោកេន្តោ កិមញ្ញាយ សណ្ឋហេយ្យ។

២៨. ឧភោហិបិ បត្តព្វវិសេសកោដិយា បត្តត្តា ភគវា បុន តំ បដិប្បស្សម្ភេសិ។ **បុព្វេ អគារិកភូតោ**តិ តស្ស សោតាបន្នកាលំ សន្ធាយាហ។ សោតាបន្នោ ហិ អគារមជ្ឈេ វសនារហត្តា អគារិយភូតោ នាម ហោតិ អបព្វជិតោ។ សម្បតិ បព្វជិតោ សមានោ អគារមជ្ឈវសនស្ស អភព្វត្តា “អគារិកោ”តិ ន វុច្ចតិ, តស្មា ឯវមាហ។ យស្ស ទិដ្ឋោតិ សម្ពន្ធោ, យេន ទិដ្ឋោតិ វុត្តំ ហោតិ។ “សេយ្យថាបិ បុព្វេ អគារិកភូតោ”តិ វចនេន លទ្ធនយត្តា បច្ឆា គហបតិ គិហិវេសធារិមេវ យសំ សន្ធាយាហ “យសេន កុលបុត្តេន បច្ឆាសមណេនា”តិ។ តត្ថ **ចរ ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ អាភិសមាចារិកសីលំ ព្រហ្មចរិយំ ចរ បរិបូរេហិ តាវ, យាវ សម្មាទុក្ខស្សន្តកិរិយា, យាវ ចុតិចិត្តាតិ អធិប្បាយោ។ លិង្គព្រហ្មចរិយំ សន្ធាយាតិ បោរាណា, តញ្ច យុត្តំ។ លិង្គមត្តញ្ហិ សន្ធាយ សោ អាយស្មា “លភេយ្យាហំ, ភន្តេ, បព្វជ្ជំ ឧបសម្បទ”ន្តិ អាហ។

កិមត្ថំ ភគវា យសស្ស មាតុ, បជាបតិយា ច ភត្តកិច្ចំ អកត្វាវ ធម្មំ ទេសេសីតិ? យសស្ស បព្វជ្ជាយ សោកសល្លសមប្បិតត្តា ទានញ្ច សោមនស្សិកចិត្តេន ន ទទេយ្យុំ, សត្ថរិ ច ទោមនស្សប្បត្តា ហុត្វា មគ្គបដិវេធម្បិ ន លភេយ្យុន្តិ ភគវា បឋមំ តាវ តា វិគតសោកសល្លហទយាយោ កត្វា បុន ភត្តកិច្ចំ អកាសិ។

៣០. **សេដ្ឋានុសេដ្ឋីន**ន្តិ អនុក្កមសេដ្ឋីនន្តិ បោរាណា។ “សេដ្ឋិនោ ចានុសេដ្ឋិនោ ច យានិ កុលានិ, តានិ សេដ្ឋានុសេដ្ឋានិ កុលានិ, តេសំ សេដ្ឋានុសេដ្ឋីនំ កុលាន”ន្តិ លិខិតំ។ **ធម្មវិនយោ**តិ សាសនព្រហ្មចរិយំ បាវចនន្តិ ឥធ អត្ថោ ឯកំ។ អថ វា ធម្មេន វិនយោ, ន ទណ្ឌសត្ថេហីតិ ធម្មវិនយោ, ធម្មាយ វិនយោ, ន ហឹសត្ថន្តិ វា ធម្មតោ វិនយោ, នាធម្មតោតិ វា ធម្មោ វិនយោ, នាធម្មោតិ វា ធម្មានំ វិនយោ, ន អញ្ញេសន្តិ វា ធម្មកាយត្តា, ធម្មសាមិត្តា វា ធម្មោ ភគវា, តស្ស ធម្មស្ស វិនយោ, ន តក្កិកានន្តិ វា ធម្មវិនយោ។ សមានាធិករណវសេន វា ធម្មវិនយោ នីលុប្បលំ វិយ, ធម្មោ ច វិនយោ ចាតិ ធម្មវិនយោ ផលាផលំ វិយ

នបុំសកមិតិ បុល្លិង្គាបទេសតោ អស្ស លិង្គភាវោ សិទ្ធោ, យស្ស វា ធម្មោ វិនយោ, សោ ធម្មវិនយោ សេតបដោ បុរិសោ វិយ, ធម្មេន យុត្តោ វា វិនយោ ធម្មវិនយោ អស្សរថោ វិយាតិ ឯវមាទិនា នយេន យោជនា វេទិតព្ពា។

៣៤. “**ខណ្ឌសីមំ នេត្វា**”តិ ភណ្ឌកម្មារោចនបរិហរណត្ថំ វុត្តំ។ តេន “សភិក្ខុកេ វិហារេ អញ្ញម្បិ ឯតស្ស កេសេ ឆិន្ទា”តិ វត្តុំ ន វដ្ដតីតិ។ **បព្ពាជេត្វា**តិ ឥមស្ស អធិប្បាយបកាសនត្ថំ “**កាសាយានិ អច្ឆាទេត្វា ឯហី**”តិ វុត្តំ។ ឧបជ្ឈាយោ ចេ កេសមស្សុឱរោបនាទីនិ អកត្វា បព្ពជត្ថំ សរណានិ ទេតិ, ន រុហតិ បព្ពជ្ជា។ កម្មវាចំ សាវេត្វា ឧបសម្បាទេតិ, រុហតិ ឧបសម្បទា។ អប្បត្តចីវរានំ ឧបសម្បទាសិទ្ធិទស្សនតោ, កម្មវិបត្តិយា អភាវតោ ចេតំ យុជ្ជតេវាតិ ឯកេ។ ហោតិ ចេត្ថ –

> “សលិង្គស្សេវ បព្ពជ្ជា, វិលិង្គស្សាបិ ចេតរា;
> អបេតបុព្ពវេសស្ស, តំ ទ្វយំ ឥតិ ចាបរេ”តិ។

ភិក្ខុនា ហិ សហត្ថេន វា អាណត្តិយា វា ទិន្នមេវ កាសាវំ វដ្ដតិ, អទិន្នំ ន វដ្ដតីតិ បន សន្តេស្វេវ កាសាវេសុ, នាសន្តេសុ អសម្ភវតោតិ តេសំ អធិប្បាយោ។ **ឯវញ្ច បន, ភិក្ខវេ, បព្ពាជេតព្ពោ ឧបសម្បាទេតព្ពោ។ បឋមំ… បេ….អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ឥមេហិ តីហិ សរណគមនេហិ បព្ពជ្ជំ ឧបសម្បទ**ន្តិ ឯត្ថ ឥមិនា អនុក្កមេន ទិន្នេហិ តីហិ សរណគមនេហិ បព្ពជ្ជំ ឧបសម្បទំ អនុជានាមិ កេវលេហីតិ អធិប្បាយទស្សនតោ –

> អាទិន្នបុព្ពលិង្គស្ស, នគ្គស្សាបិ ទ្វយំ ភវេ;
> នេតរស្សាតិ នោ ខន្តិ, សព្ពបាឋានុលោមតោតិ។ –

អាចរិយោ ។ **អាចរិយេន អទិន្នំ ន វដ្ដតី**តិ ឯត្ថ “បព្ពជ្ជា ន រុហតីតិ វទន្តី”តិ លិខិតំ។ **បោរាណគណ្ឋិបទេ**បិ តថេវ លិខិតំ។ ឧរាទីនិ **ឋានានិ** នាម។ សំវុតាទីនិ **ករណានិ** នាម។ “អនុនាសិកន្តំ កត្វា ឯកសម្ពន្ធំ កត្វា ទានកាលេ អន្តរា អដ្ឋត្វា វត្តព្ពំ។ វិច្ឆិន្ទិត្វា ទានេបិ យថាវុត្តដ្ឋានេ ឯវ វិច្ឆេទោ, អញ្ញត្រ ន វដ្ដតី”តិ លិខិតំ។ អនុនាសិកន្តេ ទិយ្យមានេ ខលិត្វា “ពុទ្ធំ សរណំ គច្ឆាមី”តិ មការេន មិស្សីភូតេ ខេត្តេ ឱតិណ្ណត្តា វដ្ដតីតិ **ឧបតិស្សត្ថេរោ**។ មិស្សំ កត្វា វត្តុំ វដ្ដតិ, វចនកាលេ បន អនុនាសិកដ្ឋានេ វិច្ឆេទំ អកត្វា វត្តព្ពន្តិ **ធម្មសិរិត្ថេរោ**។ “ឯវំ កម្មវាចាយម្បី”តិ វុត្តំ។ **ឧភតោសុទ្ធិយាវ វដ្ដតី**តិ ឯត្ថ មហាថេរោ បតិតទន្តាទិការណតាយ អចតុរស្សំ កត្វា វទតិ, ព្យត្តសាមណេរោ សមីបេ ឋិតោ បព្ពជ្ជាបេក្ខំ ព្យត្តំ វទាបេតិ។ មហាថេរេន អវុត្តំ វទាបេតីតិ ន វដ្ដតិ។ កម្មវាចាយ ឥតរោ ភិក្ខុ ចេ វទតិ, វដ្ដតីតិ។ សង្ឃោ ហិ កម្មំ ករោតិ, ន បុគ្គលោតិ។ ន នានាសីមបវត្តកម្មវាចាសាមញ្ញនយេន បដិក្ខិបិតព្ពត្តា។ អថ ថេរេន ចតុរស្សំ វុត្តំ បព្ពជ្ជាបេក្ខំ វត្តុំ អសក្កោន្តំ សាមណេរោ សយំ វត្វា វទាបេតិ, ឧភតោសុទ្ធិ ឯវ ហោតិ ថេរេន វុត្តស្សេវ វុត្តត្តា។ ពុទ្ធំ សរណំ គច្ឆន្តោ អសាធារណេ ពុទ្ធគុណេ, ធម្មំ សរណំ គច្ឆន្តោ និព្ពានំ, សង្ឃំ សរណំ គច្ឆន្តោ សេក្ខធម្មំ, អសេក្ខធម្មញ្ច សរណំ គច្ឆតីតិ អគ្គហិតគ្គហណវសេន យោជនា កាតព្ពា។ អញ្ញថា សរណត្តយសង្ករទោសោ។ **សព្ពមស្ស កប្បិយាកប្បិយ**ន្តិ ទសសិក្ខាបទវិនិមុត្តំ បរាមាសាបរាមាសាទិ។ “អាភិសមាចារិកេសុ វិនេតព្ពោ”តិ វចនតោ សេខិយឧបជ្ឈាយវត្តាទិអាភិសមាចារិកសីលមនេន បូរេតព្ពំ។ តត្ថ ចារិត្តស្ស អករណេ វារិត្តស្ស ករណេ ទណ្ឌកម្មារហោ ហោតីតិ ទីបេតិ។

បព្ពជ្ជាកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុតិយមារកថាវណ្ណនា

៣៥. “តេន ហេតុនា”តិ វចនតោ **បាឡិយំ** “យោនិសោមនសិការាសម្មប្បធានា”តិ ហេត្វត្ថេ និស្សក្កវចនន្តិ វេទិតព្ពំ។

ទុតិយមារកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧរុវេលបាដិហារិយកថាវណ្ណនា

៣៧-៨. ***វសេយ្យាមា***តិ “ត្វញ្ច អហញ្ច វសេយ្យាមា”តិ បិយវចនេន តស្ស សង្គណ្ហនត្ថំ វុត្តំ កិរ។ **តេជសា តេជ**ន្តិ អានុភាវេន អានុភាវំ។ តេជោធាតុយា វា តេជោធាតុំ។ **ឧភិន្នំ សជោតិភូតាន**ន្តិ អនាទរត្ថេ សាមិវចនំ, ភាវសត្តមីអត្ថេ វា។ អគ្យាគារមេវ អាទិត្តំ, ន តត្ថ វសនកោ សត្តជាតិកោ។ អចិន្តេយ្យោ ហិ ឥទ្ធិវិសយោ។ កស្មា បន ភគវា អគ្យាគារម្បិ អនាទិត្តំ នាធិដ្ឋាសីតិ? អត្តនោ ទុក្ខុប្បាទាភាវស្ស អនតិវិម្ហាទិភាវប្ប

សង្កេតោ។ កិមត្ថំ បរសន្តកំ មហាសម្ភារបវត្តំ តំ វិនាសេតីតិ? បុន យថាបោរាណំ ឥទ្ធានុភាវេន កត្តុកាមតាធិប្បាយតោ។ **បរិយាទិន្នោ**តិ ខយំ នីតោ។ **តេជសា តេជ**ន្តិ អានុភាវេន អានុភាវំ។ អគ្យាគារស្ស បរិត្តត្តា ឥតរោ អត្ថោ ន សម្ភវតិ។ អយមត្ថោ “មក្ខំ អសហមានោ”តិ ឥមិនា អតិវិយ សមេតិ។ ឥទ្ធានុភាវមក្ខនញ្ហិ តត្ថ **មក្ខោ** នាម។ **បត្តេនា**តិ បទុមបត្តេនាតិបិ បោរាណា។ បទុមិនិសណ្ឋេ ឋិតោ ហិ ភគវា តត្ថ អហោសីតិ តេសំ មតិ។

៣៩. ទិន្នន្តិ អនុមតិន្តិ អត្ថោ។ **អភីតោ** និព្ភយោ។ កស្មា? យតោ សោ មគ្គេន ភយមតីតោ។ “**សុមនមនសោ**តិ សុន្ទរចិត្តសង្ខាតមនោ។ សុមនោ ឯវ វា”តិ លិខិតំ។ **តេជោវា**តិ អគ្គិ វិយ។ **ធាតុកុសលោ**តិ តេជោធាតុម្ហិ កុសលោ។ “ព្យវហិតា ចេ”តិ សទ្ទលក្ខណត្តា ច ឧបសគ្គោ។ តេជោធាតុសមាបត្តីសុ កុសលោ ឥច្ចេវត្ថោ។ **ឧទិច្ចរេ**តិ ឧល្លោកេសុំ។ “សំបរិវារេសុ”ន្តិ ច លិខិតំ។ ឥតិ ឯវំ ភណន្តីតិ អត្ថោ។ **ហតា**តិ សមាតិ អត្ថោ, កាឡការ ហោន្តីតិ កិរេត្ថ អធិប្បាយោ។ ឦសកម្បិ ព្យាបារំ អកត្វា ឧបសមានុរូបំ តិដ្ឋន្តិ។ យេ ច អនេកវណ្ណា អច្ចិយោ ហោន្តីតិ តំ ទស្សេតុំ “**នីលា អថ លោហិតិកា**”តិអាទិមាហ។

៤០. ចតុទ្ទិសាតិ ចតូសុ ទិសាសុ។

៤៤. បំសុកូលំ ឧប្បន្នន្តិ បរិយេសមានស្ស បដិលាភវសេន ឧប្បន្នំ ហោតិ។ ចិត្តវិចិត្តបាដិហីរទស្សនត្ថាយ ច សា បរិយេសនា។ សា អយំ **សាយំ** ។ តា ឥមា **តយិមា**។ ទ្វេ ឯកតោ គហេត្វា វទតិ។ អាយាមិ អហំ **អាយមហំ**។ **ឯត**ន្តិ ឯតស្ស។ **យថា មយ**ន្តិ យស្មា មយំ។

៥០-៥១. ឧទកវាហកោតិ ឧទកោឃោ។ ឧទកសោតោតិ បោរាណា។ “**យាយ ត្វ**”ន្តិ បុព្ពភាគវិបស្សនាបដិបទំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ចិរបដិកា**តិ ចិរបភុតិ, នាគទមនតោ បដ្ឋាយ ចិរបដិកា។ “ចិរបដិសង្ខា”តិបិ វទន្តិ។ **កេសមិស្ស**ន្តិអាទិម្ហិ អញ្ញោកិណ្ណំ វិសុំ វិសុំ ពន្ធិត្វា បក្ខិត្តត្តា កេសាទយោវ កេសមិស្សាតិ បោរាណា។ **ខារិកាជមិស្ស**ន្តិ ឯត្ថ ខារី វុច្ចតិ តាបសបរិក្ខារោ។ **ជដិលេ បាហេសី**តិ ទ្វេ តយោ តាបសេ បាហេសិ។ “សោឡសាតិរេកអឌ្ឍឧឌ្ឍានិ បាដិហារិយសហស្សានី”តិ វុត្តំ។

៥៤. អគ្គិហុត្តេ កតបរិចយត្តា ភគវា តេសំ **អាទិត្តបរិយាយ**-មភាសិ (សំ. និ. ៤.២៨)។ តត្ថ ឯកច្ចំ អារម្មណវសេន អាទិត្តំ ចក្ខាទិ រាគគ្គិនា, ឯកច្ចំ សម្បយោគវសេន ចក្ខុសម្ផស្សបច្ចយា វេទយិតាទិកេនេវ, ឯកច្ចំ អភិភូតត្តេន ចក្ខាទិ ឯវ ជាតិអាទិនា , ឯកច្ចំ បច្ចយត្តេន, តទេវ សោកាទិនាតិ យថាសម្ភវមេត្ថ អាទិត្តតា វេទិតព្ពា។ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ ទុក្ខលក្ខណមេវេកំ បាកដំ, តទនុសារេន បន ឥតរំ លក្ខណទ្វយម្បិ តេហិ ទិដ្ឋន្តិ វេទិតព្ពំ ទុក្ខាការស្ស ឥតរាការទីបនតោ។ សន្តសុខតណ្ហាភិនិវិដ្ឋត្តា បនេសំ ទុក្ខលក្ខណបុព្ពង្គមា ទេសនា កតាតិ វេទិតព្ពា។

ឧរុវេលបាដិហារិយកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ពិម្ពិសារសមាគមកថាវណ្ណនា

៥៥-៧. វត្ថុកាមភូតា ឥត្ថិយោ **កាមិត្ថិយោ**។ ទុតិយាទយោ **អស្សាសកា**។ យស្មា អនុប្បន្នេ ឯវ ភគវតិ ពុទ្ធកោលាហលំ លោកេ បឋមមេវ វស្សសហស្សំ ឧប្បជ្ជតិ។ ព្រាហ្មានោ ច ព្រាហ្មណវណ្ណំ អភិនិម្មិនិត្វា វេទេសុ សហស្សត្តយមត្តំ ពុទ្ធបដិសំយុត្តំ បរិយត្តី បក្ខិបិត្វា វាចេន្តិ, ភគវតោ ជាតិតោ បដ្ឋាយ ច ពុទ្ធកថា លក្ខណញ្ញូហិ ព្រាហ្មណេហិ ឧប្បាទិតា, បត្ថដា លោកេ, តស្មា យុជ្ជន្តិ, ន អញ្ញថា។ “តមទ្ទស ពិម្ពិសារោ, បាសាទស្មឹ បតិដ្ឋិតោ”តិអាទិគាថាហិ ពោធិសត្តកាលេ ឯវ អភិសិត្តតា ពិម្ពិសារស្ស សិទ្ធា។

៥៨. ឥធាវុសោ ខីណាសវោ ភិក្ខុ បញ្ចង្គវិប្បហីនោ ហោតិ ឆឡង្គសមន្នាគតោ ឯការក្ខោ ចតុរាបស្សេនោ បណុន្នបច្ចេកសច្ចោ សមវយសដ្ឋេសនោ អនាវិលសង្កប្បោ បស្សទ្ធកាយសង្ខារោ សុវិមុត្តចិត្តោ សុវិមុត្តបញ្ញោតិ (ទី. និ. ៣.៣៤៨, ៣៦០; អ. និ. ១០.១៩) ទស អរិយវាសា នាម។ រូបារូបសមាបត្តិយោ អដ្ឋ និរោធសមាបត្តិ មហាករុណាសមាបត្តីតិបិ បោរាណា។ តត្ថ នីវរណា **បញ្ចង្គា** ច។ ឆឡង្គុបេក្ខា **ឆឡង្គា**។ សតារក្ខេន **ឯការក្ខា**។ សង្ខាយ ឯកំ បដិសេវតិ, អធិវាសេតិ, បរិវជ្ជេតិ, សង្ខាយ ឯកំ វិនោទេតីតិ អយំ **ចតុរាបស្សេនោ**។ បុថុសមណព្រាហ្មណានំ បុថុបច្ចេកសច្ចានិ ចត្តារិ បហីនានិ, ឯវំ **បណុន្នបច្ចេកសច្ចោ**។ កាមេសនា ភវេសនា បហីនា ហោតិ, ព្រហ្មចរិយេសនា បដិប្បស្សទ្ធា, ឯវំ **សមវយសដ្ឋេសនោ**។ កាមព្យាបាទវិហឹសាសង្កប្បោ បហីនោ ហោតិ, ឯវំ **អនាវិលសង្កប្បោ**, សុខស្ស ច បហានា…បេ…. ចតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ ឯវំ **សុវិមុត្តចិត្តោ**

ហោតិ។ រាគោ បហីនោ ឧច្ឆិន្នមូលោ…បេ… អនុប្បាទធម្មោតិ បជានាតិ, ទោសោ, មោហោ អនុប្បាទធម្មោតិ បជានាតិ, ឯវំ **សុវិមុត្តបញ្ញោ**តិ។

“ឋានាឋានំ វិបាកញ្ច, ញាណំ សព្ពត្ថគាមិនិំ;
អនេកធាតុយោ លោកំ, អធិមុត្តិញ្ច បាណិនំ។

“ជានាតិ ឥន្ទ្រិយានញ្ច, បរោបរិយតំ មុនិ;
ឈានាទិសំកិលេសាទិ-ញាណំ វិជ្ជត្តយំ តថា”តិ។ –

ឥមានិ **ទស ពលានិ**។ **អសេក្ខង្គានិ** នាម អសេក្ខា សម្មាទិដ្ឋិ…បេ… អសេក្ខវិមុត្តិ អសេក្ខវិមុត្តិញាណ ទស្សនន្តិ។ តត្ថ ទសមំ អសេក្ខំ។ ឯតេហិ ទសហិ ចុបេតោ បារមីហីតិ បោរាណា។

ពិម្ពិសារសមាគមកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារិបុត្តមោគ្គល្លានបព្ពជ្ជាកថាវណ្ណនា

៦០. **កឹ កាហសី**តិ កឹ កាហតិ។ “កឹ ករោតិ, កឹ ករោសី”តិ វា ព្យញ្ជនំ ពហុំ វត្វាតិ អត្ថោ។ **បដិបាទេន្តោ**តិ និគមេន្តោ។ “បច្ចព្យថា , បច្ចព្យថ”ន្តិបិ បឋន្តិ។ **កប្បេនហុតេហី**តិ ឯត្ថ ទសកានំ សតំ សហស្សំ, សហស្សានំ សតំ សតសហស្សំ, សតសហស្សានំ សតំ កោដិ, កោដិសតសហស្សានំ សតំ បកោដិ, បកោដិសតសហស្សានំ សតំ កោដិបកោដិ, កោដិបកោដិសតសហស្សានំ សតំ នហុតន្តិ វេទិតព្ពំ។ **កប្បេនហុតេហី**តិ ឯវមនុសារតោ អព្ភតីតំ នាមាតិ ខន្ធកភាណកានំ បាឋោតិ។

៦៣. “កុលច្ឆេទាយា”តិ បាឋោ, កុលុបច្ឆេទាយាតិ អត្ថោ។ មនុស្សា “ធម្មេន កិរ សមណា សក្យបុត្តិយា នយន្តិ, នាធម្មេនា”តិ ន បុន ចោទេសុន្តិ ឯវំ បាឋសេសេន សម្ពន្ធោ កាតព្ពោ។

ឯត្តាវតា ថេរោ និទានំ និដ្ឋបេសីតិ វេទិតព្ពំ។ ហោន្តិ ចេត្ថ –

“យំ ធម្មសេនាបតិ ឯត្ថ មូល-
គន្ថស្ស សិទ្ធិក្កមទស្សនេន;
និទាននិដ្ឋានមកំសុ ធម្ម-
សង្គាហកា តេ វិនយក្កមញ្ញូ។

“និទានលីនត្ថបទានមេវ,
និទានិដ្ឋានមិទំ វិទិត្វា;
ឥតោ បរំ ចេ វិនយត្ថយុត្ត-
បទានិ វីមំសនមេវ ញេយ្យ”ន្តិ។

សារិបុត្តមោគ្គល្លានបព្ពជ្ជាកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧបជ្ឈាយវត្តកថាវណ្ណនា

៦៤. ពុទ្ធុបជ្ឈាយកានំ ឥតរេសំ ឯហិភិក្ខូនំ និវាសនបារុបនកប្បតោ នេសំ វិសុំ វិសុំ សទិសត្តា **“ទុន្និវត្ថា ទុប្បារុតា អនាកប្បសម្បន្នា”**តិ វុត្តំ។ ន កេវលញ្ច ឥត្ថម្ភូតា បិណ្ឌាយ ចរន្តិ, អបិច មនុស្សានំ ភុញ្ជមានានំ ឧបរិភោជនេបិ…ឧបរិតិអាទិ។ មនុស្សា ឧជ្ឈាយន្តិ បិបាសាសហនតោ, ឥតរេសំ អាកប្បសម្បត្តិយា បសន្នត្តា ច។

៦៥. កេន កោ ឧបជ្ឈាយោ គហេតព្ពោតិ? “តទា សោ យស្ស សន្តិកេ បព្ពជិតោ, ឯតរហិ យស្ស សន្តិកេ ឧបសម្បទាបេក្ខោ ហោតិ។ ឧបជ្ឈាយេន ច សាធូតិ សម្បដិច្ឆនំ សន្ធាយា”តិ កេហិចិ លិខិតំ។ តំ តេ ឯវំ ជានន្តិ “ឧបជ្ឈាយេន ‘សាហូ’តិអាទិនា សម្បដិច្ឆិតេ សទ្ធិវិហារិកស្ស ‘សាធុ សុដ្ឋុ សម្បដិច្ឆាមី’តិ វចនំ កេវលំ ភិក្ខូហិ អាចិណ្ណមេវ, ន កត្ថចិ ទិស្សតិ, តស្មា វិនាបិ តេន ឧបជ្ឈាយោ គហិតោវ ហោតី”តិ។ តត្ថ **សាហូ**តិ សាធូតិ វុត្តំ ហោតិ។ **លហូ**តិ លហុ, ត្វំ មម ន ភារិយោសីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឱបាយិក**ន្តិ ឧបាយបដិសំយុត្តំ, ឥមិនា ឧបាយេន ត្វំ មេ ឥតោ បដ្ឋាយ ភារោ ជាតោសីតិ អត្ថោ។ **បតិរូប**ន្តិ អនុរូបំ តេ ឧបជ្ឈាយគ្គហណន្តិ អត្ថោ។

៦៦. តាទិសមេវ មុខធោវនោទកំ ឧតុម្ហិ ឯកសភាគេតិ។ **ឥតោ បដ្ឋាយា**តិ “ន ឧបជ្ឈាយស្ស ភណមានស្សា”តិ ឯត្ថ វុត្តន-ការតោ បដ្ឋាយ។ តេន “នាតិទូរេ គន្តព្ពំ, នាច្ចាសន្នេ គន្តព្ព”ន្តិ ឯត្ថ វុត្តន-ការេន អនាបត្តីតិ ទីបេតីតិ ឯកេ។ សចិត្តកា អយំ អាបត្តិ, ឧទាហុ អចិត្តកាតិ? អនាទរិយបច្ចយត្តា សចិត្តកា។ អនាទរិយបច្ចយតា កថំ បញ្ញាយតីតិ ចេ? អនាទរិយបច្ចយេហិ សង្គហិតន្តិ។ បាតិមោក្ខុទ្ទេសេ សេខិយានំ គណបរិច្ឆេទាករណញ្ហិ ខន្ធកបរិយាបន្នាបត្តិយា សង្គណ្ហនត្ថំ។ ឥទំ បន លក្ខណំ ចារិត្តេយេវ វេទិតព្ពំ, ន វារិត្តេ អកប្បិយមំសខាទនាទិអាបត្តីនំ អចិត្តកត្តា។ ខន្ធកវារិត្តានំ តេហិ សង្គហោ, សេខិយវារិត្តេយេវ អចិត្តកេហិ សូបោទនវិញ្ញត្តិបច្ចយាទីហីតិ អាចរិយោ។ យត្ថ យត្ថ **ន**-ការេន បដិសេធោ ករីយតិ, កឹ សព្ពត្ថ ទុក្កដាបត្តីតិ? អាម។ យត្ថ អដ្ឋកថាយ នយោ ន ទស្សិតោ, តត្ថ សព្ពត្ថ។ បរតោ ហិ **អដ្ឋកថាយំ** “សចេ បន កាឡវណ្ណកតា វា សុធាពទ្ធា វា ហោតិ និរជមត្តិកា, តថារូបាយ ភូមិយា ឋបេតុំ វដ្ដតី”តិអាទិនា នយេន នយោ ទស្សិតោ។

ឯត្ថាហ – យស្មា **បាឡិយំ**យេវ “សចេ ឧបជ្ឈាយស្ស អនភិរតិ ឧប្បន្នា ហោតិ, ទិដ្ឋិគតំ ឧប្បន្នំ ហោតី”តិ (មហាវ. ៦៦) ភគវតោ វចនវសេន អដ្ឋកថាយំ វុត្តនយោ យុត្តោតិ ទស្សេតុំ “នាតិទូរេ នាច្ចាសន្នេ”តិ ឯត្ថ កោ ភគវតោ វចនលេសោតិ? វុច្ចតេ – “បឋមតរំ អាគន្ត្វា អាសនំ បញ្ញាបេតព្ព”ន្តិអាទីនិ វទន្តិ ទេសនិយមនតោ។ ឧបជ្ឈាយេន អនុមតំយេវ បឋមគមនន្តិ ចេ? ន, អសិទ្ធត្តា, សិទ្ធេបិ យថាវុត្តនយសិទ្ធិតោ ច ។ ន ហិ វារិត្តស្ស អនុមតិ អនាបត្តិករា ហោតិ, ឯវំ សន្តេបិ វិចារេត្វា គហេតព្ពំ។ **កោដ្ឋក**ន្តិ ទ្វារកោដ្ឋកំ។ ន និស្សជ្ជិតព្ពំ, ន និទហិតព្ពំ វា។

ឧបជ្ឈាយវត្តកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

នសម្មាវត្តនាទិកថាវណ្ណនា

៦៨. អធិមត្តំ គេហស្សិតបេមំ ន ហោតីតិ ឯត្ថ គេហស្សិតបេមំ ន អកុសលមិច្ចេវ ទដ្ឋព្ពំ ខីណាសវានម្បិ សាធារណត្តា ឥមស្ស លក្ខណស្ស។ ន ខីណាសវានំ អសម្មាវត្តនាភាវតោតិ ចេ? ន, តេសំ ន បណាមេតព្ពំ តំសមន្នាគមនសិទ្ធិតោ, តស្មា “មមេស ភារោ”តិ មមត្តករណំ តត្ថ បេមន្តិ វេទិតព្ពំ។ “ឯកោ វត្តសម្បន្នោ… បេ.… តេសំ អនាបត្តី’តិ ឯត្ថ វិយ សចេ ឯកោ វត្តសម្បន្នោ ភិក្ខុ ‘ភន្តេ, តុម្ហេ អប្បោស្សុក្កា ហោថ, អហំ តុម្ហាកំ សទ្ធិវិហារិកំ, អន្តេវាសិកំ វា គិលានំ វា ឧបដ្ឋហិស្សាមិ, ឱវទិតព្ពំ ឱវទិស្សាមិ, ឥតិ ករណីយេសុ ឧស្សុក្កំ អាបជ្ជិស្សាមី’តិ វទតិ, តេ ឯវាសទ្ធិវិហារិកាទយោ ‘ភន្តេ, តុម្ហេវ កេវលំ អប្បោស្សុក្កា ហោថា’តិ វទន្តិ, វត្តំ វា ន សាទិយន្តិ, តតោ បដ្ឋាយ អាចរិយុបជ្ឈាយានំ អនាបត្តី”តិ វុត្តំ។

នសម្មាវត្តនាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

រាជព្រាហ្មណវត្ថុកថាវណ្ណនា

៧៣. “បូតិមុត្តន្តិ មុត្តំ បូតិកាយោ វិយា”តិ វត្វាបិ “បូតិភាវេន មុត្តំ បដិនិស្សជ្ជំ ភេសជ្ជំ បូតិមុត្តភេសជ្ជ”ន្តិ លិខិតំ។ សព្ពត្ថ ឥត្ថន្នាមោតិ ឯកោវ ន-ការោ ហោតិ។

រាជព្រាហ្មណវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាចរិយវត្តកថាវណ្ណនា

៧៦. “អាយស្មតោ និស្សាយ វច្ឆាមី”តិ វុត្តំ។ “អាយស្មតោ ឱវាទំ និស្សាយ វសាមី”តិ បាឋសេសវសេន វេទិតព្ពា។ **និស្សាយា**តិ វា និស្សយា, និស្សយេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អាយស្មតោ**តិ វា ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ។

អាចរិយវត្តកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និស្សយបដិប្បស្សទ្ធិកថាវណ្ណនា

៨៣. ទិសំ គតោតិ តត្ថ ធុរនិក្ខិត្តវាសោ ហុត្វា តិរោគាមំ គតោ។ **យត្ថ និស្សយោ លព្ភតិ, តត្ថ គន្តព្ព**ន្តិ ឯត្ថាបិ ឧបជ្ឈាយេ វុត្តនយេនេវ “កតិបាហេន គមិស្សាមី”តិ គមនេ ចេស ឧស្សាហោ រក្ខតិ។ **មា ឥធ បដិក្កមី**តិ មា ឥធ គច្ឆ។ **សភាគា** នាម ឧបជ្ឈាយស្ស សិស្សា។ តត្ថ និស្សយំ គហេត្វា។ យទិ ឯវំ កោ វិសេសោតិ ចេ? តេន ឥទំ វុច្ចតិ “អប្បេវ នាម ខមេយ្យា”តិ។ **វសិតុំ វដ្ដតី**តិ ឧបជ្ឈាយេន បរិច្ចត្តត្តា ឧបជ្ឈាយសមោធានំ

និវត្តកន្តិ អត្ថោ។ សចេ ឧបជ្ឈាយោ ចិរេន អនុគ្គហេតុកាមោ ហោតិ, តតោ បដ្ឋាយ ឧបជ្ឈាយោវ និស្សយោ។ ឧបជ្ឈាយោ ចេ អលជ្ជី ហោតិ, សទ្ធិវិហារិកេន អនេកក្ខត្តុំ វារេត្វា អវិរមន្តំ ឧបជ្ឈាយំ បហាយ វិនាបិ និស្សយបណាមនេន អញ្ញស្ស សន្តិកេ និស្សយំ គហេត្វា វសិតព្ពំ។ ឧបជ្ឈាយស្ស ចេ លិង្គំ បរិវត្តតិ, ឯកទិវសម្បិ ន វដ្ដតិ។ បក្ខបណ្ឌកោ ចេ ហោតិ, និស្សយជាតិកោ ចេ "ឧបជ្ឈាយស្ស សុក្កបក្ខំ អាគមេហី"តិ វទតិ, សយមេវ វា អាគមេតិ, វដ្ដតិ។ ឧបជ្ឈាយោ ចេ ឧក្ខេបនិយកម្មកតោ ហោតិ, នានាសំវាសកភូមិយំ ឋិតត្តា និស្សយោ បដិប្បស្សម្ភតិ។ សម្មាវត្តន្តំ បន បស្សិត្វា កម្មបដិប្បស្សទ្ធឹ អាគមេតុំ លភតិ។ មានត្តាចារី ចេ ហោតិ, អព្ភានំ អាគមេតព្ពំ។ ទីឃំ ចេ បរិវាសំ ចរតិ, អញ្ញស្ស សន្តិកេ និស្សយោ គហេតព្ពោ, ឧបជ្ឈាយសមោធានំ អប្បមាណំ។ បរិវាសមានត្តចារិនា ហិ ន និស្សយោ ទាតព្ពោ។ យំ បន **បារិវាសិកក្ខន្ធកដ្ឋកថាយំ** វុត្តំ "សទ្ធិវិហារិកានម្បិ សាទិយន្តស្ស ទុក្កដមេវា"តិអាទិ (ចូឡវ. អដ្ឋ. ៧៥), តំ យថាវុត្តមត្ថំ សាធេតិ ឯវ។ យំ បន វុត្តំ "សចេ សទ្ធាបព្ពជិតា កុលបុត្តា 'គុម្ហេ, ភន្តេ, វិនយកម្មមត្តំ ករោថា"តិ វត្វា វត្តំ ករោន្តិយេវ, គាមប្បវេសនំ អាបុច្ឆន្តិយេវ, តំ វារិតកាលតោ បដ្ឋាយ អនាបត្តី"តិ។ តំ វត្តសាទិយនបច្ចយា ទុក្កដាភាវមត្តទីបនត្ថំ, សទ្ធិវិហារិកានំ សាបេក្ខតំ វា សន្ធាយ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ តស្មា តេ ចេ ឧបជ្ឈាយេន វារិតានុរូបមេវ បដិបជ្ជន្តិ, និស្សយោ តេសំ បដិប្បស្សទ្ធោតិ សិទ្ធំ ហោតិ។

ទ្វេ លេឌ្ឌុបាតេ អតិក្កមិត្វា និវត្តតីតិ "ឯត្តាវតា ទិសាបក្កន្តោ នាម ហោតិ, តស្មា អន្តេវាសិកេ អនិក្ខិត្តធុរេបិ និស្សយោ បដិប្បស្សម្ភតិ។ អាចរិយុបជ្ឈាយា ទ្វេ លេឌ្ឌុបាតេ អនតិក្កម្ម លេឌ្ឌុបាតទ្វយព្ភន្តរេ តិរោវិហារេបិ បរិក្ខិត្តេ, អបរិក្ខិត្តេ វា វសិតុំ វដ្ដតី"តិ លិខិតំ។ អបរិក្ខិត្តេយេវាតិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ, ឯត្ថ បន អបរិក្ខិត្តស្ស បរិក្ខេបារហដ្ឋានតោ វិមុត្តេ អញ្ញស្មឹ វិហារេ វសន្តីតិ អធិប្បាយោ។ **វិហារោតិ** ចេត្ថ "តាទិសស្ស វិហារស្ស អន្តេ ឋិតា ឯកា កុដិកា អធិប្បេតាតិ **ឧបតិស្សត្ថេរោ**"តិ វុត្តំ។ តត្ថ "សចេ ឧភោបិ អាចរិយន្តេវាសិកា កេនចិ...បេ.... និស្សយោ ន បដិប្បស្សម្ភតី"តិ តមិនា សាមញ្ញតោ វុត្តេន អដ្ឋកថាវចនេន **ធម្មសិរិត្ថេរវាទោ** សមេតិ។ **អបរិក្ខិត្តេ វាតិ** ទ្វិន្នំ លេឌ្ឌុបាតានំ អន្តោ បរិក្ខិត្តោ វា ហោតិ អបរិក្ខិត្តោ វា។ "ពហិសីម"ន្តិ ច វុត្តត្តា អន្តោវិហារសីមាយំ ទ្វេ លេឌ្ឌុបាតេ អតិក្កមិត្វាបិ វសិតុំ វដ្ដតីតិ សិទ្ធត្តា បន **ឧបតិស្សត្ថេរវាទោ** ន សមេតិ។ ឯកាវាសេ ហិ បរិក្ខិត្តេ វា អបរិក្ខិត្តេ វា អន្តមសោ អន្តោតិយោជនេបិ វសតោ និស្សយោ ន បដិប្បស្សម្ភតិ។ សោ ច ឧបចារសីមាយ បរិច្ឆិន្នោ, សា ច ឧបចារសីមា បរិក្ខិត្តស្ស វិហារស្ស បរិក្ខេបេន អបរិក្ខិត្តស្ស បរិក្ខេបារហដ្ឋានេន បរិច្ឆិន្នោ ឯកាវាសោ។

ឧបោសថក្ខន្ធកេ ឯកាវាសវិមតិយំ សីមាយ អនុញ្ញាតត្តាតិ ចេ? ន, ចីវរក្ខន្ធកដ្ឋកថាយ វិចារិតត្តា។ យថាហ "សីមដ្ឋកសង្ឃោ ភាជេត្វា គណ្ហាតូ"តិ (មហាវ. អដ្ឋ. ៣៧៩)។ កតរសីមាយ ភាជេតព្ពំ? **មហាសិវត្ថេរោ** កិរាហ "អវិប្បវាសសីមាយា"តិ។ តតោ នំ អាហំសុ "អវិប្បវាសសីមា នាម តិយោជនាបិ ហោតិ, ឯវំ សន្តេ តិយោជនេ ឋិតា លាភំ គណ្ហិស្សន្តិ, តិយោជនេ ឋត្វា អាគន្តុកវត្តំ បូរេត្វា អារាមំ បវិសិតព្ពំ ភវិស្សតិ, គមិកោ តិយោជនំ គន្ត្វា សេនាសនំ អាបុច្ឆិស្សតិ, និស្សយបដិប្បន្នស្ស តិយោជនាតិក្កមេ និស្សយោ បដិប្បស្សម្ភិស្សតិ, បារិវាសិកេន តិយោជនំ អតិក្កមិត្វា អរុណំ ឧដ្ឋាបេតព្ពំ ភវិស្សតិ, ភិក្ខុនិយា តិយោជនេ ឋត្វា អារាមប្បវេសនា អាបុច្ឆិតព្ពា ភវិស្សតិ, សព្ពមេតំ ឧបចារសីមាបរិច្ឆេទវសេន កាតុំ វដ្ដតីតិ។ តស្មា អន្តោឧបចារសីមាយ លេឌ្ឌុបាតទ្វយំ អតិក្កមិត្វាបិ វសតោ និស្សយោ តិយោជនាតិក្កមេ និស្សយោ ន បដិប្បស្សម្ភតីតិ សិទ្ធំ។ កាមញ្ចេត្ថ ឧបចារសីមាយ តិយោជនប្បមាណាយ, អតិរេកាយ វា យថាវុត្តទោសប្បសង្គោ សិយាតិ។ សា ហិ អាវាសេសុ វឌ្ឍន្តេសុ វឌ្ឍតិ, បរិហាយន្តេសុ បរិហាយតីតិ វុត្តត្តា, តស្មា តាទិសស្ស វិហារស្ស អន្តេ ឋិតា ឯកា កុដិ វិហារោតិ ឥធាធិប្បេតា។ សាបិ តស្សេវ វិហារស្ស កុដិកាវ ហោតីតិ កត្វា សោ អាវាសោ ហោតិ។ នានាវាសោ ឯវ ចេ អធិប្បេតោ, "អន្តេ ឋិតា កុដិកា"តិ ន វត្តព្ពំ។ ទ្វិន្នំ លេឌ្ឌុបាតានំ អព្ភន្តរេ បន អបរិក្ខិត្តេ នានាវាសេ និស្សយោ ន បដិប្បស្សម្ភតីតិ ឃ្វាយំ "នោ តក្កោ"តិ វុត្តោ, សោ តាទិសេ នានាវាសេ សេនាសនគ្គាហស្ស អប្បដិប្បស្សទ្ធិនយេន វុត្តោ។ សេនាសនគ្គាហោ ហិ "គហណេន គហណំ អាលយោ បដិប្បស្សម្ភតី"តិ លក្ខណត្តា ឥតរត្ថ បដិប្បស្សម្ភតិ។ តត្រាយំ **បាឡិ** "តេន ខោ បន សមយេន អាយស្មា ឧបនន្ទោ សក្យបុត្តោ ឯកោ ទ្វីសុ អាវាសេសុ វស្សំ វសិ...បេ.... ទេថ, ភិក្ខវេ, មោឃបុរិសស្ស ឯកាធិប្បាយ"ន្តិ (មហាវ. ៣៦៤)។ **អដ្ឋកថាយ**ញ្ចស្ស ឯវំ វុត្តំ "ឥទញ្ច នានាលាភេហិ នានូបចារេហិ ឯកសីមវិហារេហិ កថិតំ, នានាសីមវិហារេ បន សេនាសនគ្គាហោ បដិប្បស្សម្ភតី"តិ (មហាវ. អដ្ឋ. ៣៦៤)។ អបរិក្ខិត្តា នានាវាសា ឯកូបចារសង្ខ្យំ គច្ឆន្តិ។ បរិក្ខិត្តញ្ច ឯកូបចារំ អបរិក្ខិត្តសង្ខ្យំ គច្ឆតិ។ ឯត្តាវតា លេឌ្ឌុបាតទ្វយព្ភន្តរេ អបរិក្ខិត្តេ អញ្ញស្មឹ វិហារេ វសតោ និស្សយោ បន ន បដិប្បស្សម្ភតិ, បរិក្ខិត្តេ បដិប្បស្សម្ភតិ ឯវាតិ អយមត្ថោ សាធិតោតិ។ ឯត្ថាហ – ទ្វេ លេឌ្ឌុបាតេ អតិក្កមិត្វាវ សតោបិ និស្សយោ ន បដិប្បស្សម្ភតិ។ វុត្តញ្ហិ **និស្សគ្គិយដ្ឋកថាយំ** "សចេ គច្ឆន្តានំយេវ អសម្បត្តេសុ ទហរេសុ អរុណំ ឧគ្គច្ឆតិ, ចីវរំ និស្សគ្គិយំ ហោតិ, និស្សយោ បន ន បដិប្បស្សម្ភតី"តិ (បារា. អដ្ឋ. ២.៤៩៥)? វុច្ចតេ – តំ ឧបជ្ឈាយេន សមាគមេ សឧស្សាហតាយ វុត្តំ។ ឥធ ធុរវាសំ សន្ធាយ, តស្មា អញ្ញមញ្ញំ ន វិលោមេន្តិ ។ កេចិ បន "ទ្វេ លេឌ្ឌុបាតំ អតិក្កម្មាតិ ឥទំ ទេវសិកំ អារោចេត្វា វសនវសេន វុត្ត"ន្តិ វទន្តិ, តំ តេសំ មតិមត្តមេវាតិ មម

តក្កោ។ ទេវសិកំ អារោចេត្វា វត្តព្ពន្តិ ហិ នេវ បាឡិយំ ន អដ្ឋកថាយំ ទិស្សតិ, តញ្ច បន អបកតញ្ញូហិ អាចិណ្ណន្តិ វេទិតព្ពំ។

និស្សយបដិប្បស្សទ្ធិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧបសម្បាទេតព្ពបញ្ចកកថាវណ្ណនា

៨៤. ន អសេក្ខេន សីលក្ខន្ធេនាតិអាទិ “អត្តានមេវ បឋមំ, បតិរូបេ និវេសយេ”តិ (ធ. ប. ១៥៨) វចនវសេន វុត្តំ, ន អាបត្តិអង្គវសេន។ នីលសមាយោគតោ នីលំ វិយ វុត្តំ “**អសេក្ខេន វិមុត្តិញាណទស្សនក្ខន្ធេនា**”តិ។ អធិសីលេ សីលវិបន្នោ នាម អាបជ្ជិត្វា អវុដ្ឋិតោ។

ឧបសម្បាទេតព្ពបញ្ចកកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពវត្ថុកថាវណ្ណនា

៨៦. យោ សោ អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពោតិ ឯត្ថ ទ្វេ អត្ថវិកប្បា – តស្ស បសូរស្ស ភិក្ខុភាវំ សន្ធាយ អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពោ, សោ ភិក្ខុ តំយេវ តិត្ថាយតនំ សង្កមីតិ អយមេកោ អត្ថោ។ ឯវំ តិត្ថិយបក្កន្តកោ បុន គិហិវេសេន អាគតោ អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពោ, សោ អាគតោ ន ឧបសម្បាទេតព្ពោតិ អយមេកោ អត្ថោ។ តំ អញ្ញតិត្ថិយបក្កន្តកំ ឋបេត្វា “យោ សោ, ភិក្ខវេ, អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពោ”តិ ឯត្ថ ន គិហិវេសធារណោវ បុព្ពសទ្ទេន វុត្តោ, កិន្តុ តស្មិំ អត្តនោ យថាសមាទិន្នតិត្ថិយវេសេ ឋិតោបិ។ ទិដ្ឋិវសេន អតិត្ថិយភូតត្តា អតិត្ថិយបុព្ពោ, សោ បនាគតោ វិព្ភន្តោ អាគច្ឆតិ, តស្ស បរិវាសទានកិច្ចំ នត្ថិ។ កឹ ឥមស្ស អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពស្ស ភិក្ខុវេសំ គហេត្វា សរណគមនេន សាមណេរបព្ពជ្ជា ជាតា, ន ជាតាតិ? កិញ្ចេត្ថ យទិ ជាតា, “យោ សោ, ភិក្ខវេ, អញ្ញោបិ អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពោ ឥមស្មិំ ធម្មវិនយេ អាកង្ខតិ បព្ពជ្ជំ, អាកង្ខតិ ឧបសម្បទំ, តស្ស ចត្តារោ មាសេ បរិវាសោ ទាតព្ពោ”តិ (មហាវ. ៨៦) វចនំ វិរុជ្ឈតិ។ អថ ន ជាតា, បរិវាសកម្មវាចាយ បព្ពជ្ជាយ អបរាមសនំ វិរុជ្ឈតីតិ។ តត្ថ **មហាវិហារវាសិនោ** “សាមណេរស្សេវ សតោ បរិវាសោ ទាតព្ពោ”តិ វទន្តិ។ ឥតរេ តថា ន វទន្តិ។ តេ ហិ “ឯវំ អារាធកោ ខោ ភិក្ខវេ អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពោ អាគតោ ឧបសម្បាទេតព្ពោ’តិ (មហាវ. ៨៧) សុត្តបទំ បរិហរិតព្ពំ, បុរេ ច បច្ឆា ច ‘អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពោ’តិ វចនសាមញ្ញតោ ន សាមណេរោ ជាតោតិ ចេ, យទិ ឯវំ អបព្ពាជេត្វាវ ឧបសម្បាទេតព្ពោតិ អាបជ្ជតិ។ តតោ ច សព្ពបឋមំ វុត្តសុត្តំ វិរុជ្ឈតិ។ ‘តិត្ថាយតនំ សង្កន្តោ’តិ បាឋោបិ ន សុន្ទរោ។ បាណាតិបាតាទីសុ អញ្ញតរំ សចេ ភិន្ទតិ, ចត្តារោ មាសេ បរិបុណ្ណេបិ បុន បរិវាសេតព្ពោ វិយ ទិស្សតិ។ វុត្តម្បិ តស្ស សំវរំ ភិក្ខុករណត្ថាយ អនុញ្ញាតត្តា សីលេ វត្តព្ពំ នត្ថី”តិ វទន្តិ, វិចារេត្វា គហេតព្ពំ។ សរណានិ សចេ ភិជ្ជន្តិ សាមណេរស្សេវ។

អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បញ្ចាពាធវត្ថុកថាវណ្ណនា

៨៨. នខបិដ្ឋីតិ ចូឡង្គុលិនខបិដ្ឋិ អធិប្បេតា។ “បដិច្ឆន្នេ នខបិដ្ឋិតោ មហន្តម្បិ វដ្ដតិ, ឯវំ សេសេសុបី”តិ កេចិ វទន្តិ, តំ អដ្ឋកថាយ ន សមេតិ វិយ។ **បទុមកណ្ណិកា**បិ អារុឡ្ហេ រត្តបទុមវណ្ណចិត្រំ។

បញ្ចាពាធវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចោរវត្ថុកថាវណ្ណនា

៩១-២. ធម្មសាមីតិ យស្មា សយំ ធម្មសាមី, តស្មា ភិក្ខូហិ អបព្ពាជេតព្ពកម្បិ ចោរំ អង្គុលិមាលំ បព្ពាជេត្វា អាយតឹ ឯវមាហាតិ អត្ថោ។ **បាឡិបោត្ថកេសុ** “ខរភេទកោ”តិបិ លិខិតំ។ **សន្ធិសិន្ទាសូ**តិ រូបសន្ធាសុ។

ចោរវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឥណាយិកទាសវត្ថុកថាវណ្ណនា

៩៦. បស្ស មេ បត្តចីវរមត្តំ, អហំ ឥទំ ទស្សាមីតិ សាមីចិ, យតោ នត្ថិ អាបត្តិ។ **ឧបឌ្ឍបឌ្ឍន្តិ** ថោកំ ថោកំ។

៩៧. **ទេសចារិត្តន្តិ** សាវនបណ្ណារោបនាទិ តំ តំ ទេសចារិត្តំ។ “ទេវទាសិបុត្តេ វដ្ដតី”តិ លិខិតំ។ “អារាមិកំ ចេ បព្ពាជេតុកាមោ, អញ្ញមេកំ ទត្វា បព្ពាជេតព្ពោ”ន្តិ វុត្តំ។ មហាបច្ចរិវាទស្ស អយមិធ អធិប្បាយោ។ “ភិក្ខុសង្ឃស្ស អារាមិកេ ទេមា”តិ ទិន្នត្តា ន តេ តេសំ ទាសា។ “អារាមិកោ ច នេវ ទាសោ ន ភុជិស្សោតិ វត្តព្ពតោ ន ទាសោ”តិ លិខិតំ។ តក្កាសិញ្ចនំ សីហឡទីបេ ចារិត្តំ។ តេ ច បព្ពាជេតព្ពា សង្ឃស្សារាមិកត្តា។ និស្សាមិកំ ទាសំ អត្តនាបិ ភុជិស្សំ កាតុំ លភតិ។ “ទាសស្ស បព្ពជិត្វា អត្តនោ សាមិកេ ទិស្វា បលាយន្តស្ស អាបត្តិ នត្ថីតិ វទន្តី”តិ ច លិខិតំ។ អត្តនោ វា ទាសោ អស្ស ភិក្ខុនោតិ អត្ថោ។ និស្សាមិកស្ស ទាសស្ស រាជា សាមិ, តស្មា រាជានំ វា តស្មិំ គាមេ មនុស្សេ វា អាបុច្ឆិត្វា បព្ពាជេតព្ពោតិ ឯកេ។ “ភុជិស្សំ កត្វា”តិ លិខិតំ។ តស្ស បរិហារំ ភណន្តិ “យថា ភុជិស្សោ ហោតិ, តថា កត្តព្ពោ”តិ។ ឯវំ សង្កេបេន វត្វា “បយោជនំ នត្ថី”តិ កេហិចិ លិខិតំ។ **ភុជិស្សំ កាតុមេវ វដ្ដតីតិ** “សចេ បស្សន្តិ, អនុពន្ធិស្សន្តី”តិ វុត្តំ។ អាបត្តិ នត្ថិ។ **“អសុទ្ធា កិរ មេ”**តិបិ តំ សន្ធាយេវ វុត្តា”ន្តិ វទន្តិ។

ឥណាយិកទាសវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

កម្មារភណ្ឌុវត្ថាទិកថាវណ្ណនា

៩៨. **កម្មារភណ្ឌូ**តិ ឯត្ថ ទារកោ ចូឡាមត្តំ ឋបេត្វា អាគច្ឆតិ, តស្មា អាបុច្ឆិតុំ លភតិ។ តញ្ចេ សោ វា អញ្ញោ វា អវហរតិ, ទោសោ នត្ថិ។ “កេសមស្សុឱរោបនំ អកត្វា អសតិយា សរណានិ ទត្វា បព្ពាជេតិ, រុហតេវា”តិ វទន្តិ។

១០១-៣. **ឯត្ថ** កុលេ។ “ឧភយានិ ខោ បនស្ស...បេ.... អនុព្យញ្ជនសោតិ សព្ពោបាយំ បភេទោ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** ញាតោ ហោតី”តិ ច “អាបត្តិំ ជានាតីតិ បាបេ អវត្តមានេបិ ឥទំ នាម កត្វា ឥទំ អាបជ្ជតីតិ ជានាតិ ចេ, វដ្ដតី”តិ ច លិខិតំ។ “តញ្ច ខោ តតោ បុព្ពេ បាបេ បគុណេ កតេតិ គហេតព្ពំ, អាចរិយុបជ្ឈាយានម្បិ ឯសេវ នយោ”តិ វុត្តំ។

កម្មារភណ្ឌុវត្ថាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

រាហុលវត្ថុកថាវណ្ណនា

១០៥. “អង្គារិនោ ទានិ ទុមា ភទន្តេ”តិអាទីហិ (ថេរគា. ៥២៧) **សដ្ឋិមត្តាហិ**។ ទស្សេហិ ឥតិ មំ អាណាបេសិ។ ឯត្ថ ឥតិ-សទ្ទោ អាហរិតព្ពោ។ **បោក្ខរវស្សន្តិ** បោក្ខរបត្តវណ្ណំ ឧទកំ, តម្ហិ វស្សន្តេ តេមិតុកាមាវ តេមេន្តិ។ **ឧណ្ហីសតោ បដ្ឋាយា**តិ មុទ្ធតោ បដ្ឋាយ។

> “សិនិទ្ធនីលមុទុកុញ្ចិតកេសោ ,
> សូរិយនិម្មលតលាភិនលាដោ;
> យុត្តតុង្គមុទុកាយតនាសោ,
> រំសិជាលវិតតោ នរសីហោ”តិ។ (អប. អដ្ឋ. ១.សន្តិកេនិទានកថា; ជា. អដ្ឋ. ១.សន្តិកេនិទានកថា) –

អាទិគាថាហិ។ អថ វា –

> “ចក្កវរង្កិតរត្តសុបាទោ,
> លក្ខណមណ្ឌិតអាយតបណ្ហិ;
> ចាមរឆត្តវិភូសិតបាទោ,
> ឯស ហិ តុយ្ហ បិតា នរសីហោ។

> “សក្យកុមារវរោ សុខុមាលោ,
> លក្ខណចិត្តិកបុណ្ណសរីរោ;
> លោកហិតាយ គតោ នរវីរោ,
> ឯស ហិ តុយ្ហ បិតា នរសីហោ។

“បុណ្ណសសង្កនិភោ មុខវណ្ណោ,
ទេវនរាន បិយោ នរនាគោ;
មត្តគជិន្ទវិលាសិតគាមី,
ឯស ហិ តុយ្ហ បិតា នរសីហោ។

“ខត្តិយសម្ភវអគ្គកុលីនោ ,
ទេវមនុស្សនមស្សិតបាទោ;
សីលសមាធិបតិដ្ឋិតចិត្តោ,
ឯស ហិ តុយ្ហ បិតា នរសីហោ។

“អាយតយុត្តសុសណ្ឋិតនាសោ,
គោបខុមោ អភិនីលសុនេត្តោ;
ឥន្ទធនូ អភិនីលភមូកោ,
ឯស ហិ តុយ្ហ បិតា នរសីហោ។

“វដ្ដសុវដ្ដសុសណ្ឋិតគីវោ,
សីហហនូ មិគរាជសរីរោ;
កញ្ចនសុច្ឆវិឧត្តមវណ្ណោ,
ឯស ហិ តុយ្ហ បិតា នរសីហោ។

“សុទ្ធសុគម្ភីរមញ្ជុសឃោសោ,
ហិង្គុលពទ្ធសុរត្តសុជិវ្ហោ;
វីសតិ វីសតិ សេតសុទន្តោ,
ឯស ហិ តុយ្ហ បិតា នរសីហោ។

“អញ្ជនវណ្ណសុនីលសុកេសោ,
កញ្ចនបដ្ដវិសុទ្ធនលាដោ;
ឱសធិបណ្ឌរសុទ្ធសុឧណ្ណោ,
ឯស ហិ តុយ្ហ បិតា នរសីហោ។

“គច្ឆតិនីលបថេ វិយ ចន្ទោ,
តារគណាបរិវេឋិតរូបោ;
សាវកមជ្ឈគតោ សមណិន្ទោ,
ឯស ហិ តុយ្ហ បិតា នរសីហោ”តិ។ (ជា. អដ្ឋ. ១.សន្តិកេនិទានកថា) –

ឥមាហិ។

ឧទ្ទិដ្ឋេតិ ឯវំ ចរិតព្ពន្តិ អត្តនោ, “ឧត្តិដ្ឋេ”តិ ធម្មបទបាឋោ។ **ធម្ម**ន្តិ សបទានចារិកវត្តំ។ អនេសនំ វជ្ជេត្វា សុចរិតំ ចរេ។

កេសវិស្សជ្ជនន្តិ បញ្ចសិខាការំ វជ្ជេត្វា ឯកសិខាការំ។ **បដ្ដពន្ធោ**តិ ឯត្ថ **បដ្ដោ**តិ តស្មិំ កុលេ អាចិណ្ណោ អលង្ការវិសេសោ។ **ឃរមង្គល**ន្តិ ឃរមហោ។ **ឆត្តមង្គល**ន្តិ យុវរាជឆត្តបដ្ដិ។ **វដ្ដានុគត**ន្តិ កិលេសវដ្ដានុគតំ។ វិឃាតបច្ចយត្តា **សវិឃាតកំ**។ ថេរោ រាជំ ព្រាហ្មណំ បុព្ពេ បព្ពជិត្វា កស្មា ឥទានិ “កថាហំ, ភន្តេ, រាហុលំ បព្ពាជេមី”តិ អាហាតិ ចេ? តត្ថ ឧបសម្បទាបដិក្ខេបោ អធិប្បេតោ, តស្មា “ភគវា ឧបសម្បទមេវ បដិក្ខិបិ, ឥទានិ អនាគតេ សំសយាបនយនាធិប្បាយោ ភគវា”តិ ញត្វា អាហ។ ចិត្តសមុដ្ឋានរូបវសេន **“អដ្ឋិមិញ្ជំ អាហច្ចា”**តិ វុត្តំ កិរ។ ពុទ្ធានំ, ចក្កវត្តីនញ្ច ព្យត្តាទិវសេន នានត្តំ វេទិតព្ពំ, អញ្ញថា នន្ទាទយោបិ បព្ពជិត្វា ពុទ្ធា សិយុំ “សចេ បព្ពជតិ, ពុទ្ធោ ហោតី”តិ វចនតោ។

បេសេត្វា ទស្សេតុំ វដ្ដតិ, អាបុច្ឆិស្សាមាតិ បព្ពាជេតុំ វដ្ដតីតិ ច ឥទំ យស្មា វិទេសប្បត្តោ នាម លោកសង្កេតេនាបិ មាតាបិតុវាសតោ មុត្តោ សេរីវិហារីតិ វុច្ចតិ, តស្មាស្ស តេ អសន្តបក្ខេ ឋិតា វិយ ហោន្តីតិ កត្វា

“ន តស្ស បព្ពជ្ជាចរិយេ វា អប្បសាទំ ករោន្តី”តិ ឯវំ វុត្តំ នដ្ឋមេវ។ បព្ពជិតា សមគតិកាតិ លោកវោហារោ។ តេនេវ ចេត្ថ ទុក្ខុប្បត្តាទិនា ទេសន្តរគមនញ្ច សមគតិកំ កតំ។ **វិទេសំ គន្ត្វា**តិ ចេត្ថ **វិទេសោ** នាម មាតាបិតុវាសតោ អញ្ញោ ទេសោ, ន ឧប្បត្តិទេសតោ។ ព្យញ្ជនត្ថោ ឯវ ចេ បមាណំ, ន យុត្តិ។ មតមាតាបិតិកោបិ ន បព្ពាជេតព្ពោតិ អាបជ្ជតិ, តស្មា អនុប្បត្តព្ពជ្ជានេ បិតេហិយេវ មាតាបិតូហិ អននុញ្ញាតោ បុត្តោ ន បព្ពាជេតព្ពោតិ ឯវមិធាធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ, អញ្ញថា បាឡិយា វិរុជ្ឈេយ្យ, អាបត្តិដ្ឋានស្ស ច សិថិលករណំ អដ្ឋកថាយ ន យុជ្ជតិ។ តទំ តាវ ឯវំ ហោតុ, “វិហារំ វា ឈាបេមី”តិអាទិនយោ កថំ ន វិរុជ្ឈតីតិ ចេ? អត្តូបរូបទ្ទវប្បសង្គភយេន អវសេន បព្ពជិតត្តា, បុត្តរក្ខណត្ថំ បព្ពជិតត្តា ច។ ឯវញ្ហិ សតិ សយមេវ សោ អត្តនា បព្ពជិតោ ហោតិ, ន កេនចិ ឧបលាបេត្វា បព្ពជិតោ។ **“បុត្តបេមំ** វា បុត្តរក្ខេ បិយោ ហោតី”តិ និទានានុលោមតោ ន វិរុជ្ឈតិ។

រាហុលវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សិក្ខាបទទណ្ឌកម្មវត្ថុកថាវណ្ណនា

១០៧. អត្តនោ បរិវេណញ្ហាតិ បុគ្គលិកំ។ **មុខទ្វារិក**ន្តិ មុខទ្វារេន ភុញ្ជិតព្ពំ។ តត្ថ និយោជិតព្ពកំ, តស្ស **អាវរណំ** និវារណំ ករោន្តិ។ អថ វា “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, អាវរណំ កាតុ”ន្តិ យំ អាវរណំ អនុញ្ញាតំ, តំ អាវរណំ មុខទ្វារិកំ អាហារំ ករោន្តីតិ អធិប្បាយោ។

សិក្ខាបទទណ្ឌកម្មវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អនាបុច្ឆាវរណវត្ថុអាទិកថាវណ្ណនា

១០៨. បរស្ស ទុស្សីលភិក្ខុស្សបីតិ អត្ថោ។ កេចិ “ទុស្សីលភិក្ខូបី”តិ លិខន្តិ, តំ ន សុន្ទរំ។ បោរាណា បន “យាវតតិយំ វុច្ចមានោ ចេ ន ឱរមតិ, សង្ឃំ អបលោកេត្វា នាសេតព្ពោ, បុន បព្ពជ្ជំ យាចមានោបិ អបលោកេត្វា បព្ពាជេតព្ពោ”តិ វទន្តិ។ **ភិក្ខូនំ ឧបសម្បទកម្មវាចាសទិស**ន្តិ ឯត្ថ “យថា ឧបសម្បន្នោ សិក្ខំ បច្ចក្ខាយ យថានិវត្ថបារុតោវ ហុត្វា បច្ឆា ឧបសម្បន្នោ បុព្ពេ អត្តនោ នវកតរស្ស សមានវស្សិកស្ស បុន វន្ទនាទីនិ ករោតិ, ឯវំ សាមណេរោបិ បុន គហិតសរណោ តតោ បុព្ពេ អត្តនោ នវកតរស្ស សមានវស្សិកស្ស សាមណេរស្ស បុន វន្ទនាទីនិ ករោតិ។ លិង្គំ បនេត្ថ វុឌ្ឍតរភាវំ ន សាធេតីតិ វុត្តំ ហោតី”តិ វុត្តំ។ វិកាលភោជនំ សាមណេរានំ វីតិក្កមេវាតិ ឯកេ។ “អច្ចយោ មំ, ភន្តេ, អច្ចាគមា”តិអាទិនា នយេន អច្ចយំ ទេសាបេតព្ពោ។ “ទិដ្ឋិយា អនិស្សជ្ជនេន ‘ត្វំ, សាមណេរ, គច្ឆា’តិ វុត្តោយេវ បារាជិកោ ហោតី”តិ វុត្តំ, “យាវតតិយន្តិ វុត្តត្តា ពុទ្ធាទីនំ អវណ្ណភាសិតមត្តេន ច ទិដ្ឋិគ្គហិតមត្តេន ច សរណានិ ន ភិជ្ជន្តីតិ វុត្តំ ហោតី”តិ វទន្តិ។ ឯវំ សន្តេ បាណាតិបាតាទី ករោន្តស្សាបិ តំ សម្ភោតីតិ មម តក្កោ។ “និស្សីលស្ស បុន នាសនា វុត្តា”តិ ច កេចិ វទន្តិ, តំ យុត្តំ វិយ។ ន ហិ ភគវា សីលវន្តស្ស លិង្គនាសនំ អនុជានាតីតិ វិចារេតព្ពំ, ភិក្ខុនិទូសកាបទេសេន ភព្ពាភព្ពេ សង្គណ្ហាតីតិ បោរាណា។ **“បព្ពជ្ជម្បិ ន លភតី**តិ យថា ចេត្ថ អយមត្ថោ ទស្សិតោ, តថា ‘បណ្ឌកោ, ភិក្ខវេ, អនុបសម្បន្នោ ន ឧបសម្បាទេតព្ពោ, ឧបសម្បន្នោ នាសេតព្ពោ’តិ (មហាវ. ១០៩) អាទិនា នយេន វុត្តានម្បិ បព្ពជ្ជំ នត្ថីតិ ទីបិតំ ហោតិ។ ន ហិ តទំ ឋានំ ឋបេត្វា តេសំ បព្ពជ្ជាយ វារិតដ្ឋានំ អត្ថិ។ ‘ភិក្ខុនិទូសកោ, ភិក្ខវេ, អនុបសម្បន្នោ ន ឧបសម្បាទេតព្ពោ, ឧបសម្បន្នោ នាសេតព្ពោ’តិ (មហាវ. ១១៤) វុត្តេនបិ សមានត្តា តស្ស បព្ពជ្ជា វិយ តេសម្បិ បព្ពជ្ជា វារិតាវ ហោតីតិបិ ទស្សេតុំ បុន ភិក្ខុនិទូសកោតិ គហិតន្តិ អបរេ”តិ វុត្តំ។ កឹ ត មិនា? ននុ **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តំ “យស្ស ចេត្ថ បព្ពជ្ជា វារិតា, តំ សន្ធាយ តទំ វុត្តំ អនុបសម្បន្នោ ន ឧបសម្បាទេតព្ពោ, ឧបសម្បន្នោ នាសេតព្ពោ”តិ។

អនាបុច្ឆាវរណវត្ថុអាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌកវត្ថុកថាវណ្ណនា

១០៩. ឱបក្កមិកបណ្ឌកស្ស ហីនង្គត្តា អបព្ពជិតស្ស បព្ពជ្ជា វារិតា, បព្ពជិតស្ស ឧបសម្បទា ន កាតព្ពា។ បុព្ពេ ឧបសម្បន្នស្ស ចេ ឧបចរណំ អត្ថិ, ន នាសនា កាតព្ពាតិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។ ឆិន្នង្គជាតោ ន បណ្ឌកោ។ បញ្ចសុ នបុំសកបណ្ឌកោវ អភាវកោ។ ឥតរេ ចត្តារោ សភាវកាតិ វេទិតព្ពា។ ភាវោ បន តេសំ បណ្ឌកោ ហោតិ។ ឯតេ ចត្តារោបិ កិរ បុរិសាវាតិ ឯកេ។ ឥត្ថីបិ បក្ខបណ្ឌកី ហោតីតិ ឯកេ។ ឧបក្កមេ កតេ

បណ្ឌកភាវោ អវស្សំ ហោតិ, តស្មា បព្ពជ្ជំ ន លភតិ។ “យទិ បន កស្សចិ ន ហោតិ, បព្ពជ្ជា ន វារិតាតិ វិនិច្ឆយំ វទន្តី”តិ វុត្តំ។

“**បព្ពជ្ជា វារិតា**តិ អបណ្ឌកបក្ខេ បព្ពាជេត្វា បណ្ឌកបក្ខេ នាសេតព្ពោតិ អធិប្បាយោ”តិ លិខិតំ។ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** បន មាសបណ្ឌកលេខបណ្ឌកេហិ សហ សត្ត បណ្ឌកា វុត្តា។ តត្ថ **លេខបណ្ឌកោ** នាម កិរ មន្តវសេន ឧបហតពីជោ។ តត្ថ “ឱបក្កមិកលេខបណ្ឌកា បព្ពជិតា ន នាសេតព្ពា។ យោ បព្ពាជេតិ, តស្ស ទុក្កដ”ន្តិ ច វុត្តំ។

បណ្ឌកវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ថេយ្យសំវាសកវត្ថុកថាវណ្ណនា

១១០. ថេយ្យសំវាសកោតិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ ព្យញ្ជនត្ថវសេន សំវាសត្ថេនកោវ ថេយ្យសំវាសកោតិ បញ្ញាយតិ, អថ ខោ តយោ ថេយ្យសំវាសកា។ **សំវាសោ**តិ ចេត្ថ ន ឯកកម្មាទិកោ សំវាសោ, កិន្តុ ភិក្ខុវស្សគណនាទិកោ កិរិយភេទោ ឥធ សំវាសោ នាម។ ឥមញ្ហិ សក្កា ថេយ្យាយ កាតុំ, នេតរន្តិ អដ្ឋកថាយ អធិប្បាយោ។ វិទេសំ គន្ត្វា បព្ពជិតេហិ បុច្ឆិតេ “ទសវស្សោ”តិអាទី ភណន្តស្ស ទោសោ។ គិហីនំ វុត្តេ ទោសោ នត្ថីតិ កេចិ។ រាជភយាទីហិ គហិតលិង្គានំ “គិហី មំ សមណោតិ ជានាតូ”តិ វញ្ចនចិត្តេ សតិបិ ភិក្ខូនំ វញ្ចេតុកាមតាយ, តេហិ សំវសិតុកាមតាយ ច អភាវា ទោសោ ន ជាតោ។ “**សព្ពបាសណ្ឌិយភត្តានី**តិ វិហារំ អាគន្ត្វា សង្ឃិកំ គណ្ហន្តស្ស សំវាសំ បរិហរិតុំ ទុក្ករំ, តស្មា វុត្ត”ន្តិ ច លិខិតំ។ “សូបសម្បន្នោ”តិ វុត្តត្តា គហដ្ឋម្បិ សចេ ឧបសម្បាទេន្តិ, សូបសម្បន្នោតិ អាបន្នំ, “អនុបសម្បន្នកាលេយេវា”តិ ឥមិនា សចេ ឧបសម្បន្នកាលេ សុណាតិ, សូបសម្បន្នោ ឯវ អនារោចេន្តោបីតិ ទស្សេតិ។ **អន្ធកដ្ឋកថាយំ, បោរាណគណ្ឋិបទេសុ** ច ទុស្សីលភិក្ខុ “ថេយ្យសំវាសកោ”តិ វុត្តោ “ថេយ្យាយ វោ, ភិក្ខវេ, រដ្ឋបិណ្ឌោ ភុត្តោ”តិ (បារា. ១៩៥) ឥមិនា កិរ បរិយាយេនាតិ វេទិតព្ពំ។ តេនេវាហ “**តំ ន គហេតព្ព**”ន្តិ។ “មហាបេឡាទីសូ”តិ ឯតេន គិហិសន្តកំ ទស្សិតំ។

សយំ សាមណេរោវ វុឌ្ឍវស្សានិ គណេត្វា គណ្ហន្តោ បារាជិកោ ហោតិ, ថេយ្យសំវាសកោ បន ន ហោតិ, តថា ភិក្ខុបិ, សោ បន ភណ្ឌគ្ឃេន ការេតព្ពោតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន “**សយំ សាមណេរោវា**”តិអាទិ វុត្តំ។ អយំ បន ថេយ្យសំវាសកោ នាម យស្មា បព្ពជិតោវ ហោតិ, នាបព្ពជិតោ, តស្មា “ថេយ្យសំវាសកោ, ភិក្ខវេ, អបព្ពជិតោ ន បព្ពាជេតព្ពោ, បព្ពជិតោ នាសេតព្ពោ”តិ វត្តុំ ន សក្កាតិ កត្វា ឥមស្ស វសេន បណ្ឌកតោ បដ្ឋាយ “អនុបសម្បន្នោ ន ឧបសម្បាទេតព្ពោ”តិអាទិនា បាឡិ ឋបិតា, ន ឧបសម្បទាមត្តស្សេវ អភព្ពត្តា ឯកាទសន្នម្បិ នេសំ បព្ពជ្ជារហភាវប្បសង្គតោ។ អបិច អនិដ្ឋទោសប្បសង្គតោ តថា ឯវ បាឡិ ឋបិតា។ យស្មា តិត្ថិយបក្កមនំ, សង្ឃភេទនញ្ច ឧបសម្បន្នស្សេវ ហោតិ, នានុបសម្បន្នស្ស, សោ ទុវិធោបិ បព្ពជិតោវ ហោតិ, នាបព្ពជិតោ, តស្មា “តិត្ថិយបក្កន្តកោ, ភិក្ខវេ, អបព្ពជិតោ ន បព្ពាជេតព្ពោ”តិអាទិបាឡិយា សតិ តេ ឧភោបិ អបព្ពាជេតព្ពា ហោន្តីតិ អនិដ្ឋប្បសង្គោ អាបជ្ជតីតិ។ តីសុ បន ថេយ្យសំវាសកេសុ សាមណេរាលយំ ករោន្តោ លិង្គត្ថេនកោ, ឧបសម្បន្នាលយំ ករោន្តោ សំវាសត្ថេនកោ, ឧភយត្ថេនកោ ច។ ន ហិ សាមណេរសំវាសោ ឥធ សំវាសោ នាម, តេនេវ **អដ្ឋកថាយំ** “ភិក្ខុវស្សគណនាទិកោ ហិ សព្ពោបិ កិរិយភេទោ ឥមស្មិំ អត្ថេ សំវាសោ”តិ វុត្តន្តិ ឯកេ។ យថាវុឌ្ឍំ វន្ទនសាទិយនាសនបដិពាហនានំ សាមណេរសំវាសសាមញ្ញតោ នេវាតិ អាចរិយោ។

ថេយ្យសំវាសកវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តិត្ថិយបក្កន្តកកថាវណ្ណនា

តិត្ថិយបក្កន្តកោ, ភិក្ខវេតិអាទិ អត្ថនោ និទានភូតេ **បសូរវត្ថុស្មិំ** ឯវ វត្តព្ពំ សមានម្បិ តត្ថ វារិត អធិការាភាវា អភព្ពា។ ឥធេវ ថេយ្យសំវាសកេន វិនា សម្ពន្ធោ វុត្តោ។ តត្ថ “អថ ខោ ន បព្ពាជេតព្ពោបី”តិ ឥធេវ វចនំ បសូរស្ស ឧបសម្បទាយ ឯវ យាចនិច្ចាយ ទស្សនេន, “សោ អាគតោ ន ឧបសម្បាទេតព្ពោ”តិ ភគវតោ ឧបសម្បទាមត្តបដិសេធនេន ច បព្ពជ្ជានុមតិទោសប្បសង្គភយាតិ វេទិតព្ពំ។ តេសំ លិង្គេ អាទិន្នមត្តេ លទ្ធិយា គហិតាយបិ អគ្គហិតាយបិ តិត្ថិយបក្កន្តកោ ហោតិ, អវន្ទនីយស្សេវ នគ្គលិង្គស្ស សេដ្ឋភាវំ វា ឧបគច្ឆតិ, ន មុច្ចតិ, ឯត្ថ “បទវារេ ទុក្កដំ, អាជីវកោ ភវិស្សន្តិ វិសមចិត្តវសេន គតគត្តា នគ្គោ ហុត្វា ន គមនេនា”តិ វទន្តិ។ ឧភិន្នម្បិ វសេន យុត្តន្តិ មម តក្កោ។ **តាវ នំ លទ្ធិ រក្ខតិ** អសម្បដិច្ឆិតត្តា។ **ឧបសម្បន្នភិក្ខុនា កថិតោ**តិ កថំ បញ្ញាយតិ? អដ្ឋកថាវចនប្បមាណតោវាតិ ឯកេ។ និទានវសេនាតិ ឯកេ។ បសូរស្ស

ឧបសម្បន្នត្តា ឧបសម្បន្នានំ ឯវ តិត្ថិយបក្កន្តកាវចនតោតិ ឯកេ។ យថាហ “ឧបជ្ឈាយោ បក្កន្តោវា ហោតិ, វិព្ភន្តោ វា, កាលំកតោ វា, បក្ខសង្កន្តោ វា”តិ អាចរិយោ។ **បក្ខសង្កន្តោ វា**តិ សាមណេរនាសនាវត្ថុសុ អភាវតោតិ ឯកេ។ អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពស្ស ឧបសម្បន្នស្ស សតោ បក្ខសង្កន្តកាយា អនុបសម្បន្នកាលេ ឧបសម្បទត្ថំ បរិវាសបញ្ញាបនេនាតិ ឯកេ ។ បព្ពជ្ជត្ថម្បីតិ ចេ? ន, បុព្ពេ វិចារិតត្តា, អបព្ពជិតស្ស អធិសីលាភាវតោ ច។ បាតិមោក្ខសីលញ្ហិ អធិសីលំ នាម, តញ្ច អបព្ពជិតស្ស នត្ថិ។ តមស្ស ច បរិវាសវត្តេ អធិសីលំ វុត្តំ។ យថាហ “បុន ចបរំ, ភិក្ខវេ, អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពោ តិព្ពច្ឆន្ទោ ហោតិ ឧទ្ទេសេ បរិបុច្ឆាយ អធិសីលេ”តិ (មហាវ. ៨៧)។ អបិច “សចេ, ភិក្ខវេ, ជាតិយា សាកិយោ អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពោ អាគច្ឆតិ, សោ អាគតោ ឧបសម្បាទេតព្ពោ”តិ (មហាវ. ៨៧) ឯត្ថ ឧបសម្បទាមត្តបរិទីបនតោ។ ឧបសម្បទាមត្តបរិទីបនញ្ចេត្ថ តស្សេវ បរិវាសទានសិទ្ធិតោ។ បរិវាសទានត្តនិទស្សនត្ថេ ហេសា បាឡិ។

តិត្ថិយបក្កន្តកកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តិរច្ឆានគតវត្ថុកថាវណ្ណនា

១១១. នាគយោនិយាតិ នាគយោនិតោ, អត្តនោ នាគជាតិហេតូតិ អធិប្បាយោ។ កឹការណា? អភិក្ខណំ សកជាតិយា មេថុនបដិសេវនេ, វិស្សដ្ឋនិទ្ទោក្កមនេ ច សព្ភេសម្បិ។

តិរច្ឆានគតវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មាតុឃាតកាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា

១១២-៥. អបវាហនន្តិ បក្ខលនំ, កាសាយវត្ថនិវាសនំ តច្ឆមានន្តិ អត្ថោ។ ទុដ្ឋចិត្តេន។ កីទិសេន? វធកចិត្តេនាតិ អធិប្បាយោ។ លោហិតុប្បាទនវសេន ទុដ្ឋចិត្តន្តិ កេចិ, តំ ន សុន្ទរំ។

មាតុឃាតកាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧភតោព្យញ្ជនកវត្ថុកថាវណ្ណនា

១១៦. “យទិ បដិសន្ធិយំ ឧប្បន្នលិង្គេន ឯតំ នាមំ លភន្តីតិ អធិប្បាយោ”តិ លិខិតំ។

ឧភតោព្យញ្ជនកវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អនុបជ្ឈាយកាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា

១១៧. “កេចិ ‘កុប្បតី’តិ វទន្តិ, តំ ‘ន គហេតព្ព’”ន្តិ យំ វុត្តំ, តំ “បញ្ចវគ្គករណីយញ្ចេ, ភិក្ខវេ, កម្មំ ភិក្ខុនិបញ្ចមោ កម្មំ ករេយ្យ, អកម្មំ ន ច ករណីយ”ន្តិអាទិនា (មហាវ. ៣៩០) នយេន វុត្តត្តា បណ្ឌកាទីនំ គណបូរណភាវេ ឯវ កម្មំ កុប្បតិ, ន សព្ពន្តិ កត្វា សុវុត្តំ, តតោ “បណ្ឌកុបជ្ឈាយេន កម្មំ ករេយ្យ, អកម្មំ ន ច ករណីយ”ន្តិអាទិកាយ **បាឡិយា** ភវិតព្ពំ សិយា។ យថា អបរិបុណ្ណបត្តចីវរស្ស ឧបសម្បាទនកាលេ កម្មវាចាយំ “បរិបុណ្ណស្ស បត្តចីវរ”ន្តិ អសន្តំ វត្ថុំ កិត្តេត្វា ឧបសម្បទាយ កតាយ តស្មឹ អសន្តេបិ ឧបសម្បទា រុហតិ, ឯវំ “អយំ ពុទ្ធរក្ខិតោ អាយស្មតោ ធម្មរក្ខិតស្ស ឧបសម្បទាបេក្ខោ”តិ អវត្តុំ បណ្ឌកុបជ្ឈាយាទឹ, អសន្តំ វា, វត្តុំ កិត្តេត្វា កតាយបិ គណបូរកានមត្ថិតាយ ឧបសម្បទា រុហតេវ។ “ន, ភិក្ខវេ, បណ្ឌកុបជ្ឈាយេន ឧបសម្បាទេតព្ពោ, យោ ឧបសម្បាទេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្ស, សោ ច បុគ្គលោ អនុបសម្បន្នោ”តិអាទិវចនស្សាភាវា អយមត្ថោ សិទ្ធោវ ហោតិ។ ន ហិ ពុទ្ធា វត្តព្ពយុត្តំ ន វទន្តិ, តេន វុត្តំ “យោ បន, ភិក្ខុ, ជានំ ឩនវីសតិវស្សំ…បេ.… សោ ច បុគ្គលោ អនុបសម្បន្នោ”តិអាទិ (បាចិ. ៤០៣)។ តថា “ព្យត្តេន ភិក្ខុនា បដិពលេន សង្ឃោ ញាបេតព្ពោ’តិ (មហាវ. ៧១) វចនតោ ថេយ្យសំវាសកាទិអាចរិយេហិ អនុស្សាវនាយ កតាយ ឧបសម្បទា ន រុហតិ តេសំ អភិក្ខុត្តា”តិ វចនម្បិ ន គហេតព្ពំ។ កិញ្ច ភិយ្យោ “តមានិ ចត្តារិ កម្មានិ បញ្ចហាការេហិ វិបជ្ជន្តី”តិអាទិនា (បរិ. ៤៨២) នយេន កម្មានំ សម្បត្តិវិបត្តិយា កថិយមានាយ “សត្តហិ អាការេហិ កម្មានិ វិបជ្ជន្តិ វត្ថុតោ វា ញត្តិតោ វា អនុស្សាវនតោ វា សីមតោ វា បរិសតោ វា ឧបជ្ឈាយតោ វា អាចរិយតោ វា”តិ អកថិតត្តា ន គហេតព្ពំ។ “បរិសតោ វា”តិ វចនេន អាចរិយឧបជ្ឈាយានំ វា សង្គហោ កតោតិ ចេ? ន, “ទ្វាទសហាការេហិ បរិសតោ កម្មានិ វិបជ្ជន្តី”តិ ឯតស្ស **វិភង្គេ** តេសមនាមដ្ឋត្តា។ អយមត្ថោ “យស្មា តត្ថ តត្ថ សរូបេន វុត្តបាឡិវសេនេវ សក្កា ជានិតុំ, តស្មា នយមុខំ ទស្សេត្វា សំខិត្តោតិ អយមស្ស យុត្តិគវេសនា”តិ វុត្តំ។ តត្រិទំ វិចារេតព្ពំ –

អនុបជ្ឈាយកំ ឧបសម្បាទេន្តា តេ ភិក្ខូ យថាវុត្តនយេន អភូតំ តំ វត្ថុំ កិត្តយិំសុ, ឧទាហុ មុសាវាទភយា តានេវ បទានិ ន សាវេសុន្តិ។ កិញ្ចេត្ថ យទិ តាវ ឧបជ្ឈាយាភាវេត ន សាវេសុំ, “បុគ្គលំ ន បរាមសតី”តិ វុត្តវិបត្តិប្បសង្គោ ហោតិ, អថ សាវេសុំ, មុសាវាទោ នេសំ ភវតីតិ? វុច្ចតេ – សាវេសុំយេវ យថា វុត្តវិបត្តិប្បសង្គភយា, “កម្មំ បន ន កុប្បតី”តិ អដ្ឋកថាយ វុត្តត្តា ច, ន មុសាវាទស្ស អសម្ភវតោ, មុសាវាទេនាបិ កម្មសម្ភវតោ ច។ ន ហិ សក្កា មុសាវាទេន កម្មវិបត្តិសម្បត្តិំ កាតុន្តិ។ តស្មា “អនុបជ្ឈាយកំ ឧបសម្បាទេន្តី”តិ វចនស្ស ឧភយទោសវិនិមុត្តោ អត្ថោ បរិយេសិតព្ពោ។

អយញ្ចេត្ថ យុត្តិ – “យថា បុព្ពេ បព្ពជ្ជូបសម្បទូបជ្ឈាយេសុ វិជ្ជមានេសុបិ ឧបជ្ឈាយគ្គហណក្កមេន អគ្គហិតត្តា ‘តេន ខោ បន សមយេន ភិក្ខូ អនុបជ្ឈាយក’ន្តិអាទិ វុត្តំ, តថា ឥធាបិ ឧបជ្ឈាយស្ស វិជ្ជមានស្សេវ សតោ អគ្គហិតត្តា ‘អនុបជ្ឈាយកំ ឧបសម្បាទេន្តី’តិ វុត្តំ។ កម្មវាចាចរិយេន បន គហិតោ តេន ឧបជ្ឈាយោតិ សញ្ញាយ ឧបជ្ឈាយំ កិត្តេត្វា កម្មវាចំ សាវេតព្ពំ, កេនចិ វា ការណេន កាយសាមគ្គិំ អទេន្តស្ស ឧបជ្ឈាយស្ស ឆន្ទំ គហេត្វា កម្មវាចំ សាវេតិ, ឧបជ្ឈាយោ វា ឧបសម្បទាបេក្ខស្ស ឧបជ្ឈំ ទត្វា បច្ឆា ឧបសម្បន្នេ តស្មិំ តាទិសេ វត្ថុស្មិំ សមនុយុញ្ជិយមានោ វា អសមនុយុញ្ជិយមានោ វា ឧបជ្ឈាយទានតោ បុព្ពេ ឯវ សាមណេរោ បដិជានាតិ, សិក្ខាបច្ចក្ខាតកោ វា អន្តិមវត្ថុអជ្ឈាបន្នកោ វា បដិជានាតិ, ឆន្ទហារកាទយោ វិយ ឧបជ្ឈាយោ វា អញ្ញសីមាគតោ ហោតិ, ‘កម្មវាចា រុហតី’តិ វត្វា ‘អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, បច្ចន្តិមេសុ ជនបទេសុ វិនយធរបញ្ចមេន គណេន ឧបសម្បទ’ន្តិ (មហាវ. ២៥៩) វុត្តត្តា កេចិ ‘វិនយធរបញ្ចមេន ឧបជ្ឈាយេន សន្និហិតេនេវ ភវិតព្ព’ន្តិ វទន្តី”តិ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ សោ ចេ បាឋោ បមាណោ មជ្ឈិមេសុ ជនបទេសុ តស្ស វចនស្សាភាវតោ។ អសន្និហិតេបិ ឧបជ្ឈាយេ កម្មវាចា រុហតីតិ អាបជ្ជតីតិ ចេ? ន, កស្មា? កម្មសម្បត្តិយំ “បុគ្គលំ បរាមសតី”តិ វុត្តបាឋោវ នោ បមាណំ។ ន ហិ តត្ថ អសន្និហិតោ ឧបជ្ឈាយសង្ខាតោ បុគ្គលោ បរាមសនំ អរហតិ, តស្មា តត្ថ សង្ឃបរាមសនំ វិយ បុគ្គលបរាមសនំ វេទិតព្ពំ។ សង្ឃេន គណេន ឧបជ្ឈាយេន ឧបសម្បាទេន្តិ តេសំ អត្ថតោ បុគ្គលត្តា។ បណ្ឌកាទិឧបជ្ឈាយេន ឧបសម្បាទេន្តិ ឧបសម្បាទនកាលេ អវិទិតត្តាតិ បោរាណា។

អបត្តកាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា

១១៨. អបត្តចីវរំ ឧបសម្បាទេន្តីតិ កម្មវាចាចរិយោ “បរិបុណ្ណស្ស បត្តចីវរ”ន្តិ សញ្ញាយ , កេវលំ អត្ថសម្បត្តិំ អនបេក្ខិត្វា សន្តបទនីហារេន វា “បរិបុណ្ណស្ស បត្តចីវរ”ន្តិ កម្មវាចំ សាវេតិ។ យថា ឯតរហិ មតវិប្បវុត្ថមាតាបិតិកោបិ “អនុញ្ញាតោសិ មាតាបិតូហី”តិ បុដ្ឋោ “អាម ភន្តេ”តិ វទតិ។ កិំ ពហុនា, អយំ បនេត្ថ សារោ – “តស្មិំ សមយេ ចត្តារិ កម្មានិ បញ្ចហាការេហិ វិបជ្ជន្តី”តិ លក្ខណស្ស ន តាវ បញ្ញត្តត្តា អនុបជ្ឈាយកាទីឧបសម្បាទេន្តិ, វជ្ជនីយបុគ្គលានំ អវុត្តត្តា បណ្ឌកុបជ្ឈាយាទីឧបសម្បាទេន្តិ។ តេវសន្តរាយបុច្ឆាយ អទស្សនត្តា អបត្តចីវរកំ ឧបសម្បាទេន្តិ។ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ញត្តិចតុត្ថេន កម្មេន ឧបសម្បាទេតុ”ន្តិ (មហាវ. ៦៩) ឯវំ សព្ពបឋមំ អនុញ្ញាតកម្មវាចាយ “បរិបុណ្ណស្ស បត្តចីវរ”ន្តិ អវចនមេត្ថ សាធកន្តិ វេទិតព្ពំ។ តញ្ហិ វចនំ អនុក្កមេនានុញ្ញាតន្តិ។

ហត្ថច្ឆិន្នាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា

១១៩. ឥទំ តាវ សព្ពថា ហោតុ, “មូគំ បព្ពាជេន្តិ, ពធិរំ បព្ពាជេន្តី”តិ ឥទំ កថំ សម្ភវិតុមរហតិ អាទិតោ បដ្ឋាយ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ឥមេហិ តីហិ សរណគមនេហិ បព្ពជ្ជ”ន្តិអាទិនា (មហាវ. ៣៤) អនុញ្ញាតត្តាតិ? វុច្ចតេ – “ឯវញ្ច បន, ភិក្ខវេ, បព្ពាជេតព្ពោតិ។ ឯវំ វទេហីតិ វត្តព្ពោ…បេ…. តតិយម្បិ សង្ឃំ សរណំ គច្ឆាមី”តិ ឯត្ថ “ឯវំ វទេហីតិ វត្តព្ពោ”តិ ឥមស្ស វចនស្ស មិច្ឆា អត្ថំ គហេត្វា មូគំ បព្ពាជេសុំ។ “ឯវំ វទេហី”តិ តំ បព្ពជ្ជាបេក្ខំ អាណាបេត្វា សយំ ឧបជ្ឈាយេន វត្តព្ពោ “តតិយំ សង្ឃំ សរណំ គច្ឆាមី”តិ, សោ បព្ពជ្ជាបេក្ខោ តថា អាណត្តោ ឧបជ្ឈាយវចនស្ស អនុ អនុ វទតុ វា, មា វា, តត្ថ តត្ថ ភគវា “កាយេន វិញ្ញាបេតិ, វាចាយ វិញ្ញាបេតិ, កាយេន វាចាយ វិញ្ញាបេតិ, គហិតោ ហោតិ ឧបជ្ឈាយោ។ ទិន្នោ ហោតិ ឆន្ទោ។ ទិន្នា ហោតិ បារិសុទ្ធិ។ ទិន្នា ហោតិ បវារណា”តិ វទតិ។ តទនុមានេន វា កាយេន តេន បព្ពជ្ជាបេក្ខេន វិញ្ញត្តំ ហោតិ សរណគមនន្តិ វា លោកេបិ កាយេន វិញ្ញាបេន្តោ “ឯវំ វទតី”តិ វុច្ចតិ, តំ បរិយាយំ គហេត្វា មូគំ បព្ពាជេន្តីតិ វេទិតព្ពំ។ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** “មូគំ កថំ បព្ពាជេន្តី’តិ បុច្ឆំ កត្វា តស្ស កាយប្បសាទសម្ភវតោ កាយេន បហារំ ទត្វា ហត្ថមុទ្ទាយ វិញ្ញាបេត្វា បព្ពាជេសុ”ន្តិ វុត្តំ។ កិំ ពហុនា, អយំ បនេត្ថ សារោ – យថា បុព្ពេ បព្ពជ្ជាធិការេ វត្តមានេ បព្ពជ្ជាភិលាបំ ឧបច្ឆិន្ទិត្វា “បណ្ឌកោ, ភិក្ខវេ, អនុបសម្បន្នោ ន ឧបសម្បាទេតព្ពោ”តិអាទិនា នយេន ឧបសម្បទវសេនេវ អភិលាបោ កតោ។ ថេយ្យសំវាសកបទេ អសម្ភវតោ កិញ្ចាបិ សោ ន កតោ បព្ពជ្ជាវ តត្ថ កតា, សព្ពត្ថ បន ឧបសម្បទាភិលាបេន អធិប្បេតា តទនុភាវតោ។ ឧបសម្បទាយ បព្ពជ្ជាយ វារិតាយ

ឧបសម្បទា វារិតា ហោតីតិ កត្វា។ តថា ឥធ ឧបសម្បទាធិការេ វត្តមានេ ឧបសម្បទាភិលាបំ ឧបច្ឆិន្ទិត្វា ឧបសម្បទមេវ សន្ធាយ បព្ពជ្ជាភិលាបោ កតោតិ វេទិតព្ពោ។ កាមំ សោ ន កត្តព្ពោ, មូគបទេ អសម្ភវតោ តស្ស វសេន អាទិតោ បង្ហាយ ឧបសម្បទាភិលាបោវ កត្តព្ពោ វិយ ទិស្សតិ, តថាបិ តស្សេវ មូគបទស្ស វសេន អាទិតោ បង្ហាយ បព្ពជ្ជាភិលាបោវ កតោ មិច្ឆាគហណនិវារណត្ថំ។ កថំ? “មូគោ, ភិក្ខវេ, អប្បត្តោ ឱសារណំ, តញ្ចេ សង្ឃោ ឱសារេតិ, សោសារិតោ”តិ (មហាវ. ៣៩៦) វចនតោ មូគោ ឧបសម្បន្នោ ហោតីតិ សិទ្ធំ។ សោ “កេវលំ ឧបសម្បន្នោវ ហោតិ, ន បន បព្ពជិតោ តស្ស បព្ពជ្ជាយ អសម្ភវតោ”តិ មិច្ឆាគាហោ ហោតិ។ តំ បរិច្ចជាបេត្វា យោ ឧបសម្បន្នោ, សោ បព្ពជិតោវ ហោតិ។ បព្ពជិតោ បន អត្ថិ កោចិ ឧបសម្បន្នោ, អត្ថិ កោចិ អនុបសម្បន្នោ។ ឥមំ សម្មាគាហំ ឧប្បាទេតិ ភគវាតិ វេទិតព្ពំ។

អបិច តេសំ ហត្ថច្ឆិន្នាទីនំ បព្ពជិតានំ សុបព្ពជិតភាវទីបនត្ថំ, បព្ពជ្ជាភាវាសង្កានិវារណត្ថញ្ចេត្ថ បព្ពជ្ជាភិលាបោ កតោ។ កថំ? “ន, ភិក្ខវេ, ហត្ថច្ឆិន្នោ បព្ពាជេតព្ពោ”តិអាទិនា បដិក្ខេបេន, “បព្ពជិតា សុបព្ពជិតា”តិ វុត្តដ្ឋានាភាវេន ច តេសំ បព្ពជ្ជាភាវប្បសង្កា ភវេយ្យ។ យថា បសង្កាភវេ, តថា បសង្កំ ឋបេយ្យ។ **ខន្ធកេ** ឧបសម្បទំ សន្ធាយ “ហត្ថច្ឆិន្នោ, ភិក្ខវេ, អប្បត្តោ ឱសារណំ, តញ្ចេ សង្ឃោ ឱសារេតិ, សោសារិតោ”តិអាទិនា នយេន ភគវា និវារេតិ។ តេនេវ បន នយេន បព្ពជិតា តេ សព្ពេបិ សុបព្ពជិតា ឯវាតិ ទីបេតិ, អញ្ញថា សព្ពេបេតេ ឧបសម្បន្នាវ ហោន្តិ, ន បព្ពជិតាតិ អយមនិដ្ឋប្បសង្គោ អាបជ្ជតិ។ កថំ? “ហត្ថច្ឆិន្នោ, ភិក្ខវេ, ន បព្ពាជេតព្ពោ, បព្ពជិតោ នាសេតព្ពោ”តិ វា “ន, ភិក្ខវេ, ហត្ថច្ឆិន្នោ បព្ពាជេតព្ពោ, យោ បព្ពាជេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្ស, សោ ច អបព្ពជិតោ”តិ វា តន្តិយា ឋបិតាយ ចម្មេយ្យក្ខន្ធកេ “សោសារិតោ”តិ វុត្តត្តា កេវលំ “ឥមេ ហត្ថច្ឆិន្នាទយោ ឧបសម្បន្នាវ ហោន្តិ, ន បព្ពជិតា”តិ វា “ឧបសម្បន្នាបិ ចេ បព្ពជិតា, នាសេតព្ពា”តិ វា អនិដ្ឋកោដ្ឋាសោ អាបជ្ជតីតិ អធិប្បាយោ។

ឥទំ បនេត្ថ វិចារេតព្ពំ – “សោ ច អបព្ពជិតោ”តិ វចនាភាវតោ មូគស្ស បព្ពជ្ជសិទ្ធិប្បសង្គតោ បព្ពជ្ជាបិ ឯកតោសុទ្ធិយា ហោតីតិ អយមនិដ្ឋកោដ្ឋាសោ កថំ នាបជ្ជតីតិ? បព្ពជ្ជាភិលាបេន ឧបសម្បទា ឥធាធិប្បេតាតិ សម្មាគាហេន នាបជ្ជតិ, អញ្ញថា យថាព្យញ្ជនំ អត្ថេ គហិតេ យថាបញ្ញត្តទុក្កដាភាវសង្ខាតោ អបរោបិ អនិដ្ឋកោដ្ឋាសោ អាបជ្ជតិ។ កថំ? “ន, ភិក្ខវេ, មូគោ បព្ពាជេតព្ពោ, យោ បព្ពាជេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ វុត្តទុក្កដំ បព្ពជ្ជបរិយោសានេ ហោតិ, ន តស្សាវិប្បកតាយ។ បុព្ពបយោគទុក្កដមេវ ហិ បឋមំ អាបជ្ជតិ , តស្មា មូគស្ស បព្ពជ្ជបរិយោសានស្សេវ អភាវតោ ឥមស្ស ទុក្កដស្ស ឱកាសោ ច សព្ពកាលំ ន សម្ភវេយ្យ។ ឧបសម្បទាវសេន បន អត្ថេ គហិតេ សម្ភវតិ កម្មនិប្ផត្តិតោ។ តេនេវ **បាឡិយំ** “ន, ភិក្ខវេ, បណ្ឌកោ ឧបសម្បាទេតព្ពោ, យោ ឧបសម្បាទេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ ទុក្កដំ ន បញ្ញត្តំ។ អបញ្ញត្តត្តា បុព្ពបយោគទុក្កដមេវ ចេត្ថ សម្ភវតិ, នេតរំ, ឯត្តាវតា សិទ្ធមេតំ “បព្ពជ្ជាភិលាបេន ឧបសម្បទា ច តត្ថ អធិប្បេតា, ន បព្ពជ្ជា”តិ។

ឯត្ថាហ – សាមណេរបព្ពជ្ជា ន កាយបយោគតោ ហោតីតិ កថំ បញ្ញាយតីតិ? វុច្ចតេ – កាយេន វិញ្ញាបេតីតិអាទិគ្គិកាទស្សនតោ។ ហោតិ ចេត្ថ –

> “អប្បេវ សសកោ កោចិ, បតិដ្ឋេយ្យ មហណ្ណវេ;
> ន ត្វេវ ចតុគម្ភីរេ, ទុក្កាហោ វិនយណ្ណវេ”តិ។

ព្រហ្មុជុគត្តោតិ ឯត្ថ “និទ្ទោសត្ថេ, សេដ្ឋត្ថេ ច ព្រហ្ម-សទ្ទំ គហេត្វា និទ្ទោសំ ហុត្វា ឧជុ គត្តំ យស្ស សោ ព្រហ្មុជុគត្តោ”តិ លិខិតំ។ អថ វា កាមភោគិត្តា ទេវិន្ទាទយោ ឧបមាវសេន អគ្គហេត្វា ព្រហ្មា វិយ ឧជុគត្តោ ព្រហ្មុជុគត្តោ។ មហាកុច្ឆិតោ ឃដោ មហាកុច្ឆិឃដោ។ តេន សមានោ វុច្ចតិ **“មហាកុច្ឆិឃដសទិសោ”**តិ។ **គលគណ្ឌី**តិ ទេសនាមត្តមេវេតន្តិ កថំ បញ្ញាយតីតិ? “ន, ភិក្ខវេ, បញ្ចហិ អាពាធេហិ ផុដ្ឋោ បព្ពាជេតព្ពោ”តិ វចនតោ។ កិលាសោបិ ឥធាធិប្បេតោតិ ន កេវលំ សោ ឯវេកោ, កិន្តុ បញ្ចហិ អាពាធេហិ ផុដ្ឋោ, **បាឡិយំ** អាគតា រាជភដាទយោ ទាសបរិយោសានា, **រាហុលវត្ថុម្ហិ** អាគតា អននុញ្ញាតមាតាបិតរោ ចាតិ ទសបិ ជនា ឥធាធិប្បេតា។ តទត្ថទីបនត្ថមេវ លិខិតកកសាហតលក្ខណាហតេ បុព្ពេ វុត្តេបិ អានេត្វា **ឧបាលិត្ថេរោ** ឥធ ហត្ថច្ឆិន្នបាឡិយំ អាហ។ តេនេវ **ចម្មេយ្យក្ខន្ធកេ** “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, បុគ្គលោ អប្បត្តោ ឱសារណំ, តញ្ចេ សង្ឃោ ឱសារេតិ, ឯកច្ចោ សោសារិតោ, ឯកច្ចោ ទោសារិតោ”តិ (មហាវ. ៣៩៦) ឥមស្ស **វិភង្គេ** “បញ្ចហិ អាពាធេហិ ផុដ្ឋា, រាជភដា, ចោរការភេទកឥណាយិកទាសា, អននុញ្ញាតមាតាបិតរោ ចា”តិ សត្ត ជនា ន គហិតា, ន ច លព្ភន្តិ, អញ្ញថា ឥមេបិ តស្ស វិភង្គេ វត្តព្ពា សិយុំ។ ន វត្តព្ពា តត្ថ អភព្ពត្តាតិ ចេ? ឯវំ សន្តេ “សង្ឃោ ឱសារេតិ, ឯកច្ចោ ទោសារិតោ”តិ ឥមស្ស **វិភង្គេ** វត្តព្ពា បណ្ឌកាទយោ វិយ, ន ច វុត្តា។ ឧភយត្ថ អវុត្តត្តា ន ចិមេ អនុភយា ភវិតុមរហន្តិ, តស្មា អវុត្តានមេវ ទសន្នំ យថាវុត្តានំ សង្គណ្ហនត្ថំ បុន លិខិតកាទយោ វុត្តាតិ។ អថ

កិមត្ថំ តេ ឥធ ឧប្បដិបាដិយា វុត្តាតិ? ឥណាយិកទាសានំ សោសារិតភាវេបិ ឥណាយិកទាសា សាមិកានំ ទាតព្ពាតិ តទធីនភាវទស្សនត្ថំ។ តេនេវ តត្ថ វុត្តំ “បលាតោបិ អានេត្វា ទាតព្ពោ”តិអាទិ។ យោ បនេត្ថ ចោរោ កតកម្មោ បព្ពជតិ, រាជភដោ វា សចេ កតទោសោ, ឥណាយិកគ្គហណេនេវ គហិតោតិ វេទិតព្ពោ។ អថ វា យថាវុត្តលក្ខណោ សព្ពោបិ ឥណាយិកទាសានំ “សោសារិតោ”តិ វត្តព្ពារហោ ន ហោតីតិ កត្វា តេសំ បរិវជ្ជនត្ថំ ឧប្បដិបាដិយា ទេសនា ឧបរិ អារោបេតិ, ន ហេដ្ឋាតិ ទីបនតោ។ លិខិតកោ “សោសារិតោ”តិ វុត្តត្តា ទេសន្តរំ នេតព្ពោ។ តថាការភេទកាទយោបីតិ វេទិតព្ពំ។

ឯត្តាវតា ភគវតា អត្តនោ ទេសនាកុសលតាយ បុព្ពេ គហិតគ្គហណេន យថាវុត្តានំ ទសន្នម្បិ បព្ពជ្ជាបសម្បទាកម្មនិប្ផត្តិ, ឧប្បដិបាដិវចនេន បុគ្គលវេមត្តតញ្ច ទេសនាយ កោវិទានំ ទីបិតំ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ ហោតិ ចេត្ថ –

> “វត្តព្ពយុត្តំ វចនេន វត្វា, អយុត្តមិដ្ឋំ នយទេសនាយ;
> សន្ទីបយន្តំ សុគតស្ស វាក្យំ, ចិត្តំ វិចិត្តំវ ករោតិបី”តិ។

ឯត្ថាហ – **ចម្មេយ្យុក្ខន្ធកេ** ឧនវីសតិវស្សោ ឧភយត្ថ អវុត្តត្តា អនុភយោ សិយាតិ? ន សិយា អវុត្តត្តា ឯវ។ យទិ ហិ តតិយាយ កោដិយា ភវិតព្ពំ, សា អវស្សំ ភគវតា វត្តព្ពាវ ហោតិ, ន ច វុត្តា, តស្មា ន សោ អនុភយោ ហោតិ។ អថ កតរំ បក្ខំ ភជតីតិ? ទោសារិតបក្ខំ ភជតិ។ អថ កស្មា ន វុត្តោតិ? សិក្ខាបទេន បដិសិទ្ធត្តា។ **ឧបនាហំ ពន្ធិត្វា**តិ បុន ពន្ធនំ កត្វា។ “នានាវិធេហិ ឱសធេហិ បាទំ ពន្ធិត្វា អារាឯកេ បវេសេត្វា កត្តព្ព វិធានស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ លិខិតំ។ កប្បសីសោ វា ហត្ថី វិយ។ **គោភត្តនាឡិកា** នាម គុន្នំ ភត្តបានត្ថំ កត នាឡិកា។ **ឧបក្កមុខោ** នាម កុថិតមុខោ វុច្ចតិ, **វាតណ្ឌិកោ** នាម អណ្ឌកេសុ វុឌ្ឍិរោគេន សមន្នាគតោ។ **វិកដោ** នាម តិរិយំ គមនកបាទេហិ សមន្នាគតោ។ **“គុណិ កុណី”**តិ ទុវិធោ កិរ បាហោ។ **យេសញ្ច បព្ពជ្ជា បដិក្ខិត្តា, ឧបសម្បទាបិ តេសំ បដិក្ខិត្តាវា**តិអាទិ យស្មា ហត្ថច្ឆិន្នាទយោ ឧបសម្បទាវសេនេវ វុត្តា, តស្មា តេ ឯវ ហត្ថច្ឆិន្នាទយោ សន្ធាយាហ។

ហត្ថច្ឆិន្នាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អលជ្ជីនិស្សយវត្ថុកថាវណ្ណនា

១២០. “ន , ភិក្ខវេ, អលជ្ជីនំ និស្សយោ ទាតព្ពោ”តិ ឥមិនា អលជ្ជីហិ ភិក្ខូហិ, សាមណេរេហិ វា សទ្ធិ ទ្វេបិ ធម្មាមិសបរិភោគា បដិក្ខិត្តា ហោន្តិ និស្សយភាវេ ភាវតោ តេសំ។ យថាហ “អាចរិយេន, ភិក្ខវេ, អន្តេវាសិកោ សង្គហេតព្ពោ អនុគ្គហេតព្ពោ ឧទ្ទេសេន បរិបុច្ឆាយ ឱវាទេន អនុសាសនិយា”តិអាទិ (មហាវ. ៧៩) ឧបជ្ឈាយស្សបិ និស្សយប្បណាមនសម្ភវតោ, សោបិ សទ្ធិវិហារិកស្ស និស្សយោតិ វេទិតព្ពំ, តស្មា ឧបជ្ឈាយោ ចេ អលជ្ជី ហោតិ, ន តំ និស្សាយ វសិតព្ពន្តិ សិទ្ធំ ហោតិ។ ភិក្ខូនំ សម្មាបដិបត្តិយា សមានភាគោ ភិក្ខុ សភាគោ។ តស្សភាវោ ភិក្ខុសភាគតា។ តំ **ភិក្ខុសភាគតំ**។ យាវ ជានាមីតិ អធិប្បាយេន វសិតុំ វដ្ដតិ។ ភិក្ខូហិ សភាគតំ។ កឹ តំ? លជ្ជិភាវំ។ **“សត្តាហំ...បេ.... គហេតព្ពោ”**តិ ឯត្ថ “សត្តាហមត្តំ វសិស្សាមិ, កឹ ភិក្ខុសភាគតាជាននេនាតិ ជាននេ ធុរំ និក្ខិបិត្វា វសិតុំ ន លភតីតិ អត្ថោ”តិ លិខិតំ។ “ភិក្ខុសភាគតំ បន ជានន្តោ ស្វេវ គមិស្សាមិ, កឹ មេ និស្សយារោចនេនា”តិ អរុណំ ឧដ្ឋបេតុំ ន លភតិ។ “បុរេ អរុណំ ឧដ្ឋហិត្វា គមិស្សាមី”តិ អាភោគេន ស យន្តស្ស ចេ អរុណោ ឧគ្គច្ឆតិ, វដ្ដតិ។

គមិកាទិនិស្សយវត្ថុកថាវណ្ណនា

១២១. **“អទ្ធានមគ្គប្បដិបន្នេន ភិក្ខុនា និស្សយំ អលភមានេន អនិស្សិតេន វត្ថុ**ន្តិ អវស្សកាលេយេវ វស្សកាលេ អទ្ធានគមនស្ស **បាឡិយំ**យេវ បដិក្ខិត្តត្តា”តិ វុត្តំ, តំ អប្បមាណំ សត្តាហំ វស្សច្ឆេទាទិវសេន អទ្ធានគមន សម្ភវតោ, គច្ឆន្តស្សេវ វស្សកាលគមនសម្ភវតោ ច។ **អន្តរាមគ្គេ...បេ.... អនាបត្តី**តិ និស្សយទាយកាភាវេយេវ។ **“តស្ស និស្សាយា”**តិ បាឋានុរូបំ វុត្តំ, តំ និស្សាយាតិ អត្ថោ។ “យទា បតិរូបោ និស្សយទាយកោ អាគច្ឆិស្សតី”តិ វចនេន អយំ វិធិ អវស្សកាលេ ឯវាតិ សិទ្ធំ។ “អន្តោវស្សេ បន កស្សចិ អាគមនាភាវា”តិ វុត្តំ។ សចេ សោ ជលបទ្ធនេ វា ថលបទ្ធនេ វា វសន្តោ វស្សូបនាយិកាយ អាសន្នាយ គន្តុកាមោ សុណាតិ “អសុកោ មហាថេរោ អាគមិស្សតី”តិ, តំ ចេ អាគមេតិ, វដ្ដតិ។ អាគមេន្តស្សេវ ចេ វស្សូបនាយិកទិវសោ ហោតិ, ហោតុ, គន្តព្ពំ តត្ថ, យត្ថ និស្សយទាយកំ លភតីតិ។ បាតិមោក្ខុទ្ទេសកាភាវេន ចេ គន្តុំ វដ្ដតិ, បគេវ និស្សយទាយកាភាវេន។ សចេ សោ គច្ឆន្តោ ជីវិតន្តរាយំ, ព្រហ្មចរិយន្តរាយំ វា បស្សតិ, តត្ថេវ វសិតព្ពន្តិ ឯកេ។

១២២. “នាហំ ឧស្សហាមិ ថេរស្ស នាមំ គហេតុ”ន្តិ ឥត្ថន្នាមោ ឥត្ថន្នាមស្ស អាយស្មតោតិ លក្ខណតោ អាហ។ “គោត្តេនាបី’តិ វចនតោ យេន វោហារេន វោហរិយន្តិ, តេន វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ, តស្មា ‘កោ នាមោ តេ ឧបជ្ឈាយោ’តិ បុដ្ឋេនាបិ គោត្តមេវ នាមំ កត្វា វត្តព្ពន្តិ សិទ្ធំ ហោតិ, តស្មា ចតុព្ពិធេសុ នាមេសុ យេន កេនចិ នាមេន អនុស្សាវនា កាតព្ពា”តិ វទន្តិ។ ឯកស្ស ពហូនិ នាមានិ ហោន្តិ, តត្ថ ឯកំ នាមំ ញត្តិយា, ឯកំ អនុស្សាវនាយ កាតុំ ន វដ្ដតិ, អត្ថតោ, ព្យញ្ជនតោ ច អភិន្នាហិ អនុស្សាវនាហិ ភវិតព្ពន្តិ។ កត្ថចិ “អាយស្មតោ ពុទ្ធរក្ខិតត្ថេរស្សា”តិ វត្វា កត្ថចិ កេវលំ “ពុទ្ធរក្ខិតស្សា”តិ សាវេតិ, “សាវនំ ហាបេតី”តិ ន វុច្ចតិ នាមស្ស អហាបិតត្តាតិ ឯកេ។ សចេ កត្ថចិ “អាយស្មតោ ពុទ្ធរក្ខិតស្សា”តិ វត្វា កត្ថចិ “ពុទ្ធរក្ខិតស្សាយស្មតោ”តិ សាវេតិ, បាឋានុរូបត្តា ខេត្តមេវ ឱតិណ្ណន្តិបិ ឯកេ។ ព្យញ្ជនភេទប្បសង្គតោ អនុស្សាវនេ តំ ន វដ្ដតីតិ ឯកេ។ សចេ បន សព្ពដ្ឋានេបិ តថេវ វទតិ, វដ្ដតិ ភគវតា ទិន្នលក្ខណានុរូបត្តា។ លក្ខណវិរោធតោ អញ្ញថា ន វដ្ដតីតិ ចេ? ន, បយោគានុរូបត្តា។ តត្ថ តថា, ឥធ អញ្ញថា បយោគោតិ ចេ? ន, វិបត្តិលក្ខណានំ វិរោធតោ។ ន សព្ពេន សព្ពំ, សាវនាហាបនា ឯវ ហិ **បាឡិយំ** តទត្ថវិភាវនេ អាគតាតិ អញ្ញបទេសុ សាវនេសុ បរិហារោ ន សម្ភវតិ អាចិណ្ណកប្បវិរោធតោ។ សោបិ កឹបមាណន្តិ ចេ? បមាណំ អាចរិយុគ្គហស្ស បមាណត្តា។

១២៣. **ទ្វេ ឯកានុស្សាវនេ**តិ ឯត្ថ **គណ្ឋិបទេ** តាវ ឯវំ លិខិតំ “ឯកតោ បវត្តអនុស្សាវនេ”។ **ឥទំ សន្ធាយា**តិ នានុបជ្ឈាយំ ឯកាចរិយំ អនុស្សាវនកិរិយំ សន្ធាយ, តញ្ច អនុស្សាវនកិរិយំ ឯកេនុបជ្ឈាយេន នានាចរិយេហិ អនុជានាមីតិ អត្ថោ។ នានុបជ្ឈាយេហិ ឯកេនាចរិយេន ន ត្វេវ អនុជានាមីតិ អត្ថោតិ។ **បោរាណគណ្ឋិបទេ**បិ តថេវ វត្វា “តិណ្ណំ ឧទ្ធំ ន កេនចិ អាការេន ឯកតោ វដ្ដតី”តិ វុត្តំ, តំ យុត្តំ, ន ហិ សង្ឃោ សង្ឃស្ស កម្មំ ករោតីតិ អាចរិយោ។ ឥទំ បនេត្ថ ចិន្តេតព្ពំ។ កថំ? ចត្តារោ វា អតិរេកា វា ឧបសម្បទាបេក្ខា សង្ឃវោហារំ ន លភន្តិ ភិក្ខុភាវំ អប្បត្តត្តា។ កេវលំ ភគវតា បរិច្ឆិន្ទិត្វា “តយោ”តិ វុត្តត្តា តតោ ឧទ្ធំ ន វដ្ដតីតិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។ **អនុគណ្ឋិបទេ**បិ អយមេវត្ថោ ពហុធា វិចារេត្វា វុត្តោ។ តថា **អន្ធកដ្ឋកថាយ**ម្បិ។ ន សព្ពត្ថ ឥមស្មឹ អត្ថវិកប្បេ មតិភេទោ អត្ថិ។ យា បនេសា ឧភោ បរិបុណ្ណវីសតិវស្សា, ឧភិន្នមេកុបជ្ឈាយោ, ឯកាចរិយោ, ឯកា កម្មវាចា, ឯកោ ឧបសម្បន្នោ, ឯកោ អនុបសម្បន្នោតិ បរិវារកថា, តំ ទស្សេត្វា ឯកោ ចេ អាចរិយោ ទ្វិន្នំ, តិណ្ណំ វា ឧបសម្បទាបេក្ខានំ ឯកំ កម្មវាចំ ឯកេនុបជ្ឈាយេន សាវេតិ, វដ្ដតីតិ ឯកេ។ តំ អយុត្តំ, ន ហិ សក្កា សិថិលធនិតាទិព្យញ្ជនលក្ខណសម្បន្នំ តស្មឹ ខណេ កម្មវាចំ ទស្សេតុំ វិមុត្តទោសាទីសុ បតនតោ ។ វិសុំ វិសុំ ករណំ សន្ធាយ ឥទំ វុត្តន្តិ ទីបនត្ថំ “តយោ បរិបុណ្ណវីសតិវស្សា , តិណ្ណមេកុបជ្ឈាយោ, ឯកាចរិយោ, ឯកា កម្មវាចា, ទ្វេ ឧបសម្បន្នា, ឯកោ អនុបសម្បន្នោ”តិ ន វុត្តោ។ ឯវញ្ហិ វុត្តេ សក្កា តីសុ អាកាសដ្ឋមបនេត្វា សីមដ្ឋានំ ទ្វិន្នមនុរូបំ កម្មវាចំ ទស្សេតុំ, តមនិដ្ឋប្បសង្គំ និវារេតុំ “ឧភោ”តិ វុត្តំ។ “តត្ថ បរិបុណ្ណវីសតិវស្សវចនេន វត្ថុសម្បត្តិ, បរិសាយ បធានត្តា, អាចរិយុបជ្ឈាយវចនេន បរិសសម្បត្តិ, កម្មវាចាយ អនុស្សាវនសម្បត្តិ ទស្សិតា, សីមសម្បត្តិ ឯវេកា ន ទស្សិតា។ តតោ វិបត្តិ ជាតា កម្មវាចានំ នានាក្ខណិកត្តា។ ឯកក្ខណភាវេ សតិ ឧភិន្នំ សម្បត្តិ វា សិយា វិបត្តិ វា, ន ឯកស្សេវ សម្បត្តិ ឯកស្ស វិបត្តីតិ សម្ភវតិ វិមុត្តាទិព្យញ្ជនទោសប្បសង្គតោ”តិ វុត្តំ, តំ វចនំ ឧភោបិ ចេតេ សីមគតាវ ហោន្តិ, ឧភិន្នំ ឯកតោ កម្មសម្បត្តិទីបនតោ ទ្វិន្នំ ឯកតោ អនុស្សាវនំ ឯកេន ឧបជ្ឈាយេន ឯកេនាចរិយេន វដ្ដតីតិ សាធេតិ។ ទ្វិន្នំ, តិណ្ណញ្ច ឯកតោ សសមនុភាសនា ច **បាឡិយំ**យេវ ទស្សិតា, តញ្ច អនុលោមេតិ។ **អដ្ឋកថាចរិយេហិ** នានុញ្ញាតំ, ន បដិក្ខិត្តំ, វិចារេត្វា គហេតព្ពន្តិ អាចរិយោ, តំ ធម្មតាយ វិរុជ្ឈតិ។

អយញ្ហិ ពុទ្ធានំ ធម្មតា – យទិទំ យត្ថ យត្ថ វចនានានត្តមត្ថិ, តត្ថ តត្ថ គរុកេសុ ឋានេសុ វត្តព្ពយុត្តំ វទន្តិ។ ទូតេន ឧបសម្បទាទយោ ចេត្ថ និទស្សនំ។ យស្មា ចេត្ថ បុព្ពេ អនុញ្ញាតកម្មវាចាយ នានត្តំ នត្ថិ, តស្មា “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ទ្វេ តយោ ឯកានុស្សាវនេ កាតុ”ន្តិ វត្វា “ឯវញ្ច បន, ភិក្ខវេ, កាតព្ពោ”តិ ន វុត្តំ។ នានត្តេ សតិបិ តត្ថ តត្ថ ទ្វិន្នំ, ពហូនំ វា វសេន វុត្តកម្មវាចានុសារេន គហេតព្ពតោ អវុត្តន្តិ ចេ? ន ហិ លហុកេសុ ឋានេសុ វត្វា គរុកេសុ អវចនំ ធម្មតាតិ អាចរិយោ។ អញ្ញតរស្មឹ បន **គណ្ឋិបទេ** ឯវំ បបញ្ចិតំ **ទ្វេ ឯកានុស្សាវនេ**តិ ទ្វេ ឯកតោ អនុស្សាវនេ។ “ឯកេន” ឥតិ បាឋោ, ឯកេន អាចរិយេនាតិ អត្ថោ។ **បុរិមនយេនេវា**តិ “ឯកេន វា ទ្វីហិ វា អាចរិយេហី”តិ វុត្តនយេន ឯវ, តស្មា ឯកេនាចរិយេន ទ្វេ វា តយោ វា អនុស្សាវេតព្ពា។ “ទ្វីហិ វា តីហិ វា”តិ បាឋោ។ **នានាចរិយា នានុបជ្ឈាយា**តិ ឯត្ថ “តញ្ច ខោ ឯកេន ឧបជ្ឈាយេន, ន ត្វេវ នានុបជ្ឈាយេនា”តិ វុត្តត្តា ន វដ្ដតីតិ ចេ? វដ្ដតិ។ កថំ? ឯកេន អនុស្សាវនេ ឯកានុស្សាវនេតិ វិគ្គហស្ស បាកដត្តា លីនមេវ ទស្សេតុំ “ឯកតោ អនុស្សាវនេ”តិ វិគ្គហោវ វុត្តោ, តស្មា ឧជុកត្តមេវ សន្ធាយ តញ្ច ខោ ឯកេន អនុស្សាវនំ ឯកានុស្សាវនំ, ឯកេន ឧបជ្ឈាយេន អនុជានាមិ, ន ត្វេវ នានុបជ្ឈាយេនាតិ អត្ថោ។ ឥទំ សន្ធាយ ហិ ទ្វិធា វិគ្គហោ, តស្មា “នានាចរិយេហិ នានុបជ្ឈាយា ន វដ្ដន្តីតិ សិទ្ធមេវា”តិ អញ្ញថាបិ វទន្តិ។ តញ្ច ខោ ឯកេន ឧបជ្ឈាយេន ឯកស្ស ឧបជ្ឈាយស្ស វា វត្តព្ពំ អនុស្សាវនំ, ន ត្វេវ នានុបជ្ឈាយេន អនុជានាមីតិ អត្ថោ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? “ឯកោ អាចរិយោ, ទ្វេ វា តយោ វា ឧបសម្បទាបេក្ខា ទ្វិន្នំ តិណ្ណំ វា ឧបជ្ឈាយានំ ន ត្វេវ អនុជានាមី”តិ កិរ វុត្តន្តិ។ អបរស្មឹ បន **គណ្ឋិបទេ** “ឯកេន អនុស្សាវនេតិ វិគ្គហស្ស បាកដត្តា តំ បកាសេតុំ

'ឯកេនា'តិ វុត្តំ។ ឯវំ វុត្តេ អវស្សំ បណ្ឌិតា ជានន្តិ។ តំបាកដត្តា ចេ ជានន្តិ, ឯកេនាតិ ឥមិនា កិន្តិ ចេ? កិញ្ចាបិ ជានន្តិ, វិវាទោ បន ហោតិ អលទ្ធលេសត្តា, ជានិតុញ្ច ន សក្កា, 'ឯកេនា'តិ វុត្តេ បន តំ សព្ពំ ន ហោតីតិ វុត្ត"ន្តិ លិខិតំ។ ឯវំ ឯត្ថ អនេកេ អាចរិយា ច តក្កិកា ច អនេកធា បបញ្ចេន្តិ, តំ សព្ពំ សុដ្ឋុ ឧបបរិក្ខិត្វា គរុកុលំ បយិរុបាសិត្វា វំសានុគតោវ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ "ន សព្ពត្ថ ឥមស្មិំ អត្ថវិកប្បេ មតិភេទោ អត្ថី"តិ វុត្តមេវ។

ឧបសម្បទាវិធិកថាវណ្ណនា

១២៥. កុដ្ឋំ គណ្ឌោតិ ឯត្ថ កុដ្ឋាទិគ្គហណេន ហត្ថច្ឆិន្នាទយោបិ គហិតាវ ហោន្តីតិ បោរាណា, តស្មា "មនុស្សោសិ បុរិសោសី"តិ ឯតេហិ ភព្ពាភព្ពបុគ្គលបរិវជ្ជនំ ករោតិ។ "ភុជិស្សោសិ អណណោសី"តិអាទីហិ បុព្ពេ ហត្ថច្ឆិន្នាធិការេ វុត្តអត្ថវិកប្បេសុ ទុតិយំ វិកប្បំ ឧបថម្ភេតិ។ តត្ថ "អណណោសិ ភុជិស្សោសី"តិ អនុក្កមេន អវត្វា ឧប្បដិបាដិយា វចនេន ភុជិស្សោ ហោតិ, ន ច រញ្ញោ ភត្តវេតនវសេន ភដោ។ រាជាធីនត្តា បន សោ រាជភដបក្ខំ ភជតីតិ តព្ពិបក្ខភាវបុច្ឆនត្ថំ **"នសិ រាជភដោ"**តិ វុត្តំ។ អញ្ញថា បញ្ចហិ អាពាធេហិ ផុដ្ឋានំ គហណេនេវ សព្ពេសំ គហណេ សិទ្ធេ ឥតរេ ន វត្តព្ពា។ អថ វត្តព្ពា, សព្ពេបិ វត្តព្ពា សិយុំ។

ចត្តារោនិស្សយាទិកថាវណ្ណនា

១២៨-៩. "តាវទេវ ឆាយា មេតព្ពា"តិអាទិ "ភិក្ខូនំ បាទេ វន្ទាបេត្វា"តិ វចនតោ ថេរាថេរភាវជាននត្ថំ វុត្តំ។ "ចិរេន អគមាសី"តិ កិរ បោរាណបាឋោ, ចិរំ អកាសីតិ ចត្ថិ។

១៣០. អនាបត្តិ សម្ភោគេ សំវាសេតិ ឧក្ខិត្តកេន សទ្ធិំ សម្ភោគសំវាសបច្ចយា បាចិត្តិយាបត្តិ បញ្ញត្តា, តតោ អនាបត្តីតិ អត្ថោ។ កថំ បញ្ញាយតីតិ? សំវាសគ្គហណេ។ អលជ្ជិនា សទ្ធិំ សម្ភោគបច្ចយា អាបជ្ជិតព្ពំ ទុក្កដំ បន អាបជ្ជតិ ឯវ, ន សំវាសបច្ចយា។ ន ហិ អលជ្ជិនា សទ្ធិំ សំវាសោ បដិក្ខិត្តោ។ សំវាសោ បនេត្ថ សហសេយ្យប្បហោនកេ អាវាសេ សហវាសោ, ន "បារាជិកោ ហោតិ អសំវាសោ"តិ ឯត្ថ វុត្តសំវាសោ។ អយំ សំវាសោ ឧក្ខិត្តកេន សទ្ធិំ ន វដ្តតិ។ អលជ្ជិនា សទ្ធិំ ឯកច្ចោ វដ្តតិ។ ធម្មសម្ភោគវិនិមុត្តោ វេតរោ ។ ឥទំ បន "ឧក្ខិត្តកោ វិព្ភមី"តិអាទិសុត្តំ ឥមស្មិំ ឧបសម្បាទេតព្ពានុបសម្បាទេតព្ពទីបនសាមញ្ញតោ វុត្តំ។ កិញ្ច ភិយ្យោ បដិបត្តិក្កមតោវ អាបត្តិតោ សុទ្ធិ ហោតិ, ន វិព្ភមេន, តស្មា ឧបសម្បន្នោ ភិក្ខុ អន្តមសោ ទុព្ភាសិតម្បិ អាបជ្ជិត្វា អបរភាគេ វិព្ភមិត្វា អាគតោ ឧបសម្បជ្ជតិ, តំ អាបត្តិំ ទេសេត្វាវ សុជ្ឈតិ, ន អញ្ញថាតិ ឧបសម្បន្នស្ស សុទ្ធិក្កមទស្សនត្ថំ។ អសាធារណាបត្តិយា អទស្សនបច្ចយា ឧក្ខិត្តកស្ស លិង្គបរិវត្តនេន អាបត្តិតោ វុដ្ឋិតស្ស បុន ចេ បកតិលិង្គមេវុប្បជ្ជតិ, នានាសំវាសកតាវ, វិព្ភមិត្វា អាគតេបិ យថាវុត្តនយេនេវ ឧបសម្បាទេត្វា ន វុដ្ឋិតត្តាតិ ចេ? ន លិង្គន្តរបាតុភាវា។ ន វិព្ភមេន កម្មាសុជ្ឈនតោ។ ន កម្មាសុជ្ឈនេ បុន ឧបសម្បទា កម្មវិបត្តិប្បសង្គតោ។ ន ច កម្មវិបត្តិ, ន ច កម្មបដិប្បស្សទ្ធិ។ វិព្ភមេន ច អនុបសម្បន្នោ នានាសំវាសកភាវេន កម្មំ កោបេតិ ធម្មិស្សរេន អាហច្ច ភាសិតត្តា។ តេនេវ "បស្សិស្សសី"តិ អនាគតវចនំ កតំ។ តាទិសោ បន គហដ្ឋោ និក្ខិត្តវត្តបារិវាសិកោ វិយ បកតត្តភូមិយំ វិព្ភមាទិនា អនុបសម្បន្នបកតិយំយេវ តិដ្ឋតីតិ ឥមស្ស សព្ពស្សបិ អត្ថវិកប្បស្ស ទស្សនត្ថមិទំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ បុព្ពេ វុត្តប្បការោ បន បរិវត្តិតលិង្គោ ហុត្វា បុន បកតិលិង្គេ ឋិតឧក្ខិត្តកោ បុន បុច្ឆិតព្ពោ "បស្សសី"តិ។ "អាម បស្សាមី"តិ វទន្តោ ឱសារេតព្ពោ។ "ទេសេហី"តិ ន វត្តព្ពោ លិង្គបរិវត្តនេន វុដ្ឋិតត្តា។ តប្បដិកម្មោ ឧក្ខិត្តកោ បុច្ឆិតព្ពោ "បដិកម្មំ កី តេ កត"ន្តិ, "អាម កត"ន្តិ វទន្តោ ឱសារេតព្ពោ។ "កត្តព្ពំ មេ បដិកម្មំ ន ហោតី"តិ វទន្តោ ន ឱសារេតព្ពោតិ ឯកេ។ អសាធារណាបត្តិម្ហិ ឥទំ វិធានំ, ន សាធារណាយ។ តត្ថ ឧក្ខិត្តកោ លិង្គបរិវត្តនេនេវ បដិប្បស្សទ្ធកម្មោតិ ឯកេ។ វិចារេត្វា យុត្តតរំ គហេតព្ពន្តិ អាចរិយោ។ **អនុគណ្ឋិបទេ** បន "អលជ្ជិបរិភោគោ សហត្ថទានាទិវសេន បរិច្ឆិន្ទិតព្ពោ, 'សារណីយធម្មបូរកាទយោ ទស្សេត្វា អលជ្ជិស្ស សហត្ថា ទាតុំ វដ្តតី'តិ វទន្តានំ វាទោ បដិសេធេតព្ពោ។ កថំ? ឧក្ខិត្តកស្ស សហត្ថា ទាតុំ ន វដ្តតីតិ វិនិច្ឆយានុសារេន។ ទាបេតុំ បន វដ្តតេវាតិ ច។ កិញ្ចាបិ អលជ្ជិបរិភោគវសេន ទុក្កដំ, អថ ខោ អយំ អលជ្ជី ន ហោតិ, តស្មា សញ្ញាការេន និរាបត្តិតំ សន្ធាយ 'អនាបត្តិ សម្ភោគេ សំវាសេ'តិ វុត្តំ។ កថំ បញ្ញាយតីតិ? វិញ្ញេយ្យោ អត្ថតោ ឧច្ចុរសកសដានំ សត្តាហកាលិកយាវជីវិកត្តា 'វដ្តតិ វិកាលេ ឧច្ឆុំ ខាទិតុ'ន្តិ សញ្ញំ ឧប្បាទេត្វា តំ ខាទិត្វា តប្បច្ចយា បាចិត្តិយំ ន បស្សតិ, វដ្តតីតិ តថាសញ្ញិតាយ។ យោ វា បន អាបត្តិំ អាបន្នភាវំ បដិជានិត្វា 'ន បដិករោមី'តិ អភិនិវិសតិ, ឥមេ ទ្វេ –

> 'សញ្ចិច្ច អាបត្តិំ អាបជ្ជតិ, អាបត្តិំ បរិគូហតិ;
> អគតិគមនញ្ច គច្ឆតិ, ឯទិសោ វុច្ចតិ អលជ្ជីបុគ្គលោ'តិ។ (បរិ. ៣៥៩) –

វុត្តលក្ខណេ អបគនតោ អលជ្ជីនោ ន ហោន្តិ, តស្មា ‘យោ អាបត្តិទេសនបដិកម្មានិ ន ករោតិ, តេន សទ្ធឹ សម្ភោគាទិករណេ អនាបត្តី’តិ វិសេសេត្វា វុត្តវចនេន, ឥតរេនបិ សទ្ធឹ កិញ្ចាបិ វុបិយសំវោហារោ ន ហោតិ, អថ ខោ កយវិក្កយេន អាបត្តិ ហោតិយេវាតិ នយោ ទិន្នោ ហោតិ, បញ្ចហិ សទ្ធឹ សព្ពថាបិ អនាបត្តីតិ នយោ ច។ ឯវំ សាបត្តិដ្ឋានេសុ វិសេសេត្វា ច វចនតោ ឥធ តថា អវុត្តត្តា តេន សហ អលជ្ជិបរិភោគោ នត្ថិ។ ភជាបិយ មានោ បន អលជ្ជិបក្ខំ ភជតីតិ ឥមិនាបិ ឧបាយេន សព្ពត្ថ តំ តំ សំសន្ទិត្វា អត្ថោ បរិយេសិតព្ពោតិ អបរេ។ អាចរិយា បន ឯវំ ន វទន្តី”តិ វុត្តំ។ “សចាហំ ន បស្សិស្សាមីតិ វទតិ, ន បព្ពាជេតព្ពោ”តិ វុត្តត្តា បុព្ពេ អាបន្នាបត្តិយោ ឧប្បព្ពជិតស្សាបិ ន បដិប្បស្សម្ភន្តីតិ សិទ្ធំ, តេនេវ អាចរិយា អាបត្តឹ ទេសាបេត្វាវ សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ការាបេន្តីតិ ច អនាបត្តិ សម្ភោគេ សំវាសេតិ ឥទំ បុព្ពេ អាបន្នំ សន្ធឹ ឯវ អាបត្តឹ ន បស្សតីតិ អាសង្កិតព្ពោ។ សា បដិប្បស្សទ្ធាតិ ញាបនត្ថំ វុត្តន្តិ ច ឯកេ។ “**បស្សិស្សសី**”តិ គហដ្ឋត្តា ទេសេតុំ ន វដ្ដតីតិ អនាគតវសេន វុត្តំ។ “**ឧបសម្បាទេត្វា បស្សិស្សសី**”តិ បរិវាសាទិនា កត្តព្ពស្ស អត្ថិភាវេន “បស្សសី”តិ អវត្វា អនាគតវសេន វុត្តំ, **ឱសារេត្វា**តិ អព្ភានវសេន។ តត្ថ បុន កាតព្ពស្ស អភាវា “បស្សសី”តិ វុត្តំ។ ឥទំ សព្ពំ សព្ពត្ថ បដិជាននំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឯកត្រាបិ បុន ន បដិជានាតិ, ឯតេន សហ តស្សា អាបត្តិយា អនុរូបេន សំវាសោ ន កាតព្ពោ, អលជ្ជិភាវេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ទិដ្ឋិយា**តិអាទីសុ ឱសារណំ នាម សមានកម្មាទិនា ករណន្តិ អត្ថោ។ **អនាបត្តិ សម្ភោគេ**តិ ឧក្ខិត្តកេន សម្ភោគេ អនាបត្តិ។ កស្មា? ឧក្ខិត្តកកម្មស្ស គហដ្ឋភាវេន បដិប្បស្សទ្ធត្តា, តេនេវ “អលព្ភមានាយ សាមគ្គិយា”តិ វុត្តំ។ ឥទានិ ភិក្ខុភាវេ កត្តព្ពតោតិ កេចិ។ ទ្វីសុបិ វារេសុ កម្មបដិប្បស្សទ្ធិវិធានំ តេយេវ ជានន្តិ, តស្មា សព្ពវារេសុ យុត្តមយុត្តញ្ច សុដ្ឋុ សល្លក្ខេត្វា កថេតព្ពំ។

> យោ ខន្ធកំ បព្ពជ្ជនាមធេយ្យំ,
> នានានយំ សាសនមូលភូតំ;
> ញត្វា បកាសេតិ បរស្ស សម្មា,
> តស្សាធិបច្ចំ មុនិសាសនស្មិន្តិ។

មហាខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឧបោសថក្ខន្ធកវណ្ណនា

សន្និបាតានុជាននាទិកថាវណ្ណនា

១៣២-៣. តេន សមយេនាតិ អត្តនោ ឱវាទបាតិមោក្ខុទ្ទេសេ ធុរំ និក្ខិបិត្វា ភិក្ខូនំយេវ វិសុំ ឧបោសថករណំ អនុជានិត្វា ឋិតសមយេន។ កោ បន សោតិ? មជ្ឈិមពោធិយំ បាតិមោក្ខុទ្ទេសប្បហោនកសិក្ខាបទានំ បរិនិដ្ឋានកាលោ។ តេនេវាហ “តានិ នេសំ បាតិមោក្ខុទ្ទេសំ អនុជានេយ្យ”ន្តិ។ “**ឯវញ្ច បន, ភិក្ខវេ, ឧទ្ទិសិតព្ព**”ន្តិ និទានុទ្ទេសំ បញ្ញាបេតុកាមតាយ ច សិក្ខាបទានំ ឧទ្ទេសបរិច្ឆេទនិទស្សនត្ថញ្ច វុត្តំ។ អញ្ញថា “ឯវញ្ច បន, ភិក្ខវេ, ឥមំ សិក្ខាបទំ ឧទ្ទិសេយ្យាថា”តិ សព្ពសិក្ខាបទានំ ឧទ្ទិសិតព្ពក្កមស្ស ទស្សិតត្តា ឥទានិ “ឯវញ្ច បន, ភិក្ខវេ, ឧទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ ឥទំ និរត្ថកំ អាបជ្ជតិ, ឥទញ្ច សព្ពសង្ឃុបោសថំ សន្ធាយ វុត្តំ។

១៣៤. “យំនូន អយ្យាបិ...បេ.... សន្និបតេយ្យុ”ន្តិ ពហូនំ អធិការប្បវត្តិ។ តត្រាបិ វិនយំ អាគម្ម វុត្តោ ភិក្ខុ សាមិ, ន កេវលំ សង្ឃត្ថេរោតិ ទស្សនត្ថំ, សង្ឃស្ស គារវយុត្តវចនាវហតាទស្សនត្ថញ្ច “**សុណាតុ មេ, ភន្តេ**”តិ អាហ។ តត្ថ សយំ ចេ ថេរោ, ភិក្ខុំ សន្ធាយ “អាវុសោ”តិ វត្តុំ យុជ្ជតិ។ កថំ បញ្ញាយតិ? ពុទ្ធកាលេ សង្ឃត្ថេរោ អព្យត្តោ នាម ទុល្លភោ។ សព្ពកម្មវាចាយ បយោគនិទស្សនេ ច “សុណាតុ មេ, ភន្តេ, សង្ឃោ” ឥច្ចេវ ភគវា ទស្សេតីតិ ចេ? ឯវមេតំ តថា ទស្សនតោ។ សង្ឃំ ឧបាទាយ សង្ឃត្ថេរេនាបិ “សុណាតុ មេ, ភន្តេ, សង្ឃោ”តិ វត្តព្ពំ, ភិក្ខុំ ឧបាទាយ “អាវុសោ”តិ មហាកស្សបស្ស កម្មវាចាយ បយោគទស្សនតោ, បារិសុទ្ធិឧបោសថេ ច ថេរេន ភិក្ខុនា “បរិសុទ្ធោ អហំ, អាវុសោ”តិ បយោគទស្សនតោ ច។ “**យទិ សង្ឃស្ស បត្តកល្ល**”ន្តិ បរតោ បញ្ញាបេតព្ពេ ឧបោសថករណន្តរាយេ សន្ធាយាហ។ ឧបោសថស្ស ពហុវិធត្តា សរូបតោ វត្តុំ “**បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសេយ្យា**”តិ អាហ។ ឯត្តាវតា ញត្តិ និដ្ឋបេសិ។ ញត្តិទុតិយកម្មតោ ឯវ ហិ ឧបោសថកម្មំ។ ន, តតិយានុស្សាវនសម្ភវតោតិ ចេ? ន, អញ្ញេហិ ញត្តិចតុត្ថកម្មេហិ អសទិសត្តា។ ន ហិ ឯត្ថ ចតុក្ខត្តុំ “សុណាតុ មេ”តិ អារភីយតីតិ។ អញ្ញេហិ ញត្តិទុតិយេហិ អសទិសត្តា ញត្តិទុតិយម្បិ មាហោតូតិ ចេ? ន, ញត្តិទុតិយកម្មស្ស អញ្ញថាបិ កត្តព្ពតោ។ តថា ហិ ញត្តិទុតិយកម្មំ ឯកច្ចំ អបលោកនវសេនបិ កាតុំ វដ្ដតិ, ន អញ្ញំ អញ្ញថា កាតុំ វដ្ដតិ។ កថំ បញ្ញាយតីតិ? ឥទមេវ ឧបោសថកម្មំ ញាបកំ។

“កឹ សង្ឃស្ស បុព្ពកិច្ច”ន្តិ ឥទំ ន ញត្តិ និដ្ឋបេត្វា វត្តព្ពំ, តញ្ហិ ញត្តិតោ បុរេតរមេវ ករីយតីតិ។ តស្មា “សុណាតុ មេ, ភន្តេ, សង្ឃោ, កឹ សង្ឃស្ស បុព្ពកិច្ចំ, យទិ សង្ឃស្សា”តិ វត្តព្ពំ សិយាតិ? តថាបិ ន វត្តព្ពំ, ន ហិ តំ ញត្តិយា អន្តោករីយតីតិ។ យទិ ឯវំ សព្ពត្ថ ន វត្តព្ពំ បយោជនាភាវាតិ ចេ? ន, យថាគតដ្ឋានេយេវ វត្តព្ពតោ, បរបទាបេក្ខតាយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥទំ បុព្ពកិច្ចំ អកត្វា ឧបោសថំ ករោន្តោ សង្ឃោ, បុគ្គលោ វា ឋបនក្ខេត្តាតិក្កមេ អាបជ្ជតិ។ ន ហិ តស្មឹ ខេត្តេ អតិក្កន្តេ សម្មជ្ជនាសនោទកបទីបករណេ អាបត្តិមោក្ខោ ហោតិ។ ឧបោសថកម្មតោ បុព្ពេ កត្តព្ពកិច្ចាករណបច្ចយត្តា តស្សា អាបត្តិយា, ន សា កម្មបរិយោសានាបេក្ខា ឯត្ថាគតសម្បជានមុសាវាទាបត្តិ វិយ, តស្មា បាតិមោក្ខុទ្ទេសកោ ភិក្ខុ “បារិសុទ្ធឹ អាយស្មន្តោ អារោចេថា”តិ វត្តុកាមោ បឋមំយេវ បរិសុទ្ធាបរិសុទ្ធបច្ចយំ បុព្ពកិច្ចំ សរាបេតិ។ តញ្ហិ កតំ បរិសុទ្ធបច្ចយោ ហោតិ, អកតំ អបរិសុទ្ធបច្ចយោ, តេនេវ ឧភយាបេក្ខាធិប្បាយេន “កតំ ន កត”ន្តិ អវត្វា **“កឹ សង្ឃស្ស បុព្ពកិច្ច”** មិច្ចេវាហ។ តត្ថ អកតបក្ខេ តាវ បារិសុទ្ធិអារោចនក្កមនិទស្សនត្ថំ បរតោ “យស្ស សិយា អាបត្តិ, សោ អាវិ ករេយ្យា”តិ ច, កតបក្ខេ “អសន្តិយា អាបត្តិយា តុណ្ហី ភវិតព្ព”ន្តិ ច វក្ខតិ។

បារិសុទ្ធឹ អាយស្មន្តោ អារោចេថ។ កឹការណា? យស្មា បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិស្សាមិ។ ឯត្ថ ច “ឧទ្ទិសាមី”តិ វត្តមានកាលំ អបរាមសិត្វា “ឧទ្ទិសិស្សាមី”តិ អនាគតកាលបរាមសនេន ឃ្វាយំ “ទានិ នេសំ បាតិមោក្ខុទ្ទេសំ អនុជានេយ្យ”ន្តិ (មហាវ. ១៥០) ឯត្ថ វុត្តបាតិមោក្ខុទ្ទេសោ, តំ សន្ធាយ “បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិស្សាមី”តិ វុត្តន្តិ ឯកេ។ យស្មា “បញ្ចិមេ, ភិក្ខវេ, បាតិមោក្ខុទ្ទេសា”តិ វុត្តំ, តស្មា វត្តមានស្ស និទានុទ្ទេសសង្ខាតស្ស បាតិមោក្ខស្ស យទេតំ អន្តេ “កច្ចិត្ថ បរិសុទ្ធា”តិអាទិកំ យាវតតិយានុស្សាវនំ, តស្សេវ អាបត្តិខេត្តត្តា, អវយវេបិ អវយវីវោហារសម្ភវតោ ច ឥធ អាបត្តិខេត្តមេវ សន្ធាយ **“បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិស្សាមី”**តិ វុត្តំ។ ឯវញ្ហិ វុត្តេ យស្មា បរតោ អាបត្តិខេត្តំ អាគមិស្សតិ, តស្មា អាបត្តិភីរុកា តុម្ហេ សព្ពេវ បឋមមេវ បារិសុទ្ធឹ អារោចេថាតិ អយមត្ថោ សម្ភវតិ។ វត្តមានកាលវសេន វុត្តេ “បារិសុទ្ធឹ អាយស្មន្តោ អារោចេថា”តិ វចនមេវ ន សម្ភវតិ តទារោចនស្ស បឋមំ ឥច្ឆិតព្ពត្តា, បគេវ តស្ស ករណភាវេន “បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិស្សាមី”តិ វចនំ។ អយំ នយោ សន្តិយា អាបត្តិយា អារោចនេ យុជ្ជតិ, ន តុណ្ហីភាវេ, អកម្មបរិយោសានា តុណ្ហីភាវប្បត្តិតោ, ឯវំ សន្តេបិ តស្មឹ យុជ្ជតេវ។ បាតិមោក្ខុទ្ទេសកោ ហិ អញ្ញមញ្ញំ អាបត្តិអាវិករណំ អកត្វា តុណ្ហីភូតេ ភិក្ខូ បស្សិត្វា តេនេវ តុណ្ហីភាវេន អារោចិតបារិសុទ្ធិកោ ហុត្វា “សុណាតុ មេ, ភន្តេ”តិ បាតិមោក្ខុទ្ទេសំ អារភិ។

ឯត្ថាហ – បឋមំ “សង្ឃោ ឧបោសថំ ករេយ្យ, បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសេយ្យា”តិ វុត្តត្តា ឥធាបិ “សង្ឃោ ឧបោសថំ ករិស្សតិ, បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិស្សតី”តិ វត្តព្ពំ, អថ “បុគ្គលស្ស ឧទ្ទេសា”តិ លក្ខណត្តា យថារុតមេវ វត្តព្ពំ, តថាបិ “ឧបោសថំ ករិស្សាមិ, បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិស្សាមី”តិ វត្តព្ពន្តិ? ន វត្តព្ពំ លក្ខណវិរោធតោ, អនិដ្ឋប្បសង្គតោ ច។ បុគ្គលស្ស ឧទ្ទេសា ឯវ ហិ សង្ឃស្ស ឧបោសថោ កតោ ហោតិ, ន បុគ្គលស្ស ឧបោសថករណេន។ តញ្ច សោវ ករិស្សតិ, ន សង្ឃោតិ អនិដ្ឋប្បសង្គោវ អាបជ្ជតិ។ “សុណាថា”តិ វុត្តេ អចិត្តសាមគ្គិប្បសង្គភយា **“សុណោមា”**តិ វុត្តំ។ “សុណិស្សាមា”តិ វត្តព្ពំ “ឧទ្ទិសិស្សាមី”តិ វុត្តត្តាតិ ចេ? ន វត្តព្ពំ, អាបត្តិខេត្តទស្សនាធិប្បាយនិរបេក្ខតាយ “សុណោម” ឥច្ចេវ វត្តព្ពំ។ ឯកបទេនេវ ហិស្ស តទធិប្បាយោ អតិក្កន្តោតិ។ យទិ ឯវំ កិមត្ថំ តំ សព្ពេហេវ អារទ្ធន្តិ ចេ? “ឧទ្ទិសិស្សាមី”តិ ឥមិនា អសាធារណវចនេន អាបន្នស្ស អចិត្តសាមគ្គិប្បសង្គនិវារណត្ថំ។ **សរមានេនា**តិ ឥមិនា ចស្ស សម្បជានមុសាវាទស្ស សចិត្តកតំ ទស្សេតិ។ **អន្តរាយិកោ ធម្មោ វុត្តោ ភគវតា**តិ ឯវំ អកិរិយសមុដ្ឋានស្សាបិ ឯវំ បរិត្តកស្ស ឥមស្ស មុសាវាទស្ស មហាទីនវតំ ទស្សេតិ។ **វិសុទ្ធាបេក្ខេនា**តិ សាវសេសំ អាបត្តឹ ឧបាទាយ អនាបត្តិភាវសង្ខាតំ អនវសេសញ្ច ឧបាទាយ គិហិភាវសង្ខាតំ វិសុទ្ធឹ ឥច្ឆន្តេន កស្មា អាវិ កាតព្ពា? អន្តរាយភាវានុបគមនេន ផាសុវិហារបច្ចយត្តា។ ឥធ “អជ្ជុបោសថោ បន្នរសោ”តិ ន វុត្តំ បរតោ ទិវសនិយមស្ស កត្តុកាមតាធិប្បាយេន អវុត្តត្តា។ ឯវំ បន តេ ភិក្ខូ សព្ពទិវសេសុ ឧទ្ទិសីសុ។

១៣៥. **“អាទិមេត”**ន្តិ សីលបាតិមោក្ខមេវ វុត្តំ, កិញ្ចាបិ គន្ថបាតិមោក្ខោ អធិប្បេតោ។ **“បញ្ចន្នំ វា”**តិ មាតិកាយំ វុត្តានំ វសេន វុត្តំ។ **អនជ្ឈាបន្នោ វា**តិ បុគ្គលាធិដ្ឋានទេសនា។ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** បន “‘ឧបោសថំ ករេយ្យា’តិ ឯត្តាវតា ញត្តិ ហោតិ។ យាវតតិយានុស្សាវនា នាម ‘យស្ស សិយា អាបត្តី’តិអាទិវចនត្តយំ, អន្តេ ‘ទុតិយម្បិ តតិយម្បិ បុច្ឆាមី’តិ ឥទញ្ចាតិ ទុវិធំ។ តត្ថ បឋមំ អាបត្តឹ សរិត្វា និសិន្នស្ស, ទុតិយំ អសរន្តស្ស សារណត្ថ”ន្តិ វុត្តំ។ **“វចីទ្វារេ”**តិ បាកដវសេន ឧជុកមេវ វុត្តំ។ កិញ្ចាបិ កាយវិញ្ញត្តិយាបិ ករីយតិ, កាយកម្មាភាវា បន វចីវិញ្ញត្តិយាយេវ អាវិ កាតព្ពា។ “សង្ឃមជ្ឈេ វា”តិអាទិ លក្ខណវចនំ កិរ។ សង្ឃុបោសថករណត្ថំ សង្ឃមជ្ឈេ ចេ និសិន្នោ, តស្មឹ សង្ឃមជ្ឈេ។ គណុបោសថករណត្ថញ្ចេ គណមជ្ឈេ និសិន្នោ, តស្មឹ គណមជ្ឈេ។ ឯកស្សេវ សន្តិកេ ចេ បារិសុទ្ធិឧបោសថំ កត្តុកាមោ, តស្មឹ ឯកបុគ្គលេ អាវិ កាតព្ពាតិ, “ឯតេន ន កេវលំ សង្ឃមជ្ឈេ ឯវាយំ មុសាវាទោ សម្ភវតិ, អថ ខោ ឯត្ថ វុត្តលក្ខណេន អសតិបិ ‘បារិសុទ្ធឹ អាយស្មន្តោ អារោចេថា’តិអាទិវិធានេ គណុបោសថេបិ សាបត្តិកោ ហុត្វា ឧបោសថំ កត្តុកាមោ អនារោចេត្វា តុណ្ហីភូតោវ ករោតិ ចេ, សម្បជានមុសាវាទាបត្តឹ អាបជ្ជតីតិ ឥមស្សត្ថស្ស អាវិករណតោ លក្ខណវចនំ កិរេត”ន្តិ វទន្តិ តក្កិកា។ អញ្ញថា

“គណមជ្ឈេវា”តិ ន វុត្តន្តិ តេសំ អធិប្បាយោ។ អារោចនាធិប្បាយវសេន វុត្តន្តិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។ អារោចេន្តោ ហិ សង្ឃស្ស អារោចេមីតិ អធិប្បាយេន អាវិ ករោន្តោ សង្ឃមជ្ឈេ អាវិ ករោតិ នាម។ អត្តនោ ឧភតោបស្សេ និសិន្នានំ អារោចេន្តោ គណមជ្ឈេ។ ឯកស្សេវារោចេស្សាមិ សភាគស្សាតិ អធិប្បាយេន អារោចេន្តោ ឯកបុគ្គលេ អារោចេតិ នាម។ បុព្ពេ វិភត្តបទស្ស បុន វិភជនំ អត្ថវិសេសាភាវទីបនត្ថន្តិ វេទិតព្ពំ។

១៣៦-៧. “**ន, ភិក្ខវេ, ទេវសិកំ…បេ… ទុក្កដស្សា**”តិ វត្វា “**អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ឧបោសថេ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិតុ**”ន្តិ ឥទំ អនុបោសថេ ឯវ តំ ទុក្កដំ , ឧបោសថេ បន ទេវសិកម្បិ វដ្ដតីតិ ទីបេតិ, តស្មា តេ ភិក្ខូ ចាតុទ្ទសិយំ ឧទ្ទិសិត្វាបិ បន្នរសិយំ ឧទ្ទិសឹសុ, តេនាហ “**សកឹ បក្ខស្សា**”តិ។ តត្ថ បុរិមេន សាមគ្គីទិវសោ ឧបោសថទិវសោ ឯវាតិ ទីបេតិ។ ឧភយេន អដ្ឋមី បដិក្ខិបិត្វា ទេវសិកំ បដិក្ខេបស្ស អតិប្បសង្គំ និវារេតិ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? ភិន្នោ ចេ សង្ឃោ បាដិបទទិវសេ សមគ្គោ ហោតិ, តស្មឹ ទិវសេ សាមគ្គីឧបោសថំ ករោន្តោ ឧភយម្បិ ទុក្កដំ អាបជ្ជន្តោ ឧភយេន ឯកីភូតេន និវារិតោ ហោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អញ្ញថា សាមគ្គីឧបោសថោ ន ទេវសិកោ។ ចេ, អហោរត្តំ កាតព្ពោ។ តស្មិញ្ច បក្ខេ បកតិឧបោសថោ ន ទេវសិកោ។ ចេ, អហោរត្តំ កាតព្ពោ។ តស្មិញ្ច បក្ខេ បកតិឧបោសថោ អនុទ្ទិដ្ឋោ។ ចេ ហោតិ, សាមគ្គីឧបោសថោ កាតព្ពោតិ អាបជ្ជតិ។ ន អបវាទនយេន គហេតព្ពត្តាតិ ចេ? ន, អនិដ្ឋប្បសង្គតោ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? សាមគ្គីទិវសេ សាមគ្គីឧបោសថំ កត្វា បុន តស្មឹ បក្ខេ បកតិឧបោសថទិវសេ សម្បត្តេ បកតិឧបោសថោ ន កាតព្ពោតិ។ អបវាទោតិ។ អបវាទិតព្ពដ្ឋានតោ អញ្ញត្ថ ឧស្សគ្គវិធានំ និវារេតិ។

កិត្តាវតា នុ ខោ សាមគ្គីតិ ឯត្ថាយមធិប្បាយោ – សាមគ្គី នាមេសា សភាគានំ សន្និបាតោ។ សភាគា ច នាម យត្តកា សហធម្មិកា, តេ សព្ពេបិ ហោន្តិ, ឧទាហុ អាវាសសភាគតាយ សភាគា នាម ហោន្តីតិ។ តត្ថ យទិ សហធម្មិកានំ សាមគ្គី សាមគ្គី នាម, សព្ពេសំ បុថុវិភត្តានំ សាមគ្គី ឥច្ឆិតព្ពា។ អថាវសថវសេន, ឯកាវាស សភាគានន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ អញ្ញថា ឯកាវាសេ សាមគ្គីតិ អាបជ្ជតិ។ **មា នោ អគមាសី**តិ អគតោ មា ហោតិ។

សីមានុជាននកថាវណ្ណនា

១៣៨. ឯកាវាសគតានំ វសេន សាមគ្គី បដិក្ខិបិត្វា ឯកសីមគតានំ វសេន អនុជានិតុកាមោ ភគវា “**អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, សីមំ សម្មន្និតុ**”ន្តិ អាហ។ អថ អាវាសបរិច្ឆេទំ វត្តុកាមោ ភវេយ្យ។ ឯត្តាវតា ឯកាវាសោ យាវតា ឯកាសីមា។ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, សីមំ សម្មន្និតុ”ន្តិ វទេយ្យ។ តស្មា ន ឥធ អនុញ្ញាតពទ្ធសីមាវសេន ឯកាវាសបរិច្ឆេទោ ហោតិ, ឧបចារសីមាវសេនេវ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ កថំ ជានិតព្ពន្តិ ចេ? បាឡិតោវ, យថាហ “តេន ខោ បន សមយេន អាយស្មា ឧបនន្ទោ សក្យបុត្តោ ឯកោ ទ្វីសុ អាវាសេសុ វស្សំ វសិ…បេ… ឯកាធិប្បាយ”ន្តិ (មហាវ. ៣៦៤)។ អញ្ញថា វស្សច្ឆេទោតិ អនិដ្ឋប្បសង្គោវ, កថំ? ឯកាវាសវសេនេវ ចេ សាមគ្គី, ពហុអាវាសអនាវាសេសុ ន សម្ភវេយ្យ។ តតោ សោ តំ អាវាសំ គច្ឆន្តោ ពហិទ្ធា ឧបោសថំ ករោតិ។ “ន, ភិក្ខវេ, តទហុបោសថេ សភិក្ខុកោ អនាវាសោ គន្តព្ពោ”តិអាទិ (មហាវ. ១៨១)-បាឡិវិរោធោ សតិបិ សង្ឃេ អនាវាសេ ឧបោសថស្ស អកត្តព្ពតោ។ អនាវាសេបិ ចេ សាមគ្គី លព្ភតិ, “ឯត្តាវតា សាមគ្គី, យាវតា ឯកាវាសោ”តិ ន វត្តព្ពំ, តស្មា សព្ពថា បុរិមនយោ បច្ឆិមេនេវ បដិក្ខិត្តោតិ កត្វា នានាវាសវសេនបិ សាមគ្គីតិ វេទិតព្ពំ។ “តំ កម្មំ ករោមាតិ វត្វា ន អកំសូ”តិអាទីសុ វិយ អនាគតម្បិ អបេក្ខតិ, តស្មា ‘ករោមា’តិ វុត្តេ ន វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ “សីមំ អសោធេត្វាបិ និមិត្តំ កិត្តេតុំ វដ្ដតី”តិ លិខិតំ។ ហេដ្ឋិមកោដិយា អឌ្ឍដ្ឋមរតនុព្ពេធោ **ហត្ថិប្បមាណោ**។ **សចេ ឯកោ ពទ្ធោ ហោតិ, ន កាតព្ពោ**តិ ឯត្ថ “ចតូសុ ទិសាសុ ចតុន្នំ បព្ពតកូដានំ ហេដ្ឋា បិដ្ឋិបាសាណសទិសេ បាសាណេ ឋិតត្តា ឯកាពទ្ធភាវេ សតិបិ បថវិតោ ឧទ្ធំ តេសំ សម្ពន្ធេ អសតិ ហេដ្ឋា បថវិគតសម្ពន្ធមត្តេ អព្ពោហារិកំ កត្វា កិត្តេតុំ វដ្ដតិ។ តេនេវ ‘បិដ្ឋិបាសាណោ អតិមហន្តោបិ បាសាណសង្ខ្យមេវ គច្ឆតី’តិ វុត្តំ។ បថវិតោ ហេដ្ឋា តស្ស មហន្តភាវេ គយ្ហមានេ បព្ពតមេវ ហោតី”តិ **អនុគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ “ចិនិត្វា កតបំសុបុញ្ជេ តិណគុម្ពរុក្ខា ចេ ជាយន្តិ, បព្ពតោ ហោតីតិ **ធម្មសិរិត្ថេរោ**។ នេវាតិ **ឧបតិស្សត្ថេរោ**”តិ វុត្តំ។

បាសាណោតិ “សុធាមយបាសាណោបិ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ វីមំសិតព្ពំ ឥដ្ឋកាយ បដិក្ខិត្តត្តា។ **ទ្វត្តឹសបលគុឡបិណ្ឌប្បមាណោ** គុលតាយ, ន គុលគណនាយ។ **សោបី**តិ ខាណុកោ វិយ ឧដ្ឋិតបាសាណោ។

ចតុបញ្ចរុក្ខនិមិត្តមត្តម្បីតិ ឯកច្ចេសុ និមិត្តសទ្ទោ នត្ថិ។ ឯត្ថ តយោ ចេ សាររុក្ខា ហោន្តិ, ទ្វេ អសាររុក្ខា, សាររុក្ខានំ ពហុត្តំ ឥច្ឆិតព្ពំ។ “សុសានម្បិ ឥធ ‘វនមេវា’តិ សង្ខ្យំ គច្ឆតិ សយំជាតត្តា”តិ វុត្តំ។ កេចិ បន “ចតូសុ ទ្វេ អន្តោសារា ចេ, វដ្ដតិ។ អន្តោសារា អធិកា, សមា វា, វដ្ដតិ។ តស្មា ពហូសុបិ ទ្វេ ចេ អន្តោសារា អត្ថិ, វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។

បរភាគេតិ ឯត្ថ “ឯតេហិ ពទ្ធដ្ឋានតោ គតត្តា វដ្ដតិ។ តថា ទីឃមគ្គេបិ គហិតដ្ឋានតោ គតដ្ឋានស្ស
អញ្ញត្តា”តិ វទន្តិ។

អន្ធទ្ធមាសន្តិ ឯត្ថ “អនុពទ្ធោ អទ្ធមាសោ, អទ្ធមាសស្ស វា អន្ធូ”តិ លិខិតំ។ “អន្តរវាសកោ តេមិយតី”តិ
វុត្តត្តា តត្តកប្បមាណឧទកេយេវ កាតុំ វដ្ដតីតិ កេចិ។ **តេមិយតី**តិ ឥមិនា ហេដ្ឋិមកោដិយា នទិលក្ខណំ វុត្តំ។
ឯវរូបាយ នទិយា យស្មឹ ឋានេ ចត្តារោ មាសេ អប្បំ វា ពហុំ វា ឧទកំ អជ្ឈោត្ថរិត្វា បវត្តតិ, តស្មឹ ឋានេ
អប្បោទកេបិ ឋត្វា កាតុំ វដ្ដតីតិ ឯកេ។ “បវត្តនដ្ឋានេ នទិនិមិត្ត’ន្តិ វុត្តត្តា សេតុតោ បរតោ តត្តកំ ឧទកំ
យទិ បវត្តតិ, នទី ឯវា”តិ វទន្តិ។

ជាតស្សរាទីសុ បិតោទកំ ជាតស្សរាទិបទេសេន អនន្តរិកម្បិ និមិត្តំ កាតុំ វដ្ដតិ នទិបារសីមាយ និមិត្តំ
វិយ។ សចេ សោ បទេសោ កាលន្តរេន គាមខេត្តភាវំ បាបុណាតិ, តត្ថ អញ្ញំ សីមំ សម្មន្និតុំ វដ្ដតិ។ **ឧក្ខេបិម**ន្តិ
ឧទ្ធរិត្វា គហេតព្ពកំ។

អពទ្ធសីមវិហារានំ សីមាយ ឧបចារំ ឋបេត្វាតិ “អាយតឹ សម្មន្និតព្ពាយ ឱកាសំ ឋបេត្វា”តិ លិខិតំ។ **អន្តោ
និមិត្តគតេហិ បនា**តិ “ឯកស្ស ឧបឌ្ឍំ អន្តោកត្តុកាមតាយ សតិ សព្ពេសំ អាគមនេ បយោជនំ នត្ថីតិ កត្វា
‘អន្តោនិមិត្តគតេហី’តិ វុត្តំ, តញ្ច សាមីចិវសេនា”តិ វទន្តិ។ **អនាគមនម្បិ វដ្ដតី**តិ “សីមាយ អពទ្ធត្តា វគ្គំ នាម
ន ហោតី”តិ លិខិតំ។ “អញ្ញស្មឹ គាមខេត្តេ ឋត្វា និមិត្តកិត្តនកាលេ, សមានសំវាសកសីមាយ សម្មន្ននកាលេ ច
អាគមនបយោជនំ នត្ថី”តិ វុត្តំ។ **ភេរិសញ្ញំ វា**តិ “សម្មន្ននបរិយោសានំ ករោមាតិ វត្វា”តិ លិខិតំ, តេន
តាទិសេ កាលេ តំ កប្បតីតិ សិទ្ធំ ហោតិ។ កឹ ឥមិនា? **សុខករណត្ថ**ន្តិ មហាជនសន្និបាតនបរិស្សមំ អកត្វា
អប្បតរេហិ សុខករណត្ថំ។ យទិ មហាសីមាពន្ធនកាលេ អន្តរាយោ ហោតិ, តត្តកេនបិ សុខវិហារោតិ ទស្សនត្ថំ
“បឋម”ន្តិ វុត្តន្តិ ឯកេ។ **តតោ ឱរំ ន វដ្ដតី**តិ កថំ បញ្ញាយតីតិ? វិសតិវគ្គករណីយបរមត្តា សង្ឃកម្មស្ស។
កម្មារហេន សទ្ធឹ ឯកវីសតិ ភិក្ខូ ចេ គណ្ហាតិ, វដ្ដតិ។ តត្តកប្បមាណំ សុខនិសជ្ជវសេន វេទិតព្ពំ។ តមេវ និមិត្តំ
អញ្ញេបិ កិត្តេត្វា សចេ ពន្ធន្តិ, វដ្ដតីតិ ឯកេ។

“ឯវំ ពទ្ធាសុ បន…បេ…. សីមន្តរិកា ហិ គាមខេត្តំ ភជតី”តិ ន អាវាសវសេន សាមគ្គីបរិច្ឆេទោ, កិន្តុ
សីមាវសេនេវាតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **“និមិត្តុបគបាសាណេ ឋបេត្វា”**តិ សញ្ញាវិមននិមិត្តស្ស តប្បរតោ វុត្តំ។ ឥតោ
បដ្ឋាយ គណ្ឋិបទក្កមោ ហោតិ – **ន សក្ខិស្សន្តី**តិ តេ អវិប្បវាសំ អសល្លក្ខេត្វា “សមានសំវាសកមេវ សមូហ
និស្សាមា”តិ វាយាមន្តា សមូហនិតុំ ន សក្ខិស្សន្តិ។ **“ឯករតនប្បមាណា”**តិ សុវិញ្ញេយ្យន្តរា ហោតីតិ កត្វា វុត្តំ។
ឯកង្គុលមត្តម្បិ វដ្ដតេវ។ ខណ្ឌសីមតោ បដ្ឋាយ ពន្ធនំ អាចិណ្ណំ។ អាចិណ្ណករណេន វិគតសម្មោហោ ហោតីតិ។
កុដិគេហេតិ កុដិយរេ ភូមិឃរេ។ **ឧទុក្ខលំវា**តិ ភូមិឧទុក្ខលំ វិយ ខុទ្ទកាវាដំ។ **“បមុខេ”**តិ ភូមិកុដី សន្ធាយ វុត្តន្តិ
ឯកេ។ **ហេដ្ឋា ន ឱតរតី**តិ ភិត្តិតោ ឱរំ និមិត្តានិ ឋបេត្វា កិត្តិតត្តា ហេដ្ឋា អាកាសេ ន ឱតរតិ, ឧបរិ កតេ
បាសាទេតិ អត្ថោ។ **ភិត្តិលគ្គេ**តិ ភិត្តិនិស្សិតកេ។ ឥមេ កិរ ភិត្តិលគ្គាបិ “ឯកាពទ្ធា”តិ ន វុច្ចន្តិ។ **សព្ពោ
បាសាទោ សីមដ្ឋោ ហោតី**តិ ឯកាពទ្ធោ វា ហោតុ, មា វា។ **តាលមូលកបព្ពតោ** នាម អនុបុព្ពេន តនុកោ។
អាកាសបព្ភារន្តិ អបរិក្ខេបបព្ភារំ។ **សុសិរបាសាណោ** នាម លេណំ ហោតិ។ **អន្តោលេណ**ន្តិ បព្ពតស្ស
អន្តោលេណំ។ ទ្វារំ បន សន្ធាយ បរតោ “ឱរតោ”តិ វុត្តំ, សព្ពថាបិ សីមតោ ពហិលេណេន ឱតរតីតិ
អធិប្បាយោ។

មហាសីមំ សោធេត្វាតិ សីមដ្ឋំ ទូរគតម្បិ សីមគតំ សីមសម្ពន្ធំវ, តស្មា តំ អនាមសិត្វា ឋាតព្ពន្តិ
អធិប្បាយោ។ យទិ ឯវំ “តន្និស្សិតកំ អបនេត្វា កម្មំ កាតុំ វដ្ដតី”តិ វត្តព្ពំ។ **មហាអដ្ឋកថាយ**ម្បិ “សីមំ សោធេត្វា
កាតព្ព”ន្តិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ។ មហាថេរាបិ “សោធេតព្ព”មិច្ចេវ វទន្តីតិ ឯកេ។ “មហាសីមំ សោធេត្វា វា កម្មំ
កាតព្ព”ន្តិ ច បាឋោ អត្ថិ។ “វុត្តនយេនេវា”តិ ច បរតោ វក្ខតិ, តស្មា សាធារណបាឋោវ សុន្ទរោតិ ឯកេ។
បុរិមនយេបីតិ ខណ្ឌសីមាយ ឧដ្ឋហិត្វា មហាសីមាយ ឱនតេបីតិ អត្ថោ។ **ឧក្ខិបាបេត្វា កាតុំ ន វដ្ដតិ**។ កស្មា?
អន្តោ ឋិតត្តា។ រុក្ខស្ស ហេដ្ឋា បថវិគតំ មូលំ ខណ្ឌសីមាវ ហោតិ, អញ្ញោហារិកំ វាតិ អបរេ។ “មជ្ឈេ បន ឆិន្នេ
មហាសីមាយ ឋិតមូលំ មហាសីមមេវ ភជតិ, ខណ្ឌសីមាយ ឋិតំ ខណ្ឌសីមមេវ ភជតិ តទាយត្តបថវិរសាទីហិ
អនុគ្គហិតត្តា”តិ វុត្តំ។ “សីមាយ បច្ឆា ឧដ្ឋិតរុក្ខេ និសីទិត្វា កម្មំ កាតុំ វដ្ដតិ បច្ឆាសីមាយំ កតគេហេ វិយា”តិ វ
ត្វា “ពន្ធនកាលេ ឋិតរុក្ខេ និសីទិត្វា កាតុំ ន វដ្ដតិ ឧបរិសីមាយ អគមនតោ”តិ ការណំ វទន្តិ។ ឯវំ សតិ ពន្ធន
កាលេ បុន អារោហណំ នាម នត្ថិ, ពន្ធិតកាលេ ឯវ អារុហតីតិ អាបជ្ជតិ។ បច្ឆា ឧដ្ឋិតរុក្ខោ បន តប្បដិពទ្ធត្តា
សីមសង្ខ្យមេវ គតោ, ឯវំ បុព្ពេ ឧដ្ឋិតរុក្ខោបីតិ គហេតព្ពំ។ “យំ កិញ្ចិបី”តិ វចនតោ តិណាទិបិ សង្គហិតំ។
មហាថេរាបិ តិណំ សោធេត្វាវ ករោន្តីតិ។

១៤០. យស្មា មជ្ឈតោ កោណំ ហោតិ, តស្មា “**កោណតោ កោណ**”ន្តិ វុត្តំ។ “អាបត្តិញ្ច អាបជ្ជតិ អចិត្តកត្តា”តិ វទន្តិ។ **បារយតី**តិ អជ្ឈោត្ថរតិ។ កា សា? សីមា។ “**យា សព្ពន្តិមេន...បេ.... វហតី**”តិ តតោ ហេដ្ឋិមា នាវាសង្ឃំ ន គច្ឆតីតិ កត្វា វុត្តន្តិ ឯកេ, តំ ន យុត្តំ ទុតិយបារាជិកេ នាវដ្ឋភណ្ឌាធិការេ តស្សាបិ អធិប្បេតត្តា។ មជ្ឈិមបុរិសស្ស ភារប្បមាណេន វុត្តន្តិ ឯកេ។ ភិក្ខុនីនម្បិ នទីបារសីមាសម្ភវតោ តាសំ “ឯកា វា នទីបារំ គច្ឆេយ្យា”តិ វុត្តទោសបរិហរណត្ថន្តិ អាចរិយស្ស តក្កោ។ ឧភយត្ថាបិ **ធុវ**-សទ្ទោ គហិតោ។ តេន ឧបោសថន្តរាយ បរិហរណត្ថំ ឧបោសថទិវសោ និយមតោវ វុត្តោ។ ឯត្ថ ច **នាវា** នាម បមាណយុត្តា សព្ពសាធារណា ចម្ពនាវា អធិប្បេតា, ន កុល្លនាវាតិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។ រុក្ខំ ឆិន្ទិត្វា កតោតិ អត្ថោ។ សចេ ឯកំ គាមខេត្តំ, សព្ពនិមិត្តានំ អន្តោ ឋិតេ ភិក្ខូ ហត្ថបាសគតេ កត្វា សម្មន្និតព្ពា។ នានាគាមខេត្តំ ចេ, អនាគមនម្បិ វដ្ដតិ។ ឧភយតីរេ និមិត្តកិត្តនមត្តេន ទីបកោ សង្គហិតោ ន ហោតិ, តស្មា ទីបកេ និមិត្តានិ កិត្តេតព្ពានេវ។ “នទិយា ហេដ្ឋា និសិន្នភិក្ខុ កម្មំ កោបេតិ។ ឧបរិយេវ ហិ នទី ហោតី”តិ វទន្តិ។

សីមានុជាននកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧបោសថាគារាទិកថាវណ្ណនា

១៤១. “យំ សង្ឃោ អាកង្ខតិ វិហារំ វា...បេ.... គុហំ វា”តិ វចនតោ ន កេវលំ បថវិយំយេវ, វិហារាទីនំ ឧបរិបិ សីមា អនុញ្ញាតា ហោតិ ឧបោសថកម្មបធានត្តាតិ សិទ្ធំ។ តប្បធានា សីមាតិ កថំ បញ្ញាយតីតិ ចេ? តទធិការានុញ្ញាតត្តា, សម្មុតិយំ “សមានសំវាសា”តិ ឯត្តាវតា សិទ្ធេ វិសុំ “ឯកូបោសថា”តិ វចនតោ ច។ “ឧបោសថំ ឋបេត្វា សេសកម្មានិ **សមានសំវាសា** នាមា”តិ លិខិតំ។ “ឯកំ សមូហនិត្វា”តិ បាឡិបាឋោ។

១៤២. **កតោវស្សា**តិ ឯកសីមាយ សមគ្គេ សន្ធាយ វុត្តំ។ អញ្ញថា នានាសីមាយំ ឋិតានំ សវនំ បមាណំ, ឯកសីមាយបិ ហត្ថបាសំ មុញ្ចិត្វា ឋិតានំ វា សវនមេវ បមាណន្តិ អនិដ្ឋំ អាបជ្ជតិ។ តត្ថ **សម្មតាយ វា អសម្មតាយ វា**តិ ឧបោសថាគារសម្មុតិយា, ន សីមាសម្មុតិយា។ កថំ បញ្ញាយតីតិ? អធិការតោ, បរតោ ឆន្ទទានបញ្ញត្តិតោ, បារិសុទ្ធិទានបញ្ញត្តិតោ ច។ តត្ថ បុរិមំ ការណំ បុរិមំ អនិដ្ឋំ និវារេតិ, បច្ឆិមំ បច្ឆិមន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឧបោសថមុខន្តិ ឧបោសថដ្ឋានំ។ “**ឧបោសថមុខស្សា**តិ ឧបោសថាគារដ្ឋានស្សា”តិ លិខិតំ។ **យានិ កានិចិ និមិត្តានិ កិត្តេតុំ វដ្ដតី**តិ ឥទំ កថំ បញ្ញាយតីតិ? “បឋមំ និមិត្តា កិត្តេតព្ពា និមិត្តេ កិត្តេត្វា”តិ ឯត្តកមេវ វុត្តត្តា។ បឋមំ វុត្តត្តា ន វុច្ចន្តីតិ ចេ? តំ បន អការណំ, ន ហិ ពុទ្ធានំ ទេសនាយ អាលសិយំ អត្ថិ។ សីមាសមូហននកាលេ ឧបោសថាគារំ សមូហនិត្វាវ សីមាសមូហននំ ឥជ្ឈតីតិ ឯកេ។ តំ អយុត្តំ អពទ្ធាយ សីមាយ ឧបោសថាគារសម្មុតិសិទ្ធិតោតិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។ **ឧបោសថមុខ**ន្តិ ឧបោសថាគារស្ស មុខន្តិ អាចរិយា។ ឧបោសថមុខស្ស និមិត្តកិត្តនា សីមាយ វុត្តនយេន កាតព្ពា។ ឯកេនាបិ កិត្តេតុំ វដ្ដតីតិ ឯកេ។ “បាសាទោ វា ហោតុ, មណ្ឌបាទីសុ វា អញ្ញតរោ។ កម្មវាចាយ បន ‘ឧបោសថមុខ’មិច្ចេវ វត្តព្ព”ន្តិ វទន្តិ។ “បោរាណកោ អាវាសោ នាម មូលាវាសោ”តិ លិខិតំ។ វទតិ យជមត្តា ឥតិ ហិ លក្ខណំ។

អវិប្បវាសសីមានុជាននកថាវណ្ណនា

១៤៣-៤. “មនម្ហិ វូឡ្ហោ”តិ វា បាឋោ។ តត្ថ **មនម្ហិ វូឡ្ហោ**តិ មនំ វូឡ្ហោ អម្ហីតិ អត្ថោ។ **ឋបេត្វា គាមញ្ច គាមូបចារញ្ចា**តិ អន្តរឃរសង្ខាតំ គាមញ្ច គាមូបចារញ្ច ឋបេត្វា។ កេចិ “បរិក្ខិត្តំ គាមំ សន្ធាយ ‘គាម’ន្តិ វុត្តំ, អបរិក្ខិត្តំ សន្ធាយ ‘គាមូបចារ’”ន្តិ វទន្តិ, តំ បន អដ្ឋកថាយ វិរុជ្ឈតិ។ តស្មា និវេសនរច្ឆាទយោ សន្ធាយ គាមំ, បរិក្ខេបារហដ្ឋានានិ សន្ធាយ “គាមូបចារ”ន្តិ ច វុត្តំ។ ឯត្ថ បន អនេកធា បបន្តិ។ កឹ តេន, បាឡិញ្ច អដ្ឋកថញ្ច សុដ្ឋុ ឧបបរិក្ខិត្វា យថា សមេន្តិ, តថា គហេតព្ពំ។ **ភិក្ខូនំ បុរិមកម្មវាចា ន វដ្ដតី**តិ គាមគាមូបចារេ អន្តោកត្វា សមានសំវាសកសីមាយ សម្មតាយ ឧបរិ អវិប្បវាសសីមាសម្មុតិយំ យុជ្ជតិ។ យត្ថ បន កេវលំ អរញ្ញំយេវ សម្មតំ, តត្ថ កថំ ន វដ្ដតីតិ។ តត្ថ “ឋបេត្វា គាមញ្ច គាមូបចារញ្ចា”តិ វចនំ ន សាត្ថកន្តិ ចេ? វុច្ចតេ – ឯវមេតំ, កិន្តុ អនុស្សាវនហានិប្បសង្គតោ តំ វចនំ វត្តព្ពមេវាតិ ឥមិនាវ អធិប្បាយេន “បុរិមកម្មវាចា ន វដ្ដតី”តិ វុត្តំ សិយា។ ឯកស្មឹ វា អត្ថេ កម្មវាចាទ្វយអាភាវតោតិ វុត្តំ។ “ន ហិ តេ អញ្ញមញ្ញស្ស កម្មេ គណបូរកា ហោន្តី”តិ វុត្តត្តា ឧភិន្នំ នានាសំវាសកសង្ខានម្បិ អយមេវ វិធិ អាបជ្ជេយ្យាតិ ចេ? នាបជ្ជតិ បដិក្ខហសន្និធិនំ អនុញ្ញាតត្តា, ឱមសនាទិបច្ចយា អវិសេសតោ, កម្មបដិប្បស្សទ្ធិមត្តាបេក្ខតាយ ច។ **តស្សា**តិ ភិក្ខុនិសង្ឃស្ស។ **ន កម្មវាចំ វគ្គំ ករោន្តី**តិ កម្មំ ន កោបេន្តីតិ អត្ថោ។ **ឯត្ថា**តិ ឋបេត្វា គាមន្តិ ឯត្ថ។ “យទិ ភិក្ខូនំ អវិប្បវាសសីមា គាមញ្ច គាមូបចារញ្ច ន ឱតរតិ, អថ កស្មា គាមេ សីមាពន្ធនកាលេ អវិប្បវាសំ សម្មន្នន្តីតិ ចេ? អាចិណ្ណកប្បេន, ន តតោ អញ្ញំ កញ្ចិ អត្ថំ អបេក្ខិត្វា”តិ លិខិតំ។ “អត្ថតោ ហិ សា ពហិទ្ធាបិ អពទ្ធា ឯវ ហោតី”តិ វុត្តំ។ អន្តរគាមេ ពទ្ធា សមានសំវាសសីមា យស្មា គាមសង្ខំ ន គច្ឆតិ, តស្មាតិ ឯកេ។ **សោបិ សីមាសង្ខ្យមេវ គច្ឆតី**តិ

អវិប្បវាសសីមាសង្ខំ គច្ឆតីតិ អត្ថោ។ ឥទំ បនេត្ថ វិចារេតព្ពំ – គាមំ អន្តោកត្វា ពទ្ធាយ សីមាយ បុន អវិប្បវាសសម្មុតិយំ អរញ្ញបទេសេ ឋត្វា អវិប្បវាសកម្មវាចា កាតព្ពា, ឧទាហុ គាមេ ឋត្វាតិ? គាមេ ឋត្វា កតាយបិ កប្បិយភូមិយា ផរតីតិ។ ពហិសីមេ ឋិតសម្មុតទោសានុលោមត្តា អកប្បិយភូមិយំ ឋត្វា ន កាតព្ពាតិ នោ តក្កោ, ឯស នយោ សមូហននេបីតិ អាចរិយោ។ **ខណ្ឌសីមាយំ ឋត្វា អវិប្បវាសសីមា**តិអាទីសុ មហាសីមា កិរ "អវិប្បវាសសីមា"តិ វុត្តា។

១៤៦. "យស្សាយស្មតោ ខមតិ ឯតិស្សា សីមាយ សមានសំវាសាយ ឯកូបោសថាយ សមុគ្ឃាតោ, សោ តុណ្ហស្សា"តិ **អន្ធកបោត្ថកេ, សីហឡបោត្ថកេ**សុ ច កេសុចិ បាឋោ អត្ថិ។ កេសុចិ "សមុគ្ឃាតោ ឯតិស្សា សីមាយា"តិ បឋមំ លិខន្តិ, កេសុចិ "ឯតិស្សា សីមាយ សមុគ្ឃាតោ"តិ ច។

គាមសីមាទិកថាវណ្ណនា

១៤៧. **សា ចា**តិ សា បរិច្ឆិន្ទិត្វា ទិន្នគាមសីមា ច ឥតរា ច។ សា កតមាតិ ចេ? "**បកតិគាមា**"តិអាទិមាហ។ **ពទ្ធសីមាសទិសាយេវ ហោន្តី**តិ សា ច ហោតិ ឥតរា ច ហោតីតិ អធិប្បាយោ, តស្មាយេវ "តិចីវរវិប្បវាសបរិហារំ លភតី"តិ ឯកវចនំ កតំ, តំ ន យុត្តំ ឧភិន្នម្បិ គាមត្តាតិ ឯកេ។ "ហោន្តិ, ន លភន្តី"តិ ច ពហុវចនម្បិ ករោន្តីតិ។ "សា ច ឥតរា ចា"តិ វុត្តា "មជ្ឈេ ភិន្ទិត្វា ទិន្នគាមសីមា បកតិគាមាទយោ អភិន្នា"តិ ច វទន្តិ។ "ភិក្ខុវសតី"តិ បាឋោ, "វសន្តី"តិ ច លិខិតំ។ "អថស្ស ឋិតោកាសតោ"តិ វុត្តត្តា ឯកវចនមេវ យុត្តំ។ **សព្ពា, ភិក្ខវេ, នទី អសីមា**តិ កតរំ សីមំ បដិក្ខិបតិ? ពទ្ធសីមំ, ឯកាទសវិបត្តិសីមញ្ញតរប្បសង្គតោតិ អាចរិយោ។ សចេ បឋមំ សីមាយ ពទ្ធាយ បច្ឆា នទិអាទយោ ហោន្តិ, បដិក្ខេបោតិ បសង្គោ អាបជ្ជតិ, តស្មា អពទ្ធសីមមេវ បដិក្ខិបតិ។ យថា សព្ពោ គាមោ គាមសីមា, តថា សព្ពា នទី អសីមា។ កិន្តុ តស្ស តស្ស ភិក្ខុនោ ឧទកុក្ខេបសីមាតិ សីមានានត្តំ ទស្សេតីតិ នោ តក្កោតិ អាចរិយោ។ **យំ មជ្ឈិមស្ស បុរិសស្ស សមន្តា ឧទកុក្ខេបា**តិ បន ឯតិស្សា នទិយា ចតុវគ្គាទីនំ សង្ឃានំ វិសុំ ចតុវគ្គករណីយាទិកម្មករណកាលេ សីមាបរិច្ឆេទទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ តិចីវរេន វិប្បវាសាវិប្បវាសបរិច្ឆេទទស្សនត្ថម្បិ សត្តព្ភន្តរសីមាយ បរិច្ឆេទទស្សនំ វិយាតិ អាចរិយា, តស្មា ឧទកុក្ខេបបរិច្ឆេទាភាវេបិ អន្តោនទិយំ កម្មំ កាតុំ វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ។

អយំ បន វិសេសោ – តត្ថ នាវាគតោ ចេ, នាវាយំ វុត្តនយេន។ សត្ថគតោ ចេ, សត្ថេ វុត្តនយេន។ សោ ចេ អតិរេកចាតុមាសនិវិដ្ឋោ, គាមេ វុត្តនយេន តិចីវរាវិប្បវាសោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថាបិ អយំ វិសេសោ – សចេ សត្ថោ ឧទកុក្ខេបស្ស អន្តោ ហោតិ, ឧទកុក្ខេបសីមាបមាណន្តិ ឯកេ។ សត្ថោវ បមាណន្តិ អាចរិយោ។ **សចេ បនេត្ថ ពហូ ភិក្ខូ**តិអាទិម្ហិ កេចិ អធិដ្ឋានុបោសថំ, កេចិ គណុបោសថំ, កេចិ សង្ឃុបោសថន្តិ វុត្តកាមតាយ "ពហូ សង្ឃា"តិ អវត្វា "ភិក្ខូ"តិ វុត្តំ។ **ឩនកំ បន ន វដ្ដតី**តិ ឯត្ថ សីមាសម្ភេទសម្ភវតោតិ **ឧបតិស្សត្ថេរោ**។ បបេន្តោ ហិ ឩនកំ ន បបេតព្ពំ។ "អបបេតុម្បិ វដ្ដតិ ឯវា"តិ វុត្តំ។ **គច្ឆន្តិយា បនា**តិ ឯត្ថ "ឧទកុក្ខេបមនតិក្កមិត្វា បរិវត្តមានាយ កាតុំ វដ្ដតី"តិ លិខិតំ។ **អញ្ញិស្សា សីមាយ ញត្តី**តិអាទិ កី សីមតោ កម្មវិបត្តិភយា វុត្តំ , ឧទាហុ បរិសតោតិ? ឯកកម្មស្ស នានាសីមាយ អសម្ភវតោ សីមតោតិ។ ឯកកម្មស្ស នានាសីមដ្ឋសង្ឃេន អសម្ភវតោ បរិសតោតិបិ ឯកេ។ "សវនំ ហាបេតី"តិ វុត្តទោសប្បសង្គតោតិ នោ តក្កោ។ ឯតិស្សា ហិ សីមាយ ឯកំ កម្មំ អនិដ្ឋបេន្តោ ហាបេតីតិ អាចរិយោ។

ពហិនទិតីរេ ជាតរុក្ខស្ស អន្តោនទិយំ បវិដ្ឋសាខាយ វាតិ ឯត្ថ ច **នទិតីរេ ខាណុកំ កោដ្ដេត្វា**តិ ឯត្ថ ច **សចេ បន សេតុ វា សេតុបាទា វា ពហិតីរេ បតិដ្ឋិតា**តិ ឯត្ថ ច សីមាសោធនំ នាម គាមសីមដ្ឋេ ហត្ថបាសានយនំ។ ខណ្ឌសីមាយ ឧដ្ឋិតរុក្ខតោ វិយោជេត្វា កាតុំ វដ្ដតិ។ កស្មា? តីរដ្ឋេ រុក្ខេ ពទ្ធនាវាយ គាមោ អាធារោតិ។ "ឧភតោភាគេន គាមសីមំ ផុសិត្វា ឋិតសេតុ ខណ្ឌសីមាមហាសីមាយោ ផុសិត្វា ឋិតរុក្ខេន ឧបមេតព្ពោ"តិ ច លិខិតំ។ តត្ថ បុរិមនយេ តាវ ឥទំ វិចារេតព្ពំ – តាទិសេ ឋានេ កតកម្មំ កឹ នទិយំ កតសង្ខំ គច្ឆតិ, ឧទាហុ គាមសីមាយំ, អថ ឧភយត្ថាតិ? កិញ្ចេត្ថ តំ ចេ នទិយំ កតសង្ខំ គច្ឆតិ, ឧទកុក្ខេបសីមាវ សោធេតព្ពា, ន ឥតរា។ អថ គាមសីមាយំ កតសង្ខំ គច្ឆតិ, ឧទកុក្ខេបសីមា ន សោធេតព្ពា។ យទិ ឧភយត្ថ កតសង្ខំ គច្ឆតិ, ទ្វីសុ សីមាសុ ឯកកម្មំ កាតុំ វដ្ដតីតិ អនិដ្ឋប្បសង្គោ អាបជ្ជតិ។ តតោ "អញ្ញិស្សា សីមាយ ញត្តិ, អញ្ញិស្សា អនុស្សាវនា ហោតី"តិ ឥទញ្ច "ខណ្ឌសីមាមហាសីមដ្ឋានំ កាយសាមគ្គិយា កម្មំ កាតុំ វដ្ដតី"តិ ឥទញ្ចានិដ្ឋំ អាបជ្ជតីតិ? ឯត្ថ វុច្ចតេ – យថាវុត្តំ កម្មំ ឧភយត្ថ កតសង្ខំ គច្ឆតិ, ន ច យថាវុត្តំ អនិដ្ឋំ អាបជ្ជតិ។ កស្មា? "ញត្តិអនុស្សាវនានំ ឯកេកសីមាយំ បវត្តត្តា, ការកភិក្ខូនំ វា ឯកេកសីមាយំ ឋិតត្តា"តិ វទន្តិ។ ឧភយត្ថាបិ ឋាតុំ សក្កុណេយ្យតាយ បន តំ អការណំ។ ឯកីភាវំ ឧបគតសីមដ្ឋានេ កតត្តាតិ ឥទំ អចលការណំ។ ឯកីភាវំ ឧបគតាសុ ហិ ទ្វីសុ នទីគាមសីមាសុ កម្មំ កាតុំ វដ្ដតីតិ ច។ សត្តព្ភន្តរសីមាយំ ចេ នទី ហោតិ, សមុទ្ទោ វា, ជាតស្សរោ វា។ តេសុ ឋិតភិក្ខុ សត្តព្ភន្តរសីមាយំ ឋិតសង្ខំ ន គច្ឆតិ។ តត្ថ ចេ នទិអាទិលក្ខណំ

អប្បត្តោ ទីបកោ, បាសាណោ, រុក្ខោ វា ហោតិ, សត្តព្ភន្តរសង្ខ្យំ គច្ឆតិ។ មនុស្សេហិ វឡញ្ជនដ្ឋានំ ចេ តំ ហោតិ, គាមខេត្តសង្ខ្យំ គច្ឆតិ។ កតរគាមខេត្តំ? យតោ មនុស្សា សញ្ចរន្តិ, សព្ពេ ចេ សញ្ចរន្តិ, វិសុំ គាមខេត្តសង្ខ្យំ គច្ឆតីតិ ច អាចរិយា។

បច្ឆិមនយេ សចេ សេតុ នទីលក្ខណដ្ឋានំ អផុសិត្វា ឋិតោ, គាមសីមាសង្ខ្យំ គច្ឆតិ។ តត្ថ ឯកោ ចេ គាមោ, តំ សោធេត្វា, ទ្វីសុ តីរេសុ សចេ ទ្វេ, ទ្វេបិ គាមេ សោធេត្វា កម្មំ កាតព្ពំ។ ឯវញ្ហិ កតំ ឧភយត្រ កតំ ហោតិ។ ឥមិនា នយេន ទ្វីសុ នទីសុ, ជាតស្សរេសុ ច ឯកកម្មបសិទ្ធិ វេទិតព្ពា។ អយំ បន នយោ ខណ្ឌសីមា មហាសីមានម្បិ លព្ភតេវ។ សចេ សេតុ នទីលក្ខណដ្ឋានំ ផុសិត្វា ឋិតោ, ឧទកុក្ខេបសីមាបិ សោធេតព្ពា។

> សីមានមេវ ចេកត្តំ, វេហាសដ្ឋំ វិនា គតោ;
> វិទិត្វា ឯកកម្មស្ស, សីមតោ ឥទមាទិសេ។
>
> ឯកសីមំ ទ្វិសីមំ វា, តិសីមំ ចតុសីមកំ;
> ឯកកម្មំ សិយា តស្ស, កោបោ បរិសតោ សិយាតិ។

អយំ បនេត្ថ វិសេសោ – នទិយំ ករោន្តានំ ឧទកុក្ខេបតោ ពហិ រុក្ខាទិសម្ពន្ធោ អប្បមាណំ។ គាមេ ករោន្តានំ នទិយំ សម្ពន្ធរុក្ខស្ស ឧទកុក្ខេបតោ ពហិ ឋិតភិក្ខុ អប្បមាណំ, តតោ ឱរំ បមាណំ។ ពទ្ធសីមាយ សម្ពន្ធរុក្ខស្ស ពទ្ធសីមាយ ឋិតភិក្ខុ បមាណន្តិ វេទិតព្ពំ, តេនេវ វុត្តំ “សីមំ សោធេត្វា កម្មំ កាតព្ព”ន្តិ។ “សចេ បន សេតុ វា សេតុបាទា វា ពហិតីរេ បតិដ្ឋិតា កម្មំ កាតុំ ន វដ្ដតី”តិ វចនម្បិ បារោហាទីសុ វិយ សកលសីមា សោធនមេវ កាតព្ពន្តិ សាធេតិ, វីមំសិតព្ពំ។ **អតិវុដ្ឋិកាលេ បនា**តិ ឯត្ថ អតិវុដ្ឋិ នាម យថា ចាតុមាសិកាយាតិ វេទិតព្ពា, តស្មា ចតុមាសំ អតិវុដ្ឋិយេវ សចេ ហោតិ, សព្ពោបិ ឱឃេន ឱត្ថដោកាសោ នទី ឯវ។ អថ ឯកិស្សាបិ អតិវុដ្ឋិយា ឱឃោ ចតុមាសំ តិដ្ឋតិ, សន្ទតិ វា, ពហិតីរេ បតិដ្ឋិតឱឃេន ឱត្ថដោកាសោ សព្ពោបិ នទី ឯវ។ **នទី ឱត្ថរិត្វា សន្ទនដ្ឋានតោ បដ្ឋាយា**តិ តមេវ វា នទី អញ្ញំ វា អបុព្ពំ វា បទេសំ អត្តនោ បវត្តវសេន នទិលក្ខណប្បត្តំ ឱត្ថរិត្វា សន្ទនដ្ឋានតោ បដ្ឋាយ វដ្ដតិ។ **គាមនិគមសីមំ ឱត្ថរិត្វា**តិ ចតុមាសប្បវត្តិំ សន្ធាយ វុត្តំ។ “**អគមនបថេ**តិ តទហុ គតបច្ចាគតំ កាតុំ អសក្កុណេយ្យកេ”តិ លិខិតំ។ យំ បន **អន្ធកដ្ឋកថាយំ** វុត្តំ, តំ ន គហេតព្ពំ។ កស្មា? នទិយម្បិ តំទោសប្បសង្គតោ។ **តិបុសកាទី**តិ ឯត្ថ **អាទិ**-សទ្ទេន កមលុប្បលាទីនិបិ សង្គហំ គច្ឆន្តិ ។ **សព្ពោបិ អជាតស្សរោ ហោតិ, គាមសីមាសង្ខ្យមេវ គច្ឆតី**តិ យេហិ កតំ, តេសំ គាមសីមាសង្ខ្យំ វា, សមន្តតោ តីរដ្ឋគាមេហិ ចេ កតំ, សព្ពគាមសង្ខ្យំ វា, អញ្ញេហិ គាមខេត្តេហិ អសម្ពន្ធដ្ឋានំ ចេ, វិសុំគាមសីមាសង្ខ្យំ វា គច្ឆតីតិ អត្ថោ។

១៤៨. **សំសដ្ឋវិដបា**តិ ឥមិនា អាសន្នត្តំ ទីបេតិ, តេន បទេសសម្ភិន្ទនា ឥធ សម្មេទោតិ ទីបេតិ។ **សោ បន វឌ្ឍន្តោ សីមាសង្ករំ ករោតី**តិ ពទ្ធសីមដ្ឋានប្បវេសនវសេន “ឯកទេសពទ្ធសីមា”តិ វត្តព្ពតោ សង្ករទោសោ ហោតិ។ **ន, ភិក្ខវេ, សីមាយ សីមា សម្ភិន្ទិតព្ពា**តិ ឯត្ថ “បឋមំ ពទ្ធសីមាយ បច្ឆា អត្តនា ពន្ធិតព្ពសីមា ន សម្ភិន្ទិតព្ពា”តិ ឯកេ អធិប្បាយំ សំវណ្ណយន្តិ។ បឋមំ សម្មតសីមាយំ សម្មេទាភាវតោ ស្វាធិប្បាយោ អជ្ឈោត្ថរណេន យុជ្ជតិ, តស្មា បច្ឆា ពន្ធិតព្ពសីមាយ បឋមំ ពទ្ធសីមា ន សម្ភិន្ទិតព្ពា។ សកលំ វា ឯកទេសតោ វា និមិត្តានំ អន្តោករណេន បឋមំ ពទ្ធសីមាយ សីមន្តរិកេ អកិត្តេត្វា សម្មន្ននតោ ហិ សម្ភិន្ទតិ នាម, បរេសំ ពទ្ធសីមំ សកលំ វា ឯកទេសតោ វា និមិត្តានំ អន្តោករណេន អជ្ឈោត្ថរតិ នាម, តេនេវាហ “សីមំ សម្មន្នន្តេន សីមន្តរិកំ ឋបេត្វា”តិអាទិ។ តស្សត្ថោ – បឋមំ ពទ្ធសីមាយ សីមន្តរិកំ បច្ឆា ពន្ធិតព្ពសីមាយ និមិត្តភូតំ ឋបេត្វា បច្ឆា សីមំ សម្មន្និតុន្តិ។ ឥមា ទ្វេបិ វិបត្តិយោ ភិក្ខុភិក្ខុនីសីមានំ អញ្ញមញ្ញំ ន សម្ភវន្តិ។ **សោ បន វឌ្ឍន្តោ សីមាសង្ករំ ករោតី**តិ ឯត្ថ កេវលំ សីមាសង្ករមេវ ករោតិ។ តស្មិំ កតកម្មានិ ន កុប្បន្តីតិ កេចិ, តំ នយុត្តំ សាខាបារោហឆេទនសីមាសោធនានំ វុត្តត្តា។ ឥទំ សព្ពំ សុដ្ឋុ វិចារេត្វា គរុកុលេ បយិរុបាសិត្វា គហេតព្ពយុត្តកំ គហេតព្ពំ, ឥតរំ ឆឌ្ឌេតព្ពំ។

ឧបោសថភេទាទិកថាវណ្ណនា

១៤៩. “ទ្វេមេ , ភិក្ខវេ, ឧបោសថា”តិ តទា សាមគ្គីឧបោសថស្ស អននុញ្ញាតត្តា វុត្តំ។ សាមគ្គីឧបោសថស្ស បុព្ពកិច្ចេ “អជ្ជុបោសថោ សាមគ្គី”តិ វត្តព្ពំ, ន ច កម្មវាចាយ ភគវតា បយោគោ ទស្សិតោ, បាឡិនយតោ អដ្ឋកថាចរិយេហិ ឧទ្ទិសិតព្ពក្កមោ ទស្សិតោ។ តថា បញ្ចន្នំ បាតិមោក្ខុទ្ទេសានំ ឧទ្ទេសក្កមោ សិទ្ធោតិ វេទិតព្ពំ។ **តយោ វា ទ្វេ វា បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសន្តិ, អធម្មេន សមគ្គំ នាម ហោតី**តិ ឯត្ថ កាមំ សង្ឃស្ស សាមគ្គី នាម ហោតិ វគ្គកថាយ យថាកម្មំ សាមគ្គីវត្តានតោ។ តថាបិ វគ្គបដិបក្ខភាវេន សមគ្គំ, សមគ្គ

បដិបក្ខភាវេន ច វគ្គំ នាម កតំ។ អាវេណិកតោ វា គណកម្មាទិសម្ភវតោ, តស្ស ច សមគ្គវគ្គភាវសម្ភវតោ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ធម្មេន វគ្គន្តិ** ឯត្ថ បារិសុទ្ធិករណំ ធម្មិកំ, សង្ឃស្សេវ ឆន្ទាគមនំ, ន គណស្សាតិ កត្វា វគ្គំ នាម ហោតិ។ "ឯកវារំ កតំ សុកតំ, អាបត្តិ បន អាបជ្ជតិ, បុន កាតុំ ន លភន្តី"តិ វទន្តិ។ "បញ្ចសុ ឯកស្ស ឆន្ទំ អាហរិត្វា ចតូហិ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិតុំ វដ្ដតី"តិ វទន្តិ, តំ យុត្តំ, ឆន្ទហារកេ ភិក្ខូនំ សន្តិកំ បត្តេ តេន សង្ឃោ បហោតិ, តស្មា ឆន្ទោ សង្ឃប្បត្តោ ហោតីតិ កត្វា វុត្តំ។

បាតិមោក្ខុទ្ទេសកថាវណ្ណនា

១៥០. មាតិកាដ្ឋកថាយំ (កង្ខា. អដ្ឋ. និទានវណ្ណនា) "សុណាតុ មេ, ភន្តេ, សង្ឃោ…បេ…. អាវិកតា ហិស្ស ផាសុ ហោតិ, តត្ថាយស្មន្តេ បុច្ឆាមិ…បេ…. តស្មា តុណ្ហី។ ឯវមេតំ ធារយាមី'តិ វត្វា 'ឧទ្ទិដ្ឋំ ខោ អាយស្មន្តោ និទាន'ន្តិអាទិនា នយេន អវសេសេ សុតេន សាវិតេ ឧទ្ទិដ្ឋោ ហោតី"តិ វុត្តត្តា "ឯវមេតំ ធារយាមីតិ សុតា ខោ បនាយស្មន្តេហី"តិ ឯត្ថ "ធារយាមី"តិ វត្វា "ឧទ្ទិដ្ឋំ ខោ អាយស្មន្តោ និទាន"ន្តិ វចនំ សំខិត្តន្តិ គហេតព្ពំ, តេនេវ ខុទ្ទកបេយ្យាលវសេន លិខិតំ។ ឯវំ **មាតិកាដ្ឋកថាយ**ម្បិ "អាវិកតា ហិស្ស ផាសុ ហោតិ, តត្ថាយស្មន្តេ"តិ ឯត្ថាបិ "ឧទ្ទិដ្ឋំ ខោ អាយស្មន្តោ និទាន"ន្តិ វចនំ សំខិត្តន្តិ គហេតព្ពន្តិ ឯកេ។ កេចិ "អវិវទមានេហិ សិក្ខិតព្ព'ន្តិ វុត្តេ និទានុទ្ទេសោ និដ្ឋិតោ នាម ហោតិ, តស្មា អនាវិករោន្តោ អាបត្តិំ អាបជ្ជតី"តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ។ កស្មា? "និទានំ ឧទ្ទិសិត្វា"តិ និដ្ឋានវចនេន ហិ និទានស្ស និដ្ឋិតភាវោ វុត្តោ, និទានាវសានេ ច អាបត្តិ វុត្តាតិ។ **"សរភញ្ញំ** នាម សរេន ភណន"ន្តិ លិខិតំ។ **សជ្ឈាយំ អធិដ្ឋហិត្វា**តិ "សជ្ឈាយំ ករោមី"តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា។ "អាបុច្ឆាមីតិ វុត្តមត្តេន កថេតុំ វដ្ដតី"តិ វទន្តិ។ តំ តុណ្ហីភាវេ យុជ្ជតិ។ "អថាបិ លាភាទិនា អភិភូតោ វារេតិ, តំ ន បមាណ"ន្តិ វទន្តិ។ **ឯសេវ នយោ**តិ កថេន្តោ យទិ វិច្ឆិន្ទតិ, បុន អាបុច្ឆិតព្ពន្តិ។

អធម្មកម្មបដិក្កោសនាទិកថាវណ្ណនា

១៥៤. "តេសំ អនុបទ្ទវត្ថាយា"តិ សង្ឃោ សង្ឃស្ស កម្មំ ន ករោតិ, អញ្ញោបិ ឧបទ្ទវោ ពហូនំ ហោតិ, តស្មា វុត្តំ។

បាតិមោក្ខុទ្ទេសកអជ្ឈេសនាទិកថាវណ្ណនា

១៥៥. "ថេរាធិកំ បាតិមោក្ខ"ន្តិ វត្វាបិ បច្ឆា អវិសេសេន "យោ តត្ថ ព្យត្តោ បដិពលោ, តស្សាធេយ្យ"ន្តិ វុត្តត្តា "ភន្តេ"តិ វចនំ ថេរស្សាបិ អត្ថីតិ សិទ្ធំ ហោតិ។ "គច្ឆាវុសោ សំខិត្តេន វា វិត្ថារេន វា"តិ វចនតោ អសតិបិ អន្តរាយេ ថាមំ បមាណន្តិ សិទ្ធំ ហោតិ។

ទិសំគមិកាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា

១៦៣. "សចស្ស សទ្ធីចរា ភិក្ខុឧបដ្ឋាកា អត្ថី"តិ បាឋោ។ **"ឧតុវស្សេ**តិ ឧតុសំវច្ឆរេ ហេមន្តគិម្ហេសូ"តិ លិខិតំ។

បារិសុទ្ធិទានកថាវណ្ណនា

១៦៤. បារិសុទ្ធិំ ទម្មីតិ "សាបត្តិកោ ថេរានំ ទេតិ, សម្បជានមុសាវាទេ ទុក្កដំ សម្ភវតី"តិ អាចរិយេន លិខិតំ។ កឹ នុ ខោ ការណំ? សម្បជានមុសាវាទេន ទុក្កដាបត្តិ នាម កេវលំ ភគវតា វុត្តត្តា អកិរិយសមុដ្ឋានា ហោតីតិ។ "បារិសុទ្ធិំ ទម្មី"តិ ឯត្ថ បន កិរិយា បញ្ញាយតិ, តស្មា សម្បជានមុសាវាទេ បាចិត្តិយំ វិយ ទិស្សតិ, សុដ្ឋុ ឧបបរិក្ខិតព្ពំ។ មហន្តា ហិ តេ អាចរិយា នាម។ តត្ថ "ទម្មី"តិ អត្តនោ ឧបោសថកម្មនិព្ពត្តិនិមិត្តំ វុត្តំ។ "ហរា"តិ ច "អារោចេហី"តិ ច ហារកស្ស អនារោចនបច្ចយា ទុក្កដមោចនត្ថំ វុត្តំ។ ឯសេវ នយោ ឆន្ទទានេបិ។ តត្ថ "ទម្មី"តិ អត្តនោ ចិត្តសាមគ្គិទីបនវចនំ, សេសំ វុត្តនយមេវ, ឯវំ **ឧបតិស្សត្ថេរោ** វណ្ណេតិ។ អថ វា បឋមំ សមគ្គភាវំ សន្ធាយ, ទុតិយំ បច្ឆា វិធាតព្ពភាវំ, តតិយំ ឆន្ទហារកស្ស ទុក្កដមោចនត្ថំ វុត្តំ។ ឧភយត្ថាបិ "សង្ឃប្បត្តោ បក្កមតី"តិអាទិវចនតោ សង្ឃេ សមគ្គេ ឯវំ ឆន្ទបារិសុទ្ធិទានំ រុហតិ, នាសមគ្គេតិ សិទ្ធំ។ "សង្ឃប្បត្តោ ឧក្ខិត្តកោ បដិជានាតិ, អាហដា ហោតិ បារិសុទ្ធី"តិអាទិវចនតោ ឧក្ខិត្តកាទីនម្បិ ឆន្ទបារិសុទ្ធិទានំ រុហតីតិ សិទ្ធំ, តញ្ច ខោ បកតត្តសញ្ញាយ, នោ អញ្ញថាតិ តក្កោ។ ជានិត្វា សាមណេរស្ស ទិន្នេ ន យាតិ, អាបត្តិ ច, អជានិត្វា ទិន្នេ យាតិ ច, អនាបត្តីតិ ឯកេ។ **ពិឡាលសង្ខលិកា នាម បារិសុទ្ធី**តិ ឯត្ថ សង្ខលិកា នាម អនន្តរេន សម្ពជ្ឈតិ, អញ្ញេន ច សង្ខលិកេនាតិ កេវលំ សង្ខលិកា បារិសុទ្ធិ នាម ហោតីតិ

ឧបតិស្សត្ថេរោ។ ឯវំ សន្តេ វិសេសនំ និរត្ថកំ ហោតិ។ ពិឡាលសង្ខលិកា ពទ្ធាវ ហោតិ អន្តោគេហេ ឯវ សម្បយោជនត្តា។ យថា សា ន កត្ថចិ គច្ឆតិ, តថា សាបិ ន កត្ថចិ គច្ឆតីតិ កិរ អធិប្បាយោ។

ឆន្ទទានាទិកថាវណ្ណនា

១៦៥-៧. “ឆន្ទំ ទត្វា ខណ្ឌសីមំ វា សីមន្តរិកំ វា ពហិសីមំ វា គន្ត្វា អាគតោ ភិក្ខុ កម្មំ ន កោបេតិ, តស្មា គមិកភិក្ខូនំ ឆន្ទំ គណ្ហិត្វា ខណ្ឌសីមំ ពន្ធិត្វា បុន វិហារសីមំ ពន្ធិតុំ តេសំ ឆន្ទំ ន គណ្ហន្តី”តិ វទន្តិ។ “មុហុត្តំ ឯកមន្តំ ហោថា”តិអាទិវចនតោ យំ កិញ្ចិ ភិក្ខុកម្មំ គហដ្ឋាទីសុ ហត្ថបាសគតេសុ ន វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ។ **និស្សីមន្តិ** ពហិសីមំ។ **តស្ស សម្មុតិទានកិច្ចំ នត្ថី**តិ តស្មិំ សតិបិ វដ្ដតីតិ អត្ថោ។ អាសនេន សហ ឧទកន្តិ អត្ថោ។ **បន្នរសោបី**តិ អបិ-សទ្ទោ ចាតុទ្ទសី សម្បិណ្ឌេតិ, តេន វុត្តំ **មហាអដ្ឋកថាយំ** “យទិ នោ ឯត”ន្តិ។ “អជ្ជ មេ ឧបោសថោ បន្នរសោ”តិ អធិដ្ឋានំ សទា ន កិញ្ចិ, ន អញ្ញថាតិ ឯកេ។

អាបត្តិបដិកម្មវិធិកថាទិវណ្ណនា

១៦៩-១៧០. **បដិទេសេមី**តិ យាយ កាយចិ ភាសាយ វុត្តេ ទេសនា ច បដិគ្គហោ ច ហោតិយេវ ទិដ្ឋាវិកម្មេន វិសុទ្ធិយា វុត្តត្តាតិ កេចិ។ វេមតិកេន “អហំ, ភន្តេ, ឯកិស្សា ថុល្លច្ចយាបត្តិយា វេមតិកោ, យទា និព្ពេមតិកោ ភវិស្សាមិ, តទា តំ អាបត្តិំ បដិករិស្សាមី”តិ វត្តព្ពំ។ ឯវំ កតេ យាវ និព្ពេមតិកោ ន ហោតិ, តាវ សភាគាបត្តិំ បដិគ្គហេតុំ ន លភតិ, អញ្ញេសញ្ច កម្មានំ បរិសុទ្ធោ នាម ហោតិ។ បុន និព្ពេមតិកោ ហុត្វា ទេសេតព្ពំ។ ន ចាតិ នេវ បាឡិយំ ន អដ្ឋកថាយំ អត្ថិ, ទេសិតេ បន ទោសោ នត្ថីតិ។ តថា **ឥតោ វុដ្ឋហិត្វា តំ អាបត្តិំ បដិករិស្សាមី**តិ ឯត្ថ ច សកលសង្ឃេ សភាគាបត្តិំ អាបន្នេ, វេមតិកេ ច។ តថា ច “សព្ពោ សង្ឃោ សភាគាបត្តិំ អាបជ្ជិត្វា យទា សុទ្ធំ បស្សិស្សតី”តិ, “តទា តស្ស សន្តិកេ តំ អាបត្តិំ បដិករិស្សតី’តិ វត្វា ‘ឧបោសថំ កាតុំ លភតី”តិ ច លិខិតំ។

អនាបត្តិបន្នរសកាទិកថាវណ្ណនា

១៧២-៣. “អត្ថញ្ញេ”តិ បុព្ពវារេ, “អថញ្ញេ”តិ បច្ឆាវារេ បាឋោ។ សីមំ ឱក្កន្តេ វា ឱក្កមន្តេ វា បស្សន្តិ។ ធម្មសញ្ញិនោ បន អញ្ញាណេន ហោន្តិ។ “វេមតិកបន្នរសកំ ឧត្តានមេវា”តិ បាឋោ។

សីមោក្កន្តិកបេយ្យាលកថាវណ្ណនា

១៧៨. “ន អកាមា ទាតព្ពា”តិវចនតោ ឥច្ឆាយ សតិ ទាតព្ពាតិ សិទ្ធំ។

លិង្គាទិទស្សនកថាវណ្ណនា

១៨០. **នាភិវិតរន្តី**តិ ឯត្ថ លទ្ធិនានាសំវាសកា កិរ តេ។ កម្មនានាសំវាសកញ្ហិ ទិដ្ឋី បដិនិស្សជ្ជាបេត្វា តស្ស ឱសារណកម្មំ កាតព្ពំ។ ឯវញ្ហិ កតេ តេន សទ្ធិំ ឧបោសថំ កាតុំ វដ្ដតិ។ ឥតរេន លទ្ធិនិស្សជ្ជនមត្តេន កាតុន្តិ វុត្តំ។ អាបត្តិយា អទស្សនេ អប្បដិកម្មេ ឧក្ខិត្តកញ្ច ទិដ្ឋិយា អប្បដិនិស្សគ្គេ ឧក្ខិត្តកញ្ច ជានិត្វា តេន សទ្ធិំ ករោន្តស្ស បាចិត្តិយំ, តស្មា ឥមេ ឧក្ខិត្តានុវត្តកាតិ វេទិតព្ពាតិ ឯកេ។

នគន្តព្ពគន្តព្ពវារកថាវណ្ណនា

១៨១. **ន គន្តព្ពោ**តិ កី សន្ធាយ? “អញ្ញត្រ សង្ឃេនា”តិ វចនតោ យស្មិំ វិហារេ សតំ ភិក្ខូ វិហរន្តិ, តេ សព្ពេ កេនចិទេវ ករណីយេន ទស ទស ហុត្វា វិសុំ វិសុំ នានាឧទកុក្ខេបសីមាទីសុ បត្វា ឧបោសថំ កាតុំ លភន្តិ។ នវកម្មសាលាទិកា នានាសីមាកោដិ ឧបោសថាធិដ្ឋានត្ថំ សីមាបិ នទីបិ ន គន្តព្ពា។ គរុកំ បាតិមោក្ខុទ្ទេសំ វិស្សជ្ជិត្វា លហុកស្ស អករណត្ថាតិ “អញ្ញត្រ សង្ឃេនា”តិ វចនំ សាធេតិ។ តត្ថ “យស្មិំ អាវាសេ ឧបោសថការកា …បេ… អកត្វា ន គន្តព្ពោ”តិ វចនតោ វិស្សជ្ជឧបោសថាបិ អាវាសា គន្តុំ វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ។ “តតោ បារិសុទ្ធិឧបោសថករណត្ថំ វិស្សជ្ជឧបោសថា គន្តុំ វដ្ដតិ, ខណ្ឌសីមំ វា បវិសិតុន្តិ អបរេ វទន្តី”តិ វុត្តំ។ **ឥមិនា នេវ ឧបោសថន្តរាយោ**តិ “អត្តនោ ឧបោសថន្តរាយោ”តិ លិខិតំ។

វជ្ជនីយបុគ្គលសន្ទស្សនកថាវណ្ណនា

១៨៣. “អន្តិមវត្ថុំ អជ្ឈាបន្នស្ស និសិន្នបរិសាយ កលហាទិភយេន នាហំ ករិស្សាមី”តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា និសីទិតុំ វដ្ដតិ។ អញ្ញកម្មេ តស្ស និសិន្នបរិសាយ អាបត្តិ នត្ថីតិ ឯកេ។ “ន ច, ភិក្ខវេ, អនុបោសថេ ឧបោសថោ កាតព្ពោ អញ្ញត្រ សង្ឃសាមគ្គិយា”តិ (មហាវ. ១៨៣) វចនតោ សាមគ្គីទិវសោ អនុបោសថទិវសោតិ អត្ថតោ វុត្តំ វិយ ទិស្សតិ។ “ទ្វេមេ, ភិក្ខវេ, ឧបោសថា”តិ វុត្តវចនវសេនេតំ វុត្តំ, អញ្ញថា **បរិវារបាឡិយា** វិរុជ្ឈតីតិ អាចរិយា។ ចាតុទ្ទសិយំ, បន្នរសិយំ វា ចេ សង្ឃោ សមគ្គោ ហោតិ, “អជ្ជុបោសថោ សាមគ្គី”តិ អវត្វា បកតិនីហារេនេវ កត្តព្ពន្តិ ទស្សនត្ថំ យថាទេសនា កតាតិ នោ តក្កោ។ អញ្ញថា យថាវុត្ត ទ្វយេ ចេ សាមគ្គី ហោតិ, តត្ថ ឧបោសថំ អកត្វា អនុបោសថទិវសេ ឯវ សាមគ្គីឧបោសថោ កាតព្ពោតិ អាបជ្ជតិ។ អញ្ញថា បុព្ពេ បដិសិទ្ធត្តា ឥទានិ បដិសេធនកិច្ចំ នត្ថិ។ “ន, ភិក្ខវេ, ទេវសិកំ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ (មហាវ. ១៣៦) បុព្ពេ ហិ វុត្តំ។ អថ វា “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ឧបោសថេ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិតុ”ន្តិ បុព្ពេ វុត្តត្តា “សកឹ បក្ខស្ស ចាតុទ្ទសេ វា បន្នរសេ វា”តិ ច “ទ្វេមេ, ភិក្ខវេ, ឧបោសថា”តិ (មហាវ. ១៤៩) ច បច្ឆា វុត្តត្តា តតោ អញ្ញស្មឹ ទិវសេ ឧបោសថោ ន កាតព្ពោតិ អត្ថតោ អាបន្នំ អនិដ្ឋំ, សតិ សង្ឃសាមគ្គិយា អញ្ញោ ទិវសោ បកតិវសេន អនុបោសថោបិ ឧបោសថទិវសោ នាម ហោតីតិ ទស្សនវសេន និវារេតុម្បិ ឯវំ ទេសនា កតាតិ វេទិតព្ពា។

ឧបោសថក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. វស្សូបនាយិកក្ខន្ធកវណ្ណនា

វស្សូបនាយិកានុជាននកថាវណ្ណនា

១៨៤. **មហាអដ្ឋកថាយ**ម្បិ “សង្កាសយិស្សន្តី”តិ បាឋោ, ទីបវាសិនោ “សង្កាបយិស្សន្តី”តិ បឋន្តិ កិរ។ **“កតិ នុ ខោ វស្សូបនាយិកា”**តិ ចិន្តាយំ “កឹ និមិត្ត”ន្តិ វុត្តេ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, វស្សំ ឧបគន្តុ”ន្តិ យំ វស្សូបគមនំ វុត្តំ, តំ “ឥមំ តេមាសំ វស្សំ ឧបេមី”តិ វត្វា ឧបគន្តព្ពំ។ វស្សានមាសា ច ចត្តារោ។ តត្ថ បឋមំ តេមាសំ, បច្ឆិមំ តេមាសន្តិ ទុវិធំ តេមាសំ។ តេនាយំ តេសំ ភិក្ខូនំ ចិន្តា អហោសិ។

វស្សានេចារិកាបដិក្ខេបាទិកថាវណ្ណនា

១៨៥. **អនបេក្ខគមនេន វា អញ្ញត្ថ អរុណំ ឧដ្ឋាបនេន វា អាបត្តិ វេទិតព្ពា**តិ ឯត្ថ បឋមំ តាវ សោ សត្តាហំ អនាគតាយ បវារណាយ សករណីយោ បក្កមតិ។ “អាគច្ឆេយ្យ វា សោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ តំ អាវាសំ ន វា អាគច្ឆេយ្យ, តស្ស, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ បុរិមិកា ច បញ្ញាយតិ, បដិស្សវេ ច អនាបត្តី”តិ វចនតោ ឱរំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ តថា ហិ “សោ តទហេវ អករណីយោ បក្កមតិ, សករណីយោ បក្កមតិ, តស្ស, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ បុរិមិកា ច ន បញ្ញាយតិ, បដិស្សវេ ច អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ (មហាវ. ២០៧) វុត្តំ។

សត្តាហករណីយានុជាននកថាវណ្ណនា

១៨៧-៨. ទុតិយំ បន “សោ តំ សត្តាហំ ពហិទ្ធា វីតិនាមេតិ, តស្ស, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ បុរិមិកា ច ន បញ្ញាយតិ, បដិស្សវេ ច អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ វចនតោ សត្តាហតោ បរំ វេទិតព្ពំ។ តថា ហិ “សោ តំ សត្តាហំ អន្តោ សន្និវត្តំ ករោតិ, តស្ស, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ បុរិមិកា ច បញ្ញាយតិ, បដិស្សវេ ច អនាបត្តី”តិ (មហាវ. ២០៧) វុត្តំ។ សតិបិ ការណទ្វយេ វស្សច្ឆេទការណាភាវេ អាបត្តិ វេទិតព្ពា, តស្មា តីណិបិ ឯតានិ វចនានិ យថាសម្ភវំ យោជិតានិ វិគ្គហានិ ហោន្តិ។ **តីណិ បរិហីនានី**តិ តាសំ នត្ថិតាយ។

បហិតេយេវអនុជាននកថាវណ្ណនា

១៨៩. “អនុជានាមិ ភិក្ខវេ, សង្ឃករណីយេន គន្តុំ, សត្តាហំ សន្និវត្តោ កាតព្ពោ”តិ វចនតោ អន្តោវស្សេ សំហារិកភាវេន គន្តុំ វដ្ដតិ។ តត្ថ ធម្មឆន្ទវសេនបិ អាគតេ សង្ឃស្ស អាយមុខំ វិនស្សតិ។ តតោ “សេនាសនានិ កត្វា”តិ ច វុត្តំ។ **អាគត**ន្តិ អាគមនំ។ ភាវេត្ថ តបច្ចយោយំ។ **សង្ឃករណីយេន គន្តុ**ន្តិ ឯត្ថ “សេនាសន បដិសំយុត្តេសុ ឯវ សង្ឃករណីយេសុ, ន អញ្ញេសូ”តិ **ធម្មសិរិត្ថេរោ** វទតិ កិរ។ **អដ្ឋកថាយ**ម្បិ តំ បទំ ឧទ្ធរិត្វា “យំ កិញ្ចិ ឧបោសថាគារាទីសុ សេនាសនេសូ”តិអាទិនា សេនាសនមេវ ទស្សិតំ, តស្មា ឧបបរិក្ខិតព្ពំ។

អនិមន្តិតេន គន្តុំ ន វដ្ដតីតិ តស្ស វត្តភេទោ ច ទុក្កដាបត្តិ ច ហោតិ, តំ "វស្សច្ឆេទោ"តិ ច វទន្តិ។ **និមន្តិតោយេវ នាម ហោតីតិ** ឯត្ថ ឧបាសកេហិ "តស្មិំ នាម ទិវសេ ទានាទីនិ ករោម, សព្ពេ សន្និបតន្តូ"តិ កតាយបិ កតិកាយ គន្តុំ វដ្ដតិ។ បវារណាយ នវមិតោ បដ្ឋាយ បំសុកូលិកចីវរំ បរិយេសិតុំ ការិបដ្ដនេ វិយ សព្ពេសំ គន្តុំ វដ្ដតិ អនុសំវច្ឆរំ និយមតោ ឧបាសកេហិ សជ្ជិត្វា ឋបនតោ។ វុត្តម្បិ ចេតំ **អន្ធកដ្ឋកថាយំ** "ភិក្ខុសង្ឃេន វា កតិកា កតា 'សមន្តា ភិក្ខូ គច្ឆន្តូ'តិ, ឃោសនំ វា កតំ ឧបាសកេហិ, តត្ថ គច្ឆន្តស្ស វត្តភេទោ នត្ថីតិ តថា 'អនុសំវច្ឆរំ អាគច្ឆន្តូ'តិ សតី និមន្តិតេបិ វដ្ដតី"តិ ច "ចីវរកាលតោ បដ្ឋាយ និយមំ កត្វា សមន្តតោ អាគតានំ សជ្ជេត្វា ទានតោ ការិបដ្ដនេ ឃោសេត្វា ករណាការោ បញ្ញាយតីតិ អបរេ"តិ ច។ អាចរិយា បន ឯវំ ន វទន្តិ។

អន្តរាយេអនាបត្តិវស្សច្ឆេទកថាវណ្ណនា

២០១. "សចេ ទូរំ គតោ ហោតិ, សត្តាហវារេន អរុណោ ឧដ្ឋាបេតព្ពោ"តិ វចនតោ 'យស្មិំ អន្តរាយេ សតិ វស្សច្ឆេទំ កាតុំ វដ្ដតិ, តស្មិំ អន្តរាយេវ វស្សច្ឆេទមកត្វា សត្តាហករណីយេន វីតិនាមេតុំ វដ្ដតីតិ ទីបិតន្តិ អបរេ"តិ វុត្តំ។ វិនយធរា បន ន តថា វទន្តិ, តស្មា "សត្តាហវារេន អរុណោ ឧដ្ឋាបេតព្ពោ"តិ ឥទំ តត្រុប្បាទាទិនិមិត្តំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ តំ សន្ធាយ "អាចរិយា បន ឯវំ ន វទន្តី"តិ វុត្តំ។ **គាវុំ វាតិ** ពលិពទ្ទំ វា។ **ពាហិសីមាយ ឋិតានន្តិ** តេហិ ខណ្ឌសីមាយ ឋិតេហិបីតិ **ឧបតិស្សត្ថេរោ**។ វស្សច្ឆេទេ អស្ស **វស្សច្ឆេទស្ស**។ វិហារា អញ្ញត្ថ វុដ្ឋាបេន្តេហិ តត្ថេវ សន្និបតិត្វា "ឥមិនា ច ឥមិនា ច ការណេន ឥមស្មិំ នាម បទេសេ ឥមំ វិហារំ នេត្វា វុដ្ឋាបេមា"តិ អនុស្សាវេត្វាវ កាតព្ពន្តិ។

វជាទីសុវស្សូបគមនកថាវណ្ណនា

២០៣. **វជេន សទ្ធឹ គតស្ស វស្សច្ឆេទេ អនាបត្តីតិ** វស្សច្ឆេទោ ន ហោតីតិ កិរ អធិប្បាយោ។ សត្ថស្ស អវិហារត្តា "ឥមស្មិំ វិហារេ"តិ អវត្វា "ឥធ វស្សំ ឧបេមី"តិ ឯត្តកំ វត្តព្ពំ។ **"សត្ថេ បន វស្សំ ឧបគន្តុំ ន វដ្ដតីតិ** 'ឥមស្មិំ វិហារេ ឥមំ តេមាស'ន្តិ វា 'ឥធ វស្សំ ឧបេមី'តិ វា ន វដ្ដតិ, អាលយករណមត្តេនេវ វដ្ដតីតិ អធិប្បាយោ"តិ លិខិតំ។ តំ បន អដ្ឋកថាយ វិរុជ្ឈតិ។ "ឥធ វស្សំ ឧបេមីតិ តិក្ខត្តុំ វត្តព្ព"ន្តិ ហិ វុត្តំ។ អដ្ឋកថាវចនម្បិ បុព្ពាបរំ វិរុជ្ឈតីតិ ចេ? ន, អធិប្បាយាជាននតោ។ សត្ថោ ទុវិធោ ឋិតោ, សញ្ចារោតិ។ តត្ថ ឋិតេ កុដិកាយ "ឥធ វស្សំ ឧបេមី"តិ វត្វា វសិតព្ពំ។ ឥតរញ្ហិ សន្ធាយ "អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, សត្ថេ វស្សំ ឧបគន្តុ"ន្តិ វុត្តំ, សញ្ចារិម្ហិ បន សត្ថេ កុដិកាយ អភាវតោ វស្សំ ឧបគន្តុំ ន វដ្ដតិ។ សតិ សិវិកាយ វា សកដកុដិកាយ វា វដ្ដតិ, តថា វជេបិ។ តីសុ ឋានេសុ ភិក្ខុនោ នត្ថិ វស្សច្ឆេទេ អាបត្តិ។

បវារេតុញ្ច លភតីតិ ឯត្ថាយំ វិចារណា – "អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, យេន វជោ, តេន គន្តុ"ន្តិ ឥទំ កឹ វស្សរក្ខណត្ថំ វុត្តំ, ឧទាហុ វស្សច្ឆេទាបត្តិរក្ខណត្ថន្តិ? កិញ្ចេត្ថ យទិ វស្សរក្ខណត្ថំ, "ន, ភិក្ខវេ, អសេនាសនិកេន វស្សំ ឧបគន្តព្ព"ន្តិ ឥទំ វិរុជ្ឈតិ។ អថ វស្សច្ឆេទាបត្តិរក្ខណត្ថំ វុត្តន្តិ សិទ្ធំ ន សោ បវារេតុំ លភតីតិ, កា បនេត្ថ យុត្តិ? យតោ អយមេវ តិវិធោ បវារេតុំ លភតិ, នេតរោ។ វាឡេហិ ឧព្ពាឡ្ហាទិកោ ហិ ឧបគតដ្ឋានាបរិច្ចាគា លភតិ។ បរិច្ចាគា ន លភតីតិ អយមេត្ថ យុត្តិ។ យេន គាមោ, តត្ថ គតោបិ បវារេតុំ លភតីតិ ឯកេនាតិ អាចរិយោ។ យោ ហិ បុព្ពេ "ឥធ វស្សំ ឧបេមី"តិ ន ឧបគតោ, "ឥមស្មិំ វិហារេ"តិ ឧបគតោ, សោ ច បរិច្ចត្តោ។ អញ្ញថា វិនា វិហារេន កេវលំ គាមំ សន្ធាយ "ឥធ វស្សំ ឧបេមី"តិ ឧបគន្តុំ វដ្ដតីតិ។ អាបជ្ជតូតិ ចេ? ន, "អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, វជេ សត្ថេ នាវាយ វស្សំ ឧបគន្តុ"ន្តិ វចនំ វិយ "គាមេ ឧបគន្តុ"ន្តិ វចនាភាវតោ។ យស្មា "តីសុ ឋានេសុ ភិក្ខុនោ នត្ថិ វស្សច្ឆេទេ អាបត្តី"តិ វចនំ តត្ថ វស្សូបគមនំ អត្ថីតិ ទីបេតិ តទភាវេ ឆេទាភាវា, តស្មា "សត្ថេ បន វស្សំ ឧបគន្តុំ ន វដ្ដតី"តិ កុដិយា អភាវកាលំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ សិទ្ធំ។ **តីសុ ឋានេសុ ភិក្ខុនោ នត្ថិ វស្សច្ឆេទេ អាបត្តីតិ** "តេហិ សទ្ធឹ គច្ឆន្តស្សេវ នត្ថិ, វិរុជ្ឈិត្វា គមនេ អាបត្តិ ច, បវារេតុញ្ច ន លភតី"តិ លិខិតំ, តស្មា យំ វុត្តំ **អដ្ឋកថាយំ** "អថ សត្ថោ អន្តោវស្សេយេវ ភិក្ខុនា បត្ថិតដ្ឋានំ បត្វា អតិក្កមតិ…បេ…. អន្តរា ឯកស្មិំ គាមេ តិដ្ឋតិ វា វិប្បកិរតិ វា"តិអាទិ, តំ ឯត្តាវតា វិរុជ្ឈិត្វា គតានម្បិ វិរុជ្ឈិត្វា គមនំ ន ហោតិ, តស្មា បវារេតព្ពន្តិ ទស្សនត្ថន្តិ វេទិតព្ពំ។

តត្ថ "បទរច្ឆទនំ កុដឹ កត្វា ឧបគន្តព្ព"ន្តិ វចនតោ សេនាសនត្ថាយ វុត្តំ អារុហិតុំ វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ ហោតិ, ន បាឡិវិរោធតោតិ ចេ? ន, តប្បដិក្ខេបេនេវ សិទ្ធត្តា, ឥមស្ស ឥធ បុនបិ បដិក្ខេបនតោ។ "ន, ភិក្ខវេ, អសេនាសនិកេន វស្សំ ឧបគន្តព្ព"ន្តិ ឥមិនា បដិក្ខេបេន សិទ្ធេ "ន, ភិក្ខវេ, អជ្ឈោកាសេ វស្សំ ឧបគន្តព្ព"ន្តិ បដិក្ខេបោ វិយ សិយាតិ ចេ? ន, អជ្ឈោកាសស្ស អសេនាសនភាវានុមតិប្បសង្គតោ។ អជ្ឈោកាសោ ហិ "អជ្ឈោកាសេ បលាលបុញ្ជោ"តិ វចនតោ សេនាសនន្តិ សិទ្ធំ។ ចតុសាលអជ្ឈោកាសេ វសន្តោបិ "ចតុសាលាយ

វសតី”តិ វុច្ចតិ, តស្មា តត្ថ វដ្ដតីតិ អាបជ្ជតិ, តស្មា ឥធ អសេនាសនិកោ នាម អត្តនា វា បរេន វា អត្តនោ និពទ្ធវាសត្ថំ អបាបិតសេនាសនិកោតិ វេទិតព្ពំ។ អញ្ញថា ទ្វិន្នំ បដិក្ខេបានំ អញ្ញតរាតិរេកតា ច រុក្ខមូលេបិ និព្ពកោសេបិ វស្សំ ឧបគន្តុំ វដ្ដតីតិ ច, អបាបិតសេនាសនិកេនាបិ តត្ថេ វសិតុំ វដ្ដតីតិ ច អាបជ្ជតិ, សទ្វារពន្ធមេវ សេនាសនំ ឥធ អធិប្បេតន្តិ កថំ បញ្ញាយតីតិ ចេ? និទានតោ។ អយញ្ហិ អសេនាសនិកវស្សូបគមនាបត្តិ “តេន ខោ បន សមយេន ភិក្ខូ អសេនាសនិកា វស្សំ ឧបគច្ឆន្តិ, សីតេនបិ ឧណ្ហេនបិ កិលមន្តី”តិ ឥមស្មិំ និទានេ បញ្ញត្តា, តស្មា សីតាទិបដិក្ខេបមេវ ឥធ សេនាសនន្តិ អធិប្បេតព្ពន្តិ សិទ្ធំ។ ឯវំ សន្តេ សិទ្ធំ បុព្ពបក្ខនិទស្សនន្តិ ចេ? ន, បុព្ពេ អបរត្ថបវត្តិសូចនតោ។ **ទុតិយជ្ឈាននិទ្ទេសេ** “វិតក្កវិចារានំ វូបសមា អវិតក្កំ អវិចារ”ន្តិ (ទី. និ. ១.២២៨; ម. និ. ១.២៧១) វចនានិ និទស្សនំ។ អជ្ឈោកាសបដិក្ខេបនិទានេន ពហិអជ្ឈោកាសោវ បដិក្ខិត្តោ, ន ចតុសាលាទិមជ្ឈគតោ អជ្ឈោកាសោតិ អាបជ្ជតិ, តស្មា ន និទានំ បមាណន្តិ ចេ? ន, និយមតោ។ កិញ្ចិ ហិ សិក្ខាបទំ និទានាបេក្ខំ ហោតីតិ សាធិតមេតំ។ ឥទំ សាបេក្ខំ, ឥទំ អនបេក្ខន្តិ កថំ បញ្ញាយតិ, ន ហិ ឯត្ថ **ឧភតោវិភង្គេ** វិយ សិក្ខាបទានំ បទភាជនំ, អនាបត្តិវារោ វា អត្ថីតិ? ឥធាបិ ទេសនាវិធានតោ បញ្ញាយតិ។ “ទេវេ វស្សន្តេ រុក្ខមូលម្បិ និព្ពកោសម្បិ ឧបធាវន្តី”តិ ហិ ឥមេហិ ទ្វីហិ និទានវចនេហិ ពហិ វា អន្តោ វា សព្ពំ ឱវស្សកដ្ឋានំ ឥធ អជ្ឈោកាសោ នាម។ អនោវស្សកដ្ឋានម្បិ អនិព្ពកោសមេវ ឥធ ឥច្ឆិតព្ពន្តិ សិទ្ធំ ហោតិ។ តេន **ន ឧបគន្តព្ព**ន្តិ ន អាលយករណបដិក្ខេបោ, “ឥធ វស្សំ ឧបេមី”តិ វចនបដិក្ខេបោ។ ឆវសរីរំ ទហិត្វា ឆារិកាយ, អដ្ឋិកានញ្ច អត្ថាយ កុដិកា ករិយតីតិ **អន្ធកដ្ឋកថា**វចនំ។ “**ដង្កិតមញ្ចោ**តិ កសិកុដិកាបាសាណឃរ”ន្តិ លិខិតំ។ “អករាជពទ្ធសេនាសនេ អត្តនោ បាបិតេ សភាគដ្ឋានេ សករាជពទ្ធេ វសតិ ចេ, វដ្ដតី”តិ វុត្តំ។ បយោគោបិ អត្ថិ, “អសេនាសនិកេន វស្សំ ន ឧបគន្តព្ព”ន្តិ **បាឡិ** ច **អដ្ឋកថា** ច, តស្មា ឧបបរិក្ខិតព្ពំ។

អធម្មិកកតិកាទិកថាវណ្ណនា

២០៥. **មហាវិភង្គេ វុត្ត**ន្តិ ឯត្ថ អយំ **អន្ធកដ្ឋកថា**វចនំ ឩនបន្នរសវស្សេន សាមណេរេន ឥធ វិហារេ ន **វត្ថព្ពា,** ន បំសុកូលំ អាហិណ្ឌិតព្ពំ, ន ចោឡភិក្ខា គហេតព្ពា, ន អញ្ញវិហារេ ភុញ្ជិតព្ពំ, ន អញ្ញស្ស ភិក្ខុស្ស វា ភិក្ខុនិយា វា សន្តកំ ភុញ្ជិតព្ពំ, អញ្ញមញ្ញំ នេវ អាលបេយ្យាម ន សល្លបេយ្យាម, ន សជ្ឈាយិតព្ពំ, មត្តិកាបត្តេន វដ្ដតិ, ន អបរិបុណ្ណបរិក្ខារស្ស វាសោតិ។

២០៦. **មុសាវាទោ**តិ វិសំវាទោ អធិប្បេតោ។ កេចិ “វិសំវាទនវសេន បដិស្សុណិត្វាតិ វុត្ត”ន្តិ ច, “វញ្ចោ វុត្តវចនានុរូបតោ មុសាវាទោតិ គហដ្ឋា គណ្ហន្តីតិ វុត្ត”ន្តិ ច វទន្តិ។

២០៧. “**បុរិមិកា ច ន បញ្ញាយតិ**។ កស្មា? ‘ទុតិយេ វសាមី’តិ ចិត្តេ ឧប្បន្នេ បឋមសេនាសនគ្គាហោ បដិប្បស្សម្ភតិ។ បុន ‘បឋមេ ឯវ វសាមី’តិ ចិត្តេ ឧប្បន្នេ ទុតិយោ បដិប្បស្សម្ភតិ។ ឧភយាវាសេ វិធានំ នត្ថី”តិ លិខិតំ។ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** បន “បឋមំ គហិតដ្ឋានេ អវសិត្វា អញ្ញស្មិំ វិហារេ សេនាសនំ គហេត្វា ទ្វីហតីហំ វសតិ, តតោ បឋមគ្គាហោ បដិប្បស្សម្ភតីតិ បុរិមិកា ច ន បញ្ញាយតិ។ បច្ឆិមគ្គាហោ ន បដិប្បស្សម្ភតិ។ ឥទញ្ចិ ទិវសវសេន បដិប្បស្សម្ភនំ នាម ហោតិ។ អថ បច្ឆិមំ តេមាសំ អញ្ញស្មិំ វសតិ, បុរិមិកា ច ន បញ្ញាយតិ, ឥទំ សេនាសនគ្គាហានំ វសេន បដិប្បស្សម្ភនំ នាមា”តិ វុត្តំ។ ឧភោបេតេ អត្ថវិកប្បា ឥធ នាធិប្បេតា។ យត្ថាយំ បដិស្សុតោ, តត្ថ បុរិមិកា ច ន បញ្ញាយតិ, បដិស្សវេ ច អាបត្តិ ទុក្កដស្ស។ កត្ថ បន បុរិមិកា បញ្ញាយតីតិ? អន្តរាមគ្គេ ទ្វីសុ អាវាសេសុ យត្ថ តទហេវ បច្ឆិមគ្គាហោ, តត្ថ បឋមំ គហិតដ្ឋានេ សត្តាហករណីយេន គច្ឆតោ ន វស្សច្ឆេទោ, **សោ តទហេវ អករណីយោ បក្កមតី**តិអាទិម្ហិ “**ករណីយំ** នាម សត្តាហករណីយ”ន្តិ លិខិតំ។

បាឡិមុត្តករត្តិច្ឆេទវិនិច្ឆយេ “ធម្មស្សវនាទី”តិ វុត្តំ។ អាទិម្ហិ ចតូសុ វារេសុ និរបេក្ខបក្កមនស្សាធិប្បេតត្តា “សត្តាហករណីយេនា”តិ ន វុត្តំ តស្មិំ សតិ និរបេក្ខគមនាភាវតោ។ តត្ថ បុរិមា ទ្វេ វារា វស្សំ អនុបគតស្ស វសេន វុត្តា, តស្មា ឧបគតស្ស តទហេវ សត្តាហករណីយេន គន្ត្វា អន្តោសត្តាហំ អាគច្ឆតោ ន វស្សច្ឆេទោតិ សិទ្ធំ។ បច្ឆិមា ទ្វេ វារា ឧបគតស្ស និរបេក្ខគមនវសេន វុត្តា, “សត្តាហំ អនាគតាយ បវារណាយ សករណីយោ បក្កមតី”តិ តតោ ពហិទ្ធា សត្តាហំ វីតិនាមេន្តស្ស វស្សច្ឆេទោតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ តត្ថ “អករណីយោ បក្កមតី”តិ វចនាភាវា វិនា រត្តិច្ឆេទការណេន គន្តុំ ន វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ។ បវារេត្វា បន គន្តុំ វដ្ដតិ បវារណាយ តំទិវសសន្និស្សិតត្តា។ តត្ថ **ន វា អាគច្ឆេយ្យា**តិ អន្តរាយេន។ អាចរិយោ បន “ន បុន ឥធាគច្ឆាមី’តិ និរបេក្ខោបិ សករណីយោវ គន្តុំ លភតីតិ ទស្សនត្ថំ អករណីយោ’តិ ន វុត្ត”ន្តិ វទតិ។ “សីហឡទីបេ កិរ ចូឡបវារណា នាម អត្ថិ, តំ បវារណំ កត្វា យថាសុខំ សករណីយា គច្ឆន្តិ, បយោគញ្ច ទស្សេន្តី”តិ វុត្តំ។ “តត្ថ ឆ អរុណា អន្តោវស្សេ ហោន្តិ , ឯកោ ពហិ, តស្មា សោ តេមាសំ វុត្ថោ ហោតីតិ អបរេ”តិ ច, “អាចរិយោ ឯវំ ន វទតី”តិ ច វុត្តំ។ សព្ពត្ថ **វិហារំ ឧបេតី**តិ អត្តនោ វស្សគ្គេន បត្តគព្ភំ ឧបេតីតិ **បោរាណា**។ **អសតិយា បន វស្សំ ន**

ឧបេតីតិ ឯត្ថ “ឥមស្មឹ វិហារេ ឥមំ តេមាស”ន្តិ អវចនេន។ “**អដ្ឋកថាយំ** វុត្តវត្តិច្ឆេទការណំ វិនា តិរោវិហារេ វសិត្វា អាគច្ឆិស្សាមីតិ គច្ឆតោបិ វស្សច្ឆេទ”ន្តិ លិខិតំ។

២០៨. បដិស្សុតោ ហោតិ បច្ឆិមិកាយាតិ អន្តរា បព្ពជិតភិក្ខុនា, ឆិន្នវស្សេន វា បដិស្សុតោ, អញ្ញេន បន បុរិមំ អនុបគន្ត្វា បច្ឆិមិកាយំ បដិស្សវោ ន កាតព្វោ។ វត្តិច្ឆេទេ សព្ពត្ថ វស្សច្ឆេទោតិ សន្និដ្ឋានំ កត្វា វទន្តិ។ កេចិ បន ន ឥច្ឆន្តិ។ តំ សាធេតុំ អនេកធា បបញ្ចេន្តិ។ កិំ តេន។

វស្សូបនាយិកក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. បវារណាក្ខន្ធកវណ្ណនា

អផាសុកវិហារកថាវណ្ណនា

២១០. “សង្ឃំ អាវុសោ បវារេមី”តិ វុត្តត្តា បច្ឆាបិ “វទតុ មំ សង្ឃោ”តិ វត្តព្ពំ វិយ ទិស្សតិ។ អយំ បនេត្ថ អធិប្បាយោ – យស្មា អហំ សង្ឃំ បវារេមិ, តស្មា តត្ថ បរិយាបន្នា ថេរា, មជ្ឈិមា, នវា វា អវិសេសេនាយស្មន្តោ សព្ពេបិ មំ វទន្តូតិ។

បវារណាភេទវណ្ណនា

២១២. ទ្វេមា, ភិក្ខវេ, បវារណាតិ ឯត្ថ តាទិសេ កិច្ចេ សតិ យត្ថ កត្ថចិ បវារេតុំ វដ្ដតិ។ តេនេវ **មហាវិហារេ** ភិក្ខូ ចាតុទ្ទសិយំ បវារេត្វា បន្នរសិយំ កាយសាមគ្គិំ ឥទានិបិ ទេន្តិ។ **ចេតិយគិរិ** មហាទស្សនត្ថម្បិ អដ្ឋមិយំ គច្ឆន្តិ, តម្បិ ចាតុទ្ទសិយំ បវារេតុកាមានំយេវ ហោតិ។ “សត្តាហំ អនាគតាយ បវារណាយ សករណីយោ បក្កមតិ, អនាបត្តីតិ វចនតោ ឥទំ អាចិណ្ណ”ន្តិ លិខិតំ។ “នោ ចេ អធិដ្ឋហេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ ឯកស្ស វុត្តទុក្កដំ, តស្សេវ វុត្តំ បុព្ពកិច្ចញ្ច សង្ឃគណានម្បិ នេតព្វំ។

បវារណាទានានុជាននកថាវណ្ណនា

២១៣. តេន ច ភិក្ខុនាតិ បវារណាទាយកេន។

អនាបត្តិបន្នរសកាទិកថាវណ្ណនា

“តស្សា ច បវារណាយ អារោចិតាយ សង្ឃេន ច បវារិតេ សព្ពេសំ សុប្បវារិតំ ហោតីតិ វចនតោ កេវលំ បវារណាយ បវារណាទាយកោបិ បវារិតោវ ហោតី”តិ វទន្តីតិ។

២២២. អវុដ្ឋិតាយ បរិសាយាតិ បវារេត្វា បច្ឆា អញ្ញមញ្ញំ កថេន្តិយា។ **ឯកច្ចាយ វុដ្ឋិតាយា**តិ ឯកច្ចេសុ យថានិសិន្នេសុ ឯកច្ចេសុ សកសកដ្ឋានំ គតេសុ។ **បុន បវារេតព្ព**ន្តិ បុនបិ សព្ពេហិ សមាគន្ត្វា បវារេតព្ពំ។ **អាគច្ឆន្តិ សមសមា, តេសំ សន្តិកេ បវារេតព្ព**ន្តិ “គតេ អនានេត្វា និសិន្នានំយេវ សន្តិកេ បវារេតព្ពំ, **ឧបោសថក្ខន្ធកេ**បិ ឯសេវ នយោ”តិ លិខិតំ។ **សព្ពាយ វុដ្ឋិតាយ បរិសាយ អាគច្ឆន្តិ សមសមា, តេសំ សន្តិកេ បវារេតព្ព**ន្តិ “យទិ សព្ពេ វុដ្ឋហិត្វា គតា, សន្និបាតេតុញ្ច ន សក្កា, ឯកច្ចេ សន្និបាតាបេត្វា បវារេតុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ កស្មា? ញត្តិ ឋបេត្វា កត្តព្ពសង្ឃកម្មាភាវា វគ្គំ ន ហោតិ កិរ។ ឯត្ថ បន ឯកច្ចេសុ គតេសុបិ សព្ពេសុ គតេសុបិ សព្ពេ សន្និបាតាបេត្វា ញត្តិំ អដ្ឋបេត្វា កេវលំ បវារេតព្ពំ។ ឯកច្ចេ សន្និបាតាបេត្វា បវារេតុំ ន វដ្ដតិ “សង្ឃំ, ភន្តេ, បវារេមី”តិ វចនតោ។ សព្ពេបិ ហិ សន្និបតិតា បច្ឆា ទិដ្ឋំ វា សុតំ វា បរិសង្កិតំ វា វត្តារោ ហោន្តិ។ អនាគតានំ អត្ថិភាវំ ញត្វាបិ ឯកច្ចានំ សន្តិកេ បវារណាវចនំ វិយ ហោតិ។ សម្មុខីភូតេ ចត្តារោ សន្និបាតាបេត្វា និស្សគ្គិយំ អាបន្នចីវរាទិនិស្សជ្ជនំ វិយ បវារណា ន ហោតិ សព្ពាយត្តត្តា។ “សមគ្គានំ បវារណា បញ្ញត្តា”តិ វចនញ្ចេត្ថ សាធកំ។ “ឥតោ អញ្ញថា ន វដ្ដតិ **អដ្ឋកថាយំ** អននុញ្ញាតត្តា”តិ **ឧបតិស្សត្ថេរោ** វទតិ។ “ថោកតរេហិ តេសំ សន្តិកេ បវារេតព្ពំ ញត្តិំ អដ្ឋបេត្វាវា”តិ វុត្តំ។ **អាគន្តុកា** នាម នវមិតោ បដ្ឋាយាគតា វា វជសត្ថនាវាសុ វុត្ថវស្សា វា ហោន្តិ។

២៣៧. “ទសវត្ថុកា មិច្ឆាទិដ្ឋិ ហោតិ តថាគតោតិអាទី”តិ លិខិតំ។ “នត្ថិ ទិន្នន្តិអាទី”តិ វុត្តំ។

២៣៩. “ឧបបរិក្ខិត្វា ជានិស្សាមាតិ តេន សហ បវារេតព្ព”ន្តិ លិខិតំ។

បវារណាក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ចម្មក្ខន្ធកវណ្ណនា

សោណកោឡិវិសវត្ថុកថាវណ្ណនា

២៤២. អសីតិយា ...បេ.... គាមេតីតិ “អសីតិ គាមិកសហស្សានិ សន្និបាតាបេត្វា”តិ ឥមស្ស ការណវចនំ។ តត្ថ “គាមានំ អសីតិយា សហស្សេសូ”តិ វត្តព្ពេ “អសីតិយា គាមសហស្សេសូ”តិ វុត្តំ។ គាមប្បមុខា **គាមិកា,** តេសំ សហស្សានិ។ **“កម្មចិត្តីកតានី”**តិ ឧបចារេន វុត្តំ។ កម្មបច្ចយឧតុសមុដ្ឋានេ ហិ តេសំ អញ្ជនវណ្ណភាវោ។ “កេនចិទេវ ករណីយេនា”តិ វត្តព្ពេ “កេនចិទេវា”តិ វុត្តំ។ ឯត្ថ ឯវំ-សទ្ទោ ឱបម្មេ បវត្តតិ។ ឯវមុបមានោ បទេសបុច្ឆាវចារណបដិញ្ញាតឱបម្មេ។ **បុរតោ បេក្ខមានាន**ន្តិ អនាទរត្ថេ សាមិវចនំ។ តតោ បន ភគវតោ គន្ធកុដិយា កវាដំ សុពទ្ធំ បស្សិត្វា ឥច្ឆិតាការកុសលតាយ ឥទ្ធិយា គន្ត្វា កុដឹ បវិសិត្វា អារោចេសិ។ **វិហារបច្ឆាយាយ**ន្តិ វិហារស្ស វឌ្ឍមានច្ឆាយាយំ។ **“អហោ នូនា**តិ អហោ មហន្តោ”តិ លិខិតំ។ ភគវតោ សម្ពហុលេហិ សទ្ធឹ អាហិណ្ឌនំ អាយស្មតោ សោណស្ស វីរិយារម្ភនិទស្សនេន អនារទ្ធវីរិយានំ ឧត្តេជនត្ថំ, ឯវំ សុខុមាលានំ បាទរក្ខណត្ថំ ឧបាហនា អនុញ្ញាតាតិ ទស្សនត្ថញ្ច។

សោណស្សបព្ពជ្ជាកថាវណ្ណនា

២៤៣. តត្ថ ច និមិត្តំ គណ្ហាហីតិ តេសំ ឥន្ទ្រិយានំ អាការំ ឧបលក្ខេហិ។

២៤៤. អធិមុត្តោ ហោតីតិ បដិវិជ្ឈិត្វា បច្ចក្ខំ កត្វា ឋិតោ ហោតិ។ **នេក្ខម្មាធិមុត្តោ**តិអាទីហិ និព្ពានំ, អរហត្តញ្ច វុត្តំ។ “តញ្ហិ សព្ពកិលេសេហិ និក្ខន្តត្តា ‘នេក្ខម្ម’ន្តិ ច គេហតោ បវិវិត្តត្តា ‘បវិវេកោ’តិ ច ព្យាបជ្ឈាភាវតោ ‘អព្យាបជ្ជ’ន្តិ ច អរហត្តំ ឧបាទានស្ស ខយន្តេ ឧប្បន្នត្តា ‘ឧបាទានក្ខយោ’តិ ច តណ្ហាយ ខយន្តេ ឧប្បន្នត្តា ‘តណ្ហក្ខយោ’តិ ច សម្មោហាភាវតោ ‘អសម្មោហោ’តិ ច វុច្ចតី”តិ វុត្តំ។ សព្ពេហិ អរហត្តំ វុត្តន្តិ កេចិ។ **សិយា ខោ ឯវមស្សា**តិ កទាចិ ឯវមស្ស, អស្ស វា អាយស្មតោ ឯវំ សិយា។ **បច្ចាគច្ឆន្តោ** ជានន្តោ។ **ករណីយមត្តាន**ន្តិ អត្តនោ។ សោ ឯវ វា បាឋោ។ **នេក្ខម្មាធិមុត្តោ**តិ ឥមស្មិំយេវ អរហត្តំ កថិតំ។ សេសេសុ និព្ពានន្តិ កេចិ។ **អសម្មោហាធិមុត្តោ**តិ ឯត្ថេវ និព្ពានំ។ សេសេសុ អរហត្តន្តិ កេចិ។ “សព្ពេស្វេវេតេសុ ឧភយម្បី”តិ វទន្តិ។ **បវិវេកញ្ច ចេតសោ, អធិមុត្តស្ស, ឧបាទានក្ខយស្ស ចា**តិ ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ។ អាយតនានំ ឧប្បាទញ្ច វយញ្ច ទិស្វា។

សព្ពនីលិកាទិបដិក្ខេបកថាវណ្ណនា

២៤៦. “វញ្ចនចោឡកេន បុញ្ឆិត្វា”តិ បាឋោ។ **“ខល្លកាទីនិ អបនេត្វា’**តិ វុត្តត្តា ទ្វេ តីណិ ឆិទ្ទានិ កត្វា វឡញ្ជេតុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តានំ វាទោ ន គហេតព្ពោ។

យានាទិបដិក្ខេបកថាវណ្ណនា

២៥៤. “ចតុរង្គុលាធិកានី”តិ វុត្តត្តា ចតុរង្គុលតោ ហេដ្ឋា វដ្ដតីតិ ឯកេ។ **ឧភតោលោហិតកូបធាន**ន្តិ ឯត្ថ “កាសាវំ បន វដ្ដតិ, កុសុម្ភាទិរត្តមេវ ន វដ្ដតី”តិ លិខិតំ។

សព្ពចម្មបដិក្ខេបាទិកថាវណ្ណនា

២៥៥. កិស្ស ត្យាយន្តិ កិស្ស តេ អយំ។

២៥៦. គិហិវិកតន្តិ គិហីនំ អត្ថាយ កតំ។ “យត្ថ កត្ថចិ និសីទិតុំ អនុជានាមីតិ អត្ថោ”តិ លិខិតំ។ កិញ្ចាបិ **ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ** “បបេត្វា តូលិកំ សព្ពានេវ គោនកាទីនិ រតនបរិសិព្ពិតានិ វដ្ដន្តី”តិ វុត្តំ, អថ ខោ វិនយបរិយាយំ បត្វា គរុកេ ឋាតព្ពតោ ឥធ វុត្តនយេនេវេត្ថ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ “តត្ថ បន សុត្តន្តិកទេសនាយ គហដ្ឋាទីនម្បិ វសេន វុត្តត្តា តេសំ សង្គណ្ហនត្ថំ បបេត្វា ‘តូលិកំ...បេ.... វដ្ដន្តី’តិ វុត្តំ វិយ ខាយតីតិ អបរេ”តិ វុត្តំ។

២៥៩. មិគមាតុកោតិ តស្ស នាមំ។ វាតមិគោតិ ច តស្ស នាមំ។ “កាឡសីហោ កាឡមុខោ កបី”តិ លិខិតំ។ **ចម្មំ ន វដ្ដតី**តិ យេន បរិយាយេន ចម្មំ វដ្ដិស្សតិ, សោ បរតោ អាវិ ភវិស្សតិ។ “អត្តនោ បុគ្គលិកវសេន បរិហារោ បដិក្ខិត្តោ”តិ វុត្តំ។ “ន, ភិក្ខវេ, កិញ្ចិ ចម្មំ ធារេតព្ព”ន្តិ ឯត្ថាវតោ សិទ្ធេ “ន, ភិក្ខវេ, គោចម្ម”ន្តិ ឥទំ បរតោ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, សព្ពបច្ចន្តិមេសុ ជនបទេសុ ចម្មានិ អត្ថរណានី”តិ ឯត្ថ អនុមតិប្បសង្គភយា វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

ចម្មក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ភេសជ្ជក្ខន្ធកវណ្ណនា

បញ្ចភេសជ្ជាទិកថាវណ្ណនា

២៦០. “យំ ភេសជ្ជញ្ចេវ អស្ស”តិ បរតោ “តទុភយេន ភិយ្យោសោ មត្តាយ កិស្សា ហោន្តី”តិអាទិនា វិរោធទស្សនតោ និទានានបេក្ខំ យថាលាភវសេន វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ យថានិទានំ កស្មា ន វុត្តន្តិ ចេ? តទញ្ញាបេក្ខាធិប្បាយតោ។ សព្ពពុទ្ធកាលេបិ ហិ សប្បិអាទីនំ សត្តាហកាលិកភាវាបេក្ខាតិ តថា វចនេន ភគវតោ អធិប្បាយោ, តេនេវ “អាហារត្ថញ្ច ផរេយ្យ, ន ច ឱឡារិកោ អាហារោ បញ្ញាយេយ្យា”តិ វុត្តំ។ តថា ហិ **កាលេ បដិគ្គហេត្វា កាលេ បរិភុញ្ជិតុ**ន្តិ ឯត្ថ ច កាលបរិច្ឆេទោ ន កតោ។ កុតោយេវ បន លព្ភា តទញ្ញាបេក្ខាធិប្បាយោ ភគវតោ មូលភេសជ្ជាទីនិ តានិ បដិគ្គហេត្វា យាវជីវន្តិ កាលបរិច្ឆេទោ។ យំ បន “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, តានិ បញ្ច ភេសជ្ជានិ កាលេ បដិគ្គហេត្វា កាលេ បរិភុញ្ជិតុ”ន្តិ វចនំ, តំ “សន្និធិំ កត្វា អបរាបរស្មិំ ទិវសេ កាលេ ឯវ បរិភុញ្ជិតុំ អនុជានាមី”តិ អធិប្បាយតោ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ អញ្ញថា អតិសយត្ថាភាវតោ “យំ ភេសជ្ជញ្ចេវ អស្ស”តិអាទិ វិតក្កុប្បាទោ ន សម្ភវតិ។ បណីតភោជនានុមតិយា បសិទ្ធត្តា អាពាធានុរូបសប្បាយាបេក្ខាយ វុត្តានីតិ ចេ? តញ្ច ន, ភិយ្យោសោ មត្តាយ កិសាទិភាវាបត្តិទស្សនតោ។ យថា “ឧច្ឆុរសំ ឧបាទាយ ផាណិត”ន្តិ វុត្តំ, តថា “នវនីតំ ឧបាទាយ សប្បិ”ន្តិ វត្តព្ពតោ នវនីតំ វិសុំ ន វត្តព្ពន្តិ ចេ? ន, វិសេសទស្សនាធិប្បាយតោ។ យថា ផាណិតគ្គហណេន សិទ្ធេបិ បរតោ ឧច្ឆុរសោ វិសុំ អនុញ្ញាតោ ឧច្ឆុសាមញ្ញតោ គុឡោទកដ្ឋានេ ឋបនាធិប្បាយតោ។ តថា នវនីតេ វិសេសវិធិទស្សនាធិប្បាយតោ នវនីតំ វិសុំ អនុញ្ញាតន្តិ វេទិតព្ពំ។ វិសេសវិធិ បនស្ស **ភេសជ្ជសិក្ខាបទដ្ឋកថា**វសេន វេទិតព្ពំ។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ “បចិត្វា សប្បិំ កត្វា បរិភុញ្ជិតុកាមេន អធោតម្បិ បចិតុំ វដ្ដតី”តិ (បារា. អដ្ឋ. ២.៦២២)។ តត្ថ សប្បិ បក្កាវ ហោតិ, នាបក្កា។ តថា ផាណិតម្បិ។ នវនីតំ អបក្កមេវ។

ឯត្ថាហ – នវនីតំ វិយ ឧច្ឆុរសោបិ សត្តាហកាលិកបាឡិយំ ឯវ វត្តព្ពោតិ? ន វត្តព្ពោ។ កស្មា? សត្តាហកាលិកបាឡិយំ វុត្តេ ឧច្ឆុរសោ គុឡាបទេសេន យថា អគិលានស្ស ផាណិតំ បដិសិទ្ធំ, តថា ឧច្ឆុរសោបីតិ អាបជ្ជតិ, អវុត្តេ បន គុឡំ វិយ សោ ផាណិតសង្ខ្យំ ន គច្ឆតិ។ ឥធ អវត្វា បច្ឆា វចនេន គុឡោទកដ្ឋានេវ ឋបិតោ ហោតិ។ តទត្ថមេវ បច្ឆាភត្តំ វដ្ដនកបានកាធិការេ វុត្តោ, តស្មា ឯវ យាមកាលិកោតិ ចេ? ន, អដ្ឋកថាវិរោធតោ។ ន ឧបាទាយត្ថស្ស និស្សយត្ថត្តាតិ ចេ? កឹ វុត្តំ ហោតិ – “ឧច្ឆុរសំ ឧបាទាយ ឧច្ឆុវិកតិ ផាណិតន្តិ វេទិតព្ពា”តិ (បារា. អដ្ឋ. ២.៦២៣) យទេតំ និស្សគ្គិយដ្ឋកថាវចនំ, តត្ថ “ឧបាទាយា”តិ ឥមស្ស និស្សាយ បច្ចយំ កត្វាតិ អត្ថោតិ។ ន, បរតោ អបរកិរិយាយ អទស្សនតោ។ យថា “ចក្ខុញ្ច បដិច្ច រូបេ ចា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២០៤, ៤០០; ៣.៤២១, ៤២៥; សំ. និ. ២.៤៣) “បដិច្ចា”តិ ឥមស្ស ឧស្សុក្កវចនស្ស “ឧប្បជ្ជតី”តិ អបរកិរិយា ទិស្សតិ, ន តថា “ឧច្ឆុរសំ ឧបាទាយា”តិ ឯត្ថ អបរកិរិយា ទិស្សតីតិ។ អយុត្តមេតំ តត្ថ តទភាវេបិ សិទ្ធត្តា។ យថា “ចត្តារោ ច មហាភូតា ចតុន្នញ្ច មហាភូតានំ ឧបាទាយ រូប”ន្តិ (ធ. ស. ៥៨៤) ឯត្ថ អបរកិរិយាយ អភាវេបិ ឧស្សុក្កវចនំ សិទ្ធំ, តថា ឯត្ថាបិ សិយាតិ? ន, តត្ថ បាឋសេសាបេក្ខត្តា។ យថា ចត្តារោ មហាភូតា ឧបាទាយ វុត្តំ, បវត្តកំ វា រូបន្តិ ឥមំ បាឋសេសំ សា បាឡិ អបេក្ខតិ, ន តថា ឥទំ **អដ្ឋកថា**វចនំ កញ្ចិ បាឋំ អបេក្ខតិ។ បរិបុណ្ណវាទិនោ ហិ អដ្ឋកថាចរិយា។ សញ្ញាករណមត្តំ វា តស្ស រូបស្ស។ “អត្ថិ រូបំ ឧបាទាយា”តិអាទីសុ (ធ. ស. ៥៨៤) ហិ សញ្ញាករណមត្តំ, ឯវមិធាបីតិ វេទិតព្ពំ។ ឥធ បន “ឧច្ឆុរសំ ឧបាទាយា”តិ ឧច្ឆុរសំ អាទឹ កត្វា, តតោ បដ្ឋាយាតិ អត្ថោ, តស្មា “ឧច្ឆុរសេន សំសដ្ឋំ ភត្តំ អគិលានោ ភិក្ខុ វិញ្ញាបេត្វា ភុញ្ជន្តោ បណីតភោជនសិក្ខាបទេន ការេតព្ពោ, ភិក្ខុនី បាដិទេសនិយេនា”តិ វុត្តំ, តំ អយុត្តន្តិ ឯកេ។ តេ វិសេសហេតុនោ អភាវំ ទស្សេត្វា បញ្ញាបេតព្ពា។

ឯត្ថាវតា “ឧច្ឆុរសំ ឧបាទាយាតិ ឧច្ឆុរសំ អាទឹ កត្វា”តិអាទីនំ បទានំ អត្ថំ មិច្ឆា គហេត្វា យទិ “ឧច្ឆុរសំ ឧបាទាយា”តិ វចនេន ឧច្ឆុរសោ ផាណិតំ សិយា, “អបក្កា វា”តិ វចនំ និរត្ថកំ អបក្កវចនេន ឧច្ឆុរសស្ស គហិតត្តា។ អថ “បក្កា វា”តិ វចនេន ឧច្ឆុរសោ ផាណិតន្តិ សិទ្ធំ, “ឧច្ឆុរសំ ឧបាទាយា”តិ វចនំ និរត្ថកន្តិ ឧត្តរំ

វុត្តំ, តំ អនុត្តរន្តិ សាធិតំ ហោតិ។ **សោ ចេតេហិ អបក្កា វា**តិ សាមំ ភិក្ខុនា អបក្កា វា។ **អវត្ថុកបក្កា វា**តិ ភិក្ខុនាវ សាមំ វិនា វត្ថុនា បក្កា វាតិ អត្ថោ។ តស្មា អញ្ញថា “សវត្ថុកបក្កា វា”តិ ច វត្តព្ពន្តិ អត្ថោ ទស្សិតោ, សោ ទុដ្ឋ ទស្សិតោ។ កស្មា? **មហាអដ្ឋកថាយំ** “ឈាមឧច្ចុផាណិតំ វា កោដ្ដិតឧច្ចុផាណិតំ វា បុរេភត្តមេវ វដ្ដតី”តិ វុត្តត្តា, “សវត្ថុកបក្កា វា”តិ វចនស្ស ច លទ្ធិវិរោធតោ អវុត្តត្តា។ **“មហាបច្ចរិយំ** បន ‘ឯតំ សវត្ថុកបក្កំ វដ្ដតិ នោ វដ្ដតី’តិ បុច្ឆំ កត្វា ‘ឧច្ចុផាណិតំ បច្ឆាភត្តំ នោ វដ្ដនកំ នាម នត្ថី’តិ វុត្តំ, តំ យុត្ត”ន្តិ (បារា. អដ្ឋ. ២.៦២៣) វុត្តត្តា ច សវត្ថុកបក្កា វាតិ អត្ថោ ច វុត្តោយេវ ហោតិ, តស្មា ទុទ្ទស្សិតោតិ សិទ្ធំ។ **អាហារត្ថ**ន្តិ អាហារបយោជនំ។ អាហារកិច្ចំ យាបនន្តិ អត្ថោតិ ច។

២៦២. **តេលបរិភោគេនា**តិ សត្តាហកាលិកបរិភោគេន។

២៦៣. **សតិ បច្ចយេ**តិ ឯត្ថ សតិបច្ចយតា គិលានាគិលានវសេន ទ្វិធា វេទិតព្ពា។ វិកាលភោជនសិក្ខាបទស្ស ហិ អនាបត្តិវារេ យាមកាលិកាទីនំ តិណ្ណម្បិ អវិសេសេន សតិបច្ចយតា វុត្តា។ ឥមស្មិំ **ខន្ធកេ** “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, គិលានស្ស គុឡំ, អគិលានស្ស គុឡោទកំ, អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, គិលានស្ស លោណសោវីរកំ, អគិលានស្ស ឧទកសម្ភិន្ន”ន្តិ វុត្តំ។ តស្មា សិទ្ធំ សតិបច្ចយតា គិលានាគិលានវសេន ទុវិធាតិ។ អញ្ញថា អសតិ បច្ចយេ គុឡោទកាទីសុ អាបជ្ជតិ។ តតោ ច បាឡិវិរោធោ។

បិដ្ឋេហីតិ បិសិតតេលេហិ។ **កោដ្ឋផល**ន្តិ កោដ្ឋរុក្ខស្ស ផលំ។ “មទនផលំ វា”តិ ច លិខិតំ។ **ហិង្គុជតុ** នាម ហិង្គុរុក្ខស្ស ទណ្ឌបល្លវបវាឡបាកនិប្ផន្នា។ **ហិង្គុសិបាដិកា** នាម តស្ស មូលសាខបាកនិប្ផន្នា។ **តកំ** នាម តស្ស រុក្ខស្ស តចបាកោទកំ។ **តកបត្តី**តិ តស្ស បត្តបាកោទកំ។ **តកបណ្ណី**តិ តស្ស ផលបាកោទកំ។ អថ វា **“តកំ** នាម លាខា។ **តកបត្តី**តិ កិត្តិមលោមលាខា។ **តកបណ្ណី**តិ បក្កលាខា”តិ លិខិតំ។ **ឧព្ភិទំ** នាម ឩសបំសុមយំ។

២៦៤. **ឆកណំ** គោមយំ។ **បាកតិកចុណ្ណំ** នាម អបក្កកសាវចុណ្ណំ, តេន “បបេត្វា គន្ធចុណ្ណំ សព្ពំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ **ចាលិតេហី**តិ បរិស្សាវិតេហិ។

២៦៥. **នានាសម្ភារេហិ កត**ន្តិ នានោសធេហិ។

គុឡាទិអនុជាននកថាវណ្ណនា

២៧៤. សាមំ បក្កំ សមបក្កន្តិ ទុវិធំ វិយ ទីបេតិ, តស្មា ខីរាទីសុ ឧណ្ហមត្តមេវ បាកោ។ តេន ឧត្តណ្ឌុលាទិសមានា ហោន្តិ។

២៧៦-៨. “ពុទ្ធប្បមុខ”ន្តិ អាគតដ្ឋានេ ‘ភិក្ខុសង្ឃោ’តិ អវត្វា ‘សង្ឃោ’តិ វុច្ចតិ ភគវន្តម្បិ សង្គហេតុ”ន្តិ វទន្តិ។ **នាគោ**តិ ហត្ថី។

២៧៩. **សម្មាផេ**តិ វច្ចមគ្គេ ភិក្ខុស្ស ភិក្ខុនិយា ច បស្សាវមគ្គេបិ អនុលោមតោ។ ទហនំ បដិក្ខេបាភាវា វដ្ដតិ។ សត្ថវត្ថិកម្មានុលោមតោ ន វដ្ដតីតិ ចេ? ន, បដិក្ខិត្តបដិក្ខេបា, បដិក្ខិបិតព្ពស្ស តប្បរមតាទីបនតោ, កឹ វុត្តំ ហោតិ? បុព្ពេ បដិក្ខិត្តម្បិ សត្ថកម្មំ សម្បិណ្ឌេត្វា បច្ឆា “ន, ភិក្ខវេ…បេ… ថុល្លច្ចយស្សា”តិ ទ្វិក្ខត្តុំ សត្ថកម្មស្ស បដិក្ខេបោ កតោ។ តេន សម្ពាធស្ស សាមន្តា ទ្វង្គុលំ បដិក្ខិបិតព្ពំ នាម។ សត្ថវត្ថិកម្មតោ ឧទ្ធំ នត្ថីតិ ទីបេតិ។ កិញ្ច ភិយ្យោ បុព្ពេ សម្ពាធេយេវ សត្ថកម្មំ បដិក្ខិត្តំ, បច្ឆា សម្ពាធស្ស សាមន្តា ទ្វង្គុលម្បិ បដិក្ខិត្តំ, តស្មា តស្សេវ បដិក្ខេបោ, នេតរស្សាតិ សិទ្ធំ។ ឯត្ថ “សត្ថំ នាម សត្ថហារកំ វាស្ស បរិយេសេយ្យា”តិអាទីសុ វិយ យេន ឆិន្ទតិ, តំ សព្ពំ។ តេន វុត្តំ **“កណ្ដកេន វា**”តិអាទិ។ ខារទានំ បនេត្ថ **ភិក្ខុនិវិភង្គេ** បសាខេ លេបមុខេន អនុញ្ញាតន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឯកេ បន “សត្ថកម្មំ វា”តិ បាឋំ វិកប្បេត្វា វត្ថិកម្មំ ករោន្តិ។ **“វត្ថី**”តិ កិរ អគ្ឃិកា វុច្ចតិ។ តាយ ឆិន្ទនំ វត្ថិកម្មំ នាមាតិ ច អត្ថំ វណ្ណយន្តិ, តេ “សត្ថហារកំ វាស្ស បរិយេសេយ្យា”តិ ឥមស្ស បទភាជនីយំ ទស្សេត្វា បដិក្ខិបិតព្ពា។ **អណ្ឌវុឌ្ឍី**តិ វាតណ្ឌកោ។ **អាទានវត្តី**តិ អានហវត្តិ។

មនុស្សមំសបដិក្ខេបកថាវណ្ណនា

២៨០. “ន, ភិក្ខវេ, មនុស្សមំសំ…បេ… ថុល្លច្ចយស្សា”តិ វុត្តត្តា, “ន ច, ភិក្ខវេ, អប្បដិ…បេ… ទុក្កដស្សា”តិ ច វុត្តត្តា អប្បដិវេក្ខណទុក្កដញ្ច ថុល្លច្ចយញ្ចាតិ ទ្វេ អាបជ្ជតិ, តស្មា កប្បិយមំសេបិ

អប្បដិវេក្ខណបច្ចយា ទុក្កដមេវ។ កេចិ “មំសភាវំ ជានន្តោវ អាបជ្ជតិ។ បូវាទីសុ អជានន្តស្ស កាបច្ចវេក្ខណា”តិ វទន្តិ។ អជានន្តោបិ អាបជ្ជតិ សាមញ្ញេន វុត្តត្តាតិ កេចិ។

ហត្ថិមំសាទិបដិក្ខេបកថាវណ្ណនា

២៨១. ឥមេសំ ...បេ.... សព្ពំ ន វដ្ដតីតិ ឥទំ ទសន្នម្បិ មនុស្សមំសាទីនំ អកប្បិយភាវមត្តបរិទីបនវចនំ, នាបត្តិវិភាគទស្សនវចនំ។ **យំ កិញ្ចិ ញត្វា វា អញត្វា វា ខាទន្តស្ស អាបត្តិយេវា**តិ ឥទម្បិ អនិយមិតវចនមេវ “អយំ នាម អាបត្តី”តិ អវុត្តត្តា ។ តទុភយម្បិ ហេដ្ឋា មនុស្សាទីនំ មំសាទីសុ ថុល្លច្ចយទុក្កដាបត្តិយោ ហោន្តីតិ គហិតនយេហិ អធិប្បាយោ ជានិតុំ សក្កាតិ ឯវំ វុត្តំ។ តត្រាយំ អធិប្បាយោ – យស្មា ឯតេសំ មនុស្សាទីនំ មំសាទីនិ អកប្បិយានិ, តស្មា មនុស្សានំ មំសាទីសុ ថុល្លច្ចយាបត្តិ។ សេសានំ សព្ពត្ថ ទុក្កដាបត្តីតិ។ បាឡិយេវ ហិ លោហិតាទី មំសគតិកំ កត្វា “ន, ភិក្ខវេ, មនុស្សមំសំ...បេ.... ថុល្លច្ចយស្សា”តិ វុត្តំ។ តត្ថេវ ហត្ថាទីនំ មំសាទីសុបិ ទុក្កដាបត្តិ បញ្ញត្តា។ តេន វុត្តំ **សីហឡដ្ឋកថាយំ** “មនុស្សមំសេ វា កេសេ វា នខេ វា អដ្ឋិម្ហិ វា លោហិតេ វា ថុល្លច្ចយមេវា”តិ វុត្តំ។ ឥមិនា ឯវ –

> “អដ្ឋិបិ លោហិតំ ចម្មំ, លោមមេសំ ន កប្បតី”តិ។ –

ឧទ្ទេសិក្ខាគាថាបទស្ស អត្ថោ ច អធិប្បាយោ ច សុវិញ្ញេយ្យោតិ។ **បដិគ្គហណេ**តិ ឯត្ថ អនាទរិយទុក្កដំ វុត្តំ។ “ឧទកមនុស្សាទិមំសម្បិ ន វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ នាគរាជេន វុត្តាទីនវេ សតិបិ ឧជ្ឈាយនាធិការមេវ គហេត្វា **“បដិកូលតាយា”**តិ វុត្តំ។

យាគុមធុគោឡកាទិកថាវណ្ណនា

២៨៣. យថាធម្មោ ការេតព្ពោតិ ឥទំ សង្ខិតិការកវចនំ។ ន ហិ ភគវា តមេវ សិក្ខាបទំ ទ្វិក្ខត្តុំ បញ្ញបេសិ, ឯវំ ឯវរូបេសូតិ ឯកេ។ បឋមបញ្ញត្តមេវ សន្ធាយ វុត្តំ, តថាបិ ន ច តេ ភិក្ខូ សាបត្តិកា ជាតា។ កថំ? **បរម្បរភោជនសិក្ខាបទស្ស** អដ្ឋុប្បត្តិយា។ “អបិច មយំ កាលស្សេវ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា ភុញ្ជិម្ហា”តិ វុត្តំ។ **មាតិកាវិភង្គេ** (បាចិ. ២២៧) ច “បរម្បរភោជនំ នាម បញ្ចន្នំ ភោជនានំ អញ្ញតរេន ភោជនេន និមន្តិតោ, តំ ឋបេត្វា អញ្ញំ បញ្ចន្នំ ភោជនានំ អញ្ញតរំ ភោជនំ ភុញ្ជតិ, ឯតំ បរម្បរភោជនំ នាមា”តិ វុត្តំ, តស្មា អញ្ញំ ភោជនំ នាម និមន្តនតោ លទ្ធំ យំ កិញ្ចីតិ សិទ្ធំ។ យស្មា ន ភោជ្ជយាគុនិមន្តនតោ លទ្ធភោជនំ, តស្មា “ឯត្ថ អនាបត្តី”តិ តេ ភិក្ខូ បរិភុញ្ជីសូតិ។ ឯត្ថ “យថាធម្មោ ការេតព្ពោ”តិ វុត្តត្តា បន អញ្ញនិមន្តនតោ លទ្ធភោជនមេវ ភុញ្ជន្តស្ស អាបត្តិ, នេតរន្តិ អនុញ្ញាតំ។ តតោ បដ្ឋាយ តស្ស អនាបត្តិវារេ “និច្ចភត្តេ សលាកភត្តេ បក្ខិកេ ឧបោសថិកេ បាដិបទិកេ”តិ វុត្តំ។ បុព្ពេ វេសាលិយា បញ្ញត្តកាលេ នត្ថិ, យទិ អត្ថិ, អដ្ឋុប្បត្តិមាតិកាវិភង្គវិរោធោ, តស្មា “អបិច មយំ កាលស្សេវ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា ភុញ្ជិម្ហា”តិ អដ្ឋុប្បត្តិយំ វុត្តត្តា, បទភាជនេបិ “អញ្ញំ បញ្ចន្នំ ភោជនានំ អញ្ញតរំ ភោជនំ ភុញ្ជតី”តិ អវិសេសេន វុត្តត្តា ច បឋមំ វា បច្ឆា វា និមន្តិតំ ភោជនំ ឋបេត្វា អនិមន្តិតមេវ ភុញ្ជន្តស្ស អាបត្តិ, នេតរន្តិ កិញ្ចាបិ អាបន្នំ, “ន, ភិក្ខវេ, អញ្ញត្រ និមន្តិតេន អញ្ញស្ស ភោជ្ជយាគុ បរិភុញ្ជិតព្ពា”តិ វុត្តត្តា បន បឋមនិមន្តិតភោជនតោ អញ្ញំ បច្ឆា លទ្ធំ និមន្តិតភោជនំ, និច្ចភត្តាទីនិ ច ភុញ្ជន្តស្ស អាបត្តីតិ អាបជ្ជមានំ វិយ ជាតន្តិ អនុបញ្ញត្តិប្បសង្គនិវារណំ, អនិមន្តនភោជនេ អាបត្តិប្បសង្គនិវារណញ្ច ករោន្តោ, បឋមបញ្ញត្តិសិក្ខាបទមេវ ឥមិនា អត្ថេន បរិណាមេន្តោ ច “យថាធម្មោ ការេតព្ពោ”តិ ភគវា អាហ, តស្មា តតោ បដ្ឋាយ បច្ឆា និមន្តនភោជនំ ភុញ្ជន្តស្សេវ អាបត្តិ។ តេសុ ន និច្ចភត្តាទីនីតិ អាបន្នំ។ តេនេវាយស្មា **ឧបាលិត្ថេរោ** តស្ស អនាបត្តិវារេ “និច្ចភត្តេ”តិអាទីនិ បញ្ច បទានិ បក្ខិបិត្វា សង្គាយិ។ អធិប្បាយញ្ញូ ហិ តេ មហានាគា, តស្មា បឋមមេវ យំ ភគវតា វុត្តំ “បញ្ច ភោជនានិ ឋបេត្វា សព្ពត្ថ អនាបត្តី”តិ វចនំ, បច្ឆាបិ តំ អនុរក្ខន្តេន អភោជនំ មធុគោឡកំ អបរាមសិត្វា ភោជ្ជយាគុ ឯវ វុត្តាតិ ឯវំ អាចរិយោ។

ឯត្ថាហ – យថា បច្ឆាលទ្ធលេសេន ថេរេន និច្ចភត្តាទិបក្ខេបោ កតោ, ឯវំ **កថិនក្ខន្ធកេ** បរម្បរភោជនំ បក្ខិបិត្វា “អត្ថតកថិនានំ វោ, ភិក្ខវេ, ឆ កប្បិស្សន្តី”តិ កិមត្ថំ ន វុច្ចន្តិ? វុច្ចតេ – យថាវុត្តលេសនិទស្សនត្ថំ។ អញ្ញថា ឥទំ សិក្ខាបទំ វេសាលិយំ, អន្ធកវិន្ទេ ចាតិ ឧភយត្ថ ឧបឌ្ឍុបឌ្ឍេន បញ្ញត្តំ សិយា។ នោ ចេ, សាបត្តិកា ភិក្ខូ សិយុំ, ន ច តេ សាបត្តិកា អប្បដិក្ខិត្តេបិ តេសំ កុក្កុច្ចទស្សនតោ។ “តេន ហិ, ព្រាហ្មណ, ភិក្ខូនំ ទេហីតិ។ ភិក្ខូ កុក្កុច្ចាយន្តា ន បដិគ្គណ្ហន្តី”តិ ហិ វុត្តំ។ តេសញ្ហិ “បរិភុញ្ជថា”តិ ភគវតោ អាណត្តិយា បរិភុត្តានម្បិ “ឱទិស្សកំ នុ ខោ ឥទំ អម្ហាក”ន្តិ វិមតិប្បត្តានំ វិមតិវិនោទនត្ថំ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, យាគុញ្ច មធុគោឡកញ្ចា”តិ វុត្តំ។ ឯវមិធាបេតេ បញ្ញត្តំ បរម្បរភោជនសិក្ខាបទំ ឱមទ្ទិត្វា បរម្បរភោជនំ កថំ

ភុញ្ជិស្សន្តីតិ។ ឯត្ថាហុ កេចិ អាចរិយា បរម្បរភោជនសិក្ខាបទេនេវ “អញ្ញស្ស ភោជនំ ន កប្បតី”តិ ជានន្តាបិ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, យាគុញ្ហា”តិ វិសុំ អនុញ្ញាតត្តា “បដគ្គិទានមហាវិកដាទិ វិយ កប្បតី”តិ សញ្ញាយ ភុញ្ជឹសុ។ តេន វុត្តំ “អបិច មយំ កាលស្សេវ ភោជ្ជយាគុយា ធាតា”តិអាទិ, តំ អយុត្តំ តត្ថ អដ្ឋុប្បត្តិមាតិកាវិភង្គវិរោធេន អនាបត្តិវារេ និច្ចភត្តាទីនំ អសម្ភវប្បសង្គតោ, ភិក្ខូនំ សាបត្តិកភាវានតិក្កមនតោ, មិច្ឆាគាហហេតុប្បសង្គេន ភគវតា អនុញ្ញាតប្បសង្គតោ ច។ តេ ហិ ភិក្ខូ យស្មា ភគវា កត្ថចិ វិនយវសេន កប្បិយម្បិ “គាថាភិគីតំ មេ អភោជនេយ្យ”ន្តិ (សំ. និ. ១.១៩៤; សុ. និ. ៨១; មិ. ប. ៤.៥.៩) បដិក្ខិបតិ, តស្មា ភគវតោ អធិប្បាយំ បតិ “កុក្កុច្ចាយន្តា ន បដិគ្គណ្ហន្តី”តិ វុត្តំ, សិក្ខាបទំ បតិ ភគវាបិ អត្តនោ អធិប្បាយប្បកាសនត្ថមេវ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, យាគុញ្ហា”តិ អាហ។ ទុរវគ្គាហោ ហិ ភគវតោ អធិប្បាយោ។ តថា ហិ ភារទ្វាជស្ស បាយាសំ អភោជនេយ្យន្តិ អកតវិញ្ញត្តិប្បសង្គតោ បដិក្ខិបិ។ **អានន្ទត្ថេរេន** វិញ្ញាបេត្វា សជ្ជិតំ តេកដុលយាគុំ បន “យទបិ, អានន្ទ, វិញ្ញត្តំ, តទបិ អកប្បិយ”ន្តិ អវត្វា “យទបិ, អានន្ទ, អន្តោវុត្ថ”ន្តិអាទិមេវាហ។ តេន នោ ចេ តំ អន្តោវុត្ថំ កប្បតីតិ អធិប្បាយទស្សនេន បណីតភោជនសូបោទនវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទានិ ឧបត្ថម្ភេតិ ភគវតោបិ កប្បតិ, បគេវ អម្ហាកន្តិ។

២៨៤. **គិលានស្សេវ ភគវតា គុឡោ អនុញ្ញាតោ**តិ “យានិ ខោ បន តានិ គិលានានំ ភិក្ខូនំ បដិសាយនីយានី”តិ (បារា. ៦២២) វចនវសេន វុត្តំ, តេនេវ តេ ឥជ បដិគ្គហណេ កុក្កុច្ចាយឹសុ។ ឥជ បន “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, គិលានស្ស គុឡោទក”ន្តិ វត្តព្វេ គុឡាធិការត្តា បុព្វេ អនុញ្ញាតញ្ច វត្វា អគិលានស្ស គុឡោទកំ អនុញ្ញាតំ, តេន គិលានេន សតិ បច្ចយេ គុឡោ បរិភុញ្ជិតព្វោ, គុឡោទកំ អសតិ បច្ចយេបិ វដ្ដតីតិ ឥមំ វិសេសំ ទីបេតិ។ តត្ថ “គុឡោទកំ កាលិកេសុ សត្តាហកាលិកំ, ភគវតា ឱទិស្សានុញ្ញាតត្តា សត្តាហាតិក្កមេន ទុក្កដ”ន្តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ, ឧទកសម្ភិន្នត្តា សត្តាហកាលិកភាវំ ជហតិ។ “យថា អម្ពាទិ ឧទកសម្ភិន្នំ យាមកាលិកំ ជាតំ, តថា សត្តាហកាលិកំ ជហិត្វា តទនន្តរេ យាវជីវិកេ ឋិត”ន្តិ វទន្តិ, តំ យុត្តំ, តញ្ច ភគវតា ឱទិស្សានុញ្ញាតត្តា បច្ចវេក្ខណាភាវេ ទោសោ នត្ថិ។ “គុឡោទក”ន្តិ វុត្តត្តា ឧទកគតិក”ន្តិ វទន្តិ។ យទិ ឧទកមិស្សំ ឧទកគតិកំ ហោតិ, មធុបិ សិយា តំ តថា អនុញ្ញាតត្តា។ មា ហោតុ, អប្បដិគ្គហេត្វា បរិភុញ្ជិតព្វំ សិយា ឧទកគតិកត្តា, តញ្ច ន ហោតិ, “សព្ពត្ថាបិ ឧបបរិក្ខិត្វា គហេតព្ព”ន្តិ អញ្ញតរស្មឹ **គណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។

២៨៥. **សុញ្ញាគារ**ន្តិ ចតុត្ថជ្ឈានំ។

កប្បិយភូមិអនុជាននកថាវណ្ណនា

២៩៥. **ឱរវសទ្ទ**ន្តិ មហាសទ្ទំ។ **ពាហូហិ សម្បរិវារេត្វា**តិ ឯត្ថ ឯកេនាបិ វដ្ដតិ។ “ពាហូសុ ឯកស្សាបិ វចនេន សហ សិយាតិ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ “អាមសិត្វា”តិ វុត្តត្តា អនាមសិតេ ន វដ្ដតិ។ “ទោសោ នត្ថី”តិ វចនេន សេសាបិ អនុញ្ញាតា។ “ភិត្តិញ្ចេ ឧបសន្តេ បច្ឆា តំ បូរេន្តិ, តត្ថ កាតុំ ន វដ្ដតិ, បកតិភូមិយំយេវ កាតុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ តំ ឧបរិ **អដ្ឋកថាយំ** “ឥដ្ឋកាទីហិ កតាចយស្សា”តិអាទិនា វិរុជ្ឈតិ វិយ។ **មត្តិកាបិណ្ឌំ វា**តិ ឯត្ថ “អសតិយា អនធិដ្ឋិតាយ សរិតដ្ឋានតោ បដ្ឋាយ ចេ ឧបរិ អធិដ្ឋិតា, ហេដ្ឋា ឋិតំ ភណ្ឌំ អកប្បិយំ, ឧបរិដ្ឋិតមេវ កប្បិយំ, អយមេត្ថ វិសេសោ”តិ វុត្តំ។ **ឯត្ថ កប្បិយកុដិ លទ្ធំ វដ្ដតី**តិ ឯវំវិធេ បុន កាតព្ពាតិ អត្ថោ។ **កប្បិយកុដី កាតុំ ទេមា**តិ ឯត្ថ កប្បិយកុដិកិច្ចំ កាតុន្តិ អធិប្បាយោ។ ភោជនសាលា បន សេនាសនមេវ, តស្មា តត្ថ កាតព្ពន្តិ អបរេ។ “អកតេបិ វដ្ដតី”តិ វុត្តំ។

“**មុខសន្និធិ** នាម ភោជនកាលេ សន្និធី”តិ លិខិតំ។ មុខសន្និធីតិ តស្ស នាមំ។ “យទិ សន្និធិ ហោតិ, បាចិត្តិយំ ភវេយ្យ, មុខសន្និធិ បន ទុក្កដំ, តស្មា សន្និធិ អនធិប្បេតា”តិ វុត្តំ។ “តស្ស សន្តកំ កត្វា”តិ វុត្តត្តា អនបេក្ខវិស្សជ្ជនំ នាធិប្បេតំ។ ថេរវិកប្បនេ វិយ កប្បិយមត្តំ ញាតព្ពន្តិ កេចិ។

កេណិយជដិលវត្ថុកថាវណ្ណនា

៣០០. “អត្តនា បដិគ្គហិតំ បុរេភត្តមេវ បរិច្ឆិន្ទិត្វា សាមណេរាទីហិ បានកំ កត្វា ទិន្នេ បុរេភត្តមេវ វដ្ដតិ, ន បច្ឆាភត្តំ សវត្ថុកបដិគ្គហិតត្តា”តិ វទន្តិ, តត្ថ បុន បដិគ្គហណេ និទ្ទោសត្តា, បុរេភត្តមេវ បដិគ្គហណស្ស និស្សដ្ឋត្តា, អត្តនា ច អគ្គហិតត្តា ទោសោ ន ទិស្សតិ, ឧបបរិក្ខិត្វា គហេតព្ពំ។ **សាលូកា** នាម កន្ទា, “ឥតោ កិញ្ចិតក”ន្តិ វោហរន្តិ។ “**ផារុសក**ន្តិ គោឡវិសយេ ឯកោ រុក្ខោ”តិ ច លិខិតំ។ “បក្កឌាករស”ន្តិ វិសេសិតត្តា “អបក្កំ វដ្ដតី”តិ វុត្តំ។ **គុរុន្ទិ**វចនេនបិ សិទ្ធមេវ។ តណ្ឌុលធោវនោទកម្បិ **ធញ្ញរសោ** ឯវ។ “និក្កសដោ ឧច្ឆុរសោ សត្តាហកាលិកោ”តិ លិខិតំ។ **សាវិត្តី**តិ គាយត្តិ។ **ឆន្ទសោ**តិ វេទស្ស។ “ន, ភិក្ខវេ, បព្ពជិតេន អកប្បិយេ

សមាទបេតព្ព’’ន្តិ វុត្តត្តា អនុបសម្បន្នស្សាបិ ន កេវលំ ទសសុ ឯវ សិក្ខាបទេសុ, អថ ខោ យំ ភិក្ខុស្ស ន កប្បតិ, តស្មិម្បីតិ អធិប្បាយោ’’តិ វុត្តំ។

៣០៥. ទ្វេ បដា ទេសនាមេនេវាតិ ចីនបដសោមារបដានិ។ **តីណី**តិ បត្តុណ្ណេន សហ តីណិ។ **ឥទ្ធិមយិកំ** ឯហិភិក្ខូនំ និព្ពត្តំ។ ទេវទត្តិយំ **អនុរុទ្ធត្ថេរេន** លទ្ធំ។ ‘‘យាមាតិក្កមេ សន្និធិវសេន សត្តាហាតិក្កមេ ភេសជ្ជសិក្ខាបទវសេនា’’តិ លិខិតំ។

ភេសជ្ជក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. កឋិនក្ខន្ធកវណ្ណនា

កឋិនានុជាននកថាវណ្ណនា

៣០៦. ‘‘កឋិនន្តិ បញ្ចានិសំសេ អន្តោករណសមត្ថតាយ ថិរន្តិ អត្ថោ’’តិ លិខិតំ។ ‘‘បញ្ច កប្បន្តី’’តិ អវត្វា ‘‘កប្បិស្សន្តី’’តិ អនាគតវចនំ ‘‘វោ’’តិ ឥមស្ស សាមិវចនបក្ខេ យុជ្ជតិ តេសំ តស្មិំ ខណេ អនត្ថតកឋិនត្តា។ ទ្វីសុ បនេតេសុ អត្ថវិកប្បេសុ បច្ឆិមោ យុត្តោ សព្ពេសម្បិ តេសំ បាវេយ្យកានំ សព្ពធុតង្គធរត្តា។ និមន្តនំ សាទិយន្តស្សេវ ហិ អនាមន្តចារោ បញ្ញត្តោ, តថា គណភោជនំ។ អសមាទានចារោ អនធិដ្ឋិតតិចីវរស្ស នត្ថិ អតេចីវរិកស្ស យាវទត្ថចីវរចតុត្ថាទិចីវរគ្គហណសម្ភវតោ។ ឥតរស្សាបិ អនធិដ្ឋានមុខេន លព្ភតិ។ ចីវរុប្បាទោ អបំសុកូលិកស្សេវ។ **‘‘កឋិនត្ថតសីមាយ’’**ន្តិ ឧបចារសីមំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឧបចារសីមដ្ឋស្ស មតកចីវរាទិភាគិយតាយ ពទ្ធសីមាយ តត្រុប្បាទាភាវតោ វិញ្ញេយ្យមេតំ ឧបចារសីមាវេត្ថ អធិប្បេតាតិ។ **កឋិនត្ថារំ កេ លភន្តី**តិ កេ សាធេន្តីតិ អត្ថោ។ បញ្ច ជនា សាធេន្តិ។ កឋិនទុស្សស្ស ហិ ទាយកា បច្ឆិមកោដិយា ចត្តារោ ហោន្តិ។ ឯកោ បដិគ្គាហកោតិ។ ‘‘តត្រ ចេ, ភិក្ខវេ, ឃ្វាយំ ចតុវគ្គោ ភិក្ខុសង្ឃោ ឋបេត្វា តីណិ កម្មានិ ឧបសម្បទំ បវារណំ អព្ភាន’’ន្តិ (មហាវ. ៣៨៨) **ចម្បេយ្យក្ខន្ធកេ** វុត្តត្តា ‘‘ន បញ្ចវគ្គករណីយ’’ន្តិ គហេតព្ពំ។ ‘‘យស្ស សង្ឃោ កឋិនទុស្សំ ទេតិ, តំ ហត្ថបាសេ អកត្វាបិ ពហិសីមាយ ឋិតស្សាបិ ទាតុំ វដ្ដតី’’តិ វទន្តិ, តំ ហត្ថបាសេ កត្វា ឯវ ទាតព្ពំ។ កស្មា? ‘‘តស្ស កម្មប្បត្តត្តា’’តិ វុត្តំ។ ‘‘តត្រុប្បាទេន តណ្ឌុលាទិនា វត្ថេសុ ចេតាបិតេសុ អត្ថតកឋិនានមេវ តានិ វត្ថានិ បាបុណន្តិ។ វត្ថេហិ បន តណ្ឌុលាទីសុ ចេតាបិតេសុ សព្ពេសំ តានិ បាបុណន្តី’’តិ វុត្តំ។ **បឋមបវារណាយ បវារិតា លភន្តី**តិ ឥទំ ឧក្កដ្ឋកោដិយា វុត្តំ។ អន្តរាយេន អប្បវារិតានម្បិ វុត្ថវស្សានំ កឋិនត្ថារសម្ភវតោ ឥតរេ គណបូរកេ កត្វា កឋិនំ អត្ថរិតព្ពន្តិ កថំ បញ្ញាយតីតិ ចេ? ‘‘ទ្វិន្នំ បុគ្គលានំ អត្ថតំ ហោតិ កឋិនំ អត្ថារកស្ស ច អនុមោទកស្ស ចា’’តិ (បរិ. ៤០៣) **បរិវារេ** ឯកវចនករណតោ, តត្ថេវ ‘‘សង្ឃស្ស អត្ថតំ ហោតិ កឋិនំ, គណស្ស បុគ្គលស្ស អត្ថតំ ហោតិ កឋិន’’ន្តិ (បរិ. ៤១៤) វចនតោ ច។

អញ្ញស្មិំ វិហារេ វុត្ថវស្សាបិ ន លភន្តីតិ ឥទំ កិំ ឯកសីមស្មិំ, ឧទាហុ នានាសីមស្មិន្តិ? កិញ្ចេត្ថ – យទិ តាវ ឯកសីមស្មិំ, បរតោ ‘‘សចេ បន ឯកសីមាយ ពហូ វិហារា ហោន្តិ, សព្ពេ ភិក្ខូ សន្និបាតេត្វា ឯកត្ថ កឋិនំ អត្ថរិតព្ពំ, វិសុំ វិសុំ អត្ថរិតុំ ន វដ្ដតី’’តិ ឥមិនា **អដ្ឋកថា**វចនេន វិរុជ្ឈតិ។ ឥទញ្ហិ វចនំ សព្ពេសំយេវ ឯកោ កឋិនត្ថារោតិ ទីបេតិ។ អថ នានាសីមស្មិំ, ឧបនន្ទស្ស ឯកាធិប្បាយទានានុមតិយា វិរុជ្ឈតិ។ វុត្តញ្ចេតំ ‘‘ទេថ, ភិក្ខវេ, មោឃបុរិសស្ស ឯកាធិប្បាយ’’ន្តិ (មហាវ. ៣៦៤)។ ឥទញ្ហិ វចនំ ទ្វីសុបិ អាវាសេសុ តស្ស កឋិនត្ថារសិទ្ធិំ ទីបេតីតិ។ អវិរោធោវ ឥច្ឆិតព្ពោ អប្បដិសិទ្ធត្តា, តស្មា ឯកសីមស្មិំ វា នានាសីមស្មិំ វា នានូបចារេ អញ្ញស្មិំ វិហារេ វុត្ថវស្សាបិ ន លភន្តីតិ អធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ។ ‘‘បច្ឆិមិកាយ ឧបសម្បន្នោ បឋមបវារណាយ បវារេតុម្បិ លភតិ, វស្សិកោ ច ហោតិ អានិសំសញ្ច លភតីតិ សាមណេរានំ វស្សូបគមនំ អនុញ្ញាតំ ហោតិ, សាមណេរា កឋិនានិសំសំ លភន្តី’’តិ វទន្តិ។

តិណ្ណំ ចីវរានំ អញ្ញតរប្បហោនកន្តិ ឥទំ ‘‘ន អញ្ញត្រ សង្ឃាដិយា ឧត្តរាសង្គេន អន្តរវាសកេន អត្ថតំ ហោតិ កឋិន’’ន្តិ ឥមាយ **បាឡិយា** វិរុជ្ឈនំ វិយ ទិស្សតិ។ អយញ្ហិ បាឡិ តិណ្ណំ ចីវរានំ អញ្ញតរវិរហេនាបិ ន អត្ថតំ ហោតិ កឋិនន្តិ ទីបេតីតិ ចេ? ន, តទត្ថជាននតោ, ន តិណ្ណំ ចីវរានំ អញ្ញតរវិរហេន ន អត្ថតំ ហោតិ កឋិនន្តិ ហិ ទីបេតុកាមោ ភគវា តំ បាឡិមាហ។ យទិ ឯវំ ‘‘អញ្ញត្រ សង្ឃាដិយា ឧត្តរាសង្គេន អន្តរវាសកេនា’’តិ ន វត្តព្ពា សិយាតិ ចេ? ន, អធិប្បាយជាននតោវ។ យោ សង្ឃាដិយា អត្ថរិតុកាមោ, តស្ស អញ្ញត្រ សង្ឃាដិយា ន អត្ថតំ ហោតិ។ ឯស នយោ ឥតរត្ថាបីតិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។ តេនេវ សុក្កបក្ខេ ‘‘សង្ឃាដិយា អត្ថតំ ហោតី’’តិអាទិនា នយេន ឯកមេវ ចីវរំ វុត្តំ, ឯវំ សន្តេ ‘‘ចតុវីសតិយា អាការេហិ អនត្ថតំ ហោតិ កឋិនំ, សត្តរសហិ អាការេហិ អត្ថតំ ហោតិ កឋិន’’ន្តិ យថារហំ ឧក្កដ្ឋកោដិយា វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ, តស្មា កណ្ហបក្ខេ

ឧល្លិខិត...បេ.... និស្សីមដ្ឋានុមោទនានំ ចតុវីសតិយា អាការានំ សម្ភវន្តានំ សព្ពេន សព្ពំ អភាវេនបិ និមិត្តកតាទីនំ អសម្ភវន្តានំ អញ្ញតរភាវេនបិ ន អត្ថតំ ហោតិ កឋិនន្តិ ឯវមធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ។ សុក្កបក្ខេបិ អហតាហតកប្ប...បេ.... សីមដ្ឋានុមោទនានំ សត្តរសន្នំ អាការានំ សម្ភវន្តានំ អញ្ញតរភាវេនបិ ឥតរេសំ សព្ពេន សព្ពំ អភាវេនបិ អត្ថតំ ហោតិ កឋិនន្តិ ឯវមធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ។ អញ្ញថា អញ្ញមញ្ញវិរោធោ, យថាសម្ភវំ យោជេត្វា វេទិតព្ពោ។

តត្រិទំ មុខមត្តនិទស្សនំ – កណ្ហបក្ខេ "ឧត្តរាសង្គេន អត្ថតេ កឋិនេ ន អញ្ញត្រ សង្ឃាដិយា ន អញ្ញត្រ អន្តរវាសកេន អត្ថតំ ហោតិ កឋិន"ន្តិ វចនប្បមាណតោ តំ កឋិនំ អនត្ថតំ សិយា។ សុក្កបក្ខេ ច "អនិមិត្តកតេន អត្ថតំ ហោតិ កឋិន"ន្តិ វចនប្បមាណតោ អនិមិត្តកតេន កឋិនេ អត្ថតេ តញ្ចេ បរិកថាកតំ, តថាបិ អត្ថតមេវ កឋិនំ ហោតីតិ អយំ ទុវិធោបិ វិរោធោ។ យថាវុត្តនយេន អធិប្បាយេ គហិតេ បរិហារោ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។

យោ អានិសំសំ ពហុំ ទេតីតិ ឥមិនា បច្ចយលោលភាវំ វិយ ទីបេតិ, តថាបិ ភគវតា យាវទត្ថចីវរបរិយេសនបញ្ញាបនមុខេន ទ្វារំ ទិន្នន្តិ កត្វា សង្ឃានុគ្គហត្ថំ ហោតិ។ "**អកាតុំ ន ហោតី**តិ អនាទរិយេន អករោន្តស្ស ទុក្កដ"ន្តិ លិខិតំ។ **អនុមោទាមា**តិ ឯត្ថ សព្ពសង្គាហិកវសេន ឯវំ វុត្តំ។ "អនុមោទាមី"តិ ឯកកេន វត្តព្ពំ, ឥតរថា "ន វដ្ដតី"តិ **មហាអដ្ឋកថាយំ** កិរ វុត្តំ។ កឋិនចីវរំ អធិដ្ឋហិត្វា "ឥមាយ សង្ឃាដិយា កឋិនំ អត្ថរាមី"តិ វាចាយ ភិន្នមត្តាយ បុគ្គលស្ស អត្ថតំ ហោតិ។ "**កម្មវាចា បន ឯកាយេវ វដ្ដតី**តិ កឋិនទុស្សស្ស ឯវ កម្មវាចា, សេសចីវរទានេ អបលោកនមេវាតិ អត្ថោ"តិ លិខិតំ។ **ឯកសីមាយា**តិ ឯកឧបចារសីមាយាតិ អត្ថោ យុជ្ជតិ។ កេចិ បន "ពទ្ធសីមា អធិប្បេតា ឯកសីមាយ ឯកដ្ឋានេ អត្ថរិតេ សព្ពត្ថ អត្ថរិតំ ហោតិ 'សព្ពេ ភិក្ខូ សន្និបតិត្វា'តិ វុត្តត្តា, តេហិបិ អនុមោទន្តេហិ អត្ថរិតមេវ ហោតិ, ឧបចារបរិច្ឆិន្នេ តត្ថ តត្ថ លទ្ធំ តេហិ តេហិ លទ្ធព្ពំ ហោតិ។ តត្ថ បរិវុត្ថេហិបិ លភិតព្ពំ សព្ពេហិបិ អត្ថរិតត្តា, អយំ វិសេសោ។ **មហាអដ្ឋកថាយ**ម្បិ ឯវមេវ វុត្ត"ន្តិ វទន្តិ, វីមំសិតព្ពំ។

៣០៨. ចតុវីសតិ អាការវន្តតាយ **មហាភូមិកំ**។ "**ទីឃសិព្ពិត**ន្តិ បច្ឆាកតសិព្ពនំ, ឱវដ្ដិត្វា សិព្ពនំ វា"តិ លិខិតំ។ **កណ្ឌុសំ** នាម បុព្ពពទ្ធនំ។ **បឋមចិមិលិកា ឃដេត្វា ឋបិតា ហោតី**តិ កឋិនទុស្សំ ទុព្ពលំ ទិស្វា តំ ពលវតា អត្តនោ បកតិទុស្សេន សទ្ធឹ ឃដេត្វា ទុបដ្ដំ កត្វា សិព្ពិតុកាមេហិ កឋិនទុស្សតោ បកតិទុស្សស្ស មហន្តតាយ បឋមំ តប្បមាណានុរូបំ ពទ្ធកណ្ឌុសេ ឃដេត្វា វដ្ដកេហិ ពន្ធិត្វា កតំ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ កឋិនចីវរស្ស អប្បតាយ បឋមំ ពទ្ធទុស្សំ **កុច្ឆិចិមិលិកា** ហោតិ, **មហាបច្ចរិយំ, កុរុន្ទិយ**ញ្ច វុត្តវចននិទស្សនំ, ព្យញ្ជនេ ឯវ ភេទោ, អត្ថេ នត្ថីតិ ទស្សនត្ថំ កតន្តិ វេទិតព្ពំ។ "ឥមិនា កឹ ទីបេតីតិ ចេ? តថាកតំ ទុបដ្ដចីវរំ បកតិចីវរស្ស មហន្តតាយ បកតិចីវរសង្ខ្យមេវ គច្ឆតិ, ន កឋិនចីវរសង្ខ្យន្តិ កស្សចិ សិយា, នេវំ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯវំ កុច្ឆិចិមិលិកភាវេន ឋិតម្បិ កឋិនចីវរំ។ មហន្តម្បិ តំ បកតិចីវរំ អត្តនោ កឋិនចីវរមេវាតិ។ ហេដ្ឋិមកោដិយា បញ្ចកស្ស ឥច្ឆិតព្ពត្តា កឋិនទុស្សំ ខណ្ឌាខណ្ឌំ ពហុធា ឆិន្ទិត្វា សិព្ពិតុកាមោ កឋិនចីវរតោ បដ្ដំ គហេត្វា អញ្ញស្មឹ អកឋិនចីវរេ បដ្ដមារោបេតី"តិ លិខិតំ។ អថ វា ពហូនិ កឋិនទុស្សានិ បំសុកូលានិ ខុទ្ទកខុទ្ទកានិ ឯកចីវរត្ថាយ, មហន្តានិ ច ឩនត្ថាយ ទិន្នានិ ហោន្តិ។ **កឋិនចីវរតោ**តិ ភិក្ខុ ឯកចច្ចតោ កឋិនចីវរតោ បដ្ដំ គហេត្វា អញ្ញស្មឹ អារោបេតិ។ ឯត្ថាហ – កឹ បំសុកូលានិ កឋិនទុស្សានិ វិកប្បនុបគបច្ឆិមានិ ទាតព្ពានិ, ឧទាហុ ខុទ្ទកានិបីតិ? ឯត្ថ អចីវរសង្ខ្យត្តា ខុទ្ទកានិ ទាតុំ ន វដ្ដតិ។ កម្មវាចា តត្ថ ន រុហតីតិ ឯកេ។ "បំសុកូលេន អត្ថតំ ហោតី"តិ **បាឡិយំ** នយទានតោ កុច្ឆិចិមិលិកភាវេន ឋិតស្ស កឋិនទុស្សស្ស អត្តនោ សភាវេន អនធិដ្ឋានុបគស្ស បុរាណចីវរភាវេនេវ អធិដ្ឋានារហស្សបិ កឋិនចីវរភាវានុមតិមុខេន **អដ្ឋកថាយំ** បទានតោ ច ខុទ្ទកានិបិ ទាតុំ វដ្ដតិ។ តញ្ហិ កឋិនត្ថារកោ ឃដេត្វា កឋិនចីវរំ ករិស្សតីតិ កត្វា កប្បតីតិ ឯកេ, យុត្តតរំ គហេតព្ពំ។

និចយសន្និធិ សង្ឃាយត្តា សង្ឃេន កតត្តា។ វត្ថាតិក្កន្តំ និស្សជ្ជិតព្ពត្តា "**និស្សគ្គិយ**"ន្តិ វុច្ចតិ។ បញ្ច ខណ្ឌានិ បដ្ដានិ បមាណំ អស្សាតិ **បញ្ចកំ**។ តេន វា អតិរិត្តេន វាតិ អត្ថោ។ **តទហេវ សញ្ជិន្នេនា**តិ សង្ឃេន កឋិនត្ថារកស្ស កម្មវាចំ វត្វា ទិន្នេនេវ តទហេវ សញ្ជិន្នេន សមណ្ឌលិកតេន ភវិតព្ពំ។ ឯវំ ទិន្នំយេវ ហិ **បរិវារេ** "បុព្ពករណំ សត្តហិ ធម្មេហិ សង្គហិត"ន្តិ វុត្តំ, ន ទាយកេន ទិយ្យមានំ, តស្មា បរិនិដ្ឋិតបុព្ពករណមេវ ចេ ទាយកោ សង្ឃស្ស ទេតិ, សម្បដិច្ឆិត្វា កម្មវាចាយ ទាតព្ពំ។ តេន ច តស្មឹយេវ សីមាមណ្ឌលេ អធិដ្ឋហិត្វា អត្ថរិត្វា សង្ឃោ អនុមោទាបេតព្ពោ កតបុព្ពករណស្ស បុន កត្តព្ពាភាវតោ។ អត្ថារកស្ស ហត្ថគតមេវ ហិ សន្ធាយ "ន ឧល្លិខិតមត្តេនា"តិអាទិ វុត្តំ។ បរិនិដ្ឋិតបុព្ពករណម្បិ បុន ធោវិត្វា វិសិព្ពិត្វា កាតព្ពមេវ វចនបមាណតោតិ ចេ? ន, ឆិន្នស្ស បុន ឆេទាសម្ភវតោ។ អញ្ញស្មឹ ឋានេ ឆិន្ទិតព្ពមេវាតិ ចេ? ន, បព្ពជ្ជាធិការេ "កេសមស្សុំ ឱហារាបេត្វា"តិ វចនប្បមាណតោ មុណ្ឌិកស្ស ឆិន្នេបិ កេសេ បរិយេសិត្វា សិរស្មឹ ឋបេត្វា បុន ឱហារាបេត្វា

បញ្ញាជេតព្ពប្បសង្គោ, ន តេជ ន-ការេន បដិសិទ្ធត្តាតិ ចេ? ន, “ន អញ្ញត្រ សង្ឃាឌិយា”តិ ន-ការេន បដិសិទ្ធត្តា ឧត្តរាសង្គេន អត្ថតេ អនត្ថតំ ហោតីតិ អនិដ្ឋប្បសង្គោ, តស្មា អភិនិវេសោ ន កាតព្ពោ។ “ពហិឧបចារសីមាយ ឋិតោ”តិ វុត្តត្តាបិ បុព្វេ វុត្តនិនិច្ឆយោវ គហេតព្ពោ។

៣០៩. **អសន្និធិកតេន អត្ថតំ ហោតិ កឋិន**ន្តិ ឯត្ថ កឹ កឋិនត្ថារមាសេយេវ ទុវិធោបិ សន្និធិ អធិប្បេតោ, ឧទាហុ តតោ បុព្វេបិ, ទាយកេន វា កទា ទាតព្វំ, កឹ កឋិនត្ថារមាសេយេវ, ឧទាហុ តតោ បុព្វេបិ, កឋិនត្ថារមាសេបិ អសុកស្មឹ ទិវសេយេវ អត្ថារត្ថាយ ទម្មីតិ ទាតុំ វដ្ដតិ ន វដ្ដតីតិ តទំ វិចារេតព្វំ។ កឋិនត្ថារមាសេ ឯវ ទុវិធោបិ សន្និធិ។ ទាយកេនាបិ វស្សាវាសិកំ វិយ កឋិនចីវរំ ឧទ្ទិស្ស ទិន្នំ ន វដ្ដតិ។ កស្មា? “កឋិនទាយកស្ស វត្តំ អត្ថី”តិអាទិនា (មហាវ. អដ្ឋ. ៣០៦) នយេន **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តត្តា។ ឧក្កដ្ឋមត្ថមេតន្តិ ចេ? ន, “កឋិនំ នាម អតិឧក្កដ្ឋំ វដ្ដតី”តិ (មហាវ. អដ្ឋ. ៣០៨) វុត្តត្តា។ ន អាគមនំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ ចេ? ន, តទម្បិ អាគមនមេវ សន្ធាយ វុត្តំ, បុព្វេ ទិន្នំ ន វដ្ដតីតិ។

៣១០. **កឋិនស្សា**តិ កឋិនត្ថារស្ស។ **ឧព្ភារាយា**តិ វូបសមាយ, អប្បវត្តិយាតិ អត្ថោ។ កិមត្ថិយំ ឧព្ភារនិទស្សនន្តិ ចេ? បញ្ចហិ អនាបត្តិកាលបរិយន្តទស្សនេន តេសុ សំវុប្បាទនត្ថំ។ អញ្ញថា “ចីវរកាលសមយោ នាម អនត្ថតេ កឋិនេ វស្សានស្ស បច្ឆិមោ មាសោ, អត្ថតេ កឋិនេ បញ្ច មាសា”តិ (បារា. ៦៤៩) **វិភង្គេ** វុត្តត្តា អន្តរាបក្កមនន្តិកាទិឧព្ភារាភាវេបិ បញ្ចហិ បញ្ចសុ មាសេសុ អនាបត្តិយេវាតិ មិច្ឆាគាហោ សិយា ។ តតោ អាបត្តិខេត្តេ អនាបត្តិខេត្តសញ្ញាយ តំ តំ អាបត្តឹ អាបជ្ជតិ, តតោរេសញ្ច ភិក្ខូនំ លាភន្តរាយំ ករោតីតិ វេទិតព្វំ។

អាទាយសត្តកកថាវណ្ណនា

៣១១. **សន្និដ្ឋានន្តិកេ ទ្វេបិ បលិពោធា ឯកតោ ឆិជ្ជន្តី**តិ តេជ, **បរិវារដ្ឋកថាយ**ញ្ច វុត្តំ តមិស្សា ខន្ធកបាឡិយា សមេតិ ឯកតោ ឧភិន្នម្បិ ធុរនិក្ខេបស្ស កតត្តា។ “តទំ ពហិសីមាយមេវ វុត្តំ សន្និដ្ឋានន្តិកំ សន្ធាយ វុត្តំ។ យំ បន វុត្តំ **បរិវារេ** ‘ចត្តារោ កឋិនុទ្ធារា សិយា អន្តោសីមាយ ឧទ្ធរិយ្យន្តិ, សិយា ពហិសីមាយ ឧទ្ធរិយ្យន្តិ, និដ្ឋានន្តិកោ សន្និដ្ឋានន្តិកោ នាសនន្តិកោ អាសាវច្ឆេទិកោ’តិ (បរិ. ៤១៦)។ តត្ថ ពហិសីមាយ សន្និដ្ឋានន្តិកោ ឧទ្ធរិយ្យតីតិ តេជ ទស្សិតនយោវ។ កថំ អន្តោសីមាយ សន្និដ្ឋានន្តិកោ? អកតចីវរមាទាយ ‘ន បច្ចេស្ស’ន្តិ គតោ, គតគតដ្ឋានេ ផាសុវិហារំ អលភន្តោ តមេវ វិហារំ អាគច្ឆតិ, តស្ស ចីវរបលិពោធោ ឋិតោ។ សោ ច ‘នេវិមំ ចីវរំ ការេស្ស’ន្តិ ចិត្តេ ឧប្បន្នមត្តេ ឆិជ្ជតិ, តស្មា អន្តោសីមាយ ឧទ្ធរិយ្យតិ, តស្មា ទុវិធោ សន្និដ្ឋានន្តិកោ”តិ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** លិខិតំ, តំ យុត្តំ, អញ្ញថា អន្តោសីមាយ “នេវិមំ ចីវរំ ការេស្ស”ន្តិ បវត្តឧព្ភារោ តតោរេសុ សមោធានំ ន គច្ឆតីតិ អតិរិត្តោ សិយា។ **សីមាតិក្កន្តិកោ**តិ ចីវរកាលសីមាតិក្កន្តិកោ។ សឧព្ភារេ ចីវរបលិពោធោ បឋមំ ឆិជ្ជន្តោ វិយ ខាយតិ, អថ ខោ សាបេក្ខតាយ ចីវរករណេ សឧស្សាហោវ ហោតីតិ លេសំ សន្ធាយ **បរិវារ**វសេន “ទ្វេ បលិពោធា អបុព្វំ អចរិមំ ឆិជ្ជន្តី”តិ (មហាវ. អដ្ឋ. ៣១១) វុត្តំ។ “កតចីវរោ”តិ វុត្តត្តា តេជ ន សម្ភវតិ។

៣១៦. សព្វំ អត្តនោ បរិក្ខារំ អនវសេសេត្វា បក្កមន្តោ “សមាទាយ បក្កមតី”តិ វុច្ចតិ។ “កឋិនុទ្ធារេ វិសេសោ នត្ថិ។ បុគ្គលាធិប្បាយវិសេសេន កេវលំ វារទស្សនត្ថំ សមាទាយវារា វុត្តា”តិ សព្វេសុ **គណ្ឋិបទេសុ** លិខិតំ។ តេជ បន បុគ្គលាធិប្បាយេន បយោជនំ វីមំសិតព្វំ។ បក្កមនន្តិកស្ស អភាវា **“យថាសម្ភវ”**ន្តិ វុត្តំ។ វិប្បកតេបិ ធុរនិក្ខេបវសេន បក្កមនន្តិកតា សម្ភវតិ, តស្មា បក្កមនន្តិកវារោបិ វត្តព្វោតិ ចេ? ន, សន្និដ្ឋានន្តិកលក្ខណប្បសង្គោ។ អកតចីវរស្ស ន សវនន្តិកតា ច។

តត្រាយំ អាទិតោ បដ្ឋាយ វារវិភាវនា – អាទាយវារា សត្ត, តថា សមាទាយវារាតិ ទ្វេ សត្តកវារា។ តតោ បក្កមនន្តិកំ វជ្ជេត្វា វិប្បកតចីវរស្ស អាទាយវារា, សមាទាយវារា ចាតិ ទ្វេ ឆក្កវារា។ តតោ បរំ និដ្ឋានសន្និដ្ឋាន នាសនន្តិកានំ វសេន តីណិ តិកានិ ទស្សិតានិ, តត្ថ បឋមត្តិកំ អន្តោសីមាយ “ន បច្ចេស្ស”ន្តិ តមំ វិធឹ អនាមសិត្វា ពហិសីមាយំ ឯវ “ន បច្ចេស្ស”ន្តិ បវត្តំ, តស្មា បក្កមនន្តិកសីមាតិក្កន្តិកសឧព្ភារា តត្ថ ន យុជ្ជន្តិ។ “អាសាវច្ឆេទិកោ សម្ភវន្តោបិ យថាវុត្តការណេន ន វុត្តោ។ ទុតិយត្តិកំ អន្តោសីមាយ ‘ន បច្ចេស្ស’ន្តិ បវត្តំ, ឯត្ថ កិញ្ចាបិ បក្កមនន្តិកោ សម្ភវតិ, តថាបិ យេហិ ចីវរបលិពោធោ ឆិជ្ជតិ, តេសំយេវាធិប្បេតត្តា ន វុត្តោ”តិ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ សព្វស្មិម្បិ បន្នរសកេ វិប្បកតចីវរស្សេវាធិប្បេតត្តាតិ តក្កោ។ អធិដ្ឋានុបគេ ច វិប្បកតេ សតិ ន និដ្ឋានន្តិកោ។ និដ្ឋានាវសេសេ សតិ ន នាសនន្តិកោតិ **បោរាណា**។ តតិយត្តិកំ អនធិដ្ឋិត-បទេន វិសេសេត្វា បវត្តំ, អត្ថតោ បឋមត្តិកេន សមេតិ។ តស្ស អត្ថទស្សនបយោជនំ កិរ តំ។ យស្មា តមេ តយោ អត្ថវិកប្បា តមេហិ ឯវ តីហិ កឋិនុទ្ធារេហិ សក្កា ទស្សេតុំ, តស្មា តមេវ យោជិតា ឯកសម្ពន្ធវសេន, អញ្ញថា បឋមត្តិកំ ឆក្កំ ភវេយ្យ តមស្ស បន្នរសកស្ស អន្តេ ឆក្កំ វិយ។ តតិយត្តិកានន្តរំ ចតុត្ថត្តិកំ សម្ភវន្តំ “អន្តោ

សីមាយំ ‘បច្ចេស្ស’ន្តិ វចនវិសេសេន សម្ភវតិ។ តថា ច យោជិយមានំ ឥតរេហិ សវនន្តិកាទីហិ អវិរុទ្ធក្កមំ ហោតិ, តស្មា ចតុត្ថក្កំ អហុត្វា ឆក្កំ ជាតន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ តីណិ តិកានិ ឯកំ ឆក្កញ្ចាតិ បឋមំ បន្នរសកំ វេទិតព្ពំ។ ឥទានិ ឥទមេវ បន្នរសកំ ឧបសគ្គវិសេសេន ទុតិយំ សមាទាយបន្នរសកំ នាម កតំ។ បុន វិប្បកតចីវរំ អាទាយាតិ តតិយំ បន្នរសកំ, សមាទាយាតិ ចតុត្ថំ បន្នរសកំ ទស្សិតំ។ ឯវំ ចត្តារិ បន្នរសកានិ វេទិតព្ពានិ។ តត្ថ បឋមទុតិយេសុ បន្នរសកេសុ សព្ពេន សព្ពំ អកតចីវរំ អធិប្បេតំ, ឥតរេសុ ទ្វីសុ វិប្បកតន្តិ យោជេតព្ពំ។ “បុព្ពេ និពទ្ធដ្ឋានេ ចីវរាសាយ គហេតព្ពំ, អញ្ញត្ថ ន វដ្ដតិ។ ឧបច្ឆិន្នាយ ចេ ចីវរាសាយ ចីវរំ ឧប្បន្នំ, ន តំ ចីវរបលិពោធំ ករោតី”តិ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ និស្សគ្គិយេសុ តតិយកថិនេ អាគតចីវរបច្ចាសា ឥធ ចីវរាសាតិ តក្កោ។ យត្ថ ចីវរាសា, តំ ឋានំ អធិករណប្បធានេន “ចីវរាសា”ត្វេវ វុច្ចតីតិ កត្វា “តំ ចីវរាសំ បយិរុបាសតី”តិអាទិ វុត្តំ, តស្មា **អនាសាយ លភតី**តិ អនាសាយិតដ្ឋានេ លភតីតិអាទិនា អត្ថោ គហេតព្ពោ។ ឯត្ថ និដ្ឋានសន្និដ្ឋាននាសនអាសាវច្ឆេទិកវសេន ឯកោ វារោតិ ឥទមេកំ ចតុក្កំ ជាតំ, តស្មា បុព្ពេ វុត្តានិ តីណិ តិកានិ អាសាវច្ឆេទិកាធិកានិ តីណិ ចតុក្កានីតិ ឯកំ អនាសាយទ្វាទសកន្តិ វេទិតព្ពំ។ តទនន្តរំ អាសាយទ្វាទសកេ កិញ្ចាបិ បឋមទ្វាទសក្កមោ លព្ភតិ, តថាបិ តំ និព្ពិសេសន្តិ តមេកំ ទ្វាទសកំ អវុត្តសិទ្ធំ កត្វា វិសេសតោ ទស្សេតុំ អាទិតោ បដ្ឋាយ “អន្តោសីមាយ បច្ចេស្ស”ន្តិ វុត្តំ, តំ ទុតិយចតុក្កេ “សោ ពហិសីមគតោ សុណាតី”តិអាទិវចនស្ស តតិយចតុក្កេ សវនន្តិកាទីនញ្ច ឱកាសករណត្ថន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឥទំ បន ទ្វាទសកំ អនាសាយ វសេន លព្ភមានម្បិ ឥមិនា អវុត្តសិទ្ធំ កត្វា ន ទស្សិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឯវមេត្ថ ទ្វេ ទ្វាទសកានិ ឧទ្ធរិតានិ។ ករណីយទ្វាទសកេបិ យថាទស្សិតអនាសាយទ្វាទសកំ, អវុត្តសិទ្ធំ អាសាយទ្វាទសកញ្ចាតិ ទ្វេ ទ្វាទសកានិ ឧទ្ធរិតព្ពានិ។ ឥទានិ ទិសំគមិកនវកំ ហោតិ។ តត្ថ យស្មា “ទិសំគមិកោ បក្កមតី”តិ វចនេនេវ “ន បច្ចេស្ស”ន្តិ ឥទំ អវុត្តសិទ្ធមេវ, តស្មា តំ ន វុត្តំ។ ឯត្តាវតា អាវាសបលិពោធាភាវោ ទស្សិតោ។

៣២១. “ចីវរបដិវីសំ អបវិលាយមានោ”តិ ឥមិនា ចីវរបលិពោធសមង្គិតមស្ស ទស្សេតិ។ **បដិវីសោ**តិ អត្តនោ បត្តព្ពោ ចីវរភាគោ។ **អបវិលាយមានោ**តិ អាកង្ខមានោ។ តស្ស ចីវរលាភេ សតិ វស្សំវុត្ថាវាសេ និដ្ឋានសន្និដ្ឋាននាសនន្តិកានំ វសេន ឯកំ តិកំ, តេសំយេវ វសេន អន្តរាមគ្គេ ឯកំ, គតដ្ឋានេ ឯកន្តិ តិណ្ណំ តិកានំ វសេន ឯកំ នវកំ វេទិតព្ពំ។ តតោ បរំ និដ្ឋានសន្និដ្ឋាននាសនន្តិ កសីមាតិក្កន្តិកសឧព្ភារានំ វសេន ផាសុវិហារបញ្ចកំ វុត្តំ។ ឧភយត្ថ សេសកថិនុទ្ធារសម្ភវោ បាកដោវ។ អយំ បនេត្ថ បញ្ចកេ វិសេសោ – សមាទាយវារោ ន សម្ភវតិ **“បច្ចេស្ស”**ន្តិ បច្ចាគមនាធិប្បាយតោ។

៣២៥. **ទ្វេមេ ភិក្ខវេ កថិនស្ស បលិពោធា**តិ កថិនត្ថារស្ស អនុបពន្ធនបច្ចយាតិ។

កថិនក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ចីវរក្ខន្ធកវណ្ណនា

ជីវកវត្ថុកថាវណ្ណនា

៣២៦. **រាជគហកោ**តិ រាជគហវាសី។

៣២៨. អមោហជាតិកត្តា **ន ចិរស្សេវ វិញ្ញុតំ បាបុណិ**។ អហំ តេ បិតា, កេនដ្ឋេន? យស្មា ត្វំ មយា បោសាបិតោ។

៣២៩. “សក្កោ វិស្សដ្ឋមត្តេ”តិ បាឋោ, អដ្ឋមសិក្ខាបទេ វិស្សដ្ឋមត្តោវ។

បជ្ជោតរាជវត្ថុកថាវណ្ណនា

៣៣៤. **ភុញ្ជិតុំ និសិន្នស្សា**តិ ឯត្ថ **“ធម្មបទេ** ‘ពហិនគរេ ទិស្វា’តិ វុត្តំ, តស្មា ទ្វីសុ ទិវសេសុ ទិន្នំ តេន តេសុ ឯកេកំ គហេត្វា ទ្វីសុ **អដ្ឋកថាសុ** វុត្តន្តិ យុជ្ជតី”តិ វទន្តិ។

សមត្តឹសវិរេចនកថាវណ្ណនា

៣៣៦. **កពឡេ កពឡេ**តិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ គុឡាទីសុ បក្ខិត្តំ, តំ បន ភគវា បរិភុញ្ជិ, តស្មា នត្ថិ ទោសោ។

វរយាចនកថាវណ្ណនា

៣៣៧. **មហាបិដ្ឋិយកោជវំ** នាម អតិរេកចតុរង្គុលបុប្ផំ កិរ។

កម្ពលានុជាននាទិកថាវណ្ណនា

៣៤០. **ឧបចារេ**តិ សុសានស្ស ឧបចារេ។ ពហិបិ វដ្ដតីតិ ឯកេ។ កតិកករណំ ទស្សេត្វា “មយ្ហំ សន្តកំ តវ ច មម ច ហោតូតិ វត្វា ឥតរេន ច តថាវុត្តេ វដ្ដតី”តិ សមានបរិក្ខារវិធិ វទន្តិ។

៣៤២. “ខណ្ឌសីមាយបិ សម្មន្និតុំ វដ្ដតីតិ វុត្តត្តា សេសកម្មានិបិ តត្ថ និសីទិត្វា កាតុំ វដ្ដតី”តិ វុត្តំ។ “ឯវំ សន្តេ ចោរិកាយ កតសទិសំ ហោតិ , តស្មា ន វដ្ដតី”តិ ទីបវាសិនោ វទន្តិ កិរ។ “ចោរិកាយ គហិតត្តា ន បាបុណាតីតិ **សេនាសនក្ខន្ធកេ** អាគតសុត្តញ្ច សាធក”ន្តិ វទន្តិ, តស្មា តេសំ មតេន ឥទំ អាវេណិកលក្ខណន្តិ វេទិតព្ពំ។

ភណ្ឌាគារសម្មុតិអាទិកថាវណ្ណនា

៣៤៣. **“ឥទំ បន ភណ្ឌាគារ**ន្តិ អាវេណិកលក្ខណ”ន្តិ វុត្តំ។

ចីវររជនកថាវណ្ណនា

៣៤៤. គោមយេ អាបត្តិ នត្ថិ, វិរូបត្តាវារិតំ។ “កុង្កុមបុប្ផំ ន វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ “អល្លិកាយា”តិបិ បាឋោ អត្ថិ។

និសីទនាទិអនុជាននកថាវណ្ណនា

៣៥៣. **អង្គានមេត**ន្តិ ឯត្ថ **រូបកណ្ឌេ** “ចតុសមុដ្ឋានិក”ន្តិ វុត្តត្តា កម្មសមុដ្ឋានំ រាគចិត្តាភាវា ន មុច្ចតីតិ វា រាគបច្ចយេ សតិ កម្មសមុដ្ឋានំ ហោតីតិ វា វិចារេត្វា គហេតព្ពំ កថាវត្ថុនា ច។

៣៦២. **អគ្គឡគុត្តិយេវ បមាណ**ន្តិ ឥមេហិ ចតូហិ និក្ខេបការណេហិ ឋបេន្តេន អគ្គឡគុត្តិវិហារេយេវ ឋបេតុំ វដ្ដតីតិ អធិប្បាយោ។

សង្ឃិកចីវរុប្បាទកថាវណ្ណនា

៣៦៣. នោ ចេ អត្ថតំ ហោតិ “ឯកំ ចីវរមាស”ន្តិ ន វត្តព្ពំ។ កស្មា? “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, តស្សេវ តានិ ចីវរានិ យាវ ចីវរមាសា”តិ វចនស្ស អភាវតោ, តស្មា អនត្ថតកថិនស្ស អននុញ្ញាតន្តិ ចេ? ន, ហេដ្ឋា អនុញ្ញាតត្តា, តតោ លីនត្ថទីបនត្ថមិធ តថា វុត្តត្តា ច។ ហេដ្ឋា ហិ “អកាលចីវរំ នាម អនត្ថតេ កថិនេ ឯកាទសមាសេ ឧប្បន្នំ, អត្ថតេ កថិនេ សត្តមាសេ ឧប្បន្នំ, កាលេបិ អាទិស្ស ទិន្នំ, ឯតំ អកាលចីវរំ នាមា”តិ (បារា. ៥០០) វចនតោ អនត្ថតកថិនានំ ឯកចីវរមាសេ ឧប្បន្នំ, តេសំយេវ ហោតីតិ សិទ្ធំ, តស្មា ឥធ តំ អវត្វា ឯកោបិ តយោ គណបូរកេ លភិត្វា កថិនំ អត្ថរិតុំ លភតីតិ ឥមំ លីនត្ថំ បកាសេតុំ **“យាវ កថិនស្ស ឧព្ភារាយា”**តិ វុត្តំ។ ឥតរថា អយមត្ថោ ន ញាយតិ។ **“ជានិតព្ពោ ច វិនយធរេហី**តិ តថា វុត្តោតិ អបរេ”តិ វុត្តំ។ អត្ថតំ ហោតិ, បញ្ច មាសេ សព្ពំ តស្សេវ ភិក្ខុនោ ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ អច្ចន្តសំយោគវសេន ឧបយោគវចនំ។ “ឥធ វស្សំវុត្ថសង្ឃស្សា”តិ និយមិតត្តា “វស្សាវាសិកំ ទេមា”តិ ឯត្ថ ច “ឥធា”តិ អធិការត្តា តស្មិំ វុត្ថេ លភតិ។ **“បិដ្ឋិសមយេ ឧប្បន្នត្តា**តិ ចីវរកាលស្សាសន្នត្តា ច អនត្ថតកថិនានម្បិ វុត្ថវស្សានញ្ច អនុញ្ញាតដ្ឋានត្តា ឯវំ វុត្ត”ន្តិ អញ្ញតរស្មិំ **គណ្ឋិបទេ** លិខិតំ។ កេចិ បន “យំ បន ឥទំ ‘ឥធ វស្សំវុត្ថសង្ឃស្សា’តិអាទី កត្វា យាវ ‘អនាគតវស្សេ’តិ បទំ, តាវ បុច្ឆិត្វា ‘កស្មា? បិដ្ឋិសមយេ ឧប្បន្នត្តា’តិ ឥទំ បរតោ ‘តត្រ សម្មុខីភូតានំ សព្ពេសំ បាបុណាតី’តិ ឥមស្ស បរិយោសានេ ‘កស្មា? បិដ្ឋិសមយេ ឧប្បន្នត្តា’តិ លិខិតព្ពំ។ កស្មាតិ ចេ? បរតោ ‘ចីវរមាសតោ បដ្ឋាយ យាវ ហេមន្តស្សា’តិ វុត្តេន និព្ពិសេសត្តា, តស្មា ឯវំ ឯកច្ចេសុ បណ្ឌិតន្តិ វទន្តី”តិ វទន្តិ។ ឥធ បន ឥធ-សទ្ទេន វិសេសិតំ, តត្ថ នត្ថិ, តស្មា អញ្ញមញ្ញវិរោធោ នត្ថីតិ គហេតព្ពំ។ “មយ្ហិមានិ ចីវរានិ បាបុណន្តី”តិ វចនមេវាធិដ្ឋានំ, ឥទមេត្ថ ឧក្កដ្ឋវសេន វុត្តំ។ “មយ្ហិមានិ ចីវរានី’តិ វុត្តេបិ អធិដ្ឋិតមេវ ហោតី”តិ វុត្តំ។ “មយ្ហិមានី’តិ វុត្តេ តស្ស ចីវរានិ នាម នត្ថិ, តស្មា ‘ចីវរានិ បាបុណន្តី’តិ វត្តព្ពមេវា”តិ វទន្តិ។ **ទុគ្គហិតានី**តិ សង្ឃិកានេវ ហោន្តិ។ “គហិតមេវ នាមា’តិ ឥមស្ស ឥទំ បត្តន្តិ កិញ្ចាបិ ន វិទិតំ, តេ បន ភាគា តេសំ អត្ថតោ បត្តាយេវាតិ អធិប្បាយោ”តិ លិខិតំ។ “ឯកស្មិំ អបតិតេ បុន អាគតា លភន្តី”តិ វុត្តំ។

ឧបនន្ទសក្យបុត្តវត្ថុកថាវណ្ណនា

៣៦៤. “ន, ភិក្ខវេ, អញ្ញត្រ វស្សំវុត្ថេនា”តិ ចីវរសមយំ ឧបាទាយ បដិក្ខេបោ កតោ ។ឯកស្មិំ វិហារេ “រាជវិហារេ វិយ នានាបរិវេណេសុ វា ឥធ វា វុត្ថា លភតូ”តិ វត្វា ទិន្នំ។ “**សត្តាហវារេន អរុណមេវ ឧដ្ឋាបេតី**តិ ឯតំ វចនមត្តមេវ ឯកវិហារេ សត្តាហកិច្ចាភាវា”តិ ច លិខិតំ។

មតសន្តកកថាវណ្ណនា

៣៦៩. ***ភិក្ខុស្សា***តិ ភិក្ខុស្មិំ កាលំកតេ។ តត្ថ “បត្តចីវរេ”តិ បធានបរិក្ខារទស្សនមុខេន សព្ពបរិក្ខារនិទស្សនន្តិ វេទិតព្ពំ។ អធម្មេន ឧប្បន្នញ្ចេតំ ហោតិ, សង្ឃស្ស កប្បិយមេវ មតត្តាតិ ឯកេ។ នោតិ តក្កោ បត្តចតុក្កេ សព្ពថា អកប្បិយបត្តនយវិរោធតោ។ អធម្មេន ឧប្បន្នសេនាសនេ ច វសតោ អនាបត្តិ។ អញ្ញតរស្មិំ អាវាសេ ទ្វេ ភិក្ខូ វសន្តិ, តត្ថ ចេកោ កាលំកតោ, ឥតរោ តស្ស បរិក្ខារំ អបាបេត្វា តំ ថេយ្យចិត្តេន គណ្ហាតិ, សង្ឃសន្តកំ គហិតំ ហោតិ, ភណ្ឌគ្ឃេន ការេតព្ពោ។ អនាវាសេ គណ្ហាតិ, ន ការេតព្ពោ អស្សាមិកស្ស គហិតត្តា។ មរណសមយេ វត្តុំ អសហន្តោ ចេ ចិត្តេនេវ ទេតិ, បុញ្ញំ បសវតិ, សង្ឃោវ តស្ស សាមី។ បរោ វា អវិស្សាសិកោ សយមេវ គណ្ហាតិ, គហណំ ន រុហតិ, ថេយ្យចិត្តេន ចេ, ភណ្ឌគ្ឃេន ការេតព្ពោ។ តស្ស ច អាវាសគតស្ស កោ សាមី។ “សង្ឃោ សាមី”តិ វចនតោ សង្ឃេន ពលក្ការេន សោ វារេតព្ពោតិ ឯកេ។ ជីវមានកាលេ គហិតត្តា ន សង្ឃោ សាមីតិ ឯកេ។ សាមិកោ ចេ សយំ បស្សិត្វា អច្ឆិន្ទិតុំ លភតិ, សង្ឃោបិ លភតិ សាមិឋានេ ឋិតត្តាតិ ឥតរេ, វិចារេត្វា គហេតព្ពំ។

មតកស្ស ហិរញ្ញាទិអកប្បិយភណ្ឌំ ហោតិ។ ឧគ្គហិតញ្ចេតំ ហោតិ, ឧគ្គហិតេ វុត្តនយេន បដិបជ្ជិតព្ពំ។ ធម្មេន ឧប្បន្នំ ចេ, កប្បិយការកោ អាចិក្ខិតព្ពោ។ ទាសោ ចេ គហិតោ ហោតិ, ន សង្ឃោ សាមី, អារាមិកោ ចេ, សង្ឃោ សាមី។ គាវិមហិំសិអាទយោ ហោន្តិ, អាវាសគតានំ សង្ឃោ សាមី, អនាវាសគតានំ ន សង្ឃោ សាមី។ សង្ឃោ ចេ អាវាសំ អានេត្វា អត្តនោ សន្តកំ កត្វា បច្ឆា សមីបេ ពហិសីមាយ បបេតិ, ការកសង្ឃោ សាមី, តថា អារាមិកេ។ មតកស្ស បរិក្ខារោ និក្ខេបវសេន ឋបិតោ ហោតិ, ឯសោវ សាមី។ មហគ្ឃោ ចេ ហោតិ, សេសស្ស សង្ឃោ សាមី។ “កេនចិ គិលានុបដ្ឋាកេនា”តិ វត្តព្ពក្កមោ ឯតេន ទស្សិតោ។ បុន ឧបដ្ឋាកានំ ពហុភាវេ សតិ សព្ពេសំ ទាតព្ពកម្មំ ទស្សេន្តេន ភគវតា កម្មវាចាយំ “**គិលានុបដ្ឋាកាន**”ន្តិ វុត្តំ។ សាមណេរវារេ “ចីវរ”ន្តិ បាឋោ។ “ឥមំ តុយ្ហំ ទេមិ ទទាមិ ទជ្ជាមិ ឱណោជេមិ បរិច្ចជាមិ វិស្សជ្ជាមិ និស្សជ្ជាមី’តិ វា ‘ឥត្ថន្នាមស្ស ទេមិ… បេ…. និស្សជ្ជាមី’តិ វា វទតិ, ‘សម្មុខា វា បរម្មុខា វា វុត្តេ ទិន្នំយេវ ហោតី’តិ ទានលក្ខណស្ស ច ‘តុយ្ហំ គណ្ហាហី’តិ វុត្តេ ‘មយ្ហំ គណ្ហាមី’តិ វទតិ, ‘សុទិន្នំ សុគ្គហិតញ្ចា’តិ (បារា. អដ្ឋ. ២.៤៦៩) គហណលក្ខណស្ស ច វុត្តត្តា ‘មម សន្តកំ តវ ច មម ច ហោតូ’តិ ឯវមាទិវចនេន សមានបរិក្ខារំ កាតុំ វដ្ដតីតិ អាចរិយា”តិ លិខិតំ។

អនុគណ្ឋិបទេ បន អតីវ បបញ្ចំ កត្វា បុន “ឥទមេត្ថ អាចរិយានំ សន្និដ្ឋានំ – សចេសម្ពហុលា, ទ្វេ វា សមានបរិក្ខារំ កត្តុកាមា ហោន្តិ, តេ សព្ពេ អត្តនោ សន្តកំ វត្ថុមានំ ឧប្បជ្ជនកេន សទ្ធិំ បេសលស្ស ឯកស្ស បរិច្ចជន្តិ, សោ បុន តេសមេវ បរិច្ចជតិ, ឯត្តាវតា តេ សមានបរិក្ខារិកា ហោន្តីតិ។ ឥទំ សមានបរិក្ខារលក្ខណំ បាឡិអាទីសុ វុត្តលក្ខណេយេវ បតនតោ អចលប្បត្តំ ហោតិ, តថាបិ បោរាណវិធី អជ្ឈោត្ថរិត្វា វត្តនតោ បដិសេធេតព្ពោ, អាចរិយានំ មតានុសារេន កាតព្ពំ កាតុកាមេនាតិ អបរេ”តិ វុត្តំ, “វស្សំវុត្ថសាមណេរោ បញ្ចសុ សិក្ខាបទេសុ ឯកំ អតិក្កមិត្វា បុន គហិតោ លាភំ ន លភតិ, អន្តិមវត្ថុំ អជ្ឈាបន្នោ នាម ហោតី”តិ វទន្តិ។

វស្សំវុត្ថានំអនុប្បន្នចីវរកថាវណ្ណនា

៣៧៥. **ឧប្បន្នេ ចីវរេ អភាជិតេ បក្កមតី**តិ ឯត្ថ “សង្ឃេន តត្រុប្បាទតោ ឯកេកស្ស ភិក្ខុនោ ឯត្តកំ វស្សាវាសិកំ ទាតុំ សង្ឃស្ស រុច្ចតី”តិ សាវិតេបិ វិព្ភមតិ, តតោ ន លភតិ, បុន បព្ពជិត្វា ឧបសម្បជ្ជិត្វា ចីវរភាជនំ សម្ភាវេន្តោបិ ន លភតិយេវ បុព្ពបកតិតោ ភដ្ឋត្តា។ អថ បាបិតេ វិព្ភមតិ, លភតី”តិ ច វុត្តំ។

សង្ឃេភិន្នេចីវរុប្បាទកថាវណ្ណនា

៣៧៦. **បរសមុទ្ទេ**តិ ជម្ពុទីបេ។

អដ្ឋចីវរមាតិកាកថាវណ្ណនា

៣៧៩. យស្មា អបរិក្ខិត្តស្ស បរិក្ខេបារហដ្ឋានំ ទុព្ពិជានំ, តស្មា “**អបិចា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ធុវសន្និបាតដ្ឋានម្បិ បរិយន្តគតមេវ គហេតព្ពំ។ “**មហាបច្ចរិយំ បន ភិក្ខុសុបិ…បេ…. បាបុណាតី**តិ ‘ឧបចារសីមាយ ទេមា’តិ ឯវំ ទិន្នមេវ សន្ធាយា”តិ លិខិតំ ។ “សមានសំវាសកសីមាយា”តិ វុត្តេ ខណ្ឌសីមាទីសុ ឋិតានំ ន បាបុណាតិ តាសំ វិសុំ សមានសំវាសកសីមត្តា។ សមានសំវាសកអវិប្បវាសសីមានំ ឥទំ នានត្តំ – “អវិប្បវាសសីមាយ ទម្មី”តិ ទិន្នំ គាមដ្ឋានំ ន បាបុណាតិ។ កស្មា? “ឋបេត្វា គាមញ្ច គាមូបចារញ្ចា”តិ វុត្តត្តា។ “សមានសំវាសកសីមាយា”តិ ទិន្នំ បន យស្មិំ ឋានេ អវិប្បវាសសីមា អត្ថិ, តត្ថ ឋិតានំ, ឥតរត្រ ឋិតានញ្ច បាបុណាតិ។ “ខណ្ឌសីមាយំ ឋត្វា ‘សីមដ្ឋកសង្ឃស្ស ទម្មី’តិ វុត្តេ ឧបចារសីមាយ ឯវ បរិច្ឆិន្ទិត្វា ទាតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ “អវិប្បវាសសីមាយ ទេមា”តិ ខណ្ឌសីមាយំ ឋត្វា ទិន្នេ តត្ថេវ បាបុណាតីតិ កេចិ។ **យោជនសតម្បិ បូរេត្វា និសីទន្តី**តិ ឯត្ថ វិហារូបចារេ ហត្ថបាសេន, ពហិគាមាទីសុ ទ្វាទសហត្ថេន ឧបចារោតិ ឯកេ។ “ឥមស្មិំ វិហារេ សង្ឃស្សា”តិ វុត្តេ ឯកាពទ្ធា ហុត្វាបិ បរិក្ខេបបរិក្ខេបារហដ្ឋានំ អតិក្កមិត្វា ឋិតានំ ន បាបុណាតីតិ ឯកេ។ “ភិក្ខុនិវិហារតោ ពហិ យត្ថ កត្ថចិ ឋត្វា ‘សង្ឃស្សា’តិ វុត្តេ ភិក្ខុសង្ឃោវ សាមី”តិ វទន្តិ។ **ឯកោបិ គន្ត្វា**តិ ឯត្ថ សព្ពេសំ វា បាបេត្វា គន្តព្ពំ, អានេត្វា វា បាបេតព្ពំ, ឥតរថា គតស្ស ន បាបុណាតិ។ សមានលាភកតិកា មូលាវាសេ សតិ សិយា, មូលាវាសវិនាសេន កតិកាបិ វិនស្សតិ។ សមានលាភវចនំ សតិ ទ្វីសុ, ពហូសុ វា យុជ្ជតិ។ តេនេវ ឯកស្មិំ អវសិដ្ឋេ យុជ្ជតីតិ នោ មតិ។

> “តាវកាលិកកាលេន, មូលច្ឆេទវសេន វា;
> អញ្ញេសំ កម្មំ អញ្ញស្ស, សិយា នាវាសសង្កមោ”តិ។ –

អាចរិយោ។

សព្ពត្ថ ទិន្នមេវាតិ “សមានភាគោវ ហោតី”តិ វទន្តិ។ “ឯកមេកំ អម្ហាកំ បាបុណាតីតិ ចេ វទតិ, វដ្ដតី”តិ វទន្តិ វិភាគស្ស កតត្តា។ “ភិក្ខុសង្ឃស្ស ចីវរេ ទិន្នេ បំសុកូលិកានំ ន វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ “ឧភតោសង្ឃស្សា”តិ វុត្តេ “ភិក្ខុសង្ឃស្សា”តិ អវុត្តត្តា ភិក្ខុនិសង្ឃេន មិស្សិតត្តា, តត្ថ អបរិយាបន្នត្តា ច បុគ្គលោ វិសុំ លភតិ។ ឯវំ សន្តេ “ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច ភិក្ខុនិសង្ឃស្ស ច ទម្មី”តិ វុត្តេបិ “ឧភតោសង្ឃស្ស ទិន្នមេវ ហោតី”តិ ឥមិនា វិរុជ្ឈតីតិ ចេ? ន វិរុជ្ឈតិ, តំ ទ្វិន្នំ សង្ឃានំ ទិន្នភាវមេវ ទីបេតិ, ន ឧភតោសង្ឃបញ្ញត្តិំ, តស្មា ឯវ “ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច ភិក្ខុនិសង្ឃស្ស ច តុយ្ហញ្ចា”តិ វារោ ន វុត្តោ។ អថ វា អដ្ឋកថាវចនមេវ បមាណំ, ន វិចារណាតិ ឯកេ។ យស្មា ឯកោ អទ្ធានាទិយកោ វិយ ទុវិធោ ន ហោតិ, តស្មា ឧភតោសង្ឃគ្គហណេន ឯកោ ភិក្ខុ ន គហិតោតិ ។ “សព្ពាវាសស្ស ច ចេតិយស្ស ច ធម្មស្ស ចា’តិ វុត្តេ សព្ពវិហារេសុ ចេតិយធម្មានំ ឯកេកស្ស ភិក្ខុនោ ភាគោ ទាតព្ពោ”តិ វទន្តិ។ “ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច ចេតិយស្ស ចា”តិ វុត្តេ ន វិរុជ្ឈតីតិ ចេ? ន, តត្ថ “ភិក្ខុសង្ឃស្សា”តិ វុត្តត្តា, ឥធ វិហារេន យជិតត្តា ច តម្ហិ តម្ហិ វិហារេ ឯកភាគំ លភិតព្ពមេវាតិ បរិហារន្តិ។ **អត្តនោ បាបេត្វា**តិ វិកាលេ អបរិភោគត្តា សកលោបិ វដ្ដេយ្យាតិ ចេ? “ភិក្ខុសង្ឃស្ស ហរា”តិ វុត្តត្តា, តេន “ហរាមី”តិ គហិតត្តា ច ន វដ្ដតិ។ **បច្ឆិមវស្សំវុត្ថានម្បី**តិ ឯត្ថ **អបិ**-សទ្ទោ អវធារណត្ថោ, បច្ឆិមវស្សំវុត្ថានមេវាតិ អត្ថោ, ឥតរថា សមុច្ចយត្ថេ គហិតេ “លភន្តីញ្ចេវ ទេន្តី”តិ វចនំ និរត្ថកំ សិយា។ **កស្មា**តិ អារភិត្វា បបញ្ចំ ករោន្តិ។ កឹ តេន, បរតោ “ចីវរមាសតោ បដ្ឋាយ…បេ…. អតីតវស្សំវុត្ថានមេវ បាបុណាតី”តិ ឥមិនា សិទ្ធត្តា ន វិចារិតំ, តេន វុត្តំ “លភន្តីញ្ចេ”តិ អចលវសេន។ **សចេ បន ពហិឧបចារសីមាយ ឋិតោ…បេ…. សម្បត្តានំ សព្ពេសំ បាបុណាតី**តិ យត្ថ កត្ថចិ វុត្ថវស្សានន្តិ អធិប្បាយោ “យត្ថ កត្ថចិ វុត្ថវស្សានំ សព្ពេសំ សម្បត្តានំ បាបុណាតី”តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. អកាលចីវរសិក្ខាបទវណ្ណនា) **កង្ខាវិតរណិយំ** វុត្តត្តា។ គិម្ហានំ បឋមទិវសតោ បដ្ឋាយ វុត្តេ បន យស្មា អនន្តរាតីតំ ហេមន្តំ ឯវ វុត្ថា នាម ហោន្តិ, ន វស្សំ, តស្មា “មាតិកា អារោបេតព្ពា”តិ វុត្តំ។ យេ វា ថេរេហិ បេសិតា, តេសំ បាបុណាតីតិ កិរ អត្ថោ។

ចីវរក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ចម្បេយ្យក្ខន្ធកវណ្ណនា

ទ្វេនិស្សារណាទិកថាវណ្ណនា

៣៩៥. **អប្បត្តោ និស្សារណ**ន្តិ ឯត្ថ និស្សារណំ នាម កុលទូសកានំយេវ អនុញ្ញាតំ, អយំ បន កុលទូសកោ ន ហោតិ, តស្មា “អប្បត្តោ”តិ វុត្តោ។ យទិ ឯវំ កថំ សុនិស្សារិតោ ហោតីតិ? **ចូឡវគ្គេ** “អាកង្ខមានោ សង្ឃោ បព្ពាជនីយកម្មំ ករេយ្យា”តិ (ចូឡវ. ២៧) វុត្តត្តា។ “តស្សបាបិយសិកកម្មារហស្ស តស្សបាបិយសិកកម្មំ ករោន្តី”តិ វចនតោ ចតុក្កំ ពន្ធន្តិ ញាតព្ពំ។

ឧបាលិបុច្ឆាកថាវណ្ណនា

៤០០. “**បរតោ**តិ ឧបាលិបុច្ឆតោ បរ”ន្តិ លិខិតំ។ **ទោសារិតបាឡិយំ** “ឱនវីសតិវស្សោ ន អាគតោ វិប្បន្នវត្ថុកត្តា”តិ វុត្តំ។ តមស្មិំ ចម្បេយ្យក្ខន្ធកេ អធម្មកម្មានិយេវ ទ្វិធា កត្វា បញ្ញត្តានីតិ វេទិតព្ពំ។ តេនេវ **បរិវារេ** តមស្មិំ ខន្ធកេ “បញ្ច អធម្មិកានី”តិ វុត្តំ។ “អន្ធមូគពធិរោ សោសារិតោ”តិ តមិនា អបព្ពជិតស្សាបិ ឧបសម្បទា វុហតីតិ សិទ្ធំ។

ចម្បេយ្យក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. កោសម្ពកក្ខន្ធកវណ្ណនា

កោសម្ពកវិវាទកថាវណ្ណនា

៤៥១. **សុត្តន្តិកោ**តិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ “វិនយធរោ មាតិកាធរោ”តិ វុត្តំ, ឧភតោវិភង្គំ បន សន្ធាយ វុត្តំ, ន ខន្ធកភាណកោ ហោតិ។ **អាវុសោ ឯត្ថ អាបត្តី**តិ វចនំ ឧបាទាយ “សោ តស្សា អាបត្តិយា អាបត្តិទិដ្ឋិ ហោតី”តិ វុច្ចតិ។ បច្ឆា វិនយធរោ “វត្ថុម្ហិ សតិ បមាណំ, ន បញ្ញត្តិយ”ន្តិ សតី បដិលភិត្វា តស្សា អាបត្តិយា អាបត្តិទិដ្ឋិ អហោសិ, តេន វុត្តំ អន្តេ “អញ្ញេ ភិក្ខូ តស្សា អាបត្តិយា អាបត្តិទិដ្ឋិនោ ហោន្តី”តិ។

៤៥៥. “យថា មយា ញត្តី”តិ លិខន្តិ “បញ្ញត្តា”តិ ឯកវចនត្តា។

ទីឃាវុវត្ថុកថាវណ្ណនា

៤៥៨. “ភូតបុព្វំ, ភិក្ខវេ, ពារាណសិយំ ព្រហ្មទត្តោ”តិ លិខន្តិ។ **បុរាណបោត្ថកេសុ** “ពារាណសិយ”ន្តិ នត្ថិ, “នត្ថិភាវោវ សុន្ទរោ”តិ វទន្តិ។

បាលិលេយ្យកគមនកថាវណ្ណនា

៤៦៧. **រក្ខិតវនសណ្ឌេ**តិ សង្គីតិត្ថេរេហិ សុវិញ្ញេយ្យំ កត្វា វុត្តំ។ “**បាលិលេយ្យោ**តិ គាមោ, តស្ស វសេនា”តិបិ វទន្តិ, តំ **ធម្មបទដ្ឋកថាយ** ន វិរុជ្ឈតិ។

អដ្ឋារសវត្ថុកថាវណ្ណនា

៤៧៣. **ន ត្វេវ...បេ.... បដិពាហិតព្ពន្តិ វទាមី**តិ ឯត្ថ សេនាសនារហស្ស យោ សេនាសនំ បដិពាហតិ, តស្សេវ អាបត្តិ ទុក្កដស្ស។ “កលហការកាទីនមេត្ថ ឱកាសោ នត្ថីតិអាទិកំ សង្ឃស្ស កតិកំ វត្វា តំ ន បញ្ញាបេន្តស្ស វា ‘អហំ ពុទ្ធោ’តិ បសយ្ហ អត្តនា អត្តនោ បញ្ញាបេត្វា គណ្ហន្តំ ‘យុត្តិយា គណ្ហថា’តិ វត្វា វារេន្តស្ស វា ទោសោ នត្ថិ។ តេជ កលហវូបសមនត្ថំ អាគតានំ កោសម្ពិកានម្បិ ‘យថាវុឌ្ឍ’ន្តិ អវត្វា ‘វិវិត្តេ អសតិ វិវិត្តំ កត្វាបិ ទាតព្ព’ន្តិ វុត្តត្តា វិវិត្តំ កត្វា ទេន្តំ បដិពាហេន្តស្សេវ អាបត្តីតិ កិរ អយមត្ថោ បារិវាសិកាទីនំ វិហារបរិយន្តទាបនេន សាធិតព្ពោ”តិ លិខិតំ។

សង្ឃសាមគ្គីកថាវណ្ណនា

៤៧៥. “អថ ខោ តេ ឧក្ខិត្តានុវត្តកា ភិក្ខូ តំ ឧក្ខិត្តកំ ភិក្ខុំ ឱសារេត្វា យេន ឧក្ខេបកា ភិក្ខូ...បេ.... តស្ស វត្ថុស្ស វូបសមាយ សង្ឃសាមគ្គិំ ករោមា”តិ វចនំ ទុវិញ្ញេយ្យវិនិច្ឆយំ វិនយលក្ខណកុសលស្ស។ វិជ្ជមានេ ហិ ការកសង្ឃេ តតោ សង្ឃោ ឱសារិតុំ ន លភតិ។ ឱសារេន្តោ ចេ, តេ ភិក្ខូ ការកសង្ឃេន សមានលទ្ធិកភាវំ បត្តត្តា តេន សមានសំវាសកា ហោន្តិ, តតោ ឧក្ខេបកានំ ឆន្ទំ អគ្គហេត្វា ឱសារេន្តានំ កម្មំ កុប្បតិ, តស្មា “តេន ហិ, ភិក្ខវេ, តំ ភិក្ខុំ ឱសារេថា”តិ (មហាវ. ៤៧៤) ភគវតោ វចនេន ឧក្ខិត្តានុវត្តកា ឱសារេសុំ, ឧទាហុ និស្សីមំ គន្ត្វា, ឧទាហុ តតោវេសំ ឆន្ទំ គហេត្វា ឱសារេសុំ, ននុ ឯតេសមញ្ញតរេនេត្ថ ភវិតព្ពំ, ន ច បនេតំ **សព្ពគណ្ឋិបទេសុ** វិចារិតំ។ អយំ បនេត្ថ តក្កោ –

> “យស្មិំ វត្ថុស្មិំ សង្ឃេន, កតកម្មស្ស ភិក្ខុនោ;
> សតិ តស្មិំ ន អញ្ញស្ស, បដិប្បស្សម្ភនំ ខមំ។

“វិរមន្តេ តតោ ទោសោ, អបិ សង្ឃោ អការកោ;
ឱសារេតុំ អលំ យស្មា, ការកោ អនុលោមិកោ”តិ។

៤៧៧. “អដ្ឋ ទូតង្គានិ នាម សោតា ច ហោតិ, សាវេតា ច ឧគ្គហេតា ច ធារេតា ច វិញ្ញាតា ច វិញ្ញាបេតា ច កុសលោ ច សហិតាសហិតទស្សនោ ច អកលហការកោ ចាតិ ឯតានី”តិ វុត្តំ។

កោសម្ពកក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មហាវគ្គស្ស លីនត្ថបកាសនា និដ្ឋិតា។

។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

ចូឡវគ្គវណ្ណនា

១. កម្មក្ខន្ធកវណ្ណនា

អធម្មកម្មទ្វាទសកកថាវណ្ណនា

៤. អសម្មុខា កតំ ហោតីតិអាទយោ តិកា កេវលំ ទេសនាមត្តមេវ។ ន ហិ តីហិ ឯវ អង្គេហិ សមោធានេហិ អធម្មកម្មំ ហោតិ, ឯកេនបិ ហោតិ ឯវ, អយមត្ថោ “តិណ្ណំ, ភិក្ខវេ”តិអាទិបាឡិយា (ចូឡវ. ៦) សាធេតព្ពោ។ “**អប្បដិញ្ញាយ កតំ ហោតី**”តិ លជ្ជឹ សន្ធាយ វុត្តំ។ កណ្ហបក្ខេ “អទេសនាគាមិនិយា អាបត្តិយា កតំ ហោតី”តិ សុក្កបក្ខេ “ទេសនាគាមិនិយា អាបត្តិយា កតំ ហោតី”តិ ឥទំ ទ្វយំ បរតោ “តីហិ, ភិក្ខវេ, អង្គេហិ សមន្នាគតស្ស ភិក្ខុនោ អាកង្ខមានោ សង្ឃោ តជ្ជនីយកម្មំ ករេយ្យ។ អធិសីលេ សីលវិបន្នោ ហោតី”តិ ឥមិនា វិរុជ្ឈតិ, អទេសនាគាមិនី អាបន្នោ ហិ “អធិសីលេ សីលវិបន្នោ”តិ វុច្ចតីតិ។ យុត្តមេតំ, កត្ថ អធិប្បាយោ ឯត្ថ ចិន្តេតព្ពោ។ ឯត្ថាហ **ឧបតិស្សត្ថេរោ** “តជ្ជនីយកម្មស្ស ហិ វិសេសេន ភណ្ឌនការកត្តំ អង្គ’ន្តិ **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តំ, តំ បាឡិយា អាគតនិទានេន យុជ្ជតិ, តស្មា សព្ពត្ថិកេសុបិ ភណ្ឌនំ អារោបេត្វា ភណ្ឌនបច្ចយា អាបន្នាបត្តិវសេន ឥទំ កម្មំ កាតព្ពំ, តស្មា ‘អធិសីលេ សីលវិបន្នោ’តិ ឯត្ថាបិ បុព្ពភាគេ វា អបរភាគេ វា ចោទនាសារណាទិកាលេ ភណ្ឌនបច្ចយា អាបន្នាបត្តិវសេនេវ ការេតព្ពំ, ន កេវលំ សង្ឃាទិសេសបច្ចយា កាតព្ព”ន្តិ។ “អទេសនាគាមិនិយា អាបត្តិយាតិ បារាជិកាបត្តិយា’តិ ឯត្តកមត្ថំ វត្វា បរតោ ‘អធិសីលេ បារាជិកសង្ឃាទិសេសេ អជ្ឈាចារា’តិ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** វុត្ត”ន្តិ លិខិតំ។ “អធិសីលេ សីលវិបន្នោ’តិ សង្ឃាទិសេសំ សន្ធាយា”តិ **គណ្ឋិបទេ** លិខិតំ។ ឥទំ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** បុរិមវចនេន សមេតិ, តស្មា តត្ថ បច្ឆិមំ បារាជិកបទំ អត្ថុទ្ធារវសេន វុត្តំ សិយា , **អដ្ឋកថាយ**ញ្ច “អទេសនាគាមិនិយាតិ បារាជិកាបត្តិយា វា សង្ឃាទិសេសាបត្តិយា វា”តិ វុត្តំ, តត្ថ បារាជិកាបត្តិ អត្ថុទ្ធារវសេន វុត្តា សិយា។ យតោ **គណ្ឋិបទេ** “អធិសីលេ សីលវិបន្នោ’តិ សង្ឃាទិសេសំ សន្ធាយា”តិ ឯត្តកមេវ លិខិតំ, តស្មា សព្ពត្ថ **គណ្ឋិបទេ** សកលេន នយេន បារាជិកាបត្តិបច្ចយា ឧប្បន្នភណ្ឌនហេតុ ន តជ្ជនីយកម្មំ កាតព្ពំ បយោជនាភាវា, សង្ឃាទិសេសបច្ចយា កាតព្ពន្តិ អយមត្ថោ សិទ្ធោ ហោតិ។ ន, សុក្កបក្ខេ “ទេសនាគាមិនិយា អាបត្តិយា កតំ ហោតី”តិ (ចូឡវ. ៥) វចនតោតិ ចេ? ន, ឯកេន បរិយាយេន សង្ឃាទិសេសស្សបិ ទេសនាគាមិនិវោហារសម្ភវតោ,

យេន កម្មេន សន្តជ្ជនំ ករីយតិ, តំ **តជ្ជនីយកម្មំ** នាម។ យេន កម្មេន និស្សាយ តេ វត្តព្ពន្តិ និស្សិយតិ ភជាបិយតិ និយស្សោ, តំ **និយសកម្មំ** នាម។ យេន តតោ អាវាសតោ, គាមតោ ច បព្ពាជេន្តិ កុលទូសកំ, តំ **បព្ពាជនីយកម្មំ** នាម។ យេន កម្មេន អក្កុដ្ឋគហដ្ឋសមព្ពិបមេវ បដិសារិយតិ សោ អក្កោសកោ បច្ឆាបេសិយតិ, តំ **បដិសារណីយកម្មំ** នាម។ យេន សមានសំវាសកភូមិតោ ឧក្ខិបិយតិ។ ឆឌ្ឌីយតិ សាតិសារោ ភិក្ខុសង្ឃេន, តំ កម្មំ **ឧក្ខេបនីយកម្មំ** នាមាតិ វេទិតព្ពំ។

១១. “និស្សាយ តេ វត្ថព្ព”ន្តិ គរុនិស្សយំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន ឥតរន្តិ។

២១. អស្សជិបុនព្ពសុកវត្ថុស្មឹ “តេសុ វិព្ភន្តេសុបិ កម្មំ បដិប្បស្សម្ភេតុំ អនុញ្ញាតម្បិ សម្មាវត្តន្តានំយេវា”តិ លិខិតំ។ សម្មុខា វុត្តមេវ គិហិបដិសំយុត្តំ នាម។ បរម្មុខា វុត្តំ ទេសនំ គច្ឆតិ។

៤១. ខមាបេន្តេន “ខមាហី”តិ វត្តព្ពមត្តមេវ, ន ឧក្កុដិកាទិសាមីចិនា បយោជនន្តិ។ **អនុទូត**ន្តិ សហាយន្តិ អត្ថោ។

៥០. អទស្សនេយេវ ឧក្ខេបនីយំ កាតព្ពំ, ន អញ្ញថា។ “តជ្ជនីយាទិករណកាលេ អាបត្តឹ រោបេត្វា តស្សា អទស្សនេ, អប្បដិកម្មេ វា ភណ្ឌនការកាទិអង្គេហិ កាតព្ព”ន្តិ លិខិតំ។

តជ្ជនីយកម្មាទីសុ អយំ បកិណ្ណកវិនិច្ឆយោតិ វេទិតព្ពោ។ កឹ តជ្ជនីយកម្មំ, តជ្ជនីយកម្មស្ស កឹ មូលំ, កឹ វត្ថុ, កឹ បរិយោសានំ, កស្មា “តជ្ជនីយកម្ម”ន្តិ វុច្ចតីតិ? **កឹ តជ្ជនីយកម្ម**ន្តិ វត្ថុស្មឹ សតិ ករណសម្បត្តិ។ **តជ្ជនីយកម្មស្ស កឹ មូល**ន្តិ សង្ឃោ មូលំ។ **តជ្ជនីយកម្មស្ស កឹ វត្ថុ**តិ កលហជាតាបត្តិវត្ថុ។ **កឹ បរិយោសាន**ន្តិ ភាវនាបរិយោសានំ។ **កស្មា តជ្ជនីយកម្មន្តិ វុច្ចតី**តិ សង្ឃោ កលហការកបុគ្គលំ កលហេ ច ភេទេ ច ភយំ ទស្សេត្វា ខន្តិយា ជនេតិ, ឧបសមេ ជនេតិ, តស្មា “តជ្ជនីយកម្ម”ន្តិ វុច្ចតិ។ កថំ តជ្ជនីយកម្មំ កតំ ហោតិ, កថំ អកតំ។ កិន្តិ ច តជ្ជនីយកម្មំ កតំ ហោតិ, កិន្តិ ច អកតំ។ កេន ច តជ្ជនីយកម្មំ កតំ ហោតិ, កេន ច អកតំ។ កត្ថ ច

តជ្ជនីយកម្មំ កតំ ហោតិ, កត្ថ ច អកតំ។ កាយ វេលាយ តជ្ជនីយកម្មំ កតំ ហោតិ, កាយ វេលាយ អកតំ ហោតិ? **កថំ តជ្ជនីយកម្មំ កតំ ហោតី**តិ សមគ្គេន សង្ឃេន ញត្តិចតុត្ថេន កម្មេន។ **កថំ អកតំ ហោតី**តិ វគ្គេន សង្ឃេន ញត្តិចតុត្ថេន កម្មេន។ **កិន្តិ ច កតំ ហោតី**តិ ករណសម្បត្តិយា។ **កិន្តិ ច អកតំ ហោតី**តិ ករណវិបត្តិយា។ **កេន ច កតំ ហោតី**តិ សង្ឃេន។ **កេន ច អកតំ ហោតី**តិ គណេន បុគ្គលេន។ **កត្ថ ច កតំ ហោតី**តិ យស្ស បុគ្គលស្ស សង្ឃោ តជ្ជនីយកម្មំ ករោតិ, តស្ស បុគ្គលស្ស សម្មុខីភូតេ។ **កត្ថ ច អកតំ ហោតី**តិ យស្ស បុគ្គលស្ស សង្ឃោ តជ្ជនីយកម្មំ ករោតិ, តស្ស បុគ្គលស្ស អសម្មុខីភូតេ។ **កាយ វេលាយ កតំ ហោតី**តិ យទា កលហជាតាបត្តិ សំវិជ្ជតិ។ **កាយ វេលាយ អកតំ ហោតី**តិ យទា កលហជាតាបត្តិ ន សំវិជ្ជតិ។ កតិហាការេហិ តជ្ជនីយកម្មស្ស បត្តកល្លំ ហោតិ, កតិហាការេហិ អបត្តកល្លំ? សត្តហាការេហិ តជ្ជនីយកម្មស្ស បត្តកល្លំ ហោតិ, សត្តហាការេហិ អបត្តកល្លំ។ កតមេហិ សត្តហាការេហិ បត្តកល្លំ, កតមេហិ សត្តហាការេហិ អបត្តកល្លំ ហោតិ? កលហជាតាបត្តិ ន សំវិជ្ជតិ, សោ វា បុគ្គលោ អសម្មុខីភូតោ ហោតិ, សង្ឃោ វា វគ្គោ ហោតិ, អសំវាសិកោ វា បុគ្គលោ តស្សំ បរិសាយំ សំវិជ្ជតិ, អចោទិតោ វា ហោតិ អសារិតោ វា, អាបត្តឹ វា អនារោបិតោ។ ឥមេហិ សត្តហាការេហិ តជ្ជនីយកម្មស្ស អបត្តកល្លំ ហោតិ, ឥតរេហិ សត្តហាការេហិ បត្តកល្លំ ហោតិ។ ឯវំ សេសកម្មេសូតិ។

កម្មក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. បារិវាសិកក្ខន្ធកវណ្ណនា

បារិវាសិកវត្តកថាវណ្ណនា

៧៥. បារិវាសិកក្ខន្ធកេ “មា មំ គាមប្បវេសនំ អាបុច្ឆថាតិ វុត្តេ អនាបុច្ឆាបិ គាមំ បវិសិតុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ សង្ឃោ អត្តនោ បត្តដ្ឋានេ គហេតុំ វដ្ដតិ។ **ឱណោជនំ** នាម វិស្សជ្ជនំ។ “តំ បន បារិវាសិកេន បាបិតស្ស អត្តនា សម្បដិច្ឆិតស្សេវ បុនទិវសាទិអត្ថាយ វិស្សជ្ជនំ កាតព្ពំ, អសម្បដិច្ឆិត្វាយេវ ចេ វិស្សជ្ជេតិ, ន លភតី”តិ វុត្តំ។

៧៦. **បកតិយាវ និស្សយោ**តិ ឯត្ថ “អន្តេវាសិកានំ អាលយសញ្ញាវេ យាវ វស្សូបនាយិកទិវសោ, តាវ កប្បតិ, តស្ស អាលយស្ស សញ្ញាវេ និស្សយោ ន បដិប្បស្សម្ភតីតិ ចេ? ន វដ្ដតិ។ តត្ថ ឥទានិ ខមាបេយ្យាមីតិអាទិនា វដ្ដតី”តិ វុត្តំ។ តត្ថ ឯកតន្តេន វិស្សជ្ជេត្វា, ឥធ បន ឯកតន្តេនេវ ទ្វិន្នម្បិ សមភារោ ឥច្ឆិតព្ពោ ឯវាតិ ឯកេ។ **បដិពលស្ស វា ភិក្ខុស្សា**តិ ឯត្ថ “លទ្ធសម្មុតិកេន អាណត្តោបិ គរុធម្មេហិ, អញ្ញេហិ វា ឱវទិតុំ ន លភតី”តិ លិខិតំ។ **តតោ វា បាបិដ្ឋតរា**តិ ឯត្ថ “អសញ្ចិច្ច អាបន្នសញ្ចរិត្តតោ សុក្កវិស្សដ្ឋិ បាបិដ្ឋតរាតិ អយម្បិ នយោ យោជេតព្ពោ”តិ វុត្តំ។ **បច្ចយ**ន្តិ វស្សាវាសិកំ។ **សេនាសនំ ន លភតិ** សេយ្យបរិយន្តភាគិតាយ។ “ឧទ្ទេសាទីនិ ទាតុម្បិ ន លភតី”តិ វទន្តិ។ “សចេ ទ្វេ បារិវាសិកា គតដ្ឋានេ អញ្ញមញ្ញំ បស្សន្តិ, ឧភោហិបិ អញ្ញមញ្ញស្ស អារោចេតព្ពំ អវិសេសេន ‘អាគន្តុកេន អារោចេតព្ពំ, អាគន្តុកស្ស អារោចេតព្ព’ន្តិ វុត្តត្តា”តិ វុត្តំ។ អញ្ញវិហារគតេនាបិ តត្ថ បុព្ពេ អារោចិតស្ស បុនារោចនកិច្ចំ នត្ថិ។ “អនិក្ខិត្តវត្តស្ស ពហិ អារោចិតស្ស យថា បុន វិហារេ អារោចនកិច្ចំ នត្ថិ, ឯវំ ‘អាគន្តុកសោធនត្ថំ ឧបោសថទិវសេ អារោចេតព្ព’ន្តិ វចនញ្ចេត្ថ សាធក”ន្តិ វទន្តិ។

៨១. ឯកច្ឆន្នេ និសិន្នស្សាបិ រត្តិច្ឆេទទុក្កដាបត្តិយោ ហោន្តីតិ ឯកេ។ **អវិសេសេនា**តិ បារិវាសិកស្ស ឧក្ខិត្តកស្សាតិ ឥមំ ភេទំ អកត្វា។ “តទហុបសម្បន្នេបិ បកតត្តេ”តិ វចនតោ អនុបសម្បន្នេហិ វសិតុំ វដ្ដតិ។ “សមវស្សាតិ ឯតេន អបច្ឆា អបុរិមំ និបជ្ជនេ ទ្វិន្នម្បិ វត្តភេទាបត្តិភាវំ ទីបេតី”តិ លិខិតំ។

បារិវាសិកវត្តកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មូលាយបដិកស្សនារហវត្តកថាវណ្ណនា

៨៦. **អត្តនោ អត្តនោ នវកតរ**ន្តិ បារិវាសិកាទិនវកតរំ។ បឋមំ សង្ឃមជ្ឈេ បរិវាសំ គហេត្វា និក្ខិត្តវត្តេន បុន ឯកស្សបិ សន្តិកេ សមាទិយិតុំ, និក្ខិបិតុញ្ច វដ្ដតិ។ មានត្តេ បន និក្ខិបិតុំ វដ្ដតិ។ ឩនេ គណេ ចរណទោសត្តា ន គហេតុន្តិ ឯកេ។ បឋមំ អាទិន្នវត្តំ ឯកស្ស សន្តិកេ យថា និក្ខិបិតុំ វដ្ដតិ, តថា សមាទិយិតុម្បិ វដ្ដតីតិ **បោរាណគណ្ឋិបទេ**។

បារិវាសិកក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. សមុច្ចយក្ខន្ធកវណ្ណនា

សុក្កវិស្សដ្ឋិកថាវណ្ណនា

៩៧. “**វេទយាមី**តិ ជានាមិ, ចិត្តេន សម្បដិច្ឆិត្វា សុខំ អនុភវាមិ, ន តប្បច្ចយា អហំ ទុក្ខិតោតិ អធិប្បាយោ”តិ លិខិតំ។ យស្ស មាឡកេ នារោចិតំ, តស្ស អារោចេត្វា និក្ខិបិតព្ពំ។ យស្ស អារោចិតំ, តស្ស បុន អារោចនកិច្ចំ នត្ថិ, កេវលំ និក្ខិបិតព្ពមេវ។ វត្តំ និក្ខិបិត្វា វសន្តស្ស ឧបចារសីមាគតានំ សព្ពេសំ អារោចនកិច្ចំ នត្ថិ។ ទិដ្ឋរូបានំ សុតសទ្ទានំ អារោចេតព្ពំ, អទិដ្ឋអស្សុតានម្បិ អន្តោទ្វាទសហត្ថគតានំ អារោចេតព្ពំ។ “ឥទំ វត្តំ និក្ខិបិត្វា វសន្តស្ស លក្ខណ”ន្តិ វុត្តំ។ “បរិក្ខិត្តស្ស វិហារស្ស បរិក្ខេបតោ’តិអាទិ កិញ្ចាបិ **បាឡិយំ** នត្ថិ, អថ ខោ អដ្ឋកថាចរិយានំ វចនេន តថា ឯវ បដិបជ្ជិតព្ព”ន្តិ ច វុត្តំ។ “**អត្ថិភាវំ សល្លក្ខេត្វា**តិ ទ្វាទសហត្ថេ ឧបចារេ សល្លក្ខេត្វា, អនិក្ខិត្តវត្តានំ ឧបចារសីមាយ អាគតភាវំ សល្លក្ខេត្វា សហវាសាទិកំ វេទិតព្ព”ន្តិ ច វុត្តំ។ “និក្ខិបន្តេន អារោចេត្វា និក្ខិបិតព្ពំ, បយោជនំ អត្ថី”តិ ច វុត្តំ, ន បន តំ បយោជនំ ទស្សិតំ។ **ចិណ្ណមានត្តោ ភិក្ខុ អព្ភេតព្ពោ**តិ ចិណ្ណមានត្តស្ស ច អព្ភានារហស្ស ច និទ្ទានាការណត្តា អញ្ញថា “អព្ភានារហោ អព្ភេតព្ពោ”តិ វត្តព្ពំ សិយា។ ឧក្ខេបនីយកម្មកតោបិ អត្តនោ លទ្ធិគ្គហណវសេន សភាគភិក្ខុម្ហិ សតិ តស្ស អនារោចាបេតុំ ន លភតិ។

បរិវាសកថាវណ្ណនា

១០២. “អនន្តរាយិកស្ស បន អន្តរាយិកសញ្ញាយ ឆាទយតោ អច្ឆន្នាវា”តិ បាឋោ។ អវេវិភាវេន សភាគោ **អវេវិសភាគោ**។ “សភាគសង្ឃាទិសេសំ អាបន្នស្ស បន សន្តិកេ អាវិ កាតុំ ន វដ្ដតី”តិ បសង្គតោ ឥធេវ បកាសិតំ។ លហុកេសុ បដិក្ខេបោ នត្ថិ។ តត្ថ ញត្តិយា អាវិ កត្វា ឧបោសថំ កាតុំ អនុញ្ញាតត្តា លហុកសភាគំ អាវិ កាតុំ វដ្ដតីតិ។ សភាគសង្ឃាទិសេសំ បន ញត្តិយា អារោចនំ ន វដ្ដតីតិ កិរ។ “តស្ស សន្តិកេ តំ អាបត្តឹ បដិករិស្សតី’តិ (មហាវ. ១៧១) វុត្តត្តា លហុកស្សេវាយមនុញ្ញាតា ។ ន ហិ សក្កា សុទ្ធស្ស ឯកស្ស សន្តិកេ សង្ឃាទិសេសស្ស បដិករណំ កាតុ”ន្តិ លិខិតំ។ លហុកេសុបិ សភាគំ អាវិ កាតុំ ន វដ្ដតីតិ, តស្មា ឯវ ហិ ញត្តិយា អាវិករណំ អនុញ្ញាតំ, ឥតរថា តំ និរត្ថកំ សិយា។ អញ្ញមញ្ញារោចនស្ស វដ្ដតិ, តតោ ន វដ្ដតីតិ ទីបនត្ថមេវ ញត្តិយា អាវិករណមនុញ្ញាតំ, តេនេវ ឥធ “**សភាគសង្ឃាទិសេសំ អាបន្នស្ស**”តិអាទិ វុត្តំ។ អយមត្ថោ “ឯត្តាវតា តេ ទ្វេ និរាបត្តិកា ហោន្តិ, តេសំ សន្តិកេ សេសេហិ សភាគាបត្តិយោ ទេសេតព្ពា”តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. និទានវណ្ណនា) វចនេន **កង្ខាវិតរណិយំ** បកាសិតោវ។ សង្ឃាទិសេសំ បន ញត្តិយា អារោចេត្វា ឧបោសថំ កាតុំ វដ្ដតិ។ តស្សា ញត្តិយា អយមត្ថោ យទា សុទ្ធំ ភិក្ខុំ បស្សិស្សតិ, តស្ស សន្តិកេ អារោចនវសេន បដិករិស្សតិ។ ឯវំ បដិកតេ “ន ច, ភិក្ខវេ, សាបត្តិកេន បាតិមោក្ខំ សោតព្ពំ, យោ សុណេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ (ចូឡវ. ៣៨៦) វុត្តាបត្តិតោ មោក្ខោ ហោតីតិ, តស្មា “គរុកំ វា ហោតុ លហុកំ វា, ញត្តិយា អាវិ កាតុំ វដ្ដតី”តិ វុត្តំ, ឧភោសុ នយេសុ យុត្តតរំ គហេតព្ពំ។

នាមញ្ចេវ អាបត្តិ ចាតិ “តេន តេន វីតិក្កមេនាបន្នាបត្តិ **អាបត្តិ**។ **នាម**ន្តិ តស្សា អាបត្តិយា នាម”ន្តិ លិខិតំ។ **អារោចេត្វា និក្ខិបិតព្ព**ន្តិ ឯត្ថ អារោចនំ វត្តភេទទុក្កដបរិហរណប្បយោជនន្តិ វេទិតព្ពំ។ **អការណមេត**ន្តិ “សម្ពហុលា សង្ឃាទិសេសា អាបត្តិយោ អាបជ្ជិ”ន្តិ វុត្តេ វុដ្ឋានតោ។

ទសសតំ រត្តិសតន្តិ ទសសតំ អាបត្តិយោ រត្តិសតំ ឆាទេត្វាតិ យោជេតព្ពំ។ **អគ្ឃសមោធានោ នាម** សភាគវត្ថុកាយោ សម្ពហុលា អាបត្តិយោ អាបន្នស្ស ពហុរត្តឹ បដិច្ឆាទិតាបត្តិយំ និក្ខិបិត្វា ទាតព្ពោ, ឥតរោ នានាវត្ថុកានំ វសេនាតិ អយមេតេសំ វិសេសោតិ។

បរិវាសកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

“**គាមស្សាតិ ន វុត្ត**”ន្តិ វចនតោ កិរ គាមូបចារេបិ វដ្ដតីតិ អធិប្បាយោតិ លិខិតំ។ វុត្តញ្ច “**អយំ បន វិសេសោ**”តិ។ “ឯត្ថ អដ្ឋកថាចរិយាវ បមាណំ។ យុត្តំ ន ទិស្សតី”តិ លិខិតំ។ **អនុគណ្ឋិបទេ** បន “អយំ បន វិសេសោ, អាគន្តុកស្ស...បេ.... ឱក្កមិត្វា គច្ឆតិ, រត្តិច្ឆេទោ ហោតិយេវា”តិ វចនេ ហេដ្ឋា “អន្តោអរុណេ ឯវ និក្ខមិត្វា គាមូបចារតោ ទ្វេ លេឌ្ឌុបាតេ អតិក្កមិត្វា”តិអាទិនា នយេន គរុំ កត្វា វចនតោ, ភិក្ខុនីនំ គរុករសេនេវ តត្ថ តត្ថ សិក្ខាបទានំ បញ្ញត្តត្តា ច តទនុរូបវសេនេវ អដ្ឋកថាចរិយេន ភិក្ខុនីនំ គរុំ កត្វា មានត្តចរណវិធិទស្សនត្ថំ “យត្តកា បុរេភត្តំ វា”តិអាទិ វុត្តំ។ **គរុន្ទិ**អាទីសុ វុត្តវចនេន ករោន្តស្សបិ ទោសោ នត្ថីតិ ទស្សេតុំ កេវលំ លក្ខណមត្តមេវ វុត្តំ, តទុភយម្បិ តេន តេន បរិយាយេន យុជ្ជតិ, វិនិច្ឆយេ បត្តោ

លក្ខណេ ឯវ ឋាតព្ពតោ **កុរុន្ទិ**អាទីសុ វុត្តវចនំ បច្ឆា វុត្តំ។ បយោគោ បន បុរិមោវ។ យថា ចេត្ថ, តថា សចេ កាចិ ភិក្ខុនី ទ្វេ លេឌ្ឌុបាតេ អនតិក្កមិត្វា អរុណំ ឧដ្ឋបេតិ, ទោសោ នត្ថិ, តថាបិ **សព្ពដ្ឋកថា**សុ វុត្តត្តា "បុរិមមេវ អាចិណ្ណ"ន្តិ វុត្តំ។ **បរិវាសវត្តាទីន**ន្តិ "បរិវាសនិស្សយបដិប្បស្សទ្ធិអាទីនំ ឧបចារសីមាយ បរិច្ឆិន្នត្តា ភិក្ខុនុបស្សយស្ស ឧបចារសីមាវ គហេតព្ពា, ន គាមោ"តិ លិខិតំ។ "**តស្មិំ គាមេ ភិក្ខាចារោ សម្បជ្ជតី**'តិអាទិ បរិវិតវសេន វុត្តំ។ ន ហិ តត្ថ អន្តោគាមេ វិហារោ អត្ថី"តិ ច លិខិតំ, "តម្បិ តេន បរិយាយេន យុជ្ជតិ, ន អត្ថតោ"តិ ច។

បដិច្ឆន្នបរិវាសាទិកថាវណ្ណនា

១០៨. "**វិសុំ មានត្តំ ចរិតព្ព**ន្តិ មូលាយ បដិកស្សនំ អកត្វា វិសុំ កម្មវាចាយា"តិ ច លិខិតំ។ "សង្ឃាទិសេសាបត្តី"តិ វុត្តត្តា ឯកោវ, ឯកវត្ថុម្ហិ អាបន្នា សង្ឃាទិសេសា ថុល្លច្ចយទុក្កដមិស្សកា នាម។ **មក្ខធម្មោ** នាម ឆាទេតុកាមតា។

១៤៣. **ធម្មតា**តិ ធម្មតាយ, តថាតាយាតិ អត្ថោ "អលជ្ជិតា"តិ ឯត្ថ វិយ។

១៤៨. **បុរិមំ ឧបាទាយ ទ្វេ មាសា បរិវសិតព្ពា**តិ ឯត្ថ "បរិវសិតទិវសាបិ គណនូបគា ហោន្តី"តិ លិខិតំ។

១៨៤. **តស្មិំ ភូមិយ**ន្តិ តស្សំ ភូមិយំ។ **សម្ពហុលា សង្ឃាទិសេសា អាបត្តិយោ អាបជ្ជតិ បរិមាណម្បី**តិអាទិ ជាតិវសេនេកវចនំ។

សមុច្ចយក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. សមថក្ខន្ធកវណ្ណនា

សម្មុខាវិនយកថាវណ្ណនា

១៨៦-១៨៧. យត្ថ យត្ថ កម្មវាចាយ "អយ"ន្តិ វា "ឥមេ"តិ វា សម្មុខានិទ្ទេសនិយមោ អត្ថិ, សព្ពំ តំ កម្មំ សម្មុខាករណីយមេវ, ន កេវលំ តជ្ជនីយាទិបញ្ចវិធមេវ។ បញ្ចវិធស្សេវ បន ឧទ្ធរិត្វា ទស្សនំ កម្មក្ខន្ធកេ តាវ តស្សេវ បាឡិអារុឡ្ហត្តា, ចតុវីសតិយា បារាជិកេសុ វិជ្ជមានេសុ បារាជិកកណ្ឌេ អាគតានំយេវ ចតុន្នំ ឧទ្ធរិត្វា ទស្សនំ វិយាតិ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ "បុគ្គលស្ស សម្មុខតា ហត្ថបាសូបគមនមេវា"តិ វុត្តំ, តំ ការណំ សម្មុខាករណីយស្សាបិ សម្មុខានិទ្ទេសនិយមាភាវតោ។ កាមំ អយមត្ថោ **កម្មក្ខន្ធកេ**យេវ "តីហិ, ភិក្ខវេ, អង្គេហិ សមន្នាគតំ តជ្ជនីយកម្មំ អធម្មកម្មញ្ច ហោតិ...បេ.... អសម្មុខាកតំ ហោតី"តិ (ចូឡវ. ៤) វចនេនេវ សិទ្ធោ, តត្ថ បន អាបត្តិ ន ទស្សិតា។ ឥធ "យោ ករេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា"តិ តត្ថ ភវិតព្ពាបត្តិទស្សនត្ថំ ឥទំ អារទ្ធន្តិ វេទិតព្ពំ។ "សម្មុខាវិនយបតិរូបកេន រូបសន្តម្បិ សម្មុខាវិនយេនេវ រូបសន្តគណនំ គច្ឆតីតិ ទស្សេតុំ 'អធម្មវាទី បុគ្គលោ'តិអាទិ អារទ្ធ"ន្តិ វុត្តំ, លិខិតញ្ច។ ឯវំ រូបសន្តំ សម្មុខាវិនយបតិរូបកេន រូបសន្តំ នាម ហោតិ, ន សម្មុខាវិនយេន ច អញ្ញេន កេនចីតិ ទស្សេតុំ ឥទមារទ្ធន្តិ អាចរិយោ។

សតិវិនយកថាវណ្ណនា

១៩៥. ទព្ពស្ស កម្មវាចាយ "សង្ឃោ ឥមំ អាយស្មន្តំ ទព្ព"ន្តិ សម្មុខានិទ្ទេសោ នត្ថិ, តថាបិ "បឋមំ ទព្ពោ យាចិតព្ពោ"តិ វចនេន សម្មុខាករណីយតា តស្ស សិទ្ធា។ តថា អញ្ញត្ថាបិ យថាសម្ភវំ លេសោ វេទិតព្ពោ។ សតិវេបុល្លប្បត្តស្ស ទាតព្ពោ វិនយោ **សតិវិនយោ**។

អមូឡ្ហវិនយកថាវណ្ណនា

១៩៦-៧. "យស្ស ឧម្មត្តកស្ស តំតំវីតិក្កមតោ អនាបត្តិ, តាទិសស្សេវ អមូឡ្ហវិនយំ ទាតុំ វដ្ដតីតិ អមូឡ្ហស្ស កត្តព្ពវិនយោ អមូឡ្ហវិនយោ"តិ លិខិតំ, តំ យុត្តំ "សង្ឃោ គគ្គស្ស ភិក្ខុនោ អមូឡ្ហស្ស អមូឡ្ហវិនយំ ទេតី"តិ វចនតោ។ "តីណិមានិ, ភិក្ខវេ, អធម្មិកានិ អមូឡ្ហវិនយស្ស ទានានី"តិ ឥមស្ស **វិភង្គេ** "ន សរាមី"តិ វចនំ វីតិក្កមកាលំ សន្ធាយ តស្ស វិភង្គស្ស បវត្តត្តា។ អមូឡ្ហវិនយទានកាលេ បនស្ស អមូឡ្ហតា វិនិច្ឆិតព្ពា។

បដិញ្ញាតករណកថាវណ្ណនា

២០០. “អប្បដិញ្ញាយ ភិក្ខូនំ កម្មានិ ករោន្តី”តិ អារភន្តស្ស ការណំ វុត្តមេវ។ បដិញ្ញាតេន ករណំ **បដិញ្ញាតករណំ**។

តស្សបាបិយសិកាកថាវណ្ណនា

២០៧. “តីហិ, ភិក្ខវេ, អង្គេហិ សមន្នាគតំ តស្សបាបិយសិកាកម្ម”ន្តិ អារភិត្វា បញ្ច អង្គានិ ទស្សេត្វា បាឡិ គតា, “សា បេយ្យាលេន សង្ខិបិត្វា គតាតិ ញាតព្ព”ន្តិ លិខិតំ។ តថា សុក្កបក្ខេបិ។

តិណវត្ថារកាទិកថាវណ្ណនា

២១៤. “សព្ពេហេវ ឯកជ្ឈំ សន្និបតិតព្ព”ន្តិ ឆន្ទទានស្ស បដិក្ខិត្តត្តា **បវារណក្ខន្ធកដ្ឋកថាយ**ញ្ច “ភិន្ទស្ស ហិ សង្ឃស្ស សមគ្គករណកាលេ, តិណវត្ថារកសមថេ, ឥមស្មិញ្ច បវារណសង្គហេតិ ឥមេសុ តីសុ ឋានេសុ ឆន្ទំ ទាតុំ ន វដ្ដតី”តិ (មហាវ. អដ្ឋ. ២៤១) វុត្តត្តា ឥធ **អាគន្ត្វា វា ឆន្ទំ ទត្វា បរិវេណាទីសុ និសិន្នា**តិ ឥទំ វិរុជ្ឈតិ វិយ ខាយតីតិ ចេ? ន ខាយតិ អធិប្បាយញ្ញូនំ។ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ – វិសុជ្ឈិតុកាមេហិ សព្ពេហេវ សន្និបតិតព្ពំ, អសន្និបតិតស្ស នត្ថិ សុទ្ធិ ឆន្ទទាយកស្ស។ កេវលំ តំ កម្មំ សន្និបតិតានំ សម្បជ្ជតិ។ **អដ្ឋកថាយំ** វិសុជ្ឈិតុកាមានំ ឆន្ទំ ទាតុំ ន វដ្ដតីតិ អធិប្បាយោ។ ឥតរថា បាឡិយា ច វិរុជ្ឈតិ។ “ឋបេត្វា យេ ន តត្ថ ហោតី”តិ ហិ អយំ បាឡិ សន្និបាតំ អាគន្ត្វា ឆន្ទំ ទត្វា ឋិតានំ អត្ថិតំ ទីបេតិ។ និស្សីមគតេ សន្ធាយ វុត្តំ សិយាតិ ចេ? និស្សីមគតេ ឋបេត្វា ឥធ កី, តស្មា យោ សាមគ្គីឧបោសថេ ឆន្ទំ ទត្វា តិដ្ឋតិ ចេ, នានាសំវាសកភូមិយំយេវ តិដ្ឋតិ, តស្ស ឆន្ទទាយកស្ស បវារណសង្គហោបិ នត្ថិ។ យោ ច តិណវត្ថារកកម្មេ នាគច្ឆតិ, សោ តាហិ អាបត្តីហិ ន សុជ្ឈតីតិ វេទិតព្ពំ។ យស្ស ឯតំ ន រុច្ចតិ , តស្ស **បរិវារេ** វុត្តបរិសតោ កម្មវិបត្តិលក្ខណំ វិរុជ្ឈតិ, តត្ថ ហិ កេវលំ ឆន្ទារហានំ ឆន្ទោ អនាហដោ ហោតិ សចេ, អកតំ តព្ពិបរីតេន សម្បត្តិទីបនតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ តថា បត្តកល្លលក្ខណម្បិ វិរុជ្ឈតិ។ តេសុ តីសុ ឋានេសុ កម្មប្បត្តាយេវ សព្ពេ, ន តត្ថ ឆន្ទារហោ អត្ថីតិ ចេ? ន, ចតុវគ្គាទិករណវិភាជនេ អវិសេសេត្វា ឆន្ទារហស្ស អាគតត្តា, តំ សាមញ្ញតោ វុត្តំ។ ឥទញ្ច អាវេណិកលក្ខណំ, តេនេវ សតិបិ ទិដ្ឋាវិកម្មេ ឥទំ បដិកុដ្ឋកតំ ន ហោតីតិ ចេ? ន, នានត្តសភាវតោ។ ឥធ ហិ យេ បន “ន មេតំ ខមតី’តិ អញ្ញមញ្ញំ ទិដ្ឋាវិកម្មំ ករោន្តី”តិ (ចូឡវ. អដ្ឋ. ២១៤) វចនតោ ន សង្ឃស្ស ទិដ្ឋាវិកម្មំ កតំ។ តស្មិំ សតិ បដិកុដ្ឋកតមេវ ហោតិ។ អញ្ញថា បុព្ពភាគា តា ញត្តិយោ និរត្ថិកា សិយុំ, ន ច **បរិវារដ្ឋកថាយំ** ឆន្ទារហាធិការេ នយោ ទិន្នោ។ **បវារណក្ខន្ធកដ្ឋកថាយំ** “តីសុ ឋានេសុ ឆន្ទំ ទាតុំ ន វដ្ដតី”តិ (មហាវ. អដ្ឋ. ២៤១) វុត្តត្តា វិរុជ្ឈតីតិ ចេ? ន, អដ្ឋកថាយ បមាណភាវេ សតិ “ឥធ ឆន្ទំ ទត្វា បរិវេណាទីសុ និសិន្នា”តិអាទិ វចនេ សុទ្ធិកាមតោ ឯវ គហិតេ សព្ពំ ន វិរុជ្ឈតីតិ ឯកេ។ “អាគន្ត្វា វា ឆន្ទំ ទត្វា បរិវេណាទីសុ និសិន្នា, តេ អាបត្តីហិ ន វុដ្ឋហន្តី”តិ ឥទំ ន វត្តព្ពំ។ កស្មា? ហេដ្ឋា “សព្ពេហេវ ឯកជ្ឈំ សន្និបតិតព្ព”ន្តិ ឆន្ទទានស្ស បដិក្ខេបវចនតោ **អដ្ឋកថាយំ** “តីសុ ឋានេសុ ឆន្ទំ ទាតុំ ន វដ្ដតី”តិ វុត្តត្តា, **អន្ធកដ្ឋកថាយ**ម្បិ តថេវ វុត្តត្តា ចាតិ? ន, ឯកជ្ឈមេវ កម្មេ ករិយមានេ យោ ឥធ “សុណាតុ មេ, ភន្តេ, សង្ឃោ, អម្ហាកំ…បេ…. គិហិបដិសំយុត្ត”ន្តិ សាធារណញត្តិំ ឋបេត្វា បុន “សុណន្តុ មេ, អាយស្មន្តា”តិអាទិនា អសាធារណញត្តិយោ ឋបេត្វា “សុណាតុ មេ, ភន្តេ សង្ឃោ, អម្ហាកំ…បេ…. ឯវមេតំ ធារយាមី”តិ ឯកតោបក្ខិកានំ សន្និយា កតាយ តទនន្តរេ កេនចិ ករណីយេន ឆន្ទំ ទត្វា គច្ឆតិ, តស្ស អាបត្តីហិ វុដ្ឋានំ នត្ថិ។ អបរេសម្បិ ឯកតោបក្ខិកានំ អព្ភន្តរេ ឋិតត្តា វិភូតត្តា ករណស្ស អយមត្ថោ វុត្តោ។ សាធារណវសេន ទុតិយាយ ញត្តិយា ឋបិតាយ យេ តស្មិំ ខណេ ញត្តិទុតិយកម្មវាចាសុ អនារទ្ធាសុ, អបរិយោសិតាសុ វា ឆន្ទំ ទត្វា គច្ឆន្តិ, តេសម្បិ ន វុដ្ឋាតិ ឯវ។ **យេ ន តត្ថ ហោន្តី**តិ បទស្ស ច យេ វុត្តប្បការេន នយេន តត្ថ ន ហោន្តីតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ វុត្តប្បការត្ថទីបនត្ថញ្ច **អដ្ឋកថាយំ** “ឆន្ទំ ទត្វា បរិវេណាទីសុ និសិន្នា”តិ ឥទមេវ អវត្វា “យេ បន តេហិ វា សទ្ធិំ អាបត្តិំ អាបជ្ជិត្វាបិ តត្ថ អនាគតា, អាគន្ត្វា វា ឆន្ទំ ទត្វា បរិវេណាទីសុ និសិន្នា”តិ វុត្តំ, ឯវំ បុព្ពេនាបរំ សន្ធីយតិ។ “**បាឡិយា** ច តត្ថ ទិដ្ឋាវិកម្មេន កម្មស្ស អកុប្បតា វេទិតព្ពា”តិ វុត្តំ។

អធិករណកថាវណ្ណនា

២២០. **ចិត្តុប្បាទោ វិវាទោ**។ វិវាទសទ្ទោបិ ការណូបចារេន កុសលាទិសង្ខ្យំ គច្ឆតិ។ តំ សន្ធាយ “**សមថេហិ ច អធិករណីយតាយ អធិករណ**”ន្តិ វុត្តំ។ អថ វា វិវាទហេតុភូតស្ស ចិត្តុប្បាទស្ស វូបសមេន សម្ភវស្ស សទ្ទស្សបិ វូបសមោ ហោតីតិ ចិត្តុប្បាទស្សបិ សមថេហិ អធិករណីយតា បរិយាយោ សម្ភវតិ។ “កុសលចិត្តា វិវទន្តី”តិ វុត្តវិវាទេបិ “វិបច្ចតាយ វោហារោ”តិ វុត្តំ, ន វុត្តវចនហេតុវសេនាតិ វេទិតព្ពំ។

២២២. “អាបត្តិញ្ហិ អាបជ្ជន្តោ កុសលចិត្តោ វា”តិ វចនតោ កុសលម្បិ សិយាតិ ចេ? ន តំ អាបត្តាធិករណំ សន្ធាយ វុត្តំ, យោ អាបត្តឹ អាបជ្ជតិ, សោ តីសុ ចិត្តេសុ អញ្ញតរចិត្តសមង្គី ហុត្វា អាបជ្ជតីតិ ទស្សនត្ថំ “យំ កុសលចិត្តោ អាបជ្ជតី”តិអាទិ វុត្តំ។ យោ “បញ្ញត្តិមត្តំ អាបត្តាធិករណ”ន្តិ វទេយ្យ, តស្ស អកុសលាទិភាវោបិ អាបត្តាធិករណស្ស ន យុជ្ជតេវ វិវាទាធិករណាទីនំ វិយាតិ ចេ? ន, “នត្ថាបត្តាធិករណំ កុសល”ន្តិ ឥមិនា វិរោធសម្ភវតោ។ **អនុគណ្ឋិបទេ** បន “អាបត្តាធិករណំ នាម តថាបវត្តមានអកុសលចិត្តុប្បាទរូបក្ខន្ធានមេតំ អធិវចនំ។ អវសិដ្ឋេសុ កុសលាព្យាកតបញ្ញត្តីសុ ‘អាបត្តាធិករណំ សិយា អកុសលំ សិយា អព្យាកត’ន្តិ វចនតោ បញ្ញត្តិតាវ បដិសិទ្ធា កុសលត្តិកេ អបរិយាបន្នត្តា។ កុសលបដិសេធេនេវ តេន សមានគតិកត្តា កិរិយាព្យាកតានម្បិ បដិសេធោ វេទិតព្ពោ, កិរិយាព្យាកតានំ វិយ អនុគមនតោ វិបាកាព្យាកតានម្បិ បដិសេធោ កតោវ ហោតិ, តថាបិ អព្យាកតសាមញ្ញតោ រូបក្ខន្ធេន សទ្ធឹ វិបាកកិរិយាព្យាកតានម្បិ អធិវចនន្តិ វេទិតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ “កុសលចិត្តំ អង្គំ ហោតី”តិ វិនយេ អបកតញ្ញុនោ សន្ធាយ វុត្តំ អប្បហរិតករណាទិកេ សតិ។ **តស្មា**តិ យស្មា “នត្ថិ អាបត្តាធិករណំ កុសល”ន្តិ វត្តុំ ន សក្កា, តស្មា កុសលចិត្តំ អង្គំ ន ហោតីតិ អត្ថោ។ យទិ ឯវំ កស្មា “តិចិត្តំ តិវេទន”ន្តិ វុច្ចតីតិ ចេ? តំ ទស្សេតុំ **“នយិទ”**ន្តិអាទិ អារទ្ធន្តិ ឯកេ។ អាបត្តិសមុដ្ឋាបកចិត្តំ អង្គប្បហោនកចិត្តំ នាម។ **“ឯកន្តតោ**តិ យេភុយ្យេនាតិ អត្ថោ, ឥតរថា វិរុជ្ឈតិ។ កស្មា? ‘យស្សា សចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ អកុសលមេវ ហោតី’តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. បឋមបារាជិកវណ្ណនា) វុត្តត្តា”តិ វទន្តិ។ តេន កឹ? វិបាកោ នត្ថិ, កស្មា? ឯកន្តាកុសលត្តា, តស្មា កថាវ តត្ថ នត្ថិ។ យត្ថ បន អត្ថិ, តំ ទស្សេន្តោ **“យំ បន បណ្ណត្តិវជ្ជ”**ន្តិអាទិមាហ។ **អសញ្ចិច្ច បន កិញ្ចិ អជានន្តស្ស…បេ…. អព្យាកតំ ហោតី**តិ ភិក្ខុម្ហិ កម្មដ្ឋានគតចិត្តេន និបន្នេ, និទ្ទាយន្តេ វា មាតុគាមោ ចេ សេយ្យំ កប្បេតិ, តស្ស ភិក្ខុនោ វិជ្ជមានម្បិ កុសលចិត្តំ អាបត្តិយា អង្គំ ន ហោតិ, តស្មា តស្មឹ ខណេ សេយ្យាការេន វត្តមានរូបមេវ អាបត្តាធិករណំ នាម។ ភវង្គចិត្តេ វិជ្ជមានេបិ ឯសេវ នយោ។ តស្មិញ្ហិ ខណេ ឧដ្ឋាតព្ពេ ជាតេ អនុដ្ឋានតោ រូបក្ខន្ធោវ អាបត្តិ នាម, ន វិបាកេន សទ្ធឹ។ សចេ បន វទេយ្យ, តស្ស ឯវំវាទិនោ អចិត្តកានំ កុសលចិត្តំ អាបជ្ជេយ្យ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? ឯឡកលោមំ គហេត្វា កម្មដ្ឋានមនសិការេន តិយោជនំ អតិក្កមន្តស្ស, បណ្ណត្តឹ អជានិត្វា បទសោ ធម្មំ វាចេន្តស្ស ច អាបជ្ជិតព្ពាបត្តិយា កុសលចិត្តំ អាបជ្ជេយ្យាតិ។ អាបជ្ជតិយេវាតិ ចេ? នាបជ្ជតិ។ កស្មា? “នត្ថិ អាបត្តាធិករណំ កុសល”ន្តិ វចនតោ។

ចលិតោ កាយោ, បវត្តា វាចា, **អញ្ញតរមេវ អង្គ**ន្តិ អញ្ញតរមេវ អាបត្តីតិ អត្ថោ។ កេវលំ បញ្ញត្តិយា អកុសលាទិភាវាសម្ភវតោ អាបត្តិតា ន យុជ្ជតិ។ អាបត្តឹ អាបជ្ជន្តោ តីសុ អញ្ញតរសមង្គី ហុត្វា អាបជ្ជតីតិ ទស្សនត្ថំ **“យំ កុសលចិត្តោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ – បថវីខណនាទីសុ កុសលចិត្តក្ខណេ វីតិក្កមវសេន បវត្តរូបសម្ភវតោ កុសលចិត្តោ វា អព្យាកតាបត្តឹ អាបជ្ជតិ។ តថា អព្យាកតចិត្តោ វា អព្យាកតរូបសង្ខាតំ អព្យាកតាបត្តឹ អាបជ្ជតិ, បាណាតិបាតាទីសុ អកុសលចិត្តោ វា អកុសលាបត្តឹ អាបជ្ជតិ, រូបំ បនេត្ថ អព្ពោហារិកំ។ សុបិនបស្សនកាលាទីសុ បាណាតិបាតាទឹ ករោន្តោ សហសេយ្យាទិវសេន អាបជ្ជិតព្ពាបត្តឹ អាបជ្ជន្តោ អកុសលចិត្តោ អព្យាកតាបត្តឹ អាបជ្ជតីតិ វេទិតព្ពោ។ **ឥទំ វុច្ចតិ អាបត្តាធិករណំ អកុសល**ន្តិ អកុសលចិត្តុប្បាទោ។ **បោរាណគណ្ឋិបទេសុ** បន “បុថុជ្ជនោ កល្យាណបុថុជ្ជនោ សេក្ខោ អរហាតិ ចត្តារោ បុគ្គលេ ទស្សេត្វា តេសុ អរហតោ អាបត្តាធិករណំ អព្យាកតមេវ, តថា សេក្ខានំ, តថា កល្យាណបុថុជ្ជនស្ស អសញ្ចិច្ច វីតិក្កមកាលេ អព្យាកតមេវ។ ឥតរស្ស អកុសលម្បិ ហោតិ អព្យាកតម្បិ។ យស្មា ចស្ស សញ្ចិច្ច វីតិក្កមកាលេ អកុសលមេវ ហោតិ, តស្មា វុត្តំ ‘នត្ថិ អាបត្តាធិករណំ កុសល’ន្តិ។ សព្ពត្ថ អព្យាកតំ នាម តស្ស វិបាកាភាវមត្តំ សន្ធាយ ឯវំនាមកំ ជាត”ន្តិ លិខិតំ, វិចារេត្វា គហេតព្ពំ។

២២៤. ***វិវាទោ វិវាទាធិករណ***ន្តិ យោ កោចិ វិវាទោ, សោ សព្ពោ កឹ វិវាទាធិករណំ នាម ហោតីតិ ឯកបុច្ឆា។ “***វិវាទោ អធិករណ***ន្តិ វិវាទាធិករណមេវ វិវាទោ ច អធិករណញ្ចាតិ បុច្ឆតិ។ តទុភយំ វិវាទាធិករណមេវាតិ បុច្ឆតីតិ វុត្តំ ហោតី”តិ **បោរាណគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ កេសុចិ បោត្ថកេសុ អយំ បុច្ឆា នត្ថិ។ យទិ ឯវំ ឥមាយ ន ភវិតព្ពំ វិវាទោ វិវាទាធិករណំ, វិវាទាធិករណំ វិវាទោ, វិវាទាធិករណំ វិវាទោ ចេវ អធិករណញ្ចាតិ បញ្ចបញ្ហោហិ ភវិតព្ពំ សិយា។ កេសុចិ បោត្ថកេសុ តិស្សោ, កេសុចិ ចតស្សោ, បញ្ច នត្ថិ។ តត្ថ ទ្វេ វិកប្បា។ ឥតរាសុ **អធិករណំ *វិវាទោ***តិ យំ កិញ្ចិ អធិករណំ, វិវាទសង្ខ្យមេវ គច្ឆតិ, ***វិវាទោ អធិករណ***ន្តិ យោ កោចិ វិវាទោ, សោ សព្ពោ អធិករណសង្ខ្យំ គច្ឆតីតិ បុច្ឆតិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

២២៨. ***សម្មុខាវិនយស្មិ***ន្តិ សម្មុខាវិនយភាវេ។

២៣០. “**អន្តរេនា**តិ ការណេនា”តិ លិខិតំ។

២៣៣. ឧព្ពាហិកាយ ខិយ្យនកេ បាចិត្តិ ន វុត្តា តត្ថ ឆន្ទទានស្ស នត្ថិតាយ។

២៣៦. **តស្ស ខោ ឯត**ន្តិ ឯសោតិ អត្ថោ “ឯតទគ្គ”ន្តិ ឯត្ថ វិយ។

២៣៨. “កា ច តស្ស បាបិយសិកា”តិ កិរ បាឋោ។

២៤២. “កិច្ចមេវ កិច្ចាធិករណ”ន្តិ វចនតោ អបលោកនកម្មាទីនមេតំ អធិវចនំ, តំ វិវាទាធិករណាទីនិ វិយ សមថេហិ សមេតព្ពំ ន ហោតិ, កិន្តុ សម្មុខាវិនយេន សម្បជ្ជតីតិ អត្ថោ។

សមថក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ខុទ្ទកវត្ថុក្ខន្ធកវណ្ណនា

ខុទ្ទកវត្ថុកថាវណ្ណនា

២៤៤. បុថុបាណិនា កត្តព្ពំ កម្មំ **បុថុបាណិកំ**។

២៤៥. “កណ្ណតោ និក្ខន្តមុត្តោលម្ពកាទីនំ កុណ្ឌលាទីន”ន្តិ លិខិតំ។ “កាយូរ”ន្តិ បាឡិបាឋោ។ “កេយូរាទីនី”តិ អាចរិយេនុទ្ធដំ។

២៤៨. **“សាធុគីតំ** នាម បរិនិព្ពុតដ្ឋានេ គីត”ន្តិ លិខិតំ។ **ទន្តគីតំ** គាយិតុកាមានំ វាក្កករណីយំ។ ទន្តគីតស្ស វិភាវនត្ថំ **“យំ គាយិស្សាមា”**តិអាទិមាហ។

២៤៩. **ចតុរស្សវត្តំ** នាម ចតុប្បាទគាថាវត្តំ។ “តរង្គវត្តាទីនិ ឧច្ចារណវិធានានិ នដ្ឋបយោគានី”តិ លិខិតំ។ **ពាហិរលោមិ**ន្តិ ភាវនបុំសកំ, យថា តស្ស ឧណ្ណបាវារស្ស ពហិទ្ធា លោមានិ ទិស្សន្តិ, តថា ធារេន្តស្ស ទុក្កដន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

២៥១. **វិរូបក្ខេហី**តិអាទិ សហយោគករណវចនំ។ **សរពូ**តិ គេហគោឡិកា។ សា កិរ សេតា សវិសា ហោតិ។ **សោហ**ន្តិ យស្ស មេ ឯតេហិ មេត្តំ, សោហំ នមោ ករោមិ ភគវតោតិ សម្ពន្ធោ។ **អញ្ញម្ហិ...បេ.... សេតព្ពម្ហី**តិ រាគានុសយេ។

២៥២. **ឧដ្ឋិត្វា**តិ បក្ខិបិត្វា។ **ឱតរតូ**តិ តទ្ធិយា ឱតារេត្វា គណ្ហាតុ។ **អនុបរិយាយី**តិ អនុបរិក្កមិ។

២៥៣. **ន អច្ឆុបិយន្តី**តិ ន លគ្គន្តិ។ **រូបកាកិណ្ណានី**តិ តត្ថិរូបាទីហិ រោកិណ្ណានិ។

២៥៤. **អាលិន្ទកមិឌ្ឍិកាទីន**ន្តិ បមុខមិឌ្ឍិកាទីនំ។ **បរិវត្តេត្វា តត្ថេវា**តិ ឯត្ថ “បរិវត្តេត្វា តតិយវារេ តត្ថេវ មិឌ្ឍិយា បតិដ្ឋាតី”តិ លិខិតំ។ **បរិភណ្ឌំ** នាម គេហស្ស ពហិ កុដ្ដបាទស្ស ថិរភាវត្ថំ កតា តនុកមិឌ្ឍិកា វុច្ចតិ។ ឯត្ថ **“បរិវដ្តិត្វា បត្តោ ភិជ្ជតី**តិ អធិករណភេទាសង្កាយ អភាវេ ឋានេ ឋបេតុំ វដ្តតី”តិ លិខិតំ។ បត្តមាឡកោ វដ្ដិត្វា បត្តានំ អបតនត្ថំ វដ្តំ វា ចតុរស្សំ វា ឥដ្ឋកាទីហិ បរិក្ខិបិត្វា មាឡកច្ឆន្ទេន កតោ។ “បត្តមណ្ឌលិកា បត្តបច្ឆិកា តាលបត្តាទីហិ កតា”តិ ច លិខិតំ។ មិឌ្ឍន្តេ អាធារកេ ឋបេតុំ វដ្តតិ បត្តសន្ធារណត្ថំ វុត្តត្តា។ មញ្ចេ អាធារកេបិ ន វដ្តតិ និសីទនបច្ចយា វារិតត្តា។ អាសន្នភូមិកត្តា **ឱលម្ពេតុំ វដ្តតិ**។

២៥៥. “អំសកូដេ លគ្គេត្វាតិ វចនតោ អគ្គហត្ថេ លគ្គេត្វា អង្កេ ឋបេតុំ ន វដ្តតី”តិ កេចិ វទន្តិ, ន សុន្ទរំ, **“ន កេវលំ យស្ស បត្តោ”**តិអាទិ យទិ ហត្ថេន គហិតបត្តេ ភេទសញ្ញា, បគេវ អញ្ញេន សរីរាវយវេនាតិ កត្វា វុត្តំ។ **បាឡិយំ** បន បច្ចុរោហារវសេន វុត្តំ។ ឃដិកបាលមយំ **ឃដិកដាហំ**។ **ឆវសីសស្ស បត្ត**ន្តិ “សិលាបុត្តកស្ស សរិរំ, ខីរស្ស ធារាតិអាទិវោហារវសេន វុត្តំ។ មញ្ចេ និសីទិតុំ អាគតោតិ អត្ថោ។ **“បិសាចិល្លិកា**តិ បិសាចទារកា”តិបិ វទន្តិ។ **ទិន្នកមេវ** បដិគ្គហិតមេវ។ **ចព្ពេត្វា**តិ ខាទិត្វា។ អដ្ឋិកានិ ច កណ្ដកានិ ច **អដ្ឋិកកណ្ដកានិ**។ “ឯតេសុ សព្ពេសុ បណ្ណត្តិំ ជានាតុ វា, មា វា, អាបត្តិយេវា”តិ លិខិតំ។

២៥៦. **វិប្បាឡេត្វា**តិ ផាឡេត្វា។ **កិណ្ណេន បូរេតុ**ន្តិ សុរាកិណ្ណេន បូរេតុំ។ **ពិទលកំ** នាម ទិគុណករណសង្ខាតស្ស កិរិយាវិសេសស្ស អធិវចនំ។ កស្ស ទិគុណករណំ? យេន កិលញ្ជាទិនា មហន្តំ កឋិនមត្ថតំ, តស្ស។ តញ្ហិ ទណ្ឌកឋិនប្បមាណេន បរិយន្តេ សំហរិត្វា ទិគុណំ កាតព្ពំ។ អញ្ញថា ខុទ្ទកចីវរស្ស អនុវាតបរិភណ្ឌាទិវិធានករណេ ហត្ថស្ស ឱកាសោ ន ហោតិ។ សលាកាយ សតិ ទ្វិន្នំ ចីវរានំ អញ្ញតរំ ញត្វា សិព្ពិតាសិព្ពិតំ សុខំ

បញ្ញាយតិ។ ទណ្ឌកថិនេ កតេ ន ពហូហិ សហាយេហិ បយោជនំ។ “អសំកុដិត្វា ចីវរំ សមំ ហោតិ។ កោណាបិ សមា ហោន្តី”តិ លិខិតំ, “ហលិទ្ទិសុត្តេន សញ្ញាករណ”ន្តិ វុត្តត្តា ហលិទ្ទិសុត្តេន ចីវរំ សិព្ពេតុម្បិ វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ។ តត្ថ ហិ កេចិ អកប្បិយសញ្ញិនោ។ បដិគ្គហោ នាម អង្គុលិកោសោ។

២៥៧-៨. **បាតី**តិ បដិគ្គហសណ្ឋានំ។ **បដិគ្គហត្ថវិក**ន្តិ អង្គុលិកោសត្ថវិកំ។ សូចិសត្ថកានំ បុព្ពេ អាវេសនត្ថវិកាយ អនុញ្ញាតត្តា “**អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ភេសជ្ជត្ថវិក**”ន្តិ វុត្តំ។ ឯត្ថ សូចិសត្ថកាទីនិបិ បបេតព្ពានីតិ និទានំ សូចេតិ។ សចេបិ ឧបនន្ទោ ភិក្ខុ អលជ្ជី, តថាបិ សន្តកមេតំ អមូលច្ឆេទកតភិក្ខុនោ លជ្ជិនោបិ សមានស្ស កប្បតីតិ យុជ្ជតិ។ **ន សម្មតី**តិ ន បហោតិ។

២៦០-១. ពហិ កុដ្ដស្ស សមន្តតោ នីចវត្ថុកំ កត្វា បិតំ “**មណ្ឌលិក**”ន្តិ វុច្ចតិ។ ជន្តាឃរប្បដិច្ឆាទិនា ឆន្នស្ស នគ្គិយំ យស្ស ន បញ្ញាយតិ, តស្សេវ បរិកម្មំ កាតព្ពំ។ ឯស នយោ ឧទកវត្ថបដិច្ឆាទីសុបិ។

២៦២-៣. **បណិយា** នាម បណិយការកា។ **អាកឌ្ឍនយន្តំ** អាកឌ្ឍិយមានំ កូបស្ស ឧបរិភាគេ បរិវត្តមតិ។ **អរហដឃដិយន្តំ** សកដចក្កសណ្ឋានយន្តំ។ តស្ស អរេ អរេ ឃដិកានិ ពន្ធិត្វា ឯកេន, ទ្វីហិ វា បរិវត្តមិយមានស្ស ឧទកនិព្ពាហនំ វេទិតព្ពំ។ **អាវិទ្ធបក្ខបាសំ** នាម យត្ថ មណ្ឌលាការេន បក្ខបាសា ពជ្ឈន្តិ អាវិទ្ធវត្ថតា វិយ អាវិទ្ធបក្ខបាសកា។ បុព្ពេ បត្តសង្គោបនត្ថំ, ឥទានិ បបេតព្ពំ ភុញ្ជិតុំ អាធារកោ អនុញ្ញាតោ។

២៧៣. **បរគលំ គច្ឆតី**តិ ឥមស្ស បយោគាភាវា វដ្ដតិ។ **កម្មសតេនា**តិ មហតា ឧស្សាហេន។

២៧៧-៨. **លោហភណ្ឌំ** នាម កំសតោ សេសលោហភណ្ឌំ។ **មុទ្ទិកកាយពន្ធនំ** នាម ចតុរស្សំ អកត្វា សជ្ជិតំ។ **បាមង្គទសា** ចតុរស្សា។ **មុទិង្គសណ្ឋានេនា**តិ សង្ឃាដិយា មុទិង្គសិព្ពនាការេន វរកសីសាការេន។ **បវនន្តោ**តិ បាសន្តោ។ “ទសាមូល”ន្តិ ច លិខិតំ។ អកាយពន្ធនេន សញ្ចិច្ច វា អសញ្ចិច្ច វា គាមប្បវេសនេ អាបត្តិ។ “សរិតដ្ឋានតោ ពន្ធិត្វា បវិសិតព្ពំ, និវត្តិតព្ពំ វា”តិ លិខិតំ។

២៧៩. សត្តង្គុលំ វា អឌ្ឍង្គុលំ វាតិ ឯត្ថ “សុគតង្គុលេនា”តិ អវុត្តត្តា បកតិអង្គុលេន សារុប្បត្តាយ វឌ្ឍេត្វាបិ ករោន្តិ ចេ, ន ទោសោ។

២៨០. តាលវណ្ដាការេន សីហឡិត្ថីនំ វិយ។

ខុទ្ទកវត្ថុក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. សេនាសនក្ខន្ធកវណ្ណនា

វិហារានុជាននកថាវណ្ណនា

២៩៤. និលីយន្តិ ភិក្ខូ ឯត្ថាតិ វិហារាទយោ **លេណានិ** នាម។ អាគត-វចនេន តស្សាគតសង្ឃោវ សាមី, ន អនាគតោតិ កេចិ, តំ ន យុជ្ជតិ សមានលាភកតិកាយ សិទ្ធត្តា។

២៩៦-៧. **ទីបិនង្គុដ្ឋេនា**តិ ឯត្ថ “ទីបិនា អកប្បិយចម្មំ ទស្សេតី”តិ លិខិតំ។ **ថម្ភកវាតបានំ** នាម តិរិយំ ទារូនិ អទត្វា ឧជុកំ បិតេហេវ ទារូហិ កត្តព្ពំ។ ភិសីនំ អនុញ្ញាតំ វដ្ដតីតិ ពិម្ពោហនេ វដ្ដតីតិ អត្ថោ។ តូលបូរិតំ ភិសិំ អបស្សយិតុំ ន វដ្ដតិ ឧណ្ណាទីនំយេវ អនុញ្ញាតត្តា។ និសីទននិបជ្ជនំ សន្ធាយ វុត្តំ, តស្មា អបស្សយិតុំ វដ្ដតីតិ ចេ? អកប្បិយន្តិ ន វដ្ដតីតិ កេចិ។ យទិ ឯវំ អកប្បិយមញ្ចេ អបស្សយិតុំ ន វដ្ដេយ្យ។ យស្មា វដ្ដតិ, តស្មា ទោសោ នត្ថិ។ អបិច គិលានស្ស ពិម្ពោហនំ និបជ្ជិតុម្បិ អនុញ្ញាតំ, តស្មា ភិសិបិ វដ្ដតិ អបស្សយិតុំ។ អាចរិយា ច អនុជានន្តិ, វឡញ្ជេន្តិ ចាតិ ឯកេ។ សិម្ពលិតូលសុត្តេន សិព្ពិតំ ចីវរំ វដ្ដតិ។ កស្មា? កប្បាសស្ស អនុលោមតោ។ “អក្កផលសុត្តមយម្បិ អក្កវាកមយមេវ បដិក្ខិត្ត”ន្តិ តេ ឯវ វទន្តិ។

២៩៨. **អនិពន្ធនីយោ** អលគ្គោ។ **បដិពាហេត្វា**តិ មទ្ទំ កត្វា។ “សេតវណ្ណាទីនំ យថាសង្ខ្យំ ឥក្កាសាទយោ ពន្ធនត្ថំ វុត្តា”តិ លិខិតំ។

៣០០. **បកុដ្ដំ** សមន្តតោ អាវិទ្ធបមុខំ។

៣០៣. សុធាលេបោតិ សុធាមត្តិកាលេបោ។

៣០៥. អាសត្តិ តណ្ហា។ **សន្តិ** អទរំ។

៣០៧. កេតុន្តិ កយេន គហេតុំ។

៣០៨. ចិតាតិ ឥដ្ឋកាយោ កពឡេន និទ្ទមនវសេន ឆិន្ទិត្វា កតាតិ អត្ថោ។

៣១០. ឆព្ពគ្គិយានំ ភិក្ខូនំ អន្តេវាសិកាតិ ឯត្ថ វីសតិវស្សំ អតិក្កមិត្វា ឆព្ពគ្គិយា ឧប្បន្នា។ "អារាធយឹសុ មេ ភិក្ខូ ចិត្ត"ន្តិ (ម. និ. ១.២២៥) វុត្តត្តា អញ្ញស្មឹ កាលេ សារត្ថិកមនេ ឧប្បន្នំ វត្តំ ឥធ អាបត្តិទស្សនត្ថំ អាហរិត្វា វុត្តន្តិ យុត្តំ វិយ, វិចារេត្វា គហេតព្ពំ។ **វុទ្ធ**ន្តិ វុទ្ធតរំ។

៣១៣. សន្ថរេតិ តិណសន្ថរាទយោ។

សេនាសនគ្គាហកថាវណ្ណនា

៣១៨. "**សេយ្យគ្គេនា**តិ មញ្ចដ្ឋានបរិច្ឆេទេន។ **វិហារគ្គេនា**តិ ឱវរកគ្គេនា"តិ លិខិតំ។ **ថាវរា**តិ និយតា។ **បច្ចយេនេវ ហិ ត**ន្តិ តស្មឹ សេនាសនេ មហាថេរា តស្ស បច្ចយស្ស ការណា អញ្ញត្ថ អគន្ត្វា វសន្តាយេវ នំ បដិជគ្គិស្សន្តីតិ អត្ថោ។ អយដ្ឋនកម្មំ ទស្សេតុំ "**ន តត្ថ មនុស្សា**"តិអាទិមាហ។ "វិតក្កំ ឆិន្ទិត្វា សុទ្ធចិត្តេន គមនវត្តេនេវ គន្តព្ព"ន្តិ បាឋោ។ **មុទ្ទវេទិកា** នាម ចេតិយស្ស ហម្មិយវេទិកា។ **បដិក្កម្មា**តិ អបសក្កិត្វា។ សមានលាភកតិកា មូលាវាសេ សតិ សិយា, មូលាវាសវិនាសេន កតិកាបិ វិនស្សតិ។ សមានលាភ-វចនំ សតិ ទ្វីសុ, ពហូសុ វា យុជ្ជតិ, តេនេវ ឯកស្មឹ អវសិដ្ឋេតិ នោ មតិ។ តាវកាលិកំ កាលេន មូលច្ឆេទនវសេន វា អញ្ញេសំ វា កម្មំ អញ្ញស្ស សិយា នាវាយំ សង្កមោតិ អាចរិយោ។ **បុគ្គលវសេនេវ កាតព្ព**ន្តិ អបលោកនកាលេ សង្ឃោ វស្សំវុត្ថភិក្ខូនំ បាដេក្កំ "ឯត្តកំ វស្សាវាសិកំ វត្ថុំ ទេតិ, រុច្ចតិ សង្ឃស្សា"តិ បុគ្គលមេវ បរាមសិត្វា ទាតព្ពំ, ន សង្ឃវសេន កាតព្ពំ។ ន សង្ឃោ សង្ឃស្ស ឯត្តកំ ទេតីតិ។ "ឯកស្មឹ អាវាសេ សង្ឃស្ស កម្មំ ករោតី'តិ វចនតោ សង្ឃវសេន កាតព្ព"ន្តិ លិខិតំ។ ន ហិ តថា វុត្តេ សង្ឃស្ស កិញ្ចិ កម្មំ កតំ នាម ហោតិ។ "សម្មត សេនាសនគ្គាហាបកតោ អញ្ញេន គាហិតេបិ គាហោ រុហតិ អត្តហិតុបជ្ឈាយស្ស ឧបសម្បទា វិយា"តិ លិខិតំ។ "កម្មវាចាយបិ សម្មតិ វដ្ដតី"តិ លិខិតំ។

អដ្ឋបិ សោឡសបិ ជនេតិ ឯត្ថ កឹ វិសុំ វិសុំ, ឧទាហុ ឯកតោតិ? ឯកតោបិ វដ្ដតិ។ ន ហិ តេ តថា សម្មតា សង្ឃេន កម្មកតា នាម ហោន្តិ , តេនេវ **សត្តសតិកក្ខន្ធកេ** ឯកតោ អដ្ឋ ជនា សម្មតាតិ។ **តេសំ សម្មតិ កម្មវាចាយបី**តិ ញត្តិទុតិយកម្មវាចាយបិ។ អបលោកនកម្មស្ស វត្ថុហិ សា ឯវ កម្មវាចា លព្ភមានា លព្ភតិ, តស្សា ច វត្ថុហិ អបលោកនកម្មមេវ លព្ភមានំ លព្ភតិ, ន អញ្ញន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឥមំ នយំ មិច្ឆា គណ្ហន្តោ "អបលោកនកម្មំ ញត្តិទុតិយកម្មំ កាតុំ, ញត្តិទុតិយកម្មញ្ច អបលោកនកម្មំ កាតុំ វដ្ដតី"តិ គណ្ហាតិ, ឯវញ្ច សតិ កម្មសង្ករទោសោ អាបជ្ជតិ។ **មគ្គោ បោក្ខរណី**តិ ឯត្ថ **មគ្គោ** នាម មគ្គេ កតទីឃសាលា, **បោក្ខរណី**តិ នហាយិតុំ កតបោក្ខរណី។ **ឯតានិ ហិ អសេនាសនានី**តិ ឯត្ថ ភត្តសាលា ន អាគតា, តស្មា តំ សេនាសនន្តិ ចេ? សាបិ ឯត្ថេវ បវិដ្ឋា វាសត្ថាយ អកតត្តា។ ភោជនសាលា បន ឧភយត្ថ នាគតា។ កិញ្ចាបិ នាគតា, ឧបរិ "ភោជនសាលា បន សេនាសនមេវា"តិ (ចូឡវ. អដ្ឋ. ៣១៨) វុត្តត្តា សេនាសនំ។ "កប្បិយកុដិ ច ឯត្ថ កាតព្ពា"តិ វទន្តិ, តំ នេតិ ឯកេ។ រុក្ខមូលវេឡុគុម្ពា ឆន្នា កវាដពទ្ធាវ សេនាសនំ។ "**អលាភកេសុ អាវាសេសូ**តិ អលាភកេសុ សេនាសនេសូ"តិ លិខិតំ, តំ យុត្តំ។ ន ហិ បាដេក្កំ សេនាសនំ ហោតិ។ **តំ សញ្ញាបេត្វា**តិ ឯត្ថ បញ្ញត្តិំ អគច្ឆន្តេ ពលក្ការេនបិ វដ្ដតិ។ **អយម្បី**តិ បច្ចយោបិ។

ឧបនិពន្ធិត្វាតិ តស្ស សមីបេ រុក្ខមូលាទីសុ វសិត្វា តត្ថ វត្តំ កត្វាតិ អធិប្បាយោ។ បរិយត្តិបដិបត្តិបដិវេធវសេន **តិវិធម្បិ**។ "ទសកថាវត្ថុកំ ទសអសុភំ ទសអនុស្សតិ"ន្តិ បាឋោ។ "**បឋមភាគំ មុញ្ចិត្វា**តិ ឥទំ ចេ បឋមគាហិតវត្ថុតោ មហគ្ឃំ ហោតី"តិ លិខិតំ។ **ឆិន្នវស្សានំ វស្សាវាសិកំ** នាម បុព្ពេ គហិតវស្សាវាសិកានំ បច្ឆា ឆិន្នវស្សានំ។ **ភតិនិវិដ្ឋ**ន្តិ ភតី កត្វា វិយ និវិដ្ឋំ បរិយិដ្ឋំ។ "**សង្ឃិកំ បន…បេ…. វិព្ភន្តោបិ លភតេវា**"តិ ឥទំ តត្រុប្បាទំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឥមិនា អបលោកនមេវ បមាណំ, ន គាហាបនន្តិ កេចិ។ វិនយធរា បន "អម្ហាកំ វិហារេ វស្សំ ឧបគតានំ ឯកេកស្ស តិចីវរំ សង្ឃោ ទស្សតី'តិអាទិនា អបលោកិតេបិ អភាជិតំ វិព្ភន្តកោ ន លភតិ។ 'អបលោកនកម្មំ កត្វា គាហិត'ន្តិ វុត្តត្តា, 'អភាជិតេ វិព្ភមតី'តិ ឯវំ បុព្ពេ វុត្តត្តា ចា"តិ វទន្តិ។ "**បច្ចយវសេនា**តិ គហបតិកំ វា អញ្ញំ វា វស្សាវាសិកំ បច្ចយវសេន គាហិត"ន្តិ លិខិតំ។ "**ឯកមេវ វត្ថុំ ទាតព្ព**ន្តិ

តត្ថ និសិន្នានំ ឯកមេកំ វត្ថុំ បាបុណាតី”តិ លិខិតំ។ **ទុតិយោ ថេរាសនេ**តិ អនុភាគោ។ បឋមភាគោ អញ្ញថា ថេរេន គហិតោតិ ជានិតព្ពំ។

ឧបនន្ទវត្ថុកថាវណ្ណនា

៣២០. **តិវស្សន្តរេនា**តិ តិណ្ណំ វស្សានំ អន្តោ ឋិតេន។ ហត្ថិម្ហិ នខោ អស្សាតិ **ហត្ថិនខោ**។ បាសាទស្ស នខោ នាម ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទោ។ **គិហិវិកដនីហារេនា**តិ គិហីហិ កតនីហារេនេវ។ “តេហិ អត្ថរិត្វា ទិន្នានេវ និសីទិតុំ លព្ភន្តិ, ន ភិក្ខុនា សយំ អត្ថរិត្វា វិស្សជ្ជិតព្ពំ សង្ឃេន អត្ថរាបេត្វា វា”តិ លិខិតំ។

អវិស្សជ្ជិយវត្ថុកថាវណ្ណនា

៣២១. “ន វិស្សជ្ជេតព្ពំ សង្ឃេន វា គណេន វា បុគ្គលេន វា”តិ វចនំ “យំ អគរុភណ្ឌំ វិស្សជ្ជិយំ វេភង្គិយំ សង្ឃិកំ, តំ គណោ ចេ តស្មិំ អាវាសេ វសតិ បុគ្គលោបិ វា, គណេន វា បុគ្គលេន វា វិស្សជ្ជិតំ សង្ឃេន វិស្សជ្ជិតសទិសមេវ ហោតី”តិ **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តវចនំ សាធេតិ, អញ្ញថា ឯត្ថ គណបុគ្គលគ្គហណំ និរត្ថកំ។ **អរញ្ជរោ** ឧទកចាដិ, អលញ្ជរោ, ពហុឧទកគណ្ហនកោតិ អត្ថោ។ “វដ្ដចាដិ វិយ ហុត្វា ថោកំ ទីឃមុខោ មជ្ឈេ បរិច្ឆេទំ ទស្សេត្វា កតោ”តិ លិខិតំ។ មំសទិព្ពជម្ពុទ្វសមន្តចក្ខុវសេន **បញ្ច**។

គរុភណ្ឌេន ច គរុភណ្ឌន្តិ សំហារិមំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **បត្តចីវរំ និក្ខិបិតុ**ន្តិ អដ្ដកច្ឆន្នេន កតេ មញ្ចេ។ **វដ្ដលោហំ** នាម បីតវណ្ណំ។ **បារិហារិយំ ន វដ្ដតី**តិ អាគន្តុកស្ស អទត្វា បរិចារិកហត្ថតោ អត្តនោ នាមំ លិខាបេត្វា គហេត្វា យថាសុខំ បរិហរិតុំ ន វដ្ដតិ។ **“គិហិវិកដនីហារេនេវា**តិ យាវ អត្តនោ កម្មនិព្ពត្តិ, តាវ គហេត្វា ទេតី”តិ លិខិតំ។ **សិខរំ** នាម យេន បរិវត្តមន្តា ឆិន្ទន្តិ។ **បត្តពន្ធកោ** នាម បត្តស្ស គណ្ឋិអាទិការកោ។ “បដិមានំ សុវណ្ណាទិបត្តការកោ”តិបិ វទន្តិ។ **“អឌ្ឍពាហូ**តិ កប្បរតោ បដ្ឋាយ យាវ អំសកូដ”ន្តិ លិខិតំ។ **ឥតោ បដ្ឋាយា**តិ ឥមំ បាឡិំ អាទិំ កត្វា។ **ទណ្ឌមុគ្គរោ** នាម យេន រជិតចីវរំ បោថេន្តិ។ ‘បច្ចត្ថរណគតិក’ន្តិ វុត្តត្តា, “តម្បិ គរុភណ្ឌមេវាតិ វុត្តត្តា ច **អបិ**-សទ្ទេន បាវារាទិបច្ចត្ថរណំ សព្ពំ គរុភណ្ឌមេវា”តិ វទន្តិ។ ឯតេនេវ សុត្តេន អញ្ញថា អត្ថំ វត្វា “បាវារាទិបច្ចត្ថរណំ ន គរុភណ្ឌំ, ភាជនីយមេវ, សេនាសនត្ថាយ ទិន្នបច្ចត្ថរណមេវ គរុភណ្ឌ”ន្តិ វទន្តិ, ឧបបរិក្ខិតព្ពំ។ **គណ្ឋិកា**តិ ចីវរគណ្ឋិកា។ **ភញ្ចកោ** នាម សរកោ។

នវកម្មទានកថាវណ្ណនា

៣២៣-៤. អគ្គឡពន្ធសូចិទ្វារករណមត្តេនបិ។ **“កបោតភណ្ឌិកា** នាម វឡភិយា ឧបរិ ឋបេតព្ពវលយំ វា តិណច្ឆទនគេហស្ស បិដ្ឋិវំសស្ស ហេដ្ឋា ឋបេតព្ពំ វា ឧភយមស្ស គតា ទារូ”តិ លិខិតំ។ **ការន្តរា**តិ តទា បុនបរិសង្ខំ បុព្ពបយោជិតានានំ វចនបាតសេនាសនវាសោ។ ន បន បតិសង្ខតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ សព្ពត្ថ វិនដ្ឋវាសោ ន ច បដិសេធកោ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពោ។ ទ្វារវាតបានាទីនិ អបហរិត្វា ទាតុំ អសក្កុណេយ្យតោ **“បដិទាតព្ពានិយេវា**”តិ វុត្តំ។ គោបានសិអាទយោ ទេន្តស្ស វិហារេ បលុជ្ជតីតិ **“មូលំ វា ទាតព្ព**”ន្តិអាទិ វុត្តន្តិ ឯកេ។ “នេវាសិកា បកតិយា អនត្ថតាយ ភូមិយា ឋបេន្តិ ចេ, តេសម្បិ អនាបត្តិយេវា”តិ លិខិតំ។ “ទ្វារវាតបានាទយោ អបរិកម្មកតាបិ អបដិច្ឆាទេត្វា ន អបស្សយិតព្ពា”តិ លិខិតំ។

សង្ឃភត្តាទិអនុជាននកថាវណ្ណនា

ឧទ្ទេសភត្តកថាវណ្ណនា

៣២៥. **យា** ភត្តុទ្ទេសដ្ឋានភូតាយ **ភោជនសាលាយ បកតិឋិតិកា**។ **ទិន្នំ បនា**តិ យថា សោ ទាយកោ ទេតិ, តំ ទស្សេន្តោ **“សង្ឃតោ ភន្តេ”**តិអាទិមាហ។ **ឯកវឡញ្ជ**ន្តិ ឯកទ្វារេន វឡញ្ជិតព្ពំ ។ **តិចីវរបរិវារ**ន្តិ ឯត្ថ “ឧទកមត្តលាភី វិយ អញ្ញោបិ ឧទ្ទេសភត្តំ អលភិត្វា វត្ថាទិមនេកប្បការំ លភតិ ចេ, **តស្សេវ ត**”ន្តិ លិខិតំ។ “ឧទ្ទេសបត្តេ ទេថា’តិ វត្វា គហេត្វា អាគតភាវេន សង្ឃស្ស បរិច្ចត្តំ ន ហោតិយេវ តស្សេវ ហត្ថេ គតត្តា, តស្មា តេហិ វុត្តក្កមេន សព្ពេហិ ភាជេត្វា ភុញ្ជិតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ **បដិបាដិបត្តំ វា** ឋិតិកាយ ឋិតបត្តំ វា។ **“កូដដ្ឋិតិកា នាម** អគ្គហេតព្ពានម្បិ គាហិតត្តា”តិ លិខិតំ, “បណីតភត្តដ្ឋិតិកញ្ច អជានិត្វា មិស្សេត្វា គាហិតេបិ ឯវមេវ បដិបជ្ជិតព្ព”ន្តិ ច លិខិតំ។ **តញ្ចេ ថេយ្យាយ ហរន្តិ** បត្តហារកា, អាណាបកស្ស **គីវា** ហោតិ។ **អតិក្កន្តម្បិ ឋិតិកំ ឋបេត្វា**តិ ឯត្ថ “តំទិវសមេវ ចេ ភិក្ខុ លព្ភតិ, អបរទិវសតោ បដ្ឋាយ ន លព្ភតិ គិរា”តិ លិខិតំ។ បច្ឆា “សព្ពោ

សង្ឃោ បរិភុញ្ជតូ”តិ អវុត្តេបិ ភាជេត្វា បរិភុញ្ជិតព្ពំ។ “ឯត្តកេ ភិក្ខូ សង្ឃតោ ឧទ្ទិសិត្វា ទេថា’តិ អវត្វា ‘ឯត្តកានំ ភិក្ខូនំ ភត្តំ គណ្ហថា’តិ ទិន្នំ សង្ឃិកនិមន្តនំ នាមា”តិ លិខិតំ។

និមន្តនភត្តកថាវណ្ណនា

បដិបាដិយាតិ យថាលទ្ធបដិបាដិយា។ **វិច្ឆិន្ទិត្វា**តិ ភត្តំ គណ្ហថាតិ បទំ អវត្វា។ **អាលោបសង្ខេបេនា**តិ អយំ នយោ និមន្តនាយមេវ, ឧទ្ទេសភត្តេ បន ឯកស្ស បហោនកប្បមាណោ ឯវ ឋិតិកា តិដ្ឋតិ។ “**ឯកវារ**ន្តិ យាវ តស្មិំ អាវាសេ វសន្តិ ភិក្ខូ, សព្ពេវ លភន្តី”តិ លិខិតំ។

សលាកភត្តកថាវណ្ណនា

ន ហិ ពាហិសីមាយ សង្ឃលាភោតិ ឯត្ថ “ឧទ្ទេសភត្តាទីសុ ពហិសីមាយ ឋិតស្សបិ ចេ ឧបាសកា ទេន្តិ, គហេតុំ លភន្តិ, អត្តនោបិ បាបេត្វា គហណំ អនុញ្ញាតំ, តថា ឥធ ន វដ្ដតី”តិ វុត្តំ។ ន បាបុណន្តីតិ ឧទ្ទិសិត្វាបិ។ **វារគាម**ន្តិ ទូរត្តា វារេន និក្ខមេន គន្តព្ពគាមេ។ **ផាតិកម្មមេវា**តិ អតិរេកលាភា ច ភវន្តិ។ **សម្មុខីភូតស្សា**តិ យេភុយ្យេន ចេ ភិក្ខូ ពហិសីមំ គតា, សម្មុខីភូតស្ស បាបេតព្ពំ។ សភាគត្តា ហិ ឯកេន លទ្ធំ សព្ពេសំ បហោតិ, តស្មិម្បិ អសតិ អត្តនោ បាបេត្វា ទាតព្ពំ។ “**លទ្ធា វា អលទ្ធា វា**”តិ វចនសិលិដ្ឋវសេន វុត្តំ។ **វិហារេ អបាបិតំ បន…បេ…. ន វដ្ដតី**តិ សលាកភត្តំ វិហារេ ឧទ្ទិសិយតិ។ **តេន បន** ទិន្នសលាកេន។ **តស្សា**តិ គហេត្វា គតស្ស។ សលាកា គហេតព្ពាតិ យុត្តំ វិយ។ សព្ពបោត្ថកេសុ “គាហេតព្ពា”តិ បាឋោ, តស្មា **តេនា**តិ សលាកគ្គាហាបកេនាតិ អត្ថោ។ “ចោរិកាយ គហិតត្តា ន បាបុណាតី”តិ វចនតោ “កុដិសោធនំ វដ្ដតី”តិ ច ទីបវាសិនោ វទន្តិ កិរ។ **ឯកំ មហាថេរស្សា**តិ មហាថេរោ វិហារតោ យេភុយ្យេន ន គច្ឆតិ, ឥតរេ កទាចិ គច្ឆតិ, តស្មា សភាគា ចេ, អត្តនោ បាបេត្វា បុន ឥតរេសំ ទិយ្យតិ។ **វិហារេ ថេរស្ស បត្តសលាកភត្ត**ន្តិ មហាថេរោ ឯកកោវ វិហារេ ឱហីនោ, “អវស្សំ សព្ពសលាកា អត្តនោ បាបេត្វា ឋិតោ”តិ បដិស្សយំ គន្ត្វា អាគន្តុកភិក្ខូនម្បិ អទស្សនតោ កុក្កុច្ចំ អកត្វា ភុញ្ជន្តិ។

បក្ខិកភត្តកថាវណ្ណនា

ឧបោសថទិវសេ អាបត្តិទេសនំ សន្ធាយ “**បរិសុទ្ធសីលាន**”ន្តិ អាហ។ លេខំ កត្វា និពទ្ធាបិតំ។ “**អាគន្តុកភត្តម្បិ គមិកភត្តម្បី**”តិ អាគន្តុកោវ ហុត្វា គច្ឆន្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អនាថគិលានុបដ្ឋាកោបិ តេន ទិន្នំ ភុញ្ជតិ ចេ, តស្សបិ បាបេតព្ពមេវ។ **គុឡបិណ្ឌំ** តាលបក្កមត្តំ។

សេនាសនក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សង្ឃភេទកក្ខន្ធកវណ្ណនា

ឆសក្យបព្ពជ្ជាកថាវណ្ណនា

៣៣០. “អនុបិយំ នាមា”តិ ឯកវចនេន ទិស្សតិ, សត្តមិយំ បន “អនុបិយាយ”ន្តិ។ “កាឡុទាយិប្បភុតយោ ទស ទូតា”តិ បាឋោ។ “ន ហេដ្ឋាបាសាទា ន ហេដ្ឋាបាសាទំ វា”តិ លិខិតំ។

៣៣២. **បុព្ពេ** បុព្ពកាលេ។ “រញ្ញោ សតោ”តិ ច “រញ្ញោវសតោ”តិ ច បាឋោ។

៣៣៣. ន លាភតណ្ហា ឥធ កាមតណ្ហា, ឈានស្ស នេសា បរិហានិ ហេតុ។ ពុទ្ធត្តសីលំ បន បត្ថយន្តោ ឈានាបិ នដ្ឋោតិ។ ននុ បត្ថភាវនា។ **មនោមយ**ន្តិ ឈានមនោមយំ។

៣៣៤. **សត្ថារោ**តិ គណសត្ថារោ។

៣៣៩. **បោត្ថនិក**ន្តិ ឆុរិកំ។

៣៤០. **មនុស្សេ**តិ បុរិសេ។

៣៤១. ឯករត្តាធិការេន វត្តំ បច្ឆាសីសន្តា ឲ្លទិសាតិ ទស្សនត្ថំ “**បញ្ចិមេ**”តិអាទិ វុត្តំ។ “បុព្វេ រត្ខស្សេត”ន្តិ វុត្តត្តា មយ្ហំ បន រត្ខណេ កិច្ចំ នត្ថីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **បរូបក្កមេន តថាគតំ ជីវិតា វោរោបេយ្យា**តិ ឥទំ អាណត្តិយា អាគតត្តា ឯវំ វុត្តំ។

៣៤២. **មា អាសទោ**តិ មា វធកចិត្តេន ឧបគច្ឆ។ **ឥតោ**តិ ឥមម្ហា ជីវិតម្ហា។ “**យតោ**តិ យស្មា, យតោតិ វា គតស្សា”តិ លិខិតំ។ “**បដិកុដិតោ**តិ អបសក្កិត្វា សង្កុចិតោ ហុត្វា វា បដិសក្កតី”តិ លិខិតំ។

៣៤៣. **តិកភោជន**ន្តិ តីហិ ភុញ្ជិតព្ពភោជនំ។ “តិកភោជនីយ”ន្តិបិ បាឋោ។ បរិកប្បតោ ហិ តិណ្ណំ ភុញ្ជិតុំ អនុជានាមិ, តតោ ឧទ្ធំ គណភោជនមេវ ហោតិ, តស្សាបិ ឥទមេវ វុត្តំ។ តេច អបុព្ពំ នត្ថិ។ “អកតវិញ្ញត្តិលទ្ធំ តិណ្ណំ ភុញ្ជន្តានំ កិញ្ចាបិ តំ គណភោជនំ នាម ន ហោតិ, វិញ្ញត្តិវសេន បន ន វដ្ដតី”តិ លិខិតំ។ **តយោ អត្ថវសេ បដិច្ចា**តិ ឯត្ថាបិ “មា បាបិច្ឆាបក្ខំ និស្សាយ សង្ឃំ ភិន្ទេយ្យុ”ន្តិ បេសលានំ ភិក្ខូនំ ផាសុវិហារាយាតិ យោជេតព្ពំ។ **កុលានុទ្ទយតាយ ចា**តិ កុលានំ បសាទរត្ខណត្ថំ។ **វជ្ជ**ន្តិ វជ្ជមេវ។ “វជ្ជមិមំ ផុសេយ្យា”តិ លិខិតំ។ “វជ្ជនីយំ បុគ្គលំ ផុសេយ្យា”តិ វុត្តំ។ “ឥមស្ស មនោ ន ផុសេយ្យា”តិ វត្តព្ពម្បិ សិយា។ **ចក្កភេទ**ន្តិ សាសនភេទំ។ **អាយុកប្ប**ន្តិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ អវីចិម្ហិ អាយុបរិមាណំ នត្ថិ, យេន បន កម្មេន យត្តកំ អនុភវិតព្ពំ, តស្ស អាយុកប្បន្តិ វេទិតព្ពំ។

៣៤៥. “អញ្ញតរំ អាសនំ គហេត្វា និសីទី”តិ វចនតោ វិសភាគដ្ឋានំ គតស្ស បេសលស្សបិ ភិក្ខុនោ តេសំ អាសនេ និសីទិតុំ វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ។ **អាគិលាយតី**តិ រុជ្ជតិ។ **អាទេសនាបាដិហារិយានុសាសនិយា**តិ តស្ស តស្ស ចិត្តាចារំ អាទិស្ស អាទិស្ស ទេសនា, អាទេសនាបាដិហារិយានុសាសនី។ ឥទ្ធិ ឯវ បាដិហារិយំ **ឥទ្ធិបាដិហារិយំ,** ឥទ្ធិបាដិហារិយសំយុត្តាយ អនុសាសនិយា ឱវទតីតិ អត្ថោ។ **ននុ តំ អាវុសោ**តិ ឯត្ថ តំ វចនំ ននុ មយា វុត្តោសីតិ អត្ថោ។

៣៤៦-៩. **សុវិក្ខាលិត**ន្តិ សុធោតំ។ **សំខាទិត្វា**តិ សុដ្ឋុ ខាទិត្វា។ “**មហី វិកុព្ពតោ**តិ មហាវិសាលោ”តិ លិខិតំ។ តស្ស ភិសំ ឃសមានស្ស។ តត្ថ **នទីសុ ជគ្គតោ**តិ បាលេន្តស្ស។ “គិំ? ហត្ថិយូថំ គន្ត្វា”ន្តិ វទន្តិ។ “អសំបាតោ’តិ បាឋោ, អបត្តោ ហុត្វាតិ អត្ថោ”តិ លិខិតំ។ “អបាយពហុត្តា បុន ទស្សិតោ”តិ វុត្តំ។ “**ឯវំសតេ**តិ ឯវំ អស្ស តេ អាសវា”តិ លិខិតំ។

៣៥០. “**វោសានំ** បរិនិដ្ឋានំ វា”តិ ច លិខិតំ។ **ជាតុ**តិ ទឡ្ហត្ថេ និបាតោ។ **មា ឧទបជ្ជថា**តិ មា ឧប្បជ្ជេយ្យ។ “សោ បមាទមនុយុញ្ជន្តោ”តិ បាឋោ។ **អនាទរំ** កុសលេសុ។ **ឧទធិ មហា**តិ កិត្តកោ មហា? ភេស្មា យាវ ភយានកោ, តាវ មហាតិ វុត្តំ ហោតិ។

៣៥១. **ន ខោ, ឧបាលិ, ភិក្ខុនី សង្ឃំ ភិន្ទតី**តិ ឯត្ថ ភិក្ខុ សង្ឃំ ន ភិន្ទតិ, ភិក្ខុនី សង្ឃំ ភិន្ទតីតិ កេចិ, នេតំ គហេតព្ពំ។ កេវលំ “សង្ឃោ”តិ វុត្តេ ភិក្ខុសង្ឃោវ អធិប្បេតោ។ “សង្ឃស្ស ទេតិ, ឧភតោសង្ឃស្ស ទេតិ ចា”តិ (មហាវ. ៣៧៩) មាតិកាវចនម្បិ សាធេតិ។ តស្មិំ អធម្មទិដ្ឋិភេទេ ធម្មទិដ្ឋិ សិយា។ “សីលសតិភេទេសុបិ សមានោ ធម្មំ កាតុន្តិ សង្ឃភេទេ វេមតិកោបិ តាទិសោ វា”តិ លិខិតំ។ **វិនិធាយា**តិ អត្តនោ វញ្ចនាធិប្បាយតំ ឆាទេត្វា។

សង្ឃភេទកក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. វត្តក្ខន្ធកវណ្ណនា

អាគន្តុកវត្តកថាវណ្ណនា

៣៥៧. ឯកស្មិំ គាមេ អញ្ញវិហារតោ អាគតោបិ អាគន្តុកោវ។ តត្ថ កេចិ ឯវំ វទន្តិ “អាវាសិកោ កត្ថចិ គន្ត្វា សចេ អាគតោ, ‘តេនាបិ អាគន្តុកភត្តំ ភុញ្ជិតព្ព’ន្តិ វុត្តត្តា ទូរាគមនំ វុត្តំ ហោតិ, ន គាមេ, តស្មា ន យុត្ត”ន្តិ។ តេ វត្តព្ពា “អាគន្តុកភត្តំ នាម គហដ្ឋេហិ ឋបិតំ។ យស្មិំ និពទ្ធំ, តតោ អញ្ញគាមតោតិ អាបន្នំ។ តថា វិហារាធិការត្តា អញ្ញវិហារតោ អាគតោបិ អាគន្តុកោ វា”តិ អាចរិយានំ សន្និដ្ឋានំ។ **បានីយំ បុច្ឆិតព្ពំ, បរិភោជនីយំ បុច្ឆិតព្ព**ន្តិ ឧទ្ធរិត្វា ឃដសរាវាទិគតំ សន្ធាយ បឋមំ, ទុតិយំ កូបតឡាកាទិគតន្តិ អាចរិយោ។ ទុតិយវារេ អត្តនោ វសេនដ្ឋានត្តា វិសុំ បុច្ឆិតព្ពមេវ, តស្មា វុត្តំ ឯតំ “បរិច្ឆិន្នភិក្ខោ វា គាមោ”តិ។ ពហូសុ បោត្ថកេសុ ទុវិធាបិ យុជ្ជតិ។

អនុមោទនវត្ថុកថាវណ្ណនា

៣៦២-៤. បញ្ចមេ អនុមោទនគ្ថាយ និសិន្នេ។ “**មនុស្សានំ បរិវិសនដ្ឋានន្តិ** យត្ថ មនុស្សា សបុត្តទារា អាវសិត្វា ទេន្តី”តិ លិខិតំ។ ឥមស្មិំ ខន្ធកេ អាគន្តុកាវាសិកគមិកានុមោទនភត្តគ្គបិណ្ឌចារិការញ្ញក សេនាសនជន្តាឃរវច្ចកុដិឧបជ្ឈាចរិយសទ្ធិវិហារិកន្តេវាសិកវត្តានិ **ចុទ្ទស មហាវត្តានិ** នាម។ អគ្គហិតគ្គហណេន គណិយមានានិ **អសីតិ ខន្ធកវត្តានិ** នាម ហោន្តិ។

វត្តក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. បាតិមោក្ខដ្ឋបនក្ខន្ធកវណ្ណនា

បាតិមោក្ខុទ្ទេសយាចនកថាវណ្ណនា

៣៨៣-៤. “នន្ទិមុខី”តិ លិខិតំ។ **អាយតកេនេវា**តិ អាទិម្ហិ ឯវ។ **យន្តិ** យស្មា។ សវន្តិយោ **មហានទិយោ**។ “មហន្តភូតាន”ន្តិ បាឋោ។ **បត្តា**តិ បត្វា។ “សមូលិកាយ បបេតិ អកតាយា”តិ ឋបនកស្ស សញ្ញាមូលវសេន វុត្តំ។ តំ វត្ថុំ អវិនិច្ឆិនិត្វាវ បរិសា វុដ្ឋាតិ។

អត្តាទានអង្គកថាវណ្ណនា

៣៩៨-៩. “**អត្តាទាន**ន្តិ សយំ បរេហិ ចោទិតោ អត្តានំ សោធេតុំ អនាទិយិត្វា បរេសំ វិប្បដិបត្តិំ ទិស្វា សាសនំ សោធេតុំ អត្តនា អាទិតព្ព”ន្តិ លិខិតំ។ **វស្សារត្តោ**តិ វស្សកាលោ។ **សប្បដិមាសោ**តិ អាកឌ្ឍនយុត្តោតិ អធិប្បាយោ។

៤០១. **ឧបទហាតព្ពោ**តិ ឧប្បាទេតព្ពោ, វិប្បដិសារមុខេន ធារេតព្ពោតិ អធិប្បាយោ។

បាតិមោក្ខដ្ឋបនក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ភិក្ខុនិក្ខន្ធកវណ្ណនា

មហាបជាបតិគោតមីវត្ថុកថាវណ្ណនា

៤០២-៣. **សូនេហី**តិ សុតេហិ។ “សេតដ្ឋិកា នាម រោគជាតី”តិ បាឡិ។ “សេតដ្ឋិកា”តិ អដ្ឋកថា ។ “បដិសម្ភិទាបត្តខីណាសវគ្គហណេន ឈានានិបិ គហិតានេវ ហោន្តិ។ ន ហិ និជ្ឈានិកានំ សព្ពប្បការា សម្បត្តិ ឥជ្ឈតី”តិ លិខិតំ។

ភិក្ខុនីឧបសម្បទានុជាននកថាវណ្ណនា

៤០៤. **យទគ្គេន** យំ ទិវសំ អាទិំ កត្វា។ **តទេវា**តិ តស្មិំ ឯវ ទិវសេ។ “អនុញ្ញត្តិយា”តិ បាឋោ។ “អនុបញ្ញត្តិយា”តិ ន សុន្ទរំ។

៤០៥. “បដិគ្គណ្ហាមិ យាវជីវំ អនតិក្កមនីយោ”តិ វត្វា ឥទានិ កិំ ការណា វរំ យាចតីតិ ចេ? បរូបវាទវិវជ្ជនត្ថំ។ ទុព្ពុទ្ធិនោ ហិ កេចិ វទេយ្យុំ “មហាបជាបតិយា បឋមំ សម្បដិច្ឆិតត្តា ឧភតោសង្ឃស្ស យថាវុឌ្ឍ អភិវាទនំ ន ជាតំ។ គោតមី ចេ វរំ យាចេយ្យ, ភគវា អនុជានេយ្យា”តិ។

៤០៨. **វិមានេត្វា**តិ អបវជ្ឈិត្វា។

៤១០-៣. **កម្មប្បត្តាយោបី**តិ កម្មារហាបិ។ **អាបត្តិគាមិនិយោបី**តិ អាបត្តិំ អាបន្នាយោបិ។ **ទ្វេ តិស្សោ ភិក្ខុនិយោ**តិ ទ្វីហិ តីហិ ភិក្ខុនីហិ។ “មនោសិលិកាយា”តិ បាឋោ។

៤២០. “តេន ច ភិក្ខុ និមន្តេតព្ពោ”តិ សាមីចិវសេន វុត្តំ។

៤២២-៣. “អនុជានាមិ…បេ… តាវកាលិក”ន្តិ បុគ្គលិកំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន សង្ឃិកន្តិ អាចរិយោ។ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ឧតុនិយា កដិសុត្តក”ន្តិ វចនតោ ភិក្ខុស្ស វិនិពទ្ធំ កដិសុត្តកំ ន វដ្ដតិ។ **បត្ថរន្តី** វិសរិណា។ **វេបុរិសិកា** មស្សុទាឋី។

៤២៥. **តយោ និស្សយេ**តិ រុក្ខមូលញ្ហិ សា ន លភតិ។

៤២៦. ភត្តគ្គេ សចេ ទាយកា ភិក្ខុនិសង្ឃស្ស ភុត្តាវតោ ចតុបច្ចយេ ទាតុកាមា ហោន្តិ, យថាវុឌ្ឍមេវ។

៤២៧. **វិកាលេ**តិ យាវ វិកាលេ ហោន្តិ, តាវ បវារេសុន្តិ អត្ថោ។ **អជ្ជតត្តនា**តិ អជ្ជតនា។

៤២៨. **អនុវាទ**ន្តិ ឥស្សរិយដ្ឋានំ។ ឥទំ សព្ពំ “អជ្ជតគ្គេ ឱវដោ ភិក្ខុនីនំ ភិក្ខូសុ វចនបថោ”តិ បញ្ញត្តស្ស គរុធម្មស្ស វីតិក្កមអាបត្តិបញ្ញាបនត្ថំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ, អញ្ញថា យេសំ គរុធម្មានំ បដិគ្គហណេន ភិក្ខុនីនំ ឧបសម្បទា អនុញ្ញាតា, តេសំ វីតិក្កមេ អនុបសម្បន្នាវ សិយាតិ អាសង្កា ភវេយ្យ។

៤២៩. **ឥត្ថិយុត្តេនា**តិ ឥត្ថីហិ គាវីអាទីហិ ធុរដ្ឋានេ យុត្តេន។ **បុរិសន្តរេនា**តិ បុរិសេន អន្តរិកេន។ “បុរិសទុតិយេនា”តិ លិខិតំ, បុរិសសារថិនាតិ អធិប្បាយោ។ “ពាឡ្ហតរំ អផាសូ”តិ វចនតោ គិលានាយ វដ្ដតិច្ចេវ សិទ្ធំ, ភគវន្តំ អាបុច្ឆិត្វា អនុញ្ញាតដ្ឋានេ ឧបសម្បជ្ជិស្សាមីតិ អធិប្បាយោ។

៤៣០. **សា កេនចិទេវ អន្តរាយេនា**តិ សព្ពន្តរាយសង្គហនវចនំ, តស្មា តំ ន អន្តរាយំ កិត្តេត្វា, វុត្តន្តរាយេន “រាជន្តរាយេនា”តិ សាធេតព្ពន្តិ អាចរិយោ។

៤៣១-២. “នវកម្មន្តិ កត្វា ‘ឯត្តកានិ វស្សានិ វសតូ’តិ អបលោកេត្វា សង្ឃិកភូមិទាន”ន្តិ លិខិតំ។ “សាគារ”ន្តិ វុត្តត្តា អគារបដិសំយុត្តរហោនិសជ្ជសិក្ខាទិវជ្ជិតាតិ កេចិ, យុត្តមេតំ។ កស្មា? “សហាគារសេយ្យមត្តំ បបេត្វា”តិ **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តត្តា។ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, បោសេតុ”ន្តិ វចនតោ បោសនយុត្តកម្មំ សព្ពំ វដ្ដតិ មាតុយា, ន អញ្ញេសំ។ វសិតុំ ចេ ន សក្កោតិ ទុតិយំ វិនា, សម្មន្និត្វាវ ទាតព្ពា តាយ ឥតិ នោ មតិ។ កិត្តកំ កាលំ? វសិត្វា ចេ ទុតិយា គន្តុមិច្ឆតិ, អញ្ញំ សម្មន្និតុំ យុត្តាវ។ សា វិជាតា លភេតិ អាចរិយោ។

៤៣៤. “ឥទំ ឱទិស្ស អនុញ្ញាតំ វដ្ដតីតិ ឯកតោ វា ឧភតោ វា អវស្សវេ សតិបិ វដ្ដតី”តិ លិខិតំ។ “កេសច្ឆេទាទិកំ កម្មំ អនុជានាមិ សាទិតុំ ”ឥច្ចេវ វុត្តត្តា វុត្តំ **“តទញ្ញេ សាទិតុ”**ន្តិ។ “កេសច្ឆេទាទិកំ កម្មំ អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ”តិ អវត្វា ឯត្តកំ យស្មា “សាទិតុ”ន្តិ ភាសិតំ, តស្មា សា វិចិកិច្ឆាយ ឧភតោបិ អវស្សវេ អបិ បារាជិកខេត្តេន សា បារាជិកំ ផុសតិ។ ឥតិ អដ្ឋកថាស្វេតំ សព្ពាសុបិ វិនិច្ឆិតំ។ ឱទិស្សកាភិលាបោ ហិ អញ្ញថា និព្ពិសេសតោ តំ បមាណំ។ យទិ តថា ភិក្ខុស្ស កប្បតិ វិចិកិច្ឆា។

> កាលមោទិស្ស នំ បទំ, ន សក្កោទិស្សកញ្ហិ តំ;
> អថ ភិក្ខុនិយា ឯវ, កាលមោទិស្ស ភាសិតំ។
>
> ឯវំ បារាជិកាបត្តិ, សិថិលាវ កតា សិយា;
> សព្ពសោ បិហិតំ ទ្វារំ, សព្ពបារាជិកស្មិន្តិ។
>
> និរត្ថកភាវតោ, ឧព្ភជាណុមណ្ឌលេ;
> តស្មា ន សាទិយន្តីតិ, និទានវចនក្កមំ។
>
> និស្សាយ សត្ថុនា វុត្តំ, សាទិតុន្តិ ន អញ្ញថា;
> អត្ថនោ បណ្ឌិសម្មស្សំ, សាទិតុំ យេន វារិតំ។
>
> អបិ បារាជិកក្ខេត្តេ, កថំ ទ្វារំ ទទេយ្យ សោ;
> តថាបិ ពុទ្ធបុត្តានំ, ពុទ្ធភាសិតភាសិតំ។
>
> វចនញ្ច សមានេន្តោ, នោ ចេត្ថ យុត្តិកថា ធីរា;
> កេសច្ឆេទាទិកម្មស្ស, អវស្សំ ករណីយតោ។

ចិត្តស្ស ចាតិលោលត្តា, គណស្ស ច អង្គសម្បទា-
ភាវា ភិក្ខុនីនំ មហេសិនា, វត្ថិកុញ្ច អសង្កត្តា;
ននុ មោទិស្សកំ កតន្តិ។

ភិក្ខុនិក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. បញ្ចសតិកក្ខន្ធកវណ្ណនា

សង្គីតិនិទានកថាវណ្ណនា

៤៣៧. ឆិន្នបាតន្តិ ភាវនបុំសកំ, តេនាការេន បតន្តីតិ អត្ថោ។ **ឧបទ្ទុតា ច មយំ ហោមាតិ** អតីតត្ថេ វត្តមានវចនំ, អហុម្ហាតិ អត្ថោ។ អថ វា តស្មិំ សតិ ហោម។ “បញ្ច ភិក្ខុសតានី”តិ គណនវសេន វត្វា “វស្សំ វសន្តា”តិ បុគ្គលនិទ្ទេសោ កតោ។

ខុទ្ទានុខុទ្ទកកថាវណ្ណនា

៤៤៣. “វស្សិកសាដិកំ អក្កមិត្វា”តិ វចនតោ ភគវតោ ចតុត្ថចីវរម្បិ អត្ថីតិ សិទ្ធំ។ តេនេវាហ **ចីវរក្ខន្ធកេ** “ចតុត្ថំ ចីវរំ បារុបី”តិ។

៤៤៤. “អបិច យថេវ មយា”តិអាទិ សង្គីតិយា អត្ថហណាធិប្បាយវសេន វុត្តំ, កិន្តុ សុសង្គីតា អាវុសោ ថេរេហិ ធម្មោ ច វិនយោ ច។ **អបិចាហំ នាម តថេវាហំ ធារេស្សាមីតិ** យថេវ មយា ភគវតោ សម្មុខា សុតំ សម្មុខា បដិគ្គហិតំ, តថេវ ថេរេហិ ភគវតា សយមេវ ឯតទគ្គំ អារោបិតេហិ, តស្មា សុសង្គហិតា សង្គីតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

ព្រហ្មទណ្ឌកថាវណ្ណនា

៤៤៥. “ត្វំយេវ អាណាបេហី”តិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ, ថេរា បន ព្រហ្មទណ្ឌំ កត្វា វុត្តំយេវ **“ឆន្នស្សា”**តិអាទិមាហំសូតិ វេទិតព្វំ។ ឯត្ថ ច អានន្ទត្ថេរោ វិយ អញ្ញោបិ សង្ឃេន អាណត្តោ ភិក្ខុ ព្រហ្មទណ្ឌកតេន ភិក្ខុនា អាលបិតុំ លភតិ, ន អញ្ញោ។ **ឧជ្ឈវនិកាយាតិ** បដិសោតគាមិនិយា។ អាគមា នុ ខោ ឥធ **អាគមា នុ ខ្វិធ**។ អាគមា ខោ ឥធ, តេ ឱរោជា ឥធ អាគមា ខោ។ **“ភិសិច្ឆវីតិ** ភិសិត្ថវិកា”តិ លិខិតំ។ **សព្ពេវិមេតិ** សព្ពេមេវ។ **កុលវំ គមេន្តីតិ** និរត្ថកវិនាសំ គមេន្តិ។ កុច្ឆិតោ លវោ កុលវោ, អនយវិនាសោតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥមាយ ខោ បន “ធម្មវិនយសង្គីតិយា”តិ វត្តព្ពេ វិសេសេន វិនយស្ស សាសនមូលភាវទស្សនត្ថំ, តស្មិំ ឋិតេ សកលសាសនបតិសិទ្ធិទីបនត្ថញ្ច “ឥទំ វោ កប្បតិ, ឥទំ វោ ន កប្បតី”តិ វត្ថុស្មិំ អារទ្ធត្តា, ឥមិស្សា ច បរិយត្តិយា វិនយបិដកត្តា **“វិនយសង្គីតិយា”**តិ ឥធ វុត្តំ។

បញ្ចសតិកក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. សត្តសតិកក្ខន្ធកវណ្ណនា

ទសវត្ថុកថាវណ្ណនា

៤៤៦. និក្ខិត្តមណិសុវណ្ណាតិ សិក្ខាបទេនេវ បដិក្ខិត្តមណិសុវណ្ណា។ តត្ថ មណិគ្គហណេន សព្ពំ ទុក្កដវត្ថុ, សុវណ្ណគ្គហណេន សព្ពំ បាចិត្តិយវត្ថុ គហិតំ ហោតិ។ **ភិក្ខគ្គេន** ភិក្ខុគណនាយាតិ វុត្តំ ហោតិ។

៤៤៧. មហិកាតិ ហិមំ។ **ធោសាតិ** សត្តា។ **សរជាតិ** សកិលេសរជា។ **មគាតិ** មគសទិសា។ តស្មិំ តស្មិំ វិសយេ, ភវេ វា នេតីតិ នេត្តិ, តណ្ហាយេតំ អធិវចនំ, តាយ សហ វត្តន្តីតិ **សនេត្តិកា**។

៤៥០-២. អហោគង្គោតិ បព្ពតស្ស នាមំ។ **អនុមានេស្សាមាតិ** បញ្ញាបេស្សាម។ **អាសុតាតិ** សន្ធិតា, “អសុត្តា”តិ វា បាឋោ, អនាវិលា អបក្កា តរុណា។

៤៥៣. ឧជ្ជវិសុ បដិសោតេន គច្ឆិំសុ។

៤៥៥. **អប្បេវ នាមា**តិ សាធុ នាម។ **មូលា ទាយកា** បេសលកា។ “**កុល្លកវិហារេនា**តិ ខុទ្ទកវិហារេនា”តិ លិខិតំ។ រូបាវតារត្ថា **កុល្លកវិហារោ** នាម។ កថំ បនេតំ បញ្ញាយតិ, យេន សន្និធិកតំ យាវជីវិកំ យាវកាលិកេន តទហុបដិគ្គហិតេន សម្ភិន្នរសំ តទហុបដិគ្គហិតសង្ខយំ អាគន្ត្វា សន្និធិកតាមិសសង្ខ្យមេវ គច្ឆតីតិ? វុច្ចតេ – “យាវកាលិកេន, ភិក្ខវេ, យាវជីវិកំ តទហុបដិគ្គហិត”ន្តិ វចនតោ បុរេបដិគ្គហិតំ យាវជីវិកំ តទហុបដិគ្គហិតេ នាមិសេន ចេ សម្ភិន្នំ, បុរេបដិគ្គហិតសង្ខ្យមេវ គច្ឆតីតិ សិទ្ធំ។ អញ្ញថា “សត្តាហកាលិកេន, ភិក្ខវេ, យាវជីវិកំ បដិគ្គហិតំ សត្តាហំ កប្បតី”តិ (មហាវ. ៣០៥) វុត្តដ្ឋានេ វិយ ឥធាបិ “យាវកាលិកេន, ភិក្ខវេ, យាវជីវិកំ បដិគ្គហិតំ កាលេ កប្បតី”តិ វទេយ្យ, តញ្ចាវុត្តំ។ តស្មា បុរេបដិគ្គហិតំ តំ អាមិសសម្ភិន្នំ អាមិសគតិកមេវាតិ វេទិតព្ពំ។ **គណ្ឋិបទេ** បន “សន្និធិការកំ ខាទនីយំ វា ភោជនីយំ វា”តិ (បាចិ. ២៥៣) វុត្តំ។ ព្យញ្ជនមត្តំ ន គហេតព្ពំ។

៤៥៧. **ឥធា**តិ ឥមស្មឹ បាឋេ។ “‘កាលេ កប្បតិ, វិកាលេ ន កប្បតី’តិ (មហាវ. ៣០៥) វុត្តវចនមត្តេន ‘វិកាលេ កប្បតី’តិ វិកាលភោជនបាចិត្តិយំ អាវហំ ហោតីតិ អត្ថោ, ‘**ន កប្បតី**’តិ សន្និធិភោជនបាចិត្តិយំ អាវហំ ហោតីតិ អត្ថោ, យទិ សម្ភិន្នរសំ អជ្ជបដិគ្គហិតម្បិ យាវជីវិកន្តិ អត្ថោ”តិ លិខិតំ។ **សុត្តវិភង្គេ**តិ មាតិកាសង្ខាតេ សុត្តេ ច តស្ស បទភាជនីយសង្ខាតេ វិភង្គេ ចាតិ អត្ថោ។ ឥទំ អាគតមេវ។ កតរន្តិ? “**អតិក្កាមយតោ ឆេទនក**”ន្តិ ឥទំ។

តិវិទត្ថិបមាណញ្ចេ, អទសំ តំ និសីទនំ;
និសីទនំ កថំ ហោតិ, សទសំ តញ្ហិ លក្ខណំ។

តិវិទត្ថិបមាណំ តំ, ទសា តត្ថ វិទត្ថិ ចេ;
តំនិសីទននាមត្តា, តស្មឹ ឆេទនកំ សិយា។

អនិសីទននាមម្ហិ, កថំ ឆេទនកំ ភវេ;
ឥតិ ចេ នេវ វត្តព្ពំ, និសីទនវិទត្ថិតោ។

កប្បតេ សទសាមត្តំ, និសីទនមិតិ ការណំ;
កថំ យុជ្ជតិ នោ ចេតំ, និសីទនស្ស នាមកំ។

និសីទនន្តិ វុត្តត្តា, បមាណសមតិក្កមា;
តស្សានុមតិហេតុត្តា, តត្ថ ឆេទនកំ ភវេ។

ជាតរូបកប្បេ –

ជាតរូបំ បដិក្ខិត្តំ, បុគ្គលស្សេវ បាឡិយំ;
ន សង្ឃស្សាតិ សង្ឃស្ស, តញ្ចេ កប្បតិ សព្ពសោ។

វិកាលភោជនញ្ចាបិ, បុគ្គលស្សេវ វារិតំ;
ន សង្ឃស្សាតិ សង្ឃស្ស, កប្បតីតិ កថំ សមំ។

សត្តសតិកក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចូឡវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

បរិវារវណ្ណនា

សោឡសមហាវារវណ្ណនា

បញ្ញត្តិវារវណ្ណនា

១-២. សីលសមាធិបញ្ញាវិមុត្តិវិមុត្តិញាណទស្សនសង្ខាតស្ស **ធម្មក្ខន្ធសរីរស្ស** សាសនេតិ អត្ថោ។ បរិវារោតិ សង្គហំ យោ សមារុឡ្ហោ, **តស្ស** បរិវារស្ស។ វិនយភូតា បញ្ញត្តិ **វិនយបញ្ញត្តិ**។ “បញ្ញត្តិកាលំ ជានតា”តិ ទុកនយវសេន វត្វា បុន សុត្តន្តនយេន វត្តុំ **“អបិច បុព្ពេនិវាសាទីហិ”**តិ វុត្តំ។ តត្ថ **បស្សតំ** នាម ទស្សនត្ថា ទិព្ពចក្ខុនា យោជិតំ បដិវេធញាណទស្សនំ។ **ទេសនាបញ្ញាយ បស្សតា**តិ អាសយានុសយាទិកេ។ **បុច្ឆាយា**តិ សត្តមី។ **បុនបិ ឯត្ថា**តិ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនេ។ **មិច្ឆាទិដ្ឋី**តិ នត្ថិកទិដ្ឋិ អន្តគ្គាហិកទិដ្ឋិ។ “អាជីវហេតុ បញ្ញត្តានី”តិ វចនតោ ឥមានិ ឆ សិក្ខាបទានិ ឋបេត្វា សេសា អាចារវិបត្តិ នាមាតិ វេទិតព្វំ។ **កាយេន បន អាបត្តឹ អាបជ្ជតី**តិ ឯត្ថ “បុព្ពភាគេ សេវនចិត្តមង្គំ កត្វា កាយទ្វារសង្ខាតំ វិញ្ញត្តឹ ជនយិត្វា បវត្តចិត្តប្បាទសង្ខាតំ អាបត្តឹ អាបជ្ជតិ, កិញ្ចាបិ ចិត្តេន សមុដ្ឋាបិតា វិញ្ញត្តិ, តថាបិ ចិត្តេន អធិប្បេតស្ស អត្ថស្ស វិញ្ញត្តិយា សាធិតត្តា ‘កាយទ្វារេន អាបជ្ជតី’តិ វុត្ត”ន្តិ ឥមមត្ថំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន ភណ្ឌនាទិត្តយរូបសមំ។ **អាបាណកោដិក**ន្តិ ជីវិតបរិយន្តំ កត្វា។ **បោរាណកេហិ មហាថេរេហី**តិ សីហឡទីបេ មហាថេរេហិ បោត្ថកំ អារោបិតកាលេ ឋបិតាតិ អត្ថោ។ “ចតុត្ថសង្គីតិសទិសា បោត្ថការុឡ្ហសង្គីតិ អហោសី”តិ វុត្តំ។

មហាវិភង្គេ បញ្ញត្តិវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

កតាបត្តិវារាទិវណ្ណនា

១៦៦. កតាបត្តិវារេ “សង្ឃិកំ មញ្ចំ វា”តិអាទិ អជ្ឈោកាសត្តា វិហារព្ភន្តរេបិ អាបជ្ជនតោ លេឌ្ឌុបាតាតិក្កមវសេន វុត្តំ។ ទុតិយេ **សេយ្យំ សន្ថរិត្វា**តិ អព្ភន្តរេ សន្ថរិតភាវតោ វិហារតោ ពហិគមនេបិ តំទិវសានាគមេ អាបជ្ជនតោ “បរិក្ខេបំ អតិក្កាមេតី”តិ វុត្តំ។

១៧១. **សញ្ចិច្ច បាណំ ជីវិតា វោរោបេន្តោ ចតស្សោ អាបត្តិយោ**តិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ តស្មិំ សិក្ខាបទេ តិរច្ឆានគតបាណោវ អធិប្បេតោ, អថ ខោ បាណោតិ វោហារសាមញ្ញតោ អត្ថទ្វារវសេន “ចតស្សោ”តិ វុត្តំ។ ឯស នយោ អញ្ញេសុបិ ឯវរូបេសុ ឋានេសុ។

១៧៣. វិកាលេ គាមប្បវេសនេ “បឋមំ បាទំ បរិក្ខេបំ អតិក្កាមេតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា’តិ វុត្តត្តា ឧបចារេ នាបជ្ជតិ, បរិក្ខេបំ អតិក្កមិត្វាវ អាបជ្ជតីតិ សិទ្ធមេវា”តិ វទន្តិ។

១៨៣. បច្ចយវារេ បុរិមវារតោ វិសេសោ អត្ថិយេវ, “មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវន្តោ កតិ អាបត្តិយោ អាបជ្ជតី”តិ វុត្តេ ជតុមដ្ឋកស្សោកាសោ ន ជាតោ, ឥធ បន “មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវនបច្ចយា”តិ វុត្តេ បុគ្គលនិទ្ទេសាភាវា ជតុមដ្ឋកញ្ច បរិដ្ឋំ, ឯវំ វិសេសោ អត្ថិ។ តថា ឯវរូបេសុ ឋានេសុ។

មហាវិភង្គេ ច ភិក្ខុនិវិភង្គេ សោឡសមហាវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សមុដ្ឋានសីសវណ្ណនា

២៥៧. **អនត្តា**តិ អត្តវិរហិតា “អលវណភោជន”ន្តិអាទីសុ វិយ។ ករុណាសីតលភាវេន ចន្ទសទិសោ។ កិលេសតិមិរប្បហានតោ **អាទិច្ចោ**។ យស្មា តេ ទេសយន្តិ, តស្មា **អង្គីរសោ**បិ។ **បិដកេ តីណិ ទេសយិ** តេសំ អញ្ញតរត្តាតិ អត្ថោ។ វិនយោ យទិ តិដ្ឋតិ, ឯវំ បដិបត្តិសទ្ធម្មាទិ **នីយតិ** បវត្តតីតិ អត្ថោ។ អយំ បន កថំ តិដ្ឋតីតិ? អាហ **“ឧភតោ ចា”**តិអាទិ។ បរិវារេន គន្ថិតា តិដ្ឋន្តីតិ អត្ថោ។ តស្សេវ បរិវារស្ស សុត្តេ។ និយតសមុដ្ឋានំ កតំ, វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ **អសម្ភិន្នសមុដ្ឋានានិ** អសង្ករសមុដ្ឋានានិ, អញ្ញេហិ អសទិសសមុដ្ឋានានីតិ អត្ថោ។ យស្មា បរិវារេ សតិ វិនយោ តិដ្ឋតិ, វិនយេ សតិ សទ្ធម្មោ តិដ្ឋតិ, យស្មា សមុដ្ឋានានិ ច សុត្តេ ទិស្សន្តិ, តស្មា សិក្ខេតិ អត្ថោ។ **“ធម្មកាមោ សុបេសលោ”**តិ បរិវារេ គារវជននត្ថំ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ “ទិស្សន្តី”តិ តត្ថ។ **“ឯកេន សមុដ្ឋានេន សមុដ្ឋាតី**តិ បឋមបារាជិកំ ឯកេន សមុដ្ឋានេន សមុដ្ឋាតី”តិ វុត្តំ។ **បាឡិយ**ញ្ហិ និទ្ទិដ្ឋសមុដ្ឋានញ្ច

ទិស្សតិ។ “តស្សេវ បរិវារស្ស, សមុដ្ឋានំ និយតោ កត”ន្តិ វុត្តំ បុរិមនយេតិ អត្ថោ។ **យថាញាយ**ន្តិ យថាភូតំ។ “សញ្ចរិត្តាភាសនញ្ចា”តិ បាឋោ។ “សញ្ចរិត្តានុភាសនញ្ចា”តិបិ អត្ថិ។ **នយវជ្ជេហិ** វិនយវជ្ជេហីតិ អត្ថោ។

បឋមបារាជិកសមុដ្ឋានវណ្ណនា

២៥៨. នានុពន្ធេ បវត្តិនិន្តិ “យា បន ភិក្ខុនី វុដ្ឋាបិតំ បវត្តិនី ទ្វេ វស្សានិ នានុពន្ធេយ្យា”តិ វុត្តសិក្ខាបទញ្ច។ អយំ បាឋោ ឯកច្ចេសុ បោត្ថកេសុ ន ទិស្សតិ។ **ឆសត្តតិ** បឋមបារាជិកសមុដ្ឋានា។

ទុតិយបារាជិកសមុដ្ឋានវណ្ណនា

២៥៩. “កុក្កុច្ចំ ចីវរំ ទត្វាតិ កុក្កុច្ចុប្បាទនញ្ច ធម្មិកានំ កម្មានំ ឆន្ទំ ទត្វា ខីយនញ្ច ចីវរំ ទត្វា ខីយនញ្ចា”តិ បាឋោ។ **“ទត្វា**”តិ ឧប្បជិបាជិយា វុត្តំ, តស្មា “កុក្កុច្ចំ ធម្មិកំ ទត្វាតិ បាឋោ សុន្ទរោ”តិ វទន្តិ, វិចារេត្វា គហេតព្ពំ។

២៦៩. អកតន្តិ អភិនវំ។

អន្តរបេយ្យាលំ

កតិបុច្ឆាវារវណ្ណនា

២៧១. បដិនិទ្ទេសន្តិ បុនប្បុនំ និទ្ទិសនំ។ អាបត្តិក្ខន្ធេហិ **វិនីតានិ** សំវរានីតិ អត្ថោ។ **ឯតេហិ** អាបត្តិក្ខន្ធេហិ។ **“អារកា**”តិ និវត្តិអត្ថេន វុត្តត្តា តំ បុន សរូបេន វត្តុកាមោ **“ភុសា វា**”តិ អាហ។ “គេហំ ធូមេន បុណ្ណំ អាធូមិត”ន្តិអាទីសុ វិយ រាគាទិវេរំ មណតិ វិនាសេតិ។ **ឯតាយា**តិ **វិរតិយា**។ វេល ចលនេ។ **និយ្យានំ** មគ្គំ សិនោតិ ពន្ធតីតិ សេតុ។ **“សេតុឃាតោ**តិ វីតិក្កមបដិបក្ខភូតា វិរតិ, តទត្ថនិព្ពត្តិករចិត្តុប្បាទោ វា”តិ វុត្តំ។ **“ធម្មស្សវនគ្គ**ន្តិ ធម្មំ សុណន្តានំ សមូហ”ន្តិ លិខិតំ។ សចេ ន គច្ឆតិ, វិក្ខិត្តោ វា និសីទតិ។ **កាយប្បាគព្ភិយំ** កាយទុច្ចរិតំ។ “បមាទេ”តិ វត្វា តទត្ថំ ទស្សេតុំ **“សតិវិប្បវាសេ**”តិ វុត្តំ។

២៧២-៣. សបរសន្តានេ វាតិ សសន្តានេ វា បរសន្តានេ វា។ **តថា វិវទន្តា បនា**តិ ភេទករវត្ថូនិ និស្សាយ វិវទន្តា។ **ឧភយេហិបី**តិ ថេរនវេហិ។ **ន**ន្តិ មេត្តំ កាយកម្មំ។ យេសំ បុគ្គលានំ បិយំ ករោតិ, តេសំ **មេត្តាកាយកម្មសង្ខាតោ ធម្មោ**។ **ឯត្តក**ន្តិ អាមិសវិភត្តិទស្សនំ។ **អសុកស្ស ចា**តិ បុគ្គលវិភត្តិទស្សនំ។ “ទុស្សីលស្ស អទាតុម្បិ វដ្ដតី”តិ វុត្តត្តា ឯវ អលជ្ជិបរិភោគោ វារិតោ។ **សព្ពេសំ ទាតព្ពមេវា**តិ សន្និដ្ឋានេន អជានន្តេន វិភាគំ អកត្វា ទាតព្ពភាវំ ទីបេតីតិ ឯកេ។ “សព្ពេសំ ទាតព្ពមេវា”តិ វុត្តំ **អដ្ឋកថាសុ**។ តត្ថ “អលជ្ជិឧក្ខិត្តកានំ បរិភោគសីសេន សហត្ថា ន ទាតព្ពំ, ទាបេតព្ពន្តិ អបរេ”តិ វុត្តំ។ វិចិនិត្វា ទានំ **វិចេយ្យ ទានំ**។ យស្មា អយំ វិសេសោ កាតព្ពោយេវាតិ អយំ ករោតិ, តស្មា បុគ្គលវិភាគោ ន កតោតិ សម្ពន្ធោ។ បកតិវណ្ណេន **វិសភាគវណ្ណេន**។ “តទំ នាម អាបន្នោ”តិ បរេហិ អបរាមសិតព្ពតោ **អបរាមដ្ឋានិ**។ អនុលោមេហិ គហិតសង្ខារារម្មណេហិ និព្ពានារម្មណំ កត្វា **និយ្យាតិ**។

ឆអាបត្តិសមុដ្ឋានវារាទិវណ្ណនា

២៧៦. “បឋមេន អាបត្តិសមុដ្ឋានេន ទុក្កដសិតំ អាបជ្ជេយ្យាតិ ន ហីតិ វត្តព្ព”ន្តិ វុត្តំ វាចាចិត្តវសេនេវាបជ្ជិតព្ពតោ។

២៧៧. កុដិ ករោតីតិ ឯត្ថ សញ្ចរិត្តមវត្វា ទុក្កដថុល្លច្ចយសង្ឃាទិសេសានំ ឯកស្មិំ វត្ថុស្មិំ បដិបាជិយា ឧប្បត្តិទស្សនត្ថមិទំ វុត្តំ។ ន ហិ សញ្ចរិត្តេ ឯវ អាបជ្ជតិ។ “តមិនា បន នយេន សព្ពត្ថ បដិបាជិយា អគ្គហណេការណំ វេទិតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។

២៨៣. វិវេកទស្សិនាតិ តទង្គវិវេកាទិបញ្ចវិធវិវេកទស្សិនា។

២៨៤. អត្ថនោ ទុដ្ឋុល្លន្តិ សង្ឃាទិសេសំ។

២៨៨. **វិវាទាធិករណបច្ចយា**តិ អញ្ញោហិ, អត្តនា វា បុព្ពភាគេ អាបន្នបច្ចយាតិ អត្ថោ។ **ឱមសតី**តិ “អយំ ធម្មោ, អយំ វិនយោ”តិ វិវទន្តោ “ត្វំ កឹ ជានាសី”តិអាទិនា ឱមសតិ។ **តីហិ សមថេហិ** សម្មុខា វិនយបដិញ្ញាតករណតិណវត្ថារកេហិ។ “សម្មុខាវិនយញ្ចេត្ថ សព្ពត្ថ ឥច្ឆិតព្ពតោ ‘សម្មុខាវិនយេន ចេវ បដិញ្ញាតករណេន ចា’តិអាទិនា ទ្វីហិបិ យោជិតំ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថា”តិ វុត្តំ។

២៩១. **ឋបេត្វា សត្ត អាបត្តិយោ**តិ ឯត្ថ “កិញ្ចាបិ អវសេសា នត្ថិ, តថាបិ បដិបាដិយា បាឋវជនត្ថំ បុច្ឆា កតា”តិ វុត្តំ។

អន្តរបេយ្យាលំ និដ្ឋិតំ។

សមថភេទវណ្ណនា

អធិករណបរិយាយវារាទិវណ្ណនា

២៩៣-៤. **លោភការណា វិវាទនតោ** “**លោភោ បុព្ពង្គមោ**”តិ វុត្តំ។ ឯវំ សេសេសុ។ **ឋានានី**តិអាទីនិ ការណវេវចនានិ។ ការណញ្ហិ តិដ្ឋន្តិ ឯត្ថាតិ **ឋានំ**, វសន្តិ ឯត្ថាតិ **វត្ថុ**, ភវន្តិ ឯត្ថាតិ **ភូមី**តិ វុច្ចតិ។ កេ តិដ្ឋន្តិ វសន្តិ ភវន្តិ ចាតិ? វិវាទាធិករណាទយោ។ កុសលាកុសលាព្យាកតចិត្តោ ហុត្វា វិវទនតោ “**នវ ហេតូ**”តិ វុត្តំ។ កោធនោ ហោតិ ឧបនាហីតិអាទីនិ **ទ្វាទស មូលានិ**។ អក្កោសន្តេន ហិ ចតូសុ វិបត្តីសុ ឯកេន អនុវទនតោ “**ចតស្សោ វិបត្តិយោ ឋានានី**”តិ វុត្តំ។ **ចុទ្ទស មូលានី**តិ វិវាទាធិករណេ វុត្តា ទ្វាទស, កាយោ, វាចា ច។

២៩៥-៦. **សត្ត អាបត្តិក្ខន្ធា ឋានានី**តិ ឯត្ថ “អាបត្តឹ អាបជ្ជិត្វា បដិច្ឆាទេន្តស្ស យា អាបត្តិ ហោតិ, តស្សា អាបត្តិយា បុព្ពេ អាបន្នា អាបត្តិ ឋានំ ហោតី”តិ វុត្តំ។ “នត្ថិ អាបត្តាធិករណំ កុសលន្តិ វចនតោ នត្ថិ អាបត្តាធិករណស្ស កុសលហេតុ, កុសលចិត្តំ បន អង្គំ ហោតី”តិ លិខិតំ។ **ចត្តារិ កម្មានិ ឋានានី**តិ ឯត្ថ “ឯវំ កត្តព្ពន្តិ បិតបាឡិ **កម្មំ** នាម។ ‘យថាបិតបាឡិវសេន ករោន្តានំ កិរិយា **កិច្ចាធិករណំ** នាមា’”តិ វុត្តំ, “បាឡិអនុសារេន បដិកាតព្ពលក្ខណំ វា **កម្មំ**។ តថេវ ករណំ **កិច្ចាធិករណ**”ន្តិ ច។ ញត្តិញត្តិទុតិយញត្តិចតុត្ថកម្មានិ **ញត្តិតោ** ជាយន្តិ, អបលោកនកម្មំ **អបលោកនតោ**, “កិច្ចាធិករណំ ឯកេន សមថេន សម្មតិ សម្បជ្ជតីតិ អត្ថោ”តិ លិខិតំ។ **សិយុន្តិ** ហោន្តិ។ **កថញ្ច សិយា**តិ កថំ ហោតិ។ **វិវាទាធិករណស្ស ទ្វេ**តិ តេ ទ្វេ ឋបេត្វា អញ្ញេហិ ន សម្មតិ។

២៩៧. **សាធារណា**តិ តំ សមេតព្ពា។

២៩៨. **តព្ភាគិយា**តិ តំកោដ្ឋាសា។

២៩៩. ឯកាធិករណំ សព្ពេ សមថា សមគ្គា ហុត្វា សមេតុំ ភព្ពាតិ បុច្ឆន្តោ “**សមថា សមថស្ស សាធារណា**”តិ អាហ។ សមថា សមថស្សា សិយា សាធារណា សិយា អសាធារណា។

៣០០. សមថា សមថស្ស តព្ភាគិយវារេបិ ឯសេវ នយោ។

៣០១. ឥមេ សមថា សមថា, ន សម្មុខាវិនយោតិ អត្ថោ។

៣០២. “សមថា វិនយោ”តិបិ វុច្ចតិ, តស្មា វិនយោ សម្មុខាវិនយោតិ វិនយវារោ ឧទ្ធដោ សិយា។ **ន សម្មុខា វិនយោ**តិ សម្មុខាវិនយំ ឋបេត្វា សតិវិនយាទយោ សេសសមថា។

៣០៣. សង្ឃស្ស សម្មុខា បដិញ្ញាតេ តំ បដិជាននំ សង្ឃស្ស សម្មុខតា នាម ហោតីតិ “តស្ស បដិជាននចិត្តំ សន្ធាយ ‘**សម្មុខាវិនយោ កុសលោ**’តិអាទិ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ **នត្ថិ សម្មុខាវិនយោ អកុសលោ**តិ “ធម្មវិនយបុគ្គលសម្មុខតាហិ តិវង្គិកោ សម្មុខាវិនយោ ឯតេហិ វិនា នត្ថិ។ តត្ថ កុសលចិត្តេហិ ករណកាលេ កុសលោ, អរហន្តានំ ករណកាលេ អព្យាកតោ, ឯតេសំ អកុសលបដិបក្ខត្តា អកុសលស្ស សម្ភវោ នត្ថិ, តស្មា ‘នត្ថិ សម្មុខាវិនយោ អកុសលោ’តិ វុត្ត”ន្តិ លិខិតំ។ “**យេភុយ្យសិកា** អធម្មវាទីហិ វូបសមនកាលេ សលាកគ្គាហាបកេ ធម្មវាទិម្ហិ កុសលា, ធម្មវាទីនម្បិ អធម្មវាទិម្ហិ សលាកគ្គាហាបកេ ជាតេ អកុសលា, សព្ពត្ថ អរហតោ វសេនេវ អព្យាកតតា, អនរហតោ សញ្ចិច្ច សតិវិនយទានេ **សតិវិនយោ** អកុសលោ, **អមូឡ្ហវិនយោ** អនុម្មត្តកស្ស ទានេ,

បដិញ្ញាតករណំ មូឡ្ហស្ស អជាននតោ បដិញ្ញាយករណេ, **តស្សបាបិយសិកា** សុទ្ធស្ស ករណេ, **តិណវត្ថារកំ** មហាកលហេ, សញ្ចិច្ច ករណេ ច អកុសល”ន្តិ លិខិតំ។

យត្ថវារបុច្ឆាវារវណ្ណនា

៣០៤. **លព្ភតីតិ** បុច្ឆា។

សមថវារវិស្សជ្ជនាវារវណ្ណនា

៣០៥. **យស្មិំ សមយេ សម្មុខាវិនយេន ចា**តិអាទិ តស្សា វិស្សជ្ជនំ។ យស្មិំ សមយេ សម្មុខាវិនយេន ច យេភុយ្យសិកាយ ច អធិករណំ វូបសម្មតិ, តស្មិំ សមយេ យត្ថ យេភុយ្យសិកា លព្ភតិ, តត្ថ សម្មុខាវិនយោ លព្ភតីតិ ឯវំ សព្ពត្ថ សម្ពន្ធោ។ **យត្ថ បដិញ្ញាតករណំ លព្ភតិ, តត្ថ សម្មុខាវិនយោ លព្ភតីតិ** ឯត្ថ ឯកំ វា ទ្វេ វា ពហូ វា អាបត្តិយោ អាបន្នោ ភិក្ខុ “ឥមំ នាម អាបត្តិំ អាបន្នោសី”តិ បុច្ឆិតោ “អាមា”តិ អាបត្តិំ បដិជានាតិ, ទ្វេបិ លព្ភន្តិ។ តត្ថ សង្ឃសម្មុខតា ធម្មវិនយបុគ្គលសម្មុខតាតិ ឯវំ វុត្តសម្មុខាវិនយេ សង្ឃស្ស បុរតោ បដិញ្ញាតំ កតំ ចេ, សង្ឃសម្មុខតា។ តត្ថេវ ទេសិតំ ចេ, ធម្មវិនយសម្មុខតាយោបិ លទ្ធា ហោន្តិ។ អវិវទន្តា អញ្ញមញ្ញំ បដិជានន្តិ ចេ, បុគ្គលសម្មុខតា។ តស្សេវ សន្តិកេ ទេសិតំ ចេ, ធម្មវិនយសម្មុខតាយោបិ លទ្ធា ហោន្តិ។ ឯកស្សេវ វា ឯកស្ស សន្តិកេ អាបត្តិទេសនកាលេ “បស្សសិ, បស្សាមី”តិ វុត្តេ តត្ថ ធម្មវិនយបុគ្គលសម្មុខតាសញ្ញិតោ សម្មុខាវិនយោ ច បដិញ្ញាតករណញ្ច លទ្ធំ ហោតិ។

សំសដ្ឋវារាទិវណ្ណនា

៣០៦. អធិករណានំ វូបសមោវ សមថោ នាម, សោ អធិករណំ វិនា នត្ថិ, តស្មា ន ច លព្ភា វិនិភុជ្ជិត្វា នានាករណំ កាតុំ។

៣០៩-៣១០. **សមថា សមថេហិ សម្មន្តីតិ** ឯត្ថ **សម្មន្តីតិ** សម្បជ្ជន្តិ។ អធិករណា វា បន សម្មន្តិ វូបសម្មន្តីតិ អត្ថោ, តស្មា “យេភុយ្យសិកា សម្មុខាវិនយេន សម្មតី”តិ ឥមាយ សម្មុខាវិនយេន សទ្ធិំ សម្បជ្ជតិ, ន សតិវិនយាទីហិ តេសំ តស្សា អនុបការត្តាតិ អត្ថោ។ **សមថា អធិករណេហិ សម្មន្តីតិ** ឯត្ថ សមថា អភាវំ គច្ឆន្តីតិ អត្ថោ។

៣១១. “សម្មុខាវិនយោ វិវាទាធិករណេន ន សម្មតី”តិ បាឋោ។ យេភុយ្យសិកាយ សមានភាវតោ ច អវសានេ “សម្មុខាវិនយោ ន កេនចិ សម្មតី”តិ (បរិ. ៣១៣) វុត្តត្តា ច សម្មុខាវិនយោ សយំ សមថេន វា អធិករណេន វា សមេតព្ពោ ន ហោតីតិ កត្វា វុត្តោ។ សតិវិនយោ កិច្ចាធិករណេន សម្មតិ។ អមូឡ្ហវិនយតស្សបាបិយសិកតិណវត្ថារកាបិ កិច្ចាធិករណេន សម្មន្តិ។

៣១៣. ***វិវាទាធិករណំ កិច្ចាធិករណេន សម្មតីតិ*** “សុណាតុ មេ, ភន្តេ…បេ.… បឋមំ សលាកំ និក្ខិបាមី”តិ ឯវំ វិវាទាធិករណំ កិច្ចាធិករណេន សម្មតិ។ អនុវាទាធិករណអាបត្តាធិករណាបិ កិច្ចាធិករណេន សម្មន្តិ។ “‘អកតំ កម្មំ ទុក្កដំ កម្ម’ន្តិ ឯវំ កិច្ចាធិករណម្បិ កិច្ចាធិករណេន សម្មតីតិ ឯវំ បាឋោ វេទិតព្ពោ”តិ លិខិតំ។ អញ្ញតរស្មិំ បន **គណ្ឋិបទេ** “‘សមថា អធិករណេហិ សម្មន្តី’តិ ឯត្ថ យស្មា សព្ពេ សមថា កិច្ចាធិករណេន សម្មន្តិ, តស្មា ‘សមថា កិច្ចាធិករណេន សម្មន្តី’តិ បាឋោ គហេតព្ពោ”តិ វុត្តំ។

៣១៤. ***វិវាទាធិករណំ កតមំ អធិករណំ សមុដ្ឋាបេតីតិ*** “នាយំ ធម្មោ”តិ វុត្តមត្តេន កិញ្ចិ អធិករណំ ន សមុដ្ឋាបេតិ។

៣១៨-៩. “កតមាធិករណបរិយាបន្ន”ន្តិ បាឋោ។ ***វិវាទាធិករណំ វិវាទាធិករណំ ភជតីតិ*** បឋមុប្បន្នវិវាទំ បច្ឆា ឧប្បន្នោ ភជតិ។ ***វិវាទាធិករណំ ទ្វេ សមថេ ភជតីតិ*** “ឥមំ វូបសមេតុំ សមត្ថា តុម្ហេ”តិ វទន្តំ វិយ ភជតិ “មយំ តំ វូបសមេស្សាមា”តិ វទន្តេហិ វិយ ទ្វីហិ សមថេហិ សង្គហិតំ។

សមថភេទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ខន្ធកបុច្ឆាវារវណ្ណនា

បុច្ឆាវិស្សជ្ជនាវណ្ណនា

៣២០. **និទានំ** នាម កាលញ្ច នគរញ្ច ទេសោ ច ភគវា ច។ វត្ថុបុគ្គលាទិ **និទ្ទេសោ**។ យានិ **តត្ថ** ឧបសម្បទក្ខន្ធកេ “ន, ភិក្ខវេ, ឩនវីសតិវស្សោ បុគ្គលោ ឧបសម្បាទេតព្ពោ”តិអាទិនា នយេន ឧត្តមានិ បទានិ វុត្តានីតិ សម្ពន្ធោ។ **សា សា តស្ស តស្ស បទស្ស អាបត្តីតិ វុច្ចតីតិ** យា “ន, ភិក្ខវេ, ឩនវីសតិវស្សោ បុគ្គលោ ឧបសម្បាទេតព្ពោ”តិ បទេន បញ្ញត្តា អាបត្តិ, សា តស្ស បទស្សាតិ អធិប្បាយោ។ **ធម្មសំយុត្តេ**តិ ធម្មក្ខន្ធកេ។

ឯកុត្តរិកនយវណ្ណនា

ឯកកវារវណ្ណនា

៣២១. ឯកុត្តរិកនយេ **អាបត្តិ ជានិតព្ពា**តិ ឯត្ថ **អាបត្តិ** នាម កឹ បរមត្ថសភាវា, ឧទាហុ ន វត្តព្ពសភាវាតិ? ន វត្តព្ពសភាវា។ វុត្តញ្ហិ **បរិវារេ** “វត្ថុ ជានិតព្ពំ, គោត្តំ ជានិតព្ពំ, នាមំ ជានិតព្ពំ, អាបត្តិ ជានិតព្ពា”តិ ឯតេសំ បទានំ **វិភង្គេ** “មេថុនធម្មោតិ វត្ថុ ច គោត្តញ្ច។ បារាជិកន្តិ នាមញ្ចេវ អាបត្តិ ចា”តិ។ នាមញ្ច គោត្តញ្ច “នាមគោត្តំ ន ជីរតី”តិ (សំ. និ. ១.៧៦) វចនតោ សម្មុតិមត្តំ, តស្មា “កុសលត្តិកវិនិមុត្តា ន វត្តព្ពធម្មភូតា ឯកច្ចា សម្មុតិ ឯវា”តិ វុត្តំ។ យំ បន វុត្តំ **សមថក្ខន្ធកេ** “អាបត្តាធិករណំ សិយា អកុសលំ, សិយា អព្យាកត”ន្តិ (ចូឡវ. ២២២), តំ “វិវាទាធិករណំ សិយា កុសលំ, សិយា អកុសលំ, សិយា អព្យាកត”ន្តិ (ចូឡវ. ២២០) ឯត្ថ វិយ បរិយាយតោ វុត្តំ។ អត្ថតោ ហិ វិវាទោ នាម ឯកច្ចោ សម្មុតិវិសេសោ។ យោ ចិត្តសមង្គិនោ, សោ “តំ ចិត្តបរិយាយេន បន សិយា កុសល”ន្តិអាទិ វោហារលទ្ធោ, តថា អាបត្តាធិករណម្បីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនេវ វុត្តំ **អដ្ឋកថាយំ** “អាបត្តឹ អាបជ្ជមានោ ហិ អកុសលចិត្តោ វា អាបជ្ជតិ កុសលាព្យាកតចិត្តោ វា”តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. បឋមបារាជិកវណ្ណនា)។ អញ្ញថា សមថេហិ អធិករណីយតា ន សម្ភវតិ។ ន ហិ សមថា កុសលាទី អកុសលាទី វា អធិកិច្ចបវត្តន្តិ, សមថវសេន វា កុសលាទិ សម្មតិ។ ន ច កុសលស្ស វិវាទស្ស, អនុវាទស្ស វា កុសលាទិសមថេហិ វូបសមេតព្ពតា អាបជ្ជតីតិ តេសំ អធិករណមត្តមេវ ន សម្ភវេយ្យ, តស្មា អធិករណានំ, សមថានញ្ច កុសលាទិភាវោ បរិយាយទេសនាយ លព្ភតិ, នោ អញ្ញថា, តេនេវ សម្មុខាវិនយេ វិយ អាបត្តាធិករណេ តិកំ ន បូរិតំ។ សញ្ចិច្ច អាបត្តឹ អាបជ្ជមានស្ស យស្មា សញ្ចេតនា ឯកន្តតោ អកុសលាវ ហោតិ។ ឥតរស្ស សចិត្តកស្ស វា អចិត្តកស្ស វា តទាភាវមត្តំ ឧបាទាយ “អព្យាកត”ន្តិ វុត្តំ។ យថា ហិ “តិក្ខត្តុំ ចោទយមានោ តំ ចីវរំ អភិនិប្ផាទេយ្យ, ឥច្ចេតំ កុសល”ន្តិអាទីសុ (បារា. ៥៣៨) ន កុសលសទ្ទោ សុខវិបាកោ, “សម្បរាយិកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ បដិឃាតាយា”តិអាទីសុ (បរិ. ៤៩៨) ន អកុសលា វា ហោតិ។ ឥតរស្ស សចិត្តកស្ស វា អចិត្តកស្ស វា តទាភាវមត្តំ ឧបាទាយ “អព្យាកត”ន្តិ វុត្តំ។ យថា ហិ ទ្វិក្ខត្តុំ ចោទយមានោ តំ ចីវរំ អភិនិប្ផាទេយ្យ, យំ បនេត្ថ “អាបត្តាធិករណំ អកុសល”ន្តិ វុត្តំ, តស្ស វសេន តទកុសលតោ សត្ត វិនីតវត្ថូនិ វេទិតព្ពានិ, តតោ ចីវរន្តិ សម្ភវតោ អចីវរកា, អន្តរាបត្តិកា ច។ អនន្តរិកលក្ខណប្បត្តស្ស វសេន និយតា ច នាមាតិ វេទិតព្ពំ។ សម្មុតិនិទ្ទេសេ គរុកលហុកនិទ្ទេសោបិ សម្ភវតិ។ អញ្ញថា “អនន្តរាយិកា បណ្ណត្តិវជ្ជា, អនវជ្ជាបណ្ណត្តី”តិ ច វុត្តា។ កុដិការមហល្លកាបត្តិ អន្តរាយិកា លោកវជ្ជសាវជ្ជបណ្ណត្តិតោ។ សម្បជានមុសាវាទោ ឱមសវាទាទិតោ គរុកាទិន សម្ភវេយ្យ, តតោ វា អយំ លហុកាទីតិ ឥទំ សព្ពំ ឯកច្ចានំ អាចរិយានំ មតំ, “សព្ពំ អយុត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ កស្មា? យស្មា “បារាជិកន្តិ នាមញ្ចេវ អាបត្តិចា”តិ វចនេន ចេ អាបត្តិ ន វត្តព្ពធម្មោ សិយា, វត្ថុ ច ន វត្តព្ពធម្មោ សិយា គោត្តេន សមានាធិករណភាវេន វុត្តត្តា, តស្មា “មេថុនធម្មោ”តិ បទំ អជ្ឈាចារសង្ខាតំ វត្ថុញ្ច ទីបេតិ។ អជ្ឈាចារវសេនេវ អាបត្តិយា លទ្ធនាមំ អសាធារណនាមត្តា “គោត្ត”ន្តិ ច វុច្ចតីតិ អយំ តត្ថ អត្ថោ។

“អាបត្តាធិករណស្ស កឹ បុព្ពង្គមន្តិ? លោភោ បុព្ពង្គមោ, ទោសោ, មោហោ, អលោភោ, អទោសោ, អមោហោ បុព្ពង្គមោ”តិ “កតិ ហេតូតិ? ឆ ហេតូ តយោ អកុសលហេតូ, តយោ អព្យាកតហេតូ”តិ ច វុត្តត្តា និប្បរិយាយេនេវ “អាបត្តាធិករណំ សិយា អកុសលំ, សិយា អព្យាកត”ន្តិ វុត្តំ។ **សមថក្ខន្ធកេ** បន សន្ធាយ ភាសិតវសេន តថា ឯវ វុត្តំ។ តស្មា អាបត្តាធិករណំ សភាវតោ និប្បរិយាយេនេវ អកុសលា ចត្តារោ ខន្ធា, រូបអព្យាកតា ច ហោន្តិ។ “នត្ថិ អាបត្តាធិករណំ កុសល”ន្តិ (ចូឡវ. ២២២) វុត្តត្តា កុសលមេវ បដិក្ខិត្តំ, ខីណាសវានំ កិរិយាព្យាកតំ នាម ហោតីតិ កុសលេ បដិក្ខិត្តេ កិរិយាព្យាកតម្បិ បដិក្ខិត្តមេវ ហោតិ។ តស្មិំ បដិក្ខិត្តេ សព្ពថា អវារដំ វិបាកាព្យាកតំ បដិក្ខិត្តមេវ ហោតិ។ និព្ពានាព្យាកតេ វត្តព្វមេវ នត្ថីតិ ឯកេ, តំ អយុត្តំ “ឆ ហេតុយោ”តិ វុត្តត្តា។ កិញ្ចាបិ វុត្តំ សាមញ្ញេន, តថាបិ វិបាកហេតុយោវ តត្ថ អធិប្បេតោ, ន កិរិយាហេតុ, តេ ហិ កុសលសភាវា ច, តស្មា រូបំ, វិបាកាព្យាកតញ្ចាបត្តិ។ តត្ថ អកុសលាបត្តិតោ វិនីតវត្ថូនិ។ ឥតរស្សាបិ អាទិតោ ឆាទនា កុសលចិត្តតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ អន្តរាយិកនិយតសាវជ្ជបញ្ញត្តិភាវោបិ ចស្សា វេវចនវសេន វេទិតព្ពោ បណ្ណត្តិវជ្ជាយ, សញ្ចិច្ច អាបន្នាយ ច, តស្មា “ជីវិតិន្ទ្រិយំ សិយា សារម្មណំ សិយា អនារម្មណ”ន្តិ វចនំ វិយ ឯកន្តាកុសលំ អនេកន្តាកុសលញ្ច លោកវជ្ជំ, ឯកន្តាព្យាកតំ ភូតារោចនំ អនេកន្តាព្យាកតញ្ច សេសំ បណ្ណត្តិវជ្ជំ

ឯកតោ សម្បិណ្ឌេត្វា “អាបត្តាធិករណំ សិយា អកុសលំ សិយាព្យាកត”ន្តិ វុត្តំ។ **សមថក្ខន្ធកេ** បន បណ្ណត្តិវជ្ជមេវ សន្ធាយ តថា វុត្តំ។ វុត្តញ្ហេតំ **អដ្ឋកថាយំ, គណ្ឋិបទេ ច** “អាបត្តាធិករណំ សិយា អកុសលំ, សិយា អព្យាកតំ, នត្ថិ អាបត្តាធិករណំ កុសល’ន្តិ ឯត្ថ សន្ធាយភាសិតវសេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ យស្មិញ្ហិ បថវិខណនាទិកេ អាបត្តាធិករណេ អបកតញ្ញុនោ សន្ធាយ អប្បហរិតករណាទិកាលេ កុសលចិត្តំ អង្គំ ហោតិ, ខណនាទិបយោគសង្ខាតំ រូបាព្យាកតំ អាបត្តិសមុដ្ឋាបេន្តំ ហោតីតិ អធិប្បាយោ”តិ។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ **“អត្ថាបត្តិ កុសលចិត្តោ អាបជ្ជតិ, កុសលចិត្តោ វុដ្ឋាតី”**តិអាទិ។ តស្មិញ្ហិ សតិ ន សក្កា វត្តុំ “នត្ថិ អាបត្តាធិករណំ កុសល”ន្តិ។ យស្មា អាបត្តិសមុដ្ឋាបកំ ចិត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ ន ហោតិ, តស្មា ន យិទំ អង្គប្បហោនកចិត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ យទិ តំ សន្ធាយ វុត្តំ, “សិយា កុសល”ន្តិ ច វត្តព្ពំ ភវេយ្យ, ន ច វុត្តំ។ តស្មា ឥទំ បន សន្ធាយ វុត្តំ – យំ តាវ អាបត្តាធិករណំ លោកវជ្ជំ, តំ ឯកន្តតោ អកុសលមេវ, តត្ថ “សិយា អកុសល”ន្តិ វិកប្បោ នត្ថិ។ យំ បន បណ្ណត្តិវជ្ជំ, តំ យស្មា សញ្ចិច្ច “ឥមំ អាបត្តឹ វីតិក្កមាមី”តិ វីតិក្កមន្តស្សេវ អកុសលំ ហោតិ, អសញ្ចិច្ច បន កិញ្ចិ អជានន្តស្ស សហសេយ្យាទិវសេន អាបជ្ជតោ រូបវិបាកំ អព្យាកតំ ហោតិ អនុដ្ឋានតោ។ តស្មា តស្ស បណ្ណត្តិវជ្ជស្ស សញ្ចិច្ចាសញ្ចិច្ចវសេន ឥមំ វិកប្បភាវំ សន្ធាយ ឥទំ វុត្តំ “អាបត្តាធិករណំ សិយា អកុសលំ, សិយា អព្យាកតំ, នត្ថិ អាបត្តាធិករណំ កុសល”ន្តិ។

សចេ បន កោចិ វិនយេ អបកតញ្ញូ “យំ កុសលចិត្តោ អាបជ្ជតិ, ឥទំ វុច្ចតិ អាបត្តាធិករណំ កុសល”ន្តិ វទេយ្យ, តស្សេវំវាទិនោ អចិត្តកានំ ឯឡកលោមាទិសមុដ្ឋានានម្បិ កុសលចិត្តសមង្គិកាលេ តាសំ អាបត្តីនំ កុសលចិត្តោ អាបជ្ជេយ្យ, ន វា អាបជ្ជតិ ។ កឹការណំ? ន ច តត្ថ វិជ្ជមានម្បិ កុសលចិត្តំ អាបត្តិយា អង្គំ។ អត្តភាវោ សភាវោ បកតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ កតរំ បន តស្សា អាបត្តិយា តទា អង្គសភាវោតិ? វុច្ចតេ – កាយវចីវិញ្ញត្តិវសេន បន ចលិតស្ស កាយស្ស, បវត្តាយ វាចាយ ចាតិ ឯតេសំ ទ្វិន្នំ ចលិតប្បវត្តានំ កាយវាចានំ អញ្ញតរមេវ អង្គសភាវោ, តញ្ច រូបក្ខន្ធបរិយាបន្នត្តា អព្យាកតន្តិ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? កាយោ, វាចា ច តទា អាបត្តាធិករណន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ យា បនេត្ថ អកុសលាបត្តិក្ខណេ កាយវាចាយោ អព្យាកតភាវោ, តា អព្ពោហារិកា ហោន្តិ កាយវចីកម្មកាលេ មនោកម្មំ វិយ។ តទា ហិ កាយវាចាយោ អាបត្តិករាទិដ្ឋានេ តិដ្ឋន្តិ។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ “អាបត្តិករា ធម្មា ជានិតព្ពា។ កតិ មូលានីតិ ឆ អាបត្តិសមុដ្ឋានានិ មូលានី”តិអាទិ។ យទា បន កាយវាចាយោ អាបត្តិយា អង្គមេវ ហោន្តិ, តទា “ចិត្តំ ចិត្តាធិបតេយ្យ”ន្តិ (ធ. ស. អដ្ឋ. ១ កាមាវចរកុសលវណ្ណនា) វចនំ វិយ បុព្ពបយោគានំ អបរបយោគស្ស បច្ចយភាវតោ អាបត្តិករាទិបញ្ញត្តិំ ន វិជហន្តិ។ យថា តញ្ញាវេបិ “អាបត្តាធិករណស្ស កតិ វត្ថូនីតិ? សត្ត អាបត្តិក្ខន្ធា វត្ថូនិ។ កតិ ភូមិយោតិ? សត្ត អាបត្តិក្ខន្ធា ភូមិយោ”តិ វុត្តំ។ តថា តញ្ញាវេបិ អាបត្តិករា “អាបត្តិសមុដ្ឋានា”ឥច្ចេវ វុច្ចន្តីតិ វេទិតព្ពា។ ឯត្តាវតា អាបត្តិ នាម ចត្តារោ អកុសលក្ខន្ធា សញ្ចិច្ច វីតិក្កមកាលេ ភូតារោចនំ ឋបេត្វា សព្ពាបិ អវិសេសតោ, វិសេសតោ បន សព្ពាបិ ឯកន្តាកុសលា អកុសលា, អនេកន្តាកុសលា បន គិរគ្គសមជ្ជចិត្តាគារសង្ឃាដិឥត្ថាលង្ការគន្ធវណ្ណកវាសិតបិញ្ញាកប្បភេទា, ភិក្ខុនិអាទីនំ ឧម្មទ្ទនបរិមទ្ទនប្បភេទា ចាតិ ទសប្បភេទា សកនាមេហិ បរិច្ឆិន្ទិត្វា វត្ថុជាននសចិត្តកកាលេ ឯវ អកុសលា, តទភាវតោ អចិត្តកកាលេ វិនា អនាបត្តាធិករណេន កម្មដ្ឋានាទិសីសេន កុសលចិត្តេន តំ តំ វត្ថុំ វីតិក្កមន្តស្ស អាបត្តិ កេវលំ រូបអព្យាកតមេវ។

កេចិ បនេត្ថ “អប្បកាសេ ឋានេ កដិសុត្តកសញ្ញាយ សង្ឃាណិំ, មត្តិកាសញ្ញាយ គន្ធវណ្ណកាទីំ វា ធារេន្តិយាបិ អាបត្តិ, តស្មា អចិត្តកាយេវា”តិ វណ្ណយន្តិ។ តេ “សង្ឃាណិយា អសង្ឃាណិសញ្ញាយ ធារេតិ, អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សា”តិ បាឋាភាវំ ទស្សេត្វា បដិក្ខិបិតព្ពា។ សុរាបានាបត្តិ បន អចិត្តកាបិ ឯកន្តាកុសលាវ។ តេនេវ “មជ្ជេ អមជ្ជសញ្ញី បិវតិ, អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សា”តិ (បាចិ. ៣២៨) វុត្តំ។ យស្មា បនេត្ថ អាពាធបច្ចយាបិ ន សក្កា វិនា អកុសលេន សុរាបានំ បាតុំ, តស្មា យថាវុត្តេសុ អនេកន្តាកុសលេសុ វិយ លោកវជ្ជេសុ ឥធ “សុរាបានេសុ អនាបត្តិ អាពាធបច្ចយា”តិ ន វុត្តំ។ សូបសំបាកាទិ បន អមជ្ជមេវ។ តត្ថ កុក្កុច្ចវិនោទនត្ថំ “អនាបត្តី”តិ វុត្តំ ឧទកទន្តបោណេ វិយ។ ភូតារោចនាបត្តិ រូបាព្យាកតមេវ, អចិត្តកកាលេ សហសេយ្យាទិ រូបវិបាកាព្យាកតមេវ, តត្ថ សុបិនន្តោ វិជ្ជមានម្បិ អកុសលំ អនង្គត្តា អព្ពោហារិកំ ហោតិ។ កុសលេ កថាវ នត្ថិ អនាបត្តិ សភាវត្តា កុសលស្ស។ តថា កិរិយាតិ ឥមិនា នយេន សព្ពត្ថ យថាសម្ភវំ អកុសលំ វា សុទ្ធរូបំ វា សវិបាកំ វាតិ តិធា ភិជ្ជតីតិ អយមត្ថោ ទស្សិតោ ហោតិ។

តត្ថ ឋបេត្វា សុរាបានំ ឯកច្ចញ្ច បណ្ណត្តិវជ្ជំ, ឯកន្តាកុសលញ្ច សចិត្តកមេវ, ភូតារោចនំ អចិត្តកមេវ, សេសំ សហ សុរាបានេន អនេកន្តាកុសលំ លោកវជ្ជញ្ច អនេកន្តាព្យាកតំ បណ្ណត្តិវជ្ជញ្ច យេភុយ្យេន សចិត្តកាចិត្តកន្តិ សព្ពសិក្ខាបទំ តិប្បភេទំ ហោតិ។ យំ បនេត្ថ សចិត្តកមេវ, តំ មេថុនាទិវត្ថុជាននចិត្តេនេវ សចិត្តកំ, សព្ពំ សេខិយំ បណ្ណត្តិជាននចិត្តេនេវ សចិត្តកំ “អនាទរិយំ បដិច្ចា”តិ វចនតោតិ សចិត្តកំ ទុវិធំ ហោតិ។ ឯកន្តាចិត្តកំ បណ្ណត្តិជាននចិត្តាភាវេន, ន វត្ថុជាននចិត្តាភាវេន។ តទភាវតោ ឯកន្តាកុសលំ សុរាបានំ, ឯកន្តាព្យាកតំ សញ្ចរិត្តំ, វត្ថុជាននចិត្តស្ស វា បណ្ណត្តិជាននចិត្តស្ស វា ឧភិន្នំ អភាវេន អចិត្តកភាវេន អចិត្តកំ

ហោតិ។ សុរាបានំ បន សចិត្តកំ ហោតិ វត្ថុជាននចិត្តេនេវ។ អរិយបុគ្គលានំ ឥតរេសំ ឧភិន្នំ វា អញ្ញតរស្ស ភាវេន សេសំ ចិត្តកាចិត្តកំ ។ វិសេសតោ ច វត្ថុជាននចិត្តាភាវេន, អបកតញ្ញុនោ បណ្ណត្តិជាននចិត្តាភាវេន វា អចិត្តកភាវេន អចិត្តកំ ហោតិ។ តត្ថ ឯកន្តាចិត្តកញ្ច សចិត្តកញ្ច "អចិត្តក"មិច្ចេវ វុច្ចតិ។ អយំ តាវ **"អាបត្តិ ជានិតព្ពា"**តិ ឯត្ថ វិនិច្ឆយោ។

មូលវិសុទ្ធិយា អន្តរាបត្តីតិ អន្តរាបត្តឹ អាបជ្ជិត្វា មូលាយបដិកស្សនំ កត្វា បិតេន អាបន្នាបត្តិ។ អយំ **អគ្ឃវិសុទ្ធិយា អន្តរាបត្តី**តិ សម្ពហុលា អាបត្តិយោ អាបជ្ជិត្វា តាសុ សព្ពចិរបដិច្ឆន្នវសេន អគ្ឃសមោធានំ គហេត្វា វសន្តេន អាបន្នាបត្តិ។ "បុនបិ អាបជ្ជិស្សាមី"តិ **សឧស្សាហេនេវ ចិត្តេន**។ "អយំ ភិក្ខុនិយា ឯវា"តិ លិខិតំ។ **"បារាជិកមេវា"**តិ ឥទញ្ច ភូតវសេន ទស្សេតុំ វុត្តំ។ "ឯវំ ទេសិតេ បន យា កាចិ អាបត្តិ ន វុដ្ឋាតីតិ អបរេ, តំ ន គហេតព្ព"ន្តិ វុត្តំ។ "ធម្មិកស្ស បដិស្សវស្ស អសច្ចាបនេ"តិ វុត្តត្តា អធម្មិកបដិស្សវេ ទុក្កដំ ន ហោតិ។ "បុព្ពេ សុទ្ធចិត្តស្ស 'តុម្ហេ វិព្ភមថា'តិ វុត្តេ 'សាធូ'តិ បដិស្សុណិត្វា សចេ ន វិព្ភមតិ អនាបត្តិ, ឯវំ សព្ពត្ថា"តិ ច វុត្តំ។ "អារិករោ ជានិតព្ពោ"តិបិ **បាឡិ**។ កាលេន វក្ខាមិ, នោ អកាលេនា"តិអាទីសុ **បញ្ចទសសុ ធម្មេសុ**។ **ភព្ពាបត្តិកា** នាម អាបត្តឹ អាបជ្ជិតុំ ភព្ពា។

ទុកវារវណ្ណនា

៣២២. និទហនេ អាគបេ។ "ឯករត្តម្បិ ចេ ភិក្ខុ តិចីវរេន វិប្បវសេយ្យ (បារា. ៤៧២)។ ឆារត្តបរមំ តេនា"តិអាទិនា (បារា. ៦៥៣) វុត្តាបត្តិកោ **គណបូរកោ ហុត្វា**បិ **កម្មំ កោបេតិ** នានាសំវាសកត្តា។ **កម្មេន វា សលាកគ្គាហេន វាតិ ឯត្ថ ឧទ្ទេសោ ចេវ កម្មញ្ច ឯក**ន្តិ ឯត្ថ បាតិមោក្ខុទ្ទេសោតិ វា កម្មន្តិ វា អត្ថតោ ឯកមេវ, តេសុ យំ កិញ្ចិ កតេ សង្ឃភេទោ ហោតីតិ អត្ថោ។ **បុព្ពភាគា**តិ សង្ឃភេទតោ បុព្ពភាគា។ **"បមាណ"**ន្តិ ឥមេសំ ទ្វិន្នំ អញ្ញតរេន ភេទោ ហោតិ, ន ឥតរេហីតិ វុត្តំ។ វិនយេ សិទ្ធា **វិនយសិទ្ធា**, រោមជនបទេ ជាតំ **រោមកំ**, អនុញ្ញាតលោណត្តា ទុកេសុ វុត្តាតិ។

តិកវារវណ្ណនា

៣២៣. វោ តុម្ហេហិ ន សមុទាចរិតព្ពំ។ **វចីសម្បយុត្តំ កាយកិរិយំ កត្វា**តិ កាយេន និបច្ចការំ កត្វាតិ អត្ថោ។ **ឧបឃាតេតិ** វិនាសេតិ។ **ឱមទ្ទិត្វា**តិ អភិភវិត្វា។ **វទតោ**តិ វទន្តស្ស។ "ពាលស្ស និស្សយោ ទាតព្ពោ"តិ ទុកេ អាគតំ, ឥធ បន **"ន ទាតព្ពោ"**តិ វុត្តំ, អាបត្តិពាហុល្លំ សន្ធាយ នាទាតព្ពំ, "ឥមស្មា វិហារា បរំ មា និក្ខមាហិ, វិនយធរានំ វា សន្តិកំ អាគច្ឆ វិនិច្ឆយំ ទាតុ"ន្តិ វុត្តេ តស្ស វចនំ ន គហេតព្ពន្តិ អត្ថោ។ **តិកភោជនំ** នាម សចេ តយោ ហុត្វា ភុញ្ជន្តិ, គណភោជនេន អនាបត្តិ, ឥទំ សន្ធាយ តិកំ។ **"បសុត្តោ"**តិ ពាហុល្លតោ វុត្តំ។ អថ វា និបជ្ជិត្វាតិ អត្ថោ។ "ឥទំ ឋបេត្វា គច្ឆាមិ, តាវកាលិកំ ភន្តេ ទេថាតិ វុត្តេ 'នវកម្មាទិអត្ថំ វិនា ទាតុំ ន វដ្ដតី"តិ លិខិតំ។ វិកប្បេត្វា ឋបិតំ វស្សិកសាដិកំ បច្ឆិមេ បាដិបទទិវសេ និវាសេន្តោ ទុក្កដំ អាបជ្ជតីតិ អត្ថោ។ **អបច្ចុទ្ធរិត្វា**តិ បច្ចុទ្ធរណំ អកត្វាតិ អត្ថោ។ "វិកប្បេតុ"ន្តិ វចនតោ អវិកប្បនបច្ចយា អាបត្តិ ហេមន្តេ អាបជ្ជតិ, វិកប្បនា បន កត្តិកបុណ្ណមទិវសេ កាតព្ពាតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តន្តិ ញាតព្ពំ។ អយំ នយោ អវិកប្បនំ សន្ធាយ, បុរិមោ វិកប្បិតបរិភោគបច្ចយាបត្តឹ សន្ធាយ។ **វត្ថុបដិច្ឆាទិ សព្ពកប្បិយតាយា**តិ វត្ថុបដិច្ឆាទិ សព្ពត្ថ កប្បិយត្តាតិ អត្ថោ។ កេចិ ឥមមត្ថំ អសល្លក្ខេត្វា "វត្ថុបដិច្ឆាទិ សព្ពកប្បិយតា តាយ បដិច្ឆន្នេនា"តិ លិខន្តិ។ "វត្ថុមេវ បដិច្ឆាទិ វត្ថុបដិច្ឆាទី"តិ វិគ្គហត្ថា "តាយា"តិ ន យុជ្ជតិ។ "តេនា"តិ ភវិតព្ពត្តាតិ ឥទំ សព្ពំ អញ្ញតរស្មឹ **គណ្ឋិបទេ** លិខិតំ, វិចារេត្វា គហេតព្ពំ។

ចតុក្កវារវណ្ណនា

៣២៤. ចតូហាការេហិ អាបត្តឹ អាបជ្ជតិ...បេ.... កម្មវាចាយ អាបជ្ជតីតិ ឯត្ថ យញ្ហិ អាបត្តឹ កម្មវាចាយ អាបជ្ជតិ, ន តត្ថ កាយាទយោតិ អាបន្នំ, តតោ កម្មវាចាយ សទ្ធឹ អាបត្តិករា ធម្មា សត្តាតិ អាបជ្ជតិ, ឯវំ សតិ "ឆ អាបត្តិសមុដ្ឋានានី"តិ វចនវិរោធោ, តានិ ឯវ អាបត្តិករា ធម្មា នាម។ អថ តត្ថាបិ កាយាទយោ ឯកតោ វា នានាតោ វា លព្ភន្តិ, ចតូហាការេហីតិ ន យុជ្ជតីតិ "ឆហាការេហិ អាបត្តឹ អាបជ្ជតី"តិ វត្តព្ពំ សិយាតិ ឯវំ ឯតានិ សុត្តបទានិ វិរោធិតានិ ហោន្តិ។ កថំ អវិរោធិតានិ? សវិញ្ញត្តិកាវិញ្ញត្តិកភេទភិន្នត្តា។ កាយាទីនំ យា កិរិយា អាបត្តិ, នំ ឯកច្ចំ កាយេន សវិញ្ញត្តិកេន អាបជ្ជតិ, ឯកច្ចំ សវិញ្ញត្តិកាយ វាចាយ, ឯកច្ចំ សវិញ្ញត្តិកាហិ កាយវាចាហិ អាបជ្ជតិ, យា បន អកិរិយា អាបត្តិ, តំ ឯកច្ចំ កម្មវាចាយ អាបជ្ជតិ, តញ្ច ខោ អវសិដ្ឋាហិ អវិញ្ញត្តិកាហិ កាយវាចាហិយេវ, ន វិនា "នោ ចេ កាយេន វាចាយ បដិនិស្សជ្ជតិ, កម្មវាចាបរិយោសានេ អាបត្តិ សង្ឃាទិសេសស្សា"តិ (បារា. ៤១៤) វចនតោ, អវិសេសេន វា ឯកច្ចំ អាបត្តឹ កាយេន អាបជ្ជតិ, ឯកច្ចំ វាចាយ ,

ឯកចំ្ចំ កាយវាចាហិ ។ យំ បនេត្ថ កាយវាចាហិ, តំ ឯកចំ្ចំ កេវលាហិ កាយវាចាហិ អាបជ្ជតិ, ឯកចំ្ចំ កម្មវាចាយ អាបជ្ជតីតិ អយមត្ថោ វេទិតព្ពោតិ ឯវំ អវិរោធិតានិ ហោន្តិ។

តត្រាយំ សមាសតោ អត្ថវិភាវនា – **កាយេន អាបជ្ជតី**តិ កាយេន សវិញ្ញត្តិកេន អកត្តព្ពំ កត្វា ឯកចំ្ចំ អាបជ្ជតិ, អវិញ្ញត្តិកេន កត្តព្ពំ អកត្វា អាបជ្ជតិ, តទុភយម្បិ កាយកម្មំ នាម។ អកតម្បិ ហិ លោកេ “កត”ន្តិ វុច្ចតិ “ទុក្កដំ មយា, យំ មយា បុញ្ញំ ន កត”ន្តិ ឯវមាទីសុ, សាសនេ ច “តទំ តេ, អាវុសោ អានន្ទ, ទុក្កដំ, យំ ត្វំ ភគវន្តំ ន បុច្ឆី”តិ (ចូឡវ. ៤៤៣) ឯវមាទីសុ, ឯវមិធ វិនយបរិយាយេន កាយេន អករណម្បិ “កាយកម្ម”ន្តិ វុច្ចតិ។ អយមេវ នយោ “វាចាយ អាបជ្ជតី”តិអាទីសុ។ បុរតីតិ **បុរិសោ**, បុរ អគ្គគមនេ។ **បុរតី**តិ បុរតោ គច្ឆតិ សព្ពកម្មេសុ បុព្ពង្គមោ ហោតិ។ **បឋមុប្បន្នវសេនា**តិ បឋមកប្បិយេសុ ហិ បឋមំ បុរិសលិង្គំ ឧប្បជ្ជតិ, “បុរិម”ន្តិ សង្ខំ គតំ បុរិសលិង្គំ ជាយតីតិ អត្ថោ។ **សតំ តីស ចា**តិ ឯត្ថ អសាធារណាបិ បារាជិកា នោ អន្តោគធាយេវ ជាតា បារាជិកាបទ្ធានំ ភិក្ខុភាវាយ អភព្ពត្តា។ “អសាធារណវចនេន បន សាមញ្ញេន ឧទ្ធដានី”តិ វទន្តិ។ “សតញ្ចេវ តឹសញ្ច សិក្ខាបទានីតិ បាឋោ”តិ ច វទន្តិ។ **ភិក្ខុស្ស ច ភិក្ខុនិយា ច ចតូសុ បារាជិកេសូ**តិ សាធារណេសុ ឯវ។ **អត្ថិ វត្ថុនានត្តតា នោ អាបត្តិនានត្តតា**តិ បឋមបញ្ហោ ឥធ ទុតិយោ នាម។ **អត្ថិ អាបត្តិសភាគតា នោ វត្ថុសភាគតា**តិ ឯតេន វិសេសោ នត្ថិ។ **មន្តាភាសា**តិ មតិយា ភាសា។ “**អភិវាទនារហា**តិ យថានិសិន្នាវ សីសំ ឧក្ខិបិត្វា វន្ទន្តិ។ នវមភិក្ខុនិតោ បដ្ឋាយ អនុដ្ឋិតព្ពតោ អាសនា ន បច្ចុដ្ឋេន្តិ។ **អវិសេសេនា**តិ ឧបជ្ឈាយស្ស, ឥតរស្ស វា វិប្បកតភោជនស្ស, សមីបគតោ យោ កោចិ វុឌ្ឍតរោតិ អត្ថោ។ វិប្បកតភោជនេនាបិ ហិ ឧដ្ឋហិត្វា អាសនំ ទាតព្ពំ។ **ឥធ ន កប្បន្តីតិ វទន្តោបី**តិ បច្ចន្តិមជនបទេសុ ឋត្វា “ឥធ ន កប្បន្តី”តិ វទន្តោ វិនយាតិសារទុក្កដំ អាបជ្ជតិ។ កប្បិយញ្ហិ “ន កប្បតី”តិ វទន្តោ បញ្ញត្តំ សមុច្ឆិន្ទតិ នាម។ តថា **ឥធ កប្បន្តី**តិអាទីសុបិ ឋត្វា “ឥធ កប្បន្តី”តិ វទន្តោ វិនយាគតភិក្ខុ វិនយោ បុច្ឆិតព្ពោតិ អត្ថោ។

បញ្ចកវារវណ្ណនា

៣២៥. ន ឧបេតិ បុគ្គលោ។ “និមន្តិតោ សភត្តោ សមានោ សន្តំ ភិក្ខុំ អនាបុច្ឆា”តិ (បាចិ. ២៩៩) វចនតោ និមន្តនាភាវា បិណ្ឌបាតិកស្ស អនាមន្តចារេ វដ្ដតិ។ “គិលានសមយោ”តិអាទិនា អាភោគំ កត្វា ភោជនំ អធិដ្ឋហិត្វា **ភោជនំ** នាម។ “មយ្ហំ ភត្តបច្ចាសំ ឥត្ថន្នាមស្ស ទម្មី”តិ ឯវំ **អវិកប្បនា**។ បរម្មុខេ អគុណវចនំ **អយសោ**។ សម្មុខា **គរហា**។ សីលទិដ្ឋិព្យសនានំ វិនយបរិយាបន្នត្តា តេហិ សទ្ធឹ ឥតរេ បញ្ចកំ បូរេតុំ វុត្តា។ “វិនយធរបញ្ចមេន គណេនា”តិ (មហាវ. ២៥៩) វុត្តត្តា បញ្ចកំ ជាតំ។ អញ្ញតរស្មឹ វិហារេ ឯកោ ថេរោតិ អត្ថោ។ “**យោនកវិសយតោ**តិ ចីនដ្ឋានា”តិ លិខិតំ។ **អដ្ឋ កប្បេ អនុស្សរី**តិ បុព្ពេនិវាសញាណំ និព្ពត្តេសីតិ អត្ថោ។ អនន្តរេ ឋានេ ឋត្វាតិ អត្ថោ។ **ញត្តិយា កម្មប្បត្តោ ហុត្វា**តិ ញត្តិដ្ឋបិតកាលេ កម្មប្បត្តោ ហោតិ។ បុន កម្មវាចាយ កម្មសិទ្ធិ។ **ញត្តិខេត្ត**ន្តិ ញត្តិយាវ កាតព្ពដ្ឋានំ តស្សា ខេត្តំ, ញត្តិទុតិយាទិកម្មេ បឋមដ្ឋបនំ តស្សា **ឱកាសោ** នាម។ អារញ្ញកេ ឥទព្ភិទញ្ហានិសំសន្តិ ឯវំ **ឥទមត្ថិត**ន្តិ អត្ថោ។

ឆក្កវារវណ្ណនា

៣២៦. “ឆព្ពស្សបរមតា ធារេតព្ព”ន្តិ **វិភង្គេ** បាឋត្តា ឯវំ វុត្តំ។ **ចុទ្ទសបរមានិ** នវ ឆក្កានិ ហោន្តិ។ កថំ? បឋមំ ឯកំ ឆក្កំ, សេសេសុ អដ្ឋសុ ឯកេកេន សទ្ធឹ ឯកេកន្តិ ឯវំ តីណិ ឆក្កានិ អន្តរបេយ្យាលេ វុត្តានិ។ កថំ? “ចតុត្ថេន អាបត្តិសមុដ្ឋានេន ឆ អាបត្តិយោ អាបជ្ជតី”តិអាទិនា នយេន បញ្ចមេន, ឆដ្ឋេន ច **តីណិ ឆក្កានិ**។ លោភាទយោ **ឆ វិវាទមូលានិ**, តថា អនុវាទស្ស។ **ទីឃសោ ឆ វិទត្ថិយោ** វស្សិកសាដិកាយ។ **តិរិយំ ឆ វិទត្ថិយោ** សុគតចីវរស្ស។ វិប្បកតចីវរំ អាទាយ បក្កមនេ និដ្ឋានន្តិកោ, សន្និដ្ឋាននាសន សវន សីមាតិក្កន្តិកសហុព្ភារាតិ ឆ, សមាទាយ វារេបិ ឆាតិ ឆក្កទ្វយំ។ **សត្តកេ** បក្កមនន្តិកេន សហ សត្ត។

សត្តកវារវណ្ណនា

៣២៧. ឆក្កេ វុត្តានិយេវ សត្តកវសេន យោជេតព្ពានីតិ ឆក្កេ វុត្តចុទ្ទសបរមានិ សត្តកវសេន យោជេតព្ពានិ។ **សត្តមេ អរុណុគ្គមនេ និស្សគ្គិយ**ន្តិ “ឆារត្តបរមំ តេន ភិក្ខុនា តេន ចីវរេន វិប្បវសិតព្ពំ, តតោ ចេ ឧត្តរិ វិប្បវសេយ្យា”តិ ឯវំ វុត្តំ និស្សគ្គិយំ ហោតិ។ **ចម្មេយ្យក្ខន្ធកេ** សុគតចីវរភាណវារស្ស បរតោ “ឥធ បន, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុស្ស ន ហោតិ អាបត្តិ ទដ្ឋព្ពា, តមេនំ ចោទេតិ សង្ឃោ វា សម្ពហុលា វា ឯកបុគ្គលោ វា”តិអាទិនា នយេន វុត្តសត្តកាតិ។

អដ្ឋកវារវណ្ណនា

៣២៨. តេន សទ្ទី ឧបោសថាទិករណំ **អានិសំសោ**, អករណំ **អាទីនវោ**, តស្មា ឯតេ អង្គានិសំសេ សម្បស្ស មានេនាតិ អត្ថោ។ **“អយសោ** អក្កោសោ”តិ វុត្តំ។ បុព្ពេវស្ស ហោតិ “មុសា ភណិស្ស”ន្តិ, ភណន្តស្ស ហោតិ “មុសា ភណាមី”តិ, ភណិតស្ស ហោតិ “មុសា មយា ភណិត”ន្តិ, វិនិធាយ ទិដ្ឋី ខន្តី រុចី ភាវំ សញ្ញន្តិ ឯវំ អកប្បិយកតំ ហោតិ អប្បដិគ្គហិតកតន្តិអាទយោ **អដ្ឋ អនតិរិត្តា**។ សប្បិអាទិ អដ្ឋមេ អរុណុគ្គមនេ និស្សគ្គិយំ ហោតិ។ **អដ្ឋ វាចិកា** ភិក្ខុនីនំ ឧបសម្បទា ឧភតោញត្តិចតុត្ថត្តា។ វស្សិកសាដិកទានាទីនិ **អដ្ឋ វរានិ**។

នវកវារវណ្ណនា

៣២៩. នវហិ ភិក្ខូហិ ភិជ្ជតិ។ មនុស្សមំសវជ្ជេហិ **នវ មំសេហិ** វិនិច្ឆយោ។ សុន្ទរំ ន សុន្ទរន្តិ សង្ឃាដិអាទីនិ **នវ ចីវរានិ**។ តានេវ អធិដ្ឋិតកាលតោ បដ្ឋាយ **ន វិកប្បេតព្ពានិ**, អធិដ្ឋិតកាលតោ បដ្ឋាយ អបច្ចុទ្ធរិត្វា ន វិកប្បេតព្ពានីតិ អធិប្បាយោ។ **នវ វិទត្ថិយោ** សុគតចីវរស្ស។ “វគ្គំ ភិក្ខុនិសង្ឃំ វគ្គសញ្ញី ឱវទតី”តិអាទិនា នយេន អធម្មកម្មេ ទ្វេ នវកានិ បាចិត្តិយវសេន វុត្តានិ។

ទសកវារវណ្ណនា

៣៣០. “ឱរមត្តកញ្ច អធិករណំ ហោតិ, ន ច គតិគត”ន្តិអាទិនា (ចូឡវ. ២០៤) **ទស អធម្មិកា សលាកគ្គាហា**។ វិបរីតា **ធម្មិកា**។ សមថក្ខន្ធកេ វុត្តេហិ សមន្នាគតោ ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ **“សំកច្ចិកំ វា បក្ខិបិត្វា ទសា”**តិ វុត្តំ កប្បិយត្តា ឯតេសំ។ មាតុរក្ខិតាទយោ **ទស ឥត្ថិយោ**។ ធនក្កីតាទយោ **ទស ភរិយា**។ “សិក្ខាសម្មុតឹ ទត្វា ទសវស្សាយ តស្សា ទ្វាទសវស្សកាលេ សយម្បិ ទ្វាទសវស្សា ភវិស្សតី”តិ **វុដ្ឋាបនសម្មុតិ សាទិតព្ពា**។ “វិនយធរស្សេវ ‘អាបត្តានាបត្តឹ ន ជានាតី’តិ អារព្ភ យាវ ‘ឧភយានិ ខោ បនស្ស…បេ…. អនុព្យញ្ជនសោ’តិ បញ្ចង្គានិ វត្វា បុនបិ ‘អាបត្តានាបត្តឹ ន ជានាតិ’ច្ចេវ អារព្ភ យាវ ‘អធិករណេ ច ន វិនិច្ឆយកុសលោ ហោតី’តិ បញ្ច វុត្តា, តេ តថា តថា បញ្ច បញ្ច កត្វា ទស ហោន្តី”តិ លិខិតំ។ “ទសវស្សាយ ភិក្ខុនិយា និស្សយោ ទាតព្ពោ”តិ ឯកច្ចេសុ បោត្ថកេសុ នត្ថិ, កិញ្ចាបិ នត្ថិ, បាឋោ ឯវ បន ហោតិ។

ឯកាទសកវារវណ្ណនា

៣៣១. **ន វោទាយន្តិ** ន បកាសេន្តិ។ រោគមេវ **រោគាតង្កំ**។ រោគន្តរាយំ វា។

ឯកុត្តរិកនយវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧបោសថាទិបុច្ឆាវិស្សជ្ជនាវណ្ណនា

៣៣២. “សង្ឃំ, ភន្តេ, បវារេមី”តិអាទិ **បវារណកថា** នាម វិនីតកាថាសុ វិយ។

អត្ថវសបករណវណ្ណនា

៣៣៤. **ទស អត្ថវសេ បដិច្ចា**តិ ឯត្ថ តស្ស តស្ស សិក្ខាបទស្ស បញ្ញាបនេ គុណវិសេសទីបនតោ, អបញ្ញាបនេ អាទីនវទស្សនតោ ច សង្ឃសុដ្ឋុតា ហោតិ។ តត្ថ យថាសម្ភវំ លោកវជ្ជស្ស អបណ្ណត្តិសម្ភវស្ស បញ្ញាបនេ បយោគវិសុទ្ធិ គុណោ។ បណ្ណត្តិសម្ភវស្ស បន សេខិយស្ស លោកវជ្ជស្ស បញ្ញាបនេ បដិបត្តិវិសុទ្ធិ គុណោ, បណ្ណត្តិវជ្ជស្ស អាសយវិសុទ្ធិ គុណោ អប្បិច្ឆាទិគុណាវហនតោ, តេនេវាហ “សុភរតាយ សុបោសតាយ អប្បិច្ឆតាយ អប្បិច្ឆស្ស វណ្ណំ ភាសិត្វា”តិ។ សមណាចារវិសុទ្ធិ ចស្ស គុណោតិ វេទិតព្ពំ។ អថ វា លោកវជ្ជស្ស បញ្ញាបនេ សង្ឃសុដ្ឋុតា ហោតិ បាកដាទីនវតោ, បណ្ណត្តិវជ្ជស្ស បញ្ញាបនេ សង្ឃផាសុតា ហោតិ បាកដានិសំសត្តា។ តថា បឋមេន ទុម្មង្កូនំ និគ្គហោ, ទុតិយេន បេសលានំ ផាសុវិហារោ, បឋមេន សម្បរាយិកានំ អាសវានំ បដិឃាតោ, ទុតិយេន ទិដ្ឋធម្មិកានំ, តថា បឋមេន អប្បសន្នានំ បសាទោ, ទុតិយេន បសន្នានំ ភិយ្យោភាវោ, តថា បឋមេន សទ្ធម្មដ្ឋិតិ, ទុតិយេន វិនយានុគ្គហោ ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។ **បរិវារ**នយេន វា បឋមេន បាបិច្ឆានំ ភិក្ខូនំ បក្ខុបច្ឆេទោ, ទុតិយេន គិហីនំ អនុកម្បា ហោតិ។ វុត្តញ្ហេតំ “ទ្វេ អត្ថវសេ បដិច្ច តថាគតេន សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តំ គិហីនំ អនុកម្បាយ បាបិច្ឆានំ បក្ខុបច្ឆេទាយា”តិ (បរិ. ៤៩៨)។ តថា ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកានំ វេរានំ វជ្ជានំ អកុសលានំ វសេនបិ យោជនា កាតព្ពា។ វុត្តញ្ហេតំ “ទ្វេ អត្ថវសេ…បេ…. បញ្ញត្តំ ទិដ្ឋធម្មិកានំ វេរានំ សម្បរាយិកានំ វេរានំ បដិឃាតាយា”តិអាទិ (បរិ. ៤៩៨)។ អបិចេត្ថ សព្ពម្បិ អកតវិញ្ញត្តិបដិសំយុត្តំ, គិហីនំ បីឡាបដិសំយុត្តំ, តេសំ បសាទភោគក្ខយរក្ខាបដិសំយុត្តញ្ច គិហីនំ **អនុកម្បាយ បញ្ញត្តំ**

នាម, កុលទូសកគណភោជនានិ បាបិច្ឆានំ បក្ខុបច្ឆេទាយ បញ្ញត្តំ។ សព្ពំ លោកវជ្ជំ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិក វេរោទិបដិឃាតាយ , មាតុគាមេន សំវិធានំ ទិដ្ឋធម្មិកវេរោទិសំវរាយ បញ្ញត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ អបិចេត្ថ អាទិតោ បដ្ឋាយ ទសអត្ថវសបករណមេវ និស្សាយ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។

វត្ថុវីតិក្កមេន យំ, ឯកន្តាកុសលំ ភវេ;
តំ សង្ឃសុដ្ឋុភាវាយ, បញ្ញត្តំ លោកវជ្ជតោ។

បារាជិកាទី,

បញ្ញត្តិជាននេនេវ, យត្ថាបត្តិ ន អញ្ញថា;
តំ ធម្មដ្ឋិតិយា វាបិ, បសាទុប្បាទពុទ្ធិយា។

ធម្មទេសនាបដិសំយុត្តំ ឥតរញ្ច សេខិយំ, ឥទំ បណ្ណត្តិសម្ភវំ **លោកវជ្ជំ** នាម។ វត្ថុនោ, បញ្ញត្តិយា វា វីតិក្កម ចេតនាយាភាវេបិ បដិក្ខិត្តស្ស ករណេ, កត្តព្ពស្ស អករណេ វា សតិ យត្ថ អាបត្តិ បហោតិ, តំ សព្ពំ ឋបេត្វា សុរា បានំ **បណ្ណត្តិវជ្ជន្តិ** វេទិតព្ពំ។ តត្ថ ឧក្កោដនកេ បាចិត្តិយំ, “យោ បន ភិក្ខុ ធម្មិកានំ កម្មានំ ឆន្ទំ ទត្វា បច្ឆា ខីយនធម្មំ អាបជ្ជេយ្យ, បាចិត្តិយំ (បាចិ. ៤៧៥), យោ បន ភិក្ខុ សង្ឃេ វិនិច្ឆយកថាយ វត្តមានាយ ឆន្ទំ អទត្វា ឧដ្ឋាយាសនា បក្កមេយ្យ, បាចិត្តិយំ (បាចិ. ៤៨០), យោ បន ភិក្ខុ សមគ្គេន សង្ឃេន ចីវរំ ទត្វា បច្ឆា ខីយនធម្មំ អាបជ្ជេយ្យ…បេ.… បាចិត្តិយ”ន្តិ (បាចិ. ៤៨៥) ឯវមាទិ សង្ឃផាសុតាយ បញ្ញត្តំ។ “អញ្ញវាទកេ វិហេសកេ បាចិត្តិយំ (បាចិ. ១០១), បារាជិកាទីហិ អនុទ្ធំសនេ សង្ឃាទិសេសាទិ ច ទុម្មង្កូនំ និគ្គហាយ, អនុបខជ្ជនិក្កឌ្ឍនឧបស្សុតិសិក្ខាបទាទិ បេសលានំ ផាសុវិហារាយ, សព្ពំ លោកវជ្ជំ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកានំ អាសវានំ បដិឃាតាយ, សព្ពំ បណ្ណត្តិវជ្ជំ ទិដ្ឋធម្មិកានមេវ សំវរាយ។ សព្ពំ គិហិបដិសំយុត្តំ អប្បសន្នានំ វា បសាទាយ បសន្នានំ វា ភិយ្យោភាវាយ ច។ វិសេសេន អវិទ្ធសមណុទ្ទេសសិក្ខាបទំ, សាមញ្ញេន បច្ចយេសុ មរិយាទបដិសំយុត្តញ្ច សទ្ធម្មដ្ឋិតិយា, “អប្បិច្ឆស្សាយំ ធម្មោ, នាយំ ធម្មោ មហិច្ឆស្សា”តិ (ទី. និ. ៣.៣៥៨; អ. និ. ៨.៣០) អាទិសុត្តមេត្ថ សាធកំ។ “សិក្ខាបទវិវណ្ណកេ (បាចិ. ៤៣៩) មោហនកេ បាចិត្តិយ”ន្តិអាទិ (បាចិ. ៤៤៤) វិនយានុគ្គហាយ បញ្ញត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ “ភូតគាមបាតព្យតាយ បាចិត្តិយ”ន្តិ (បាចិ. ៩០) ឥទំ កិមត្ថន្តិ ចេ? អប្បសន្នានំ បសាទាយ, បសន្នានំ ភិយ្យោភាវាយ ច។ កថំ?

“ភូតគាមោ សជីវោតិ, អវិបល្លត្ថទិដ្ឋិនោ;
តស្ស កោបនសញ្ញាយ, បសាទោ ពុទ្ធសាវកេ។

“និជ្ជីវសញ្ញិតំបេតំ, អកោបេន្តោ កថំ មុនិ;
ជីវំ កោបេយ្យ និទ្ទោសោ, មជ្ឈមំសានុជាននេ។

ឯវម្បិ –

“តស្ស កោបនសញ្ញាយ, បសាទោ ពុទ្ធសាវកេ;
យតោ តិត្ថករាវិមេ, វិរតា ភូតគាមតោ;
លោកស្ស ចិត្តរក្ខត្ថំ, តតោបិ វិរតោ មុនី”តិ។ –

បសន្នានំ ភិយ្យោភាវោ ហោតិ។

វិវិត្តសេនាសនភោគតណ្ហាវសេននិជ្ជីវមិតារក្ខំ;
ពុទ្ធោភិនិន្ទញ្ច វិវជ្ជយន្តោ;
សិក្ខាបទំ តត្ថ ច បញ្ញបេសិ។

និជ្ជីវស្សាបិ មំសស្ស, ខាទនកំ យតី បតិ;
និន្ទមានំ ជនំ ទិស្វា, ភូតគាមំ បរិច្ចជិ។

តិកោដិបរិសុទ្ធត្ថា, មជ្ឈមំសានុជាននេ;
បដិច្ច មំសានុជាននំ, កម្មេ ទិដ្ឋិប្បសង្គភយា។

អបរិក្ខកស្ស លោកស្ស, បរានុទ្ទយតាយ ច;
ភូតគាមបាតព្យតាយ, បាណាតិបាតប្បសង្គភយា។

តត្ថ បរិយាយវចនំ អនុជានិ ភគវា, ឧទ្ទិស្ស កតំ បដិក្ខិបិ បរស្ស វា បាបប្បសង្គភយេន។ ឥធ បន ភូតគាមបាតព្យតាយ បាបាភាវញ្ញាបនត្ថំ អត្តុទ្ទេសិកំ វិហារំ, កុដិញ្ច អនុជានីតិ វេទិតព្ពំ។ បកិរិយន្តិ ឯត្ថ តេ តេ បយោជនវិសេសសង្ខាតា អត្ថវសាតិ **អត្ថវសបករណ**ន្តិ។

មហាវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បឋមគាថាសង្គណិកវណ្ណនា

សត្តនគរេសុ បញ្ញត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៣៥. វចនសម្បដិច្ឆនត្ថេ វា និបាតោតិ អត្ថោ។ **អឌ្ឍុឌ្ឍសតានី**តិ តីណិ សតានិ, បញ្ញាសានិ ច។ **វិគ្គហ**ន្តិ មនុស្សវិគ្គហំ។ **អតិរេកំ វា**តិ ទសាហបរមំ អតិរេកចីវរំ។ **កាឡក**ន្តិ “សុទ្ធកាឡកាន”ន្តិ (បារា. ៥៥២-៥៥៤) វុត្តកាឡកំ។ **ភូត**ន្តិ ភូតារោចនំ។ **បរម្បរភត្ត**ន្តិ បរម្បរភោជនំ។ **ភិក្ខុនីសុ ច អក្កោសោ**តិ យា បន ភិក្ខុនី ភិក្ខុំ អក្កោសេយ្យ វា បរិភាសេយ្យ វា (បាចិ. ១០២៩)។ **អន្តរវាសក**ន្តិ អញ្ញាតិកាយ ភិក្ខុនិយា ចីវរបដិគ្គហណំ។ **រូបិយ**ន្តិ រូបិយសព្ពោហារំ។ **សុត្ត**ន្តិ សាមំ សុត្តំ វិញ្ញាបេត្វា តន្តវាយេហិ។ **ឧជ្ឈាបនកេ**តិ ឧជ្ឈាបនកេ ខីយនកេ។ **បាចិតបិណ្ឌ**ន្តិ ភិក្ខុនីបរិបាចិតបិណ្ឌបាតំ។ **ចារិត្ត**ន្តិ និមន្តិតោ សភត្តោ សមានោ សន្តំ។ **ចីវរំ ទត្វា**តិ សមគ្គេន សង្ឃេន ចីវរំ ទត្វា។ **វោសាសន្តី**តិ ភិក្ខូ បនេវ កុលេសុ និមន្តិតា ភុញ្ជន្តិ (បាចិ. ៥៥៨), តត្ថ ចេសា។ **គិរគ្គចរិយា**តិ “យា បន ភិក្ខុនី នច្ចំ វា គីតំ វា”តិ (បាចិ. ៨៣៤) ច, “អន្តោវស្សំ ចារិកំ ចរេយ្យា”តិ (បាចិ. ៩៧០) ច វុត្តទ្វយំ។ **ឆន្ទទានេនា**តិ បារិវាសិកឆន្ទទានេន សិក្ខមានំ វុដ្ឋាបេយ្យ (បាចិ. ១១៦៧)។ បារាជិកានិ ចត្តារិ, ភិក្ខុនីនំ សញ្ញាចិកកុដិញ្ច កោសិយមិស្សសន្ថតញ្ច សេយ្យា ច អនុបសម្បន្នេន សហ បឋវីខណនំ។ **គច្ឆ ទេវតេ**តិ ភូតគាមបាតព្យតា សប្បាណកឧទកសិញ្ចនន្តិ អត្ថោ។ **មហាវិហារោ**តិ មហល្លកវិហារោ។ **អញ្ញ**ន្តិ អញ្ញវាទកំ។ **ទ្វារ**ន្តិ យាវទ្វារកោសា។ “អនាទរិយបាចិត្តិតិ ច សហជម្មិកំ វុច្ចមានោ”តិ បាឋោ។ **បយោបាន**ន្តិ សុរុសុរុការកំ។ **ឯឡកលោមានិ បត្តោ ចា**តិ ឯឡកលោមធោវាបនញ្ច ឩនបញ្ចពន្ធនបត្តោ ច។ **ឱវាទោ ចេវ ភេសជ្ជ**ន្តិ ភិក្ខុនុបស្សយំ ឧបសង្កមិត្វា ឱវាទោ តទុត្តរិភេសជ្ជវិញ្ញាបនញ្ច។ **សូចិ អរញ្ញកោ**តិ “អដ្ឋិមយំ វា ទន្តមយំ វា វិសាណមយំ វា សូចិឃរ”ន្តិ (បាចិ. ៥១៧) ច “យានិ ខោ បន តានិ អារញ្ញកានិ សេនាសនានិ សាសង្ក…បេ…. បដិទេសេតព្ព”ន្តិ (បាចិ. ៥៧០) ច។ **ឱវាទោ**តិ យា បន ភិក្ខុនី ឱវាទាយ វា សំវាសាយ វា ន គច្ឆេយ្យ (បាចិ. ១០៥៥)។ **បារាជិកានិ ចត្តារី**តិអាទិ ទ្វីសុ នគរេសុ បញ្ញត្តសម្បិណ្ឌនំ។

ចតុវិបត្តិវណ្ណនា

៣៣៦. **ឯកតីសា យេ គរុកា**តិ ឧភតោ អដ្ឋ បារាជិកា, ភិក្ខូនំ តេរស, ភិក្ខុនីនំ ទស ច សង្ឃាទិសេសា។ សាធារណាសាធារណវសេន អដ្ឋ អនវសេសា នាម បារាជិកានិ។ **តទេវា**តិ សីលវិបត្តិយេវ។ វិត្ថារតោ ទស្សេតុំ “បារាជិក”ន្តិអាទិនា អបុច្ឆិតមេវ វិស្សជ្ជិតំ។ “តត្ថ យោ ចាយំ, អក្កោសតិ ហសាធិប្បាយោ”តិ បាឋោ។ ទុដ្ឋុល្លវិភាវនវសេនាគតវិបត្តិ បឋេត្វា បុច្ឆាបដិបាដិយា យាវតតិយកបញ្ហំ វិស្សជ្ជិតុមារភិ។ **ឧក្ខិត្តានុវត្តិកា** ភិក្ខុនិ អដ្ឋ យាវតតិយកសង្ឃាទិសេសា ឥធ បុច្ឆិតត្តា **អនន្តរបញ្ហោ** នាម ជាតា។

ឆេទនកាទិវណ្ណនា

៣៣៧. បមាណាតិក្កន្តមញ្ចនិសីទនកណ្ឌុបដិច្ឆាទិវស្សិកសាដិកាសុគតចីវរប្បមាណំ ភិក្ខុនីនំ ឧទកសាដិកាតិ **ឆ ឆេទនកានិ**។ ចីវរវិប្បវាសសម្មុតិអាទយោ **ចតស្សោ សម្មុតិយោ**។ “អយំ តត្ថ សាមីចី”តិ ឯវំ អាគតា **សត្ត សាមីចិយោ**។

អសាធារណាទិវណ្ណនា

៣៣៨. បុព្ពេ វុត្តចុទ្ទសបរមានេវ អន្តរបញ្ហេ និដ្ឋបេត្វា **បុរិមបញ្ហំ វិស្សជ្ជេន្តោ**។ **ជោវនញ្ច បដិគ្គហោ**តិ គាថា អដ្ឋកថាចរិយានំ។ **ទ្វេ លោមានិ** ឯឡកលោមតិយោជនបរមានិ។

ទ្វេវីសតិ ខុទ្ទកាតិ –

“សកលោ ភិក្ខុនិវគ្គោ, បរម្បរញ្ច ភោជនំ;
អនតិរិត្តំ អភិហដំ, បណីតញ្ច អចេលកំ;
ជានំ ទុដ្ឋុល្លឆាទនំ។

“ឩនំ មាតុគាមេន សទ្ធឹ, យា ច អនិក្ខន្តរាជកេ;
សន្តំ ភិក្ខុំ អនាបុច្ឆា, វិកាលេ គាមប្បវេសនំ។

“និសីទនេ ច យា សិក្ខា, វស្សិកាយ ច សាដិកា;
ទ្វាវីសតិ ឥមា សិក្ខា, ឧទ្ទេកេសុ បកាសិតា”តិ។ –

បាឋោ ។ “កុលេសុ ចារិត្តាបត្តី”តិ បាឋោ ន គហេតព្ពោ សាធារណត្តា តស្ស សិក្ខាបទស្ស។ **ឆចត្តារីសា ចិមេ**តិ ឆចត្តារីស ឥមេ។ “បារាជិកានិ សង្ឃាទិសេសោ”តិ ឯវំ វុត្តសិក្ខាបទេ ឯវំ វិភជិត្វា វុត្តត្តា **វិភត្តិយោ** នាម។ **សាធារណ**ន្តិ អដ្ឋន្នម្បិ សាធារណំ។ បារាជិកភូតា វិភត្តិយោ **បារាជិកវិភត្តិយោ**។ សាធារណោ សត្តរស្ឋោ សង្ឃាទិសេសោ។ អញ្ញតរស្មិំ **គណ្ឋិបទេ** “អថ វា ‘ទ្វេ ឧបោសថា ទ្វេ បវារណា ចត្តារិ កម្មានិ បញ្ចេវ ឧទ្ទេសា ចតុរោ ភវន្តិ, នញ្ញថា’តិ បាឡិ ឧទ្ធរន្តិ។ តត្ថ ‘ចត្តារិ កម្មានី’តិ វិសេសាភាវា ឧទ្ធរិតបោត្ថកមេវ សុន្ទរំ, បុព្ពេបិ វិភត្តិមត្ត ទស្សនវសេនេវ ចេតំ វុត្តំ។ ‘ន សមថេហិ វូបសមនវសេនា’តិ វត្វា ចត្តារិ កម្មវិភជនេ ‘សមថេហិ វូបសម្មតី’តិ ន វិសេសិតំ ឧបោសថប្បវារណានំយេវ វិភាគត្តា។ កស្មា? ឯត្ថាបិ ‘ឧបោសថប្បវារណានំយេវ វិសេសេត្វា នយំ ទេថា’តិ វុត្តត្តា, អធម្មេន វគ្គាទិកម្មេន អាបត្តិយោបិ វូបសម្មន្តីតិ អាបជ្ជនតោតិ វេទិតព្ព”ន្តិ វុត្តំ, វិចារេតព្ពំ។ **ទ្វីហិ ចតូហិ តីហិ កិច្ចំ ឯកេនា**តិ ទ្វីហិ វិវាទាធិករណំ, ចតូហិ អនុវាទាធិករណំ, តីហិ អាបត្តាធិករណំ, ឯកេន កិច្ចាធិករណំ សម្មតីតិ អត្ថោ។

បារាជិកាទិអាបត្តិវណ្ណនា

៣៣៩. និព្ពចនមត្តន្តិ វេវចនមត្តំ។ **សេសេ**តិ អាទិតោ សេសា មជ្ឈន្តា។ **បទ**ន្តិ សិក្ខាបទំ។ **សទ្ធាចិត្តំ** បសន្នចិត្តន្តិ អត្ថោ, “សន្តាចិត្ត”ន្តិ វា បាឋោ។ **អនាឡ្ហិយ**ន្តិ ទលិទ្ទំ។ កិញ្ចាបិ ឥទំ និព្ពចនំ “គរុកំ លហុកញ្ចា”តិអាទិបញ្ហេ នត្ថិ, “ហន្ទ វាក្យំ សុណោម តេ”តិ ឥមិនា បន វចនេន សង្គហិតស្សត្ថស្ស ទីបនត្ថំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ “អាកាសោ បក្ខិនំ គតី”តិ ច បាឋោ អត្ថិ, សោ ជាតិវសេន យុជ្ជតិ។ **បក្ខីន**ន្តិ ឧជុកមេវ។

បឋមគាថាសង្គណិកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អធិករណភេទវណ្ណនា

ឧក្កោដនភេទាទិវណ្ណនា

៣៤០. អធិករណឧក្កោដេន សមថានំ ឧក្កោដំ ទស្សេតុន្តិ អធិករណានិ សត្តហិ សមថេហិ សម្មន្តិ, តានិ ឧក្កោដេន្តោ សត្ត សមថេ ឧក្កោដេតិ នាមាតិ អធិប្បាយោ។ **បសវតី**តិ សម្ភវតិ។ **“អនុវាទាធិករណេ លព្ភន្តី’**តិអាទីនិ ‘ធម្មោ អធម្មោ’តិអាទីនំ សមានត្តា តេសុ វិសេសតោ លព្ភន្តី”តិ វុត្តំ។ **អនិហត**ន្តិ សុត្តាទិនា។ **អវិនិច្ឆិត**ន្តិ “អាបត្តិអនាបត្តី”តិអាទិនា។ “តត្ថ ជាតកំ អធិករណំ ឧក្កោដេតិ…បេ.… តិណវត្ថារកំ ឧក្កោដេតី”តិ ទសេវ វុត្តា។ “សម្មុខាវិនយបដិញ្ញាតករណយេភុយ្យសិកា អវុត្តត្តា ឧក្កោដេតុំ ន សក្កា, កម្មវាចាបិ តេសំ នត្ថិ។ តស្មា តេ ឧក្កោដេតុំ ន សក្កាតិ វទន្តី”តិ លិខិតំ។ **បាឡិមុត្តកវិនិច្ឆយេនេវា**តិ វិនយលក្ខណំ វិនា កេវលំ ធម្មទេសនាមត្តវសេនេវាតិ អត្ថោ។ ខន្ធកតោ វា បរិវារតោ វា អានីតសុត្តេន។ **និជ្ឈាបេន្តិ** ទស្សេន្តិ។ បុព្ពេ ធម្មវិនយេន វិនិច្ឆិតំ អធិករណំ ឧបជ្ឈាយាទីនំ អត្ថាយ “អធម្មំ ធម្មោ”តិអាទីនិ ទីបេត្វាតិ អត្ថោ។ វិសមានិ កាយកម្មាទីនិ និស្សិតត្តា **វិសមនិស្សិតោ**។ ឯវំ សេសេសុ។

អធិករណនិទានាទិវណ្ណនា

៣៤២-៣. កឹសម្ភារន្តិ កឹបរិក្ខារំ, ឯត្ថ **កិ**ន្តិ លិង្គសាមញ្ញមព្យយំ។ បុព្ពេ ឧប្បន្នវិវាទំ និស្សាយ បច្ឆា ឧប្បជ្ជនកវិវាទោ **វិវាទនិទានំ** នាម។ **អាបត្តាធិករណបច្ចយា ចតស្សោ អាបត្តិយោ អាបជ្ជតី**តិ ភិក្ខុនី ជានំ បារាជិកំ ធម្មំ បដិច្ឆាទេតិ បារាជិកំ, វេមតិកា បដិច្ឆាទេតិ ថុល្លច្ចយំ, ភិក្ខុ សង្ឃាទិសេសំ បដិច្ឆាទេតិ បា

ចិត្តិយំ, អាចារវិបត្តិំ បដិច្ឆាទេតិ ទុក្កដំ។ បុព្ពេ កតឧក្ខេបនិយាទិកិច្ចំ និស្សាយ ឧប្បជ្ជនកកិច្ចានំ។ កីទិសានំ? សមនុភាសនាទីនំ វសេន។ **តំ ហី**តិ អធិករណំ។

៣៤៤. អធិករណេសុ **យេន អធិករណេន សម្មន្តិ, តំ ទស្សេតុ**ន្តិ យទា អធិករណេហិ សម្មន្តិ, តទា កិច្ចាធិករណេនេវ សម្មន្តិ, ន អញ្ញេហីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ, ន ឯកន្តតោ អធិករណេនេវ សម្មន្តីតិ ទស្សនត្ថំ។

៣៤៨. អាបត្តាធិករណេ សង្ខ្យា វិវទតីតិ អាបត្តានាបត្តីតិ ឯវំ។

៣៥៣. សមុដ្ឋានាភាវតោ សម្ពុខាវិនយេ កម្មស្ស កិរិយាករណមិច្ឆាទិនា អវិភជិត្វាវ សតិវិនយាទីនំ ឆន្នំយេវ ឆ សមុដ្ឋានានិ វិភត្តានិ។ តំ កស្មា? កម្មសង្គហាភាវេន, សតិវិនយាទីនំ វិយ សង្ឃសម្មុខតាទីនំ កិច្ចយតា នាម នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។

អធិករណភេទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុតិយគាថាសង្គណិកវណ្ណនា

ចោទនាទិបុច្ឆាវិស្សជ្ជនាវណ្ណនា

៣៥៩. វិគ្គាហិកកថន្តិ អត្ថោ។ **និសាមយា**តិ សល្លក្ខេហិ។ “ការយេ” ឥតិ បាឋោ។ បុព្ពាបរំ ន ជានាតិ, តស្មា អកោវិទោ ហោតីតិ ឯកេ។ អយំ បន ទុវិធេបិ កិច្ចេ កេនចិ ឥរិយាបថេន។

ចោទនាកណ្ឌវណ្ណនា

អនុវិជ្ជកកិច្ចវណ្ណនា

៣៦០. អនុវិជ្ជកបុច្ឆនេ អាជីវវិបត្តិ ន បុច្ឆិតា។ បញ្ញាបត្តិក្ខន្ធវសេន អាចារវិបត្តិ បុច្ឆិតា។ “អាជីវវិបត្តិយាបិ តថេវ, សង្គហគមនតោ”តិ វទន្តិ។ “អជ្ឈាបជ្ជន្តោ”តិ បាឋោ។

៣៦៣. តស្មា ន ច អាមិសំ និស្សាយាតិ សម្ពន្ធិតព្ពំ។

ចូឡសង្គាមវណ្ណនា

អនុវិជ្ជកស្សបដិបត្តិវណ្ណនា

៣៦៥. ឋាននិសជ្ជវត្តាទិនិស្សិតាតិ “ឯវំ ឋាតព្ពំ ឯវំ និសីទិតព្ព”ន្តិ ឯវមាទិកា។ **សញ្ញាជននត្ថ**ន្តិ “ឯវំ វត្តព្ព”ន្តិ ឯវំ សញ្ញានន្តថំ។ **អនុវិធិយន្តេនា**តិ ចិត្តេ បវេសេន្តេនាតិ អត្ថោ។ **លជ្ជា សា នុ ខោ**តិ កី សា លជ្ជា អយំ បរិសាតិ អធិប្បាយោ។ **អនុយោគវត្តំ កថាបេត្វា**តិ “កិមនុយោគវត្តំ ជានាសី”តិ បុច្ឆិត្វា តេនេវ កថាបេត្វា។ **អជាននប្បសង្គា** នាម អញ្ញាណំ។

៣៦៧. “ភយេន ភយា គច្ឆតី”តិ ភយេន ភយហេតុ ភយា គច្ឆតីតិ ហេតុវសេន វុត្តំ។ យថា “វត្តន្តា បន ទុដ្ឋត្តា ច ឆន្ទា ទោសា ច គច្ឆតី”តិ ហិ វុត្តំ, ឯវំ។

មហាសង្គាមវណ្ណនា

វោហរន្តេនជានិតព្ពាទិវណ្ណនា

៣៧៥. វណ្ណាវណ្ណោតិ នីលាទិវណ្ណវសេន ច អារោគ្យត្ថាទិអវណ្ណវសេន ច វុត្តសុក្កវិស្សដ្ឋិ។

៤០២. ភូមិបុច្ឆាតិ ភូមិ បុថវី ជគតី ចាតិ សព្ពានិ បថវីវេវចនានិ។

កឋិនភេទវណ្ណនា

កថិនអត្ថតាទិវណ្ណនា

៤០៣-៤. **កិន្តិ** កថំ។ អនាទិយទានំ តាវកាលិកវត្ថុ។ **"អនាគតវសេន អននុ្តរា ហុត្វា"**តិ ឧទកាហរណាទិបយោគស្ស ធោវនាទិបុព្ពករណស្ស បច្ឆា ឧប្បជ្ជនតោ, ធោវនាទិកិរិយញ្ច សន្ធាយ បយោគករណតោ វុត្តំ។ បុរេជាតបច្ចយេ បនេស បយោគោតិ អត្ថោ។ **ឯកំ ធម្មម្បិ ន លភតិ** អត្ថនោ បុរេជាតស្ស នត្ថិតាយ។

កថិនាទិជានិតព្ពវិភាគវណ្ណនា

៤១២. **រូបាទិធម្មេសូ**តិ វណ្ណគន្ធាទិអដ្ឋកេសុ។ "វស្សានស្ស បច្ឆិមោ មាសោ"តិ (បារា. ២១៨) វុត្តត្តា បច្ឆិមេ មាសេ យស្មិំ វា តស្មិំ វា ទិវសេ អត្ថរិតុំ វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ។

៤១៥. "អាទិច្ចពន្ធុនាតិ វុត្តត្តា ថេរវចន"ន្តិ វទន្តិ។

បលិពោធបញ្ហាព្យាករណកថាវណ្ណនា

៤១៥-៦. សន្និដ្ឋានន្តិកោ កថំ ពហិសីមាយ ឧទ្ធរិយតិ? ភិក្ខុ អកតចីវរំ សមាទាយ បក្កមតិ "ន បច្ចេស្ស"ន្តិ, តស្ស ពហិសីមាគតស្ស ឯវំ ហោតិ "នេវិមំ ចីវរំ ការេស្ស"ន្តិ, ឯវមេតស្ស ពហិសីមាគតស្ស ឧទ្ធរិយតិ។ កថំ អន្តោសីមាយ? អកតចីវរំ សមាទាយ បក្កមតិ "ន បច្ចេស្ស"ន្តិ, តតោ តត្ថ ផាសុវិហារំ អលភន្តោ តមេវ វិហារំ អាគច្ឆតិ, តស្ស ចីវរបលិពោធោយេវ ឋិតោ, សោ ច "នេវិមំ ចីវរំ ការេស្ស"ន្តិ ចិត្តេ ឧប្បន្នេ ឆិជ្ជតិ, តស្មា **"អន្តោសីមាយ ឧទ្ធរិយតី"**តិ វុត្តំ។ សន្និដ្ឋានន្តិកំ ទុវិធំ "ន បច្ចេស្ស"ន្តិ អាវាសបលិពោធំ ឆិន្ទិត្វា តតោ បុនបិ តមេវ វិហារំ អាគន្ត្វា "នេវិមំ ចីវរំ ការេស្ស"ន្តិ សន្និដ្ឋានំ ករោតិ, ពហិសីមាយ បត្វា "នេវិមំ ចីវរំ ការេស្សំ ន បច្ចេស្ស"ន្តិ ចិត្តប្បាទេន សន្និដ្ឋានន្តិកំ ហោតិ។ គាថាយម្បិ **"ទ្វេ បលិពោធា អបុព្ពំ អចរិម"**ន្តិ ឥទំ ឥមមេវ សន្ធាយ។ "អាសាវច្ឆេទិកោ កថំ អន្តោសីមាយ ? អាសីសិតេន 'តុម្ហេ វិហារមេវ បត្ថេថ, អហំ បហិណិស្សាមី'តិ វុត្តោ បុព្ពេ 'ន បច្ចេស្ស'ន្តិ អាវាសបលិពោធំ ឆិន្ទិត្វា គតោ បុន តំ វិហារំ គន្ត្វា តេន 'នាហំ សក្កោមិ ទាតុ'ន្តិ បហិតោ ហោតី"តិ លិខិតំ។ **"អត្ថារេ ហិ សតិ ឧទ្ធារោ នាមា"**តិ អត្ថារំ វិនា ឧទ្ធារំ ន លភន្តិ, តស្មា វុត្តំ។ **បុរិមា ទ្វេ**តិ "ទ្វេ កថិនុទ្ធារា ឯកុប្បាទា ឯកនិរោធា"តិ វុត្តាធិការេ បឋមំ វុត្តា អន្តរុព្ភារសហុព្ភារា។ ន បក្កមនន្តិកាទយោ ទ្វេ។ **ឯកតោ និវុដ្ឋន្តី**តិ ឧទ្ធារភាវំ បាបុណន្តីតិ អត្ថោ។

កថិនភេទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បញ្ញត្តិវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧបាលិបញ្ចកវណ្ណនា

អនិស្សិតវគ្គវណ្ណនា

៤១៩. **កាយិកឧបឃាតិកា** នាម កាយេន វីតិក្កមោ។

នប្បដិប្បស្សម្ភនវគ្គវណ្ណនា

៤២០. **ឱមទ្ទការកោ**តិ ឱមទ្ទិត្វា អភិភវិត្វា ការកោ។

វោហារវគ្គវណ្ណនា

៤២៤. ភេទករវត្ថូនិ និស្សាយ វិវាទាធិករណំ សមុដ្ឋាតិ, ឯវំ យថាសង្ខ្យំ គច្ឆតិ។ កោធោបនាហាទិទ្វាទសមូលបយោគំ វិវាទាធិករណំ, តថា សេសេសុ។ ឱសារណាទីសុ នវសុ ឋានេសុ កម្មញត្តិយា ករណំ។ ទ្វីសុ ឋានេសុ ញត្តិទុតិយញត្តិចតុត្ថកម្មេសុ។ យស្មា **មហាអដ្ឋកថាយំ** វុត្តនយេនេវ ឧភតោវិភង្គា អសង្គហិតា, តស្មា យំ **កុរុន្ទិយំ** វុត្តំ, តំ គហេតព្ពន្តិ សម្ពន្ធោ។

ទិដ្ឋាវិកម្មវគ្គវណ្ណនា

៤២៥. តិណ្ណន្នំ ឧបរិ សហ អាបត្តិ ទេសេតុំ ន លព្ភន្តិ។ កម្មនានាសំវាសកានំ លទ្ធិគ្គហិតកោវ **លទ្ធិនានាសំវាសកោ**។ **"អវិប្បវាសសីមាយ ឋិតស្សា"**តិ មហាសីមំ កិរ សន្ធាយ វុត្តំ។

៤៣៣. "ឧម្មាទា ចិត្តក្ខេបា"តិ បាឋោ។

មុសាវាទវគ្គវណ្ណនា

៤៤៤. **បរិយាយេន ជានន្តស្សា**តិ យស្ស កស្សចិ ជានន្តស្ស បរិយាយេន វុត្តមុសាវាទោតិ អត្ថោ។

៤៤៦. **អនុយោគោ ន ទាតព្វោ**តិ តេន វុត្តំ អនាទិយិត្វា តុណ្ហី ភវិតព្វន្តិ អត្ថោ។

ភិក្ខុនោវាទវគ្គវណ្ណនា

៤៥៤. **វោហារនិរុត្តិយំ** សទ្ទនិរុត្តិយំ។ មគ្គបច្ចវេក្ខណាទយោ **ឯកូនវីសតិ**។

ឧព្ភាហិកវគ្គវណ្ណនា

៤៥៥. **បសាវេតា** មោហេតា។

អធិករណវូបសមវគ្គវណ្ណនា

៤៥៨. **"យថារត្តន្តិ** អនុបសម្បន្នេ អបេក្ខតី"តិបិ វទន្តិ។ **"យថាវុឌ្ឍន្តិ** ឧបសម្បន្នេ អបេក្ខតី"តិ លិខិតំ។

កឋិនត្ថារវគ្គវណ្ណនា

៤៦៧. "ឯកាវត្តោ"តិបិ បឋន្តិ, តស្ស កុទ្ធោ កោធាភិភូតោតិ កិរត្ថោ។ ឯកវត្តោតិបិ កេចិ, ឧត្តរាសង្គំ អបនេត្វា ឋិតោតិ កិរត្ថោ, តំ សព្ពំ **អដ្ឋកថាយំ** ឧទ្ធដបាឡិយា វិរុជ្ឈតីតិ។ ឯកាវត្តោតិ ហិ ឧទ្ធដំ, តស្មា ន គហេតព្ពំ។ **អន្តរា វុត្តការណេនា**តិ "កិច្ចយបសុតត្តា វន្ទនំ អសមន្នាហរន្តោ នលាដំ បដិហញ្ញេយ្យា"តិអាទិវុត្តការណេន។

ឧបាលិបញ្ចកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាបត្តិសមុដ្ឋានវណ្ណនា

៤៧០. **បុព្វេ វុត្តមេវា**តិ សហសេយ្យាទិបណ្ណត្តិវជ្ជំ។ **ឥតរន្តិ** សចិត្តកំ។ **ទេសេន្តោ, ទោមនស្សិកោ** អញ្ញេហិ ភីសាបនាទីនិ កត្វា អាបត្តិ អាបជ្ជិត្វាតិ អធិប្បាយោ។

ទុតិយគាថាសង្គណិកវណ្ណនា

កាយិកាទិអាបត្តិវណ្ណនា

៤៧៤-៥. និទានុទ្ទេសំ វិនា សេសុទ្ទេសាភាវា **"សព្ពបាតិមោក្ខុទ្ទេសានញ្ច សង្គហោ ហោតី"**តិ វុត្តំ។ វិនយេ គរុកា **វិនយគរុកា**។ ឥទំ បន ទ្វីសុ គាថាសុ កិញ្ចាបិ អាគតំ, អញ្ញេហិ បន មិស្សេត្វា វុត្តភាវា នានាករណំ បច្ចេតព្ពំ។ **នវសុ ឋានេសុ កម្មំ ហោតី**តិ កម្មញត្តិ ហោតិ។ **វាចា**តិ វចីសម្ភវា។ **អទ្ធានហីនោ** ឩនវីសតិវស្សោ។ **"អបិចេត្តា**តិ កុរុន្ទិវាទោ"តិ វុត្តំ។ **វនប្បតិន្តិ** ឯវំ អទិន្នាទានេ អាគតំ វនប្បតឹ។ **វិស្សដ្ឋិឆន្ទនេ**តិ សុក្កវិស្សដ្ឋិយំ។ **ទុក្កដា កតា**តិ ទុក្កដំ វុត្តំ។ **អាមកធញ្ញំ វិញ្ញាបេត្វា ភុញ្ជន្តិយា** បុព្ពបយោគេ ទុក្កដំ, អជ្ឈោហារេ បាចិត្តិយំ។

បាចិត្តិយវណ្ណនា

៤៧៦. មហាសង្ឃិកា សាមណេរេបិ អាបត្តិ ទេសាបេន្តិ កិរ, តេន វុត្តំ **"ន ទេសាបេតព្ពា"**តិ, **ទណ្ឌកម្មំ បន តេសំ កាតព្ពំ** តថារូបេ ឱឡារិកវីតិក្កមេ។

អវន្ទនីយបុគ្គលាទិវណ្ណនា

៤៧៧. ទសសតំ អាបត្តិយោតិ សហស្សំ អាបត្តិយោ។ **ចម្បាយំ វិនយវត្ថុស្មិ**ន្តិ ចម្បេយ្យក្ខន្ធកេ។ **អធម្មេន វគ្គ**ន្តិអាទីនិ ចត្តារិ កម្មានិយេវ ភគវតា វុត្តានីតិ អត្ថោ។ ន កេវលំ អាបត្តិយេវ, **អថ ខោ ឆ សមថា...បេ.... សម្មុខាវិនយេន សម្មន្តិ, សមាយោគំ គច្ឆន្តិ** សម្មុខាវិនយេន សម្បយោគំ គច្ឆន្តីតិ អត្ថោ។ វិនា សមថេហិ **សម្មតិ**, សមថភាវំ គច្ឆតិ។ បដិសេធត្ថេ សតិ **វិនា សមថេហី**តិ សមថេហិ វិនាតិ អត្ថោ។

សោឡសកម្មាទិវណ្ណនា

៤៧៨. អសុត្តកន្តិ សុត្តវិរហិតំ, ឧសុត្តំ តត្រ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។

ទុតិយគាថាសង្គណិកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សេទមោចនគាថាវណ្ណនា

អវិប្បវាសបញ្ហាវណ្ណនា

៤៧៩. តហិន្តិ តស្មិំ បុគ្គលេ។ **អកប្បិយសម្ភោគោ** នាម មេថុនធម្មាទិ។ “វរសេនាសនរក្ខណត្ថាយ វិស្សជ្ជេត្វា បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតី”តិ **គរុភណ្ឌវិនិច្ឆយេ** វុត្តោ។ ឯកាទសាវន្ទិយេ បណ្ឌកាទយោ **ឯកាទស**។ **ឧបេតិ** សបរិសំ។ **ន ជីវតិ** និម្មិតរូបត្តា។ “ឧព្ភក្ខកេន វទាមី”តិ ឥមិនា មុខេ មេថុនធម្មភាវំ ទីបេតិ។ អធោនាភិវិវដ្ដនេន វច្ចមគ្គប្បស្សាវមគ្គេសុ ។ **គាមន្តរបរិយាបន្នំ នទិបារំ ឱក្កន្តភិក្ខុនី សន្ធាយា**តិ ភិក្ខុនិយា គាមាបរិយាបន្នបរតីរេ នទិសមីបមេវ សន្ធាយ វុត្តា។ តត្ថ បរតីរេ គាមូបចារោ ឯកលេឌ្ឌុបាតោ នទិបរិយន្តេន បរិច្ឆិន្នោ, តស្មា បរតីរេ រតនមត្តម្បិ អរញ្ញំ ន អត្ថិ, តញ្ច តិណាទីហិ បដិច្ឆន្នត្តា ទស្សនូបចារវិរហិតំ ករោតិ។ តត្ថ អត្តនោ គាមេ អាបត្តិ នត្ថិ។ បរតីរេ បន ឯកលេឌ្ឌុបាតសង្ខាតេ គាមូបចារេយេវ បទំ បបេតិ។ អន្តរេ អភិធម្មវសេន អរញ្ញភូតំ សកគាមំ អតិក្កមតិ នាម, តស្មា គណម្ហា ឱហីយនា ច ហោតីតិ ញាតព្ពំ។ ឯត្តាវតាបិ សន្តោសមកត្វា វិចារេត្វា គហេតព្ពំ។ ភិក្ខូនំ សន្តិកេ ឧបសម្បន្នា បញ្ចសតា មហាបជាបតិប្បមុខា។ មហាបជាបតិបិ ហិ អានន្ទត្ថេរេន ទិន្នឱវាទស្ស បដិគ្គហិតត្តា ភិក្ខូនំ សន្តិកេ ឧបសម្បន្នា នាម។

បារាជិកាទិបញ្ហាវណ្ណនា

៤៨០. “ទុស្សកុដី សន្ធាយា”តិ សហ ទុស្សេន វីតិក្កមនស្ស សក្កុណេយ្យតាយ វុត្តំ។ លិង្គបរិវត្តេ បដិគ្គហណស្ស វិជហនតោ សាមំ គហេត្វា ភុញ្ជិតុំ ន វដ្ដតិ។ **កាកឧហទនំ វា**តិ កាកេន ឧហទនំ វា។ “តយោ បុរិសេបិ ឧបគន្ត្វា”តិ បាឋសេសោ។

បាចិត្តិយាទិបញ្ហាវណ្ណនា

៤៨១. មេថុនធម្មបច្ចយា នាម កាយសំសគ្គោ។ តំហេតុ មេថុនធម្មស្ស បុព្ពភាគភូតំ កាយសំសគ្គំ វាយាមន្តិយាតិ អដ្ឋវត្ថុបូរណំ សន្ធាយ។ **បរិភោគប្បច្ចយា**តិ បរិភោគការណា។ **តស្មា**តិ យស្មា បរិភោគប្បច្ចយា អាបជ្ជតិ, តស្មា ភោជនបរិយោសានេ ហោតីតិ អត្ថោ។ **បោរាណបោត្ថកេសុ** “តស្សា”តិ បាឋោ។ “ការណវចនំ សុន្ទរំ ភោជនបរិច្ឆេទទស្សនតោ”តិ វទន្តិ។

សេទមោចនគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បញ្ចវគ្គោ

កម្មវគ្គវណ្ណនា

៤៨៣. “ឧម្មត្តកសម្មុតី ឧម្មត្តកេ យាចិត្វា គតេ អសម្មុខាបិ ទាតុំ វដ្ដតី”តិ វុត្តំ។ តត្ថ និសិន្នេបិ ន កុប្បតិ និយមាភាវា។ អសម្មុខា កតេ ទោសាភាវំ ទស្សេតុំ **“អសម្មុខាកតំ សុកតំ ហោតី”**តិ វុត្តំ។ ទូតេន ឧបសម្បទា បនេត្ថ សម្មុខា កាតុំ ន សក្កា។ កម្មវាចានានត្តសភាវា បត្តនិក្កុជ្ជនាទយោ ហត្ថបាសតោ អបនេត្វា កាតព្ពា, តេន វុត្តំ “អសម្មុខា កតំ សុកតំ ហោតី”តិ។ “បុច្ឆិត្វា ចោទេត្វា សារេត្វា កាតព្ពំ អបុច្ឆិត្វា អចោ

ទេត្វា អសារេត្វា ករោតី”តិ អយំ វចនត្ថោ។ **បឋមេត្វា កត្តិកមាស**ន្តិ សោ បវារណាមាសោ, **ទ្វេ ច បុណ្ណមាសិយោ**តិ បឋមទុតិយវស្សូបគតានំ បវារណា បុណ្ណមាសា ទ្វេ។

៤៨៥. បទំ វា ឆឡ្ខេតីតិ អត្ថោ។ ក-វគ្គាទីសុ **បញ្ចសុ**។ **គរុក**ន្តិ ទីឃំ, សំយោគបរញ្ច។ “ពុទ្ធរក្ខិតត្ថេរស្ស យស្ស នក្ខមតី”តិ ឯត្ថ ត-ការក-ការា សំយោគបរា។ **ទីឃេ វត្តព្ពេ រស្ស**ន្តិ “សោ តុណ្ហិ អស្សា”តិ វត្តព្ពេ សោ តុណ្ហិ អស្សាតិ វចនំ។

៤៨៦. សេសដ្ឋកថាសុ វុត្តវចនំ **ករុន្ទិយំ** បាកដំ កត្វា **“និសីទិតុំ ន សក្កោន្តី”**តិ វុត្តំ។

៤៨៧-៨. **បរិសុទ្ធសីលា ចត្តារោ ភិក្ខូ**តិ បារាជិកំ អនាបន្នា។ **ន តេសំ ឆន្ទោ វា បារិសុទ្ធិ វា ឯតី**តិ តីសុ, ទ្វីសុ វា និសិន្នេសុ ឯកស្ស, ទ្វិន្នំ វា ឆន្ទបារិសុទ្ធិ អាហដាបិ អនាហដាវ។

អបលោកនកម្មកថាវណ្ណនា

៤៩៥-៦. កាយសម្ភោគសាមគ្គិទានសហសេយ្យបដិក្ខេបណាទិ តមស្ស អបលោកនកម្មស្ស ឋានំ ហោតីតិ ឯវម្បិ អបលោកនកម្មំ បវត្តតីតិ អត្ថោ។ កម្មញ្ហេវ លក្ខណន្តិ កម្មលក្ខណំ។ ឱសារណនិស្សារណភណ្ឌុកម្មាទយោ វិយ កម្មញ្ច ហុត្វា អញ្ញញ្ច នាមំ ន លភតិ , កម្មមេវ ហុត្វា ឧបលក្ខីយតីតិ កម្មលក្ខណំ ឧបនិស្សយោ វិយ។ ហេតុ បច្ចយាទិលក្ខណវិមុត្តោ ហិ សព្ពោ បច្ចយវិសេសោ តត្ថ សង្គយ្ហតិ, ឯវម្បិ “កម្មលក្ខណមេវា”តិ វុត្តំ។ កម្មលក្ខណំ ទស្សេតុំ **“អច្ឆិន្នចីវរជិណ្ណចីវរនដ្ឋចីវរាន”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ “តតោ អតិរេកំ ទេន្តេន អបលោកេត្វា ទាតព្ព”ន្តិ វុត្តំ អបលោកនំ កម្មលក្ខណមេវ។ ឯវំ សព្ពត្ថ លក្ខណំ វេទិតព្ពំ។ **តណបលិពោធម្បី**តិ សចេ តាទិសំ ភិក្ខុំ តណាយិកា បលិពុជ្ឈន្តិ។ តត្រុប្បាទតោ ទាតុំ វដ្ដតិ។ **អន្តរសន្និបាតោ**តិ ឧបោសថប្បវារណាទិមហាសន្និបាតេ បឋមេត្វា អន្តរា មង្គលុច្ចារណាទិ។ **ឧបនិក្ខេបតោ**តិ ចេតិយស្ស អាបទត្ថាយ និក្ខិត្តតោ។ **“អញ្ញា កតិកា កាតព្ពា”**តិ យេ វុត្តេ ឧទ្ទិស្ស បុព្ពេ កតិកា កតា, តេហិ តមេសំ អញ្ញត្តាតិ វុត្តំ។ “សចេ តត្ថ មូលេ”តិ បុព្ពេ “តតោ បដ្ឋាយ ភាជេត្វា ខាទន្តូ”តិ វចនេន បុគ្គលិកបរិភោគោ បដិក្ខិត្តោ ហោតិ។ **អនុវិចរិត្វា**តិ បច្ចតោ បច្ចតោ គន្ធា។ តេសំ សន្តិកា បច្ចយំ បច្ចាសីសន្តេនាតិ អត្ថោ។ **មូលភាគ**ន្តិ ទសមភាគំ កត្វា។ បុព្ពកាលេ ទសមភាគំ កត្វា អទំសុ, តស្មា **“មូលភាគោ”**តិ វុត្តំ។ **អកតាវាសំ វា កត្វា**តិ ឧប្បន្នអាយេន។ **ជគ្គិតកាលេយេវ ន វារេតព្ពា**តិ ជគ្គិតា ហុត្វា បុប្ផផលភរិតកាលេតិ អត្ថោ។ **ជគ្គនកាលេ**តិ ជគ្គិតុំ អារទ្ធកាលេ។ **ញត្តិកម្មដ្ឋានភេទេ បនា**តិ ញត្តិកម្មស្ស ឋានភេទេ។

ឥទំ បនេត្ថ បកិណ្ណកំ – អត្ថិ សង្ឃកម្មំ សង្ឃោ ឯវ ករោតិ, ន គណោ, ន បុគ្គលោ, តំ អបលោកនកម្មស្ស កម្មលក្ខណេកទេសំ បឋមេត្វា ឥតរំ ចតុព្ពិធម្បិ កម្មំ វេទិតព្ពំ។ អត្ថិ សង្ឃកម្មំ សង្ឃោ ច ករោតិ, គណោ ច ករោតិ, បុគ្គលោ ច ករោតិ, តំ បុព្ពេ បឋិតំ។ វុត្តញ្ហេតំ “យស្មិំ វិហារេ ទ្វេ តយោ ជនា វសន្តិ, តេហិ និសីទិត្វា កតម្បិ សង្ឃេន កតសទិសមេវ។ យស្មិំ បន វិហារេ ឯកោ ភិក្ខុ ហោតិ, តេន ភិក្ខុនា”តិអាទិ (បរិ. អដ្ឋ. ៤៩៥-៤៩៦)។ អត្ថិ គណកម្មំ សង្ឃោ ច ករោតិ, គណោ ច ករោតិ, បុគ្គលោ ច ករោតិ, តំ យោ បារិសុទ្ធិឧបោសថោ អញ្ញេសំ សន្តិកេ ករីយតិ, តស្ស វសេន វេទិតព្ពំ។ អត្ថិ គណកម្មំ គណោវ ករោតិ, ន សង្ឃោ, ន បុគ្គលោ, តំ យោ បារិសុទ្ធិឧបោសថោ អញ្ញមញ្ញំ អារោចនវសេន ករីយតិ, តស្ស វសេន វេទិតព្ពំ។ អត្ថិ បុគ្គលកម្មំ បុគ្គលោវ ករោតិ, ន សង្ឃោ, ន គណោ, តំ អធិដ្ឋានុបោសថវសេន វេទិតព្ពំ។ អត្ថិ គណកម្មំ ឯកច្ចោវ គណោ ករោតិ, ឯកច្ចោ ន ករោតិ, តត្ថ អញត្តិកំ ទ្វេយេវ ករោន្តិ, ន តយោ។ សញត្តិកំ តយោវ ករោន្តិ, ន តតោ ឩនា វា អធិកា វាតិ។

អបញ្ញត្តេបញ្ញត្តវគ្គវណ្ណនា

៥០០. កកុសន្ធកោណាគមនកស្សបា ឯវ ហិ សត្ត អាបត្តិក្ខន្ធេ បញ្ញាបេសុំ។ វិបស្សីអាទយោ បន ឱវាទបាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសីសុ, ន សិក្ខាបទំ បញ្ញាបេសុំ។

និគមនកថាវណ្ណនា

ឧភតោវិភង្គខន្ធកបរិវារេហិ វិភត្តំ ទេសនំ អត្ថិ តស្ស វិនយបិដកស្ស, នាមេន **សមន្តបាសាទិកា នាម សំវណ្ណនា** “សមន្តបាសាទិកា នាមា”តិ វុត្តវចនសំវណ្ណនា សមត្តាតិ អាហ។ **តត្ថ** បធានឃរេ។ **ឥទ្ធា** អត្ថវិនិច្ឆយាទីហិ។

សម្មា ឧទិតោ សមុទិតោ, តេ គុណេ អភិច្ចេន អធិគតោ អធិកប្បមាណគុណេហិ វា សមុទិតោ, តេន **សមុទិតេន** “គតានំ ធម្មានំ គតិយោ សមន្នេសតី”តិ វុត្តាយ សតិយា ឧប្បាទិតា សទ្ធាទយោ **បរមវិសុទ្ធា** នាម សមន្នារក្ខត្តា។ ឥតិ សតិបិ សទ្ធាទីហិ វុត្តា ហោតិ។ ឯវំ សន្តេ ឯត្ថ វុត្តេ ចតុព្ពិធេ សីលេ បាតិមោក្ខសំវរសីលំ សទ្ធា មណ្ឌេតិ។ សទ្ធាសាធនញ្ហិ តំ។ ឥន្ទ្រិយសំវរាជីវបារិសុទ្ធិបច្ចយបរិភោគសីលានិ បដិមណ្ឌេន្តិ សតិវីរិយបញ្ញាយោតិ យថាយោគំ វេទិតព្ពំ។ អបិច សទ្ធា ច ពុទ្ធិរហិតា អវិសុទ្ធា ហោតិ ពុទ្ធិយា បសាទហេតុត្តា។ ពុទ្ធិយោ បន តស្សានុភាវេន បរមវិសុទ្ធា នាម ហោន្តិ។ បញ្ញា សទ្ធារហិតា កេរាដិកបក្ខំ ភជតិ, សទ្ធាយុត្តា ឯវ វិសុទ្ធា ហោតិ។ វីរិយញ្ច សមាធិរហិតំ ឧទ្ធច្ចាយ សំវត្តតិ, ន សមាធិយុត្តន្តិ វីរិយស្ស សុទ្ធវចនតោ សមាធិបិ វុត្តោ ហោតិ, ឯវំ បរមវិសុទ្ធា សទ្ធាទយោបិ បាតិមោក្ខំ បដិមណ្ឌេន្តីតិ ញាតព្ពំ។ កថំ? បដិបត្តិទេសកេ សត្ថរិ ច បដិបត្តិយញ្ច បដិបត្តិផលេ ច សទ្ធាយ វិនា សីលសមាទានំ, សមាទិន្នវិសោធនញ្ច កាតុំ ន សក្កាតិ សទ្ធា បាតិមោក្ខំ បដិមណ្ឌេតិ។ តត្ថ “ឥតិបិ សោ ភគវា”តិអាទិនា (ទី. និ. ១.២៥៥; ម. និ. ១.៧៤; សំ. និ. ១.២៤៩) សត្ថរិ ច បូជេតុំ សក្កោតិ។ បដិបត្តិយំ សីលវិបត្តិសម្បត្តិមូលកេ សន្ទិដ្ឋិកសម្បរាយិកផលេ ច សទ្ធាបវត្តិ វិត្ថារតោ ញាតព្ពា, សីលវិបត្តិសម្បត្តិនិមិត្តំ អាទីនវមានិសំសញ្ច អាទីនវបរិច្ចាគេ, អានិសំសសម្បាទនេ ច ឧបាយំ ទិស្វា តថា បវត្តមានា បញ្ញា បាតិមោក្ខសំវរំ បដិមណ្ឌេតិ។ “អតិសីត”ន្តិអាទិនា អប្បវត្តនារហំ កោសជ្ជំ “យោ ច សីតញ្ច ឧណ្ហញ្ច”តិ វុត្តានុសារេន បជហិត្វា អនុប្បន្នុប្បន្នានំ អសំវរសំវរានំ អនុប្បាទនបជហនឧប្បាទនវឌ្ឍនវសេន បវត្តមានវីរិយំ បាតិមោក្ខំ បដិមណ្ឌេតិ, ឥមិនា នយេន ឥន្ទ្រិយសំវរាទីសុបិ យោជេតព្ពំ។ ចតុន្នម្បិ សង្គហវត្ថូនំ អនុកូលសមុទាចារោ ឥធ **អាចារោ**តិ វេទិតព្ពោ។ **អជ្ជវ**-វចនេន លាភសក្ការហេតុ កាយទុច្ចរិតាទិកុដិលករមាយាសាឋេយ្យបដិបក្ខអជ្ជវធម្មសមាយោគទីបនេន អលោភជ្ឈាសយតា ទីបិតា។ **មទ្ទវ**-វចនេន កក្ខឡភាវករបដិឃាទិបដិបក្ខភូតមេត្តាទិមទ្ទវធម្មសមាយោគទីបនេន ហិតជ្ឈាសយាទីនិ ទីបិតានិ ហោន្តិ។ **អាទិ**-សទ្ទេន “ខន្តិ ច សោរច្ចញ្ច សាខល្យញ្ច បដិសន្ថារោ ចា”តិអាទិនា (ធ. ស. ទុកមាតិកា ១២៥-១២៦) វុត្តធម្មេហិ សមាយោគោ ទីបិតោ ហោតិ។ ឥធ វុត្តា អជ្ជវមទ្ទវាទយោ គុណា សីលសម្បត្តិយា ហេតូ ច ហោន្តិ សីលសម្បត្តិផលញ្ច តំសម្បាទនតោ។ **សកសមយោ**តិ ចតុបរិសា។ ឯតេន សភាគទុក្ខភាវាភាវោ សូចិតោ។ អថ វា **សកសមយោ**តិ សោគតំ បិដកត្តយំ សកសមយោ ឯវ គហនំ ទុទ្ទីបនត្តា, សកសមយស្ស សន្និដ្ឋានំ សកសមយគហនំ –

> “សច្ចំ សត្តោ បដិសន្ធិ, បច្ចយាការមេវ ច;
> ទុទ្ទសា ចតុរោ ធម្មា, ទេសេតុញ្ច សុទុក្ករា”តិ។ (វិភ. អដ្ឋ. ២២៥) –

វុត្តត្តា យថា សកសមយស្ស គហនបទេន យោជនា វុត្តា, តថា បរសមយស្សបិ។ **បញ្ញាវេយ្យត្តិយេនា**តិ អនេន តិខិណេន ញាណេន កតសិលានិសិតសត្ថសទិសសភាវបញ្ញា វុត្តា។ តិបិដកសង្ខាតាយ បរិយត្តិយា បភេទោ **តិបិដកបរិយត្តិប្បភេទោ**។ តស្មិំ បភេទេ។ តន្តិ ច តន្តិអត្ថោ ច **សាសនំ** នាម។ ឥធ “តន្តិ ឯវា”តិ វទន្តិ។ យស្មិំ អយំ សំវណ្ណនា និដ្ឋាបិតា, តស្មិំ កាលេ បដិវេធញាណភាវតោ សុគមយំ សន្ធាយ “**អប្បដិហតញាណប្បភាវេនា**”តិ វុត្តំ។ ករណសម្បត្តិយា ជនិតត្តា **សុខវិនិគ្គតំ**។ សុខវិនិគ្គតត្តា មធុរោទាតវចនលាវណ្ណយុត្តេនាបិ យោជេតព្ពំ, ឦទិសំ វចនំ សោតសុខញ្ច សន្និវេសសម្បត្តិសុខញ្ច ហោតិ។ “វេយ្យាករណេនា”តិ អវត្វា “មហាវេយ្យាករណេនា”តិ វុត្តត្តា សិក្ខានិរុត្តិឆន្ទោវិចិត្យាទិបដិមណ្ឌិតបាណិនិយន្យាសាធារណធារណសភាវោ សូចិតោ ភវតិ។ **យុត្តវាទិនា**តិអាទីសុ យុត្តមុត្តវាទិនា ឋានុប្បត្តិយបញ្ញាយ សមន្នាគតេនាតិ អត្ថោ។ ឱជាភេទេបិ អាយុសត្តិករណតាទិសាមត្ថយោគានំ មហាករិនា រចិតគន្ថស្ស មហន្តត្តា វា “តិបិដកបរិយត្តិប្បភេទេ”តិអាទីហិ សាសនេ, ហេតុវិសយេ, សទ្ទេ ចាតិ ឥមេសុ តីសុ ឋានេសុ បាដវភាវំ ទីបេន្តោ វេនយិកពុទ្ធិសម្បត្តិសព្ភាវមស្ស សូចេតិ។ យេសំ បុគ្គលានំ បភិន្នា បដិសម្ភិទាទិ, តេ បភិន្នបដិសម្ភិទាទយោ ធម្មា។ តេហិ បរិវារិតោ ឧក្ខិត្តសន្តតិឧបច្ឆេទមកត្វា អត្តនោ សន្តានេ ឧប្បាទនវឌ្ឍនវសេន វារិតោ សោ បភិន្នបដិសម្ភិទាបរិវារោ។ តស្មិំ **បភិន្នបដិសម្ភិទាបរិវារេ** ឧត្តរិមនុស្សធម្មេតិ អត្ថោ។ ឆឡភិញ្ញាចតុបដិសម្ភិទាទិប្បភេទគុណបដិមណ្ឌិតេ បន ឆឡភិញ្ញា ឧត្តរិមនុស្សធម្មា ឯវ។ ចតូសុ បដិសម្ភិទាសុ អត្ថបដិសម្ភិទាយ ឯកទេសោវ។ តទុភយំ សយំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មបរិយាបន្នំ កថំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មំ បដិមណ្ឌេតីតិ ចេ? រុក្ខំ រុក្ខស្ស អវយវភូតបុប្ផាទយោ វិយ សយញ្ច យេសំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មានំ អវយវត្តាតិ។ កាមាវចរធម្មបរិយាបន្នបដិសម្ភិទាញាណំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មានំ អនវយវភូតំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មំ បដិមណ្ឌេតិ, បុរិសស្ស អនវយវភូតោ អលង្ការោ វិយ បុរិសំ។ អថ វា កាមាវចរបអសម្ភិទាបរិវារោ ឆឡភិញ្ញាបដិសម្ភិទាទិប្បភេទគុណេ បដិមណ្ឌេតិ។ លោកុត្តរបដិសម្ភិទំ សន្ធាយ បុន បដិសម្ភិទាវចនញ្ច។ សាសនេ ឧប្បជ្ជិត្វា សាសនស្ស អលង្ការភូតេន, យស្មិំ វំសេ ឧប្បន្នោ, តស្សេវ វា អលង្ការភូតេន។ សង្ខេបវិត្ថារេសុ ឥតរីតរករណំ, អប្បសន្នបសន្នានំ បសាទុប្បាទនាភិវុឌ្ឍិករណំ, វុត្តានំ គម្ភីរានំ គម្ភីរវុត្តានភាវករណន្តិ ឯវំ ឆព្ពិធាចរិយគុណយោគតោ **វិបុលពុទ្ធិ** នាម។ យេ ធម្មចិន្តនំ អតិធាវន្តា កេចិ ឧច្ឆេទាទិនានប្បការំ អន្តំ វា គណ្ហន្តិ, “សព្ពំ ញេយ្យំ បញ្ញត្តិ ឯវា”តិ វា “បរមត្ថោ ឯវា”តិ វា គណ្ហន្តិ, តេសំ ពុទ្ធិ

មិច្ឆាទិដ្ឋិបច្ចយត្តា សមលា នាម ហោតិ, ឥមស្ស បន ពុទ្ធិ ធម្មចិន្តាតិធាវនរហិតត្តា វិសុទ្ធា នាម ហោតិ។ តេន វុត្តំ “**វិបុលវិសុទ្ធពុទ្ធិនា**”តិ ។ **គរូហិ** “បិយោ គរុ ភាវនីយោ”តិអាទិនា (អ. និ. ៧.៣៧; នេត្តិ. ១១៣) វុត្តគុណេហិ យុត្តគរូហិ។ គុណេហិ ថិរភាវំ គតត្តា **ថេរេន**។

សីលេន សីលស្ស វា វិសុទ្ធិយា **សីលវិសុទ្ធិយា**។ អវិជ្ជណ្ឌកោសំ បទាលេត្វា បឋមំ អភិនិព្ពត្តត្តា **លោកជេដ្ឋស្ស**។ លោកស្ស វា គម្ភីរេ មហន្តេ សីលាទិក្ខន្ធេ ឯសិ គវេសីតិ **មហេសី**តិ។

ឯត្តាវតា សមធិកសត្តវីសតិសហស្សបរិមាណាយ សមន្តបាសាទិកសញ្ញិតាយ **វិនយដ្ឋកថាយ** សព្ពបទេសុ វិនិច្ឆយជាតំ សង្ខិបិត្វា **គណ្ឋិដ្ឋានវិកាសនា** កតា ហោតិ, តថាបិ យំ ឯត្ថ លិខិតំ, តំ សុដ្ឋុ វិចារេត្វា **បាឡិញ្ច អដ្ឋកថញ្ច** សល្លក្ខេត្វា យេ អាចរិយា ពុទ្ធស្ស ភគវតោ មហានុភាវំ, វិនយបិដកស្ស ច វិចិត្រនយគម្ភីរត្ថតំ សល្លក្ខេត្វា បោរាណានំ កថាមគ្គំ អវិនាសេត្វា អត្តនោ មតឹ បហាយ កេវលំ សទ្ធម្មដ្ឋិតិយា, បរានុគ្គហកាមតាយ ច វិនយបិដកំ បកាសេន្តា បិតា, តេសំ បាទមូលេ វន្ទិត្វា ខន្តិសោរច្ចាទិគុណសមន្នាគតេន ហុត្វា វត្តសម្បត្តិយា តេសំ ចិត្តំ អារាធេត្វា បវេណិយា អាគតំ វិនិច្ឆយំ កថាបេត្វា ឧបធារេត្វា យំ តេន សំសន្ទតិ, តំ គហេតព្ពំ, ឥតរំ ឆឌ្ឌេតព្ពំ។ ឥតរថា តុណ្ហីភូតេន ភវិតព្ពំ។ វិនិច្ឆយសង្ករករេន បន ន ភវិតព្ពមេវ។ កស្មា? សាសនស្ស នាសហេតុត្តា។ ហោតិ ចេត្ថ –

“អសម្ពុធំ ពុទ្ធមហានុភាវំ,
ធម្មស្ស គម្ភីរនយត្ថតញ្ច;
យោ វណ្ណយេ តំ វិនយំ អវិញ្ញូ,
សោ ទុទ្ទសោ សាសននាសហេតុ។

បាឡឹ តទត្ថញ្ច អសម្ពុធន្តោ,
នាសេតិ យោ អដ្ឋកថានយញ្ច;
អនិច្ឆយំ និច្ឆយតោ បរេហិ,
គាហេតិ តេហេវ បុរក្ខតោ សោ។

អនុក្កមេនេវ មហាជនេន,
បុរក្ខតោ បណ្ឌិតមានិភិក្ខុ;
អបណ្ឌិតានំ វិមតឹ អកត្វា,
អាចរិយលីឡំ បុរតោ ករោតី”តិ។

សមន្តបាសាទិកាយ គណ្ឋិបទាធិប្បាយប្បកាសនា សមត្តា។

វជិរពុទ្ធិដីកា និដ្ឋិតា។